

ק ר י ת ס פ ר

רבעון לביבליוגרפיה של

בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים

כרך כ"ט

קפריה ע"ש ...
... יבוי

ירושלים תשי"ג-תשי"ד
הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס
האוניברסיטה העברית

ביבליוגרפיה

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

עמוד

333, 215, 46

335, 216, 49

336, 217, 51

337, 217, 52

344, 62

345, 224, 63

345, 224, 65

347, 228, 69

348, 229, 70

350, 230, 76

356, 232, 85

359, 233, 88

363, 236, 95

363, 237, 99

364, 99

364, 237, 100

364, 237, 100

366, 239, 103

368, 240, 106

368, 240, 107

369, 240, 108

369

דפוס ישראל

עמוד

289, 179, 1

291, 181, 2

293, 182, 6

294, 182, 7

295, 184, 7

297, 185, 8

298, 185, 8

299, 187, 9

301, 188, 10

191, 12

302, 192, 12

312, 198, 25

312, 199, 25

313, 199, 29

314, 203, 29

321

321, 207, 36

323, 208, 37

324, 209, 39

326, 210, 40

332, 215, 45

עתונים

קבצים

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

מדע המקרא

ברית חדשה

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

קבלה וחסידות

תפלה, דרשות, מוסר

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

עם ישראל בהווה

צינונת וידיעת ארץ-ישראל

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

בלשנות

שירה עברית בימי הביניים

ספרות יפה עברית חדשה

ספרות יפה יודית

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

ספרות הנוער

חנוך והוראה

ספרי למוד

ספרי מדע כלליים

שאר דפוס ישראל

שונות

בתוך כתבי עת 109, 241, 370

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביווית — — — — — 433

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביווית — — — — — 442

מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית — — — — — 464

דברי בקורת

	S. Löwinger, Gaonic interpretation of the Tractates Gittin	אסף, ש. :
64	— — — — — and Qiddushin	
81	— — — — — L. A. Mayer, Mamluk costume	אשתיר, א. :
234	A. S. Marmardji, Textes géographiques arabes sur la Palestine	אשתור, א. :
313	אשתור, א. : ר' נסים ב"ר יעקב מקירואן, חיבור יפה מהישועה, תרגום ת. זי הירשברג	
26	— — — — — בלאו, י. : א. בנוזי, לשון המקרא או לשון חכמים	
351	— — — — — P. Borchsenius, Stjernesønnen	ברגמן, ש. ה. :
71	— — — — — Seder R. Amram Gaon, ed. D. Hedegård	גולדשמידט, ד. :
199	— — — — — הברמן, א. מ. : משל הקדמוני לר' יצחק סהולה, מהדורת י. זמורה	
	Th. Boman, Das hebräische Denken im Vergleich mit	היינמן, י. :
225	— — — — — dem griechischen	
218	— — — — — Biblia hebraica, ed. R. Kittel, Editio octava	לוינגר, ד. ש. :
67	— — — — — Moses b. Maimon, Über die Lebensdauer, ed. G. Weil	ליבוויץ, י. :
353	— — — — — B. Netanyahu, Don Isaac Abravanel	סרי, ח. :
51	— — — — — A. Sendrey, Bibliography of Jewish music	שוחטמן, ב. :
79	— — — — — L. Greenberg, The Jews in Russia, v. II	שוחטמן, ב. :
304	— — — — — שוחטמן, ב. : א. דרויאנוב, פינסקר וזמנו	
308	— — — — — שוחטמן, ב. : ת. ליכטנשטיין, בצל קורתנו	

רשימת הסימנים והקצורים

סימן כוכב * לפני המספר מורה שהספר אינו נמצא באוצרות בית הספרים.
 סוגרים עגולים ( ) מורים שהדברים לא נכללו בשער אלא הובאו מתוך הספר.
 סוגרים מרובעים [ ] מורים שהדברים נוספו ממקור חיצוני.
 סוגרים מהוקצעים < > מורים שהדברים נזכרו בשער בתוך סוגרים.
 סימני התבנית: 8° : 10—25 ס"מ; 4° : 25—32 ס"מ; 2° : 32—40 ס"מ; 2° גדול : למעלה מ-40 ס"מ.
 בסנטימטרים מצינים: א. ספרים שגבהם למטה מ-10 ס"מ; ב. ספרים שרחבם גדול מארכם; ג. מסות.
 חמ"ד : חסר מקום הדפוס. חש"ד : חסרה שנת הדפוס. חש"מ : חסר שם המדפיס.
 כר' : כרכים. ע' : עמוד(ים). ק. ס. : קרית ספר.

מאמרים וחקירות

אברהם מסון, ש.: מכתב ר' יהודה הלוי על עלייתו לארץ ישראל

287,133 — — — — — (עם פקסימיל)

אברמסקי, מ. ע.: התוספתא בדפוס (ביבליוגרפיה) — — — 149

בנדיקט, ב. ז. : פירוש תלמיד הרמב"ן ז"ל למסכת תענית — — 391

וילתלם, י. ד.: כתבי-יד משנה תורה להרמב"ם בשטוקהולם — 145

י ע ר י , א .: א ל כ ס נ ד ר מ א ר כ ס ז"ל — — — — — 389

מִירְסָקִי, א.: הפירוש למיזמי גשם המיוחס לרש"י — — — 262

מרגליות, מ.: הרב פרופ. שמחה אסף ז"ל — — — — 257

פ ר י ד מ ן , פ .: ביבליוגרפיה של ביבליוגרפיות על תקופות השואה (סוף) — 162

ש י ר מ ן , ח .: חקר השירה והפיוט בשנת 1952 — — — — 270

הערות

אברהםסקי, מ. ע. : הוספות לרשימת ספרי לאדינו — — — — — 284

בְּנֵי־מִנְחָם, נ. : "מאמר השלשול" לאבן־רשד תרגום ר' יעקב הקטן

בגליון מ. : מהיכן בא ר' מנחם בבלי לחברון ? — — — — — 173

ה' ברמ"א. מ. : הערה (למאמרו של ש. אברמסון, ק"ס ב"ט, עמ' 133—144) — 286

ה' י' ל' פ' ר' י' . על "הקורות המוספות" ל"קורות העתים" של ר' אברהם טריבטש — 174

הייל פריין, י. : קובץ שבכתב־יד על גזירות ת"ח-תט"ז — — — — 282

הרצב"י, צ. : תיקון — — — — — 176

י ע ר י , א . : תוספת לביבליוגרפיה של פירוש המשנה להרמב"ם במקורו — — — 176

י ע ר י , א . : חתימות מחברים ומו"לים על ספריהם (עם 5 פקסימילים) — — — 278

י ע ר י , א . : עוד חתימות מחברים על ספרים עבריים (עם 2 פקסימילים) — — — 431

ליברמן, ח. : טעות צנוור — — — — — 175

ל י ב ר מן , ח . : השמטה בספר „ערו לאלקים" לנחמיה חייא חיון — — — — — 284

מִירְסָקִי, א. : מי הוא מחברו של הפיוט „אל העבים” ? — — — — 172

קוק, ש. ח. : לקביעת תאריך שריפת התלמוד בצרפת — — — — — 281

קוק, ש. ח. : עוד ל"הקורות הנוספות" — — — — — 286

ש י י ב ר , א . : ד"ר אודין בורגו — — — — — 430

ש ש ו ן , ס . ד . : לגירסא „גואל—גאל“ ישראל — — — — — 172

ת מ ר , ד . : עוד לקביעת תאריך שריפת התלמוד בצרפת — — — — — 430

הודעת חברת "מקיצי נרדמים" — — — — — 286

דפוסי ישראל

בעברית ובאנגלית עם שער אנגלי נוסף: The Israel Seaman; bulletin of the Seamen's Union.

7 לילדינו; תוספת ל"איתנים" (תלאביב) חש"מ. תש"ח. 8. מנוקד. דוירחון. העורך: ט. ברמן. חוב' 1: אדר ב' 7, [1] ע'.

8 ספורט לעם; שבועון לספורט ותרבות הגוף. (תל-תש"ח. 8. מנוקד. דוירחון. העורך: ט. ברמן. חברי המערכת: ע. שמיר, י. גולדשמיד, ז. סגל. גל' א: י"ד תשרי 6, [2] ע' תמונות.

9 עלון להיגיינה ובטחון בעבודה. (תלאביב) המוסד להיגיינה מקצועית בתעשייה ליד משרד העבודה. התאחדות בעלי התעשייה בא"י וההסתדרות הכללית של העובדים העברים בא"י. תש"י. 2. תכופות ההופעה לא נזכרה. דוירחון? גל' א: אב. 7 דף. במכונת הכפלה.

10 קונטרסים לבעיות הפועל המזרחי. ירושלים. "הרשימה המאוחדת" (דפוס הפועל המזרחי). תש"ב. 8. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: ס. בייאיר. גל' א: ערב שבועות-19, [1] ע' "פנימי".

ידועות עליה 'Aliyah hadashah 'ovedet. Informationsblatt der Alija chadascha owedet. (Tel-Aviv). 8. בראש השער: Hitachdut olei Hungaria. Ertesitö. Jeru. salem, 1948. 2.

תכופות ההופעה לא נזכרה. לפינזו שני גליונות (כלי סימין מספר): נובמבר 1947: 20 ע'; אפריל 1948: 12 ע' "פנימי". הסכסס בגרמנית.

12 Hitachdut 'oley Hungaria. Ertesitö. Jeru. salem, 1948. 2.

בראש השער: Hitachdut olei Hungaria. השער גם בעברית: התאחדות עולי הונגריה. בולטין. במכונת הכפלה. תכופות ההופעה לא נזכרה. הגל' הראשון שלפינזו: 26 בינואר 1948. [7] דף.

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

1 באגוד; בטאון "אלי-צור" (תלאביב). דפוס "תרבות". 8. "אגודת פנימית לחברים מופיעה לעתים מזומנות". חוב' ס"ו: תשרי תש"ט. 18 ע' תמונות. חול להופיע. החוב' האחרונה שבידנו: כ"ב; אייר-סיון תש"ס.

2 בטוי למחשבה. להסברה ואינפורמציה. ירושלים. "אגוד נאמני התנועה" של פועלי אגודת ישראל. (דפוס "ספער"א). תש"ב. 8. תכופות ההופעה לא נזכרה. חוברת 1: ניסן. 15, [1] ע'.

3 דף ידיעות ולהערות בספרות ובתרבות... תלאביב; אגודת הסופרים העברים בישראל. (דפוס "הפועל הצעיר"). תש"י. 4. שניים בתת-בוחרת.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורכים: אברהם ברוינס, פינחס לנדר. גל' א: כ"ח בתמוז. 8 ע'.

4 דפים לחבר. (תל' אביב). מוכירות הקיבוץ המאוחד. מחלקת ההסברה (דפוס "אחדות"). תש"י. 8. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' [1]: י"ב שבס. 4 ע' דיאגרמית תמונות.

5 ת. א. בטאון היל האויר לישראל. (תלאביב). חיל אויר/תרבות. דפוס לירור. תש"ח. 8. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: ס"ז אלול. 25, [1] ע' תמונות.

6 הימאי הישראלי; ירחון אגודת הימאים. חיפה. ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. מוצעת פועלי חיפה. אגודת הימאים. 1950. 8. העורכים: משה גולדנסקי, אריה שטיין. גל' 1: יוני. 19, [2] 22 ע' במכונת הכפלה. עלון פנימי.

האומות בשטחי הכלכלה, החברה והתרבות. מי הנדל : בית הספר וא"מ. י. ר. מולכו : פעולות החברה הישראלית למען או"מ. נספחים : מתוך מגילת אי"מ. הכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם. מתוך החלטת או"מ על הקמת מדינה יהודית בא"י. החלטת של עצרת או"מ על קבלת מדינת ישראל כחברה לארגון או"מ.

18 ארגון חברי ההגנה בחיפה. אל חבר השורה. סקירת ההנהלה הארצית וההנהלה המחוזית לסוף שנת 1950. חיפה, (דפוס מסינגר), תשי"א. 22 עמ' 8.

19 בני עליית הנוער : ליום הילד — יום עליית הנוער, ירושלים, (הסוכנות היהודית לארץ ישראל, המחלקה לעליית ילדים ונוער, דפוס "האומץ"), תשי"א. 18, [2] ע' / תמונות. 4. העורכים : גרשון מלבר, אברהם רובינשטיין. הגליון יצא ביום ב' בניסן.

20 גוילי"אש ; ילקוט כולל מבחר עובדים הספרותיים האמנותיים של הבנים שנפלו במלחמת הקוממיות לישראל. ליקט וערך ראובן אבינעם (גרסומן) [תל-אביב, (הוצאת ממשלת ישראל, משרד הבטחון, הדפוס ע"י המדפיס הממשלתי בבתי דפוס הממשלה, "הארץ", דבר", "הפועל הצעיר" ופ. נידס, תשי"ב), 32, 723, 43 ע' / 28 לוחות-תמונות, XXXII ע' / תים. 4. "הילקוט מוקדש ליצירותיהם השונות והמגוונות של בנינו ואחינו אשר מסרו נפשם על קידוש השם וגאולת הארץ במלחמת-קוממיותנו ועצמאותנו ממחרת י"ז כסלו תש"ח ועד-סופה — בין בשיחות פעיל בחזית ובין במאלי תפקיד בעורף ... הדברים ברובם לא ראו אור" (מהקדמה).

התכן : ה. כרצורין : כאלה. י. אבינעם : דור זה. ואלה שמות (רשימת הבנים ויצירותיהם שכונסו בילקוט זה) — המדורות : 1 : דברי-פיטוס, רשימות וסיפורים. הרהור וחקר. צלילים (בבחירת החומר בשביל מדור זה סייע הקומפוזיטור א. א. בוסקוביץ). במכחול ובמסמלת (בבחירת החומר סייע הצייר ג'ורג' גוסמן). — 11 : דפי יומנים. אגרות. — "ואלה תולדות", ע' 3-43 שבסוף הספר. כמה מן היצירות תורגמו מלשונות אחרות. בדרך כלל סומנו גם תאריכים (מתי נכתבו היצירות) ובכמה מקומות צורפו הערות. — תהוצאת יפה.

21 דפנה. צדוק נתומביץ : דפי זכרון ליום השנה. דפנה, תשי"ב. 29, [1] ע' / תמונות.

13 Israel. Misrad ha-huz. Review of Hebrew press comment. Hakirya. 2°. בכורות-הכפלה. Ministry for Foreign Affairs. Press and Information Division.

יומון. גל' 73 : 19.IX.1948. 4 דף.

14 Israel au Travail. (Tel-Aviv), Confédération générale des travailleurs juifs en Israël, (typ. Hapoel Hazair), 1950. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : 1 בדצמבר. ע' 4.

15 Noticias Cristianas de Israel. Jerusalem, publicado por el Departamento de las Comunidades Cristianas del Ministerio de Cultos, (typ. "Jerusalem Post"), 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך האחראי : Jaim Wardi. גל' 1 של שנה ב' : פברואר 1951. 23, [1] ע'.

את המהדורה האנגלית והצרפתית עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 116 מס' 548.

קבצים

16 אחרון שר ; ילקוט דברים עליו ומשלו. (ילקוט שאול אביגור, ערכה ברכה חבס) [תל-אביב, עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ב. 127 ע' / פורטרט, פקסימיל, תמונה. 8°. קבץ לזכרו של אהרן שר, שנהרג בהתנפלות בדוים על החורשים בתלחי ביום שבס התר"ם.

17 ארגון האומות המאחדות <או"ם> ; מיבנהו. קורותיו ופעולותיו. בעריכת שלום בן-ברוך [שחארץ]. יוצא לאור מטעם החברה הישראלית למען או"ם בהמלצת משרד החינוך והתרבות של מדינת ישראל. ירושלים, ר. מס, (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ב. 165, [3] ע' / תמונות. 8° = ספרית דני למדע פופולרי, ספר 42. — שער נוסף באנגלית.

התכן : הקדמות מאת מ. שרת, ב. לינבורג (שר החוץ ושר החנוך של ממשלת ישראל), ב. כהן (סגן המזכיר הכללי של או"מ) והעורך. — א. טרסקובר : דעת הקהל ואו"מ. י. גורדון : המיבנה והארגון של או"מ. ה. איתן : ישראל ואו"מ. ד. שר : או"מ ומקורותיו וקורותיו. אב. לבונטין : עבודת הגומלין בין

התכן: כתבי י. פרס: רשימה ביבליוגרפית, כוללת 107 ערכים מסודרים לפי הענינים (ע' 7—11). ב. מזר (מייזלר): מסעותיו הצבאיים של אמנחם השני לארץ כנען. ג. סלושץ: שמות גאוגרפיים בא"י לפי כתובות פניקיה. ב. קנאל: לסדר מסבעותיו של ינאי. מ. אבי יונה: חומת אגריפס ומצוד טיטוס. ע. שוחט: דעותיו של יוספוס על עתיד ישראל וארצו. מ. זולאי: א"י ועליית רגלים בפיוס ר' פינחס. ש. ד. גויטיין: ירושלים בתקופה הערבית (ד"א שצ"ח—ד"א תתנ"ט). ש. אסף: שטרות עתיקים מא"י ומצרים מן המאות ה' והי"א. אל. ד. שפירא: מכתב מרמלה לירושלים מאמצעה של המאה ה"א. ח. ז. הירשברג: רמלה תחנת הבינים לירושלים. י. אבידע (= זלוטניק): ראשוני משפחת קארו בא"י. ב. לואיס: האוכלוסיה והכנסות המסים בא"י במאה ה"ט. עפ"י תעודות תורכיות. ב. רות: מכתב מקהיר למשפחת הקראים בירושלים. מסע לא"י לגיון סאנדרסן, תרגם מאנגלית והוסיף הערות. מ. איש שלום. א. הד: יהודי א"י בסוף המאה ה"י. עפ"י פנקסים תורכיים של מס הגולגולת. א. יערי: ישיבות פיריאר בירושלים ובחברון. מ. בנידו: ר' יעקב וילנא ובנו יוחסיהם לשבתאות. י. מ. טולידאנו: שתי תעודות מירושלים משנים ת"ס ותק"כ. ד. ברילינג: קהלת הידינגספלד ויחסה לא"י. ש. מרכוס: פנקס שלוחי א"י ב"רודוס. ג. מ. גלבר: עליית יהודים מבבלומיה וגליציה לא"י (תקצ"א—תרכ"ט) לפי תעודות מארכיונים וינאיים. י. בן צבי: פקיעין לאחר רעש תקצ"ו. ב. גת: מוסדות הרפואה הראשונים בא"י (בשנים ת"ר—תר"מ). ע. ב. פוזנר: פעולותיו של ג. צ. הילסהיימר למען א"י. ג. פרומקין: בירושלים לפני למעלה מיובל שנים. א. אשתור: אוסף של כת"י ערביים מא"י. א. שיבר: אגדה על מקום בית המקדש בירושלים. נ. שלם: ירושלים ומדבריה.

27 ירושלים. האוניברסיטה העברית, לזכרו של פרופ' משה דוד קאסוטו ז"ל: דברים שנאמרו ע"י: [נפתלי הרץ] טורסיני, [בנציון] דינבורג, [בנימין] מזר [= מייזלר], [אלעזר] לניפא, סוקניק [זיל], ביום השלושים לפטירתו י"ט כסבת תשי"ב (17.1.1952) באוניברסיטה העברית בירושלים. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשי"ב. 20 ע' פורטרס. 8.

פרופ' מ. ד. קאסוטו (י"ד באלול תרמ"ג—י"ט כסלו

8°. קבץ לזכרו של צ. נחומביץ (תרס"ח) יאנובה ליטה—כ"ה אדר תשי"א).

22 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. המחלקה לאגוד מקצועי. משלחות פועלי המחתה. (תלאכיב, דפוס בלומנטל, תשי"ב). 418, [1] ע', תמונות. 8°. = הפועל והמשק. ח. קבץ. העורך: נתן ליבנה. הוצא על ידי המדור למועצות ייצור והאיגוד הארצי של פועלי המחתה. המשלחת בקרה באה"ב, אנגליה ושווייץ.

23 חיי זהרה וכתבה. [א]: (חיי זהרה). ירושלים, [היהודי וזיתא לביטוב] (דפוס "רוגלד"), תשי"ב. [6], 130 ע', פורטרס, פקסימילים. 8°. קבץ על זהרה בת יהודה וזיתא לביטוב (כ"ז תשרי תרפ"ח תל אביב—כ"ז המון תש"ח ע"י ירושלים, נפלה בשעת מלוי הפקידה כטייסת צה"ל). העורך: יהודה אבן שמואל. התכן: י. לביטוב: זהרה בת. י. אבן שמואל: זכרון לזהרה. — משירת אהבה: דברי שמואל (אבן שמואל) לזהרה. דבריהוקרה מפי קרובים, מורים ידידים. הדים ראשונים לכתבי זהרה.

24 ידיעה וסדר: מדריך שמושי לבעליהבת יעלהרכוש, לשנת תש"ד 1947 ערוך ומסודר ע"י י. גולבס. תלאכיב, "יהודה" (דפוס שושני), 1947. 96, [4] ע', סבלאות, מפות. 8°. קבץ. מהתכן: ש. פישלב: מדור חוקי (דיני שכירות ומסים). א. קאופמן: חוקי בנין. מ. סבוראי: מדור מסיכנסה, מדור הנהלת חשבונות.

25 היער: קובץ מוקדש לבעיות היער והיעור בארץ ישראל. קבץ ב', ג. ירושלים, אגודת היער בא"י, (דפוס "אחווה"), תשי"ב. 48 ע', סבלאות, תמונות; 59 ע', דיאגרמות, סבלאות, תמונות. 8°. שער נוסף באנגלית. העורך: יוסף ויץ. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 5.

26 ירושלים: מחקרי ארץ ישראל בעריכת מיכאל איששלום, מאיר בניהו, עזריאל שוחט. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס "עזריאל"), תשי"ג. 326, [5] ע', מפות, פקסימיל, תמונות. 8°.

"מושב למר ישעיהו פרס במלאת לו חמש ושבעים שנה עליידי האגודה למען ירושלים". תכן ושער נוסף באנגלית.

תשי"ב) שמש פרופסור לתנ"ך באוניברסיטה העברית בירושלים.

28 ישראל אמריקה; שנתון תשי"א. (תל-אביב, "ישראל אמריקה", אגודה לקשרי ידידות בין ישראל וארצות הברית, (דפוס "Sefer"). [תשי"ב]. 77, 185 ע' דיאגרמה, תמונות. 8. בעברית ובאנגלית עם שער אנגלי נוסף: Israel-America Friend-ship League. Annual 1950/1951. Tel-Aviv, [1951?]

29 ישראל רייכמן-ושר; דברים מעזבונו/זכרונות והערות, עם מבוא מאת ז. שור. (ליקט וערך: יוסף אליצקי). תל-אביב/יפו, הועד הצבורי מיוחד של ארגון העובדים בערית תל-אביב—יפו להוצאת קובץ לזכרו של החבר ישראל רייכמן-ושר, (דפוס "ספר"), תשי"ב. 254 ע', לוחות-תמונות, פקסימילים. 8. רייכמן-ושר (ב' אלול תרמ"ז חורשן שלידי בי"א ליסטוק פ' הרדונא—ר"ח אלול תש"ז תל-אביב), מעסקני פועל-ציון (החל מתרס"ו) בפולין, ואח"כ (מתרס"ב) בא"י. אח"כ היה פעיל במסא"י.

30 כפר יהושע. לבנינו ותניכינו שנמלן במערכה... כפר יהושע; (רמת-גן, דפוס "מסדה"), תשי"ב. [98] דף, לוחות-תמונות, פורטרטים. 23: 24. קבץ, ערך עריכה אחרונה והביא לדפוס אוריאל אופק. הספר כולל ביוגרפיות של בני כפר-יהושע שנמלן במערכה, מאמרים ורשימות עליהם, מאגרותיהם או מדבריהם.

31 מעברות (קבוץ). לזכרו של נסים נגסימוב. מעברות, חש"מ, תשי"ב. 65, [2] ע', פורטרט. 8. קבץ, נגסימוב (4 אוקטובר 1909 מלנדיב, בולגריה—24 יוני 1951 מעברות) קומפוזיטור, מנהל המדור המוסיקלי של מחלקת התרבות בועה"פ של הסתדרות העובדים הכללית.

32 מעברות (קבוץ). לזכרו של צבי נתן. מעברות, חש"מ, תשי"ב. 152 ע', פורטרטים. 8. קבץ, צ. נתן (ינואר 1931 חיפה—דצמבר 1950) יספה בתאונת אירון בעת מילוי תפקידו.

33 מפלגת פועלי ארץ ישראל על ב. כצנלסון; זכרונות ודברי הערכה. ערוך בידי

מרדכי שניר. (תל-אביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחדות"), תשי"ב. 427 ע', פורטרט. 8.

ב. כצנלסון (תרמ"ז—תש"ד) מנהיג וסופר ידוע של אנף העבודה בצינונות, מראשי מפא"י, מיסד "דבר" ועורכו הראשון.

התכן: א'. זכרונות, כולל 50 מאמרים ורשימות ושני שירים, ביניהם זכרונות מאת אמו, אחותו ח. נשר—כצנלסון, ב. דינבורג, ד. שמעוני, ד. זכאי, ח. גליקסברג, ש. ה. ברגמן, ר' בנימין, די כנעני, י. קלינוב. — דברי-הערכה: כולל שיר (מאת נ. אלתרמן) ו-57 מאמרים, מהם מאמרים מקיפים מאת ש"י עגנון, י. פיכמן, א. שטיינמן, ש. הלפרין, ש. רבידוביץ, ר' בנימין, י. אבן-שמואל, ז. שור, ב. דינבורג, ש. יבנאלי, א. ציוני, ב. חבס, מ. ברסלבסקי, ד. ברש, ג. קרסל.

34 מפלגת הפועלים המאוחדת. לזכרו של יצחק שדה; דברי תבריו וידידיו... ביום השלושים למותו... [תל-אביב], מפלגת הפועלים המאוחדת — המרכז, חש"מ, תשי"ב. 48 ע', תמונות. 8. י. שדה (ב' אלול תר"ן לובלין פולין—ל' באב תשי"ב) עלה ארצה בתר"ס, ממקימי גורד העבודה ע"ש י. טרומפלדור, מראשי ההגנה וראש הפלמ"ח, מגבורי מלחמת-השחרור.

35 מפנה מרעיש בעמדת סס"ר לישראל; הוצאה מיוחדת. תל-אביב, (דפוס "דבר"), פורים תשי"ב. 2 ע', פורטרטים. 2. גדול. הוצאה חד פעמית. עלון התולי, "החומר לוקט ע"י י. וי. שהמיי".

36 נצנים (קבוצה). במצור ובמערכה ס"ז כסלו תש"ח—כ"ט אייר תש"ט—כ"ה תשרי תש"ט. במלאת שנה למערכה. מהדורת שניה. (ירושלים, דפוס השילוח), תש"י. 56 ע', תמונות. 8. קבץ, על המעטפת: נצנים במצור ובמערכה. ע' [5] יזכור: רשימת תללי המערכה על נצנים. ע' 20—47: ביוגרפיות שלהם.

37 גר זכרון ליוסף סימבול שנמלן בפריצת הדרך לירושלים. פתח-תקוה, בית סימבול ובהשתתפות "הפועל"; (תל-אביב), דפוס הפועל הצעיר, תשי"א. [13] ע', לוחות-תמונות. 8. קבץ לזכרו של יוסף סימבול (כ"א שבט תרפ"א, תל-אביב—י"א בניסן תש"ח, בדרך לירושלים).

המחבר החותם את שמו בע' 146: ישראל פרלא.
י. פרלא (וי' חשון תר"ץ ירושלים—כ"ט סבת תשי"ב)
מפעילי הסתדרות הצופים ותנועת "עקיבא".

43 צבי קניג <ישי>; חייו, דבריו ומעלו. תל-
אביב, שלח, (דפוס תרבות), תשי"א. 79, [1] ע', לוחות-
תמונות. 8° = ספרית גבורים ב.

קבץ על רפאל צבי קניג (המפקד ישי), נולד כ"ו אייר
תרפ"ה לודו, עלה ארצה בתרצ"ו, השתתף במלחמת
השחרור בתוך צבא אצ"ל, עם פירוק אצ"ל שרת בצה"ל
בדרגת סרן. נהרג בתאונה בה' תשרי תשי"ט.

הקבץ כולל תולדות חייו 6 רשימות מכתביו ודברים
עליו מאת מ. בגין, א. רמבה, "שין", י. סבוראי וי. בין;

44 שאול ויגשל ז"ל, תרפ"ח—תש"ט. (תל-אביב,
דפוס ישראל, תשי"ב). 64, [2], xvi, [10], 93—95, [4]
ע', לוחות-תמונות, מפה, פקסימילים. 8°. xvi הע'
באמצע הספר כוללים מאמר באנגלית.

קבץ לזכרו של שאול בן אברהם ווינה ויגשל (י"ט
תשרי תרפ"ח חיפה—נפל בקרב כ"א כסלו תשי"ט על יד
עזה). כולל רשימה ביוגרפית, רשימות עליו ומבחר
מכתביו.

45 Artzi; The Palestine almanac; comp.
and ed. by Jacob Tchernowitz, English editor:
Molly Lyons Bar-David. Tel-Aviv, Lion the
Printer for the Zionist Organisation Youth
Department. (typ. Haaretz), 95, [11]
p., illus. 8°. (Palestine Pioneer Library).

46 Israel. Hamo'ez ha-mada'it. L.
Farkas memorial volume. Editors:
Adalbert Farkas, Eugene P. Wigner. Jerusalem,
Government Printer; (Haifa, typ. Oth), 1952.
5 p. l., 309 p., diagrs., port., tab. 8°.

=Research Council of Israel. Special pub-
lications, no. 1. בראש השער: המועצה המדעית
לישראל.

24 מחקרים בעניני כימיה. ע' 305—309: List of
publications of L. Farkas.

ל. פרקש ששימש פרופסור לכימיה פסיקלית באוני-
ברסיטה ירושלים, נהרג בתאונת אירון 31 בדצמבר
1948 כשסע כשליחות מוסדות מדעים בישראל לאה"ב

ע' [129]: רשימת "הבנים והבנות אשר נפלו בדרך
ירושלים, לגאולחה".

38 ספר היובל לכבוד פרופסור אליקים ג. וייז
למלאת לו' שבעים שנה. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש
י"ל מאגנס האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשי"ג.
[3] דף, 108, xii ע', 8° = תרביץ, שנה כ"ד, ג—ד.
התכן עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 372.

סיכום המאמרים באנגלית. שער נוסף: Gotthold
E. Weil jubilee volume, on the occasion
of his seventieth birthday. Jerusalem, 1952

39 סרבני המלחמה. ישראל אגרת לירידים
... (תל-אביב, דפוס "אחדות"), תשי"ח. 33 ע', 8°.
העורך: נתן חפשי. יצא בתשרי.

40 [עין המפרץ]. צבי ספיר, איש עין המפרץ.
ליום השנה. [עין המפרץ]; (מרחביה, דפוס השומר הצעיר),
[תשי"ב]. 80 ע', תמונות. 8°. קובץ לזכרו של צ.
ספיר (15.10.1910 לבוב—22.VIII.1951 ישראל). המדורות;
אדם וגתיבו. למען אחות עמים (ריב המאמרים במדור
זה מאת ערבים). המחנך. בשבילים ובעקבות במולדת.
מעובדו: שפלת עכו. על עכו העיר. "קודם כל —
הסתערות פנימה". דפים מיומן, ממכתביו (ע' 49—78).

41 פרידריך גרשון אולנדורף... דברי זכרון.
ירושלים, (דפוס גרוסלם פיסט), סיון תשי"ב. 32 ע',
לוחפורטרט. 8°.

פ. ג. אולנדורף (י"א אדר ב' תרמ"ט ברסלאו—י' שבט
תשי"א ירושלים), עסקן סוציאלי ידוע, שמש מנהל
המשדד המרכזי לעבודה סוציאלית של יהודי גרמניה
ואחרי עלותו ארצה (בתרצ"ה) מפעילי העבודה הסוצי-
אלית בירושלים.

החבורת כוללת מאמרים ורשימות מאת ג. לוחן, א.
ע. סימון, ר. כצנלסון, ש. ברודניק, לי בק ופרקים מתוך
מאמריו של אולנדורף.

42 (פרלא ישראל). ישראל פרלא-אלדר
ז"ל. ירושלים, דפוס "קדם", [תשי"ב]. 159 ע', תמונות. 8°.
החבורת נערכה והוצאה לאור ע"י משטחת המנוחות,
חבריו ומרכז הסתדרות הצופים.

ע' 1—29: "לדמותו" (דברי הערכה וגם מאמר
ביוגרפי); ע' 31—159: "דברי הגות" (מכתביו) של

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

47 אביצור, שמואל. ידיעת הארץ ; פרקי הדרכה. שמואל אביצור : אמצעי עזר בידיעת הארץ (מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת) ; ראובן לוי : ביבליוגרפיה נבחרת <תשי"ב—תשי"א>. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות והסברה — המדור לידיעת הארץ, תשי"ב, 132, [1] ע' 8. הביבליוגרפיה של ר. לוי : ע' [81]—132, מסודרת לפי הענינים.

48 אנציקלופדיה כללית יורעאל. כרך ה : יורסקונטולט—ליב. תל-אביב, יורעאל, (תשי"ב), [3] 1322—1621 ע' תוים, תמונות. 8. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 124.

49 לוי, ראובן [Reuben Levy]. הספרות השימושית : ביבליוגרפיה ... מבוא מאת מאיר בן-יהודה. תל-אביב, מרכז לתרבות והסברה [של] ההסתדרות הכללית של העובדים, (דפוס סטרוד), תשי"ב, 272 ע' 8. = ספרות הדרכה לספרן, ד. "מטרת הספר לתת בידי המורה, הספרן והעסקן בצרכי תרבות מפתח נוח לאוצרות ספרותנו השימושית". התכן : מ. בן-יהודה : הספרות השימושית ; הרצאות בקורס לספרנים. — ר. לוי : ביבליוגרפיה : מלונים ולקסיקונים. קונקורדנציות ואנציקלופדיות. מפתח הביבליוגרפיות : ביבליוגרפיות כלליות. ביבליוגרפיות על אישים, ... על נושאים ומדעים שונים.

50 לוינסון, אברהם. ספר המחוות : בעריכת אברהם לוינסון. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל, המרכז לתרבות, (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ה, 91, [1] ע' 8. = ספריה שמושית לבעיות תרבות, 10. רשימת מחוות, "בשביל מסיבות, הגים וימי זכרון שונים ...".

51 לחובר, שמואל. אברהם שלונסקי : ביבליוגרפיה <תשי"ב—תשי"א>. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר ; (תל-אביב, דפוס "אחדות"), [תשי"ז], 54, [1] ע' 8. (ספרית פועלים). "סדרה של הביבליוגרפיה הוא : היצירות המקוריות — לפי שנת הדפסתם והתרגומים ודברי הסופרים לפי א"ב של שמות המחברים". (מההקדמה).

הרשימה כוללת 584 ערכים של דברי-מקור ו-349 ערכים של דברי-תרגום. נרשמו גם מנגינות ונעימות לשיריו, דברי-סופרים על שלונסקי, תרגומים מיצירות שלו, ספרים וקבצים שערך. המספר הכללי של הערכים : 1339. בתחלת החוברת רשימת הפסיונוגים שלו (ס"ה 25) ובסופה רשימת כתבי העת והקבצים בהם השתתף ורשימת כתבי-העקבצים והספרים בהם באו הערכות עליו.

52 פינס, דן [Dan Pines]. מה ומי : ערכים ושמות מדיניים וכלכליים, 1952. תל-אביב, "דבר", (דפוס "דבר"), תשי"ב, 371 ע' מפות, 8. "הלאכסיקון "מה ומי" שיצא לפני עשר שנים (עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 93) היה "פנים חדשות" על מרחק הספרים העבריים. מהדורה זו היא חדשה בהחלט ... צוינו שמותיהם של מרבית האישים שפעלו בשדה המדיניות והכלכלה בשעת התקנת הספר לדפוס. לא הוקדשו ערכים מיוחדים למדינאים שכבר אינם בחיים ... הענינים המדיניים ניתנו במצבם ובתהליכיהם בסוף 1951. לא באו בילקוט מושגים ושמות של מוסדות ואישים ישראלים, אך בערכים המדיניים הכלליים שקד המחבר לגלות גם את הבחינה היהודית". (מההקדמה).

53 פרידברג, חיים דב [Ch. B. Friedberg]. בית עקד ספרים : לקסיקון ביבליוגרפי לידיעת הספרות העברית בכלל ושמות הספרים העבריים וביהדות אשכנזית בפרט, וכן אלה באיטלקית, טטרית, יונית [ועוד] שנדפסו באותיות עבריות, החל משנות רל"ד עד ... <תשי"א> עם מפתח המחברים ... ומפתח הספרים לפי המקצועות והסוגים השונים ... הוצאה שניה מושלמת ומתוקנת. (2) : <ח—מ>. תל-אביב, (דפוס גושנברג), תשי"ב, [5] 342—708 ע' 4. שער נוסף באנגלית. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 125, שם גם ציונים.

54 רבינוביץ, רפאל נתן נטע. מאמר על הפסדת התלמוד ; תולדות הדפסת התלמוד. הובא לבית הדפוס עם תיקונים, השלמות ומפתחות על ידי אנבר[הם] מן[אר] הברמן. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס יהודה), תשי"ב, 288, [5] ע' פקסימילים. 8. מהדורה א : מינכן, תרל"ז, 132 ע'. ההשלמות שבמהדורה זו נכללו מקצתן בתוך הטכסט עצמו, כשהן נתונות בתוך סוגרים מרובעים, וירובן

60 תנ"ך, תורה, ספר ויקרא, מפורש בידו דוד צבי הופמן. (תרגמו: צבי הר שפר ואהרן ליברמן). א: פרשת כהנים, פרקים א-יז, ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס חיים), תשי"ג. [6], 329 ע' / מדרסר. 8. שם המקור: Das Buch Leviticus. übersetzt und erklärt von D. Hoffmann.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

61 אנציקלופדיה תלמודית לעניני הלכה מיסודו ויצירתו של הרב מאיר בראילן ז"ל. בעריכת הרב שלמה יוסף זרין, בהשתתפות חברי המערכת: הרב בנימין רבינוביץ-תאומים, הרב שמעון סטרליק, הרב יונה מרצבאך, הרב אלתר תלביץ. כרך ד: בנין אב — כת כהן. ירושלים, הוצאת אנציקלופדיה תלמודית בסיוע מוסד הרב קוק; (תלאביב, דפוס "ספר", תשי"ב). 11, [1] ע' 772 עמודות. 4. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 126.

62 הברא. באר"עקב, בית אולפאן ישיבת באר יעקב, חש"מ, תשי"ג. 8. תכניות הופעה לא נזכרה. חוב' א: שלהי אלול תשי"ג. 24 ע'.

63 טוקצניסקי, יחיאל מיכל. ספר השמיטה: כולל הלכות שביעית — דינים ומנהגים לשומרי שביעית — היתר מכירת קרקעות להפקיע שביעית. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס סלומון), חשי"א. 135 ע' 8. בראשונה יצא בשנת תר"ע (בירושלים) בשם קונטרס הלכות שביעית.

64 ספר ילקוט דברי חכמים על התורה, חלק א': בראשית. כולל תתק"ט מאמרים, המבארים תשכ"ז פסוקי תנ"ך ותרס"ה מאמרי חז"ל בש"ס בבלי וירושלמי, במד"ר ובוה"ק ... סודר ע"י הועד להוצאת ספרי מוסר והסידות שעל יד אגודת "תקנות נר"ן" ירושלים. ירושלים, דפוס "התחיה", [תשי"ג]. 68, 422 ע' 8.

65 מרגליות, ישעיה אשר זליג, שני ספרים ... הראשון: מאמרי רבי אלעזר ברשבי" (א... ע' ביאור ופירוש קצר הנלקט והנאסף מהמפרשים ... וראה ... מנחה חדשה ... מראה זה"ן ... השני: כח דרבי אלעזר ברשבי" ונלוה ... שאלה ותשובה ... בסידור הקצרה בליל חג הפסח מכ"ק ... הרב ממנוקאטש. (המלקט והמסדר ישעיה אשר זעליג

בתוך מדור מיוחד, "הערות והשלמות" (עמ' רכ"ג-רכ"ח). מהדורות התלמוד שנדפסו אחרי צאת המהדורה הראשונה של ספר זה, נרשמו ע"י המהדיר במדור מיוחד (עמ' קנ"ז-ר"ב). וכן הוסיף המהדיר מדור מיוחד: התלמוד הירושלמי (עמ' ר"ג-רכ"ב). נוספו כאן 20 פקסימיליות של שערי מסכתות ממהדורות שונות. המהדיר הוסיף למהדורה זו גם תולדות המחבר ר' רפאל נתן רבינוביץ, עם תמונתו (עמ' רנ"ט-רס"ז).

55 תנועת המושבים והארגונים. ארכיון "חדר אליעזר". ביבליוגרפיה אליעזר ל. יפה. [נהלל], (תשי"ג). 15 ע' 4. במכונת הכפלה. "החומר רוכז ונערך ע"י י. בורסניקר". הרשימה כוללת 255 ערכים, שהופיעו בשנות תרס"ב-ת"ש. ע' 15-16: רשימות על אל. יפה.

מדע המקרא

56 בלומנטל, ישראל חיים. המשכן וכליו: באורים והסברותם ... על פי המקרא, רבותינו ז"ל ומפרשי התורה, ראשונים ואחרונים. מאת ישראל חיים בלומנטל ... מהדורה חדשה, בעריכת י. ל. נאמן. ירושלים, "אורות", (דפוס "המערב"), תשי"ב. 47, [1] ע', ציורים. 8.

57 [דבררמדק, לוי], א' תורת משה (בדרכי האסטרונומיה). ב' הביאוגרפיה של משה רבנו. [תל' אביב, חש"מ, תשי"ב]. 130, [1] ע', ציורים. 8.

58 סיסטר, משה [M. Sister]. מבעיות הספרות המקראית. (תלאביב), הקיבוץ המאוחד וסמינר הקיבוצים, (דפוס הכללי, 1951). 162, [4] ע', ליחות תמונות, מפה. 8. (סדרת "עמיר").

התכן: הקדמה בעיות הספרות המקראית. המעשיה בספרות המקראית. שרידי הפיוט העממי על המלחמה. יחס בניישראל לאוכלוסייה הבלתי-לוחמת ולשבויי המלחמה בתקופת התנ"ך. ביבליוגרפיה: ע' 158-162.

59 תנ"ך. ספרי המקרא מפרשים פרוש חדש בצורף מבראות בעריכת משה [דוד] קאסיס. ספר ישעיה מפרש עלידי אלהי [שמואל] הרטום. (תלאביב, "כנה", (דפוס הארץ, תשי"ג). 194 ע' 8. צורף: תקוני סעויות. 1 ע'. גם הפרש והמבואות מנוקדים.

— הערות להגיון ושיטה בתלמוד ומפרשיו. להוראת התלמוד בבית הספר ובביה"ס הדתי. השליות החושבים. הערה לעקרון הברירה של דרוין. האמנות ואמצעי בטויה.

69 תלמוד ירושלמי. סדר זרעים ע"פ גוסתא המוגהה והמדויקה לרבנו שלמה בכ"ר יוסף סיריליאו ... יוצא ... לאור ... ראשונה מכתב יד ... גנוז בבריטיש מוזיאום בלונדון עם כמה הוספות ... ע"י פסח שפירא ו... יעקב הנגיה פריימן (והוספתו עליו כמה הערות וביאורים בכל הסוגיות ... חיים יוסף בכה"ר בן ציון הלוי דינקלס). ירושלים, תשי"א—תשי"ג. 2°.

התכן: [4]: מסכת כלאים. דפוס "בית יתומים דיסקין", תשי"ב. [1], 162, 2—35 דף.
[6]: תרומות. עיין ק. ס. שנה י"א ע' 428.
[7]: מעשרות. דפוס "המסורה", תשי"ג. [1], 79, 2—29 דף.
[9]: חלה. דפוס "המסורה", תשי"ג. [1], 86, 2—49 דף.
[10]: ערלה. דפוס "המסורה", תשי"ב. [1], 70, 2—14 דף.
[11]: בכורים. דפוס "המסורה", תשי"א. [1], 54, 11 דף.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

70 לנסקי, יעקב. ניר ישראל. (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד, תשי"ד. 1949). 46, [1] ע' 8°.
"מגמתי העקרית ... היא להטיל ספק בנכונות ההערכה של תרבות ישראל כמו שהיא נמסרת לנו ע"י דורייני תקופתנו. צריכה להכתב הסטוריה ישראלית שלא לפי ההפרוות של הנביאים, שלא לפי המשפט הקדום — שבית המקדש ותורת כהנים היו העניינים הראשיים והיחידים של עם הארץ. ישראל היה עם של תורה ודרך ארץ כל הימים". (עמ' 3).

קבלה וחסידות

71 אדרא. ספר הורת זקנים; אדרא רבא ואדרא זוטא עם ביאור גמלים הקשות ... ירושלים, יוסף בן יהודה אהרן, (י. ע. בקאל), תשי"ב. 8, 96 ע' 8°.
מנוקד.

72 בורנשטיין, שמואל בן אברהם. ספר שם משמאל; על סדר פרשיות החורה ומועד קודש, מאת ... מ"ה שמואל ... [בן] ... מ"ה אברהם ... הגאבדיק סאכטשאב ... מהדורה שניה ומתוקנת. [2]:

מרגליות). ירושלים. דפוס "המסורה", [תשי"ב]. [2], 51: 22 דף. 8°.
לכל אחד של שני הספרים (שנדפסו ביחד) שער מיוחד. על תשער הראשון שם המלקט והפרט המוסעה: למדו מפני מאמרי ר"א = תש"ט.

66 משניות. (ששה סדרי משנה מפורשים בידי חנוך אלבק ומנוקדים בידי חנוך ילון). [ב]: סדר מועד מפורש פירוש חדש, עם מבואות, הוספות והשלמות בידי חנוך אלבק. ירושלים, מוסד ביאליק, תליאביב, דביר; (תל אביב, דפוס "הארץ", תשי"ב. 515 ע' 8°.

שיטתו של המפרש היא להעלות את פירושה של המשנה לא מתוך התלמודים בלבד אלא בעיקר מתוך המשנה גופה ומתוך משנת התנאים (בריות, הוספתא, מכילתות, ספרי וספרא וכו') ומתוך הכתבים של תקופת המשנה עד שנמצא לימוד המשנה מוגדר בפני עצמו ... פירושה של כל מסכת פותח בכתובים מן המקרא, שהלכה המשנה מיוסדת עליהם. במבואות שבראשי המסכתות בא ביאור ההלכה שבמקרא ... והשתלשלותה עד המשנה ... בסופו של הסדר באות הוספות והשלמות ... כאן הביא המפרש את דעותיהם של המפרשים הקדמונים ... ונתפרשו שם גם הנימוקים לחידושי פירושו. הללו מיועדים לתלמידי חכמים ולחוקרים. (מהקדמת המו"ל). — הניקוד נעשה על"פ מסורות שבעל-פה, כתב-יד ודפוסים ישנים. ע' 13—28: לשיטת הניקוד של המשנה מאת המנוקד. — א. מירסקי "הציע הצעות בניסוח הדברים, שרובן נתקבלו על ידי המפרש".

67 עוזיאל, בן-ציון מאיר חי (B. Z. M. Usiel). ספר משפטי עוזיאל ... ממני ... בן ציון מאיר חי עוזיאל בן ... הרב ... יוסף רפאל ... מהדורא תנינא. חלק 1: שאלות ותשובות אשר נשאלתי והשבתי ... בהלכות השייכות לחלק שלחן ערוך יורה דעה. כרך ב. ירושלים, י"ל על ידי הועדה להוצאת כתבי הרב ובסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס י. ע. איתאח), תשי"ב. 12, 231, [1] ע' 4°. המחבר הוא רב ראשי לעדת הספרדים בישראל. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 10.

68 פיפס, שמחה זאב. מאמרים. ירושלים, (דפוס ווייס), תשי"ב. [2], 64 ע' 8°.
"יצא לאור על ידי חבריו".
התכן: ע. דויטש; הקדמה (על אישיותו של המחבר).

ומאמרים על תנ"ך ומחז"ל. זכתי בס"ד לסדרו ולהויל עם הערותי ותולדות המחבר ... בשם "באר מרים" ... יוסף נפתלי שטרן ... ירושלם, (דפוס "העברי"), שמעון הצדיק ז"ל (תשי"ב), 86 ע' 128 דף. 2.

הספר כולל ששים דרושים, וגם ביאורים על התורה ועל מאמרי חז"ל, מאת ר' שמעון סופר, בנו של ר' משה סופר בעל "חתם סופר", ששימש ארבעים שנה כרבנות במטרסדורף ובקראקא. כמעט בראש כל דרוש יש תאריך מפורט ומפורש בו באיזו הזדמנות נדרש.

ברכה בפני עצמה קובעת לה הביוגרפיה של המחבר מיום הולדתו, י"ג טבת תקפ"א, עד יום פטירתו ביום י"ז באדר שני תרמ"ג. ביוגרפיה זו, מאת המביא-לדפוס הרב ר' יוסף נפתלי שטרן, חתן בנו של המחבר, היא מפורטת מאד ומשתרעת על 80 עמודים גדולים, ומבוססת על מקורות ראשונים, ובכללם אגרות רבות שכתב ר' שמעון סופר ושנכתבו אליו, ושנדפסו כאן בשלמותן. בסופה הדפיס הרב שטרן את שירי של ר' שמעון סופר ואת כתבי-הסמיכות שנתן, וכן הוסיף רשימת ההסכמות (ארבעים במספר) שהסכים ר' שמעון סופר לספרים שונים. בביוגרפיה זו, שנכתבה מתוך חבה ושקידה, יש ענין רב גם לתולדות מאבקה של היהדות החרדית באוסטריה-הונגריה במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה.

80 סליחות. סליחות ליום ז' אדר כפי מנהג החברה קדישה גומלי חסד של אמת בארה"ק. עם סרק מעשה המת מכת"י ישן המיוחס להלל הזקן ומבוא והערות מאת הרב יעקב משה סולידאנו. [ירושלים] תש"ו. [3] 13 ע' 8.

81 הרבנות הראשית לישראל. עצרת אזכרה מטעם הרבנות הראשית לישראל לנושא ישראל הראשון חיים ב"ר עוזר ויצמן ... ביום השלשים, אור ליום כ"ב בכסלו תשי"ג ... בבית הכנסת ישרון בירושלים. (ירושלים), (דפוס) [ממשלתי], (תשי"ג). [8] ע' 8. "הובאה לדפוס ע"י המחלקה להויל והדפסה דתית, משרד הדתות".

82 רפ"ל. דב. תפלה. תכנית להוראת התפילה בחברות הנוער העולה. ירושלם, הסוכנות היהודית לארץ ישראל, המחלקה לעלית ילדים ונוער, (דפוס "אחווה"), תשי"ב. 79, [1] ע' 8.

וישלחיוחי תל-אביב, "נור"; ירושלם, דפוס "יהודה", תשי"ג. 380 ע' 8. על דרך החסידות. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 229. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ז' ע' 66.

73 כ"ץ, יצחק איזק בן יואל. ספר בריה כהנת עולם, חלק ראשון וחלק שני וחלק שלישי ... הכינוי ... מוהר"ר יצחק אייזק הכהן בן מוה' יואל ... יצא לאור מחדש עם פירוש ... מאת ... מוהר"ר שמעון ענגלגר ... ירושלם, דפוס חיים, תשי"ג, 11, 464, 10 ע' 8. עיני קבלה.

74 מושקוביץ, צבי. ספר אוצר הסיפורים ... כולל סיפורים גוראים ... שיחות ... ומוסרים ... ממקום קדוש ... מקדמונים צדיקים ... ומרבינו הבעש"ט ... ותלמידיו ... גלקטו וגאספו ... [בידן] צבי מאשקאוויטש ... חלק א-ה. ירושלם, כדפוס ובהוצאת המחבר, תשי"א-תשי"ג, 32 ע' בכל חוברת. 8.

75 [שלמה שלומיל בן חיים]. ספר שבחי האר"י: דברים נפלאים ומעשים גוראים מאדונינו ... יצחק לוריא אשכנזי ... ירושלם, דפוס "המסורה", תשי"ב. [1] 19 ע' 8.

76 נפלאות ישראל; חאנדערליכע מעשיות פון די דרייא גדולי ישראל: רבי ר' לוי יצחק פון בארדיטשוב, רבי ר' אלימלך פון ליוענסק, רבי ר' זושא פון אניפולא ... ירושלם, "גוה שלום", המדפיס ח. שווארץ בדפוס "חורב", תשי"ב. 16 ע' 8.

תפלה, דרשות, מוסר

77 בן-מנחם, אלחנן. אות התפילין; דרשת אלחנן בן-מנחם בחג בר מצוה ... יח מנחם אב תשי"ב. (ירושלים, דפוס חיים), תשי"ב. 7 ע' 8.

78 טוקצינסקי, יחיאל מיכל. ספר תקופת החמה וברכתה ... באור תקופת החמה והמתווה, טעם לברכת החמה, הלכותיה, מנהגיה וסדר הברכה. ירושלם, (דפוס סלומון), [תשי"ב]. 80 ע' 8. "מהדורא תנינא בפרקים נוספים והוספות חשובות". מהדורה א' עיין ק. ס. שנה א' ע' 90.

79 סופר, שמעון. ספר מכתב סופר מגאון ... רבינו שמעון סופר ... חלק א': ששים דרשות

86' אנטוקולסקי, מרדכי [Mark Matveevich Antokolski]. זכרונות וצדור מכתבים. (תרגום מרוסית: יעקב) תורן אברמסקי, סוף דבר מאת מרדכי נרקיס, בלוויית תמונות מיצירות האמן. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס מרכז, תשי"ב), 172, [1] ע' לוחות תמונות. 8°.

87' אריגור [= גור אריה], יצחק. אילן הברכה. (תולדותיו של רבי מאיר ברא"ל) [= ברלין]. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס מל"ז), תשי"ב, 462 ע', פורטרט. 8°.

הרב ר' מאיר ברא"ל (ברלין), ערב ר"ח אייר תר"מ—י"ט ניסן תש"ט, בנו של הנצי"ב (ראש ישיבת הלוצין), ממנהיגי הציונות הדתית, ראש המזרחי העולמי, חבר ההנהלה של ההסתדרות הציונית העולמית במשך כמה שנים.

88' גלילי, אל(עזר). קיום למערכות יש-ראל בימי הבית השני. (תלאביב), מערכות, (דפוס "ספר", תשי"ב 1951), 111, [1] ע', מסות, תמונות. 8°.

89' גרבווסקי, מאיר. גרות דולקים בגזרה היהודית <שנה לחי"ל>. תלאביב, מחלקת ההסברה של הוועד הפועל [של ההסתדרות] (דפוס "אחדות", תשי"ב), 88 ע'.

90' דודון, מ. מ. קישינוב היהודית עיר ואם בשפשא; עובדות ותאריכים לדברי ימיה של העיר קישינוב בביטריביה, אגב בקורת על הספר "יהודי קישינוב" ליצחק קורן, מאת מ. מ. דודון [בתדוד]. תלאביב, "דפיס-לזכרון", חש"מ, תשי"א, 131 ע'.

"לשם האמת ההיסטורית, ולהעמדת הדברים על דיוקם הטלתי על עצמי את הטורח להוציא את ספרי זה, ואגב תקון שיבושיו של י. ק. יקבל הקורא גם מושג שהוא על דברי ימי העיר קישינוב לפי תעודות ומסמכים. חב"ה הענינים לפי פרקי הספר "יהודי קישינוב" לקורן (עיי' ק. ס. שנה כ"ז ע' 292), ופרק פרק בא על תקינותו."

91' הרכבי, צבי. הצאון רבי ראובן כ"ז מפתח-תקוה. ירושלים, הוצאת הספרים הארץ-ישראלית, (דפוס י. ע. איתאח), תשי"ב, 9 ע'.

"למלאת 20 שנה לעליתו לא"י."

92' גריושו, [ישראל]. ראשיתה של ההגנה. תלאביב, "ידפת", כשהוף עם שלטון בית"ר ומכון

83' תל-אביב, בית הכנסת הגדול. סדר התפלה לתל העצמאות הראשון במדינת ישראל. (תלאביב, דפוס לוריא), תשי"א, 15 ע'.

84' תקונים. ספר קריאי מועד ... סדר ליל שביעי של פסח ... תקון ליל השבועות ... תקון ליל הושענא רבא ... תקון שבועה באדר, עם ביאור המלים הקשות. לפי דפוס ליחורנו ואחרים ... הוצאת יוסף בן יהודה אהרן, 2 כרכים, ירושלים, י. ע. בקאל, דפוס "מרכז", תשי"א-תשי"ב, 88, 208, 192, 160, 88, 208 ע'.

8° שערם מיוחדים לתקון ליל שבועות ותקון ליל הושענא רבא.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן. ציונות וידועת א"י

85' אלון, גדליה [G. Alon]. תולדות היהודים בארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד. [כרך א']. (תלאביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר", תשי"ב, 10, [2], 382, [2] ע'.

מתוך עובדיו של המחבר, ששימש מרצה לתולדות ישראל בתקופת התלמוד באוניברסיטה העברית ונפטר בניסן תשי"א, הובא לדפוס ע"י עזרא ציון מלמד. "פרקי הספר אינם אלא חוליות של הרצאות, שגדליה אלון ז"ל הכינם לשיעוריו באוניברסיטה העברית בירושלים ... תחילה לא רשם המחבר אלא ראשי-פרקים ומ"מ בלבד, וההרצאות שבע"פ היו שופעות כמעין, אך לבסוף נעתר לבקשת חבריו ותלמידיו וכתבן, אבל לא הספיק לתבן לספר ... עם עריכתי בדקתי, כמעט את כל ההבאות ומ"מ ... תינהגתי את כל ההבאות הארמיות (ובכמה מקומות אף את הלועזיות) ופירשתי בהערות כמה מונחים שאינם רגילים. גם הוספתי הערות מספר." (מתוך הקדמת ע. צ. מלמד).

התבן: י. בער: גדליה אלון ז"ל. המצב הישועי, הכלכלי-סוציאלי והמדיני בדור שלאחר התורבן. תוצאות מלחמת התורבן של הבית השני. ראשית התהוותה של ההנהגה המרכזית בא"י מלאחר התורבן. דורו של רבן גמליאל דיבנה. קיום לכלכלתה של א"י היהודית בימי טרינוס ואדרינוס. רבן גמליאל הנשיא ובית-הדין הגדול ביבנה. מבנהו של המרכז: הסנהדרין והנשיא וההתעצמות שביניהם. מלחמת היהודים בתפוצות בימי טרינוס. מפולמוס של קיסוס עד מלחמת בריכוכבא, גורמיה הראשונים של מלחמת בריכוכבא, נספחות.

(ע' 14—84) מ. ג. יפה, י. ריינס, ז. יענק, ב. א. מירסקי, פ. רוזובסקי, י. מ. הלוי עפשטיין (ע' 133—179), א. מ. לונק, ב.צ. א. קואינקא, ש. י. שקאפ, א. עובדיה, ב. מ. לוי, מ. א. עמאל, א. י. הכהן קוק (ע' 224—348).

97 מלר, רפאל (Raphael Mahler). דברי ימי ישראל, דורות אחרונים, משלח המאה השמונה-עשרה עד ימינו. (מכתב-היד בידוש א. ד. שפיר). כרך א: תקופת האבסולוטיזם הנאור, המהפכה הצרפתית ומלחמות נאפוליאון, 1780—1815. ספר א: אמריקה הצפונית ואירופה המערבית. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952), 312, [8] ע', לוחות-תמונות ופסקי-מילים. 8°. (ספרית סועלים / מעניח).

בראש השער: רפאל מאהלר.

„ההקדמה והמבוא — עברית ביד המהבר“.

„עיבוד חדש, כולל וסינתטי של דברי ימי ישראל בדורות האחרונים הוא בימינו צורך דחוף מכמה טעמים ... אין גם מן הצורך להוכיח כי בתקופתנו לא יתואר כלל ספר היסטוריה ראוי-לשמו של דברי ימי ישראל בדורות האחרונים, שסימו הוא סוף מלחמת העולם הראשונה ... בעיות ההיסטוריה הישראלית במאה הי"ט נשתנו ונתחדשו ... משהוארו מקצה מזה ע"י אש הגיהנום של כבשני ההשמדה הנאצית, ומקצה מזה ע"י עמוד השחר הבוקע ועולה, שחר עם משוחרר על אדמת אבותיו! ... ההיסטוריה הישראלית, שאנו פותחים בה בכרך זה, תכלי את התקופה למן שלהי המאה הי"ח עד מחצית המאה העשרים ... כל עיון בקורותי כשיטות הרחחות בהיסטוריוגרפיה הישראלית — על-כרחו מביא לידי מסקנה, שגם בהסדר דברי-ימינו לא תיתכן אלא ... שיטת המאטריאליות ההיסטורית. (מההקדמה).

98 העבר, רבעון לדברי ימי היהודים והיהדות ברוסיה, תל-אביב, „אלתירא“; אגודה לחקר תולדות יהודי רוסיה ואוקראינה בסיוע משרד החינוך והתרבות, (דפוס שלומי), תשי"ג. 8°. העורכים: בן-ציון כץ, ברוך קרוא (= קרופניק), מועצת המערכת: ז. שזר, פ. שניאורסון, ב. שוחטמן, יוחנן טברסקי, חוב' א': חשרי-כסלו. 163 ע', את תכן החוברת עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 370—371.

ז'בוטינסקי, (דפוס „המדפיס“), [תשי"א], 15, [1] ע', סורטרטים. 8°.

המחבר מספר על ארגון ההגנה היהודית באודסה ופעילותיה בשנות 1903—1905, שהוא היה אחד ממארגניה ומנהליה. הוא מבליט, בנגוד לדעה המקובלת, שההגנה אורגנה לא אחרי פרעות קייסינוב, אלא לפניה. בחוברת מתגלים כמה ענינים בלתי ידועים מחיי קהלת אודסה בשנים ההן (והעבודה הציונית שם). ע' 2: „הקיבוץ היהודי בן 7 המיליונים ברוסיה (יחד עם פולין)“.

צ"ל כששה מליון. לפי הספירה של 1897 ישבו ברוסיה 5.2 מליון יהודים.

93 יבנאלי, שמואל (Shmuel Jawniel). מסע לתימן: בשליחות המשרד הארץ-ישראלי של ההסתדרות הציונית בשנות תרע"א—תרע"ב ... תל-אביב, מפלגת סועלים ארץ-ישראל, (דפוס „הפועל הצעיר“), תשי"ב. 236 ע', לוחות-תמונות, מפות. 8°.

המחבר מלא שליחות חשובה בארגון עליית יהודי תימן בתקופת העליה השנייה.

התכן: מצב היהודים בתימן (בשנות תרע"א—תרע"ב). השליחות: מכתבים מתימן. רשימות דרך, תמצית (דו"ח לד"ר א. רופין, או ראש משרד הא"י). בארץ: אחרי העליה. לתקנת מצב התימנים (אחרי 8 שנים). תעודות. מלואים.

94 לפיד, פנחס. הנביא מסן-ניקנדרו. ירושלים, ר. מס, (דפוס גולדברג, 1952), 200 ע', לוחות-תמונות. 8°. אנשי הכפר סן-ניקנדרו (באיטליה) קבלו דת ישראל בהשפעת נביאם דונאטו מנדוצ'יו, עלו לישראל והתיישבו בגליל העליון (בעלמא).

המחבר שרת בבריגדה היהודית ובאיטליה (בה נמצאה אז פלוגתו) ובדרך מקרה גילה עדת-גרים זו.

95 [מזנק, שמואל דוד]. תולדות רבנו יחזקאל הלוי לנדא >בעל גודע ביהודה<. ירושלים, (דפוס „המסורה“), תשי"ג. 24 ע', 8°.

96 [מימון = פישמן, יהודה ליב Jehuda Lajb] Fischman]. אנשים של צורה: קובץ מאמרים מאת הרב י. ל. הכהן פישמן. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס הספר), תשי"ז. [2], 348 ע', 8°. = כתבי הרב י. ל. הכהן פישמן, ב. כולל מאמרים על הרבנים והחוקרים: צ. ה. קלישר, מ. עליאשברג, ש. מוהליבר

105 אביגד, נחמן. המונומנטים היהודיים בנחל קדרון ... ירושלים, [תשי"ב], [3], 24, דף, לוחות המונות ופסקימיל, תרשים. 2°.
במכות הכפלה. דיסרטציה, ירושלים, תשי"ב.

התכן ושער נוסף באנגלית: Nahman Avigad.
The Jewish monuments of the Kedron Valley.
מכיל רק פרק ג': קבר בני חור.

106 אברמסקי, שמואל. פרשה בתולדות הנגב. ירושלים, המחלקה לעליית ילדים ונוער / מדור להדרכה, (דפוס למודי), תשי"ג, 59 ע', מפות. 8°.
= עיונים למדריך ולמורה, חוברת ק"א, על הנגב הצפוני, בתקופה הנבטית והבינונית.

107 אגדת נציגי סחר-החוץ בישראל. אגודת נציגי סחר-החוץ בישראל לשנת העשרים לקיומה <תרפ"ט/תש"ט 1929/1949>. תל-אביב, (דפוס מ. שהם), [תש"ט], 34, 24 ע', 8°. קבץ.

108 [אחד הקבוצות והקבוצים]. לקראת ועידת האחד של חבר הקבוצות ואחד הקבוצים ... (תל-אביב, דפוס "ספר"), תשי"ב, [16] ע', טבלאות. 8°.

109 אלה פני ישראל. [א], תל-אביב, לאון המדפוס; (ירושלים, דפוס גולדברג), [תשי"ב], 32, [3], 37 ע', לוחות המונות. 4°. (צילומי ישראל).
"אסף תצלומים ממעבדת זולטן קלוגר" עם טכסט בעברית ובאנגלית. שער אנגלי: The face of Israel.

110 בדר, דוד. ציונים עלי דרך. ערוך בידי אברהם ברוינס. תל-אביב, (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ב, 200 ע', פורטרט. 8°.
ה. בדר (כ"ו כסלו תרל"ו סאחראן, ס' פודול, אוקראינה—כ"א חשוון תשי"א תל-אביב), מאנשי העליה השנייה, עסקן תנועת העבודה, ממייסדי תארכיון והמוזיאון של תנועת העבודה. בספר כונסו מאמריו ורשימותיו שנכתבו במשך עשרות שנים.

111 בלוק, ז(אב). במערכות הקיבוץ: ראשי-פרקים (לתולדות הקיבוץ-הארצי השומר הצעיר <והתנועה הקיבוצית> בארץ). מרחביה, הקיבוץ הארצי

99 קינן, אפרים. במעגלי דורי: מסיפור חיי תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ב. 195, [1] ע' תמונות. 8°. בראש השער: אפרים קינן <קוצנוק>.

מע 185 ואילך: תיכנון ראשון של האזור חיפה—עכו <בשנים 1925/26> ובעיותיו היום מאת ר. קאופמן.

100 קלזנר, יוסף [Joseph Klausner]. היסטוריה של הבית השני. הוצאה שלישית, מורחבת ומעובדת מחדש. כרך א—ה. ירושלים, אחיאסף קרני, (מאמחות בדפוסים שונים), תשי"ב, 324; 278; 279; 310; 332, [3] ע', 8°. לכרך ה' נספח מיוחד: מוצאן וזמנן של המגילות הגנוזות. ע' [324]—332. את המהדורה הקודמת עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 10 ו' 125, שנה כ"ז ע' 14 ושנה כ"ח ע' 11. שם גם תכן וצינונים.

101 Feuchtwanger, Martin. Ebenbilder Gottes; ein Roman. Tel Aviv, Edition Olympia, (typ. "A.-B."), [1952]. 256 p. 8°. אוטוביוגרפיה.

עם ישראל בהווה
102 הקונגרס היהודי העולמי. המכון לענייני היהודים. יהדות רומניה בתקופה לאחר המלחמה. (תל-אביב, דפוס תאריך), [תשי"ב], 15, [1] ע', 8°. "הוצאה עברית ע"י ההנהלה הישראלית של הקונגרס היהודי העולמי".

103 אויערבאך, רחל. אונוער חשבון מיטן וויטשן טאלק. תל-אביב, (הוצאת הפועלים), דפוס "ליגה", תשי"ב, 23, [1] ע', 8°.

צינונות וידיעת ארץ ישראל
ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות".

104 אבי-יונה, מיכאל [Michael Avi-Yonah]. בימי רומא וביזאנטיון: היסטוריה מדינית של יהודי ארץ-ישראל למן מרד בר-כוכבא ועד ראשית הכיבוש הערבי. עם שמונה ציורים ושמונה לוחות. (מהדורה שניה). (ירושלים), מוסד ביאליק, (דפוס גידולסם פוסט), תשי"ב, [11], 242 ע', 8°.

בלי שינויים מהמהדורה הראשונה. עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 261—262 ושנה כ"ז ע' 94 (הערכה מאת ת. ה. הירשברג).

דעותיהם של סופרים אלה בשאלת הגולה וא"י ותפקידן בפתרון בעיית היהודים. במתיחה מרצה המחבר את עיקרי השקפותיו של סמולנסקין בשאלות הנ"ל. לשם השלמת התמונה מביא המחבר גם את דעותיהם של י. ל. גורדון, ד. גורדון, א. בן-יהודה ושיי איש הורביץ. יש למצוא בחוברת גם חומר לתאור דמותם ואפסם של הסופרים הנ"ל.

116 ברנדוט, פולקה. לירושלים. עברית : נ. גולן, ירושלים, אחיאסף, (דפוס גרוסלם פוסט, 1952). 223 ע'. 8°. בראש השער : פולקה ברנדוט. שם המקור : Folke Bernadotte of Wisborg. Till Jerusalem. עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 79.

תרגום אנגלי (שממנו כנראה תורגם הספר) עיין להלן במדור המקביל בדפוס חוץ-לארץ. המחבר, ששימש מתחם מטעם או"מ בימי מלחמת השחרור בארץ-ישראל ושגרצח בארץ בשנת 1948, היה רגיל להכתוב למוכירתו דו"ח יומיומי על המאורעות הבולטים שניקרו לו בדרך חייו ... תכלית כוונתו היתה להשתמש בדו"חות אלה כבסיס לספר שעלה במחשבתו, ואשר יחש לו חשיבות מרובה, על אודות נסיבותיו במזרח הקרוב. באוגוסט 1948 מסר המחבר את כתב-היד המוכן לו, סטאנסטרומ, (שכתב אחר-כך הקדמה לספר זה) ובקש לשים עליו עין לשם פרסומו ... שאר החומר (על המאורעות עד 9 בספטמבר 1948) נמסר אחרי מותו של המחבר ע"י מוכירתו. לכת"י של המחבר הוסיף המהדיר את הדו"ח של ברנדוט לט. לי, מוכיר ראשי של האו"מ, מיום 16 בספטמבר, פרק הסיום של הספר : שבעה עשר בספטמבר (יום בו נהרג ברנדוט), ע' 195—210, נכתב ע"י א. לונדסטרום ראש מטהו של ברנדוט, שהיה עד ראיה לרציחתו.

המחבר מספר בספרו על פעולתו כמתווך החל מיום 13 במאי (ביום שקבל ידיעה ראשונה שעומדים למנותו כמתווך), על נסיעותיו לרודוס ולייקס-סאקסס בעניני א"י, על שיתותיו עם מושלי מדינות ערב (ולשם זה הוא נסע לארצותיהם) ועם ראשי ממשלת ישראל.

המחבר, איש בעל רגש דתי, שהוקיר את א"י כארץ שהיתה עריסת הדתות, חשב שאין לו רשות לסרב לקבל את ההצעה אעפ"י שידע שהתפקיד הוא קשה מאד. הוא גם חשב שמוכשר יהיה להיות אוביקטיבי כיחן שער עתה לא טפל אף פעם בבעיות א"י. גם

השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952). 350 ע'. 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל / יסודות ומקורות). ביבליוגרפיה : ע' 334—341. לוח-תאריכים : ע' 342—350.

112 בם, אדולף [Adolf Böhm]. באנך הבנ יין ; לזכר א. ביהם. בעריכת נתן אגמון <ביטריצקי>. ירושלים, קרן קימת לישראל, (דפוס "יהודה"), תשי"ב. 216 ע', פורטרט. 8°.

א. בם ממנהיגי צינות אוסטריה, מחברי הדיקטטוריון של קק"ל וגם סופר ציוני מובהק, היסטוריון של התנועה הציונית, שמצא את מותו במחנות היטלר.

התכן : לדמויו : שרסוטים לקורות חייו. מאמרים על א. ב. מאת א. גרנוה, ר. וולש, י. וולפסברג, ג. הרליץ, מדבריו (11). מאמרים, ביניהם להתהוותה של התנועה הציונית ; המדיניות וההתיישבות הציונית עד מלחמת העולם הראשונה ; תפקידי ההתיישבות הלאומית בא"י.

113 בן-גוריון, דוד [David Ben-Gurion]. חזון ודרך. כרך ג. (תלאביב), מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס "אחדות"), תשי"ג. 315 ע'. 8°. "הביא לבית הדפוס יהודה ארזי". הכרך כולל את דברי בן-גוריון שנכתבו א' הישמעו בין י"ח בשבט תשי" וז"ד בשבט תשי"ב. את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 13.

114 בעיות המדינה. [טז—יז]. ירושלים, שרותי המודיעין, (דפוס הממשלה), תשי"ב. 8°. התכן : [טז] : א ש כ ו ל , ל ו י : ההתיישבות החק-לאית היהודה <לפי נאום בכנסת ביום א' שבט תשי"ב>. 20 ע'.

[יז] : התכנית הכלכלית ; נאומים בכנסת בימים יז—כ"ד שבט תשי"ב של דוד [בן-גוריון, אנליצור] קפלי, פנרץ] נפתלי דוד] צ[בין] פנקס. 62 ע', את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 300.

115 בריימן, שן[למה]. הפולמוס בין ליליין בלום לבין אחריהעם ודובנוב והרקע שלה. ירושלים, המחלקה לענייני הנוצר והחלוץ של ההסתדרות הציונית [ע"י ר. מסי, (דפוס ר. ת. הכהן), תשי"א. 88 ע'. 8°.

= ערכיו, ספריית המכון למדריכים, כ. הערות, כוללות גם ביבליוגרפיה, ע' 78—88. המחבר מוסר בצורה תמציתית ובאופן שנון את

גמורה" (והמדובר על עצם ימל המלחמה בסוף מאי 1948). לעומת זה מדבר המחבר בחימה וברגש עלבון על העמדה החריפה של העתונות העברית נגדו. ש.

117 ברסלבסקי, יוסף [Joseph Braslavski].

הידעת את הארץ? ד: אל אילת ואל ים סוף; הריהנגב, הערבה, אדום ומפרץ אילת. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס סטודי), תשי"ב. 8, 532, [1] ע', סבלאות, תמונות, 2 מפות מקופלות. 8°.

התכן: לקראת תחילת הנגב הרחוק, אל סדום ואל אילת. הריהנגב היורדים אל הערבה. הערבה. לאורך ארץ-אדום ממזרח לערבה. סלע באדום—פסורה. אוצרות הסבץ בהריהנגב ובערבה. התניף לאור מכרות הנחושת הקדומים בערבה. מסילות מצדות-משמר וישובים בנגב המזרחי ובערבה לפנים. לתולדות חלוקתו המדינית של מפרץ-אילת. למהותו של מפרץ-אילת. אילת ועציון גבר בתקופת המקרא. מפרץ-אילת מימי בית שני ועד ימינו. לעתידם של מפרץ-אילת, הריהנגב והערבה. ביבליוגרפיה: ע' 497—505.

את הקודם עיין ק. סי. שנה כ"ז ע' 133.

118 ברסלבסקי, משה [M. Braslavski]. זאת

הארץ; הגליל, הריו ועמקיו; ספר מקרא ולמוד. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "ספר"), תשי"ב. 382, [8] ע', תמונות. 8°. (מכורה). מנוד.

119 בת ים; המועצה המקומית. בת ים;

יסודה, לבטיח והתפתחותה, תרע"ט—תשי"א. (החומר ליקט והוציא לדפוס ע"י יוסף אוליצקי). בתים, המועצה המקומית, (דפוס שושני, הקד' תשי"א). [2] 132 ע', סבלאות, לוחות-פורטרים ותמונות. 8°.

המדרות: א. ליואי, גישא המועצה המקומית: הקדמה. בתים עיר גנים גדולה. אגודת "בית וגן". דרומה מיפו או מצפון לה? תכנית הבניה של האוניברסיטה בירושלם. ימי-משבר קשים. העליה לאדמות בית וגן. ראשוני הפעילים. ראשית התפתחותה. מלחמת השחרור. כתום הקרבות.

120 גורדון, אהרן דוד. כתבי א. ה. גורדון.

ספר א: האומה והעבודה. (ירושלים, הספריה הצינית על יד הנהלת ההסתדרות הצינית; תל-אביב, דפוס הפועל הצעיר, תשי"ב). 604 ע', פורטרט. 8°.

מלך שבדיה גוסטב הישיש עודד אותו בהחלטתו זו. את תפקידו העקרי ראה בהבאת הצדדים (היהודים והערבים) לידי הפסקת האש (הפוגה) וכן חשב שמחויבותו לפעול כמתווך בנוגע לפתרון הבעיה אחרי הפסקת האש וקבע לו רעה ש-ההחלטה שקיבלה עצרת האו"ם ב-29 בנובמבר 1947, היא החלטה אימללה ובסופו של דבר לא תוכל להתקיים לאורך ימים" (ע' 99, ובשנוי לשון חוזר על זה במקומות אחרים).

על המו"ם שלו עם היהודים ידוע למדי מהעתונות. בספר ניתנו תאורים של מנהיגים יהודים ובמיוחד של מ. שרת, שמבחינה אישית הוא מתארו באהדה. לעומת זו גם נמסר באופן מפורט תכן שיחותיו עם המושלים הערבים (והדברים ברובם לא היו ידועים) נוקראשי פחה, ראש ממשלת מצרים, המלך עכדאללה, ועזם-סחה מזכיר הליגה הערבית. המחבר מציין שהערבים התנגדו להפוגה והוא מספר שעזם פחה פעל במיוחד נגד ההפוגה (נראה כאילו נטל על עצמו להביא לידי שבירת ההפוגה, ע' 72 ובמקומות אחרים). המחבר מספר בכמה מקומות על עזרתה של ממשלת אנגליה לערבים בצורות שונות: באספקת נשק ("עדיין ממשיכים הבריטים לספק נשק לערבים, והקצינים הבריטיים שנצטרפו אל הכוחות הערבים כמדריכים נוטלים גם חלק פעיל במלחמה" אמר לו מנהל הצירות הבריטית בפאריס אשלי קלארק, ע' 15; "הוא, סופר של עתון שבדי גדול, ראה במרעיונו שפעולות הלגיון [הערבי] נגד ירושלים מודרכות ע"י קצינים אנגלים וידע שקצין אנגלי אחד חזר לא מכבר לאנגליה כדי לגייס שם קצינים נוספים", ע' 31); בעצה (לפי הידיעה נועצו הנציגים הערביים עם מר בוז'י, ע' 19) ועוד. המחבר התרשם מבקוריו במדינות ערב ובישראל ש"אף אחד מן הצדדים (הכוחה להמוני העם) לא השתוקק למלחמה" (ע' 133).

המחבר סובר שמספר הפליטים הערביים הוא "כשלוש מאות עד ארבע מאות אלף איש" (ע' 150 ובמקומות אחרים). המחבר מציין לשבח את פעולתם ההתישבותית של היהודים: "הנסיפה היתה מענינת, שכן נתנה לנו תמונה בהירה מהעבודה המפליאה שעשו היהודים בהפרחת שדות-מדבר אלה. מתוך המכונית יכולנו להשקיף על עבודת האנשים בשדה ולראות את קווי-התחום הנמרצים בין המדבר, מעבר מזה ובין פרדסי ההדר מעבר מזה, והוא ממשיך: "כן יכולנו לראות שכמה מן הכפרים היו חצויים ע"י הכביש לשנים; ערבים מזה ויהודים מזה. ונראה כאילו הם חיים יחד בהרמוניה

הכתבים נערכו ורובו בשלושה כרכים על ידי [שמואל] ה[ויגן] כרגמן ואל[יעזר] שוחט.
התכן: ש. צמח: מבוא, ע' 11—52. י. אהרונביץ
ז"ל: רשימה לתולדותיו, ע' 55—72. הנ"ל: הקדמה
למהדורה א'. — המדורות: העבודה. ארגון ותרבות.
אומה וחברה. הסופרים והעם. חשבוננו עם עצמנו.
בשעה זו על האיחוד. הכפר והעיר. מעניין לעניין.
מכתב שלא נשלח בזמנו. מכתבים לגולה. מסילי
בכשירים. מפתח השמות. מפתח הענינים, ע' 590—604.
כרך ב'. שיצא לפני כ' א'. עין ק. ס. כ"ח ע' 14;
שם גם ציון.

123 דוכן, משה [Moses Doukhan]. דיני
קרקעות במדינת ישראל... מהדורה שניה,
מורחבת ומתוקנת. ירושלים, (דפוס "אחזה"), תשי"ג.
551 ע' 8°. ביבליוגרפיה: ע' 6—8.

המחבר שמש סגן מנהל מחלקת הקרקעות של ממשלת
א"י ומרצה בבית"ס למשפטים בירושלים בתקופת
המנדאט. מהדורה א' עין ק. ס. שנה ב' ע' 166;
את הספר האנגלי על נושא זה מאת המחבר ופ. מ.
גודבי עין ק. ס. שנה י"ג ע' 33—34, שם גם הערכה
מאת העורך ש. אוסישקין.

"מהדורה זו... כוללת את כל החומר המשפטי
בדיני קרקעות של ההוצאות הקודמות (העברית והאנגלית)
ובשינויים ובהוספות. הספר כולל מבוא מורחב ומתוקן
ו-21 פרקים, שבהם ניתנה סקירה כללית על השיטה
המשפטית הקרקעית במדינת ישראל ותוספת, הכוללת
את החוקים העיוניים עצמם, כלשונם בנוסח המתוקן.
(מההקדמה למהדורה שניה).

124 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים
בארץ-ישראל. המחלקה להיגיינה מקצועית וסוצי-
אלית, סיכומים ומספרים על תאונות העבודה
בארץ בשנת 1947, 1948. 2 כרכים. [תל-אביב], תשי"ט.
תשי"ט. 45 ע'. טבלאות, ציורים; 26 ע'. טבלאות. 4°.
במכונת הכפלה. שנת 1948 בשם: תאונות
העבודה בישראל... מספרים וסיכומים.

125 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים
בארץ-ישראל. המחלקה לסטטיסטיקה ואינפור-
מציה. העליה העובדת 1919—1947. תל-אביב,
תשי"ט. 13, [8] דף, טבלאות, מהן מקופלות. 4°.
במכונת הכפלה.

126 ההסתדרות הציונים הכלליים — מפלגת
המרכז. ספר היעידה. (תל-אביב, דפוס "השחר"),
ניסן תשי"ב. 71, [1] ע'. דיאגרמות, טבלאות, תמונות. 8°.

127 ההסתדרות הציונית. ההנהלה בארץ-
ישראל. המחלקה הארגונית. בעיות ההסתדר-
ות הציונית עם הקמת המדינה; תמצית

121 גל, יעקב. שורת הדין; פרשיות חיים
בפני כסימפסון. רשמי עתונאי מאת יעקב גל <אבנר
ירון>. מלווים ציורים בידי ארנון אורי. תל-אביב,
"מודיעין", (דפוס "ספר"), תשי"ב. 173 ע' 8°.

המחבר (1914 — בריסק דליטא — 1952 תל-אביב)
היה סופר "מעריב" בבתי המשפט ורשימותיו הקטנות
במדור "שורת הדין" היו חורגות מריסורטזיה משפטית
גרנדא. ליום השלושים למותו הוציאו את רשימותיו אלה
בצירוף הקדמה מאת: בית "מעריב".

122 גרנות, אברהם [Abraham Granot]. נתי-
בות ומפלסים. ירושלים תל-אביב, הקרן הקיימת
לישראל על-ידי "דביר"; (ירושלים דפוס "אחזה"),
תשי"ב. [3], 327, [1] ע' 8° = כתבי אברהם גרנות,
ספר ב'. את הקדום עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 131,
את הכרך השלישי — שם ע' 301.

התכן: י. אלעזריהו-חלקני: נאמן האדמה (על מחבר
הספר). — פתח דבר. שער א': במאבק: פרשת
הקרקע בא"י. עתודה קרקעית והמדיניות של הממשלה.
בעית הקרקע וההמורה המדינית. גזירת הקרקע. החזית
שלנו. מדן ועד באר-שבע. גאולת הקרקע כגורם מדיני.
ההיאבקות עם גזירת הקרקע. המלצות והגשמתן. גאולת
הארץ — הישגים וסיכויים. עם קום מדינת ישראל.
אדנים לעתיד. תיקון לאומי ותיקון חברתי. — (הדברים
נכתבו ופורסמו ראשונה בשנות תרצ"ו—תשי"א). —
שער ב': דיוקנים: אוסישקין, רופין, חנקין, דה-
לימה, ב. כצנלסון, מ. בראילון (ברלין), א. ביהם.
ברנדיס. ון וריסלנד. ע. אשיגור. ש. קפלנסקי. ז. לוף
(ליפשיץ). בודק. י. טיבר. י. ל. רוקח. על הגבולין;
במעגלי הנדודים. קול מבחוץ. האוניברסיטה העברית

(ירושלים), העתון לבוטניקה סדרת ירושלים, (דפוס למודי), תשי"ב, 15 ע', לוחות-תמונות, 8°.
את הסדרה הראשונה עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 128.

134 יבנאלי, ש[מואל] [Shmuel Jawniel]. עליית
היסוד : 70 שנה ליסוד המושבות הראשונות. תל-
אביב, "עם עובד", (דפוס "עתיד"), תשי"ב, 32 ע', 8°.
"החבורה נכתבה בשנת תש"ז והיא מתבססת על
שני החלקים של הספר "תקופת חבת ציון" שחבר
על ידי, עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 18.

135 יומן לנהג 1951 תשי"א. תל אביב, ס. ממוט,
חש"מ, (1951). [202] ע', טבלאות, ציורים, 8°.
כולל רשימות הישובים, רחובות (של תל אביב
וחיפה), לוח המרחקים, חוקי התנועה, הוראות לנהג ועוד.

136 ירושלים לישראל. (ירושלים, דפוס "ארץ-
ישראל"), תמונה תשי"ז [12] ע', 8°.
"תפלה עקב ההצבעה של אומות העולם באו"ם על
בינלאומיותה של ירושלים ... יצא לאור ע"י הרב
יעקב רב ברכות, נשיא בישיבת המקובלים אמת ושלום
בשכונת רחובות הבודהארים, ירושלים".

137 ירושלים. האוניברסיטה העברית. חוקת
העבודה של עובדי האוניברסיטה העברית בירושלים
לכנסת לתקפה ביום 1.10.49. (ירושלים, (דפוס
"אחזה"), [1952] 28 ע', 8°.
את התקפה הקודמת עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 296.

138 ירושלים. האוניברסיטה העברית. תקציב
ההוצאות של האוניברסיטה העברית לשנת תשי"ב.
ירושלים, תשי"ב, 70 דף, דיאגרמות, טבלאות, 4°.
במכונת-הכפלה.

139 ירושלים. בית ועד הכללי. סדר תפלה
שהוכרו מטעם בית דין הגדול בירושלים בנשיאות ...
רבנו זבי פסח פראנק, מיוחד ליום ... ד' אייר תשי"א.
ערב השעה הגורלית בארצנו הקדושה ביום ו' אייר
שנת תשי"א (החמשה עשר במאי), ירושלים, (דפוס
סלומון), תשי"א, 7/ [1] ע', 8°. בראש השער : ועד
הכללי כנסת ישראל לצדקת רבי מאיר בקל הנס.

140 ירושלים. ישיבת מדרש בני ציון. מפעל
תורת הארץ להתחזקת מכון לחקירת הלכות מצות

החיכוך על שאלות אידיולוגיות וארגוניות של התנועה.
חוברת ב. ירושלים, תשי"א, [1], [1], 53 ע', 4°.
במכונת-הכפלה.

התכן : דו"ח הועדה (מטעם האגף האמריקאי של
הנהלת הסוכנות) לבעיות הקונגרס הציוני. דו"ח ועדת
ריסקינד בניירורק לעיבוד תכנית וחוקה לתנועה הציונית
העולמית. קיצור מאמרים שנתפרסמו ונאומים שהושמעו
באה"ב.

128 ההסתדרות הציונית. הועד הפועל. ה'ח'
לסות הועד הפועל הציוני, שנתקבלו במושב
בירושלים י"ב-כ' לאייר תשי"ב <7-15 למאי 1952>.
ירושלים, המחלקה האירגונית של הנהלת ההסתדרות
הציונית, (דפוס גירסלם פוסט), [תשי"ב], 13 ע', 8°.

129 הרוסי, עמנואל. צבא הגנה לישראל ;
עם מבוא מאת יצחק זוראב : איך בנוי צה"ל. (ירושלים,
(המכון להשכלה ציונית, דפוס "אחזה", 1952), 64 ע'.
8° (ספרית כיס מדינית).
"תדפיס מן הקורס בכתב "מדינת ישראל".

130 וילנאי, זאב [Zev Vilnay]. מדריך
ארץ-ישראל. מהדורה שלישית, מסודרת מחדש
בתוספת ציורים. (ב) : ירושלים, יהודה, יפה-המלח
ושומרון. ירושלים, תור-ישראל, (דפוס "אחזה"), תשי"ב,
539 ע', מפות, פקטימילים, תמונות, 8°.
מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 171.

131 ויץ, יוסף [Joseph Weitz]. מדיניות
היצור בישראל. ירושלים, הלשכה הראשית של
הקרן הקיימת לישראל, (דפוס "אחזה"), תשי"א, 23
[1] ע', טבלאות, לוחות-תמונות, מפה מקופלת, 8°.

132 הועד הלאומי ליהודי ארץ ישראל. ועדת
המצב. מינהל הממשלה במדינה העברית ;
הצעה למבנה המחלקות, מנגנון ותקציביות, מוגש על-
ידי מוכירות ועדת המצב של הנהלת הועד הלאומי
והנהלת הסוכנות היהודית. ירושלים-תל-אביב, תשי"א.
48 דף, 4°. במכונת-הכפלה.

133 זחרי, מיכאל ; נעמי פינברון [Michael
Zohary ; Naomi Feinbrun]. צמחית ארץ-
ישראל בציורים ... ציירה רות קופל, (סדרה
ב) : תמונות 51-100 מהן 5 בצבעים : צמחי ירושלים.

148 ישראל. משרד ראש הממשלה. אגף התכנון. מחלקת מחקר וסקר. תצורת הצמנט ומשק הצמנט בישראל בחקופה 55-1950. מאת זאב מ' ד. הקריה, תשי"א. [2], 12, [2] דף, טבלאות, מפות. 2. במכונת הכפלה.

149 ישראל. משרד ראש הממשלה. נציבות המנגנון. דברים מכיוון המנהלים. המד כירים הכללים ונצמי ועדי העובדים של משרדי המשלה (כיום ... 25.4.51). [ירושלים] (1951). 40 דף. במכונת הכפלה. החוברת יצאה מטעם נציבות המנגנון, שבימחה התקים הכינוס, בו דנו על מעמד של עובדי המשלה במדינה, חובותיו סענותיו וקשייו.

150 ישראל. משרד ראש הממשלה. נציבות המנגנון. מודריך למשרדי המשלה; ערך ע"י נציבות המנגנון. ירושלים, המדפוס הממשלתי. תשי"ב. 175, [1] ע' 8. חוברת זו מיועדת לאורח בפניותיו אל משרדי המשלה, והיא מוסרת כתובות ומספרי טלפון של כל תאי המשרדים, הבאים במגע עם הקהל. היא מחולקת לשני חלקים: מפתח אלפאביתי ורשימת הכתובות.

151 ישראל. משרד ראש הממשלה. שרותי מודיעין. התאורחות במדינת ישראל כיצד? [מאת] י. ג. ש. (הקריה, המדפוס הממשלתי, דפוס הממשלה, תשי"ב). 16 ע' 8. יצא גם ביוונית: וי אוני וערט מען א בירגער טון ישראל? ... תעגניזער צום בירגערשאפטסגעזעץ תשי"ב 1952. 15 ע'.

152 ישראל. משרד התחבורה. השרות המט"אורולוגי. סיכום שנתי לסללים 1947-1948. 1949. 2. חוברות הקריה, הוא (ומודפס) ע"י השרות המט"אורולוגי למדינת ישראל, 1949, 1950. [4] ע' 4. עברית ואנגלית: State of Israel. Ministry of Transport and Communications. Meteorological Service.

153 ישראל. צבא. גדודי נער. להסרחת שממות; ילקוט לגוני"ץ הערבה. (תלאכיב). במחנה עלומים, עתון גדודי הנער של צבא ההגנה לישראל, (דפוס. ספר"י, תשי"ב). 128 ע' תמונות, מפה מקוטלת. 8. העורך: ראובן ינאי. המדורות: הערבה. אוצרות

התלויות בארץ, ישיבת "מדרש בני ציון" ירושלים מערכת "כרם ציון" ... (ירושלים, דפוס רוטנברג), [תשי"ז]. [16] ע' 8.

141 ירושלים. עירייה. תחבורת האומני בוסים בירושלים; דו"ח של ועדת חקירה. ירושלים, תשי"א. [1], 128 דף, טבלאות. 2. במכונת הכפלה.

142 ישראל. חקים. מילה או מגילת אל אחכאם אל-עדליה <קבצ'דיני המשפט>. מתורגם על ידי גד פרומקין ... בצרוף מבוא ואילו הערות מאת המתרגם. הוצאה שלישית. ירושלים, (דפוס עזריאל), תשי"ב. 32, 283 ע' 8. המבוא: ע' [16] 32. את המהדורת הראשונה עיין ק. ס. שנה ה' ע' 36, שם גם ביקורת מאת ד"ר שמואל איזנשטדט.

143 ישראל. הכנסת. חוקת המדינה: הרק וחשבון של ועדת החוקה חוק ומשפט בדבר חוקת המדינה והדיונים במליאת הכנסת הראשונה. ירושלים, (הוצאת המדפוס הממשלתי, דפוס הממשלה, תשי"ב). 131, [1] ע' 8. הקטר הובא לדפוס ע"י ד. ב. שרירא, עורך "דברי הכנסת". בראש השער: הכנסת הראשונה. צורף: "נספחות", 1 ע'.

144 ישראל. משטרה. אוסף פקודות המטה הארצי. כרך א-ד [בכרך אחד]. 15 במאי 1948 — 1 בפברואר 1952. חמ"ד, (דפוס הממשלה), 1952. א, 269, [1] ע' טבלאות, תמונות. 8. בראש השער: משטרת ישראל.

145 ישראל. משרד החקלאות. המחלקה לדיג. הדיג בישראל בשנת תשי"א; דו"ח סטטיסטי. חיפה, תשי"א. 26 ע' טבלאות. 4. במכונת הכפלה.

146 ישראל. משרד המשפטים. הצעת חוק הירושה. (ירושלים, דפוס גרוסלס פוסט), תשי"ב. 166, [1] ע' 8.

התכן: חיים כהן, שר המשפטים: פתח דבר. הקדמה. פרקי החוק. ניסח החוק. דברי הסבר, ע' 37-166.

147 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדידות. ישראל: מפת דרכים. קנה המדה 500.000. 1. [תל אביב], חש"מ, תשי"ב. 95: 40. כולל מפות של חיפה, ירושלים ותל אביב/יפו בקנה מדה 50.000: 1.

160 ליפוב, ד[ב]. נחמן סירקין; חייו ומשנתו. (תלאביב), מפלגת סועלי ארץ-ישראל (דפוס "אחדות"), 1951, 74, [1] ע' 8°.

161 מאיר, יוסף. 15 חדשי שרות במשרד הבריאות; יוני 1949—ספטמבר 1950. תלאביב, תשי"א, 1950, 33, [1] ע' 8°. במקונת הכפלה.

שני העמודים האחרונים נדפסו על המעטפת. המחבר שימש מנהל משרד הבריאות.

162 מועצת החקלאות הפרטית. חמש שנים למועצת החקלאות הפרטית. מוגש לוועידה הארצית חול המועד פסח תשי"א [תלאביב], (דפוס "המשק"), [תשי"א], 23 ע' מפה, תמונות. 8°.

163 מחנאי, ישעיהו. נחלת זיבוטנסקי; תולדותיה של התישבות בית-רית. [תלאביב], המרכז השיתופי להתישבות של תנועת החרות—בית-ר, (דפוס "המרכז"), [תשי"ב], 367, [1] ע' תמונות. 8°.

הספר יצא למלאת 13 שנה לנחלת זיבוטנסקי.

"לא תולדות כפר אחד, כי פרקים שונים מחיי בית-ר בשנות 1932—1948 מצאו ביטוי על דפי ספר זה. המחבר, מחזיקי תנועת בית-ר ומראשוני חלוציה בשטח ההתישבות, נתן ביטוי לשאיפתה של קבוצת בית-ר לסלול את דרך חייהם בחקלאות כשהם קשורים למסגרת בית-רית" (מההקדמה של מ' אולמרט).

164 מילר, א; ש[לום] גולדמן. סחר החוץ של ישראל... (ירושלים, המכון להשכלה ציונית, דפוס "אחזה", 1952, 78 ע' סבלאות. 8°. (ספרית כיס מדינית).

התכן: א. מילר; מדיניות סחר החוץ. מדיניות המכס. ש. גולדמן; סחר החוץ של ישראל; סקירה סטטיסטית.

165 המשביר המרכזי בע"מ. ספריה קואר-פרטיבית פופולרית. חוברת מספר 11—18. תלאביב, "המשביר המרכזי" בע"מ וברית הפקוח לקואר-פרטיבית צרכנית בע"מ, (דפוס "הפועל הצעיר"), 1946—1951, 8°.

התכן: מספר 11: שלושים שנה; מ"המשביר" ל"המשביר המרכזי". חשון תש"ו [1] נובמבר 1946, 20 ע' מספר 12: אגרת לחברי תש"ו, 7, [1] ע'.

הטבע למיניהם. הערבה בהיסטוריה. מן הדו"ח החקלאי על החחה. סיור באילת וסביבתה. באזור ים המלח. ביבליוגרפיה: ע' 124. זמר לך ערבה (שירים).

154 ישראל. צבא. שק"מ. שק"מ. חמ"ה. חש"מ, [תשי"א], 18 ע' 8°.

155 ישראל תשי"ב. ירושלים, (שירותי המודיעין למדינת ישראל, הוצאת המופיס הממשלתי, דפוס הממשלה), ה' אייר תשי"ב, 172 ע' סבלאות. 8°.

אלבום תמונות. בסוף הספר: מדור מיוחד: מוסדות ומפעלים על עצמם.

156 ישראל, יחזקאל. דין וחשבון על מחקר ביצור לבני סיליקס שבוצע ע"י יחזקאל ישראל... [ח'סוף, 1950], [1], 31, 3 דף, דיאגרמות, סבלאות, צלומים. 4°. בראש השער: קרן פוחס. במקונת הכפלה. 3 הע' האחרונים כוללים הקדמה באנגלית מאת H. Heimann.

157 כפר-סבא. המועצה המקומית. עשר שנים למועצה המקומית כפר-סבא; עובדות ומספרים / כפר-סבא במערכת. כפר-סבא; (תלאביב, דפוס "אחדות"), תשי"א, 128 ע' סבלאות, מקסימיל, תמונות. 8°.

"כנס וערך ש. אנגל."

אדמת כפר-סבא נקנתה בשנת תרנ"ב, ההתישבות בו התחילה בתרס"ד, האיכלוסיה (בתר"ץ) 1500 נפש. בתשי"ה התקרבה לרבעה.

מהתכן: יזכור (ע' 15—28, על 50 בני כפר-סבא שנפלו במלחמת השחרור); תאריכים חשובים בתולדות כפר-סבא, ע' 110—112.

158 לוזינסקי, קדיש. גורמי משק בקבוצה. (תלאביב), חבר הקבוצות לנוער, (דפוס מל"ה, תשי"ו), 46 ע' 8°. "הרצאה בסמינריון לבני הקבוצות."

159 לוי, יצחק מאיר. מדוע פרשו מהקואליציה? נאומי של הרב יצחק מאיר לוי בשיבת המועצה המרכזית של "אגודת ישראל"... ירושלים, הסתדרות "אגודת ישראל" העולמית, הועד הפועל, (דפוס ספער), תשי"ג, 32 ע' 8°. (ספרית השעה).

הרב י. מ. לוי, ראש אגודת ישראל בישראל, שימש שר הסעד בממשלת ישראל מאז הקמת המדינה.

169 סמילנסקי, מ[שה] [Moshe Smeliansky].
חברת "הכשרת הישוב". ירושלים, (דפוס
ליכנהיים), תשי"ב. 40 ע"י. 8°.

170 עבר הדני. ברוח ובחיל: שרשרת
חוליות ומעשים בקורות הישוב מגירוש ספרד (1492)
עד הזמן הזה מאת עבר הדני [= אהרן פלדמן].
תל-אביב, י. שרברק, (דפוס ישראל, תשי"ב). 355 ע"י.
תמונות. 8°.

"החומר שנצטרף אצלי במשך שתי עשרות שנים,
תוך עבודה בקורות הישוב החדש ואגב עיון נוסף,
החל מתלכד לסדרו הכרונולוגי ובמשמעותו ההיסטורית
הפנימית, להרצאה אשר שאפתי לעשותה פשוטה אך
נאמנה כאפשר, בלי להזקק למראי מקום ולהסתמכות
על המקורות, המשותפים להרצאה אופי של מחקר ועשויים
אך להטריד את הקורא... לא כהיסטוריון באתי אל
מלאכת המחשבה הזאת: מתוך המתח הגובר והולך
של חיי ישובנו בהווה פנו עיני אל העבר"
(מההקדמה).

רובו של הספר (מע' 59 ואילך) על התקופה החדשה,
היינו מומן יסוד פתח תקוה (תרל"ח) עד ימינו אנו.

171 עציוני, אמת. בפרוץ הפורעים:
מיומנו של פלמחאי. ירושלים, אחיאסף, (דפוס גרוסלם
פוסט, 1952). 263 ע"י. תמונות. 8°.

המחבר היה מפקד כחה וכותב כעד ראיה. היומן
מקיף את הזמן מנובמבר 1947 עד התחלת ההפוגה
השניה (יולי 1948). המחבר פעל בגליל, בנגב, בירושלים
ובסביבתה.

172 הפועל המזרחי. ארץ ישראל. דברי
חברים ביום העיון הארצי למסבירים... (ירושלים),
הוצאת "הרשימה המאוחדת" בהסתדרות הפועל המזרחי
בארץ ישראל, (דפוס "העברי", י. זרקר), תשי"ב. 72
ע"י. 8°. העורך: סינחס בן יאיר.

173 פירשט, א. בית מעצר לנוער בישי
ראל- "הימנ לדיון". ירושלים, הוצאת "דפוס" לבעיות
חנוכיות סוציאליות, שבט תשי"א. [2] 28 דף. 8°.
= סידרה לבעיות מיוחדות, מס' 1. בראש השער:
משרד הסעד; לשכה להדרכה ולסקות חנוכי סוציאל.
במכונת הכפלה.

מספר 13: עובד הצרכניה, משרת הצבור ומחנכו.
תשי"ב. 15 ע"י.
מספר 14: שירות עצמי בצרכנות השיתופית. תשי"ח.
35 ע"י.

מספר 15: המדינה והצרכנות השיתופית: פרקי
מחשבה ומקרא על מעמדה של הקואופרציה הצרכנית
בכלכלה ובמדינה. תשי"ח. 39, [1] ע"י.

מספר 16: ארגון והסברה בצרכנות השיתופית: לקח
העבר ותכנית לעתיד. תשי"ח. 95 ע"י. סקסימילים, ציורים.
מספר 17: הקואופרציה הצרכנית במושבי העולים.
תשי"א. 30, [1] ע"י. טבלאות, תמונות.

מספר 18: בצרכנות השיתופית: מדור שבועי בקול
ישראל כ"ה אב תשי"ח-ה' אב תשי"א. (בעריכת אפרים
ליפשיץ). תשי"ב/1951. 213, [3] ע"י. עם שער אנגלי
נוסף בעמ' ד' של המעטפת.

166 ניסנבוים, יצחק [I. Nissenbaum]. כתבים
נבחרים: מאמרי יסוד בצינונת וביהדות, בעריכת
אליהו משה גנחובסקי. ירושלים, לוי'אפסטיין: (תל-
אביב, דפוס "אחדות", תשי"ח. [2] 324, [3] ע"י.
פורטרט. 8°. = ספריית לוי הלוי, ספר ה'.

המחבר עסקן, מטיף וסופר ציוני ידוע מזרם המזרחי,
אחד מעורכי "הצפירה" לפני מלחמת עולם זו, מצא את
מותו בליטו בפולין בימי הכבוש הנאצי. המאמרים
שכוננו בספר, נכתבו בשנות תרס"ב-תרצ"ט. המדורות:
א. מ. גנחובסקי: מכוא. סיכומי תקופה (4 מאמרים).
יסודות (2). המזרחי (5). אגודת ישראל (4). לפני ועידת
השלום (4). יהדות וצינונת (6). דרכי התעמולה (2).
לשאלות הארץ (10). לחשבון הימים (3). א. מ. ג.
אחרית דבר.

167 הסוכנות היהודית לארץ-ישראל. רשימות
הישובים בספול המחלקה להתישבות
ליום 31.12.51, ראשית שבט תשי"ב, ירושלים, תשי"ב.
34 ע"י. דיאגרמות, טבלאות. 4°. במכונת הכפלה.

168 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. הועדה
המרכזית לספול במשפחת החיל והנוטר. חמש
שנות ספול במשפחת החיל והנוטר (1942-1946).
תל-אביב, תשי"ו, [1] 29 ע"י, טבלאות. 8°. בראש השער:
הועדה המרכזית לספול במשפחת החיל והנוטר (מיסודם
של הסוכנות היהודית והועד הלאומי).

הפועלים, למעבידים, לועדי הפועלים ולכל המעוניינים
בביטוח סוציאלי. (מהדקדמה).

180 קניבסקי, יצחק [I. Kanievsky]. תכנית
לביטוח סוציאלי במדינת ישראל. (תל-אביב),
מכון לחקר סוציאלי (ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ ישראל), חש"מ, חש"ת, 55, [1] ע',
דיאגרמות, טבלאות, 8°.

הוכן בשביל ועדת התיכנון של המכון.

שם המחבר כעת: י. קנב.

181 קפת חולים של ההסתדרות הכללית של
העובדים העברים בא"י. ארוה; למחצית יובלה.
[תל-אביב], מרכז קופת חולים, (דפוס «אחדות», תשי"א.
47, [1] ע', דיאגרמות, פקסימילים, תמונות, 8°.
«ארוה» הוא בית הבראה ע"י מוצא — התכן: י.
קנב (קניבסקי); ארוה — היכל הגופש וההבראה.
א. ל. סוקניק: לטופוגרפיה ולארכיאולוגיה של מוצא.
י. רייכרט: עולם צמחים נסתר בארוה. ד. אשבל:
האקלים בארוה. א. כהן: מוצא עלית. י. אורי: בארוה
שלמטה. י. פטאי: הרצל על הר ארוה. י. ליבוביץ:
בית-ההבראה במערכת מוסדות הרפואה. י. ברלין:
לצורתו ולאופיו של בנין ארוה. רשימות.

182 (הקרן הקימת לישראל). החולה; פרקי
לימוד וקריאה-ירושלים, (דפוס «אחדות», תשי"ב, 210
ע', תישים, תמונות, 8° = ספרית «אדמה», א.
קנב. המדורות: נוף וטבע. החיאת החולה. פרקי
קריאה. דרכים להוראה. כיבליוגרפיה, ע' 207—208.

183 רובין, ש[למה] [S. Rubin]. ארץ העברים;
לחקר זכותנו ההיסטורית על ארצנו לפי התנ"ך. עם
«דברי הקדמה» וביבליוגרפיה מאת מ. מ. בית-דוד
[דודון]. תל-אביב, «שפתי ישנים» (מ. דודון), (דפוס
«הלם»), תשי"א, 32 ע', 8°.

הספר הקטן הזה נתפרסם תחלה בהמשכים בהמליץ
תרמ"ג (שנה י"ט, גל' 97—100) ובשנת תרמ"ד הופיע
כספר מיוחד. לחוברת צורפו: המאמר של א. להראן:
השאלה האוריינטלית (ע' 22—29) ו«קול בני הנעורים»
(כרוז הביולוגים), שפורסם בהמליץ תרמ"ב, גל' 17
בהתימת 40 איש.

184 רוטנשטריך, נתן [Nathan Rotenstreich].
על התמורה; פרקים בשאלות העם והמדינה.

174 פרידלנדר, צבי [Zvi Fridlander]. חיפה;
משה עם מורה-דרך, רשימה של 500 רחובות ו-400
כתבות. 1: 12.500. המחבר המשרטט והמול: צבי
פרידלנדר. חיפה; דפוס כפר-מונש, תשי"ב.
49 × 70. בעמ' השני של המפה ידיעות שמושיות
על חיפה ומודעות.

175 פרידלנדר, צבי. ישראל; מפת התחבורה.
קנה-מדה 1: 300.000. חיפה; דפוס כפר-מונש, תשי"ב.
85: 55. יצא גם באנגלית: Israel: map of
communications, compiled, drawn and published
by Zvi Friedlander. 1952.

176 צורי, נחמיה. נחל יזרעאל >אפיק
הגליל: יזרעאל — חרוד — בית-שאן. תל-אביב, ההס-
תדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל,
מרכז לתרבות והסברה, (דפוס מ. שהם), תשי"א, 18
ע', מפה, תמונות, 8° = «נופים», סדרת ספרונים
בידיעת המולדת, ג. הודפס לראשונה ב«הטבע והארץ»
כ"ט.

177 הקבוץ הדתי. הקבוץ לאור התמור-
רות; דברי חברים בפגישה בבארות יצחק, כ"ה
ניסן תשי"ב. ... (תל-אביב), מזכירות הקבוץ הדתי/
המחלקה לתורה וחיבה, (דפוס «עבודה»), [תשי"ב].
32 ע', 8°.

178 קויפמן, יחזקאל [Jecheskel Kaufmann].
בין נתיבות; פרקים בחקר המחשבה הלאומית.
מהדורה שניה. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס
«אות»), תשי"ב, 215 ע', 8°.
= ספרי מופת לבתי-ספר, מספר 21.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 157, שם גם
ציון ותכן. במהדורה זו נחוסף פרק חדש: עם עולם
(סמולנסקי), ע' 39—52.

179 [קניבסקי], יצחק [I. Kanievsky]. בטוח
סוציאלי — מתכנון לחקקה. [תל-אביב], עם עובד
בשותף עם המרכז לתרבות והסברה, (דפוס ספרות,
תשי"ב), 95 ע', 8°. בראש השער: יצחק קנב
[= קניבסקי].

«ספר זה תכליתו הסברת התכנית והחוק הראשון
של הביטוח הלאומי, למען ישמש ספר-עזר לעסקני

ראשון לציון נוסדה בסיו מנחם אב תרמ"ב, ע"י 10 מתישבים ראשונים, שקנו 3340 דונם אדמה מן הערבים. כעת האוכלוסיה של רא"ל מגיעה עד קרוב לשלושים אלף ואיזור שיפוט של עיריית רא"ל משתרע על שטח של 45.000 דונם. בסוף הספר פרקים: "לכנינו תהלת"נצח", כוללת רשימת 79 בני רא"ל שנפלו במלחמת השחרור, ובנותיה של רא"ל" (ע' 112—119).

190 שפירא, יוסף. ישראל בעולם המזרחי. [מפה]. קנה"מדה: 8.000.000: 1. עריכה והוצאה לאור י. שפירא... תל-אביב, י. שפירא, ההפצה הראשית מ. נימק, (דפוס ליד"אסש"ן), 1951. 84: 56. ציור וכתב: י. אשהיים. הגליון כולל גם מפת חצי-הכדור המזרחי בקנה"מדה 1: 60.000.000 ומפת א"י בקנה"מדה 1: 1.250.000.

191 שפרינצק, יוסף [Joseph Sprinzak]. בכתב ובעל-פה. [תל-אביב], מפלגת טועלי ארץ-ישראל, (דפוס סטרוד), תשי"ב, 15, 451 ע' 8°. הובא לבית הדפוס ע"י יהודה ארז ואברהם לוינסון. — המחבר איש העליה השניה, ממנהיגי ארץ ישראל העובדת, מראשוני הפועל הצעיר, שימש שנים רבות חבר הנהלת הסוכנות וכעת יושב ראש הכנסת. בספרו כונסו מבחר מאמריו ובאומיו משנות תרס"ח—תש"ט. המדורות: עם הגליון הראשון (של הפועל הצעיר). הרצל. בישוב ובעבודה (30 מאמר). במערכה הציונית (31 מאמר). בתחומי התנועה (15 מאמר). עליית תימן (5 מאמר). לקרוב ולרחוק (15 מאמר). בשדה התרבות (6 מאמר). אם אשכחך גולה (5 מאמר). דמויות (הו, גולומב, ארלוזורוב, ויתקין, אהרנוביץ, ז. סמילנסקי, זנדבנק, לופבן, ש. מלכין, רמז, ת. מסאריק, י. ל. כהן, אוסישקין, ש. לוי, פלורנטיין, א. טביב, ל. ד. ברנדייס, רופין, צ. א. ון-פריזלנד, קיש). להעלאת עצמותיו של הרצל. גאוס כישיבה המיוחדת של הכנסת.

192 שרון, אריה. תכנון פיסי בישראל. חמ"ד. (המדפיס הממשלתי, דפוס הממשלה), [תשי"ב]. 80 ע', תבלאות, לוחות-תמונות, מפות, (מקו 2 מתקפלות). 4°. תרגום אנגלי נוספה בחוברת מיוחדת, ולה מעטפת: Arie Shari: Physical planning in Israel. התכן: יסודות לתכנון. נושאי העקריים. בינוי הכפר: צורות ישוב כפריות. קרקע וגוף. הערים החדשות — תכניות בינוי איזור חיפה רבתי, קוי יסוד לתכנית-אב,

תל-אביב, עם עובר; (ירושלים, דפוס גרוסלם פוסט), תשי"ג. 196 ע' 8°. התכן: מהות מדינת ישראל: ריבונות או כינוס; לבירור מושג המדינה, נצחונה של הציונות המדינית; המסגרת ותכנה. — גלות ישראל: לבירור מושגים על מהותה של גלות ישראל. הגלות בעיני ההתבוללות. — הארץ והגולה (7 מאמרים). — מבעיות מדינת ישראל (10 מאמרים).

185 רמז, דוד [David Remes]. לרות הים. תל-אביב, חבל ימי לישראל, (דפוס שלום), תשי"ב. 127, [1] ע', לוח-פורט. 8°. קבץ מאמרי ד. רמז (שר התחבורה ואח"כ שר החינוך בממשלת ישראל, מיוזמי יסוד "חבל ימי לישראל") בעניני ימאות וים; הותקנו לדפוס ע"י דוד זכאי י. פרישמן. עם הקדמה מאת א. חושי ומאמר ביוגרפי על ד. רמז ז"ל.

186 שורר, חיים. בעליה השניה. תל-אביב, "דבר", (דפוס דבר), תשי"ב. 198 ע', תמונות. 8°. מנוקד.

הסברה סופולרית של העליה השניה (האידיאולוגיה, התלבטותה, חבלי הקליטה, אישי העליה, מאורעות ומעשים בא"י בשנות תרס"ה—תרע"ד). בסוף הספר (ע' [193]—198): מפתח של האנשים והמקומות הנזכרים בספר.

187 שיפמן, זאב. מפה גיאולוגית של אזור צפת. קנה"מדה 1: 20.000. Plate I—II. [תל-אביב], דפוס מחלקת המידות — ישראל, 1952, 1947. 52: 70; 50: 65. השם גם בלועזית: Geological map of Safad region by Z. L. Shiftan. גליון II נקרא: תחכי רוחב גיאולוגיים לאורך קוי הרוחב במפה הגיאולוגית של אזור צפת.

188 שלום, ט. בעיות בישראל הצעירה. חוברת ב. חמ"ד, חש"מ, תשי"ב. 8 ע' 8°. את הקודמת עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 137.

189 שלמון, אברהם. ראשון לציון בת שבעים. ערך זרובבל חביב... תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ב. 124 ע', תוים, תמונות. 8°. כהוצאת ועדת יובל השבעים לראשון-לציון שעל ד עדיית ראשון-לציון.

197 **Bagatti, Bellarmino.** Il Santuario della visitazione ad 'Ain Karim <Montana Judaeae>; esplorazione archeologica e ripristino. Gerusalemme, Tipografia dei PP. Francescani, 1948. VIII, 135 p., illus., plans (1 fold.), 40 pl. on 20 l. 4°. = Pubblicazioni dello Studium Biblicum Franciscanum no. 5.

כנסית „הבקור“ בעין כרם; מחקר ארכיאולוגי.

198 **Bein, Alex.** La Charte de l'indépendance d'Israël. (Traduction de Saül Kubovitski). Jérusalem, Département de la jeunesse et du héhalouts de l'Organisation sioniste mondiale, (typ. Hashiloah), 1950. 40 p., facsim., port. 8°.

את ההוצאה האנגלית עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 312.

199 **Bein, Alex.** The return to the soil; a history of Jewish settlement in Israel. (Translated from the Hebrew by Israel Schen). Jerusalem, Youth and Hechalutz Department of the Zionist Organisation, n. pr., 1952. IX p., 1 l., 576 p., fold. maps, pl., tab. 8°. את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 7—8, שם גם הערכה מאת בי שוחטמן.

200 **Builders of the homeland** (... portraits and biographical notes). Ser. 1—3. 3 portfolios. Tel-Aviv, Lion the Printer, for the Zionist Organization, Youth Department, [1946—47]. [12] l., ports.; 23 p., ports.; 34, [1] p., ports. 8°.

כל חיק כולל שורה של ביוגרפיות של הוגי דעות, סופרים או מנהיגים ציוניים בצרוף לוחות פורטרטים. יצא גם בצרפתית בשם:

Les constructeurs de la patrie

201 **Dan, Hillel.** Solel-boneh, ההס (תל-אביב), תדרות הכללית של העובדים העברים, בארץ ישראל, מחלקת התרבות וההסברה, (דפוס לידור), [1950]. 40 ע'. 8°. בלדינו.

202 **Friedlander, Zvi.** Haifa; guide map in 6 colours, list of 500 streets & 400 items,

ירושלים. תכנית אוורית לאזור תל-אביב. אופי הבינוי באיורים השונים.

193 תל-אביב. עיריה. גן-העצמאות של תל-אביב/יפו; לסתיחתו... (תל-אביב, דפוס מ. שהם), תשי"ג-1952. 7, [1] ע', תמונות. 8°.

194 תגובה. תקנות תגובה; מרכז תומי לשוק תוצרת חקלאית בארץ ישראל בע"מ. [תל-אביב, חש"מ, תשי"ב ז. 26 ע'. 8°.

195 מדינה-פראבלעמען. ירושלים, שירותי המר דיעין למדינת ישראל, (הוצאת המדפוס הממשלתי, דפוס הממשלה), תשי"א. 8°.

התכן: [1] בן-גוריון, דוד: שליחות און אייגנארטיקייט... (פון א רעפערטאט געהאלטן סאר אפיציר פון צבא הגנה לישראל), 52 ע'.

[2] שרת, משה: אין דינסט פון אנדערע שליחות; ענסטער... אין כנסת... ארום די פראגן פון ישראלדיקער אויסערן פאליטיק, 36 ע'.

[3] בן-גוריון, דוד: ארבעט און דערציונג. (א רעדע אויסן צוזאמענפאר פון די אינדוסטריעלער — 4.2.51), 31 ע'.

[4] שרת, משה: דער קאמף קעגן כוליאניזם. (פון דער רעדע פונם פרעמיערס שטעלפארטרעטער, .. אין כנסת ט"ז אייר... 19 ע'.

[5] האראוויץ, דוד: גרונט-פראצעסן אין דער ישראלדיקער עקאנאמיע... 24 ע'.

[6] בן-גוריון, דוד: וועגן דעם זיכערקייטס-פראבלעם. [2], 22 ע'.

עיין גם ק. ס. שנה כ"ז ע' 293 מס' 1622 ושנה כ"ח ע' 13 מס' 130.

196 **Bagatti, Bellarmino.** I monumenti di Emmaus El-Qubeibeh e dei dintorni; risultato degli scavi e sopralluoghi negli anni 1873, 1887—90, 1900—2, 1940—44. Gerusalemme, Tipografia dei PP. Francescani, 1947. 3p. l., 245. [1] p., 1 l., front., illus., 42 pl. on 22 l. (incl. plans). 4°. = Pubblicazioni dello Studium Biblicum Franciscanum, no. 4.

ביבליוגרפיה: ע' 45—46.
המונומנטים של אמאוס אלקוביבה וסביבתה; תוצאות החפירות הארכיאולוגיות בשנות 1873, 1887—1890, 1900—1902, 1940—1944.

התכן : vol. 1: Ordinances 5708 — 1948. 103, [1] p.

vol. 2: Ordinances 5709 — 1948/49. 133, [1] p.

vol. 5: Laws 5711 — 1950/51. 183, [1] p.

208 Israel. Misrad ha-huz. Ha-mahlaqa le-minhal ule-teken. Représentations d'Israel à l'étranger, Janvier 1950, 1951, 1952. 3 v. [Hakirya], Ministère des affaires étrangères, Division de l'administration et du personnel, 1950—1952. 4 p. l., 32 p.; 4 p. l., 46 p.; 1 p. l., 58 p. 8°. במכונות הכפלה

209 Israel. Misrad ha-huz. Maheket ha-hasbarah. Les Arabes en Israel, pub. par le Gouvernement d'Israel, janvier, 1952. [Hakirya, n. pr., 1952]. 23 p. 8°.

יציא גם בספריות בשם : Arabes en Israel

210 Israel. Misrad ha-huz. Maheket ha-hasbarah. Jerusalem, 1948—1951: three years of reconstruction. [Jerusalem?], (The Government Printing Press, 1952). 30 p., 1 l., illus., pl. (part fold.) 4°.

"A publication of the Government of Israel. Jerusalem, March, 1952."

יציא גם בספריות בשם : Jerusalem, 1948—1951; tres años de reconstrucción. 31, [1] p.

211 Israel Labour Party (Mapai). Guida para el ole; Mifleget poale Eretz Israel — Mapai. Tel-Aviv. El departamento para los provinientes de los paises del Oriente. דוטס -מדיריך לעולה. 1950. 31 p. 8°.

212 Jewish Agency for Palestine. Department for the Development of Jerusalem. Report on the development of Jerusalem for the period September 1948—September 1950. n. p., [1950]. 3 p. l., 39, 5 numb. l., maps (2 fold. col.), pl., plans, 2°. במכונות הכפלה

וטפח : The congress hall and festival buildings, Jerusalem. [24] p. incl. illus.

compiled, drawn and published by Zvi Friedlander. Haifa; (typ. Kfar Monash), 1952. 48: 54 (fold. 8°). Scale: 1:12,500. Insert: Nave sha'anan. Extension. — Ahuza. Extension.

203 Granott, Abraham. Securing lang for Israel, by Abraham Granovsky. Jerusalem. Keren Kayemeth Leisrael, (typ. Hashiloah), 1949. 1 l. 14 p. 8°.

"From an address to the National Convention of the Jewish National Fund of America. New York, March 6th, 1949."

עיינן גם לעיל מספר 122.

204 Granott, Abraham. Towards the second jubilee. Jerusalem, Jewish National Fund, (typ. Goldberg), 1952. 30 p., 1 l. 8°. = JNF pocket library, no. 1.

205 Great Britain. Army. Middle East Forces. Headquarters. Chief Engineer. Palestine pamphlet: Terrorist methods with mines and booby traps. Dec. 1946. [Jerusalem], Headquarters, Chief Engineer. Palestine & Trans-jordan. n. pr., [1946]. 38 p., illus., 7 pl. 8°.

(4182/PP & TJ/AN).

בראש השער : Restricted.

206 Grushka, Theodore. The health services of Israel: a survey prepared by members of the staff of the Ministry of Health and non-governmental health agencies under the editorship of Theodore Grushka. Jerusalem, 1952. IV numb. 1., 159 p., tab. 4°. במכונות הכפלה. האוכלוסיה הכללית בישראל באפריל 1952: 1,602,000 איש. מהם 176,000 לא יהודיים. הריבוי הטבעי של האוכלוסיה היהודית בישראל בשנת 1951 הוא 26.3 אלף (הילודה 32.7, התמותה 6.4).

207 Israel. Laws. Laws of the State of Israel. Authorised translation from the Hebrew. v. 1, 2, 5. (Jerusalem, Government Printer, typ. Jerusalem Post), 1948—1951. 8°.

220 **Smaragd, Shim'on Sam.** That's how it is with us ... The life and selected works of Shim'on Sam Smaragd, compiled by Molly Lyons Bar-David. Jerusalem, Youth and Hechalutz Department of the Zionist Organization, (Government Press), 1952. 292 p., ports. 8°.

המחבר נפל במלחמת השחרור והוא בן 24 במותו.

221 **South African undertakings in Palestine.** Tel-Aviv, (typ. Hapoel hatzair), 1948. 35, [1] p., illus., fold, diagr., tab. 22:23.

על המעטפת: חברות דרום אפריקה בארץ ישראל.
"Designed by A. Mechner."

222 **Women's International Zionist Organization.** WIZO in Israel יוצו בישראל Thirty years, 1920—1950. תר"ף-תשי"י. (Tel-Aviv. Publicity Department of the World Wizo Executive, (typ. Achdut), [1950]. 17 p., facsim., 12 pl. 4°.

223 **Zionist Organization. Congress 23rd,** Jerusalem, 1951. Fundamental issues of Zionism at the 23rd Zionist Congress (Excerpts from addresses and speeches ...). Edited by S. U. Nahon. Jerusalem, Organization Department of the Zionist Executive, (typ. Jerusalem Post), 1952. 143 p., pl. 8°.

יצא גם בצרפתית בשם: Les problèmes fondamentaux du Sionisme ... 99 p. 4°.

ובספרדית בשם: Problemas fundamentales del Sionismo ... 111 p. 4°.

שתיהן במכונת-הכפלה.

224 **Гашомер-гацаир. България.** Шомерска библиотека. № 4-7. (София), Световен съюз на партията "Ашомер ацаир" Ц. К. "Машмар" - България, 1948. 14:20.

בשכונת-הכפלה. השומר הצעיר, בולגריה. ספרית השומרים.

התכן: 4: Юдекс: Семейството в кабуца. 32стр. 5: Учението за партията. Еврейското държавничество в изпитание Социализъм. 18, 11, 6 стр.

213 **Keren Kayemeth Leisrael.** Nahlaot in Israel; a guide to nahlaot on JNF land <as of January, 1952>. Jerusalem, Keren Kayemeth Leisrael, Head Office, (typ. Goldberg), 1952. 2 p. l., VII, 3—68 p. 8°.

214 **Lavi, Yohanan.** Rassemblement en Israel; nécessités, responsabilités et possibilités. Jérusalem, Département de l'information de l'Organisation sioniste et de l'Agence juive, (typ. Hashiloah), 1950. 45 p., 1 l. 8°.

"Supplément au no. 9 <2ème année> du Bulletin d'information sioniste".

215 **Orni, Elphraim.** Huleh; background and development. Jerusalem, Jewish National Fund, (typ. Goldberg), 1952. 54 p., 1 l., 2 maps. 8°. = JNF pocket library, no. 2.

216 **Rosenne, Shabtai.** Israel's armistice agreements with the Arab states; a juridical interpretation. Tel Aviv, pub. for the International Law Association, Israel Branch, by Blumstein's Book-Stores, (typ. Haaretz), 1951. 93 p., 1 l. 8°.

217 **Sharett, Moshe.** Despăgubirile germane, după un discurs la Knesset. י"א בטבת תשי"ב <9.1.1952>. Ierusalim, Serviciile de informație ale Statului Israel, (דפוס גירוסלם מוסס), 1952. 31 p. 8°.

על המעטפת: Probleme Statului.

"משה שרת: מצויים מגרמניה, לפי הויכוח בכנסת..."

218 **Sharett, Moshe.** Die deutschen Reparationen <nach einer Rede, gehalten in der Knesseth am 11. Tebeth 5712 — 9. Januar 1952>. Jerusalem, Informationsdienst des Staates Israel, (דפוס "גשר"), 1952. 44 p. 8°.

על המעטפת: Staats-Probleme.

219 **Simon, Isidor.** Catalogue of the Jewish National Fund stamps ... 1902—1950. Tel-Aviv, typ. "Avoda", (1950). 20 p., facsim., 8°.

דפוס "הילום", תשי"א-1950, 9, [2] ע', סבלאות, תמונות, 8°.

231 הקונגרס העולמי של רופאים יהודים, ב' ירושלים, 1952. תערוכה אמנותית של רופאים בישראל. ירושלים, בית האמנים, חשי"מ, [1952], 4 ע', 8°.

שער לועזי: The 2nd World Jewish Physicians Congress. Art exhibition of Israel physicians. רשימת המוצגים (ס"ה 47) בעברית ואנגלית.

232 סדן, דב. קצרת אגוזים, או אלף בדיחה ובדיחה; אסופת הומור בישראל. תל-אביב, מ. נימון, (דפוס בלור), תשי"ג, 585, [1] ע', 8°.

שמו הקודם של המחבר: ד. שטוק.

"קצרת אגוזים מצטרפת ל"קצרת צמקים" (עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 20, שם גם ציון) ... הכוונה — ליקוט נפוצות השחקן בטי עמנו לדמויותיו בין בדיחה וחידוד בין הלצה ואניקדוסה ... התכונה — איגור הנפוצות האלה בחיים בחינת הומוריסט בעל-פה וטבעתם בחינת הומור שבכתב ... ענינו של הספר אינו כשל קודמו — דברי הבדיחה והחידוד, המובאים בו, לא נתפרסמו עד עתה כלשונם במסע של ניסוח ספרותי ... המעוניינים יוכלו להעזר בציונים ובהערות שבשולי הסעיפים לשם לימוד התפתחותה של בדיחה וגירסותיה או לשם הבנת מנגנונה וגלגוליה" (מההקדמה).

233 שניר, מרדכי. אגדות תימן. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"), [תשי"ב], 41, [1] ע', 8°.

(גאולים, ספריה מנקדת לעם).

שמו הקודם של המחבר: קושניר.

"נר נשמה ליום רביעי שבשבת תש"ח בו נספה טוביה [בן אחיו של המחבר] בין ל"ה רעיון לגורל בדרכם להחיש עזרה לגוש עציון הנתון במצור".

מהתכן: "מאגדות דוחקי הקץ", ע' 20—[41].

בלשנות

234 אבן-שושן, אברהם [Abraham Eben-Shoshan]. מלון חדש מנקד ומציר מאת אברהם אבן-שושן ... מהדורה מרובת כרך [א]—ב' ירושלים; (תל אביב, דפוס סטודי), תשי"ב, 8°.

התכן: כרך [א]—א—מ. "סוריס", 16, 952 ע'.

6: Очерк истории учения на Борохов. 54 стр.
7: История на работническото движение в Израел. 39 л., табл.

225 Забарский, Авраам. Еврейското кооперативно движение в Палестина. Иерусалим, Еврейската агенция за Палестина, (тип. "Гепер"), 1948. 39, [1] стр., иллюстр., табл. 8°.

בראש השער: А. Забарски.

אברהם זברסקי: התנועה הקואופרטיבית בארץ-ישראל.

את ההוצאה האנגלית עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 185; את הרוסית — שם שנה כ"ה ע' 36.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

226 אלדד הדני. ספר אלדד הדני, מעין עשרת השבטים ובני משה עם תשובת רב צמח גאון, סבוב רבי פתחיה מרעג'ינשבורג ... בצירוף הערות ... ירושלים, חשי"מ, תשי"ב, [2], 17, [1] ע', 8°.

227 ברונופט, משה; דניאל סמבורסקי. ספר שירים ומנגינות. בעריכת מ. גורלי. <ברונופט> ד. סמבורסקי. קובץ ג' לכתות הגבוהות של בתי-הספר העממיים ולבתי-הספר התיכוניים. ירושלים, "קרית ספר", (דפוס "קדם"), תשי"א, 128 ע', תוים, 8°.

את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 20, שם גם ציון.

228 זינגר, קורט. הנה ירושלים: שתיים עשרה מיניאטורות וחמשה מרשמי-עץ ... דברי הסבר מאת תיאודור פ. מייזלס — תרגום אשר לזר. תל-אביב, א. י. הרצפלד; (ירושלים, דפוס ליכנהיים), [תשי"א?], 9, [1] ע', 12 לוחות-תמונות. 21: 25. בתוך תיק.

229 ירושלים. "בצלאל"; בית הנכאת הלאומי. תערוכת רפואה יהודית לדורותיה. ערוכה לכבוד הקונגרס העולמי השני של רופאים יהודים בירושלים 10—14 באוגוסט 1952. ירושלים, 1952, 58 ע', 8°.

בראש השער: הנהלת ההסתדרות הציונית.

בית הנכות הלאומי בצלאל בירושלים. במכונת-הכפלה.

230 המכביה השלישית, תל-אביב, תשי"א. חדשות המכביה ... (תל-אביב, הועדה המארגנת של המכביה השלישית — הסתדרות עולמית, מכביה,

אולם יש שיש החוקר לעיבוד הפרטים בחריצות ובהבנה, אך לכשינסה להסיק מהם את מסקנותיו, תעבירו חריפותו על דעתו. כך עיבד בנודי בספרו זה חומר רב־ערך, בעיקר על יחס העברית הבינונית (= המשנית) למקרא, ויגש בחוש סגנוני עדין לבורר בעיות תחביר וסגנון; אולם גראה, שרוב מסקנותיו הכלליות על אפים של "הניבים" העבריים הקדומים פזיזות ואינן עומדות בפני הבקורת.

התפיסה העיקרית של בנודי על לשון המקרא היא ש"לא שמה אלא בכח", ש"מספרי המקרא לא דברו בלשון זאת" (עמ' 69), אבל "בסגנון זה המשיכו בני ישראל את השירה ואת הפרוזה של המקרא, אף כי העברית המדוברת בפיהם אחרת היתה" (עמ' 73). אולם דעה זו על תלישות המקראית מן הדיבור החי היא בסתירה לעובדה (שהמחבר עצמו ציינה — עמ' 73 ואילך — אך לא הסיק ממנה את המסקנות הנדרשות), שבתקופת בית ראשון היה הסגנון המקראי אחיד וקבוע, אך אחרי חורבן בית ראשון¹ כל ספר וסגנונו המיוחד, כי "עברית עממית משנית" וארמית עמדו לדחוק את רגל המקראית (עמ' 74). על כרחך אתה אומר, שבזמן בית ראשון נשמרה אחדות לשון המקרא, משום שלא אימץ עדיין עליה לא ארמית מבחוץ ולא "עברית עממית משנית" מבפנים — אמור מעתה, שמקראית לשון ספרותית היתה, שניזונה משך כל בית ראשון מן הניב המדובר (אי מן הניבים המדוברים), העובדה שלפחות ניב אחד לא היה שונה ביסודו בהרבה מן הלשון הספרותית², היא ששיותה קביעות למקראית. אחידות זו נעלמה בתקופת בית שני, מפני שהלשון המדוברת (בירושלים?) היתה אז מעין אבטיפוס של המשנית, שעקבותיה נכרים אף בספרים הכתובים בסגנון מקראי מובהק כמו מגילת אסתר (השורה גם עמ' 76). אם נקבל השקפה זו, שלשון המקרא היא אמנם לשון ספרותית, אך ניזונה במשך בית ראשון מן הדיבור החי, תופרכנה רוב ראיותיו של בנודי: שהרי השימוש בתקבולת (עמ' 70)³

כרך [ב]: ג-ה. "קריית ספר", [7], [953]—1806, [1] ע'.

מהדורה אחרת עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 37—38, שם תאור קצר.

235 אילון, דוד [David Ayalon]. מלון ערבי-עברי ללשון הערבית החדשה. מאת דוד אילון... פסח שני... בהשתתפות משה בריל. מהדורה שניה, ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, (דפוס "רוגלד"), תשי"ב. [7] 434 ע' 8°.

בלי שינויים מהמהדורה הראשונה, פרט לשינוי שם המחברים (ששם הקודם היה גוישטס ושוטר), עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 188 מספר 1011; שם גם ציון.

236 אלמליח, אברהם. מלון חדש עברי-צרפתי; מכיל: ... המלים שבתנ"ך, התפלות, הפיוטים, הספרות העברית, הרבה מנחי מרע, ספרות, אמנות, מסחר, חשבון, חקלאות, וכי' המלים החדשות והמחדשות... מאת אברהם אלמליח... ירושלים—תל-אביב, "אחיאסף" ו"בונה", (דפוס י. זילברברג, תשי"ב) 1951. [4] ע' 834 עמודה, [2] ע' 8°.

שער צרפתי: Nouveau dictionnaire hébreu-français... par Abraham Elmaleh. Jérusalem. (1951).

מלון עברי-צרפתי גדול של אלמליח עיין ק. ס. שנה ד' ע' 188 ושנה כ"ז ע' 20—21.

237 בן-יהודה, אליעזר [Eliezer Ben-Yehuda]. מלון הלשון העברית הישנה והחדשה... כרך י"ד: [רצוי—שלכת], ירושלים-תלפיות, חמדה [ז"ל] ואהוד בן יהודה, (דפוס ר. ח. הבהן, 1952), [10] דף, [6705]—7171 ע' 4°.

שני שערים נוספים בלועזית (אנגלית-צרפתית) גרמנית, ולטינית). העורך: [נפתלי] הנרץ [טורסיני] [טורסיני]. בתחת הכרך הערה מאת העורך (ציון לזכר חמדה בן יהודה, אלמנת המחבר, שנפטרה ביום 26.VIII.1951). את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 41.

238 בנודי <פאירשטיין> אבא. לשון המקרא או לשון חכמים? תל-אביב, מחברות לספרות, (דפוס שלומי), תשי"א. 344 ע' 8°.

יש שעל דעתו של חוקר יעלה רעיון חדש ופורה, אך לכשיבוא להתאים רעיון זה לתהליך מסוים, לא יספיק כוחו ושגיאות רבות תתגלגלנה בפרטי עבודתו.

1 השתמשתי בעקבות המחבר במלים "אחרי חורבן בית ראשון", אך רק על דרך הכללה, כי רשמי עברית בינונית ניכרים לדעתי עוד בזמן בית ראשון (וע' מה שכתב בנודי עצמו על קדמות מגילת שיר השירים עמ' 81), אך כמובן לא בהקף שאחרי כן.
2 השהו גם לשוננו ח, 113.
3 הרי גם באנגלית שלט מאות בשנים סגנון

הלשונות, שאולה היא במקראית מן המשנית⁵, רק משום שמלה נרדפת לה במקראית? לא, אין לשון המקרא תבל של מלים זרות ומשניות, והערבית הספרותית על הסינונימיקה שלה, העשירה לאין ערוך מן המקראית, תוכיח. כשם שהערבית הקלסית קלטה לתוכה את אוצר המלים של שבטים שונים, כך גם המקראית (אם כי כה היה מספר השבטים, ולכן גם מספר הנרדפים, קטן בהרבה).

במשנית רואה המחבר בצדק ניב עברי שאינו "בן" המקראית (עמ' 151); לעומת זה אינה נראית דעתו של שון החכמים היא הלשון המדוברת בימים ההם (עמ' 109). מראש אין זה מתקבל על הדעת, שחוקים, המצריכים ניסוח קסדני ומדויק, יובעו בלשון לאספרותית. נוסף לכך, לפי שיטה זו יוצא, שכבר בזמן קדום (עמ' 81: שיר השירים "מגילה עתיקה היא") שמש האבטיסוס של לשון המשנה כיסוד לחיבורים ספרותיים (ר' עמ' 86) ושגם "בספרים מאוחרים במקצת" (ההדגשה שלי; עמ' 148. המחבר מביא דוגמה גם מספרי) שבתקופת חז"ל היתה המשנית ספרותית, אך בתקופת הביניים לשון חכמים היא "סטנוגרמות מדויקות למדי משיחות ומיכוחים" (עמ' 102); על כרחך אתה אומר, שהמשנית (או האבטיסוס שלה) נהיתה ספרותית, ושוב חדלה, כדי לקבל כעבור זמן שוב אֶן ספרות! לא, את לשונה הפשוטה והמדויקת של המשנה אין לבאר כסטנוגרמה מן הדיבור החי, אלא כנובעת מן הסוג הספרותי, מן הרצון לדייק.

כן נדמה לי, שגם לכשרבר בנדויד על בעיות לשונות בהנהגה, לא נגע בשאלה המרכזית. לדידיה הבעיה המרכזית היא כפל המלים שבעברית מקראית ובינונית (עמ' 196 ואילך). אך דומני, שבשביל דוברי עברית מלידתם שאלה זו כבר באה על פתרונה; אותן המלים, השייכות לאוצר המלים היום-יומי של ילירי הארץ, מהוות את שכבת הלשון הפשוטה, האחרות

5 לסענה, שמלים משניות באות בכונה בדיאלוגים של המקרא לשם אפקט (עמ' 24/5), יש ערך של דרוש בלבד. אפשר להרבות בכגון אלו, למשל בראשית לו, 18. "המית" בסיפור, 20. "הרג" בשיחה; שמות ד, 4. "אחז" בשיחה, אך "החזיק" בסיפור. אבל דא עקא, שיש גם דוגמות הפוכות והמלה "המשנית" היא בסיפור והמקראית בדיאלוג. כגון דהייא כא, 1/2. "מנה" בסיפור, "ספר" בשיחה, שמות יח, 13 (מצוטט עמ' 134). "עמר" בסיפור, 14. "נצב" בשיחה.

ובדפוסי לשון קבועים (עמ' 69) אינם אלא מסממני לשון ספרותית, אך לא יורו על תלישותה מן הדיבור החי. ואל תבוא ותטען (ר' עמ' 70), ששימושי היפוך הומונים המסובכים והמלאים "יוצאים מן הכלל" הם "בלי אחיזה עמוקה בעברית המדוברת שבפי ההמונים" ומכאן ראייה למלאכותיות המקראית, שהרי שיטת הפעלים בעברית בפרס ובשפות השמיות העתיקות בכלל (הומונים האוביקטיביים בניגוד לסוביקטיביים) היא הפרק הקשה לתודעת הומונים האירופית, והספרות הענפה בשאלה זו, שלא הוכרעה סופית עד היום, תוכיח. ואי אתה רשאי להעניק לשיטת הומונים שבעברית בינונית שרשיות ועממיות, רק מפני שזו הולמת יותר את חוש לשוננו היום. גם על השמוש במלה אחת על שתי צורותיה (כגון רבע — רביעית עמ' 46, חק — חקה — השוה על זוגות כאלה קסופו, למשל לשוננו טו, 101 — עמ' 52 וכו') יצא המחבר לדון מנקודת ראות האסטיסיקה המערבית (אם כי לבו נקפו, ר' עמ' 72 "על כל פנים לסעם דורנו"). אך המור שבנסינוניותו להוכיח את מלאכותיות המקראית הוא השיטה להדביק בתקבולות המקראית תו של שימוש מכון בלשונות זרות (עמ' 56). מלה, הנמצאת בעברית ובאחת הלשונות השמיות האחרות, אינה משותפת לפי השקפה זו לשתייה (גם כשאין כל סיבה מיוחדת לראותה כשאוילה באחת השפות), אלא מלה זרה בעברית דחקה, אם רק נמצאת מלה נרדפת לה בעברית; כך נהפכות מלים כגון אורח, חזה, אנוש וכו' למלים שאולות בעברית, וכל כתובת ארמית בודדת, המכילה מלה שעד כה חשבונו לעברית, הופכתה מיד לארמית! לאן עלולה שיטה זו להוביל מוכיחה העובדה (ר' לשוננו ג' 273), שמבין כ-1350 הפעלים שבמקרא רק 330 אינם בארמית — כלומר כאלף היינו יכולים בדרך זו ליחס לארמית, אם רק תימצאנה להם נרדפות בעברית! ואם במלים ארמיות כך, במשניות לא כל שכן (עמ' 23 ואילך, 66 ואילך). שהרי על אף כל השוני יסוד משותף למקראית ולמשנית (השוה את דברי בנדויד עצמו עמ' 200), ואיך נוכל לסעון, שמלה המשותפת לשתי

התקבולת (ע' בנדויד עצמו עמ' 177/8), אך מי יכחיש את קשריו עם הדיבור החי?

4 כך מוצאים אנו גם בשפות מודרניות רבות דפוסי לשון ספרותיים שאולים (למשל מן התנ"ך), אבל כזה לא תהפך הלשון עדיין לשגרת סופרים.

בעיקר בתורת המשפט והסגנון המשניים, ששום חוקר, שיעטוק בשאלות אלו, לא יוכל לסטות עליהם. ובמשנה התעניינות מצפים אנו לכרך השני המובטח, שיכיל מלון מקראי-משני ומשני-מקראי ומקוים, שהמחבר לא ימשיך להסתמך על שיטתו בדבר „החבל המקראי“ ולא יחשוב למלא משנית מלה המשותפת למקראית ולמשנית אם נרדף זה במקראית.

יהושע בלאו

239 ברגר, ברוך. עניני לשון: הערות בעקבות האונה מאת ברוך ברגר, עורך לשוני בשירות השירותי קובץ א' חמ"ד, תש"י. [1], 127 דף. ע"ז. 8.

במכונת הכפלה.

240 ועד הלשון העברית. מלון למנחי כבאות עבריאנגליגרמלי, ובו 34 ציורים, חלאביב, ועד הלשון העברית בהשתתפות מוסד ביאליק ומרכז מכביהאש בארץ ישראל, (דפוס רוהלד), תש"ז. 47, [1] ע"ז. 8.

241 פרגנקל, מאיר [Meir Fraenkel]. ליקוטי לשון. ירושלים, פריינד, תשי"ב. 216 ע"ז. 8.

= הוצאת ד"ר פטר פריינד, מס' 41. במכונת הכפלה. התכן: עוללות לכסיקוגרפיות. ענינים אטימולוגיים. מליצה וסגנון, ביקורת ספרים. שונות.

242 קריש, יהודה. ספר אגרת רבי יהודה בן קורישי. תרגום מן „הרסאלה“ בהשוואה עם צילום כתה"י הערבי היחיד הנמצא בבוליאנה וצרף מבוא והערות משה כ"ץ. חלאביב, דביר, (דפוס לידור), תשי"ב. [7], 64, 214, [2] ע"ז. מקסימיל. 8.

„למען ידעו כי לשון הקדש ... במקרא התמשטו

בה מבטאים ארמיים והתערב בה לשון ערבי ...“ המבוא של המתרגם: ע' 1-64. „הוספתו, בהערות, גם השנאות מבאורי המחבר אל דברי המפרשים הקדמונים: רס"ג, רש"י, ראב"ע, רד"ק, רלב"ג ועוד, גם אל דברי החוקרים הקדמונים הבאים אחריו. (מהמבוא).

המתרגם זכה בעד תרגומו לפרס טשרניחובסקי מטעם עיריית חלאביב, לשנת תשי"ג.

243 Rosch-Pinnah, Elijah. Astrologie im hebraeischen Alphabet: die Buchstaben מנצח, ihr Alter und ihre astrologische Bedeutung.

את הגבוהה. „ענה, עכשיו כמה, או עוד לא“ (כדי לבחור מלים אחדות מעמ' 196) טבועות בדם הדובר העברי הטבעי. „הש"ב, עתה, מזדו, אותה שעה, טרם“ שייכות לשפה הנמלצת. לפני דור (דורו של יצחק אפשייץ, עמ' 198) היתה שאלת אוצר המלים בוערת, כיום לא נחשוש עוד מפניה, אין היא שונה במהותה מאשר באנגלית (השוה גם עמ' 182). גם בעית תורת הצורות אינה כאובה כ"כ. בנקודות תורפה עיקריות בלשונו נראים לי התחביר ושימושי הלשון האידיומטיים. לכאורה דומה הרכב המשפטים בלשונו למשנית, שבה מרובה שעבוד המשפטים (Hypotaxis) מאשר במקראית. אך עיון קפדני יותר ילמדנו, שבהשפעת לשונות הלעז מרבים אנו לשעבד משפטים אף מהמשנית. (ממעיינים כמשפטים מאוחים אסינדרטיים. השפעת הלעז על הרכב המשפטים ועל שימושי הלשון האידיומטיים גדולה ביותר, לא רק בין אלה, ששפת אמם לועזית, אלא גם בין דוברי עברית מלרם, שספגו את השפעת הלועזית בשני שטחים אלה מדברים העברי הלעז של אבותיהם. והסכנה היא, שמא תהפך לשוננו לשפה אירופית לפי מבנה הפנימי במעטה דק של מלים עבריות.

במאמר ביקורת מוטל על המבקר התפקיד הלא-נעים, להבליט בספר המבוקר דווקא את הנקודות, שהוצח חולק עליהן, ללא כל יחס לחלקים, שעמם הוא מזדהה; יש אפוא לשוב ולהעלות על נס את ריבוי החומר החשוב והמעניין בספר זה. הקבלות סגנון המקראית והמשנית מאלפות ועוללות לפתח את תחושת סגנונו של הקורא. וביחוד יחזיקו טובה לבנדויד כל המתעניינים בדקדוק לשון המשנה; במבט חד ובחוש לשון עדין השביל בנדויד להעלות לפנינו פרטים מרובים וחשובים,

אנו נוהגים בשטח זה לרוב לפי המקראית, אם אין סיבות מיוחדות, כגון טעמי נוחיות, שגרמו למשל לנהוג בפעלי ע"ע כבשלמים. נראה שהנוחות היא שגרמה לדחית צורות סינתיטיות ע"י אנליטיות להבעת הסמיכות (הבית של המלך, ולא: בית המלך), כינויי השם (ספר שלו, ולא: ספרו) והפועל (ראיתי אותה, ולא: ראיתי); הדובר השתלח להמנע משינויים יתרים בצורת המלים.

7 ר' א. מ. ליפשיץ, כתבים, כ' עמ' נז, פרופ' א. יגור, החינוך תשי"א, 186/7. השוה את משטרו הקשה של G. Bergsträsser, Einführung in die semitischen Sprachen, עמ' 47.

8 ר' יגור שם 187. 9 השוה ברגשטרסר שם.

- (כתבי ארי אבן-זהב) — ספור.
מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"א ע' 69.
- 249 אבן-זהב, ארי [Ari Ibn-Sahav] ש ש ים
שנה ושנה. תל-אביב, יבנה; (ירושלים, דפוס
המערב, 1947), 226, [1] ע' 8°. (כתבי ארי אבן-זהב,
זוהי מהדורה ב'; מהדורה א' עין ק. ס. שנה ס"ז
ע' 283.
- 250 אוטטן, ג'ן. אהבה וגאווה; מאנגלית:
שושנה שרירא. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס י. שלום),
תשי"ב, 279 ע' 8°. בראש השער: ג'ון אוטטן.
שם המקור: Jane Austen: Pride and prejudice.
- 251 אוריאל, גילה, מלקטת סוגים מ ש י ר ת
ה ע ל מ. תל-אביב, יבנה, (דפוס לוריא, תשי"ג),
240 ע' 8°.
- הספר מכון בעיקר לשני חוגים: לנוער, אשר
אינו מכיר את שירת העמים במקורה... ולחובבי
השירה בכללם... הספר מכיל 120 שירי אשר תורגמו
מ-16 לשונות המערב והמזרח... מכל התקופות ומכל
הזמנים. צורפו גם דברי מבוא קצרים ותמציתיים,
הבאים בעיקר לזהות את התקופה ולשרטט כמה קוים
מדיוקנם של היוצרים ומאופי יצירותיהם... נספח
לספר תורגם קצר לצורות הפיוט" (מהדקדמה).
- 252 אנקורי, יחזקאל [Ankori]. שירי אהבה.
(תל-אביב, הוצאת המחבר, דפוס "נמלי, תשי"ב), [32]
ע' 8°. שירי אהבה למולדת.
- 253 אפשטיין, אברהם [A. Epstein]. סופרים
ע ב ר י מ בא מ ר י ק ה. חלק (א-ב), תל-אביב, דביר,
(דפוס הארץ), תשי"ג, 8°.
- בראש השער: אברהם אפשטיין.
- התכן: חלק א': פתיחה. א. בשירה ובמסות: א. ש.
שחרץ, ב. ג. סלקינה, א. א. ליסצק, י. אפרת,
ש. גינצבורג, ה. בכלי, מ. פיינשטיין, א. רגלסון, ש.
האלקין, י. זלברשלאג, ג. פרייל — 236 ע'.
- חלק ב': בספור, במסות ובמקורות: י. ד. ברקוביץ,
ל. א. אראלי, ה. סקלר, ש. האלקין, ח. א. פרידלנדר,
ז. שניאור, ש. ל. בלאנק, יוחנן סברסקי, ר. וואלינר,
חיים טרנובניק (רב צעיר), ג. טרוב, ש. ב. מקסימון,
מ. ריבולוב, ישעיה רבינוביץ — [4] 237—442 ע'.

nebst einer Studie über das Wort יך in I. Samuel, 4, 13. Von Elijah Rosch-Pinnah <Ernst E. Ettisch>. Tel-Aviv, Verlag Transocean and Palestine, P.O.B. 1284, (typ. Blumenthal, c1952), 2 p. 1., 39 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 38—39.

244 Rosch-Pinnah, Elijah. Hebraeisch; ein uraltes Hieroglyphensystem, von Elijah Rosch-Pinnah <Ernst E. Ettisch>. Tel-Aviv, Verlag Transocean and Palestine, P.O.B. 1284, (typ. Blumenthal, c1951), XII, 199 p. illus. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 198.

התכן: Vorwort. Einleitung. I. Die hebräische Sprache—eine kunstvolle Zusammenstellung von Hieroglyphen. Die Lehre von den hebräischen Hieroglyphen und die moderne Wissenschaft.

שירה עברית בימי הביניים

245 שבת, יהודה בן יצחק, מלחמת
החכמה והעושר למשורר ה"ר יהודה הלוי...
בכיר שבת... ספר הנקרא מלך רב. עניניו נחמדים
מזהב ומפז רב. סדורים על קו האמת והיושר. במלחמת
החכמה והעושר. להראות העמים והשרים ולכל עוברים
ושבים... (יצא לאור על פי כתב יד וספרי דפוס
על ידי אברהם [מאיר] הברמן). ירושלים, (דפוס
מרכז), תשי"ג, 15 ע' 8°. נדפס 50 ספסים.

ספרות יפה עברית חדשה

- 246 אבן-זהב, ארי [Ari Ibn-Sahav]. אלה
מסעי הנפתיים. (מהדורה ב'). תל-אביב, יבנה;
(ירושלים, דפוס המערב, 1947), 151, [1] ע' 8°.
(כתבי ארי אבן-זהב).
- ספורים. מהדורה א' עין ק. ס. שנה י"ג ע' 152.
- 247 אבן-זהב, ארי [Ari Ibn-Sahav]. בסור
עניי הכתל. [מהדורה ג']. תל-אביב, יבנה; (ירושלים,
דפוס המערב, 1947), 251, [1] ע' 8°. (כתבי ארי
אבן-זהב).
- ספורים. מהדורה קודמת עין ק. ס. שנה כ' ע' 121.
- 248 אבן-זהב, ארי [Ari Ibn-Sahav]. שילוק;
היהודי מוינציה. [מהדורה ב']. תל-אביב, יבנה;
(ירושלים, דפוס המערב, 1947), 278, [1] ע' 8°.

המאמרים פורסמו תחלה בכתבי עת (כמיוחד ב"הדואר") ובקבצים שונים במשך עשרות בשנים. המחבר מת בניירורק בסליו תשי"ג.

254 ארגון, [לואיס] [Louis Aragon]. פ. ע. מ. נ. ב. א. ז. ל. רומן; עברית: ח. אברבאיה. מרחביה: הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; [תל] א[ביב] דפוס ספרות. 1952. 327, [1] ע' 8°. (ספריית פועלים / לכל).
בראש השער: ארגון.

255 בורלא, יהודה [Jehuda Burla]. א. ש. ת. ה. ש. נ. א. ה. רומן — לונה [סיפור]. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "עתידי") תשי"ב. 231 ע' 8°. (ספריה "לדור"). מהדורה א' של "אשתי השנואה" עין ק. ס. שנה ה' ע' 191 (בראשונה נדפס ב"התקופה" ס' יד-ר"ן); של "לונה" — שם שנה ג' ע' 247.

256 בורלא, יהודה [Jehuda Burla]. ב. מ. ע. ג. ל. א. ה. ב. ה. ספרים. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "לינוטיפ") תשי"ג. 256 ע' 8°. התכן: שאול ולינדה. גורל. זוג. אדם. עד זקנה. רומנטיקה. שחם רעות. תמימי דרך (6 ספרים).

257 ביאליק, חיים נחמן [Chaim Nachman Bialik]. כל כתבי ח. נ. ביאליק. (מהדורה ארבע עשרה). תל-אביב, דביר, (דפוס ספרות), תשי"ג. [2] וו.א.א. [2], 391, [3] ע' לוח-פורטרט. 4°. מהדורה א' עין ק. ס. שנה ט"ז ע' 150, שם גם תאורי.

258 בן-גוריון, יוסף [Micha Josef Bin Gorion]. כל מאמרי מיכה יוסף בן-גוריון [ברדיצ'בסקי]. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "לינוטיפ") תשי"ב. [3], 388 ע' פקסימיל. 4°. זוהי המהדורה השניה של כתביו המקובצים; הראשונה יצאה בליטסיה, שטיבל, תרפ"א-תרפ"ה. עין גם ק. ס. שנה כ"ז ע' 309.

המדורות: ע' בן[ן] [עריין]: הקדמה. — דברי חזון; קובץ כתביו הליריים-מחשבתיים מתקופתו הראשונה. שינוי ערכין. עם וארץ; ראשי פרקים בתורת המדינה וביקורת במוסמכות שבתנועה הציונית. משני עברים; ויכוח עם תיאורטיקנים שונים של היהדות. דברי ספרות; עיונים בשאלת קיום הספרות והשירה ובשאלת הלשונות בישראל. דור וסופריו (מימון והס). לילינבלום, פרישמן, סוקולוב, ברנפלד, בריינין, עהרנפרייז, ה.

ציטלין, בר טוביה, קלוזנר. דברי ביקורת; ציונים לספרים, בעיקר מתוך הספרות בת-זמננו. חוקים וספרים; עיונים בספרות הקודמת, התורית ובגנויות. לפנות ערב; קובץ כתביו הליריים-מחשבתיים מתקופתו האחרונה. עיוני מחקר ודת. אבליחידי. נספחים (בין השאר ממאמריו שכתבו באשכנזית). ביבליוגרפיה: ע' 385.

259 ברגשטיין, פניה [Fania Bergshtein]. ר. ש. מ. ת. (הביא לדפוס מנחם פוננסקי). (תל-אביב). הקיבוץ המאוחד, (דפוס "המרכז"). תשי"ב. 298, [2] ע' פורטרט. 8°. לקט מתוך כתביו המהבחרת. המדורות: מ. פוננסקי: על הספר. — בבית (23) רשימות). ימים קשים (23). ילדים (9). גבת (המהבחרת היתה חברה בגבת מזמן עלותה ארצה בשנת 1930; 4) רשימות). בחו"ל (6). פרקי התבוננות (9). לשאלות חיינו (4). החלוצ (4). ספרים (12). מתמונות הילדות.

260 בן-רובי, יצחק. מסורפים בריצינות; קומדיה ב"ב מערכות. תל-אביב, ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל, המרכז לתרבות והסברה, (דפוס "לדור"), תשי"ב. 99 ע' 8°. "המקור בצרפתית. עבר ותרגום מספריות מ. גיורא".

261 ברקוביץ, יצחק דב [I. D. Berkowitz]. כתבי י. ד. ברקוביץ. מהדורה מחודשת. כרך ד-ה. 2 כרכים. תל-אביב, "דביר", (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ב-תשי"ג. 8°.

את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 326. התכן: כ' ד': מחוות; בארצות הרחוקות, אותו ואת בנו. מירה. מי נביא וידע. משחק פורים (מחזה זה לא היה במהדורה הראשונה). 303, [1] ע' כרך ה': זמות המשיח. 464 ע' פורטרט. בתחלת כרך ה' (ע' 5—6): התנצלות מאת המחבר. מהדורה א' עין ק. ס. שנה ה' ע' 295 (כרך ד') ושנה ט"ז ע' 148 (כרך ה'). שם גם ציון.

262 ברש, אשר [Asher Barash]. כתבי אשר ברש. כרך א-ב. תל-אביב, מסדה; (רמת גן, דפוס מסדה). תשי"ב. 525, [2], 462, [4] ע' פורטרטים. פקסימיל. 8°.

התכן: כרך א': א. ברש י"ג אדר תרמ"ט-י"א. סיון תשי"ב; רשימה ביוגרפית. — תמונות מבית

האיטלקית. שם המקור: L'Agnese : Renata Viganò :
va a morire

269 וינוגרדוב, אנטולי [קרניביץ] Anatolii
Korneevich Vinogradov. שלושת צבעי הזמן.
רומאן. עברית [שנלמה] הרברג, כרך א. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר ; (תלאביב, הדפוס החדש, 1952).
336 ע', 8°. (ספרית פועלים / ספרית לכל). בראש
השער: א. וינוגרדוב.

ע' 5-10: מ. גורקי: דבר על הספר. רומן ביוגרפי
של סטנדאל.

270 ולנרוד, ראובן. בין חומות ניו יורק;
סיפורים. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גרוסלם פוסט,
1952). 270 ע', 8°.

271 (זונה), אברהם [Abraham Sonne]. שירים.
(ירושלים, "תרשיש", דפוס גולדברג, תשי"ב). 36 ע',
לוחמסקימיל, 4°. בראש השער: אברהם בן
יצחק; בשם זה היה חותם המשורר על שיריו.

אברהם בן יצחק פרסם את רוב שיריו בשנות
תרס"ה-תרצ"ג. אחרי מותו (כ"ג בסיון תש"י) ברמחיים
בשנת הששים ושבע לחייו) הוציאו חבר רעיו של
המשורר את שיריו בצרוף ביוגרפיה קצרה. ההוצאה יפה.

272 חבס, ברכה. שבטים: קובץ סיפורים
ורשימות של עולים חדשים. ערוך בידי ברכה חבס.
תלאביב, עם עובד, (דפוס "יהלום"), תשי"ג. 239 ע', 8°.
הקבץ כולל סיפורים ורשימות של 25 עולים חדשים
מעדות שונות, בני גיל שונה. חלקם נכתבו עברית,
השאר תורגמו מיודית, הונגרית, ערבית, בולגרית,
צרפתית, אנגלית.

273 טן פיי, יהושע. כל האדם: שירים.
ירושלים/תלאביב, ספרית השעות: (ירושלים, דפוס
וינפלד), תשי"ב. 181 ע', 8°.

274 כגן, אליעזר. שושנים כשחור: שירים.
[ירושלים], "קריית ספר", (עין-חרוד, דפוס הקיבוץ
המאוחד), תשי"ג. 63 ע', 8°.

275 כרמלי, אבנר. עלילות רפי: ספור
ממלחמת השחרור... תלאביב, "מסדה", (רמת-גן,
דפוס מסדה), תשי"ב. [2] 124, [1] ע' / תמונות. 8°.

מבשל השכר. פרקי רודורפר, סיפורי רודורפר. אהבה
זה. סיפורים. שיח העתים, גובילות היסטוריות.
כרך ב: גננים. איש וביתו נמחו. כעיר נצורה.
מסיפורי הארץ. אלה אוזרה. סיפורים שונים. שירים.
במשך חודשים מעטים אחרי פטירת המחבר הצליחו
לכנס כמעט את כל יצירותיו הבלטריסטיות.

263 ברש, אשר [Asher Barash]. עולם מספר;
מבחר מעשיות ושיחות של עמי העולם. ברר ונסח
אשר ברש. צירה — עלי יערי. תלאביב, יוסף שרברק,
(דפוס זילברברג, תשי"ב). 332 ע', תמונות. 8°.
מנוקד. הספר יצא מביה"דפוס ביום פטירת מחברו
(י"א בסיון תשי"ב).

264 בשוים, יצחק. משפחת מושקאס;
רומאן. (תרגום מאירוש יעקב אליאב <קויסמן>). (כרך
א'-ג'). 3 כרכים. תלאביב, "עם עובד", (דפוס "עתיד"),
תשי"ג. 227; [4] 233-436; [3] 441-623 ע', 8°.
מחיי היהודים בפולין במאה העשרים עד ראשית
מלחמת עולם ב.

265 ג'מס, הנרי. היורשת; רומן. (מאנגלית:
אנריה) ענבי. תלאביב, ש. פרידמן; (ירושלים, דפוס
גרוסלם פוסט), תשי"ב. 174 ע', 8°.
בראש השער: הנרי ג'יימס. שם המקור: Henry
James: Washington Square

266 הליברטון, ריצ'רד. סלאי תבל...
תרגום: רפאל אלגד. תלאביב, י. צציק, (דפוס
"יהלום", 1952). [189] ע' / לוחות-תמונות. 8°.
מנוקד. שם המקור: Richard Halliburton: Book
of marvels

267 הרסי, ג'ון [ריצ'רד]. החומה. עברית
י. לבנון. תלאביב, מ. גיומן, (דפוס מל"ן), תשי"ב.
578 ע', 8°.
שם המקור: John Richard Hersey: The wall.
עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 219, שם גם ציון.

268 ויגנו, רנטה. אנייה הולכת למות;
רומאן. מאיטלקית לאה גולדברג-מרחביה. הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר; (תלאביב, הדפוס החדש, 1951). 274
ע', 8°. (ספרית פועלים / לכל).
בראש השער: רנטה ויגאנו. מחיי המחחרת

- 276 להב, זאב, בין אש לאש, תל-אביב, י. שמעוני (דפוס "תרבות", תשי"ב), 229, [2] ע' 8°.
רומן ממלחמת העולם השנייה.
- 277 ליכטנבום, יוסף [Josef Lichtenbaum].
אגדות אפריקניות; ערכות ומתרגמות בירי
יוסף ליכטנבום. תל-אביב, "בנה", (דפוס זילברברג,
1952), 128 ע' 8° (מאגדות עמי העולם), מנוקד.
278 ליכטנבום, יוסף [Josef Lichtenbaum].
אגדות לאמים; ערכות ומתרגמות בירי, יוסף
ליכטנבום. תל-אביב, "בנה", (דפוס "תרבות", 1952),
120, [1] ע' 8° (מאגדות עמי העולם), מנוקד.
- 279 מואם, ויליאם סומרסט. בכבלי אנוש;
רומן. (מאנגלית: י. סברדליק) תל-אביב, ש. פרידמן;
(רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ב, 277, [1] ע' 8°.
בראש השער: סומרסט מואם. שם המקור: William
Somerset Maugham: Of human bondage.
- 280 מטרהלינק, מוריס. הצפר הכחלה; מחזה.
תרגם [שמעון] הלפין. תל-אביב, "מסדה", (דפוס "מסדה"),
תשי"ג, 171, [1] ע' 8° מנוקד. שם המקור:
Maurice Maeterlinck: L'oiseau bleu.
מחזורה אחרת עיין ק. ס. שנה ה' ע' 28.
- 281 מיכלה, ב[נימין] [יצחק]. יעקב סיכמן
בשיר ובמסה. תל-אביב, הועד להוצאת כתביהם של
סופרים עברים מביסאראביה, (דפוס "תרבות"), תשי"ב,
98, [2] ע' 8° הספר שיצא ליובלו השבעים של
סיכמן, כולל 7 מאמרים על המשורר, שנכתבו בשנות
תש"ב-תשי"ב. התכן: יחיד ודור בשירתו. פלאי גוף.
ניגון של ערבית. דמויות קדומים ושירי הימים. סיכמן
כמשורר לילדים. ס. בבקרתו. המבקר הבנאי.
- 282 מלך, אלברט. זרמי מעמקים; רומאן.
עברית: מנשה לוי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר; (תל-אביב, דפוס סטרוד, 1952), 341, [1] ע' 8°.
(ספרית פועלים/לכל).
בראש השער: אלברט מאלץ. שם המקור: Albert
Maltz: Underground stream.
- 283 מרום, משה (M. Marom). שתיים
עשרה אגרות. תרגם מ"ר רוס - צבי רודי.
(תל-אביב, דפוס הארץ, 1952), 23, [1] ע' תמונה. 8°.
- האגרות הן בעלות אופי אינטימי ומלאות השתפכות
הנפש, נכתבו באוקטובר 1919.
- 284 מרטין די גר, רוזה. בית טיבו.
מצרפתית מנשה לוי. מהדורה שניה... 8 חלקים
ב"5 כרכים. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר;
(תל-אביב, דפוס "לינוטיפ", 1952), 396, [2]; 285, [2];
375, [1]; 251, [1]; 215, [1] ע' 8° (ספרית
פועלים/לכל/ספרי מופת).
בראש השער: רוזה מרטין די גר. שם המקור:
Roger Martin du Gard: Les Thibault.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 146.
התרגום הוכתר בשנת תשי"א בפרס טשרניחובסקי
מסעם עירית תל-אביב.
- 285 נובילות מוסיקליות; קובץ. (תרגמה לאה
גולדברג). תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה),
[תשי"ב], 143 ע' 8° = ספרית למוסיקה בעריכת ס.
ע. גרדנוויץ, 4.
- התכן: דבר העורך. א. מריקה: מוצארט בדרך
לפראג. א. ת. א. הופמאן: מגילת קרייסלר. סס. צוייג:
תחנתו של ג' ס. הנדל. פ. לנדאו: סוף דבר.
- 286 ניקוליבה, גלינת. קציר; רומאן. תרגם
ססח בן-עמרם [ליטובצקי]. כרך א-ב. מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס החדש), 1952.
286; 344 ע' 8° (ספרית פועלים/לכל).
בראש השער: גלינת ניקולאייבה. שם המקור:
Галина Николаева: Жатва.
הספר זכה בפרס סטאלין.
- 287 נסתר, [= פנחס כהנוביץ]. בית משר; רומן
היסטורי. (עברית: חיים רבינוביץ, ש[משון]
נחמני. א. ד. שפיר). (חלק א-ב). מרחביה, הקיבוץ
הארצי השומר הצעיר, 1947-1951, 423, [1]; 445
ע' 8° (ספרית פועלים/לכל).
בראש השער דר נסתר.
- רומן מחיי היהודים באוקראינה (בעיר ברדיצ'ב, פלך
קייב) בסוף המאה הי"ט. את המקור היודי עיין ק. ס.
שנה כ"ב ע' 212.
- 288 סבטיני, רפאל. סקאראמוש; רומן מימי
המהפכה הצרפתית. (עברית: חיים תרסי), [ירושלים],
"הספריה הישראלית" (האחים כהן), דפוס גרדולם
מוסט", 1952, 252, [1] ע' תמונות. 8°.

294 סנד, יונת ואלכסנדר. אדמה ללא צל; רומאן. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד; (עין חרוז, דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"א-338, [2] ע' 8°.

מחיי קבוצה דרומה לבאר-שבע מהוסדה עד כיבוש באר שבע (בתש"ט). הספר זכה בפרס אוסישקין בשנת תשי"ב.

295 עברי, יצחק. ילקוט להומור ולסאטירה; מספרות העולם ומספרות אידיש. נאסף, נסדר ונערך על ידי יצחק עברי. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס מל"א), [תשי"ב], 310, [2] ע' 8°. בספר כונסו יצירות של 33 סופרים מאות"ע ושל 6 סופרים באידיש (שלום עליכם, פינסקי, נאדיר, טונקל, ח. גוסמן ומגור).

296 עגנון, שמואל יוסף [Samuel Josef Agnon]. כל סיפוריו של שמואל יוסף עגנון, כרך י"א: עד הנה; סיפורים. ירושלים ותל-אביב, שוקן, (דפוס "אחדות"), תשי"ב, 395, [1] ע' 8°.

התכן: עד הנה. עם כניסת היום. תהלה, לילה מן הלילות. שבועת אמונים (עיון גם ק. ס. שנה כ"א ע' 19). ותרב חכמת שלמה המלכוש. פרנהיים. אבי השור. עירו ועינם.

את הכרך הקודם עיון ק. ס. שנה כ"ז ע' 147.

297 פדהצור, אלעזר. באור ובסתר; מחיי המחלתת. תל-אביב, "ירדן"; (יפו, דפוס "מולדת"), תשי"ב, [2], 294, [1] ע' 8°. בראש השער: אלעזר פדהצור >גדל ספור. על פעולות אנשי אצל.

298 פדין, קונסטנטין. שמחות ראשונות. תרגם: ח. ש. כראברם. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "תרבות"), תשי"ב, 339 ע' 8°. רומן.

בראש השער: קונסטנטין פדין. שם המקור: Константин Федин: Первые радости.

זכה בפרס ספאליק, מדרגה ראשונה, לשנת 1948.

299 פיכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. רוחות מוגנות; סופר. פולין. ירושלים, מוסר ביאליק, (דפוס הממשלה), תשי"ג, 402 ע' 8°.

התכן: נוסח פולין. סוקולוב. פרץ. מרישמן. ברוצינסקי. סיאברג. ר' בנימין. יהודה שטיינברג. שרשטי דמויות: סביוב. ה. אפשטיין. כרנעל. ש. ל.

בראש השער: רפאל סבאטיני. שם המקור: Rafael Sabatini: Scaramouche.

289 סוצקבר, אברהם. סיביר; פואמה (ניתרגמה... עלידי ש. שלום [= שלום יוסף שפירא]). הציורים מאת מארק שאגאל. (ירושלים, מוסד ביאליק, דפוס גולדברג, תשי"ב, [16] דף, לוחות-תמונות. 2°.

ההוצאה מהודרת.

290 סטו, הריט ביציר. בקתתו של הדוד תום. עברית: אליהו מייטוס. תל-אביב, "חבל", (דפוס "זוהר", 1952), 395, [1] ע' תמונות. 8°.

(העולם הגדול).

בראש השער: הרריאט ביצארסטוא. שם המקור: Harriet Elizabeth (Beecher) Stowe: Uncle Tom's Cabin.

תרגום עברי אחר (מאת אשר ברש ו"ל) מקוצר לילדים עיון ק. ס. שנה ג' ע' 256 ושנה כ"א ע' 246 (מהר"ב).

תרגום (מלא) מאת אברהם וינגער; ורשה, תרנ"ו; תרס"ג (מהר"ד מתוקנת).

291 סטרן, א[נאטול] [Anatol Stern]. יהודי מ פולין... תירגם (מכתביו פולני) ש(משון) מלצר. ספר א-ב. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1946), 8°. (ספרית פועלים / לכל).

התכן: ספר א: פוגרום, 246, [2] ע' פורטרט. ספר ב: המשתה במגיפה, [4], 253-476, [3] ע'.

רומן מחיי יהודי פולין בחקופה שלפני מלחמת עולם ב'.

292 סמבטיון, משה. משלי-סמבטיון; מישלן סיפורי <מבחר המשל-הסיפורי הישראלי והעולמי> כתוב בחבנית סיפוריות. תל-אביב, "אשכול", (דפוס מל"א), תשי"ג, 144 ע' פורטרט, פקסימיל. 8°.

= כתבי סמבטיון, ספר אחר-עשר.

293 סמילנסקי, משה [Moshe Smeliansky]. שמש אביב; סיפורים. תל-אביב, דביר, (דפוס עתיד), תשי"ב, 215 ע' 8°.

= כתבי משה סמילנסקי, ה.

את הקודם בשורה זו עיון ק. ס. שנה כ"ה ע' 151.

305 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. היסטוריה של הספרות העברית החדשה... הוצאה שניה, בהוספות ותיקונים הרבה. כרך ג: תחילת הספרות העברית ברוסיה ו"תקופת וילנה" (1804—1860). ירושלים, אחיאסף, (דפוס טורים), תשי"ג. 402 ע' 8°.

"לא מצאתי טעם מספיק כדי לשנות את כיוונו וסידורו הכללי של הכרך. ולעומת זה הוספתי בו כל מה שהגיע לידי ממה שנתחדש במחקר של הספרות העברית החדשה במשך 14 שנים, שעברו מיום שנפסקה ההוצאה הראשונה. תיקנתי בו טעויות ופליטות קלמוס הרבה והשתדלתי בדברי, שהסיגנון של הכרך יתאים להתחדשותה המחירה של הלשון העברית הקדומה. הספר... מיועד לחוקרים תחילה, אבל ביחד עם זה הרזי זהו ספר גם בשביל קהלימשכילים יותר רחב." (מההקדמה להוצאה ב').

התכן: מצב היהודים ברוסיה (פולניה וליטא) בשנות 1820—1860. הניצנים הראשונים של ספרות השכלה עברית ברוסיה. י. ל. בן נח (נבאחובין) ור' מנשה מאיליה. יצחק דוב (בר) לוינון (ריב"ל). תקופת וילנה. מרכזי אהרן גינצבורג, אד"ם הכהן לבנון. מיכה יוסף לבנון. אברהם מאפו. קלמן שולמן. סיכום. את הכרכים הקודמים של הוצאה זו עיין ק. שנה כ"ח ע' 329; הוצאה א' של כרך זה עיין ק. ס. שנה ס"ז ע' 177, שם גם ציון.

306 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. פרץ בן משה סמולנסקין; חייו, ספריו ותפישת עולמו. ירושלים, המשרד לחנוך ותרבות ע"י אחיאסף, (דפוס "המערב"), תשי"ב. 72 ע', פורטרט. 8°. מנוקד.

יצא ליום העלאת עצמותיו של ס. סמולנסקין לירושלים, ד. סיון תשי"ב.

307 קרוסן, קנדל פוסטר. היה היה בעתיד; קובץ נבחר של סטורימדע ערוך בידי קנדל פוסטר קרוסן. תרגם אוריאל שלח. ירושלים, קרני, (דפוס "גשר"), תשי"ב. 166 ע' 8°. שם המקור: Adventures in tomorrow, ed. by Kendel Foster Crossen.

308 קרמפנר, חנה (פינקרפלד) [Andal Krampner (Pinkerfeld)]. אחת: טואימה. תל-אביב, "דביר", (דפוס הארץ, תשי"ג). [2], 214, [6] ע', פורטרט.

גורדון. בן-אביגדור. נ. פינס. ז. יעבץ. הדברים מורטמו בשעתם בכת"ע ובמאספים שונים. זהו הספר השלישי של מסותיו המקובצות של המחבר על ספרים וסופרים. קדמו לו: אמת הבנין (על ספרי אודיסה). עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 312; בני דור, עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 328. 300 פרידמן, יהושע, מתרגם. מבחר השירה הרומית: אובידיוס / ורגיליוס / הורציוס, בתרגומו של יהושע פרידמן. ערוך ומבואר בידי אלכסנדר פוקס. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס "אוח"), תשי"ב. 182, [1] ע' 8°. = ספרי מוסת לבתיהספר, מס' 20. התכן: נ. גורן: יהושע פרידמן ז"ל. הקדמה. אובידיוס: מטמורפוזות, ספר א. ב. ד. ורגיליוס: אניאס, ס. ב. ט. הורציוס: אודות: ס. א—ד. אפודות (2), 7. (15). הערות, באורים. ביבליוגרפיה, ע' 181—182.

301 פריצקר, אשר. ספר הגות. תל-אביב, "תבונה", (דפוס "תרבות"), תשי"ב. 193, [1] ע' 8°. כולל 26 מסות, רובן בעניני ספרות, ובעיקר על ספרים חדשים. מהתכן: ר' יהודה הלוי; ירושלים (של מ. מנדלסון); המסמורין באספקלריא של השכלתנות.

302 פרץ, יצחק ליבוש. כל כתבי י. ל. פרץ העבריים והמורגמים מיידוש. מהדורה שלמה ראשונה. כרך ח: אבני פנה: פיליטונים ומאמרים, כרך ב. מתורגמים עלידי ש[משון] מלצר. (תל-אביב, "דביר", דפוס לידור, תשי"ב). 403, [2] ע' 8°. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 44. התרגום זכה בפרס שרניצובסקי.

303 צויג, מכם [Max Zweigl]. שאול: חזיון בחמש מערכות. הנוסח העברי: יעקב הורוביץ. ירושלים, המחלקה לעניני הנוער והחלוצים של ההסתדרות הציונית, (דפוס ש. ווינפלד), תש"ס. 173 ע' 8°. המחזה הזה כלול בקובץ המחזות "ישראל ויעודו". בסוף הספר (ע' 155—166): יעקב קופלביץ: על שאול.

304 קבק, א[הרן] א[ברהם] [Aaron Abraham Kabak]. כל כתבי א. א. קבק. כרך ו: אהבה; רומן / ננו. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "לינוסים"), תשי"ב. 223 ע' 8°. ("כתבי סופרים").

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ב' ע' 238. עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 33.

(דפוס "תרבות"), תשי"ב. [5], 33, [1], 63, 20, 30, 66 ע"י. 8°. שמו הקודם של המחבר: שמעוניובין.

"הבסוי חבלו של משיח משמעותו: הצרות והיטורים שיבואו על ישראל לפני ביאת הגואל... התכתנותי לשני המובנים גם יחד: מהתהווה האפלה של סבל על-אנושי, של חבלרמות, נמשכת נשמת האומה בחבלים מופלאים, חבלי אהבה וכיסופים... אל הזוהר של ימות המשיח" (מההקדמה).

317 שמעוני, דוד. ספר הפואמות. כרך א—ב. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ב. 8°. שמו הקודם של המחבר: שמעוניובין.

התכן: כ' א': חלום ליל חורף. עובדי כוכבים. בזהרי דרכים. בקרן זוית. אשת איוב. אהבת שלמה. [3], 238 ע"י.

ב': ממדבר למדבר. בבית הנחשים. ארמילוס הרשע. ואלה תולדות אודי מן השמים. ניצוץ משה. מנין בחרשה. [3], 298, [1] ע"י.

318 שניאור, ז' (לקינד). ח. נ. ביאליק ובני דורו. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ג. 346 ע"י. פורטרטים, פקסימיל. 8°.

התכן: מצבה לביאליק: לבדו המתחיל. דרגשו של המשורר. כלפי פנים וכלפי חוץ. שתי השפעות מעולם יצירתו. חמש מדרגות בשירת ביאליק. חליפת מכתבים בחרוים ביני ובין ביאליק. מימים ראשונים. עם ביאליק. ממכתבי ביאליק (16 מכתבים משנת תרס"ז—תר"ף שטרם פורסמו, עם באורים מפורטים מאד). 8 שנים למות ב. מרשימות אדם רע. שירים שהקדשתי לביאליק. — בני דורו: מ. גורדוי. שלשה שמתו (א) מיידאניק, יהודה שטיינברג, י. ברשדסקי, על ש. פרוג, זקנו (מנדל). פ. סמולנסקיין בשקלוב (המחבר ליד שקלוב). על א. נ. גנסין. ד. פרישמן. ש. טשרניחובסקי (2 מאמרים).

319 שפירא, מלכה. שנינו במגנים: סיפורים. תל-אביב, אגודת הסופרים העברים ליד "דביר", (דפוס "אילון", תשי"ב). 238 ע"י. 8°. כולל 15 סיפורים מחיי היהדות הדתית ומהחיים בחצרות האדמו"רים בפולין ובא"י.

320 תמרי, משה (Moshe Tamari). מזוף לנוף; סיפורים. (עיסורים: חרצה טנאי). ירושלים,

פקסימיל. 8°. בראש השער: אנדה פינקרס ל-ד עמיה.

פואימה משואת ישראל, מתקופת ה"מאבק" וממלחמת השחרור. בסוף הספר, ע' 205—214, הערות ובאורים, ציון מאורעות ועובדות ששמשו רקע לפואימה ומראי מקומות לחרוזי הספר.

309 רבקאי, ישראל. מקרוב ומרחוק: למסות פסיכולוגיות. תל-אביב, "עמית", (דפוס "אחדות"), תשי"א. 150, [1] ע"י. 8°. בראש השער: י. רבקאי לרובין.

310 רניון, דמון [Damon Runyon]. השבעה. (רומן) תרגם אנליעורן כרמי. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ב. 141, [2] ע"י. 8°. בראש השער: דאמון ראניון.

311 שופמן, ג' (רשם). ספורים. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ב. 63 ע"י. 8°. (באולים, ספריה מנוקדת לעם). כולל 16 ספורים.

312 [שורץ, אברהם]. קהילות ישראל: סיפורים. ירושלים, מ. שרייבר, דפוס "חורב", [תשי"ב]. 16 ע"י. 8°. התכן: ר' שמואל שטן. עלילת דם בירושלים. גזירת קריאת שמע.

313 שחם, נתן. תמיד אנחנו. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (הדפוס החדש, 1952). 329, [1] ע"י. 8°. (ספרית פועלים / לכל). סיפורים על מעשים שהתרחשו בשלהי מלחמת השחרור.

314 שמואלי, אפרים (Ephraim Shmuëli). סרונסס: דמותו ויצירתו. תל-אביב, "דביר", (דפוס עתיד), תשי"ג. 207, [2] ע"י. לוח'פורטרט. 8°. (ספרית "דביר לעם", סדרה שניה). עיין גם ק. ס. שנה כ' ע' 63 מס' 450.

315 שמיר, משה (Moshe Shamir). נשים מחכות בחוץ: י"ג סיפורים. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; [תל] אביב, דפוס ספרות, 1952). 228 ע"י. 8°. (ספרית פועלים / לכל).

316 שמעוני, דוד [David Shimon]. חבלו של משיח: שירים ופואמות. תל-אביב, י. שמעוני,

חבורת סופרים "אנך" ע"י "אחיאסף" (עין חרוד, דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"א, 121, [2] ע' 8.
כולל 8 ספורים.

ספרות הנוער

321 אליאב, חיים. עלילות ילדי העיר העתיקה. תל אביב, "גב", (דפוס "תרבות", תשי"ג), 67 ע' תמונות. 8. מנוקד.
בראש השער: חיים אליאב < אילוצקי >.

322 אריאל, ז. [פסיונים של שלמה זלמן ליבוביץ]. שכלי פז; מבחר ספורים אגדות ומעשיות. לקט וכתב ז. אריאל, הצירים — בינה גוירץ. תל אביב, י. שרברק, (דפוס מל"ו, תשי"ב), 256 ע' 8. מנוקד.
המבחר נעשה מהספרות העברית היודית והלועזית.

323 ברגשטיין, פניה. ... נסע אל השדה. ציורים: מיכל אפרת. (תל אביב), הקבוץ המאוחד, (דפוס אמנים מאוחדים), תשי"ב, [46] ע' 17: 25.
שירים לילדים.

324 ורן, זול. האחים קיפ. תרגם מצרפתית על ידי שלמה ערב. תל אביב, י. ציציק, (דפוס ש. בלאס), [תשי"ג], 237, [1] ע' 8. מנוקד.
שם המקור: Jules Verne: Les frères Kip.

325 טנא, בנימין. דניידן ותלת אופן. ציר: שמואל כ"ץ. [מרחביה], הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; [תל אביב ז], (דפוס "אמנים מאוחדים"), 1952, [16] ע' 16: 25. (ספרית פועלים / אנקורים).

326 [ילן-שטקליס], מרים Miriam Yalan-[Stekelis]. אצו רצו גמדים: שירים למעוטות. הציורים: בינה גבירץ. מהדורה ששית. תל אביב, "אילה" ע"י דביר, (דפוס "גוטנברג"), תשי"ב, 36 ע' 22: 24. בראש השער: מרים וילנסקי <שטקליס>.
מהדורה א' עין ק. ס. שנה ס"ו ע' 424.

327 ילן <שטקליס>, מרים Miriam Yalan-[Stekelis]. מעשה בילדה: לקטנים ולגדולים. הציורים: יוסף שטרן. מהדורה שלישית. תל אביב, "אילה" ע"י "דביר", (דפוס "גוטנברג"), תשי"ב, 68, [2] ע' 22: 23.
מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ד ע' 22.

328 ישראל, צבא. גדודי נער. מדורות בד"ע; ילקוט קריאה ושיחה. (בעריכת אפרים ברויזלי ודב נוי). (תל אביב), מפקדת גדנ"ע / חנוך ו"במחנה עלומים", (דפוס "ספר"), תשי"ב, 158, [2] ע' תמונות. 8.

329 כרמלי, אבנר. סיסמתנו — קדימה! (צייר: הרי סרוק). תל אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג, 157, [2] ע' 8. (כרמלי, אבנר: עלילות רפי וגדנ"עיות) ספור לבני-הנוער.

330 לגרלף, סלמה [Selma Lagerlöf]. אגדות וספורים; עברית יוסף ליכטנבוים. תל אביב, "יבנה", (דפוס "תרבות", 1952), 97, [1] ע' 8. מנוקד.

331 ליברמן, צבי. עלילות פוסיל... (ת"א), מ. גיומן, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ב, 128, [2] ע' תמונות. 8. (הדס), מנוקד. 18 ספורי ילדים.

332 מי, קרל [Karl May]. המסמון כאבס-הכסף; סיפור מחיי אדומי-העור. עברית: יהודית אביטל. [תל אביב], ספרית "העולם הגדול", חש"מ, [תשי"ב], 258, [1] ע' 8.
בראש השער: קרל מאי — לבני הנוער.

333 מכלל; אנציקלופדיה לנוער בסדר אלפביתי. עריכה בידי יצחק אבנר. כרך א: אבוהב — אתלטקה. תל אביב, "יבנה", (דפוס גולדברג ולידור, 1952), 262, [1] ע' מפות תמונות. 8. מנוקד.

334 מלו, הקטור [Hector Malot]. בן המלח; ספור. עברית: ר. דוידית. תל אביב, "עם עובד", (דפוס קליינבוים), תשי"ב, 91 ע' ציורים. 8. (ספרית "לנער"). לבני-הנוער.

335 פרידברג, אברהם שלום [A. S. Friedberg]. זכרונות לבית דוד; ספורים מדברי ימי ישראל. תל אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ב, 390, [1] ע' 8.

"הספר שבסידור מונח ספרו של הרמן רקנורף Geheimnisse der Juden, יצא לראשונה בורשה, אח"כ, אסף, תרנ"ג-תרנ"ז. במהדורה זו, שנערכה ע"י ז. אריאל [= ליבוביץ] בהשתתפותו של אשר ברש ז"ל, נעשתה בחירה חדשה. ספורים אחדים הושמטו. הסגנון המקראי נשמר בעיקרו... קטעי ההרצאה ההיסטורית

שער גוסף באנגלית. הספר יוצא לאור מטעם המחלקה לחינוך של האוניברסיטה העברית. עם הקדמה מאת ע. א. סימון, י"ד מחלקה זו.

התכן: הגורמים הנתונים בנסיון החינוכי. ההשקפה האינדיבידואליסטית. ההשקפה החברתית. ההשקפה ההרמניוטית. ההשקפה הדתית. הנסיון החינוכי.

343 אדר, צבי [Zvi Adar]. סיפור יוסף והוראתו. ירושלים, המחלקה לעלית ילדים ונוער / מדור להדרכה, (דפוס למודי), תשי"א, 34 ע' 8°.
= עיונים למדריך ולמורה, ב'.

344 אדר, צבי [Zvi Adar]. סיפורי משה והוראתו. ירושלים, המחלקה לעלית ילדים ונוער / מדור להדרכה, (דפוס למודי), תשי"ב, 40 ע' 8°.
= עיונים למדריך ולמורה, ח'.

345 אורמיאן, חיים (Haim Ormian). הנטיה המקצועית של תלמידי בתי החינוך בארץ. תל-אביב, "אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדיה, (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 183, [2] ע', דיאגרמות, טבלאות, 8°.
שער גוסף באנגלית.

התכן: הקדמה. שאלות מבוא. הנטיה המקצועית החיובית. הגורמים האובייקטיביים של הנטיות, המניעים הסובייקטיביים, דחית מקצועות, גורמיה ומניעיה. סיכום ומסקנות. ביבליוגרפיה: ע' 177-181. נספח.

346 אורמיאן, חיים [Haim Ormian]. הפסיכולוגיה של שנות הילדות האחרונות. מהדורה ב', ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והתלוצ של ההסתדרות הציונית, בהשתתפות הקרן הקיימת לישראל, (דפוס השלוח), תשי"א, 67, [3] ע' 8°.
= שעלים — ספריה פדאגוגית למדריכים, א.

347 בטבע: ספר-עזר לגנות. מהדורה חדשה ומורחבת. תל-אביב, "אורים" / מרכז לחינוך וארגון עובדיה חש"מ, תשי"ג, 151, [1] ע', תמונות, 8°.
"רוב הדברים בספר זה נלקחו מכ"ע...: "אורים", "הד'הגן", "מבפנים"...

348 גטס, ארתור אירווינג. פסיכולוגיה חינוכית מאת ארתור [אירווינג] גיטס, ארתור [תומס] גרסילי, מ. ד. מקקל, רוברט טשלמן, תרגם מאנגלית מ. אילון-דוונק, ערך יעקב לוי. ספר ב', תל-אביב,

צומצמו וכן הושמטו מראי מקומות למאמרי חז"ל ומקורות אחרים. כתיב השמות הורים וכמה מן המונחים שנתישנו תוקנו אף הם. (מההקדמה).

336 צ'רנוביץ, ימימה. שרשרת הקסמים. צירה ליובה. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"ב, 48 ע' 8°.
(נורית), ספורים לילדים.

337 קסטנר, אריך [Erich Kästner]. אורה הכפולה: עברית: א. קפלן, בעריכת א. גרבל... ירושלים, אחיאסף, (דפוס ש. וינפלד, 1951), 156 ע', ציורים, 8°.
לכנייהנוערים.

338 רבניצקי, י[הושע] ח[נא] [J. Ch. Rawnitzky]. אגדות לילדים. תל-אביב, דביר, (דפוס לידור), תשי"ב, 130, [1] ע', תמונות, 8°.
כולל 11 ספורים.

339 שלמון, א. גזר שלמה: ספורים לילדים. תל-אביב, י. שמעוני, (דפוס "בצלאל"), תשי"ב, 88 ע', תמונות, 8°.

חנוך והוראה

340 אביגל, מ[שה] [אהרן]. החינוך בישראל. ירושלים, המכון להשכלה ציונית, דפוס "אחיה", 1952, 63, [1] ע' 8°.
(ספרית כיס מדינת), שמו הקודם של המחבר: ביגל.

341 אגוד בתי הספר התיכוניים בישראל. בעיות בית-הספר התיכוני: הדיונים בסימפוזיון לבעיות ביה"ס התיכוני שנערך... בנתניה שבט תשי"ב. ירושלים, אגוד בתי"ס התיכוניים בישראל, (דפוס ריגלר), תשי"ג, 175, [2] ע' 8°.

כולל הרצאות: בי"צ דינבורג: על מבנה החינוך התיכוני ודמותו. א. ברמן: מטרת ביה"ס התיכון השלם. א. מ. פויכטונגר: ביה"ס התיכון העברי, דרכו ושיטותיו לאור תעודתו. ע. א. סימון: על בעית העלמות מ. גול: תכנית ביה"ס התיכוני. מ. אילון: לשאלת מבנה ביה"ס והתיאום בין שלביו. י. בנטוויץ: עקרונות למבנה תכנית הלימודים של ביה"ס התיכון וחיכוחים.

342 אדר, צבי (Zvi Adar). החינוך מהזר לבירור מטרת החינוך והמטכות המחנכת. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשי"ב, 9, [1] 210, [2] ע' 8°.

אביב, "ביתן הספר", (דמוסי ישראל), תשי"ב, 162, [6] ע' 8°.

התכן: מבוא. מהות הספר. תעודת התנוך. גורמי התנוך. אמצעי התנוך. גילי התנוך.

353 קרופסקיה, נדוידה קונסטנטינובנה. מבחר מאמרים פדגוגיים. עברית: [מרכז] אבישאל. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דמוסי השומר הצעיר, 1952), [4], 283, [2] ע' 8° (ספרית"פועלים / השכלה וחינוך).

בראש השער: נ. ק. קרופסקאיה. "עפי המבחר שיצא לאור בהונגאריה <... 1949> והוגה עפי המקור הרוסי". שם המקור: Надежда Константиновна Крупская. Избранные статьи. המחברת אשתו של לנין.

התכן: ש. יצחקי: מבוא. — חיי, א': משנת 1899 עד 1917 (6 מאמרים), ב': משנת 1917 עד 1931 (16 מאמרים), ג': מאמרים והרצאות משנת 1931 עד 1939.

354 רוטנשטריך, נתן [Nathan Rotenstreich]. חינוך ופוליטיקה. ירושלים, המחלקה לעליה ילדים ונוער של הסוכנות היהודית / מדור להדרכה, (דמוסי למודי), תשי"ב, 24 ע' 8° = עיונים למדריך ולמורה, ט'. בראש השער: נתן רוטנשטריך.

355 השומר הצעיר. ארץ ישראל. תכנית עבודה לקיני עולים. [מרחביה], הסתדרות השומר הצעיר בישראל, חש"מ, 1952, 88 ע', תמונת 8°. קבץ ספרות.

356 Keren Kayemeth Leisrael. מרוקסור Projector for the use of teachers and youth instructors. Jerusalem, Jewish National Fund, Head Office, Overseas Youth Department, (typ. Hamadpis Lipshitz, 1947, תש"ח), 32 p., XXVIII pl. on 14 l. (incl. music). 8°.

"כולל חומר המתאים לשמוש במחנותנוער". Palestine nature dictionary, p. 17—26. Camp terms, Sport terms, p. 27—30.

357 Middle East College of Public Administration. Jerusalem. The calendar of the

הועדה המרכזית לתרבות של הסתדרות המורים העברים בישראל, (דמוסי "אחדות"), תשי"ג, [2], 257—539 ע', ציורים. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 481—517. שם המקור: Educational Psychology by Arthur I. Gates, Arthur T. Jersild, T. R. McConnell, Robert C. Challman; a revision of psychology for students of education. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 149.

349 הסתדרות העובדים העברים הכללית בארץ ישראל. המרכז לחנוך. סידרת מדריכים: ספריוצור והדרכה למורים בכיתות בית-הספר היסודי בעריכת יעקב לוי ואורי בלום ... כרך א': מדריך לכיתה א'. תל-אביב, "אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דמוסי "אחדות"), תשי"ג, 284, [2] ע', ציורים, תיים, 8°.

"במדריכים אלה הנו מחכונים לתת למורה — מלבד חומר עיוני — הדרכה מעשית בכל עניני עבודתו האירגונית, החינוכית והלימודית, בדרך מקיפה ומעמיקה כאתה, למן ראשית שנת-הלימודים ועד סופה". (מאת העורכים).

350 הסתדרות העובדים העברים הכללית בארץ ישראל. המרכז לחנוך. פרקי הוראה לכיתות היסוד. א-ב. תל-אביב, "אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דמוסי "אחדות"), תשי"ג, 8°. "קבצים מיתודיים מיועדים למחנכי כיתות היסוד שבבתי"ס העממי".

התכן: א: לימוד הלשון והספרות. 184, [2] ע'. ב: לימודי הטבע. 136, [2] ע', ציורים.

351 ישראל. משרד החנוך והתרבות. החינוך היסודי בישראל. ירושלים, (המדפיס הממשלתי: תל-אביב, דפוס שושני), תשי"ג, 62, [1] ע', טבלאות, תמונות. 8°. בראש השער: מדינת ישראל. משרד החינוך והתרבות.

התכן: ש. מאיאנס-גליק: גן הילדים. מ. אביגל: בית הספר היסודי. מ. שפירא: בתי ספר לנערים עובדים. ה. ברס: החינוך המיוחד. א. רימון: חוק לימוד חובה וביצוע. טבלא: בתי-ספר ומסדות חינוך מיוחדים, ע' 55—56.

352 מוריאל, יהודה. פרקים בתורת החנוך: בירור יסודות החנוך, דרכי ומטרותיו. תל-

הארצי־ישראלית, (הדפוס הכללי), תשי"ב, [5]—119, [1] ע', ציורים. 8°.

364 אילון, נחום. תורת התשובות מאת נחום אילון < אייגס >... תלאביב, המחלקה לחנוך של עיריית תל־אביב־יפו, (דפוס שושני), תשי"ב. [5], 351 ע', טבלאות. 8°. מיועד ללומדים בבתי־ספר גבוהים ולאנשי מקצוע העוסקים בהנהלת חשבונות.

365 אמתי, מרדכי. גשר; ספר לימוד ראשון לעברית, ערך: מרדכי אמתי, תלאביב, ספרית פועלים והמחלקה לנוער של הקבוץ־הארצי, (דפוס הפועל המזרחי), 1952, 94, [2] ע', ציורים. 8°.

366 הורוביץ, שלמה. קצור תולדות ישראל; מצמיחת המרכיבים החדשים במערב עד תקופת ההשכלה. (מהדורה שנייה), חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס "אות"), תשי"ג/1952, 175, [1] ע', 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 28, כללה רק את החלק הראשון של הספר. התקל השני (ע' 85—175) מופיע בפעם הראשונה בדפוס. מורסם קודם בסטנסיל.

367 טברסקי, יוחנן. דור דור וסופריו; אנתולוגיה ספרותית לתלמידים ולעם. אליהו בחור, עוריה מן האדומים, משה זכות, סיר והקדים מבואות יוחנן טברסקי, תלאביב, "דביר", (דפוס לידור), תשי"ג, 63 ע', 8°. עיין גם ק. ס. שנה י"א ע' 154 מס' 495.

368 יפה, אריה; יואל זכאי; לשוני; דקדוק לתלמיד... מהדורה שנייה, תלאביב, "מסדה", (דפוס "עתיד"), תשי"ג, 208 ע', 8°. נספח: הנקוד. תלאביב, תשי"א, 38 ע'.

369 לוי, דב. ספר הפקידות; קורס מרכז לפקיד... תלאביב, מ. ניומן, (דפוס שלומי), תשי"ב. 140 ע', 8°. כולל קורספונדציה משרדית; ארגון משרדי; מכתבים, חזורים, תוכרים וכו'.

370 מלמד, נפתלי. אלף בית לילדי ישראל... ספר לימוד הקריאה והכתיבה לשנת הלימודים הראשונה... מהדורה עשירית מתוקנת, תלאביב, א. טרילנדר ובני, (דפוס "המרכז"), תשי"ג, 143, [1] ע', ציורים. 8°.

Middle East College of Public Administration in Jerusalem, 1947-48. Jerusalem, Government Printer), [1947?], 2 p. 1., 44 p. 8°.

ספרי למוד

358 אבנר, ישראל. אני לומד עברית, קריאה, כתיבה, דבור. בלי עזרת מורה... לדוברי אידיש. ירושלים, "עברית לעם" ע"י "קרית ספר", (דפוס סוריס), תשי"ב [8], 217, [3] ע', 8°. שער נוסף ביוזמת: אבנר, ישראל: איך לערוך העברית... 8°.

359 אגודת רואי־החשבון המסמכים בארץ ישראל. כתיבות מקצועיות למנהלי חשבונות; תקנון ותכנית הבחינות. תלאביב, חש"מ, תשי"א. 8 ע', 8°. בראש השער: אגודת רואי חשבון מוסמכים ומבקרים בישראל.

360 אהרני, יוחנן. זאת ארצי; (פרקים ביוזמת הארץ), (תלאביב), מסכל/אכא, ענף השכלה, (דפוס "ישראל", 1952, 246, [6] ע', טבלאות, מפות, תמונות. 8°. מנוקד. ספר לימוד זה... נועד לשמש חולי צבא ההגנה לישראל.

361 אולמן, ש[למה] ב[רוך]; צבי הרכבי. האדם; יסודות האנטומיה, הפיסיאולוגיה וההגיינה של גוף האדם. ספר לימוד לטבע בכיתות העליונות בבית ספר יסודי... מהדורה ששית, מתוקנת־מורחבת. תלאביב, "יבנה", הוצאת הספרים הארצי־ישראלית, (דפוס "תרבות"), תשי"ב, 82 ע', ציורים. 8°. מנוקד.

362 אולמן, ש[למה] ב[רוך] Salomon Baruch Ullman; צבי הרכבי. הסבע הדומם; יסודות הפיסיקה, החימיה והקוסמוגרפיה. ספר לימוד לטבע בכיתות העליונות של בית־ספר יסודי... מהדורה שנייה, מתוקנת, באישור אגף החינוך. תלאביב, "יבנה", (הדפוס הכללי), תשי"ב, 112 ע', ציורים. 8°. מנוקד. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 255.

363 אולמן, ש[למה] ב[רוך]; צבי הרכבי. הצמח; יסודות המורפולוגיה, האנטומיה, הפיסיאולוגיה וההיסטימטיקה של הצמחים. ספר לימוד למדעי־הטבע בכיתות עליונות של ב"ס עממי... מהדורה חמישית — מתוקנת, מנוקדת. תלאביב, "יבנה", הוצאת הספרים

377 שתדלן, רחל וחיים. יסודות הקצ' רנות. תל אביב, מ. גיומן; (ירושלים, סודר ברטוס המערב), [תשי"ג], 84 ע' 8°.

378 Koller, Sh. Manual of colloquial Hebrew; specially written for British police and H. M. Forces in Palestine. Haifa, (typ. "Oth"), 1946. 169, [3] p. 8°.

עם שער עברי על עמ' ד' של המעטפת: ש. קולר: עברית מדברת לדוברי אנגלית.

379 Mendilow, A[dam] A[braham]; Hilda Gabriel. Exercises and tests in English. Jerusalem, (typ. "Ahva"), 1952/3. 64 p. 8°.

The Hebrew University. בראש השער

"Published privately" for internal use by the Hebrew University.

שער עברי נוסף: האוניברסיטה העברית בירושלים. הפקולטה למדעי הרוח. תרגילים ומבחנים באנגלית. נלקטו ונערכו בידי א. א. מנדילוב והילדה גבריאלי. ירושלים, תשי"ג.

380 Shakespeare, [William]. Julius Caesar; edited (with introduction and notes) by Henry Ankory. Tel Aviv, "Yavneh", n. pr., (1952). 97 p. 8°.

שער נוסף בעברית.

381 Slavin, Jacob. A new English reader for beginners. Book 1. Jerusalem, "Maor", (typ. Hamadpis Liphshitz), 1952. 96 p., illus. 8°.

ספרי מדע כלליים

382 אדוארד VIII מלך בריטניה הגדולה. ספורו של מלך; זכרונותיו של הדוכס וינדזור. תרגום מאנגלית: אהרן אמיר. ירושלים, קרני, (דפוס ר. ת. הכהן), תשי"ב. 355, [1] ע' לוחות-תמונות. פקסימילים. 8°.

שם המקור: the memoirs of A King's story; the memoirs of the Duke of Windsor.

383 אורליך, י(אן) (פסיד' של אנטוניו קמניצקי). יסודות הכלכלה המדינית. עברית (גרעון) פולק. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס

מאושר על ידי אגף החנוך במדינת ישראל בשביל בתי הספר של המזרחי).

371 פיאמנטה, משה. טרקים בלהג הערבי הירושלמי. ירושלים, תשי"א. 16 ע' 8°. במכונית-הכפלה. הטכסט באותיות לטיניות.

372 קיסילביץ, א(ברהם). דקדוק שמושי לתלמידי בתי ספר תיכוניים ולמתלמדים ... [א]: תורת השם. פתח-תקוה, "מרכז" (י. א. גולדוסר); (תל אביב, דפוס "תרבות"), תשי"ג. 143, [1] ע' 8°.

373 קיסילביץ, א(ברהם). ראשית דקדוק: לכתה הרבנית בבית הספר היסודי. פתח-תקוה, "מרכז" (י. א. גולדוסר); (תל אביב, דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"ג. 94, [1] ע' 8°. מנוקד.

374 קפליבצקי, יוחנן [Jochanan Kapliwatzky]. ראשית האסלאם ... חלק ב—ג. ירושלים, (יפו); (ירושלים, דפוס "אשכול"), תש"ט-תשי"ב. 8°. הטכסט בערבית עם באורים ומלון בעברית. פרקי למוד. התכן: חלק ב: ממוצאי מלחמת אחד עד ערב כבוש מכה. ירושלים, המכון השמי, תש"ט. [4] 123 ע'. חלק ג: מכבוש מכה עד מותו של מחמד. מאת יוחנן כפול (קפליבצקי)—יפו, "אליוס", תשי"ב. 108 ע'. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 116.

375 רובין, ח. כימיה: מחזורי נועד למחלקות ו' של בתי הספר התיכוניים ולכתות המשך, בהתאם לדרישת אגף החינוך. פתח-תקוה, "מרכז" (י. א. גולדוסר); (תל אביב, דפוס הפועל המזרחי), תשי"ג. 79 ע'. ציורים. 8°.

376 רוזן, ח(יים) [ברוך]. יסודות הלשון הרומית. חלק א—ב. תל אביב, "אמנות", (דפוס מוסס), תש"ח-תשי"א. 157, 81, 96, 56 ע' 8°. בראש שער חלק א: ת. רוזנרדאך [= רוזן]. נספח: מפתח מלים עברירומי לתרגילים... תל אביב, "אמנות", תשי"א. 9, XLV ע'.

חלקי השני של כל כרך הוא ברומית. שער נוסף: Haim B. Rosén: Elementa linguae latinae. 1947—1950.

את תפיסתם המקצועית, מכָּבֵר לשיגרה המשרדית שהם שרויים בו, וכן למועמדים לפקידות בשלב הדרכתם. (מההקדמה).

388 ארגון, [לואיס] [Luis Cardoza y Aragón] רוסיה — חזון העתיד: (מוסקבה, 1948). תרגם מספרדית: ש. שמואלביץ. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "רונלד", 1950), 229 ע' / 4 לוחות-תמונות. 8°.

בראש השער: קארדוסה אי. ארגון. המחבר סופר איש-מדע ומדינאי בנואטמלה, עשה ברוסיה בשנת 1946. בתחלת הספר: מבוא מאת א. טרסקובר ורשימה של י. הייטמן (קונסול גואטמלה בישראל) על מחבר הספר.

389 ארגון מגדלי פרות. מחקרים על הבונה: מאת ש. סטור; ד. זי; א. שמואלי; ז. זוסא; ב. שניידמסר. בעריכת ש. ד. יפה. תל-אביב, "ספרית השדה"; (ירושלים, דפוס "אחזה"), תשי"ב. 174 ע' / דיאגרמות, טבלאות, תמונות. 8°.

בראש השער: הסתדרות הפועלים החקלאים בישראל, ועדת הנסיונות למשקל עמק הירדן. ארגון מגדלי פירות. "בספר מקובצים דינים וחשבוניות על דבר נסיונות בגידול הבננה בעמק הירדן. הנסיונות נערכו ע"י ועדת הנסיונות הגושית בשנות 1943—1947". (מההקדמה).

390 בודנהימר, שמעון [Fritz Simon Bodenheimer]. אנסומולוגיה כללית. תל-אביב, עם עובד; (ירושלים, דפוס "אחזה"), תשי"ב. [8] 524 ע', תמונות. 8°.

התכן: מבוא. תולדות האנסומולוגיה. א: החקרים כטרוקירגלים. הפילוגסטים שלהם ותפוצתם. האנסומיה, הפיסילוגיה וההתנהגות של החקרים. התפתחות, גידולה והתרחבות. סקרים באקולוגיה של החקרים. הדרכת חקרים מויקים. ב': מחלקת החקרים (טאכטונומיה).

391 בוגקט, ברנרד. עשר הרצאות על עיקרי תורת ההגיון, על המשפט וההיסק, תירגם מאנגלית ישרון קשת (יעקב קופלביץ). בעריכת חנינים [יהודה] רות. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, (המכירה הראשית: הוצאת "יבנה", תל-אביב, דפוס מרכז, ירושלים), תשי"ב. [3] 201, 1 ע' / 8°.

שער נוסף באנגלית. שם המקור: Bernard Bosanquet. The essentials of logic

השומר הצעיר, 1952, 262, [1] ע' / 8°. (ספרית פועלים / מדע כלל).

שם המקור: Jan Ulrych (= Antonín Kamenický). Základy marxistické ekonomie.

"עריכת התרגום, כמו עריכת נוסח המהדורה העברית... והוספת הערות לבעיות המענינות אותנו במיוחד במציאותנו כארץ — נעשתה בידי יצחק רונקין".

384 אורמיאן, חיים (Haim Ormian). מסיכור לוגיה של ההתבגרות: ילקוט פרי עיון. ערך חיים אורמיאן. מהדורה שניה, תל-אביב, הסתדרות המורים העברים בישראל, (דפוס ישראל), תשי"ב. 400 ע' / 8°. ("אוצר המורה" — ספריה לעזר ולהדרכה). שער נוסף באנגלית.

התכן: מהעורך. הפסיכולוגיה ההתפתחותית. ההתפתחות הנפשית. שנות הילדות האחרונות. ההתבגרות הגופנית. דרכי החקירה בפסיכולוגיה ההתבגרות. ההתבגרות הנפשית. המיניות. האישיות התקינה והסתה. ההתבגרות הסוציאלית. הפסיכולוגיה ההבדלית של המתבגר. שרשיה הפסיכוסוציאליות של התארגנות הנוער. התארגנות הנוער ודרכיה. ההתבגרות בישראל. רשימה נבחרת של מונחים.

385 אלכסיב, אי. אי. [I. I. Alekseev]. תורת מול טולק מאת אי. אי. אלכסיב. חמ"ד, "מערכות", (דפוס צבאי מס' 665, תשי"ב), 72, [1] ע' / תמונות. 8°.

= קונטרסים למקרא ולעיון, 3.

386 אפלסון, מינון... תירגם מיוצאת אריה סימון. מהדורה מתוקנת. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס. האוניברסיטה העברית, (דפוס מרכז), תשי"ב. xiv, [2] 91, [4] ע' / 8°.

= ספרי מופת פילוסופיים, יט.

שער נוסף באנגלית. שם המקור: Plato: Meno. מהדורה א' של התרגום ע"י ק. ס. שנה ט"ז ע' 284.

387 אקצין, בנימין [Benjamin Akzin]. עיקרי המינהל הציבורי... תל-אביב, דביר; (רמת גן, דפוס מסדה), תשי"ב. 266, [1] ע' / 8°.

ספר זה, שביסודו הונחה שורת הרצאות בביה"מ הגבוה לפקידים ע"ש ד. רמז בירושלים, נכתב בצורה שתקל את העיון בו לצבור הרחב... אבל בעיקרו של דבר נועד הספר לשמש מורה-דרך לתלמידי האוניברסיטה, לעובדי המנגנון הציבורי, המעוניינים להרחיב

- 392 בולגריה. חקת. הקונסטיטוציה של הרפובליקה העממית בולגריה... המתרגם מבוֹלֵגָרית: משה רודיט, העורך: שמואל אייזנשטדט. תלֵאבֵיב, "ליכוד", (דפוס קלינובויט), תשי"ב, 20, [1] ע', 8°.
- 393 ביב, ויליאם. במצולות ים. (תרגום מאנגלית אברהם רגלסון והתקין ת. אברבאיה). תלֵאבֵיב, "עם עובד", (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ג, 231 ע', דיאגרמות, תמונות 8°.
- שם המקור: William Beebe: Half mile down.
- 394 ברג, מ. א. קרומבל ותקופתו. (בעריכת ס. ד. סקאוקין). עכרית מ[נחם] בנארי. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס "אחריות", 1952). 354 ע', תמונות 8°. (ספרית סועלים/מדע לכל).
- בראש השער: מ. א. בארג. שם המקור: M.A. Bap: Кромвелл и его время.
- 395 ברית המועצות. חקים. משפט הירוש של ברית המועצות. תרגום ב. גאנקין, בצרף הקדמה מאת המתרגם (ירושלים, דפוס "ארץ־ישראל"), [תשי"ב]. 16 ע', 8°.
- 396 ברנר, בנימין [B. Brenner]. התורשה והסביבה בגורמים המעצבים את האישיות. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוק של ההסתדרות הציונית בהשתתפות הקרן הקיימת לישראל, (דפוס מרכז), תשי"א. 50 ע', 8°.
- = שעלים; ספרייה פדאגוגית למורים, ה.
- 397 גורדין, ז[למן]. כיב התריסרון <אולקוס> לחצים גבוה. קצרת <אסתמה>. ירושלים, קרית ספר, חש"מ, תשי"ב, 40 ע', ציורים 8°.
- 398 גלדשטיין, רות (קסטנברג). קומנסקי ומאסאריק: חינוך ושיתור לאומי. מאת רות קסטנברג־גלאדשטיין. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוק של ההסתדרות הציונית בהשתתפות הקרן הקיימת לישראל, (דפוס גירסלם פוסט), תשי"ב, 79 ע', מפה, לוחות־תמונות 8°.
- = שעלים; ספרייה פדאגוגית למורים, ה.
- 399 גליל, יעקב. ההפריה בפרחים; מאת יעקב גליל <גלימצ'ר>... [תלֵאבֵיב], הקיבוץ המאוחד וסמינר הקיבוצים, (דפוס "ספר", 1952). 94, [1] ע', לוחות־תמונות, ציורים 8°. (סידרת "עמיר").
- 400 הונגריה. חקת. הקונסטיטוציה של הרפובליקה העממית ההונגרית. בודאפשט, 1949. (תלֵאבֵיב, פורסמה עלידי הצירות של הרפובליקה העממית ההונגרית, דפוס "עמל", 1952). 32 ע', 8°.
- 401 הוסרל, אדמונד (Edmund Husserl). מבחר מאמרים; ערוך בידי שמואל הוגו ברגמן ונתן רוטנשטריך. ירושלים, הוצאת ספרים "ש"ל" מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס ר. ת. הכהן), תשי"ב, וא. [3] 186, [2] ע', 8°.
- = סטרימופס מילוסופיים, כ"ט. שער נוסף באנגלית.
- התכן: העורכים: דברי פתיחה. — פילוסופיה כמדע חמור. פנומנולוגיה. רכישת הכלליות הטהורות על ידי מיתודה של חוות־המהות.
- 402 הורביץ, ש. ד. לחובר. דרכים לביעור עשבים רבישנתיים בחמרים כימיים. נסיונות והישגים. רחובות; (ירושלים, דפוס מרכז), תשי"א, 52, 12 ע', 8°.
- עם סיכום ושער נוסף באנגלית: S. Hurwitz. D. Lachover: The control of perennial weeds by chemical means.
- 403 הירדל, תור. מסע קונטיק. עברית: שמואל אילון. תלֵאבֵיב, "מסדה"; (רמת־גן, דפוס מסדה), תשי"ב, 141, [1] ע', לוחות־תמונות 8°.
- בראש השער: תור הירדל. שם המקור: Thor Heyerdahl: The Kon-Tiki expedition.
- 404 ויטור, איבן אלכסנדרוביץ; ניקולי ניקו־ליביץ ברנסקי (J. A. Witver; N. Baransky). פרקים בגיאוגרפיה כלכלית; (ארצות הברציאליים המתגשם ואסיה המתעוררת). עברית דב אסא. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1952). 181 ע', מפות, תמונות 8°.
- (ספרית סועלים/השכלה ותנוך).
- בראש השער: אי. א. ויטור, נ. נ. באראנסקי.
- "הספר הוא הראשון בסדרת ספרים, והוא מבוסס על החומר המדוכן בשני הספרים: א. ויטור — גיאוגרפיה כלכלית, ב. ויטור — גיאוגרפיה כלכלית".

- = ספריה למוסיקה בעריכת פ. ע. גרדנויץ, 6.
בראש השער: פראנץ ליסט, שם המקור: F. Liszt.
Frédéric Chopin.
תוספות (לתרגום זה): תאריכים בחצי שופין.
רשימת היצירות, ע' 142-144.
- 412 לנין, ול[דימיר] אי[ליץ]. כתבים נבחרים. (מהדורה עממית בעריכת י. רונקין, ד. הנגבי).
כרך 1, 2, 4, 5, 4 כרכים. (מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; חיפה, דפוס "אית", 1952). 8°.
(ספרית פועלים/מענית).
- התכן: כרך א': דרך תנועת הפועלים ברוסיה;
המערכה על המפלגה הבולשביסטית. (תרגום נ. רבן).
438 [1] ע'.
- כרך ב': מהפכת 1905 ולאחריה; המאבק בין
בולשביקים למנשביקים. מרחביה, דפוס השומר הצעיר.
352 [2] ע'.
- כרך ג': עיין ק. ס. שנת כ"ו ע' 152.
- כרך ד': תקופת השפל והמהפכה שכנגד תקופת
המלחמה ומהפכת אוקטובר. (תרגום נ. רבן). 495 [1] ע'.
- כרך ה': האימפריאליזם — השלב העליון של הקאפיטליזם
(תרגום ת. ש. כן-אברם); המדינה והמהפכה;
מחלת הילדות של "השמאלנות" בקומוניזם. (תרגום א.
טסלר, מרחביה, דפוס השומר הצעיר). 325 [1] ע'.
- 413 מאו צה טונג [Mao Tsé-Tung]. הדימור
קראסיה החדשה; תרגום [נחמיה] רבן. [תל-אביב].
הקיבוץ המאוחד, (דפוס "המרכז"), תשי"ב. 204 ע'.
- פורטרט. 8°. בראש השער: מאו טסה-טונג.
- 414 מרגלית, אל. הרדיו בשרות האדם.
תרגום ועיבוד לפי מקורות שונים אל. מרגלית, תל-אביב.
גיב, דפוס "ליגא", [תשי"ב]. 76 ע' ציורים. 8°.
(ספריה טכנית-מדעית).
- 415 סבירסקי, אליהו. ביולוגיה, איקור
לוגיה ופנוולוגיה של בנימות-העלה של עצי הפרי
בישראל... [ירושלים, תשי"ב]. [3] 40, 41 ע' דיאגרמות,
טבלאות. 4°. דיסטנציה, ירושלים, תשי"ב.
- במכתה-הכפלה עם סיכום ושער נוסף באנגלית:
E. Swirski: The biology, ecology and
phenology of fruit-tree aphides in Israel
- גראסיה כלכלית של ארצות-חוץ (רוסית) ו. ג. באראנסקי
— גיאוגרפיה כלכלית של ברית-המועצות.
- 405 זעירא, ש. נפס. תל-אביב, מרכז לתרבות,
בהשתתפות "דבר", (דפוס "דבר", תשי"ב). [2] 46,
[5] ע' טבלאות, מפות, תמונות. 8°. = דעת; סידרת
חיבורות למדע וטכניקה. חוברת א.
- 406 חיפלה"ק. תערוכת הספר הסובייטי
... חיפה, חש"מ, תשי"א. [16] ע' 11: 17.
בראש המעטפת: חברת "חיפלה"ק", לשכה לספרות
ולתרבות, חיפה. ליגה לקשרי ידידות ישראל-סס"ר,
סניף חיפה.
- 407 טאול, שרלוטה. עקרונות הטיפול
הסוציאלי... תורגם ע"י לאה זגני, ירושלים,
מוסד סאלד למען הילד והנוער כשיתוף עם בית הספר
לעבודה סוציאלית, (דפוס מרכז), 1953. 88 ע' 8°.
שם המקור: Charlotte Towle: Common human
needs.
- 408 טרויט, אליהו. מחקר על צבירה
משקית של מים לנגב; סיכום עבודת המחקר
שבוצעה בטכניון העברי בחיפה... [חיפה], 1951.
[2] 4, 205, 13, 14, [1] דף, טבלאות, ציורים. 2°.
- בראש השער: קרן פוסק. במכונת-כתיבה.
נוספי שער, תכן וסיכום באנגלית: Research on
water storage in the Negev; report of work
carried out at the Hebrew Institute of Techno-
logy by Eliahu Trauim.
- 409 ישראל. משרד הבטחון. אגף כח אדם —
מחלקת השקום. חולי רוח ושקומם. יום
עיון ג', נערך בתל-אביב בימים כ"ט-ל' בתשרי, תשי"ב
... [תל] אביב, דפוס שושני, [תשי"ב]. 40 ע'.
- טבלאות. 8°.
- 410 ישראל. משרד הבטחון. אגף לישוב חילים
ושקומם. ידיעות ססיכיאטריות לעובדי
השקום. (הביטוי ורגי/אדלן ג'ונס: תוכר לעניני
שיקום מס. 18, לתורגם עלידי טנחס יסעור). (הקריה)
דפוס הממשלה, [1951]. [3] 84 ע' 4°.
- 411 ליסט, פרנץ. פרדריק שופין. (עברית:
[נוסף] ליכטנבוים, תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס
מסדה, תשי"ב). 143, [1] ע' פורטרט. 8°.

העורך: זיסמן מונטגר. חיב"א—ב': ניסן—תמוז.
75, VIII ע'. עם סכום ושער נוסף באנגלית:
Koroth; a quarterly journal devoted to
the history of medicine and of the sciences.
Jerusalem, 1952. האחראי בעד החלק האנגלי: גרשון
גיסלין. מהתכן: יהושע ליבוביץ: פתח דבר, ז.
מונטגר: ערך הוראת ההיסטוריה של הרפואה והמדעים.
ש. סמבורסקי: על הפיסיקה של אנשי הסטואה. ז.
פלשקס: ת. הודגיקין — חייו ופעולותיו. כרוניקה.
בקורת ספרים.

יתר התכן עיין ק. ס. שנה כ"ח עמ' 371.

422 קינן, א[לכסנדר]. מחקרים ביולו-
גיים ובייכמיים ב- Clostridium Butylicum ...
מאת א. קינן <קוצנוק>. ירושלים, תשי"ב, 33 [3] ע',
טבלאות, תמונות. 8°. דיסרטציה, ירושלים, 1950.
סיכום ושער נוסף באנגלית: A. Keynan <Kut-zenok>: Biological and biochemical investigations on Clostridium Butylicum. Jerusalem, 1950

423 קלוגאי, [צחק]. כימיה בחיי יום
יום. [תלאביב] המרכז לתרבות והסברה בהשתתפות
„דבר“, (דפוס „דבר“, תשי"ב), 39 ע', ציורים. 8°.
= דעת: סידרת חוברות למדע וטכניקה, חוברת ב.

424 קרוק, יוסף (Joseph Kruk). מהפכה,
סרור, עצמאות; רוסיה, פולין, אירופה המערבית,
ארצות הברית, אירלנד. (תלאביב), מפלגת סועלי ארץ-
ישראל, (דפוס סטרוד), תשי"ב, 466 ע'. 8°.
יסוד לכמה פרקים שימשו ההרצאות, שהרצה המחבר
ב„אוניברסיטה לכל“ בורשה בשנות 1927, 1928, וכמה
פרקים פורסם בכת"ע, שונים בתקופה שבין שתי מלחמות
העולם.

425 רומנית חוקה. הקונסטיטוציה <חוקת
היסוד> של הרפובליקה העממית הרומנית. נתקבלה
על ידי האסיפה הלאומית הגדולה ... ב-13 באפריל
1948. תלאביב, „ליכוד“, (דפוס „המרכז“), תשי"ב
1951, 16 ע'. 8°.

426 ריץ, דניס. קומנדו; ספרימים של אורח
בורי מהמלחמה הבורית. דבריהקדמה: י. כ. סמאס
... (תרגום: א. כרמל). (תלאביב), „מערכות“, (דפוס

416 הסוכנות היהודית לארץ ישראל. הלשכה
לעלית ילדים ונער. הסמינריון למדריכים. פס-
כולוגיה של ההתבגרות; ילקוט סרקי עיין,
ערך חיים אורמיאן. ירושלים, הסמינריון למדריכים,
תשי"ה, [2], 54 ע'. 2°. במכונת-הכפלה.

417 טון טסו. חכמת המלחמה. תרגום אפרים
ברוידא מהדורה שניה. [תלאביב], צבא הגנה לישראל /
„מערכות“, (דפוס „ספר“, 1951), 79 [1] ע', ציורים. 8°.

418 סלדס, ג'ורג'. אלף אמריקאים. תרגום
מ. חצור. תלאביב, הקיבוץ המאוחד; (עין חרוד,
דפוס הקיבוץ המאוחד), תשי"ב, 311 [1] ע', 8°.
בראש השער: ג'ורג' סאלדאס. שם המקור: George
Seldes: 1000 Americans.

419 צ'ינגי, שלדון. תולדות האמנות בער-
לם. (מאנגלית מ. פרידמן). [ב]: תקופת הבינים
והרינסאנס. תלאביב, י. צ'ינגי, (דפוס סטרוד), [תשי"ב].
[5], 256—462 ע', תמונות. 8°.
שם המקור: Sheldon Cheney: History of
world art.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 146.

420 קודול, כריסטופר. תרבות גוועת.
מאנגלית א. מגר. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר.
(דפוס הש[ומר] הצ[עיר], 1952), 346 ע'. 8°.
(ספרית סועלים / מדע לכל).

בראש השער: כר. קודחל. שם המקור: Christopher
Caudwell: Studies in a dying culture.

התכן: הנפש היפה (פאציפיום ואלים), עיין באתיקה
הבורגנית). האהבה (עיין בערכים-משניהם). החופש (עיין
באשליה הבורגנית). נשימת המדי (עיין בדת הבורגנית).
היופי (עיין באסתטיקה הבורגנית). האדם והטבע (עיין
בהיסטוריה הבורגנית). הממשות (עיין בפילוסופיה הבור-
גנית). הידע (עיין בפסיכולוגיה הבורגנית). המסה הורגמה
בדי חיים גליקשטיין.

421 קורות; רבעון לתולדות הרפואה ומדעי הטבע.
(בטאון החברה לתולדות הרפואה ומדעי הטבע בישראל).
ירושלים; (תמפיץ: תל אביב, מחברות לספרות,
typ. Hadfus Haklali). תשי"ב. 8°.

י"ל בסיוע משרד התחנוך והתרבות של מדינת ישראל.

= Forest Research Station, Ilanot. no. 1, במכונת הכפלה. 1952. — Diss. Jerusalem.

בראש השער : State of Israel. Ministry of Agriculture. Department of Forests. — Ilanot culture.

עם תמצית ושער נוסף בעברית : ש. נוימרק : *Chrysopa carnea* Stephens ואויביה בישראל.

שאר דפוסי ישראל

431 זוסמן, בנימין. המכונית והסרקטור בפעולה ובמוסך. תלאביב, "ספרית השדה", (דפוס "גוטנברג"), תשי"ב. 12, 544 ע' ציורים. 8°.

זוהי מהדורה ב' מתוקנת ומורחבת. את הקודמת בשם "המנוע, המכונית והסרקטור" עיין ק. ט. שנה כ"א ע' 9. הספר זכה בפרס רופין תשי"ג.

432 זוסמן, בנימין. השימוש הנכון בכלי הסדנה : עיבוד בנימין זוסמן. תלאביב, "ספרית השדה", (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג. 52 ע' טבלאות, ציורים. 8°. רשימת מונחים (עבריים אנגליים), ע' 51—52.

433 סיל, מנחם. איך אוספים בולים : למה אוספים בולים. (תלאביב, ההפצה ד. טופל), תשי"ג. 15, [1] ע' תמונות. 8°.

434 צטלין, יצחק. איך להגן על הרכוש : ההגנות והחיוזקים נגד גניבה ופריצה. תלאביב, (המחבר), דפוס טישני, [תשי"ב]. 23, [2] ע' 8°.

י. שלומי, תשי"ב. [4], 23, [1], 9—299, [1] ע', מסות, תמונות. 8°. בראש השער : דניס רייץ. שם המקור : Danis Reitz : Commando.

427 רסל, ברטרנד. שלטון : נתוח חברתי חדש. מאת ברטרנד ראסל. (תרגום מאנגלית נפתלי גולן). תלאביב, "עם עובד", (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ג. 226 ע' 8°. שם המקור : Bertrand Russell : Power ; a new social analysis.

428 שיחור, שמואל. המצאות גדולות במילים פשוטות. תרגום : ש. שיחור. (ציורים עלידי רוני בוזר). (תלאביב, "נר" ; "ירושלים, דפוס גרוסלם פוסט, 1952). 94, [2] ע' 8°.

עיבוד מורחב (בתוספת נושאים) של הספר : Grosse Erfindungen (Hallwag-Taschenbücher, no. 30).

429 שקי, י[צחק] (I. Sciaky). פרקי מבווא למדע המדינה. "ירושלים, משפט ומדינה", (דפוס עזריאל), תשי"ב. 180, [4] ע' 8° = שיטות והוגי דעות, 2. שער נוסף באנגלית.

התכן : דבריה הקדמה. תחילת ההגות על המדינה כיוון יסודות טרנסצנדנטליים במדינאות העתיקה. מושג המדינה בהסטוריה. המדינה בתור "מדינת-חותש". דימוקרטיה וממשל פרלמנטרי נוספת : עקרון המדינה המודרנית.

430 Neumark, S[hlomo]. *Chrysopa carnea* St. and its enemies in Israel. [Nathanyah, 1952]. VII, 127, 13 p., 1 l., pl. (incl. diagrs). 4°.

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

435 דפים; ירחון לספרות ולבעיות הזמן, בטאונה של ההסתדרות העברית בדרום אפריקה. יוהנסבורג, תש"י, 4°. מהמעטסת. חוב' א': תמוז, 26 ע'. כל חוברת כוללת "דף לנוער ולמחלמים". מנוקד.

436 ישראל; בטאון "החוג העברי" במכסיקה. מכסיקה, תש"ט, 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. העורכים: ישעיהו אוסטרדיין; אליהו חייניטש. גל' א': תשרי, 4 ע'.

437 המאור; ירחון מוקדש לתורה ולכל עניני עם ישראל... ברוקלין, תש"י, 8°. העורך: מאיר אמסעל. חוב' א': אדר, 20 ע'.

438 שורות. קפריסין, תש"ט, 4°. מופיע ג' פעמים בשבוע. גל' 1: י"ד תשרי, [3] דף. במכונת הכפלה.

"תפקיד השורות" להביא למחנות את המתרחש בעולמו". העתון מיועד לכל צבור המעפילים.

439 אויפסגיי; חודש זשורנאל פאר קולטור אין געזעלשאפטלעכע פראבלעמען. (Paris). 2° גדול. העורך: יוסף מילנער. גל' 1 <8> 2-סער יארגאנג: יאנואר 1948. 16 ע' תמונות.

440 אויגדזער ווארט; ארגאן פון "פועלי ציון התאחדות" אין אורוגוויי. מאנטעווידעא, 2°. ירחון. שנה 2, גליון 3: אדר תש"י, 15 (1) ע' תמונות עם מדור בספרדית: Unser Vort; organo del partido "Poale Nuestra Palabra"; Sion Hitajduth" en el Uruguay.

441 אויגדזער ווארט; צייטונג פון דער יידישער סאצ. ארבעטער-פארטיי פועלי ציון <צ.ס.> אין פוילן. לאדזש-הארשע, 2° גדול. תכופות ההופעה לא נזכרה. חבר המערכת: פ. הערצבערג, ל. שעפטעל, א. צפנת, ח. בליי. גל' 1 <10>: 19.1.1947. 8 ע'.

442 וועלט פערדעראציע פאר פוילישע אידן. נייעס בולעטין. ניו יארק, 1948. 4°. תכופות ההופעה

לא נזכרה. לפנינו חוברת (כלי מספר): אפריל-מאי, 16 דף, פורטרטים. במכונת-הכפלה.

443 ידיעות פאר דער אידישער פרעסע אין לאטיין אמעריקע. ניו יארק, אמעריקאנער אידישער קאמיטעט, 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: יהושע האכשטיין. חוברת 47: מאי 1950. 10 דף. במכונת-הכפלה.

444 דער נייער מאמענט; טעגלעכע צייטונג פאר יידישע פאלקספראבלעמען <דערשיינט צייטווייליק מאנטיק, מיטוואך און פרייטיק>. São Paulo, 1950. 2° גדול.

העורך: אליהו ליפניצער. האחראי: בנו מליניצקי. גל' 1: 17 בנובמבר, 16 ע' תמונות. עם מדור ושער O Novo Momento; diário noticioso israelita.

445 פאלקס-שטימע; ארגאן פון צ. ק. פון דער פוילישער פארייניקטער ארבעטער-פארטיי. הארשע, 2° גדול.

מופיע בכל יום שלישי, רביעי, חמישי ושבתי. שנה ו', גל' 2 <240>: 3.1.1951. 8 ע' פורטרטים.

446 צום זיג; בטאון התנועה הלאומית באיטליה. Roma, 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. שנה 1 גל' 4: 21.11.1948. 2 ע' תמונות.

447 קולטור-ידיעות. ארויסגעגעבן דורך דער אייראפעישער אפטיילונג פון אלזעלעכען יידישן קולטור-קאנגרעס. פאריז, 1949. 8°.

[ירחון]. חוברת [1]: מרץ, 15 ע'.

448 Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland; die bunte Beilage. (Frankfurt am Main). 4°.

כרך 1, גליון 2: אוקטובר 1950. 7, [1] ע' תמונות.

449 American European Israeli Recorder; < a monthly bulletin on the economic, legal,

457 **Hebrew Life**. בעולם העברי. New York. Histadruth Ivrit of America, Hebrew Language and Culture Association, 1949. 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : דצמבר. 4 ע', תמונות.

458 **Herzl Zion Digest**. Toronto. 4°.

ירחון. העורך הראשי: Max Cooper. למנינו גל' מאיריני 1950 (גל' סימון מספר). 19, [1] ע', תמונות. הגל' מוקדש למדינת ישראל.

459 **Images of Life**; world-wide Jewish independent pictorial monthly. London. 1951. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : מרץ. [14] ע', תמונות. העתון מופיע גם בצרפתית: Images de la vie.

460 **Israel Digest**. Los Angeles, Cal., Israel Office of Information, 1949. 8°.

דו-שבועון. גל' א' : 5 במרץ. 4 ע'.

461 **Israel y América Latina**. (Nueva York), Departamento Latino-americano de la Agencia Judia para Palestina, 1949. 4°.

ירחון. חוברת 1 : אוגוסט. 16 ע', תמונות.

462 **Jeunesse Libre Dror**; Journal mensuel du Borochoy-Dror. (Paris). 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת 2 : 15 בספטמבר 1949. 28 ע', תרומות. תמונות.

463 **The Jewish Community**. New York. Council of Jewish Federations and Welfare Funds. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: Benjamin Hanft. חב' 1 של כרך ב' : ינואר 1947. 23, [1] ע', תמונות.

464 **The Jewish Labor Bond Bulletin**. New York, Coordinating Committee of Bundist and affiliated Jewish socialist organizations in various countries. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. כרך 1, גליון 2 : פברואר 1948. 8 ע'.

cultural and social co-relationship between America, Europe and Israel). Detroit. 8°.

כ' 1 חב' 2 : יוני 1949. 16 ע', פורטרטים.

450 **Anales del Trabajo en Israel**. San José, Costa Rica. Departamento Latinoamericano del Comité Nacional pro-Histadrut en Israel. 1950. 8°.

רבעון. העורך: Israel I. Blumenfeld. חוברת 1 : אקטובר. 62 ע', תמונות. "אנלים של העבודה בישראל".

451 **Brasil-Israel**; suplemento social. (Rio. 1950). 2°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : אפריל. 4 ע', תמונות.

452 **Bulletin du C. O. P. I. J.** <Comité d'Orientation Professionnelle pour les Immigrés Juifs>. Paris. 1949. 4°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. חוברת 1 : 15 בספטמבר. 16 ע', תמונות.

453 **La Chambre de Commerce France Israël**. Bulletin ... Paris. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. כ' 2 חב' 1 : אפריל 1950. 30 ע', תמונות.

454 **Contemporary Review**. Johannesburg. Headquarters of the Union of Jewish Women of S. A. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. כ' 2 חב' 1 : אפריל 1949. 48 ע'.

455 **E. P. Jewish Reporter**; Eastern Province Jewry's monthly journal. Port Elizabeth, L. Leibowitz. 8°.

ירחון. העורכים: A. Levy, L. Dubb ואחרים. חב' 2 של כרך 1 : אוגוסט 1950. [10] ע', תמונות.

456 **The Great Synagogue Congregational Journal**. Sidney. 4°.

בראש השער: ק"ק בית ישראל. ירחון. כ' ג' גל' 6 : אפריל 1947. 12 ע', תמונות.

- Abba Myer : תכנית ההופעה לא נזכרה. העורך : Malin. "שורה חדשה" חוב' 106 : מאי-יוני 1949. 23 ע', תמונות.
- 473 Newsletter of the Mizrahi National Education Committee. ועד החנוך החרדי ע"י (New York), 1947. 4°. תכנית ההופעה לא נזכרה. דו"רחון : חוברת 1 : פברואר. 4 ע', פקסימילי, פורטרטים.
- 474 Nos Horizons; revue bi-mensuelle de l'Agence Juive pour la Palestine. Paris. 1950. 4°. העורך : Moché Kalchheim. חוב' 1 : 15 באוגוסט. 32 ע', תמונות.
- 475 Nuestra Palabra...; al servicio de los pueblos oprimidos. Caracas. 2°. "דברנו". שנה 11 גליון 16 : 1.11.1946. 15, [1] ע', תמונות.
- 476 Ojfgang; jidisze 2 wechntleche cajtung in Estrajch. Linz, (Jüdisches Komitee bei der UNRRA). 2°. ביוודית באותיות לטיניות. העורך : Meilach Bakaltschuk. גלי 16 של שנה א' : 15.X.1946. 6 ע'.
- 477 Pal-Eco News. New York, Issued by Palestine Economic Bureau of the Zionist Organization of America, 1945. 4°. ירחון. גלי 1 : מרץ. 4 ע', תמונות.
- 478 La Parole; hebdomadaire de l'actualité juive. Paris. 2°. שבועון. העורך : J. Gerszuni. כרך 2, גליון 21 : 16.11.1951. 12 ע', תמונות.
- 479 Sion. Paris, Agence Juive pour la Palestine, Bureau de Paris. 8°. מופיע פעם בחודשים. העורך : R. Grinberg. חוברת 2 : פברואר 1950. 47, [1] ע'. 8°.
- 480 T. A. C.; the bulletin of the Trades Advisory Council <under the auspices of the
- 465 Jewish Observer. (Manchester, Zionist Central Council). 2°. תכנית ההופעה לא נזכרה. גלי 6 של כרך א' : נובמבר 1949. 8 ע'.
- 466 The Jewish Woman's Review. Organ of the Federation of Women Zionists. London. 4°. תכנית ההופעה לא נזכרה. לפיגו חוברת מרץ 1949. 15, [1] ע', תמונות.
- 467 The League for Religious Labor in Israel. Bulletin. New York, The League for Religious Labor in Israel. 2°. תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 1, גליון 4 : יולי 1951. 4 ע', תמונות.
- 468 Middle East News. London, Middle East Department of the Jewish Agency for Palestine. 8°. תכנית ההופעה לא נזכרה. כרך 1, גליון 11 : נובמבר 1947. 7, [1] ע'.
- 469 Middle Eastern Affairs. New York, Council for Middle Eastern Affairs, 1950. 8°. ירחון. העורך : Benjamin Schwadran. חוברת 1 : ינואר. 31, [1] ע'.
- 470 Mikve Israel. Maandblad voor Israëlitische huisgezinnen in Curaçao. Curaçao, Nederl. Portugeesch Israëlitische Gemeente "Mikvé Israel". 4°. ירחון. שנה 6 גלי 7 : דצמבר 1945. [9] ע', תמונות. מקוה ישראל : ירחון בשביל משפחות יהודיות בקירסאוו.
- 471 Mitteilungsblatt der christlich-jüdischen Arbeitsgemeinschaft i. d. Schweiz; Bulletin de l'Association judéo-chrétienne de travail en Suisse. Zürich, 1949. 2°. תכנית ההופעה לא נזכרה. גליון 1 : מאי. 4 ע'.
- 472 New Israel; a journal of Zionist affairs. (London, Federation of Zionist Youth). 8°.

שבועון. העורך: ח. בנאדוב גל' 53 שנה ב' :
3 בנובמבר 1945. 6 ע' תמונות.

488 Ционистическа трибуна... Орган на Единната ционистическа организация в България. София. 20.

במה ציונית: כלי מבטאה של ההסתדרות הציונית המאוחדת בבולגריה.

דרישבועון. גל' 126 : 28 בינואר 1948. 2 ע'.

קבצים

489 הדאר. ספר היוכל של הדאר למלאה לו שלשים שנה. בעריכת מנחם ריבולוב. ניו יורק: ההסתדרות העברית באמריקה. תשי"ב. 352 ע'.

4. ע' 331-392: ברכות ומודעות.

התכן: באספקלריה של הדור: מ. ריבולוב: 30 שנות "הדואר" — 30 שנות הדור. מ. זאכסמאן: לאחר 30 שנה. ד. פרסקי: תולדות הדואר ודרכו. מ. בראחד: עם "הדואר" לגרמניה המתמוססת. ג. טורוב, ז"ל: מבעיות התרבות העברית באמריקה. מ. ז. לוינזון ליבאי: בר"מצותה. ה. סקלר: על הגאולה ועל התמורה. א. שטיינמן: קינה על ההולכים. י. לשצינסקי: קלסתרפניה המשתנה של האומה היהודית. א. אינדלמן: יהדות רוסיה. מ. שטארקמאן: לפני הנחידה הגדולה. א. גורדין: הציונות והסוציאליזם. ב. זלמאן: לדמותו של הישוב היהודי. ר. פסאי: המיעוטים הלא-יהודיים בישראל. ספרות יפה: י. כהן: יוסף דילה רינה; מחזה. י. ברייסק: הינוקא מברעם; מחזה. שירים מאת ז. שניאור, א. א. ליסצקי, י. אפרת, י. שחאק, ה. בבלי, א. ש. שחאק, א. פינקרסלדערמיר, ג. פריל, ב. כצלסון, ספורים ורשימות מאת י. חורגין, ש. שלום, א. המאירי, ש. ל. בלאנק, ב. רסלר, א. אבך, זהב, ד. בארון, ר. וואלגרוד, י. אופטושו, ה. אורלאן, מסות ומחקרים: ג. טלושק: על קדמית הכתב העברי. י. רונטאל: חידת המגילות הגנוזות. י. ק. מיקלישאנסקי: ממשח רבנו עד רבנו משה. א. י. ליכרייך: השבת בסידור התפילה. אהרן ציטלין: המסורת על משיח בן-יוסף. ש. ברנשטיין: שירי אהבות מהחוקפה הבימאנטית. א. י. השל: ר' פינחס מקורין והמגיד ממוריסש. א. ר. מלאכי: ספר שלא זכה לראות אור. מ. א. שולחאס: ש. ד. לוצאטו. מ. שטיינר: רעיון הגאולה בשירה העברית החדשה.

Board of Deputies of British Jews). (London). 8°.

תכסות ההופעה לא נזכרה. כרך 3, חוברת 4: אטרלי 1944. 19, [1] ע'.

481 Tehiyah Renaissance. (New York), Reconstructionist Institute for Youth Leadership, 1946. 4°.

תכסות ההופעה לא נזכרה. חוברת 1: אוקטובר-נובמבר. 8 ע'.

482 Teroenga; maandblad ten behoeve van de leden der Israëlitische gemeenten in Suriname. [Paramaribo]. 4°.

ירחון (על חייה של הקהלה היהודית בסורינאם). העורך: Ph. A. Samson. מס' 1 של שנה 12: נובמבר 1950. [6] ע'.

483 Unity; a magazine of Jewish affairs. (Sidney, Jewish Unity Association). 4°.

תכסות ההופעה לא נזכרה. כ' 2 חוב' 1 <7>: מרץ-אפריל 1949. Warsaw Ghetto memorial "issue". 27 ע' תמונות.

484 La Vie Juive; bulletin d'information du Congrès Juif Mondial. Paris, 1946. 4°.

תכסות ההופעה לא נזכרה. גליון 1: ספטמבר. 4 ע'.

485 La Voix sioniste. Paris, Le Bureau européen de la Confédération mondiale des Sionistes généraux. 1950. 4°.

ירחון. משנת 1952 ואילך: דוירחון. העורך: I. Edelman. חוב' א': 47, [1] ע' תמונות.

486 Young Men's Hebrew Association of Australia. Y.M.H.A. news; Official organ and record of the Young Men's Hebrew Association of Australia. Sydney. 4°.

דרישבועון. מכרך 21: ירחון. כרך 19 מס' 2: 1948. 16 ע' תמונות.

487 Еврейская вестник: идеен орган на Центр. Еврейския К-т при О. Ф. (София). 2°.

יריעות יהודיות. כלי מבטא רעיוני של "הדוד המרכזי היהודי ע"י חזית המולדת".

logical root of the law. I. Berlin: Jewish slavery and emancipation. E. L. Sukenik: 25 years of archaeology. L. Simon: The expansion of the Hebrew language. L. Roth: Philosophy at the University and the Jewish mind. Ch. Wirszubski: The study of classics in the Hebrew University. R. Köbner: On teaching history in Jerusalem. A. A. Mendilow: Teaching of English in Israel. S. D. Goitein: Oriental studies in Israel. S. Sambursky: Science in Israel and the National Research Council. S. Brodetsky: Development of the Hebrew University. N. Bentwich: The Friends of the Hebrew University, 1926—1951.

495 Jewish Reconstructionist Foundation. Mordecai M. Kaplan: an evaluation. Edited by Ira Eisenstein and Eugene Kohn. New York, 1952. IX, 324 p., front. (port.). 8°.

הקבץ יצא לכבוד יובל-השבעים של הפרופסור מ. מ. קפלן, חוקר, מחנך ועסקן ידוע באה"ב (ששימש פרופסור-אורח באוניברסיטה העברית בירושלים לפני מלחמת-העולם השניה).

496 Jung, Leo, ed. Israel of tomorrow ... 2nd ed., enl. and rev. 2v. New York, Herald Square Press, 1949. VIII, 311; [311]—613 p. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 343, שם גם התכן. במהדורה זאת נתיספו 4 מסות: L. Shapiro and B. Sapir: The Joint Distribution Committee in Jewish life. G. Kisch: Jewry-law past, present and future. M. Feist: Some directives for Jewish music of tomorrow. N. Reich: The economic prospects of American Jewry. לעומת זאת הושמטו שתי מסות ממהדורה זו: L. Isaacs: Antisemitism in the world of tomorrow. O. Z. Fasman: The attitude of Hafetz Hayyim toward labor.

497 Max Leopold Margolis: scholar and teacher. Philadelphia, Alumni Association,

א. טארטאקובר: טיפוסים אידיאליים בהיסטוריוגרפיה היהודית.

490 חיינו: ילקוט תמוז תש"ד; תשרי תש"ה. טריטולי, בן יהודה; תנועת החלוצ, בהשתתפות הועד המקומי של הקרן. הקיימת לישראל, תש"ד—תש"ה. 7/9; 7/9 ע' 8°.

בעברית ובאיטלקית. שער נוסף באיטלקית: *Haieanu* <La nostra vita>; raccolta per Tammuz, Tishri

491 שיקגו. המדרשה ללמודי היהדות. לזכר שמואל י. פייגין, תרנ"ג—תש"י. שיקגו, המדרשה ללמודי היהדות, תש"י. 32/8, [2] ע' סורטרט. 8°. עם מדור ושער אנגלי נוסף: In memoriam Samuel I. Feigin, 1893—1950. Chicago. The College of Jewish Studies, 1952

492 איף דער וואך; אויסגאבע פון דער הויפט פארטאלטונג פון פארבאנד יידן אנטוילנעמער אין באווא' פנטן קאמף קעגן פאשיזם. ווארשע, 1948. 6 ע' תמונות. 2°.

493 געווערקשאפטן קאמפיין. ארבעטער רינג דיוויזיע. הסתדרות זשורנאל לכבוד דעם 15 יארקין יובילי פון דער ארבעטער רינג דיוויזיע פון געווערקשאפטן קאמפיין. ניו יארק, דעצעמבער 1947. 90 ע' תמונות. 4°.

עם מדור ושער אנגלי נוסף (בעמ' ד' של המעספת): Histadrut journal in honor of the 15th anniversary of the Workmen's Circle Division of the National Committee for Labor Palestine

494 Friends of the Hebrew University of Jerusalem. Great Britain. Hebrew University garland; a silver jubilee symposium, edited by Norman Bentwich. London, Constellation Books, (1952). IX, 133 p. 8°.

"The English Friends of the University completed ... twenty-five years of activity in 1951. To mark the occasion they are publishing this book."

התכן: Viscount Samuel: The limitations of political science. L. Baëck: The psycho-

Appendix: A tentative bibliography of the texts published from the Kaufmann Genizah. p. [XIII]—XV.

503 **Sendrey, Alfred**, Bibliography of Jewish music. New York, Columbia University Press, 1951. XLI, 404 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 3—16.

הספר כולל 10.682 ערכים. המחבר השקיע בו עבודה עצומה. לצרכי עבודתו השתמש המחבר לא רק בספרות שבלשונות אירופה, אלא גם בספרות העברית והספרות היהודית. עבר על כתבי־עת רבים (ובכללם עיתונים יומיים) הן יהודיים הן כלליים, על הספרות המוסיקלית, על ספרי שמוש ואנציקלופדיות וגם על ספרות, שאינה מטפלת במיוחד בעניני מוסיקה. בסוף הספר מפתחות השמות (לספרות לחוד ולתוים לחוד), התופס 45 ע' (359—404).

יש להצטער שהמחבר לא הוסיף רשימת הקבצים וכתב־ע' (עם סימון הכרכים או השנים) שהשתמש בהם; רמז לזה יש ברשימת הקיצורים שבתחלת הספר. יש כתבי־עת שהמחבר לא השתמש בהם די צרכו. למשל בספר נרשמו כמה מאמרים שפורסמו בשבועון "העולם" שהופיע בהפסקות במשך 43 שנה (1907—1950) אבל חסרים ברשימה מאמרים שלא היו יכולים להעולם מעיני המחבר אילו עבר על כל כרכי "העולם". לדוגמא אזכיר מאמרים של ביאלסקי: "שירי ראזומני", נגוני ההגדה (שניהם ב"העולם" משנת 1931) או חיים טרסקובר: תחית המוסיקה היהודית (העולם 1929) או מאמר של מחבר אחר (ב. ניסוויזקי) בשם הנ"ל (העולם 1926). חסרים גם מאמרים של מ. רבינא ב-"מוסף־דבר". אחרי דטוף בספר אפשר לבוא לידי מסקנא זו שהספרות בעברית וברוסית נרשמה במדה פחותה בהרבה מהספרות שבלשונות אחרות. הנה מדברי מ. ש. גשורי נרשמו 39 מאמרים וזה בלי ספק רק חלק ממה שפרסם הסופר הפורה הזה בעניני מוסיקה. או למשל ממאמריו העבריים של החזן והסופר המפורסם פנחס מינקובסקי לא נרשמו: כלי הזמר בישראל (השלח כרך ו'); הדת והלאומיות בזמרת הקדש (שם, כרך ח); היפוי והקדושה (שם, כרך כ"ה); קונצרטים לשירי־עם (העולם 1911 גל' י"א—י"ב); שירת הצבור בעבודת המקדש (שם 1911, גל' מ"ו, מ"ז); זמרת הארץ (שם, 1912 גל' ה', ו'); עבודת ישראל בארצות

Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 5712—1952. XII, 124 p., front. (port.), facsim. 8°.

העורך: Robert Gordis. מאמרי הערכה על מרגוליס ועל פעולתו המדעית. ע' 61—124. J. Reider: Bibliography of the works of M. Z. Margolis.

498 **Wherein I glory**: a series of Jewish contributions on moral leadership. London, pub. for the Anglo-Jewish Association by the Standard Art Publishing Co., (1948). 273 p. 8°.

Editorial introduction by R. N. Carvalho.

"Lectures ... delivered at Moral Leadership Courses for Jewish personnel of the R. A. F."

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

499 פעלדשוה, בן-ציון. (שארית) (הפליטה) — ביבליאגראפיע. v. 1945 — 1948. שטוטגארט, דירעקטאריום פאר דערציונג און קולטור אין דייטשלאנד, 1948. [4] 40, 11, 6, 8, 4 ע', פקסימלים. 8°. במעטפת: v. 1945 — 1949. לפי ההוספות שבסוף הספר. כולל 390 ערכים.

500 **קאסאווסקי, ב.** ביבליאגראפיע פון די יידישע אויסגאבעס אין דער בריטישער זאנע פון דייטשלאנד 1945—1950. בערגן-בעלזן, קולטור־אמט ביים צענטראל־קאמיטעט פון די באפרייטע יידן אין דער בריטישער זאנע, תש"ה. 46 ע', פקסימלים. 8°. על המעטפת השמאלית שער נוסף בגרמנית.

501 **Braunfeld, Oscar**. A concise bibliography on Zionism & Palestine. (Cambridge), The Universities' Zionist Council <Inter-University Jewish Federation of Great Britain and Ireland>, 1947. 16 p., 1 l., 8°.

הרשימה מסודרת לפי הנושאים, עם מפתח המחברים.

502 **Löwinger, Samuel**. Report on the Hebrew MSS in Hungary with special regard to the fragments of the Cairo Genizah, by Samuel Löwinger, Alexander Scheiber and Stephen Hahn. Budapest, [1950]. XV p. 8°.

"Presented to the XXIst International Congress of Orientalists, Paris 1948".

היסטורית על הביבליוגרפיה של המסירה היהודית.
יש להתפלל על העבודה הכבירה שנעשתה ע"י
המחבר, שהצליח לרשום יותר מרבה של ספרים,
מאמרים ותוים שהיו מפורסמים כמו העם היהודי, היינו
כמעט בכל כוור העולם ובשבעים לשון.
הספר יביא תועלת רבה לא רק למוסיקאים אלא
גם למורים, לעסקני תרבות ולכל המתעניין בתרבות
היהודית ובתולדותיה. ב. ש.

504 Society for Old Testament Study.
Book list, 1946—1951. 6v. Westbury-on-Trym,
Bristol, [1947—1952]. 61; 47, [1]; 56; 58;
80; 79 p. 8°.

ביבליוגרפיה שנתית למחקר התנ"ך, העורך: H. H.
Rowley. "Printed for private circulation".

מדע המקרא

505 עזרא אברהם בן מאיר ז"ל, ספר זרע דוד.
Séfer Zérâ David; traduction de Ben Ezra,
avec notions de grammaires hébraïques, à
l'usage des nos élèves du Talmud Thora et
de Etz-Haim [par] Renassia Joseph ...
M. Attali, Constantine, [תרצ"ה], 51, [1], 15
ע', 8°.

קטעים מתוך פירוש ראב"ע על התורה, עם תרגום
וביאור בערבית; 15 ע' בסוף החוברת מכילים "ספר
התחלת הקדוק" בצרפתית.

506 שורצמן, מאיר, ספר מאיר עיני ישרים
על חמשה חומשי תורה, ילקוט ... רעיונות והשקפות
... מגדולי וקדשי עליון והרבה מאמרים אשר חדשתי
וירשתי ... מאתי הצעיר מאיר בהר"ם שווארצמן ...
חלק ה: דברים (New York, דפוס Shulsinger),
תשי"ב, 527 ע', 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 323.

507 תנ"ך, אסתר, מגלת אסתר ... עם ציורים.
Casablanca, י. לוגאסי, [תשי"ז], 21 ע', ציורים, 8°.

508 תנ"ך, נביאים, יהושע און שושנים, צוזאמען
געשטעלט און איבערגעזעצט פון שלמה סיימאן.
ניו יארק, "מתנות", (1952), 112 ע', 8°.
"דערשיינט אונטער דער אויפזיכט פון דער פעדא"
גאגשער קאמיטע פון שלום עליכם פאלק אינסטיטוט.

המערב (הצפירה תרס"ד, הוספה ספרותית לגל' 93—
128, בהפסקות). למאמרי א. ב. בירנבוים יש להוסיף:
שירי עם (שם, הוספה ספרותית לגל' 158, 175, 199
ועוד). אעיר עוד על שני מאמרים של אברהם צבי
אידלון שלא נרשמו בספר: זמירות עם (העולם תר"פ
גל' מ"ו); וגיתנו הלאומית (השלח כרך כ', ע' 446—
465). אבל יש לציין ולהבליט שניכרת השתדלותו לרשום
את דברי אידלון במלואם. ע"י השם אידלון שבמפתח
ניתנים מראי מקומות ל-127 ספרים ומאמרים מפרי עטו
שנרשמו בספר. בספר נרשמו כמה ערכים מדברי הקומ"ר
שו"טור והמבקר המוסקלי היוזע שלמה רוזובסקי
(ממסרי החברה למוסיקה עממית יהודית ברוסיה בשנת
1908). אבל לא נרשם אף דבר ממה שכתב ברוסיה.
המחבר מציין בהקדמתו לאחה סוג של קומפוזיטורים
יהודיים יש ליתן זכות בכורה (ליוצרים שחברו מוסיקה
יהודית הנובעת מן הלב), תיאור זה אינו ברור למדי.
מה הם הסימנים החיצוניים של תבונה זו?

המחבר מציין בהקדמתו (ע' xxii—xxiii) שהוא מייחס
חשיבות רבה לתרשמת הספרות היפה בעברית ביוזית
וגם בשאר לשונות הגולה, שיש לה שייכות למוסיקה
ולפעולה מוסיקלית. אבל זה דורש עבודה רבה במשך
שנים וגם בקיאות רבה בנושא. לכן הוא מצטמצם
רק בהתחלה של הרשמת תומר זה (עיין עמ' 138.
ערכים 3499—3508). הוא מבקש את עזרתם של הבקאים
בענין זה. ותומר נוסף זה יוכל להכנס או למלואים
או למהדורה הבאה של הספר. ארשום כאן לתשומת לבו
של המחבר יצירות אחדות מאת גדולי סופרינו השייכים
למדור זה. ח. ג. ביאליק: שירתי, למנצח על
המחולות, המתמיד (קטעים שבהם ניתן תאור מפליא
של ניגון הגמרא והשפעתו); ספורו, "החצוצרה נתבישה"
ורשימתו, "למשלת המרש". ז. שניאור: שירים:
שעת רפיון, נוקטורנו, מדרום ומצפון, הפואמה עם
ציליל המנדולינה, מנדלי מוכר ספרים: סוסתי,
פרק י"א: הומיר בנגינות וישראל בקינות; בעמק
הבכא, פרק א' של ספר ב', ועוד. ספורו הקצר:
השערה, י. ל. פרץ: גלגול של גגון, פטירת
המגן, מנגינות הזמן, ג. שופמן: נקמה של
חבת'מרה, מ. סיקו (= סמילנסקי): סומאה
וקדושה, השלח כרך כ"ג (ע' 222—228) נכלל גם בתוך
כתביו, כוור דוד (העולם, תרע"ג?) וגם קטעים מספוריו
החסידיים הגדולים.

בתחלת הספר (ע' xxi—xli) נותן המחבר סקירה

- and edited by a religious of C. S. M. V. With an introduction and notes. London, A. R. Mowbray & Co. (1952). 272 p., front. (facsim.). 8°.
- 516 Bible and N. T. tr. English. Holy Bible; containing the Old and New Testaments Authorized King James version with notes especially adapted for young Christians. Pilgrim ed. (2nd ed.). New York, Oxford University Press, 1952. XXI, 1722 p., 1 l., XII pl. (incl. maps, plan) on 7 l. 8°.
"Editor in chief: E. Schuyler English".
- 517 Bible and N. T. tr. English. Readings from the Bible; selected and edited by Mary Ellen Chase. New York, Macmillan, 1952. IX, 422 p. 8°.
- 518 Bible and N. T. tr. English. The school Bible; selections from the text of the Authorized Version of the Bible. London, T. Nelson and Sons, (1952). 576 p., maps, pl. 8°.
- 519 Bible and N. T. tr. French. La Sainte Bible traduite en français, sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. 6 v. Paris, Editions du Cerf, 1952. 8°.
התנ"ך: L'Exode, traduit par B. Couroyer. 181, [2] p., map. Les Nombres, traduits par H. Cazelles. 156, [3] p., map. Le livre des Juges, Le livre de Ruth: traduits par Albert Vincent. 165, [1] p., map. Amos, Osée, traduits par E. Osty. 122, [3] p. Michée, Sophonie, Nahum, traduits par Augustin George. 92, [3] p. Judith, Esther, traduits par le R. P. Barucq. 129, [3] p.
עם מבוא לכל ספר וספר, עיין גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 161—162, 323, שנה כ"ח ע' 52, 153.
- 520 Bible and N. T. tr. German. Die Heilige Schrift: Miniaturbibel. Nach dem Urtext und mit Berücksichtigung der besten Übersetzungen herausgegeben von Franz Eugen
- 509 תנ"ך. תהלים. תהלים איבערגעזעצט און מיט א אריינפיר פון נפתלי גראס. (New York) קאמיטעט פון שרייבער און קולטורטוער, (1948). 335 ע'. 8°. המבוא מאת המתרגם: ע' 12—32.
- 510 Aalders, Jan Gerrit. Gog en Magog in Ezechiël <with a summary in English>... Kampen, J. H. Kok, 1951. 176 p. 8°.
Diss. Amsterdam (Vrije Universiteit).
גוג ומגוג בספר יחזקאל.
- 511 Aalen, Sverre. Die Begriffe 'Licht' und 'Finsternis' im Alten Testament, im Spätjudentum und im Rabbinismus. Oslo, i komm. hos J. Dybwad, 1951. 351 p. 4°.
= Skrifter utgitt av det Norske videnskapsakademi i Oslo. II. Hist.-filos. Klasse. 1951. no. 1. ביבליאגראפיה: ע' [325]—341.
- 512 Auer, Theodor Wilhelm. Die Pharaonen des Buches Exodus. Regensburg, F. Pustet <Kommissionsverlag>, (1951). 53, [1] p., 1 l., front., illus., geneal. tab. 8°.
- 513 Auvray, Paul. Ézéchiël. Paris, Editions du Cerf, (1947). 172 p., 1 l. 8°.
= Collection Témoins de Dieu. 10.
ביבליאגראפיה: ע' [165]—167.
- 514 Baxter, J[ames] Sidlow. Explore the Book; a basic and broadly interpretative course of Bible study from Genesis to Revelation. In six volumes. v. 1—4. London, Marshall, Morgan & Scott, (1951-52). diagr., tabs. 8°.
התנ"ך: v. 1: Genesis to Joshua. (1951). 272 p. — v. 2: Judges to Esther. (1951). 285 p. — v. 3: Poetical books <Job to Song of Solomon>, Isaiah, Jeremiah, Lamentations. (1952). 287 p. — v. 4: Ezekiel to Malachi. (1952). 269 p.
- 515 Bernard, Saint. On the Song of Songs: Sermones in Cantica Cantorum. Translated

= Septuaginta; Vetus Testamentum graecum auctoritate Societatis litterarum Göttingensis editum, v. XVI, pars 1.

צורף: "Erklärungen der Zeichen und Abkürzungen". [2] p. עין גם ק. ס. שנה כ"ז ע' 41.

526 **Bible. Minor Prophets.** The Minor Prophets; a commentary, explanatory and practical, by Edward Bouverie Pusey ... v. I—II. Michigan, Baker Book House, 1950. "Lithoprinted".

התנ"ך: v. 1: Hosea, Joel, Amos, Obadiah and Jonah. 427 p. — v. 2: Micah, Nahum, Habakkuk, Zephaniah, Haggai, Zechariah and Malachi. 504 p.

527 **Bible. Jonah.** Iona. In der Übertragung von Martin Luther, mit neun Holzschnitten von Gerhard Marcks ... (Berlin, K. H. Henssel, 1950). [14] p., illus. 2°.

נופס ב"ס 300 טפסים. הוצאת הידור.

528 **Bible. Psalms.** Die Psalmen nach dem hebräischen Grundtext übersetzt von Bernhard Bonkamp. Mit einem Vorwort von A. Allgeier. Freiburg i. Br., W. Visarius, [1949]. 3 p. l., 634 p., 2 l. 8°.

529 **Bible. Song of Solomon.** Cantique des cantiques. Traduit par David Scheinert. Burins de Abram Krol. Paris, (typ. B. Durocher), 1952. 55, [1] p., 2 l., illus. 14:17.

מהדורה ביבליופילית.

530 **Bible. Song of Solomon.** Le Cantique des cantiques <poème>. Rome, O. G. C., 1950. 35, [1] p. 8°.

עם מבוא קצר מאת המתרגם: Ernest Rech.

531 **Bible. Ecclesiastes.** Ecclesiastes; or, The Preacher. A new translation, with introduction, notes, glossary and index, by Alrnold

Schlachter. 20. Aufl., bearb. von K. Linder und E. Kappeler. Stuttgart, Privileg. Württ. Bibelanstalt, 1952. 4 p. l., 552, 552a—552b, [2], 553—733, [2], 735—761 p., map. 8°.

521 **Bible.** and N. T. tr. German. Die Heilige Schrift in deutscher Übersetzung. Echter Bibel. Das Alte Testament, hrsg. von Friedrich Nötscher ... [I, 2—5] in 1v. Würzburg, Echter-Verlag, 1952. 90, 63, 93, 104 p. 8°.

התנ"ך: Exodus, Leviticus, Numeri, von Heinrich Schneider. — Deuteronomium, von Hubert Junker.

עין גם ק. ס. שנה כ"ח ע' 323.

522 **Bible.** tr. German. Das Alte Testament deutsch: Neues Göttinger Bibelwerk ... Teilband 3: Das erste Buch Mose: Genesis Kapitel 12, 10—25, 18, Übersetzt und erklärt von Gerhard von Rad. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1952. 2 p. l., [137]—226 p., 1 l. 8°.

את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 162.

523 **Bible.** tr. German. Handbuch zum Alten Testament; hrsg. von Otto Eissfeldt. Reihe I, 17: Das Buch Hiob, von Gustav Hölcher. 2., verbess. Aufl. Tübingen, J. C. B. Mohr <P. Siebeck>, 1952. 102 p. 8°.

כולל תרגום, פרוש מפרש ומבוא.

צורף: Abkürzungsverzeichnis, [2.] p.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה ט"ו ע' 436—435.

524 **Bible. Genesis.** Die Genesis. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, (1951). 203, [1] p. 8°.

בראש השער שם המתרגם והמפרש: Karlheinz Rabast.

525 **Bible. Ezekiel.** Ezechiel, edidit Joseph Ziegler. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1952. 330 p. 8°.

536 **Browne, Laurence E[dward]**, Ezekiel and Alexander. London, S. P. C. K., 1952. 3 p. l., 34 p., chronol. tab. 8°.

537 **Buber, Martin**. Images of good and evil ... Translated from the German by Michael Bullock. London, Routledge & K. Paul, (1952). 83 p. 8°.

התבן: The tree of knowledge (p. 13—26). Kain (p. 26—35). Imagination and impulse (p. 35—42).

538 **Buber, Martin**. Recht und Unrecht; Deutung einiger Psalmen. Basel, B. Schwabe, (c1952). 75 p. 8°. (Sammlung Klosterberg; europäische Reihe).

התבן: Vorwort. Gegen das Lügengeschlecht (Psalm 12). Der Riss (Psalm 14). Gericht über die Richter (Psalm 82). Das Herz entscheidet (Psalm 73). Die Wege (Psalm 1).

539 **Calvin, Jean**. Commentaries on the four last Books of Moses arranged in the form of a harmony by John Calvin. Translated from the original Latin, and compared with the French edition; with annotations, etc. by the Rev. Charles William Bingham. 4v. Grand Rapids, W. B. Eerdmans Pub. Co., 1950. 502; 472; 463; 436 p. 8°.

רפרודוקציה של מהדורת 1852—1855. כולל גם רפרודוקציה של שער המהדורה הצרפתית משנת 1564. על בראשית עיין ק. ס. כרך כ"ז ע' 177.

540 **Chivers, Keith**. Does Genesis make sense? London, S. P. C. K., 1951. 110 p., geneal. tab., map. 8°.

"A few versions of the Old Testament and Bible": p. 103—107.

541 **Cooper, Lane**. Certain rhythms in the English Bible with illustrations from the Psalms, Ecclesiastes, and the Lord's Prayer. Ithaca, N. Y., Cornell University Press, (1952). VIII, 16 p. 8°.

D[anvers] Power. London, Longmans, Green and Co., (1952). VIII, 156 p. 8°.

532 **Bible. Ecclesiastes**. The wisdom of Koheleth; a new translation with a commentary and an introductory essay, by Robert Gordis. London, East and West Library, 1950. XXII, 31 p. 8°. (East and west library).

ביבליוגרפיה: ע' 31.

533 **Bible. Ecclesiastes**. Der Prediger Salomo lebt das Leben; eine Auslegung für die Gemeinde, von Walter Lüthi. Basel, F. Reinhardt, (pref. 1952). 178 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 178.

534 **Blackwood, Andrew Watterson**. Preaching from prophetic books. New York, Abingdon-Cokesbury Press, (c1951). 224 p. 8°.

535 **Bloch, Joshua**. On the apocalyptic in Judaism. Philadelphia, The Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 1952. VI, 154 p. 8°. = The Jewish Quarterly Review. Monograph series, 2.

התבן: Preface. Introduction. The prophets and the Day of God. The prophetic idea of history. Unfulfilled prophecies. Transition from prophecy to apocalypse. Judaism and Hellenism. Apocalyptic writing and Christianity. Character of authorship. Sects and the apocal. writings. "The doctrine of the last things". The kingdom of God. Angelology and demonology. Apocalypticism in Talmud and Midrash. Eschatological scheme. Apocal. thought in Kabbalah. Approach of messianic age. Apocal. "quotations and ideas" in Rabbinic literature. Foreign influences. Apocal. lore in the Zohar. Eschatological ideas of divine judgment. The canon of Hebrew scriptures. Sectarian origin of apocal. writings. Types of Judaism. Apocalyptic conceptions in Judaism. Conclusion. Bibliography, p. 154.

548 **Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin.** *Miscellanea Academica Berolinensia*; gesammelte Abhandlungen zur Feier des 250-jährigen Bestehens der Deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. II/2. Berlin, Akademie-Verlag, 1950. 3 p. 1., 247 p. 4°. מהחנן: Otto Eissfeldt: Jahwe Zebaoth (p. 128—150).

549 **Dodd, C[harles] H[arold].** *The Bible to-day.* Cambridge, University Press, 1952. IX, 168 p. 8°. הרמטה ראשונה: 1946. "A course of 'open lectures' given under the auspices of the Divinity Faculty of the University of Cambridge."

550 **Dupont-Sommer, A[ndré].** *The Dead Sea scrolls; a preliminary survey.* Translated from the French by E. Margaret Rowley. Oxford, B. Blackwell, (c1952). 100 p., map, 10 pl. (incl. facsim.), chronol. tab. 8°. את המקור ראה ק. ס. שנה כ"ח ע' 178.

551 **Erdman, Charles R[osenbury].** *The book of Leviticus; an exposition.* New York, F. H. Revell, (c1951). 144 p. 8°. עיין בערך הבא.

552 **Erdman, Charles R[osenbury].** *The book of Numbers; an exposition.* Westwood, N. J., F. H. Revell, (c1952). 142 p. 8°. "הפירוש הנכון של ס' במדבר הוא לאור הברית החדשה" (ע' 9).

553 **Fischer, Max.** *Der Prophet Hesekiel.* Lehr, E. Kaufmann, (1948). 61, [1] p., 1 l. 8°. (Bibelhefte der evangelischen Jugend).

554 **Fison, J. E.** *Understanding the Old Testament; the way of holiness.* London, Oxford University Press, 1952. 208 p., illus., maps. 8°.

הספר נועד לקורא סתם ולסטודנט הזקוק למבוא קצר לתנ"ך. "הדרך היחידה להבין את התנ"ך — לקרוא אותו". (מהחקדמה). ביבליוגרפיה: ע' 202—205.

542 **Coppens, Joseph.** *Histoire religieuse de l'Ancien Testament; cours supérieur d'histoire sainte, rédigé en collaboration par J. Coppens et par les sœurs des écoles chrétiennes de Vorselaar.* 2e éd., rev., augm. et illustrée. Bruxelles, Desclée de Brouwer, [1948?] 193, [1] p., maps, pl. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 13—14.

543 **Crabb, E[dmond] W[illiam].** *Men on the tower; a brief review of the prophetic books of the Old Testament.* London, Tyndale Press, (1951). 48 p., chronol. tab., maps. 8°. (Foundations for faith).

544 **Danell, G[ustaf] A[dolf].** *Psalm 139.* Uppsala, A. B. Lundequist, (1951). 37, [1] p. 8°. = Uppsala universitets årsskrift 1951, 1. Acta universitatis Upsaliensis. ביבליוגרפיה: ע' 34—37. באנגלית.

545 **Davies, G. Henton.** *The Society for Old Testament Study; a short history, 1917—1950.* n. p., [1950]. [12] p. 8°.

546 **Delcor, M.** *Les manuscrits de la Mer Morte: Essai sur le Midrash d'Habacuc.* Paris, Editions du Cerf, 1951. 83, [1] p., pl. 8°. = *Lectio divina*, 7.

התבן: F. M. Abel: Préface. — Avant-propos. La découverte des manuscrits. Réexamen des faits et précisions nouvelles. Le Midrash d'Habacuc. Traduction annotée. Examen critique d'une théorie en vogue. L'horizon historique du Midrash d'Habacuc. Essai d'interprétation. Conclusion: Les apports positifs des documents de la Mer Morte. Bibliographie: p. [81]—83.

547 **Dentan, Robert C.** *Preface to Old Testament theology.* New Haven, Yale University Press, 1950. 3 p. 1., 74 p. 8°. = Yale studies in religion, no. 14. Abridgement of thesis — Yale University.

563 **Gutkind, Eric.** Choose life; the Biblical call to revolt. New York, H. Schuman, (c1952). 4 p. 1., 312 p. 8°.

המחבר מנסה למצוא פתרון לבעיות ימינו בתנ"ך שהוא לדעתו ספר מהפכני.

564 **Gyllenberg, Rafael.** Sinhue och Abraham; patriarkernas värld i arkeologisk belysning 1948. Helsingfors, Svenskt församlingsarbete i Finland, (1948). 48 p. 8°.

=Lutherska litteraturstiftelsens svenska publikationer, nr. 3.

„סינוהי ואברהם; עולם האבות לאור הארכיאולוגיה“.

565 **Hart, H[enry] St. J[ohn].** A foreword to the Old Testament; an essay of elementary introduction. London, A. and C. Black, (1951). XV, 184 p., maps. 8°.

566 **Hauss, Friedrich.** Biblische Gestalten, die Menschen der Bibel als Zeugen Gottes; eine Konkordanz. Hamburg, Furcht-Verlag, (c1952). 198 p. 8°.

=Aus der Welt der Bibel, 9.

567 **Heinisch, Paul.** Teologia del Vecchio Testamento. Traduzione a cura del ... D. Pintonello. Torino, Marietti, (1950). XIX, 447, [I] p. 8°.

כולל גם ביבליוגרפיות.
= La Sacra Bibbia. Volgata latina e traduzione italiana ... sotto la direzione di Mons. Salvatore Garofalo, suppl. [1].

בראש השער: Paolo Heinisch.
„תיאולוגיה של התנ"ך“ — את המקור הגרמני עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 55; את התרגום והאנגלי במספר הבא.

568 **Heinisch, Paul.** Theology of the Old Testament ... English edition by Rev. William Heidt. Collegeville, Minn., The Liturgical Press, (c1950). 386 p. 8°.

תרגום מכת"י של ההוצאה המתוקנת. עיין בערך הקודם.

569 **Hoare, F[redrick] R[ussell].** Eight decisive books of antiquity. London, Sheed

555 **Ford, D[ouglas] W[illiam] Cleverley.** A key to Genesis. London, [Society for] Promoting [Christian] Knowledge, 1951. X, 72 p. 8°.

556 **Frost, Stanley Brice.** Old Testament apocalyptic; its origins and growth. London, Epworth Press, (1952). XIII, 270 p. 8°.
(The Fernley-Hartley lecture, 1952).

התכן: Bibliography, p. [IX]—X. General considerations. Anonymous apocalyptic, Pseudonymous apocalyptic. Conclusions.

557 **Gadala, Mme Marie-Thérèse.** Le féminisme de la Bible ... T. 2. Paris, P. Geuthner, 1951. 115, [1] p. 8°.

את הקיום עיין ק. ס. שנה ח' ע' 453.

558 **Gaer, Joseph.** The lore of the Old Testament. Boston, Little, Brown and Co., 1951. XI, 388 p. 8°.

"Basic sources — Notes on sources": p. [336]—360.

"Reading list with notes": p. [361]—369.

ילקוט אגדות מעובדות, בעיקר עפ"י ספרות התלמוד והמדרשים מסודר לפי סדר התנ"ך.

559 **Gelin, Albert.** Les idées maîtresses de l'Ancien Testament. <2e éd., complétée>. Paris, Éditions du Cerf, 1950. 85 p., 1 l. 8°.

= Lectio divina, 2.

560 **Gudmundsson, Ásmund[ur].** Ámos, skýringar ... Reykjavík, Herbertsprent, 1942. 4 p. 1., 94 p. 8°.

561 **Gudmundsson, Ásmund[ur].** Spádómsbók Jesaja, skýringar ... Reykjavík, D. Halldórsson, 1946. 2 p. 1., III, 147 numb. 1. 4°.

באיסלנדית. במכונת הכפלה.

562 **Guillaume, Alfred.** Prophétie et divination chez les Sémites ... Traduction de Jacques Marty. Paris, Payot, 1950. 496 p. 8°.

(Bibliothèque historique).

מהתכן: La religion hébraïco-arabe.

- 576 **Kapelrud, Arvid S[chou]**. Baal in the Ras Shamra texts. Copenhagen, Gad, 1952. 156 p. 8°.
- 577 **Kidner, F. D.** Sacrifice in the Old Testament. London, Tyndale Press, (1952). 27 p. 8°. (The Tyndale Old Testament lecture for 1951).
- 578 **Kinnaman, J[ohn] O[ra]**. Key stones. (Long Beach, Calif., c1950). 230 p., illus., maps. 8°. = Kinnaman, J. O.: The Bible in the light of archeology, v. 3.
את הקודם בשורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 156.
- 579 **Kirby, Ralph, ed.** The Bible in pictures ... London, Odhams Press, [195-?], 320 p. 8°. תמונות מהתנ"ך ומהברית החדשה בליווי טקסט.
- 580 **Knight, George A[lexander] F[rancis]**. Ruth and Jonah: introduction and commentary. London, SCM Press, (1950). 91 p. 8°. (Torch Bible commentaries).
- 581 **Kornfeld, Walter.** Studien zum Heiligkeitsetz <Lev. 17—26>. Wien, Herder, 1952. 158 p. 8°. ביבליוגרפיה: ע' 148—139.
התקן: Vorwort. Einleitung. Zu den Gesetzesformen im Heiligkeitsetz. Zu den Ehe- und Keuschheitsvorschriften im Heiligkeitsetz.
- 582 **Lerch, David.** Isaaks Opferung christlich gedeutet; eine auslegungsgeschichtliche Untersuchung. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1950. XVII, 290 p. 8°. = Beiträge zur historischen Theologie, 12.
התקן: Bibliographie, p. IX—XIII. I: Die vorreformatorische Auslegung: Einleitung. Gn 22 bei den Rabbinen, Philo und Josephus. Fragmente christlicher Auslegung von Gn 22 aus dem 2. Jh. Gn 22 in der alten Kirche von Origenes an. Die Auslegung von Gn 22 im Mittelalter. II: Die reformatorische Auslegung. Ausblick auf die nachreformatorische Auslegung.
- and Ward, (1952). XI, 247 p. 8°. מהתקן: The Torah (p. 71—94).
- 570 **Ironside, H[enry] A[llan]**. Expository notes on the prophet Isaiah. New York, Loizeaux Brothers, (1952). XI, 369 p. 8°. לפי הרצאות ב"דאלאס תאולוגיקל סמינרי.
- 571 **Ironside, H[enry] A[llan]**. Studies on book one of the Psalms. New York, Loizeaux Brothers, (1952). 3 p. 1., 250 p. 8°. "Reprinted from 'The Moody Church News'."
- 572 **Irwin, William A[ndrew]**. The Old Testament: keystone of human culture. New York, H. Schuman, (c1952). XIII, 293 p. 8°. התקן: The Hebrews in their world. The Hebrew thought of God. What is man? God and man. The theory of law. History and nature. Nation, society and politics. The Hebrews and the Bible.
- 573 **Isho'dad of Merv.** Commentaire d'Iso'dad de Merv sur l'Ancien Testament... I: Genèse, édité par Jacques-M[arie] Vosté et C[eslas] Van den Eynde. Louvain, L. Durbecq, 1950. 2 p. 1., X, [2], 238, [1] p. 8°. = Corpus scriptorum christianorum orientaliū... Scriptores syri, T. 67.
הספר מתבסס על שלשה כת"י: כת"י מס' 10 של המנזר היווני-האורטודוכסי בירושלים, Cod. Or. 4524 של הבריטיש מוזיאום, כת"י סורי של הוטיקן מס' 457.
- 574 **Jänicke, Theodor.** Das Buch der Richter; Einführung in das Richterbuch ... Berlin, Burckhardthaus, 1949. 27, [1] p. 8°. = Studienreihe der Jungen Gemeinde, Heft 31
התקן: Das Buch der Richter.—Zum Rache-gedanken: eine biblische Studie.
- 575 **Jung, C[arl] G[ustav]**. Antwort auf Hiob. Zürich, Rascher, 1952. 169 p. 8°.

בעקרו מבוטס על הרצאות, שהרצה המחבר במשך ארבעים שנות רבנותו באה"ב.

591 **North, Christopher R[ichard]**. Isaiah 40—55; introduction and commentary. London, SCM Press, (1952). 150 p. 8°. (Torch Bible commentaries). ע' 11—12.

592 **Orlinski, Harry M[eyer]**. The Septuagint; the oldest translation of the Bible. Cincinnati, Union of American Hebrew Congregations, (c1949). 1 p. l., 20 numb. l. 4°. (Union anniversary series). במכתב-הכפלה. "Edited by Emanuel Gamoran."

593 **Paret, Oskar**. Die Bibel; ihre Überlieferung in Druck und Schrift. 2. durchges. Aufl. Stuttgart, Privileg. Württ. Bibelanstalt, (1950). 3 p. l., 215, [1] p., front. (facsim.), map, 61 pl. (incl. facsim.). 8°.

הספר התהווה מהרצאות שהרצה המחבר בשנות הויכוח ע"ד נאמנותו של המקרא, בשנות 1937—1939, וגם מהרצאות מרובות, שהרצה המחבר אחרי כן במקומות שונים בוירטמברג.

594 **Parrinder, G[oeffrey]**. The Bible and polygamy; a study of Hebrew and Christian teaching. London, S. P. C. K., 1950. 3 p. l., 78 p. 8°.

595 **Paul-Marie de la Croix**. L'Ancien Testament source de vie spirituelle. (Paris). Desclée de Brouwer, (1952). 930 p. l., front. 8°. (Les études carmélitaines). נכתב מתוך השקפה נוצרית-המודרות: Dieu et l'âme. Amour divin. Chemins de Dieu

596 **Power, A[rnold] D[anvers]**. Side lights on the Book of Proverbs. London, Longmans, Green and Co., (1950). XVIII, 59 p. 8°.

597 **Praktisches Bibelhandbuch**: Wortkonkordanz. Herausgegeben vom Katholischen Bibel-Werk. Stuttgart. (Stuttgart), 1951. 338 p. 4°. "Einzelband."

583 **Lewittes, Mordecai H.** Heroes of Jewish history; from Abraham to Moses, with exercises, projects and games ... Illustrations by Audrey Namowitz. New York, Hebrew Publishing Co., (c1952). 207 p., front. (map), illus. 8°.

584 **Macht, David I[srael]**. The heart and blood in the Bible. Baltimore, (Boone Press), 1951. 5 p. l., 79 p. 8°.

מחקרים למדע הרפואה בתנ"ך.

585 **Maag, Victor**. Text, Wortschatz und Begriffswelt des Buches Amos. Leiden, E. J. Brill, 1951. XIV p., 1 l., 254 p. 8°. [Diss. Zürich, 1945].

586 **MacLaurin, E. C. B.** The origin of the Hebrew sacrificial system. (Sydney, typ. Sydney and Melbourne Pub. Co.), 1948. 30 p., 1 l. 8°.

587 **Meyer, F[rederick] B[rotherton]**. The prophet of hope; studies in Zechariah. London, Marshall, Morgan & Scott, (1952). 128 p. 8°.

588 **Moldenke, Harold N[orman]; Alma L. Moldenke**. Plants of the Bible. Waltham, Mass., Chronica Botanica Co., 1952. XIX, [1], 328 p., illus., facsim., map, pl. 8°.

= A New series of plant science books. v. 28. ביבליוגרפיה: ע' 259—274.

הספר כולל תאור של 230 צמחים, כסודרים בסדר א"ב, בתחלת הספר שני פרקי-מבוא: Historical sketch. Description of the Land

589 **Murray, A[ibert] Victor**. How to know your Bible; a guide to biblical study. London, G. Allen and Unwin, (1952). 185, 7 p. (illus., maps, tabs.). 8°.

590 **Neches, Solomon M[ichael]**. The case of Mordecai vs. Haman... Los Angeles, DeVorss & Co., (c1951). 55 p. 8°.

light of three decades of criticism. The Suffering Servant and the Davidic Messiah. The nature of O.T. prophecy. The chronological order of Ezra and Nehemiah. The marriage of Ruth. The interpretation of the Song of Songs. The unity of the Book of Daniel. Recent discovery and the patriarchal age.

605 **Rypins, Stanley**. The Book of thirty centuries; an introduction to modern study of the Bible. New York, Macmillan, 1951. XVII, 420 p., front. (facsim.). 8°.

על התנ"ך והברית החדשה.

606 **Sands, Percy C[oo]per**. Men of God; material and narratives for lessons on the Old Testament for senior classes and adolescents. London, National Society S.P.C.K., 1950. 180 p. 8°.

607 **Schedl, Claus**. Sieben Thesen wider des Alten Testaments Verächter. Wien, Herder, 1948. 29, [1] p., 1 l. 8°.

608 **Schildenberger, Johannes**. Vom Geheimnis des Gotteswortes. Einführung in das Verständnis der Heiligen Schrift. Heidelberg, F.H. Kerle, 1950. XVI, 531, [1] p. 8°.

609 **Short, Arthur Rendle**. Archaeology gives evidence; Bible history and Eastern discovery. London, Tyndale Press, (1951). 64 p. 8°. (Foundations for faith).

610 **Short, Arthur Rendle**. Modern discovery and the Bible. (3rd ed. rev.). London, Inter-Varsity Fellowship, (1952). 246 p. 8°.

כולל ביבליוגרפיות מהדורה א' עיין ק. ט. שנה כ"ב ע' 111, שם גם ציון.

611 **Smalley, Beryl**. The study of the Bible in the Middle Ages. (2nd ed.). Oxford, B. Blackwell, 1952. XXII, 406 p., facsim. 8°.

התנ"ך: Bibliography, p. VI. Introduction. The Fathers, Monastic and cathedral schools.

598 **Reed, William L[a Forest]**. The asherah in the Old Testament. Fort Worth, Texas Christian University Press, 1949. VI p., 1 l., 116 p., illus. 8°.

במכונית הכפולה.

599 **Rehm, Martin**. Das Bild Gottes im Alten Testament. Würzburg, Echter-Verlag, (1951). 95 p. 8°.

600 **Rehwinkel, Alfred M[artin]**. The Flood in the light of the Bible, geology and archaeology. Saint Louis, Mo., Concordia Publishing House, 1951. XX p., 1 l., 372 p., illus., map, port. 8°.

601 **Richardson, Alan; Wolfgang Schweitzer**, ed. Die Autorität der Bibel heute; ein vom Weltkirchenrat zusammengestelltes Symposium über "Die biblische Autorität für die soziale und politische Botschaft der Kirche heute". Zürich, Gotthelf-Verlag, (pref. 1951). 406 p. 8°.

המדורות: Unser gemeinsamer Ausgangspunkt. Vorwort. Grundsätzliche Besinnung über die Autorität der Bibel auf sozialem und politischem Gebiet. Biblische Theologie und Ethik in der Gegenwart; ein Überblick über den Stand der Forschungen und die ökumenische Gesprächslage. Grundsätzliche hermeneutische Besinnung. Anwendung auf Einzelfragen.

602 **Ridderbos, Nic. H.** Psalmen en cultus ... Kampen, J. H. Kok, 1950. 40 p. 8°.

Inaugurele rede — Amsterdam.

603 **Robinson, Donald W. B.** Josiah's reform and the Book of the law. London, Tyndale Press, (1951). 40 p. 8°.

604 **Rowley, Harold H[enry]**. The Servant of the Lord and other essays on the Old Testament. London, Lutterworth Press, (1952). XII, 327 p. 8°.

התנ"ך: The Servant of the Lord in the

- G. Howland, Troy, Ohio. Based on research by Paul Leslie Garber. Script by Paul Leslie Garber. Produced by Southeastern Films, Atlanta.
- Manual by Paul Leslie : מיקרופילם- נסח ל: Garber. c1951. 24 l.
- 619 Thieme, Karl. Jermias, Vaterlandsverräter oder Friedensapostel? Freiburg i. Br., Herder, 1947. 30, [2] p. 8°.
- (Die Biblische Schatzkammer).
- "Vortrag gehalten in Basel ... 1942 und zuerst veröffentlicht in "Judaica", Zürich 1946."
- 620 Tomlin, E[ric] W[alter] F[rederick]. The great philosophers: the eastern world. London, Skeffington, (1952). 299 p., pl. 8°.
- החלק: Babylonia and Israel, p. 74—119.
- 621 Vaccari, Alberto. Scritti di erudizione e di filologia. v. 1: Filologia biblica e patristica. Roma, Edizioni di storia e letteratura, 1952. XLVI p., 1 l., 395 p., 1 l. 8°.
- כתבים כנעניים חנוך ובלשנות. כ' א': בלשנות של החנוך ושל אבות הכנענים.
- מהחן: La fortuna della Lettera d'Aristea in Italia. Babilonismo e messianismo. Il messianismo ebraico e la IV ecloga di Vergilio. Il testo Antiocheno dei Salmi al sec. IV. Esichio di Gerusalemme e il suo "Commentarius in Leviticum". I salteri di s. Girolamo e di s. Agostino. La Bibbia nell'ambiente di s. Benedetto. Il genuino commento ai Salmi di Remigio di Auxerre. L'editio princeps del commento di Aimone alla Cantica e la chiave di un problema letterario.
- 622 Veldkamp, H. Paraphrase van het boek van de profeet Hosea en van het boek van de profeet Joel. Franeker, T. Wever, [195-?], 82 p., 1 l. 8°.
- (Paraphrase Heilige Schrift).
- The Victorines. Andrew of St. Victor. Masters of the sacred page. The friars. Conclusions. Appendix.
- מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ' ע' 25.
- 612 Snaith, Norman [Henry]. Hymns of the Temple. London, SCM Press. (1951). 127 p. 8°.
- על שירי קרח ואסף שבס' תהלים (פרקים מ"ב, מ"ד, מ"ה, נ"ו, ע"ג). בחחלת הספר פרק על תהלים, ע' 11—31.
- 613 Starozákonné studie, vydává Miloš Bič, v. I: Miloš Bič: Stopy po drobnopra- vectvi v Jisráeli. V Praze, Spolek posluchačů Husovy fakulty, 1947. 47, [1] p. 8°.
- מחקרים תנכיים, מ"ל מ. ביץ. 1: עקבות של הגות'עיתיות בישראל.
- 614 Steinmann, J[ean]. Les Psaumes. Paris, J. Gabalda, 1951. 186 p., 1 l. 8°.
- 615 Stevenson, William Barron. Critical notes on the Hebrew text of the poem of Job. (Aberdeen). Published for the Glasgow University Oriental Society by the Aberdeen University Press, 1951. VIII, 170 p. 8°.
- ביבלוגרפיה: ע' vi—vii.
- 616 Sweetapple, H[enry] D[arell] S[udell]. Hebrew heroes and patriots; diagrams and notes on the Book of Judges. London, Church Book Room Press, [1952]. 60 p., diagrs. 8°.
- = The message of the Old Testament. 4.
- 617 Tasker, R[andolph] V[incen]t G[reenwood]. The biblical doctrine of the wrath of God. London, Tyndale Press, [1951]. 48 p. 8°.
- "The Tyndale lecture in Biblical theology for 1951".
- 618 The Temple of Solomon. The Howland-Garber model. Copyright, 1950, by E. G. Howland & P. L. Garber. Model E.

- 629 Wright, J. Stafford. The authority of the Bible. London, Tyndale Press, (1947). 34, [1] p. 8°. (Books for the sixth former). Reprint of 1946 issue.
- 630 Wright, J. Stafford. The date of Ezra's coming to Jerusalem. London, Tyndale Press. (1947). 32 p. 8°. "The Tyndale Old Testament lecture, 1946".
- ברית חדשה
- 631 Atkinson, Basil F[eris] C[ampbell]. The Christian's use of the Old Testament. London, Inter-Varsity Fellowship, (1952). 130 p. 8°.
- 632 Holzner, Joseph. Paul de Tarse; traduit de l'allemand par Léon Johner. Nouv. éd. Paris, Editions Alsatia, (1950). 588 p., 2 l., illus., maps, plans, port., chronol. tab. 8° Paulus, sein Leben und seine Briefe in religionsgeschichtlichem Zusammenhang.
- 633 New Testament. Novum Testamentum graece et latine; textum graecum recensuit, apparatus criticum ex editionibus et codicibus manuscriptis collectum addidit, textum latinum ex Vulgata versione... repetiit Henr. Jos. Vogels... Ed. 3a. Pars 1—2. Friburgi Brisgoviae, Herder, 1949—50. 8°.
- התנ"ך: Pars 1: Evangelia et Actus apostolorum. 1949. XIII. [2], 478, 478 p.
- Pars 2: Epistolae et Apocalypsis. 1950. VI, [3], 481—794, 481—794, [2] p.
- לסינית ויוונית עמוד מול עמוד. מנין העמודים כפול.
- 634 Schrenk, Gottlob. Die Weissagung über Israel im Neuen Testament. Zürich, Gotthelf-Verlag. (c1951). 75 p. 8°.
- 635 Smith, D. Howard. The pattern in the Mount; Hebrew ideals and their influence on Christianity. London, Epworth Press, (1948). 218 p. 8°.
- 623 Vetus Testamentum. Pub. by the International Organization of Old Testament Scholars, Leiden, E. J. Brill, 1951. 8°.
- G. W. Anderson, Aage Ben-tzen, P. A. H. de Boer, a. o. חוב' א': יאנואר. 80 ע': תכנה עיין ק'. ס'. שנה כ"ז ע' 236.
- 624 Vollborn, Werner. Studien zum Zeitverständnis des Alten Testamentes. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1951. 272 p.
- מיקרופילם פוטיבי מתוך כתב-מכונה. הוכן בשנת 1952 ע"י Mittelstelle für Mikrokopie, Göttingen. הספר הופיע רק בצורה זו.
- 625 Wanefsky, David. The prophets speak to us anew. New York, Philosophical Library, (c1952). XIII p., 1 l., 232 p. 8°.
- תמצית דברי הנביאים, פרק פרק לחוד.
- 626 Welch, Adam C[leghorn]. Kings and prophets of Israel... edited by Norman W. Porteous, with a memoir of his life, by George S. Gunn. London, Lutterworth Press, (1952). 264 p., front. (port.). 8°.
- התנ"ך: Editor's preface. List of published works by Adam C. Welch: p. [11]. — G. S. Gunn: Memoir. — Moses in the O. T. tradition. Saul. David. Amos. Hosea. Isaiah.
- 627 Widengren, Geo. The king and the tree of life in ancient Near Eastern religion <king and saviour IV>. Uppsala, A. B. Lundequistska bokhandeln, (1951). 79, [1] p. illus. 8°. = Uppsala universitets årsskrift 1951, 4. Acta universitatis Upsaliensis.
- ביבליוגרפיה: ע' [71]—77.
- על עץ החיים בתנ"ך ע' 25—31, 49—61 וגם בנספחים.
- 628 Williams, R[onald] R[alph]. The perfect law of liberty; an interpretation of Psalm 119. London, A. R. Mowbray, (1952). 69 p. 8°.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

בסוף הספר הקדמה ושער נוסף באנגלית: Sefer ha-simanim ha-schalem; a complete collection and explanation of all the mnemonics, the so-called "Simanim" occurring in the Talmud ... by P. Jacob Kohn.

„רשימת הספרים שנתחברו במקצוע הסימנים וגם שמות החכמים שרק בדרך אגב עסקו בהם“, ע' /XV—XIV.

641 לוברט, מרדכי יהודה. ספר מלחמות יהודה; כולל חידושים וביאורים הערות והארות בעניינים חמורים וסוגיות עמוקות בש"ס וברמב"ם סדר קדשים. חובר מאת... מרדכי יהודה לובארט... ניו יארק, דפוס הדר, תשי"א. 308, [4] ע' 2.

642 לונדון. הכולל של ישיבת תורת אמת. קובץ חידושי חברי הכולל של ישיבת תורת אמת בענייני מסכת בבא קמא יצא לאור על ידי חברי הכולל לונדון אנגליה. חב' א' לונדון, חנוכה תשי"ה. 52 ע' 8.

643 לנדא, אהרן (בן משה צבי). ספר אימוץ הניקור... אשר העתקתי מש"ע ואחרונים... בלשון עברי טייטש... המאסף והמסדר אהרן סג"ל לנדא... לבוב, א. מ. אלטשטאדט, תרצ"ו. 11, [1] דף. 8.

644 מאירי, מאיר. שדי חמד הקצר: האנציקלופדיה... על כללי התלמוד ושיטות הפוסקים... חברי... מרן חיים חזקיהו מדיני, מעובד ומסודר בדרך קצרה עם תוספות וחידושי דינים מאת הרב מאיר מאירי [= פוירורגר]... לונדון, תשי"א. [8] ע' /פסטימילים. 8.

דוגמאות מתוך הספר הנ"ל בצירוף דוגמאות של ספר תורת האגדה וספר עזרת נשים.

645 מזאה, דב בער. ספר תחלת דבר: חידושי תורה על מ"ב ביצה, אשר חדשתי... New York, (הס"י תשי"א). 104 ע' 8.

646 משה בן מימון. הלכות גחלות מספר משנה תורה להרמב"ם, מסודר ומתורגם עם מראה מקומות והערות מאת אברהם חיים קליין... בתשתתפות אהרן בלאך, לונדון, (Shapiro, Vallentine & Co.), תשי"ה. 33, 39—2 [1] ע' 8.

636 אבות. ספר פרקי אבות על מסכת אבות... [עם] פירוש רבינו עובדי' מברטנורה... פירוש בית לוי מהגאון... ר' לוי יצחק האבדוק... ברויטשוב... פירוש בית ישראל מאת... ר' ישראל... מקאזניץ... יוצא לאור בתוצאה שני'... קליינזאדריין, דפוס א. י. קליין, תשי"ג. 29 דף. 8.

637 אלברשטיין, דוד. קונטרס הניקור השלם, מכל חלקי הבהמה... דיני הניקור... כפי הנהוג בפולין, ליטה ובגאליציע... עם קונטרס... „בירור הלכה“, מאת דוד... אלברשטיין, וארשא, „מפצי תורה ודת“, תרצ"ס. 32 ע' 8.

638 בומבך, נפתלי הירץ. ספר שאלות ותשובות גבעת הלבונה... לחלק ראשון מאורח חיים, אשר חיברתי... נפתלי הירץ באמבאך באאמ"ד... יוסף... ראבד"ק סאמבר, וגלוח בסופו קונטרס גם על הגבעה... בענין גם החנוכה... [מאת] יוסף שאלל... מק' יאברוב. לובלין, דפוס ע. צוועקין, תרצ"ס. [8] 103, 5, [2] דף. 2.

639 [הלשטיק], מאיר יחיאל. ספר מאיר עיני חכמים, מהדורא תנינא, מאת... רבינו מאיר יחיאל... בן ר' אברהם יצחק... נעתק... והובא לביה"ד ע"י... ר' יחיאל ראובן מאנדעלבוים. חלק א—ג, בכרך אחד. ניו יארק, דפוס הדר, תשי"ב. 2.

צלים. התכן: חלק א: חידושים על סוגיות שבש"ס. [4] 138, [2] ע'.

חלק [ב]: קובץ תשובות עם שלש תשובות מן המחבר ר' יחיאל. [2] 82, [2] ע'.

חלק [ג]: על התורה בדרך החסידות ודרושים. [2] 62, [1] ע'.

640 כהן, פנחס יעקב. ספר הסימנים השלם; כולל כל הסימנים המובאים בתלמוד בבלי... ונתוספו עליהם הסימנים הנמצאים בכתבי יד ובספרי הראשונים וחסרים בש"ס שלנו, וכל הסימנים המובאים בשם „סימן לדבר“, „וסימנא“ או „וסימנך“, עם הגהות ותקונים ופירושים... וסימנים... בספרי האחרונים. נאספו... וגם נתבארו ע"י פנחס יעקב כהן. לונדון, דפוס „המדפיס“, תשי"ג. xv, 163, [1] ע' 8.

(פרקים נבחרים בהלכה) שער לעזי:

Maimonides' Laws of inheritance. עברית ואנגלית בסמית' עמודים כפולה.

647 משניות. משניות... בעברית מנקודת, הקדמות, תרגום אנגלי, פרוש אנגלי, הוספות <צמחים, ביוגרפיות>. לוחות המפתחות. מאת שלום שרגא בלאקמאן... א: סדר זרעים. לונדון, משנה פרס לטר, תשי"א. [6] 542 ע' 8°.

שער נוסף באנגלית: Mishnayoth; pointed: Hebrew text, introductions, translation, notes, supplements <flora, biographies>, indexes, v. I: Order Zeraim. By Philip Blackman. London, Mishna Press, 1951.

648 תלמוד בבלי. תלמוד מפורש על מסכת ברכות... וערך ע"י בנימין הלוי ליפשיץ... פרק ב' ו'.

התכן: פרק שני הופעה שניה. (Boston). תשי"ו. xvi, 112 ע' 8°.

פרק ששי: גירסאות, תשי"ח. 180 ע' 8°. את הקודמים עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 350, שם גם ציון.

649 תלמוד ירושלמי. מסכת... מתלמוד ארץ ישראל, מתורגמת ומפורשת על ידי יעקב גיומן... בוסטון, בית המדרש למורים, תשי"ד—תשי"א. 4°. התכן: [א]: ברכות. תשי"ד. xvi, 154 ע'. [ב]: פאה. תשי"א. [5], 86 ע'.

Löwinger, S. Gaonic interpretation of the Tractates Gittin and Qiddushin. עין ק. ס. כרך. כ"ח ע' 195 סור ו'.

ד"ר לוינגר סבור שלפנינו "פירוש" גאונים למסכות גיטין וקידושין שגולקטו ע"י חכם אחד, שאינו ידוע לנו. מתוך תשובות הגאונים ופירושיהם למסכתות הנזכרות. כדוגמא הוא מזכיר את פירושו האבוד של רב האי לגיטין או פירושי רב חנינאי לקידושין (אמנם אין לנו שום הוכחה שכתב גאון זה פירושים למס' זו, כי אותו פירוש יחיד שאליו מרמז ד"ר לוינגר לקוח מתשובה אחת שלו). אולם לי נראה שלפנינו תשובות גאון במקורם ולא ליקוט שנעשה בזמן מאוחר יותר מתוך תשובות הגאונים ופירושיהם. וקודם כל אציין, שיש המושך לקטע שלפנינו.

והוא הקטע התשיעי בתשובה"ג. קהלת שלמה" (ירושלם תרנ"ט). לרי"א חרטהימר, עמ' ל"ה, המכיל סימני מא—מג שם. הקטע של חרטהימר (שנמסר לאדלר וממנו לביהמ"ד לרבנים בניארק) מתחיל בדיוק במקום שמסיים הקטע שלנו.

ואשר לאבהותן של התשובות שבשני הקטעים נוטה אני ליחסן לפי סגנון ותכנון לרב האי. והרי דוגמאות אחדות מן הלשונות המיוחדים שבהן: "עיקר דיל ה", כשהגאון רוצה להראות על שורש השמועה ומקורה, מצוי בתשובות רב האי, ע"י למשל תשובה"ג הוצ' הרכבי סי' רס"ו, רמ"ז, ר"ץ: תשובה"ג מגניזת קמברידג' (ירושלם תשי"ב) עמ' 33 סי' כ"ז (והיא לרב האי ולא לרשב"ח), "עיקר דבר זה" או "עיקר הדברים", "עיקר דהא מילתא" — תשובה"ג הרכבי רמ"ה, רס"ו, שי"ד, שמו"ו: קהלת שלמה סי' י"ב; תשובה"ג מגניזת קמברידג' עמ' 44 ועוד. "ועיקר דהא דראבינא" (עמ' ד שו' 4), תשובה"ג הרכבי מ"ב, פ"א ועוד. "זו ברורה היא" (עמ' 6 שו' 15), תשובה"ג הרכבי ל"א, מ"ז, ס"ט, ע"ב, ר"ל, רמ"ד, ועוד. וכן הביטויים: "הכין הוא גמרא", "הכין הוא גירסא", "ולפום הכין אמרינן", "כך היא השמועה", "הכין היא שמעתא" ועוד. הגאון קורא לארמית "ל שו"נ", "בלשוננו" (עמ' 10 שו' 3: וקורא בלשונו ברור מנעול), וכן בתשובות רב האי תשובה"ג הוצ' הרכבי סי' רכ"ט, רנ"ה, תי"ח. בתשובות אלו הרבה להשתמש רב חננאל בפירושי תלמוד, וכמה דברים הנמצאים בהן מובאים בס' הערוך בשם ר"ח. הושה פרי"ח לבבא בתרא, בתשובה"ג שהדפסתי מגניזת קמברידג' עמ' 212 וערוך ע' פרא, וכן ערוך ע' תבר ועוד. מערוך ע' לבא נראה שבעל הערוך לא השתמש בתשובות אלו במקורו, כפי שנראה לכאורה בערך לפי. ועי' גם ערך אהרי וע' קקרי.

ועתה קצת הערות ותיקונים לגוף התשובות.

עמ' א' של כתה"י שו' 2 צ"ל: ולעין מתנה. שו' 3 צ"ל: והתייב לה [למקבל]. שו' 7 צ"ל: [ומיעדף עדיף. שו' 8 צ"ל: בתנא]. שו' 9: "ורובה דרבנן קא סמכי אדאבי דאמי" נקייטין, ואנחנא [לא] ברירא לנא" וכו' — נראה שהשואלים נתקשו בזה, שאבי אמר (גיטין ל"ב ב') נקייטין שליח מתנה הרי הוא כשליח הגט, נפקא מינה להולך לאו כוכי, ואילו במחלוקת אביי ורבא (שם דף כ"ט א') נראה, שאביי סובר כרבא, שמתנה אינה כגט לענין שליחות. עמ' ב' בכה"י שו' 1 צ"ל: אמ' [ליה אין כותבין].

= Consejo superior de investigaciones científicas. Instituto Arias Montano. Serie D, núm. 3. נוסף המקור העברי עם שער חלקי בעברית: ר' אברהם בר חייא הברגלני: ספר יסודי התבונה ומגדל האמונה.

מהדורה בקרית עם תרגום, הקדמה והערות.

653 **Berger, Elmer.** A partisan history of Judaism... Foreword by Paul Hutchinson. New York, Devin-Adair Co., 1951. XVI p., 1 l., 142 p. 8°.

המחבר מנהל "המועצה האמריקאית למען היהדות".

P. Hutchinson: Foreword. — Preface.

— Where did Jews and Judaism come from? How did Jews come to believe in one God? Meet the rebels who changed the world. What happened to Judaism in the Ghetto? The dilemma of nationality versus religion. Judaism for Americans of Jewish faith. Bibliography, p. [141]—142.

654 **Bernstein, Philip S[idney].** What the Jews believe... Illustrated by Fritz Eichenberg. New York, Farrar, Straus and Young, (c1950). 3 p. l., 100 p., incl. pl. 8°.

"An expansion of an article written for Life magazine." 1950.

655 **Bonsirven, Joseph.** Il giudaismo palestinese al tempo di Gesù Cristo. Traduzione del francese di Giosuè Marigliano. Torino, Marietti, 1950. 187, [1] p. 8°.

= La Sacra Bibbia. Volgata latina e traduzione italiana... sotto la direzione di Mons. Salvatore Garofalo, suppl. [3].

בראש השער: Giuseppe Bonsirven
את המקור עיין ק. ט. שנה י"ג ע' 55 (שם גם התוכן) ושנה כ"ז ע' 351.

656 **Buber, Martin.** An der Wende: Reden über das Judentum. Köln, J. Hegner, (c1952). 106, [1] p. 8°.

התוכן: Der Geist Israels und die Welt von

בעא [מיניה טעם ולא] יהב) ליה, אלא אמר ליה קבלה היא שאין כתב[נ]ן. השלמתי על פי ס' הערוך ע' למי. שו' 6: "ואמרין נמי" — זהו פירוש אחר שונה מן הקודם. שו' 7: כ"א אותיות. שו' 8: מאי [ד]כתיב. שו' 9: [מילא ש]לימה.

עמ' ר' בכה"י שו' 20: אופי הן עיקר חריות של דקל וכו' וכן השוה תשובת רה"ג בתשובה"ג הרבני ס' ל"ד ושם ס' תי"א, וכן קהלת שלמה ס' ל"ה, ור"ח השתמש בתשובתו. — שם שו' 26: "כי רבי יאשיה מן הוציל הוא, ששם ביתו של עזרא הסופר שממנו עלה", ידיעה חשובה. והשוה אגרת רש"ג הוצ' לוי' עמ' 73: "והוא כנישתא דהוצל קרובה היא לבית מדרשו של עזרא הסופר, למסג מנהרדעא היא". ועי' גם במכתבו של רב שריא, Saadyana, 123.

עמ' ד' שו' 13: אודו לי זי, כבר תיקן והעיר מרופ' לוינגר עצמו בטופס שלפני שוי הוא כמו איזו, וכ"ה בגאוניקה 361 שו' 25: אליה (מאמר ליה) זי גופא דעובדא וכו', ועי' מש"כ רייז אפשטיין ז"ל ביאהרבוך ד. יוד-ליט. גין, אה, 283.

י"שר כחו של לוינגר על שפרסם קטע חשוב זה.

ש. אס"ף

650 **Moses b. Maimon.** The Code of Maimonides. Book 12: The Book of acquisition, translated from the Hebrew by Isaac Klein. New Haven, Yale University Press, 1951. XV, 335, [1] p. 8°. = Yale Judaica series, v. 5. עיין גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 153 ושנה כ"ז ע' 350.

651 **Rappaport, S[olomon].** Rabbinic thoughts on race. Johannesburg, Electric Printing Works, 1951. 59 p. 8°.

דעות חז"ל על הגזעים: הדת ולא הגזע הוא הגורם המכריע בעניינם.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

652 **Abraham bar Hiyya.** La obra enciclopédica Yesodé ha-tebuná u-migdal ha-emuná de R. Abraham bar Hiyya ha-Bargeloni. Edición crítica con traducción, prólogo y notas, por José M.a Millás Vallicrosa. Madrid, (Casa provincial de caridad de Barcelona), 1952. 96 p., 1 l., 52 p., 2 facsim. 8°.

- ner. (Paris), J. Vrin, 1950. 190 p., 1 l. 8°.
- Ibn Gabirol <Avicembron> : **בראש השער** : heute. Judentum und Kultur. Die heimliche Frage, Der Dialog zwischen Himmel und Erde.
- 663 **Heller, Bernard**. Epistle to an apostate ... With an epilogue by Pierre van Paassen. New York, Bookman's Press, 1951. 3 p. l., II, 104 p. 8°.
- Karl Stern : The : **בקורת שלילית של הסתר** : pillar of fire
- 664 **Husik, Isaac**. Philosophical essays, ancient, mediaeval & modern ... Edited by Milton C. Nahm and Leo Strauss. Oxford, B. Blackwell, 1952. XLII, 358 p. 8°.
- התנ"ך : M. C. Nahm and L. Strauss : Preface, p. VII—XLII. I : Essays on Judaism : Hellenism and Judaism. The unity of human learning. The Jew in the world of learning. A plea for intelligent Judaism. II : General essays on Jewish philosophy : Knowledge of God. Jewish philosophy. Geschichte d. jüd. Philosophie ... von D. Neamark. Professor Neumark's "Attributenlehre". III : Essays on individual philosophers : ... The philosophy of Maimonides. A question of logic in Maimonides. Maimonides and Spinoza on the interpretation of the Bible ... Gersonides. Studies in Gersonides. Joseph Albo ... IV : Essays in jurisprudence and philosophy of law. V : Concluding essay : Gleaning after the reapers.
- 665 **Institute for Religious and Social Studies**. Conflict of loyalties, a series of addresses and discussions, ed. by R. M. MacIver. New York, distributed by Harper & Brothers, (c1952). VII p., 1 l., 150 p. 8°.
- (Religion and civilization series).
- מהתנ"ך : L. Finkelstein : Institutionalism and the faith.
- 666 **Kadushin, Max**. The Rabbinic mind. New York, Jewish Theological Seminary of America, 5712-1952. XVII, 394 p. 8°.
- 657 **Choucroun, I[saac] M[arc]**. Le judaïsme : doctrines et préceptes. Paris, Presses universitaires de France, 1951. 3 p. l., 155, [1] p. 8°.
- = Mythes et religions, [26].
- 658 **Cohon, Samuel S[olomon]**. L'idea ebraica di Dio. (Testi tradotti da Jolanda Jona e Raoul Elia). [Milano], Bollettino della Comunità israelitica di Milano, 5712—1952, 78 p., 1 l., 8°. = Quaderni del Bollettino, 2.
- 659 **Domnitz, Myer**. Your Jewish neighbour ... With a foreword by Henry T. Wigley. London, Woburn Press, (pref. 1949). 30 p., 1 illus. 8°.
- מאמרים על היהודים, היהדות והתנ"ך היהודיים.
- 660 **Feinberg, Louis**. The spiritual foundations of Judaism and other essays, selected addresses and writings ... With an appreciation by Emanuel Gamoran. Cincinnati, Congregation Adath Israel, 1951. XIV p., 2 l., 280 p., front. (port.). 8°.
- המורדות : Religious essays. The will to live. Historical essays. Renaissance, General essays. Miscellaneous.
- כולל גם מאמר בעברית : התפתחות ההלכה ע"י פרוש והערמה, ומאמר ביווית : אין פארטידיגונג פון דעם עגונה פראיעקט.
- 661 **Ferm, Vergilius [Ture Anselm]**, ed. Forgotten religions <including some living primitive religions>. New York, Philosophical Library, (c1950). XV, 392 p., illus. 8°.
- מהתנ"ך : Th. H. Gaster : The religion of the Canaanites, p. 111—143.
- 662 **Gabirol, Solomon Ibn**. La source de vie, livre III ; de la démonstration de l'existence des substances simples. Traduction, introduction, notes et index, par Fernand Brun-

התכן: Prefaces. The origin of the Hebrew people — Hebrew law — Hebrew God — Hebrew priesthood — Hebrew prophecy — Hebrew monotheism.

672 **Moses b. Maimon.** Über die Lebensdauer; ein unediertes Responsum herausgegeben, übersetzt und erklärt von Gotthold Weil. Basel, S. Karger, 1953. 59 p. 8°.

בראש השער: Maimonides.

כל פרסום של כתביו הרמב"ם, שלא נדפס עדיין, מן ההכרח שיעורר התענינות רבה בקרב קהל הקוראים. הפרסום שלפנינו כולל תשובה לשאלה: האם קץ החיים של האדם («אגל» בערבית), היינו מועד וזמן המות, נקבע מראש על ידי הבורא או לא. סרופיסור ויל הצליח למצוא את הכ"י בארכיון סרופיסור ולהוציא את המקור הערבי באותיות עבריות — עם עיבוד מדעי מקיף ועם תרגום לגרמנית. עצם הופעתה של תשובה זו היא הפתעה, אחרי שכל המורשה הספרותית של הרמב"ם נחקרה בחריצות מופלאה במשך דורות רבים.

תוכן התשובה מתחלק כמעט שווה בשווה בין החלק התיאולוגי-פילוסופי במחציתה השנייה, ובין החלק הרפואי במחציתה הראשונה. ההבלטה המיוחדת של הצד הרפואי בתוך תשובה שעיקר תוכנה הוא בעצם דתי מתבארת על ידי כך שהיא מופנה לתלמידו האהוב יוסף בן יהודה אבן-עקנין שגם הוא היה רופא והיה מוכשר להבין את המחקר הרפואי המפורט בראש התשובה.

הוצאות כתביו הרפואיים של הרמב"ם בדורות האחרונים מתחלקות לשלושה סוגים: 1) הרוב המכריע שיין לכתבים שהיו ידועים לביבליוגרפים והוזכרו על ידם (ביחוד על ידי שטיינשניידר) עם סימון מדויק של מקום המצאם בספריות הגדולות בעולם, אלא שמטעמים שונים עוד לא ראו את אור הדפוס. לסוג זה שייכים למשל: על הרעלים ותרופותיהם (י. מ. רבינוביץ בצרפתית 1865, שטיינשניידר בגרמנית, 1873), כל ההוצאות המופתיות של קרוגר, 1906—1924, ספר הקצרת (מינסטר, 1940). 2) הוצאות שלא היו ידועות עד כה לביבליוגרפים. הדוגמא היחידה שיכולים להצביע עליה היא פרסומו של «כאור שמות התרופות» על ידי מאיר הוהן. 1940. אמנם החיבור הזה נזכר על ידי אבן אבי אצבעה, אבל אינו מופיע שוב בביבליוגרפיות האחרונות. החיבור לא נדק על ידי חוקרים אחרים

התכן: Preface. Introductory. The organism of Rabbinic value-concepts. The conceptual term and its implications. Haggadah. Halakah and the self. The category of significance. Normal mysticism. This side of philosophy.

667 **Köhler, Hans.** Die Wirkung des Judentums auf das abendländische Geistesleben. Berlin, Duncker & Humblot, (c1952). 137 p. 8°.

"Veröffentlichung der Freien Universität Berlin".

התכן: Einleitung. Israel und der jüdische Prophetismus. Das Judentum der nachexilischen Zeit und der priesterliche Geist. Das mittelalterliche Judentum. Das Judentum in der Zeit und der priesterliche Geist. Das mitteleuropäische Judentum. Das moderne Judentum im Abendland. Schluss. Literaturverzeichnis, p. [134]—137.

668 **Lattes, Dante.** L'idea d'Israele <apologia dell'ebraismo>. 3a ed. ampliata. Roma, Rassegna mensile di Israel, 1951. 95 p. 8°.

=Collana di opere ebraiche e sionistiche, 2.

הרעיון היהודי (הגות היהודית). מהד' ג' מורחבת. מהדורה א' הופיעה בשנת 1923.

669 **Loos, A[mandus] William,** ed. Religious faith and world culture, New York, Prentice-Hall, Inc., (c1951). VIII, 294 p. 8°.

מטרת הספר לשמש מבוא לחקירה ע"ד ההשפעה היהודית בין האמונה הדתית והתרבות העולמית. (מהמבוא). מהתכן: A. H. Silver: Prophetic religion and world culture, p. 125—141.

670 **Mauskopf, Aaron.** The religious philosophy of the Maharal of Prague. Brooklyn, Hammer Publishing Co., 1949. 4 p. l., 108 p. 8°.

המדורות: Philosophy of Torah. Philosophy of ethics. Philosophy of history.

671 **Meek, Theophile James.** Hebrew origins. Rev. ed. New York, Harper, (c1950). XIII p., 1 l., 246 p. 8°.

כי האדם חייב להימנע מכל הסיבות העלולות להפריע בעד זרימת הליחה בגוף ויצירת החום הטבעי. אם האדם נשמר מסיבות אלה של הפסד וקלקול, אין הוא בא לידי חולי ותקלה ואין הוא מת קודם זמנו הטבעי. המחקר הרפואי שבתשובה מתאים לדעותיו של הרמב"ם בהנהגת הבריאות, פרק ג' ובהלכות דעות פרק ד'.

מכאן פונה הרמב"ם לראיות מתוך כתבי הקודש כדי להוכיח, כי אין קץ החיים נקבע מראש על ידי הבורא. שמירת הבריאות כדרישה דתית מודגמת על ידי הצו של "ושמרת מעקה לגנך פן יפול הנפל ממנו", על ידי סידור ערי המקלט, על ידי הקריאה של הכהן לנושא אשה חדשה לשוב לביתו פן ימות במלחמה. כל אלה הפסוקים מוכיחים, כי אין זמן המות נקבע מראש, אלא שהאדם יכול לבחור באמצעים, כדי להימנע מתקלות. גם הוספת שנות חיים על ידי תשובה ומעשים טובים (נינוה, המלך חזקיהו) נזכרת על ידי הרמב"ם כראיה לדעתו.

פרופסור ויל הצליח לתת מסגרת מתאימה בבאורי הנרחבים לתשובת הרמב"ם בהבניסו מקבילות מענינות והשוואות מאלפות לדברי הרמב"ם במקומות אחרים ובהעמידו אותם מול הדעות של רב סעדיה גאון מצד אחד וחכמי האסלאם מצד שני. הספר מיועד לקהל הקוראים המזרחנים בעולם ועל כן מובאים הדברים לפי המקורות בערבית, למשל מורה נבוכים הוצאת מונק, אכן סינא אך לפי ההדפסה הערבית, וכן רב סעדיה גאון; גם "שמנה פרקים" מובאים לפי ההוצאה בערבית שנדפסה בלידן (הערה מספר 60). לקורא העברי היה אמנם יותר נוח, לו היו המקורות מובאים גם לפי התרגומים העבריים, ואז יכול היה ליהנות ביתר קלות מן הדוקומנטציה המצויינת שבה מבסס המחבר את באוריו. ההגהה טובה; רק בעמוד 40 צריך להיות: מורה נבוכים ג' פרק 33 במקום 73.

עבודתו של פרופסור ויל תגרום נחת רוח ותוספת ידיעות לכל חוקרי הרמב"ם בכלל ולדורשי דעותיו הרפואיות בפרט.

יהושע ליבוביץ

חוק ממאירהוף עצמו שהיה מזרחן והיסטוריון רפואי מסואר. בצורה המתוארת על ידי מאירהוף עם תרגום שמות התרופות לשפות שונות (ביניהם לספרדית!) יש עוד לחכות לחקירות נוספות על זהותו עם החיבור המיוחס על ידי אבן אבי אצ'בעה להרמב"ם. (3) הוצאות של כתבים שנזכרו אמנם על ידי הביבליוגרפים המוס' מכים, אבל לא סומנו בספריות הגדולות בעולם והיה צריך שוב "לגלות" אותן. דוגמה מענינת ויחידה במינה של סוג זה ניתנה בהוצאה הנוכחית של פרופסור ויל.

בהקדמה לפרסומו מספר ג. ויל בצורה מרתקת את השתלשלות תגליתו. כבר בשנת 1879 הודיע שטינשניידר, כי בין כתבי היד שהביא סוחר ספרים וכתבים עתיקים מתמן נמצא פירוש בערבית מאלמוני על ה"משנה תורה" להרמב"ם ובו מובאה תשובה של הרמב"ם על קץ החיים. בשנת 1902 הראה שטינשניידר העתקה חטופה ומשובשת של תשובה זו לייל שהיה אז סטודנט צעיר. אבל אך ב-1925 עלה בידי ויל על ידי השערות מבוססות יפה למצוא את הכתב-יד בארכיון ספרד (מספר 2497 של הקטלוג של נויבואר) ולהודיע כעבור שנה על כך במאמר קצר בכתב עת מזרחני. לבסוף הגיש עתה המחבר את התשובה לקהל הרחב בעיבוד מדעי שלם ובצורה מענינת ביותר.

התשובה פותחת במשפט אמיץ ופסקני כדרכו של הרמב"ם ברוב תשובותיו: "אין לנו ליהודים מועד וקץ קבוע מראש לחיי האדם. בעל חי קיים כל זמן שיכול להשלים את ההפסד בליחה החיונית שהולכת ונפסדת וכל זמן שליחה זו נשמרת במצב מתוקן". כך הופך הרמב"ם את השאלה התיאולוגית בעיקרה לבעיה פיסיולוגית שהוא פותר אותה לפי המושגים של מצב המדע בזמנו. מלבד המושג של "הליחה" מכניס הרמב"ם לשיקול הרפואי את המושג של "החום הטבעי" שבו תלויים החיים, מושג המתאים לאספקת החמצן לרקמות הגוף ולחילוף החומרים שבפיסיולוגיה החישה. בחקירה שיטתית מונה הרמב"ם את כל האפשרויות של ההפסד בחום הטבעי ומדמה את התהליכים החיוניים לנר דולק שהולך ונכבה הן על ידי נזילת השמן מן המנורה, הן על ידי כמות גדולה מדי של השמן שיכולה להחניק את השלהבת. הוא הולך ומפרט את התהליכים שיש בהם משום עיכוב בהספקת האויר דרך הריאות, בהספקת הדם ללב, בפליטת השיירים הנוצרים בגוף. הוא מסכם ואומר,

673 Müller, Ludolf. Solovjev und der Protestantismus, von Ludolf Müller, mit einem Anhang: V. S. Solovjev und das Judentum.

<Rev. ed.>. New York, Hebrew Publishing Co., (c1950). X, 211 p., illus, 8°.

על דיני ישראל ומנהגיו.

678 Strauss, Leo. Persecution and the art of writing. Glencoe, Ill., Free Press, (c1952). 1 p. l., 204 p. 8°.

התכן: Introduction. Persecution and the art of writing. The literary character of the Guide for the perplexed. The law of reason in the Kuzari. How to study Spinoza's Theologico-political treatise.

679 Vajda, Georges. La teología ascética de Bahya Ibn Paquda... Traducción española, con adiciones del autor, por José M.ª Solá Solé. Madrid, Consejo superior de investigaciones científicas, Instituto Arias Montano, 1950. 4 p. l., 200 p., 2 l. 8°.

= Biblioteca hebraico-española, v. 4.

ביבליוגרפיה: ע' 1-2.

קבלה וחסידיזם

680 בן-עזרא [עקיבא]. ה"גנוקא" מסטולין [= ר' ישראל בן אשר]. <מונוגרפיה>. ניוירוק, (הוצאת המחבר), תשי"א. 32 ע' / פורטרטים 8°.

תולדות שושלת החסידים בסטולין.

681 יוסף בן שלמה מפרנק. ספר יסוד יוסף... [מאת] (מוה"ר יוסף... הוא קובץ כל סיבות החטא... עתה נתחדש... בליקטני...) טהרה יום טוב מאחי... חנוני יום טוב ליפא דייטש. חלק ב-ד. 3 כרכים. גאלאנטא [ועוד]. תש"ח-תשי"א. 272; 272; 16, 184 ע' / 8°.

ח' ג': קאשצ'ע, תש"ט. ח' ד': ניוירוק, תשי"א. שער מפורסם נוסף לכל חלק. — ספר "יסוד יוסף" עם פירוש נרחב בשם "טהרה יום טוב". על חטא ה"ז לכטלה. — חלק א' עין ק. ס. כרך כ"ח ע' 162.

682 קורנט, בנימין דוד. ספר קיבוץ מורה ישראל על התורה... אמרי קודש... הבונים על אדני חז"ל... וגלוה לזה פרסראות... [א]: בראשית

Nachwort von Wladimir Szykarski. Freiburg, Herder, 1951. 182 p. 8°.

Bibliographical references included in "Anmerkungen": p. 132-143.

ולרימיר סולוביוב (1853-1900), בנו של היסטוריון רוסי ידוע, פילוסוף רוסי מפורסם וגם משורר, בקי בספרות ובתרבות העברית (שידע לקרא את התנין ואת התלמוד במקור) היה מחסידי איה"ע, לוחם נמרץ באנטישמיות ("שאלת היהודים היא שאלת הנוצרים" טען הוא), וברגעי חייו האחרונים התפלל לשלומם של העם היהודי. הספר שלפנינו מוקדש לעמדתו של ס. בשאלת הכנסיה הנוצרית (ס. לחם לטובת אחוד הכנסיות והשלמתן עם היהדות). — כולל נספח (ע' 125-131) בשם: VI. Solovjev und das Judentum.

674 Het oudste Christendom en de antieke cultuur. I-II. Haarlem, H. D. Tjeenk Willink, 1951. VIII, 602; VI, 477 p. 8°.

"J. H. Waszink, W. C. van Unnik, Ch. de Beus: redactie".

"הנוצרות הקדומה ביותר והתרבות העתיקה". כולל ביבליוגרפיה.

מהתכן: Het Jodendom in het Hellenistisch tijdvak, v. I, p. 381-602.

675 Rowley, H[arold] H[enry]. The Zadokite fragments and the Dead Sea scrolls. Oxford, B. Blackwell, 1952. XII p., 1 l., 133 p. 8°.

"The three lectures ... were delivered in Louvain in March 1952 in a French translation which was prepared by Professor J. Coppens". ביבליוגרפיה: ע' 89-125.

676 Runes, Dagobert D[avid]. Of God, the devil and the Jews. New York, Philosophical Library, (c1952). 3 p. l., 186 p. 8°.

מסות. מהתכן: Jew-baiting and the Holy Ghost. Convert Jews and convert Christians.

גם במסות אחרות נידוני עניני היהודים.

677 Smith, Harold P. A treasure hunt in Judaism. Illustrations by A. D. Bernstein.

688 Buber, Martin. Die chassidische Botschaft. Heidelberg, L. Schneider, 1952. 217 p. 8°.

את הספר בעברית עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 7 ; שם גם ציון ותכן.

689 Buber, Martin. The way of man according to the teachings of Hasidism. London, Routledge & K. Paul, (1950). 46 p. 8°.

את הספר בגרמנית עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 154.

690 Warrain, Francis. La théodicée de la Kabbale <Les Sephiroth — Les noms divins> suivie de 'La nature éternelle' d'après Jacob Boehme. Paris, Les Éditions Vêga, (1949). 225 p., 1 l., diagrs., port., tab. 4°.

תפלה, דרשות, מוסר

691 האת. ספר השנה, יצא לאור בהשתדלותו של ... ה. מ. א. חרקוב ; קבץ מאמרים לבניהנעורים עפ"י סדר פרשיות השבוע, מלוקטים מחבורות "האח" שהופיעו בליובאוויץ בשנות תרע"א-תרע"ד. מסודר ע"י צ. ז. וסרמן וא. סכרוב. ריגא, דפוס "Splendid", תרצ"ט. 90, [2] ע', פורטרט. 8°.

692 אפשטיין, משה יחיאל. ספר אש דת חלק ב' על אהבת ה', אהבת התורה, ואהבת ישראל בו מבוארים ... ענינים נשגבים רבים משרשי התורה והאמונה ... מסודר ומפורש ... עפ"י פרקים מאמרים ואותיות ע"י הרב משה יחיאל הלוי עפשטיין ... (New York, דפוס סברסקי), תשי"ב. 687, [1] ע', 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 60.

693 ברינשטיין, יחזקאל. ספר יד יחזקאל ; כולל מאמרים שהזמן גרמא ... בדרך פשוטי ... מיר סדים ומתובלים במאמרי חז"ל. חלק [א]—ב. (לונדון), תש"ז-תשי"א. 97, [5] ; 108, [4] ע', 8°.

לכל חלק שער נוסף באנגלית ובו שם המחבר : J. Bornstein. דרשות.

694 הגדה של פסח. אור לישראל, והיא הגדה של פסח, פשט וערבי ופראנסים ... סוסה, דפוס מ. גבארי, תש"ח. [2] ; 88, [2] ע', 8°.

עם תרגום ערבי וצרפתי ועם כמה פיוטים בערבית. השנה לפי הפרט שעל המעטפת.

שמות. [ניו-יורק] (דפוס האחים סברסקי), תש"ז. [4] 188 ע', 8°.

שם המחבר מעבר לשער : בנימין דוד Kornet.

683 קמלהר, יקותיאל אריה. ספר דור דעה ; ארבע תקופות חסידות בעש"טית, בשנות ת"ק-תר"כ. סקירה כללית על שיטות נושאי דגל החסידות ... [מאת] יקותיאל אריה קאמעלהאר. ניו-יורק, נ. ברוינפעלד, תשי"ב. [6] 343 ע', 8°.

דפוס צלום (ע"פ דפוס בילגוריי, תרצ"ג).

לכל תקופה שער נוסף מיוחד.

684 שניאורסון, יוסף יצחק. קונטרס י"ט כסלו ה'תש"ט מכבוד ... אדמו"ר יוסף יצחק שניאורסאהן מליובאוויטש. ברוקלין, נ. י. "קרני חוד תורה", תש"ט. 22, [1] ע', 8°.

= ספר' — אוצר החסידים — ליובאוויטש, קונטרס ס"א.

685 (שניאורסון). שלום דב בר. מאמר החלוצי רנ"ט מאת ... מוהר"ר שלום דובער ... מליובאוויטש, בצרף מכתב ושיחה מאת בנו, ברוקלין, נ. י. "קרני חוד תורה", תש"ט. 46, [1] ע', 8°.

= ספר' — אוצר החסידים — ליובאוויטש, קובץ שלשלת האור, היכל שביעי, שער ששי.

686 אונגער, מנשה. חסידות און לעבן. ניו-יארק, 1946, 222, [1] ע', פורטרט. 8°.

המחבר נסה להראות את השינויים הגדולים שהכניסה החסידות לחיי יום יום של היהודים. בספר שני חלקים : הראשון דן על החסידות כתנועה עממית, בשני מסופר על רביים עממיים שחיו בתקופות שונות ובארצות שונות. (מההקדמה).

687 צייטלין, הלל. ר' נחמן בראסלאווער ; דער זעער פון פאדאליע. ניו יארק, מתנת, (1952). 302 ע', פורטרט. 8°.

= צייטלין, הלל : געזאמלטע ווערק, בוך 1.

מונגרפיה זו פורסמה לראשונה בהמשכים בעתון "מאמענט" בורשה. בתחלת הספר (ע' 11-47) מאמר מאת בן המחבר, אהרן צייטלין : ה. צייטלינג לעבן און שאפן. ספר ראשון של המונגורפיה הופיע בעברית : ר' נחמן מברסלב ; חייו ותורתו. ורשה, תר"ע.

- 695 הגדה של פסח... וסדר די לילת פסח מביין בלערבייא. Casablanca, י. לוגאסי, [תשי"ז] 16 דף, ציור. 8°.
- 703 תפלות. סדר ברכת האילנות. Casa-blanca, י. לוגאסי, [לערך ת"ש] 12 ע', 8°.
- 704 תפלות. תפלות; (א) תפלה נוראה מרבי ישמעאל כ"ג... (ב) תפלה לאומרה בכל יום אחר תפלה והיא מסוגלת... גרבה, דפוס חדא, תרצ"ח. 6 דף. 8°.
- 705 מוסר ה' בני אל תמאס בלערבייא. לחן לך אלי תשוקתי. תמוש"ר [צפון אפריקה] 14 ע'. 8: 7. חרוזים.
- 706 שפעטמאן, יהושע. לכבוד ראש השנה — יום כפור. רעיונות, געדאנקען, צום היינטיגען יאהר <5713>... "תשובה און גאולה מאמענטען". London... תשי"ג. 24 ע'. 8°.
- 707 Amram Gaon. Seder R. Amram Gaon: Hebrew text with critical apparatus, translation with notes and introduction, by David Hedegård. Pt. 1. Lund, P. Lindstedt, (1951). XL, 202, [1], 84; [3] p. 8°.
- "The Hebrew text composed and matriced by M. Spitzer's Printing Office, Jerusalem, Israel, 1951".
- „סדר רב עמרם גאון“, העתיק שבטופסי סדורי התפלות שהגיעו אלינו, לא יצא לאור בדפוס עד שנת תרכ"ה, בה נדפסה מהדורת נחמן נתן קירונל המכוססת על כתב היד העתיק והמשובש ביותר גם יחד (הנמצא כעת במוזיאון הבריטי, מס' 206), בהעתקה כלתי מדויקת ובקצורים רבים לא רצויים, אבל בהוספת כמה לשונות של הראשונים שהסדר מובא בהם, מחקר מקיף על מסורת הנוסח של הסדר ועל ליקויי המהדורה הנ"ל כתב א. מרכס בשנתון היידי. ליט. געז. כרך 5 (פרנקפורט 1907) ע' 341 והל', בו מסר פרטים גם על שאר כ"י הסדר, וביניהם בפעם הראשונה על כ"י זולצברגר (כעת בביה"מ לרבנים בניו יורק). מאמר זה נכתב בתורת הקדמה ראשונה למהדורה מדעית של הסכסס שהתחן מרכס להוציא או, ושלם זכינו לראותה עד עתה בדפוס. בינתים יצאה לאור מהדורה שניה, מעובדת ע"י אריה ליב פרוסקין בשם „סדר רע"ג השלם“ (ירושלם תרס"ה), שונה בהרבה מהקודמת לה, כי המהדיר ביסס אותה בעיקר על כ"י שבספריה בולויינה באוקספורד (א) מפני חשיבותו בעיניו, אבל השתמש גם בשאר כה"י ע"פ הידיעות ששאב ממאמרו של מרכס, והוסיף פירוש רחב
- 697 הגדה של פסח. סדר הגדה של פסח כפי מנהג ספרדים עם פתרון ערבי... גרבה, דפוס ב. חדא, תש"ח. 52 ע', 173—176 דף. 8°.
- הסכסס צולם ע"פ איזה דפוס וינה.
- 698 הרצמן, אלחנן יוסף בן שמואל. ספר גדלות האדם. חלק א': מאמר ר' יעקב עמדין וביאורים בעניני גדלות האדם עפ"י המוסר. שנהג, (דפוס J. M. Elenberg), תשי"ה. 1, 34 ע'. 8°.
- 699 קונויץ, יוסף. ספר דברי יוסף... מאת הרב... יוסף ב"ר אליהו חיים קאנוויץ... ערך לדפוס הרב חיים קארלינסקי. כרך ב: דרשות על פרשיות השבוע, שלש רגלים, לתקופת הימים הנוראים וביאורים במאמרי חז"ל. 5 חלקים. ניו יארק, תשי"ה. 1, 262 ע'. 8°.
- את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 73.
- 700 קינות... ליום תשעה באב... וקצאייד למעלומין... כאזאבלאנכא, דפוס י. ראזון, [לערך ת"ש] 48 ע'. 8°.
- מכיל גם פיוטים בערבית.
- 701 (קליין), יחיאל צבי. קונטרס זכור ושמור... לשמור בניו וב"ב מזרח הזמן הנורא... מלוטס בתור הקדמה לס'... שם הגדולים החדש, שנדפס פעמים רבות... וכעת יו"ל... בחמלת ד' עלי... יחיאל צבי... (Brooklyn), „אורה“, תשי"ז. 20 ע'. 8°.
- שם המחבר בצד השמאלי של המעטפת: Jeno Klein. הוצאתו של ס' שם הגדולים החדש כנראה לא הופיעה.
- 702 (שמעוני, שלום). ספר דברי שלום... עשרת הדברות פשט ותרגום ותפסיר... פיוטים ודינים ומוסרים לעשרת הדברות ולחג השבועות... הוצאה ג'. גרבה, (צנייר עשוי), דפוס בועז בן דאני חדא, (השת"א = תשי"ז). 4, 7, 62 [צ"ל 63] 8 דף. 8°.

מלא חמר חשוב מתוך התלמודים ומקורות עתיקים אחרים. גם מהדורה זו לא התאימה לדרישת המלומדים. בקושי רואים מתוך מדור תלופי הגרסאות מה כתוב באמת בכל כ"ה, והרעיון המוזר של המהדיר לצרף את ה"סדר" לסדור תפלות מודרני לפי מנהג האשכנזים, גורם לקושי נוסף בשמוש הספר. עדיין אין בידינו מהדורה מדעית, מבוססת על המסורת הישירה (של כה"י) והבלתי ישירה (היינו לשונות שהובאו ע"י אחרים) בתוספת חלופי גרסאות באספקלריא מאירה ובציון המקורות שמהם שאב המחבר, ועוד מחכים המלומדים להופעת עבודתו של מרכס.

והנה יצאה לאור עתה להפתעתנו מהדורה חדשה של החלק הראשון, עם מבוא, שנוי גוססאות, תרגום אנגלי ופרוש ארוך, ע"פ השואה מדויקת של שלשת כה"י הקיימים, פרי עטו של מלומד נוצרי, שמטרתו לתאר את תפלת היהודים בתקופת הבית השני לשם הבנת כתבי ה"ברית החדשה". המהדיר סבור שידיעת פולחן היהודים הקדום נחוצה לשם תפיסת הוראתו של ישו הנוצרי בנוגע לתפלה עצמה ותפיסת הופעתו ופעולתו בבתי הכנסיות של זמנו, ומאחר שתאור מלא של הסולחן היהודי אינו ניתן לא במשנה ובתלמוד ולא בכתבי פילון ויוסף בן מתתיהו, נאלץ התוקר לחזור לטופס העתיק ביותר שבידינו, על אף העובדה שהוא מאוחר בזמן, כדי לקבל רישום חי ומקיף של האווירה במקומות שישו הנוצרי יצא ונכנס בהם, ומכיון ששתי המהדורות שיצאו עד היום אינן מדויקות, ניגש הוא בעצמו לעיבוד חדש של הטכסט, והגיש מהדורה בקרתית המאפשרת לו להמשיך במחקרו.

המהדיר הקדים לספר מבוא, בו השתדל להסביר לקורא כמה בעיות חשובות, כגון היחס שבין תפלת היהודים לכתבי הברית החדשה, טיבו של סדר רע"ג, מסורת הטכסט ומקורותיו, התפלות הכלולות בו, בפרט הבעיה, עד כמה מודהה התפלה שבסדר רע"ג עם התפלה הקדומה של תקופת הבית השני — שאלה, שעליה עונה המהדיר בעיקר בחיוב, לדאונגו הוא עובר בקיצור על השאלות הכרוכות בקביעת הטכסט. הוא מודיע אמנם על כה"י, אבל בעיקר הוא מסתמך על מאמרו של מרכס, בלי לנקוט עמדה עצמאית. אין אנו לומדים מפיו דבר על העקרונות שלפיהם הוא קובע את הטכסט. כמוכן, במצב המסורת כמו שהיא לפנינו, ולפי טיבם של כה"י שאף אחד מהם אינו נקי משגיאות גסות, אין לקבוע את הטכסט אלא ע"פ מבחר הגיוני

של הגוססאות (אקלקסיקה). בכל זאת היה צריך לבדוק את היחס שבין עדי הטכסט (נבעו ממקור יחיד, ארכי-טיפוס?) וגם יחסם למקורות המובאים בסדר עצמו (ונדמה לי שאלה מחזים את רוב הטכסט). ידוע גם למהדיר שמהדורה "בקריתית" אמיתית צריכה להתבסס גם על המסורת הבלתי ישירה (גם מרכס הבלים דבר זה במאמרו), אבל הוא מודה (ע' 200x) שרק חלק מן ה"לשונות", כגון מחזור ויטרי, סדור רש"י, הטורים, עמדו לרשותו (אחרים, כגון ארחות חיים, מנהיג, הונוחו).

יש להזכיר, שהספר — ע"פ החלק העברי — לא יצא בצורה מוצלחת. מוזר כמה מתקשים המורחנים בתאור עובדות פשוטות במדור חלופי הגוססאות, וכמה הם מתרחקים מהצורה הנהוגה בטכסטים יוניים ולטיניים שהיתה יכולה לשמש דוגמה מובהקה. מה בלתי נאה לקריאה הוא ספר שהמשך המלים נפסק בו תמיד במספרים (לפעמים יותר מאחד); מה קשה להתמצא בו, אם כמה ספרות (כגון ע' ב מס' 7) רומזות לעמוד אחר. גם מבחינת הדפוס עצמו אין הספר משביע את רצוננו. פירוט הברות הוא חידוש לרעה בטכסט מדעי (ובפרט בלתי מנוקד), וגם מספר השגיאות עובר על המדה הרגילה. — גם חוסר פיסוק הגיוני ממעט את ערך הספר וגורם לפעמים אי-הבנה גמורה, כגון ע' כד שורה 8: "בית הלל אומרים קורין בין יושבין בין עומדין בין מטין עומדין וקורין יושבין וקורין קתני". (אם בכלל נוסח זה נכון הוא, צריך להפסיק בנקודה אחרי "בין מטין", ולהבין את המלים הראשונות כפרפרזה לברייתא המובאת אח"כ בצטוט מלולי).

גם הרבה המהדיר להביא שגיאות חסרי-ערך בכתבי היד בתורת "שנויים". כבר מזמן למדו הבלשנים שלא להגויס בדייקנותם בשטח זה, אלא להבליט את השנויים החשובים ולהבליע שגיאות מקריות, כשאין ללמוד מהן משהו על מהלך מסורת הטכסט.

בעבודתו הקפיד המהדיר להשימש מתוך כה"י (שכל אחד מהם נשתבש בתוספות ואינטרפולציות) מה שאינו שייך לנוסח רע"ג, וכנראה הצליח בבקרתו. בזה ניקה את הטכסט מכמה תוספות ושיבושים והתקדם באמן בולט על קודמיו, בפרט על פרומקין.

1 ע' יד שורה 18: בן (במקום: בין). לט שורה 9 מלמטה: ת מא (במקום: תי מא). ע' ס מס' 86 באפראט צ"ל: מ מ ש מ י ס ס ע י פ ע ב ע ה. רק חלק מהשגיאות תוקן במדור התקונים.

נוסח התפלות בכל כתב יד לפי מנהג הכותב, ואין לקות שנגיע לידי נוסח אחד ונקבע מה שהיה בחבור ר"ע עצמו. על השאלה, אם התפלות בכלל היו נכללות בחבורו של הגאון, עונה המהדיר בחיוב, וזה בנימוקים משכנעים (בניגוד לדעתו של אלבוין ואחרים). חלק התפלות הוא נותן בקביעת איזה נוסח ע"פ כה"י הידועים (לפעמים בטעויות)², אבל בחלקם התייחס מאשרות כזו והעמיד את נוסח שלשת כתבי היד זה על יד זה בשלשה טורים, בלי להכנס לשום בקורת או הבחנה. לחיתור כזה אינני רואה צורך. באמת אי אפשר לקבוע סכסס כאלו יצא מפי המחבר, אבל אין עובדה זאת נוסלת מאתנו את היכולת לתאר מה שבמ סורת, והנני נותן שתי דוגמאות:

2 כה"י מתאימים כמעט תמיד לאיזה נוסח תפלה ידוע ברבים. ע' עב מס' 69 צ"ל: אמת מלכנו אפס זולתו (כמו מא) או להשמיס את הכל (כמו ז), אבל לא להתסער: ע' ע"א מס' 59 אפשר להכריע בין: לא תסור (כמו בנוסח ספרד) ובין: אל תסור (כמו נוסח איטליה, ז), אבל אין לקבוע: אל תסור.

בקביעת הסכסס הוא מעדיף כנראה את כ"י ז (מסתמא בעקבות מרכס) במקומות שיש בהם ספק (כגון ע' יא מס' 93: בעיריות. יג מס' 23: האי מסוקה במקום זה. לעומת כ"י א), ויש להתפלא על שלא בחר בנוסחו הנכון במקומות אחרים, כגון יב מס' 96: שבש תא היא; ט מס' 43: ברוך מקדש את שמו ברבים (ודאי "אתה ה" תוספת מאוחרת היא). בכלל בחירת הגירסאות סוביקטיבית היא מאד. לפעמים יוצא נוסח בלתי מובן, כגון ע' טו שורה 4 מלמטה: לא (צ"ל: ולא). ע' כא שורה 1 בהשמיע אזנים ובדקדוק שפתים האותיות (וכאן דוקא נותן ז נוסח הגון, וכנראה נכנס בשאר כה"י גלוסימה). לפע' מים סועה המהדיר בהעדיפו נוסח ז: ע' נח מס' 30 יש לגרוס: מצוה מן המובחר. לפעמים יש שיבוש בכל כה"י: ע' יא מס' 38 חסר: וברוך (ע' גירסת התלמוד ותרוממו ופרושו של המהדיר). ע' ה מס' 51 צ"ל: וקיי"ל (במקום: דתנן, לפי נוסח התלמוד, ובאמת אינו מדובר כאן על המשנה). ע' נח שורה 14 צ"ל: ומורה (השגאה תוקנה כבר ע"י טרומקין). קושי מיוחד נגרם ע"י התפלות עצמן, וכידוע שונה

יתגדל ויתקדש שמיא רבא (אמן) בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה בחיכון וביומיון ובחיהון דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרר אמן (ועונין הצבור) אמן היא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא (ואומר) יתברך (אמן) ישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתקלס שמיא דקודשא בריך הוא (אמן) לעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרר אמן. 5

2 ובחיהון ז: ובחיי אמן | ואמרר חס' מ: ואמרר אמן חס' א | ועונין הצבור חס' מ | 3 ואומר חס' מ | יתברך (ויתברך ז) אמן זמ: יתברך שמיא דקודשא בריך הוא אמן א | ויתפאר חס' ז | 4 אמן חס' מ | 5 דאמרר ז

ברוך שאמר והיה העולם ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים ברוך עושה בראשית ברוך מרחם על הארץ ברוך מרחם על הבריות. ברוך משלם שכר טוב ליראיו ברוך אל חי לעד וקיים לנצח ברוך הוא וברוך שמו. בא"י אמ"ה האל המלך הגדול המהולל בפי עמו המשובח המפואר בלשון כל חסידיו ועבדיו. ובשירי דוד עבדך ה' אלדינו בתשבחות ובזמירות נהודך נגדלך ונרוממך ונעריצך ונמליכך ונזכיר שמך מלכנו אלדינו יחיד חי העולמים משובח עדי עד בא"י מלך מהולל בתשבחות. 5

1 העולם: ברוך הוא חס' ז | בראשית: ברוך אל חי לעד וקיים לנצח ברוך מעביר אפלה ומביא אורה חס' א | 2 ליראיו: ברוך שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד חס' א | (בהשמטת המלים ברוך אל חי לעד וכו') ברוך מעביר... אורה. ברוך שאין לפניו עולה ולא שכחה... שוחד. צדיק הוא בכל דרכיו. ובשבת אומר ברוך אשר נתן שבת מנוחה לעמנו ישראל. ובמועד אומר ברוך אשר נתן מועדי שמונה וחגי נדבה לעמו ישראל חס' מ | 3 וברוך שמו: וברוך זכרו לעולמי עד חס' מ | 4 המלך: הגדול והקדוש אב הרחמן חס' אמן | המהולל כפי עמי חס' ז | המפואר: והמתנשא חס' ז תמיד חס' א | 5 עבדך: נהללך חס' אמן | בתשבחות ז: בשבחתי א בשבחתי מ | ובזמירותי מ | נהודך חס' א

נחמן ודבחר בת קול" אין סירושו: they have against them two sayings of R. Nahman b. Isaac and afterwards the divine voice ביום לעבור על שני ענינים, א) מאמרו של ר' נחמן בר יצחק (ברכות י"א א'), ב) המצב שלאחר יציאת בת קול, ובוה מתבטל גם כל מה שכתב המהדיר בבאורו למקום הנ"ל.

למרות שגיאות כאלה יהיה התרגום לעזרת המלך מדים הנוצרים, בפרט בצרוף באורו של המהדיר.

בבאור מראה המהדיר בקיאות רבה בספרות הנוגעת בענין, והוא הצליח לקרב את החומר ללבם של הקוראים. מפתיע אותנו, עד היכן הצליח להתעמק בשאלות המסור בכות הכרוכות בנושא. הבאור מבוסס בעיקר על משנה ותלמוד, הרמב"ם, התכונים שיצאו מבית מדרשו של רש"י, הטורים, אבודרהם. יש להצטער על שלא עיין גם בספרות הגאונים, כגון ה"אוצר" ובעל הלכות גדולות וגדמה לי שנעלם ממנו סדור הגיון לב לר"א לנדסהוט (קניגסברג 1845), שהיה יכול לעזור לו יותר מסדור עבודת ישראל לר"א בר.

אוסף עוד הערות מועטות:

ע' 20: היה מן הצורך להוסיף מלה על סדור ברכות התפילין, המתנגד למסרתנו התלמודית (ברכות דף ס' ב'), מנחות דף ל"ו א'), וגם לעמוד על הצורה המשונה "לשום" (במקום "להניח") הנמצאת, עד כמה שידוע לי, רק כאן ומעוררת חשד מסוים.

ע' 46: המלה התניכית "קלס" אינה מזדהה כלל וכלל עם המלה המשנית קלס שהיא מלה יוונית (ע' המלונים ואחרון אחרון חביב מאמרו של ש. ליברמן, עלי עין, ספר היובל שוקן, תשי"ב, ע' 75—81).

ע' 59: אין זה נכון, שמה שמביא הטור ס"ג בשם רע"ג: "מי שרוצה להתמיד לעמוד כשהוא יושב ולקרואה מעומד לא יאות עבד ונקרא עברינא" אינו נמצא בכ"ז סדר רע"ג, אלא מורכב הוא (בצטוט לא מלה במלה) מתוך שני מקומות, ע' כא שורה 2 מלמטה וע' כד שורה 11.

ע' 70: נכנס המהדיר במקצת לשאלה העתיקה בנוגע למספר ברכות העמידה, אבל אינו מבליט ביותר את עמדתו בענין. כידוע טען אלבוגן, שהמספר המקורי היה תמיד שמונה עשרה ברכות, בכללם ברכת המינים, ורק בבבל חלקו את הברכה ט"ו לשנים. המהדיר עומד על קשיים ידועים שבטענה זו, אבל אינו יכול להכחיש את הגיוניות ההכרחיים שאלבוגן מתבסס עליהם.

בצורה כזו אני מתאר לי את הדפסת התפלות, והמהדיר היה יוצא ידי חובתו בהערה קצרה על טיב טכסט זה. מיותר היה להדפיס אותו שלש פעמים, כל שכן לתרגם כל אחת מהנוסחאות, שאין בהן משום סמכות מיוחדת.³

כללו של דבר, אין אנו רואים במהדורה החדשה מהדורה "בקריתית" ממש, אבל כבר הדגשנו שיש בה התקדמות ניכרת על הקודמות, מפני שהיא מבוססת על כל כתבי היד והולכת בכיוון הבקורות.

אשר לתרגום האנגלי, אין לו חשיבות מיוחדת לגבי הקורא היהודי דוקא, אבל חשוב הוא להפצת ידיעת הסדור בקהל הרחב. בכלל עשוי התרגום בדייקנות ובצורה הגונה, אע"פ שנמצאות בו גם אי"הבנות. אני רושם כאן את הבלוטות ביותר.

ע' 57: "ומחמירין בבדיקת טרפות" אין סירושו: the examination of forbidden food טרפות הבהמה אחר השחיטה.

ע' 119: "אלו שמועות של שלשה שאכלו כאחד כגון תשעה ועבד תשעה וארון" וכו' אין סירושו: these traditions concerning three who eat together אלא השמועות שבפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מ"ז ב', מצוטט ע"י המהדיר עצמו).

ע' 136: "אם ת"ח הוא יעסוק בשמעתא דגיד הנשה כגון שלש כתות של מלאכי השרת" וכו' אין סירושו: if he is a scholar, shall he study the tradition about the sinew of the thigh, e. g. about three parties of ... angles (בלתי מובן לגמרי!). אלא בשמעתא שבפרק איד הנשה (חולין דף צ"א ב').

ע' 59 שורה 3: "וכיון דאמרינן כל העובר מאן דמשני מתקרי עברינא" אני מבין כך: וכיון דאמרינן כל העובר על דברי חכמים וכו' (ע' ברכות דף ד' ב', עירובין כ"א ב', שבת מ' א') [המקום האחרון מובא גם בבאור המהדיר]. נמצא שכל המשנה נקרא עבריין, ותרגום עבריין contravener, transgressor נכון יותר מאשר renegade.

ע' 58 שורה 4 מלמטה: "ואיכא בידיהו תרתי דר"

3 במקרה אנו יודעים שרע"ג ביטל את הברכה עוטה (עוטר) ישראל בתפארה (שבלי הלקט השלם ס"ד. לוי, אוצר הגאונים ברכות ס"י שעב), ובכל זאת אין ליחס סמכות מיוחדת לכ"א על שהשמיט אותה (אולי בטעות).

709 **Gerstein, Israel**. *Reveille or taps?* Sermons, essays and addresses ... Foreword by Meyer Waxman. 2nd ed. New York, Bloch, 1951. XV p., 1 l., 268 p., 1 l. 8°.

710 **Goldin, Hyman E[lias]**. *A treasury of Jewish holidays: history, legends, traditions ... Illustrated by Resko*. New York, Twayne Publishers, (c1952). 7 p. l., 308 p., illus. 8°. על שבת, שלש רגלים, ימים נוראים, ימי־הצום, חנוכה, פורים ול"ג בעומר. הפרק האחרון (ע' 268--296): New celebrations: The rebirth of Israel

711 **Hershman, Abraham M.** *Israel's fate and faith*. New York, Bloch, 5712-1952. XIII p., 1 l., 352 p. 8°.

כולל דרשות לשבתות ולחגים, שתי דרשות על החנוך היהודי, ששה מאמרים ודרשות על הציונות.

712 **Heschel, A[braham] J[oshua]**. *The Sabbath: its meaning for modern man ... With wood engravings by Ilya Schor*. New York, Farrar, Straus and Young, (c1951). 4 p. l., 118 p., illus. 8°. ההוצאה יפה.

713 **Isaac b. Reuben, of Barcelona**. *Azharoth de Chabuôth de Rabbi Ytsh'ak' bar Réouben, les six cent treize commandements traduits et commentés en français par Renaissance Daniel*. Livre I. (Constantine), typ. Attali. 1942-5702. 162 p. 8°.

714 **Rabinowitz, L[ouis] I[saac]**. *Out of the depths: sermons for all Sabbaths and festivals*. (2nd ed.). Johannesburg, typ. Eagle Press, (1952). 4 p. l., 422 p., front. (port.). 8°.

"This edition is an exact reproduction of the first, without alteration of any kind". — המחבר הוא רב ראשי באפריקה הדרומית משנת תש"ה.

715 **Weil, Arthur**. *Zwischen Gola und Medina; Predigten der Zeit*. Basel, Brin. [1950?]. 335 p. 8°. = Weil, Arthur: *Predigten*. Bd. 2.

אמנם כל הכעיה אינה שייכת למירוש הטכסט, ואין להאריך בזה.

ע' 111: קא תני תנא בברייתא י"ח ברכות: נראה לי שרומן הוא על תוספתא ברכות פ"ג כ"ה (צוקרמנדל).

ע' 124: צורת הברכה על נשיאת כפים. אשר קדשנו במצותיו וצונו" (לעומת הצורה הנהוגה. אשר קדשנו בקדושתו של אהרן) גלצאת גם בס' יראים ס"ו ט"ו: בה"ג: שאלתות דר"א: אשכל (אלבק) א 47: אוצר הגאונים סוטה ע' 260. הענין דורש עוד עיון מיוחד.

ע' 136: החמר השלם על תשובת ר' צמח גאון נמצא באוצר הגאונים ברכות ס' קלז.

כללו של דבר, עבודתו של המהדיר יש בה משום תרומה רצויה לספרותנו, ויש לקוות שתשמש להפצת ידיעת תפלת היהודים בחוגים המעוניינים. אולם מסופקני אם השיג המהדיר מטרתו העיקרית, לתת תאור התפלות שבימי ישו הנוצרי, במדה מרובה. המהדיר עצמו אומר (מכוא ע' xxx) ששני מאורעות השפיעו במדה ניכרת על סדור העבודה, צמיחת הנצרות וחורבן הבית. לאמתו של דבר, לא פגעה צמיחת הנצרות בקנה מדה גדול בתפלה עצמה, אם לא בעניינים המיוחדים שציין המהדיר. מאידך גיסא, גרם חורבן הבית לשנויים מרובים בסדר התפלות גם בבית הכנסת גם בבית (כגון בברכת המזון). אבל אף אם לא נעמוד על שנויים אלה, יש לומר באופן כללי, שאנו יכולים ללמוד מתוך סדר ר' עמרם משהו על מבנה התפלות ועל סדר העבודה הנהוגים בימי הבית השני, אבל אין אנו מקבלים רושם נכון על נוסח התפלות. מטבע התפלות הנשמר בו אינו מקורי כלל וכלל, אלא חלו בו תוספות ואינטרפולציות. בקורת הלשון והסגנון מוכיחה זאת על כל צעד ושעל. אין אנו יכולים לקבוע, כמה מהאינטרפולציות היו קיימות כבר בימי הגאונים, וכמה מהן יש ליחס למעתיקים. אבל יש להניח בודאות, שנוסח התפלות בימי הבית השני היה אחיד יותר בצורתו, שקוף יותר במבנהו, וקצר יותר בטופסו. על העובדה הנאת רציני להעיר ולהדגיש יותר מאשר היא נראית בעבודתו של המהדיר.

ד. גולדשמידט

708 **Cohon, Beryl D[avid]**. *From generation to generation ... With a preface by Samuel S. Cohon*. Boston, B. Humphries, (c1951). 133 p. 8°. קובץ דרשות.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן "צינונות וידועת א"י"
716 אליעזר בן נתן (ראב"ן). קונטרס גזרת
תתנ"ו... וכתב... באצבע... רבינו אליעזר בר'
נתן הנודע בשם ראב"ן... בעקלעאן, דפוס י. א.
הירש, תרצ"ח, [2], 11, [3] ע' 8.

717 אנטיפאטישטישער מיטינג פון די פאר-
שטייער פונעם יידישן פאלק, דאס יידישע
פאלק איז קאמפ קעגן פאשיזם, מאסקווע, אגיס,
מעלכע-פארלאג, "דער עמעס", 1945, 170, [2] ע',
תמונות. 8.

בראש המעטפת: ווו אנטיפאטישטישער מיטינג פון
די פארשטייער פונעם יידישן פאלק, ווו פלעגום פונעם
יידישן אנטיפאטישטישן קאמיטעט איז פסטר.

718 זינגער, י[שראל] י[הושע], פון א וועלט
וואס איז נישטא מער, ניו יארק, מתנות, 1946, 267,
[1] ע', פורטרטים. 8.

פרקי אוטוביוגרפיה של המחבר (30 נובמבר 1893—
בילגורי פולין—10 פברואר 1943 ניו-יורק). הדברים
פורסמו בחיי הסופר ב"פארווערטס" בשם "אמת
פאסירונגען".

719 טאובע, שושנה, די אומפארגעסלעכע פאר-
שייכונגען. אידיש הערמאן טאובע, באלטימאר, ארויס-
געגעבן פון שושנה טאובע בוך קאמיטעט, 1948, 142,
[1] ע', פורטרט. 8. שער נוסף באנגליש.
... איבערלעבונג פון... דעם נאצישן גהינם.

720 יידישער היסטארישער אינסטיטוט, פוילן.
ידיעות: ביולעטין פון יידישן היסטארישען איג-
סטיטוט אין פוילן, ווארשע, 1949, 4.
תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' [א]: נובמבר, 24
ע', עם שער פולני על עמ' ד' של המעטפת. הטכסט
רק ביוזית. עיין להלן מספר 795.

721 ליפציץ, סעם, אמאל איז געווען... עפיזאדן
פון סחעטשאם, בילדער פון די "גרינע" יארן, קאמף
מאר טרעדינאניזם אין אמעריקע, ניו-יארק, "אמכא",
1951, 264 ע', תמונות. 8.

722 ניו-יארק, בית תומכי תורה וזקני ישראל.
[אלבום], New York, (דפוס האחים שולצינגר), [תש"ז].
[48] ע' 13: 17.

"דער אלבום ענטהאלט בילדער פון אינווערע...
רבינו", מן הרי"ף עד ר"מ סופר, בצרוף טכסט ביוזית
ובאנגליש עמוד מול עמוד. בראש השער: בלועזית:
Home of the Sages of Israel.

723 פארייניגטער סטשעגאווער רעליף-קאמי-
טעט, מו"ל. סטשעגאווע יזכור-בוך, ניו
יארק, (דפוס Prompt Press), 1951, 135, [18], 10 ע',
פקסימילים, תמונות. 8. מבוא ושער נוסף באנגליש:
Strzegowo Yizkor-book: commemorating the
town and community of Strzegowo <Poland>...
קבץ, ההקדמה חתומה ע"י ראובן יוקלסאן, חלק א':
מאמרים, זכרונות ורשימות על העיר, מהם שני
מאמרים בעברית, חלק ב': חורבן סטשיגובה.

724 פארשונג-צענטער פאר געשיכטע פון
פוילישע יידן, א קורצער איבערבליק; איינמאליקער
ביולעטין, פאריז, יאנואר 1951, 5, [1] ע', 4.

725 מעדעראציע פון אידישע לאנדסלייט פאריי-
גען אין ארגענטינע, 19טער אפריל; מאטעריאלן
און דאקומענטן וועגן אומקום און חידושטאנד פון
פוילישן יידנטום, געזיידעט דעם אנדענק פון די העלדן
און קערווישים צום אכטן יארטאג פון אויסשטאנד אין
דארשעווער געטא, ארויסגעגעבן פון דער מעדעראציע
פון יידישע לאנדסלייט פארייגען אין ארגענטינע, בוענאס
אייירעס, 1951, 95, [1] ע', מפה, תמונות. 8.
עם מדור ספרדי ועם שער נוסף על עמ' ד' של
המעטפת: 19 de abril... Editado por la
Federación de sociedades israelitas en
la Argentina. קבץ.

726 קורסקי, פראנק, געזאמלטע שריפטן, ניו-
יארק, דער וועקער, 1952, [6], 423 ע', פורטרטים,
פקסימיל, 8. שער נוסף באנגליש.

"ארויסגעגעבן פון פראנק קורסקי בוך קאמיטעט מיט
דער אינטערשטיצונג פון פראנק אטראן און מנחם
קאצ'ל".
ע' 1—39: פ. קורסקי — דער מענטש, חבר אין
סאציאליסטישער דענקער.

727 ראטנבערג, יוסף, פון ווארשע ביז שאנטיי.
>נאציזם פון א פליס< מעקסיקע, שלמה מענדעלסאן —

732 Archilla, Rogelio. Pueblo en marcha : la herencia, la lucha y el destino de la nación hebrea. San José, Costa Rica, Editorial Caribe, (c1950). 194 p., pl., port. 8°.

ביבליוגרפיה : ע' [15—16].

העם בדרך : מוצאה וגורלה של האומה העברית.

733 Association of Jewish Refugees in Great Britain. Britain's new citizens; the story of the refugees from Germany and Austria, 1941—1951. London, [1951?]. 75, [1] p. 8°.

"Tenth anniversary publication of the Association of Jewish Refugees in Great Britain."

קבץ.

734 Bachi, Riccardo. Israele disperso e ricostruito : pagine di storia e di economia. Roma, La Rassegna mensile d'Israel, 1952. XIX, 181 p. 8°. = Collana di opere ebraiche e sionistiche, 5.

"ישראל המפורד והמוקם מחדש ; דפי היסטוריה וכלכלה".

735 Baer, Jizchak Fritz. Galut. Sao Paulo, Keren Hayessod, 1952. 79 p. 8°.

= Biblioteca do jovem Judeu, no. 4.

בראש השער : Itzhak F. Baer.

את המקור הגרמני עיין ק. ס. שנה י"ד ע' 474. את עיקרי הספר בעברית עיין במאמרו של המחבר : "א"י גלות בעיני הדורות של ימי הביניים" שנוסע ב"ציון" ספר ו'.

736 Behrend, Rahel. Ich stand nicht allein : Erlebnisse einer Jüdin in Deutschland 1933—1944. Hamburg, Europäische Verlagsanstalt, (1949). 301 p. 8°.

בראש השער : Else R. Behrend-Rosenfeld. זוהי מהדורה ב' את הראשונה בשם : Verfermt und verfolgt עיין ק. ס. שנה כ"ז עמ' 51.

737 Beloff, Max. Lucien Wolf and the Anglo-Russian entente 1907—1914. London, Jewish Historical Society of England, 1951.

פאנז ביי דער געזעלשאפט פאר קולטור און הילף, 1948. 400, [2] ע' 8°.

המחבר נמלט בתחלת מלחמת עולם ב' מפולין. בסוף הספר (מע' 331 ואילך) מדור : "אין יאסאן".

728 רינגעלבלום, עמנואל. נאטיצן פון הארשער

ווער געטא. ווארשע, "יידיש בוך", 1952. [2] ע' 352 ע', פורטרט, פקסימילים. 8°. (יידישער היסטארישער אינסטיטוט אין פוילן).

ההיסטוריון ע. רינגלבלום, שנשאר בגיטו ורשה, ארגן במחתרת ארכיון הגיטו. בעצמו היה רושם מדי יום ביומו (עד שנהרג בידי הנאצים הכובשים) את הידיעות שהגיעו אליו על הנעשה בגיטו, ואח"כ היה מחבר גם סקירות וסיכומים. את כתב-היד היה שם בפחים שהטמין אותם בקרקע. אחרי השחרור נערכו "חפירות" ונמצא הארכיון הטמון. בספר שלפנינו נדפסו רשימותיו מראשית 1940 עד ראשית 1943.

729 שאצקי, יעקב. אליה בחור : 400 יאר

נאך זיין טויט 1549—1949. בוענאס-אירעס, ארגענטינער אפטייל פון אלועזלעכען יידישן קולטור-אגנערס, תש"ר 1949. 64, [1] ע' פקסימילים. 8°. שער נוסף בלועזית. על חייו ופעולתו של אליהו בחור, ביבליוגרפיה : ע' 61—64.

730 שעכטער, אסתר. די געשיכטע פון מיין לעבן.

ווייניצע, (דפוס "דאט יידישע ווארט"), 1951. 78, [2] ע' פורטרט. 8°.

המחברת ילדות מוזיבד' בפודוליה (אוקראינה), היגרה לקנדה בשנת 1905 בגיל 38, ושם עסקה בעניני צבור (היתה חברה של מפלגת פועל-ציון). הספר כולל גם מכתבים נבחרים למערכות, שבהם היתה המחברת מגיבה על בעיות צבוריות במשך 40 שנה (ע' 35—78).

731 Alofsin, Dorothy. America's triumph : stories of American Jewish heroes. Illustrations by Louis Kabrin. Cincinnati, Riverdale Press, (c1949). XIII, 312 p., illus. 8°.

התכן : Haym Salomon. Judah Touro. Uriah P. Levy. Nathan Straus, Lillian Wald. Louis D. Brandeis. Julius Rosenwald. Joseph Goldberger. Jessie Sampter. George Gershwinn. לבניהנעוירים.

Ser. 4: Warschau: die Vernichtung der Jüdischen Gemeinde bis zur grossen Revolte. 1945. [3], 2—69 l.

743 **Damascus Covenant**. The Zadokite fragments; facsimile of the manuscripts in the Cairo Genizah collection in the possession of the University Library, Cambridge, England. With an introduction by Solomon Zeitlin. Philadelphia, Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning, 1952. 1 p. l., 32 p., 1 l., XX facsim. (2 fold.) 8°. = The Jewish Quarterly Review. N. S. Monograph series, no. 1.

744 **Durant, Will**[iam James]. Das Zeitalter des Glaubens: eine Kulturgeschichte des christlichen, islamischen und jüdischen Mittelalters von Konstantin bis Dante <325—1300>.... (Die Übersetzung ins Deutsche ist von Ernst Schneider). Bern, A. Francke, (1952). 1211, [1] p., 3 maps, 32 pl. on 16 l. 8°.

= Durant, W. J.: Die Geschichte der Zivilisation, Bd. 4.

ההתקן: Kultur und Zivilisation der Juden: Der Talmud. Die Juden im Mittelalter. Geist und Herz der Juden. p. 379—454.

745 **Epstein, I**[sidore]. Abraham Yitzhak Hacohen Kook; his life and works. [London], Brit chaltzim datiim — Bachad, (Foreword 1951). 28 p., port. 8°. = Torah va'avodah library: pioneers of religious Zionism, 2.

746 **Galanté, Abraham**, ed. Nouveau recueil de nouveaux documents inédits concernant l'histoire des Juifs de Turquie. Istanbul, Fakülteler matbaası, 1952. 74 p., 3 l. 8°.

ההתקן: Préface. Turcs et Juifs. Deux firmans. Deux souvenirs babyloniens, Médecins juifs. Henri Soriano. Influence phonétique sur l'hébreu et le judéo-espagnol. Juifs englobés dans le Christianisme. Miscellanées. Daoud Effendi

37 p., 1 l. 8°. (Lucien Wolf memorial lecture, 1951).

ל. וולף, עתונאי אנגלי ידוע וחוקר תולדות היהודים, היה לוחם נמרץ לזכויות היהודים ברוסיה ואחר הבקאים בשאלה זו.

738 (**Berman, Morton M.**) Our first century, 1852—1952. Temple Isaiah Israel, the united congregations of B'nai Sholom Temple Israel and Isaiah Temple, 5612—5712. Chicago, Ill., [1952]. 71 p., illus., facsim. 4°. Morton M. Berman: ההקדמה חתומה ע"י:

739 **Blau, Bruno**. Das Ausnahmerecht für die Juden in den europäischen Ländern, 1933—1945 ... T. 1: Deutschland. New York, (typ. W. Kober), 1952. 142 p. 4°. במכונית הכספלה. "Nationalsozialistische Literatur zur Rassegesetzgebung": p. [137]—142.

740 **Browne, Laurence E**[dward]. From Babylon to Bethlehem: the story of the Jews for the last five centuries before Christ ... (Second edition). Rev. and enl. with the assistance of Matthew Black. Cambridge, W. Heffer, 1951. VIII, 120 p., 1 fold. chronol. tab. 8°.

את המהדורה הראשונה עיין ק. ט. שנה י"ד ע' 475.

741 **Chouraqui, André**. Marche vers l'occident: Les Juifs d'Afrique du Nord, Paris, Presses universitaires de France, 1952. 3 p. l., 398, [1] p., maps, tabs. 8°.

סקירה על תולדות יהודי צפון אפריקה מזמן קרתא' חתומה עד המאה העשרים.

742 **Comité pour l'assistance à la population juive frappée par la guerre**. Genève. Die Judenausrottung in Polen: Augenzeugen-Berichte. Ser. 3—4. 2 v. Genf, 1944—45. 4°.

A. Silberschein: ההקדמה חתומה ע"י:

ההתקן: Ser. 3: Die Vernichtungslager: (Lublin, Majdanek, Tremblinka, Belzec, Auschwitz, Birkenau). 1944. [1], 108, [1] l.

רבה לקוראי אנגלית המתעניינים בנושא זה. מה שניתן בו, מוסבר יפה, והמחבר מגלה בקלות רבה בחומר. ע' 13 : "שתי הדומות הראשונות סוּדוּ אחרי קיום של שלשה חדשים". הדומה הראשונה התקיימה 72 יום והשניה 102 יום (מ' 24 פברואר עד 3 ביוני 1907).

ע' 48 : "שלטונו של ניקולאי השני לא היה טוב משלטונו של אביו, להפך הוא נהל את המלחמה ביהודים ביתר אינטנסיביות". בזמן שלטונו של ניקולאי היו תקופות שונות ביחסו ליהודים וא"א לומר כך על כל שנות מלכותו, מוכן שאין ספק, שגם הוא היה אנטישמי. ע' 81 : "ניידהרט (שר העיר של אודסה בימי טרעות 1905) קבל מינוי גבוה יותר" אין זה מדויק. ניידהרט מוטר ממשרתו בתוקף הצעתו של הסינטור קוזמינסקי שנהל את החקירה ; הוא אמנם קבל תואר, אבל הורחק מפעולה אדמיניסטרטיבית.

ע' 88 : "כאות מתאה על הגבלת יהודים — התפטר יו"ר הדומה הרביעית גוצ'קוב ממשרתו" צ"ל יו"ר הדומה השלישית.

ע' 104 : נכון שהמלכה התמרמה שהיהודי ג. ע. וינשטיין נכנס למועצה הממלכתית (= הבית העליון של רוסיה הצארית). אבל הוא לא נט מנה למשרה זו, כמו שכתוב בספר, אלא נבחר ע"י נבחריו המסחר והתעשייה של רוסיה כנציגם.

ע' 115 : נכון שמ"ב צירים יהודיים כדומה הראשונה, השתייכו 9 לקדטים ו-3 לעמלנים. אבל כדאי להעיר שחמשה מהם היו ציונים ובשאלות יהודיות פעלו כציונים.

749 Grünsztan, Rachmil Cyankali <sam> : fun jidiszn lebn untern nacje rezim. In Warsze un umgegnt. In die getos un ojf di arisze zajt, Schwabach baj Nürnberg, 1948. 159 p., illus. 8°.

750 Guggenheim-Grünberg, Florence. Aus einem alten Endinger Gemeindebuch. Der Schutz- und Schirmbrief für die Judenschaft zu Endingen und Lengnau vom Jahre 1776 ... Zürich, Verlag Jüdische Buch-Gemeinde, 1952. 16 p., facsim., pl. 8°.

Molho. Souvenirs etc. de l'auteur. Notes sur les imprimeries juives (p. 53—56). Un poème d'amour. Un poème de Lillian H. Galanté.

747 Golgher, Isaias. A evolução histórica do povo judeu ; síntese dos movimentos populares judaicos na antiguidade. Belo Horizonte, 1951. 216 p., 1 l. 8°.

ההתפתחות ההיסטורית של העם העברי ; סקירה על התנועות העממיות היהודיות בימי קדם.

748 Greenberg, Louis. The Jews in Russia. v. II : The struggle for emancipation, 1881—1917. Ed. by Mark Wischnitzer. New Haven, Yale University Press, 1951. 4 p. l., 213 p. 8°.

= Yale historical publications. Miscellany, 54.

לפני 7 שנים יצא הכרך הראשון של מחקר זה (עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 291—292, שם גם הערכה מאת ב. שוחטמן). המחבר המשיך את מחקרו, ובטרם סיים את הכרך השני שלפנינו, קדמו המות (בשנת 1946). חוקר תולדות היהודים ברוסיה, מ. וישניצר, הוציא את הכרך מתוך עזבונו וצרף הערות משלו.

הכרך מקיף 36 שנים בתולדות יהודי רוסיה, שנות מלכותם של אלכסנדר השלישי וניקולאי השני.

גם בכרך זה, כמו בקודם, מדובר בעיקר על ההיסטוריה המשפטית של יהודי רוסיה, על מלחמתם לשיחיו וכויות ועל הזרמים הצבוריים-תרבותיים שביניהם. שני הפרקים האחרונים (ע' 138—202) מוקדשים לתפקידם של היהודים בתנועה המהפכנית הרוסית ולראשית הציונות ברוסיה. — המחבר השתמש בחומר הנופס בספרות המדעית ההיסטורית, בספרות הזכרונות (של יהודים ושל לא-יהודים) בספרי-התעודות ובחומר המפוזר בכתבי-עת, וגם בדו"ח הסטנוגרפי של הדומה הממלכתית.

יש להצטער שעל ההיסטוריה הכלכלית עבר המחבר בשתיקה ; פרט להערות אחדות בפרק על היהודים בתנועת המהפכה, לא תמצא שום ידיעות בשטח זה, ותקופה זו הרי הביאה שינויים ניכרים בכלכלה של יהודי רוסיה. חסרות ידיעות על תפקידה של ההגירה בכלכלה היהודית ומעטים המספרים הסטטיסטיים. בפרק על ההגירה (פ' ג', ע' 55—75) מסופר בעיקר על ההגירה מבחינה רעיונית (האם להגר, ולאן להגר ; אמריקה או א"י). על אף הליקויים האלה — יביא הספר תועלת

London, Pub. by the Ararat Publishing Society in conjunction with the East and West Library, 1952. facsim., ports. 8°.

ההבן: v. I: Introduction: The story of Jewish letter-writing. 1: Letters from the times of the Kings, Prophets, priests and makers of the Talmud. 2: Letters from the times of the Gaonic and Spanish periods. (בין השאר): A letter of introduction for a Russian Jew travelling to Palestine, p. 143—144; Letters of immigrants to Palestine from the 15th century, p. 293—319). LXXIX, 327 p.

v. II: 3: Letters from the times of the mystics and humanists, from the beginning of the 16th to the middle of the 18th century. VIII, [1], 331—672 p. Bibliography, p. 617—643.

757 Kohut, Mrs. Rebekah (Bettelheim). More yesterdays; an autobiography <1925—49>. A sequel to My portion, by Rebekah Kohut. Foreword by Fannie Hurst. New York, Bloch Publishing Co., 1950. XII, 209 p. 8°.

758 Laski, Neville [Jonas]. The laws and charities of the Spanish and Portuguese Jews congregation of London. London, Cresset Press, 1952. XVII, 224 p. 8°.

ההבן: The life of the community from 1663 to 1677 as illustrated by the Ascamot of 5424 (1664) and El Libro de los Acuerdos. The charities of the Kabal 5423 (1663)—5437 (1677). The printed editions of the Ascamot. Report to the House of Commons by the charity commissioners of 1903. Miscellaneous institutions and charities. Appendices. (ביניהם): Biographical notes, p. 171—190). Glossary.

759 Leusser, Claus. Die Affäre Dreyfus. München, K. Desch, (1949). 141, [1] p., 3 l., 10 pl. (incl. facsim., ports.). 8°. =Prozesse der Weltgeschichte, Bd. 5. [ביבליוגרפיה ע' 144].

751 Guttman, Bernhard. Schattenriss einer Generation, 1888—1919. Stuttgart, K. F. Koehler, (c1950). 345, [3] p. 8°.

"Deutsche Juden": p. 235—257.

כולל סקרים על באלק ועל ראטנאו.

752 Hay, Malcolm [Vivian]. The foot of pride; the pressure of Christendom on the people of Israel for 1900 years ... With an introduction by Thomas Sugrue. Boston, Beacon Press, 1950. XXII, 352 p. 8°.

חולדות האנטישמיות.

753 Homo, Léon. Histoire d'Orient. Paris, A. Fayard, (1946). 311 p., 2 l., maps, chronol. tab. 8°.

(Connaissance de l'histoire).

מהחן: Les Hébreux, p. 157—170.

754 Inquisition. Spain. Proceso criminal contra el hebraísta Salmantino Martín Martínez de Cantalapiedra. Edición y estudio por Miguel de la Pinta Llorente. Madrid, Instituto Arias Montano, 1946. CXLVII, 424 p. 8°.

בראש השער: Consejo superior de investigaciones científicas. Fuentes históricas para el estudio del renacimiento español y de la ciencia eclesiástica en el siglo XVI.

755 Janouch, Gustav. Gespräche mit Kafka; Erinnerungen und Aufzeichnungen von Gustav Janouch. (Frankfurt a. M.), S. Fischer, 1951. 138 p. 8°.

המחבר הכיר לראשונה את קפקה בשנת 1920 כ-4 שנים לפני מותו. את השיחות שבהן היה מדובר גם על עניינים יהודיים עיין ע' 41—42, 56, 59, 63—67, 85.

756 Kobler, Franz, ed. Letters of Jews through the ages; from biblical times to the middle of the eighteenth century, edited, with an introduction, biographical notes and historical comments, by Franz Kobler ... 2 v.

Christians, Jews and Samaritans, מהחנן: p. 65—68.

על התלבושות של בני המזרח בתקופות שונות פרסם לפני יותר ממאה שנה המזרחן דווי ספר מקיף ואח"כ הונח שטח'מחקר זה לחלוטין, אף שבשלשת הדורות שעברו מאז נודעו מקורות רבים שיש בהם ידיעות על נושא זה וגם נתגלו איאלה אוביקטים. אך דא עקא: הידיעות שאנו מוצאים במקורות הספרותיים לעתים תכופות סותרות זו את זו לכאורה ומספר האוביקטים זעום ביחס, כפעם בפעם חלו כמובן שינויים באפנה וגם היו לובשים תלבושות שונות זו בצד זו.

ל. א. מאיר התמסר לחקר הנושא הזה משך שנים רבות בשקידה נפלאה ולא חסך לו שום טרחה כדי לאסוף את כל החומר. בחיבור המונח לפנינו הוא משלב ידיעות מסוגי מקורות שונים, מכרוניקות ערביות ומתאירי מסעות של נוסעים אירופאיים שבקרו בארצות המזרח, מנח את החומר הצירי שנמצא בכתבי יד ובספרים עתיקים ובראש וראשונה את האוביקטים עצמם שנשמרו עד ימינו. הוא משתדל להביא את הידיעות השונות להתאמה, אך נוהר מהשערות נועזות ומעדיף להשאיר שאלות פתוחות.

בין שאר פרקי מחקרו המוקדשים לתלבושות המיוחדות לכל נעמד מטפל המחבר בפרק אחד בבגדי הכעוטים הדתיים שבמדינה הממלוכית, היינו היהודים, הנוצרים והשומרונים, שנדרשו להבליט את השתיכותם הדתית ע"י סימני-היכר בתלבושתם. מכאן החשיבות הנוודעת למחקר זה לגבי ההיסטוריה של היהודים בארצות המזרח. המחבר מדבר על הגזרות שגזרו השלטונות המסלמיים בדבר התלבושות של ה"כופרים", גברים ונשים, במאות האחרונות של ימי הביניים ומביא חומר ביבליוגרפי רב, תוך שליטה בלתי רגילה במקורות המזרחיים ובספרות המקצועית. בהערות אלה ימצא גם החוקר המתמחה בשטח'מחקר זה חומר חדש ויוסיף דעת.

יורשה נא לכותב השורות האלה להתעכב על שני פרטים שבהם: זה: בעמ' 66 אומר המחבר הנכבד שהגזרה בימי השלטון אל'מלך אצ'צאלח צאלח היתה בשנת 1353. הוא מקבל איפוא את התאריך שמוסר אבן איסא (ולפניו אבן תג'יברדי), אולם כמה זכמה סופרים ערביים שהיו בני הזמן ההוא או לפחות יותר קרובים אליו, אומרים שרדיפה זו היתה בשנת 1354.

760 Levison, Wilhelm. Die Siegburger Familie Levison und verwandte Familien ... Bonn, L. Röhrscheid, 1952. VIII, 187 p., front., geneal. tab. 4°.

761 Levitan, Tina [Nellie]. The firsts of American Jewish history, 1492—1951. Brooklyn, N. Y., Charuth Press, (c1952). XV, 172 p., illus., ports. 8°. ע' 159—162. 98 רשימות קצרות על "ראשונים" בתולדות היהודים בארצות-הברית, כגון היהודי הראשון באמריקה, בית הספר היהודי הראשון באמריקה, התחנות הראשונות לחלב מפוטטר באמריקה.

762 Lévy, Paul. Journal d'un exilé. Paris, B. Grasset, (1949). 302 p. 8°.

המחבר ברח מצרפת אחרי כניעתה לגרמניה ביוני 1940 ומצא מקלט בקובלנקה; הוא קיה להתקשר עם תנועת ההתנגדות. היומן מקיף את הזמן שבין פברואר לאוקטובר 1942.

763 Littner, Jakob. Aufzeichnungen aus einem Erdloch. München, H. Kluger, 1948. 147, [1] p., 1 l. 8°.

המחבר, יהודי גרמני שחשב את עצמו לגרמני, מספר בעיקר מה שעבר עליו בשנות המלחמה בערים שונות בפולין.

764 Mainz. Jüdische Gemeinde. Aus dem Arbeitsleben des Rabbiner Dr. Sali Levi, zum 25. April 1951. [Mainz, 1951]. 16 p., illus. 8°.

765 Mark, B. Ruch oporu w getcie białostockim: samoobrona, zagłada, powstanie. Warszawa, Żydowski instytut historyczny, 1952. 283 p., 2 l., fold. map, pl., ports. 8°.

"תנועת ההתמרדות בגיטו ביאליסטוק; הגנה, השמדה, התקוממות".

766 Mayer, L[eo] A[ry]. Mamluk costume: a survey. Genève, A. Kundig, 1952. 1 p. l., 119, [1] p., 2 l., XX pl. on 10 l. 4°.

ביבליוגרפיה: ע' 83—111.

771 **Nalkowska, Zofia**. Medailony. Přelozila Helena Teigová. (V Praze), Melantrich. 1950. 61, [1] p., 1 l. 8°. על ההשמה בפולין.

772 **Nocher, Jean**. L'aventure héroïque de Skornicki-Montero, patriote français. Paris, L. Rodstein, (1947). 115, [1] p. (incl. facsim., pl., ports.). 8°.

על שמואל סקורניצקי, יהודי יליד פולין, מגבורי המחתרת בצרפת במלחמת העולם השנייה.

773 (**Norsa, Paolo**). I Norsa <1350—1950>: contributo alla storia di una famiglia di banchieri (Pte. 1): Secoli XIV—XV. Milano, 1951. 4 p. l., XVI, 105, [1] p., geneal. tab. 4°.

"Prestampa" di 100 esemplari numerati fuori commercio, copia no. 44".

במכונת הכפלה. ביבליוגרפיה: ע' xv—v.

774 **Oved, Mosheh** [= **Edward Good**]. Vision and jewels: autobiographic in three parts. (Tr. by Hannah Berman). London, Faber and Faber, (1952). 320 p., pl., ports. 8°.

המקור היהודי עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 165.

775 **Owen, Aron**. Rashi; his life and times. [London], Jewish Religious Educational Publications, [1952]. 32 p., chronol. tab. 8°.

(Leading figures in Jewish history. Editor: Isidore Fishman). ביבליוגרפיה: ע' 32.

776 **Padua Gómez, José**. Israel y la civilización; semblanzas de Jaim N. Bialik, Louis de Carvajal, Yahuda Cresques [a. o.]. Mexico, D. F., Ediciones Metropolis, 1950. 142 p., 1 l., ports. 8°.

התכן: ביאליק, קרבתלי, ר"י קרשקס, ש. צ'גונתיים, ר' יהודה הלוי, הרצל, ז'בוטינסקי, ל. לוצאטי, א. מזרוא, מאירבר, אונ. וסרמן, זמנהוף. עיין גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 49.

777 **Pearson, Hesketh**. Dizzy; the life and nature of Benjamin Disraeli, Earl of

ר' אבן אנוקאש; JA 1851.2, 491; אבן כהיר 14, עמ' 250, קלקשנדי, צבח 13, עמ' 378; מקרייז, כיסט 11, עמ' 499. בדברו על הגורו שנגורה על היהודים והנוצרים בשנת 1463 אמר המחבר (עמ' 67) שנפטר ממנה השולחנים והרופאים. במקורות הערביים נאמר "מא עדא אל-צ'רף ואל-טב", וכבר תרגם סנין: זולת האיסור לעסוק בשולחנות וברפואה (Mélanges (Derenbourg, 119). אולי מוטב להעדיף את התרגום הזה מאחר שלא כתוב בטכסטים "אל-צ'ארף ואל-אטכא" ? מיותר להדגיש שאין בהערות אלה כדי להסחית מההערכה הרבה שיעריכו כל הקרובים אל המקצוע את חיבורו של מאיר שהנו אחד מן החיבורים המדעיים שיש להם ערך קיים בספרות המקצועית.

א. אשחור

767 **Melinek, A[lfred]**. Don Isaac Abrahanel; his life and times. [London], Jewish Religious Educational Publications, [1952]. 24 p. 8°. (Leading figures in Jewish history. Editor: Isidore Fishman).

768 **Memorial album**; dedicated to the boys of the 20th Air Force. (Los Angeles, Calif., Mr. and Mrs. N. Finkelstein 1951). 134 p., 1 l., pl., ports. 4°.

על טייסים יהודים שנפלו במלחמת העולם השנייה. האלבום כולל ידיעות ביוגרפיות על הטייסים וחמונותיהם. יצא על ידי הורי אחד הנופלים, י. ה. פינקלשטיין. התוצאה יפה מאד.

769 **Mireaux, Emile**. La reine Bérénice. Paris, A. Michel, (1951). 252 p., 2 l., map, plan, geneal. tab. 8°.

770 **Modlinger, Joshua**. Israel Goldstein; statesman, scholar, historian. New York, Shoulson Publishing Co., (c1950). 36 p. 8°. (Jewish leadership in America).

הרב ישראל גולדשטיין (נולד בשנת 1896 בעלילדפיה) הוא כעת יו"ר הקונפדרציה העולמית של הציונים הכלליים, חבר הנהלת הסוכנות היהודית ומראשי הקונגרס היהודי העולמי.

עין ע' 17, 22, 36—38, 63, 66, 69—71, 75, 78, 82—83, 112, 232, 242, 253—257.

783 **Ries, Estelle H. Elias E. Ries**, inventor. New York, Philosophical Library, (c1951). XII p., 1 l., 369 p., front. (port.). 8°.

א. ריס (יליד גרמניה מסביבת שטוטגרט) בא בשנת 1865 לאה"ב, בהיותו ילד בן 3. הספר נכתב ע"י בתו.

784 **Rivkin, Ellis. Leon da Modena** and the Kol Sakhal. Cincinnati, Hebrew Union College Press, 1952. XII, 144 p. 8°.

המחקר פורסם תחלה ב־ Jewish Quarterly Review, v. XXXVIII—XLI בספר כאן הוכנסו שינויים קלים.

The rise of heresy in the 17th century. The Jewish community of Venice. Leon da Modena, The Kol Sakhal. Scholarship and the Kol Sakhal. Leon da Modena's relationship to the Kol Sakhal.

785 **Rosenthal, Leonard**. The pearl hunter; an autobiography ... Illustrated by Rachel Rosenthal. (Translated from the French by Herma Briffault). New York, H. Schuman, (c1952). 4 p. l., 214 p., front. (port.), illus. 8°.

"A revised edition of Memoires d'un chercheur de perles pub. in Paris in 1949."

המחבר מיליונר פריזאי ואספן ידוע של דברי־אמנות.

786 **Roth, Cecil. Benjamin Disraeli**, Earl of Beaconsfield. New York, Philosophical Library, (1952). VIII, [1], 178 p., geneal. tabs. 8°.

אין כאן ביוגרפיה. מטרת המחבר לתאר את דמותו של דישראלי ולהראות על היסוד היהודי שבה.

787 **Schachner, Nathan**. The price of liberty: a history of the American Jewish Committee. New York, American Jewish Committee, 1948. X, 225 p. 8°.

788 **Scheiber, Sándor. Pfeiffer Izsák** emléke: szerkesztette: Scheiber Sándor. Budapest, 1949. 63, [1] p., port. 8°.

Beaconsfield ... London, Methuen & Co., (1952). XI, 284 p., pl., ports. 8°.

הדפסה שניה. הראשונה הופיעה בשנת 1951.

778 **Proskauer, Joseph M.** A segment of my times. New York, Farrar, Straus and Co., 1950. IX p., 2 l., 270 p. 8°.

המחבר (נולד בשנת 1877 במשפחה שמוצאה מברסלוי שבגרמניה) עורך דין ידוע ששמש חבר בית הדין העליון של ניו־יורק, ועסקן צבורי מפורסם. היה בשנות המלחמה יו"ר הוועד האמריקאי־יהודי.

The American Jewish Committee, p. 196—215. Creation of the State of Israel, p. 229—261.

779 **Raisin, Max**. Great Jews I have known a gallery of portraits. New York, Philosophical Library, (c1952). XIII p., 1 l., 249 p. 8°.

"The essays contained in this volume first appeared in the National Jewish Monthly of the Independent Order B'nai B'rith."

את הספר ביודית עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 194.

780 **Reis, Victor**. Jewish chronology ... (New York), c1947. 1 p. l., [1], 4 p., tab. 4°.

במנות־הכפלה.

781 **Relgis, Eugen. Stefan Zweig**, cazador de almas. Entrevista y paseo en Salzburgo — post-mortem sus huellas en Montevideo — algunas cartas. (Montevideo), Ediciones Humanidad, (1952). 62 p., 1 l., illus., facsim. 8°.

סטפן צוויג צודה נפשיה.

782 **Reshetar, John S[tephen]**. The Ukrainian revolution, 1917—1920; a study in nationalism. Princeton, N. J., Princeton University Press, 1952. X p., 1 l., 363 p., double map. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 347—[333].

הספר כולל גם ידיעות על יחסן של הממשלות האוקראיניות ליהודים, על הפרעות ביהודים בשנות 1919 ועל יחסן של מפלגות יהודיות לעצמאות אוקראינה.

המחבר נולד שם, ואביו היה מחלוצי הישוב היהודי שם.
The Zions of Utah and Palestine. מהתקן
p. 7—15. Biographies, p. 107—174. Biblio-
graphy, p. 179—185.

793 Weber, Max. Ancient Judaism. Trans-
lated and edited by Hans H. Gerth and Don
Martindale. Glencoe, Illinois, Free Press, 1952.
XXVII, 484 p., map. 8°.

המקור: Das antike Judentum.
פורסם תחלה בשנות 1919—1917 ב-
Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialforschung
בכרך ג' של כתביו המקובצים בשנת 1921.

794 Zborowski, Mark; Elizabeth Herzog.
Life is with people; the Jewish little-town
of Eastern Europe ... Foreword by Margaret
Mead. New York, International Universities
Press, (c1952). 456 p. 8°.

על העיירה היהודית במזרח אירופה, חייה ותרבותה.
ביבליוגרפיה: ע' 436—433.

795 Zydowski instytut historyczny przy
C. K. Żydów w Polsce. Biuletyn ... War-
szawa. 4°.

"ביולטין של המכון ההיסטורי היהודי ע"י הועד
המרכזי של יהודי פולין". השנה לעיל מספר 720.
תכיפות ההופעה לא נזכרה. לפנינו חוברת (בלי
מספר): מרץ 1950. 31 ע'.

796 Чрезвычайная Государственная
Коммиссия по установлению
и расследованию злодеяний немец-
ко-фашистских захватчиков и их со-
общников. Документы обвиняют; сборник
документов о чудовищных преступлениях немецко-
фашистских захватчиков на советской территории.
Выпуск II. (Москва), Огиз Государственное из-
дательство политической литературы, 1945. 391,
[1] стр., факсим., иллюстрации, портреты. 8°.
"הועדה הממלכתית המיוחדת לקביעתם ולחקירתם
של פשעי הכובשים הגרמנים-הנאציים ושותפיהם.
התעודות מאשימות; קבץ תעודות על פשעים יוצאים

שער נוסף בעברית: עקדת יצחק; ציון לנפש ר'
יצחק ד"ר מפייער וצוק"ל רב ראשי בק"ק מינור
(הונגריה), נערך ע"י אלכסנדר שייבר. — קבץ של
מאמרים עליו.

ע' 47—63: ביבליוגרפיה של כתבי י. מפייער (כוללת
289 ערכים, שפורסמו בשנות 1901—1948).

789 Schreiber, Salomo. Der dreifache Faden
<החוט המשולש>. Leben und Wirken dreier
grosser Führer in Israel, volkstümlich darge-
stellt ... Zum erstmalig ins Deutsche über-
tragen von Leo Prijs. T. 1: Rabbi Moses
Sofer <Chasam Sofer>. Mit einem unveröffent-
lichten hebräischen Brief über R. Nathan
Adler. Basel, Sepher-Verlag, 5712-1952. 159,
[1] p., pl., ports. 8°.

הספר במקורו העברי יצא ראשונה בפאקס, תרמ"ו.

790 Slotki, Israel W[olf]. Moses Mai-
monides; his life and times. [London],
Jewish Religious Educational Publications, 1952.
44 p., chronol. tab. 8°. (Leading figures
in Jewish history. Editor: Isidore Fishman).
ביבליוגרפיה: ע' 44.

791 Velikovskiy, Immanuel. Ages in chaos.
V. 1: From the Exodus to king Akhnaton.
Garden City, N. Y., Doubleday & Co., 1952.
XXIV, 350 p., IX pl. (incl. facsim.), maps
(on lining papers). 8°.

ספר זה קשור לספרו הקודם של המחבר
in collision (עיי' ק. ס. שנה כ"ו ע' 364).

In search of a link between Egyptian
and Israelite histories. The Hyksos. The Queen
of Sheba. The temple in Jerusalem. Ras
Shamra. The El-Amarna letters.

792 Watters, Leon L[aizer]. The pioneer
Jews of Utah. New York, American Jewish
Historical Society, 1952. VIII, 199 p., illus.,
facsim., map, pl. 8°. = Studies in American
Jewish history, no. 2.

הישוב היהודי ביטסה התחיל באמצע המאה ה"ט.

המחבר טוען נגד הדעה הנפוצה שרוסיה היא גן-עדן בשביל היהודים וסובר שההפך הוא הנכון.

803 **Berdiaev, Nikolai Aleksandrovich.** Christianity and anti-Semitism. With a commentary and notes by Alan A. Spears, (Translated by Alan A. Spears and Victor B. Kanter). Aldington, Kent, Hand and Flower Press. 1952. 58 p., 1 l. 8°.

בראש השער: Nicolas Berdyaev. המקור הרוסי: Бердяев: Христианство и антисемитизм. עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 470. שם גם תאריך.

804 **B'nai B'rith.** This is B'nai B'rith: a book of facts. Editorial board: Maurice Bisgyer, Gerold Frank, Edward E. Grusd. 8th ed. Washington, D. C., Supreme Lodge of B'nai B'rith, 1950. 155 p., front. (port). 8°.

עיין גם ק. ס. שנה כ"ג ע' 217.

805 **Cohen, Israel.** Travels in Jewry. London. E. Goldston, 1952. 372 p. port. pl. 8°.

תאור של קהלות יהודיות באירופה, שהמחבר שהה בהן בשנים שבין שתי מלחמות העולם.

806 **Farbstein, David.** Die Stellung des Judentums zum Proselytenwesen ... Vorwort von Jacob Zucker. Zürich, Verlag Die Gestaltung, (c1950). 37 p., 1 l. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [39—40].

בשחיין, שבה מרובים נישואי תערובת, יש ערך אקסואלי לנוהג בקבלת גרים לתוך היהדות. המחבר נותן במחברתו סקירה היסטורית ודורש שהרבנות תכל בקבלת גרים.

807 **Forster, Arnold.** A measure of freedom: an anti-defamation league report. Garden City. N. Y., Doubleday & Co., 1950. 256 p. 8°.

על ההפליית באה"ב, ובתיכין גם על האנטישמיות. Charts: Organizations with anti-Semitic records. Leaders with anti-Semitic records. Periodicals, Books, pamphlets and leaflets. (p. 222—239).

מגדר הרביל של הכובשים הגרמניים פשיסטיים על הטריטוריה הסובייטית. ו. מוסקבה, אוגיו, הוצאה ממלכתית לספרות מדינית 1945. הספר כולל — אף אם לא במספר מתאים לגודל "חלקם" של היהודים בין קרבנות היסטר — תעודות על השמדת יהודים (עיין ע' 18—19, 23—24, 34—36, 48—49, 124, 137, 140—144, 160—162, 307—312, 344 ועוד). בין השאר על השמדת יהודי מינסק, קיוב, חרקוב וקיסלובודסק.

עם ישראל בהווה

797 מועצת הרבנים במרוקו. האסיפה השנתית הראשונה, השניה. 2 חוברות. (Casablanca), [תש"ז; תש"ט]. 20; 20 ע' 8°. בראש המעטפת: מועצת הרבנים במרוקו. שער נוסף בצרפתית על המעטפת.

798 אידישער צענטער אין קובא. המשך אויף קובאנער ערד; זאמלבוך צום 25 יאריקן יובל פון יידישן צענטער אין קובא. 1925—1950... צוזאמענגעשטעלט דורך: לייזער ראן... האחאנא, דפוס "האחאנער לעבן", תשי"א. 170 ע', טבלאות, פקסימילים, המונית. 23; 31.

799 בודיש, י. מ. דער אויפבלי פון דער אידישער קולטור אין ביראבידזשאן. (New York). אמעריקאנער ביראבידזשאן קאמיטעט, "אמבידזשאן" [תש"ז]. 47 ע', טבלאות, תמונות. 8°.

800 וויינשענקער, איציק, פאר אלט-גייע התי חיבותן. מאנטעוידעא, "זריעה", 1948. 69, [1] ע' 8°. 12 מסות בשאלת קיום היהדות באמריקה. המחבר דורש לשים קץ לאנאלפיות היהודית ולדאוג להקמת בת-ספר יהודיים ולהקנית חנוך יהודי לדור הצעיר.

801 פאט, עמנואל. אידן הינטערן אייזערנעם פארהאנג: 1. פוילן. 2. רומעניע. 3. טשעכאסלאוואקיע. 4. אונגארן. 5. בולגאריע. 6. יוגאסלאוויע. פארשונג פון דער אידישער לאגע אין די לענדער פון הינטערן אייזערנעם פארהאנג. לויט ביו איצטיקע מאטעריאלן און דאקומענטן. 1949. Jewish Labor Committee, Atlantic City. 61 ע' 4°.

802 **Baratz, Léon.** La Russie soviétique et les juifs. Monte-Carlo, 1951. 30 p., 1 l. 8°.

814 **Jewish Labor Committee.** The time is now; report of activities, Anti-Discrimination Department, Jewish Labor Committee. (New York, Jewish Labor Committee, 1952). 47 p., facsim. 8°.

815 **Jewish Restitution Successor Organization.** Betrachtungen zum Rückerstattungsrecht. Koblenz, Humanitas-Verlag, [1951?], 104 p., facsim. 8°.

816 **Kagan, Henry Enoch.** Changing the attitude of Christian toward Jew; a psychological approach through religion. New York, Columbia University Press, 1952. XVI, 155 p., diagrs., tab. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 148—[145].

817 **Katona, József.** Zsidó megújhdásért; a fővárosi zsidóság lelki képe. Budapest, (typ. I. Neuwald), 1947. 31 p. 8°.

„למען התחייה היהודית; תמונתה הרוחנית של יהדות הבירה (בודפשט).“

818 **Lewisohn, Ludwig.** The American Jew; character and destiny. New York, Farrar, Straus and Co., (1951). X p., 1 l., 175 p. 8°.
התכן: Re-examination, What are we? Redemption and survival. The Jews confront an age. The Jew in America. Faith and form. A cultural structure. The necessary contribution. This Jew and Israel.

819 **Loewenstein, Rudolph M.** Christians and Jews; a psychoanalytic study. (Translated from the French by Vera Damman). New York, International Universities Press, (c1951). 224 p. 8°.
מתקר פסיכואנליטי על האנטישמיות.

820 **Lowenthal, Leo; Norbert Guterman.** Prophets of deceit; a study of the techniques of the American agitator. New York, Harper, (c1949). XVII p., 1 l., 164 p., 1 pl. 8°.

808 **Fratres;** club boys in uniform; an anthology, compiled by Basil [Lucas] Q[uixano]l Henriques. London, Secker and Warburg, 1951. XXXIX, 216 p. 8°.

מכתבים שנכתבו ע"י חילים חברי Bernhard Baron
St. George's Jewish Settlement Club
התכן: Introduction. I: Club boys in uniform. II: Their human problems (בין השאר) What it means to be a Jew. The Jew and his neighbour, p. 118—153).

809 **Galanté, Abraham.** Iki uydurma eser. I. Siyon önderlerinin protokollari. II. Beynelmillel yahudi; tarihi, siyasi, tenkidî tetkik [by] Avram Galanti. Istanbul, Kağıt ve basım işleri, 1948. 46 p. 8°.

„שתי יצירות: פרוטוקולים של זקני ציון על היהדות הבינלאומית.“

810 **Germany. (Federal Republic). Presse- und Informationsamt.** Deutschland und das Judentum; die Erklärung der Bundesregierung über das deutsch-jüdische Verhältnis, herausgegeben vom Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. Bonn, Deutscher Bundes-Verlag, 1951. 18 p., 1 l. 8°.

811 **Goldberg, Nathan.** Occupational patterns of American Jewry. New York, J. T. S. P. University Press, 1947. 1 p. l., 85 p., diagrs., tab. 8°.
= Jewish life in America series, no. 2.

812 **Jewish Agency for Palestine.** The Jews of Iraq: a prosperous, well-organized community; the anti-Jewish regime since 1933; the catastrophe after May 15, 1948. New York, Research Department, Jewish Agency for Palestine, [1949?]. 39, [1], XX p., tabs. 4°.
במכוונת הכפלה.

813 **The Jewish Agricultural Society.** Report of the Managing Director for the period 1900—1949. (New York), [1950]. 47 p., illus. 8°.

שוונות על הגזע היהודי וסיכומים, המצדיקים את שם הספר. (מהמבוא, ע' [7]).
הספר נכתב באהדה ליהודים.

826 Robinson, Nehemiah. The Arab countries of the Near East and their Jewish communities. New York, Institute of Jewish Affairs, World Jewish Congress, 1951. 2 p. l., 83 numb. l. 4°.
במכונת-הכפלה.

827 Seligman, Ben B. The Jewish population of Passaic, N. J. — 1949; a demographic study. New York, Council of Jewish Federations and Welfare Funds, [1951], 4 p. l., 33 numb. l., diagr., XX tab. 4°.
במכונת-הכפלה.
בעיר זו ישבו בשנת 1949 7670 יהודים.

828 Senderrey, Moisés. Crónica judía contemporánea <1925—1950>. Buenos Aires, Editorial Israel, 1950/5711. 57 p., 2 l., 8°.
„הכרוניקה היהודית של זמננו (1925—1950).“

829 Shoskes, Henry. Your world and mine; travelogue. New York, Lipton Publishing Corp., [195-?]. 327, [1] p., map (on lining-papers), ports. 8°.

התכן: Lands of Asia. Latin America. Across the Pacific. The dark continent. Israel, p. [319—328].

המחבר מרבה לספר על היהודים בארצות שבהן עבר.
בא"י עשה בשנת 1950.

830 Spain. Oficina de información diplomática. L'Espagne et les Juifs. Madrid, Bureau d'information diplomatique, 1949. 52 p. 4°.

במכונת-הכפלה. — תשובת לנאומי של א. אבן בעצרת האו"ם ב-16 במאי 1949 נגד קבלת ספרד כחברה לאו"ם. — יצא גם בספרות: España y los judíos. 1949. 50 p.

831 Stewart, Marguerite Ann (McKivcen). We, the American people. New York, J. Day Co., (c1951). 4 p. l., 248 p. 8°.

"Our Jewish Americans": p. 129—156.

(Studies in prejudice). = American Jewish committee: Social studies series: Publication no. 1.

על היהודים עיין ע' 1—2, 10, 27, 31—33, 40—46, 51—57, 60—80, 84—89.

821 Luckner, Gertrud. Beiträge zur christlichen Betrachtung der Judenfrage, von Linus Bopp, Paul Démann [a. o.]. Hrsg. von Gertrud Luckner. Freiburg i. Br., Verlag des Rundbriefs zur Förderung der Freundschaft zwischen dem alten und dem neuen Gottesvolk, 1951. 77 p., 1 l. 8°.

822 National Jewish Welfare Board. Jewish Center Division. Health and physical education activities in the Jewish Community Center, by Robert Morrison. New York, 5712-1952. 2 p. l., 110 p., illus., diagrs., forms. 4°.
במכונת-הכפלה.
ביבליוגרפיה: ע' 100—107.

823 Ornstein, Hans. Der antijüdische Komplex; Versuch einer Analyse. Zürich, Verlag Die Gestaltung, (c1949). 99 p. 8°.

824 Resner, Lawrence. Eternal stranger; the plight of the modern Jew from Baghdad to Casablanca. Foreword by Bartley C. Crum. Garden City, N. Y., Doubleday & Co., (c1951). 216 p., map (on lining-papers). 8°.

"The story of the Jews in Islam". — p. 12.
התכן: Preface. Modern Israel: melting pot or blast furnace? Morocco. Algeria. Tunisia. Djerba. Libya. Garian. Egypt. Syria. Iraq. The Yemen. Aden. Secret Jews: Judaism's hidden resources. Airlift: Isaiah's Texan co-pilots. America's role: allies of the oppressed.

825 Ribeiro, Herlandér. Ame juive. (2e éd.). (Lisbonne), 1950. 253 p., 1 l. 8°.

המחבר הוא נוצרי. הספר כולל שני חלקים: בראשון רשימות קטנות מחיי היהודים; בשני נהיה של השקפה

יידישקייטן. ככל הגויים. יידישקייט און מענטשלעכקייט.
כלל און פרט אין פאלק. דער נעכטן און דער מארגן.
מיטל און צוועק. דער נאציאנאלער זעכערס פון דער
ייד. ליטעראטור. קלאס און פאלק. אחידהעם און דער
גייסטיקער ציוניזם.

839 קאמפייין-קאמיטעט פון עמערגענץ און
הגנה. א סך הכל פון דער קאמפייין טעטיקייט 1948.
נאציאנאלער חוב, אחריות און ווירדע פונעם אורגאניזער
ישוב. מאנטעוידעא, פארלאג עוגן פון דב מרגליות,
[1949]. 62, [1], 273 ע', תמונות. 8°.

840 ראבין, צפורה. דאס אייגן לאנד; יום
העצמאות. ניריארק, 1951. 112 ע', לוחות-פורטים,
תמונות. 8°.

המחברת שעשתה בא"י בשנת תש"ח ותש"ט, מספרת
בספרה על מאורעות מלחמת השחרור ועל העולים
החדשים פליטי ארצות הגולה שנפגשה אתם.

841 Abel, Louis Félix. Histoire de la Pales-
tine, depuis la conquête d'Alexandre jusqu'à
l'invasion arabe, par F.-M. Abel ... T. 1—2.
Paris, J. Gabalda et cie, 1952. geneal. tab.,
maps. 8°. (Études bibliques).

T. 1: De la conquête d'Alexandre
jusqu'à la guerre juive. XV, 505 p.

T. 2: De la guerre juive à l'invasion
arabe. X, 406, [1] p.

842 American Zionist Council. Israel and
the Arab states, the issues in dispute; Israel's
frontiers, the status of Jerusalem, the Arab
refugees. New York, American Zionist Council,
(introd. 1951). 30 p., facsim. 8°.

843 Bencheitrit, A[aron]. Disertaciones acerca
del Sionismo. <Pt. 1>. Bogota, Tipografia
Colon — editorial, 1952, XXIV, 164, [2] p. 8°.
מאמרים על הציונות, עם הקדמה על המחבר וספרו מאת
V. M. Ovalles, ע' XXIV—XI.

844 Bernadotte af Wisborg, Folke, greve.
To Jerusalem ... Translated from the Swedish
by Joan Bulman. London, Hodder and Stough-

832 Yidisher visnschaftlekher institut. Cata-
logue of the exhibition "Jewish life in Shanghai",
September 1948—January 1949. (Translated
from Yiddish). New York, Yiddish Scientific
Institute-YIVO, (c1948). 29, [2] p. 8°.

במכונת-הכפלה.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור

"היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

833 מוסקוביץ, שלום. מכתב גלוי לממשלת
מדינת ישראל, מאתי שלום מאסקאוויטש <משאך> ...
לונדון, תשי"א. 20, [2] ע'. 8°. על הדת במדינה.

834 עטיה, מרדכי. ארצות החיים... מראה
שחבת הארץ והלאומיות... יסודות בהררי קודש לפי
דעת חז"ל... מראה שכל יהודי כאשר הוא שם
יבוא יום שיוכרת לעזוב ארצות נכר בעל כורחו...
מראה גדולת ומעלת ישראל... כשיחזרו לארצנו כי
עתידה להיות גברת ממלכות. מכסיקו הכירה, תשי"ב.
111 ע'. 8°. בראש השער: הרב מרדכי עטיה.

835 עטיה, מרדכי. שמחת עולם. מכסיקו,
תשי"א. 45 ע'. 8°. בראש השער: הרב מרדכי עטיה.
"מראה ששלום העולם... תלוי בקבוצת ישראל לארצם."

836 האראוויץ, נפתלי. פון ארץ ישראל אוצר;
א זאמלונג פון מאמרי חז"ל און זוהר, הורה-טייטשען
און געדאנקען, חסידישע ווערסער און באמערקונגען,
מעשיות און לעגענדעס, וויצן און אנעקדאטען, וועלכע
איז געשריבען און געזאגט געווארען דעגען ארץ ישראל
... ניריארק, "פרדס", תש"ט. 192 ע'. 8°.

837 כהן, יעקב. אויף די וועגן פון יידישן קיום;
נאציאנאל-פילאסאפישע באטראכטונגען. פאריז, צעראטא,
1950. 130, [2] ע'. פורטרט. 8°.
כולל 15 מאמרים על הציונות ועל היהדות.

838 כהן, יעקב. פאלק, גייסט אין לאנד; עסייען.
פאריז, "שטאמניק", 1952. 123, [2] ע'. 8°.
התכן: דער יידיש-נאציאנאלער גייסט. די אייגענטים-
ליכקייט פון דער יידיש-נאציאנאלער פסיכיק. פארוואס
זיינען אונטערגעגאנגען די עשרת השבטים? ר' יוחנן
בן זכאי און ר' עקיבא. איין יידישקייט, אדער באוונדערע

[II, 2]: Plates. X, 2, [2] p., 290 pl.
את הקודם (תפירות 1925—1934) עיין ק. ס. שנה כ"ב
ע' 210 מס' 983; עיין גם שם מס' 984.

850 **Cooke, Hedley W.** Challenge and response in the Middle East; the quest for prosperity, 1919—1951. New York, Harper & Brothers, (c1952). XIII p., 1 l., 366 p., maps. 8°.

מהתקן: Israel, p. 202—232. Bibliography, p. 343—350.

851 **Coon, Carleton S[tevens]**. Caravan: the story of the Middle East, New York, H. Holt, (c1951). VIII, 376 p., maps, 16 pl. on 8 l. 8°.

852 **Dickstein, Moishe**. From Palestine to Israel. Translated from the Yiddish by A. M. Klein. Montreal, Eagle Publishing Co., 1951. 105 p., 1 l. 8°.

הספר כולל 25 רשימות מסע על ישראל, שפורסמו במקורם בעתון "קאנאדער אללער". המחבר עשה בארץ באביב 1950.

853 **Eban, Abba**. The case for Israel's admission to the United Nations (an address by Aubrey S. Eban, Representative of Israel, delivered before the Ad Hoc Political Committee of the United Nations, May 5, 1949). (New York, Israel Office of Information). [1949]. 56 p. 8°. = Israel Office of Information, U. S.: Pamphlet no. 4.

על המעטפת: Israel; the case for admission to the United Nations.

854 **Eban, Abba**. Israel and Jerusalem; excerpts from an address by Aubrey S. Eban in the general debate of the United Nations General Assembly, Flushing, New York, September 26, 1949. (New York), Israel Office of Information, [1949?]. 8 p. 8°.

= Israel Office of Information, pamphlet no. 5.

ton, (1951). VIII, 280 p., front. (port.). 8°.

את המקור השבדי עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 79.
את התרגום העברי עיין לעיל מספר 116, שם גם תאור.

845 **Brith Trumpeldor**. Le chemin du Bétar. Paris, Editions 'Brit Trumpeldor', 1949. 42, [2] p., illus., ports. 8°.

846 **Brock, Ray**. Blood, oil and sand. Cleveland, World Publishing Co., (c1952). 4 p. l., 256 p., map (on lining-papers). 8°.

על המצב בארצות המזרח התיכון; המחבר יושב שם כ־15 שנה כעתונאי על ישראל עיין ע' 5, 24—29, 41, 48—51, 52—58, 97, 118, 135, 138, 234.

847 **Brun, Marcel B.** Der Kibbuz, die Verwirklichung einer Illusion? Studie über die Gemeinschaftssiedlungen im Lande Israel. Zürich, "Der Scheideweg", (c1950). 118 p. 8°.

848 **Carlson, John Roy** [= **Arthur Derounian**]. Cairo to Damascus. New York, A. A. Knopf, 1951. XIV, 474, XVII p., 1 l., facsims., pl., ports. 8°.

התרגום העברי עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 310, שם גם תיאור.

849 **Chicago. University. Oriental Institute. Megiddo Expedition**. Megiddo. II: Seasons of 1935—39. Gordon Loud, Field Director. 2 v. Chicago, University of Chicago Press, (1948). 4°. = The University of Chicago. Oriental Institute publications, v. 62.

התקן: [II, 1]: Text: Introduction. Chronological table. Architectural remains. — R. S. Lamont: The city gate. Photographs of selected burials. J. H. Breasted: Bronze age of a statue of Ramses VI... D. M. A. Bate: Animal remains. D. M. A. Bate and G. M. Crowfoot: Bone tools from cave 4067, J. Crowfoot: Flint implements and three limestone tools. Conclusions. XXI, 199 p., illus., maps, plans.

Confederation of General Zionists. 1950. 30 p. 8°.

המחבר יו"ר ההתאחדות העולמית של הציונים הכלליים.

861 Granott, A[braham]. The land system in Palestine: history and structure... (Translated from the Hebrew by M. Simon). London, Eyre & Spottiswoode, 1952. 359 p., 3 fold. plans, tab. 8°.

עם הקדמת המחבר לתרגום האנגלי. את הספר במקורו עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 127, שם גם ציין.

862 Great Britain. House of Commons. Palestine. A bill to make provision with respect to the termination of His Majesty's jurisdiction in Palestine, and for purposes connected therewith, Presented by Secretary Jones, supported by Secretary Bevin. Alexander, Glanvill Hall and Rees-Williams. Ordered, by the House of Commons, to be printed. 26 February, 1948. London, H. M. Stationery Off., [1948]. 1 p. 1., 5, [1] p., tab. 8°.

= House of Commons: Bill 54.

השער מהעמוד האחרון. בראש הטכסט: Palestine bill = Great Britain. Parliament: Papers by command 71460

863 Great Britain. Treaties. Agreement between the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of Israel for air services between and beyond their respective territories <with exchanges of notes>, London, 6th December, 1950. Presented by the Secretary of State for Foreign Affairs to Parliament by command of His Majesty. London, H. M. Stationery Off., (1951). 19 p. 8°.

= [Foreign Office]. Treaty series, no. 11 <1951>. = Cmd. 8148. Israel: השער: באנגלית ועברית. השם בעברית: הסכם בין ממשלת הממלכה המאוחדת מצד אחד וממשלת ישראל מצד שני, בענין שרותי אויר בין שטחי המדינות הנוגעות בדבר ומחוצה להם.

855 Ekblad, Signe. Lyckliga arbetsår i Jerusalem...; med förord av Erling Eidem. 2. uppl. Uppsala, J. A. Lindblad, (1950). 248 p. 8°.

„שנות עבודה מאושרות בירושלים. מהד' ב'". המחבר נוהל ביה"ס השבדי בירושלים.

856 Field, Frank McCoy. Where Jesus walked; through the Holy Land with the Master. New York, Exposition Press, (c1951). 243 p., pl. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' [237]—238.

857 Forrestal, James. The Forrestal diaries; the inner history of the cold war, ed. by Walter Millis with the collaboration of E. S. Duffield. With an introductory note by Viscount Alexander of Hillsborough... London, Cassell & Co., (1952). 542 p. 8°.

המחבר שימש מיניסטר הצי ומיניסטר ההגנה של ממשלת אה"ב בזמן המלחמה ולאחריה. היום שנכספר מתחיל ב"4 ביולי 1944 ומסתיים ב"2 בינואר 1949. בשנים ההן העסיקה בעית א"י את מדינאי העולם ואת מדינאי אה"ב במיוחד. והספר כולל ידיעות על שאלה זו, על המאורעות שקדמו להכרזת מדינת ישראל, על היהודים ועל הציונות.

858 Gaury, Gerald de. The new State of Israel. London, D. Verschoyle, (1952). 259, [1] p., maps, pl., ports., tabs. 8°.

המחבר מתאר בפרוטרוט את מינהל המדינה. הספר נכתב מתוך אהרה למדינת ישראל.

859 George, Manfred. Das Wunder Israel; Eindrücke von einer Reise durch den jungen jüdischen Staat. New York, "Aufbau", (c1950). 64 p. 8°.

"Eine Auswahl aus den im "Aufbau" erschienenen Artikeln, die der Verfasser auf Grund einer Reise durch Israel im Frühjahr 1949 geschrieben hat".

860 Goldstein, Israel. General Zionism — its present and its future. New York, World

868 **Israel. Delegation to the United Nations.** Memorandum on the question of Jerusalem; analysis of the statute for Jerusalem and a proposal for a solution, submitted to the Trusteeship Council of the United Nations, seventh session, by the Delegation of Israel to the United Nations. Lake Success, New York, May 1950. (New York), [1950], 15, [1] p. 4°. עיין גם ק. ט. שנה כ"ח ע' 361.

869 **Israel. Delegation to the United Nations.** A record of international responsibility: a selection of speeches by the Israel Delegation to the Sixth General Assembly of the United Nations. (New York, Israel Office of Information), [1952], 4 p. l., 165 p. 8°.

המדורות: A. Eben: Introduction. M. Sharett: A world in transition. — A world in conflict. The issue of Germany. Crisis in the Middle East. The United Nations and world economy.

870 **Israel. Legation. Sweden.** The Folke Bernadotte Forest in Israel. [Stockholm], Legation of Israel, Stockholm, (1952). 15, [1] p., illus. 8°.

871 **Jackh, Ernst**, ed. Background of the Middle East. Ithaca, N. Y., Cornell University Press, (1952). VIII, 236 p., maps. 8°.

S. W. Baron: קובץ. כולל גם ביבליוגרפיות. מהתקן: Hebrew civilization, p. 33—42.

עיין גם ע' 1—8, 13, 23—24, 29—31, 54, 58—62, 66—70, 72, 87—89, 92—93, 98, 101, 117, 125, 156, 170, 176, 186, 206, 213—215.

872 **Jeremias, Joachim.** Die Wiederentdeckung von Bethesda, Johannes 5, 2 ... Mit 5 Abb. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1949. 26 p., 1 l. 8°. = Forschungen zur Religion und Literatur des Alten und Neuen Testaments, Neue Folge, H. 41, Der ganzen Reihe H. 59.

873 **Jewish Agency for Palestine. Palestine Office.** Buenos Aires. La segunda convención

864 **Hehaluz, France.** Le mouvement ouvrier juif en Israel; ses principes et ses réalisations colonisatrices. Recueil éd. par le Merkaz-Héhaloutz en France. (Paris, typ. Presses des Éditions polyglottes, 1949). 236 p., 2 l., incl. pl. 8°.

"Ont participé à l'édition française de cet ouvrage: Naftali Sztern, Alex Derczanski, Haim Zeligman, Nahoum Koniak et Menahem Rosner. Adaptation française par Henry Bulawko".

כולל מאמרי ד. ברגורין, ב. כצנלסון, ד. קלעי, י. רוניצקי (ארו), צ. רוזנשטיין, י. טבנקין ואחרים.

865 **Hoffman, Gail.** The land and people of Israel. Philadelphia, J. B. Lippincott, (c1950). 119 p., pl. (incl. map, ports.), 8°. (Portraits of the nations series).

866 **Hollingworth, Clare.** The Arabs and the West ... London, Methuen, (1952). XI, 285, [1] p., 8 maps, 8°.

המחברת שמששה ספרות עתונות אנגלית במורה הקרוב. התקן: Introduction. I: The background. II: The Palestine war: Palestine; the problem. Palestine: 1945—1947. The British withdrawal (p. 121—172). III: The aftermath of the Palestine war: The armies of the M. E. M. E. petroleum. Communism in the M. E. The desire for industrialization. Arab Committee outside the Arab League. The M. E. today. Epilogue. Bibliography, p. 281—282.

867 **Ibn Jubair.** The travels of Ibn Jubayr: being the chronicle of a mediaeval Spanish Moor concerning his journey to the Egypt of Saladin, the holy cities of Arabia, Baghdad, the city of the caliphs, the Latin Kingdom of Jerusalem, and the Norman Kingdom of Sicily. Translated from the original Arabic by R. J. C. Broadhurst. With an introduction and notes. London, J. Cape, (1952). 430 p., fold. maps. 8°.

על א"י ע' 295—325, עיין גם ע' 66, 243.

879 **Lewin, Ernst A.** Die palaestinensische Arbeiterbewegung bis zum Ausbruch des zweiten Weltkrieges. New York, 1950. 35 p. 8°.

"Verkürzte Fassung der Diss. (Basel, 1937): Die Arbeitsverhältnisse und die Anfänge der Arbeiterbewegung in Ländern des Vorderen Orient (Ägypten, Syrien, Irak, Türkei, Iran, Zypern, Transjordanien und insbesondere Palaestina)".

880 **Linder, Sven.** Palästinische Volksgesänge, aufgezeichnet und gesammelt von Sven Linder. Aus dem Nachlass herausgegeben und mit Anmerkungen versehen von Helmer Ringgren. I. Mit einem Beitrag vom Herausgeber: Die Volksdichtung und das Hohe Lied. Uppsala, A. B. Lundequistska bokhandeln, (1952). 118 p. 8°. = Uppsala universitets årsskrift 1952: 5. Acta universitatis Upsaliensis.

טכסט ערבי באותיות לטיניות ותרגום גרמני עמוד מול עמוד. ביבליוגרפיה: ע' [116]—118.

881 **List, N.** L'Etat d'Israel devant le monde. Paris, La Documentation permanente, 1951. 223, [1] p., maps, plan, tab. 8°.

על מדינת ישראל ותולדות התהוותה. בעיותיה הכלכליות והפוליטיות, ומעמדה במשפחת העמים.

882 **MacLaurin, John.** The United Nations and power politics. London, Allen and Unwin, (1951). XIII, 468 p. 8°.

על ארץ ישראל באו"מ עיין ע' 25, 106, 125—149.

883 **Madaule, Jacques.** Le retour d'Israël. (Bruges), Desclée De Brouwer, (c1951). 194 p., 1 l., 2 maps. 8°. (Questions disputées). המחבר עשה בארץ בשנת 1937 (4—5 ימים) ובאביב 1951 (11 יום).

884 **Magil, A[braham] B[ernard].** Israel in crisis. New York, International Publishers, (c1950). 224 p. 8°.

התכן: Preface. Meet the people. Birth and

sionista sudamericana (Buenos Aires, 27 de septiembre — 1. de octubre de 1950). (Buenos Aires), Oficina sudamericana de la Agencia judia para Palestina, Consejo central sionista argentino, [1951?]. 188 p., 1 l. 8°.

874 **Jost-Suter, E[rnst].** Der Staat Israel als Zeichen einer Zeitenwende. Basel, Brunnen-Verlag, (1949). 31 p. 8°.

"Nach einem Vortrag gehalten... im August 1948".

875 **Kinsel, Paschal; Leonard Henry.** The Catholic shrines of the Holy Land... With photographs by Alfred Wagg. New York, Farrar, Straus and Young, (1952). 200 p., front, illus., map. 4°.

נדפס לראשונה בשנת 1951. ההוצאה יפה.

876 **Kraemer, Jörg.** Der Sturz des Königreichs Jerusalem (583/1187) in der Darstellung des 'Imad ad-Din al-Katib al-Isfahani. Wiesbaden, O. Harrassowitz, 1952. 4 p. l., 71 p., fold. map. 8°.

התכן: Einleitung. I: 'Imads Jahresbericht: die Risala (Übersetzung der Risala). II: Inhaltsangabe und Daten. III: Auffassung des Autors und Quellenwert seiner Angaben.

877 **Kvutzah, moshav, kibbutz:** principles of cooperative settlement in Palestine. (New York, Shulsinger Bros.), [1952]. 111 p. 8°.

(Hechalutz pamphlets).

ההקדמה חתומה ע"י: Yehuda Messinger.

878 **Lehrmann, Chanan.** Stacheldraht und Jakobs Zelte; Eindrücke einer Palästina-reise, unpolitische Pilgerfahrt eines kontemplativen Zeitgenossen. Genève, Éditions Migdal, 1946. 77, [1] p. 8°. = Collection Migdal; jüdisches Wissen für Jedermann... Nr. 5.

המחבר עשה בארץ בשנת 1946.

כלשון המדינה. המחבר שב אח"כ לארצו הצטרף לגריבלדי ושימש ציר בבית הנבחרים האיסלקי.

888 **The Nation Associates.** The Arab Higher Committee, its origins, personnel and purposes; the documentary record submitted to the United Nations, May, 1947, by the Nation Associates. [1947]. [56] p., facsim., illus. 4°.

במנותי הכפלה.

889 **Nordau, Max.** Inicial del nuevo siglo. Buenos Aires, Fundación Max Nordau, 1951. 306 p., 1 l., facsim., ports, 8°.

הספר יצא למלאת 100 שנה (ב'1949) להולדתו של מ. נורדוי. כולל 11 מאמרים על נורדוי (ע' 11—74) ומאמרים ומסות מאת מ. נורדוי, מסודרים לפי מזירות: על נושאים יהודיים, משפט דרייפוס, אמנות וספרות, מסות, ענינים פוליטיים וסוציאליים.

890 **Orni, E.** Connaissiez le pays d'Israel; éléments d'une géographie. (Traduit de l'hébreu par C. Friedmann et Paul Giniewski). Paris, Editions de la Terre retrouvée, 1951. 247, [1] p., illus., maps, tab. 8°.

"Publication du Bureau central du Kéren Kayémeth Leisrael, Jérusalem".

891 **Paassen, Pierre Van.** Jerusalem calling. New York, Dial Press, 1950. 3 p. l., 337 p. 8°.

התכן: The voice of Jerusalem. The Prophets in Jerusalem. Jesus in Jerusalem. The contemporary world and the dream of Jerusalem. A woman speaks for Jerusalem. Peace!

892 **Palestine 1950:** détresse de la Terre Sainte. (Paris, Fêtes et saisons), [1950]. [24] p., illus. 4°. = Fêtes et saisons, no. 50, avril 1950.

"Édité pour la campagne 1950 du Comité français de secours à Bethléem."

893 **Pearlman, Moshe.** Mufti of Jerusalem; the story of Haj Amin el Husseini, by Maurice

afterbirth. Cockpit of empire. The Jews: Zionist premise. The Arabs: Counter-premise. Economy fact and fancy. The master is not at home. Parties and politics. Government "West of center". Labor: strength and weakness. The world of Israel. Unfinished business. Reference notes, p. 208—218.

885 **Middle East Institute.** Washington. Nationalism in the Middle East; a series of addresses presented at the Sixth annual conference on Middle East affairs, sponsored by the Middle East Institute, March 21—22, 1952. Washington, D. C., (c1952). 2 p. l., 68 p. 8°.

מהתכן: J. C. Hurewitz: Nationalism in Israel (p. 9—17). H. Kohn: General characteristics of nationalism in the M. E. (p. 61—68).

886 **Muenzer, Gerhard.** Labor enterprise in Palestine: a handbook of Histadrut economic institutions... Foreword by Robert R. Nathan. New York, Sharon Books, 1947. 83 p., diags. (1 fold. in pocket), 16 pl. on 8 l., tab. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 83—82.

התכן: A preliminary survey. The framework of the Histadrut. Problems and conclusions. Bibliography, p. 82—83.

887 **Musolino, Benedetto.** Gerusalemme ed il popolo ebreo. Cenni biografici per cura di Francesco Musolino. Prefazione del Prof. Gino Luzzatto. Roma, La Rassegna mensile d'Israel, 1951. 438 p., 1 l., facsim., port. 8°.

= Collana di opere ebraiche e sionistiche, 4.

"Opera scritta... nel 1851... pubblicata per la prima volta per cura dell'Unione delle Comunità Israelitiche Italiane."

ירושלים ועם ישראל. עם ביוגרפיה של המחבר מאת ב. מוסוליני והקדמה מאת ג. לוצאטו. המחבר מהפכן איסלקי שברח לליגדון ושם כתב את ספרו זה, שנשארו בכת"י במשך 100 שנה ויצא לאור ע"י אגוד הקהלות היהודיות באיסלחיה. — המחבר דרש כבר אז הקמת מדינה יהודית בא"י שבה תקבע הלשון העברית

901 **United Nations. Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East.** Assistance to Palestine refugees; report of the Director... 2 v. Paris, 1951. VII, 48; II, 6 p. 4°. = U. N. General Assembly. Official records: 6th session. Suppl. No. 16 <A/1905>; No. 16A <A/1905/Add.1>.

902 **U. S. Department of State. Working Group on Legislation for the Arab Refugee Program.** The Palestine refugee program. [Washington], (Department of State, Division of Publications, Office of Public Affairs, 1950). VII, [1], 39 p., illus., diagrs., maps. 4°.

= Department of State. Publication 3757. Near and Middle Eastern series 3.

903 **Vester, Bertha (Spafford).** Our Jerusalem; an American family in the Holy City, 1881—1949, by Bertha Spafford Vester. With an introduction by Sir Ronald Storrs. London. Evans Brothers Ltd., (1951). 366 p. 8°.

המחברת בתו של מיסר המושבה האמריקאית בירושלים. בספרה היא מתארת את החיים בירושלים הנוצרית, במיוחד בימי השלטון התורכי. היהודים מזכרו רק דרך אגב, ורק מהישוב הישן. מסופר רק (ובאהרה) על פעילות "הדסה" בראשותה של ה. סולד. כמו כן מסופר בקצרה על פתיחת האוניברסיטה. המחברת מתייחסת בשנאה לצינונות ולהתישבות היהודים ומודה עם טענות הערבים. — עפ"י הספר אפשר לעמוד על החתמים שמאחורי הפרגוד השפיעו על כמה מאישי שלטון המנדט בכיוון אנטיציוני.

904 **Wärenstam, Eric.** Detta är Israel. Jönköping. Halls förlag, (1952). 168 p., illus., diagr. 8°. "זאת היא ישראל". מסע לישראל.

905 **Wiesenthal, S. Grossmufti** — Grossagent der Achse; Tatsachenbericht mit 24 Photographien. Salzburg, Ried-Verlag, (c1947). 2 p. l., 63 p., facsim., illus., 12 pl. (part ports.) on 6 l. 8°.

Pearlman, London, V. Gollancz, 1947. 91 p., facsim., ports. 8°.

בעיקר על פעולות המוסטי בשנות 1929—1946.

894 **Rabinowicz, Oskar K[wasiuk].** Fifty years of Zionism; a historical analysis of Dr. Weizmann's 'Trial and error'. (2nd ed.). London, R. Anscombe, 1952. 167 p. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 207.

895 **Red Cross. International Committee. Geneva.** The International Committee of the Red Cross in Palestine. Geneva, 1948. 23 p., pl. 8°.

על פעילות הצלב האדום בא"י במלחמת השחרור בתש"ח.

896 **Shepard, Judy; Alvin Rosenfeld.** Ticket to Israel: an informative guide. New York, Rinehart & Co., (c1952). IX, 305 p., double map. 8°.

המחברים עשו בארץ אחרי הקמת המדינה (ב"1948, 1950).

897 **Super, Arthur Saul.** Israel; state and religion. London, H. Pordes, 1949. 27, [1] p. 8°.

898 **Swarsensky, Hardi.** Eroberung durch Aufbau; ein Beitrag zur Geschichte der jüdischen Kolonisation in Israel. Buenos Aires, Editorial Estrellas, (1949). 229, [3] p., maps. 8°. "Landkarten gezeichnet von Oscar Schwarz". על פעולות הקק"ל.

899 **Terner, Erich.** Stát Izrael; malá země velkých problémů. Praha, Orbis, 1950. 413, [1] p., 1 l., facsim., maps., pl., ports. 8°.

בראש השער: E. a E. Ternerovi. "מדינת ישראל; ארץ קטנה של בעיות גדולות".

900 **United Nations. Conciliation Commission for Palestine.** Progress report of the Conciliation Commission for Palestine, covering the period from 23rd January to 19th November 1951. Paris, 1951. 24 p. 4°.

= U. N. General Assembly. Official records: 6th session. Supplement No. 18 <A/1985>.

and Sholosh-r'golim, composed by ... Joshua S. Weisser <Pilderwasser>. New York, (Metro Music, 5711). 165 p., port. 8°
המלים מתחת לתים באותיות לטיניות.

913 טולקצ'וב, זינובי, פרחי אושוונצ'ים.
(Krakow). מ. ה. רובין, תש"ו. [8] דף, [33] לוחות-
תמונות. 8°.

שער נוסף באנגלית: Zinovii Tolkatchev:
Flowers of Oswiecim. לוחות-תמונות עם הקדמה
בעברית ובאנגלית.

914 יוכסברגר, צפורה. הבה נחללה; ספר
לימוד לחלילית מבוסס על שירי עם ישראליים. (New
York). הסוכנות היהודית, מחלקת החנוך והתרבות
בגולה. (1952). [2] 61, [1] ע', תוים. 4°.
עם הקדמה נוספת ושער נוסף באנגלית: Hava
n'halela; a method for the recorder based on
Israel folk tunes by Tzipora Jochsberger.
(New York), The Jewish Agency Department
of Culture and Education, (1952)

הטכסטים של השירים לחזן, שמות השירים מעל
לתוים באותיות עבריות ולטיניות.

915 מעאורא פלחן די מי כמוך עלא היתליר...
כאובאלנאנא, האחים האידא, [תש"ו?]. 5 ע', 8°.

916 (עמאר, משה). מעשה נסים; פהא
למצחאף מכתובין נסים די זראו פצדיק הרב...
דניאל השומר אשכנזי... Casablanca. דפוס משה
עמאר, 5706, 16, [1] ע', 8°. סיפורים בערבית על
מעשה נסים של דניאל השומר אשכנזי.

917 עת ספור; מומועין פיה: קצת חנה.
קצת טינא איוב, קצת עשרה הרוגי מלכות, קצת
בלערבייא, קצת ירושלים חין דכלהא נבזראדן, קצת
עלא חורבן ירושלים. Casablanca. יוסף לוגאסי,
[תש"ו?]. [16] דף. 8°.

918 פימנטל, י. ה. שמונה עשרה מנגי-
נות ספרדיות לבית הכנסת של הקהלה הפורטוגזית
באמסטרדם. רשם י. ה. פימנטל באמצע המאה ה"ט.
אסף וערך והוציא לאור (נס) משה קריג. אמסטרדם.
"קדימה", תשי"ב. [2] 12 ע', 2°.

906 Wyatt, Woodrow (Lyle). The Jews
at home ... Drawings by John Minton ...
(London), [1951?]. 24 p., illus. 4°.
על מדינת ישראל. = Tribune pamphlet. 3.

907 Wysner, Glora M[ay]. Near East
panorama ... illustrations by Philip J. Aziz.
New York, Friendship Press. (c1950). X.
181. [1] p., illus., fold. col. map. 8°.
המחברת פעלה כמיטיוגרית נוצרית באלג'יר. על א"י
עיי' ע' 11-15, 27-29, 34-38, 56, 66, 70, 77-83,
87-97, 101-104, 110, 144, 152-153, 156.

908 Zeitlin, Rose. Henrietta Szold; re-
cord of a life. New York, Dial Press, 1952.
XVI, 263 p., facsim., ports. 8°.
הנריטה סולד (1860 בלטימור — 1945 ירושלים),
מנהיגה ציונית ידועה באה"ב ובא"י ממיסדות "הדסה"
וראש הסתדרות זו במשך כמה שנים, חברה של ההנהלה
הציונית ו"אם" עליה הנוער לארץ-ישראל.

909 Zemaitat, Kurt H. Israel. Hamburg.
Gefion-Verlag. (c1952). 40 p., front. (map). 8°.
= Ferne Länder, Bd. 1.

910 Zionist Organization. America. So
you're going to Israel: a concise and handy
guide for the American tourist. 1950 rev. ed.
(New York), National Education Department,
Zionist Organization of America. (1950). 1
p. 1., 43, [1] p. 1 l. 8°.

911 Zionist Organization. America. Source
book on Zionism and Israel, prepared by Elihu
Katz. (New York), National Education
Department, Zionist Organization of America.
(c1948). 40 p., tabs. 8°.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

912 ויסר, יהושע. שירי בית הכנסת.
חלק א': לשבת ולשלוש רגלים לחזן ומקהלה מאת...
יהושע ויסר "פילדערזאסער" Shirei Beth Hakneseth
for cantor and choir. v. I: For the Sabbath

המחבר שחקן ידוע בחיבוריו הידועים, שזכה את פולין בשנת 1940, ובקר במדינה זו בשנת 1949. למראה החורבות של החיים היהודיים הוא נזכר בחייו שעברו עליו בפולין.

923 סאנדעל, יוסף. שמואל הירשענבערג, ווארשע, "ידיד בוך", 1952, 31, [1] ע' / תמונות. 8°.
עם תמצית וחצישער נוסף בפולנית: J. Sandel Szmul Hirszenberg.

על הצייר הידוע ש. הירשנברג (1862—1908) שבסוף ימיו שימש מורה בבית-ס לאמנות "בצלאל" בירושלים.

924 פארווערטס-אסאסיאישאן. די פאר-שוואנדענע וועלט. The vanished world.
רעדאקטירט פון רנפאל אבראמאויטש [= ריון].
ניו יארק, פארווערטס אסאסיאישאן, 1947, 575, [8] ע' / לוחות-תמונות ופורטרטים, מסות. 27: 20.
ספר תמונות בליות סכסס באדיש ובאנגלית. בתחלת כל פרק ומדור סקירה קצרה על הארצות והערים, על היהודים שם, על המוסדות וכו'.

"בספר תמונות זה רוצים אנו להראות תמונה של יהדות מזרח אירופה בשנות העשרים והשלושים של המאה שלנו עד התחלת מלחמת עולם ב'... הכנסנו כאן 530 תמונות שנבחרו מתוך תמונות שהיו ברשותנו, בעיקר מאוסף-התמונות "פארווערטס" (מההקדמה).
התכן: I: אידישע שטעט: פוילן. סאטערסלאנד. באלטישע מלוכות. רומעניע. טשעכאסלאוואקיע. אונגארן.
II: אידישע מענטשן: טיפן און סצענעס. אידן-ארבעטער. קינדער און יוגנט. קינדער-פארזארגונג. פאלקס בילדונג.
דאס רעליגיעזע לעבן. דאס געזעלשאפטלעכע לעבן.

925 קאטשערגינסקי, ש. געטא און ישראל-לידער. בוענאס איירעס, ארגענטינער אפטייל פון ... יידישן קולטור קאנגרעס, תש"י, 20, [3] ע' / תוים. 8°.
שער נוסף בספרדית. כולל 7 שירים בצירוף תוים.

926 Ayalti, Hanan J. ed. Yiddish proverbs ... With six woodcuts by Bernard Reder. (Translated from the Yiddish by Isidore Goldstick). New York, Schocken Books, (c1949). 127 p., pl. 8°. = Schocken library, 20.
המקור הידוע באותיות לטיניות והתרגום האנגלי עמוד מול עמוד.

השער גם באנגלית: 18 Spanish liturgical melodies of the Portuguese Israelitish community, Amsterdam; recorded by J. H. Pimentel in the 19th century, collected, arranged and edited by Hans Moshe Krieg. Amsterdam, 1952. המלים מתחת לתוים באותיות לטיניות.

919 פרנקווי, קרול. שירי עם יהודיים למקהלה, נאספו ע"י קארול פראנקווי. בעיבודם של קארול פראנקווי, יאנוש האמרשלאג, האל קאדוש [נאחרים]. מבוא מאת בנצה סאבולצי. את השירים לאנגלית מעברית תרגם י. מ. בן-צור. (Budapest). צירפפליחי מסעם הלשכה הארצית היהודית בהונגריה, (1948). 13, [2], 89, ווא ע' / תוים. 8° = ספרית בית ספר למוסיקה על שם גולדמארק, כרך א'.
ההקדמה, המבוא, ההערות והתכן גם באנגלית ושער נוסף באנגלית: Jewish folk choruses, collected by Károly Frankóni.

המלים מתחת לתוים בעברית באותיות לטיניות ובתרגום אנגלי.

920 בוגטש, שמואל. עורך. דורות זינגען. בשרת הדורות. רעדאקטירט פון שמואל בוגטש. (ניו יארק), פארבנד ביכער פארלאג, (1951). [12], 245, [14] ע' / תוים. 8°.
שירים, חלקם בעברית וחלקם ביווית. עם הקדמה ושער נוסף באנגלית: Songs of our people; a collection of Hebrew and Yiddish songs ed. by Samuel Bugatch.
המדורות: ישראל לידער. פאלקס לידער און פאלקס-טימליכע לידער. טראדיציאנעלע חסידישע לידער און ניוגונים. קינדער לידער. שבת, יום-טוב לידער. הימנען.

921 וואלאקאוויטש, אברהם. געטא-מאטיחן. ניו יארק, מחזקים קונסט-פארלאג, תש"ו. [4], vii, [1] ע' / [26] לוחות-תמונות. 8°.
(יידישע קונסטלער פון יצחק ליכטענשטיין).

תמונות מאת א. וואלאקאוויטש עם מבוא מאת י. ליכטענשטיין, ע' i-vii. נספח המבוא באנגלית, [8] ע'.

922 טורקאו, זיגמונט. פראגענטן פון מיין לעבן; זכרונות. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1951, 303, [1] ע' / 8°.
= דאס פוילישע יידנטום, באנד 75.

(London). A. Deutsch, (1951). X, 501 p., tab. 8°.
בראש השער: Leah W. Leonard.

934 London. Spanish and Portuguese Jews' Congregation. Treasures of a London temple: a descriptive catalogue of the ritual plate mantles and furniture of the Spanish and Portuguese Jews' Synagogue in Bevis Marks. published by authority of the Wardens and Elders of the Congregation on the occasion of the 250th anniversary of its opening, compiled by A. G. Grimwade, A. F. Kendrick, R. D. Barnett, T. Williams, and E. Croft-Murray; with an introduction by S. Gaon; and a foreword by L. D. Barnett. London. Taylor's Foreign Press, 1951. XII, 68 p., 1 l., V, [1] p., front., illus., XX pl. 8°. ביבליוגרפיה בע' האחרון של הספר. ההוצאה מהודרת.

935 Ludo, I. Cal alb sau catâr? București, (Comitetul democrat evreesc). 1949. 52 p. 8°. "הטוס הלבן או החמיר?" על אמנות הבל בין היהודים.

936 Mendelsohn, S[amuel] Felix. The merry heart: wit and wisdom from Jewish folklore. New York, Bookman Associates, (c1951). 260 p. 8°.

קבץ בדיחות יהודיות, בעיקר מחיי גדולי החסידים ומהחיים בימנו.

937 Merzbach, Charles. La circoncision: guide du péritomiste. Préface... Charles Heiselbeck. Paris, Fondation Séfer, 1952. 68 p., 1 l., illus. 8°.

"Les prières de la circoncision" (in Hebrew): p. [55]—68.

938 Metro Album of selected Palestinian, Hebrew, Chassidic and Jewish dances and songs, <in dance form>... arranged by William Scher, compiled by Henry Lefkowitz. New York, Metro Music, (1951). [3]—49 p., notes. 4°.

המלים מעל לתווים באותיות לטיניות ובסוף הספר הסכסס כולו באותיות עבריות.

927 Bellin, Mrs. Mildred (Grosberg). Modern Jewish meals, by Mildred Grosberg Bellin. New York. Bloch Pub. Co., 1952. 159 p. 8°.

928 Binder, Abraham Wolf. ישראל בשיר. Israel beshir: songs Israel sings. Compiled, notated, edited and arranged by A. W. Binder. New York City, H. Lefkowitz, (1951). 39. [1] p., notes. 4°.

המלים מתחת לתווים באותיות לטיניות ובתחלת הספר הסכסס באותיות עבריות.

929 Chagall, Marc. Chagall... Introduction de Jacques Lassaigue. Dix reproductions en couleurs, avec une notice biographique et bibliographique. Genève, Skira, (1952). [8] p., 10 mounted col. pl. (incl. 1 on cover). 2°. (Les Trésors de la peinture française XXe siècle).

930 Galimir, Mosco, compiler. Proverbios <refranes>; pocos proverbios del rey Salomon. del Talmud, fabulas, consejos, reflexiones, dichas de españoles sefaraditas. [New York], (typ. A. Martin, 1951). 64 p. 8°. עם חצי-שער אנגלי: XV century old Sefardic Spanish proverbs.

931 Gaster, Theodor H[erzl]. Purim and Hanukkah in custom and tradition: feast of lots, feast of lights. New York, H. Schuman, (c1950). XVI, 134 p., map, pl. 8°. (Great religious festivals series).

ביבליוגרפיה: ע' [119]—126.

932 Hartmann, Grethe; Fini Schulsinger. Physical and mental stress and consequential development of atherosclerosis, within the Jewish population of Denmark... (Translation: Harriet Oppenheim). Copenhagen, Rosenkilde and Bagger, 1952. 78 p., 1 l., diagrs., pl., tab. 8°.

933 Leonard, Leah (Wolff). Jewish cookery in accordance with the Jewish dietary laws.

- biblical melody of the Canticum Canticorum. Concerning the melody used in the reading of Torah on High Holidays. Kol Nidrei: its words and music. The metamorphosis of a melody. Cantorial song. Without bound or limit. II: The pioneers and creators of modern Jewish music. The Society for Jewish Folk Music. L. Saminsky and his polemic with Engel. S. Rosovsky. J. Achron. L. Low. E. Bloch. III: Jewish music in America. IV: In memoriam: Jewish musical life in Poland before and during the catastrophe. An ingathering.
- 944 **Scheiber, Sándor.** Mikszáth Kálmán és a keleti folklóre. Budapest, Országos néptanulmányi egyesület, 1949. 76 p., 1 l., pl. 8°. "קלמן מיכסאט והפולקלור המזרחי" [בעיקר היהודי].
- 945 **Szyk, Arthur.** The Ten commandments, illustrated by Arthur Szyk. Philadelphia, J. C. Winston, (c1947). [28] p. (on double leaves), col. illus. 4°. "The commentary has been written by Clarence Edward Macartney.
- 946 **Themerson, Stefan.** Jankel Adler; an artist seen from one of many possible angles. (London), Gaberbocchus Press, (1948). 31 p., 1 l., illus. 4°. "Contains twelve [full page] drawings specially made by Jankel Adler". יצא ב-400 טפסים רשומים.
- 947 **Tucker, Sophie.** Some of these days; an autobiography. London, Hammond, Hammond & Co., (1948). 293 p., port. 8°. אוטוביוגרפיה של זמרת יהודית, ילידת רוסיה שביל-דוטה באה לאה"ב. מהדורה אחרת של הספר עיין ק. ט. שנה כ"ג ע' 298.
- 948 **Zimmels, H[irsch] J[akob].** Magicians, theologians and doctors: studies in folk-medicine and folk-lore as reflected in the
- 939 **Milhaud, Darius.** Notes without music; an autobiography translated from the French by Donald Evans and edited by Rollo H. Myers. London, D. Dobson, (1952). VII. 258 p., 1 l., port. 8°. אוטוביוגרפיה של הקומפוזיטור הידוע ד. מילי, "צרפתי מפרובנס, יהודי לפי דתו".
- 940 **Munk, Elie; J. Schwarz.** "Rachel" ou, Les devoirs de la femme juive. Paris. En dépôt au C. L. K. H., 1952-5713. 35, [1] p., illus. 8°. E. Munk: Les lois de la pureté féminine. VIII p. ביבליוגרפיה: ע' 35.
- 941 **Newman, Louis I[srael].** Star over Shushan; a Purim cantata. New York, Bloch Publishing Co., 1950. VII, 30 p. 4°. במכונת הכפלה. ע' 14-30: חורים.
- 942 **Prague. Židovské museum.** The old Jewish cemetery of Prague; a guide through the cemetery and a selection of its most important memorials from the XIVth—XIXth century (edited by the Jewish Museum of Prague). Prague, Umělecká beseda, 1947. 15, [1] p., 1 l., map, 40 pl. on 20 l. 8°. = A Czech guide through museum, galleries and memorials, v. 3. "2nd ed. ... in English".
- 943 **Rabinovitch, Israel.** Of Jewish music, ancient and modern ... Translated from the Yiddish by A. M. Klein. Montreal, Book Center, 1952. 321 p., illus. (music), fold. facsim. 8°. החתן I: C'est le ton qui fait la musique. Jewish music in Bible and Talmudic times. Folk song and prayer. Antiphonal song. Our liturgic song. Idelsohn and Jewish musicology. Idelsohn's achievement in the investigation of the Jewish folk song. Chassidic song. The song of Chabad. Haggadah chants and tunes ascribed to the Chassidic "Court" of Makarev. The

odsjek N. S. O-e Zagrebačkog sveučilišta, 1949, 192 p. 4°. במכוונת הכפלה.

955 Schallman, Lázaro. Diccionario de hebraísmos y voces afines. Buenos Aires, Editorial Israel, 1952-5712. 206 p., 1 l. 8°.

= Biblioteca Israel; ediciones judías en castellano, v. 42. ביבליוגרפיה: ע' [200]—206. מלון של מלים עבריות ומלים הקרובות להן.

956 Watts, [James] Wash[ington]. A survey of syntax in the Hebrew Old Testament. Nashville, Tenn., Broadman Press. (c1951). IX, 150 p. 8°.

957 Zollinger, Gustav. Tau oder Tau-t-an und das Rätsel der sprachlichen und menschlichen Einheit (תאם תאם תא), Monotheistische Auffassungen bei den Vorfahren der Indogermanen. Ursprung von Begriffen aus kosmischen Benennungen. Herkunft von Wörtern für Seele, Geist, Einklang von Wort und Symbol, die Völkernamen Teutonen, Germanen, Goten, Hellenen, Helvetier, über Entstehung sogenannter 'Wortwurzeln' des Indogermanischen. Bern, A. Francke, (1952). 98 p., illus. 8°. המחבר מביא דוגמאות והשוואות מהלשונות השמיות לרבות העברית.

ספרות עברית בימי הביניים

958 Díez Macho, Alejandro. La novelística hebrea medieval. [Barcelona], Universidad de Barcelona, [1951], 63. [1] p. 8°.

"Discurso leído el 23 de abril de 1951, fiesta del libro, en el aula magna de la Universidad".

"הספור העברי בימי הביניים. הרצאה בחוג הספר באילם הגדול של האוניברסיטה".

959 Millas Vallicrosa, Josep Maria. Yehuda ha-Levi como poeta y apologista, por José M.a Millas Vallicrosa. Madrid, Consejo superior de investigaciones científicas, Instituto Arias Montano, 1947. 284 p., 2 l., 1 pl. 8°.

rabbinical responsa <12th—19th centuries>. London, E. Goldston. 1952. VIII, 293 p. 8°.

ההבן: Preface. Introduction. Notes on the education of doctors and on their social status. Evolution of medicine. Physicians, leeches, and quacks. Some remarks on anatomy, physiology, and bodily defects. Obstetrics. Theories of the causation and character of disease. Some notes on disease. Therapeutics. Remedies, Surgery. Appendix. Notes. Bibliography, p. 271—282.

בלשנות

949 Botterweck, G. Johannes. Der Trilateralismus im Semitischen: erläutert an den Wurzeln gl, kl, kl. Bonn, P. Hanstein, 1951. 75, [1] p. 4°. = Bonner biblische Beiträge, 3. ביבליוגרפיה: ע' [70]—75.

950 Cohen, Henri Maurits. Schets der ontwikkeling van het hebreeuws tot moderne omgangstaal. Amsterdam, Joachimsthal, [1951]. 120 p. 8°. Diss. Amsterdam. ביבליוגרפיה: ע' 5. "סקירה על התפתחות הלשון העברית ללשון הדבור של זמננו".

951 Galanté, Abraham. Türkçenin ispanyolca üzerine teesiri [by] Avram Galanti. Istanbul, Kâğıt ve basım işleri, 1948. 26 p., 1 l. 8°.

"השפעת הלשון הטורקית על הלשון השפניולית".

952 Lemoine, Eugène. Théorie de l'emphase hébraïque. Paris, P. Geuthner, 1951. 66 p. 8°.

953 Nakarai, Toyozo W[ada]. Biblical Hebrew. (Philadelphia), Bookman Associates, 1951. XIII, 200 p., facsim. 8°.

שער נוסף בעברית: סיונו ה. נקראי: לשון התנ"ך. עם הקדמות מאת R. H. Pfeiffer. L. Waterman. Sh. H. Blank.

954 Oberski, Janko. Hebrejska gramatika. Dio 1: Fonologija i ortografija. Zagreb, Stručni

= Biblioteca hebraicoespañola, v. 2.

"יהודה הלוי כמשורר וכאפולוגט". כולל גם תרגומים מיצירותיו.

ספרות יפה עברית חדשה

960 אגוזי, עקיבא. אורות באפל... מאת הרב עקיבא אגוזי. סט. לואיס, בסיוע ההסתדרות העברית, תשי"ב. 113, [1], [1], [1] ע', פורטרט. 8°.
שירים. עם שער נוסף ומבוא באנגלית. המחבר ישב בגיסרשבל (בלוטא). שירים ביווית, ע' 95-113.

961 אריאל, יעקב. דון מיגואל >מאנוסי ספרד<; חיוון עלילה בשלש מערכות. לוסאנגלס, קרן-הצבי, תשי"ב. 144, [3] ע', תמונות. 8°.
= ספרי יעקב אריאל לבתי ספר ולעם, ספר ז. ההוצאה יפה.

962 אריאל, יעקב. מעשה באם ובנה הבר-מצוה; ספור מבדה... עם הערות פדגוגיות ומילולוגיות... לוסאנגלס, קרן-הצבי, תשי"א. 69, [3] ע', תמונות. 8°.
= ספרי יעקב אריאל לבתי ספר ולעם, ספר ו. ההוצאה יפה.

963 אריאל, יעקב. ספר שבעה מחזות לחנכה. לוסאנגלס, "קרן צבי", תשי"א. 128 ע', פורטרט. 8°.

964 גינצבורג, שמעון. שירים ופואמות. [א]. (מהדורה ב'). ניויורק, ועד להוצאת כתבי שמעון גינצבורג, תשי"ה. [6], 348, [27] ע', פקסימילים. 8°.
= כתבי שמעון גינצבורג, ב.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ט' ע' 18, שם גם תאור. במהדורה ב' שיצאה אחרי פטירת המשורר, נתוספה: "מלכת-שבת, פואימה", שנדפסה בפקסימיל בסוף הספר.

965 עברית אשירה; ספר כולל 100 שירי ציון ושירי-עם. קובלנקה. ספרית האחים חאדיוא, [לערך תשי"א]. [40] ע' 10: 17.

966 צוקר, משה. ילקוט אמרות. מלוט ומתרגם על ידי משה ברינר. ברוקלין, נ.י., "ירושלמי", 1952. 128 ע'. 8°.
בראש השער: משה צוקר. שער נוסף באנגלית. במכונת-הכפלה.

967 קושטאי, ש. מן החיים; קובץ ספורים (בלטימור), הקולג' העברי בבלטימור, תשי"א. 226 ע', פורטרט. 8°.
כולל 17 ספורים, שפורסמו תחלה בבמות שונות. כל הספורים הם מהחיים באמריקה, פרט לשנים, שבהם מתוארים חייהם של הסטודנטים היהודים יוצאי רוסיה בשבייץ.

968 שירי ציון. הוצאה] שניה. [מרוק, כאז"א בלאנקא, לערך תש"ט. [1], [2], [2] ע'. 8°.
מכיל 77 שירים ציוניים.

ספרות יפה יודית

969 אזשאיצו, וואסילי. ווייט פון מאסקווע; ראמאן. (בוך 2). חארשע, "ידיש בוך", 1952. 285 ע'. 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 178, שם גם ציון.

970 אידיש נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד. צום הייליקן אנדענק! אויפשטאנד פון די יידן אין די געטאס. פראגראם פאר א געטא אוונט... [New York], צענטראלער קולטור קאמיטעט פון יידיש נאציאנאלן ארבעטער פארבאנד, [תשי"א]. [1], [2], [2] ע', תיים. 4°.
במכונת-הכפלה.

971 אייוואן, וו. ה. אויף היימישער ערד; לידער. חארשע, "ידיש-בוך", 1950. 31, [1] ע'. 8°.

972 איינהארן, דוד. געזאמלטע לידער, 1904-1951. אילוסטרירט פון בנימין איינהארן. ניויארק, "ארבעטער-רינג", (1952). 272 ע'. 8°.

973 אפאטאשו, [יוסף]. דער לעצטער אויפשטאנד; ראמאן... בוך 1: ר' עקיבא. ניויארק, ציקא ביכער פארלאג, (1948). 402, [2] ע', תמונה, פקסימיל. 8°.
התמונה היא מעשה ידי מרק שגל עם פקסימיל של הקדשתו מעבר לדף.
תרגום עברי עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 48.

974 בושעל-סאלאו, חנה. מיינע בלעטער; לידער. (New York), ראלף ב. סאלאו, (1950). 96 ע', לוח-פורטרט. 8°.

975 בראנשטיין, יחזקאל. געהיימשיטש פון אברהם סוצקעווער. מעקסיקע, נ. זידענעוועבער, תשי"ב. 59, [1] ע', פורטרט. 8°.

- 976 גאלדבערג, נח. א ליכט גייט אויף; (נאוועלע).
ניירארק, דוד איגנאטאו ליטעראטור-פאנז, 1948, 240
ע' 8°. מחיי היהודים באה"ב.
- 977 גארדאן, ש[מואל]. מילכאמע-צייט. מאסקווע,
מעלכע-פארלאג "דער עמעס", 1946, 174, [2] ע' 8°.
עם שער רוסי בעמ' ד' של המעספת.
19 ספורי-מלחמה.
- 978 געזאנגען פון קאמף; אויסגעקליבענע לידער
פון מאריס ווינטשעווסקי, דוד עדעלשטאט, מאריס ראזענ-
פעלד, יוסף באזשאווער. (אריינפיר, ביאגראפישע נאטיצן,
צוקלייב און באארבעטונג פון די טעקסטן, דערקלערונגען
... פון שויליק פערדמאן). ווארשע, מלוכה-פארלאג
פאר שול-אויסגאבן, 1951, 86, [6] ע' 8°. פורטרטים. 8°.
= יידישע שול-ביבליאטעק, סעריע ד, זאמלונג 2.
עם תוכן ושער נוסף בפולנית.
- 979 גראניטשטיין, משה. דער פאטאלער אקצידענט
מיטן קאמעריאנט מאַמאָנט; נאוועלע. בוענאס איירעס,
1951, 94, [2] ע' 8°. שער נוסף בספרות.
- 980 גרינבלאט, עליזה. איך און דו, ניירארק,
"עליזה", 1951, 32 ע' 8°. שירים. התכן בע' 2
של המעספת.
- 981 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. איבער אונזער
קראפט "ראמאן"; <באארבעט פון ענגליש>. טאהאנגא,
קאליפארניע, "ליטערארישע העפסן", 1951, 128 ע'
תמונות. 8°.
- מחיי המהגרים היהודים באה"ב בזמן מלחמת העולם
הראשונה, שנים אחדות לפנייה ואחריה.
- 982 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. חילנע <דריי
דורות>; די לידן און ליבעס פון ברוך, טאהאנגא,
קאליפארניע, "ליטערארישע העפסן", תשי"ב, 96 ע' 8°.
הזמן: לפני מלחמת-העולם הראשונה. המקום: וילנה
ואה"ב.
- 983 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. פאבלען ...
טאהאנגא, קאליפארניע, "ליטערארישע העפסן", תשי"ב,
96 ע' 8°.
- 984 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. קעגן שטראם
<דריי דורות>. טאהאנגא, קאליפ, "ליטערארישע העפסן",
1952, [102] ע' 8°.
- 985 האפמאן, מאריס. אונזער אפריקאנער זון;
דערציילונגען און סקיצן. מיט דער אויטאביאגראפיע
פונעם מחבר און בילדער פון זיינע פארשיידענע לעבנס-
פעריאדן. יאהאנעסבורג, "קאירא", תשי"א, 296, [3]
ע' 8°.
- 986 העלער, בינעם. היימערד; לידער. ווארשע,
"ידיש בוך", 1951, 166, [4] ע' 8°.
שער נוסף בפולנית.
- 987 ויניצקי, י[וסף]. פארן מבול; בילדער פון
יידישן לעבן אין פוילן פון פאר דעם חורבן. מעקסיקע,
צבי קעסעל פארלאג, 1951, 157 ע' 8°.
שער נוסף בספרות. ועליו שם המחבר בלועזית:
José Winiecki.
- 988 זאק, אברהם. צווישן שאטנס. <דערציילונגען>.
פאריז, יידישער פער'קלוב, 1950, 158 ע' 8°.
- 989 זשיטלאווסקי, חיים. יצחק לייבוש פ. ז.
<ארטיקלען און רעדעס>. ניירארק, איקוף, (1951).
48 ע' 8°.
- 990 טויבש, יעקב שמואל. אויף יידישע יסודות;
עסייען. לאנדאן, ג. נאראדיצקי, 1948, 80 ע' 8°.
שער נוסף באנגלית.
- 991 טענעגברום, ש[ייע]. א האנט פארשייבט;
מינאטירן. ניירארק, 1953, 224 ע' 8°.
- 992 טקאטש, מאיר זימל. דארשט צום קוואל.
לידער. ניירארק, "מחבר", 1952, 156, [4] ע' 8°.
- 993 טשערנאוועצקי, וו. דאס לעבן דערציילט
— — — אמתע פאטירונגען און פראבלעמען פון לעבן.
כאנר 1. בוענאס איירעס, "דער ארגענטינער מאגאזין",
1951, 318, [1] ע' 8°. 18 ספורים.
- 994 כאימסקי, משה. א קניפ אין באק; סאטירע
און פאראייע. (בוקארעשט, "אויסיעס"), תשי"ז, 54,
[2] ע' 8°.
- המזירות: באלעכאטיש. בוקארעשט. אין 20סטען יאר-
הונדערט. מוסאליניזם. ליטערארישער נאכחוקס. שפאס.

- 995 כהן, יעקב. פון אייגענעם גארטן. פאריז, בהוצאת המחבר, 1949, 112, [1] ע' 8°.
שירים לזכר בני משפחתו ההרוגים.
- 996 לאסטיק, שלמה. מיטן פנים צו מארגן. ווארשע, "ידיש בוך", 1952, 254, [1] ע' 8°.
שער נוסף במלגית. ביקורת ספרותית.
- התכן: ליטעראטור פראבלעמען אין דער יידישער סביבה. העג חייוער: די פרץ־טראדיציע. י. באחשאווער. מ. גארקין. אין ריטם פון דער צייט (13 מאמרים). פון דער פוילישער ליטעראטור, פון פוילישן הומאניזם (6 מאמרים).
- 997 ליבערמאן, א. מ. יונגבראנל; לידער און פאעמעס. ניו־יארק, ארויסגעגעבן פון א גרופע פריינד, (דפוס Litho House), 1947, 128 ע', תמונות. 8°.
- 998 ליפצין, סעם. פאר פרייד און פריידן. ניו־יארק, "אמכא", 1952, 159 ע', 8°.
המזדורות: רעציטאציע, משלים, סאטירישע און הומאריסטישע פערזענ. דערציילונגען, הומארעסקס, מאנאלאגן און מעשה־לעך.
- 999 ליפצין, סעם. שפיל צום ציל... הומארעס־קעס, מאנאלאגן, רעציטאציעס און קינדער־ליד־לאך. פארווילונגס־מאטעריאל פאר אונטערנעמונגען. ניו־יארק, "אמכא", 1949, 144 ע', 8°.
- 1000 לערער, יחיאל. לידער און פאעמען... ניו־יארק, ארגאניזיר קאמיטעט פון אלגעלטעכע יידישן קולטור קאנגרעס דורך "ציקא", 1948, xv, 482 ע', פורטרט. 8°.
שער נוסף באנגלית.
- 1001 מארקוס, פסח. דער ווילנער גאון >פארבאר< גענע וועלטן; היסטארישער ראמאן. ניו־יארק, "אום", תש"ב, 489 ע', 8°.
שער נוסף באנגלית.
- 1002 מילער, ברוך. אין גרויע טעג. >געקליבענע דערציילונגען<. ניו־יארק, "נאענטע פריינט", 1946, 223 ע', 8°.
- 1003 סילווערמאן, מאטעס. אין רויש פון מאשינען; >לידער<. ניו־יארק, פראגרעסיב דרעסמאכער ברענטש, 1947, 118, [2] ע', פורטרט. 8°.
- 1004 סמאליאר, הערש. יידן אן געלע לאטעס; סקיצן. זיטע אויסגעבעסערטע און פארגרעסערטע אויפ־לאגע. ווארשע, "ידיש בוך", 1952, 147, [1] ע' 8°.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 167, שם גם ציון.
- 1005 סעגאל, ק. לידער. ווארשע, "ידיש בוך", 1952, 54, [2] ע' 8°.
שער נוסף במלגית.
- 1006 עובד, משה [= עדווארד גור]. אין חור אריין, אין פיער זמנים. (לאנדאן, דפוס י. נאראדיצקי, תש"ז). VIII, 129, [3] ע', פורטרט. 8°.
שירים.
- 1007 עזר, מלך. דער וועלט מייקראפאן; לידער. פאעמען און רעציטאציעס. ניו־יארק, "עבודת פרך", 1949, vi, 281 ע', פורטרט. 8°.
עם הקדמה ורשימה אוטוביוגרפית.
- 1008 ענטין, יואל. יצחק לייבוש פּרָך; דער שענסטער טעמפלזייל פון דער ניוער אידישער ליטעראַטור. ניו־יארק, אידיש־נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד, 1952, 63, [1] ע', תוים. 8°.
- 1009 פארסייט, אברהם. אין רויטן גלי. >ראמאן אין 3 טיילן<... (ניו יארק) יצחק אייזיק הורוויץ ברענטש, אידיש־נאציאנאלער ארבעטער פארבאנד, (1947). 278 ע', 8°.
מחיי היהודים ברוסיה בשנות המהפכה.
- 1010 פיינבערג, ל. בן־עזאי אין פרדס; פאעמע. ניו־יארק, 1948, 95, [1] ע', 8°.
- 1011 פראנצוסקי־גארפינקל, ש. ערב אקטאבער; ראמאן אין צוויי טיילן. (Montreal), 1947, 302, [1] ע', 8°.
על השער למטה: ארויסגעגעבן מיט דער הילף פון דעם "דור" חיים זשיטלאוסקי ליען קרייז". רומן מחיי אודיסה וערי השדה באוקראינה במאה העשרים.
- 1012 פרץ, י[צחק] [ליבוש]. דריי חסידישע דער־ציילונגען. געציכנט: משה פייגענבלום. (בוענאס איירעס, "יידובן" ביי דער "געזעלשאפט פאר יידיש וועלטלעכע שולן אין ארגענטינע", 1949, [3], 27, [2] דף. 2°).
הוצאה מהודרת. התכן: אויב גישט נאך העכער. דער בעלמער מלמד. מקיבלים.
- 1013 פרץ, י[צחק] [ליבוש]. פון דער ארבעט. ווארשע, מלוכהשער פארלאג פאר שול־אויסגאבן, 1951.

פון פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1951, 376, [4] ע' 8°. = דאס פוילישע יידנטום, באנד 81, שער נוסף בספרות.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1021 Ash, Shalom. Apostol. (Z anglického originálu The apostle přeložila Z. Kubišová-Dovalová). Bratislava, Svojet, [1949]. 740 p., 2 l. 8°.

תרגום גרמני עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 300.

1022 Ash, Shalom. Moses, by Sholem Asch. Translated by Maurice Samuel. London, Macdonald, (1952). 494 p., map (on lining papers). 8°.

ספר מחי משה רבנו, פרקים של המקור נדפסו בגר' גאלדענע קייט, עיין בערך הבא.

1023 Ash, Shalom. Moses; Roman. (Deutsch von Richard Jordan). Zürich, Diana Verlag, (c1953). 567 p. 8°.

בראש השער: Schalom Asch. עיין בערך הקודם.

1024 Baron, Alexander. With hope, farewell. London, J. Cape, (1952). 256 p. 8°.

ספור יהודי, מקום המעשה לונדון, ברבע השני של המאה העשרים.

1025 Blankfort, Michael. The juggler. Boston, Little, Brown and Co., 1952. 6 p. l., 243 p. 8°.

ספור; מקום המעשה ישראל, המחבר עשה בארץ בשנת 1949.

1026 Brod, Max. Unambo; a novel of the war in Israel... Translated by Ludwig Lewisohn. New York, Farrar, Straus and Young, (c1952). 3 p. l., 309 p. 8°.

את המקור הגרמני עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 168.

1027 Cohn, Emil Bernhard. Stories and fantasies from the Jewish past... Translated from the German manuscript by Charles Reznikoff. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5711-1951. 3 p. l., 262 p. 8°.

71, [3] ע' 8°. = יידישע שולביבליאטעק, סעריע א, זאמלונג 5. עם שער ותכן נוספים בפולנית. אריינפיר (פרצעס בילדער "פון דער ארבייט" אויסוואל און באארבעטונג פון די טעקסטן... פון ש. פערדמאן.

1014 קאנץ, שמחה. נייע טעג; נאוועלן און רעפארטאזשן. ווארשע, "יידיש-בוך", 1952, 269, [1] ע' 8°.

1015 קרוויצקי, דוד. מיט זיך אליין; געזאמלטע לידער. ניריארק, פארלאג בידערמאן, 1948, 189, [2] ע' פורטרט. 8°. מעבר לשער: ארויסגעגעבן פון ד. קריחצקי בוך-קאמיטעט.

1016 ריווקין, ב. [= ברוך-אברהם וויינריב]. אנדערע פראזאיקער. (New York). איקוף, (1951). 320 ע' פורטרט. 8°. מעבר לשער: "דאס בוך אין צעניפעטעלט פון מינא ריווקין", אלמנתו של המחבר, שנפטר בשנת 1945.

התכן: מענדעלע מוכרספרים (4 מאמרים). פרץ (3). ל. קאברין. ד. פונסקי (4 מאמרים). א. ריווקין. י. ראזענר. מעלה. פ. הירשביין. ד. איגנאטאוו (2). י. אפאטאשו (6). י. זינגער. ב. גלאזמאן (2). ב. עפעלבוים. פ. בימקא (2).

1017 שוגערמאן, לואיס. צער און האפענונג... (c1948, Chicago). 209, [9] ע' פורטרט. 8°. על השער למטה: ארויסגעגעבן פון דר. דאלניק צחיג. א. נ. א. פ. שירים.

1018 שווייד, מארק. אלע לידער און פאעמעס. ניו יארק, פרץ, (1951). 350, [1] ע' פורטרט. 8°. שירים רבים שבספר זה מתפרסמים לראשונה. השירים מסודרים לפי מדורות, ביניהם: קדושים. א ייד אין דייטשלאנד. אמעריקע. דערהויבענע מענטשן.

1019 שלום עליכם. אויסגעוויילטע ווערק. באנד 1: א) טביה דער מילכיקער. ב) מנחם-מנדל. ווארשע, "יידיש בוך", 1952, XXXIX, 436, [2] ע' פורטרט. 8°. שער נוסף בפולנית. ע' XXXIX—V: א. גורשטיין: שלום-עליכם — זיין לעבן און שאפן. ע' 355—436: דערקלערונגען [בעיקר פירוש המלים והביטויים העבריים].

1020 שעליובסקי, משה יודל. אויף א פולער וואך: דערציילונגען. בוענאס-אירעס, צענטראל-פארבאנד

1035 **Hakel, Hermann**. 1938 — 1945; ein Totentanz. Stuttgart, W. Verkauf, (c1950). 95, [1] p. 8°.

שירים, ביניהם על נושאים יהודיים.

1036 **Hecht, Ben**. A book of miracles. New York, Viking Press, 1949, 5 p. l., 465 p. 8°.

קבץ ספרים, מקצתם בעלי חכן יהודי.

1037 **Hersey, John [Richard]**. Die Mauer; Roman. (Deutsch von Ernst Bucher und Edwin Maria Landau). Zürich, Diana Verlag, (c1951). 658, [1] p. 8°.

את המקור האנגלי עיין ק. ס. שנה ה' ע' 219; שם גם ציון; התרגום העברי לעיל ע' 31.

1038 **Hershman, Max**. In the beginning; a poem. (Translated by Max Fine from the Yiddish original, with drawings by Sochachewsky). (London, Pub. by Max Hershman, 1951). 2 p. l., 37 numb. l., 1 l., illus. 8°.

שירה על אדם וחווה, קץ והבל.

1039 **Ibn-Sabav, Ari**. David and Bathsheba; a novel... Translated by [Israel] Meir Cohen] Lask. New York, Crown Publishers, (c1951). 4 p. l., 375 p. 8°.

תרגום אנגלי של "ימי דוד". עיין ק. ס. שנה ה' ע' 290.

1040 **Kadish, M[ortimer] R[aymond]**. Point of honor. New York, Random House, (c1951). 3 p. l., 311 p. 8°.

ספורי אחד "הגבורים" הוא יהודי, הספר כולל גם שיחות על היהודים.

1041 **Kazin, Alfred**. A walker in the city. London, V. Gollancz, 1952, 159 p., front. 8°.

רשימות מחיי היהודים בברוקלין.

1042 **Kober, Arthur**. Bella, Bella kissed a fella. New York, Random House, (c1951). XII, 206 p. 8°.

"Twelve of the fifteen stories in this volume appeared originally in The New Yorker."

ספורים מחיי היהודים בניו-יורק.

1028 **Costain, Thomas B[ertram]**. The silver chalice; a novel. Garden City, N. Y., Doubleday & Co., 1952. 3 p. l., 533 p., map (on lining papers). 8°.

ספור היסטורי מתקופת סוף בית שני וראשית הנצרות. מקום המעשה איי: טוריה ועוד.

1029 **Dembitzer, Salomon**. Visas for America; a story of an escape... Foreword by Herbert V. Evatt. Sydney, Villon Press, [195-?]. 2 p. l., 267 p. 8°.

ספור על הבריחה ההמונית של יהודים ולא-יהודים מבלגיה הולנד וצרפת (אחרי כבושן ע"י גרמניה ההיטלרית בשנת 1940).

1030 **Diamond, Joseph S.** Door of hope. New York, Greenberg, (c1951). 3 p. l., 281 p. 8°.

ספור מחיי רומניה בסוף המאה הי"ט; אחדים מהגבורים הם יהודים.

1031 **Eliezer ben David**, pseud. Alla "Banca di Memo" e Il lascito del sor Barocas; scenette giudaico-livornesi. Città di Castello, Unione arti grafiche, 1950. 29 p., 1 l. 8°.

"על הבנקא של מימו והעובדן של סיניור ברוקס; מחזות יהודיים-ליבורניות".

1032 **Field, Francis T.** McDonough; a novel. New York, Duell, Sloan and Pearce, (c1951), 511 p. 8°.

ספור מחיי אה"ב במאה העשרים; כמה מהגבורים הם יהודים.

1033 **Fry, Christopher**. The firstborn; a play in three acts. 2nd ed. London, Oxford University Press, 1952. XI, 90 p. 1 l. 8°.

על משה רבנו.

1034 **Grant, Joan**. So Moses was born. London, Methuen, (1952). VII, 247, [1] p. 8°.

חיי רעמסס השני, שלפי סברת המחבר היה אביו של משה רבנו.

"Według Pism zebranych Elizy Orzeszkowej pod. red. Juliana Krzyżanowskiego, t. IX .. Wyd. drugie."

מאיר יוזפוביץ: ספור מחיי היהודים ברוסיה הלבנה. תרגום עברי עיין ק. ט. שנה כ"ח ע' 325.

1051 **Pilchik, Ely E[manuel]**. Hillel; the book against the sword. Wood engravings by Ilya Schor. New York, H. Schuman, (c1951). 127 p. (incl. pl.). 8°.

ספור ביוגרפי על הלל הנשיא.

1052 **Remarque, Erich Maria**. Spark of life. Translated from the German by James Stern. London, Hutchinson, (1952). 367, [1] p. 8°.

ספור על החיים במחנות הרכוז הנאצים. מבוסס על עובדות, תעודות, דו"ח רשמיים וידיעות מפי עזיראיה. מסופר הרבה על אסירים יהודיים במחנות.

1053 **Rosenbaum, Nathan**. A man from Parnassus and other poems. New York, Bookman Associates, (c1951). 127 p. 8°.

Ode on the birth of Israel, p. 45—52. מהתקן

1054 **Rothschild, Lothar**. Elias Botschaft; biblisches Spiel in zwei Akten. Genève. Éditions Migdal, 1950. 68 p., 2 l. 8°.

= Collection Migdal: Jüdisches Wissen für jedermann, 7.

1055 **Shaw, Irwin**. Mixed company; Collect-ed short stories. (New York, Random House, c1950). 4 p. l., 480 p. 8°.

כולל 37 ספורים מחיי יהודים.

1056 **Shohet, Jacqueline**. Jacob's ladder. London, Harvill Press, (1951). 3 p. l., 426 p. 8°.

ספור מחיי היהודים במצרים בתקופה החדשה.

1057 **Spies, Gerty**. Theresienstadt; Gedichte. München, Freitag-Verlag, [195-?]. 63 p. 8°.

1058 **Stampfer, Judah**. Jerusalem has many faces. With an introduction by Ludwig Lewi-

1043 **Kravitz, Nathaniel**. Zaquta, the seer ... Translated from the Yiddish by William Shure. New York, Vantage Press, (c1952). XXIV, 130 p. 8°.

"This book constitutes a series of homilies".

1044 **Lessing, G[otthold] E[phraim]**. Nathan der Weise; ein dramatisches Gedicht in 5 Aufzügen. (3. Aufl.). Zürich, Schulthess & Co., (c1952). 149, [2] p. 8°. = Editiones Helveticae ... Abteilung deutsche Texte, 15.

"Textgestaltung und Anmerkungen besorgte Ernst Hirt."

תרגומים עבריים: א) מאת ש. בכרך, וינה, תרכ"ו; ב) מאת א. ב. גוטלבר, וינה, תרל"ד.

1045 **Lofts, Norah (Robinson)**. Esther, by Norah Lofts. New York, Macmillan, 1950. 3 p. l., 163 p. 8°.

ספור תנ"כי.

1046 **Longstreet, Stephen**. The Pedlocks; a family; a novel. New York, Simon and Schuster, 1951. IX p., 1 l., 433 p., 1 l. geneal. tab. 8°.

ספור מחיי היהודים באמריקה בסוף המאה התשע עשרה ובמאה העשרים.

1047 **Mankowitz, Wolf**. Make me an offer. Illustrated by Leonard Rosoman. (London), A. Deutsch, (1952). 108 p., illus. 8°.

ספור מחיי סוחר עתיקות (בעיקר יהודים).

1048 **Markowitz, Arthur**. The daughter; a novel of South Africa. New York, Farrar, Straus and Young, (c1951). 3 p. l., 343 p. 8°.

מחיי המהגרים היהודים באפריקה הדרומית.

1049 **Nathansen, Henri**. Memento — Digte i Udvalg ved Tom Kristensen. (København). Gyldendal, 1951. 121, [1] p. 8°.

"ממנטו"; שירים שנבחרו ע"י טום קריסטנסן. כולל מדור: שירים יהודיים.

1050 **Orzeszkowa, Eliza**. Meir Ezofowicz. T. 1 — II. (Warszawa), "Książka i wiedza", 1951. 219, [1]; 229, [1] p. 8°.

- 1066 מגדל, אהרן. חנה סנוש... בעריכת שמחה רובינשטיין, הציורים בידי לסלו מטוללי. קנדה, קרן התרבות העברית בקנדה, תשי"ב. 50 ע'. 8°.
(ענן לילדים) מנוקד.
- 1067 אפאטאשו, י[וסף]. דער משפט. [בוענאט] איירעם, ארגענטינער ביימעלעך, (1952). 30 ע', תמונות. 8°.
- 1068 כץ, א. גוט מארגן, אלף; פורים-שפיל און יאסעלע; צוויי שפילן און א מעשה. פון אלף כץ. ניו יארק, בהוצאת המחבר, 1950. 64 ע'. 8°.
- 1069 קרעפליאק, יעקב. מעשות פאר יונגווארג... ניו יארק, יעקב קרעפליאק בודיקאמיטעט, 1947. 333, [1] ע', תמונות. 8° = צעקליבענע שריפטן, באנד ו. עם שער נוסף באנגלית.
- 1070 L'Arche de Noé. Les contes de l'Arche de Noé. Paris, Fondation Sefer, (1952). 86 p., 1 l., illus. 8°.
- 19 ספורים לנוער בעיקר על חגים, על חכמינו ועל מוסר ההשכל מדבריהם.
תשעה מהספורים נכתבו ע"י Renée Neher. "Récits... paru dans l'Arche de Noé, publication mensuelle éditée à Paris de 1946 à 1948".
- 1071 Belth, Norton, ed. The world over, story book; an illustrated anthology for Jewish youth. New York, Bloch Publishing Co., (1952). XVIII, 538 p., illus. 8°.
- 1072 Blyton, Enid. Old Testament stories. Edinburgh, W. & A. K. Johnston, [1952], 63, [1] p., illus. 8°. (Old Thatch series).
לבני-הנעורים.
- 1073 Freehof, Lillian B. (Simon). Star light stories; holiday and Sabbath tales, by Lillian S. Freehof. Illustrated by Jessie B. Robinson. New York, Bloch Publishing Co., (c1952). 6 p. l., 96 p., illus., pl. 4°.
לילדים. ההוצאה יפה.
- 1074 Kent, Margaret. The baby Moses; a Scripture play <with optional incidental
- sohn. New York, Farrar, Straus and Co., (c1950). XIV, 92 p., 8°.
שירים.
- 1059 Steinberg, Milton. Como una hoja al viento. (Traducción directa de Aida Aisenso). Buenos Aires, Editorial Israel, 1952/5712. 430 p., 1 l. 8°. = Biblioteca Israel; ediciones judías en castellano, no. 43.
ספור מחיי אלישע בן אבויה.
את המקור, As a driven leaf. עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 182. את התרגום העברי — שם שנה כ"ג ע' 275.
- 1060 Suhl, Yuri. One foot in America. New York, Macmillan, 1951. VIII p., 1 l., 252 p. 8°.
ספור מחיי המהגרים היהודים באה"ב במאה העשרים.
- 1061 Tergit, Gabriele. Effingers; Roman. Hamburg, Hammerich & Lesser, (1951). 735, [1] p., geneal. tab. 8°.
רומן מחיי גרמניה ויהודיה בשני הדורות האחרונים.
- 1062 Yaffe, James. Poor cousin Evelyn. Boston, Little, Brown and Co., 1951. 5 p. l., 269 p. 8°. "An Atlantic monthly press book".
ספורים מחיי היהודים בארצות הברית.
- 1063 Ziesel, Kurt. Daniel in der Löwengrube; Roman. Freiburg i. Br., Dikreiter Verlagsge-sellschaft, (c1952). 305 p. 8°.
ספור על גרמני שנקלע לתוך הגטו היהודי כימי הנאצים.

ספרות הנוער

- 1064 אינדלמן, אלחנן. האוצר במערה; מעבר על ידי אלחנן אינדלמן. על פי המחזה מאת מיכאל אלמן. מציר ביד לילי קסל. ניו-יורק, ועדת החנוך על ידי בתי הכנסת המאחדים, ועד החנוך היהודי בניו-יורק, תשי"א. [3] 46, [1] ע'. 8° = ספרית "ענן" בעריכת זאב חומסקי, ה.

- 1065 אריאל, יעקב. כשיצא ברוך לצוד דגים <אייליה>; ספור לבני הנעורים. לוסיאנגלס, קרן הצבי, תשי"ב. 126, [3] ע', תמונות. 8°.
= ספרי יעקב אריאל לבתי ספר ילעם, ספר ת. ההוצאה יפה.

1082 **American Association for Jewish Education.** Jewish schools in America: a description on types of Jewish schooling in Jewish communities in the United States and Canada. New York, [1948?], 59, [1] p., 8°.

התכן: K. Whiteman: The Talmud Torah-community school. S. Greenberg: The congregational school. Y. Mark: The Yiddish schools. J. H. Lookstein: The Jewish daily school. Sh. Azrieli: The foundation school. E. Gamoran: The Jewish Sunday school. A. P. Schoolman: The Jewish summer camp.

1083 **Feder, Ernst.** O Technion de Haifa: sua importância e sua origem. Die Technische Hochschule von Haifa: ihre Bedeutung und ihre Entstehung. Rio de Janeiro, Bloch, 1952. 36 p., front., port. 8°. בפרטוגיזית וגרמנית.

1084 **Friedl, Berthold C.** Principles and techniques of teaching Hebrew; summary of a series of lectures in language methodology before the Hebrew Teachers Association of Greater Miami, Feb.-March 1950. Miami, Florida, Bureau of Jewish Education, [1950], 1, 24 l. 4°. בפרטוגיזית וגרמנית.

1085 **Friends News Sheet;** supplement to Scopus. (London, Friends of the Hebrew University of Jerusalem), 1950. 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. גליון 1: יולי 4 ע', תמונות.

1086 **Goldstein, Israel.** Brandeis University: chapter of its founding. New York, Bloch, 1951. XI, 133 p., 1 pl. 8°.

1087 **Hamilton, Gordon.** Psychotherapy in child guidance: (a story of the social worker's role in psychotherapy at the Jewish Board of Guardians). New York, Columbia University Press, (1950). XXII, 340 p. 8°.

1088 **Jewish education register and directory.** New York, American Association for Jewish

music> for juniors. London, W. Paxton & Co., (c1951), 9 p., illus., (music). 8°.

ע' 9 נדפס על גבי המעטפת האחורית.

1075 **Leonard, Oscar.** Americans all; grandfather tells Benny how Jews helped in the discovery and building of America... Illustrated by Ellen Simon. New York, Behrman, 1944. 4 p. l., 232 p., illus. 8°.

1076 **Oeuvre de protection des enfants juifs.** Allons jouer! Jeux à thèmes juifs et autres, recueillis et adaptés par le Centre éducatif. Paris (typ. Béresniak, pref. 5711-1951). 76 p., 1 l., 8°.

1077 **Sanders, Jean Elsie.** Tales from Old Judea; Bible stories told for children... Illustrated by Virginia Grilley. Kansas City, Mo., Allan Publications, (1951). VI, 121 p., col. pl. 8°. על התניך והברית החדשה.

1078 **Taylor, Mrs. Sydney.** All-of-a-kind family... Illustrations by Helen John. Chicago, Wilcox and Follett, (1952). 192 p., illus. 8°. ספור על ילדות יהודיות. Reprint of 1951 issue.

1079 **Wolfe, Rolland Emerson.** Men of prophetic fire... With illustrations by Phillips E. Osgood. Boston, Beacon Press, (c1951). IX, 316 p., illus. 8°. מיועד במיוחד לבני הנוער.

חנוך והוראה

1080 מעקסיקע (סיטי). נייע אידישע שול. נייע יידישע שול. יארבוך ו. [מעקסיקע] ערב ראש השנה תשי"א. 4°. עין גם ק. ס. כרך כ"ח עמ' 373.

1081 פרייער יידישער קלוב. א רוף צו דער יידישער עפנטלעכקייט. דעקלאראציע פון דעם פרייען יידישן קלוב. ניו יארק, 1950. 15, [1] ע' 8°. מסורות הקלוב: מלחמה להרמת החיים הצבירים היהודיים (מבחינה מוסרית ותרבותית), מלחמה לזכויות היידיש בישראל ועוד.

את הספר עיין ק. ט. שנה י"ח ע' 271. ח' ב' של
התרגילון עיין שם שנה כ"ז ע' 364.

1093 דונסקי, שמעון. אמוני דקדוק. חלק
ב. מונטריאל, תשי"א. 100 ע'. 17: 21. במכונת הכפלה.
יו"ל בסיוע הועד המרכזי של בתי הספר העממיים
היהודיים בארצות הברית וקנדה.
ח' א' עיין ק. ט. שנה כ"ח ע' 86.

1094 ספר הקריאה על פי השיטה הקולית עם
תרגילים מיוחדים להכרת האותיות, לתפישת המלים
וללימוד הכתיבה. ניוירק, שילה, (1949). 96 ע', ציורים. 8.
"קבוצה של מורים... טפלו בחבור הספר... בהשגחת
מערכת שילה".

1095 גולדמאן, י. מ. יידישע געשיכטע העפטן ...
(העפט 1—3). ניו יארק, תמונת, (1945). 8.
התכן: העפט 1: פארן ערשטן לערן'יאר ... 47 ע',
מפה. ציור. העפט 2: פארן צווייטן לערן'יאר ... 48
ע', מפה. תמונות. העפט 3: פארן דריטן לערן'יאר ...
47 ע', תמונות.

1096 קאמינסקי, י. אין דער היים און אין שול;
א לערנביכל פאר אנהייבערס. אילוסטרירט פון שיינע
קנארינג. New York, בילדונגס קאמיסעט פון ארבעטער'
רינג, 1951. 128 ע', תוים, תמונות. 8.
נספח: ארבעטס-העפט ... 1951. 80 ע'. 4.

1097 Mundsztuk, I.; A. Prins. עלו לתורה;
Tora-vertaling met grammaticale aantekeningen voor beginners en gevorderden. Amsterdam, Nederl. israel. hoofdsynagoge <Afd. onderwijs>. [1949?] 16 p. 8°.

רק קונטרס ראשון.

Education, 1951. 122 p., diagr., illus., tabs. 4°.
"Ed. by Judah Pilch."

"Issued in connection with the ... National
Conference on Jewish Education."

1089 Johnson, F[rederick]. Ernest, ed. American
education and religion: the problem of
religion in the schools; a series of addresses.
New York, Institute for Religious and Social
Studies, (c1952), IX p., 1 l., 211 p. 8°.

(Religion and civilization series).

"Based on lectures given at the Institute for
Religious and Social Studies of the Jewish
Theological Seminary of America during the
winter of 1950—1951."

מהתכן: Simon Greenberg: A Jewish educa-
tor's view, p. 39—59.

1090 Safran, Alexander. Erziehung und
Selbsterziehung; zur Frage der jüdischen
Erziehung in der Diaspora. (Zürich), Keren
Tora wa'awoda in der Schweiz mit Hilfe der
Jewish Agency, (typ. Neumann, 1951). 39 p. 8°.

"Vortrag, gehalten in Basel am 25. Dezember
1949 auf der Arbeitstagung des Verbandes
israelitischer Religionslehrer in der Schweiz."

1091 Wechsler, Israel S[paner]. From Pales-
tine to Israel: three addresses on the Hebrew
University. (New York, American Friends of
the Hebrew University), [1950]. 13 p. 8°.

הנאומים הם משנות 1945, 1949, 1950. המחבר הוא
יו"ר שוהרי האוניברסיטה העברית באה"ב וטנן יו"ר
חבר הנאמנים של האוניברסיטה.

ספרי למוד

1092 בכרך, קלמן. תרגילון Workbook
הספר אלף-ביתי. (New York, 1950). [2]. 42 ע'. 8°.

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתביעת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני יהדות מתוך כתביעת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים וקבצים“.

- אורים. י. דה. תל-אביב, ניסן-איויר תשיג. — ב.
דינור: אידיאות-היסוד של ההיסטוריוגרפיה הנבואית
(449-440). — י. אורי: מקראי שדה (הסברת פסוקים
אחדים בתנ"ך והארתם לאור העבודה החקלאית בארצנו
ותוספות טבעה) (455-449). — מ. נאור: גזעון וביהו
בהארה גיאוגרפית (459-455).
- הארץ. 10177. תל-אביב, יד שבט תשיג 30.1.53. —
י. ברגמן: התפוח: לט"ו בשבט (5).
10201. יב אדר 27.11. — מאוצר השירה והפיוט,
קמו: מ. זולאי: בפיוט ר' שמואל השלישי (5).
10227. יד ניסן 30.11. — מאוצר השירה וכו', קמח;
מ. זולאי: מפיוטי טל לר' מבורך: „יעורו ישני
קהלך“ (5).
10267. ה סיון 19.11. — מאוצר השירה וכו', קמח;
מ. זולאי: „שלוש שלח שליח“ לר' שלמה בר סענדיה
(או: בר סעיד) (5).
10281. כב סיון 5.11. — א. חיימי: פסלים מלפני
7000 שנה [ביריחו] (3).
10293. ו תמוז 19.11. — נ. אלוני: פרופ' ש. ז. ל.
סקו ז"ל [9]. — ד. פלוסר: האמנם מתנגדות מגילות
ים המלח לאיססים? [9]. — א. מ. הברמן: חדשות
ממחקר המגילות [10].
10305. כ תמוז 3.11. — א. פלד: ד"ר הרצל והרבי
מצ'ורטקוב (3). (תשובה בענין זה: 12.11. עמ' 2).
10311. כז תמוז 10.11. — מאוצר השירה וכו',
קמס: מ. זולאי: דבר תוכחה לר' דויד בן נשיא:
„אמולה לבתי“ [9].
בטרים. קע. תל-אביב, יד אדר תשיג. — א. חיימי:
יפו של בית-שני (37-35).
קעג. ל ניסן. — ד. ש. לוינגר: בעית הוצאת
התנ"ך (20-16).
קעד. טז אייר. — א. חיימי: בית הקברות העתיק
של יהודי יפו (15-14).
בית חיים שטורמן. ידיעות המכון. 12. עין-חרוד.
כסלו תשיג. — גאולת העמק — עדויות ותעודות (13-1).
- בצרן. יד. א. גיריורק, תשרי תשיג. — מ. קוסובר:
שנויי השמות במדינת ישראל (46-42; ג: 210-199).
ב. חשון. — י. אפרת: המחשבה הגנוזה (105-98).
[על ה„חכמה“ והאפוקליפסה בכתובים האחרונים].
ג. כסלו-טבת. — מ. ז. רייזין: קורסאו — ערישתה
של היהדות האמריקאית (183-174).
ד. שבט-אדר. — י. ריבקינד: לחקר תולדות הישוב
האשכנזי בירושלים אחרי עלית ר' יהודה החסיד
(256-248). — י. א. הלר: רבי נחמן קרוכמאל והפילר-
טופיה של זמנו (276-266).
ה. ניסן-איויר. — פ. פרידמן: התסביך המשיחי של
חקיף בניטו הנאצי (40-29).
הבקר. 5270. כח שבט תשיג 13.11.53. — צ. צמריון:
העתון העברי הראשון בארץ (90 שנה ליסוד „הלבנון“) (4).
5312. כ ניסן 5.11. — נ. סלושץ: מארץ סינים
נגלה למו [על יהודי סין]. שן-צור: „הכפרים היהודים“
במארוקו. מ. חורמברנד: הפלישים ותפילותיהם. ז.
רבינוביץ: היהודים בהודו המערבית. (3).
ברקאי. כ. קסט. יוהניסכורג, ראש-השנה תשיג. —
א. מיר: היגון בשירת ר' שלמה אבן גבירול (28-29).
מ. צימרמן: קדוש החמה (35-33). — א. הערש:
פרושה של המלה „סלה“ (45). — י. ש. יודילוביץ:
לתולדות העתונות העברית בדרום אפריקה (53-50). —
י. לרמן: זכרונות מימי מהפכת 1905 (63-62).
גליונות. כח. תל-אביב, אדר-ניסן תשיג. —
י. רצהבי: אגרת מר' יהודה הלוי לר' חביב (272-268).
כס, ז. אייר-סיון. — י. בן צבי: מלחמת איליא
מירומץ עם הגבור היהודי. „ליד קיוב העיר...“
[מתוך ה„ביליגית“ הרוסיות] (30-27).
הדאר. לב. ד. גיריורק, י כסלו תשיג. — ש.
פדרכוב: חסא השמות-עם במשפט-ישראל (64, 70-69).
ה. ח טבת. — א. ר. מלאכי: אברהם משה לונץ
(147-146; ט: 160-161).

ט. כב טבת. — מ. ג. גלן : אלה שמות בני ישראל — באמריקה (162, 164).
יג. כא שבט. — גליון קליבלנד.
יד. כח שבט. — א. ר. מלאכי : יוצרי תנועת המוסר (273-275 ; טו : 287, 288, 293).
יו. יט אדר. — ש. פדרבוש : עלומי-שם בתלמוד (333 ; יח : 354, 355).
כ. יא ניסן. — א. ר. מלאכי : "ברכת החמה" בספרות (396-397) — ע. בן-עזרא : אסורה (397-398).
הדר. 1411. כז תמוז חשיג 10.viii.53. — מוסף כלכלי "... (16 עמ').

דפים רפואיים. יא. ד. תלאביב, סבת תשיג. — ר. קובמן : דלקת קיבה ומעינים טוכסית אצל תינוקות [בישראל] (261-256). — י. קצנגובוגן : על מחלות עור בין ילדי העולים (269-273). — ד. מרגלית : רב האי, אחרון הגאונים, כרופא (322/4).
יב. א. סיון. — א. נסאן : השפעת העליה ההמונית על בריאות האוכלוסיה הותיקה והחדשה. התחלואה והתמותה בגיל הילדות בישראל (20-11). — ט. ברמן : ישרון : בעיות רפואיות בקליטת העליה (25-32). — ז. יוניס, ד. שמואלי : חוסר דם יס-תיכוני במשפחה יהודית בארץ (49-54). — ס. שניאורסון : החינויות הפסיכוביולוגיות אצל היהודים (62-74). — י. לייבוביץ : רדיפות רופאים יהודים בימי הביניים (75-79). — ז. מונטגור : שנת האלף לפטירתו של יצחק ישראלי (80).

ידע-עם. י. תלאביב, ניסן תשיג. — ידע-עם (59-80) — אורח חיים (81-93). — ביד הלשון (94-106). — מפי העם (107-114). — מלמדים (115-118). — יד ושם (119-121). — זמר עם (122-129). — תורניגיה (123-126). — שיחות חולין (129-131). — תג לתג (134-139). — עין הקורא (139-142).

ילקוט המועצה המדעית לישראל. א. 4. ירושלים, טבת תשיג. — ז. שיפטן : הגיאורידרולוגיה של איזור צפת (167-178). — מ. זהרי, א. פאהן : להכרת האקור לוגיה של צמחי החולות בישראל (179-193). — פ. ש. בודנהיימר, א. דבורצקי : מודל דינאמי לתנועות האוכ-לוסיה של הנברן המזרח תיכוני (194-209). — ז. זהרי : מחקר גיאובוטני בבעיות המרעה הטבעי בארץ ישראל (210-236). — ב. מלדמן-מיוס : על הקרציות מן הסוג *Haemaphysalis* ממזרח הים התיכון (237-246).

לשוננו. יח. ב. ירושלים, כסלו תשיג. — י. בלאו : בינוני פעול בהוראה אקטיבית (67-81). — נ. ברגרין : עיונים בלשון חכמים. שם הפועל לפעל (82-88). — ז. בן-חיים : תורת התנועות לרב סעדיה גאון (89-96). — א. מירסקי : לפשוטה של לשון שירת ימי קבנינים (97-103). — י. לייבוביץ : על "מונחי הבימיה" (104/6). — ז. קליפשיש : "ואילו" (118/9). — ש. אטינגן : מהגוס, הנדסה — אינגינר, אינגיניריות

הדר. 1411. כז תמוז חשיג 10.viii.53. — מוסף כלכלי "... (16 עמ').

דפים רפואיים. יא. ד. תלאביב, סבת תשיג. — ר. קובמן : דלקת קיבה ומעינים טוכסית אצל תינוקות [בישראל] (261-256). — י. קצנגובוגן : על מחלות עור בין ילדי העולים (269-273). — ד. מרגלית : רב האי, אחרון הגאונים, כרופא (322/4).

יב. א. סיון. — א. נסאן : השפעת העליה ההמונית על בריאות האוכלוסיה הותיקה והחדשה. התחלואה והתמותה בגיל הילדות בישראל (20-11). — ט. ברמן : ישרון : בעיות רפואיות בקליטת העליה (25-32). — ז. יוניס, ד. שמואלי : חוסר דם יס-תיכוני במשפחה יהודית בארץ (49-54). — ס. שניאורסון : החינויות הפסיכוביולוגיות אצל היהודים (62-74). — י. לייבוביץ : רדיפות רופאים יהודים בימי הביניים (75-79). — ז. מונטגור : שנת האלף לפטירתו של יצחק ישראלי (80).

דרום. 15. יב. בואנוס איירס, טבת תשיג. — מ. קונסטנטינובסקי : מדרש פליאה לרש"ל (180/2). על פירוש קשה לשבת ל' ע"ב.

החינוך. 25, 2. תלאביב, ניסן תשיג. — ד. ולדשטיין : לדמות של יוצאי מזרח-אירופה בישראל <מחקר פסיכו-לוגי> (129-142 ; 3 : 243-256). — מ. סתוי : טבע ולשון <סוף> (166-181). — ש. שפירא : "האמת" וא. ש. ליברמן (195-198).

הטבע והארץ. י. ב. תלאביב, כסלו תשיג. — מ. נון : כפר נחום (94-106).

ג. שבט. — מ. רם <ויטץ> : מקורות המים בגב (129-134 ; דה : 193-200 ; 274-275). — מ. הורוביץ : להכרת חוותה של דבורת-הרבש בארצנו (150-152). — ר. גבעון : ישובי קדם בין תענך ומגידו (173-177 ;

(120). — ע. איתן: מרוב, מוחילה, צ'נורגשם <גשמה>
(121). — מונחי פסיכולוגיה (130'122).
קאסוטו, חוקר המקרא (95'89). — א. טראקובר:
מהגירה לעליה <מבעיות היסוד של נדודי ישראל בימינו>
(105'96). — ב. שוחטמן: מכתבי מנדלי מוכר ספרים
ואחד העם ליוסף קלוזנר (112'111). — ג. שלושן:
קדמוניות יהדות אירופה. שתי כתובות קדומות על יהודי
מרוניציה (131'123). — א. גורדון: השראת הרוח
(187'178). — ר. פסאי: לבעית הגזע היהודי (199'
206). — ר. גורדיס: בעקבות הדראמה העברית
הראשונה (222'217).

מבפנים. טז. ביג. עין-חרוד, שבט תשיג. — י.
גבעוני: פרקים על יהדות ארגנטינה. (365'356).

מגילות. יא. ירושלים, טבת תשיג. — א. אלטמן:
התנ"ך ומשנתו של אפלטון (27'22). — א. דורון:
הקיבוץ היהודי בשווייצריה (49'42). — מ. קוסובר:
פרשנות המקרא של מ. ד. קאסוטו (64'55). — ל.
טנאומן: שירה עברית בתרגום אנגלי (82'77). —
ג. מוריס: פרקים בתולדות החינוך היהודי (111'103)
[ימשך בגליונות הבאים].

יב. סיון. מוקדש לזכר חיים גרינברג (70'3). —
ו. חומסקי: הלשון העברית על אדמת אמריקה (119'113).

מגמות. ד. 2. ירושלים, טבת תשיג. — ג. אורתר:
ניתוח השוואתי של עדות מבחינת הרכב האינטליגנציה
(122'107).

3. ניסן. — ק. פרנקשטיין: עליית הנוער וחינוך
העולים הצעירים (225'217). — ד. קרוין: ילדים עובדים
[בישראל] (256'250). — ר. עטרון: שיטת "ניתוח
העיסוקים" וחשיבותה בישראל (265'257).

המודיע. 764. ירושלים, יב אדר תשיג. 27.11.53. —
י. ל. גירשט: ראשית הפיוס באיטליה וכחול (4, 5).

מולד. י. 56. תל אביב, כסלו תשיג. — ת. ג.
ביאליק: חמשה מכתבים; המלבי"ד מ. אונגרפלד
(97'94). — מ. שטרנברג: הפילוסופיה היהודית וערכי
היהדות (115'107).
59'60. ארניסן. — צ. כהן: המשל הישראלי בספרות
העולם, מן התלמוד אל סופרי המופת (325'318).

מחברות. בטאון חברות. כ"ח. א. חט. ירושלים,
תשרי-חשון תשיג. — א. אלמליח: סוללי הדרך לכבוש
מרוקן <האלוף שרל די פוקו ומודרכו היהודי מרדכי

לשובנו לעם. ד. א. ירושלים, חשון תשיג. — ג.
ברגנרין: בירורי לשון <ג. "זה לזה, זה עם זה">
(20'15). ב. כסלו: <ד. כמו כן = וכן, גם כן>
16'13. ג. ניסן: <ה. אם כי = אף על פי ש...>
(15'9). — מ. מדן: העברית והלשונות הקרובות לה
<א. מה יש ללמוד מקרבת הלשונות?> (24'20). ב.
כסלו: <ב. אוצר ההגאים של הלשונות השמיות>
23'19. ג. ניסן: <ג. ההגאים השורקים ומקביליהם
ש. ט. ש> 25'20. ד. סיון: <ד. ההגאים השורקים
ומקביליהם: ז. צ> (20'16). — מ. אלטבאואר: על
תבלין, חמין ו... אסקימוסים (28'24). — א. דרור:
מונת עברי ל"פסטיחואל" [תחגו] (30'29). — ארץ
גורח" מאת ג. כ'מנחם (31'30); מאת ד. סדן: ב.
כסלו: (32'31).

ב. כסלו. — ע. איתן: על שימוש הלחאי ומשפט
היוקה (8'3). — ד. סדן: "מוחי אל דחי" (12'9). —
מ. זולאי: "העלמה המגמגמת" בשירת הנגיד (17'
19). — מ. אלטבאואר: על ביטול הריבוי בהשאלות
עבריות שבלועזית (29'24). — א. דרור: הלך ושוב
(31'29).

ג. טבת-אדר. — ו. בן-חיים: לשון עתיקה
במצאות חדשה <שיחות על בעיות בלשון העברית
החיה> (85 עמ').

ו. ניסן. — ד. סדן: בין אף לכף (20'15). — מ.
אלטבאואר: עוד על חילוף ג'ר (27'25).

ז. סיון. — ח. ב. רוון: על סטאנארד ונורמה,
על תהליכים ושגיאות (7'3). — מ. הלד: מלים עבריות
ומקבילותיהן באיגריית, ב' (12'7). — י. בהט: "זאת
אימרת" בדברי חז"ל (15'12). — א. אברונין: מגנוי
הלשון, לשונות מן המדרש (22'20). — ד. ירדן:
גיבים ופתגמים: "בירך על המוגמר"; "לא ראה
צורת מטבע" (25'23). — לקט מיוחס, מתשובות המר
צירות המדעיות: המעול, הקיפל, מסגר קופלים, המפתח,
שונות (27'26). — ש. ייבין: על שחזור ועל שיקום
(30'28). — א. דרור: עוד על פסטיחואל — תחיגה
(31). — מ. כ'עמי: פסטיחואל — חגיגה (32'31).

מבוע. א; ב. ניוירוק, תשיג. — ש. ד. גויסיין:
משפטו של ירמיהו (22'14). — י. מ. גרינץ: מ. ד.

- אביצורר < 71; ייב : 86'85 ; ב, 2'1 : 20'18 ; 4'3 : 52'50. — מ. כרמון : רומן רולן והיהודים : 73 ; ייב : 88. — י. בן צבי : יהודי שלוניקי במהפכת התורכים הצעירים < 74. — י. ר. מולכו : זיכור לקהילת שאלוניקי < 75 ; ייב : 86. — י. ר. בן צאראף : על העתונות היהודית במרוקו < 77.
- ייב כסלרשבת. — ד. אשכנזי : לתולדות היהודים בוהראן < 90. — א. גוזלאן : העתונות היהודית באלג'יריה < 92, 100. — י. הרוזן : סרק נשכח על עמק חולה. פעולותיו של ד"ר סוסקין, פרופסור ווארבורג, אהרן אהרנסון ועוד < 97'93.
2. גל. 2'1. שבט אדר. — מ. מולכו : "חד גדיא" נוסח יוני < 25.
- 4'3. ניסן איר. — מ. ד. גאון : מעם לועז על האהרות לרשב"ג < ספר משיבת נפש < 59'58.
- מערכות. עה. תלאכבי, אייר תשיג. — ש. ייבין : לתכסיטי המלחמה של הכנענים והחתים < 20'14.
- מצפה. שנתון "הצופה" לשנת תשיג, מוקדש ליוכל החמישים של תנועת המזרחי העולמית. ירושלים, אדר תשיג. — הציגות הדתית ומשנתה < 125'3. — בעיות דת ומדינה < 129'228. — סיפורים, שירים, מסות, רשימות < 231'356. — בשדה חינוך < 359'394. — לתולדות התנועה ומפעליה < 397'641. — אישים < 645'677.
- סיני, לב. גיד. ירושלים, כסלרשבת תשיג. — י. ל. מימון : גדולי ירושלים על חידוש הסנהדרין < 129'139. — א. מ. הברמן : עיונים במגילות מדבר יהודה < 141'167. — א. ו. הראובני : השמות הר סיני, הר חרב, הצמח סוף וים סוף < 168'174. — ד. תמר : דמותו הרוחנית של ר' ישראל איסרלין < 175'185. — י. רצהבי : משירת תימן < 186'208. — א. יערי : תעודות לתולדות הישוב היהודי בחברון < 209'228. — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר < 229'236. — י. יעקוביץ : לשון נופל על לשון < מיכה א. ט"ט < 237'240. — א. י. זמלנסקי : בעניין משנת ר' אליעזר בן יעקב < 241'5. — ת. ליפשיץ : ממשנתו המחשבתית של הרב יעקב משה חרל"ף < 246'252. — ש. ח. קוק : מגרפה < 253'5. — י. אבידע : להמלאכים הממונים על השופר המעלים את התקיעות < 255'6.
- ה. שבט. — י. ל. מימון : ספר "היד החוקה" לנוסחאותיו ומקורותיו < 257'262. — ר. מרגליות :
- הרמב"ם והזוהר < 263'274. — י. נאכט : סרידה < 275'280. — י. חלפסברג : יחסי נצרות ויהדות בהווה < 281'7. — מ. הכהן : קב של חרובין < מסורות עם לש"ו בשבט מיוסדות על אגדות חו"ל < 288'294. — א. י. ברומברג : רבה של ברזאן < הגאון רבי שלום מרדכי הכהן שברדון... < 295'9. — מ. בניהו : אגרות רבי אברהם קונקי לרבי יהודה בריאל < 300'319. — י. צימלס : הערות < 320. — א. יערי : תור נגינה לתקיעות < 320.
- ה. אדר. — י. א. הרצוג : פתרון חדש לחידת ספר יחזקאל < 321'9. — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר < 330'342. — ב. מ. ח. עזיאל : שמעון בן שטח ותורתו < 343'350. — צ. קפלן : דיוקי לשון בתלמוד < 351'3. — מ. זיידל : הערות וביאורים לבן-משלי לר' שמואל הגדול < 354'374. — י. ל. מימון : אוסם בושם למבוסמים בפורים < 375'384. — י. אידלשטיין : לקביעת שם [של בעל "ייטב לב"] < 384.
- ג. ניסן. — י. ל. מימון : והיה כי ישאלך בנך... < 8'1. — ר. מרגליות : הרמב"ם והזוהר. — י. ליינר : הערות על הירושלמי < 15'9. — ח. ז. ריינס : מסירת נפש בהלכה < 23'42. — א. י. ברומברג : השפעת רבינו חננאל על הרמב"ם < 43'55. — מ. לייטר : הזכרת בני רב פסא בסיום מסכת < 56'61. — ב. ז. בנדיקט : מתורתו של ר' אהרן בר' משולם מליניל < 62'74. — ד. מרגלית : על גליוס וגלגולו העברי גמליאל < 75'77. — נ. קצבורג : לתולדות היהודים באוגרדיה בתקופת השלטון התורכי < 78'82. — א. הראובני : ארבעה ראשי שנים < 83'92. — ש. גרינברג : מקושש מהו ? < 93'95. — י. ס. מרחביה : לקביעת גירסא [של תוספות בראש השנה ח] < 95.
- ח. איירסטיון. — י. ל. מימון : סרקי זכרונות על הציגות < 97'120 ; י. 193'213. — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר < 121'127. — ר. מרגליות : הרמב"ם והזוהר < 128'135. — ש. אנוחובסקי : עיון בדבר הלכה < 136'139. — י. נאכט : פרידה < 140'144. — י. חלפסברג : אהבת תורה < 164'173. — ב. רייכר : דעת היחיד ודעת הרבים < 174'177. — ת. ליפשיץ : מבוא למרקי אבות < 178'184. — ש. ח. קוק : הספרים "אלה המסעות" ו"תוצאות ארץ ישראל" < 185'188.
- י. תמוז. — ב. מ. ח. עזיאל : הערות לתלמוד בבלי < 214'218. — ר. מרגליות : הרמב"ם והזוהר < 219'224. — ש. ד. גויטיין : יהדות תימן בין גאונות

מצרים לבין ראשות הגולה של בבל (237-225) — א. שייבר : יוצר לראש גלותא (243-238). — ב. רייכר : דעת היחיד ודעת הרבים (246-244). — א. הילביץ : מביאורי הרמב"ם למקראות (251-247). — ת. לוינגר : סדר חגיגת השבטים במדבר (253-251). — פ. י. הכהן : מלואים לרשימת ספרים ומאמרים שנדפסו לכבוד רבי משה מונטיפיורי (255-254).

פירכל. [1]. תלאביב, כסלו תשיג. — א. עזרי : מתימן לישראל [בשנת תרנ"ו, מעובד ע"י י. רצהבי, (11-8)]. — משה בן-הרוס : ויכוח בין חנוכה ופורים <מכ"י ישן> [בערבית-יהודית עם תרגום עברי] (12-19). — ש. דהאן : הסרת המצנפת [מהצואר, הנוכח בחרם אחז] (25). — י. מ. טולידאנו : ערים, משפחות ואישים. קטייה : אאיליון-אגיון ; אלישר (29-27).

הצופה. 4603. תלאביב, יד שכת תשיג 1.53.30. — מ. יוסיפין : מנהגי טו בשבט (4). 4615. כח שבט 13.11. — מ. צינוביץ : ראשית וולוז'ין <ק"ג שנה ליסוד הישיבה> (4). 4651. יא ניסן 27.11. — ש. פדרבוש : עלומי-שם בתלמוד (4) ; כ ניסן (4).

4693. ה סיון 19.v. — מ. צינוביץ : מנהגי עצרת (4). — ס. פלאי : [מנהגין] חיקון ליל שבועות בירושלים (4, 6) — ק. אי. פרנקל : תפילת יזכור בחג (6). 4737. כז תמוז 10.vii. — ש. ווארהאפטניג : הכלכלה בתלמוד (4 ; 17. vii. ; 4).

צינן. יו. אד. ירושלים, תשיב. — י. בער : היסודות ההיסטוריים של ההלכה (55-173). — ש. ספרא : סיקריקון (64-56). — י. היילפרין : על סגנון גירוש לכלל ישראל בפולין במחצית השנייה של המאה ה-17 (74-65). — י. בן-צבי : מקום קבורתו של ש"ץ והעדה השבתאית באלבניה (78-174). — ג. שלום : היכן מת שבתי צבי (83-79). — ז. שייקובסקי : הצו מיום ה-28 בספטמבר 1791 בדבר חובות למלחים יהודים בצרפת (100-84). — י. בן-דוד : התחלואה של חברה יהודית מודרנית בהונגריה בראשית המאה ה-19 (128). — ש. ד. גויסיין : מקורות חדשים על גורל היהודים בזמן כיבוש ירושלים ע"י הצלבנים (147-129). — י. זנה : שמונה מכתבים מפירארה מן המאה ה-15 (156-148). — מ. וילנסקי : ד' קונטרסים אנגליים על התנועה השבתאית בשנות תכ"ה-תכ"ו (172-157).

הרופא העברי. כה. ב. ניוירוק, 1952. — א. גולושטיין : לקראת יובל ה-25 של "הרופא העברי" (54-49). — י. פני : מחלות עינים בישראל (90-73).

הספר העברי. י. ניוירוק תשיב. — ר. לוי : מבחר הספרות העברית במדינת ישראל בשנת תשי (25-7). — ד. פרסקי : יבול הספרות העברית באמריקה בשנת תשיא (36-26). — י. פוגרבינסקי : לתולדות המולדת העברית (53-37). — א. ר. מלאכי : "היהדות" של ברודס (62-54). — חלק יודי : י א ר ב ו ד. ד. אבראמא-וויטש : דאס יידישע בוך אין אמעריקע (80-67). — ס. פרידמאן : די לאנדסמאנשאפטן-ליטעראטור אין די פאראייניקטע שטאטן פאר די לעצטע 10 יאר (96-81). — ש. ניגער : פרץ און יידיש (105-97). — י. שאצקי : די יידישע דראמע (115-106). — חלק אנגלי : Jewish Book Annual. I.E. Kiev : American Jewish non-fiction books, 1950-51 (3-9). — American Jewish fiction books, 1950-51 (10-14). — C. Alpert : American books on Zionism and Israel, 1950-51 (15-18). — A. Saretsky : American Jewish juvenile literature, 1950-51 (19-21). — E. Spicehandler : Recent Hebrew books in America (22-25). — J. Kabakoff : Recent books in Israel (26-31). — D. Abramowicz : Recent Yiddish books (32-36).

על המשמר. תלאביב, אור תשיג. — במערכות הכלכלה. המשק הישראלי במבחן. (28 עמ').

עלון מחלקת העתיקות של מדינת ישראל. ד. ירושלים, סבת תשיג. — חדשות ארכאולוגיות בישראל <תשרי תשיג> — כסלו תשיג (7-4). — ש. ייבין : תיכנון ושימור עתיקות (10-7). — התצוגה הארכאולוגית המתחדת (14-11). — מן הנעשה בארץ <סיון תשיג> — סבת תשיב (16-14).

עתון אגודת האינגינרים והארכיטקטים. י. ד. תלאביב, אור תשיג. — ב. ספיר : "הרם" סידנאעלי [קבר מוסלמי קדוש בשרון] (16-14).

מדור לקביעת מונחים רפואיים: מ. ברצמי, א. גולדשטיין: פרשת התוספות <תחיליות וסופיות> (106'91). — ד. מרגלית: רוקח-רופא כבעל שיטה חדשה בחסידות (113'107). — נ. שפירא: האמונה בסגולות המרפאות של האבנים הטובות בישראל (114/8). — תוכן חוברות „הרופא העברי“ שהופיעו במשך כ"ה שנה 1927—1952 [באנגלית] (157'137).

הרפואה. מג. יא. ירושלים, יג בכסלו תשיג. — ש. רוזנבאום, ב. שטיין: מצב התנועה וקרהתהפתחות של הילד היהודי בישראל (168'167). מ. ג. טז בשבט. — ר. אטינגר-טולצ'נסקי: טפילי המעיים במחוז רחובות לפני פינוי הערבים ולאחריו (61'59).

ד. ל בשבט. — א. שלום: הגרענת אצל תלמידי בתי הספר ביפו (88'87).

ה. טז ביוסן. — א. שטרנברג: העליה ההמונית 1952-1948 מבחינה סוציאלית ובריאותית (154'152). יב. ב בתמוז. — ה. קוק: סרטן השד ושכיחתו בין נשי ישראל (268'266). — מ. אטלס: המעין באלית הדומה למעין מילכרון שבקרלסבד (272'270).

רפואת השיניים. ה. ב. תל-אביב, חשון תשיג. — מ. מישורי: לקט מונחים (16'15).

השמות. סידרה חדשה. ה. תל-אביב, תשיג. — א. ירושלים: חורבן יהדות ליסא (24'5). — י. ניצני: קהילת פלובדיב, אם הציונות בבולגריה (50'25). — י. כן-צבי: תעודות לקורות הישוב היהודי בצפת במאה ה"ח" (62'51). — ש. אסף: מגילת יוחסין של משפחת אלטשול (77'62). — מ. רייפר: פקודת סתרים משלשון גליציה לשלטונות המחוזיים בבוקובינה (92'78). — פ. י. דיאמנט: כיצד הפך מגידור סמל היהדות? (103'93). — י. אבידע: מפינקס החברה קדישא דקהילת זאקרוצין (130'104). — מ. הגדל: לחקר חברות בעלי מלאכה בפולין הקדומה (145'131). — ר. מאהלר: שמות יהודים של מקומות בפולין הישנה (161'146). — א. פריצקר: ר' קלמן מקשינוב (164'162). — י. לוינסקי: שבתות מיוחדות (187'165). — ש. חיות: בית כנסת מנהג פולין בחינה (196'187). — מ. בניהו: מנהגות של יהודי תיריאל (211'197). — מ. סמיר: יהודי פולין במסעם (225'211). — י. טברסקי: הבית פנימה (283'226). — ד. כהן: עיירת שפולה (296'284). — ג. רימולובסקי:

זכרונות מבולגריה (300'296). — י. ד. גולדשטיין: <פני>: דפים מתוך ספר זכרונות (303'301). — ש. איינהארן: משלי עם ביידיש (311'304). — י. רצהבי: האשה במשלי תימן (322'312). — י. קלויזנר: חמש איגרות של חברת ישוב ארץ ישראל בנרודנה לר"ם פינס (330'323). — שש איגרות אל דר. שמואל אבא הורודצקי, מאת צבי פרץ חיות, שו"ח האלברשטאם, אלעזר אטלס, יל"ל, ת. טשרנוביץ' <רב צעיר>, ב. ראטנר (339'330). — ז. בן-ישי: הימנונה של תל-אביב וגלגוליו (349'340). — י. גוראריה: חיידאם <תבנית אתנוגרפית בצורת שאלון> (367'350). שבילי החנוך. 13, 3. גיריורק, אביב תשיג. — צ. שארפשטיין: ראשית החנוך הלאומי בארץ ישראל (161'141).

השדה. לג. ג. תל-אביב, כסלו תשיג. — י. בן-ישי: האילן ומונחיו (158'157); ד: 247'246; ה"ו: 335'337; ז: 400'399.

ה"ה. שבט-אורי. — א. הראובני: הגינה הפרויה, הכרוב הפריג (335'334).

ה"ה. אייר. — מונחים בחקלאות שנקבעו ע"י הועדה של „השדה“ (484).

ט. סיון. — ר. חלקי: הצעת מונחים לחליבה (562).

שיבת ציון. ספר שנה לחקר הציונות ותקומת ישראל. ב"ג. ירושלים, תשי"א-תשי"ב. — מ. ורטה: חכנית לבינאום ירושלים בשנות 1841-1849 (25'9). — י. כן: דמותו ההיסטורית של הרב צבי הירש קאלישר (41'26). — י. קלויזנר: „קול מבשר“ לרבי יהודה אלקלעי (62'42). — ג. רוטנשטריך: בקורת אחת על „רומי וירושלים“ (66'63). — י. מאור: חוונו הציוני המדיני של דניאל מורדובצב (82'67). — ש. בריימן: המיפנה במהשבה הציונית היהודית בראשית שנות השמונים (227'83). — ע. שוחט: שמות, סמלים והוי בחיבת ציון (250'228). — ג. מ. גלבר: נסיון שלא הצליח <תכנית ליסוד מושבה יהודית במדין> (251'274). — י. פרנקל: חליפת המכתבים בין נתן בירנבוים ובין זיגמונד ורנר ערב הקונגרס הראשון (299'275). — י. לנדאו: „אשתי תוכניות להקמת מולדת יהודית בסודאן בראשית המאה העשרים (327'300). — מ. זילברנר: ברנאר לאזאר והציונות (363'328). — א. ביין: על היחסים בין התנועה הציונית ובין גרמניה הקיסרית

בתקופת הרצל (403-364). — י. רצהבי: לקורותיה של אגודת העובדים התימנית "פעלת שכיר" >תרס"ג — תרס"ד < (425-404). — סקירות (525-427).

אונזער צייט. 4. ניויארק, אפריל 1953. — צום צענטן יארטאג פון ווארשעווער געטא-אויפשטאנד (3-60). — 50 יאר נאכן קישניעווער פאגראם (66-61).

אידישער קעמפער. 34. נומ. 1000. ניויארק, יח ניסן תשי"ג. — א. מענעס: עיכוב התפילה אין עיכוב הקריאה (24-21). — ל. לעהרער: קאנצענטראציע לאגער: קרבן און רוצח (87-79). — פ. טרידמאן: דער אידישער ווידערשטאנד קעגן דער נאצי-הערשעלט (94-88).

בלעטער פאר געשיכטע. 5. העפט 4. ווארשע, אקט-דעצ. 1952. — א. לעווין: פונעם געטא-טאגבוך (68-22). — ש. דאטנער: צו דער געשיכטע פון יידן אין "באצירק ביאליסטאק" (109-69). — ח. קוביאק: קינדער-מארד (132-110).

6. 21. אפריל 1953. — סטענאגראם פון פראצעס קעגן יורגען סטראס און פראנץ קאגנאר [בענין חטול גטו ורשה] (216-7).

די גאלדענע קייט. 15. תל-אביב, 1953. — י. רודאשעווסקי: טאגבוך פון וילנער געטא (56-18). — י. טרונק: מערב-איראפעישע יידן אין די מיונות-איראפעישע געטאס (102-80). — י. קערמיש: צו דער פארשונג העגן געטא-אויפשטאנד (150-134). — נ. בלוי: מענטאל: די ירושה פון עמנואל רינגעלבלום (242-235).

דוקא. 3. נומ. 13. בוענאס איירעס, תשרי-כסלו תשי"ג. — י. קאנטער: פאלקס-כאראקטער און פאלקס-שאפונג (322/9). — ספינאזאס בריח (352/7). — ב. לעווין: די ברידער דיענא און אנטאניא דע לעאן פינעלא (372-358).

דרום אפריקע. 5. נומ. 3. יאהאנעסבורג, נאח. 1952. — ל. שאליס: צו דער כאראקטעריסטיק פון "ליטחאק" (13-11). — נומ. 4. דעצ. — ל. שאליס: מוסר און חסידות אין ליטע (22-19).

נומ. 5. יאני. 1953. — ל. שאליס: ראשי פרקים וועגן דער קבלה-פילאסאפיע (13-11; 7; 26-24).

שערים. 494. תל-אביב, יד ניסן תשי"ג 30.III.53. — ע. הילדסהיימר: פירושם להגדה ותולדותיהם (4, 9). — מ. ש. גשורי: נגוני מסח בירושלים (4). — ר. קצלינבוגין: המחלוקת עם ייסוד תלמוד תורה "עץ חיים" בירושלים (5).

תלפיות. 7. אב. ניויארק, ניסן תשי"ג. — ג. וואקסמאן: לדמותו של האון ר' שלמה פוליאציק ז"ל (35-3). — י. א. הרציג: הצעת תקנות בירושות (50-36). — ב. מ. ח. עוויאל: משפט ירושת הבת (64-51). — ש. אסף: מסק דין מנמק (88-65). — י. א. הרציג: גילוי דעת על חידוש הסנהדרין בישראל (91-89). — ש. ק. מירסקי: חידוש הקהל (118-92). — י. גרשוני: תקיעת חיצורות בהקהל (123-119). — ש. פורבוש: על תחית המשפט בישראל (129-124). — י. רוונטאל: רבית מן הנכרי (152-130). — ש. אידלברג: חשובה לא נודעת מרבנו גרשם מאיר הגולה (156-153). — ע. ויונברג: עגלה ועקרב (173-157). — מ. וונטורה: הפילוסופיה של היהדות (178-174). — י. וולפסברג: על שלשה קיום אפנינים של הפילוסופיה היהודית (194-179). — ג. א. חורגין: תעודתה ההסטורית של משנת רנ"ק (204-195). — מ. מ. כשר: תורת הבריאה ושיטת ההתפתחות (225-205). — ר. פטאי: הלילה במנהג העממי (268-226). — ד. בראש: תיק של ספר תורה (279-269). — ש. ק. מירסקי: פנקס בית הכנסת הישן דק"ק פונוא (304-280). — א. י. איגיס: השלטון העצמאי של הקהלה היהודית בימי הביניים (320-305). — א. זיו: הרמ"א כפוסק ומכריע (335-321). — ח. ז. דימיטרובסקי: לתולדות היהודים בנסיכות מילאנו לפני הגירוש של שנת 1597 (345-336). — א. ג. צ. רות: מסק דין של חכמי הונגריה בדבר הריב בין צאנו וסאדיגורע (358-346). — מ. ווישניצער: חומר לתולדות הישיבות באירופה המזרחית (369-359). — מ. גשורי: רבי נתן מנמירוב (381-370). — א. ר. מלאכי: בדרך לציון. מכתבי ר' אליעזר ראשתי סילא ברגמאן בדרך עלייתם לארץ-ישראל (409-382). — י. ל. מראדוין: הערות על תוהר (422-410). — ד. צוקערמאן: הערות על המאירי (439-423). — מ. קרפנספרונג: ביאורים להערות

- נומ. 6. פעב. — ל. פערלמאן: די יידן פון יאהאנעסבורג
 <ביז „יוניאן“ — 1910 <27'25>.
- נומ. 8. אפריל. — ע. רינגעלבלום: נאטיצן פון געטא
 (8'6) — מ. האכמאן: וועגן אויפשטאנד אין סאביבאר
 (15'11).
- יידישע קולטור. 15, 1. ניו־יארק, יאנ. 1953. —
 1. מיניול: די ערשטע טעגלעכע יידישע צייטונג אין
 רוסלאנד „... דער פריינד“ (6'4).
2. פעבר. — י. מעסטל: 70 יאר יידישער טעאטער
 רעפערטואר אין אמעריקע (33'26; 3: 34'29).
4. אפריל. — זייט אויף דער וואך <אויפרוף פון דער
 יידישער קאמפס־ארגאניזאציע אנהייב יאנואר 1943 <
 4'3> — דער „עקס“ אין ווארשע ווער יודענראט (5) —
 ע. רינגעלבלום: נאטיצן פון ווארשע ווער געטא <אויסצוג
 פון טאגובין <11'6> — 1. מיניול: מרדכי אניעלע
 וויטש — הויפט־קאמאנדיר פונעם ווארשע ווער געטא־אויפ־
 שטאנד (21'12) — ש. שטערן: אויף דער ווארשע ווער
 געטא (24'22).
5. מאי — צום צענטן יארצייט פון דר. ת. זשיטלאווסקי
 (21'2) — אברהם רייזען <1876-1953> ; זיין לעבן
 און שאפן (36'22).
- יידישע שפראך. 12, נומ. 4. ניו־יארק, אקט. דעצ.
 1952. — א. יאפע: עטימאלאגישע נאטיצן (112'4) —
 ש. הורוויץ: אין מיין מאמעס קיך (114'8) — מ.
 מארק: טערמין־נאלאגיע פון דער בורשטיין־פראדוקציע
 אין פאלאנגע (122'118).
- יוווא בלעטער. 36, ניו־יארק, 1952. — יעקב
 לעשענינסקי <50 יאר פארשערישע ארבעט <8'7> —
 י. ב. ס. הארמאן: יידישע ארבעטערס אין דער
 אמעריקאנער ארבעטער־באדעגונג (23'9) — י. שאצקי:
 השכלה אין זאמאשטש (62'24) — א. ר. מלאכי:
 י. ל. פרץ אין „הצופה“ (81'63) — מ. ראזוויטש: וועגן
 פארשידענע אויסגאבעס פון י. ל. פרצעס „געזאמלטע“
 און „געקליבענע“ ווערק (98'82) — א. צייטלין: די
 יידיש־ירושלמי פון די צוויי השכלה־שרייבערס: י. ל.
 גארדאן און א. ב. גאטלאבער (112'99) — א. י. העשל:
 אומבאקאנטע דאקומענטן צו דער געשיכטע פון חסידות
 (135'113) — ש. ניגער: א משכילס אוטאפע <אריינפיר
 צו אייזיק־מאיר דיקס א מאנסקריפט אן א נאמען <
 190'136> — י. ריבקין: א. מ. דיקס ביבליאגראפישע
- רשימות (230'191) — ש. ניגער: הערות און הוספות
 צו יצחק ריבקין „א. מ. דיקס ביבליאגראפישע רשימות“
 (240'230) — מאקס גרונוואלד: קאפיטלעך פון אן
 אויטאביאגראפיע (251'241) — א בריוו פון פרץ צו דוד
 פינסקין (253'251) — פינף בריוו פון מרדכי ספעקטאר
 צו דוד פינסקין (258'253) — מ. לויב: יידן אין צפון־
 אפריקע (329'322) — י. שאצקי: פריציאנא (329'
 344) — ד. א. : פרצעס רעצענזיעס אין „היינט“
 (351'344) — י. ישרון: פארשערישע און ביאגראפישע
 ארבעטן וועגן פרץ, 1951-1952 (352'355) — א. ר.
 מלאכי: מילואים צו „פרץ אין העברעיש“ (361'355) —
 י. כספי: יידישע פרעסע אין שעדלעץ, 1894-1939
 (361'362) — א. שטיינהארט: יידן אין דער רומענישער
 רעוואלוציע פון 1848 (363'364) — מ. לעווין: ר' שלמה־
 אהרן שטיפט (1844-1927) <368'364> — י. ש. : וועגן
 גאנצעס שחיתות אין א טאגובין פון א פרייטישן אפיציר
 (369'368) — י. ש. : א מעשה נורא אין זאמאשטש
 אין יאר 1727 (370'369) — א. ראבאך: א תרגומ־אילד
 אויף פויליש (370) — ה. בלומפילד, ה. געלפאר: דער
 דערטרונקענער חתן <א יידיש פאלקסליד <370'372>.
- די צוקונפט. 57, נומ. 10, ניו־יארק, דעצ. 1952. —
 מ. נייגרעשל: די גאליצישע אסימילאציע אין קאמף
 פאר דער יידישער שפראך (494'9).
- 58, נומ. 1, יאנ. 1953. — י. לעשענינסקי: די דעמא־
 גראפישע און סאציאל־עקאנאמישע פיזיאנאמיע פון מדינת
 ישראל (17'15) — ג. א. חורגין: ר' נחמן קראכמאל
 דער שאפער פון א נייער אריענטאציע אין יידנטום (26'23).
- 58, נומ. 2, פעב. מערץ. — יוביליי־נומער; 60 יאר
 (166'49).
- 58, נומ. 3, אפר. — י. לעשענינסקי: די דעמאגראפישע
 און סאציאל־עקאנאמישע פיזיאנאמיע פון מדינת ישראל
 (211'214).
- קולטור און דערציאונג. 23, 1. ניו־יארק, יאנ.
 1953. — [גליון פרץ] (27'2).
- קיום. 4, 11'9, פאריז, אלול־חשוון תשיג. — י.
 עפרוויקין: נאטיצן וועגן יידישע שפראכן און דיאלעקטן
 (334'329).
- Académie des Inscriptions & Belles-Lettres.
 Comptes rendus. Paris, Jan.-March 1951. —

* **Anglican Theological Review.** New York, Oct. 1952. — G. Dahl: The problem of the Ephod.

Annales de Géographie. 61, 326. Paris, July-Aug. 1952. — W. B. Fisher: Quelques facteurs géographiques de la répartition de la malaria en Moyen-Orient (263-274).

Araim. 1, 2. Buenos Aires, Oct. 1950. — J. Schimoni: Los árabes de Israel (97-125).

1, 3-4. Nov.-Dec. — J. Leschinsky: Cenit y ocaso de la moderna historia judía (193-212). — A. Tartakover: La sociología de los partidos políticos en Israel (213-29). — S. N. Aizenshtat: Estructura social de la población judía de Israel (253-65). — M. Shtarkman: Hebraistas christianos en el pasado (285-91).

Archaeology. 5, 3. Cambridge, Mass., Sept. 1952. — P. L. Garber: A reconstruction of Solomon's Temple (165-72).

Architectural Record. 112, 5. Concord, N. H., Nov. 1952. — S. R. Mozes: Contemporary design in Israel. Planning and architecture (151-8).

Archiv Orientální. 19. Praha, 1951. — A. Bentzen: Bemerkungen über neuere Entwicklungen in der Pentateuchfrage (226-32). — M. Bič: Le champ de travail des études bibliques en Tchécoslovaquie (233-42). — M. Bič: Ein verkanntes Thronbesteigungsfestorakel im Alten Testament (568-78).

20, 1-2, 1952. "Diatribae ... Lexa". — J. Petrbok: Stratigraphical chronology of the beds of the youngest Campignian at Bath Galim in Palestine (204-13). — J. Skutil: Bath Galim, a stone age station in Palestine (214-21).

* **Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age.** Paris, 1949. — G. Vajda:

R. de Vaux: La troisième campagne de fouilles à Tell el-Far'ah <Palestine> (7-10).

Apr.-June. — A. Dupont-Sommer: Le "Manuel de Discipline" découvert près de la Mer Morte (189-99).

Oct.-Dec. — R. de Vaux: La quatrième campagne de fouilles à Tell el-Far'ah <Palestine> (347-50). — E. Dhorme: Le nom du Dieu d'Israël (405-15).

Apr.-June 1952. — R. de Vaux: Suite aux manuscrits de la Mer Morte (173-80).

Acta Medica Orientalia. 12, 2. Jerusalem, Febr. 1953. — S. Bergner-Rabinowitz, K. Rabinowitz: The incidence of intestinal parasites among the residents of Jerusalem during the years 1946-1951 (44-50).

Acta Orientalia Hungaria. 2, 1. Budapest, 1952. — A. Scheiber: Newly-found Jewish tombstones at Buda (123-42).

Aegyptus. 32, 2. Milano, July-Dec. 1952. — L. Motta: La tradizione sulla rivolta ebraica al tempo di Traiano (474-90).

Agricultural History. 26, 3. Washington, July 1952. — S. Jonas: Cattle raising in Palestine (93-104).

American Jewish Archives. 5, 1. Cincinnati, Jan. 1953. — J. R. Marcus: The West India and South America expedition of the American Jewish Archives (5-21).

The American Scholar. 22, 1. Williamsburg, Va., Winter 1952-53. — W. F. Albright: The Dead-Sea scrolls (77-85).

Amstelodamum. 39. Amsterdam, Nov. 1952. — L. Fuks: Drie recente vondsten uit een Spinoza-bibliotheek (132-8).

על חתימת שמינוה הנמצאת בספרים רבים, שמיחסים אותה לברוך שמינוה אבל אינה אלא לבן דורו רמאל ישרון שמינוה.

und frühchristlicher Auffassung <II> (476-505). — M. Stenzel: Habakuk 2, 1-4. 5a (506-10). — J. Bonsirven: Hora talmudica (511-5). — N. Schneider: Patriarchennamen in zeitgenössischen Keilschrifturkunden (516-22).

34, 1. 1953. — R. North: The 1952 Jericho-Sultan excavation (1-12). — J. M. A. Janssen: Que sait-on actuellement du Pharaon Taharqa? (23-43). — R. Loewe: Herbert of Bosham's commentary on Jerome's Hebrew Psalter (44-77; 2: 159-192). — A. Jirku: Die Mimation in den nordsemitischen Sprachen und einige Bezeichnungen der altisraelitischen Mantik (78-80).

34, 2. — F. Nötscher: "Gesetz der Freiheit" im NT und in der Mönchsgemeinde am Toten Meer (193-4). — E. Vogt: The "place in life" of Ps 23 (195-211). — M. H. Gottstein: Bemerkungen zu Eissfeldt's "variae lectiones" der Jesaia-Rolle (212-221).

Bibliotheca Orientalis. 9, 5/6. Leiden, Sept.-Nov. 1952. — J. Friedrich: Semitisch und Hamitisch (154-7). N. H. Tur-Sinai: Hiob XI und die Sprache der Amarna-Briefe (162-3). — A. Alt: Ein Gesandter aus Philistäa in Aegypten (163-4). — A. Bentzen: Ἐπύρωσεν, Judith 8, 27 (174-5).

Bibliotheca Sacra. 110, 437. Dallas, Tex., Jan. 1953. — M. F. Unger: Archeology and Genesis 3-4 (11-17). — A. A. MacRae: The scientific approach to the Old Testament (18-24). — G. E. Ladd: The Kingdom of God in I Enoch (32-49).

Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego. Warszawa, July-Dec. 1951. — W. dziesiątą rocznicę powstania Polskiej Partii Robotniczej <sześć dokumentów> (3-15). — Sz. Huberband: Źródła do historii Żydów w krajach słowiańskich ze specjalnym uwzględnieniem Polski i Rosji (16-46). — E. Kupfer:

La philosophie et la théologie de Joseph ibn Saddiq (93-181). — Id.: Averroës a-t-il cité le Talmud? (267-70).

Archives d'Histoire du Droit Oriental, Revue Internationale des Droits de l'Antiquité. 1. Bruxelles, 1952. — J. Pirenne: Les institutions du peuple hébreu (33-86).

Archives Internationales d'Histoire des Sciences. 6, 22. Paris, Jan.-March 1953. — F. S. Bodenheimer: On some Hebrew encyclopedias of the middle ages (3-13).

* **Ateneum Kaplańskie** Włocławek. — S. Łach: Dwie recenzje dekalogu biblijnego. Poszczególne przykazania dekalogu. Miejsce ogłoszenia dekalogu. Wyjaśnienie tekstu dekalogu. (47: 237-248, 330-345, 383-394; 48: 35-50, 327-330).

שתי עריכות של עשרת הדיברות התנכיות. הדיברות הנודדות של עשרת הדיברות. מקום הכרות של עשרת הדיברות. הסברת הטכסט של עשרת הדיברות.

Aufbau. 33, Zürich, 25.IV., 2., 16., 23.V. 1952. — H. Ornstein: Die Juden in der radikalen Sozialbewegung <Kommunismus> (8 p.). תומיס. סקירה היסטורית ורעיונית.

Ben-Zvi Institute. Studies and Reports. 1. Jerusalem, 1953. — Hebrew section: י. בן-צבי: המכון לחקר קהלות ישראל במזרח התיכון <כולל סיכומים של יתר המאמרים> (61). English section: I. Ben Zvi: The Institute for Research on Jewish Communities in the Middle East (1-4). — J. W. Hirschberg: Jewish life in Jerusalem under Ottoman rule (5-13). — M. Benayahu: The Marbitz Tora (14-20). — M. Attias: A Sephardic Romancero (21-26).

Biblica. 33, 4. Roma, 1952. — J. De Fraine: Individu et société dans la religion de l'Ancien Testament <II> (445-75). — J. Michl: Der Weibessame <Gen. 3, 15> in spätjüdischer

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 123, New Haven, Oct. 1951. — J. B. Pritchard: The 1951 campaign at Herodian Jericho (8-17). — K. Clark: Microfilming manuscripts at Jerusalem and Mount Sinai (17-24). — O. R. Sellers: Radiocarbon dating of cloth from the 'Ain Feshkha cave (24-26). — D. M. Beegle: Proper names in the new Isaiah scroll (26-30). — W. H. Brownlee: Light on the Manual of Discipline from the Book of Jubilees (30-32). — H. M. Orlinsky: Photography and paleography in the textual criticism of St. Mark's Isaiah scroll, 43: 19 (33-35).

129, Feb. 1953. — A. Goetze: A seal cylinder with an early alphabetic inscription [from Palestine] (8-11). — D. M. Beegle: Ligatures with waw and yodh in the Dead Sea scrolls (11-14). — M. R. Lehmann: Abraham's purchase of Machpelah and Hittite law (15-18). — B. Kanael: The historical background of the coins "Year four ... of the redemption of Zion" (18-20). — A. Malamat: Amos 1: 5 in the light of the Til Barsip inscriptions (25-26).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. Supplementary Studies. 13-14. New Haven, 1952. — S. A. Birnbaum: The Qumrān <Dead Sea> scrolls and palaeography (52 pp.).

Bulletin of the John Rylands Library. 35, 2, Manchester, March 1953. — A. Altmann: Essence and existence in Maimonides (294-315). — G. H. Boobyer: Galilee and Galileans in St. Mark's Gospel (334-48). — R. S. Cripps: Two British interpreters of the Old Testament: Robert Lowth <1710-1787> and Samuel Lee <1783-1852> (385-404).

Bulletin of the New York Public Library. 56, 10, New-York, Oct. 1952. — V. H. Paltsits:

Pinkas Bractwa Pogrzebowego i Dobroczynnego w Zamościu (47-80). — E. Ringelblum: Notatki z getta (81-207). — J. Sandel: Maurycy Trębacz (208-20).

Jan.-June 1952. — A. Peczkowski: Powstanie w Sobiborze (3-45). — E. Ringelblum: Notatki <luty-maj 1941> (46-82). — T. Brustin-Berenstein: Deportacje i zagłada skupisk żydowskich w dystrykcie warszawskim (83-125). — A. Nirensztajn: Ruch oporu Żydów w Krakowie pod okupacją hitlerowską (126-86). — J. Sandel: Samuel Hirszenberg (187-208).
"ביום השנה העשירי ליסודה של מפלגת הפועלים הפולנית <שש תעודות>". — ש. הוברמאן: מקורות לתולדות היהודים בארצות הסלבוניות בתשומת לב מיוחדת לפולניה ורוסיה. — א. קופפר: סקס חברא קדישא וגמילות חסדים בואמושא. — ע. רינגלבלום: רשימות מן הגטו. — י. סנדל: מאורצי טרנבאץ [צייר יהודי 1861-1941].

א. פצורסקי: ההתקוממות בסוביבור. — ע. רינגלבלום: רשימות <פברואר 1941>. — ט. ברוסטיין-ברנשטיין: שילוחים והשמדה של ריכוזים יהודיים במחוז ורשא. — א. נירנשטיין: תנועת ההתנגדות של היהודים בקראקוב תחת כיבוש היטלר. — י. סנדל: שמואל הירשנברג [צייר יהודי בפולניה 1865-1908].

Boletín de la Real Academia Española. 32, 136, Madrid, May-Aug. 1952. — J. Benoliel: Dialecto judeo-hispano-marroquí o haquitia (255-89).

Bulletin de l'Institut Océanographique. 49, 1017, Monaco, 10.X.1952. — O. H. Ören: Some hydrographical features observed off the coast of Israel (1-9).

* **Bulletin de l'Institut Français d'Afrique Noire.** 11, Paris, 1949. — R. Mauny: Le Judaïsme, les Juifs et l'Afrique occidentale (354-78).

Bulletin du Bibliophile et du Bibliothécaire. No. 6, 1952, Paris. — P. Klein: Note sur une reliure de 1600 (306-8).

על כריכת קבץ עברי בספרייה הלאומית בפריס.

principles underlying the Greek text of 2 Sm. 11 : 2 — 1 Kings 2 : 11 (30-45).

2. April. — R. A. F. Mackenzie : "Before Abraham was ..." ("Its original title was The genus litterarium of Genesis 1-11".) (131-40).

The Chicago Jewish Forum. 11, 3. Chicago, Spring 1953. — B. G. Richards, M. Wischnitzer : Disraeli and the Jewish State (157-63). — R. Friedman : Americana — Jews of Seattle (177-9).

Church Quarterly Review. 154, 311. London, Apr.-June 1953. — R. V. G. Tasker : The Complutensian polyglot (197-210).

La Ciudad de Dios. 164, 3. Madrid, Sept.-Dec. 1952. — L. Cilleruelo : La mentalidad del salmo de Ioanza (533-52).

„היסוד הרוחני של מומור התורה“

* **Collationes Gandavenses.** 31, 1. Gent, 1948. — W. Coossens : Het plaatsvervangend en uitboeten lijden van den Messias in de profetieën van Jahveh's knecht in het boek Isaïas <XL-LV> (10 ff.).

33, 1-2. 1950. — H. V. D. B. : Israël in de oude Oosterse wereld (156 ff.).

2^e Reeks. 1, 1. 1951. — H. van den Bussche : Het zogenaamde zonnwonder in Jos. 10, 12-15 (48 ff.). — H. van den Bussche : De dynastische profetie van Nathan <2 Sam. 7 = 1 Kron. 17> (285 ff.).

Commentary. 15, 5. New-York, May 1953. — C. Reznikoff : Boston's Jewish community : earlier days (490-9).

Conservative Judaism. 9, 1. New-York, Dec. 1952. — M. L. Forman : Distinctive emphases in Conservative Judaism. Vis-à-vis the Halakha (34-42).

The first printed Bible and its arrival in America in 1847 (487-92).

Bulletin of the Research Council of Israel. 2, 3. Jerusalem, Dec. 1952. — E. Hellinger : A comparative study of certain Clostridia from flax-retting liquors in Israel (225-38). — L. Picard : Silurion in the Negev <Israel> (246-8). — A. Loehnerberg, E. Loehnerberg : An occurrence of Terra Umbra near Rosh Ha'ayin (255-9).

Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 14, 3. London, 1952. — B. Lewis : The privilege granted by Mehmed II to his [Jewish] physician [Ya'qub Pasha] (550-63).

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle. 65. Paris, Sept. 1952. — A. Goldenberg : Expédition dans le Haut Atlas marocain (26-29). — E. Nemenyi : Bibliographie juive contemporaine (40-44 ; 66 : 33-36 ; 67-68 45-48 ; 69-70 : 53-56).

66. Oct. — A. Cuenca : Notes sur la communauté israélite iranienne (12-13 ; 67-68 : 30-32).

Cahiers Sioniens. 6, 3-4. Paris, 1952. — P. Démann : La catéchèse chrétienne et le peuple de la Bible. 220 p.

The California Citrograph. 38, 6. Los Angeles, April 1953. — H. D. Chapman : Orange orchards in the Mediterranean countries (192, 200, 202).

The Catholic Biblical Quarterly. 15, 1. Washington, Jan. 1953. — W. L. Moran : A note on Ps. 119 : 28 (10). — E. O'Doherty : The date of the ostraca of Samaria (24-29). — J. W. Wevers : A study in the exegetical

la Nouvelle Alliance d'après ses écrits récemment découverts (70-80). — J. Coppens : L'unité littéraire de Genèse II-III (91-99).

3-4. July-Dec. — A. Laurentin : Le pneuma dans la doctrine de Philon (390-437).

28, 2. Apr.-June 1952. — H. H. Rowley : The internal dating of the Dead Sea scrolls (257-76).

3. July-Sept. — V. de Leeuw : De koninklijke verklaring van de Ebed-Jahweh-zangen (449-71).

4. Oct.-Dec. — J. Coppens : La prophétie de la 'Almah (648-78).

29, 1. Jan.-March 1953. — J. Coppens : Chronique d'Ancien Testament (58-76).

Estudios Bíblicos. 11, 4. Madrid, Oct.-Dec. 1952. — L. Arnaldich : Los sectarios del Mar Muerto y su doctrina sobre la "Alianza" (359-98). — A. Mundó : El fragmento bíblico del Ms. Madrid, B. N. 3307 (399-411).

Euphorion. 46, 1. Heidelberg, 1952. — R. Hauschild : Die Herkunft und Textgestaltung der hebräischen Inschrift in der "Judenbuche" der Annette von Droste-Hülshoff (85-99).

The Expository Times. 64, 7. Edinburgh, April 1953. — C. Lattey : A note on Psalm 55, 14 <13> <נַעֲרִי> (221-2).

Das Goetheanum. 32, 3. Dornach, Schweiz, 18.I.1953. — Th. Maurer : Der Höhlenfund am Toten Meer und Jeschu ben Pandira (19-21).

The Harvard Theological Review. 46, 1. Cambridge, Mass., Jan. 1953. — M. L. W. Laistner : Some early medieval commentaries on the Old Testament (27-46). — M. Schwabe : A Greco-Christian inscription from Aila (49-55).

Hebrew Union College Annual. 23, 2. "75th anniversary publication, 1875-1950". Cincinnati, 1950/51. — 5. History : B. J. Bamberger :

Criterio. 25, 1167-68. Buenos Aires, 10., 24.VII.1952. — G. J. Franceschi : Miradas sobre Israel (1-2).

„מבטים על מדינת ישראל". תרומה.

Cultura Bíblica. 10, 108. Segovia- Madrid, May 1953. — J. Caubet : Importantisimos descubrimientos en el desierto de Judá (129-35).

109-110, June-July. — C. Valverde : Códices, incunables y manuscritos bíblicos en la Catedral de Segovia (173-6). — J. Caubet : Importantisimos descubrimientos en el desierto de Judá (187-94). — F. Planas : Los Rimmonim del museo catedralicio de Mallorca (195-7).

Davar. 42. Buenos Aires, Sept.-Oct. 1952. — H. Schmidt : Los nuevos historiadores de Israel (5-18).

43-44. Nov. 1952-Feb. 1953. — Homenaje a Weizmann (5-65).

Dobri Pastir. 2, 3-4. Sarajevo, Aug. 1951. — A. Augustinović : O starim hebrejskim rukopisima nadenim blizu Mrtvog Mora (276-83). „על כ"י עבריים עתיקים שנמצאו בקרבת ים המלח".

The Durham University Journal. 45, 2. Durham, March 1953. — F. Kermode : "Samson Agonistes" and Hebrew prosody (59-63).

Endeavour. 12, 46. London, April 1953. — M. Vachon : The biology of scorpions (80-89).

Ephemerides Theologicae Lovanienses. 24, 3-4. Louvain, 1948. — H. van den Bussche : Le texte de la prophétie de Nathan sur la Dynastie davidique <2 Sam. 7 = 1 Chron. 17> (354 ff.).

26, 3-4. July-Dec. 1950 — G. R. Driver : L'interprétation du texte masorétique à la lumière de la lexicographie hébraïque (337-53).

27, 1-2. Jan.-June 1951. — J. Coppens : Le messianisme israélite selon Alfred Loisy (53-69). — G. Vermes : La communauté de

orientale (523-39). — E.L. Sukenik: The mosaic inscriptions in the synagogue at Apamea on the Orontes (541-51). — 8. **Social Studies**: S. M. Blumenfeld: Towards a study of Maimonides the educator (555-91). — A. Cronbach: Social action in Jewish Lithuania (593-616). — L.L. Honor: Educating teaching personnel for Jewish schools (617-47). — A. Tartakower: Fundamental problems of Jewish demography today (649-78). — 9. **Articles in Hebrew and in Yiddish**: י. 1 אפשטיין: משנת רבי אליעזר (151). — א. י. השיל: ר' גרשון קוטובר, סרשת חייו ועליתו לארץ ישראל (71-17). — י. לעשצנינסקי: די עקאנאמישע אנטוויקלונג פון אידישטום אין גאליציע און בוקאוויע <עסטרייכישע תקופה 1772-1914 > (94-73).

Historia Judaica 15.1. New-York, April 1953. — E. Silberner: German social democracy and the Jewish problem prior to world war I (3-48). — K. Wilhelm: Benjamin Szold and the rabbinical post in Stockholm in 1858 <with an unpublished letter of Isaac M. Wise> (49-58). — S. Eidelberg: "Maarufia" in Rabbenu Gershom's responsa (59-66).

India and Israel 5.6 Bombay, Dec. 1952. — Photo contest "Jews in Asia" (26-27).

7. Jan. 1953. — Jewish traditions amongst Afghans and Pathans (22-27).

12. June 1953. — S. D. Goitein: The Jewish India-merchants of the middle ages (36-37).

International Affairs 28.3. London, July 1952. — E. Marmorstein: Religious opposition to nationalism in the Middle East (344-59).

28. 4. Oct. — H. D. Schmidt: The Nazi Party in Palestine and the Levant 1932-9 (460-9).

29.2. Apr. 1953. — E. Marmorstein: The

Formstecher's history of Judaism (1-35). — S. Grayzel: References to the Jews in the correspondence of John XXII (37-80). — G. Kisch: Pseudo-Philo's "Liber Antiquitatum Biblicarum", prolegomena to the new edition (81-93). — B. W. Korn: Rabbis, prayers, and legislatures (95-125). — I. Lévy: Ptolémée Lathyre et les Juifs (127-36). — A. A. Neuman: A note on John the Baptist and Jesus in "Josippon" (137-49). — C. Roth: European Jewry in the Dark Ages: a revised picture (151-69). — S. Stern-Taeubler: Der literarische Kampf um die Emanzipation in den Jahren 1816-1820 und seine ideologischen und soziologischen Voraussetzungen (171-96). — M. Vogelstein: Nebuchadnezzar's reconquest of Phoenicia and Palestine and the oracles of Ezekiel (197-220). — B. D. Weinryb: American Jewish historiography, facts and problems (221-44). — M. Wischnitzer: Notes to a history of the Jewish guilds (245-63). — 6. **Homiletics and Liturgics**: I. Betton: The Dubnow Maggid (267-93). — E. Rivkin: The sermons of Leon of Modena (295-317). — L. Finkelstein: The origin of the Hallel (319-37). — S. B. Freehof: The structure of the Birchos Hashachar (339-54). — A. Scheiber: Qalir's Qina from the Kaufman Geniza (355-68). — M. Wilensky: An interpretation of an obscure expression in mediaeval poetry (369-79). — 7. **Music and Art**: A. Einstein: Salamone Rossi as composer of madrigals (383-96). — E. Werner: Hebrew and Oriental Christian metrical hymns, a comparison (397-432). — L. M. Friedman: The first printed picture of a Jew (433-48). — E. R. Goodenough: The menorah among Jews of the Roman world (449-92). — S. S. Kayser: A Polish Torah crown (493-501). — F. Landsberger: The second Cincinnati Haggadah (503-21). — Du Mesnil du Buisson: Les dieux et les déesses en forme de vase dans l'antiquité

The present status of Ugaritic studies (225-45).
 impact of anti-Semitism on the new State of Israel (193-203).

Jerusalem. 1. 1. Buenos Aires, Jan.-Feb. 1953. — B. Lewin: Notas sobre la economía judía en el Medioevo (40-50). — N. Elnecavé: Introducción al estudio histórico-geográfico de Israel (51-66).

The Jerusalem Post. 7489. Jerusalem, 12.II. 1953. — One year of N[ew] E[conomic] P[olicy], Feb. 13, 1952 — Feb. 13, 1953 (5-12).

Jewish Education. 23, 1. New York, Winter 1952. — M. M. Edelstein: History of the development of a Jewish teaching profession in America (36-42; 2: 45-53, 68; 3: 34-48).

The Jewish Forum. 36, 3. New York, March 1953. — M. Waldman: Goethe in Judaea-German and Hebrew literature in America (41-44; 4: 60-62).

The Jewish Quarterly. 1, 1. London, Spring 1953. — J. Leftwich: Anglo-Jewish literature (14-24).

The Jewish Quarterly Review. 43, 3. Philadelphia, Jan. 1953. — S. Zeitlin: The Bet ha-Shoebah and the sacred fire (217-23). — H. J. Zimmels: Jesus and "putting up a brick". The meaning of וָקָה לְבִיתָא (225-8). — S. J. Sierra: Hebrew codices with miniatures belonging to the University of Bologna (229-43). — S. Gandz: The calendar of the "Seder Olam" (249-70). — S. Zeitlin: The Mishna in Yadaim IV 8, and "the sectarians" (297-300).

4. April. — A. Cabaniss: Bodo-Eleazar: a famous Jewish convert (313-28). — H. M. Orlinsky: Studies in the St. Mark's Isaiah scroll, IV (329-40). — H. Klein: Gemara quotations in Sebara (341-63). — S. Zeitlin: The names Hebrew, Jew and Israel: a historical study (365-79).

The Israel Economist. Annual (4), 1952. Jerusalem, 1953.—General (9-53). — National institutions (55-65). — Finance and banking (67-106). — Industry and trade (115-179). — Agriculture (181-194). — Food (197-208). — Land, building, housing (211-235). — Communications (239-278). — Insurance (283-292). — Legislation (295-302). — Statistics (305-52).

Israel Exploration Journal. 3.1. Jerusalem, 1953. — P.L.O. Guy: In memoriam (1-3). — Y. Karmon: The settlement of the northern Huleh valley since 1838 (4-25). — A. Malamat: The historical background of the assassination of Amon, king of Judah (26-29). — D. Flusser: The Apocryphal book of "Ascensio Isaiae" and the Dead Sea sect (30-47). — P. Kahane: Pottery types from the Jewish ossuary tombs around Jerusalem III (48-54).

2. — D.H.K. Amiran: The pattern of settlement in Palestine, 1 (65-78). — E. de Vaumas: La Palestine. Étude morphométrique, 1 (79-93). — M. Avi-Yonah: The missing fortress of Flavius Josephus (94-98). — J. Leibovitch: Le problème des Hyksos et celui de l'Exode (99-112). — J. Liver: The chronology of Tyre at the beginning of the first millennium B.C. (113-20). — N. Avigad: Another "Bat le-melekh" inscription (121-2). — Y. Yellin-Kallai: Notes on the new Ammonite inscription (123-6). — M. Schwabe: Two Jewish-Greek inscriptions recently discovered at Caesarea, 1 (127-30).

Jahrbuch für Kleinasiatische Forschung. 2.3. Heidelberg, Jan. 1953. — G. D. Young:

7, 1. 1953. — L. W. Pevsner: The Arab refugees (42-50). — R. Patai: The Jewish "refugees" in the Middle East (51-56).

The Journal of Jewish Studies. 3, 3. London, 1952. — J. L. Teicher: The teaching of the pre-Pauline church in the Dead Sea scrolls (111-18; 3, 4: 139-50; 4, 1: 1-13). — B. Brill: Jews in Breslau in the sixteenth century (119-26). — C. Rabin: The "Teacher of righteousness" in the "Testaments of the Twelve Patriarchs"? (127-8). — J. L. Teicher: Material evidence of the Christian origin of the Dead Sea scrolls (128-32).

3, 4. — P. R. Ackroyd: The book of Haggai and Zechariah I-VIII (151-6). — L. Jacobs: Evidence of literary device in the Babylonian Talmud (157-61). — S. D. Goitein: Contemporary letters on the capture of Jerusalem by the Crusaders (162-77). — J. Rosenthal: Passover and the festival of unleavened bread (178-80). — J. L. Teicher: A fragment of an unknown writing by Uriel da Costa (181-3).

4, 1. 1953. — N. Wieder: The Habakkuk scroll and the Targum (14-18). — J. G. Weiss: Contemplative mysticism and "faith" in Hasidic piety (19-29). — N. Wieder: The old Palestinian ritual — new sources (30-37). — O. H. Lehmann: A third Dead Sea scroll of Isaiah (38-40). — S. Speier: The meaning of חבלי in "Adon 'Olam" (40-41). — J. L. Teicher: The Arabic original of Maimonides' rejoinder to Samuel ben Ali (41-42).

Journal of Near Eastern Studies. 12, 1. Chicago, Jan. 1953. — F. M. Cross, D. N. Freedman: Josiah's revolt against Assyria (56-58).

The Journal of Religion. 32, 4. Chicago, Oct. 1952. — B. M. Metzger: Three learned printers [W. Bowyer, I. Thomas, R. Young]

The Jewish Social Service Quarterly. 29, 3. Albany, N. Y., Spring 1953. — W. Duckat: The attitudes toward the aged in rabbinic literature (320-4).

Jewish Social Studies. 14, 4. New-York, Oct. 1952. — Z. Szajkowski: Jewish participation in the sale of national property during the French Revolution (291-316). — A. G. Duker: Polish émigré Christian socialists on the Jewish problem (317-42). — M. Rosenstock: The house of Bacri and Busnach: a chapter from Algeria's commercial history (343-64).

15, 1. Jan. 1953. — B. Lazerwitz: Some factors in Jewish identification (3-24). — A. Milano: The number of the Jews in Sicily at the time of their expulsion in 1492 (25-32). — N. Rotenstreich: Hegel's image of Judaism (33-52). — H. Pollins: The Jews' role in the early British railways (53-62).

Journal of Biblical Literature. 72, 1. Philadelphia, March 1953. — S. H. Blank: Men against God — the Promethean element in biblical IO. TJ prayer (1-13). — F. M. Cross, D. N. Freedman: A royal song of thanksgiving — II Samuel 22 = Psalm 18 (15-34). — M. H. Segal: The promulgation of the authoritative text of the Hebrew Bible (35-47). — M. F. Unger: Some comments on the text of Genesis 15: 2, 3 (49-50). — J. B. Payne: The Sahidic Coptic text of I Samuel (51-62).

Journal of Biblical Literature. Monograph Series. 4. Philadelphia, 1950. — C. G. Howie: The date and composition of Ezekiel (121 pp.).

The Journal of English and Germanic Philology. 51, 4. Urbana, Ill., Oct. 1952. — V. Freimarck: The Bible and neo-classical views of style (507-26).

Journal of International Affairs. 6, 1. New York, Winter 1952. — The Middle East at mid-century (5-82).

- M. Fox: Kierkegaard and rabbinic Judaism and their unsung contributions to biblical scholarship (254-62). (160-9).
- Judisk Tidskrift.** 25, 1. Stockholm, Jan. 1952. — E. F. Heckscher, G. Dahlberg: Finns det en speciell judisk begåvning? (10-16).
- * **Kwartalnik Historyczny.** 58, 1-2. Warszawa. — B. Mark: O odnalezioniej części Podziemnego Archiwum Getta (84-90). על החלק של הארכיון המחתרתי של הגטו שומאנא.
- Library Journal.** 77, 15. New York, 1.IX.52. — D. Miner: Two great Bibles; the 42-line... Gutenberg and the ms. Bible of Mainz... (1335-42). — J. Goldin: Hebrew tradition and freedom of speech (1351-6).
- Mediaeval Studies.** 13. Toronto, 1951. — E. Gilson: Maimonide et la philosophie de l'Exode (223-5).
- Middle Eastern Affairs.** 4, 4. New-York, April 1953. — B. Shwadran: The seventh United Nations Assembly and the Palestine question (113-26).
- Mnemosyne.** 5, 3. Leiden, 1952. — A. D. Nock: Hellenistic mysteries and Christian sacraments... 3. Mysteries in Judaism (189-92).
- The Musical Quarterly.** 39, 2. New-York, April 1953. — M. Curtiss: Fromental Halévy (196-214).
- Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen.** I. Philologisch-Historische Klasse. 4. Göttingen, 1952. — A. M. Schneider: Bericht über eine Reise nach Syrien und Jordanien <2.X.-22.XI.51> (1-26).
8. — J. Ziegler: Der Bibeltext im Daniel-Kommentar des Hippolyt von Rom (163-99).
- Nouvelle Revue Théologique.** 85, 3. Paris, March 1953. — G. Lambert: La création
- Journal of Social Hygiene.** 39, 4. Albany, N. Y., April 1953. — J. Hirsh: VD [=venereal diseases] in Israel. Immigration and the control problem (145-155).
- Journal of the American Oriental Society.** 73, 1. Baltimore, Jan.-March 1953. — F. R. Blake: Studies in Semitic grammar V (7-16).
- Journal of the Royal Asiatic Society.** 1-2. London, 1953. — A. M. Honeyman: The syntax of the Gezer calendar (53-58).
- The Journal of Theological Studies.** 4, 1. London, April 1953. — L. H. Brockington: The problem of pseudonymity (in the O. T.) (15-22). — D. W. Thomas: Note on בלידעה in Proverbs 9, 13 (23-24).
- Judaica.** 9, 1. Zürich, March 1953. — B. Blau: Der Judenstern der Nazis (34-41).
2. June. — K. Schubert: Einige Beobachtungen zum Verständnis des Logosbegriffes im frührabbinischen Schrifttum (65-80).
- Judaism.** 2, 1. New-York, Jan. 1953. — J. Klausner: Christian and Jewish ethics (16-30). — M. Wiener: Abraham Geiger and the Science of Judaism (41-48). — M. Laserson: Power and justice. Hobbes versus Job (52-60). — A. J. Heschel: The divine pathos. The basic category of prophetic theology (61-67).
2. April. — R. Gordis: The nature of man in the Judeo-Christian tradition (101-109). E. Silberner: Anti-Semitism and philo-Semitism in the socialist international (117-22). — C. W. Reines: The self and the other in rabbinic ethics (123-32). — F. Eckstein: Judaism — the traditional, existentialist and humanist approach (148-59). —

14, 4. Aug. 1949. — N. Boyer: L'expérience d'une médiation, L'intervention des Nations Unies en Palestine (365-78).

15, 5-6. Dec. 1950. — H. Darin: Le secteur coopératif dans l'économie d'Israël (551-62).

16, 2. Apr.-May 1951. — J. Gottmann: Le "creuset" des populations en Israël (109-18). — X...: Israël et le Proche-Orient (119-34).

17, 6-1. Jan.-March 1952. — V. Halpérin: Structure et perspectives de la population juive en Afrique du Nord (467-76).

* **Polonia Sacra**. 3. Kraków. J. Janów: Historia Zuzanny (= H. Z.), <Najstarsze jej teksty w biblii i ewangeljach> (234-51).

„מעשה בשושנה להטכסטים הקדומים ביותר שלו בבבליה ובאחוזגלוניום.”

Proceedings of the American Academy for Jewish Research. 21. New-York, 1952. — M. M. Bravmann: Hebrew "šayim" in the light of Syriac and Turcic (1-2). — B. Cohen: Concerning divorce in Jewish and Roman law (3-34). — H. L. Ginsberg: Supplementary studies in Koheleth (35-62). — E. Mainz: Mourning customs of the Algerian Jews (63-73). — S. L. Skoss: Saadia Gaon, the earliest Hebrew grammarian (75-100). — I. Sonne: A scrutiny of the charges of forgery against Maimonides' "Letter on resurrection" (101-117). — A. Spiro: Pseudo-Philo's Saul and the Rabbis' Messiah ben Ephraim (119-37). — נ. מ. גלבר: המרקיו דה לאנאלארי ותכניתו למדינת היהודים (18'1).

Proceedings of the American Philosophical Society. 97, 2. Philadelphia, April 1953. — J. C. Trever: Studies in the problem of dating the Dead Sea scrolls (184-93).

Proceedings of the International Association of Theological and Applied Limnology. 11.

dans la Bible (252-81). — J. Cantinat: Jésus devant le Sanhédrin (300-8).

5. May. — G. Lambert: Saint Cyrille d'Alexandrie et l'Ancien Testament (520-3).

Orthodox Jewish Life. 20, 3. New-York, Jan.-Feb. 1953. — A. Spier: Kiddush ha-chammah (49-55).

Paideia. 7, 5. Arona, Sept.-Oct. 1952. — G. Piccoli: Il testo di Isaia del rotolo di Ain Feška (291-3).

Palestine Exploration Quarterly. 85. London, Jan.-April 1953. — J. L. Myres: Persia, Greece and Israel (8-22). — S. A. Birnbaum: An unknown Aramaic cursive (23-41). — S. Smith: On the meaning of "Goren" (42-45). — M. B. Rowton: The problem of the Exodus (46-60). — A. Malamat: The war of Gideon and Midian: a military approach (61-65). — E. F. Bishop: "Church" in the New Testament (66-68).

Palestine Journal of Botany. Jerusalem Series. 5, 2. Jerusalem, Feb. 1951. — T. Rayss: Matériaux pour la flore algologique de la Palestine. II. Les algues des eaux continentales (71-95). — M. Zohary, N. Feinbrun: Outline of vegetation of the northern Negev (96-114).

Phoibos. 5, 1-2. Bruxelles, 1950-51. — C. de Wit: Les origines de l'alphabet (47-53).

Phylon. 13, 4. Atlanta, Ga., Dec. 1952. — C. Dover: The racial philosophy of Jehuda Halevi (312-22). — H. M. Brotz: Negro "Jews" in the United States (324-37).

Politique Étrangère. 13, 3. Paris, June 1948. — J. Yeredor: La Palestine et la politique des grandes puissances (235-44).

5-6. Dec. — M. Azmi: La question palestinienne devant l'Assemblée des Nations Unies (403-8).

- di Acqui, 1731 (163-74; 5: 206-17). — A. Milano: Nuove luci sull'emigrazione degli Ebrei italiani nel '500 verso il Levante (175-8).
5. May. — D. Lattes: Alcune idee caratteristiche della teologia trascendentale di S. D. Luzzatto (195-205). — G. L. Luzzatto: Un Libro di preghiere illustrato del settecento (218-20). — A. Milano: I primordi del prestito ebraico in Italia (221-30).
- Recherches de Science Religieuse.** 41, 1. Paris, Jan.-March 1953. — G. Vermes: Le cadre historique des manuscrits de la Mer Morte (5-29; 2: 203-230). — J. Leclerc: Littéralisme biblique et typologie au 16e siècle. L'Ancien Testament dans les controverses protestantes sur la liberté religieuse (76-95).
- The Reconstructionist.** 18, 15. New-York, 28.XI.1952. — Los Angeles issue (32 p.).
- Revista Bíblica.** 14, 66. Villa Calzada, Oct.-Dec. 1952. — E. Lákatos: Salmo 42 <41> (105-11). — G. Messens: Medidas, pesas y monedas en la Biblia: III. parte (112-4).
- 15, 67. Jan.-March 1953. — E. Lákatos: Salmo 43 <42> (1-4).
- Revista de Filosofía.** 11, 43. Madrid, Oct.-Dec. 1952. — C. Ramos-Gil: Mensaje y sentido de la filosofía judeo-medieval (631-57).
- Revue Biblique.** 60, 1. Paris, Jan. 1953. — D. Barthélemy: Redécouverte d'un chaînon manquant de l'histoire de la Septante (18-29). — H.-B. Rosén: Remarques au sujet de la phonologie de l'hébreu biblique (30-40). — J.-P. Audet: Affinités littéraires et doctrinales du Manuel de discipline <suite> (41-82). — R. de Vaux: Fouille au Khirbet Qumrân (83-106).
2. April. — H. Junker: Unité, composition et genre littéraire des Psaumes IX et X (161-9). — A. Feuillet: Le Fils de l'homme de Uppsala, 1951. — B. Komarovsky: Some characteristic water-blooms in Lake Tiberias and fish ponds in the Jordan valley (219-223).
- Psyché.** 8, 76. Paris, Feb. 1953. — M. Choisy: Quelques réflexions sur une psychologie de Caïn (88-95).
- Psyche.** 5, 9. Stuttgart, Dec. 1951. — E. Liefmann: Mittelalterliche Überlieferungen und Antisemitismus. Ein tiefenpsychologischer Beitrag zu seinem Verständnis (481-96).
- Psychoanalysis and the Social Sciences.** 3. New-York, 1951. — A. Fodor: Was Moses an Egyptian? (189-200).
- Publication of the American Jewish Historical Society.** 42, 3. Philadelphia, March 1953. — A. Wiznitzer: The Minute Book of congregations Zur Israel of Recife and Magen Abraham of Mauricia, Brazil (217-302). — J. M. L. Maduro: A genealogical note on the Pimentel, Lopez, Sasportas and Rivera families (303-5). — L. M. Friedman: Some references to Jews in the sugar trade (305-9).
- La Rassegna Mensile di Israel.** 18, 12. Roma, Dec. 1952. — E. Togliatti: Gino Loria (499-505). — A. Milano: Un sottile tormento nella vita del Ghetto di Roma: La predica coattiva (517-32).
- 19, 1. Jan. 1953. — S. Foa: Giuseppe Compagnoni e il suo "Saggio sugli Ebrei e sui Greci" (20-33).
2. Feb. — I. Jacchia: Le probabili origini marrane di Eleonora de Fonseca Pimentel (51-64). — A. Milano: L'"Editto sopra gli Ebrei" di Pio VI e le mene ricattatorie di un letterato (65-80; 3: 118-26).
4. April. — G. Romano: Scritti italiani tradotti in ebraico e pubblicati in Erez Israel (154-62). — S. Foa: L'istituzione del Ghetto

Tacite antisémite ou xénophobe? (187-91). — E. Naményi: Ouvrages récents sur l'art juif (193-99).

Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques. 37.2. Paris, April 1953. — A.-M. Dubarle, J.-N. Walty: Bulletin de théologie biblique: Ancien Testament (256-94).

La Revue du Centre de Documentation Juive Contemporaine. 7.63-64. Paris, March-April 1953. — 10e anniversaire du Centre (1-28).

La Revue Socialiste. 64. Paris, Febr. 1953. — M. Erchov: Persécution des Juifs en U.R.S.S. Faits et observations (152-65).

* **Revue Thomiste.** Paris, 1948. — G. Vajda: Un champion de l'avicennisme. Le problème de l'identité du Dieu et du Premier moteur d'après un opuscule judéo-arabe inédit du 13e siècle (480-508).

Schriften des Reichsinstituts für ältere deutsche Geschichtskunde. 6. Corona Querne. Stuttgart, 1952. — V. Ussani: Nuovi contributi alla storia della fortuna dell'Egesippo nel medioevo (29-40). — P. Lehmann: Die mittellateinischen Dichtungen der Prioren des Tempels von Jerusalem Acardus und Gaudridus (296-330). בין נושאי השירים האלה תולדות ישראל ובית המקדש.

Schweizerische Numismatische Rundschau. 33. Gencva, 1947. — L. Mildenberg: Eine Ueberprägung des 2. Aufstandes der Juden gegen Rom (17-24).

La Scuola Cattolica. 80.5-6. Milano, Sept.-Dec. 1952. — L. Tondelli: Cinquant'anni di studi biblici in Italia (386-98).

Daniel et la tradition biblique (170-202). — R. de Vaux: Les grottes de Murabba'at et leurs documents (245-67). — R. de Vaux: Quelques textes hébreux de Murabba'at (268-75). — J.-T. Milik: Une lettre de Siméon Bar Kokheba (276-94).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 14. Paris, Oct. 1952. — A. Machabey: Note sur les rapports de la musique et de la médecine dans l'antiquité hébraïque (117-35). — R. Kohn: L'activité scientifique des médecins juifs en France depuis 1789 (137-45; 15: 199-204).

15. Dec. — M. Dworzecki: La résistance médicale juive et la médecine nazie à l'époque de la catastrophe (183-97). — D. Margalith: La médecine et le mouvement hassidique (205-19).

16. March 1953. — J. Goldman: Michel Weinberg <1868-1940> (5-22). — A. d'Esaguy: Commentaires à la vie et à l'oeuvre du Dr. Elie Montalto (23-36). — E. Junes: Etude sur la circoncision rituelle en Israël (37-56).

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. 33, 1. Paris, 1953. — H. J. Schoeps: Jésus et la loi juive (1-20).

Revue de l'Histoire des Religions. 142, 2. Paris, Oct.-Dec. 1952. — M. Delcor: Où en est le problème du Midrash d'Habacuc? (129-46).

Revue des Études Juives. 111. Paris, 1951-1952. — B. Blumenkranz: Les auteurs chrétiens latins du moyen âge sur les Juifs et le Judaïsme (5-61). — S.-R. Schwarzfuchs: Les lois royales de Maïmonide (63-86). — L. Kopf: Les gloses françaises dans deux commentaires du Taršiš de Moïse Ibn Ezra (87-142). — J. Bloch: Le cimetière juif de Haguenau (143-86). — B. Blumenkranz:

Gottes im Alten Testament (106-18). — P. Seidelin: Das Jonaszeichen (119-31). — J. Munck: Hat das Judentum den Namen IOY <Jehu> gebraucht? (167-72).

Svensk Exegetisk Årsbok. 14. Uppsala, 1949. — E. Sjöberg: De förexiliska profeternas förkunnelse. Några synpunkter (7-42).

15. 1950. — K. Stendahl: Gamla Testamentets föreställningar om helandet. Rafa'utsagorna i kontext och ideologi (5-33).

16. 1951. — G. A. Danell: Var Ämos verkligen en nabi? (7-20). — Bilaga: Symbolae Biblicae Upsalienses 14. B. Reicke: Handskrifterna från Qumran (1-100).

Technion Yearbook. 11. New-York, 1952-53. — D. M. Ekstein: American Jews in modern physics (150-4; 202). — U. Astrakhan: Scientific terminology in Hebrew (126-9; 201).

Theologická Příloha Křestanské Revue. 2. Praha, 1952. — J. Heller: Smlouva (58-59). „ברית“.

Theologische Rundschau. 20,3. Tübingen, 1952. — G. Fohrer: Neuere Literatur zur alttestamentlichen Prophetie (193-271; 20,4: 295-361).

Theologische Zeitschrift. 7,5. Basel, Sept.-Oct. 1951. — H.-H. Schrey: Die alttestamentliche Forschung der sogenannten Uppsala-Schule (321-41). — W. Baumgartner: Die hebräischen und aramäischen Handschriften aus Palästina (391-4). — H. Bruppacher: Alttestamentliche Wortforschung. Zur Formerklärung von "réschit" Anfang. (395-6).

8,5. Sept.-Oct. 1952. — G. Molin: Der Habakukkommentar von 'En Fešha in der alttestamentlichen Wissenschaft (340-57).

Sefarad. 12,2. Madrid, 1952. — A. Rubinstein: Urban Halakhah and camp rules in the "Cairo fragments of a Damascene Covenant" (283-96). — J.M. Millás Vallicrosa, L. Batlle Prats: Un alboroto contra el call de Gerona en el año 1331 (297-335). — J. Rius Serra: Aportaciones sobre médicos judíos en Aragón en la primera mitad del siglo XIV (337-50). — C. Roth: A masterpiece of medieval Spanish-Jewish art: the Kennicott Bible (351-68). — E. Zolli: Il canto dei Morti Risorti e il Ms. DS1a in Isaia 26,18 (375-8). — A. Cardoner: Muestra de protección real a físicos judíos españoles conversos (378-80).

Social Forces. 31,2. Baltimore, Dec. 1952. — S. Sutker: The Jewish organizational elite of Atlanta, Georgia (136-43). — S. Koenig: Immigration and culture conflict in Israel (144-8).

The Southern Israelite. 28,14. Atlanta, Ga., April 1953. — M. H. Levy: Historic Savannah (64-71). "...on Georgia's oldest Jewish community".

* **Studia Neophilologica.** 24,1-2 Uppsala, 1951-52. — R. Lévy: La provenance du "d" intervocalique en judéo-français (55-58 ?). — G. Eis: Fragment einer mittelniederländischen Erklärung des Hohenliedes (59-62 ?).

Studia Orientalia. 18,1. Helsinki, 1952. — A. Murtonen: A philological and literary treatise on the Old Testament divine names אלהים, אלה, and יהוה (106 p.)

Studia Theologica. 5,2. Lund, 1952. — S. Mowinckel: Die vermeintliche "Passahlegende" Ex. 1-15 in Bezug auf die Frage: Literaturkritik und Traditionskritik (66-88). — A. Kuschke: Die Menschenwege und der Weg

naroda na Istoricheskikh fakul'tetakh SSSR (56-74).

„למחקר ההיסטוריה של העם העברי בפקולטות ההיסטוריות של ס.ס.ס.ר.“

Vetus Testamentum. 3, 1. Leiden, Jan. 1953.— K. Oberhuber: Zur Syntax des Richterbuches: Der einfache Nominalsatz und die sog. nominale Apposition (2-45). — A. Murtonen: The fixation in writing of various parts of the Pentateuch (46-53). — W. A. Irwin: Ezekiel research since 1943 (54-66). — M. Delcor: Deux passages difficiles: Zach XII 11 et XI 13 (67-77). — J. M. Allegro: The meaning of the phrase "šetum ha'ayin" in Num. XXIV 3, 15 (78-79). — M. H. Gottstein: Bible quotations in the sectarian Dead Sea scrolls (79-82). — P. Kahle: The Karaites and the manuscripts from the cave (82-84). — L. Koehler: Syntactica II (84-87). — L. G. Rignell: Isa. LII 13-LIII 12 (87-92). — A. Rubinstein: Notes on the use of the tenses in the variant readings of the Isaiah scroll (92-95). — J. de Savignac: Note sur le sens du terme "šaphōn" dans quelques passages de la Bible (95-96). — M. Stenzel: Habakkuk II 15-16 (97-99). — E. F. Sutcliffe: The clouds as water-carriers in Hebrew thought (99-103). — N. Walker: The writing of the Divine name in Aquila and the Ben Asher text (103-4). — P. Wernberg-Møller: Observations on the interchange of γ and η in the Manual of Discipline <DSD> (104-7).

3, 2. Apr. — P. R. Ackroyd: Criteria for the Maccabean dating of Old Testament literature (113-32). — S. Talmon: The sectarian יחז — a biblical noun (133-40). — H. S. Gehman: Hebraisms of the old Greek version of Genesis (141-8). — S. Yeivin: Social, religious and cultural trends in Jerusalem under the Davidic dynasty (149-66). — M. Wallenstein: A folio from some unpublished

6. Nov.-Dec. — C. Kuhl: Der Schauplatz der Wirksamkeit Hesekiels (401-18).

9,1. Jan.-Feb. 1953. — S. Mowinckel: Zum Psalm des Habakuk (1-23).

2. March-April. — M. Stenzel: Das Dodekapropheton in Übersetzungswerken lateinischer Schriftsteller des Altertums (81-92). — W. Baumgartner: Das hebräische Nominalpräfix "mi-" (154-7).

* **Tijdschrift voor Geschiedenis.** 63,1-2. Groningen, 1950. — G. A. Boutelje: Joden en ontdekkingsreizen in de 15e eeuw (38-59 ?)

Traditio. 8. New-York, 1952. — L. H. Gray: Biblical citations in Latin lives of Welsh and Breton saints differing from the Vulgate (389-97).

* **Transactions of the Glasgow University Oriental Society.** 13. 1951. — D. M. Dunlop: Aspects of the Khazar problem.

Tribuna Israelita. 9,97. México, Dec. 1952. — J. Silva: Los indios judíos en México (14-16).

100. March 1953. — V. T. Mendoza: Un canto acumulativo judío, familiar a los niños de México (21-22).

101. April. — V.R.R. de Mendoza: El diluvio entre los indígenas de México (21-22).

Verbum Domini. 32, 2. Roma, 1953. — J. Bauer: Videntes filii Dei filias hominum <Gen. 6, 2> (95-100).

Vestnik Drevnei Istorii. 3. Moskva, 1952. — I. D. Amusin: Terminy, oboznachavshie rabov v ellenisticheskome Egipte, po dannym Septuaginty (46-67).

„המונחים, שסימנו את העבדים במצרים ההלניסטית לפי הנתונים של חרגום השבעים.“

Vestnik Instituta po Izucheniiu Istorii i Kul'tury SSSR. 3. Miunkhen, 1952. — Iu. Valenskii: K izucheniiu istorii drevne-evreiskogo

203). — M. A. Halevy: Jacob Psanter, the first chronicler of Rumanian Jewry (204-11). — B. Lewin: The struggle against Jewish immigration into Latin America in colonial times (212-28). — J. B. S. Hardman: Jewish workers in the American labor movement (229-54). — R. Mahler: The economic background of Jewish emigration from Galicia to the United States (255-67). — D. T. Spoerl: The Jewish stereotype, the Jewish personality and Jewish prejudice (268-76). — M. S. Zunsner: The Jewish literary scene in New York at the beginning of the century (277-95). — K. Liberman, S. Noble: Discussion regarding Rabbi Jehiel Mikhel Epstein (296-304).

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. 100, 2. Wiesbaden, 1950. — A. Jirku: Zum Ursprung des Alphabets (515-20). — E. Brønno: Zu den Theorien Paul Kahles von der Entstehung der tiberischen Grammatik (521-65).

101, 1951. — C. C. Torrey: Julius Wellhausen's approach to the Aramaic Gospels (125-37). — J. Hempel: Beobachtungen an der "syrischen" Jesaiarolle vom Toten Meer <DSIa> (138-73).

102, 2. 1952. — S. Şişman: Gustaf Peringers Mission bei den Karäern (215-28).

Zeitschrift des Deutschen Palästina-Vereins. 69, 1. Wiesbaden, 1953. — A. Alt: Neue Erwägungen über die Lage von Mizpa, Ataroth, Beeroth und Gibeon (1-27). — M. Noth: Jabes-Gilead, Ein Beitrag zur Methode alttestamentlicher Topographie (28-41). — K. Galling: Von Naboned zu Darius. Studien zur chaldäischen und persischen Geschichte (42-64). — A. Alt: Psalton und Idiota (65-74). — G. Beyer: Civitas Ficum (75-87).

Piyyuṭim of the Cairo Genizah (167-74). — I. Rabinowitz: Sequence and dates of the extra-biblical Dead Sea scroll texts and "Damascus Fragments" (175-85). — E. Auerbach: Das Fest der Lese am Abschluss des Jahres (186-7). — H. H. Gottstein: A DSS biblical variant in a medieval treatise (187-8). — L. Koehler: Syntactica III (188-9). — J. van der Ploeg: Prov, XXV 23 (189-92). — A. M. Honeyman: The salting of Shechem (192-5). — P. Wernberg-Møller: Notes on the Manual of Discipline <DSD> I 18, II 9, III 1-4, 9, VII 10-12, and XI 21-22 (195-202).

Vigiliae Christianae. 7, 2. Amsterdam, April 1953. — A. Cabaniss: The harrowing of hell, Psalm 24, and Pliny the younger; a note (65-74).

Die Welt als Geschichte. 11, 1. Stuttgart, 1951. — H. Schrader: Die Achaiermauer und der babylonische Turm (12-25).

Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Leipzig. 3. Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe, 1. Leipzig, 1952-53. — M. Lambert: Sprachliches aus Septuaginta und Neuem Testament (79-87).

Yivo Annual of Jewish Social Science. 7. New-York, 1952. — S. N. Charney: The ancestry, childhood and youth of Yitskhok Leybush Peretz (9-42). — E. Lifschutz: Merry-makers and jesters among Jews <materials for a lexicon> (43-83). — C. W. Reines: Public support of Rabbis, scholars and students in the Jewish past (84-109). — M. A. Shulvass: Ashkenazic Jewry in Italy (110-31). — E. Tcherikower: Peter Lavrov and the Jewish socialist émigrés (132-45). — J. Shatzky: Alexander Kraushar and his road to total assimilation (146-74). — A. Marcus: Jews as entrepreneurs in Weimar Germany (175-

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 49, 2. Tübingen, 1952. — K. Elliger: Sinn und Ursprung der priesterlichen Geschichtserzählung (121-43). — K. G. Kuhn: Πειρασμός — ἁμαρτία — σάρξ im Neuen Testament und die damit zusammenhängenden Vorstellungen (200-22).

3. — K. G. Kuhn: Die Sektenschrift und die iranische Religion (296-316).

Zion. 3, 1. Jerusalem, Aug. 1952. — I. Klausner: The Bilu Saga (18—26). — A. Bein: David Wolffsohn (27—33). — S. Riemer: Sociological issues in Israel (33—39). — M. Ish-Shalom: Yehuda Halevi's outlook on Judaism and Jewish life (40—45).

3, 2. Nov. — M. Avi-Jonah: Ancient remains in the Negev (36—41). — F. Sokolow: Nahum Sokolow's Paris diary (42—50).

Zionist Record. New Year annual. Johannesburg, Sept. 1952. — S. A. Rochlin: Johann de Bloch — an "old, clever, good Jew" (11, 13). — R. Feldman: Early days of Poalei Zion in South Africa (36, 84). — H. Purwitsky: A chat with Cape Town's old timers (69, 71, 74). — J. S. Judelowitz: Joel Dorfman — a pre-Herzlian Zionist (75, 84).

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft. 64, 2. Berlin, 1952. — G. Fohrer: Die Gattung der Berichte über symbolische Handlungen der Propheten (101-20). — H. Ringgren: König und Messias (120-47). — H. Schmökel: Zur kultischen Deutung des Hohenliedes (148-55). — W. Feilchenfeldt: Die Entpersönlichung Moses in der Bibel und ihre Bedeutung (156-78). — J. W. Wevers: A study in the textual history of codex Vaticanus in the Books of Kings (178-89). — D. N. Freedman: Notes on Genesis (190-4).

Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft. 43, 1-2. Berlin, 1950/51. — H. Braun: Vom Erbarmen Gottes über den Gerechten. Zur Theologie der Psalmen Salomos (1-54).

44, 1-2. 1952/53. — E. Stauffer: Das Tor des Nikanor (44-66). — M. Johannesson: Zur Entstehung der Ausdrucksweise der lateinischen Vulgata aus den jüngeren griechischen alttestamentlichen Übersetzungen (90-102). — J. Leipoldt: Die Frühgeschichte der Lehre von der göttlichen Eingebung (118-45).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 5, 1. Köln, 1953. — H. Schnee: Heinrich Heines väterliche Abnen als lippische Hoffaktoren (53-70).

מכתב רב יהודה הלוי על עלייתו לארץ ישראל

מאת

שרגא אברמסון

א

לא היתה עלייה לארץ ישראל של יחיד או של קבוצה קטנה, שעוררה התעניינות ברובה כל כך, בשעתה ולאחר שעתה, כעלייתו של רב יהודה הלוי.

עוד בשעתו כמו אנשים וטענו למשורר נגד עלייתו. ומומן שהתחילה החקירה בשירת ישראל בספרד — ניסו חוקרים רבים לבאר את סיבת עלייתו של רב יהודה הלוי ואת סיבת התנגדותם של בני זמנו. גייגר, קויפמן, ושמחוני השתדלו כל אחד לפי הבנתו לפרש את עליית המשורר על פי דברי שירתו וספרו "הכוזרי": אם שהיתה זו כדרך כל העליות: "לשבת בחצרות ה'", אם כתשובה על "חטאת נעורים", ואם שהיתה זו "מרידה ברוח הגלות", המייאשת עם ישראל מן הגאולה. דינבורג טען נגד כל ההסברות הנזכרות, כי אילו היתה עלייתו של המשורר "אישית", "לא היתה מעוררת כל תשומת לב מרובה כזו בציבור"; "כל חשיבותה של העלייה יש לראות דווקא באופיה הציבורי", ומהו "אופיה הציבורי"? תעמולה לעלייה, משום שתנאי מוקדם לגאולה היא העלייה לארץ ישראל. בער העיר על המצב המדיני בזמנו של המשורר, ועל ייאוש מהפוליטיקה החצרנית של שרי היהודים בספרד הנוצרית.

כל הדעות שרמזנו עליהן — נכונות הן בעיקרן. שהרי אתה מוצא להן סמוכין בדברי המשורר. השאלה היתה רק בהדגשה שעלינו להדגיש בנימוקים השונים שאפשר לשמעם מתוך דבריו. ואם אתה מוצא סמוכין להרבה דעות, הרי שאף אחת מהן, לצורתה, איננה יכולה להיות נכונה. וחזרה שאלה למקומה: מה היה עיקר בהלך מחשבתו והרגשתו של רב יהודה הלוי, ומהו בבחינת "נימוק נוסף"? ולא היינו מגיעים לידי הכרעה לפי החומר המצוי בידינו עד שלא נתגלה מכתב זה שמתפרסם כאן.

המכתב נכתב לרב שמואל הנגיד, נגיד מצרים, והוא המכתב הראשון (ואולי היחיד?) שכתב המשורר לנגיד. בו מספר המשורר "אודות [מח] שבותי אשר גרשוני ממושבותי". כנראה שרב שמואל הנגיד, במכתב-הזהומנה ששלח למשורר והזמינו לבוא אליו לקאהיר, שאלו לסיבות עזבו את ספרד לעת זקנותו. והמשורר משיב לו, לצערנו נפסק הקטע באמצע דבריו, ואין אנו יודעים במה המשיך. אבל אף ממה שנשאר בידינו אפשר ללמוד תשובה על שאלתנו: "מהו שגירש אותו ממושבותיו"? ונמצינו נענים:

1 Divan des Castiliens Abu'l-Hassan Juda ha Levi Breslau 1851, p. 80.

2 Gesammelte Schriften II, 149; Jehuda Halewi, Breslau 1877, p. 47.

3 העברי החדש, ורשה תרע"ב, עמ' 73 ואילך — כל מה שכתב בעמוד 76 שם, מופרז ובחלקו שלא כדיוק.

4 קיצורן של כל הדעות האלה תמצא במאמרו של ב"צ דינבורג: "עלייתו של ר' יהודה הלוי לארץ ישראל", מנחת לרוד (ליץ) עמ' קנ"ו ואילך; קובץ "רבי יהודה הלוי", תל אביב תשי"א, עמ' 47 ואילך, במאמרו הנ"ל.

6 "ציון" (רבעון) שנה א' עמ' 22—23; תולדות היהודים בספרד הנוצרית חלק א' עמ' 52.

7 עין גם שירמן, "חיי יהודה הלוי", תרכ"ז שנה ט' עמ' 235 ואילך; היינמן "ציון" (רבעון) שנה ד = קובץ ריה"ל הנ"ל, עמ' 217 ואילך.

(א) השאיפה התמידית לאמת המוחלטת. המשורר ניסה למצוא אותה ב"חכמת יוגיט", אבל נתייאש ממנה, כי לא מצא בה דעות קבועות ומוסכמות על האדם ודרכו בחיים: "זו[ה] אומר בכה וזה אומר בכ[ה], זה משבח [את ה]שמחה והכנור והגבל, וזה אומר טוב ללכת [אל ב]ית אבל, וזה אומר גם זה הבל". ומכיוון ש"רבו המחלקות... ותחשך ותחלקלקות" — פנה לתורה "הברורה והטהורה", שהיא רק היא באה "לפקח עינים" ומראה שכל דעותיהם של היונים הן דעות "הפוכות", ואין הן מתישבות עם דעת התורה.

(ב) ההדגשה בבחירת ישראל.

(ג) ההדגשה בבחירת ארץ ישראל.

כאן נפסק הקטע לצערנו, ואין אנו יודעים בדיוק כיצד הסיק מתוך הנימוקים הנ"ל את עלייתו לארץ ישראל, אבל הדברים מובנים מאליהם.

מתוך הדגשת הנקודות הנ"ל מובנת אף התנגדותם של בני דורו לעלייתו. בדבריו אלה קעקע המשורר את הבסיס שעליו עמדו בני זמנו. ההתערבות בתרבות הכללית של הזמן — ועל פיה אף הפחתת ערכה של ארץ ישראל בשעתם — היתה היסוד ההגייוני שבני הדור ועסקניו המדיניים יכלו לנמק בו את כל מעשיהם והרגשותיהם; אם נטילת חלק בתרבות הכללית היא חשובה, ואם בארץ ישראל אין לעשות זאת — הרי שאין טעם לעקירה ממקום מגורים ולנדוד לארץ שוממה. המשורר הראה שאין הדבר כן.

לכאורה אין בדברי המשורר במכתבו כל חדש. למעשה דברים אלה הם עיקריו של ספר "הכוזרי", ואף בשיריו תמצא מקבילות לרעיונות אלה⁸. אולם הרווחנו על ידי מכתב זה לדעת: מה היתה עיקר בעיני המשורר; על כל פנים מה חשב לעיקר בנמקו את יציאתו מספרד.

ואף שאין צורך בהבאת מקבילות משירי המשורר, אי אפשר שלא לרמוז כאן לשירו הידוע "דברוך במור עובר רקוחים", שכל כך הרבו לטפל בו. בשיר שני חלקים. האחד — מדבר בשבחה של ארץ ישראל. והשני — ביטול "חכמת יוגיט". הקשר שבין שני החלקים — רופף, וכבר גיסו לפרשו. על פי המכתב שלנו מתבררים הדברים ביותר.

ב

הקטע החדש שמתפרסם כאן נמצא בכתב יד קמברידג' T-S. Loan, Box 225, ומכיל שני דפים בלתי רצופים. האחד הוא הדף המתפרסם כאן (וראשו בצדו השמאלי קרוע), והשני — סופו של המכתב שנדפס על ידי בראדי, דיואן רב יהודה הלוי, חלק א' עמוד 211 ואילך, עיין לקמן; ולאחריו — שירו של ריה"ל לרב שמואל הנגיד המתחיל: "הגיע זמן קץ לפקוד אריאל"⁹. כשהתבוננתי ראיתי שראשי השורות שבדף זה מתאימים לסוף הקטע של מכתב ריה"ל שהדפיס שירמן, ידיעות המכון לחקר השירה העברית בירושלים, ספר ו' עמ' שיח—שיט. והרי נתברר ששני הקטעים האלה של מכתב אחד הם, וזה ממשיך את זה. והנה בראש

8 ראוי להביא כאן אף את דבריו במכתבו לר' חביב אלמהדי (הדפסה חדשה ב"הארץ" פורים תשי"ג 3.3.1950) שציטטו לשיר "מי יעבר לנו לעבר ים" (דיואן, מהדורת בראדי ח"ב עמ' 251): "כי עונותי, עו נתיבותי, ובללו שפתי הענין נחלץ מהם, והדבר אין בהם, ואקרא שם המקום עסק כי התעסקתי עמו. שמני גוסר את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי, זירזני, לדברי רפואות, והרפני, מדברי נבואות. יון וחכמתו בטיט הוון הטביעני" וכו'.

9 בראדי בהערותיו לחלק ב' של דיואן ריה"ל השתמש בדף השני (ומסמנו: כ"י T-S סי' 25) לציון שינויי נוסח בסוף מכתבו של ריה"ל ולשיר "הגיע זמן", עיין שם עמוד 320 לצד 83, ועמוד 322 לצד 213. למעשה יש שינויים יותר גם במכתב וגם בשיר.

הקטע של שירמן נאמר: וכתב אל אדוננו שמואל הנגיד ז"ל עם השיר שתחילתו: "אמור לצבא שחקים"¹⁰. ומכיוון שידענו על ידי הקטע שהדפוס קופמן, מונטסשריפט, כרך 40, עמוד 419, שהתחלה זו של המכתב (שנמצאת אף בקטע שירמן) היא מן המכתב שחלקו השני נדפס על ידי בראדי בדיואן רב יהודה הלוי הנ"ל — הרי שכל החלקים השונים שהגיעו אלינו ממכתביו של המשורר לנגיד — של מכתב אחד הם.

לצד שני, פירסם מרמורשטיין, מונטסשריפט, כרך 51, עמוד 738 ואילך, כמה עמודים של שירה ופרוזה, וכפי שהכיר כבר בראדי, שם כרך 52 עמוד 247 — כוללים הדפים האלה את רובו של השיר "אמור לצבא שחקים". והנה בקטע 1 של מרמורשטיין ישנן כמה שורות בפרוזה, וסבור היה בראדי שהשורות האלה הן סופו של המכתב ששלח המשורר בצירוף השיר הנ"ל. אבל כנראה אין הדבר כך. סופו של המכתב הוא כמו שהדפוס בראדי, בדיואן חלק א' הנ"ל, ואף כתב יד קמברידג' שלנו מסייע לזה. אף כאן בדף השני גומר המכתב במלים "יבוא בשלום אל מקומם". וקשה לומר שלפני כל המעתיקים — זה של כתב-יד אוכספורד שממנו הדפוס בראדי, גם זה של כתב יד פטרבורג שהיה לפני הרכבי במהדורת שירי הלוי שלו חלק א', וגם זה של כתב יד קמברידג' — היה נוסח לקוי של מכתב ריה"ל שסופו חסר. מסתבר יותר שהשורות שבקטעי מרמורשטיין, אינן של סוף המכתב אלא של סוף השיר. כלומר המשורר בסיימו את שירו הוסיף אף כמה שורות של פרוזה ואף בהן תחילת לנגיד. לפי זה יוצא שסדר הקטעים של מרמורשטיין אינו אף כפי שקבע בראדי במאמרו הנ"ל במונטסשריפט, אלא קטע 1 הוא האחרון, והוא סופו של השיר.

אני סבור שכדאי לפרסם את כל הקטעים יחד למען יהיה מכתבו של המשורר שלם בידינו. כל שכן שאין דיואן ריה"ל במהדורת בראדי מצוי. אף נראה לי שאין חסר הרבה בין הקטע שלנו ובין מה שהדפוס בראדי — לפי חשבוני חסרות כעשר שורות של כ"י קמברידג' — ואולי יתעוררו חכמים על ידי פרסום זה ויפשפשו היטב למצוא את ההמשך.

קטע קמברידג' נמצא בידי זה שנים מרובות, מזמן שהכינוני מהדורה חדשה של שירי ריה"ל, וקיוויתי שאזכה למצוא אף את המשכו. אף הראיתיו לחכמים שמצויים אצל כתבי ה"גניזה" כדי שישביעו את עיניהם בו שמא ימצאו כתב יד דומה. משנמשך הזמן ולא נמצא — אמרתי כדאי לפרסמו.

עכשיו שזכיתי להימצא על יד אוצר קטעי הגניזה שבספריית בית המדרש לרבנים בניו יורק, חיפשתי ובדקתי יפה באוסף זה, ואת מבוקשי לא מצאתי. אבל זכני ה' ומצאתי

10 קריאה נכונה בכתב יד אוכספורד שממנו הדפוס בראדי את השיר מעלה כמה תיקונים בנוסח. רובם שווים לנוסח בקטע הגניזה שהדפוס מרמורשטיין שנוכר להלן בפנים. שורה 10: אשר מנו (מ"ש הנגיד); 29: אחי יראה וחכמה מנעוריו; 36: והכסף והזהב (וכן מ', וקיבל בראדי את הנוסח במונטסשריפט שנוכר להלן בפנים); 49: והעידו והעירו; אחר שורה 56 נדפסו בהערות שתי שורות: צעיתם וכו' ובנוסח מ': צעקתם, ותיקן בראדי במונטסשריפט שם: צענתם, (ובקושי רב אפשר אולי לקרוא כך אף בכ"י אוכספורד, על כל פנים ברור שלפני מעתיק כ"י זה היה טופס מטושטש: צענתם); 60: הכי גרים (וכן מ'); 65: ידי לבי קראתים (וכן מ'); 68: קרא: קשיתם (וכן מ'); 71: קרא: ידעתיכם תמול, וכן תיקן מדעתי שאול יוסף; 81: דאיתמן וצפון (וכינצא בו בשיר אחר: אבקש את אבדתי בראש תימן וסוף צפון, בראדי: Die Schönen Versmasse, ברלין 1930 עמ' 10 סי' ב, ועיין "סיני" אבאלול תש"ס עמוד ש"ד). — בראדי ז"ל סיפר לי על דרכי עבודתו בהערכת הדיואן של ריה"ל באוכספורד (צילומים לא עשו אז!) וכתב יד זה שכתוב בכתביה ספרדית לא נתגלה אז בראדי בקריאתו ועל כן רבו כל כך טעויות ההעתקה שלו מכתביו. אבל לאחר זמן הכיר בשגיאותיו וכשחברת "מקצ' נרדמים" רצתה להוציא מחדש את הדיואן על פי ההוצאה הישנה, לא הסכים לזה בראדי ז"ל.

11 אחרת הוא כמובן בנוגע לסוף שיר. כאן מסתבר שמעתיקים השמיטו דברי פרוזה, כשם שהשמיטו למשל את הפסוקים בסופי הפיוטים של ריה"ל.

בתיקים של פירורי הגניזה הנמצאת שם, שלא בדקם איש, ועדיין עפרו של בית הכנסת, שממנו הוציאו את הקטעים, עליהם. בתיקים אלה מצאתי קטע קטן וראיתי שהוא באותו הכתב של כתב יד קמברידג'. ואף זה, הוא חלק מהדף הקודם לכתב יד קמברידג', וכ"י קמברידג' הוא המשכו הישר. על ידי מציאת זו יכולתי להשלים כמה ליקויים שלקה כ"י לנינגרד שממנו הדפיס שירמן את חלק המכתב. ברוך האומר לאשר בחושך — הגלו!
הקטע החדש הזה מתחיל בעמוד א במלים „ומהם [לשיר ידידות]“ וקרוע באמצעו בראשו ובצדדיו, ובעמוד ב' — במלים: „לשון תגידו“ עד „שפל“ ועד בכלל, והמשכו כאמור למעלה, בכ"י קמברידג'. — בנוספה תמצא קטע מקביל לפתיחת השיר. ועיין מש"כ שם.

ג

לאחר שנתברר שכל הקטעים הנ"ל חלקים ממכתב אחד הם, כדאי לעמוד על תכנו כולו. הפתיחה כוללת דברי שבח לרב שמואל הנגיד. וכבר שיערתי למעלה שכנראה שאלו הנגיד על סיבת עזבו את ספרד, ועל כן מספר לו המשורר על הסיבות ומרצה את דעותיו על „הכמת יונית“, על עם ישראל ועל תורתו. ומכאן — כנראה — אף חשיבות העלייה לארץ ישראל. והוא ממשיך ואומר: „ומי יסור לשאול לשלום לך — אין מנהל לה“, ונראה פירושו: כל מי שירצה להישאר אתך — על כרחו הוא מזניח את ארץ ישראל, ובוז — אין המשורר רוצה. ואף בשירו שלאחר כך הוא ממשיך עוד בעניין זה: „שלחוני ואלכח אל אדוני“, הוא מבקש שיעזרו לו להמשיך בדרכו לארץ. נראים הדברים, שזו היתה אף כוונת המשורר בפניו לרב שמואל הנגיד — על ידי מטיבו רב חלפון — שיומנחו לקאהיר; הוא סבור היה שהנגיד יוכל לעזור לו בהמשכת עלייתו. כל שכן אם נקבל את פירושי במלים „עד אבוא אל ירושלים“ = כדאי שאבוא אל ירושלים (עיין הערה 142) כי אז העניין ברור ביותר. אף אומר המשורר שלכתחילה לא שיבר את דרכו לארץ אלא לשעה¹², אבל הפצרותיו של רב אהרן החבר אלעמאני, שהתקשר אתו בקשרי ידידות אמיצים — הן שגרמו לו עכבה בדרכו. ולאחר מיכן — אף שהותו אצל רב חלפון בדמיאטה. המשורר משתמש בהזדמנות זו ומרבה לפאר את רב אהרן ומספר על כל הטוב שהטיב אתו ואת מלויו של המשורר¹³. דברי שבח אלה נאמרו כנראה לא רק לשם מליצה סתם, והיתה להם אף כוונה מיוחדת. במכתבו של המשורר לרב אהרן (מכתב א' בדיואן ריה"ל מהדורת בראדי), שנשלח אליו לאחר שהמשורר כבר היה בקאהיר סמוך אל הנגיד, מספר המשורר לרב אהרן על רוב חשיבותו של רב אהרן בעיני הנגיד: „ומעלתך אצלו יתירה, ונפשך בעיני יקרה“, ועמדו לו מתנגדים לרב אהרן שדברו עליו באזני הנגיד, ולזה רמו המשורר במכתב הנ"ל: „ודברי הנרגן באזניו לא מעלה ולא מוריד“, ולא יבאיש ריח, ולא ירעיש בוטח¹⁴. וכנראה רצה המשורר כבר במכתבו הראשון לנגיד לספר לו על טוב לבם של ר' אהרן ושל בניו — כדי להגדיל את ערכם בעיני הנגיד. המשורר מתנצל במכתבו על מה שלא פנה לנגיד תיכף, וביקש את רב חלפון שיהיה למליץ בינו ובין הנגיד: „ועליו [על רב חלפון] השלכתי, ובחסדו נסמכתי, להיות לי אצל אדוני למליץ, ובידו תקומי לתקן מעותי“. „מעות“ זה הוא כנראה איחורו של המשורר, בפנותו לנגיד רק לאחר שנתיים ומעלה שנמצא על אדמת מצרים. ואומר שמיד בהגיע מכתבו של הנגיד רצה המשורר ללכת אליו „לגן ה' בארץ מצרים“, אלא שנטרד „בעסק סחורה“ ודוחה את נסיעתו לזמן מה. מהו „עסק הסחורה“, לא ידענו. בקטע המקביל שמתפרסם בנוספה מדובר אף שם על „ציאה לסחורה“ וכנראה שהיה כאן „עסק“ ממש.

12 „ורציתי לעשות אלכסנדריה — קפנוריה“.

13 „ויבא לי ואוכל אני ורעי וגואלי וכל הנלוים אלי“.

14 מכתב לרב אהרן, דיואן מהדורת בראדי חלק א' עמ' 209—210.

תפקידו של רב חלפון בתיווך בין המשורר ובין הנגיד וסיעתו היה יותר מלהיות "מליץ". מפי מכתבו של המשורר לרב נתן בר' שמואל החבר, מזכירו של הנגיד, משמע לכאורה שרב חלפון היה גם "המעביר" את המכתבים מהנגיד וסיעתו למשורר, וכן להיפך: "מר' ר' חלפון הלוי... העומד בינינו, לחבר את לבבינו, בשליחות כתבינו"¹⁵. אין ספק שרב חלפון בעל הקשרים המסחריים, היה יכול לשלוח מכתבים מדמיאטה לקאהיר, ושלוחיו הם שהביאו את התשובות משם לכאן.

המשורר נענה להזמנת הנגיד ובא לקאהיר, וישב בה זמן ממושך. אף הוא הקדיש כמה שירים לכבודם של הנגיד ושני בניו¹⁶, ולשאר החכמים באותה העיר¹⁷.

ד

כדי שיהיו כל דברי הפרוזה של המשורר לנגיד מקובצים במקום אחד הריני חוזר ומדפיס אף את הקטע של מרמורשטיין, ומתקנו על פי בראדי, והריני מקבל את רוב תיקוניו. וז"ל הקטע: וידע כל ישראל [מדן ועד] באר שבע כי נאמן שמואל לנביא לד'¹⁸. ויגדל שמואל וד' היה עמו ולא הפיל מכל דבריו ארצה¹⁹. ונאמן ביתך וממשלתך על ישראל. כסאך יהיה נכון עד עולם²⁰. אשרי אנשיך [אשרי עבדיך אלה] העומדים לפניך, השומעים את חכמתך. יהי ד' אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על כסא ישראל באהבת ד' את ישראל לעולם וישימך למעל לעשות צדקה ומשפט²¹.

והרי גוף קטעי המכתב:

וכתב: אלי אדוננו שמואל הנגיד ז"ל מע אלקציד אלדי אולה אמור לצבא שחקים.

עדה: גאון יהודי נזם ונהליה
קרוב קמשח אשר נמשח בשם טוב
ואור גדול בארץ סאפליה
והוקם על עלי כסא נבניה

15 מכתב ג', כנ"ל, עמוד 216.

16 בכתובת כ"י אוכספורד על השיר סימן ע"ו בח"א של דיואן ריה"ל, "להודים היתה אורה בשלש קני המגורה": וקאל סיה ופי בניה (= ואמר עליו ועל בניו); בכ"י אחר (שירמן, "תריבין" שנה ס' עמ' 302 הערה 82), נאמר: וקאל סיה ופי אל תלתה אל רוסא בניה ה (= ואמר עליו ועל שלשת בניו הראשים), אבל זוהי טעות של הכותב שסירש את דברי השיר "בשלשת קני המגורה" שהכוונה לשלש בניו של הנגיד, וכמו שסירשו אף שאר המפרשים. עתה נתברר שרק שני בנים היו לו לבניו, עיין מאן The Jews etc. חלק ב' עמוד 285; Texts & Studies etc. ח"א עמ' 469; ושני חניכיו (בניו) של הנגיד) .. יתיה [= משה] השיר ואחיו ... חנניה.

17 עיין סיכום הידיעות, במאמרו של שירמן בתריבין הביל עמוד 294 ואילך.

18 שמואל"א ג' כ', 19 שם, שם, י"ט. 20 על פי שמואל"ב, ה' טז.

21 על פי מלכיס"א י' ח"ט, ותיקן בראדי כלשון הכתובים. בסופו כתוב: צדקה ומשפט ואילו במקרא: משפט וצדקה.

1 = וכתב אל אדוננו שמואל הנגיד ז"ל עם השיר אשר תחילתו "אמור לצבא שחקים" (דיואן ריה"ל מהדורת בראדי ח"א עמוד 144). הכתובת הזאת נמצאת רק בכ"י לנינגרד שהופים שירמן (עיין מבוא טרק ב', מכאן ואילך: ש').

2 כאן מתחיל אף קטע הגניזה של קויפמן (בראדי, הערות לדיואן ריה"ל ח"א עמוד 319).

3 איוב מ' י'; הושע, כ' ט"ו.

4 ירמיה, ב' ל"א. כלומר: שמח כי בא אור גדול באפל הארץ. "ואור" = כי אור, ומצוייה ו"ו בהוראה נזאת במקרא ואף בשירי ריה"ל, עיין משיכ ב"סיג"י כרך י"ב עמוד חגיב הערה 9.

5 יחזקאל, כ"ה י"ד. 6 שמואל"ב, כ"ג א'.

אָביר יַעֲקֹב שְׁלַחָהוּ לְמַחֲנֶה⁸
נָגִיד הָאֵל שְׁמוּאֵל בֶּן חַנְנִיָּה

לְנֶחֱל אֶת־שָׁאֵר טַעֲמָן⁷ בְּרִצּוֹן
גָּבִיר וְשָׂר וְכָל טַפְסָר לְמִי שָׂר⁹

מיני חמודות, תעמידו תודות¹⁰, מהם לנצח ולהודות, ומהם¹¹ לשיר ידירות, תחברנה¹² נגידות, ותדברנה נכבדות¹³, זאת מעכסת א¹⁴, וזאת מפרכסת¹⁵, גדולה תורה¹⁶, ויחס ומשרה, תורה מתפארת, והגדולה מתגברת, והמשרה¹⁷ מתאמרת, והענוה משתררת, רוחב הלב יתגאה, ורוחב היד יתגאה¹⁸, והיחס יתראה, והכבוד יתאדר, וההוד [יתהדר]¹⁹, הלב ישביר, והלשון תגביר, והעט יחביר²⁰, והקול יעביר²¹: הוי כל צמא לכו למים²², מנוזלי הארץ²³ ומטל השמים²⁴, דבר על²⁵ כלכל ודרדע, לכל חכמה ומ[דע]²⁶, ..הות אשר ... כי נמצאו, ...אותיו נפלאו, ורפא ....או, עורים ... רבים ראו²⁷, ויעפים [בחן]צות לחם מצאו²⁸, לא ירעבו ולא יצמאו²⁹. [אשא כ]נפי שחרים³⁰, ואבקע משברים, וארקע מדברים³¹, ונרדי יתן ריחו³², נגד יי ונגד משיחו³³, אל משיח יי ונגידו³⁴, שרביט הזהב³⁵ בידו, בחיר יי³⁶ וידו, גביר הדור וחסידו, יסוד עולם³⁷ ועמודו, סוד היקר וכבודו, בשמים עדו, ובמרומים סהדו³⁸, וכל עין תעידו³⁹, וכל⁴⁰ לשון תגידו, מעלילו יתנו מהלילו, והכנור ינגן מאיליו⁴¹, החן משוך אליו.

7 ירמיה, כ"ג, ג'.

8 בראשית, מ"ט כ"ד; מ"ה ב'.

9 הוא השר אשר כל השרים (הטפסרים) שולטים רק על פיו.

10 נחמיה, י"ב ל"א.

11 כן ש', קויסמן: שמהם. — כאן מתחיל אף קטע הגניזה כתב יד אדלר (עיין הקדמה) ואף שם: ומהם.

12 תחברנה, כן קויסמן, ש': תתחברנה. נגידות, עפ"י משלי, ח' ו' = דברים חשובים.

13 תהלים, ס"ז ג'.

14 עד כאן קטע קויסמן.

15 = משמיעות קול בזמרה, ואמר ריה"ל בשירו "העוד לילדות" (בראדי ח"א עמוד 130): "מי זה אשר נתן לנפש כואבה רגל מעכסת ויד תופפת", ואלחריזי, חכמוני שער כ"ד, מהדורת טופרובסקי, תל-אביב תשי"א, עמוד 227: "ולמי ינגן החון ברגל מעכסת ויד מפרכסת", כלשון כאן.
16 על פי גיטין נ"ט, ע"א. וכן אמר עוד על ר"ש הנגיד במכתבו לר"א החבר (בראדי ח"א 209): איסף גדולה ותורה.

16 כ"י אדלר בטעות: וזה מרה.

17 לביטוי "רוחב לב" ו"רוחב יד" — עיין למשל בשירה היתומה של רב יוסף בן חסדאי "הלצבי חן" (דוידסון אוצר השירה והפיט ח"ב עמוד 147 סימן 732) בית כח: ורחב ידי ... ורוחב לב. וכן רב שמואל הנגיד (מגרנטה) בתשובתו (דיואן רב שמואל הנגיד מהדורת ששון סימן ק) בית מב: ורוחב לב ורוחב כף. שני השירים הנ"ל נדפסו שוב על ידי מ. א. זק ב"סיני" ניסן—אדר תש"ה עמוד רנ"ח, ו"תרכ"ץ" שנה ט"ז, עמוד 151, ובמחברת מיוחדת בשם "צבי חן ויפת מראה", תל-אביב תש"ה.

18 וההוד וכו' ליתא ש' והשלמתי על פי אדלר. 19 על פי איוב, ט"ז ד'.

20 שמות, ל"ו ו'; עזרא, א' א' ועוד. 21 ישעיה, נ"ה א'.

22 מנוזלי, כן אדלר, ש': מנחלי (?).

23 השמים, כן אדלר, ש': המים (טעות הדפוס), עיין בראשית, כ"ז כ"ח.

24 באדלר קרוע מקום שתי המלים האלה, ואולי "על" מיותרת, וצ"ל: דבר כלכל ודרדע.

25 עד כאן אדלר עמוד א'. וההמשך על פי שירמן ומטושטש כ"י לנינגרד.

26 נראה לומר: עורים הביטו וראו, עדה"ב ישעיה, מ"ב ז', וולאי סבור לקרוא בכתב היד: רטיי (?) רמואות אשר... בו נמצאו, ורמואותיו נפלאו...

27 עיין שופטים, ח' ה'. 28 ישעיה, מ"ט י'. 29 תהלים, קל"ט ט'.

30 מלשון "ומדברך נאיה", וכל העניין על דברי שירתו.

31 שה"ש, א' י"ב. 32 שמואל"א, י"ב ג'.

33 שם, כ"ד ז' (ועוד הרבה) ודניאל, ט' כ"ה. 34 אסתר, ד' י"א, ועוד.

35 שמואל"ב, כ"א ו'. 36 משלי, י' כ"ה. 37 איוב, ט"ז י"ט.

38 על פי איוב, כ"ט י"א. 39 כאן מתחיל שוב כ"י אדלר עמוד ב'. 40 כ"י אדלר: מאליו.

והחסד נטוי עליו⁴¹, ... [מטעם המ]לך וגדוליו⁴², נחלי דבש נחליו⁴³, ורשפי שלהבת יה נחליו⁴⁴, בהררי טרף שחליו, ובנאות השלום רחליו⁴⁵, במרום הרים⁴⁶ חליו, ובצלמות לא סדרים⁴⁷ חליו, המזלות דגליו, והכוכבים נ[ושאן]⁴⁸ כליו, מוריה וסיני⁴⁹, ושר צבא יי⁵⁰, יקנאו פנ[יו] מאורים⁵¹, וילאו עדניו יאורים⁵², הראיתם אשר בחר בו יי התיצב בתוך העם, ויגבה מכל העם⁵³, שפל בעיניו⁵⁴,

[יקר]⁵⁵ בעיני [אדוניו⁵⁶, השר, הטפסר, אשר]
רביד הזהב ענל צוארו⁵⁷, אשר המלך חפץ ביקרו⁵⁸.
אוהב טהר לב חן שפתיו [רעהו מלך⁵⁹, יציץ נורו⁶⁰.]
ויבא עזרו⁶¹, ויקום אמרו⁶², ולא [ישוב דברו, כי אם]
עשה את אשר חפץ⁶³. אדונינו [וגאוננו, מחמד עינינו].
ונועם⁶⁴ אוננו, ומתק לשונינו, וא..... יק.....⁶⁵
סגולת קניינו, וסוד עניינו, ויסוד...נו, הוד הגנינו.
וכבוד שגיונו, מרנו ורבנו, פרשנו ורכבנו.
וכבוד אל [בקרבנו] שמואל הנגיד קדוש יי שר צב[אות]⁶⁶
ישראל, נגיד גולת אריאל, צופה לגוליהם, ורון[פא]⁶⁶
לחוליהם, מעיר מתים, מעיר מתים.⁶⁷

בְּיָדוֹ רְפוּאוֹת חַדְשׁוֹת   לְהַחְיֹת עֲצָמוֹת [בְּשׁוֹת]⁶⁶
בְּעֶזְרָאֵל אֲשֶׁר שָׁם בְּיָדוֹ   מְתוּם גִּי [מִי נֶקֶשׁ]וֹת]⁶⁶

- 41 ע"ס בראשית, ל"ט כ"א.
42 כן יש להשלים בכ"י אדלר על פי יונה, ג' ז', ש' חסר ונשארה רק "ך".
43 נחלי (כן כ"י אדלר, ש': נחל), על פי איוב, כ' י"ד.
44 כן אדלר ועיין שה"ש, ח' י', ש': ודבש ... חבת נחליו.
45 כלומר, כשהוא לוחם הרי הוא כארי, ובעת שלום הרי הוא כרחלי ומצוי רעיון זה בשירת ימי הבינים ואף אצל ר"י הלוי, רחליו, ש': כסליו.
46 מלכ"מ"ב, י"ט כ"ג.
47 איוב, י' כ"ב.
48 כנ"ל, ש': עש [= נוש], כליו, "דגליו" ליתא ש'.
49 הוא כהר המוריה וכסיני.
50 על פי יהושע, ה' י"ד.
51 ש' רק "מאורים", וללשון הקס אף קינתו של ריה"ל "זאת התלאה" (בראוי ח"ב 93): "לאיש אשר קנאו שחקים לאור סניו", ועוד.
52 הנהרות לא יכילו מעדניו.
53 שמואל"א, י' כ"ד — ("הראיתם אשר" ליתא ש'). כג.
54 במלה "שפל" נגמר כ"י אדלר ואחריה קרע כדי מלה ("בעיניו") ומכאן ואילך מתחיל כ"י קמברידג' שהוא באותו כתב של כ"י אדלר (עיין הקדמה).
55 כל ההשלמות עד המלה "ונועם" הן על פי כ"י לגינדר.
56 ע"ס שמואל"א, ס"ו י"ה.
57 בראשית, מ"א מ"ב.
58 אסתר, ו' ו'.
59 משלי, כ"ב י"א (במקרא: סהר).
60 תהלים, קל"ב י"ח.
61 ע"ס תהלים, קכ"א א'.
62 ע"ס איוב, כ"ב כ"ח.
63 ע"ס ישעיה, ג"ה י"א.
64 כאן נגמר כתב יד לגינדר.
65 מכיון שהריוח בכה"י הוא גדול, אולי יש להשלים: ואנדר היקר יקרנו] והוא על פי זכריה, י"א י"ב.
66 השלמתי על פי המקביל בכ"י אדלר, עיין "נספח" בסוף המאמר.
67 כלומר הוא מחייה מתים בעיר מתים, והלשון על פי איוב, כ"ד י"ב. בכתב היד מנוקד: מעיר מתים מעיר מתים.
68 ע"ס יחזקאל, ל"ו.

שלום שלום מאת עבד יי ועבד אדוני יהודה הל[וי]
ספר ד אדמתו, וירושלם מגמתו, אספר אודו...⁶⁹
לפני חסדו ואעמוד מיחל נגדו, מה אדוני מדבר
אל עבדו⁷⁰, ועתה תדבר נא לשוני, באזני⁷¹ אדוני, אודות
מחשבותי, אשר גרשוני ממושבותי. אחרי הודות
והתודות, לאשר⁷² גמלני טובות, ועניי ברחובות,
הקדשתי⁷³ לו תושבחות לבבי, והודות מחשבי, בעוד
[ע"ב] ... .. אסריו...⁷⁴
... .. לבבות ונועדו
... .. [ה]נשמה במזמותיה, והרוח
... .. [יה] ... [והנפ]ש בנעימותיה, כל אלה חברו⁷⁵
[יחדיו] ... [לה]שיג את האמת בין המצרים,
[אשר אין] [דרך] לנטות⁷⁶, ואין [מ]קום לשטות, ויחלקו
[לה]ם דבר ... ק...ת. ותחכמה היוגית המהוללת,
אשר סופה מהוללת⁷⁷, תדמה משכלת, והיא
[מש]כלת, זה אומר בכה וזה אומר ב[כה]⁷⁸, זה משבח
[את]ה שמחה⁷⁹ והכנור והנבל, וזה אומר טוב ללכת
[אל-ב]ית אבל⁸⁰, וזה אומר גם זה הבל⁸¹, ורבו המחלקות,
[ועצמו] הספקות, והחשך והחלקקות⁸², ואין מכריע,
[אף אין] מגיד אף אין משמיע⁸³, עד שבאה התורה,
[הברו]רה, הטהורה, לפקוח עינים, ולפתח אזנים,
[וסכ]לה מועצותם, וקלקלה מחשבותם, לאמר: הפככם⁸⁴,
יעצתם לפי דרככם⁸⁵, לא מחשבותי מחשבותיכם,
ולא דרכיכם דרכי⁸⁶, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה
לנגד יי⁸⁷, אין כל נפש חיה — אדם⁸⁸, ולא כל אדם — ישראל.

69. ספק אם יש להשלים: אודו[ת]י = קורותי, וכמו שהשתמש במלה זו בהוראה זו אף בקינתו
על ר"מ בן עזרא "עלי כזאת תבכינה שאננות ותהימנה" (דוידסון, אוצר השירה והפיוט ח"ג עמ' 276 סי'
631): "עני בעלי ידיותי, מליצותיו וחידותיו, וכתבו את אודותיו, על ספר הקינות", וכן
במכתבו לר' דוד גרבוני (בראדי ח"א עמ' 221 שורה 68): תודיעני בחסדיך, דקדוקי אודותיך ומסתרי
קורותיך וכו', וכו', או אפשר שהשתמש כאן בלשון יחיד מ"אודות" בהוראה הנ"ל, ויהא כאן אף חרוז (בגוגע
לשורה הקצרה השווה גם את השורה "וכבוד שגיונו וכו' פרשנו ורכבנו" ולאחריהן סימניות למלאות את
השורה).

70. יהושע, ה' י"ד. 71. באזני, בן בגליון כה"י, בפנים: לפני, וגמחה.
72. ה' שגמלני טובות. 73. עין אף שירו לרב נתן החבר "הפשט הזמן בגדי חרות": "ואם
אמעל בשיר קדשי ה' אשר לשמו תהלתי פקודות / והקדשתי והבדלתי ושמתים מקוראות לאל יחיר
יחידות", וכן אף במכתבו אל הג"ל (בראדי א' עמוד 216 שורה 52): "עד הפרו את נדרי והתירו את אסרי"
וכי, ודברי ר' שלמה בן מרחון במחברתו — ידועים.

74. אפשר שרמז כאן לרבויו בשיריו על נדרי לעלות לארץ ישראל?
75. בראשית, י"ד ג. ואפשר שיש להשלים: כל אלה חברו [אל עמק דברים]?
76. ע"פ במדבר, כ"ב כ"ו. 77. מהוללת — מהוללת, וכן משכלת — משכלת לשון נע"ל.
78. מלכים"א, כ"ב כ'. 79. קהלת, ח' ט"ו. 80. שם, ז' ב'. 81. שם, ב' י"ט ועוד.
82. תהלים, ל"ה ו'. 83. ישעיה, מ"א כ"ו. 84. שם, כ"ט ט"ז. 85. עין סנהדרין ע"ו ע"ב.
86. ישעיה, נ"ה ח'. 87. משלי, כ"א ל'.
88. לסגנון כאן הקש מכתבו לרב אהרן החבר אלעמאני (דיואן בראדי ח"א עמוד 210, ואני מעתיק

ולא כל ישראל — כהנים, ולא כל כהנים — משה ואהרן.
ולא כל הארץ — כנען, ולא כל כנען — שערי שמים, ולא ....⁸⁸
.... ומי⁸⁹ יסור לשאול לשלום לך אין מנהל לה.⁹⁰

אם רצון נפשך למלאת רצוני
שלחוני⁹¹ ואלכה לאדני
כי מנוחה לא אמצאה⁹² עוד לרגלי
עד אכונן בבית מעוני מעוני
אל פעמי תאחרו מסע
כי אפחד מן יקרני⁹³ אסוני
שאלתי תסות בכנסי קבוד אל
והיית עם מלון אבותי מלוני⁹⁴

ויזי⁸⁸ ברכני, ולא הצריכני, רק אין דבר ברגלי אעבורה⁹⁵. הבאתי ביד, דיי, והשארתני אחרי
ברכה⁸⁹. והיה עם לבבי שאכבד ולא אכבד על אדם. ודמיתי לעשות אלכסנדריה, קפנדריה⁹⁶,
ולא נתתי לפעמי המרכבה¹⁰⁰. עכבה, עד שפגעתי במי שתקיף ממני¹⁰¹, משרת משרת אדוני,
החכם המופלא, החבר והמעולה, מרגו ורבנו אהרן הדיין¹⁰² אדוני ועבד רשיונך וזכר
לטוב. קדמוני חסדיו¹⁰³, ונעימות ידי, ומיני מגדלי, ובית מנוחים¹⁰⁴, ומשכנות מבטחים¹⁰⁵,
ועליות מרווחים¹⁰⁶, משכן ודירה, ושלחן ומנורה¹⁰⁷, תקפוני מנעמיה, והקיפוני מטעמיה, והקביל
את כעסי ברצון ואת מיאוני בפתוי. ויפתה ויוכל¹⁰⁸, ויבא לי ואוכל¹⁰⁹, אני ורעי וגואלי, וכל
הנלוים עלי¹¹⁰, מסתופפים בצלו, וחונים על דגלו¹¹¹, למטות¹¹² צנועות, ומנוחות שרועות,
נתימר בפתבגיו, ונשתכר בתענוגיו, ועד הנה לא פתח חלציו ולא נתק נעליו¹¹³. ולא מהללי.

על פי כתב יד אוכספורד שממנו הדפיס בראדי, ועל פי כתב יד אחד שבקמברידג' שנמצא ביד, ולא
כתקונו של בראדי: לא כל גזל (נ"א: גזל) מים, ולא כל אוהל שמים, ולא מכל היריון, יולד אהרן, ולא
מכל ארון יעשה ארון. "הריון" "ארון" כן בכתבי היד. ואין לתקן. לצימוד "אהרן ארון" הקש עוד
את לשונו של ריה"ל בשירו לכבוד ר' אהרן הנ"ל "שאו הרים ומדברים" (בראדי ב' 257): "בבית אהרן,
בבית ארון".

89 כאן נגמר כ"ז קמברידג', וחבל על ואבדן. ונראה שאין חסר הרבה. עיין בהקדמה.
90 מכאן מתחיל כ"ז אוכספורד (דיואן ריה"ל) שממנו הדפיס בראדי (ח"א עמוד 211, ועיין שם
בהערות עמוד 318). ותיקנתי את הלשון על פי כתב היד, שצילומי נמצא ביד. השתמשתי בציוני של בראדי
ומוסיף עליו.

91 כלומר, מי שיבוא אליך, רב שמואל, הרי שישכח את ארץ ישראל שנאמר בה "אין מנהל לה"
(ישעיה, נ"א י"ח). 92 בראשית, כ"ד נ"ו.

93 כבר העיר בראדי על השינוי במשקל שישנו בשורה זו ובשורה 6 של השיר, מעמוד "מסוללים"
ל"מתפעלים". ועיין אף במאמרו של ד. י. ל. המשקלים בשירת רב שמואל הנגיד, ידיעות המכון לחקר
השירה העברית בירושלים ספר חמישי, עמוד קצא (=כתבים נבחרים ב' עמוד 198).

94 בראשית, מ"ב ל"ח, מ"ד כ"ט, ועיין שמואל, כ"ח י" ואף בכתב היד דגושה הק'.

95 "ר"ל שיהיה קברי במקום קברות אבותי" (בראדי).

96 כן כתיב שם ה' בכ"ז זה. 97 במדבר, כ' י"ט. 98 על פי יואל, ב' י"ד.

99 = דרך קצרה. 100 ע"פ שיפטים, ה' כ"ח. לא הייתי מתעכב אלא שפגעתי וכו'.

101 ע"פ קהלת, ו' י'. 102 הוא ר' אהרן אלעמאני, דיין אלכסנדריה. 103 ע"פ תהלים, נ"ט י"א.

104 דה"א א', כ"ח ב'. 105 ישעיה, ל"ב י"ח. 106 ירמיה, כ"ב י"ד. 107 מלכים ב', ד' י'.

108 מלכים א', כ"ב כ"ב. 109 בראשית, כ"ז ל"ג. 110 אסתר ט' כ"ז. 111 במדבר, ב' ל'.

112 = במטות.

113 ישעיה, ה' כ"ז. כלומר, לא ייעף ולא יכשל מלהיטיב לי.

על כל מה שהקדים אלי, הוא ובניו¹¹⁴, וכל העומדים לפניו¹¹⁵, וזכרו לטוב נשאתי בראש הנשואים, ושמיני בראש הקראים¹¹⁶, ויחלוק לתלמידו כבוד רבו, ושם את ילדיו במעלה יולדו¹¹⁷. במה אקדמו¹¹⁸, ושבחי צעירים¹¹⁹ ממנו. וכל זה¹²⁰ מי השילוח לנגד גאון הירדן בא ביהודה שטף ועבר, בבא דבר, אדוני, אל יד אדוני, החכם המופלא, המעון המגדול, התם הישר, אבי היושר, אחי הכושר, ויודע כל פשר¹²¹, מר' ורב' חלפון הלוי¹²², מגני, ולוית חגי, גבר עלי חסדו¹²³ זה שנתיים, ויכפל היום לשבעתים, במגה אפים¹²⁴, וכסות עינים¹²⁵, ועליו השלכתי¹²⁶, ובחסדו נסמכתי, להיות לי אצל אדוני למליץ, ובידו¹²⁷ תקותי, לתקן מעותי, ולהגיע אל אדוני אדוני אחותי¹²⁸, כפי תאותי.

ואחרי כן הגיעה האגרת, בכל עוז חוגרת, וכל הוד אוגרת, וכמעט היתה משוגרת, אל אוזן סוגרת, ומסוגרת¹²⁹, פליאה דעתה ממני נשגבה לא אוכל לה¹³⁰, מלאת החכמה, אשר לה הרקמה¹³¹, מה נעמו פניה, ועמקו עניניה, אין למלאת את פניניה, ואין לרקוח כשמניה¹³², ומי זה אשר יבינה, אף כי אנכי אעניה¹³³, ובהגיע שלוחו, והודיע את שיחו, כלתה הנפש למנוחו, וחלה הלב לאור ירחו, ולנגה זרחו¹³⁴.

אמר ללב חללה ראיה
הנה בצען הצרי
סביב לכה¹³⁵ אש לחכה
עתה לכה¹³⁶ אש לחכה

ואומר לשלוחו: נהג ולך אל תעצר לי לרכב¹³⁷, משכני אל משכנו, ושלחני אל שולחני, אל נתעלם מעיניו, עד שנראה מעיניו, כי הקים משכנו, וערך שלחנו, ופרש עננו¹³⁸, והוריד מנו, וחזיל מעיניו, אין מעמד, עד שנראה הנחמד, ואין להתאחר, עד פניו נשחר¹³⁹, בגן יוי בארץ מצרים¹⁴⁰, בחמד להשכיל ותאווה לעינים¹⁴¹, והיה לי לידים, ולרגלים, עד אבוא¹⁴² אל ירושלים.

- 114 הוא וחמשת בניו שלהם הקדיש המשורר כמה שירים.
115 מלכים"א, י"ב ח'. 116 שמואל"א, ט' כ"ב.
117 אני כתלמידו וכבנו והוא כבדני כרבו וכאביו.
118 מיכה ו' ו'. 119 = קטנים, אינם מססיקים.
120 כל הטוב שעשה עמדי רב אהרן הוא כמי השלוח ההלוכים לאט (ישעיה ח' ו') נגר גאון הירדן (ירמיה, מ"ט), והוא טובך שלך שטפני ועבר עלי (עין ישעיה, ח' ח'). 121 קהלת, ח' א'.
122 ידיו אשר בדמיאסה, ששם חנה המשורר בקבלו את מכתבו של הנגיד.
123 תהלים, קי"ז ב'. 124 שמואל"א, א' ה'. 125 בראשית, כ' ט"ז.
126 תהלים, כ"ב י"א. 127 עין הקדמה. 128 = דבורי, איוב, י"ג י"ז.
129 עזרה"כ יהושע, ו' א'. 130 תהלים, קל"ט ו'. 131 יחזקאל, י"ז ב'.
132 עין שמות ל' ל"ב—ל"ג. 133 איוב, ט' י"ד. 134 עין ישעיה, י"ג י', ס' י"ט.
135 סביב לך (= לכה, בראשית, כ"ז ל"ז) לחכה אש, מלכים"א, י"ח ל"ח.
136 לכה = לך אשלחך, שמות, ג' י'. ויש כאן צימוד שלם במלות "לכה", וצימוד מרכב: אש לחכה — אשלחך. בכתב היר: לכה אש לחכה, לך אשלחך, ותיקנתו לצורך הצימוד. ואפשר אף לתקן בשורה הראשונה: לך אש לחכה, לך (= לכה, במדבר כ"ג י"ג) אשלחך. ותיקונו של בראדי בהערותיו אינו נכון, וניסוחו בח"א עמוד 213 — אינו כבכתב היד. ועיין כיוצא בלשון זה בשירו של ריה"ל "ביום קראי למכתב יד אדוני" (בראדי ח"ב 310): לך אשלחך אל תחכמוני. ("לך" כן בכתב היד, ובראדי הגיה: לכה!)
- 137 מלכים"ב, ד' כ"ד.
138 = ענן הסל, עיין שמות, ט"ז י"ד, במדבר, י"א ט'; נחמיה, ט' כ'. והקש לשונו בשירו "ואור יואר" (בראדי ח"א ס"ו ל): אשר מנו בפי ומטר עננו, ולא נמס ולא היה קלוקל.
139 עין משלי, ו' ט"ו. 140 בשינוי מבראשית י"ג י'. 141 שם, ג' ו'.
- 142 עין תהלים, ע"ג, י"ז. וכן בשינוי הוראה במלת עד=כדי ש', וגמצא "עד" בהוראה זו עוד בשירי ריה"ל עיין משי"ב ב"סיני" כרך י"ב עמוד תנ"ב הערה 11, וכן בתלמוד ב"ב, קל"ד ע"א (דפוס פיורו ויניציא ולובלין) והן לפניך עד שיבא אבא, וכן ב"הלכות פסוקות", ספר השנה טרנאפורט דמיין חלק יב עמוד

בעזרת שמים. אחרי חבקי, מדרך נעליו, והתאבקי, בעפר רגליו¹⁴³, ואדני הנגיד בחסדו, ימחול על כבודו, לעבדו, כי יתמהמה במעט, ויתנהל לאט¹⁴⁴, ויעכב את ארחו, בעל כרחו, כי נטרד בעסק סחורה ויקרא שמה עשק כי התעסק¹⁴⁵ עמה, ויתמהמה, וקדם ספרו¹⁴⁶, להיות כפרו, לכפר פני אדוניו, במנחה ההולכת לפניו¹⁴⁷, יקבל המעט מקטון עבדיו, וצעיר תלמידיו, ותשא ושיבתו¹⁴⁸, שלום תשובתו, על האגרת, המפוארת, אשר היתה לי עטרת, ותפארת¹⁴⁹, וכשמוע האזנים, ויכתבו הידים, קנאו העינים, ונועדו עם הרגלים, לאמור: קומו ונגיע, ונראה ונופיע, ונדע ונודיע, ונגיד ונשמיע, וכל קרבי שוקקים, ומשתקשקים, עד¹⁵⁰ יערה עלינו, רוח ישאנו, ויראו לפניך מראינו, תקרב העת ויגיע הזמן, אמן.

יערב על¹⁵¹ אדוני¹⁵² שיחי, כי דברתי כפי כחי¹⁵³, לא כפי תהלתו, ופרשת גדולתו¹⁵⁴, אשר גדלו יי ואת אשר גדלו [המלך] ואת אשר נשא¹⁵⁵, והרים את כסאו, ממעל לכוכבי אל¹⁵⁶ ירום ונשא וגבה מאד¹⁵⁷, הנה כי כן יבורך גבר¹⁵⁸ ירא שמים בסתר ודובר אמת בלבבו¹⁵⁹, לא אלמן ישראל ויהודה¹⁶⁰ בימיו, יקומו זממיו, וינועו קמיו, ויוועו מתקוממיו, וירעפו שמיו, טללי¹⁶¹ שלומיו, מאת עושה שלום במרומיו¹⁶², ותחכמוניו¹⁶³, ותלמידיו ואנשי המקרא ובעלי המשנה, וישראל וזקניו ושוטריו ושופטיו¹⁶⁴, ומשרתיו ורואי פניו, ועבדיו העומדים לפניו¹⁶⁵, ולשלש הכנסיות¹⁶⁶, וראשי הומיות, ומרגליות, שהם מרי גליות א¹⁶⁷, ורבי התושיות, אצילי, ומשכילי, הנכבדים עלי, הנחמדים אלי, אלהים יענה את שלומם¹⁶⁷, לילה ויומם, וגם כל העם יבואו בשלום אל מקומם¹⁶⁸.

(והדא ענואן אלכתאב¹⁶⁹ = וזה שעל גבי הכתב)
לחשות גשמינו, והדרת שמינו, וגזרת לשמינו, וקטרת סמינו, ותימרות בשמינו.

¹⁰⁹ שיכון דעתו = כדי שיכון דעתו, וכן בשומרונית, עיין מאמרו של ז. בן-חיים ב"הרב"ץ" שנה י' עמוד 340, ועיין הקדמה פרק ג.

143 עיין אבות, פ"א מ"ד, 144 עיין בראשית, ל"ג י"ד, 145 שם, כ"ו כ', 146 = מכתבו.

147 בראשית, ל"ב כ"א, 148 כינוי של כבוד, על פי הערבית, ואין הכוונה לישיבה.

149 ע"פ ישעיה, ס"ב ג', 150 שם, ל"ב ט"ו, 151 בכתב היד כתיב "אל" ובגליון: "נא" על, עיין תהלים, ק"ד ל"ב, אבל מצוי אף בשימוש ל'.

152 כאן מתחיל שוב כתיב קמברידג', 153 רגיל כיוצא בו בתפילות, למשל סידור רב סעדיה

גאון עמוד עז: כי עבדך לפי כחו וכקוצר ידו ישאל ואתה לפי זרועך וכעוצם ירך תעמס לנו וכ', 154 אסתר, י' ב',

155 שם, ה' י"א, המלה "המלך" חסרה בטעות בכ"י אוכספורד (אבל רק מלה זו) והשלמתיה על פי

כ"י קמברידג' שנמצאים אף בו כל הדברים: אשר גדלו ה' ואת וכו', 156 עיין ישעיה, י"ד י"ג, 157 שם, י"ב י"ג, 158 תהלים, קכ"ח ד',

159 על פי התפילה בברכות השחר והנבאה כבר בסידור רב עמרם גאון: סדר אליהו רבה מהדורה

מא"ש עמוד 118, בכ"י אוכספורד: ודבר י', 160 ירמיה, נ"א ה', "ויהודה" חסר בכ"י קמברידג',

161 ע"פ דברים ל"ג כ"ח, "וירעפוי, כ"י ק': ירעפו, "טללי", כ"י אוכספורד: וטללי,

162 איוב, כ"ה ב', 163 = חכמיו, 164 יהושע, ח' ל"ג, 165 עיין מלכים א', י"ח,

166 שלש הכנסיות, הכוונה לבתי הכנסת שבקאהיר ובפוסטאט, עיין מאן The Jews etc. ח"ב 286,

167 וכיוצא בלשון זה כתב אף במכתב לחכמי נרבונא, בראי א' 217: הם הם מרי גליות וחברת מרגליות,

167 ע"פ בראשית, מ"א ט"ז, בכ"י ק' חסרה המלה "את", 168 עיין שמות, י"ח כ"ג, "יבואו" בכ"י ק': יבוא כלשון הכתוב, "אל" — כן בכל הנוסחאות,

כלשון הכתוב: על.

169 כן לשון הכתובת בכ"י אוכספורד, בכ"י קויפמן (עיין מבוא פרק ב): אל ענואן.

ומשמרת אסמינו מרנו ורבנו, פרשנו ורכבנו, קשתנו וחרבנו, וכבוד ¹⁷⁰ אל בקרבנו
 שמואל הנגיד עוז רבי התעודה, שר צבא ישראל ויהודה, בן כב[וד] גד[ולת] קדו[שת]
 יקרת צפירת השר האד[יר] שר הרופאים מר[נן] ורב[נן] חנניה מגותתו כבוד.
 מאת משרתו, עבד משרתו, ולוית חברתו, הנלוה עליו, המתלוה באוהליו,
 הלוח ממהלליו, יהודה הלוי בירבי שמואל ג"ע

נספח

בכתב יד אדלר מספר 3776 דף 1 נמצא קטע קטן, שיריים של דף, וחסרים עליונו, תחתונו
 וצידו; כתוב בצד אחד. הקטע מכיל כמה חלקי שורות של כתובת המכתב של ריה"ל לר"ש
 הנגיד שהדפסנו למעלה. אף השיר הקטן שנמצא בכ"י קמברידג' נמצא אף בו אלא שיש כאן
 שינוים נגד המשקל. לשם הבלטה פיזרתי אם המלים המשובות.
 אלא שאחרי הכתובת מתחיל מכתב אחר, ואף בו מדובר על יציאת בסחורה.
 אין לדעת אם הוא נוסח התחלה אחר של מכתב ריה"ל או שמישהו השתמש במכתב ריה"ל
 ושלחו לנגיד אחר שאף הוא היה רופא. השורות מועטות מכדי שנוכל לומר דבר ברור בעניין
 זה. מכל מקום ראוי להדפיס אף קטע זה ואולי יתגלה המשכו.

מלך יציץ נ[זרו] ויבוא עזרו ¹⁷¹ .. ..
 דברו כי אם עשה את אשר חפץ .. ..
 ד עינינו ונועם אזנינו ומתק לשוננו .. ..
 סגולת קניינינו וסוד עניינינו ויסוד .. ..
 וכבוד שגיונינו מר' ור' פרשנו ורכבנו .. ..
 הנגיד קדוש ילי שר צבאות ישראל .. ..
 ה לגוליהם ורופא לחוליהם. בידך .. ..
 חיות עצמות תיבשות בעוז אל .. ..
 [ג]יו וחיי הנפשות .. ..
 שעבדך מארץ רחוקה וזרעו לי הרבה .. ..
 [עצמו מש]ערות ראשי ואם אבוא להגידם איני .. ..
 [מספיק ואגיד ל]אדוני הרב קצת מהם ואדוני בחסדו .. ..
 [ימחול לעבדו ו]אל יאשימהו. וכן היה: שיצאתי בסחורה .. ..
 בח. ....

וכאן נפסק הקטע.

170 וכבוד, כן בכל כתבי היד.

171 רק כסיסי האותיות נשארו מהמלים המסוגרות.

תודה לד"ר מ. זולאי שבדק למעני את כ"י לינגרד המסושש והציל קריאה אחת מתוקנת (ובנאות השלום), וכן השערה בנוגע למקום אחר (הערה 26 למכתב).

כתב-יד משנה תורה להרמב"ם בשטוקהולם

מאת

יעקב דוד וילהלם (שטוקהולם)

שטיגשניידר מציין בהרצאותיו, ע' 81, כי כמעט לא ידוע על קיום כתב-יד משנה תורה להרמב"ם המונח בספרייה האוניברסיטאית שבאופסלה לפי וולף: ביבליאוטקה העבראה א' ע' 853. אך טעה וולף ואחריו שטיגשניידר, כי כתב יד זה נמצא לא באופסלה אלא בספרייה המלכותית שבשטוקהולם והוא מספר 1 ברשימת כתבי היד המזרחיים שסידר ו. רידל¹, חיבור זה הוא כתב-יד נהדר על קלף עבה ומשובח, ומכיל 298 דפים (מספרי הדפים מסומנים בעפרון) ושני גליונות נייר נוספים בתחלתו ובסופו; גודלו 29.3×41 ס"מ, היקף הכתב 29×21.3 ס"מ. הכתב הוא אשכנזי רבני יפה בשלשה טורים בכל עמוד ועמוד, כל טור בן 49 שורות. הקונטרסים מכילים כל אחד שמונה דפים עם מילות-סימן בסוף כל קונטרס. החיבור כרוך בעץ מצופה עור חום, בו הוטבעו צורות אליגוריות קטנות כגון אמונה אהבה ותקוה.

על העמוד הפנימי של הכריכה ועל גליונות הנייר הנוספים נמצאים כמה רישומים. הראשון לפי רידל, מידל הסופר התיאולוגי ההולנדי גרארד רנסה (1599—1671): *Lectore, magno hic liber emptus praecio, sed maximae utilitatis, et puritatis in stylo et rebus, maximae raritatis: antiquissimus est et sub Maimonidis tempora scriptus, qui vixit anno post conditum mundum 4969 secundum computationem Judaeis usitatam, sed anno Christi 1109 devixit. (!)*

ספר י"ד או משנה: *Altera pars libri Jad sive misne Thora Mosis Majmonidis: posteriores ex XIV. videlicet libri 8 (תשעה ספרים) למעשה בכ"י*

16. Augusti 1627. Liber hic est Ludovici Gerardi a Renesse. Sed a 1639 partae salutis, eum dedit Constantino L'Empereur², 15. Julii. Petrus Resenius³. I.F.I.N.⁴.

מן משה על (כך!) משה לא היה כמשה Hebraei dicunt משה ad mosem non fuit sicut moyses, de hoc Maimonide.

כתב-היד היה איפוא בידי חוקרים לא יהודים בהולנד ובדניה במאה השבע-עשרה. כפעם הראשונה הוא מופיע ברשימת כתבי יד של ספריית שטוקהולם בשנת 1734.

כנזכר ברישומים הנ"ל כתב היד מקוטע בתחלתו וחסרים חמשת הספרים הראשונים. ע' 1 מתחיל: "ינטלו הבדים תפול על הקן חייב לשלח" (נוסף ספר המישי, הלכות שחיטה פרק י"ג ט"ז). הסופר מומחה מנוסה ושגיאותיו מועטות. הוא טעה וכתב בסוף ספר שמיני (ע' 109א): "נגמר ספר עשירי בעזרת שדי ולשנותיו אין די". ובעמוד שלאחריו המשיך לטעות וכתב בתחלת ספר ט': "אתחיל ספר אחד עשר". כן טעה בע' 277 ברשימת מצוות לא תעשה שבפרק י"ט של הלכות סנהדרין. ע' 286 הוא ציין בעצמו בשולי העמוד: "טעות"; ושש שורות למטה מה:

1 W. Riedel: Katalog över Kungl. Biblioteks Orientaliska Handskrifter. Stockholm 1923.

2 מזרחן הולנדי, 1570—1648.

3 משפטאי והססוריון דני, 1625—1688, ידוע כחובב ספרים ואוסף כתבי יד משפטיים.

4 לא יכולתי למענח את הקיצור הזה.

„עד כאן וטעיתי כשכתבתי למעלה מזה.“ לפני הספר האחרון ובסופו (ע' 271 וא' 298) רשם הסופר שני חרוזי-אנחה:

מה אעשה כי אפס הפסוק
ובגלל כן לא אתיה עסוק
לא ברחוב ולא בשוק
והצור יציל איבריי מריסוק.

אשא ראשי ואברך צורי
אשר הביאני עד הלום
אליו אתחנן להפיל צרי
מסטיני לחסום ולבלום
מהרה ישלח ויחיש צירי
לעורר קרנינו לחיים ולשלום

וכתבתי זה המיימון כ"ג תקופות
בדברי ישרים ויפות
וסיימתי זאת הפעולה
וטוביה למרום עלה.

שם הסופר היה אפוא טוביה. וכמעט שש שנים עסק בהעתקת כתב היד. בסוף פרק ה' של הלכות שלוחין ושותפין, בע' 235 של כתב היד, העתיק הסופר קטע שלא מהרמב"ם, ובראשו כתב: „פרק זה מצאתי מיסוד הרב רבינו משה הדרשן והעתקתיו“ ובסוף הקטע כתוב: „לא מצאתי יותר מסדר הצרפתי“. הסופר החליף כאן את ר' משה הדרשן בעל היסוד בר' משה מקוצי בעל הסמ"ג. דבר שקרה לעתים קרובות. ההעתקה מתחילה ב„שתוף ממון בממון“ (סמ"ג, הלכות שותפין, הוצאת ויניציאה ש"ז, עמ' קס"ז ד') ומסיימת ב„החצי לבעל המעות אם הרויחו“ (שם, עמ' קס"ח א').

הצנזורה נגעה בכתב היד רק בפרק שלפני האחרון, בו מזכיר הרמב"ם את ישו הנוצרי ואת מוחמד. פרק י"א מהלכות מלכים מקוטע ברוב הוצאות משנה תורה, ולכן הועתק פרק זה כאן מכתב-היד. השינויים החשובים ביותר מדפוס שונצינו 1490 (ש) ניתנו בהערות ⁵.

[ע' 297 ב:] „המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיק מלכות בית דוד ליושנה לממשלה“ הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטי⁶ בימיו כשהיו מקוד⁷ מקריבין קרבנות ועושין⁸ שמטות ויובלות ככל מצותם האמורה בתורה. כל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאיו לא בשאר הנביאים בלבד הוא כופר אלא אף בתורה ובמשה עליו השלום⁹ שהרי התורה העידה עליו שהרי נאמר ושב יי אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי אלהיך שמה ונאמר¹⁰ אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יי אלהיך ומשם יקחך. והביאך יי אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשת והטיבך מאבותיך. ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי¹¹ הנביאים כולם¹² אף בפרשת בלעם נאמר ושם יבא בשני המשיחים הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם ובמשיח האחרון שיעמד מבניו שיושיע את ישראל מיד¹³ עשו ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד אשרנו ולא קרוב זה מלך המשיח דרך כוכב מיעקב [298א] זה דוד וקם שבט ישראל זה מלך המשיח ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר

5 ידידי הד"ר רפאל אדלמן הואל בסובו להשוות את רישומי עם דפוס זה.

6 בכ"י: הממשלה 7 בכ"י: חסר. 8 ש: רבינו 9 בכ"י: חסר. 10 ש: כל.

11 ש: חסר. 12 ש: בני.

ויהי¹³ את מואב וימדרם בחבל וקרקר כל בני שת זה מלך המשיח שני' בו ומשלו מים עד ים והיה אדום ירשה זה לדוד שני' ותהי אדום לדוד עבדים¹⁴ והיה ירשה שער אויביו זה מלך המשיח שני' ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו. אף בערי מקלט הוא אומר¹⁵ ירחיב יי אלהיך את גבוי' כאשר דבר לך ויספת לך עוד שלש ערים על שלש האלה ומעולם לא היה דבר זה ולא ציוה הקב"ה לתהו אלא¹⁶ בדברי הנביאים אין הדבר צריך ראיה שכל הספרים מלאים מדבר זה. אל תעלה¹⁷ על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו כמו שהספשים אמרים אין הדבר כן שהרי ר' עקיבא חכם גדול היה¹⁸ ומחכמי המשנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך והוא היה אומר עליו שהוא מלך המשיח ודמה הוא וחכמי¹⁹ דורו שהוא משיח²⁰ עד שנהרג בעונות כיון שנהרג נודע שאינו משיח²¹ ולא שאלו ממנו חכמים ולא אות ולא מופת. ועקרי הדברים ככה הם שהתורה הזאת אין²² חוקיה ואין²³ משפטיה²⁴ משתנות²⁵ לעולם ולעלמי עולמים ואין מוסיפין עליהם ואין גורעין מהן וכל המוסיף או גורע או שגלה סנים בתורה שלא כהלכה והוצי' הדברים של מצוה מפסו²⁷ הרי הוא בחדא²⁸ רשע ואפיקורוס. ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה תורה ועוסק במצות כדוד אביו כפי תורה שכתב ושבשל פה ויכוף כל ישראל לילך בה בחזקה²⁹ וילחם מלחמות יי' הרי הוא בחזקה שהוא משיח אם עשה להצליח³⁰ עד כה³¹ ונצח כל האומות שבסביביו בנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי הוא משיח בחדא. ואם לא הצליח עד כה או נהרג בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו התורה והרי הוא ככל מלכי בית דוד השלימים והכשרי' שמתו ולא העמידו הקב"ה אלא לנסות בו רבים שנאמר ומן המשכילי' ישכילו לצרוף בהם ולברר וללכד עד עת³² כי עוד חזון³³ למועד.

אף ישו הנוצרי³⁴ ימח שמו וזכרו דומה שהוא משיח ונהרג בבית דין³⁵. כבר ניבא בדניאל³⁶ שנאמר ובני פריצי עמך ישנאו להעמיד חזון ונכשלו. וכי יש מכשול גדול מזה שכל הנביאי' נבא³⁷ ממשית³⁸ גואל ישראל³⁹ ומושיעם ומקבצם⁴⁰ ומחזיק מצותם. מה הרשע ארור הוא⁴¹ גרם לאביו ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף בתורה ולהטעות רוב העול' ולעבוד אלוה⁴² מבלעדי יי'.

אבל מחשבות בורא עולם אין כח לאדם⁴³ להשיגם⁴⁴ לא דרכיו דרכיו ולא מחשבותיו מחשבותיו. וכל הדברים האלו של יהושע הנוצרי ושל זה⁴⁵ הישמעאלי⁴⁶ שעמד אחריו שם רשעים ירקב⁴⁷ אינו⁴⁸ אלא ישר⁴⁹ דרך למלך המשיח ולתקן את העולם כולו לעבוד את יי' ביחד שנאמר או אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כולם בשם יי' ולעבודו שכם אחד.

כיצד כבר נתמלא כל העולם כולו⁵¹ מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצות ופשוטו דברים אילו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב⁵² נושאים ונותנים בדברים אילו ובמצות⁵³ התורה אילו אומרים מצות אילו אמת הן⁵⁴ וכבר בטלו⁵⁵ ולא היו נהגות לדורות⁵⁶. ואילו אמרים דברים נסתרים⁵⁷ יש בהן ואינן כפשוטן⁵⁸ וכבר בא משיח⁵⁹ וגלה נסתרים⁶⁰. וכשיעמד מלך המשיח באמת⁶¹ וירום וינשא מיד כולם הם חזורים ויודעים ששקר נחלו אבותיהם ושנביאיהם ואבותיהם הטעות⁶².

13 בכ"י ויך דוד. 14 ש: ותהיא אדום לדוד עבדים, אך שמואל ב ח יד: ויהי כל אדום עבדים לדוד.
15 ש: ואם אבל. 16 ש: ואל יעלה. 17 ש: חסר. 18 ש: וכל חכמי. 19 ש: המלך המשיח.
20 ש: חסר. 21 ש: חסר. 22 ש: חסר. 23 ש: חסר. 24 ש: ומשפטיה. 25 ש: חסר. 26 ש: ולא.
27 ש: משפטו. 28 ש: ודאי בדאי. 29 ש: להחזיק בדק'. 30 ש: והצליח. 31 ש: חסר. 32 ש: קץ.
33 ש: עת. 34 מחזק ע"י הצנוורה. כל המשפט בש מקוטעל ואף שדמה שיהיה משיח. 35 מחזק.
36 ש: נתנבא בו דניאל. 37 ש: דברו. 38 ש: שהמשיח. 39 ש: לישראל. 40 ש: ומקבץ נדריהם.
41 ש: במקום ארבע מילים אלת רק: וזה 42 ש: חסר. 43 ש: באדם. 44 ש: נוסף: כי ארבע מלים אלו נמחקו ע"י הצנוורה. 46 ש: משל עד הישמעאלי חסר: ועי'
Michael Guttman: Das Judentum und seine Umwelt, 157.

47 ש: חסר. 48 בכ"י: אילו. 49 ש: לישראל. 50 ש: כל. 51 ש: חסר. 52 ש: וערלי בשר והם. 53 ש: הסותרות. 54 ש: היו. 55 ש: בזמן הזה. 56 ש: חסר. 57 ש: נסתרות. 58 ש: משוטין. 59 ש: המלך. 60 ש: נסתריהם. 61 ש: ויצלת. 62 ש: במקום חמש מילים אלו: היה.

נמצאים בכתב היד כמה ציורים וקישוטים שהם, כנראה, מידי הסופר עצמו. כגון ציורים מסביב לעמודי השער לספר ששי ותשיעי (ע' 1ב וע' 110א). זר אמנותי בכחול, אדום, סגול בתוספת עיגולי זהב מרוקע סובב את כל העמוד: האותיות: ספר ששי ומעליהם הפסוק: "גדבות פי רצה נא יי ומשפטך למדני" נמצאות מעל רקע עיטורי ציצים עדינים בכחול ובסגול. בשער של ספר התשיעי השתמש הצייר גם בצבע ירוק. לאותיות הכותרת הוסיף את הפסוק: "תכון תפילתי קטורת לפניך" ושם אותן בתוך עיטורי ציצים מצבע אדום. בלי כל ערך אמנותי הם ציורי המזבח וצורות בית המקדש בע' 66א. מאידך מעניין הוא ציור המנורה בע' 67א המכסה כשלושת רבעי העמוד. רקע המנורה כרקע האותיות הנזכרות לעיל, צבעיו כחול ואדום. קני המנורה מצבעים שונים, החיצוניים מזהב, הקנים לידם מצבע סגול, הפנימיים מכחול והקנה האמצעי מאדום. עצם צורת המנורה מגושמת. על הקנה האמצעי נראה אריה מחוסר צבע על רקע עיגול אדום. שני אריות רובצים תחת רגלי המנורה זה שלצד שמאל באדום, ולו שלב מחוסר צבע על אחורי ראשו כמו לאריה הביונטיני. זה שלצד ימין הוא לבן על רקע עיגול אדום והוא כפול זנב. אפשר להניח שהצייר חיקה בציורים אלה שלט אצילים מסביבתו, אולם מן הנמנע לקבוע לאיזו משפחה או לאיזו שררה התכוון.

כתב-יד משנה תורה להרמב"ם שבשטוקהולם נכתב, כנראה, במאה השלש-עשרה או הארבע-עשרה באשכנז.

התוספתא בדפוס

מאת

מנחם עזרא אברמסקי

חמש תקופות הן בהתפתחות למוד התוספתא. התקופה הראשונה היא לפני הגר"א מוילנא. בתקופה זו התענינו בתוספתא רק אנשים יחידים כמו ר' אברהם היכני (ראה בשה"ג מ"ג סימן נ"ח). ר' אברהם גומבינר בעל המגן אברהם, ר' דוד פארדו, ר' יששכר בער בן יהודה, ובעל עטרת אליהו.

התקופה השנייה מתחילה עם הופעת הגר"א. שדרך למודו נתפשט מהר בין חכמי ליטא ורייסיין. ביחוד אחרי אשר "במסירת נפש ובעז רוחני הנובע מאהבת התורה ומשלמות הידיעה הגייה מאופל השבושים... טעיות הדפוס והסופרים שנפלו בספרא וספרי ותוספות פרקי דר"א וירושלמי תלמוד בבלי סדר עולם...". תקופה זו היתה תקופת הגר"א ותלמידיו, בה קמו גדולי תורה בליטא ולמדו את התוספתא והגו בה בעיון נמרץ. מתקופה זו יש לנו הגהות הגר"א לארבעה סדרים וביאוריו לסדר טהרות, פירוש ר' אברהם בן הגר"א לנדה, הרד"ל לעוקצין, ר' יעקב הכהן לעירובין, ופירוש ר' יונה, הספרים תנא תוספאה, תוספות בכורים, מנחם שלמה, תוספות ירושלים, זכר ישעיהו, ושערי ירושלמי.

התקופה השלישית היא תקופת פולין ואוסטרית; התוספתא היא מאותם המקצעות שבתורה שבעל פה (כמו הירושלמי) שבשנות תר"כ—תר"מ נתפשט לימודם מליטא אל ארצות פולין, הונגריה ואוסטריה. מתקופה זו יש לנו הספרים מנחת יצחק, תכלת מרדכי, הגיון אריה, והיה ברכה, משנת ר' יעקב, והגהותיו של דינער.

בשנת תרל"ה פירסם הד"ר צוקרמאנדל שמצא בערפורט תוספתא בכת"י עתיק יומין, ובשנת תרמ"א הדפיסה בספר מיוחד. וזה שגרם להתחלת התקופה הרביעית — תקופת "המחקר". (אמנם ישנם מקצת "מחקרים" שקדמו לתוספתא הוצאת צוקרמאנדל, אבל לא נתרבו עד אחרי פרסום מהדורת צוקרמאנדל). תקופה זו נתנה לנו ספרים ומאמרים רבים בעברית ובלועזית, מהם מאנשים שלא שמשו כל צרכם. רוב המחקרים הם בנוסחאות התוספתא או ביחוסה למשנה או בזמן חיבורה, ורובם ככולם אינם משמשים פירוש על התוספתא.

בשנת תרפ"ה הופיע ספר חזון יהזקאל על התוספתא סדר זרעים. הוצאה מיוחדת זו של התוספתא בצרוף "הבאור הוא הפירוש הקצר על כל תיבה ותיבה ועל כל דבור ודבור של כל הלכה במקומה שהיא, והחידוש הוא הפירוש הארוך להלכה בנוגע להתייחסותה לפסקי דינים ולשאר חלקי התורה שבעל פה" פעלה פעולה עזה והתחילה "להרבות הדעת בתוספתא". הספר הוזה אשר רוח הלמוד של הישיבות מרחפת על כל דבריה, נתקבל בחוגי הלומדים כספר ערוך ומסודר אשר כל תלמודי יכול ללמוד; ומני אז יצאו שמנה כרכים וישמש כוח דוחף להפצת התוספתא בין תלמידי הלומדים. ואם כי מספר הספרים העוסקים אך ורק בתוספתא עוד לא רב כל כך — מלבד ספרי החזון יהזקאל יש לנו ספריהם של ליברמן, זלקינד, פריצקר, ואלבעק — רב הוא מספר הספרים שיצאו לאור בעשרים וחמש השנים האחרונות המפלפלים ומבארים הלכות בודדות מהתוספתא.

א. מהדורות התוספתא

מהדורות חלקי התוספתא הנדפסים עם פירושים לא נכללו במדור זה כי אם במדור הבא. מכיון שרוב הוצאות התוספתא אהם בהוצאות האלפסי, קצרותי בפרטי הביבליוגרפיה ויבואו

- במילואן במאמרי „הוצאות האלפסי אשר אתי בכת״. מהדורות האלפסי שהתוספתא נזכרת בהן על השער ציינתי בסימן כוכב כזה*.
- 1* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. ויניציאה (דפוס בובמרגי), שנת רפ״א. 2°.
- בין כל הלכה והלכה יש רוח קטן.
- 2 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. ויניציאה (דפוס בראגדין), שנת שי״ב. 2°.
- התוספתא מהסדרים קדשים וטהרות באלפס סדר נשים.
- 3 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. סביוניטה (דפוס פואה), שנת שי״ד. 2°.
- 4 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. אמשטרדם (דפוס יוסף דייץ), שנת ת״פ. 2°.
- בהתנצלות משה בן שמעון מפראנקפורט כתוב „גם בספרי התוספות עשינו אונים לתורה בהפסק לכל ברייתא וברייתא וביותר בסדרי קדשים וטהרות“.
- 5 תוספתא סדרים זרעים, מועד, וקדשים עם תרגום לטיני נדפסו בוויניציאה בשנות תקט״ו—תקי״ז בכרכים י״ז כ׳ מספרו של Ugolinus, Blasius: Thesaurus Antiquitatum Sacrarum.
- רשימה מפורטת מהשלשים ואחת מסכתות של התוספתא שיצאו בהוצאה זו נמצאת בעמודים 136/7 מספרו של פריימאן Stadtbibliothek, Frankfurt am Main, Katatog der Judaica.
- 6 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. זולצבאך (דפוס משלם זלמן), שנת תקכ״ב. 2°.
- כל הלכה מתחלת באות הגדולה קצת מחברותיה.
- 7* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. מיץ שנת תקל״ז. 8°.
- רק תוספתא ברכות, ראש-השנה, ביצה, גדה, מקואות, וכלאים.
- 8* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. ווין (דפוס אנטאן שמיד), שנת תקס״ד. 2°.
- 9 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. ווין (דפוס יאזעף הראשאנצקיא), שנת תקס״ד. 2°.
- בהוצאה זו — הוצאת הראשאנצקיא — יש הגהות המגן אברהם לתוספתא נויקין, ונדפסו בסוף כל פרק. בהתחלת התוספתא מסכת ב״ק כתוב שנדפס עם פירוש מהמחבר „מגיני ארץ“ על ארץ (ושכחו שהשם „מגיני ארץ“ הוא שם הכולל גם ה״מגן אברהם״ לר׳ אברהם גומבינער — בעל הגהות על התוספתא — וגם ה״מגן דוד״ לר׳ דוד בעל הטורי זהב).
- 10 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. סלאוויטא (דפוס דוב בער בן ישראל סג״ל, ודוב בער בן פסח), שנת תקס״ז. 2°.
- הטופס שראיתי בישיבת עץ חיים בלונדון נדפס על נייר כחול.
- 11 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. סלאוויטא (דפוס משה שפירא), שנת תקצ״ו. 2°.
- כל הלכה מתחלת באות הגדולה קצת מחברותיה.
- 12 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. ווילנא—הוראדנא (דפוס מנחם מן בן ברוך, ושמוחה זימל בן מנחם נחום), שנת תקצ״ה. 2°.
- זמן ההדפסה נמשך עד שנת תרי״ד. התוספתא באותיות רש״י ובלי פירושים.
- 13 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. פרעסבורג (דפוס אנטאן שמיד), שנת תקצ״ו. 2°.
- 14* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. חמ״ד חש״ד (יוהנסבורג, שנת תרי״ז). 8°.
- עם הגהות המגן אברהם ונדפסו בסוף כל פרק (בהתחלת ב״ק אותה הטעות שבתוספתא הרשומה לעיל מס׳ 9).
- 15 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי. ווארשא (דפוס שמואל ארגעלבראנד), שנת תרי״ט. 2°. קטן.

1 הוצאה זו מן האלפסי היא השנייה הראשונה — קושטא רס״ט — אינה מכילה את התוספתא. כמו כן אין תוספתא באלפסים שיצאו ברייתא שי״ו, קראקא שר״ו, באזיל שס״ב, לובלין שצ״ה, אמשטרדם ת״ג, שקלאו תקל״ז, פרנקפורט דמיין תנ״ט, ווילנא תקצ״ט, ווילנא תר״ג. את הוצאות האלפסי קאמוסט תקצ״ח. ואמשטרדם תקפ״א לא ראיתי ואיני יודע אם נכללה התוספתא בהן אם לאו.

16* תוספתא המצורפת להוצאת תלמוד בבלי, וזה לשון השער: מסכת ברכות מן תלמוד בבלי... והעולה על כלנה אשר ספחנו בסוף כל חלק וחלק את התוספתא ערוכה בכל ושמורה בהגה מדויקת לזכות ולהבר נוסחאותיה וזר זה סביב לה הגהות ותיקונים על פי כתב יד ישן... ונקראו בשם אור הגנוז. נדפס בהוצאת חברת המוציאים לאור בדפוס האדונים זאמארסקי ודיטטמארש בשנת כ"ר לפ"ק וזין. 2°.

הכת"י אור הגנוז נכתב בשנת ד' אלפים תתנ"ו (1096 לספה"נ). בסדר נזיקין יש הגהות המגן אברהם. התוספתא באה אחרי חידושי המהרש"א (אולם בסדר טהרות נדפסה התוספתא למסכתות מקואות ונדה אחרי המהרש"א והשאר אחרי פירוש הרא"ש לעוקצין).

17* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, לעמבערג (דפוס השותפים ישכר בק, ואברהם יצחק הענקשין). שנת תרכ"א. 8°.

ההדפסה התחילה בשנת תרכ"א (מסכת שבת) ונגמרה בשנת תרכ"ה (מסכת ברכות). עם קצת הגהות מהגר"א והמגן אברהם.

18 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, זיטאמיר (דפוס נכדי הרב מסלאוואטא: חנינא ליפא, ויהושע העשיל שפירא). שנת תרכ"א. 2°.

19* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווילנא (דפוס יוסף ראובן בן מנחם ראם). שנת תרכ"א. 2°.

התוספתא באותיות רש"י, וניתוספו לה הגהות הגר"א, המצפה שמואל ומנחת בכורים לר' שמואל אביגדור. לנזיקין וקדשים אין הגהות הגר"א, ולחולין אין מצפה שמואל, ולזבחים נקרא המראה מקומות בשם מצפה אריה. בסדר טהרות יש כמה שינויים: ממסכת אהלות עד מסכת פרה נכללו הגהות הגר"א בגוף התוספתא, וממסכת פרה עד הסוף נדפסו הגהות הגר"א בפני עצמן, ופירושו של התנא תוספאה צורף לפירושו של הגר"א בשם זו זהב ומנחת בכורים. לתוספתא נדה אין ביאור הגר"א.

20* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, בערלין (הוצאת נחמן אברהם גאלדבערג). שנת תרכ"ב. 2°.

האלפסי לא נדפס לפי סדר הזמנים — נזיקין נדפס בשנת תרכ"ב, וזרעים בשנת תרכ"ו. בנזיקין יש הגהות המגן אברהם בסוף כל פרק.

21 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, לעמבערג (בהוצאת ניסן מרגאשיס וחתנו אברהם יצחק מענקוש). שנת תרכ"ג. 2°.

22 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווארשא (דפוס האחים בני שמואל ארגעלבראנד) שנת תרל"ו. 2°.

כמדומני שהוצאה זו נעשתה עפ"י הוצאת ווארשא תרי"ט.

23* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווילנא (דפוס האלמנה והאחים ראם). שנת תרל"ו. 2°.

התוספתא באותיות מרובעות, ואלה הפירושים וכו' אשר ניתוספו להוצאת ווילנא משנת תרכ"א: נוסחאות אור הגנוז (ראה מספר 16 מרשימה זו), נוסחאות כתבי יד מתוספות כתבי יד עתיקים, הגהות המגן אברהם לנזיקין, וחסדי דוד לר' דוד פארדו על ארבעה סדרים הראשונים. בהוצאה זו מתפארים המדפיסים „וגם הדפסנו בחוברות מיוחדות באופן שתוכל להיות גלוח אל הש"ס לכל מסכת השייכה לה כי זה מקומה הראוי לה". — מסופקני אם אמנם עשו כך.

24 תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווארשא (דפוס טובי' פייבל בעלכאטאזקסי). שנת תרל"ט. 4°.

מהוצאה זו ראיתי רק החלקים זרעים ומועד, ואיני יודע אם נגמרה בדפוס.

25* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, בערלין (הוצאת יהושע גרשון מונק מווארשא), שנת תר"מ. 20.

26 תוספתא על פי כתבי יד ערפורט וויען עם מראה מקום וחילופי גרסאות ומפתחות וציור כתב יד ערפורט הוציא לאור שמואל צוקרמאנדל... פאוואלק... בדפוס יששכר בר יצחק מאיר בהאלבערשטאדט שנת תרמ"א לפ"ק. 80. 3. 4. 8. 346 דפים. צלום הכת"י והמפתחות נמצאות במספר 121 מרשימה זו.

התוספתא מתחלקת לפרקים אבל לא להלכות. הדפים א'—ח' הוכפלו עם קצת שינויים. 27* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווילנא (דפוס האלמנה והאחים ראם), שנת תרמ"א. 80.

ואלה אשר ניתוספו בהוצאה זו: באור הגר"א לתוספתא סדר טהרות על פי הנוסחא הישנה, הגהות הגר"א לתוספתא זבחים, הפירוש זר זהב מהגר"א נדפס בשלמות, מארי דמתניתין מר' יעקב כהנא לתוספתא עירובין, פירוש ר' יונה לפסחים ושקלים, פירוש ר' אברהם בן הגר"א לנדה, ופירוש הרד"ל לתוספתא עוקצין.

על השער מהוצאה זו רשום שהדפיסו גם את הפירוש "מראה כהן" מאת ר' בצלאל הכהן מוילנא לתוספתא קדשים; הוא אמנם חיבר פירוש על התוספתא סדר קדשים (ראה בתולדות הפוסקים) אבל לא נדפס בהוצאה זו.

זוהי ההוצאה הטובה ביותר מכל הוצאות ראם — ואם כי הוצאת ווילנא תר"פ מכילה גם החילופי גרסאות מכת"י ערפורט, אבל רבו בה השגיאות — והיא ששימשה מקור לצלומים שנעשו בשנים האחרונות.

28* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווארשא (הוצאת יהושע גרשון מונק), שנת תרמ"ז. 40.

כל התוספתא נדפסה באותיות רש"י חוץ מתוספתא בבא בתרא שנדפסה באותיות מרובעות. בהתחלת ב"ק נרשם שיש גם הגהות המגן אברהם, אבל לא נדפסו.

29* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווילנא (דפוס א"צ ראזענקראנק, ומ"מ שריפט-זעצער), שנת תרס"ג. 20 קטן.

30* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי, ווילנא (דפוס האלמנה והאחים ראם), שנת תר"פ. 20.

עם חילופי גרסאות מהכתב יד שנמצא בערפורט (ולא נדפסו על הגליון כי אם בסוף כל מסכת, ולפעמים בסוף כמה מסכתות), מלבד זה אין שום חידוש לגבי ההוצאה מספר 27. 31 תוספתא המצורפת להוצאת התלמוד בבלי, ברלין (הוצאת חורב), שנת תרפ"ה. 2. 80. בנוזקין יש הגהות המגן אברהם.

32 תוספתא על פי כתבי יד ערפורט ווינה עם מראה מקומות וחילופי גרסאות ומפתחות מאת הרב משה צוקערמאנדל. מהדורה שניה עם תשלום התוספתא מאת שאול ליברמן... הוצאת "מבשר" את וארמון, ירושלים תרצ"ח. 80. 32. 3. 4. 8. 346. 47. 2. 2 דפים.

מלבד קונטרס תשלום התוספתא (שיצאה גם בחוברת מיוחדת) נצלם כל הספר מהוצאת צוקערמאנדל (מספרים 26 ו-121).

33* תוספתא המצורפת להוצאת האלפסי ניו יארק (הוצאת אגודת הרבנים דאה"ב וקנדה דפוס שולזינגר) שנת תש"ד. 20.

2 בשנת תרפ"ב יצא לאור בוילנא בדפוס ראם הירושלמי הגדול, ושם כתוב שהדפיסו את התוספתא בחוברות מיוחדות שתוכלנה להיות נוספות לירושלמי, אולם בכל טופסי הירושלמי שבדקתי לא מצאתי את התוספתא, ואינני יודע אם נדפסה התוספתא או לא.

צלום מהוצאת ווילנא תרמ"א (מספר 27) ³.

34 ספר אגדות תלמוד ירושלמי סדר זרעים כרך שני למסכת פאה—ביכורים עם אגדות התוספתא לכל סדר זרעים הובא לביה"ד ע"י השותפים אפרים בן אלעזר סופר וזלמן ליב בן ישכר דוב הלוי שו"ב. פציה"ק ירושלים... בדפוס ישראל דוב פרומקין חש"ד [תרמ"ט], 4⁰. 1. 44 דפים.

לאגדות התוספתא יש פירוש מלוקט ממנחת בכורים.

ב. פירושים וחידושים על התוספתא

35 ר' אברהם בן הגר"א: פירוש לתוספתא נדה.

פירוש זה לא נדפס בפני עצמו אלא נכלל על הגליון של התוספתא הוצאת ווילנא תרמ"א והבאים אחריה.

36 אברמסקי, ר' יחזקאל: תוספתא חזון יחזקאל כולל (א) גוף התוספתא עם כל הלופי גרסאות ושנויי נוסחאות... והגהות הגר"א. (ב) באור חדש... על תעלומות התוספתא... (ג) חידושים לברר וללבן הרבה הלכות הנובעות מעמקי התוספתא. (ד) ציונים ומראי מקומות... בשם מצפה שמואל עם תוספות מרובות בשם מראה יחזקאל. חלק א' זרעים. ווילנא תרפ"ה. בדפוס האחים רוזנטל. 4⁰. 4. 126 דפים.

חלק ב' מועד ספר א' שבת עירובין פסחים. ירושלים תרצ"ד. 4⁰. 4. 142 דפים.

מסכת חולין. ירושלים תרצ"ח. 4⁰. 2. 42 דפים.

מסכת שחיטת קדשים (זבחים). ירושלים תש"ב. 4⁰. 1. 61 דפים.

בפנים הספר רשום על העמודים תוספתא קרבנות.

חלק ב' מועד ספר ב' ראש השנה יומא סוכה. לונדון תש"ב. 4⁰. 2. 50 דפים.

תוספתא סוכה לא נכללה בספר זה ורק בטעות נרשמה על השער. תוספתא רה"ש יצאה גם בחוברת מיוחדת.

מסכת בבא קמא. ירושלים תש"ח. 4⁰. 4. 77 דפים. (תגליון הראשון נסדר בלונדון).

חלק ב' מועד ספר ג' סוכה ביצה חגיגה. ירושלים תש"י. 4⁰. 2. 76. 1 דפים.

מסכת בבא מציעא. ירושלים תשי"ב. 2. 94 דפים.

גוף התוספתא. הגהות הגר"א. (חוץ מבתוספתא זבחים שלא נעתקו בה הגהות הגר"א)

והמצפה שמואל בכל חלקי חזון יחזקאל נדפסו לפי התוספתא הוצאת ווילנא תרמ"א.

37 איסערלין, ר' ישראל איסור: ספר תוספות ירושלים והוא הלכות היוצא מתוספתא ותלמוד ירושלמי... ובש"ע לא הובאו... ועוד נלוו אליו חלק ראשון מיוזרה דעה קיצור הוראת איסור. ווילנא בדפוס אברהם יצחק ובנו שלום יוסף דווארצ'ץ שנת תרל"א לפ"ק. 2⁰. 1. 2. 60 דפים.

הספר נסדר על סדר השו"ע ולא על סדר התוספתא והירושלמי.

38 ר' אליהו (הגר"א) מוילנא: ספר טהרת הקודש... על התוספתא מסדר טהרות.

בדפוס... מרדכי רבינשטיין מואלקוא לסדר ולפרט ספר טהרת הקודש לפ"ק [תקס"ד]. 8⁰. 4. 72 דפים.

פירוש זה לסדר טהרות נדפס בתוספתא הוצאת ווילנא תרכ"א והבאים אחריה.

39 — הגהות הגר"א לתוספתא.

הגהות הגר"א לתוספתא זרעים. מועד. ונשים נדפסו בראשונה בספר תנא תוספאה

3 בכל הצילומים שנעשים עכשיו מהאלפסי — לרוב מהוצאת ווילנא תרמ"א — נמצאת התוספתא: יא אפשר עדיין לרשום את כל הצילומים שיצאו לאור בשנים האחרונות.

מ' שמואל אביגדור. לתוספתא טהרות נדפסו הגהות הגר"א בראשונה בספר טהרת הקודש. ההגהות לארבעה סדרים אלו נדפסו אח"כ בהוצאות התוספתא לעמבערג תרכ"א, ווילנא תרכ"א והבאים אחרית. הגהות הגר"א לזרעים וחלק ממועד נדפסו גם בספר חזון יחזקאל. הגהות הגר"א לתוספתא זבחים (המסכת היחידה מסדר קדשים שיש לה הגהות הגר"א) נדפסו בתוספתא הוצאת ווילנא תרמ"א והבאים אחריה.

40 **אשכנזי, ר' דובערוש:** ספר **שערי ירושלמי** כולל א) פירוש נחמד על סדר זרעים עם הגהות על ב' מס' דמאי ושביעית מרבנו הגר"א מווילנא. ב) הגהות וחדושים על איזה מסכתות משארי הסדרים מהירושלמי, ג) הגהות וחדושים על איזה מסכתות מתלמוד בבלי והרי"ף. ווארשא בדפוס נתן שריפטגיטסער... בזה דו"ב בערוש"ה ל"פ"ק [תרכ"ז]. 20. 2, 22. 28 דפים.

הלפ"ק כמו שהוא רשום על השער עולה לשנת תרכ"ב, אולם מכיון שההסכמות הם משנת תרכ"ה עלינו להניח ששנת ההדפסה היא תרכ"ז, וזה מתאים לשער הלועזי. בסוף החדושים על הירושלמי יש פירוש על תוספתא פאה פרק א'.

41 **גארדין, ר' מנחם שלמה:** ספר **מנחם שלמה** חלק ראשון חדושים על גפ"ת ממסכת כריתות ופירוש על התוספתא ממסכת זו וכמה ישובים על דברי הרמב"ם בחבורו ופירושו למשניות. לפרט **כתר ל"פ"ק**, חמ"ד [שטעטין, תר"כ]. 20. 52, 38 דפים. דפי התוספתא נמנים לעצמם, והפירוש נדפס סביב לתוספתא. (על ספר זה העירני אחי הבכור מר משה, ותודתי נתונה לו על כך).

42 **גומבינר, ר' אברהם:** ספר **מגן אברהם** פירוש על התוספתא מסדר נזיקין... וגם פה תמצא לקמן חלק שני של המחבר הלחם הפנים. נדפס באמסטרדם בבית שלמה בן יוסף כ"ץ פרופס... בשנת ואני **בתמים** בטחתי אליך פדני וחנני ל"פ"ק [תצ"ב]. 80. 2, 60 דפים. הגהות המגן אברהם נדפסו אחר כך בהוצאות התוספתא וזין תקס"ד, יאהניגסבערג תרי"ז, וזין תר"כ, לעמבערג תרכ"א, בערלין תרכ"ב, ווילנא תרל"ז והבאים אחריה.

43 **דיננער, ר' יוסף צבי:** הגהות על מסכת זבחים ומנחות בבלי ותוספתא. חלק רביעי. פראנקפורט דמיין בדפוס אלימלך סלאבאטצקי תרס"ה. 40. 1, 120 דפים. הגהות על חולין וכריתות בבלי ותוספתא. פראנקפורט דמיין בדפוס אלימלך סלאבאטצקי תר"ע. 40. 4, 67, 1, 24 דפים.

החלקים הקודמים מספר זה הם הגהות על בבלי וירושלמי. ההגהות על התוספתא מועטות. 44 **זלקינד, ד"ר יעקב מאיר:** המשנה והתוספתא בנוסח מדויק עם פירוש מקיף. מסכת ברכות. הוצאת אלמנט המחבר חיפה תרצ"ט. 20. 10, 174 דפים. המשנה והתוספתא מנוקדים.

45 **יאללעש, ר' זכריה ישעיה הכהן:** ספר **זכר ישעיהו** חלק שני שאלות ותשובות... והגהות בש"ס ותוספתא. ווילנא בדפוס רש"י פין, א"צ ראזענקראנץ, ומ"מ שריפט"ר זעצער שנת תרמ"ב לפ"ק. 20. 1, 45 דפים.

רק לעשרים ואחת מסכתות מהתוספתא יש הגהותיו ואף הן מועטות. 46 **ר' יונה בן גרשון מווילנא:** ספר **התוספתא סדר זרעים**... עם פירוש מספיק וכמה הגהות. ווילנא... בדפוס המשותפים אריה ליב בן יחיאל לוריא ואחיו גרשון, אריה ליב בן דוד רי"ש, משה בן מנחם מענדל בשנת תקנ"ט לפ"ק. 80. 122 דפים. הגם שהגהות הגר"א היו בידו — כמו שהוא כותב בשער ספרו — לא נכללו בתוך ספרו (ורבים טעו כזה וחשבו שספר זה מכיל את הגהות הגר"א לזרעים). המחבר, בהשתמשו בלשון מליצה, כתב את שמו בשער ספרו כנוסח "יונה בן איש אמיתי... הרבני... גרשון"; וזה שגרם

שצוקערמאנדל טעה וחשב ששמו כשם יונה הנביא: יונה בן אמיתי. וגם מה ששווארץ קורא
הלמיד הגר"א אינו נכון, כי הוא מתאונן בהקדמתו שלא ראה את הגר"א.

47 — פירושיו לתוספתא פסחים ושקלים.

פירושים אלו לא נדפסו בפני עצמן אבל ליקוטם מהם באו בתוספתא הוצאת ווילנא
תרמ"א והבאים אחריה.

48 ר' יששכר בער בן יהודה לימא: ספר ים יששכר... והוא פירוש נחמד על
התוספתא ביצה והנה כתובים משני עבריהם מצד אחד הוא הפירוש ומצד השני הים יששכר
הוא פלפול ערוך בים התלמוד... ובסוף הספר חידושי דינים ונקרא מצודת יששכר. נדפס פה
מיץ בשנת שמת זבלון בצאתך וישכר באהליך [תקכ"ט]. 20. 2. 61, 9 דפים.
להם יששכר יש גם מהדורא בתרא. חיבר גם פירוש לתוספתא מכות שלא נדפס.

49 כהנא, ר' יעקב הכהן: פירוש לתוספתא עירובין.

פירוש זה לא נדפס בפני עצמו, אלא נכלל בשם "מארי דמתניתין" בתוספתא הוצאת
ווילנא תרמ"א והבאים אחריה.

50 לוריא, ר' דוד — הרד"ל: פירוש לתוספתא עוקצין.

פירוש זה לא נדפס בפני עצמו אלא נכלל בתוספתא הוצאת ווילנא תרמ"א והבאים
אחריה.

כמה מהגהותיו לתוספתא סדר קדשים נזכרו בפירושי ר' שמואל אביגדור.

51 ליברמן, ר' שאול: תוספות הראשונים חלק א' סדר זרעים ומועד. ירושלים
תרצ"ו. 40. 2. 126 דפים.

ספר זה יצא כחלק מספר אזכרה לזכרו של הרב קוק.
חלק שני סדר נשים נזיקין קדשים. ירושלים תרצ"ח. 40. 156 דפים.
חלק שלישי כלים—נדה. ירושלים תרצ"ט. 40. 146 דפים.
חלק רביעי מקואות — עוקצין ירושלים תרצ"ט. 40. 12. 100 דפים.
הספרים האלה כוללים פירוש על התוספתא על פי כתבי יד עתיקים וספרי הראשונים.
52 — תשלום התוספתא.

יצא כחלק מספר התוספתא צלום מהוצאת צוקערמאנדל, ירושלים תרצ"ח. 80. 32 דף.
בקונטרס זה (שיצא גם כחוברת מיוחדת) ציין המחבר הרבה מקורות לתוספתא.
53 ליפשיץ, ר' דוב בער: ספר גלות עליות באור רחב על משניות ותוספתות
דמסכת מקואות. וארשא בדפוס יצחק גאלדמאן שנת [תרמ"ז]. 20. 2. 132 דפים.
בחישוב הפרט יש להביא שם הר"ה במלואו, ועולה תרמ"ז, שנה המתאימה לשנה הלוועית.
ספר זה אינו פירוש לתוספתא מקואות, וגם נדפס בלי התוספתא, אלא בכל מקום הקשה
בהבנת המשנה מביא המחבר פירוש התוספתא בתוך פירושו למשנה.

54 ר' מנחם מטשאווס: ספר תוספות בכורים פירוש על התוספתא... סדר
מועד. נדפס בק"ק שקלאוו בדפוס המשותפים צבי הירש בן מאיר הלוי, יצחק בן שמואל ויצחק
בן שמואל ונוויל, סדר ולפרט ועלה הנה הבאתי את ראשית [תקס"ט]. 20. 3. 94 דפים.
עד דף ס"ט גוף התוספתא באותיות מרובעות, משם עד דף פ' התוספתא באותיות רש"י,
ומדף פ' עד סוף הספר אין פנים התוספתא לגמרי.

הרבה מפירושי התוספתא נזיקין וקדשים נזכרים בתוך חידושי של ר' שמואל אביגדור.

55 פארדו, ר' דוד: ספר חסדי דוד חלק א'... פירוש מרובה על... תוספתא

[זרעים, מועד, ונשים]. נדפס פה ליחידו תקל"ז. 20. 4. 167 דפים.

- חלק שני [נוזיקין]. נדפס בליוורנו שנת ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו לפ"ק [תקנ"] בדפוס אליעזר סעדון. 2⁰, 107 דפים.
- חלק שלישי... תוספות סדר קדשים... ותשלם המלאכה... ירושלים... ביום י"ב לירח תמוז שנת תר"נ לפ"ק בדפוס ישראל דוב פרומקין. 2⁰, 1, 146 דפים.
- בחלק שלישי ישנם קצת הערות מהמגיה ר' משה מאטלין.
- ספרים אלו נדפסו בלי פנים התוספתא.
- ליקוטים מתוך הפירוש חסדי דוד לארבעה סדרים הראשונים נדפסו בהוצאת ווילנא תרמ"א והבאים אחריה.
- 56 פרעדלענדער, ר' שלמה ליב: תוספתא זרעים מסודרת בתכלית הסדור ומפורשת באר היטב ע"י הפירוש חשק שלמה. פרעסבורג תר"נ. 8⁰, 9, 124 דפים.
- תוספתא סדר נשים. בדפוס אברהם אלקאלאי פרעסבורג תר"נ. 8⁰, 9, 124 דפים.
- שני הספרים האלו נדפסו עם שערים בצרפתית. מחברם הוא המוציא לאור את הירושלמי המזויף לקדשים.
- 57 פריעדמאן (איש שלום), ר' מרדכי: תוספתות סדר מועד עם פ' תכלת מרדכי ביאור רחב מבאר כל חמירא דאיכא בתוספתא... חלק ראשון כולל שבת עירובין. נדפס בדפוס... מאיר ראזענבוים סג"ל. פאקש תרנ"ח. 8⁰, 10, 122 דפים.
- חלק שני כולל פסחים — סוכה. פאקש תר"ס. 8⁰, 2, 96 דפים.
- חלק שלישי כולל ביצה—חגיגה. פאקש תרס"א. 8⁰, 4, 84 דפים.
- מחבר זה חיבר גם פירושים לתוספתא ברכות, חולין, וכתובות אבל עדיין לא נדפסו.
- 58 פריצקער, ר' אשר: תוספתא שלימה והיא כנוס תורת התנאים כל הברייתות שבתוספתא... לפי סדר המשניות סדר מועד הוצאה מדעית מנוקדת עם חילופי גרסאות ונוסחאות... ועם פירוש תוספתא מפורשת. ספר א' מסכת שבת... תל אביב תרצ"ח. 2⁰, 4, 64 דפים.
- 59 שוואדראן, ר' יצחק הכהן: תוספתא סדר זרעים עם מסורת התוספתא להראות איזה דרך ישכון התוספתא בש"ס בבלי וירושלמי... וגם עין משפט יאיר נתיב במימוני וטור וש"ע, גם תורה אור להראות איה מקום הכתובים, ועם שני פירושים האחד לבאר הפשט יקרא בשם מנחת יצחק, השני לבאר... ומראה מקור מקום טהור להרמב"ם... יקרא בשם שירי מנחה. נדפס פעה"ק ירושלים בשנת רחם ארחמנו נאם ה' לפ"ק [תר"ע] בדפוס שמואל הלוי צוקערמאן. 2⁰, 4, 103 דפים.
- בחשבון הפרט יש להביא שם הוי"ה מלא, ועולה תר"ע, שנת הסכמת אבי המחבר.
- תוספתא סדר מועד מסכת שבת... נדפס פעה"ק ירושלים בשנת תרע"ד לפ"ק בדפוס שמואל הלוי צוקערמאן. 2⁰, 1, 1, 25 דפים.
- בסוף חלק זה יש שו"ת אשר השיב המחבר לשלמה מוסיוב.
- עם מפתחות לפסוקי התנ"ך, לצמחים וכו' הנזכרים בתוספתא זרעים.
- 60 שווארץ, הד"ר אריה: התוספתא לפי סדר המשניות מעורכת ומסודרת עם פירוש הגיון אריה... חלק ראשון סדר זרעים. ווילנא בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם בשנת חמשת אלפים ושש מאות וחמשים לב"ע [תר"נ]. 8⁰, 26, 216 דפים.
- עם מפתחות לפסוקי התנ"ך, לצמחים וכו' הנזכרים בתוספתא זרעים.
- התוספתא לפי סדר המשניות דמסכת חולין. פראנקפורט דמיין פערלאג פאן י. קויפפמאן שנת תרס"א. 8⁰, 3, 41 דפים.
- התוספתא לפי סדר המשניות דמסכת נוזיקין בבא קמא. וויען תרע"ב. 8⁰, 1, 61, 20 דפים.
- ספר זה יצא בתורת תוספתא להדו"ח שנה י"ט מבית המדרש לרבנים בווינא, ויש טופסים

שגדפסו בלי הדו"ח ועליהם רשום שיצאו בפראנקפורט דמיין בדפוס זאגער אונד פריעדבערג.
התוספתא לפי סדר המשניות דמסכת הוריות.

נדפס בספר חיובל לבית המדרש לרבנים בברעסלוי, תרפ"ט, חלק א' עמודים 1—33.
התוספתא לפי סדר המשניות דמסכת מועד קטן.

נדפס בספר קובץ מאמרים לזכרון הרב צבי פרץ חיות, וויען תרצ"ג, עמודים ש"ב—שכ"ב.
61 שידלוב, ר' אלי, ז"ק: ספר עטרת אלי... וזאת תורת עולה על גביהן על
תוספתא של מסכת זבחים. פיורדא בדפוס המשובח של איצק בן דוד צ"ד בשיתוף יתמי ר' חיים
מדפיס לפרט ויקח את אדרת אליהו אשר נפלה מעליו [חקל"ו]. 8°. 48 דפים.
הספר נדפס בלי גוף התוספתא וההגות מועטות.

62 הר"ש משאנץ: ריפוש הר"ש משאנץ על מסכת בכורים ותוספתא דאגדורגנוס...
פאריש באותיות העבריות אשר לר' יחיאל ברייל תרכ"ג, 8°. 1. 7 דפים.

63 ר' שמואל אביגדור: ספר תוספתא מסדר נשים עם באורים וחידושים יכונה
בשם תנא תוספאה ואלה הם המעלות הטובות... ויקרא בשם מנחת בכורים, הארכתי פארוותיה...
בכת"י מהגאון מווילנא, לבאר דברי התוספתות... ויקרא בשם מנחת בכורים, הארכתי פארוותיה...
ונקרא בשם עטור בכורים, מראה מקומות... ונקרא בשם מצפה שמואל. נדפס בוויילנא ע"י
השותפים מנחם מן בן ברוך, ושמחה זימל בן מנחם נחום שנת תקצ"ז לפ"ק. 2°. 68 דפים.
ספר תוספתא מסדר זרעים ומועד. נדפס בוויילנא בדפוס השותפים מנחם מן בן ברוך
ושמחה זימל בן מנחם נחום שנת תר"א לפ"ק. 2°. 118 דפים.

הגם שעל השער של זרעים נזכר גם סדר מועד, בכל זאת יש שער מיוחד למועד, ושער
זה לא נמנה בין מספר הדפים.

ספר תוספתא מסדר קדשים. נדפס פה ווארשא בדפוס נתן שריפטגיסער שנת תר"ט
לפ"ק. 2°. 2, 19, 5 דפים.

חלק זה נדפס בלי ההגות הגר"א, ודפי מסכת חולין נמנים לעצמם.

מחבר זה מזכיר כמה מפירושים של ר' מנחם מטשאוס (בתוספתא נשים ונוזיקין) והרד"ל
(בתוספתא קדשים).

המצפה שמואל וליקוטים ממנחת בכורים מארבעה סדרים אלו ביחד עם המצפה שמואל
וליקוטים ממנחת בכורים משאר שני הסדרים (נוזיקין וטהרות) נדפסו בהוצאת התוספתא ווילנא
תרכ"א והבאים אחריה. המצפה שמואל נדפס גם בספרי חזון יחזקאל. ליקוטים מפירוש מנחת
בכורים נדפסו בספר אגדות תלמוד ירושלמי.

64 שפירא, ר' צבי אלימלך: ספר והיה ברכה חלק ראשון על משניות ברכות
ותוספתא. נדפס פה פרעמישלא בשנת תרל"ה בדפוס חיים אהרון זאפניק עם קנאללער. 2°. 37 דפים.

נדפס רק על התוספתא מפרק ראשון ממסכת ברכות.

ג. מחקרים ודברי בקרת על התוספתא בעברית

65 אייזלער, יהודה ליבש: דברי יהודה האחרונים על ענינים מענינים שונים.
בשנת יושב סתר לפ"ק יהיה עליכם סתרה לפ"ג [תר"ס] וויען. 8°. 25 דפים.

4 במשניות שלפנינו פרק רביעי ממסכת בכורים — פרק דאגדורגנוס — הוא כמעט העתקה מחלק
של פרק שני מתוספתא בכורים, וישנם רבים שפירשנים את הפרק הזה מסדר המשנה (ראה בהגות הגר"ב
בסוף פרק ד' מבכורים); ולכן כשהוציאו את פירוש הר"ש משאנץ על משניות בכורים, רשמו שהדפיסו פירוש
לתוספתא דאגדורגנוס — אולם לא נדע אם זה פירוש השייך לתוספתא או למשניות.

- ענין א': נוספות על בקרת נוסחאות התוספתא (נוספות למספר 90).
- 66 אלבעק, חנוך: מחקרים בברייתא ותוספתא ויחסן לתלמוד. הוצאת מוסד הרב קוק, ירושלים ה'תש"ד. 80. 4. 98 דפים.
- חלק מפרק שני מספר זה נדפס תחילה בגרמנית (ראה מספר 79).
- 67 אפפענהיים, חיים: הכללים שבמשנה ובתוספתא.¹
- נדפס במ"ע כנסת ישראל (בעמודים 351—378) הי"ל בווארשא בשנת תרמ"ז.
- 68 — תיקון נוסחאות התוספתא.
- נדפס במ"ע בית התלמוד (בעמודים 296—299, 325—329, 354—358) הי"ל בוויין בשנת תרמ"ט.
- 69 הורוויץ, חיים מאיר הלוי: ספר תוספתא עתיקתא מחלקת ראשונה והוא קונטרס מתנייתא מלכתא בו ינתנו במספר כל צבא מסכתות במשניות והתוספתא תלמוד בבלי וירושלמי ויבואו בו דרישות וחקירות על העדרת המסכתות אבות וקנין מדות ותמיד בסדר התוספתא... מגנצא בדפוס הגביר אשר בן הרה"ג דר. לעהמאנן תרמ"ט. 80. 2. 2. 16 דפים.
- עם שער גרמני. התוספתא בעמודים 1—12.
- 70 היגער, מיכאל: אגדות התנאים ספר ב' תוספתא. ניוארק תרפ"ט הוצאת בלוק. 80. 84 דפים.
- "בספר זה הנני מוציא לאור את כל האגדות הנמצאות בהתוספתא".
- 71 ווייס, אייזק הירש: בקרת ספרים על התוספתא הוצאת צוקערמאנדל. נדפס במ"ע בית התלמוד (בעמודים 390—393) הי"ל בווייזן בשנת תרמ"א.
- 72 זילבערשטיין, צבי הירש: קנאת האמת מענה להמבקר יעקב צבי יאנאווסקי (על מאמרו שנדפס בכנסת הגדולה ח"ג).
- נדפס במ"ע כנסת הגדולה (חלק ד', בעמודים 71—80) הי"ל בווארשא בשנת תרנ"א.
- 73 יאנאווסקי, יעקב צבי: מכת פירושים תוספתא סדר זרעים מסודרת... ע"י הפירוש חשק שלמה.
- נדפס במ"ע כנסת הגדולה (חלק ג', בעמודים 209—235) הי"ל בווארשא בשנת תרנ"א.
- 74 — תחת השבט (מחברת ראשונה) תכיל בקרבה שלשה מאמרי בקרת: מכת הפרושים (חוברת ב')... ברדיטשוב בדפוס חיים יעקב שעפטיל שנת לכדו השועלים המחבלים לפ"ק [תרנ"ו]. 80. 30 דפים.
- בעמודים 5—30 בקרת על תוספתא סדר נשים עם הפירוש חשק שלמה.
- 75 פריעדלענדער, שלמה יהודה ליב: קשר בוגדים מאמר נגד הד"ר שווארץ בקארלסרוהע מאת המחבר פי' חשק שלמה על ש"ס התוספתא. להשיגו חנם אין כסף מאת המחבר. פרעסבורג תרנ"א נדפס בדפוס אברהם י' דוד אלקאלאי. 80. 8 דפים.
- 76 — מבוא לתוספתא... עם הפירוש חשק שלמה. טירנוי תר"צ בדפוסו של ליפמאן הכהן קאטצבערג. 80. 5. 42 דפים.
- עם הקדמה בלועזית.
- 77 קאסאווסקי, חיים יהושע: אוצר לשון התוספתא. ספר המתאימות (קונקורדנציה) לששה סדרי התוספתא כרך א' אות א'. ירושלים תרצ"ג דפוס העברי. 40. 4. 338 דפים.
- כרך ב' אות ב'—ו'. ירושלים ת"ש דפוס רפאל חיים הכהן. 40. 2. 258 דפים.
- 5 בספרים הרבה מדובר על היחס בין התוספתא למשניות, כמו דרכי המשנה לר"י פראנקל וכדומה, אולם מכיון שמדובר בהם בתוספתא לא בדרך סדורי לא הכללתי אותם לרשימתי.

כרך ג' אות ז'—י'. ירושלים תש"ב. 4°. 2. 318 דפים.

ספר זה נסדר על פי התוספתא הוצאת צוקערמאנדל.

78 שור, ר' יעקב: משנת רבי יעקב — מבוא על התוספתא מפיץ אור בהיר על התוספתא ואופן סידורו ומי חברו וע"ד התוספתות המובאות בש"ס. ובראשו נלוו לו קונטרס זכור זאת ליעקב... ימי חייו. פיעטרקוב בדפוס העניך פאלמאן שנת תר"צ. 4°. 2. 28 דפים. נדפס מקודם בהמאסף "שערי תורה" הי"ל בווארשא בשנת תרע"ד (בחוברת ב' ובהוספה לחוברת ד') אבל כמדומני שלא נגמר שם.

ד. מחקרים ודברי בקרת על התוספתא בלשונות לעז

79 Albeck, Chanoch: Die Herkunft des Toseftamaterials. M.G.W.J., LXIX.

(1925), pp. 311-328.

מאמר זה תורגם לעברית, ונכלל (בשינויים) בספרו מחקרים בבריתא ותוספתא. (לעיל: מס' 66).

80 Blau, Ludwig: Revue—Tosefta und Boraitha par M.S. Zuckermann. — R.E.J.,

LXVII (1910), pp. 1-23.

81 Bowman, John: Fragments of the Tosefta from the Cairo Genizah and their importance for the text of the Tosefta. — Transactions of the Glasgow University Oriental Society, XI (1945) pp. 38-47.

82 Brüll, N.: Recension — Die Tosefta nach den Erfurter und Wiener Handschriften von Zuckermann, und Die Tosifta des Tractates Sabbath von Schwarz. — Jahrbücher für Jüdische Geschichte und Literatur, Frankfurt 1883, (Band V) pp. 144-148.

83 — Begriff und Ursprung der Tosefta. — Zunz Jubelschrift (Berlin 1884), pp. 92-110.

84 — Recension—Supplement von Zuckermann, und Die Tosefta des Tractates Erubin von Schwarz. — Jahrbücher für Jüdische Geschichte und Literatur, Frankfurt 1885, (Band VII), pp. 109-111, 140-144.

85 — Recension—Tosefta Zraim von Friedländer, und Tosefta Zraim von Schwarz. — Central Anzeiger, 1890, pp. 9, 75.

86 Cohen, Boaz: Mishnah and Tosefta; A Comparative Study. Part 1, Shabbat, New York (J.T.S.A.), 1935. 8°. X+160 pp.

87 Danby, Herbert: Tractate Sanhedrin — Mishnah and Tosefta. London (S.P.C.K.), 1919. 8°. 148 pp.

88 Dünner, J. H.: Halachisch-kritische Forschungen; Beiträge zur Ermittlung der Entstehungsweise und Abfassungszeit der Tosephtha, des Siphra und Siphre. — M.G.W.J., XIX (1870), pp. 298-308, 355-364.

89 — Die Theorien über Wesen und Ursprung der Tosephtha. Amsterdam, 1874. 8°. IV+96 pp.

90 Eisler, Leopold: Zur Textkritik der Tosefta. — Beiträge zur Rabbinischen Sprach- und Alterthumskunde, Theil IV, Wien 1890. pp. 1-126.

91 Fiebig, Paul: Der Tosephthatraktat Roš Haššana. In vokalisiertem Text mit sprachlichen, textkritischen und sachlichen Bemerkungen, Bonn (Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen, No. 130), 1914. 8°. 16 pp.

92 Greenup, A. W.: Sukkah, Mishnah and Tosefta. London (S.P.C.K.), 1925. 8°. VI, 90 pp.

- 93 Guttman, Alexander: Das redaktionelle und sachliche Verhältnis zwischen Mišna und Tosepha. Breslau, 1928. 8°. VIII, 196 pp.
- 94 — Das Problem der Mišnaredaktion aus den Sätzen Rabbis in Mišna und Tosephta synoptisch beleuchtet. Festschrift des Jüdisch-Theologischen Seminars, Breslau 1929. II. Band, pp. 95-130.
- 95 Hoffmann, D.: Bemerkungen zur Kritik der Mischna (Theil 17 — Mischna und Tosefta). — M.G.W.J., IX (1882), p. 153.
- 96 Holtzmann, Oscar: Der Tosephtharaktat Berakot. Text, Übersetzung und Erklärung. Giessen (Beihefte zur Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft, XXIII), 1912. 8°. XVI, p. 99.
פנים התוספתא מנוקדת.
- 97 Horowitz, H.: Recension — Tosefta Seraim von Schwarz. M.W.J., XVIII (1891), pp. 145-154.
- 98 Krengel, J.: Variae Lectiones zur Tosefta. — M.G.W.J., XLV (1901), pp. 20-44.
- 99 Laible, H.: Der Tosefta-Traktat Berachot aus dem Hebräischen ins Deutsche übers. Programm des K. Bayer. Progymnasiums zur Rothenburg o/Tbr für das Schuljahr 1901/2.
- את הספר הזה וגם הספר שבמספר 104 לא ראיתי — ורשימתי על פי רשימת פריימאן.
- 100 Lauterbach, J. Z.: Tosefta. — Jewish Encyclopedia. vol. XII (pp. 207/9).
עם רשימה ביבליוגרפית קטנה מאת זאב באכער.
- 101 Malter, Henry: A Talmudic Problem and Proposed Solutions. — J.Q.R. (N.S.), II, (1912), pp. 75-95.
על הדעות השונות על זמן תבואת התוספתא ובעיקר על דעת צוקערמאנדל.
- 102 Marx, Alexander: Review — Einleitung in den Talmud by Strack. — J.Q.R. (N.S.), XIII, (1923), pp. 354-5.
- 103 Rosenthal, L. A.: Recension — Die Tosefta des Traktats Nesikin. Baba Kama von Schwarz. — Jüdisches Literaturblatt, XXXIV (1912), pp. 77-89, 129-140, 175-183.
- 104 Rousselle, E. A.: Historisch-kritische Einführung in den Tosephtharaktat Pesachim. Dresden (Heidelberger Dissertation), 1916.
- 105 Schwarz, Adolf: Studien über die Tosifta. — M.G.W.J., XXIII (1874), pp. 464-470, 561-8. XXIV (1875), pp. 25-31, 87-90, 126-139.
- 106 — Studien über die Tosifta, II: Die Tosifta zu Schekalim. — M.G.W.J., XXIV (1875), pp. 274-281, 325-330, 351-366, 460-472, 492-500.
- 107 — Recension — Die Tosefta nach den Erfurter und Wiener Handschriften von Zuckermendel. — M.G.W.J., XXX (1881), pp. 85-95.
- 108 — Die Tosifta der Ordnung Moëd in ihrem Verhältnisse zur Mischna. Erster Theil: Der Tractat Sabbath. Karlsruhe, 1881. 8°. VIII, 140 pp.
- 109 Die Tosifta der Ordnung Moëd — Zweiter Teil: Der Tractat Erubin. Karlsruhe, 1882. 8°. II, 120, 40 pp.
במסרים אלו יש פנים התוספתא לשבת ועירובין.
- 110 — Erklärung gegen Zuckermendel. — Allgemeine Zeitung des Judenthums, LXXIII, No. 29, p. 348.
- 111 — Das Corruptel in der Tosifta Kethubot Cap. XI. — Jüdisches Literaturblatt XXI (1892), p. 78.

112 — Die Tosifta des Traktates Nesikin Baba Kamma, geordnet und kommentiert mit einer Einleitung: Das Verhältnis der Tosifta zur Mischna. Wien (Beigabe zum XIX. Jahresbericht der israelitisch-theologischen Lehranstalt in Wien), 1912. 8°. XL, 122 pp.

ראה למעלה מספר 60.

113 — La Problème de la Tosefta. — Mélanges Israel Levi, R.E.J., LXXXII (Paris, 1926). pp. 287-299.

114 Spanier, Arthur: Die Toseftaperiode in der Tannaitischen Literatur. Berlin (Veröffentlichungen der Akademie für die Wissenschaft des Judentums, Bd.1), 1930. 8°. X, 160 pp.

115 Strack, Hermann L.: Einleitung in den Talmud, Fünfte Ausgabe, 1925. (Kapitel 8 — die Tosefta).

בספר זה יצא אחר כך בתרגום אנגלי (פילדלפיה, 1945).

116 Williams, Lukin A.: Tractate Berakoth (Benedictions) Mishna and Tosephta. London (S.P.C.K.), 1921. 8°. XXVI, 95 pp.

117 Zuckermann, M. S.: Die Erfurter Handschrift der Tosefta. Berlin 1876. 8°. X, 119 pp.

118 — Der Wiener Tosefta Codex. — Das Jüdische Literaturblatt 1877.

119 — Tosefta Varianten. — M.G.W.J., XXIX (1880), pp.45-7; XXX (1881), pp.65-77.

120 — Tosefta Varianten. — Das Jüdische Literaturblatt, X (1881), pp. 22, 99, 150.

121 — Supplement enthaltend Übersicht, Register und Glossar zur Tosefta. Trier, 1882. 8°. (6). (2), XCIV pp.

בספר זה יש הצלום והמשפחות מהתוספתא הוצאת צוקערמאנדל (מספר 26).

122 — Nachtrag zu meiner Tosefta-Ausgabe. — M.G.W.J., XLIII (1893), pp. 289-293.

123 — Nachtrag zu meiner Tosefta-Ausgabe. Verbesserte Abdruck aus der M.G.W.J. Berlin, 1899. 8°. 7 pp.

124 — Prospect: Tosefta, Mischna und Boraitha, Frankfurt a. Main, 1908. 8° XVI pp.

125 — Besprechungen: Tosefta, Mischna und Boraitha, erster Band. — M.G.W.J., LVII (1908), pp. 626-630.

126 — Tosefta, Mischna und Boraitha in ihrem Verhältnis zu einander oder palästinensische und babylonische Halacha. Erster Band. Frankfurt a. M., 1908. 8°. XXX, 484 pp.

127 Besprechungen: Tosefta, Mischna und Boraitha, zweiter Band. — M.G.W.J., LVIII (1909), pp. 627-633.

128 — Tosefta, Mischna und Boraitha. Zweiter Band. Frankfurt a.M., 1909. 8°. XVI, 508 pp.

129 — Register zu Band I und II von Tosefta, Mischna und Boraitha. Frankfurt a. M., 1910. 8°. VIII, 26 pp.

130 — Befreiung der Frauen von bestimmten religiösen Pflichten nach Tosefta und Mischna. — Israel Lewy Festschrift, Breslau 1911, pp. 145-172.

ביבליוגרפיה של ביבליוגרפיות על תקופת השואה

מאת

פיליפ פרידמן (ניו יורק)

(סוף : עין קס. כרך ב"ח ע' 410—415)

ג. לועזית

- 96 Ahrens, Franz. Widerstandsliteratur. Ein Querschnitt durch die Literatur über die Verfolgungen und den Widerstand im Dritten Reich. Hamburg, VVN (Vereinigung der Verfolgten des Nazi Regimes), 1948. 45 pp.
- 97 Aufricht, Hans. War, Peace and Reconstruction. A classified Bibliography. New York, Commision to Study the Organization of Peace, 1943. 52 pp.
- 98 Baron, Salo W. Bibliography of Jewish Social Studies, 1938-39. New York, Conference on Jewish Relations, 1941. IV, 291 pp. (Jewish Social Studies Publications, 1).
- 98a Baumgart, Jan. Bibliografia historii polskiej za rok 1948. Krakow, Polskie Towarzystwo Historyczne, 1952. VI, 90 pp.
- 99 Baynes, Norman H. A Short List of Books on National Socialism. Publ. for the Historical Association by P.S.King and Staples, London, 1943, 16 pp.
- 100 Berendsohn, Walter Arthur. Die humanistische Front. Einführung in die deutsche Emigrantenliteratur, Teil 1:1933-39. Zürich, Europa Verlag, 1946. 110 pp.
- 101 Bibliographie des Generalgouvernements, Neuerscheinungen. Deutsche Forschung im Osten, Cracow, vol.1 (1941), no.6, p.41-45; vol.2 (1942), no.1-2 p.58-64; no.6, p.231-238; vol.3 (1943), no.3, p.100-105, no.6, p.226-30.
- 102 Bibliography of the Period 1864-1945 (in Polish History). Dzieje Najnowsze, p.175-181, 604-650.
- 103 Bibliography of German Prisons and Concentration Camps. — Dzieje Najnowsze p.176-181.
- 104 Bielatowicz, Jan. Bibliografia drukow polskich we Wloszech 1.IX.1939-1.IX.1945 (Bibliography of Polish Publications in Italy). Rome, Biblioteca Orla Bialego, 1946. 52 pp.
- 105 Biernacki, Mieczyslaw. The September Campaign in the Polish Literature. — Dzieje Najnowsze, p.336-351.
- 106 Blau, Bruno. Nazi Documents in New York YIVO's collections. — Wiener Library Bulletin vol.5, no.1-2 (Jan.-March 1951).
- 107 Bloch, Joshua. Jews in Biography and Autobiography 1946.47. — Independent Jewish Press Service, New York, July 29, 1947. p.1-5.
- 108 Bloch Joshua. Nazi Germany and the Jews. An annotated Bibliography. — The American Jewish Year Book vol.38 (1936/37), p.135-174, and reprint.
- 109 Blumental, Nachman. What do mean for us the Ringelblum Archives. — Opinja no.7 (20), (Warsaw-Lodz, Nov.8.1947).

- 110 **Boeschenstein, H.** The German Novel 1939-1944. Toronto, University of Toronto Press, 1949. 189 pp.
- 111 **Bolschewismus — Judentum.** Eine Zusammenstellung einschlägigen Schrifttums. Leipzig, Koehler und Volkmar, 1939. 40 pp. — (In the Library of the Amer. Jew. Committee, N.Y.).
- 112 **Bourgin, G.** Research in France. — World War II in the West (Amsterdam, 1950). 3 pp. mimeogr. תנועת המחתרת בצרפת
- 113 **Brown, John J.** Dichter des Widerstandes. Hoffnung und Verzweiflung in den Lagern. — Frankfurter Hefte vol.1, no.1 (April 1946), p.83-88.
- 114 **Brustin-Berenstein, T(atiana).** Documents and Eye Witness Records in the Second Part of the Underground Archives of the Warsaw Ghetto. — Biuletyn ZIH no.1 (Jan.-July 1951), p.51-58.
- 115 **Burr, N.R.** Bibliographical Sources for Foreign Countries. vol.2: Germany and Austria. Washington D.C., U.S. Library of Congress. General Reference and Bibliography Division, 1945. 211 pp.
- 116 **Catalogus** van de Nederlandse ondergrondse pers. Amsterdam, Netherlands State Institute for War Documentation, (in print).
קטלוג של למעלה מאلف תעודות המחתרת שנרשמו בימי הכבוש הנאצי.
- 117 **Catarella, Michele.** Guido bibliografico degli scrittori italiani in esiglio 1925-1945. — Belfagor. Florence, May 31, 1949.
- 118 **Conover, Helen, F.** The Nazi State War Crimes and War Criminals (Bibliography). Washington D.C., U.S. Library of Congress, 1945. 132 pp. mimeogr.
- 119 **Datner, Szymon.** The Archival Collection of the Jewish Administration of Ghetto Lodz, or the so-called Rumkowski Archives. — Biuletyn ZIH. Warsaw, March, 1950. p. 17-18.
- 120 **Debyser, M.F.** International Bibliography of the Second World War. — World War II in the West. 10 pp. mimeogr.
- 121 **Deutsches Institut fuer die Geschichte der nationalsozialistischen Zeit.** Folgende Publikationen befinden sich zur Zeit (Juni 1951) in Vorbereitung oder werden im Auftrage des Instituts bearbeitet. (München 1951). 4 pp. mimeogr.
רשימת הפרסומים הנמצאים בשלב של הכנה.
- 122 **Deutsches Ostschrifitum.** Eine Auswahl von Büchern um den Kampf und Ausbreitung im östlichen Lebensraum unseres Volkes. Leipzig, Börsenverein der deutschen Buchhändler, 1940. 32 pp.
- 123 **The Displaced Persons Analytical Bibliography.** Report Supplemental of a Special Subcommittee of the Committee on the Judiciary House of Representatives pursuant to H.Res. 238. 81-st Congress, 2-nd Session, House Report no.1687. Washington D.C., U.S. Government Printing Office, 1950. 82 pp.
- 123a **Duker, Abraham G.** Books (Books and research on the Great Jewish Catastrophe). — Zionist Quarterly vol.i, no.4 (1952), p. 82-84.
- 124 **Duker, Abraham G.** Martyrs and Heroes. Review of the Hurban Literature in 1948. — Tog. New York, Jan.9.1951 (Engl. page).

- 125 **Duker, Abraham G.** Publications on Jewish Post-War Problems. — American Jewish Year Book vol.45 (1943/44), p.16-22.
- 126 **Dunin-Wąsowicz, Krzysztof.** Studies on German Camps in the Bulletins of the Chief Commission to Study German Crimes in Poland. — Dzieje Najnowsze, p.583-88.
- 127 **Eisenbach, Artur (Aaron).** The Underground Historical Archives. — Biuletyn ZIH. Warsaw, March 1950, p.6-7.
- 128 **Epstein, Fritz T.** The Activities of the Hoover Library and Institute on War, Revolution and Peace as far as World War II is concerned. — World War II in the West. 2 pp. mimeogr.
- 129 **Exposition: Les Juifs dans la Resistance.** Paris 1947. 16 pp. illus.
אוחזר פרטים ביוזמת ר' מנחם 19.
- 130 **Farago, Ladislav, ed.,** German Psychological Warfare. Survey and Bibliography. With co-operation of Gordon W. Allport, J.G. Beete-Clark, Edwin G. Boring, and others. Interpretative summary by Kimball Young. New York, Committee for National Morale, (c.1941). 133 pp. p.63-133: Bibliography.
- 130a **Farago, Ladislav and Gittler, Lewis Frederick, ed.,** German Psychological Warfare. First definitive edition. New York, G.P. Putnam's Sons, 1942. 302 pp. p.179-206: Bibliography.
- 131 **Fonti documentarie e memorialistiche per la Storia della Seconda Guerra Mondiale.** — Revista Storica Italiana. 1948.
- 131a **Fried, John, H.E.** The Nuremberg Trials and the Historical Sciences. — World War II in the West. 11 p. mimeogr.
- 132 **Friedman, Philip.** American Jewish Research and Literature on the Jewish Catastrophe of the Years 1939-45. — World War II in the West. 20 pp. mimeogr.
- 133 **Friedman, Philip.** American Jewish Research and Literature on the Jewish Catastrophe of 1939-1945. — Jewish Social Studies vol.XIII (1951), no.3, p.235-250, and reprint.
- 133a **Friedman, Philip.** The Bibliography of the Warsaw Ghetto, Jewish Book Annual vol.xi (1952-53), p. 121-29, and reprint.
- 134 **Friedman, Philip.** The European Jewish Research on the Recent Jewish Catastrophe in 1939-1945. — Proceedings of the American Academy for Jewish Research, vol.XVIII (1949), p.179-211, and reprint.
- 134a **Friedman, Philip.** The Jews of Greece during the Second World War. Joshua Starr Memorial Volume. New York, 1953. p. 241-48, and offprint.
- 135 **Friedman, Philip.** Polish-Jewish Historiography between the Two Wars.—Jewish Social Studies vol. XI (1949), p.373-408, and reprint.
- 136 **Friedman, Philip.** Research and Literature on the Recent Jewish Tragedy. — Jewish Social Studies vol.XII (1950), p.17-26.
- 137 **Friedman, Philip and Pinson, Koppel S.** Some Books on the Jewish Catastrophe. — Jewish Social Studies vol.XII (1950), p.83-94, and reprint.
- 138 **Fuss, Felicia.** Displaced Persons. A Selected Bibliography. New York, Russel Sage Foundation, 1948. 11 pp.
- 139 **Gossudarstvyennaya publitchnaya istoricheskaya Biblioteka.** Velikaya otchestvennaya vojna sovetskogo naroda (The Great National war of the Soviet Nation). Annotated

- bibliography for a Year of War. Moscow, Gossudarstv. biblioteko-bibliographicheskoye izdatelstvo NKP.R.C.F.C.R., 1942, 108 pp.
- 140 **Grierson, Philip.** Books and Pamphlets on Russia. — Slavonic and East European Review vol.XXIV (1946), p.133-147; XXV (1946-47), p.508-517; XXVI (1947-48), p.512-518; XXVII (1948-49), p.556-562.
- 141 **Gruess, Noe and Gruenbaum, Diana.** Rok Pracy Centralnej Żydowskiej Komisji Historycznej (A Year of Activities of the Central Jewish Historical Commission). Lodz, Centr. Jew. Histor. Comm., 1946. X, 45 pp. — 5 pp. illus.
N. Gruess: A Year of Activities, p.5-35; D. Gruenbaum: The Collections of the Centr. Jew. Hist. Commission. p.39-49.
- 142 **Gsovski, Vladimir.** New Material on War Crimes Trials in Nuremberg. — The Library of Congress Information Bulletin vol.9. no.33 (Washington D.C., Aug.14.1950), p.14-15.
- 143 **Gunzenhäuser, Max.** Bibliographie zur Nationalitätenfrage und zur Judenfrage der Republik Polen 1919-1939. 1.ed. Stuttgart, 1941; 2-nd enlarged ed. Stuttgart 1943. Weltkriegsbücherei. Institut für Weltpolitik. No.32. 76 pp. — p.53-68: Die Judenfrage in Polen.
- 144 **Hadsel, L. Fred.** Some Sources on the Resistance Movement in France during the Nazi Occupation. — Journal of Modern History XVIII (1946), no.4, p.333-340.
- 145 **Halévy, Mayer.** Pour une lexicographie du "Churban". — Les Juifs en Europe, p.161-164.
- 146 **Halévy, Mayer.** Sur la bibliographie historique judéo-roumaine. — Les Juifs en Europe 1939-1945. Paris, 1948, p.160-61.
- 146a **Halley, Fred G.** Preliminary Inventory of the Records of the US Counsel for the Reconstruction of Axis Criminality. Washington D.C., US National Archives, 1949. 182 pp.
תיאור מפורט של הדינים וחשבוניות שנתקבלו בארכיון הלאומי מאת
הם אינם כוללים את הור"ה של משפט גורמברג.
Us Chief of Counsel
- 147 **Heiden Konrad.** Les vèpres hitlériennes, Paris, F.Sorlot, 1939. Bibliography: p.175-190.
אורו פרטים באנגלית; The New Inquisition. New York, 1939
- 148 **Herzberg, Arno.** The Last Days of the German Jewish Press. — Contemporary Jewish Record vol.V (1942), p.145-53.
- 149 **Hevesi, Francis.** Recent Jewish Literature in Hungary. — American Jewish Year Book vol.49 (1947-48), p.71-75.
- 150 **Higelke, Kurt.** Führer durch Schriften und Hilfsmittel. Rassenpolitische Unterrichtspraxis, 4-th ed. Berlin-Leipzig, 1943, p.376-408. — p.403-404: Die Judenfrage.
- 151 **Institute of Jewish Affairs.** Report on the Institute of J. Affairs for the Period Febr. 1.1941—April 30.1947. New York, 1947. 122 pp. mimeogr.
- 152 **Jacoby, Gerhard.** Racial State. The German Nationalities Policy in the Protectorate of Bohemia-Moravia. New York, Institute of Jewish Affairs, 1944. 355 pp. — p.327-347: Bibliography.
- 153 **Les Juifs en Europe 1939-1945.** Rapports présentés à la première conférence Européenne des Commissions Historiques et des Centres de Documentation Juifs. Paris, Éditions du Centre, 1949. 253 pp.

- 154 **Katalog zur antifaschistischen Ausstellung "Niemals Vergessen"**, Sept.-Nov. 1946. Vienna, Künstlerhaus. 62 pp. — 16 pp. illus.
- 155 **Kempner, Robert M.W.** Distorting German History. Current Publications in Former Reich whitewash the War and Hitlerism. — "Prevent World War III" no.34 (New York, March-April 1950).
- 156 **Kiedrzyńska, Wanda.** Survey of Memoirs from Hitlerite Camps and Prisons. — *Dzieje Najnowsze*, p. 161-173.
- 157 **Kiedrzyńska, Wanda.** Zestawienie międzynarodowej literatury o hitlerowskich obozach koncentracyjnych. (A Bibliography of the International Literature about the Hitlerite Concentration Camps). Warsaw, Instytut Historii Najnowszej, 1950. 80 pp. mimeogr.
- 158 **Kluge, Paul.** Der deutsche Widerstand. Eine kritische Literaturübersicht. — *Historische Zeitschrift* vol.169, no.1 (April 1949), p.136-161.
- 159 **Kolosváry-Borcsa, Mihály Vitéz.** A zsidókérdés Magyarországi irodalma (The Literature on the Jewish Question Published in Hungary). Budapest, Stadium, 1943. 311 pp. p.7-77: Introduction on the Jewish question in Hungary throughout the centuries; p.81-284: Bibliography of the Jewish question (about 3.100 bibliograph. entries); p.287-311: List of 782 Jewish writers and litterateurs (in Hungary).
- 160 **Kulischer, Eugène M.** Europe on the Move. New York, Columbia University Press, 1948. 377 pp. — p.327-357: Bibliography.
- 161 **Krüger, Claus.** Aufklärungsschrifttum zur Judenfrage in Skandinavien. — *Weltkampf* 1943, p.79f.
- 162 **Kula, Witold.** The Economic Life of the Polish Lands under the Occupation (A bibliographical survey). — *Dzieje Najnowsze*, p. 138-160.
- 162a **Langemeyer, B.E.** De literatur over Neurenberg na de uitspraak (Literature concerning Nuremberg after the Verdict). Versl. Prov. Utrechts Gen., 1948. p.68-89.
- 163 **Lemkin, Raphael.** Axis Rule in Occupied Europe. Washington D.C., 1944. 674 pp. — p.641-665: Bibliography.
- 164 **Liste der auszusondernden Literatur.** Hrsg. von der Deutschen Verwaltung für Volksbildung in der sowjetischen Besatzungszone. Vorläufige Ausgabe nach dem Stand von 1. April 1946. Berlin, Zentralverlag, 1946. 526 pp.
ספרים, חוברות ופריודיקה אנטישמיים, פאשיסטיים ונאציים, שנחפרסמו בגרמנית עד לשנת 1945.
- 165 **Les Livres Juifs.** Éléments de bibliographie des ouvrages sur le judaïsme existants en librairie. Liste établie pour le Consistoire Central par les soins des Éditions du Chant Nouveau. Paris, 1947. 20 pp.
- 166 **Loewenthal, Rudolf.** The Jewish Press in China. — *The Religious Periodical Press in China*. Peking, 1940. p.251-266.
- 167 **Loewenthal, Rudolf.** Jews in China. An annotated bibliography. — *Chinese Social and Political Science Revue* vol.XXIV (1940), p.113-234.
- 168 **Loewenthal, Rudolf.** La presse juive à Shanghai après la guerre du Pacifique (Supplement). — *Bulletin de l'Université d'Aurore*, Shanghai, 1947. p.183-191, 429-433.

- 169 **Mark, B.** The Resistance Movement and the Origin of the Uprising in the Warsaw Ghetto. — *Biuletyn ŻIH* no.1 (Warsaw, Jan.-July 1951), p.3-26.
מתאר את המסמכים שנמצאו זה לא כבר בחלק השני של ארכיוני מחתרת הגיטו.
- 170 **Martyrs and Heroes of the Ghettos.** An Exhibition presented by the Jewish Labor Committee. New York, 1952. 12 pp.
- 171 **Mayer, Hans.** Vom "Braunbuch" zum "SS-Staat". Bilanz der Widerstand- und K.Z. Literatur. — *Jüdische Rundschau* vol.2, no.14-15 (Marburg a.d. Lahn, 1947).
- 171a **Michel, H.** Les principales sources françaises de l'histoire de la Deuxième Guerre Mondiale. — *Revue Historique* vol.CC (1948), p.206-19.
- 171b **Moch, M.** Publications et livres collaborationnistes. — *Agir*, no.1-2 (Dec. 13. 1950, Jan. 1951).
- 172 **Munkácsi, Ernest.** L'historiographie juive en Hongrie. — *Les Juifs en Europe*. Paris, 1948. p.196-199.
- 172a **Namenyi, Ernest.** Bibliographie juive européenne, in *La Vie Juive*, first instalment: no.16 (April 1952) 21-24 (continued to date).
- 173 **Der neue deutsche Osten.** Eine Bibliographie. Leipzig, Koehler, 1940. 88 pp.
- 173a **Neumann, Inge S.** European War Crime Trials. A Bibliography compiled and accumulated by Inge S. Neuman. Additional Material furnished by the Wiener Library. London. Edited by Robert A. Rosenbaum. New York, Carnegie Endowment for International Peace, 1951, 113 l. mimeographed.
- 174 **Payr, Bernhard.** Phönix oder Asche? Dortmund, Volksschaft-Verlag, 1942, 410 pp.
המחבר סופר נאצי, טוקר 78 ספרים שנכתבו בצרפת לאחר מפלתה, ביניהם ספרים על בעיית היהודים, בעיית הגזע ועוד.
- 175 **Poliakov, Leon.** Le Centre de Documentation Juive Contemporaine, ses archives, ses publications. — *Cahiers de l'Histoire de la Guerre* no.2 (Oct. 1949), p.39-44.
- 176 **Praesent, Hans.** Neue deutsche Doktorarbeiten über das Judentum. — *Die Judenfrage* vol.7 (1943), no.22, p.351-53; *Der Weltkampf* 1944, p.103 ff.
- 177 **Prinzhorn, Fritz, ed.** Europa Bibliographie. 8-te Abteilung: Ostland. T.3: Baltische Staaten.. Band 1:1939-1942. Leipzig, Otto Harassowitz, 1944, 73 pp. Deutsches Auslands wissenschaftliches Institut.
- 178 **The Raw Material of History.** — *Wiener Library Bulletin* vol.V, no.3-4 (1951), p.20.
- 179 **Rijksinstituut voor Oorlogsdokumentatie.** List of the Principal Publications on the History of the Netherlands in the Second World War (in Dutch and Engl.). No.1 (June 1949), 19 pp. mimeogr.
- 180 **Rijksinstituut voor Oorlogsdokumentatie.** Preliminary Survey of the Collections. No.1 (Sept. 1949): The Netherlands. 20 pp. mimeogr.
- 181 **Rogalski, Aleksander.** The Literature about Germany in France. — *Przegląd Zachodni* vol.IV, no.2 (Poznan 1948), p.200-206.
- 182 **Scanlon, Helen L.** War Crimes. A selected List. Washington D.C., Carnegie Endowment for International Peace Library. Selected Bibliographies. no.14 (1945). 16 pp. mimeogr.
- 183 **Schechtman, Joseph B.** European Population Transfers 1939-1945. New York, Oxford University Press, 1946. 532 pp. — p.509-520: Bibliography.

- 184 **Schneidermann, Harry.** Books of the War Years. A selected list of books of Jewish interest published in the U.S. 1939-1944.—*Jewish Book Annual* vol.III (1944-45), p.45-51.
  - 185 **Schwab, Hermann.** A World in Ruins. History, Life and Work of the German Jewry (From the earliest Settlement till its final Extinction). Transl. by Charles Fullman. London, E.Goldston, 1946. 316 pp., plates, 2 maps. — p.303-308: Bibliography.
  - 186 **Shanahan, W.O.** The Literature on War. — *The Review of Politics*, April and July 1942.
  - 187 **Sottochiesa, G.** Bibliography about Racial Problems.—*La Difesa della Razza*, 1939, no.10.
  - 187a **Spier, Henry O.** World War II, in: *Our Magazines and Books* September 1939 to September 1945. A Bibliography. n.p. n.d. 97 p.p.
  - 188 **Szner, H.** Our Materials (to the History of the Warsaw Ghetto Uprising). *Nasze Slowo* no.7 (Łódź-Warsaw, April 19, 1947).
  - 189 **Tihany, Leslie C.** Bibliography of Post-Armistice Hungarian Historiography, *The American Slavic and East Europ. Rev.* vol.VI, no.16-17 (1947), p.158-178, and reprint.
  - 190 **Tillion, G.** French Research on the Concentration Camps. — *World War II in the West*. 6 pp. mimeogr.
  - 191 **Ufficio Storico (delle Ministero della Difesa).** Saggio bibliografico sulla Seconda Guerra Mondiale. Rome, 1949.
  - 192 **Unger, Erich, ed.** Das Schrifttum des Nationalsozialismus von 1919 bis zum 1. Januar 1934. Mit Geleitworten von Artur Görlitzer und Paul Meier-Benneckenstein. Berlin, Junker und Dünhaupt, 1934. 187 pp. — *Forschungsberichte zur Wissenschaft des Nationalsozialismus*, Heft 1.
  - 193 **Vaccarino, G.** Research on Italian Resistance. — *World War II in the West*. 20 pp. mimeogr.
  - 194 **Van der Belen, Jacques.** Inventaire de la collection consacrée à la Belgique dans la Deuxième Guerre Mondiale, réunie par les soins de la Belgian American Educational Foundation Inc., à l'intention de la Hoover Library, Stanford University. California. Brussels, Les Presses Tilburg, 1950. 128 pp., illus.
- כוללת תעודות ספרים, חוברות, הוצאת פריוויה דפוסי המחזרת, כרוזים, תמונות מסות ומטבעות.
- 194a **Vogelsang Thilo.** Bibliographie zur Zeitgeschichte. Beilage der Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte, first instalment. vol.I, no.I (München 1953), p.1-24 (continued to date).
  - 195 **Wasser, Henryk.** The Archives of Dr. Ringelblum. — *Przelom* no.3 (Łódź, Octob. 1946).
  - 196 **The Wiener Library Catalogue Series, No.1.** Books on Persecution, Terror and Resistance in Nazi Germany. London, 1949. 52 pp.
  - 197 **The Wiener Library Catalogue Series, No.2** From Weimar to Hitler. Germany 1918-1933. London, 1951. 100 pp.
  - 198 **Wiskemann, Elizabeth.** Memoirs and Contemporary History. German and Italian Self-justification. — *Wiener Library Bulletin*, London, Sept.-Nov. 1950, p.32.
  - 199 **Wiskemann, Elizabeth.** Memoirs as a Source of Recent History. — *The Times, Literary Supplement*. London, 10.Nov.1950.
  - 200 **Wolff, Andreas, ed.** Das neue Buch, Katalog der Neuerscheinungen 1945 bis Mai 1947. Hrsg. von der Berliner Verleger- und Buchhandlungsvereinigung. Berlin, 1947. 192 pp.

- 201 **Woolbert, Robert Gale.** Foreign Affairs. Bibliography 1932-1942. New York, Harper & Brothers, 1945. 705 pp.
- 201a **Het Woord als Wapen.** Keursnit de Nederlandse Ondergrondse Pers 1940-1945, Rijksinstituut voor Oorlogsdokumentatie, 's Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1952. 434 pp. (with an English summary).
- 202 **World War II in the West.** Mimeographed records of the papers and addresses read at the First International Conference on the History of the Second World War in the West, held in Amsterdam in September 1950. Publ. by Rijksinstituut voor Oorlogsdokumentatie (Netherlands State Institute for War Documentation).
- שמות ההרצאות על בעיות של ביבליוגרפיה כללית ויהודית נרשמו כאן לחור לפי שם המרצה.
- 202a **Wykaz prasy konspiracyjnej (XI.1939-I.1945) i prasy powstania warszawskiego (VIII-X.1944).** Archiwum Instytutu Historii Najnowszej. Warszawa, 1948. 40 l.
- 203 **Yiddish Scientific Institute—YIVO.** Desiderata on Nazi Literature on the Jews. New York, 1945. 40 pp. offset.
- 204 **Yiddish Scientific Institute—YIVO.** Katalog fun der Oysshtelung Yiddish Lebn in Shanghai, Sept. 1948-Jan. 1949 (Catalogue of the Exhibition: Jewish Life in Shanghai). Prepared by Z. Szajkowski, New York, 1948. 32 pp. Publ. in offset.
- יודית ואנגלית. — כולל רשימת ספרים והוצאות פריודיות שנרשמו בשנתיים ובסין.
- 205 **Zbrodnie Niemieckie w Polsce (German Crimes in Poland).** Warsaw, Muzeum Narodowe, 1946. 64 pp., 10 tabs.
- קטלוג לתערוכה ערוכה ע"י הועדה המדינית הראשית לחקר מסעי הגרמנים בפולניה.
- 206 **Zuckerman, Nathan, ed.** The Wine of Violence. New York, Association Press, 1947. XXV, 362 pp. — p.345-362: Bibliography.
- אנתולוגיה של אנטישמיות. הכוללת מאות לקוטים מתוך דברי יהודים ולא-יהודים.

ii. כתבי-עת לחקר השואה והוצאות פריודיות אחרות שבהן נרשמו דברי-דפוס על תקופת השואה

א. אידיית ועברית

- 207 **בלעטער פאר געשיכטע.** פערטליארשריפט. יידישער היסטארישער אינסטיטוט אין פוילן. באנד 1, נר. 1 יאנואר 1948. (בין סעפטעמבער 1951 אריס 4 בענד.)
- 208 **דפים לחקר השואה והמרד.** בית לוחמי הגיטאות למורשת השואה והמרד ע"ש יצחק קנולסמן. העורך י. ג. בלומנטל. הוצ' הקיבוץ המאוחד. מאסף א' — אפריל 1951. xvi, 232 ע', תמונות.
- 209 **דער ווידערשטאנד.** טשעכאסלאוואקיש-איראפעישע ידיעות ניו יורק. נר. 1—2 (נובמבר 1940).
- 210 **ידיעות.** ביולעטין פון יידישן היסטארישן אינסטיטוט אין פוילן, חארשע, נר. 1 (נאוה, 1949).
- 24 ע'. נר. 2 (נאוה, 1950), 40 ע'.
- 211 **יידישע היסטארישע קאמיסיע אין געטינגען.** ביי דער צענטראלער היסטארישער קאמיסיע אין בערלין-בעלסן. נר. 1 (20 סער יולי 1947), 8 ע' ייד. און דייטש. אילוסטר. נר. 2 (20 סער אויגוסט 1947).
- 4 ע'.
- 212 **יווא-בלעטער.** יידישער היסטאפסלעכער אינסטיטוט, ניריארק. (1951—1939).
- 213 **יווא-ידיעות.** יידישער היסטאפסלעכער אינסטיטוט, ניריארק. (1951—1939).

- 214 פארן פאלק. ארגון פון אל-איראפעישן פארבנד פון יידישע פארטיואנער, פראנט אין געטא קעמפער, דויט, נר. 1 (1 טעג יוני 1946).
- 215 פון לעצטן חורבן. צייטשריפט פאר געשיכטע פון יידישן לעבן בעתן נאציערשום. רעדאקטאר : י. קאפלאן. ארויסגעגעבן פון דער צענטראלער היסטארישער קאמיטע ביים צענטראל קאמיטעט פון די באפרייטע יידן אין דער אמעריקאנער זאנע. 10 העפטן : העפטן 1 גרויסער פארמאט ; העפט 2-10 קליינער פארמאט. פון אויגוסט 1946 ביז דעצעמבר 1948. ענגלישער טיטל : From the Last Extermination.
- 216 פח"ח. הסתדרות פרטיזנים חיליים-חלוצים בגרמניה. עתון התנועה. מינכען נר. 1 (18 יוני 1947). יצא לאור מדי שבוע בשנות 1947, 1948.
- 217 פראבלעמען. פערזאלישער ביולעטין פון פארשונגסצענטער פאר געשיכטע פון פוילישע יידן, מאריי. נר. 1 (מאי 1949) ; נר. 2 (אויגוסט 1949) ; נר. 3-4, (פערברואר 1950). לא יצא לאור יותר.
- 218 קרית ספר. ירושלים. בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי. כרך טו (1939) ואילך.

ב. לועזית

- 219 L'ancien Combattant Juif (Copies in Centre de Documentation Juive Contemporaine, Paris).
- 220 Après Auschwitz. Bulletin Mensuel de l'Amicale des Anciens déportés d'Auschwitz Paris, Fédération Nationale des Centres d'Entreaide. No.1: June 1945.
- 221 Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego (ZIH)-Warsaw. Ed. by an Editorial Board, March 1950, 32 pp.; Nov. 1950, 32 pp.; No.1 (Jan.-July 1951), 143 pp. (with abstracts in Russian and French. Appears semi-annually). השוה מס' 210
- 222 Bulletin du Centre de Documentation Juive Contemporaine. Mensuel. Paris. 8 nos, from April 1945 to January 1946. אינו ניתן למכירה.
- 223 Bulletin du Centre Israélite d'Information. Bi-Mensuel, Paris no.1: Febr. 1, 1946?
- 224 Bulletin du Service Central des Déportés Israélites (S.E.R.) Mensuel. Paris, 1945.
- 225 Cahiers Antiracistes ed. by Bernard Lecache, since 1944 (Algiers?).
- 226 Cahiers d'Études, 1-ère Série. Paris, Centre de Documentation Juive Contemporaine. dactylogr. Copies available in Centre de Documentation Juive Contemporaine.
- 227 Cahiers d'Histoire de la Guerre. publiés par le Comité de l'Histoire de la Guerre. Paraissent sans périodicité fixée. Paris, 1949-. Since Nov. 1950 transformed into Revue de la Guerre Mondiale.
- 228 Les Cahiers Sefardis. Paris (Neuilly sur Seine). Tom 1: Nov. 1945-Sept. 1947 (12 fascicules), Tom 2: dès Jan. 1948.
- 229 Ceux du maquis (Bimensuel), Paris, Nol. 1: Octob. 22, 1944.
- 230 Contemporary Jewish Record. Bi-monthly. American Jewish Committee, New York. Managing editor: Abraham G. Duker. vol.1, no.1: September 1938. Discontinued in fall 1945 and incorporated into the Commentary.
- 231 Czechoslovakian Jewry, Past and Future. Bulletin. New York (since 1940). השוה : דער חידעושרשטאנד, מס' 209.
- 232 Dzieje Najnowsze (Recent History). Kwartalnik Instytutu Pamięci Narodowej. Warsaw, vol.1 (1947), no.1, 2, 3-4. 655 pp., illustr., maps. לא הופיע יותר.
- 233 The Ghetto Speaks. Issued by the American Representation of the General Jewish

- Workers Union of Poland, New York. No.1. Aug. 1.1942. No.1 mimeogr., from no.2. printed; appeared monthly. 32 issues till Dec.1.1944 (last issue?).
- 234 **In Jewish Bookland.** Ed. by the Jewish Book Council of America, New York. (since 1945 to date). מביא סקירות על פרסומים חדשים והערות ביבליוגרפיות.
- 235 **Jewish Book Annual.** New York. Jewish Book Council of America. Since 1942 to date (end of 1951) 10 vols. appeared, each containing three sections in English, Yiddish and Hebrew.
- 236 **Le Monde Juif.** Paris. Centre de Documentation Juive Contemporaine (CDJC). no.1-12 (Aug.1946-Sept.1947) ed. by David Knout. Renewed in Nov. 1948 (no.13), ed. by Joseph Fink, to date. Till October 1951 appeared nos. 13-48.
- 237 **Nederland in Oorlogstijd.** Orgaan van het Rijksinstituut voor Oorlogsdokumentatie. Amsterdam. (Summaries in English). No.1: April 1946. The last issue appeared in summer 1951 (vol.V. no.3).
- 238 **Palestine and Zionism.** An Author and Subject Index to books, pamphlets and periodicals. Ed. by Sophie A.Udin. New York, Zionist Archives and Library. רבעון שהתחיל בינואר 1946 ויוצא לאור עד היום.
- 239 **Revue de la Guerre Mondiale** Paris. No.1: Nov. 1950. cf. no.227.
- 240 **Les Vivants.** Mensuel. Paris. Publ. by the Association of Former Prisoners-of-War and Deportees in France.
- 241 **The Wiener Library Bulletin.** London. Appears 3-4 times yearly. No.1: Nov. 1946, to date.

ויו הספות

1. זעלדין, מ. ביבליאגראפיע פון דער בונדישער פרעסע אין הארשעווער געטא. — פארום, מעקסיקע. נאוועמבער 1949, ז' 36-34.
2. מארק, ב. די פפ"רישע דאָקומענטאציע פון דער מארטיראלאגיע און חידערגעטאנד פון די יידן אין פוילן בעת דער היטלערישטישער אקאָנאָמיע. — בלעטער פאר געשיכטע, באנד 4, נומער 4 (1951), ז' 30-3. סקירה על ספרות המחתרת הקומוניסטית בורשה. בסוף נדפסו מסמכים אחדים מתוך הארכיוון של המפלגה הקומוניסטית בפולין.
3. שולמאן, וויקטאר. די פארסיוואנערבאדעגונג אין יארן פון חורבן (פון דער חורבן — ליטעראטור). צוקופסט. באנד 57, נומער 4 (1952), ז' 164-160.

לגירסא גואל — גאל ישראל

„בהלכות פסוקות“ לרב יהודאי גאון שהוצאתי בע”ה (עלירי חברת מקיצי נרדמים, ירושלים תשי”א), עמדי על הגירסא בברכת גאל ישראל, שיש מן הגאונים שגרסו גואל ישראל (עיין עמ’ ט”ו, הע’ ג, ועמ’ רי”ט). עתה קיבלתי מד”ר גפתי וידר הערות מעניינות בקשר לכך, שהואיל להרשותי לפרסמו בשמו, ואלו הן הערותיו. א. בקטע גניזה שפרסם אברהם ב” JQR חלק י, עמוד 41 והלאה, נמצא בעמוד 47 „גואל ישראל“. אברהם השתומם על זה והביע את תמהונו בהציגו סימן קריאה אחרי גואל (4)

ב. חזק לדברי יחיא צאלח שסדורי תימן הקדמונים גורסים גואל, נמצא בהגדה של פסח כמנהג תימן שהוציא לאור זה, גרינבערג, בעמ’ 57-56.

ג. מה שחשוב ביותר הוא: בכ”ל הגניזה בקמברידג’ מספר T-S. H. 2/104 דף ג’ ע”ב, המכיל קטע ממשנת פסחים, הגירסה במשנה היא באמת גואל.

ד. דברנו על תשובת רב שריא גאון, שמדבריו יוצא שאין הוא מתנגד לגואל אפילו בברכות ק”ש, והנה באמת נשתמרה גירסה זו ב„מאה ברכות“ לרב נטרוגאי גאון ... ושלוש לאחרית „גואל יש ושומר עמו ישר“... (גאוליקא ח”ב, 117 = אוצר הגאונים ברכות עמוד 137). ועיין גם סדר רב עמרם (ורשא), י”ס א’: אבל שחרית דבר גואל לאלתר לתפלה קיימנו...

יתכן שהנוסחה גואל נדחתה משמוש בהשפעת סדור רב סעדי, והמתנגד בפירוש לגואל, ראה דבריו שהדפסתי בקובץ סעדי, הוצאת האוניברסיטה במנשפטר, עמוד 262.

סלימאן דוד ששון

מי הוא מחברו של הפיוט „אל העבים“?

ב„בצרון“ שנה י”ב (תשי”א), חוב’ ח’, עמ’ 230—239 פרסם הד”ר שמעון ברנשטיין כמה פיוטים ויחסם לר’ אברהם אבן-עזרא, ובהם הפיוט „אל העבים“. ובחוב’ ב’ של שנה י”ג, עמ’ 142—145 באו דברי דיון בשאלה מי הוא מחברו של הפיוט „אל העבים“, ונשאר הדבר ככלו ועומד בין ראיות לכאן ולכאן. הראיות שהפיוט הוא לר’ אברהם אבן-עזרא הן מחזקתו של המחזור שבו הפיוט כתוב, שאותו מחזור באו בו פיוטים „אך ורק מגדולי השירה הספרדית“; ומן הסברא שנתם אברהם החתום בפיוט אותו מחזור הוא אברהם אבן-עזרא. היינו שמקומו של הפיוט יוכיח על בעליו.

ועוד ראיה, שמתוך אותם מחזורים נתפרסמו פיוטים שנתייחסו למשוררים ספרדים קדמונים, כגון לר’ יוסף אבן-אביתור, לר’ יצחק אבן-גיא, לר’ משה אבן-עזרא ועוד, והללו עומדים ביחסם ולא נתערעה בעלותם של אותם מחברים עליהם, מה אותם פיוטים הם לר’ יוסף אביתור, לר’ יצחק אבן-גיא, לר’ משה אבן-עזרא ועוד, אף הפיוט „אל העבים“ הוא לר’ אברהם אבן-עזרא, היינו „יגיד עליו רעו“.

ועוד שבאותה קבוצה של פיוטים שנתפרסמו ב„בצרון“ כלול גם הפיוט „אל עליון שעה הגיון“. ועליו אין חולק שהוא לר’ אברהם אבן-עזרא, אף אתה אמור שהפיוט „אל העבים“ בדיון שיהא לר’ אברהם אבן-עזרא.

כל הראיות הללו שהפיוט הוא לר’ אברהם אבן-עזרא אינם מגוף הפיוט, אלא מהיקפו, מכוח סימנים חיצוניים. לענין הראיה הראשונה, חזקת המחזור — עדיין לא נתפרסמה רשימת כל הפיוטים הכלולים בו, ואין למדים מן הנעלמות ואפילו יתברר, ששאר כל הפיוטים שבאותו מחזור הם למשוררים ספרדים ראשונים, עדיין לא תהא בידינו תיעת ברי שאף פיוט זה הוא לר’ אברהם אבן-עזרא. בפיוטי מחזורים אין כוח רוב הפיוטים ללמד על מיעוטם לענין מחברו של פיוט. הרי מחזור מנהג אשכנז שהפיוטים שבו, רובם ככולם, הם למיטני ארץ-ישראל, איטליא ואשכנז, נכלל בו גם הפיוט „יום ליבשה נהפכו מצולים“ לר’ יהודה הלוי. והרי התכלאל התימני נכנס בו הפיוט „אם אפס רבע הקן“ לר’ אפרים מרגנשבורג. נמצא חזקתו של מחזור לענין זה אינה חזקה.

מכאן יוצאת תשובה על שאר כל הראיות, שמתחור שכתובים בו פיוטים של ר’ יוסף אבן-אביתור,

של ר' יצחק אבן-עזרא, של ר' משה אבן-עזרא, ואפילו של ר' אברהם אבן-עזרא, יכול שיהא בו גם מיום ותחום בו אברהם ואינו לר' אברהם אבן-עזרא.

והראיה שהפיוס אינו לר' אברהם אבן-עזרא, אלא לר' אברהם אחר, מאוחר לו הרבה, היא מגופו של הפיוס, מתוך משקלו.

המשקל הנוהג בשירה הספרדית יש בו שני סוגים של הברות: הברה שראשה תנועה, כגון: דְּכִרָה, והברה שראשה הוא נע, כגון: מִפְּרִסְמִים. עתים הספרדים רואים את שני סוגי ההברות כאילו ערכם אחד, ושקולה אצלם הברה שראשה תנועה כנגד הברה ששוא נע כא קודם לתנועה. אבל השוא נע אין לו עמידה בסני עצמו, ולא היה אפשר שתהא לו עמידה בהגייה הספרדית, שכן ר' אברהם אבן-עזרא אינו רואה את השוא הנע אלא "כמז תחלת נע השפה" (אבן-עזרא לשמות א', ז). וכל שירי ספרד מיוסדים על אותם שני סוגים של הברות, ולא מצינו בשירת ספרד שוא נע שיהא שקול כנגד תנועה.

ומה טיבו של משקל הפיוס "אל העבים"? במשקל הזה השוא הנע שקול כנגד תנועה וערכם אחד. ויש כאן לשוא הנע עמידה בפני עצמו. על פי משקל זה התיבה בביר היא בעלת שני פרטי הגייה, ושקול ג כנגד הברת ביר. מהו משקלו של הפיוס "אל העבים"? כדי שיצא המשקל מכלל ספק, ראוי שנענין בצלע שאין בו שואים נעים, כגון הדלת של בית ד' שאין בה אלא תנועות ונמצא בפרטה שמונה תנועות:

דְּכִרָה מִיָּמֵינוּ לֹא נִכְחַד.

ועל פי זה הדלת של בית ב', שיש בה שואים נעים, בדיון שאף היא תהא שקולה במנין שמונה תנועות כזה:

בִּיָּאֵר בִּישְׁלֹם שְׁנֵיכֶם.

על דרך זו שקול כל הפיוס, ולמשקל זה יש לכיין את ניקדו.

מה מקורו של המשקל הזה? מי היה נוהג לשקול בו, ומתי נתחדש? כבר פירשה שד"ל (אגרות חלק ט עמ' 1287): "והדרך הזה [שהשואים נחשבים כתנועות] נוהג במשוררי א"י בדורות אחרונים (כגון בזמירות לר"י נגארה), וקודם לכן היה נוהג באיטליה (כמו במקדש מעט), אבל הספרדים הקדמונים (ר"י הלוי וחבריו) הבדילו תמיד בין השוא והתנועות, ולפעמים מנו התנועות ולא השואים, אבל חשבו אותם כאין וכאפס (עין אוהב גר עמוד צ"ב וצ"ג). אבל שהיו השואים עולים למנין עם התנועות, זה לא נמצא בשירי הקדמונים בשום מקום, והוא חדוש שנתחדש באיטליה זה כארבע מאות שנה".

דברים אלו כתבם שד"ל בשנת 1857, נמצא ראשיתו של משקל זה במאה החמש-עשרה, ואין צריך לומר שלא כתב ר' אברהם אבן-עזרא פיוס במשקל שלא היה בעולמו.

א ה ר ן מ י ר ס ק י

מהיכן בא ר' מנחם בבלי לחברון?

ר' מנחם ב"ר משה בבלי (כך הוא חותם בתשובתו שנדפסה בשו"ת מרן לאבן העזר, שאלונקי שניה, דני גיטין סי' י"ד, דף ט' ע"ג; בהקדמה לספרו "טעמי המצות", אם כי בראש ההקדמה הוא כותב: "אמר מנחם הבבלי החברוני"; וכך נזכר בשו"ת המבי"ט, ח"א, ויניציאה שפ"ט, סי' מ"ג, דף כ"ב ע"א) היה מחכמי ארץ ישראל החשובים בתקופת צפת וידוע בעיקר על שום "טעמי המצות" (לובלין של"א, ונדפס עוד שלוש פעמים).

על תולדותיו ידוע אך מעט. על פי כינויו סברו החוקרים (א' ריבלין, אישים נשכחים מן הישוב הישן, דבר, כ"ט חשון תרצ"ו; א' בן-יעקב, לתולדות בני בבל בחברון, בקובץ "חמדת ישראל", לזכר הרב חזקיהו מדיני, ירושלים תש"ו, עמ' 89) שמוצאו מבבל ועלה לארץ ישראל יחד עם משפחתו מבגדאד, אף שאין הוא מזכיר זאת בספרו.

והנה בשו"ת בנימין זאב (ויניציאה רצ"ט, סי' ב', ל"א ע"א), בתשובה בענין היתר האשה מטריקולה להנשא לאחר, שעוררה בשעתה הר געש גדול בין חכמי תורכיה, נמצא "כתב ביד" שנכתב ב"כ"ח לחדש שבט שנת הרפ"ב סה ט ר י ק ל א דנהר סלמנבריהא מקיף יתה", ועליו תחומים: מנחם בכמה"ר שבתי הרוסא ז"ל דיין, מנחם בכה"ר משה בבלי דיין, יוסף סופר דיין.

ר' מנחם בבלי היה, איפוא, דיין בטריקולה (Trikkala, יוון), וקשה להניח שבאותם הימים התגלגל רב מבבל לקהלה זו ולא ברור על שום מה נתכסה בכינוי זה.

ר' מנחם עלה אפוא לארץ ישראל לאחר רפ"ב. בשנת רצ"ז היה כבר בצפת יחד עם אביו ואחיו ר' ראובן (ש"ת המביט, שם). הם עסקו במסחר הקשור גם בצביעת צמר. ר' מנחם נחשב עם חכמי העיר. בתשובתו שבש"ת מרן הוא מביא הוראה של ר' יעקב בירב ומוזכרו בברכת המתים. הוא כותב עליו: "מורנו הרב הגדול מהר"ף יעקב בירב זלה"ה" (פ' ע"א), והתשובה נכתבה בצפת, שכן המעשה שעליו היא מוסבת היה בעיר זו ור' מנחם חלק על בית הדין: "ותמה אני על בית דין שלא נוהר בדב' וכל שכן אחר החראת כ"ת" — כותב ר' יוסף קארו לר' מנחם בבלי (פ"א ע"ב). הוא ישב, איפוא, בצפת שנים לא מועטות, והיה בה גם לאחר פטירתו של ר"י בירב (שנת ש"ו).

יצאתו מצפת לחברון היתה, כנראה, כרוכה בהרחבת הישוב שם שחכמי צפת השתתפו בה. בהקדמה לספרו כותב ר' מנחם שאת הכנסות הספר הוא מקדיש "לחברון, לגדור הפרוץ ולבנות ההרוס". ספרו זה "הוא פרי חברון", והושלם, איפוא, שנים אחדות אחר שנת ש"ו.

מאיר בנייהו

על "הקורות הנוספות" ל"קורות העתים" של ר' אברהם טריבטש

בשנת תרי"א—1851 הופיעה בלבוש, בבית הדפוס של פייגא גרוסמן שבהנהלת דוד הירש שרנצל, מהדורה חדשה של ס' קורות העתים לר' אברהם טריבטש מניקלסבורג. על "ספורי כל המלחמות משנת תק"א עד תקס"א", הכלולים בחיבורו של טריבטש, גוססו במהדורה זו "כל מלחמות נאסאלען ודברים אחרים נפלאים משנת תקס"א עד עתה". שם המחבר של הנוספות לא צויין בשער הספר וכן לא צויין שמו בהודעה "אל הקורא", שניתנה בסוף חלקו של טריבטש. שם נאמר בין השאר: "והנה הרב המחבר ז"ל לא זכה לקיים הבטחתו לכתוב החלק השני מספרו, כי במשך הזמן הלך לעולמו וקורות חדשות באו אחריו, לכן... אמרתי למלא רצונו... וכתבתי הקורות משנת תקס"ב ומעלה וקראתי אותם בשם קורות נוספות והנם פה לפניך. לבוב ליג בעומר תרי"א לס"ק. המוציא לאור". חכמי הביבליוגרפיה בן יעקב, שטיינגיידר¹, טרידברג, רשמו כולם מהדורה זו והוסיפו וציינו, כי הנוספות מגיעים עד שנת תק"ץ וכי מחברם הוא יעקב בודק.

והנה היו לגנר עיני שני טפסים של הספר מאותה מהדורה עצמה, שאין סופו של האחד כסופו של חברו, ואין סופם של שניהם כסופו של הטופס אשר היה בידי הביבליוגרפים הנ"ל.

הטופס האחד, הנמצא ברשותי, הוא הקצר שבכולם ואינו מגיע אלא עד שנת תקפ"ב. צורת האותיות ופני הסדר הם כשל הטפסים האחרים, אלא שכמה סימנים מעידים, שלא נדפסו בהדפסה אחת. הסעיף האחרון, שהוא ל' לפי הסדר, הוא כאן כ"ט, — טעות שאינה מצויה בטפסים האחרים. כסופו של העמ' האחרון בא כאן קו שחור — סימן של גמר — מה שאין כן בטפסים האחרים. השורה הראשונה בעמ' זה היא בטפסים האחרים בעמ' שלפניה. העמ' השייך לשנות תקס"ו—ס"ז—ס"ח ובו סעיף ח' (העמ' לא סומנו במספר סידורי אלא בשנות המאורעות הכלולים בו) מותח: ויחידיו נסעו", בעוד שבטפסים האחרים נדפס בטעות: "ויחידיו".

הטופס האחר מסתיים בשנת תר"ח. הוא מונה מ"ב סעיפים. תחילתו של הסעיף מ"ב בעמ' האחרון לשנת תקפ"ט ואילו סופו בעמ' הראשון לשנת תר"ח. לאחר גמר הסעיף הנה נאמר: "והנני נכון לכתוב מהרה ברצות ה' כל הקורות בימים ההם ובשנים הבאים, אשר אני עובר ופוסח עליהם על דבר יום השוק הגדול העומד אחר כתליו, ומקוצר העת אתיק אגרת אשר כתבתי לגסי היקר וזה יספיק הפעם במקום ספור קורות שנת תר"ח". לאחר מכן בא גוף האגרת, המשתרעת על ד' דפים בקירוב, והיא כתובה אל יעקב בודק וחתומה בידי מענדל מאהר. טופס זה של הספר נמצא בידי מר קלמן שלזינגר בתל אביב.

שהעמידני על כך שאין הרי הטופס שבידי כהרי הטופס שבידו ואף העמידני את שלו לרשותי לשם עיון ובירור. הטופס שהיה ידוע לביבליוגרפים מסתיים כאמור בשנת תק"ץ. הוא מונה ג"כ מ"ב סעיפים. הסעיף האחרון מתחיל גם כאן בעמ' האחרון לשנת תקס"ט, ובטופס זה נוסף לכך רק דף אחד בלבד, השונה מקודמיו בטיב הנייר (כחלחל) ובמידותיו של הסדר (32 שורה לעומת 38 בעמ' הקודמים). סופו של סימן מ"ב שבעמ' לשנת תק"ץ שונה מסופו בטופס האחר. לאחר גמר הסעיף באה כאן הודעה אל הקורא, חתומה בידי יצחק בודק, שמתוכה מסתברים ההבדלים שבין הטפסים השונים. "עתה קורא יקר! — הוא פותח את דבריו — פה עמוד עמוד ואברכך טרם אלך מאתך, כי הפעם אחדול מכתוב ולא אוסיף ספר הקורות אשר קרו מיום ההוא עד היום הזה, כאשר חשבתי בראשונה... לו תדע את הקורות אשר קרו לי עם ספר הקורות הזה, אז גם עתה אמרת אלי: השלך העט מבין אצבעותיך, מבלי כתוב עוד דבר לזכרון בספר! איש אחד ממיועדי אשר כאח נאמן חשבתי אותו לי לקח איזו מאות עקסמפלארין מספרי זה מבית הדפוס טרם נגמרת הדפסתו והוסיף עליהם איזה ענינים ומכתבים אשר לא עלו על דעתי והשלימם ומכרם ואנכי לא ידעתי. שם האיש הזה לא אשא על שפתי, אך התועבה אשר עשה הודעתי לך. ומיום הזה אשר בדע לי החמס והשוד הזה, וראיתי לילד רעיוני נפוצים ומפוזרים בארץ כבנים זרים על שם איש אחר, געלה נפשי בהעבודה הזאת ולא חפצתי לכלותה" וכו'. הטופס המסתיים בשנת תר"ח הוא אפוא אחד מ"מאות העקסמפלארין" שנלקחו מבית הדפוס; "הענינים והמכתבים" שנוספו — הם סופו האחר של סי' מ"ב והרצאת המאורעות של שנת תר"ח. האיש שעשה זאת הוא שחתם על האגרת — מענדל מאהר, חברו וגיטו של בודק. הסכסוך שבין שני הגיסים נרמז גם ברשימתו האבטור ביוגרפית של מענדל מאהר, אשר הובלעה בספרו הגיאוגרפי "שבילי עולם", שנדפס ראשונה בשנת תרס"ז ואחר כך עם הוספות ותיקונים בשנת 1864. באותו ספר בעמ' קמ"ח (מהדורה ב'; מהדורה א' אינה תחת יד) אמור: "בשנת תרי"א רימני אחד הקרוב לי ממשפחת אשתי, כל אשר ססחתי ורבייתי היה לשלל בידו, ועוד נלחצתי לשלם כסף רב לנושיו אשר ערבתי בעדו". מענדל מאהר מונה ברשימתו גם את חיבוריו השונים ואינו מזכיר את הקורות הגוספות, משמע שאם כי לכאורה ייחס לעצמו את הספר בדקומה להרצאה-דאגרת על שנת תר"ח — וכך הבין את דבריו גם בודק — הרי בודק ולא מאהר הוא מחברן של הקורות הנוספות האלה. ועדיין לא ברור משום מה הוצאו למכירה הטפסים המסתימים בשנת תקס"ב. אולי השלימו שני הגיסים ביניהם ובוזק נמנע מלהוסיף ולגלות את קלונו של מאהר ברבים ועל כן העדיף לסיים בסעיף ל' שדוקא הוא סוף פרשה (מלחמות נאפוליאון) וסוף גליון כאחד? ואולי אפשר עוד למצוא הסבר מובהק יותר באיזה חיבור מחיבוריהם של בודק ומאהר, שאינם מצויים עכשיו בירושלים?

ישראל היילסרין

טעות צנזור

ידועים למדי תקוני צנזורה מרובים שנעשו על ידי צנזורים עמיהאראץ שלא הבינו את הכתוב ותקנו מה שתקנו ושיבשו לשוא את הספרים. הנני מפרסם בזה תקן צנזורה אחד שאף על פי שאין בו משום עמיהאראצות יש בו משום טעות הצנזור.

ב"אוצר הספרים" לבן יעקב, ע' 159 מס' 171, רשום: זכרון עקיבא. הספר על מות בחור א', ולא נזכר מחברו: הארשא תרס"ה. על פיו רשם סרידבערג: זכרון עקיבא. הספר במות איש צעיר: הארשא תרס"ז. זהו קינטרס קסן בן 16 עמודים בגודל 16. הנוסח המלא של השער הוא: זכרון עקיבא והוא מספר מר על מות בן-יקיר היה הבחור המופלג כמר עקיבא ז"ל בן נגיד מוה' פייבל אפאטשניסקין נ"י, מה לינטיץ.

מה שמי אל תשאלי

גש הלאה, אולי תמושני

ושאון זר פן תשמעני

אנכי איש תם הנני.

ו"ארשא שנת תרס"ו לפ"ק בדפוס הרבני מ"ה נתן שריפטניכסער.

מעבר לשער בפולנית רשיון הצנוורה הוארשאת בחתימת הצנוור י. סוגענדהאלר (יעקב סוגענדהאלר, לא להחליפו באחיו וחלף סוגענדהאלר שהי' צנוור בחילנא).

החרוז „אנכי איש חס” מרמו לכאורה ששם המחבר הי' יעקב.

והנה באוצר הספרים של הרבי מליובאוויטש זצ”ל יש טופס שהי' בידי קרובו של המחבר והלה רשם על הדף החלק של הכריכה דבר מענין בהנוגע לשם המחבר והצנוור. לדבריו המחבר בעצמו לא כתב בחרוזיו „אנכי איש חס” אלא „אנכי איש חלק” מתאים לחרוז הקודם „אולי תמושגי”, אלא שהצנוור סוגענדהאלר שהי' מחמיר גדול חשש שמא יש כאן משום רמז ל„עשו איש שעיר” ולפי חקי הצנוורה אין להרשות להדפיס דברים שיש בהם מקום לתרעומות בין עם לעם, ולפי שחשב שהחרוז „אנכי איש חלק” מרמו ששם המחבר יעקב, התחכם והחליף מדעתו חרוז זה ב„אנכי איש חס” שגם זה מרמו על שם יעקב וחשב שבהמצאה זו יצא ידי חובתו כלפי שני הצדדים. אבל כאן נכשל סוגענדהאלר, כי באמת שם המחבר לא הי' כלל יעקב אלא חיים ליב קעמפינסקי, ואף על פי שלא היה סעם לא רצה שבני העידרה ידעו שהוא המחבר, חפץ מכל מקום להכניס את שמו ברמו על שער הספר וכתב „אנכי איש חלק” ר”ת: חיים ליב קעמפינסקי.

ח. ליברמן (ברוקלין).

תוספת לביבליוגרפיה של פירוש המשנה להרמב”ם במקורו

ב„קריית ספר” שנה ס' (תרצ”ב—תרצ”ג), עמ' 101—109, 228—235, פרסמתי ביבליוגרפיה של פירוש המשנה להרמב”ם במקורו, ובו רשמתי 54 חלקי הפירוש שהוצאו מתוך כתבי יד ע”י אנשים שונים. לרשימה זו הוסיף אח”כ ב. שמחמס ארבעה ערכים, ששלשה מהם נתפרסמו לאחר הופעת רשימתי (קריית ספר, שנה י”ב, תרצ”ה—תרצ”ו, עמ' 132).

והנה העירני עתה ידידי ר' סלימאן ב”ר דוד ששון, שנשמש ממני פירוש המשנה למסכתות מכות ושבויעות שהוצאלאור ע”י מנחם גאטסליעב, והנמצא בנוי ביה”המדרש לרבנים בניו-יורק, והגני להוסיפו כאן: פירוש המשנה לרבינו משה ברבי מיימון זצ”ל מסכת מכות ומסכת שבויעות, מועתק העתקה עברית חדשה מפי גוסו הערבי ומוקף הערות רבות לבדוק בדברי רבינו לבררם וללבנם, הועתק והובדק בידי מנחם ברבי אליעזר ז”ל גאטסליעב.

Mose ben Malmun's Commentar zur Mischnah, Tractat Schebuoth in neuer hebräischer Übersetzung aus dem arabischen Urtext mit prüfenden und erläuternden Anmerkungen von Manuel (Manni) Gottlieb Stiftsgelehrter. Hannover, Druck der Vereindruckerei G.m.b.H., 1909. 74 pp. 8°.

מנחם גאטסליעב זה הוציאלאור גם את פירוש המשנה להרמב”ם לסנהדרין פרק י”א (עיין רשימתי מס' 39).

אברהם יערי

תיקון

בק”ס שנה כ”ח, עמ' 253 למטה ועמ' 254 שר' פ, נמנו בין שמות קהלות הקרימצקים יבטתוריה לחוד וגוולב לחוד. באמת אין אלה אלא שני שמות של עיר אחת.

צבי הרכבי

תיקון טעות דפוס

בק”ס שנה כ”ח, עמ' 416 נדפס שם הערות של ישעיהו זנה: ר' שמואל ב”ר דוד מורו של ר' שאול מלונלי. זצ”ל: ר' שמואל ב”ר דוד מורו של ר' אשר מלונלי.

ד"ר דוד ורנר סנטור ז"ל

אור לכ"ה במרחשון תשי"ד (2.11.53), באטלאנטה שבגיאורגיה (ארצות-הברית) הסתלק לפתע ד"ר דוד ורנר סנטור, סגן הנשיא האכסקוטיבי של האוניברסיטה העברית. נפסקו חיי האיש באמצע פעלו הברוך לטובת האוניברסיטה העברית. עם פטירתו אבד לבית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי אחד מידידיו הנאמנים והוותיקים ביותר. התענינותו בספריה התחילה עוד בזמן היותו חבר הנהלת הסוכנות היהודית ועוד בתקופה ההיא עזר בהגדלת אוצרותיו של בית-הספרים. בכל תקופת כהונתו כאדמיניסטרטור וכסגן הנשיא האכסקוטיבי של האוניברסיטה העברית היה קשור מאד לעניני הספריה. הקשר הזה היה לא קשר אדמיניסטרטיבי גרידא אלא הרבה יותר מזה. זה היה קשר נפשי-רוחני, כי אוהב ספרים היה המנוח, קורא מתמיד ועד ימיו האחרונים לא פסק מלהרחיב את ידיעותיו בעולמה של הספירות.

מאז ומתמיד הכיר המנוח בחשיבותו הרבה של בית-הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בתור הספריה המרכזית של עם ישראל לכל תפוצותיו ובאופן מיוחד של מדינת ישראל וכן בתור אחד המוסדות החשובים והעיקריים של האוניברסיטה העברית. על אף הקשיים הכספיים המרובים בהם נאבקה היתה האוניברסיטה העברית במשך רבות בשנים היה מוכן ומזומן לגייס את האמצעים הדרושים כדי לרכוש ספרים וכתבי-יד יקרים ובאופן כזה להעשיר את מכמני הספרות העברית והיהודית.

עם תום מלחמת העולם השנייה התחיל ד"ר סנטור ז"ל, בשיתוף עם ד"ר מאגנס ז"ל, לטפל בהצלת שארית הפליטה הרוחנית באירופה ותמך בכל הפעולות שהיו קשורות בהעברת רבבות הספרים שבגולה לרשות האוניברסיטה.

מהלומה קשה היתה לאיש עובדת ניתוקו של בית-הספרים מהאוצרות שעל הרה"צופים ובשנים האחרונות עזר המנוח לספריה להתגבר על כל הקשיים שנערמו בדרכה כדי למלא את תפקידיה בעיר. ביטוי לדאגותיו לאוצרות שעל הרה"צופים נתן במכתביו המרובים. מתוך הכרה ברורה בערכם הרב של תפקידי בית-הספרים ומתוך ידיעת צרכיו נתן זכות עדיפות לתכנית הבנין החדש של הספריה. דבר זה גם ניכר מתוך הקריאה בדינים-וחשבונות הרבים והמאלפים ששלח מנסיעת המחקר והלימוד בחדשים האחרונים. בדינים וחשבונות אלה תופס בית-הספרים על כל בעיותיו מקום ניכר. ד"ר סנטור ז"ל ביקר בספריות רבות, התענין בתכניות לבנינים חדשים והעביר אלינו ידיעות חשובות וחומר מענין.

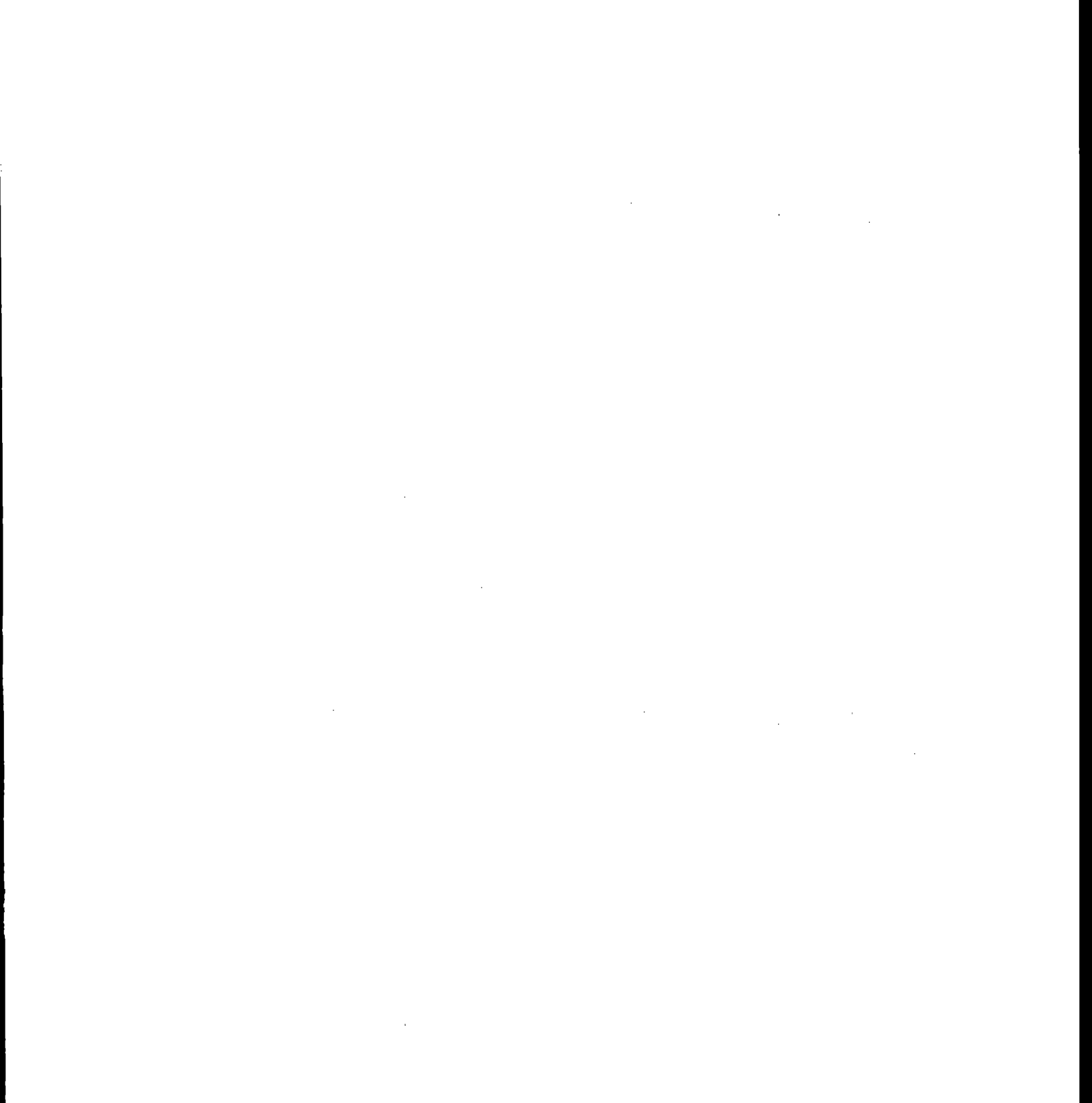
המנוח התענין גם ברבעון הביבליוגרפי של בית-הספרים "קרית ספר" ושמח במיוחד לראות את טפסיו במוסדות שונים בחו"ל.

ביטוי לקשר הנפשי של המנוח לבית-הספרים אפשר למצוא גם במתנותיו המרובות בשנים האחרונות, ובהתאם לצוואתו עובר לבית-הספרים גם חלק גדול מספריותו הפרטית. העשירה באופן מיוחד בספרים על ארצות המזרח התיכון.

אבד ידיד נאמן ומסור. תהי נפשו צרורה בצרור החיים.

הנהלת בית הספרים

דפוס ישראל

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"

1098 אביב, ירושלים, הקרן הקימת לישראל, מחלקת הנוער לארצות מעבר לים, דפוס "האומן", תשי"ז. 8°

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 : ניסן, 15, [1] ע', ציורים. מנוקד.

1099 ארגון מגדלי הדבורים, ילקוט המכתב, תל-אביב, (דפוס "אחדות"). 8°
תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 9 : אלול תשי"ב, 32 ע', תמונות.

1100 בדרך : שבועון מצויר לתרבות והחי, (תל-אביב, דפוס מוס, תשי"ז). 8°
העורך : יהודה בן יהודה. גל' 1 : כ"ח תמוז, 15, [1] ע', תמונות.

1101 הד הנגב ; בטאון עירית באר-שבע.
באר שבע, עיריה ; (תל-אביב), (דפוס "דבר"), תשי"ב. 4°
ירחון. העורך : ש. דמבוביץ <אלוניא>. גל' 1 : אייר, 15, [1] ע', דיאגרמות, תמונות.

1102 החברה הישראלית למען האומות המאוחדות (א"מ), ידיעות, ירושלים. 4°
תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' ג' : חשון תשי"ג, 8 דף. במכונת הכפלה. <סנימל>.

1103 ירחון זימון לבולאות. תל אביב, (דפוס נכסיגל), תשי"ב. 8°
העורך : מנחם סיל. גל' 1 : שבט-אדר, 30 ע', צילומים, תמונות.

מקצת העתון גם באנגלית. שער נוסף : Simon's Philatelic Magazine.

1104 מבואות ; ספרות, אמנות, בקורת, חברה. יוצא אחת לחודש. תל-אביב, (דפוס "החברה המאוחדת להדפסה בישראל"), תשי"ג. 2°
העורך : מ. סביב. גל' 1 : ד' תמוז, 24 ע', תמונות.

1105 המדע והעולם : דו-שבועון לנוער ולעם. תל אביב, "יבנה" ; (רמת-גן, דפוס "אורזלי"), [תשי"ג ז]. 8°

תכופות ההופעה לא נזכרה. עריכה : "אופוז", גל' א : כלי תאריך, 16, [2] עמ', תמונות.

1106 עברון (קבוץ). דפוס ; עלון לביטוי ואינטרמציה בקיבוץ עברון. עברון. 2°
תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 9 של שנה ט' : 18 במאי 1951, 7 דף. במכונת הכפלה.

1107 עם הקיבוץ ; אשדות ושאלותיה. אשדות יעקב, תשי"א. 4°
במכונת הכפלה. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' [1] : כ"ג חשון, 8 דף.
מגל' ד (ב') אדר א' תשי"א) ואילך שם העתון : אשדות ; עם הקיבוץ.

בראש השער : ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. הקיבוץ המאוחד.

1108 רבעון לכלכלה. [תל אביב], (עם עובד, דפוס החברה המיוחדת להדפסה בישראל), תשי"ד. 8°
חוב' 1-2 : חשרי, 160 ע'.

"כתב-עת נועד לשמש בטאון קבוע לקידום המחשבה הכלכלית ולבידור בעיות-יסוד של המעשה המשקי בישראל... ישאף לסייע לקורא בהערכה נכונה של ההתרחשויות ושל התפתחות המדיניות הכלכלית על כל גילייה... נעסוק לא רק בהלכות אלא גם בהמחשת התכניות ובמימושן, גם בהתיות הדרכים לתיוקנים ולשיפורים בביצוע". מההקדמה.

התכן : מדיניות כלכלית : ס. גפתי ; ביטוס עיוני של המדיניות הכלכלית. ד. הורוביץ ; מגמות המדיניות הכלכלית. א. בלוג ; הון פורה והון סרק. י. רונן ; תקציב המדינה במשק הלאומי. ז. אברמוביץ ; מאון המשק הישראלי. חברת עובדים : א. זברסקי ; משק הסוּעלים הישגיו ובעיותיו. חקלאות : ח. הלפרין ; בירור דרכנו בהתיישבות. י. חורין ; עתידו של משק הפרדסנות. ג. קדר ; אשראי חקלאי. ר. בר

דויריחון, העורך: G. Baroccio, חוב' א': ינואר-
פברואר 1949, 27, [1] ע', תמונות אינו מופיע עוד.

1114 **אסריל** **החכמה**. **القوائم**

الاسرائيلية. **تل ايب-יافא**, 9. 57-1949.

חלקי העתון נקראים: **مجموعة النشريات**

ב) **ملحق** **مشاريع القوانين** **كتاب**

القوانين **مجموعة الانظمة** **معاهدات**.

הגליון הראשון הופיע ביום 17 בפברואר 1949.

1115 **الدرب**, **صحيفة الحزب الشيوعي**

الاسرائيلي للقضايا النظرية والتطبيقية.

הדרך... **لم يذكر موضع الطبع** (مطبعة

عمال), 1951.

שער נוסף באנגלית: **Al-Darb <The Way>**

organ of the Communist Party of Israel on

problems of theory and practice.

חוברת א' יצאה בשבט 65 ע'.

1116 **صدى التربية** **הד החנוך**.

דו"שבועון, יו"ל מסעם הסתדרות המורים הערבים

המסונפת להסתדרות העובדים, חיפה-א. בידינו מס'

10 שהופיע ביום 20.VI.1953.

1117 **صوت المرأة**, **نشرة داخلية تصدرها**

منظمة النساء الديمقراطية. **حيفا**.

"קול האשה, כלי מבטא פנימי של הסתדרות הנשים

הדמוקרטית" (קומוניסטית), חיפה. מופיע לפרקים.

בידינו מס' 4 שהופיע בחודש מרץ 1952.

1118 **المصدا**, **باصدار حزب العمال**

الموحد. **אלי-מרטאד**, **מוצא לאור ע"י מפ"ם חיפה**.

"המצפה". דו"שבועון. המספר הראשון שבידינו:

שנה 2, מס' 22, הופיע ביום 17.X.1952.

1119 **النضال**, **מאבק**. **تل ايب**.

און: טריוו העבודה בפרוסנות. ה. פרומקין: מהער

לכסר. תעשיה: א. מרכוס: מבנה התעשיה ביש-

ראל. ד. יפה: התעשיה הסתדרותית. כספים: א.

ליהמן: כמות הכסף בישראל. ח. הרצברג: נירות ערך.

י. גרינגר: ביטוח בישראל. ו. טורנובסקי: תמירות,

בעיות ותקלות. סחר-חוק: ג. צידרובין: קשרי

הכלכלה של עם ישראל עם העולם. רמת-החיים:

א. גיצן (צנקר): תקציב המשפחה. כלכלת בעולם:

ז. און: קואופרציה בבריטניה. י. פדהצור: לקח

ההלאמה באנגליה.

1109 **השער**: ירתון לחושי תורה לברורי הלכה

ושאלות הזמן. בני-ברק. (דפוס "שילה"), חש"ת. 8°.

העורך: הרב שלמה כהן. חוברת א': שבט. 27,

[3] ע'.

1110 **תורן**: דפים לבית צים. חיפה. (דפוס ורהפטיג),

חש"ת. 8°. מס' 1: תמוז. 22 ע', תמונות.

1111 **דער פרויען ביולעטין**. **הל אביב**, **פרא**

גרעסינע פרויען ארגאניזאציע אין ישראל, חש"ת,

1950. 2°. תכנים: ההופעה לא נזכרה. גל' 1:

12 אוקטובר. 6 ע'. תמונות.

1112 **Jewish Agency for Palestine. Immi-**

gration Department. [Dapey aliyah], 3 v. Jeru-

salem, (Weiss Press), 5709 <1949>-1950. 8°.

[v. 1]: Aliyah bulletin, special issue

on customs matters and port services. 5709

<1949>. 25, [1] p.

[v. 2]: Special issue for Yom kibbutz

galuyot <Ingathering of exiles day>. Shevat

5709 [1949]. 85, [1] p., tabs.

[v. 3]: Survey of immigration and of the

activities of the Department, May 1949-April

1950, submitted to the Session of the Zionist

General Council, 1950, 64 p., tabs.

את ההוצאה העברית עיין ק. ט. שנה כ"ו ע' 1.

1113 **Risveglio; aspetti e problemi della**

ricostruzione ebraica. Gerusalemme, (Diparti-

mento per la gioventù e l'hechaluz dell'Orga-

nizzazione sionista, typ. Hashiloah), 1949, 8°.

"חחיה: אספקטים ובעיות של השקום העברי. יו"ל

ע"י מחלקת הנער והחלוצין של ההסתדרות הציונית".

הר : ציונות, גולה, מולדת. י. מלקמן : דרך הענוה. י. ה. וילהלם : במה תבוא ישראל אל הגולה. מי קסלן : חובותיה של הציונות כלפי הגולה. ש. רבידוביץ : בין ישראל לישראל. ג. רוטנשטריך : אחדות שיש עמה ממשות (תשובה לרבידוביץ). י. חלפסברג : הציונות ותפקידיה בתקופת המדינה. י. עמית : עיונים במצב החדש. ג' : האדם במדינה : ש. ה. ברגמן : האדם בישראל ובתפוצות. ש. ג. איזנשטדט : מיווג העליות במדינת ישראל. ח. גרינברג : שבעה עקרים. צ. וימלסקי : ח. גרינברג, ז"ל.

בהקמת הבמה הצנועה הזאת לחידוש המחשבה הציונית בקרבנו אומרת התנועה לנסות ולכנס מפקידה לפקידה הוגי דעות מבין אישי זרמים פוליטיים ורוחניים שונים ומתוך ספירות תרבותיות ולשונות שונות... ולאפשר להם להשמיץ את שיקוליהם ומסקנותיהם, איש איש כראייתו וכהערכתו, בהקפדה על טוהר הויכוח, באוני רעהו ובפני האזנים והמעיינים שבכל התנועה המפורדה והמפוצלת. וכדי שלא להיכשל בניסיון זה חובה להודיע במידה מרובה של סבלנות איש לדעות חברו... (מתוך המאמר הראשי של ז. שור).

1125 חיפה, פועלי בתי הזקוק. יזכור לל"ס חללי בתי הזקוק שנרצחו בשטח המפעל ביום י"ז סבת תש"ח.. חיפה, פועלי ועובדי בתי הזקוק, (דפוס "אות"), [תש"ט] 52 ע', פורטרטים. 8°.

1126 טל, נחום. נחום טל : קובץ לזכרה. א. דברי הערכה. ב. מדבריו. המלכה ד' — יצחק ספיבק. תל אביב, מועצת המורים למען הקרן הקימת לישראל, (דפוס "אחדות"), תשי"ג. 152 ע', פורטרט. 8°.

ע' 23—149 : מדבריו.

ג. טל (כ"ו סבת תרניא לימוביץ אוקראינה—ר' תשרי תשי"א תל אביב), מורה עברי ועסקן ציוני בארץ ובגולה.

1127 ישראל. משרד הבטחון. אגף לישוב חיילים ושקומם. בעיות הנכח ומשפחות החיילים שנפטרו במערכה : יום עיון א', נערך בתל אביב בימים י"ב—י"ג ניסן תשי"א. (תל אביב, דפוס שושני), [תשי"א]. 38, [2] ע'. 8°.

1128 הנער במאבק לשלום : בטאון ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי, תל אביב, חש"מ, (אוקטובר—נובמבר) {1951} 16 ע', תמונות. 2°.

הוצאה חרסעמית.

דו"שבועון, יו"ל מטעם המפלגה "לאחדות העבודה". בידינו מס' 3 שהופיע ביום 3.vi.1952.

קבצים

1120 אילת השחר. עלי זכרון לנחום זכאי. אילת השחר : (צפת, דפוס פרידמן), תשי"ג. [2] 100, [2] ע', פורטרטים. 8°.

כולל מאמרים ורשימות לדמותו ודבריו מפרי עטו.

1121 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. בית הספר לפעילי ההסתדרות. ילקוט הסמינריון למשק וכלכלה. קובץ ראשון. תל אביב, סבת תשי"ב. 120 ע', דיאגרמות, טבלאות. 4°.

במבונת הכפלה. המדורות : חברת עובדים. במשק הישראלי העליה וקליטתה. במשק העולם. כלכלה מדינית. ספרות. רשימת המשתתפים.

1122 הסתדרות הרופאים הוטרנריים בארץ ישראל. ראשונות... למלאת 30 שנה להסתדרות הרופאים הוטרנריים בישראל <1922—1952>. תל אביב, הסתדרות הרופאים הוטרנריים בישראל, (דפוס "גוסטברג"), תשי"ב. 1952, 57, [7] ע', תמונות. 8°.

העורך האחראי : פי. ג. זולמן. יצא בחנוכה.

1123 חד"גדיא... חוברת המוריסטית חד פעמית, פטח תש"ט. העורך : ש. י. צביאלי. (תל אביב, דפוס מוסס), תש"ט. 23, [1] ע', ציורים. 8°.

עיון גם ק. ט. שנה כ"ה ע' 5.

1124 חזות : קבצים לדברי עיון בשאלות הציונות, האומה והמדינה. א. ירושלים, (הסוכנות היהודית לארץ ישראל, דפוס גירוסלם פוסט), תמוז תשי"ג. 168 ע'. 8°.

(הספריה הציונית ליד הנהלת ההסתדרות הציונית).

העורכים : [נתן] רוטנשטריך ו[נחמן] שור. התכן :

ז. שור : לתעודת הבמה. א. : האומה והעולם : י.

לשצ"נסקי : מצב העם היהודי כיום. הוה. ז. ארן :

יצאת רוסיה — שיבת ציון. א. איזנשטין : הנסוי

האמריקאי הגדול. אלי. זליגמן : להארת מצבם של

היהודים באמריקה. ב. הלפרין : בעיית החלוצ באמריקה.

י. ברלין : אמנציפציה ושעבוד. ג. רוטנשטריך : שאלת

היהודים על רקע האמנציפציה. ב' : הציונות והמזרח

דינה : ד. בן גוריון : על הציונות, העם והמדינה. י. א.

1129 עין החורש. שמעון קמניר : יום השנה למותו. (עין החורש, חש"מ, תשי"ב, 24 ע', פורטרס, 8°). מאסף. כולל רשימות על ש. קמניר, ורשה 1910 — ג' אלול תשי"א, עין החורש.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1135 קרטל, ג[צל] [G[etzel] Kressel]. מדע המקרא : מדין ביבליוגרפיה. תל-אביב, המרכז לתרבות ולהסברה ע"י מ. גומן, (דפוס "תרבות"), תשי"ג, 189, 3 ע', 8°. שער נוסף באנגלית.

"רשמתי את מיסב ספרות המחקר בעברית, שנתפרסמה בספרים, קבצים, מאספים, ספרי יובל וכת"ע (החל בירחונים) בשני הדורות האחרונים עד שלהי תשי"ב... מלשונות לועזיות הכנסתי אך ורק ספרים, ואף אלה רק מהחיושים והחשובים ביותר. ביבליוגרפיה זו כוללת את הלשונות : עברית, אידיש, אנגלית וגרמנית... הרבה מהחסר בארץ השלמתי מתוך החומר שבדחתי בספריות אה"ב... הערכים בדרך כלל מוסברים" (מההקדמה). הרשימה כוללת יותר מ-800 ערכים, בסדורים לפי העניינים.

מדע המקרא

1136 יעקבסון, יששכר [B. S. Jacobson]. בינה במקרא : עיונים בפרשיות התורה על פי הפרשיות הפרשניות. תל-אביב, סיני, (דפוס "עתיד", תשי"ג), 224 ע', 8°.

"ראינו שיש מקום וצורך לתת בידי האיש מישוראל, המשכיל ושומר תורה ומדע, ספר שידריך ויסייע אותו להתבונן ולהעמיק עיין בעיקרי הפוגיות והבעיות העולות מתוך הקריאה בפרשת השבוע. לשם סיפוק צורך זה העלינו בכל פרשה ופרשה... אחת מבציותיה — אותה בעייה החשובה בעינינו ביותר להבנת הפרשה — והש-תולנו להבהירה וללכנה מצדדים שונים בהצאה קלה ופשוטה, המקפת ומשקפת את מבחר הדעות והפרושים, שהובעו בעניין הגדון... תשומת לב רבה הוקדשה... לבירור טעמי המצאות מבחינות שונות ובתקופות שונות" (מההקדמה).

1137 כתובים אחרונים. בן סירא. ספר בן

סירא השלם ; כולל כל השרידים העבריים שנתגלו מתוך הגניזה והחזרת הקטעים החסרים, עם מבוא, פירוש ומפתחות מאת משה צבי סגל. ירושלים,

1130 קלמן ברייך, קלמושה, נמל בעבודתו בשדות גבעות זייד, (שנה לנפלו), (גבעות זייד) : [עין חרוד]. (דפוס הקיבוץ המאוחד, תשי"א, 137, 3 ע', לוחות פורטרס ותמונות, תיפ, 8°).

על הכריכה : נמש לחלון צעיר : קלמושה.

ק. ברייך (ברקוביץ), 1920 אודסה—אוגוסט 1949 בשדות גבעות זייד, משנת תר"ץ בארץ, מתרצ"ו בהגנה ואח"כ בצה"ל, מהמדריכים בתנועת הגורע העובד. הקבץ מכיל מאמרים עליו ורשימות ואגרות כמנו.

1131 הקרן הקימת לישראל. יד לשואה ולמרד. (ערכו והתקינו לדפוס : יצחק מן, ברוך שראל). ירושלים, הלשכה הראשית של הקרן הקימת לישראל, (דפוס "אחזה"), תשי"ג, 108 ע', תמונות 8°. קבץ ספרותי, "החוכברת... מכילה פרקים מתולדות השואה והמרד, היא צריכה לסייע בידי המדריך" (מההקדמה). ביבליוגרפיה : ע' 104—107.

1132 הקרן הקימת לישראל. מועצת המורים למען הקה"ל. יזכור ; ילקוט זכר הענפים הרכים שנגדעו מגזע האומה בגזרות ת"ש—תש"ג בשואת הגולה באירופה, חומר לבתי הספר. תל-אביב, מועצת המורים למען הקה"ל בישראל, (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ג, 124, 3 ע', תמונות 8°. ילקוט ספרותי, העורך : א. שפירא.

1133 שי לשלמה ; קובץ דברים על שלמה הללס, מוגש ליובל השמונים שלו. תל-אביב, הועד להוצאת כתביהם של סופרים עבריים מביסראביה, (דפוס "תרבות"), תשי"ג, 123, 1 ע', פורטרס, 8°. העורכים : ק. א. ברתני ואליהו מייטוס. כולל מאמרים על הסופר ש. הללס, שבספריו צייר את חיי היהודים בביסראביה ובא"י. בראש הקובץ "תהלה וזה" מאת ש. הללס.

1134 שמיר - ברגיאת : קבוץ השומר הצעיר. אריה גליוניה > שכטר, איש החי"ל, ליום

ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י. ל. מאגנס, (דפוס ר. ת. הכהן), תשי"ג, 89, [1] ע' 8°. (סדרת ספרים לחקר המקרא מיסודו של ס. ש. פרי.)
שער נוסף באנגלית, מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 18, שם גם ציון ותכן.
קרסל, ג. מדע המקרא. עיין לעיל מספר 1135.

1140 תנ"ך. ספרי המקרא מפרשים טרוש חדש בצרוף מבוואות בעריכת [משה] דוד [קאסוטו : (ספר ירמיהו, ספר יחזקאל, מפרש ע"י א. ליהו) שמואל] (הרסום). תל-אביב, "יבנה", (דפוס "הארץ", תשי"ג), 166 ; 158 ע' 8°. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 7.

1141 תנ"ך. תורה נביאים וכתובים הוצאת ירושלים. מוגהים לפי המסורה עפ"י בראש בירי משה דוד קאסוטו. (הובא לדפוס בירי י. אורנשטיין). ירושלים, (הוצאת הספרים ע"ש י. ל. מאגנס / האוניברסיטה העברית, בסיוע משרד החינוך והתרבות, [ע"י] הוצאת "יבנה" ת"א ; תל-אביב, דפוס "הארץ", תשי"ג, [6], 1337, [6] ע' 8°.

[6] העמ' שבסוף הספר : רשימת ההפטרות לפרשיות השכוע ולמועדים לפי כל המנהגים.

"כלי להזניה את הרעיון המקורי לסדר מחדש את ספרי התנ"ך באות מיוחדת, שהוצאתו לפועל נעשתה במשך שנים בשל גורמי-חוץ, הולך עתה בית-ההוצאה בדרך שהציע הרב החכם משה דוד קאסוטו ז"ל סמוך לפטירתו : פרי עבודתו המרובה שובץ ביד-אמנים לתוך אחת ההוצאות הקיימות, שנראתה בעיניו מתאימה לשמש יסוד להתקנת ההוצאה שלו עפ"י כה"י של בראש-ר". (מהקדמת ההוצאה).

1142 תנ"ך. תורה נביאים וכתובים ; מהדורה ספרותית, ערוכים ומפורשים עם מבוואות מאת [משה] [בן] סגל... מהדורה שלישית. 6 כרכים. תל-אביב, דביר, תשי"ג, 8°.

עם שער מיוחד לכל ספר וספר, ועם תרגום עברי של החלקים הארמיים של ס' דניאל.

התכן : כ' [א] : תורה. (דפוס אילון), 40, 103, [2] 81, [2] 54, [3] 76, [2] 77 ע'.
כ' [ב] : נביאים ראשונים. (דפוס חן), 8, 49, [1] 6, 54, 8, 130, 6, [1] 118, [1] ע'.

מוסד ביאליק, (דפוס מרכז), תשי"ג, xv, 72, [1] 374 ע' 8°.

הנוסחה של השרידים העבריים של ס' בן סירא, הניתנת במהדורה זו... נעתקה בנאמנות ובדיוק מתוך הפקסימילות של 4 הכתבדות א, ב, ג, ד שיצאו ע"י האוניברסיטאות אוקספורד וקמברידג' בשנת 1901, ומתוך התצלום של כתב יד ה', שהמציא לי... המגלה את השריד של כתב יד זה... יוסף מרקוס... הניקוד... הוא מיד מחוץ למקומות מועטים שנמצא בהם ניקוד בכת"י, ושהערתי עליהם בפירושי. מיד הוא גם הסידור הסטוכומטרי בסורים מקבילים בחומר של הכתבדות א, ג, ד... שלי הוא גם הסידור של כל הספר במחזורות ובפרשיות ובסדרות... וכן מצאתי לגכון להנהיג ספירה חדשה של כל פסוקי הספר... את החלקים מהספר החסרים בשרידים תרגמתי חזרה לעברית מתוך התרגום היווני, אבל לפעמים נסיתי מן היווני והלכתי אחרי הסורי במקומות שהסורי נראה לי יותר מקורי... בפירוש השתדלתי לבאר מצד הלשון ומצד המשך הענין את הנוסחה... שנית, במקומות שהנוסחה לפנינו נראית משובשת או מחודשת השתדלתי לחזור מבעד נוסחתנו כדי להגיע עד כמה שאפשר לצורתה המקורית של הגרסה, ביחוד ע"י השחאה של העברי לשני התרגומים העתיקים, היווני והסורי, שלישית, השתדלתי... לגלות את המקור שממנו שאב בן סירא את רעיונותיו ומליצותיו, ואת ההשפעה שהשפיעו עליו ספרי המקרא ואף ספרים נכריים... ובאחרונה, התאמצתי, לברר את ההשפעה העצומה שהשפיע ספרו של בן סירא על המחשבה והמליצה העברית והחיצונית בדורות שלאחריו". (מההקדמה).

1138 קסוטו, משה דוד (Umberto Cassuto). פירוש על ספר בראשית מאת מ. ד. קאסוטו, מהדורה שניה, חלק א : מאדם עד נח (פירוש על סדר בראשית), ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י. ל. מאגנס, (דפוס ר. ת. הכהן), תשי"ג, [2], 212, [3] ע' 8°. (סדרת ספרים לחקר המקרא מיסודו של ס. ש. פרי.) שער נוסף באנגלית, מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 251, שם גם ציון ותכן.

1139 קסוטו, משה דוד (Umberto Cassuto). תורת התעודות וסידורם של ספרי התורה. שמונה שיעורים מאת מ. ד. קאסוטו, מהדורה שניה.

1148 ברנד, יהושע. כלי התרס בספרות התלמוד. מאת יהושע ברנד. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס "המערב"), תשי"ג. 31, [5] 634, [1] v ע', תמונות. 8°.

סיכום המבוא ושער נוסף באנגלית: Klei haheres besifrut hatalmud <ceramics in Talmudic literature> by Yehoshua Brand...

בספרי זה שויטי לגנדי שני תפקידים: א. זהו הכלים העתיקים, הנחשפים בחפירות ארכיאולוגיות בשמותיהם הנמצאים בספרותו העתיקה, או לשחזר אותם במקרה שאין להם דוגמא במציאות; ב. תיאור החיים הריאליים בתקופה הגידונה בקשר לכל נושא גידון. (מהמבוא).

בסוף הספר: מפתח המונחים, ע' 609-626; רשימת המקורות שנתפרשו בספר זה, ע' 626-629; רשימת המונחים הלועזיים, ע' 630-634.

1149 הולגנדר, שמואל מאיר. ספר שאלות ותשובות ש"ם הכהן על ד' חלקי שו"ע מאת הרב שמואל מאיר הכהן האללענדער... חלק א. ירושלים, דפוס צי מאשקאוויטש, תשי"ב. [16], 194, [6] ע'. 8°.

בתחלת הספר: "הוספות ותיקונים של מגלת יוחסין הנדפס בספר ש"ם הכהן על הספר ודרוש", ע' [15]-[16]. 1-8.

1150 ולדינברג, אליעזר יהודה. ספר שאלות ותשובות ציץ אליעזר... תנני ה' אליעזר יהודה ולדינברג... חלק ב: חקרי הלכות... בענינים מעשיים, קונטרסים על חליבה ושימוש בתנורים וכיוצא חשמליים בשבת, נשואין אורחים, תיובי מסים ובעיות פועלים. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס סלומון), השבת=תשי"ז. [4], 22, 171, [1]; [2], 19 ע'. 2°.

19 הע' בסוף מכילים "קונטרס משנת המעשר על מסכת מעשר שני מאת ר' נחום ולדינברג". את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 90.

1151 ורטהימר, שלמה אהרן. בתי מדרשות: עשרים וחמשה מדרשי חז"ל על פי כתבי יד מגניזת ירושלים ומצרים עם מבואות, הערות וצינונים מאת הרב שלמה אהרן ורטהימר. מהדורה חדשה עם הוספות מכתבי יד, מלואים ותיקונים מאת הרב אברהם ורטהימר. כרך ב. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס ורקר), תשי"ג. 542, [1] ע'. 8°.

השתדלתי ליתן את המדרשים בציונים הראשון ולמעט בשינויים עד כמה שאפשר... פרס לקטעים

כי [2]: נביאים אחרונים: ישעיהו, ירמיהו, (דפוס חן). 19, [1], 136, 11, [1] 123 ע'.

כי [ד]: נביאים אחרונים: יהושעאל, תרי עשר. (דפוס חן). 13, [1], 118, 110, [1] ע'.

כי [ה]: כתובים: תהלים, (משלי, איוב). (דפוס וילברברג). 9, [1], 160, 11, [1], 53, 14, [2], 77 ע'.

כי [ו]: כתובים אחרונים: חמש מגלות. (דניאל, עזרא, נחמיה, דברי הימים). (דפוס אילון). 22, [2], 69, 7, [2], 50, 6, [1], 54, 6, 116 ע'.

מהר"א עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 136.

1143 תנ"ך. תורה... חמשה תומשי תורה עם תרגום אונקלוס ופירש רש"י... עם פירוש אונ"ם לתורה מאתי זלמן בהרב... בן ציון סורוצקין... [א"ב]. ירושלים, תשי"א. [2], 6, 243, 349, 47; [4], 225, 333, [3], 31 ע'. 8°.

צילום דפוס לחידאפשטיין, בהבנסת דפים בדפוס המכילים את הפרוש החדש.

1144 תנ"ך. תרי"עשר. תרי עשר. מפרש על יד אשר ויזר. תל"אביב, "יהודה", (דפוס "תרבות"), תשי"ג. 215 ע'. 8°.

ע' 42-43: מבוא מאת המפרש. המירוש כולל: "ביאורי המלים" ו"תוכן".

1145 Jerusalem. Studium Biblicum Franciscanum. Studii Biblici Franciscani Liber annuus, K[1950-1951]. Jerusalem, (typ. PP. Franciscanum), 1951. 7, 291 p., illus., pl. 8°.

את התכן עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 99.

1146 Scherlag, Marek. Die Bibel in der Weltliteratur... Haifa, The author, [1950?]. 14 numb. l. 4°.

במכונת הכפלה.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

1147 אחאי משבחא גאון. שאלות דרב אחאי גאון, עם ראשון לציון ושאלת שלום [מאת ישעיהו ברלין] וביאורו של הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין העמק שאלה, עם הוספות רבות, השלמות ותיקונים מתוך כתב"יד. [נ]: במדברידבריים. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס העברי, י. ורקר), תשי"ג. [3], 408 ע'. 4°.

שער נוסף, ועליו נוסח של המהדורה הראשונה של הוצאת וילנה, ראם, תרכ"א.

עיין גם ק. ס. שנה ב"ה ע' 8.

(ירושלים, מוסד ביאליק, דפוס למודי, תשי"ג), 59, [1] ע' 8°.

הנאומים, שיוצאים לאור למאות 75 שנה למחברם, הושמעו בירושלים, לונדון וניו-יורק בשנת תשי"א. התכן: יהדות ותרבות. השאלה הנסתרית: הדושיה בין האלוהים והאדם במקרא.

1158 רבינון, י. עולם גדול עולה ועולם קטן שוקע; האנושיות הגדולה בשירת התורה... מעיקרי המהות והמשפט העברי הקדום... בני ברק, חש"מ, [תשי"ב?] 16 ע' 8°.

עברית ויודית בערבוביה.

קבלה וחסידות

1159 גוטמן, מתתיהו יחזקאל... רבי דוב מליאובה; חיי, סעולותיו ותורתו. מהדורה חדשה, מתוקנת ומתוספת. [עם] אגרות צדיקים. תל-אביב, (דפוס "עתיד"), תשי"ב. 40 ע' 8°.

(מגבורי החסידות). (ספרית נצח).

מהר"א עיין ק. ס. שנה ב' ע' 247.

1160 גשורי, מ[איר] ש[מעון] [M. S. Geshuri] עורך. נגינה וחסידות בבית קוממיר ובגותיה; מאסף ספרותי-מוסיקלי, עם תורנגינה, תמונות ופכסיד מיליות לתולדות צדיקי בית טוב ובגינת החסידות של פולין... ירושלים, החברה להפצת החסידות ובגינתה, (דפוס "ארץ-ישראל"), תשי"ב. [4] 212, 72 ע' 8°.

"קובץ זה המשך הוא לקובץ הראשון לחסידים מזמיר". גד הע' האחרונים כוללים: גשורי, מאיר שמעון: נגוני חסידים של שושלת מודוץ.

התכן: העורך: בשער הקובץ. — לתולדות נגוני החסידים בפולין. הנגינה אצל "החנה מלובלין". צ. מ. רבינוביץ: ר' יחזקאל מקוממיר. מ. ש. גשורי: קול רנה וישועה באהלי צדיקים. ל. ביין: הנגינה בשושלת זחלין ומודוץ. מ. קיפניס, הירד: מסביב לנגינת מודוץ. מ. ש. גשורי: לקורות שני נגנים של ר' ישראל ממודוץ. ד. פרקוביץ: אופק החסידות של קוממיר. י. שפירא: הנגינה בישראל ובעמים. מ. ש. גשורי: קוממיר עיר החסידות ועתיקותיה. ס. פלסקר: הרכבת המתנגנת לתולדות הנגון של "אני מאמין". מ. ש. גשורי: שושלת קוממיר ובגותיה. ש. רוטשטיין: תרי צלילים של נגוני מודוץ. מ. ש. גשורי: קונטרסי

שלמים החסידים במהדורה זו הוספתי בפנים עפ"י מהדורות אחרות; פננתתי את כל ר"ת שבמדרשים והערות, השלמתי את ציוני הפרקים, הסימנים, הדפים והעמודים, כן עשיתי מפתחות הספר לפסקי תנ"ך תלמוד ומדרש לשני הקובצים. (מהקדמת המהדור). כ' א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 10.

1152 יוסף חיים בן אליהו מבגדד. ספר בן איש חי, חלק ההלכות; אוצר פסקי דינים... על סדר הפרשיות... [מאת] יוסף חיים במהר"ר אליהו... שנה א"ב. ירושלים, י. ע. בקאל, (דפוס "עזריאל"), תשי"ב. 8, 312 ע' 8°.

1153 כץ, מאיר יוסף. ספר שאר יוסף; ביאורים ופלטולים בדברי הרמב"ם, הערות והארות בסוגיות וענינים עמוקים בש"ס. ממני... מאיר יוסף ב"ר אברהם כץ הכהן... חלק ג. ירושלים, בסיוע מוסד הרב קוק, דפוס בית יתומים דיסקין, תשי"א. 196 ע' 8°.

עיין גם ק. ס. שנה כ"ב ע' 96.

1154 משניות. (ששה סדרי משנה, מסורשים בידי חנוך אלכק ומנוקדים בידי חנוך ילון). [ד]: סדר נזיקין. ירושלים, מוסד ביאליק — תל-אביב, דביר, (דפוס "הארץ", תשי"ג). [4] 506 ע' 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 8, שם גם ציון.

1155 נימן, שמואל גדליה. ספר גידולי שמואל; כולל פרושים ובאורי ענינים על מסכת... ממני שמואל גדליה נימן... ירושלים, תש"ט, תשי"ג. 4°.

על מסכת ביצה. (דפוס "המסורה"), תשי"ג. [1].

37, דף; על מסכת בבא קמא. דפוס "חורב", תש"ט.

[2] 86 דף.

1156 נימרק, אברהם יעקב [Abraham Jakob Neumark]. ספר אשל אברהם; חידושים וביאורים על סדר נשים, חלק א: על מס' יבמות, כתובות, נדרים. עם מלואים בשם "סירות הגושן" ו"מירות גווסר"... מאתי אברהם יעקב נימרק... תל-אביב, (דפוס "בצלאל"), תשי"ב. [7] 396 ע' 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 126.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1157 בובר, מרדכי מרטין [Martin Buber]. במשבר הרוח; שלושה נאומים על היהדות.

„תפארת ישראל“ ש. י. זיון : מתורגמת של מודוין ;
על פטירת האדמו"ר מודוין (הספד) — בית יאבלונגה.
בית מודוין. — רשימה ביבליוגרפית של ספרות
השוללת, נגוני מודוין (רשימה ביבליוגרפית) ע'
179—181. מ. ש. גשורי : הצויק המגן והיוצר מודוין.
עם הסיום. נגוני החסידים של שושלת מודוין (ע'
1—72 שבסוף הספר).

חלק טו : פרשיות : שלח — קרח — חקת — בלק.
תשי"ג. [8], 130, 22, 30, 180 ע'.
חלק יו : פרשת פנחס, מטות. תשי"ג. [8], 345, [2] ע'.
חלק יח : פרשיות : ואתחנן — עקב — שופטים — כי
תצא — וילך — האזינו והאדרא זוטא קדישא. תשי"ג.
[8], 71, 32, 13, 55, 16, 108 ע'.

1162 **זהר חדש**. ספר זהר חדש על חמשה חומשי
תורה, מגילות, תיקונים וליקוטים, מתורת ... רבי
שמעון בן יוחאי. עם ניצוצי זהר, תוכן : מסורת
הזהר ... השואות עם מאמרי חכמינו ... ציונים
לספרי ... הראשונים ... תמצית דברי גדולי האחרונים
... ביאורים והארות ... אשר חנן ה' אותי ... ראובן
במורה משה מרגליות. ירושלים, מוסד הרב
קוק, (דפוס „העברי“, י. ורקר), תשי"ג, [2], 129 דף. 4°.

1163 **טיברג, יהודה משה**. ספר קדושת יצחק,
ימי חיי רבותינו הקדושים מאלכסנדר ... (ספר נחלת
צבי על סדר פרשיות התורה כולל גם הרמב"ם על
התורה ... מאת ... מרן יהודה משה סהיברג „אדמו"ר
מאלכסנדר) ... נדפס בהשתדלות הרב אברהם מנחם
דנציגר ... חלק א. ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשי"ב.
180 ע' 8°.

1164 **יוסף חיים בן אליהו מבגדד**. ספר עור
יוסף חיים ... פסקי הלכות ... אשר אני ... וורשן
... בתוך קהל רב ... מדי שבת בשבתו ... לפרש
... מקראי תורתו ... יוסף חיים בכמהר"ר אליהו ...
יצא לאור הדפוס בפעם השניה ... (חלק ההלכות, שנה
ראשונה). ירושלים, דפוס „חורב“, תשי"ג, [3], 9, 73,
[3] דף. 8° לא הופיע יותר?

1165 **מושקוביץ, צבי**. ספר אוצר הספר
רים ... כולל סיפורים נוראים ... חלק ז. ירושלים,
צ. מאשקאויטש, תשי"ג, 32 ע' 8°.
עיי' גם ק. ס. שנה כ"ס ע' 9.

1166 **מילר, ישראל דוד**. ספר תולדות
מנחם ; יכיל ... תולדות ... מור"ת נחום ב"ר עזיאל
... והוראנא ... כתובים בידי ... הר"ב ישראל דוד
מיללער ... מהדורה שלישית, ירושלים, „חנניה“, (דפוס
„המסורה“ ש. וואלפא), (תשי"ג), 137, [3] ע', פירטר, 8°.

1161 **זהר**. ספר הזהר על חמשה חומשי תורה
מהתנא ... רבי שמעון בן יוחאי ... עם הפירוש דרך
אמת ועם הביאורים ... הסולם ... מראות הסולם ...
מסורת הזהר ... חלופי גרסאות ... כל אלה מהמחבר
... (הרב יהודה לייב אשלג). חלק א—יח. ירושלים,
חברה להוצאת הזהר ... דפוסים שונים, תש"ה-תשי"ג.
8°. הבאור החל מחלק ב' כולל גם תרגום מלולי
לעברית. התכן :

חלק א : הקדמה. מבוא. פתיחה לחכמת הקבלה.
הקדמת ספר הזהר. תשי"ה. 60, 40, 208 ע'.
חלק ב : פרשת בראשית א' תשי"ו. [2], 350 ע'.
חלק ג : פרשת בראשית ב' ופרשת נח. תשי"ז. [8],
228, 132 ע'.
חלק ד : פרשת לך ופרשת וירא. תשי"ז. [4], 154,
155, [1] ע'.
חלק ה : פרשת תי שרה, תולדות, ויצא. תשי"ח.
[4], 85, [1], 88, 152 ע'.
חלק ו : פרשת וישלח, וישב, מקץ, ויגש. תשי"ט.
[2], 87, 83, 74, 44 ע'.
חלק ז : פרשת ויחי. תשי"י. [4], 273 ע'.
חלק ח : פרשיות שמות, וארא, בא, בשלח. תשי"א.
[11], 122, [1], 64, 69, 133 ע'.
חלק ט : פרשיות יתרו — משפטים. תשי"א. [9],
148, [1], 191 ע'.

חלק י : פרשת תרומה. תשי"א. [9], 302 ע'.
חלק יא : פרשיות : ספרא דצניעותא — תצוה —
תשא — ויקהל. תשי"ב. [9], 37, 57, 38, 164 ע'.
חלק יב : פרשת פקודי. תשי"ב. [9], 292 ע'.
חלק יג : פרשיות : ויקרא — צו — שמעני — תזריע —
מצורע. תשי"ב. [8], 148, 70, 39, 66, 24 ע'.
חלק יד : פרשיות : אחרי — קדושים — אמור — בהר
— בתקוה. תשי"ב. [7], 146, 46, 120, 29, 20 ע'.
חלק טו : פרשת במדבר, נשא, בהעלותך. תשי"ג.
[8], 27, 223, 55 ע'.

דמוס'צלוס לפי הוצאת ויניציאה ת"ק המצוירת והמעוטרת, בלי התרגום והפרוש. הוצאה מהודרת.

1172 (כהן, חיים בן שלום מיזר). ספר ואהבת לרעך כמוך... ירושלם, חשימי (תשי"א). [2] 8, 4, 16, [2] 216 ע', פורטרטים. 8°.
ליקוטים של דברי אגדה ומוסר. שם המחבר ושנת הדפוס לפי ההסכמות; בשער: תשי"א.

1173 כץ, מאיר יוסף. ספר עצמות יוסף; רעיונות והגיונות... סמוכים על פסוקי התנ"ך ומאמרי חז"ל... על כל פרשות התורה... ממני... מאיר יוסף ב"ר אברהם כץ... [ב]: שמות, ירושלם, בסיוע מוסד הרב קוק, דפוס ספערא, תשי"א 128 ע', 8°.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 140.

1174 מימון, יהודה ליב [Jehuda Laib Mai-mon]. חצנים ומועדים. מאת הרב י. ל. הכהן <פישמן> מימון. מהדורה שלישית מורחבת ומתוקנת. ירושלם, מוסד הרב קוק, (דפוס "המערב", תשי"א. 323 ע', 8° = כתבי הרב י. ל. הכהן <פישמן> מימון, ג.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 79, שם גם תכן מפורט. מהדורה ב' שם שנה כ"ג ע' 24.

1175 קרנץ, יעקב [J. Kranz]. כתבי המגיד מדובנה [= יעקב קרנץ]; נלקטו ונסדרו כשעתה... על ידי... ר' אברהם בעריש פלאהם... נוסחו למסכת חדשה ונכתבו בסגנון זמננו בידי אליעזר שטיינמן. (כרך א"ב). תל-אביב, "בנסת" (דפוס מל"א), תשי"ב. 392, 398, [2] ע', 8°.

התכן: כ' א': קצור תולדותיו. א. שטיינמן: עין יעקב; דברי פתיחה. ע' 15—36 — פסקי הגיון והגות מתוך "ספר המצות" ס' אהל יעקב על חמשה חומשי תורה. כרך ב': אהל יעקב על ס' דבריהם. 5 מגלות. — הגדה של פסח. משלי ילדים. פשוט של מקרא. נקודות החן. פסוקי ישרי. א. שטיינמן: אותיות דבר: עיקרי דבריו. גלגולו של משל. שבת לר' יעקב קראנץ: ע' 359—398.

1176 תפלות. סדר ברכת החמה, לשנת התשי"ג... [ירושלם] דפוס "השחר", [תשי"ג]. 8 ע', 8°.

1167 (שניאור זלמן בן ברוך). אגרות בעל התניא ובני דורו. נאספו... סידרו והוגהו, בצרף הערות וצינונים על ידי דוד צבי הילמן. [א]. ירושלם, (דפוס "המסורה"), תשי"ג. 16, 272 ע', 8°.

בספר כונסו כל האגרות, התשובות והתעודות, שיש להן שיבות לאומי"ר ר' שניאור זלמן מלאדי בין שנכתבו על ידו ובין שנכתבו ע"י בני דורו אליו או אודותיו. האגרות סודרו בסדר כרונולוגי. ע"י סדר זה ישמש ספרנו גם כספר תולדותיו של רבנו... השתדלתי להביא כל אגרת בשלימותה, בלי השמטות. המקורות לחומר שכונס כאן: ספרי הלכה וספרי חסידות, ספרי תולדות וכתבי עת, חוברות נדפסות וכתבי שונים... עפ"ר הובא המקור הראשון, ולפעמים גם שאר מקורות, מפני שהם מצויים יותר או בגלל שוני נוסחאות. (מההקדמה).

1168 שפירא, ישראל בן חיים מאיר יחיאל. אמונת ישראל; על התורה ומועדים ולקוטים על מאמרי חז"ל מאת... מוה"ר ישראל שפירא... בן הרה"צ ר' חיים מאיר יחיאל... עם תקונים מכ"י והקדמה מהרב... אברהם אלימלך שפירא בן המחבר. חלק א': בראשית, שמות וד"ס. ירושלם, "התאחדות עולמית של חסידי גראדוויסק", (דפוס ש. וינסלד), תש"ח. 8, 56 ע', 4°.
מהר"א: ורשה, תרע"ז.

תפלות, דרשות, מוסר

1169 אבוהב, יצחק. ספר מנורת המאור... עם פירוש "נפש יהודה" לקטו וחברו... מהר"ר משה פרנקפורט... הוסיפו... מאמר על רבי יצחק אבוהב וספרו... ובו רשימה מדויקת של שבצים ושש מהדורות הספר ותרגומיו מאת גפתלי בן-מנחם. ספר א"ב. ירושלם, אשכול (דפוס "אשכול"), תשי"ב. [3], 13, [1], 311; 359 ע', 8°.
לספר ב' שער מיוחד.

1170 [בריוול, אלעזר]. ספר חוקת ישראל; מבאר חוקת הישראלית בחינוך והצניעות... מפרש הכתובים מחומש בראשית... ירושלם, המדפיס ת. ש. שוארץ, בדפוס "חורב", תשי"ג. 126, [2] ע', 8°.

1171 הגדה של פסח. הגדה של פסח. (ירושלם), החברה להוצאת תנ"ך ירושלם, (המדפיס ליפשיץ, תשי"ב). [12] דף, פקסימיל, תמונות 2° גדול.

בכרך שאנו מוסרים לקורא, היוצא לשנת העשור למרד גיטו וארשה. יבוא איפה עוד כרך אחד להשלים את התמונה כולה והוא יכלול מאמרים על הספרות, האמנות, המפלגות, התנועות ופרקי ההווה. (מההקדמה).

התכן: במאבק הדורות: י. שאצקי: תולדות יהודי וארשה. י. גרינבוים: הגורם האנטישמי החיים הכלכליים: י. לשצינסקי: הישוב היהודי בהתפתחותו הכלכלית. א. הפסקה: היהודים במשק הפולני. טמיעה והתבוללות: פל. סוקולוב: תהליכי הסמיעה והתבוללות: היהודים בתרבות הפולנית. ש. שפיגל: היהודי בקאריקטורה הפולנית. התחיים הדתיים: ד. פלינקר: קהילת וארשה; רבני וארשה. מ. ג. גשורי: בתי הכנסת והתנועות: החסידות וניגוניה. התינוך היהודי: ש. רוננק: התנועה העברית ו"תרבות". י. לב: בתרבות של צי"א. מ. חלמיש (פלינט): בתי המדרש "תחכמוני". התנועה הציונית ומסדותיה: י. גרינבוים: ההסתדרות הציונית. ה. ברלס: העליה והמסדר האי-המרכזי. ת. בר: הקק"ל. י. ליס: קרן היסוד. מ. וילברטל: "השומר הצעיר". י. שטיימן: "דרור". ספרות, עתונות ואמנות: ד. כנעני: הספרות העברית. י. פוגרינסקי: העתונות העברית (סקירה ביבליוגרפית, ע' 479—494). י. רב: העתונות ביידיש. פ. אפנשלק: העתונות בפולנית. ב. טמקין-ברמן: זל: ספרות יהודית. ז. טורקוב: התיאטרון היהודי. התנועה המקצועית והשיתופית: י. לב: האיגוד המקצועי של הפועלים. א. רק: בעלי-מלאכה ואיגודיהם. מ. מלמד: חברות שיתופיות לאשראי וליצרנות. פורה וסעד: ב. ספיר: "גוינסט". צ. פרנס: חברת "צנטוס". ל. וולמן: חברת "טאוי". ר. בן-שם: מוסדות עזרה וסעד. מ. מלמד: חברות לגמילות חסדים. שואה וחורבן: נ. בלומנטל: גיטו וארשה וחורבנו. ר. אורבך: מיומן הגיטו. ש. גראייק (סטיפאן): עתונות המתחרת בגיטו. א. ברמן: היהודים בצד הארי. י. קרמיש: המרי והמרד בגיטו. נ. בלומנטל: היהודים בהתקוממות וארשה.

1182 ארנפריז, מרדכי [Marcus Ehrenpreis] בין מזרח למערב. (תירגם מ. גיורא) [= משה אלימלך]. ערך: חנוך קלעי. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "הלוז"), תשי"ג, 247 ע' 8.
בראש השער: מרדכי אהרנפריז. יומן-חיים.

1177 תפלות. ספר מנוחות הנפס; סדר לימוד לליל יאר צייט... עפ"י סדר לשון חכמים ח"ב סי' י"ט לרבינו... יוסף חיים בכמהר"ר אליהו... ירושלים, י. ע. בקאל, (דפוס טורים), תשי"ב, 248, 40 ע' 8.

1178 תפלות. ספר שירים; כולל שבתות, בקשות, סמונים לחול, לשבתות, לר"ה, למועדים, לשמחת תורה, לבר מצוה, לחתן... מהמשוררים... אברהם אבן-עזרא, ר' יהודה הלוי... ועוד סמונים חדשים. ירושלים, י. בקאל ויחזקאל כהן, תשי"ג, 10, 279 [1] ע' 8. דפוס סטראוסיפי.

1179 תפלות. סדור. סדור עם ישראל; כולל כל התפילות והבקשות כסדרן עם הרבה מעלות והוספות... הושענות... פרשיות... תהלים וכו' נוסח ספר. תל-אביב, "סיני", (דפוס הפועל המזרחי, תשי"ג), [8], 421 ע' 8. צילום.

1180 Heinemann, Joseph. The prayers of Israel; a study-outline and texts. Jerusalem, the Religious Section, the Youth and Hechalutz Department of the Zionist Organization, (typ. Jerusalem Post), 5712/1951. 60 p. 8°.

= "Lammadrakh library", no. 2.

ע' 56—59: לקט מקורות (בעברית).

היסטוריה, ביורגפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "ציונות וידיעת ארץ ישראל"

1181 אנציקלופדיה של גלויות; ספרי זכרון לארצות הגולה ועדותיה. סידרת פולין. (כרך א: וארשה, העורך: יצחק גרינבוים). ירושלים—תל-אביב, חברת אנציקלופדיה של גלויות, (תשי"ג), [8] ע' 816 עמודות, טבלאות, מפות, פקסימילים, תמונות. 4° שער נוסף באנגלית.

"חיה הקצרים של קהילת וארשה—משלהי המאה ה"ח עד אמצע שנות הארבעים של המאה ה"י—היו תוססים וסוערים במידה שלא ידעה שום קהילה יהודית בפולין או מחוצה לה... העמדנו לנו למטרה לשפוך אור על עברה ההיסטורי של וארשה היהודית, על השתלשלות חיה הכלכלית, הדתית, הצבריים והלאומיים ועל שינוי הערכין שחלו בה... לא הספיק לנו המקום

הספר, שנכתב בימי ההשמדה הנאצית בעת שבתה של המחברת בכלא, מעלה פרקים מחיי המחברת החלוצית שפעלה באותם הימים. המחברת היתה חברת "עקיבא" ומפעילות "הארגון היהודי הלוחם של הנוער החלוצי בקרקא".

1185 ורשיגורה, פ(טר). מסעי קובפאק : קורות חטיבה פרטיזנית. תרגם י. סערני. (תל-אביב), "מערכות", (תשי"ג). 397 ע', תמונות, מפות. 8°.

1186 ישראל. משרד החינוך והתרבות. השואה והמרי : ילקוט על חורבן יהדות אירופה בשנות ת"ש-תש"ה. (ירושלים), המדפיס הממשלתי, (דפוס הממשלה, תשי"ג). 200 ע', מפות, תמונות. 8°.

"הובא לבית הדפוס על ידי המחלקה לעריכת ולפרסום במשרד החינוך והתרבות... החומר שבקובץ נלקט ונערך על-ידי ועדה מייוחדת במשרד החינוך והתרבות בשיתוף עם "בית לוחמי הגיטאות על שם יצחק קצנלסון למורשת השואה והמרד".

בראש השער : משרד החינוך והתרבות.

המדורות : הקדמות מאת ב. דינור וז. כרצניץ. השואה : אותות השואה הראשונים. פרצה המלחמה. החיים בגיטאות. ילדים בשואה. השמדה. המרי : גילוי התנגדות בודדים. ארגון המחתרת. המרידות בגיטאות. — בגיטאות ורשה. התקוממויות במחנות ריכוז וההשמדה. פרטיזנים. הצלה ושארית : צנחנים בשליחות ההצלה. החייל. כדרכים לא"י. לוח תאריכים, ע' 185—198.

1187 לוינסון, אברהם [Abraham Levinson]. תולדות יהודי ורשה (1414—1943). תל-אביב, "עם עובד", (דפוס ספרות), תשי"ג. 415, [1] ע', טבלאות, פורטרטים, פקסימילים. 8°.

"אין ספק זה מתימר להיות ספר מדעי היסטורי אובייקטיבי. זהו ספר שנכתב בידי סופר, אשר התחיה היהודית בורשה עודה רוססת בנפשו... לאחר שסקר המחבר את התקופות ההיסטוריות הקדומות, הוא מתרכז בשני נושאים עקריים : מה היה בה, כיהדות פולין — אשר ורשה היתה מרכזה — וכיצד הושמד הכל, האנשים וערכי התרבות הגדולים אותם הם נשאו. אנו מנסים במיוחד את תשומת לבו של הקורא לתיאורי התנועות הציוניות וחיי הרוח היהודיים בורשה, בהם היה המחבר שותף פעיל וחשוב". (מהקדמת ההוצאה).

קהלת ורשה, שבשנת 1764 ייסדו בה 1,365 יהודים,

את המקור השבדי צ"ק. ס. שנה כ"ד ע' 132.

בספרו האוטוביוגרפי שנכתב בכשרון רב מספר המחבר על חייו בגליציה (מדינת הולדתו) ובברלין, בסוף המאה הי"ט, ומתאר בפרוטרוט יותר את פעולתו הרבה והענפה בבלגריה ובשבדיה. בגלל מלחמת הבלקנים ושינויים טריטוריאליים שגררה מלחמה זו הוטלו עליו שליחויות שונות שחרגו מתחומי פעולתו המקומית. כך הוא השתדל ששאלוניקי עם הקהלה החשובה שבה, תסופת לבולגריה וגם השתדל בפני מדינאי אירופה שיתערבו לטובתם של יהודי רומניה, כל הממשלה הרומנית התיחסה אליהם כאל זרים (על אף התחיבות יותיה הפומביות). בימי רבנותו בשבדיה פעל הרבה לטובת שבויים יהודים ולא יהודים ואח"כ עם השתלטותו של היטלר נלחם להגנת זכויותיהם של יהודי מרכז אירופה באספות ובעידות שונות. הוא נפגש עם אישים מפורסמים, יהודים ולא יהודים. בספרו הוא מספר על ר. א. ברודס, א. גולדפון, הרצל, אחרת, ברודי צבסקי, פרישמן, פרום. ד. קויפמן, טרופ. י. קלוזנר, מוריו ב"הוכשולה" בברלין, על מדינאים גדולים : קלימנסו, ל. לוצאטי, על המלך ויקטור-עמנואל האיטלקי, על פרדיננד מלך בולגריה, שהמחבר מתאר אותם כ ידידים ליהודים ומצריצי הרצל. וכן הוא מספר על שני בקוריו בארץ ישראל, בשנת 1925 (והוא מתאר תאור יפה את פתיחת האוניברסיטה העברית) ובשנת 1935. בפרק מיוחד הוא מספר על יצירתו בלשון השבדית. בסוף הספר שני פרקים ליריים : "השתעות בין ספרים" ו"ראי העולם" (ע' 226—247).

1183 גורלי, א[ברהם]. שאלת המיעוט היהודי בחבר הלאומים : תולדותיה והתפתחותה של הגנת המיעוטים ע"י חבר הלאומים והפשיזם היהודיות. ירושלים, ספריה משפטית, (דפוס וייס), תשי"ב. 116, [4] ע'. 8°.

עם תכן ושער נוסף באנגלית : A. Gorali : The Jewish minority in the League of Nations ... Jerusalem, The Sifria Mishpatit, 1952.

1184 דוידזון, גוסטה. יומנה של יוסטינה. דברי לוי, הערות : נחמן בלומנטל. (הביא לביה"ד : משה ברסלבסקי. תורגם מפולנית ע"י משה זינגר. [תל-אביב], הקיבוץ המאוחד, (דפוס "דבר"), תשי"ג. 178, [1] ע', פורטרטים, פקסימיל. 8°.

מהולנדית : ש. שניצר, ירושלים, קרני ; (תלאביב, דפוס דברי), תשי"ג 220 ע', לוחות-דפוס ותמונות. 8°.

בראש השער : אנה פראנק.

תרגום גרמני עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 75 ; שם גם ציון.

1192 צטינסקי, קרל. בית-הבבות. תל-אביב, דביר, (דפוס המועל הצעיר), תשי"ג 315, [2] ע' 8°.

בראש השער : ק. צטינסקי (135633) (זהו מספרו של המחבר במחנה רכיו, שישב כלוא בו). מחזיים במחנה רכיו.

1193 קסטלר, ארתור [Arthur Koestler]. חן ל ש מ י ה ת כ ל ת ; אוטוביוגרפיה תרגם יוסף נדבה. ירושלים, קרני, (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ג 323 ע' 8°.

את המקור האנגלי עיין להלן מספר 1539.

בחלק זה של האוטוביוגרפיה המגיע עד שנת 1931, מסופר גם על אי, בפרקים ט"ז—כ"ב (ע' 127—191). בארץ היה המחבר מעל במפלגה הרביזיוניסטית. הוא מספר בין השאר על דבוטנסקי, אביגדור המאירי ואחרים. אין המחבר מסביר מדוע עזב את הציונות.

1194 רבינון, י. בחלי אש ; מאסף ומבאר דור אחרון התורה <תרל"ג—תרע"ג> ... בני ברק, חש"מ, [תשי"ב ז], 16 ע' 8°.

עברית יוונית בערבוביה.

בלתי-שלם, ונראה שלא הופיע יותר.

1195 רות, בצלאל. בית נשיא. עברית ; שלמה סימונסון. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס שלומי), תשי"ג 280, [2] ע', לוחות-תמונות. 8°.

על דונה גרציה ודון יוסף נשיא. שם המקור : Cecil Roth : The house of Nasi.

עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 161 ושנה כ"ח ע' 280.

1196 רפאלוביץ, ישעיהו. ציונים ותמרורים בשבעים שנות נדודים תרמ"ב—תשי"ב. אוטוביוגרפיה... תל-אביב, (דפוס שושני), תשי"ב 281, [1] ע', תמונות. 8°.

המחבר עלה עם משפחתו לא"י מרוסיה בשנת תרמ"ב והוא אז בן י"ג. הוא פעל שנים רבות (תרנ"ט—תרצ"ו) בחייל, באנגליה, שימש רב בליכטרפול, ואח"כ בברזיל, שנה היה רב ראשי. בזמן מלחמת עולם ב' שימש רב

גולה באופן מפליא במאה ה"ט, ובשנת 1939 ישבו בה 360,000 יהודים.

קהלת ורשה היתה במאה העשרים הקהלה הגדולה ביותר באירופה והשניה בגולה (אחרי גיריוק) בעולם כולו. בגלל הפוליטיקה הנאצית (גירושים מערי הספר לעיר הבירה) רוכזו בשנת 1940 בורשה חצי מיליון יהודים. בשנת 1945 נשארו בה 7,800 יהודים.

1188 מלמט, אברהם. הארמים בארם נהרים והתהוות מדינותיהם... ירושלים, תשי"ב, [2], 76, [3] ע' מפה 4°. במכונת-הכפלה.

תוכן ושער נוסף באנגלית : The Aramaeans in Aram Naharaim and the rise of their states... by Abraham Malamat. Jerusalem, 1952. דיסרטציה, ירושלים, תשי"א.

1189 ספר זיכרון לקהילת לומזות. ערוך בידי יוסף לוינסקי. (תל-אביב), אירגון עולי לומזות בישראל, (דפוס "עמל"), תשי"ג 1952, [2], א. 377 ע', מפות, פקסימילים, תמונות. 2°.

לומזות עיר הפלך בפולין כשהיתה תחת שלטונה של רוסיה. לפי המפקד הרשמי של שנת 1895/6 ישבו בעיר זו 20,578 נפש, מהם 9822 יהודים.

1190 ערים ואמהות בישראל ; מצבת קודש לקהילות ישראל שנחרבו בידי ערצים וסמאים במלחמת העולם האחרונה. בעריכת הרב י. ל. הכהן מימון. כרך ה : סטניסלאב. ערוך בידי רב סדן ומנחם גלרטר. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס "המערב"), תשי"ב 429, [1] ע', תיפוס, תמונות. 8°.

הועד להוצאת הקובץ : פתח דבר. נ. מ. גלבר : תולדות היהודים בסטאניסלאב. י. הלוי איש הורחין : לתולדות הרבנות בסט. מ. ז. ברודא : ימי כהונתי (כרב) בסט. שנות תר"ט—תר"ע. מ. גניש : 10 שנות ציונות בסט. (תרס"ה—תרע"ד). א. ל. שוסהיים : פרקי עשייה. מ. גלרטר : קהילת סטניסלב בשנות תרע"ט—תרצ"ט (ע' 189—382). בין השאר עתונות סטניסלאב, ע' 339—344. ד. סדן : גוסס סטניסלאב. אחרית-הקהילה (עדות ראיה). מפתח שמות האנשים והערים. את הקודם בשורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 14.

1191 פרנק, אנה [Anne Frank]. יומנה של נערה, 14 ביוני 1942 — 1 באבגוסט 1944. (תרגום

בקרוב שבטים בארצות האיסלאם השונות. את רוב המקומות ביקרתי בעצמי... מטרת המאמרים היתה לתת סקירה, אם מפורטת ואם כוללת, על אחים נדחים שאך מעט ידוע עליהם... כחנתי היתה להראות... שגם קהילות אלו... עמדו בגבורה על יהדותן ועצמאותן הרוחנית, ושמרו עמן מסורת אבות יקרה, שהיא מורשה לעם כולו. כן היא מסרתי בקובץ זה לעודד את הקורא מקרב אותם האחים הנדחים, אשר אף הם בעצמם אינם יודעים להעריך את מצבם ונכסיהם הרוחניים כדבעי... ראיתי שמוינה נכונה בין שבטי ישראל מתימן ומעיראק עם יהודי אירופה — ממזרח וממערב — לא תבוא אלא אם כן ידעו אנשי הגולה האחת לכבו ולהעריך את אחיהם מן הגולה האחרת... תקוותי שהספר יעורר את התעניינותם של בני "גלות אדום" בבני "גלות ישמעאל" ועמה את הרצון ששבטי ישראל יתאחדו אחותו שלמה לאומה אחת, לעילויים של ערכי היהדות ולביצורה של ישראל" (מההקדמה).

המחבר הוא נשיא מדינת ישראל.

1202 בר-גורא, נפתלי [Naftali Bar-Giora]. מסע בהודו. הקדמה מאת נ. איתן... (Tel-Aviv), מורשת; (ירושלים, דפוס העברי, י. ורקר), חשי"ג 11, 125, [3] ע' 8°.

שער נוסף באנגלית.

"הספר הוא תאור רשמים מהודו — ביחוד מהקהילות היהודיות שבה — שקלטם אדם מישראל שסייר במקום." (מההקדמה).

1203 גולדשטיין, אנטול [Anatol Goldstein]. ההגירה הרוסית שלאחר מלחמת העולם השנייה והבעיה היהודית... הוצאה עברית... [ירושלים, ההנהלה הישראלית של הקונגרס היהודי העולמי; (תל אביב, דפוס הארץ), (חשי"ג 20 ע' 8°). המחבר מוכיח שהמהגרים הרוסים לורמיהם השונים הם אנטישמיים כולם, פרט אולי לקבוצה ולסוב וקבוצה אוקראינית אחת.

1204 מפלגת פועלי ארץ ישראל. משפט פראג. דיווח שבין מלא א"ג. (תל אביב, מפלגת פועלי ארץ ישראל, חש"מ, חשי"ג 1952—1953), 84, [1] 34; 85—206; 207—394, [3] ע' 8°.

ע' 1—34 שבטון חוב' א'; דברי חברינו בכנסת

צבאי בא"י בתחלת הספר הקדמות מאת ה. קופמן ו. גורן.

1197 שדה, יצחק. הפוסק סתוח; מרשה ראשונה. ציורים: צילה ביגור. (תל אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחיות"), חשי"ב 231 ע' 8°.

אוטוביוגרפיה של המחבר שהיה מראשי ההגנה ביישוב, ראש הפלמ"ח וממפקדי מלחמת השחרור. בחלק זה מתאר המחבר את ימי ילדותו ובחירתו ברוסיה עד מהפכת 1905 והוא אז כבן ט"ז (בין השאר יש פרק מלא ענין על רבו הסופר הלל ציסלין ז"ל). המחבר התכוון להמשיך ולתאר גם את חייו בא"י בעבודה, בהגנה ובצבא, אבל קדמתי המות.

1198 שרפשטיין, צבי [Zvi Scharfstein]. היה אביב בארץ; מקורות חיי. תל אביב, "מסדה"; (רמת גן, דפוס מסדה), חשי"ב 344 ע' 8°.

בראש השער: צבי שארפשטיין.

המחבר, סופר עברי ופדגוג עברי הפועל עכשו בא"י, מספר בספרו זה את תולדות חייו עד התחלת מלחמת העולם הראשונה, והוא אז בן שלוששים. המחבר מספר על חייו בדרום רוסיה (ארץ מולדתו) ובגליציה שבה ישב ופעל שנים אחדות.

1199 Haddad, Ezra H.; Priscilla Fishman. Rund um das Zifferblatt der Geschichte: die Juden Iraks. Tel Aviv, WIZO, (1952), 51, [1] p., illus., map, chronol. tab. 8°.

נדפס בשטוקהולם. נספח: Quiz, 7, [1] p.

1200 Theilhaber, Felix A[aron]. Judenschicksal; acht Biographien. Tel-Aviv, Edition Olympia, (typ. Sefer), [1952]. 323 p. 8°.

Lassalle, Emin Pascha. Dreyfus. Weininger. Ballin. Ludwig Frank. Rosa Luxemburg. Rathenau.

עם ישראל בתוה

1201 בן-צבי, יצחק [Isaac Ben Zevie]. נדחי ישראל. תל אביב, נ. סברסקי, חש"מ, חשי"ב 248 ע' לוח פורטרט, פקטימיל. 8°.

"בספרי זה באתי לכנס מאמרים... על קיבוצים יהודים נדחים, כיתות יהודיות ומטורות יהודיות החיות

בראש השער: דאנא אדמס שמיט. שם המקור:
Dana Adams Schmidt: Anatomy of a satellite.
בשביל ההוצאה העברית כתב המחבר: אחרית דבר:
משפט סלאנסקי והאנשימות הקומוניסטית, ע' 441-494.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים"
ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"
1207 ארגון חילים עברים משוחררים, סניף
תל-אביב. סיכומים [לקראת האספה הכללית].
תל אביב, דפוס ברמשה, אלול תש"ה. 15 עמ', 8°.
במכונת הכפלה. פנימי.

1208 ארץ, יהודה, עורך. דוד בן-גוריון;
אלבום. תל-אביב, "עיתות", (דפוס י. אריאלי, תשי"ג),
34 ע', מפות, [74] לוחות, פורטרטים ותמונות. 4°.
אלבום זה, אף כי מוקדש הוא ליחיד, הריהו ספרו
של הדור. ע' 7-34: קיום לדמותו של ד. בן-גוריון.

1209 בגין, מנחם [M. Begin]. בלילות
לבנים: קורותיו של אסיר-ציון ברוסיה. ירושלים,
קרני, (דפוס ר. חי הכהן), תשי"ג. 247 ע', 8°.

1210 בן-שמש, א[הרן]. חוקי הקרקעות
במדינת ישראל... עם הקדמה מאת אברהם
גרנות. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה),
תשי"ג. [3], 394, [1] ע', 8°. (בית הספר הגבוה
למשפט ולכלכלה, תל-אביב. מחזור לספרי מדע ולימוד).
"חיבור זה מבוסס על הרצאותי בניני קניינים בביה"ס
הגבוה למשפט ולכלכלה, מכ"ל" בתל אביב. בהוצאות
אלה בחרתי להביא בפני התלמידים את עצם החוקים,
סעיף אחרי סעיף, לבארם ולהסבירם, אגב ניתוח
העקרונות הכלולים בהם... החל מתקופת המאנדאט
העניקו לנו בתי המשפט יכול רב של הלכות. קצתני
בתן עד כמה שידל הגיעה" (מההקדמה).

1211 בקר, אהרן [הירש]. סיכומים וסי'
כויים; לבעיות המדיניות המקצועיות והכלכליות. (תל-
אביב), ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-
ישראל, המרכז לתרבות ולהסברה, (דפוס "דבר", 1953).
74 ע', טבלאות. 8°.

1212 גדעון, רוברט. חוקי מדינת ישראל
בטבלאות לכפי שהם בתוקפם ביום כ"ט באלול

ד. בן-גוריון, מ. גמיר, פ. לבון ומ. ארנוב על משפט
טראב ביום 24 בנובמבר 1952.

בסוף הספר, ע' 389-394: מחאת משרד-החוק
הישראלי נגד אגרת משרד-החוק הצ'כוסלובקי על
סעולותיו של טגל הצירות הישראלית בטראב.

1205 שורץ, סולומון מ. [Solomon M. Schwarz].
האנטישמיות בברית-המועצות: פרשת
התהוותה והתפתחותה מראשית מהפכת אוקטובר ועד
המאורעות האחרונים. (תורגם מרוסית בידי א. דרומי).
תל-אביב, אסף, (דפוס גוטנברג), תשי"ג. 192 ע',
טבלאות. 8°. כולל ביבליוגרפיות.
בראש השער: ס. מ. שווארץ.

המחבר מסתמך במידת האפשרות על מקורות ראשונים
ובעיקר על העתונות וקודם כל על העתונות הסובייטית
ברוסית ובאידיש. ביתם לחקופה החדשה ביותר משתמש
המחבר גם במקורות נוספים חדשים: בהודעותיהם של
פליטריה-הודים רבים שנמלטו מברית-המועצות ושל יהודי פולין,
בארכיונים הגרמניים, וגם בחומר על הבעיה היהודית
בתוך התנועה הפארטיזאנית ובתוך אזורי הפארטיזאנים.
שני הפרקים האחרונים על האנטישמיות בשנות
המלחמה ואילך הם החשובים ביותר בספר, שכן על
חקופה זו ידיעותינו קלושות. הנאי המלחמה והצנ
זורה הצבאית בכל המדינות הכבדו מאד על אוסף
חומר בשאלה זו. המחבר מבליט שהשלטונות בברית-המועצות
השתיקו את הופעות האנטישמיות וגם את השמדת
היהודים ע"י היטלר, והוא טוען ש"מדיניות ההשתקה
של האנטישמיות הלוחמת לשם החלשתה גורלה היה
איטום — פשיטת רגל גמורה" (ע' 132). המחבר מבליט
שבחוגי הפארטיזאנים גדולה היתה האנטישמיות.

מהמספר הכולל של 3,100,000 יהודים בגבולותיה
הישנים של בריה"מ נספו ע"י ההיטלראים לא פחות
מ-1,300,000 נפש. בגלל זה וגם בגלל הקטנת הילודה
לא עלה מספרם הכולל של היהודים ב-1950. בסוף
המלחמה על 1,850,000 נפש. התרגום בדרך כלל טוב
ונוח לקריאה.

1206 שמיט, דנא אדמס. כיצד הודברה
צ'כוסלובקיה. (תורגם מאנגלית בידי ע. ס. ק.
אביא) תל-אביב, עם עובד, (דפוס "לינוטיפ"), תשי"ג.
494 ע', 8°.

חשיב — 19.9.1952. תל-אביב, תשי"ב 1952. [1]
133 דף. 2. במכונת-הכפלה.

רשימה אלמנטית של החוקים, ועל יד כל חוק
וחוק מסומן איפה פורסם.

1213 גינסברג, גרשון. משפט העם והמ
דינה בישראל. ירושלים, דפוס חיים, תשי"ב.
14 ע' 8.

המחבר מציע שורה של תקונים בסדרי המדינה
ובצורת המשק.

1214 גריבסקי, פנחס בן צבי. דיוקנאה
ירושלים זקניה וצעיריה <אלבום>; אישי ירושלים
בעבר ובהווה: רבניה, חכמיה, מנהליה וסופריה,
עסקניה, בניה בוגיה. יצא לאור על ידי פנחס מרדכי
בהרב ר' צבי גריבסקי... חלק א. (ירושלים, א.
גריבסקי, דפוס עזריאל, תשי"ג). 23, [1] ע' [67]
לוחות-פורטרטים. 8. "בעריכת מ. ד. גאון".

1215 דברייסופרים בפגישה שזימן ראש-
הממשלה ביום... כ"ז באדר תש"ט — 27 במארס
1949. הקריה, (המדפס הממשלתי, דפוס הממשלה),
תש"ט. 23 ע' 8.

בפגישה ראשונה זו השתתפו 35 סופרים וחמשה
שרי הממשלה. נושא השיחה: המצב התרבותי במדינת
ישראל ומקומם של אנשי הרוח בתהליך של גיבוש
האומה וליכודה.

1216 זיין, דבורה. אספר. תל-אביב, עם
עובד, (דפוס דבר), תשי"ב. 267, [3] ע' 8.
(כתבי תנועת העבודה). המהברת ממיסדות נהל.

הספר שלפנינו הוא יריעת-חיים. היריעה מתחילה
באחוזה יהודית ברוסיה ובאוניברסיטה רוסית וגמשת —
עם העליה לארץ — דרך ראשית הצמיחה של קבוצה
ומושב, דרך שתי מלחמות-עולם ומלחמת שחרור —
ועד קליטת הכפרים של יוצאי כל יבשות העולם, אשר
נאחזו סה בימינו אלה... הרוב המכריע של הרשימות
אשר בספר ראו אור במדבר הפועלת, השאר — בקבצים
ובעתונים אחרים של תנועת העבודה. (מהקדמת ר.
כצנלסון-שור).

1217 דין, שמואל [Samuel Daian]. בימי
חזון ומצור: מיומני, תעודות ומיסמכים.

תל-אביב, "מסדה" ותנועת המושבים; (רמת-גן, דפוס
"מסדה") תשי"ג. 267 ע' לוחות-תמונות, פקסימיל. 8.
בראש השער: שמואל דין. המחבר מאישי העליה
השניה, עסקן א"י העובדה, חבר הכנסת וממסדי נהל.
התכן: ח. ויצמן ביסודו (במקום מבוא), עבר הירון
מזרח ודרר ויצמן. מאסר המ"ג וגזירת הקרקע. מיומנו
של ד. בן-גוריון. שנת-הייסוד של דגניה ב', תנועת
העבודה ופלגיה. מפלס-ידרך (י. אהרנוביץ; י. וילקנסקי;
א. רופין; אל. יפה; ע. אטינגר). רשימות וצינונים.

1218 הופין, אליעזר זיגפריד [S. Hoofien].
נאום... א. ז. הופין, יושב ראש מועצת המנהלים
של הבנק האפותיקאי הכללי של א"י... באסיסה
הכללית של בעלי המניות ביום 2 בספרואר 1953.
(תל-אביב, דפוס שושני, 1953. 15, [1] ע' 8.
כולל בין השאר נחות של חוק-הדירות המוצע
והערות על המדיניות הכספית של הממשלה.

1219 תהולץ, מנחם, עורך. מעמדו של
העובד בצרכנות השיתופית. [תל-אביב], הסתדרות
הפקידים, המחלקה לתרבות ולתנועה מקצועי, (דפוס
"הפועל הצעיר"), תשי"ג. 46, [14] ע' תמונות. 8.
בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים
העברים בארץ-ישראל / הסתדרות הפקידים בישראל —
הועד המרכזי / הארגון הארצי של עובדי הצרכנות.

1220 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל. חוקות ההסתדרות.
מהדורה שניה. [תל-אביב], הוצאת הועד הפועל, (דפוס
"אחיות"), תשי"ג 1952. 302, [2] ע' 8.
התכן: ... חוקות יסוד. חוקות עזר. תקנוני האר-
גונים וההתיישבותיים. מוסדות לעזרת הדוידית. מוסדות
תרבות וחינוך. המרכז לחינוך. מוסדות וגופים משקים
וכלכליים. בריתות פיקות. תקנונים לדוגמא. חוקת
לשכת העבודה הכללית. חברות ומסים בהסתדרות.
לוח הועידות והמועצות.

מהדורה א' עין ק. ס. שנה ט"ו ע' 284.
1221 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בא"י. המתקפה לאגוד מקצועי. משלחות
פועלי המזון. (תל-אביב, המדור למועצת-היצור
והאיגוד הארצי של פועלי המזון), תשי"ג. 115 ע',
תמונות. 8. = הפועל והמשק, ט.
קבץ. המדורות: ארצות הברית. שווייץ. אנגליה.

1227 ויץ, יוסף [Joseph Weitz], עצי יער
במולדת, מאת יוסף ויץ. (מהדורה חוושה ומורחבת).
ירושלים, הקרן הקימת לישראל, (דפוס "אחדות"), תשי"ג.
[1], 48, ע' טבלאות, תמונות. 8°.

1228 ויצמן, חיים. מסה ומעש; זכרונות
חיו של נשיא ישראל. (תרגום: אשר ברש. מהדורה
רביעית). ירושלים ותל אביב, שוקן; (תל אביב, דפוס
"אחדות"), תשי"ג. 487 ע', לוחות-פורטרטים. 8°.
בראש השער: חיים ויצמן.

את המקור: Chaim Weizman: Trial and error
עיי' ק. ס. שנה כ"ז ע' 60, 208 ושנה כ"ח ע' 82.
מהדורה א' של התרגום עיי' ק. ס. שנה כ"ה ע'
248--254, שם גם בקרת מאת ב. שוחטמן. תרגום
הולנדי עיי' ק. ס. שנה כ"ז ע' 60.

1229 זיבוטנסקי, זאב. כתבים. [יא]: בדרך
למדינה. ירושלים, ע. זיבוטנסקי; (תל אביב, דפוס
ישראל), תשי"ג. 340 ע', פורטרט, פקסימילים. 8°.
"כך זה מכיל את כתביו של ז. זיבוטנסקי
לעיקרונות היסוד של הציונות הממלכתית ולמצע הרעיוני
של תנועות הצה"ר ובית"ר".

המאמרים נדפסו תחלה בשנות 1920--1935.
את הקודמים עיי' ק. ס. שנה כ"ז ע' 234.

1230 טבנקין, יצחק [I. Tabenkin]. בשאלות
המפלגה... הוא ע"י חברי המפלגה, תומכי מצע
גלילי-ליבשיץ-בר יהודה. (תל אביב, דפוס "אחדות"),
[תשי"ג]. 32 ע' 8°.

"הדברים הושמעו: בישיבת מרכז המפלגה...;
בכנס הארצי של חברי "לאחדות העבודה" במפ"ם;
בפגישת מדריכי נוער".

1231 (טרומפלדור, יוסף). מחיי יוסף
טרומפלדור; קובץ רשימות וקטעי מכתבים.
הביא לדפוס מנחם פוזנסקי. מהדורה שלישית. תל-
אביב, עם עובד, (דפוס "עתיד"), תשי"ג. 372 ע',
לוח-פורטרט. 8°.

את המהדורה הקודמת עיי' ק. ס. שנה כ"ג ע' 13,
שם גם תאור.

1232 יציב, יצחק. בין עין לנפש; רשימות,
מאמרים, מסות. הסדיר והקדים דב סדן. תל אביב,
"דבר", (דפוס "דבר"), תשי"ג. 19, 346 ע' 8°.

1222 הסתדרות הפועלים החקלאיים בארץ-
ישראל. מחלקת המושבות. מדין למשק-
עזר... עורך בידי מ. מרגלית. תל אביב,
"ספרית השדה", (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג. [8], 16,
179 ע', תמונות. 8° מנוקד.

בראש השער: הסתדרות הפועלים החקלאיים. מחלקת
המושבות. המדור למשק הועיר.

התכן: ההסתדרות החקלאית במושבה. י. אסינגר;
גדול ירקות לצרכי המשפחה. י. ליברמן; עצי פרי
ליו הבית. הכנת שמורים. מ. שור; החזקת עזר הבית
והטיפול בה. א. יצחקי; לול עופות לצרכי המשפחה.
ל. קרופניק; פרחים במשק-העזר. ידיעות מועילות.

1223 הסתדרות הציונים הכלליים בישראל.
המדינה קודמת לכל... [תל אביב, הסתדרות
הציונים הכלליים בישראל, המחלקה לעתונות, תעמולה
והסברה, חש"מ, [תשי"ג]. 35, [1] ע' 8°.

"החוברת הזו באה להסביר את המניעים להשתתפותנו
בשלטון. היא כוללת עיקרי נאומיהם של ראשי המפלגה
שנישאו בכנסת [ועיד]... וכן מאמרים שנכתבו במיוחד
לחברת זו.

1224 ההסתדרות הציונית. המחלקה לענייני
הנוער והחלוק. אל הגב. ירושלים, ההסתדרות
הציונית — המחלקה לענייני הנוער והחלוק, אגף קרן
היסוד, תשי"ג. 77 ע', לוחות-תמונות. 4°.
במכונת-הכפלה.

1225 ההסתדרות הציונית. המחלקה לענייני
הנוער והחלוק. הכינוס לבירור בעיות
הנוער והחלוק, י"ב-י"ג באלול תש"ס; הרצאות,
ויכוחים והתלטות. ירושלים, (דפוס "השלוח"), תשי"ג.
96 ע' 8°.

1226 ויסמן, דוד [David Weissmann]. מן
ה"שילומים" — אסון, קלון, לצון. תל אביב,
"ברק", חש"מ, תשי"ג. 31, [1] ע' 8°.
בראש השער: ד. עמינדב <ויסמן>.

המתבר דורש שממשלת ישראל תתבע את גרמניה
לבית הדין הבינלאומי כהאג והוא בטוח שבמיד זה
יחייב את גרמניה לשלם ובאופן כזה תקבל ישראל
סכום גדול יותר ולא לפי הסכם.

לוח המאורעות. תנועת המרי לא נכנע. ההפעלה בעוז רוחם. מתחרת וטוהר. נגד מתנקשים מבתי שלוות למרחוק. עם התלסת הארם.

כ' ב' : י. גלילי : במערכות תש"ח (ע' 9—80) —
iv : באש : י. אלון : מגמות ומעש (ע' 3—31). לוח המאורעות. אגרוף מגן ומחץ. יחמה ותנופה v : בנצחון : י. אלון : מגמות ומעש (ע' 369—436). לוח המאורעות. מתוך מגילת העצמאות. מול הפולש. מסעי השחרור. ההכשרה המגויסת במלחמה. המטה במלחמה. עשרה גדולים. החטיבות הלוחמות. מעל מצפה הסיקור. vi : בפירוק : י. אלון : מגמות ומעש. לוח המאורעות. מאבק על צבא חלוצי. י. אלון : חתימה. שורת הגופלים (ע' 1017—1049).

1249 פרידנהיים, יהושע. היסודות הקונ-
סטיטוציוניים של מדינת ישראל. מאת י. פרויד-
היים. (ירושלים, המכון להשכלה ציונית, דפוס ר. ח.
הכהן, 1953). 107 ע'. 8°. (ספרית כיס מדינית).
תקציר של חלק ב' מחיבורו : "השלטון במדינת
ישראל", עיין המספר הבא.

התכן : צורת הממשל. המשפט במדינה. חוקת-יסוד
וחוקייסוד. זכויות האזרח. דת ומדינה. הרשות המחוקקת.
נשיא המדינה. הממשלה. הרשות השופטת. הביקורת.
שבות ואזרחות.

1250 פרידנהיים, יהושע. השלטון במדינת
ישראל : עקרונותיו מבנהו ויסודותיו החוקיים, מאת
יהושע פרידנהיים. ירושלים, ר. מס, (דפוס "התחיה"),
תשי"ג. 195 ע'. פקסימיל. 8°.

= ספרית דני למדע מופלרי, ספר 44.
התכן : החוקה בתהוותה. המשטר כהיותו. זכויות
האזרח. הרשות המחוקקת. נשיא המדינה. הרשות המ-
בצעת (הממשלה). הרשות השופטת. הביקורת. שבות
ואזרחות.

1251 פרויס, ו[לטור] [Walter Preuss]. מדי-
ניות סוציאלית בעולם ובארץ. תל-אביב, עם
עובד (בשיתוף בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה,
דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ג. 183 ע'. 8°.
"הספר הוא פרי הרצאות שהרצה המחבר בביה"ס
הגבוה לכלכלה ומשפט... מכון ביחוד לסטודנטים
ולקהל העובדים המעוניינים בנושא זה. הוא מנסה לתאר
את ההתפתחות המדינית והסוציאלית בעולם במשך

1245 סימון, אריה [Leon Simon]. חיים
וויצמן... (דברי אזכרה שנאמרו בחגיגות חבר הנא-
מים של האוניברסיטה העברית... ירושלים, הוצאת
ספרים ע"ש י"ל מאגנס, (דפוס מרכז), תשי"ג. 14 ע',
לוח-פורטרט. 8°.

1246 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky].
משפחת האדמה : גרות נשמה. ספר ד : מבני
העליה השנייה. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "הפועל
הצעיר"), תשי"ג. 411 ע'. 8°. (ספריה "לדור").
התכן : אבות : בוסל. אל. יפה. א. ד. גורדון.
אהרונוביץ. ברל (כצלסון). ד. רמז. מ. רוטברג. ח.
צימרמן. אמהות : ש. מלכין. ש. ליסנסקי. ש. שמוקלר.
טובה. "השומר" : י. גלעדי. ח. שטרמן. מ. פורטוגלי.
מאירקה (חזנוביץ). י. ניסנוב. יח. חנקין. א. זייד.
י. סיקוב. טרומפלדור. מן השורה : פיק. מ. ברסקי.
ד"ר מוסקוביץ. מ. אלעזריאלקוני. י. אהרונז. מנהיגים :
ד"ר יעקב טהון. ד"ר א. רופין. מן הנכבדים : י. פיין.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 139.

1247 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky].
נס-ציונה : שבעים שנות חייה. תרמ"ג—תשי"ג...
נס-ציונה, המועצה המקומית : (תל-אביב, דפוס סטרוי,
1953). 288 ע'. טבלאות, פקסימיל, תמונות. 8°.
בשנת תרמ"ז — 4 שנים אחרי יסוד המושבה הושלם
ה"מנין" בנס-ציונה. בשנת 1950 האוכלוסיה הגיעה
ל-6530 נפש.

1248 ספר הפלמ"ח : מכונס וערוך בידי זרבל
גלעד [= גלס] בהשתתפות מתי מגד. כרך א—ב.
(תל-אביב, ארגון הברי פלמ"ח בהוצאת הקיבוץ המאוחד,
דפוס "אחרות"), תשי"ג. 92, 869, [1] : 80, 1055,
[1] ע'. לוחות-תמונות, מסות, פקסימילים. 8°.
התקין והביא לבית הדפוס : אהרן מאירוביץ.

מדורות : כ' א' : יצחק שדה (הספרים מאת י. ידן
וא. ברנר). י. גלילי : ראשונים תמיד (ע' 15—92).
i. בתהוות : י. אלון : מגמות ומעש. לוח המאורעות-
מפלגות שדה לפלמ"ח. הקמת הפלמ"ח. ימי אל-עלמיין.
ii : בהתחלות : י. אלון : מגמות ומעש (ע' 195—
261). לוח המאורעות. מחנות עבודה ואימונים. גיוס
וקליטה. אימונים ודפוסי-חיים. מטה החטיבה. קבוצות
ההכשרה וה"הרובה". באהלי פלמ"ח. מול השואה.
iii : במאבק : י. אלון : מגמות ומעש (ע' 529—613).

חברת ו: חומר לחגיגות שבועות, ביכורים, 83.
[1] ע', חמונות, תוים.
את הקדומים עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 137.

1256 קרסל, ג[צל]. [Getzel Kressel]. ראש
נים. [תל-אביב] המרכז לתרבות והסברה, (דפוס
דבר, תשי"ג) [2], 83, [1] ע', מפות, סקסימילים,
תמונות. 8°. (לעולה, סידרת חוברות להסברת שאלות
הארץ, העם והתנועה). מנוקד.

על הישוב בא"י במאה הי"ט עד התחלת תנועת חבת
ציון. על פעולות ר"מ מונטיפיורי, הרב אלקעי, מ.
הס ואחרים.

1257 רינהולד, חנוך (Chanoch Reinhold).
נוער בונה ביתו; עלית הנוער כתנועה חינוכית.
תל-אביב, עם עובד, (דפוס צידוסלם סוסט), תשי"ג.
252 ע'. 8°. דיסטנציה ירושלים, תשי"א.
חמש רבבות ומעלה מנינם של בני "עלית-הנוער",
ילדים ובני-נוער, כעת מתחנכים בשורותיה 14.000 ילדים
ובני-נוער בקירוב... זן אני כזה בתקופת השנים
כשלא בלט עדיין חלקו של הנוער מארצות המזרח,
שמקומו ניכר כעת ב"עלית-הנוער"... נהרבותי בבעיות
חברת הנוער בישוב הקיבוצי, שעיקרו הישוב המחנך,
המורכבים וחברת הנוער כיחידה חינוכית" (מפתח-דבר).
התכן: עלית ילדים ונוער. ישובים מחנכים. המדריכים
וההדרכה. חברת הנוער: הסתגלות, התלכדות, התגב-
שות. — נספחים. רשימת מקומות הקליטה ומספר
חניכיהם. ביבליוגרפיה: ע' 250—252.

1258 שומרוני, א. מגל וחבר; שיחות עם
הנח"ל. חמ"ד, "מערכות", (בית הדפוס הצבאי מס' 665,
תשי"ג). 176, [1] ע', תמונות. 8°.
בראש השער: א. שומרוני "אליק".

1259 שורץ, יואכים. מלחמת השחרור
של עם ישראל. מהדורה ששית. (תרגום יצחק
עברי). ירושלים, רי. מס, (דפוס "המערב", 1953), 239
ע', לוחות-תמונות, מפות. 8°.
בראש השער: י. צ. שורץ.
מהדורה ב' עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 38.

1260 Augustinovič, Agostino. Gerico e din-
torni; guida. Gerusalemme, Tipografia dei PP

200 השנים האחרונות ומרחיב את הדיבור על ההתפתחות
בארצנו. השתדלתי לתאר את הדברים בצורה אוניקטיבית
ו"נכונה", אבל לא נמנעתי מלהביע את דעתי ואת
עמדותי האישיות. (מההקדמה).

1252 צרעה; קבוצת התנועה המאוחדת ותנועת
הבונים. עלון אינפורמטיבי לסיכום שנת תשי"ג.
צרעה, דצמבר 1950. 34 ע', דיאגרמות, טבלאות. 4°.
במכונת-הכפלה.

1253 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. מניחי-
היסוד של מדינת ישראל; מסות על גדולי
הציגות בדור החולף. ירושלים, אחיאסף, (דפוס "המערב"),
תשי"ג. 251, [1] ע', פורטרטים. 8°.
התכן: סמולנסקי. אל. בן יהודה. 4) מאמרים.
מינסקי. 2) לילינבלום. אחר-העם. 2) אוסישקין. 4).
צילונב. וייצמן. 2) סוקולוב. 2) לוינסקי והאוטומה
העברית. טרומפלדור. הרצל. 9) גורדאו. 2) זאבוטניסקי
(11).

1254 קלצקי, יעקב. כתבים. (הביא לבית
הדפוס: אברהם קריב). תל-אביב, עם עובד, דפוס
"ליונסקי", תשי"ג. 373 ע'. 8°.
התכן: דברי מחשבה: דברי הימים, מדינה וחברה.
על גרמניה. בעיות המוסר. תכלית החיים וקצם. אמונה
ודת. דרכי מחשבה והשקפת עולם. עניני יצירה. מחיצות.
תורת היופי. זוטות. בשולי הגליון. אפוריסמות. —
שיעור-יקומה: הרצל. ד. חלפסון. י. הונביין. הרמה
המוסרית. ביאליק. ד. פרישמן. מן המעטים (ל. גינצברג).
ע. לסקר. איינשטיין. י. גרומר. ח. ד. קלצקי. י. ק. —
אבי, ר' אליהו קלצקי. — מרשות היחיד: תפילות,
קטעי יומן. — שיחות עם איינשטיין.

"הכתבים המכונסים כאן נכתבו בעיקרם בעשרים
שנות חייו האחרונות של י. ק. ו"ל. מקצתם נדפסו
תחילה בבימות שונות, ורובם מתפרסמים בזה לראשונה
מתוך עזונו של המנוח". (מההקדמה).

1255 הקרן הקימת לישראל. מועדים וזמ-
נים: סידרת ילקוטים ואספיון-חומר. חוברת ה. ו.
ירושלים, (דפוס "אחיה"), תשי"א. 8°.

התכן: חוברת ה: יובל האדמה; חומר
לחגיגות היובל של הקרן הקימת לישראל. 103, [1]
ע', תמונות, תוים.

- בן-צבי, י.: גדחי ישראל. עיין לעיל מספר 1201.
- 1264 ברגמן, יהודה [Juda Bergmann]. הפולק לור היהודי; ידיעת עם ישראל, אמונותיו, תכונותיו ומנהגיו העממיים. ירושלים, ר. מס, (דפוס "התחיה"), תשי"ג, 266, [1] ע"י 8°.
- = ספרית דני למדע טופולרי, ספר 43.
- התכן: מבוא: על הפולקלור הכללי והיהודי על העולם ועל האדם. חיי האדם. הבית ועקרת הבית. השבת. החגים. התלבושת. המזון. המקומות הקדושים. הספרות. האמונה. הרפואה העממית. מנהגים עממיים. חכמי ישראל והחכמי העמים על עם ישראל. גבורי העם.
- 1265 גלבוץ, דוד. ירושלים, העיר העתיקה; שש עשרה תמונות בצבעים (תלאביב, גלבוץ, דפוס "סגנון הדפוס"), [תשי"ב ז] [8] ע"י 18 לוחות-תמונות מודפסים. 2°. עם הקדמה מאת יוסף ברסלבסקי.
- בתוך תיק. הלוח הראשון מודבק על התיק.
- עברית ואנגלית. שער אנגלי: Jerusalem, the old city; 16 pictures by David Gilboa.
- 1266 [הרשקוביץ, ש. א.] ספר ספורים גוראים ... מרבותינו הקדושים ... ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשי"ג, 32, [1] ע"י 8°.
- 1267 זל, יהודה Jehuda Wohl. שירי ילידות; קטעים לפסנתר מבוססים על שירי עם מאת יהודה זל. תל אביב, הוצאת יצירות ליתורה זל [ע"י לנגר, חש"מ, 1953], 13 ע"י תוים 8°. שרטוט התוים: ר. זבקי.
- 1268 זמר לנו. הסתדרות השומר הצעיר בישראל. עשרים לתנועה בארץ. [מרחביה], השומר הצעיר, חש"מ, [תשי"ג], 86, [3] ע"י תוים 11: 16.
- קבץ שירים. הסכסס (באותיות עבריות ובאותיות לטיניות) והתוים עמוד מול עמוד.
- 1269 ישראלס, יוסף [Joseph Israels]. מסות ומסעות ... (מתורגמים בידי מנחם זרקיס ומ. גרטנר, בלחית ציורים מצוירי האמן). ירושלים, מוסד ביאליק; (הקריה, דפוס הממשלה), תשי"ג, 78, [1] ע"י 8°.
- 1270 לוי-הנא, שרה. בזמר ובמחול; שירים ומשחקים לנגן הלילים ולכיתות א"ב, הציורים
- Francescani, 1951. 208 p., illus., plans, fold. map. 8°.
- בראש השער שער המעטפת: Studio biblico francescano. ביבליוגרפיה: ע' 10—12.
- "ידיחו וסביבתה: מורה דרך".
- 1261 Custodia Terrae Sanctae (Franciscan Mission). Custodia di Terra Santa, 1342—1942. Gerusalemme, Tipografia dei Padri Francescani, 1951. 5 p. l., 298 p., incl. front., illus., facsim., plans, ports. 4°.
- בק. ההקדמה חתומה ע"י: Virgilio Corbo.
- מהתכן: A.: Attività archeologica della Custodia di Terra Santa e dello Studio Biblico Franciscano (1858—1951). B. Bagatti: Un custode di Terra Santa archeologo pioniere. G. della Salandra (1568—1601). G. Incelli: Le scuole di Terra Santa. G. M. Leurs: Medici e farmacie di Terra Santa. V. Corbo: La peregrinazione a Gerusalemme di Bernardino di Nali (1492).
- 1262 Tour, Ltd. Tour official guide to Israel. 1, 2. edition. 2 v. Tel-Aviv, Pub. for State of Israel Tourist Department and the Israel Touring Club by Litour Ltd., (typ. Haaretz, 1950—1952). 272 p., illus., maps; 321 p., illus., maps. 8°.
- העורך: W. Turnowsky. שם הספר הוצאת 1952: Guide to Israel. מצורפים לספר: [24 p.]. Road guide Tourist motor map, Tourist guide map Jerusalem, Tel-Aviv — Haifa.
- אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
- 1263 אשכולי א[הרן] ז[אב] Aaron-Zeaeu [Aescoly]. ישראל; ידיעת עמנו, מהותו, שבטיו ולשונותיו ... מהדורה שניה ירושלים, ר. מס, (דפוס "המערב"), תשי"ג, [2] ז, [1] 252 ע"י טבלאות, מהן מקוסלות. 8°.
- מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 280—281; שם גם תאור ותכן. במהדורה שלמינו נתוסף מאמר מאת ח. ברדיין (ע' 1—2) על אשכולי זל, שנפטר בר' כסליו תש"ט.

1276 רובי <רובינגר> משה מלון רפואי, עברי-אנגלי-לטיני, בצרוף מפתח לועזי, תל-אביב, (דפוס "הרבות"), תשי"ג, 2, 4, 142, 63, [1] ע', 8°.
שער אנגלי: Medical dictionary ... by M. Rubi <Rubinger>

"מתוך המילון של א. מ. מוזיא בעריכת ש. טשרני-חובסקי: ספר המונחים לרפואה ולמדעי הטבע — נבחרו וכונסו למלון זה בעיקר המונחים היסודיים ברפואה... כן הובאו בו עיקרי התיקונים והחדושים שנתחדשו מאז הופעת המלון בשנת תרצ"ב ועד עתה... מתוך מדעי הטבע, וביחוד הזואולוגיה והבוטניקה, כונסו למילון בעיקר המונחים השכיחים" (מההקדמה).

שירה עברית בימי הביניים

1277 סהולה, יצחק בן שלמה מ של הקדמוני מהדורה מוקדמת בלתי ע"ס ציורים. אחרית דבר מאת ישראל זמורה. תל-אביב, מחברות לספרות, (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג, 311 ע', 8°.

בראש השער: יצחק בן שלמה בן סהולה. עם צאת המהדורה החדשה של ספר "משל הקדמוני", כשהיא בפעם הראשונה כולה ממוקדת — ראוי לומר כמה דברים על המחבר ועל ספרו, על מהדורות הספר, ולהעריך את טיב המהדורה החדשה.

רבי יצחק ב"ר שלמה אבן סהולה גולד בספר (שמה בואי אלחנארה) בשנת 1244 וחי בואי אלחנארה ובבורגוש. אביו היה תלמיד חכם ידוע שם, וגראה שחיבר פירוש על שיר השירים. אף למד הרבה תורה וחכמה, ולפי דברי עצמו (בהקדמה לפירושו לשיר השירים שנופסה במסמוני מסתרים" לר' חיים בראדי ז"ל, קראקא תרנ"ד עמ' 30—32) התאבק "בעפר רגלי חסידים". חכמת הקבלה למד מפי המקובל הנודע ר' משה ב"ר שלמה מבורגוש, ואחיו, ר' מאיר, היה תלמידו של הרשב"א. מדבריו "ואשמע מעט מועיר במלאכת הרפואות... והן הנה מלאכתי וגורלי" (עמ' 298) יוצא שעסק ברפואה. ורגלים לדבר שעסק גם בהוראה. נדד הרבה ממקום למקום, והוא מתאונן: "הזמן בודוני הנאיני, ואל בית הנודד הביאני" (עמ' 7); "בהיותי מטולסל וגולה" (עמ' 298) והקדמה לשיר השירים עמ' 32. מלבד ספרו "משל הקדמוני" חיבר פירוש על שיר השירים ("בקרבו אל הארבעים" — הקדמה עמ' 32), ואפשר שחיבר גם פירוש על תהלים, ברוח הקבלה (ע"י דברי ג. שלום ב"חריבין" ג' עמ' 11

ארנון אדר, תל-אביב, "אורים", המרכז לתנוף וארגון עובדיה, (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 47 ע', תוים, 8°.

1271 סטוצ'בסקי, יהויכין (Joachim Stutschewsky). רגונים; שירי ילדים, תל-אביב, "אורים", המרכז לתנוף וארגון עובדיה, (פ' נידס ובנו), תשי"ג, 32 ע', תוים, 12: 18.
הסכסס מתחת לתוים וגם לחוד. כולל 20 שירים.

בלשנות

1272 אבן-שושן, אברהם [Abraham Eben-Shoshan]. מלון חדש מנקד ומציר. אוצר מלים שלם של הלשון העברית החיה והספרותית, גיבם ואמרו, מנחים בינלאומיים ומוססים, מאת אברהם אבן-שושן, בהשתתפות חבר אנשי מדע. (כרך ג'ה) ירושלים, קריית ספר, בסיוע משרד החינוך והתרבות, (דפוס "רונלד"), תשי"א-תשי"ב, מצויר, 8°.
התכן: כרך ג': מ-ס. מהדורה ב', תשי"א, [8] 1136—[681] ע'.

כרך ד: ע-ק. תשי"א, [8] 1137—[1524] ע'.
כרך ה: ר-ת ומוספים. מהדורה ב', (דפוס "טורים"), תשי"ב, [8] 1525—[1988], 4 [ע'.
את הקדמים עין ק. ס. שנה כ"ה ע' 37—38, ושנה כ"ו ע' 133.

1273 ברקלי, שאול. לוח הפעלים השלם; לוחות לנסית הפעלים על כל גורותיהם, בניניהם וצוריותיהם, רשימה מלאה של כל שרשיההפעלים בלשון העברית מתקופת התנ"ך ועד ימינו אלה... ערוך ומסדר בידי שאול ברקלי. מהדורה עשירית מרחבת ומשכללת. ירושלים, ר. מ. ס. (1953), 83, [1] ע', 16: 25.
עין גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 21.

1274 מלון הכתיב העברי, בשיטת תעתיק, לעולה ולמחלמה, ערוך בידי חבר מורים. ירושלים, "קריית ספר", (דפוס "טורים"), תשי"ב, [4] 7, [1] 201, [2] ע', 8°.

המלון מסודר לפי סדר א"ב לועזי וליד הכתיב בלועזית נדסס גם הכתיב העברי.

1275 סגל, מ[שה] [צ'בי]. מלון כיס מעשי עבריאנגלי ירושלים, "עבר", (דפוס ש. ויגלר), תשי"ג, [3] 184 ע', 8°.
שער אנגלי: M. H. Segal: A practical pocket dictionary.

181—183, ב"קריט ספר" שנה ו' עמ' 109—118 וב.ספר חזקוני לכוון לוי גינצבורג, גיו יורק תשי"ו, החלק העברי עמ' תכ"ה.

את משל הקדמוני חיבר ס. מ. מקץ שלושים ושבע שנה, למלכות היצר אשר בלבו חנה, בשנת חמשת אלפים ואחת וארבעים (1281, עמ' 10—11). והוא תורר ואומר: "שנותי שבע ושלושים" (298). לספרו קרא "משל הקדמוני" (עמ' 5) וכן "ספר המשלים" (עמ' 6, 7). ובתקדמוני הוא אומר, כי חיבר את הספר "להודיע מעלת קודש הנקיייה, ולשון גדולתה היפייפה, להגיד מהללה וצבי עדיה, להראות העמים והשרים את יפיה, ומפני אשר ראיתי רבים מהמון העם, אשר זהב המליצה בפהם יועם, בהשתדלם בספרי מינים, ובחכמת יחונם, ומשלי הגרים ועמונים, וכלים שונים... הנני בורא חדשה... ותמצאו משלי חול תלים על גבו, ורמז פנימי ותבונה בו, ודברי קודש ותורה סגורים בלבו" (עמ' 5—6). והוא ממשיך: "ולא נשענתי על המאמרים, אדום וישמעאל מואב והגרים, ולא על משליהם הקדמונים, על הראשונים ועל האחרונים, ואף אם קדמוני קרימה בזמן, לא קדימת תורה ותלמוד נאמן" (עמ' 6). אבל עם כל רצונו השתדלותו לחבר ספר עברי מקורי בלי השפעת הספרות הערבית, שידע אותה יפה לא הצליח בכך לגמרי. ראשית ההקדמה לשער הראשון היא כדוגמת הפתיחה הערבית הרגילה. בסיפורים מופיע "נזיר" (עמ' 94 וכו') — סיפור רגיל בספרות המוסר והשעשועים הערבית בהשפעת הספרות ההודית. אתה מוצא בסיפוריו גם דברים אחרים השגורים בספרות הערבית, כגון המידות הטובות של האשה (עמ' 80—81), סיפור על פיתויי זנות (עמ' 77—85) וכדומה. אף המליצות "כי קרן עור פניו" ו"ממנו היו קדנותיו", על גבר שאשתו בגדה בו (עמ' 86) מעידות על השפעה זרה. גם בניין הספר עשוי כדוגמת "כלילה ודימנח", ספר שהיה מפורסם מאד בימים ההם. בספר חמישה שערים, כנגד חמשת חושי האדם, ואלה הם: א) במהלל השכל והחכמה, ב) במהלל התשובה, ג) במהלל העצה הנכונה, ד) במהלל הענוה, ה) במהלל היראה, ומופיעים בו "המקשה" ו"המחבר" המתוכחים זה עם זה וכל אחד מספר סיפורים על חיות ועופות (גם הם יודעים תורה וחכמה) ובני אדם, משלים (עמ' 26, 158, 184, 202). ושאר דברי חכמה המסייעים אותו, לא זו בלבד שהכניס המחבר לספרו דברי מוסר ושעשועים, משלי המקרא והתלמוד ומשלי ערב, אלא שהכניס בו

גם ידיעות בחכמות השונות: חכמת ההגיון, חכמת הלימודיות, חכמת הדרכים הטבעיות, חכמת האלוהות, חכמת הנהגת המדינה, חכמת התכונה, חכמת הכוכבים וחכמת הניגון. הוא עצמו צייר ציורים לספר, והרי הוא אומר: "וראיתי לצייר בו צורות, להבין ולהורות, לשקוד בו הקסנים, ויגותו ביפיו המעונים, ואולי ימשכו לבם אל העיקר" (עמ' 7). אף שירים קטנים שקולים מלחים את הטכסט כמנהג בחיבורים במליצה חרוזה (מקאמות). מלבד הבאות מן המקרא משתמש המחבר בתלמוד, בספרי, בפרקי דרבי אליעזר, בנזיר (מדרש הנעלם) וברמב"ם (שנים האחרונים מבלי להזכירם בשם, ודרך אגב: הוא הראשון המביא דברים מתוך המדרש הנעלם). הלשון נשמעה לו יפה לחריזה וחיתו נודעת לחידושים, והרי הוא אומר: "בורך שעשה לי נץ (נס) במקום הזה" (עמ' 122); "ובתי החסרים (החצרים)" (עמ' 143); "כי צחקה צרה (שרה)" (עמ' 200). את הכתוב במשלי כ"ה, ב, "יתלך זר ולא מיד", הוא דורש: "אם אין נכרי להגיד ישר וטוב, שפתיך יענו בך" (עמ' 111). והרי כאן חידוד שחשבונו, כי נחחדש בימינו. ודרך אגב אציין כי גם הצירוף "בלבול מוח" הנראה כחדש כבר נמצא ב"משל הקדמוני". מסתבר, כי כמה מסיפורי הספר הם סיפורי עם, כגון הסיפור על המפקד פקדון אצל רמאי (עמ' 222—226) וכדומה.

עד המהדורה שלפנינו יצא הספר בחמש מהדורות, ואלה הן:

1) משל הקדמוני לר' יצחק ו' סהולה, חסר מקום זפוס ושם המדפיס (בר"ש רנ"א—1491 לערך). עם ציורים. 4° פ"ו דף. (האוצר למלאכת הדפוס העברי הראשונה עד שנת ר"ס לפריימן" מארכס 76 A).

גראה, כי עוד כמהדורה זו נשמטו על ידי המדפיס כמה דברים שנראו לו לארוכים ביותר ופוגמים בהרצאה; וע"י להלן, כל שאר המהדורות מבוססות על מהדורה זו.

2) משל הקדמוני לר' יצחק ו' סהולה חמ"ד, "גרשם המחוקק בתח"ד משה ז"ל זרע ישראל איש שונצינו", (ברק ? רנ"ז—רנ"ח—1497—1498). עם ציורי המהדורה הראשונה. 4° ס"ו דף.

מהדורה זו היתה מיוחסת לסאנו רס"ו—1506 לערך, ראה שטיינשניידר עמ' 1152 סי' 5415/2; וואכשטיין כ"ב עמ' 132 סי' 343. אבל משה

השתתפו יחד להעלות על מזבח הדפוס ספר משל הקדמוני בו מכואר על דברי מליצה כמה דברי מוסר כשהם יקר וספיר והוא תועלת ללמד בני יהודא לשון מפואר לכתוב מילים ולחבר ובזמנם אלו שרי חכימא למהוי כספריא והוא חובת הגוף לדבר במשרים במליצה צחה ובלשון נקי מבחר הוא מפנינים אמרתי אך עמי המה אחי להם למושיע לגור בגזירת חכמים חלילה לשום אדם לחנוך ולקבעו בדפוס ספר הנזיל מיום דלמטה משך שלשה שנים והשומע יחולו עליו כל הברכות הכתובים: 8. מרף ה' עד דף ק' (דף א—ד: ספר התפוח).

המהדירים האחרונים שיבשו והשמיטו דברים שלא היו לפי רוחם, כגון אבק גיבול פת וכדומה. מלבד המהדיר הראשון לא השתמש שום מהדיר, לרבות המהדיר בשנת תשי"ג, בכתב יד. מכאן ואילך עד שנת תשי"ג לא יצא הספר לאור. שתי המהדורות הראשונות יקרות הן מאד במציאות. בתרגום יידי יצא הספר בשמונה מהדורות, ורשמתי אותן ב"ייווא בלעסער" באוגוסט 1938 (עמ' 95—101). כעת אוסיף מהדורה בלתי ידועה הנמצאת בבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים:

ספר משל הקדמוני דש רעס טון פיל שיני משלים ויא מן עש ווערס אין דיון סטר פינגן ווען מן עז ווערס דורך לייאנן טון פארגן ביז הינט, פראג קאטזיסכע בוךדריק (1764). 8.

ע"ו דף. עם ציורים.

המהדורה שלפנינו מבוססת על מהדורת ויניציאה, ואף הציורים נלקחו מתוכה. ויש לשבח את המהדיר שהש-תמש במהדורה זו ולא במהדורות פרנקפורט דאד-המשובשות. אבל מוזר הוא שהמהדיר לקח את מספרי הציורים שבאותה מהדורה וקבע אותם מספרים למפרקים שאינם קיימים. המהדורה היא יפה וגוררת לשימוש. וכדרך כלל אפשר לומר, כי הניקוד הוא מדויק, אבל הנוסח לקוי למפרקים הרבה, הן מחמת שהוא לקוי במקור הדפוס והן מחמת טעויות בקריאה והשמיטות.

הגני להביא כאן דברים שנתקלתי בהם בשעת קריאה, ואגב אודעא אעיר גם על נוסחאות שנכתבו יד (כתב יד מינכן סי' 107) שיש בהן משום תיקון ושיפור. הנוסח המשובש שבמהדורה זו מובא בסוגריים. ואתחיל בנוסחאות שברפוס ויניציאה=ד"ו, ואם יש טיוע בכ"י מינכן=כ"י — אעיר על כך.

עמ' 11 שורה 6—ד"ו: ושער ראשו (ראשי). כ"י:

מארכס הוכיח על יסוד ההאזנות שונות, כי גם מהדורה זו נדפסה לפני שנת ר"ס: ע"י "ספר היובל לכבוד טרופיסור אלכסנדר מארפט" בעריכת דוד פרנקנקיל, גניירוק תשי"ג. עמ' 1—x וששת הלוחות שם.

(3) משל הקדמוני ספר סופר אמרי שפר נקרא משל הקדמוני/אותו העיר האיש מא"ר בכמ"ר יעקב פרעצנוני/גם הוא מוגה אף אם הוגה מאחירו השילוני/תמו"ד (ויניציאה ש"ז — 1547 לערך). ס"ד דף. שטייגשניידר עמ' 1152 סי' 5415/3.

עם ציורים חדשים והם מסומנים במספרים: א—עט. הספר הוגה על ידי אחי המדפיס אשר פרעצנוני, ע"י "יודע ספר" סי' 1279. בשלוש המהדורות הראשונות נוקדו השירים, מכאן ואילך נדפסו בלי ניקוד. 4. (4) משל הקדמוני אשר חיבר ר' יצחק בן שלמה בן סחולה (3) ובו ה' שערים... וכולל דברי יראה ולשון צח מאד ובחירות ומשלים וכל הציורי/השייכים לכל משל נדפס ק"ק פרנקפורט דאדורה תחת ממשלת אדונו הדוכ' גדול המיוחד מאד המהולל והאדיר פרידריך שלישי קורפירשט צו בראנבארג השם ירום הודו ויתנשא מלכותו אמן בכ"ה יוחנן קריסטוף בעקמן דאקט' ורופוס' בע"ה המהוללה פרנקפורט דאדורה תשי"ד (תנ"ג — 1693). עם ציורים חדשים. 8. קכ"א דף. נדפס יחד עם "ספר התפוח" המיוחס לאריסטו. שטייגשניידר עמ' 1152 סי' 5415/4.

(5) משל הקדמוני אשר חיבר ר' יצחק בן שלמה בן סחולה (4) ..וכולו דברי יראה ולשון צח מאד ובחירות ומשלים וכל הציורים השייכים לכל משל נדפס פה ק"ק פ"ס דאדורה תחת ממשלת אדונו המלך האדיר והחסיד ומיוחס מאד פרידריך חילהעלם השלישי השם ירום הודו ויתנשא מלכותו מעלה מעלה אמן בבית זכדפוט האדון פראפעסר עלטנער במצות והוצאות הת' כהר"ר ליב שמש ונאמן פה פ"ס דאדורה ת"ה הר"ר איצק ובנו הר"ר נחמן מדפיסים מכאן למרס להבין משל ומליצה לפ"ק תק"ס — 1800). עם ציורי המהדורה הקדומת; ואף מהדורה זו נדפסה יחד עם "ספר התפוח". מעבר לשער ספר התפוח — הסכמת ותרם הרב הגאון הגדול המפורסם מוהר"ר נפתלי הירש אב"ד דק"ק פ"ס דאדורה י"א מיום כ"ב מנחם אב תקנ"ט: "שלשה המה מסיבי צעד ה"ה הת' כהר"ר ליב שמש ונאמן פה וה"ה הישיש הנעלה כ"ה איצק ובנו הר"ר נחמן מדפיסים פה כי

- ישערו כנגע הפך לבן, 11—ד"ו וכ"י : ומליצת חלי (חילי).
 עמ' 10,12—ד"ו : חלך (הלך).
 ע' 21,32—ד"ו : והתענ=והתענה, וכן כ"י (והתענג).
 עמ' 2,33—ד"ו וכ"י : הלום (והלום).
 עמ' 2,35—ד"ו וכ"י ומעכבת.
 עמ' 17,40—ד"ו וכ"י : ומדרו את תבנית (יחזקאל מג, י') (מחטבות תבנית).
 עמ' 1,41—ד"ו : והדרום) נצב; כ"י : והדרו נצב (והדרו עיצב).
 עמ' 11,60—ד"ו : נביא אמת (נביאי אמת).
 עמ' 65, 9—ד"ו : ופירושו הנבון, וכ"י : ופירש הנבון (ופירושו הנבון).
 עמ' 4,66—ד"ו : וחלך (והלך).
 עמ' 13,143—ד"ו וכ"י : הוגנת (חוגנת).
 עמ' 26,146—ד"ו וכ"י : וספורם (וספירם).
 עמ' 15,229—ד"ו : על בני (על בני).
 עמ' 14,294—ד"ו וכ"י : באלים (בנכלים).
 עמ' 15,295—אחרי "הימים" נשמטו במהדורת החדשה חרוזים אלה הנמצאים בד"ו וכ"י : ועתה הנני בונה את העולם השמל, והגוף החשוך והאפל, ואדביק בסוד עליון מחשבותי, כי יזכה...
 עמ' 3,299—ד"ו וכ"י : והאצלת (ואצלת).
 עמ' 7,302—ד"ו וכ"י : להצילה (להצלה). 16—ד"ו : חמודה (חמורה), ובכ"י : במדה חמודה וידועה.
 עמ' 19,303—ד"ו וכ"י : הנשמה (ההגשמה).
 עמ' 16,304—ד"ו וכ"י : ועל מעלתו מעלתה (ועל מעלתה).
 תיקונים על פי כה"י :
 עמ' 12,10—כ"י : דר (די). 15—כ"י : והנער בשמעו (ונער בשמוע). 13—כ"י : סכלו על שכלו ונבלו על נבלו, בדין : וישור סכלו על סכלו ונבלו על נבלו.
 עמ' 14,24—כ"י : ולרוץ (לרוץ). 15—אחרי "הבוק" בכ"י : וישתעשע האריה וינת מתרונו, או ימלא שחוק פיו ולשונו.
 עמ' 18,34—כ"י : דין (דינו). 22—כ"י : עדני (עוני).
 עמ' 9,41—כ"י : הנאת חשקו (חשקו).
 עמ' 1,42—כ"י : ולזה (וזה).
 עמ' 5,44—כ"י : אב בנביאים, אב בכתובים, ועתה צבי דרוש (אב בנביאים ועתה דרוש).
 עמ' 11,63—כ"י : הר ה' (הרים).
 עמ' 7—6,64—כ"י : ואפילו בעיר שרובה גוים ואל...
- ישראל 'אפילו שרוב גוים בערים ואל... ישראל דרים).
 17—כ"י : להודע ולהודיע (להודיע).
 עמ' 1,65—כ"י : אלהים הופיע (הופיע). 24—כ"י : אני גולה ללמוד... הולך (באתי ללמוד... כהולך).
 עמ' 12,77—13—כ"י : איש ישמעאל" ליתא בכ"י.
 עמ' 1,80—כ"י : וילך אל (אל).
 עמ' 3,88—כ"י : איש אשר (איש).
 עמ' 26,91—כ"י : לא היה (היה).
 עמ' 11,93—כ"י : תורה (תוכחה). 12—כ"י : במרמיו (בשלומיו).
 עמ' 10,99—כ"י : מעווי (מעוני).
 עמ' 11,100—כ"י : ממקומו (משם).
 עמ' 3,101—כ"י : העומד (עומד).
 עמ' 1,119—תכונתה (תבונתה). 4—כ"י : והשנים (והשני).
 עמ' 1,120—כ"י : רמו אל הקודש (אל הקודש).
 עמ' 16,143—כ"י : החסרים (החצרים).
 עמ' 13,145—15—כ"י : כל דרכיו... ומהלכיו... והאצילו... כולל (כל דרכו... ומהלכו... כלל). 17—כ"י : אחר (אחד).
 עמ' 14,146—16—כ"י : לדעת ולבור... לשמוע, וכן יכיר חפצך הדובר והידוע... בפתחי (לדעת ולדבור... לשמיעה, וכו' יכיר חפץ הדבור והידועה... בפתח).
 עמ' 147, 13—כ"י : וחיבור (וחבור).
 עמ' 1,149—כ"י : תבונתך לשונך גידל (תבונת לשונך גדל). 9—כ"י : הערובת (ערובה). 13—כ"י : וילקט (ללקט). 17—כ"י : חמשה (שלושה). 18—כ"י : עני (עוני).
 עמ' 14,193—15—כ"י : הנפש החכמה... ורמה (נפש החכמה... וראמה). "ורמה" גם בד"ו.
 עמ' 6,284—כ"י : באותו כופרא (באותן כופרין).
 8—כ"י : מאי הוה האי (מאי האי). 9—כ"י : דארעא... תלת (דארעא... תלתא). 12—כ"י : דברייא... קדמא (בריתא קדמא). 14—16—כ"י : סגלגל... מדי... לחו (יהודה גלגל... וכד... חזו).
 עמ' 8,285—9—כ"י : האתנימ, ואמרו כי כלל (והאופנימ, ואמרו גבי כלל).
 עמ' 5,292—כ"י : מפני כי נקודתו נקודת הארץ (מפני כי נקודת הארץ). 10—כ"י : ומשהו (משהו). 19—כ"י : בתנועתה... עד תכונתה (בתנועתם... עד תכונתם). 20—אחרי שורה זו באה בכ"י תוספת זו : "ואציר בצורה הזאת גלגל אחד ללכנה דומה לגלגל המולות ואחלק אותו לשנים בקו אחד שיהא עובר עליו ואשים על שתי

פוט (בהתחלפו). 9—כ"י: והעת (ודעת). 10—כ"י: משכני
(משכנות). 15—כ"י: ישובכ (ישובכ). 22—כ"י:
לדעת...עד תכונתם (לדע...עד תכונתם). 24—כ"י:
לרפא החולים ממחלותם, ולחבוש לעצבותם, ישת
(לרפאות החולה ממחלתו ולחבוש עצבותו, ישים).
25—26—כ"י: בהפכו...היבש...ביבש (מהפכו...היר
בש...ביובש).

עמ' 8,302—כ"י: יקרה (קרה). 21—כ"י: הפנימי
אשר בקרבם (אשר בקרבם). 23—24—כ"י: אחד
במעלתו ואין נעזר בוולתו (אשר במעלתו, ואין עוזר
וולתו). 25—כ"י: מחדשו (מקדשו).

עמ' 7,304—כ"י: במשפטים (במשפט). 10—11—
"בשם הרב ר' משת ב"ר מימון" ליתא בכ"י ונוסף
על ידי מהדיר. 23—כ"י: מצואה (מצויה).

א. מ. ה. ב. ר. מ. ז.

1278 שבוי, שלום. ... ספר השירים ...
חפץ חיים שחיבר ... כמהר"ר שלום שבוי ...
ונלוה אליו ביאור ... שחיבר ... כה"ר יחיא בן שלום
קרח ... וקרא שם הפירוש של השירים משכיל על
נגינות ופירוש על השירות משכיל שיר ידידות, ירושלם,
ש. מקיסון, (דפוס "המסורה"), [תשי"ג], 8, 96, 488.

78, [10] ע"י 34: 12.

הפרט בסוף הספר, "לבני ישראל לזכרון" הוא מוטעה.
רוב השירים בערבית באותיות עבריות.

1279 שמואל בן יוסף הגנדי. כל שירי רבי
שמואל הגנדי, בחמשה ספרים. ספר ה. (בן-קהלת,
יוצא לאור על פי כתבייד וספרי דפוס בצרף מבוא,
הערות ומפתחות עלידי ש[נ]גאן אברמסון). תל'
אביב, מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס
הכללי), תשי"ג, 57, 320, [2] ע"י 8°.

המהדיר השחמש בכת"י ששון (בצילום הנמצא בספריית
בית ביאליק בת"א), כת"י אולר (מן הגניזה, הנמצא בבית
המדרש לרבנים בג'ויירק), מס' 2914 ובכת"י קמברידג'
המבוא של ש. אברמסון, ע' 7—57.
עיי' גם ק. ס. שנה כ"ו ע' 248.

ספרות יפה עברית חדשה

1280 איסכילוס. הפרסים; טראגדיה תרגם
מיחזית והוסיף מבוא וביאורים בבזיון בנשלוס.
ירושלים, מוסד ביאליק, (הדפוס הלימודי), תשי"ג, 117.

קצותיו א"ב ועל נקודתו היא נקודת הארץ ג. ואצייר
גלגל אחד קטן על נקודת א' אשר היא על קשת גלגל
הראשון ויהיה חצי הגלגל הזה הקטן חוץ לגלגל הדומה
לגלגל המולות וחציו בתוך הגלגל. ואאריך קו א"ב
החולק את הגלגל הדומה לגלגל המולות עד שיגיע
אל קשת גלגל הראשונה וארשום עליו ד' ותהיה נקודת
גלגל ההקפה א' וארשום על קשתו אשר בתוך הגלגל
הדומה לגלגל המולות ה'. ובשתי הקצות אשר הגלגל
הדומה עובר עליהם אשים ז"ת ותראה בצורה הזאת
נקודת ד' אשר היא חוץ מהגלגל הדומה גובה קטן
ללבנה ומרחקה קרוב. וגלגל ההקפה סובב על הגלגל
הזה הסובב אותו על נקודת הא' לנוכח נקודת ה'
ממערב למזרח. ועצם הלבנה פעמים היא בנקודת ד'
אשר הוא הגובה הגדול והמרחק הרחוק ופעמים היא
בנקודה ה' אשר הגובה הקטן והמרחק הקרוב. ונראה
בשתי הנקודות האלה כאילו היא בנקודת א' בגלגל
הדומה לגלגל המולות. והנקודה הזאת היא נקודת
סיבוב גלגל ההקפה, ובצורה הזאת נוכל להבין א[נ]מתי
תראה הלבנה כאילו היא הולכת דרך גלגלה הדומה
לגלגל המולות ואימתי תראה כאילו היא הולכת בהפך
מהלכו. והרי לך הצורה מפורשת וגלויה...

עמ' 1,293—כ"י: לדבר ולבאר (לבאר). 3—כ"י: הוא
(היותם). 5—כ"י: אין בעצם...והקפתם (בעצם...
והקפת). 9—10—כ"י: וכונת כל אחד ותנועתו...
ליוצרים (וכונות כל אחד בתנועתו...ליוצרו).

עמ' 11,294—כ"י: לגמור מהשבו (לקמור במחשבו).
12—כ"י: חמשה ההוכרים (ההוכרים). 24—25—כ"י:
לבד הזקן חותנו אשר זכר (לבד חותנו הזקן זכר).

עמ' 2,296—כ"י: ביישרך תבונתך (והחזקת במעוזי
תבונתך). 4—5—כ"י: ונתקרב אל השכלים (ולא נפנה
אל האלילים). 14—כ"י: כל איש (לב). 15—כ"י: יציר
(יצור).

עמ' 10,298—כ"י: תבונתך (תבונת).

עמ' 17,299—כ"י: והמוחרים (והמחרים). 19—כ"י:
יתגבר (מתגבר). 22—כ"י: והתגברות (והתגברו).
26—27—כ"י: החול...טורה (החוליס...טורה).

עמ' 12,300—כ"י: ותולדות האבן (ותולדות, האבן).
17—כ"י: סיכה (שבה). 18—כ"י: שישתמו (שישתנו).
19—כ"י: החולי סיבה לחולי (החולה סיבה לחולה).
22—כ"י: שלושה (שלוש). 23—כ"י: המתמידים
(המתארים).

עמ' 3,301—כ"י: עלותו (העלותו). 8—כ"י: בהתחל'

- [1] ע' המונות. 8°. שם המקור : Aischylos : Persai.
עם מבוא על "הפרסים" מאת המתרגם, ע' 7—18.
- 1281 אש, שלום [Sholem Asch]. מ. ש. ה. מאת
שלום אש. עברית : אהרן אמיר. ירושלים, קרני, (דפוס
ישראל), תשי"ג. 389 ע'. 8°. המקור ביודית
פרקים ממנו נדפסו בגדי גאלדענץ קייט".
- 1282 בנשלום, בנציון [= ב. כן]. איסניגניא
באבלים ; מיתוס יוני. חזר וספרו בנציון בנשלום.
תלאביב, מ. גיומן ; (ירושלים, דפוס ש. וינפלד),
תשי"ג. 29, [2] ע' המונות, 19 : 23. מנוקד.
- 1283 גלבע, אמיר. שירים בבקר בבקר.
(תלאביב, הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ספר"), תשי"ג.
168 ע'. 8°.
- 1284 גליקסברג, חיים. ביאליק יום יום ;
סרקי וזכרונות, ציורים ורשומים. תלאביב, דביר ;
(רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג. 172, [3] ע'. 8°.
מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 188, שם
גם תאור.
- 1285 גרן, נתן. דמויות בספרותנו ;
שירטוטים ורשומים. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"),
תשי"ג. 276 ע'. 8°.
- בראש השער : נתן גרן > גרינבלאס <.
"הואיל ועיקר כוונתי להציב ציונים לסופרים שהלכו
מאתנו ומהם המסתופפים בצל השכחה, בחרתי בדרך
של ריבוי הדמויות וצימצום החומר לעיצובן, נוסף
להערכות יסוד... באים בו גם זכרונות ורשומי חיים
מאותם הסופרים שעשיתי במחיצתם." (מההקדמה).
- 1286 דימה, אלכסנדר (האב). ארבעת
המוסקטרים > כעבור 20 שנה <. עברית : אריה
ענבי. תלאביב, "ישראל", (דפוס ישראל), [תשי"ג],
310 ע'. 8°. = הספריה המובחרת לעם, 6.
- בראש השער : אלכסנדר דיומא. תרגום מקוצר של
Alexandre Dumas (père) : Vingt ans après.
- 1287 דימה, אלכסנדר (האב). מקץ עשרים
שנה. מצרפתית : יצחק לבנון. חלק א—ג. תלאביב,
מ. גיומן, (דפוס שלומי), תשי"ג. 263 ; [265]—530 ;
[531]—787 ע'. 8°.
- בראש השער : אלכסנדר דיומא. שם המקור
Alexandre Dumas (père) : Vingt ans après.
- 1288 דימה, אלכסנדר (האב). שלשת
המוסקטרים. עברית : אריה ענבי. תלאביב,
"ישראל", (דפוס ישראל), [תשי"ג], 298 ע'. 8°.
= הספריה המובחרת לעם, 5.
- בראש השער : אלכסנדר דיומא. שם המקור :
Alexandre Dumas (père) : Les trois mousquetaires.
- הוצאות אחרות עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 23 ושנה
כ"ח ע' 141.
- 1289 הללים, שלמה [Solomon Hillels]. כתבים
... : מ. ש. ומכאן ; ספורים. תלאביב, נ.
טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 204 ע'. 8°.
- התכן : אור לט"ו בשבט. הנני מאשרים. לא אמות
כי אחיה. גלגולי אדם. בנפש וברכוש.
עיין גם ק. ס. שנה כ"ז ע' 23.
- 1290 וינוגרדוב, אנטולי [קורניביץ Anatoli
Korneevich Vinogradov]. שלושת צבעי הזמן ;
רומאן. (תרגום : ש. הרברג, א. גלבע למפרק 39
והלאה <). כך ג. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר ; (תל אביב, הדפוס החדש, 1953), 335 ע'. 8°.
(ספרית פועלים / לכל). בראש השער : א. וינוגרדוב.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 31.
- 1291 ולינרוד, ראובן. באין דור ; רומאן.
תלאביב, עם עובד, ("דפוס דבר"), תשי"ג. 202 ע'. 8°.
- בראש השער : ראובן ואלנרוד.
מחיי היהודים באה"ב במאה העשרים.
- 1292 זדור, הינריך ב. אחרית וראשית.
רומן. תרגם מכתב-יד : אביגדור המאירי. תלאביב, נ.
טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 339, [1] ע'. 8°.
- בראש השער : הנרי ב. זאדור.
- 1293 זולה, אמיל. ננה ; רומן. תרגם : אליעזר
כרמי. תלאביב, "ישראל", (דפוס ישראל), [תשי"ג],
255 ע'. 8°. = הספריה המובחרת לעם, 3.
- שם המקור : Emile Zola : Nana.
- 1294 זינגר, י[ישראל] [הושע] [I. J. Singer].
האחים אשכנזי. עברית : דוד סיון. חלק א—ג.

- בכרך אחד. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס י. שלומי), תשי"ג 594 ע' 8°.
- רומן מחיי היהודים בפולין במאה הייטית את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 179; תרגום אנגלי — שם שנה י"ד ע' 519.
- 1295 זכאי, נחום. בחיק הגליל. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס דבר), תשי"ג 143, [1] ע', פורסרטי 8°.
- „מבחר רשימות וסיפורים“. המדורות: בארץ ירדן וחרמונים. על המשמר, מפנקסו של איש גלילי. רישומים.
- 1296 חמיאל, חיים. מאפק אל אפק; שירים. (ירושלים), המשמרת הצעירה של הפועל-המזרחי, בהוצאת „מורשת“, (דפוס הפועל המזרחי, תשי"ב), 61, [2] ע', 8°.
- 1297 טביב, מרדכי. דרך של עמר; סיפורים. תל-אביב, עם עובד, (דפוס „עתיד“), תשי"ג 187 ע' 8°.
- הספר זכה בפרס אוסישקין.
- 1298 טולסטוי, ל[נ]ב[נ] [ניקוליביץ]. מלחמה ושלום. מרוסית ל[נ]א[נ] גולדברג. א—ב, בכרך אחד. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב), דפוס לינוסים, 1953, 589, [1] ע', לוח-פורטרס, מפות, 8°.
- (ספרית פועלים / ספרי מופת), שם המקור: Лев Николаевич Толстой: Война и мир.
- תרגום עברי אחר (מאת יוסף אהרן טרחיש) של ספר זה: ורשה—תל-אביב, שיבל, תרפ"א ואילך, עיין ק. ס. שנה א' ע' 113 ושנה כ' ע' 189 (מהדורה ב').
- 1299 טולסטוי, ל[נ]ב[נ] [ניקוליביץ] [Lev Niko-laevich Tolstoi]. סיפורים. (תרגום יעקב שטיינברג, מהדורה חדשה). תל-אביב, „עם עובד“, (דפוס הפועל הצעיר), תשי"ג 218 ע' 8°.
- התכן: סבסופול. לוצרן. שלש מיתות. לאחר נשף המחולות. סופת שלג. אבא סרגיי — מהד' א' עיין ק. ס. שנה כ' ע' 13.
- 1300 טריבלסקי, יוסף. אחד מהב' מעה לקר רותיהם של ... אסירי הגנה בעכו בשנת 1939 ועד היום הזה; מחזה ... מאת יוסף טריבלסקי—חמד, תשי"ג, [2] 22, [1] דף 2°. כמכונת-הכמלה
- 1301 כהן, יעקב [Ya'akov Cohen]. עוף החול. ירושלים, מוסד ביאליק; (הקריה, דפוס הממשלה), תשי"ג 130 ע' 8°.
- מיומנה. „שירת ההווה של עם ישראל“.
- 1302 לביא (שלמה). זימוני חיים; ספורים. מבוא: דב סדן. תל-אביב, מי ניומן, (דפוס מל"ן), תשי"ב 126 ע' 8°.
- התכן: חמדה מתוך חמלה. בתוך הרעבי. הוד הרעבי. יום אחד.
- 1303 מוסנון, עמוס. ספר החיוכים; הומורסקות. הקדמה — מ. מוסנון. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס פירסט), תשי"ב 118 ע' 8°.
- המדורות: חיוכי מלמ"ת. אנו, הנוער האי. אוהלים קורצים. שוק שחור. הנגב מרחוק.
- 1304 מלצר, שמשון [Simson Melzer]. שירות עם בלדות. תל-אביב, „דביר“, (דפוס „עתיד“), תשי"א 168 ע' 8°.
- עיין גם ק. ס. שנה כ"ז ע' 27.
- 1305 מן, מנדל. אדם באהל; ספורים. (תרגום מאירש: יעקב אליאב). תל-אביב, „עם עובד“, (דפוס לינוסים), תשי"ג 87, [1] ע', תמונות, 8°.
- (ספריה מנקרת לעולה ולעם).
- 1306 גיצן, שלמה. בינו לבינו; רומאן. ספר (א). (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (הדפוס הכללי), תשי"ג 241 ע' 8°.
- רומאן מחיי איי ערב מלחמת העצמאות.
- 1307 הסוכנות היהודית. הלשכה לעלית ילדים ונער. על שלשה שירים וסיפור מספרותנו החדשה ... עם הקדמה מאת א. לי שטראוס. ירושלים, המחלקה לעלית ילדים ונוער / מדור להורכה, (דפוס למודי), תשי"ג 26, [1] ע' 8°.
- = עיונים למורה ולמדריך, יב.
- התכן: י. שמידט; שיבת (מאת א. שלונסקי). ר. אלוך-דיאמנס; משירי הנחל (מאת ל. גולדברג). י. רפאלי; בבית הרקמה (מאת מי סמקין). י. אבן; מדירה לדירה (מאת שיי ענזון).

1315 פישל ויקטור. שיר הרחמים (תרגום מכתביהד הצ'כי גרעין פולאק). תל-אביב, עם עובד, (דפוס "עתיד"), תשי"ג. 192 ע"י. 8°.
רומן מחיי היהודים בעיירה בסלובקיה.

1316 קינן, עמוס. בשוטים ובצקרים ; מבחר עוזי ושות'. תל-אביב, "ישראל", (דפוס ישראל), (תשי"ג). 286 ע"י. ציורים. 8°.
"קובץ זה כולל 222 מתוך 575 רשימות שנכתבו על ידי למדור "עוזי ושות'" בעתון "הארץ", בתקופה שבין אפריל 1950 ויוני 1952... הספר נחלק ל"ב מדורים, הנבדלים בנושא, בגישה או בדרך הכתיבה". (מההקדמה). עם "אחרית דבר" מאת גי. שוקן, ע' 277—280.

1317 קמחי, דב. עירך, סיפורי אהבה. נאספו, ניסדו ונערכו על ידי ד. קמחי. תל-אביב, י. שרברק, (דפוס סטרוד, הקדמה תשי"ב). 311, [1] ע"י. 8°.

תרגומים של ספרים מאת טורגנייב, ל. ג. טולסטוי, צ'חוב, גורקי, מופאסאן, סט. צ'חייג, ג' מוס, סומרסט מוהם, מנספילד, קייסמית, מאנין, פ. הלסטרם, ובסוף (ע' 291—311) מכתבי אהבה מאת סופרים שונים.

1318 קמי, אלברט. הַבְּרָה. (תרגום מצרפתית יונתן רטוש). תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "עתיד"), תשי"ג. 246 ע"י. 8°.

בראש השער : אלברט קמי. שם המקור : Albert Camus : La peste

1319 קסטלר, ארתור. אפלה בצהרים. תרגום יוסף גנבה. מהדורה שנייה. ירושלים, אחיאסף, (דפוס ש. וינפלה, 1953). 252 ע"י. 8°.

שם המקור : Arthur Koestler : Darkness at noon. מהדורה א' של התרגום העברי עין ק. סי. שנה כ"ה ע' 54, שם גם ציון.

1320 קפלן, צבי. שיטין ; מאמרים ורשימות. זביב, המשמרת הצעירה של הפועל המזרחי בהוצאת "ש", (דפוס תרבות), תשי"ג. 94, [1] ע"י. 8°.
"רית המשמרת הצעירה, ב'.

הס' : אמת ואמונה. גי. וארצו. הרב קוק וצ"ל. מעולם "זוטר".

1308 סטנדל [= הנרי בלן]. מנזר פרמה... מצרפתית : אנהרן ראובני. תל-אביב, מ. נימן ; ירושלים, דפוס המערב, תשי"ג. 414 ע"י. 8°.
שם המקור : Stendhal (pseud. of Henri Beyle) : La chartreuse de Parme.

1309 סילונו, איגנציו [Ignazio Silone]. חפץ תותים ; רומן. (תרגום מאיטלקית נ. רבן). תל-אביב, עם עובד, (דפוס "הפועל הצעיר"), תשי"ג. 209, [1] ע"י. 8°.

1310 סמילנסקי, משה [Mosche Smeliansky]. תקומה ושואה ; ספורי. תל-אביב, "מסדה", (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג. 237, [1] ע"י. 8°.
ספור מחיי א"י בזמן שבין שתי מלחמות העולם.

1311 ספרות, ארקדי [Arkadii Safrut]. חזוית השלישית ; סיפורים. (הציורים : אבא פניכל). תל-אביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 150 ע"י. 8°.
בראש השער : ס. ארקדי.

1312 עברי, י(צחק) (I. Ivry). בטרם יום ; שירים בעברית וביידיש. (ציורים : א. פניכל). תל-אביב, הוצ' להוצאת שירי י. עברי, (דפוס גוטנברג, צ. כסא), תשי"ב. 107, [1] ע"י. לוחפורטרט. 8°.
עם ביוגרפיה קצרה של המחבר בתחלת הספר. השירים בעברית וביידיש מסודרים במדורות נפרדים. השם הכולל של השירים ביידיש : מין יידיש-ליד.

1313 עמר אלכייאם (Omar Khayyám). מרוי בעים. (תרגום מפרסית והוסיף מבוא והערות בנציון בשלום. מהדורה שלישית מתוקנת). תל-אביב, גזית, (דפוס פירסט, תשי"ב). 125, [1] ע"י. תמונות. 8°.
בראש השער : עומר כיאם.

"העיסורים והציורים לקוחים מהמיניאטורות המקוריות של האמנות הפרסית במאה ה"15". ביבליוגרפיה : ע' 124—125. מהד' א' עין ק. סי. שנה י"ז ע' 297 ; מהד' ב' — שם שנה כ"ג ע' 96.

1314 פדין, קונסטנטין. קיץ מופלא. תרגום ח. ש. בן-אברהם. כרך א. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "תרבות"), תשי"ג. 308 ע"י. 8°.

בראש השער : קונסטנטין פדין. שם המקור : Константин Федин : Необыкновенное лето

- ספר. לוחות גנוזים (עמ' גם ק. ס. כ"ז ע' 148, שם גם ציון). — את הכרכים הקודמים עמ' ק. ס. שנה כ"ז ע' 313.
- 1328 שניאורסון, פישל [Fischel Schneersohn]. יוהאן קסנר: "רומאן" תלאביב, "מסדה", (רמת גן, דפוס מסדה), תשי"ג, 183 ע' 8.
- מחיי היהודים בגרמניה בתקופת ריפובליקת ויימאר. "תורגם מאידית ל"מן הסיפור" גרענאדיר-שטראסע" על-ידי ר. חסמן, ועובד מחדש בידי המחבר". (עמ' ק. ס. שנה י"ב ע' 489).
- 1329 שפירא, מיכאל. בדמי ימינו; צור דפים מעובדו של מיכאל שפירא בהוצאת הוריו. פתח תקוה, ד. וי. צ. שפירא; ירושלים, (דפוס "הספרי"), תשי"ג, 116, [3] ע' פורטרט. 8.
- כולל שירים, דברים (מתוך מכתבים), רשימות וקטעים עם מבואות מאת י. ריבלין וז. קמחי.
- 1330 שפירא, שלום יוסף [Schalom Josef Schapira]. שירים; ששה ספרי שירה מהדורה שניה, בתוספת השירים החדשים. תלאביב, "בנה", (דפוס לוריא, תשי"ב), 561, [5] ע' 8.
- בראש השער: שלום [= שלום יוסף שפירא]. מהר"א' עמ' ק. ס. שנה כ"ז ע' 25, בסוף מהר"ב: שירים חדשים, תש"ט—תשי"ב, ע' 539—561.
- 1331 שקספיר, ויליאם. אנטוניוס וקליופטרה, מאת ויליאם שקספיר. תרגם מאנגלית הלל בבלי. תלאביב, מ. ניומן; (ירושלים, דפוס "טורים"), תשי"ב, 15, 226 ע' פורטרט. 8. שם המקור: Wm. Shakespeare: Antony and Cleopatra.
- 1332 תלמי, מנחם. הבחורים לא הכוזבו. ציר: יוסף שטרן. תלאביב, ג. סברסקי, חש"מ, תשי"ג, 159, [1] ע' תמונות. 8.
- ספור ממלחמת-העצמאות.
- ספרות הנוער
- 1333 אבנון, יצחק. מלון מציר לילדים, ערוך בידי יצחק אבנון. ציורים דוד גלבוע. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס "תרבות", תשי"ג), 454, [2] ע' 8.
- מנוקד.
- 1321 קתר, וילה. אנטוניה שלי; רומאן. (תרגם: ע. ארבל). תלאביב, עם עובד, (דפוס "החברה המאוחדת להדפסה בישראל"), תשי"ג, 231 ע' 8.
- שם המקור: Willa Cather: My Antonia.
- 1322 רבין, עוזר (O. Rabin). עד עמר. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל אביב), דפוס הפועל המזרחי, 1953, 132 ע' 8.
- (ספרות פועלים), שירים.
- 1323 רילקה, רינר מריה. משא אהבתו ומיתתו של הקורנט כריסטוף רילקה. עברית בידי יצחק שנהר, עם סדרת רישומים מעשה ידי אביגדור אריכא. (ירושלים, ספרי תרשיש, חש"מ, תשי"ג), [60] ע' 4.
- הוצאה מהודרת. שם המקור: Rainer Maria Rilke: Die Weise von Liebe und Tod des Cornets Christoph Rilke.
- 1324 שו, ג'ורג' ברנרד. יוהנה הקדושה, ואן דארק; מחזה היסטורי... מאנגלית: יעקב אורלנד... תלאביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספרי"), תשי"ג, 120 ע' 8.
- בראש השער: ג'ורג' ברנרד שאו. שם המקור: George Bernard Shaw: Saint Joan.
- 1325 שלום עליכם. כתבי שלום עליכם. תרגום יצחק קובן ברקוביץ. מהדורה חמישית שלמה ומתוקנת. כרך א—ג. תלאביב, "דביר", (דפוסים שונים), תשי"ב, 8.
- שניים אחרים בשער. התכן לפי הוצאת תרש"ט—תש"ד. עמ' ק. ס. שנה י"ז ע' 314 ושנה י"ח ע' 136.
- 1326 שניאור, זלקינד [Zalkind Shneur]. הגאון והרב. תלאביב, עם עובד, (דפוס הפועל הצעיר), תשי"ג, 264 ע' פורטרט. 8.
- רומן על הגאון מוילנה והרב שניאור זלמן מלאדי על רקע המאבק בין שני הזרמים ביהדות מזרח-אירופה. פורסם תחלה בהמשכים ב"דבר".
- 1327 שניאור, זלקינד [Zalkind Shneur]. שירי ז. שניאור. (כרך ג). תלאביב, עם עובד, (דפוס "גוטנברג", תשי"ג), 486 ע' פורטרט. 8.
- התכן: כרך ג: טאמות. ב.; תרש"ט—תשי"א: האלמוני או חזון השממון. משא אלביץ. לילה בלי

- 1334 ברודס, אברהם [A. Broides]. מחנה ; שירים לילדים... מצירים ע"י נחום גוטמן. תל-אביב, "דביר", (דפוס אריאלי, 1953). 41, [1] ע' 23 : 25.
- 1335 ברקאי, משה. במחנה ; המחזות, הצגות ותסכיתים לתגים, חגיגות וימימועד לבתי-ספר ולתנועות נער. (רישומים ועיטורים : מ. אריה). תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג, 190, [1] ע' 8.
- ע' 11—12 : כיצד אני מציג עם תלמיד.
- 1336 דודק, מרים (סלקר). יאור הסלטים ; אגדות מצריות. תרגום מאנגלית : שלמה ערוב. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "זהר"), [1952], 165, [1] ע' 8. לבני הנעורים. מנודה. בראש השער : מרים סלקר-דודק.
- 1337 ורן, ז'ול [Jules Verne]. קאפיטן נאמו. (עברית : זאב הרסבי, חלק א—ב). תל-אביב, "תבל", (דפוס "המרכז"), [תשי"ג], 152 ע' / תמונות : [153]—323, [1] ע' / תמונות 8.
- 1338 טולסטוי, אלכסיי ניקולייביץ [Aleksel Nikolaevich Tolstol]. הסיח המעופף ; אגדות רוסיות. עיבוד א. נ. טולסטוי. ציורים ק. חי קונצוב. מרוסית : מיכאל רכבי. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "בצלאל"), תשי"ג, 94, [1] ע' 8.
- 1339 טלבוט, ר. זקני בית-הספר בוילבי. (תרגום א. אחירב "סמיטצקי"). תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "דבר"), תשי"ג, 251, [2] ע' / ציורים 8. ספור לבני הנעורים. מהדורת קודמת עין ק. ט. שנה כ"א ע' 150.
- 1340 ילן-שטקליס, מרים [Miriam Yalan-Stekelis]. המסע אל האי אולי. הציורים מאת אחיה. תל-אביב, "דביר", (דפוס "אחיות", תשי"ג), 64, [1] ע' / ציורים 8. ספור לילדים.
- 1341 מי, קרל [Karl May]. וינאטור ויד. האש. עברית : חיים חרסי. תל-אביב, "תבל", (דפוס "מולדת"), [תשי"ג], 198, [1] ע' 8. בראש השער : קרל מאי. לבני-הנעורים.
- 1342 מי, קרל [Karl May]. המוסטאנג השחור ; (ספור מהפריה) עברית : יצחק הירשברג. תל-אביב, "תבל", (דפוס "המרכז"), [תשי"ג], 172, [2]
- ע' / תמונות 8. (מספרית "העולם הגדול").
- בראש השער : קרל מאי. לבני-הנעורים.
- 1343 מי, קרל [Karl May]. קפיטן קאימאן. תרגום יעקב רוזמין. תל-אביב, "תבל", (דפוס "איב"), [1952], 247, [1] ע' 8. (ספרית "העולם הגדול").
- בראש השער : קרל מאי. לבני-הנעורים.
- 1344 מכלל ; אנציקלופדיה לגער בסדר אלפביתי, ערוכה בידי יצחק אבון. כרך א : אבוהב—אתלטיקה. כרך ב : באר—דרמה. תל-אביב, "יבנה", (דפוס מי לידור, 1953—1952), 262, [1] ע' 235 ; מפות, תמונות 8. מנודה.
- 1345 נרקיס, דוד. העקבות מוליכים אל הבית הבודד ; ספורי (ציורים ל. חלפרט). תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס "מל"), תשי"ב, 52 ע' 8. לבני-הנעורים.
- 1346 רכבי, מיכאל [M. Rechavy]. השלשים מכמר-עליה. (תל-אביב). מ. גיומן, (דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"ג, 151 ע' / תמונות 8. (הדס, ספרית מנוקדת ומצוירת לילדים).
- 1347 תמיר, גדעון. אלוף בצלות ואלוף שום ; מתזה בחרוזים... בעקבות האגדה מאת חיים נחמן ביאליק. חמ"ד, מסד ב', תשי"ב, [2] 14 דף 4. במכונת-הכפלה.
- חנוך והוראה
- 1348 אמת, עובד. הוראת נביאים ראשונים בבית-הספר היסודי (ספר א—ב). תל-אביב, הסתדרות המורים העברים בישראל, (דפוס "ישראל"), תשי"ג, 341 ע' ; [2] דף 349—568, [1] ע' / מפות 8. (אוצר המורה). בראש השער : עובד אמת.
- 1349 בנאי, יעקב. תנועתנו החינוכית. תל-אביב, "אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחיות"), תשי"ג, 23, [1] ע' 8. = ספרית מדגית קטנה, 18.
- 1350 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. המרכז לחנוך. קוים. [א—ג]. תל-אביב, "אורים", (דפוס "אחיות"), תשי"ג, 8.

המרכז לחינוך וארגון עובדיו, (דפוס "אחדות"), תשי"ג.
264, [1] ע' תמונות. 8°.

על המעספת: משחק וחינוך בגן הילדים, מהדורה
א' עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 315—316, שם גם תאור.

1356 נרדי, נח [N. Nardi]. פסיכולוגיה
של הלימוד. תל-אביב, "אורים", המרכז לחינוך
וארגון עובדיו, (דפוס "אחדות"), תשי"ג. 36 ע', ציורים.
8° = ספריה פדגוגית קטנה, 17.

ביבליוגרפיה: ע' 35—36.

1357 פנואלי, ש[מואל] י[שעיה]. ספרות
בבית הספר: "שמונה עשר פרקים בהוראת הספר
רות-תל-אביב, "אורים" המרכז לחינוך וארגון עובדיו,
(דפוס "אחדות"), תשי"ג. 123, [1] ע'. 8°.

1358 השומר הצעיר, א"ל. תכנית צופית
מתנאות. חמ"ה, הסתדרות השומר הצעיר בארץ
ישראל, מחלקת החינוך, (תשי"ג). 60 דף, ציורים. 4°.
במכונת-הכפלה.

ספרי למוד

1359 אביב, ברוך; ג. פרסקי. שפה אחת;
ספר למוד הלשון העברית למבגרים, הציורים: ה.
פרנק. חלק ב': למתקדמים. תל-אביב, ג. פרסקי,
(דפוס "ספרי"), תשי"ג. 142, [2] ע'. 8°.

1360 איל-לנדאו, יעקב; לוֹתֶר קופף, המורה
העברי; ספר למוד לבתי ספר ולמתלמים מאת
י. איל-לנדאו, ל. קופף, (מהדורה שנייה) חלק [א] ב.
ירושלים, "עברי", (דפוס ש. וינפלד), תשי"ג. [4], 83.
84 ע' תמונות. 8° עברית וערבית.

קודם לשם העברי: **ي. أياال—لأنحو، ل.**
كوبف: الطريقة العملية في دراسة اللغة
العبرية.

1361 אלפא, פנינה. אנו מבשרים: נושא
לימודי ומקרה לשנת הלימודים ב-ג, עבודה פנינה
אלפא. ציר: שמואל כץ, מרחביה, הקיבוץ הארצי
השומר הצעיר; (תל אביב, דפוס "אחדות", 1952).
83, [4] ע' תים. 8° ספרית פועלים / השכלה וחינוך.
כריססומתית.

התכן: [א]: תכניות לתגים בגן הילדים <בצורף
הוראות מתודיות>. 56 ע'.

[ב]: תכניות לימודים בספרות ובלשון עברית בבית
ספר ערב לגברים עובדים לכיתות א—ד' לה—ח'.
46, [1] ע'.

[ג]: תכנית לסיפורי המקרא בכיתות ב—ה' וקיום
להוראתם. 137, [2] ע'.

1351 חזן, ברטה. האדם — מדריך הש
ממה: נושא לימודי לגל 13—14... מפות ועיסורים:
שמואל כץ. (מרחביה) הקיבוץ הארצי השומר הצעיר,
(דפוס השומר הצעיר, 1952). 252, [4] ע' דאגרמות,
מפות. תמונות. 8° (ספרית פועלים / השכלה וחינוך).

1352 ישראל. משרד החינוך והתרבות. הכשרת
מורים לבתי ספר יסודיים; הרצאת... [בנציון]
דינור והדיונים עליה בסימפוזיון שקיים בירושלים
בר-א באייר תשי"ב. בעיות מבנה ותכנית הלימודים
של בתי המדרש למורים. סקירות על בתי-המדרש למורים
בישראל. הכשרת מורים בארצות שונות. [ירושלים],
תשי"ג. 177 ע'. 2°.

"הוכן ונערך ע"י נח נרדי". במכונת-הכפלה.

1353 ישראל. משרד החינוך והתרבות. הוברת
הרצאות לקראת הסימפוזיון על הכשרת מורים לבתי
הספר היסודיים—י"א באייר תשי"ב. [ירושלים], תשי"ב.
[81] ע', טבלאות. 2° במכונת-הכפלה.

1354 ישראל. משרד החינוך והתרבות —
הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ולמחקר כלכלי.
סטטיסטיקה של חינוך ותרבות, תשי"ב.
חלק א"ב. לוחות בעריכת א. שמלץ, ירושלים,
(המפוס הממשלתי), תשי"ג. 194, [1]; 11, 112 ע'. 4°.
= סדרת פרסומים מיוחדים, 10, 15 = סדרת
פרסומי סטטיסטיקה חינוכית, 1, 2.

הקדמה, מבוא, תוכן מפורט ושער נוסף באנגלית:
Israel. Ministry of Education and Culture. —
Central Bureau of Statistics and Economic
Research. Statistics of education and culture
1951/52, Part I. Jerusalem, 1953.

1355 משחק וחינוך; קובץ. ליקטה וערכה אסתר
רבינוביץ. מהדורה שנייה. תל-אביב, "אורים",

- 1362 **בראון, אליהו**. מכונות חשבול... ירושלים, "עברי", (דפוס "הספרי", 1953), 287 ע', ציורים. 8°.
- "הספר הוא ספר לימוד מעשי... המיועד לתלמידי בתי-ספר מקצועיים ולפועלים מתקדמים" (מההקדמה).
- 1363 **הסתדרות הצופים העברים בישראל**. חוברת מקורות לתורת המדינה והחברה. ירושלים, תש"ט. [3] 113 דף. 4°. במכונת-הכפלה.
- 1364 **וינברג, אברהם**. תורת תכתב האחד... (חיפה, דפוס "אמנות", תשי"ג), 39, [1] ע', 8°. מחברת תרגילים ללימוד תכתב העברי.
- 1365 **זיו, מיכאל**. תולדות העמים. (תל-אביב, מטכ"ל-אכ"א, ענף השכלה, (דפוס "ספר", תשי"ג), 367, [2] ע', מפות, תמונות. 8°. מנוקד.
- 1366 **ירושלם, האוניברסיטה העברית**. אימון נים בהבעה עברית נערכו בידי שלמה מורג ויהושע בלאוי. [א] (ירושלים, דפוס "אחזה", תשי"ג), 23, [1] ע', 8°. (טכסטים לתרגילים לפנימי).
- 1367 **ירושלם, האוניברסיטה העברית**. הפקול-טות למשפטים ולמדעי הרוח. מבחר תעודות ותחקים לתרגילים במשפט קונסטитуציוני ובמדעי המדינה... ירושלים, (דפוס "אחזה", תשי"ג, 1952), 34, [1] ע', 8°. "פנימי".
- 1368 **לידור, פנחס**. הרתוך בקשת אור חשמלית... (מהדורה שניה מתוקנת). (תל-אביב), המחבר, (דפוס לידור, תשי"ג/1952), 158, [1] ע', 8°. אושרה ע"י המדור להכשרה מקצועית שע"י משרד העבודה. מהר"א עין ק. ס. שנה כ"ב ע' 175.
- 1369 **גוזר, ש[מחזק] [Simcha Nahir]**. עיקר תורת המשפט. מהדורה שלישית מתוקנת. חיפה, בית הספר הריאלי העברי, (דפוס "אחזה", תשי"ג, 119 ע', 8°).
- מהדורה קודמת ע"י ק. ס. שנה כ"ז ע' 150.
- 1370 **קלעי, ש[רגא] [פבל]**. ז. טוכמן. פיזיקה לבתי ספר תיכוניים ולמתלמדים. תורת החום. ירושלים, "עברי", (דפוס "הספרי", תשי"ג, 127 ע', ציורים. 8°).
- 1371 **רדאי, יהודה**. הצער השני; גישה חדשה ללימוד הלשון העברית למתקדמים מאת יהודה רדאי... מהדורה שלישית מתוקנת ומורחבת. ירושלים, ר. מס, (דפוס "המערב", תשי"ג, 214 ע', 8°).
- 1372 **השומר הצעיר. ארץ ישראל. גאוגרפיה מדינית**. שנה 6. חמ"ד, הסתדרות "השומר הצעיר" בישראל, [1952?] 18 ע', 2°. במכונת-הכפלה. "תכנית מכונת לשכת הצופים".
- 1373 **שיפמן, דוד**. אירופה; ספר לימוד לכת"י בת הארץ. חלק א"ב. תל-אביב, "יבנה", (דפוס י. זילברברג, תשי"ג), 158, [1] ע', מפות, תמונות; [2] 161—293, [1] ע', מפות, תמונות. 8°. מנוקד.
- צעד אחר. [Bendor, Samuel Mendel], 1374 **Step by step**. צעד צעד. בית הספר הריאלי. English for beginners. 1 p. l., 130 p., 1952, תשי"ג, ill. 8°. בראש השער: ש. בודור.
- ספרי מדע כלליים**
- 1375 **אדל, יצחק [I. Edel]**. יסודות המדע. זיקה; הכנה להרמוניה. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס "תרבות", תשי"ג, 128 ע', תוים. 8°).
- "ספר לימוד לתורת המוסיקה האלמנטרית".
- התכן: מבוא. שיטת הצלילים. הסולם. המירווחים. הזמן וערכיו במיוקת. קישושים. המבע.
- 1376 **איזנאוור, דויט**. דוד. מסע שחרור אירופה. תרגום מאנגלית ע"י י. גובה וי. גאור. תל-אביב, "ישראל", (דפוס ישראל, 1953), 4, 455 ע', תמונות, מפות. 8° = הספריה המובחרת לעם, 2—1. בראש השער: דחייט ד. איזנאוור.
- עם הקדמת המחבר. מהדורה העברית ורשימה על המחבר: "איש העם" ע' 1—4 בתחלת הספר. שם המקור: Dwight David Eisenhower: Crusade in Europe.
- 1377 **אליאב, צבי**. מדריך לחישוב המש-כרת. (תל-אביב), מרכז הסתדרות המורים, (דפוס ישראל, תשי"ג, 31, [1] ע', 8°).
- בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ-ישראל. מרכז הסתדרות המורים.

- 1378 אפרתי, אראלה. השפעת קרני X על סוקסינים. השפעת המדיום על הרגישות להקרנה... חמ"ה, [תשי"ב], 11, [8] ע', דיאגרמות: 4°. דיסטנציה, ירושלים, תשי"ב. במכונה הכפלה.
- נוספו תכן, סיכום ושער באנגלית: Erela Eph- rati: The effect of X-rays on toxins... Jerusalem, 1952.
- 1379 בב, יוליוס [Julius Bab]. רמברנדט; חייו ויצירתו, בצירוף 24 תמונות הרגום: י. קור. תלאביב, "סיני", (סגנון הדפוס, תשי"ג, 1952), 32 ע', לוחות תמונות: 8°. (ספריה "דע את האמנות").
- הטקסט לקוח מתוך ספרו של יוליוס באב: רמברנדט ושפינוזה.
- 1380 בוכולד, נתניאל. אמנות התיאטרון. (עם ציורים ותמונות. תירגם ישראל גור. בעריכת ה. פנימי). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תלאביב, דפוס "אחדות", 1953), 234 ע', 8°. (ספריה פועלים / מדע לכל). בראש השער: נתניאל בוכולד.
- את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ב ע' 211, שם גם התכן.
- 1381 בירד, ריצ'רד א[ולין]. בדר. (תרגמה מאנגלית אלישבע, מהדורה חדשה). תלאביב, עם עובד, (דפוס סטרו), תשי"ג, 240 ע', מפה: 8°.
- יומן מן הקוטב הדרומי, שם המקור: Richard Evelyn Byrd: Alone.
- מהר' א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 227.
- 1382 בקר, אהרן [הירש]. בימי שלטון הליבור, תלאביב, עם עובד, (דפוס "דבר"), תשי"ג, 160 ע', תמונות: 8°.
- "עיקרם של טורים אלה הועלה בפנקס הסיוור" (המחבר עשה באנגליה בטפטמבר-נובמבר 1951).
- 1383 בריל, משה [Moshe Brill]. הפסיכר-אנליזה וויגמור סרויד יוצרה... מהדורה שלישית, ירושלים, ר. מסי, (דפוס "המערב", 1953), 184 ע', לוח פורטרט: 8° = ספרית דגל למדע פופולרי, ספר 20.
- רשימת מונחים: ע' 171-173. ביבליוגרפיה: ע' 174-184. מהדורות קודמות עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 120 ושנה כ"ז ע' 317.
- 1384 בריל, משה [Moshe Brill]. פסיכר-לוגיה; מבוא ומורה דרך... מהדורה שלישית, ירושלים, ר. מסי, (דפוס "המערב", 1953), 164 ע', פורטרט: 8° = ספרית דגל למדע פופולרי, ספר 27.
- ביבליוגרפיה: ע' 142-164. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 9; שם גם התכן.
- 1385 גורדין, ז[למן]. מחלות מרבקות... (ירושלים, דפוס "ארץ ישראל"), [1951?], 28 ע', פורטרט: 8°.
- המחבר, רופא, נותן בספרו זה ידיעות קצרות לקהל הרחב על 25 מחלות.
- 1386 גרבה, פול. תולדות מאה סימפור ניות מובחרות ויצירותיו, עברית: ברוך קרופניק. תמונות הקומפוזיטורים מצוירות בידי יוסף בסי, ירושלים, אחיאסף, (דפוס "רוגלד", תשי"ג), 219 ע', פורטרט: 8°.
- בראש השער: פול גרייב. מהדורה א' עיין ק. ס. כרך כ"ג ע' 10.
- 1387 גרבה, פול. תולדות המוסיקה התזמורתית ותקופותיה, עברית: אפרים טרוכה, ירושלים, אחיאסף, (דפוס "רוגלד", תשי"ג), 224 ע', תמונות: 8°.
- בראש השער: פול גרייב. מהדורה א' עיין ק. ס. כרך כ"ג ע' 86.
- 1388 גרדנוויץ, פטר [Peter Gradenwitz]. עולם הפסנתרן; תולדות כלי המנענים ומדריך למאזין ולמנגן... בצירוף 70 תמונות ופורטרטים, 55 רפרודוקציות של כתביהיד... של גאוני המוסיקה ודוגמאות לתווים... [מאת] ס. ע. גרדנוויץ, עם מבוא מאת ליאו קסטנברג ופרק על "הפסנתר במזרח" מאת א[נית] גרונ-קיו, תלאביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג, 407 ע', 8°.
- א. גרונ קיו: הפסנתר בישראל, ע' 387-389.
- תוספת ב': רשימת יצירות לפסנתר מפרי עטם של קומפוזיטורים ישראלים ויצירות בעלות גוון יהודי, ע' 398-402.
- 1389 גרדנר, הלן. האמנות מראשיתה ועד ימינו. (תרגם דניאל אליור; ערך: בנימין תמוז). תלאביב, מסדה; (רמת-גן, דפוס מסדה, תשי"ג).
- [1] דף, 880 עמודה, לוחות תמונות, מפה, תמונות, פורטרטים, ציורים: 4°.

- בראש השער: הלן גארדנר. שם המקור: Helen Gardner: Art through the ages; an introduction to its history and significance. חוץ כדי עריכתו קצרו, מה ושם, בטקסט רב-הכמות, ומצד שני הוסטנו כמה וכמה תמונות שלא נכללו בספר המקורי. (מהקדמת ההוצאה). ההוצאה מהודרת.
- 1390 גרמשי, אנטוניו. מכתבים מבית-הספר. תרגום מאיטלקית נ. רבן. (תל-אביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשי"ג. 351 ע', פורטרס. 8°.
- בראש השער: אנטוניו גראמשי. 56 הע' הראשונים כוללים דברי פאמירו טוליאטי על אנטוניו גראמשי. שם המקור: Antonio Gramsci: Lettre del carcere.
- 1391 דימוקרטיה בין שני עולמות: סימפוזיון ביזמא אונסקו... (תרגום יצחק אברהמי ובנימין אליאב). תל-אביב, עם עובד, (דפוס "הסועל הצעיר"), תשי"ג. 152 ע', 8°.
- מבחר מסות מתוך קובץ עיוני גדול שיצא ביזמא אונסקו. (הארגון הבינלאומי לחינוך, מדע ותרבות) בשם: Democracy in a world of tensions. הספר כולל את השאלון של אונסקו "על הניגודים האידיאולוגיים סביב הדמוקרטיה" ותשובותיהם של תשעה אנשי-שם.
- 1392 ויליאמס, אריק. סוס-העץ הפרשת הבריחה הגדולה. מאנגלית: דוד ברנשטיין-כהן. (תל-אביב), נקודים, (דפוס "עתיד", 1952). 230, [1] ע', ציורים. 8°.
- הרפסה מיוחדת בשביל הוצאת מערכות. שם המקור: Eric Williams: The wooden horse.
- 1393 זיו, מיכאל. ז'אן ז'אק רוסו ושיטתו החינוכית. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית, (דפוס למודי), תשי"ב. 75 ע', 8° = שעלים — ספריה פידאגוגית למדריכים, 1. (מחזור: מחנכים ודיעותיהם).
- 1394 זקס, קורט. תולדות הריקוד. ערוך ע"פ. ע. גרדוניץ. (תרגום: ז. וירשבוילובסקי). תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג. 221, [2] ע', לוחות-תמונות, תיים. 8°.
- בראש השער: קורט זאכס. המדורות: צורות הריקוד. הריקוד לתקופותיו.
- 1395 טורוב, גיטן. בעיות ההתאבדות: מחקר פסיכולוגי וסוציולוגי. תל-אביב, דביר, (דפוס אילון), תשי"ג. 544 ע', 8°.
- "כל התכנית של הספר מיוסדת על גישה מדעית-ספרותית אל בעיית-ההתאבדות, כפי שמחייב גישא רחבה-היקף, אשר טיפלו בו לא רק פסיכולוגים, פסיכיאטרים וסוציולוגים, אלא גם פילוסופים, סופרים ומשוררים" (מההקדמה).
- התכן: I: בעיית המות. לשאלת ההתאבדותם של בעלי-חיים. דרגות ראשונות להתאבדות-מדעת. סיבות ההתאבדות וצורותיה. II: שלילה וחיוב כנוגע להתיאבדות. איבוד-עצמם של אנשי-שם. תאוריית-ההתאבדות בספרות היפה. שמירה מהתאבדות וסיוע לה.
- 1396 טיקנר, פ. י. דרכים חדשות בה"ד רכת עובדים... מאנגלית: רנאובן אלקלעי. (הקריה), המדפוס הממשלתי, (דפוס הממשלה), תשי"ג. 91 ע', 8°.
- שם המקור: F. J. Tickner: Modern staff training. המחבר הוא מנהל ענף ההדרכה והחינוך במיניסטרוני האוצר הבריטי.
- "נסיתי לסקור את המצב הנוכחי... בצורה כללית המתאימה למסודות שונים, גדולים וקטנים, וכן למחלקות ממשלתיות שבהן רכשתי את נסיוני". (מהמבוא).
- 1397 הליגה לידידות ישראל—ס.ס.ס.ר. תולדות המהפכה האוקטוברית הסוציאליסטית הגדולה. [תל-אביב], הליגה לידידות ישראל—ס.ס.ס.ר., חש"מ, 1952. 70, [1] ע', 8°.
- בראש השער: ידידות ישראל—ס.ס.ס.ר.
- "תרגום עברי של הפרקים 8, 7, 6 מן ההיסטוריה של המפלגה הקומוניסטית הכל-סובייטית (בולשביקים)".
- 1398 מוסד סאלד למען הילד והנוער. ספר האם: מדריך לתקופת התריון ולטיפול בילד הרך. בעריכת יצחק [רובין], מוסד סאלד למען הילד והנוער. תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס "תרבות"), תשי"ג. 315 ע', ציורים. 8°.
- "הספר לא נועד לשמש מדריך רפואי במונח המקובל, מתפקידו לעזור לאם בהבנת תופעות ותהליכים בהם

היא נתקלת ... כן נמסר בואת לאם מורה-דורן
יטורי ... (מההקדמה).

הקדמה למהדורה השלישית של הקובץ "מקץ עשרים

שנה". נספחות : עם המהדורה העברית הערות ביבליו-

גרפיות, ע' 519—525.

1405 צ'יני, שלדון. תולדות האמנות
בעולם. מאנגלית מ. פרידמן. ערך: רפאל אלגו.
[ג]: תקופת הזמן החדש, תל-אביב, י. צ'יני, (דפוס
סטרוי), [תשי"ג], [5], 470—686, ע' תמונות. 8.
את הקדום עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 44. שם המקור:
Sheldon Cheney: History of world art.

1406 קאופמן, הלן ל[וב] [Helen Kaufmann]
(Loeb). תולדות מאה גדולי הקומפוזיטורים
ויוטורים. עברית: א. סימנון. ירושלים, אחיאסף.
(דפוס "רונלד", תשי"ג). ע' 238. 8.

1407 קובץ ל. פרקש ז"ל ... עליי תלמיד
פרופסור ל. פרקש ... בשתוף פעולה עם המועצה
המדעית לישראל, ירושלים; (חיפה דפוס "אות"),
תשי"ג. 81, [1] ע' טבלאות, לוח-פרוסט, תמונות. 8.
ל. פרקש, ששמש פרופסור לכימיה פיזיקלית באוני-
ברסיטה העברית נספה בתאונת אירון בנסעו בשליחות
האוניברסיטה והדסה לאה"ב בא' לינואר 1949. הקובץ
כולל מחקרים במקצוע, מאמר ביוגרפי על ל. פרקש
מאת א. פרקש, רשימת פרסומיו (ע' 74—78), רשימת
הפוסטטים שלו הרשומים בארץ ובחו"ל (ע' 79) ומאמרים
מאת י. זימן: על המחלקה לכימיה פיזיקלית באוני-
ברסיטה העברית, ומאת י. שכטר: פעולתו הצבורית
של פרופ. פרקש לארגון המחקר השמושי.

1408 קול, ג'ורג' [דוגלס] [הוארד]. תולדות
תנועת הפועלים באנגליה 1789—1947.
תרגום: יהודה עזריה. (תל-אביב) הקיבוץ המאוחד.
(דפוס "דבר"), תשי"ג. 485, [2] ע' 8. שם המקור:
G. D. H. Cole: A short history of the British
working-class movement, 1789—1947.

1409 קולב, אויגן [Eugen Kolb]. דא
יינציי: היצור ויצירתו — האדם ועולמו ... חל-
אביב, "מסדה" (רמת-גן) דפוס מסדה, תשי"ג. 46.
[1] ע' [24] לוחות-תמונות, פקסימילי. 8.

"מסדה" היתה לתת בידי הקורא שאינו מתנסה להתעמק
בספרות המקצועית, ובעיקר לקורא שהשפות הלועזיות

1399 מטמון, אברהם [Ab. Matmon]. חיי
המין של האדם. בלוית 42 ציורים ... מהדורה
שביעית. תל-אביב, המכון להיגיון ומדעי המין ע"י
אחיאסף, ירושלים, (דפוס וינספלד), תשי"ג. [3] 244
ע' 8. מנוקד.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה ט"ז ע' 293.

1400 מגדלסון, פליכס. תולדות מאה
אוסרות ועלילותיהן. עברית: ברוך קרופניק. ירו-
שלים, אחיאסף, (דפוס "רונלד", תשי"ג). ע' 308. 8.

1401 נוי, מרדכי. פרקים במינהל סו-
ציאלי באנגליה מאת מרדכי נוי (נויברגר).
ירושלים, משרד הסעד, המחלקה למחקר ותכנון, תשי"ב.
17, [1] ע' 4. = סדרת-חברות על העבודה הסו-
ציאלית בחו"ל, חז"ב ב. במכונת-הכפלה.

1402 סטודיצקי, א. נ. מעשה בפזיולוג
גדול <חיו ומפעלו של א. נ. סאבלוב>.
עברית: פ. ש. קלעי מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר
הצעיר, (1953), 322, [1] ע' תמונות. 8.
(ספרית פועלים / נעורים).

1403 פורת <פורצקי> אליהו. המזרח התי-
כון. (1): מצרים; הוי, כלכלה ומדיניות. תל-
אביב, "המזרח", (דפוס "המרכז"), [תשי"ג], 467, [1]
ע' טבלאות, תמונות. 8.
התכן: הארץ, הכלכלה, המדיניות, ההיסטוריה, סיכום:
מצרים על פרשת דרכים. ביבליוגרפיה: ע' 465—466.

1404 פלכנוב, גיאורגי ולנטינוביץ [Georgii
Valentinovich Plekhanov]. כתבים ובחרים.
א. עיונים פילוסופיים, ב. מסות בספרות ובאמנות.
עברית: ה. היכברג, י. אבירם, נ. רבין. מרחביה,
הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס הסיכור הצעיר,
1953), 539, [1] ע' לוח-פרוסט. 8.
(ספרית פועלים / מענית). בראש השער: ג. ה.
פלכאנוב.

התכן: א': הקדמה, הילבאך, הלחציוס. מארקה.
על תאישיות בהיסטוריה: ב': האמנות וחיי החברה.
מכתבים ללא כתובת. תנועת הפועלים והאמנות הבורגניות.

- אינן שגורות כפוי, סיכום קצר של חייו ויצירתו של לאונארדו לפי תוצאות המחקר החדישות והבזוקות ביותר". (מההקדמה).
- 1410 קומרובסקי, בנדיקט ברוך. השוואת כמה ספוסים מים בבריכות דגים מבחינות השפעת מחזור, החמרים המגבילים, על הפיטופלנקטון. ירושלים, [תשי"ג], [1], 137-176, [2] ע' 4.
- נוספו סיכום ושער באנגלית: Benedict Baruch Komarovsky: A comparative examination of the relationship between the "limiting elements" and the development of phytoplankton in several types of artificial fish-ponds. Jerusalem, 1951.
- תקציר דיסרטציה, ירושלים, תשי"א. במכונת הכפלה. מתוך: במידגה, כרך 4, חוברת מס. 9, תשי"ב. בראש המעטפת: משרד התקלאות. המחלקה לדיג. התחנה לחקר הדיג הימי.
- 1411 הקונגרס העולמי של רופאים יהודיים, ב' ירושלים, 1952. ספר הקונגרס; תכניות וסכומי הרצאות. ירושלים, הועד המרכזי של ה. ר. י. תשי"ב, 31, [1], 70 ע' מקסימילים. 8°.
- בראש המעטפת: ההסתדרות הרפואית בישראל. שער אנגלי: The Second World Congress of Jewish Physicians, Book of the Congress; programs, summaries. Jerusalem, 1952.
- הטכסט בעברית, אנגלית וצרפתית והשער הלועזי גם בצרפתית.
- 1412 קלזנר, יהודה אריה [Jehuda Arye Klausner]. פרקי קריאה לתולדות הספרות הכללית. כרך א: התקופה העתיקה. ספר א. תל-אביב, י. צ'צ'יק, (דפוס: רחלד), תשי"ב, [4], 188, [1] ע' פורטרטיים. 8°.
- תפקידם הראשי של "פרקי-קריאה" הוא להקל על הקורא העברי את הגישה לכל אותן היצירות הספרותיות שהכתבן חשובה להבנת ההתפתחות ההיסטורית של ספרות-העולם... החטיבות הספרותיות נבחרו מתוך מגמה מפורשת לתת את החשוב מבחינה ספרותית וזקה לספרות העברית הוקדש מקום חשוב. (מההקדמה).
- התכן: א': ספרותו של המורה העתיק. ספרותו של העולם הקלאסי.
- 1413 קרוציה, בנדטו. תולדות אירופה במאה התשע-עשרה. תרגם וצייר הקדמה ביאוגרפית חיים ורדי. מבוא מאת אפרים שמואלי. (ערך: צבי ויסלבסקי). ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס הממשלה), תשי"ג, 304 ע' 8°.
- המבוא של א. שמואלי: קרוציה על ההיסטוריה והחירות, ע' 19-39. שם המקור: Benendetto Croce. Storia d'Europa nel secolo decimonono.
- 1414 קרני, א. ש. נאיים. מעובד ע"י א. קרני. יפו, בית-ספר "אורט", [1952], [1], 19 דף. ציורים. 4°.
- "החומר עובד לפי: Admiralty handbook ומקורות אחרים". במכונת-הכפלה.
- 1415 רבינוביץ, אלחנן [E. Rabinovich]. ספר האנטומיה והפיסיולוגיה... בהשתתפות י. לכמן: פרק "האווז", א. פייגנבאום: פרק "העין". מהדורה שלישית מורחבת ומסודרת מחדש, בצירוף 193 תמונות. ירושלים, ר. מס, (דפוס "המערב", 1953), 318, [2] ע', טבלאות, תמונות. 8°.
- מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 117.
- 1416 רבינוביץ, אלחנן [E. Rabinovich]. הילד הבריא והחולה... כרך א. תל-אביב, "יבנה", (דפוס: "המערב", תשי"ג), [4], 191 ע', טבלאות, תמונות. 8°.
- ספר-לימוד לתלמידות בתי ספר לאחיות וגם לתלמידי בית הספר לרפואה.
- 1417 רובינזון, נתן. יסודות תורת הרדיו והחשמל, הגנודים והקול... מהדורה שלישית משוכללת ומרחבת, בצירוף 65 ציורים. ירושלים, ר. מס, (דפוס: "ספער"א), תשי"ג, 148 ע', לוח-פורטרטי. 8°.
- = ספרית דני למדע פופולרי, ספר 1.
- מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 252.
- 1418 רובנס, פטר פאול [Peter Paul Rubens]. רובנס: 24 תמונות בצירוף מבוא ובאורים. עברית: י. מיסלמן. תל-אביב, "סיני", (דפוס בלומסל, תשי"ג), 24 ע', 24 לוחות-תמונות. 8°.
- (ספריה "דע את האמנות").
- 1419 השומר הצעיר. א"י... דע את התורה האנושית. [תל-אביב], הסתדרות השומר הצעיר

באמריקה? מדוע חייב כל אדם ישר לתבוע את ביטול
טסקינג? ... תלמידי חש"מ, 1952, 7, [1] ע' 8.

1424 איזנהאור, דויט דוד [Dwight David
Eisenhower], להשגת שלום, מעשים ולא
מלים. (נוסח נאומי של נשיא ארה"ב דחייט ל. איזנהאור
על מדיניות החוץ...), (תלמידי, שרות ההסברה של
ארה"ב, חש"מ, [תשי"ג], 7, [1] ע' טורטרס, 8.

1425 מיקשה, פ. או. גופי-צבא חדישים
כיצד? חמ"ד, "מערכות", (בית הדפוס הצבאי מס'
665, תשי"ג, 1952), 50 ע' 8.
= קונטרסים למקרא ולעיון, 5.

1426 Muesahm, Paul. Sonette an den Tod.
Jerusalem, P. Freund, 1949. [23] p. 8°.
= Edition Dr. Peter Freund, 38.

במכונת-הכפלה. נדפס בצד אחד של הדפים, כל שני
דפים מצורפים יחד.

1427 Tamari, Leo. Von den letzten Dingen;
eine Abhandlung vom Wesen und Wirken
der Materie... T. 1: Grundzuege eines
physikalischen Weltbildes a priori. (Jerusalem,
typ. Weiss), 1952, 71, [1] p. 8°.

בישראל — התנהגה הראשית; (מרחביה, דפוס השומר
הצעיר, תשי"ב, 1967, [1] ע' 8.

התכן נדפס על המעטפת. בראש השער: תכנית
פעולות למדריך השומרי, גיל 15—16.

1420 שישא, אליעזר. מושגים ראשוניים
בתורת שגיאות המדידה ובחישובי תאום תצפיות. חמ"ד.
משרד העבודה, מחלקת המדידות, בית הספר להכשרת
מודדים, 1952, [1] ע' 55, 8°. במכונת-הכפלה.

1421 שמוש, יצחק. הסיפור בספרות
הערבית החדשה... חמ"ד, [1951], [4], 47,
5, [2] ע' 4°. במכונת-הכפלה.

דיסרטציה, ירושלים, 1951. נוספו תכן, סיכום ושער
באנגלית: Yitzhak Shamosh: The modern
Arabic fiction... Jerusalem, 1951.
בסכסס רק חלק רביעי: הסיפור הקצר.

1422 תבון, אליעזר. מסתרי ימי קדם;
>מסע ארכיאולוגיהסטורי לעבר הרחוק<. תלמידי, י.
שרברק, (דפוס רוגל, תשי"ג), 250, [1] ע' פקסימילים,
תמונות. 8°. מנוקד.

שאר דפוס ישראל

1423 אבי שאול, מ[רדכי]. 30 שאלות
ותשובות. מדוע שפטו למוות את הזוג רוזנברג

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

פרסטיגיהליסהיים. פראנקפורט-צ'ילסהיים, יידישער קאמר
טעט, תש"ה, 4°.

העורך: סאוקו גיטלער. גל' א': כ"א אור א'.
16 ע' פרסטרשים פקסימיל. לפנינו גם גליונות מכ"א
שבט תש"ז (גל' 9) ואלף ושם העתון: אונסער
וועגס. 2° גול. חלק מהסכסס ביודית באותיות
לסיגיות.

1431 דער מאמענט; נאציאנאלע רעליגיעזע
האכנצינסונג. מאנטעוידעא, פריינט פון מאמענט.
2° גדול.

העורך האחראי: דב מרגליות. גל' 39 שנה ד';
23 יאנואר 1948, 8 ע' שם העתון גם בספרדית.

עתונים

ראה גם להלן בסדור "בתוך כתבי עת"

1428 בדרך, רוים, "מרכז ארגון הפליטים" אין
איטאליע, תש"ה, 4°. תכפיות ההופעה לא נזכרה.
גל' א': אלול, 25 דף. במכונת-הכפלה.

1429 אונדזער לעבן; ארגון פון די באפרייעט
יידן אין בערלין. בערלין, 4°. תכפיות ההופעה לא
נזכרה. שבועון? העורך: E. Jones. גל' 10—9: ד' טבת
תש"ז, 36 ע' תמונות. במכונת-הכפלה.

1430 אונדזער מוט; צוויי האכנדיקער זשורנאל;
ארגון פון די באפרייעטע, יידישע איינחוינער אין פראנק

ירחון. העורך: Alberto Halabe. גל' 149 (שנה י"ג): יולי 1949. 15 ע', תמונות.

1440 *La Tribune sioniste*; organe de la Fédération sioniste de Belgique. Bruxelles, 1952. 2°.

ד"שבוועון. גל' 1: 15 בפברואר. 8, 8 ע', תמונות. גל' 1-4 כללו גם מדור ביוגרפי: די ציוניסטישע סריבונע; ארגאן פון דער ציוניסטישער בעדערזע אין בעלגיע.

1441 *A Voz sionista*; órgão informativo da Organização sionista unificada do Brasil. Rio de Janeiro. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 3 של שנה א': 1 בדצמבר 1947. 24 ע', פקסימילים, תמונות.

קבצים

1442 מגילות; חוברות לעניני חינוך ותרבות. י"ב: מוקדש לזכר חיים גרינברג. ירושלים—ניו יורק, המחלקה לחינוך ולתרבות בגולה של ההסתדרות הציונית העולמית, (גרסת בניו יורק), סיון תשי"ג. 143 ע', לוח פורטרט, פקסימיל. 8°. העורך: ש. הראל.

המדורות: חיים גרינברג זכרונו לברכה: מאמר, זכרונות ורשימות מאת ג. גולדמן, י. גולדשטיין, ר. ל. הלפרין, ב. לוקר, ב. צוקרמן, ג. מאירסון, ז. שור, א. א. פינקלשטיין, מ. דיוחס, מ. סמואל, מ. ריבולוב. — פרקי עיון ומחשבה: מתוך דבריו של ח. גרינברג (קטעים מכמה ממאמריו); הנ"ל: יהדות, אמונה ומצוות מעשיות.

1443 מזרחי. אורוגוויי. מזרחי ייובל בוך. ארויסגעגעבן פון הסתדרות המזרחי באורוגוויי, געווינדעט דעם יובל התשיעים פון דער אלעלעכער מזרחי באזעצונג, תרס"ב—תשי"ב. מאנטעוידעא, "עוין", 1952. 81 [1] ע', תמונות. 8°. מהעטפתי קבץ.

1444 *American Jewish Year Book*. 1953, v. 54. Prepared by the American Jewish Committee. Morris Fine, editor. Jacob Sloan, associate editor. Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, (1953). X, 627 p., tabs. 8°.

1432 *Deggendorf Center Revue*. Issued by the Department of Culture of the Jewish Committee in DP Center 7. Deggendorf, 1945. 2°.

ד"שבוועון. גל' 1: תחלת נובמבר. 4 ע', תמונות.

1433 *Ha-yam*; the mouthpiece of the Friends of the Israel Maritime League S. A. Cape Town, Cape Town Committee of the Friends of the Israel Maritime League, 1946. 8°

רבעון. העורך: Fanny A. Gross. חוב' א': דצמבר. 47 [1] ע', תמונות.

1434 *Israel Newsletter*. (New York, Israel Office of Information), 1949. 4°. v. 1-2.

ד"שבוועון. גל' 1: 17 במאי. 4 ע', פורטרטים. מן מרץ 1950 ואילך שם העתון: *Israel Digest*.

1435 *Kolenu*. New York City, Hapoel Hamizrachi Council of Greater New York, 4°.

ירחון. גל' 6 של כרך 4: מרץ 1948. 4 ע'.

1436 *Maccabean*; a monthly bulletin issued by the Maccabean Youth Club of W. A. Perth. 8°.

חבר המערכת: J. Green, D. Mossenson, J. Cass. גל' 36 כרך ג': אוגוסט 1947. 28 ע'.

1437 *Moria*; joods cultureel maandblad. (Amsterdam, Culturele commissie der Poalee Agoedath Jisraeel). 4°.

מוריה; ירחון יי"ל ע"י ועדת התרבות של פועלי אגודת ישראל. העורך: Chaim Nussbaum. גל' 8 שנה א': אוקטובר 1947. ע' 97—111.

1438 *Renaissance*; Zeitschrift der zionistisch-sozialistischen Partei Poale-Zion <Z. S. > Hitachdut in Österreich. (Wien), 1947. 4°.

ירחון. העורך: Hugo Löwy. גל' 1: ספטמבר. 16 ע'.

1439 *Revista israelita de Mexico*; optimismo juvenil. Mexico, D. F. 4°.

„מטרת הספר למסור בצורה מוסלרית את המציאות של יצירות-יסוד של הספרות העברית“.

התכן: The Hebrew Bible, The Talmud, The Siddur, Rashi's commentaries, The Kusari, Guide for the perplexed, The Zohar, The Shulchan Aruch, Graetz's history, Herzl's Judenstaat, Ahad Ha-am's essays, Bialik's poems.

1448 Dussaud, René. L'œuvre scientifique d'Ernest Renan. Paris, P. Geuthner, 1951. 286 p., 1 l. 4°.

„Ouvrage publié avec le concours du Centre national de la recherche scientifique.“

1449 Studies in Bibliography and Booklore. Cincinnati, Library of Hebrew Union College-Jewish Institute for Religion, 1953. 8°.

I. Edward חכמות ההופעה לא נזכרה. חברי המערכת: Kiev, Jacob R. Marcus, Moses Marx, Isaiah Sonne, Herbert C. Zafren. כ"ו, א, מס' 1: יוני 52 ע"י תמונות.

התכן עיין להלן במדור „בתוך כתבי-עת“.

מדע המקרא

1450 ארנפלד, ישעיהו. ספר שבט סופר על חמשה חומשי תורה מכ' הרב... ישעיהו עהרענפלד... וצתה נדפס בתוספות מרובות... ודרושים לימים הקדור שים ע"י נכד המחבר ישעיהו פריא... ווראנוב, דפוס ש. כ"ץ זינגער, תרצ"ח-2, 133, [1] דף 4°.

„מהספר הזה יצא לאור בשנת תרס"ג חלק בראשית ושמות וצתה נדפס בתוספות מרובות ועל כל התורה כולה ודרושים לימים קדושים“.

וכסמך, מ. גלות וגאולה בספרות ישראל. עיין להלן מספר 1503.

1451 פרבר, צבי הירש. ספר שבי"ל הצבי; יכל... חדושים וביאורים... על „מגלת רות“... ונלוה לו חלק שני בשם „חמדי צבי“ על מועדי השנה וכל עניני ההימים ליגדון, דפוס „המדפס“, תשי"ג.

1466 [4] ע"י 8°. שער נוסף באנגלית.

Jewish periodicals, I, Cohen: American-Jewish bibliography, p. 526—537. S. Niger: Y. L. Peretz; an appreciation.

את הקורם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 358.

1445 The Jewish Year Book... 1953/5713—14. London, Jewish Chronicle Publications, (1952), 516, XVI p., maps, port., tabs. 8°.

התכן: Jewish calendar for 50 years, p. 28—41. Israel, p. 310—320. Jewish statistics, p. 322—330. A Jewish bookshelf, p. 331—334. Chronology of events, p. 335—342. Who's who, p. 351—400.

את הקורם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 152—151.

1446 The Zionist Year Book. 5712, 5713. Edited by Arthur Saul Super. Associate editor: I. J. Miller, 2 v. London, The Zionist Federation of Great Britain and Ireland, (1951)—[1953], 567 p., tabs; 495 p., port., tabs. 8°.

Year Book 5713, editor: Joseph Litvin.

התכן: 5712: The Jewish press of Gr. Britain, Israel and Europe, p. 231—235. Israel economic supplement. O. Blumenfeld: Zionist bibliography, p. 301—329. J. Halpern: A basic Hebrew grammar and dictionary, p. 330—356. Who's who: p. 375—459.

5713: J. Fraenkel: A diary of Jewish events; Survey of world Jewish affairs; the Jewish press in the world, p. 230—265. Y. Haezrahi: Aspects of Israel literature. J. Heller: A classified bibliography on Zionism and related subjects, p. 347—367. Who's who, p. 368—436.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1447 Caplan, Samuel; Harold U. Ribalow, ed. The great Jewish books and their influence on history... Introduction by Ludwig Lewisohn. New York, Horizon Press, (c1952). 351 p. 8°.

1452 קולר, יצחק, ספר אסתר וזיקתו לתקור
מת עזרא ונחמיה, לוס אנג'לס, המחבר, תשי"ב.
112 ע' 8, ביבליוגרפיה: ע' 111—112.

1453 תנ"ך, תורה נביאים וכתובים
Biblia hebraica ... edidit Rud. Kittel, textum
masoreticum curavit [Paul] Kahle, editionem
tertiam denuo elaboratam ad finem perduxerunt,
editionem septimam auxerunt et emendaverunt
Al[brecht] Alt et Otto Eissfeldt. Editio octava.
... Stuttgart, Privilegierte Württembergische
Bibelanstalt, (1952). LIII, 1434 p., maps. 8°.

עם הקדמות ברומית, אנגלית וגרמנית.

במהדורה זו המסומנת כשיעית'שמית, נחדש חרוש
כלפי המהדורה השלישית משנת 1937: באפראט
מיוחד מעובדים השינויים הנובעים מכ"א של ישעיהו
ופשר חבקוק שבמגילות הגנוזות; נוסף על זה תוקנו
בה כמה שגיאות בולטות שחלק מהן היו רשומות על
דף מיוחד של "תיקונים" בהוצאות הקודמות.

נסתפק מה בדיקת החומר הנוסף ויחסו אל שני
האפראטים הקודמים.

שינויי המגילות הגנוזות עובדו ע"י אחד העורכים
הראשיים, פרופ' אוטו אייספלדט שפרסם את החומר
הזה גם בחוברת מיוחדת לצורך בעלי ההוצאות
הקודמות.¹

(א) בחירת החומר. לפי ההקדמה הקצרה אין
בכונת המהדורים להציג לפני הקורא רשימה שלמה
של השינויים הנובעים מהמגילות הגנוזות, אלא אותם
שיש להם חשיבות מה מבחינת התוכן. כלומר: לפני
הרושם היה כל החומר, וממנו בחר החשובים ביותר.
אמנם מי שמשווה את השינויים כאן עם הרשימה
השלמה אינו מקבל את הרושם הזה.²

בודאי קשה מאד לקבוע חשיבותו האמיתית של כל
שינוי ושינוי, בכל זאת ישנם שינויים שאי אפשר
לדלג עליהם וישנם אחרים שאין להם מקום ברשימה
מזומצמת כזאת. למשל השינויים דלקמן היו צריכים
Variae lectiones rotulorum manu scripto-
rum, Stuttgart, 1951.

2 ד"ר גוטשטיין הוסיף על הרשימה הזאת קרוב
ל-600 שינויים שנשמטו ממנה (ביבליקה, 1953, 212—
221) וכותב הטורים הללו מפרסם כעת ב-Vet. Testam.
רשימה נוספת שתכלול עוד למעלה מ-400 שינויים.

להופיע אפילו ברשימה מקוצרת הקשורה בהוצאה
זו, כי הם מאמתים את התיקונים שהוצעו תחילה.

לה ד: הנה אליהם נקם יבוא גמול אלהים הוא
יבוא וישעכם. באפראט ב (שמוניות בו ההצעות
וההקבלות החשובות ביותר) מוצע ע"י העורכים פעמיים
"יבוא" במקום "יבוא", ובכ"א כתוב ברור פעמיים
"יבוא".³

מס ה: ואכבר בעיני יהוה ואלהי היה עזי.
באפראט א רשום שחרגום יונתן גורס: "עזרי". גם
בכ"א נמצא: "עזרי" כמו בתרגום.

סד ד: ופרק פגלים כליות.⁴ נזכר שנוסח המגלה
כמו הקרי "ומרק" במקום "ופרק" של ג"מ ולא נזכר
שבמקום "כליות" גורס כ"י זה "בכליהמה" כמו שמוצע
באפראט ב על יסוד התרגום והחלטה.

כדאי היה להזכיר ברשימה שהנוסח הכלתי מתוקן
של כ"א גורס בסוד "ירעו" כמו שמוצע באפראט
ב במקום "יריעו" ב"מ.

אפשר היה למלא חסרונות של האפראטים הקודמים
בהבאת גוסחות שהיו ידועים מתרגומים עתיקים או
מכ"י עבריים אחרים, כגון: ה כח: פרסות סוסיו כצר
נחשבו וגלגליו כסופה. מי שקורא בעיון את הנוסח
הזה רואה בסקירה הראשונה שבמקום "כצר" צריך
להיות "כצור" כמו שכ"א גורס, אולם כבר כמעט כל
התרגומים מצאו לפניהם טכסט⁵ כזה וגם רש"י העיר
על אפשרות כזאת על יסוד יונתן.

ג י: אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו.
החלק הראשון בודאי קשה ויש מקום להצעות.⁶
בסכסט המתוקן של כ"א נמצא: צדיק, בכ"י די רוססי
226 מצוי גם כן לה"צדיק" וכן מתרגמים רוב התרגומים
העתיקים.

אפשר להוכיח שבחירת אייספלדט אינה שיטתית גם

3 מילאר בוראוס (בעתיד: מ"ב) קורא "יבוא"
כמו בנ"מ אמנם בינתיים הוברר שדוקא במגילה זאת
אפשר להבחין בין יו"דיו והקריאה הנכונה היא:
"יבוא"; ע"ע מאמרו של הברמן, עיונים במגילות מדבר
יהודה סיני קנ"ד.

4 מכיון שהרבה כ"י גורסים — לפי עדותו של
האפראט ב, כ"י"מ במקום של "כי"מ שבכ"י קהיר
(ע"ע התרגומים וכ"י אחרים) היה ראוי להזכיר שגם
כ"א גורס: "כי"מ.

5 גרסה זאת היתה גם לפני הרד"ק.
6 באפראט ב הוצע: אשרי צדיק כי טוב לו.

וסמאתם; סה א נמצית=נמצאתי; סה ס והוצית= והוצאתי; ל ב "לרד" שמתקן אחר כך "לרדת". מענינים גם המקומות בהם מחסיר המעתיק את האלף ואינו מתקן אותם וגם במקום שהסכסס מתקן. ב ל ת י מתוקנים: ג יב משריך=מאשריך; יד ט לקרת= לקראת; שם כא ומלו=ומלאו; כב כ וקרת=וקראתי; מד י ושריתו=ושאריתו; נא ב קרתיהו=קראתיהו.

מקומות מתוקנים: סז י ונסף; כב כד הצצאים; לו כט ושונכה; נד טז ברתל; וצוד.

צורות בלתי מתוקנות כאלו נמצאות גם בנוסח המסורה, למשל: במדבר יא יא מצתי=מצאתי; ש"א א יז שלתך=שאלתך; דה"א יב לט: שרית=שארית; איוב א כא יצתי=יצאתי; שם לב יח מלתי=מלאתי; ירמיה ח יא וירפו=וירסאו; ש"ב כ ט ותחז=ותאחז, ועוד.

לתשומת לב מיוחדת ראויים תיקונים שהם אפשר ללמוד, שהמעתיק היה רגיל לדבר ניכ אחר של העברית ואגב שיגרא דלישנא השתמש בו בהעתיקו. ואחר כך הוא, או מגיה אחר, התאימו אל הניב המקובל. בייחוד חשובות המלים המופיעות פעמיים באותה צורה מוזרה, כגון: כג יג; כה ב למלה או לט ט; ס ט ויואמ. הצורה האחרונה הזאת היא בלי ספק שריד של ניב עברי הקרוב מאד אל הארמית שבמקום הפועל "אמר" משתמשים בו ב"אמא" (אימא, תימא, לימא).

(ב) שילוב החומר לאפראטים הקודמים. מטרת האפראטים הקודמים היא להציע לפני הקוראים מבחר של שינויי גרסאות הנמצאים בכ"י עבריים והנובעים מן התרגומים העתיקים ולהוסיף עליהם הצעות תיקון שהועלו ע"י פרשנים ומדקדקים¹⁴. כמובן, קשה מאד לבחור מחומר עצום כזה מה שמוכרח להיכנס לפי כל הדעות, אולם ברור, מה שמוצג צריך להופיע לפי שיטה אחידה כדי שנוכל להסתמך עליה. אם במקום אחד מציינים העורכים גרסה זאת נמצאת בתרגומים עתיקים וגם בכ"י עבריים אסור בהחלט להחליף באותה שורה או באותו פרק את השיטה ולציין בלי סבה מספקת אך אחד מן המקורות קרוב לודאי שהמהדירים לא הלכו בכונה בדרך זו, אלא שגו. כמו כן הם מוסיפים חומר על חומר בלי לבדוק עוד פעם אם החידוש הזה כבר הופיע במקורות אחרים.

14 צ"ע מאמרי: בעית הוצאת התנ"ך (בטרם ת, קעג, ניסן תשי"ג)

בצורה אחרת. בסוף סרק ג נזכרים ג' שינויים (כ: הפארים=הפארים; והקשרים=וקשרים; כב: והמט' פחות—ליחא בכ"א) אולם ג' שינויים אחרים לא זכו לרישום (יט: הנטיפות=הנטיפות; כ"א: הטבעות=הטבעות; כב: המחלצות=המחלצות). קשה לקבוע ההבדל בדרגה בין ששת השינויים הללו, אם גם רוב התרגומים העתיקים גורסים בהם וזים נוספות כמו כ"א.

לעומת זאת אין הרושם מהסס בפרקים לרלס להזכיר למעלה מעשרים פעם שכי"א גורס חזקיהו יחזקיהו במקום חזקיהו של ג"מ.

לפע"ד היה יותר מוצדק להזכיר את העובדה הזאת פעמים בלבד ולהכניס במקומם שינויי גרסאות הרמוזות בתרגומים עתיקים¹⁵ או בכ"י אחרים. למשל:

יג טז ישסו	ויססו (=ת"ע, ת"ס)
יד לב מלאכי	מלכי (=ת"ע)
טו א (1) נדמה	ונדמה (=ת"ס) ⁸
יז ח ואשר	אשר (=ת"ע; כ"י קנ')
יח ו יעזבו	ועזבו (=ת"ר, קנ' 226) ¹⁰
לב ז הוא	הוא (=ת"ס; כ"י קנ')
מ צ ישרו	וישרו (=ת"ס)
מז יא יעמדו	ויעמדו ¹¹ (=ת"ס)
יפחדו	ופחדו ¹² (=ת"ס)
מה יח (2) הוא	והוא (=ת"ס)
כג תשבע	ותשבע (ת"ס, ת"ר)
נז ד על (2) על	ועל (ת"ע, ת"ס, כ"י קנ')
נט יא לישועה	ולישועה (=ת"ס)
סד ה וכבדו	כבדו (=ת"ע)

רצוי היה להכניס ברשימה גרסאות שבעזרתן אפשר לברר מהותן של תופעות משיגות בנוסח המסורה: נה יב ימחוא=ימחאו; סא ו תקרוא=תקראו. הקבלות בג"מ ירמיה ה: י' ישוא=ינשאו או "נשא" (תהלים קלס כ) במקום "נשאו"¹³.

כמו כן לא למותר להזכיר ברשימה כמה דוגמאות של התקרבות לדקדוק לשון חכמים, כגון: ל כב וטמיתם=

7 נשתמש בקיצורים הבאים: תרגום השבעים= ת"ע; חלגסה=ת"ר; תרגום יולתן=ת"ר; תרגום סורי= ת"ס; קעניקוט=קנ'; די רוטסי=דר.

8 ת"ר: ואיגון דמיכון.

9 מ"ב קורא: ועזבו, כמו ג"מ.

10 ע"ע ת"ע.

11 מ"ב קורא: יעמדו.

12 מ"ב קורא: יפחדו, כמו ג"מ; לפני ת"ס היה: ויבשו ויחפרו.

13 תופעה זאת מצויה בארמית.

שרשמו מהם שינויי גרסאות הנה דוגמאות אחדות מתחלת ישעיה :

א כו : א ח ר י כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. באפראט א מסומן שב"י עבריים נמצא, "ואחרי". למה לא הוסיפו על זה שגם התרגומים העתיקים גורסים את הו"י הנוספת הזאת, כמו שמציינים בפסוק ג של הפרק הבא שעל יד 30 כ"י עבריים גורסים גם התרגומים העתיקים במקום "אל בית" ואל בית"? בפסוק שאחרי שוב חוזרים אל השיטה התסכנית הזאת ומזכירים שבערך ב"י עבריים נמצא במקום "לא ישא" ו"לא ישא" ושוכחים להזכיר שגם התרגומים העתיקים תרגמו טה ו"י נוספת.

באפראט ב מצינים העורכים להוסיף על פסוק ב י על יסוד תרגום השבעים : "בקומו לערוץ הארץ". מחובתם היתה להזכיר שההוספה הזאת נמצאת גם בכ"י עברי (קנ' 96 : בקומו לערוץ בארץ).

ד ה : ו ב ר א יהיה על כל מכן הר ציון ועל מקראה ענן יומם... מעלים את האפשרות על יסוד ת"ע והתרגום הלטיני העתיק שבמקום "וברא" יש לגרום "ובא" ומזניחים להזכיר שבכ"י דר' 663 היה כתוב : "יבוא".

באישיטיות זו נפגשים אנו בשילוב החומר של המגילות הגנוזות אל שני האפראטים הקודמים. עד שלא הופיעה הרשימה הזאת יחד עם שני האפראטים הקודמים, היינו אומרים עליה שאינה מועילה ואינה מזיקה, אולם משהיא מופיעה כהשלמה להם, יש לחשוש שהקורא הת"מ ילך שולל. מי שמוצא גרסה חדשה באפראט השלישי הזה שלא נזכרה בשנים הקודמים יחשוב שזה תדוש המיוחד למגילת ישעיה. באמונתו זו יתחזק ע"י העובדה שימצא חלק מהם באפראטים הקודמים יחד עם הקבלותיהם. נתבונן מבחינה זו בפרק א בלבד :

שינויים שמופיעים באפראטים הקודמים : א ג עמי = ועמי (=ת"ע, ת"ס, ת"ר, 30 כ"י עבריים) ; שם יח כשנים = כשני (=ת"ע, ת"ס, ת"ר, תרגום לטיני העתיק, 4 כ"י עבריים) ; שם כ חרב = מתרב (=ת"ר, ת"ס) 15.

15 הראב"ע והרד"ק מעלים האפשרות של הגרסה : "מחרב" ; גם ת"ר ות"ס מחזקים גרסה כזאת ולא "מחרב" מה שמוצא באפראט ב ; מבין פירושו של הרד"ק כדאי להזכיר גם מה שכתוב אצלו בקשר לפסוק מז יא : "ובא עליך רעה" ו"בא לשון זכר ורעה לשון נקבה" על כן נאמר כי הוא חסר יום או דבר ; כ"י גורס טה : "ובאה" כמו שצריך להיות לפי חזק

לעומת זאת אין שום רמז שהשינויים הבאים מופיעים גם במקורות אחרים : א ח כמלוה = וכמלוה (=ת"ע, ת"ר, ת"ס) ; שם טז הזכו הסירו = והזכו והסירו (=ת"ר, ת"ס, כ"י קנ') ; שם כג כלו = כולם 16 (=ת"ר, ת"ס, ת"ר) ; שם שם אהב = אוהבי (=ת"ע, ת"ס, ת"ר, ת"ר, קנ' 96) ; שם שם ורדף = רודפי (=ת"ע, ת"ר, ת"ר) 17 ; שם לא החסן = החסנכם 18 (=ת"ר) ; שם שם ופעלו = ופעלכם (=ת"ר) 19.

ד. ש. לוינגר

1454 פרידמאן, אלכסנדר זושא. דער תורה קוואל <מענה של תורה> ; הערשער, רעיונות, השקפות און אפאריימען פון גאויני וגדולי ישראל, אויף די וואכער פרשיות, הפרשות, ימים טובים און תרי"ג מצוות. געקליבען, צוזאמענגעשטעלט און פאפולאריזירט דורך אלכסנדר זושא פרידמאן. ספר ויקרא (דברים) 3 כרכים. [לארן, "מסורה", תש"ח. 192 : 132 ; 192 ע"י 8°. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 161.

1455 Aalders, G[erhard] Ch[arles]. Oud-Testamentische kanoniek. Kampen. J. H. Kok. ביבליוגרפיה : ע' [407]—409. 1952. 415 p. 4°. על התהוותו של טקסט התנ"ך.

עיינ להלן מס' 1531. Alt, A. Kleine Schriften.

1456 Barrois, A[ugustin] G[eorges]. Manuel d'archéologie biblique. T. 2. Paris, A. Picard, 1953. XI, 517, [1] p., illus., plans. 8°.

התכן : L'institution familiale. Les institutions politiques, Le droit et la justice, La guerre. Les arts libéraux. L'économie. La sépulture des morts. Cultes et sanctuaires non-israélites. Cultes et sanctuaires israélites.

את הקודם עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 45.

הקדוק ; גם באפראטים הקודמים אין הערה בקשר לכך וברשימת איספלט נשכחה.

16 ע"ע ת"ע.

17 אחריים מכ"י קנ' גורסים : ורדפי, ע"ע ת"ס.

18 ע"ע ת"ר, ת"ע, ת"ס ; המעתיק הרכיב שתי גרסאות "החסן" + "חסנכם".

19 ע"ע ת"ע, ת"ס, ת"ר ; ההכספלא הסורי ; וסולחנא וילכו ; באפראט ב מצינים על יסוד ת"ע ות"ר ; "ופעלו".

la direction de A. Elchinger, avec la collaboration de J. Dheilly. Édition rev. et augm. Colmar, Éditions Alsatia, (1952). 390 p., 1 l., maps, XXIV pl. (on 12 l.), chronol. tab. 8°. (Collection "Vérité et vie" du Centre de pédagogie chrétienne de Strasbourg).

1463 Bible. tr. French. La Bible; traduite du texte original par les membres du rabbinat français sous la direction de Zadoc Kahn. T. 1—2. Paris, Librairie Durlacher, 1952. 8°.

התנ"ך: T. 1: Pentateuque — Premiers prophètes. 486. [1] p.

T. 2: Derniers prophètes — Hagiographes. 623, [1] p.

1464 Bible. tr. German. Das Alte Testament deutsch: Neues Göttinger Bibelwerk ... hrsg. von Volkmar Hertrich und Artur Weiser. Teilb. 20: Der Prophet Jeremia, Kap. 1—25,13; (übersetzt und erklärt von Artur Weiser). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1952. 227 p. 8°.

עין גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 162, 324 שנה כ"ח ע' 153 ושנה כ"ט ע' 54.

1465 Bible. Selections. La Bible; livre d'histoire. Traduction et notes par R. Tami-sier. Paris, A. Fayard, (1953). 622 p., 1 l., map, chronol. tab. 8°. = Textes pour l'histoire sacrée choisis et présentés par Daniel-Rops, 1.

התנ"ך: Les patriarches. Moïse et Canaan. De la gloire à l'exil. Judaïsme et messianisme. "מסרת הספר לתת לקוראים את החלקים החשובים ביותר מהתנ"ך שיאפשרו לנו לעשות ריקונסטרוקציה של תולדות העם הנבחר." (מההקדמה).

1466 Bible. Isaiah. Der erste Jesaja; übersetzt und ausgelegt von Hans Wilhelm Herzberg. 2. völlig neubearb. Aufl. Kassel, J. G. Oack, 1952. 156, [2] p. 8°. (Bibelhilfe

1457 Bible and N. T. tr. English. The Holy Bible; containing the Old and New Testaments, translated out of the original tongues and with the former translations diligently compared and revised. Cleveland, World Publishing Co., 1949. XXII p., 1 l., 941, [1] p., 1 l., 2° גרול.

"The King James Version of the Holy Bible". מהדורה מהודרת.

1458 Bible and N. T. tr. German. Die Bibel; oder die ganze Heilige Schrift Alten und Neuen Testaments nach der deutschen Übersetzung Martin Luthers. St. Louis, Mo., Concordia Publishing House, [1952], 2 p. 1., 1079. 311, [9] p., maps. 8°.

לברית החדשה שער מיוחד.

1459 Bible and N. T. tr. German. Herders Bibelkommentar: Die Heilige Schrift für das Leben erklärt. Bd. 4, 1: Die Bücher der Chronik oder Paralipomenon, übersetzt und erklärt von Hermann Bückers. Freiburg, Herder, 1952, XII, 379, [1] p. 8°.

עין גם ק. ט. שנה כ"ז ע' 162 ושנה כ"ח ע' 53.

1460 Bible and N. T. Selections. Beauty in the Bible; selected with comments by Benjamin Franklin Field <Ben Field>. New York, Exposition Press, (c1951). 416 p. 8°.

1461 Bible and N. T. Selections. Billed-bibelen for danske hjem; gengivelse af berømte kunstvaerker med motiver fra det Gamle og det Nye Testamente med Bibeltekster. Arnkron, 1952. 311, [1] p., illus. (part. col., mounted). 4°.

חמונות מהביבליה בשביל אנשי דת; ריפרודוקציות של יצירות אמנות מפורסמות על נושאים מהתנ"ך והברית החדשה בצירוף טכסטים מהביבליה.

1462 Bible and N. T. Selections. Lectures bibliques "L'histoire du salut" publiées sous

1474 **Buber, Martin.** Moses. (2. Aufl.). Heidelberg, L. Schneider, (1952). 248 p. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 38 ; את הספר בעברית — שם שנה כ"ד ע' 13, שם גם תאור. תרגום אנגלי — שם שנה כ"ה ע' 71.

1475 **Buysschaert, G.** Israël et le judaïsme dans le cadre de l'ancien Orient. Traduit par D. van der Waeter. Bruges, C. Beyaert, 1953. 390 p., maps, chronol. tab, 8°. (Collection Renaissance et tradition).

התכן : Livre I: Israël dans l'antiquité : L'Égypte. Le monde sémitique. Comment connaissons-nous Israël. Israël dans le cadre de l'antiquité. Livre II: Le judaïsme dans l'antiquité: Le cadre historique. L'héritage d'Israël dans le judaïsme. Bibliographie, p. [378]—382.

1476 **Chapman, Harry, comp.** Life, wisdom, truth and happiness in the Book of Psalms: a collection of verses in the Psalms in which life, wisdom, truth and happiness are extolled. Appended to each section are quotations from the Jewish sages. Los Angeles, Calif., 5712-1952. 58 p. 8°.

1477 **Chapman, Harry, comp.** The righteous, the heart, the Torah and peace in the Book of Psalms: a collection of verses in the Psalms in which the righteous, the good qualities of the heart, the Torah and peace are extolled. Los Angeles, 5701-1951. 57 p. 8°.

1478 **Fohrer, Georg.** Die Hauptprobleme des Buches Ezechiel. Berlin, A. Töpelmann, 1952. 2 p. l., 285, [1] p. 8°. = Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 72.

התכן : Einleitung. Das Buch Ezechiel. Die Zeit der Wirksamkeit Ezechiels. Der Ort der Wirksamkeit Ezechiels. Ezechiel als Prophet. Bibliographie, p. 266—282.

für die Gemeinde ... hrsg. von Erich Stange. Alttestamentliche Reihe).

מהד' א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 436 שם גם התכן.

1467 **Bible. Ezechiel.** Ezechiel. II. Teil: Kapitel 25—48, ausgelegt von ... Robert Brunner. Zürich, Zwingli-Verlag, (c1944). IV, 175 p. 8°. (Prophezei; schweizerisches Bibelwerk für die Gemeinde).

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 41.

1468 **Bible. Minor Prophets.** Paraphrase van het boek van de profeet Hosea en van het boek van de profeet Joel (door H. Veldkamp). Franeker, T. Wever, [195—?], 82 p., 1 l. 8°. (Paraphrase Heilige Schrift).

פרסורה של ספר הושע וספר יואל מאת ה' ולדקמפ.

1469 **Bible. Psalms.** The Book of Psalms; translated from a critically revised Hebrew text, with a commentary, by Edward J. Kissane. v. 1 (Psalms 1—72). Dublin, Browne and Nolan, (1953), XLIV, 319 p. 8°.

מבוא מאת המחברג: ע' IX—XII.

ביבליוגרפיה: ע' XII—XLIV.

1470 **Bible. Psalms.** Die Psalmen nach dem neuen römischen Psalter übersetzt von Claus Schedl. Wien, Herder, 1946. 3 p. l., IX, [1], 315 p., 2 l. 8°.

1471 **Bijbelse encyclopaedie;** onder hoofdredactie van F. W. Grosheide. Samen-gesteld door W. H. Gispen, F. W. Grosheide [a. o.]. Kampen, J. H. Kok, 1950. 4 p. l., 520 p., illus., maps, pl. 8°.

*1472 **Birkeland, Harris.** Jeremia profet og dikter. Copenhagen, Gyldendal Nordisk Forlag, 1950. 103 p.

*1473 **Brannon, Clarence H.** An introduction to the Bible. Raleigh, N. C., The Graphic Press, 1950. 292 p.

by "Billy" Graham. Grand Rapids, Zondervan Publishing House, (c1951). 175 p. 8°.

המחבר עונה על השאלה בחיוב.

1487 Steinmann, Jean. Le prophète Jérémie : sa vie, son oeuvre et son temps. Paris, Editions du Cerf, 1952. 328 p., 1 l. 8°. =Lectio divina, 9.

את הקודם בשורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 56 מספר 368 : שם גם ציון.

„ספר ירמיהו אינו כולל שום חידה קשה שאינה ניתנת לפתרון. המסקנות של הבקורת מתאימות למסקנות המסורתיות. כמו בספר ישעיהו חשבתי גם כאן מחובתי לשלב לסכסס של ירמיהו תרגומים מדברי נביאים בני זמני : צפניה, חבקוק, ונחום.“ (מההקדמה).

1488 Terry, Milton S[penser]. Biblical hermeneutics : a treatise on the interpretation of the Old and New Testaments. (2nd ed.). Grand Rapids, Mich., Zondervan Publishing House, [195—?]. 1 p. l., 782 p. 8°.

הדפסת-צילום.

1489 Unger, Merrill F[rederick]. Introductory guide to the Old Testament. Grand Rapids, Mich., Zondervan Pub. House, (c1951). 420 p. 8°. נועד לקהל הנוצרים. כולל ביבליוגרפיות.

1490 Warfield, Benjamin Breckinridge. Biblical and theological studies ... Edited by Samuel G. Craig, Philadelphia, Penn., Presbyterian and Reformed Publishing Co., 1952. XLVIII p., 1 l. 580 p., front. (port.). 8°.

מהתכן : The Divine Messiah in the O. T. (p. 79—126). The Spirit of God in the O. T. (p. 127—156). מתוך השקפה נוצרית.

1491 Welch, Charles H[enry]. Ecclesiastes... an exposition. Banstead, Surrey, Berean Publishing Trust, 1952. VI p., 1 l., 80 p. 8°.

1492 West, Franklin L[orenzo Richards]. Discovering the Old Testament. Salt Lake

Horwitz, S. The spirit of Jewish law. עיין להלן מספר 1502.

1479 Jonker, H. De man uit Anathoth en zijn woord ; flitsen uit het leven van Jeremia. Wageningen, Zomer & Keuning, [195—]. 88 p., chronol. tab. 8°.

האיש מענות ודברו ; שרטוטים מחי ירמיהו.

1480 Kappeler, Max. Vorträge über die Wissenschaft der Bibel. Nr. 1—11. (Zürich, 1950). 100 ; 80 p. 8°.

התכן : Nr. 1—2 : Der 1., 2. Schöpfungsbericht. 3 : Noah. 4 : Abraham. 5 : Isaak—Jakob. 6 : Joseph. 7—11 : Moses.

לכל קונטרס וקונטרס שער מיוחד.

*1481 Linder, T. Timetable of Bible prophecy. Atlanta, Tom Linder Pub. Co., 1951. XIV, 412 p. 8°.

1482 Neher, André. Notes sur Qohélet <l'Ecclesiaste>. (Paris), Éditions de minuit, (1951). 110 p., 3 l. 8°.

"Edité sous le patronage de l'Union des étudiants juifs de France."

1483 Parker, Joseph. The People's Bible. v. 1 : Genesis. Chicago, Moody Press, 1951. X, 368 p. 8°. Lithoprinted.

1484 Quell, Gottfried. Wahre und falsche Propheten ; Versuch einer Interpretation. Gütersloh, C. Bertelsmann, (1952). 217, [1] p. 8°.

= Beiträge zur Förderung christlicher Theologie ... Bd. 46, Heft 1.

*1485 Quin, Cosslett. The ten commandments ; a theological exposition with a foreword by A. K. Wilder. London, Lutterworth, 1952. 266 p. 8°.

1486 Sanden, O[scar] E[manuel]. Does science support the Scriptures? ... Foreword

1499 עשוש, צגייר בן בנימין. ספר ערבי
נחל ע"ס א"ב ... חלק ב': הגזות והשמות לח"א
... קיצור סתרון חלומות סדר פדיון הבן ... Djerba.
דפוס מ. ד. סערין, תש"א. [1], 50, 6 דף. 8°.

1500 צוקר, יהודה אריה. ספר וזאת ליהוה
ד'ה; כולל פלפולים, חדושים והערות על סוגיות
הש"ס מאת יהודה אריה בלא"א כמוה"ר ר' בן ציון
צוקער ... חארשא, דפוס "קדימה", תרצ"ט. [1], 34
דף. 8°.

1501 תלמוד בבלי ... תלמוד בבלי; אריגנאל
טעקסט מיט נקודות און אפשטעל-צייכונס, יידישע איבער-
זעצונג און פירוש רש"י. געפונטלט, איבערגעזעצט און
יידיש און דערקלערט פון שלי"ה להרב שמואל
היינענער. באנד 1: מסכת בבא קמא. בריסל, ג.
לעוואוויטש, תשי"ב. [4] דף, 238 ע'. 2°.

נוסח הגמרא מנוקד כלו ויש בו סימני-סוסק. נשמר
סדר הדפים המקובל. התרגום והפירוש ביוזם משולבים
יחד.

1502 Horowitz, George. The spirit of Jewish
law; a brief account of biblical and rabbinical
jurisprudence with a special note on Jewish
law and the State of Israel ... Foreword by
David de Sola Pool. New York, Central Book
Co., 1953. XL, 812 p., 1 l. 8°.

Preface. Introduction: Letter and
Spirit (works of authority, p. XXXIV—
XXXVII). Torah. Talmud. Codes. Govern-
mental authority. Humane legislation. Penal
law. Persons, Property. Obligations by agree-
ment. Obligations by wrongful conduct. Courts
and procedures. Appendices.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית
1503 וכסמן, מאיר. גלות וגאולה בספר
רות ישראל. ניוירק, עק"י תשי"ב. VIII, 311.
[1] ע' 8°.
"הספר הוא רק חלק מעבודה יותר מקיפה שמטרתה
היא להתוות את גילויי ההשקפות על שני נושאים
חשובים בכל ספרות ישראל עד ימינו אלה." (מתקדמה).
התכן: מבוא. א': גלות וגאולה בספרות המקרא.

City, L. D. S. Department of Education, 1950.
XX, 645 p., maps, pl. 8°.

ספורי התנ"ך. בסוף כל פרק ופרק "שאלות ובעיות".

1493 Young, Edward J[oseph]. Isaiah fifty-
three; a devotional and expository study. Grand
Rapids, Mich., W. B. Eerdmans, 1953. 91.
[1] p. 8°.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

1494 איזנשטט, בן ציון בן משה. ספר בני
ציון; כולל שאלות ותשובות וחידושים בהלכות ...
[מאת] בן ציון בהר"ר משה איזנשטאדט ... חלק א.
ברוקלין, (1952). 56, [1] ע'. 4°.
בראש הספר ציון על המחבר שנפטר בכ"ט אב תשי"א,
מאת נ. טלושקין.

1495 בית יצחק; קובץ חידושים בהלכה. ניו יורק,
הסתדרות תלמידי ישיבת ר' יצחק אלחנן, תשי"ב. 146.
[1] ע' 8°. קבץ. שער נוסף באנגלית על ע' ד'
של המעטפת.

1496 בק, אהרן צבי. ספר מצת אהרן ...
[מאת] מו"ה אהרן צבי בעק ... הובא לבית הדפוס
והוגה בידי ... יצחק בעק, אחיו של המחבר. חלק
א"ב בכרך אחד. מונקאטש, דפוס "Grafia", תרצ"ה. 8°.
התכן: חלק א: על התורה. [2], 49, [1] דף.
חלק ב: קונטרס שאלות ותשובות. [2], 20 דף.

1497 ברישנסקי, רפאל מרדכי. אוסף מ"ב
תבים מחוסרים וכנס מאמרים ... בהלכה
ובאגדה ... שהשיב לשואליו ... מוהר"ר רפאל מרדכי
בהרב יוסף ... המו"ל ... שלום ברישנסקי בן המחבר.
(New York), תשי"ב. 226, [2] ע' 8°.
מקצת הטקסט ביוזם.

1498 יום טוב בן אברהם מאשבילי. ספר
חידושי הריטב"א על מסכת בבא בתרא
... עפ"י שני כתבי יד, עם מראה מקומות והערות
ע"י משה יהודה הכהן בלוי ... חלק א. ניוירק,
(דפוס שלזינגר), תשי"ב (1951). 8, [2], 139, [5] דף,
פסטימלים. 4°. שער נוסף באנגלית. מיוסד על
כתב יד הסמינריון לרבנים בניוירק וכת"י של ביהמ"ד
לרבנים (דושים קילדג) בלונדון.

את עצמם או את מקומם, הלשון ממשיכה בתנועה ההיא עד סופה „הסטאטי“ ; מפני כך קרובים מושגי התנועה והמנוחה אלה לאלה, בכל לשונות בני שם (הערה 37). ההויה הקפואה בעיני העברי אינה אלא אסט; רק התנועה היא דבר נמצא (21). על מי העובדה הזאת יש לדון על פעלים המורים על מצבים ותוארים. כבר בגרמנית מורה leuchten על הבהירות הקיימת ועל הכשרון להאיר ; בעברית גוברת ההוראה השניה, האקטיבית, וכן גוברת בה ההתהוות יותר מן ההויה ; עיני יונתן אורו (ש"א יד, כז), כלומר : נעשו בהירות, עד שהיו בהירות (שם כט) ; קדש מורה על המתקדש לא פחות מאשר על מי שכבר זכה לקדושה. אפילו „שתיקה“ מורה לא על מצב האלם, אלא על פעולת מי שחושך את לשונו, ואנחנו „מכניסים את עצמנו לתוך חיי הגמשיים“ (24). אמנם יש בעברית פעלים „סטאטיים“ (מורים על מצבים ועל מנוחה) מרובים יותר מאשר ביחנית ובלשונותיו (האירופאיות) ; אבל „יש להניח“ כי המושג הדינאמי עוד נשאר מורגש בפעל העברי (שם). ביחוד : הפעל „היה“ מורה, ברוב המקרים, על התהוות או על פעילות, ולא על „הויה“ סתם, על מצב עומד ובלתי טועל. „כסדום היינו“ (יש' א, ט) פירושו : אירע לנו מה שאירע לסדום ; „אל תהיו כאבותיכם“ (ד"ה ב, ל, ז) = אל תמעלו בה' כמותם (הערה 58). דבר ה' ש„היה“ אל אברם ואל הנביאים, דומה לגשם אשר „לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי“ (יש' נה, יא) ; „הויה“ זו אינה איפוא, אלא פעולה מפרה. גם המשפט הסתום „אהיה אשר אהיה“ מורה, על כל פנים, על הבורא המוציא לפועל את רצונו הכלתי משתנה (37) בניגוד לעולם הנתון לשינויים ; אפילו צור יעתק ממקומו, ההרים רקדו כאלים, ואילו היוונים שמים את לבם קודם כל למה שעומד וקיים : הפילוסופיה של האליאטיים ושל אפלטון מעידה על כך ; הירקליטוס, פילוסוף של התנועה, אולי מושפע מן המורח (40). קשור בהבדל הראשון הוא ההבדל השני הנמצא בתיאור „הרושם והמראה“. המקרא מתאר — לא את הקיים וההווה, אלא את המתהווה : לא את תיבת נח, את אהל מועד ואת מקדש שלמה, אלא את מעשה בנינם. תיאורי היפי של בני אדם לא כמשמעם נאמרו : ביחוד התיאורים שבשיר השירים יוצאים לשבח את טהרת הכלה הבתולה, את כחה המושך וגם את טריות האשה. תיאור הבחור רומז אל כחו, אל

כ' : גלות וגאולה בספרות החזונית : סקירה כללית. הספרים הגנויים או האפוקריפיים. אגרת ירמיהו : ס' טוביה : ס' ברוך. בן סירא. חשמונאים א' וב' חכמת שלמה. הספרות האפוקליפטית : ס' חנוך : ס' היובלים. צואות י"ב שבטים. ס' חנוך הטיביליות. ס' מזמורי שלמה. ס' חנוך ברוך. ס' עזרא ד'. קטעי רעיונות על העתיד בשאר הספרים החזוניים. סכום ג' : גלות וגאולה בספרות התלמודית והמדרשית : שאלת הגלות ופניה השונים. הצפייה לגאולה. זמן הגאולה או הקץ. חבלי משיח. תקופות ימות המשיח ומלחמת גוג ומגוג. משיח בן יוסף. משיח בן דוד. הופעת המשיח ותפקידו של אליהו בגאולה. קבוצ גלויות. תכונת ואופי ימות המשיח. תחית המתים ועוה"ב. יום הדין. חדוש העולם. תכונת העוה"ב. תאור הגאולה בספרות החזונית-אפוקליפטית.

1504 Boman, Thorleif. Das hebräische Denken im Vergleich mit dem griechischen. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1952. 186 p. 8°.

את מסרת ספרו מנסח המחבר לאו דוקא בדיוק : „ישו והשליחים (כולם ?) דיברו בלשון שמית, אבל דבריהם לא נשתמרו אלא ביחנית. מן ההבדל שבין הלשונות הללו ובין דרכי ההצגה והחשיבה שלהן נובעים קשיים חשובים, שאמנם הרגישו בהם כמה חוקרים, אבל לא התגברו עליהם“ (11). המחבר מתאמץ לפתור את הקושיה הזאת, אשר „שאלת אופי הנצרות תלויה בה“ (5).

למעשה מענין ספרו את היהודי לא פחות מאשר את הנוצרי. כי הוא מתאמץ : א) להבהיר, על פי ההבדלים שבין שפת עבר ללשון יוון, את ההבדלים שבין דרך החשיבה של שני העמים. ב) לפרש, על פי ההכרה הזאת, כמה טסוקים ופרקים, רובם ככולם במקרא שלנו, פירוש חדש. ג) לשאול, כיצד נוכל אנחנו למרות ההבדלים הללו, להחזיק במקרא ובאפלטון גם יחד. ההבדלים הנפשיים החשובים ביותר, שהמחבר מגלה, הם אלה :

א. החשיבה העברית היא דינאמית, גלבהת, לפעמים כמעט מתנוצצת, ואילו היונית סטאטית, הרמונית, מתונה, שקטה (18). ביחוד : בעברית אפילו הפעלים המורים על מצב של שבתה, הוראתם העיקרית היא תנועה : קום, עמד, שכן, גור, שכב, רבץ, מציינים בעיקר את תנועותיהם של בני אדם או חפצים המשנים

גבורתו ואל עושרו. היפי המוחשי מורה בעברית. (אמנם לא פעם גם ביוונית) על "הטוב" הרוחני (69), שלא כדרכנו אנו. מפני כך אנחנו מקפידים, שלא בצדק, על כך שהאלהים "מריח" את ריח הקטורת וכו', לפי תולדות השליחים (ה, ח), תפילות הקדושים "קטורת" הן — כשם שגם בני־אדם "טועמים ורואים" כי טוב ה' (71) — גם כמה תיאורים מגשימים, וביחוד את אלה המדברים על בריאת האדם "בצלם אלהים", אין לפרשם כמשמעותם, כדעת רוב החוקרים. אילו צדקו היינו רואים שההגשמות פותחות והולכות מהתקפה הפרימיטיבית ואר לך; למעשה כמעט שאין רמז לצורת האלהים בשיר דבורה, ואילו על "צלם אלהים" אינו מדבר אלא "ספר הכהנים" בן "המאה החמישית" (95) — כדי לקרב את האדם לאלהים ולהעלותו על בעלי־החיים, בהתאם למסורת כל אותו הפרק. הרואה את האדם ככתר הבריאה.

הכדל שלישי מוצא המחבר בתפיסת הזמן והמקום, והוא מצליח להסבירו על יסוד מובחנות גמורה ברעיונות קנט וברגסון על צורות חשיבתנו היוונית. מדגישה יותר את התנועה המקומית, ביחוד של "הגרמים שבשמים" (כן אומר היווני במקום "המאורות"); אופיני הוא כי חיי המאשרים רחוקים ממנו. לדעת היוונים במקום (אליזיון), ואילו לדעת המקרא בומנם (גן עדן; אחרית הימים) אבל למעשה אין העברי מחס ערך רב להבדל הזמנים; המושג "אסכולוגיה" אינו מדויק; כי העברית, שאינה מבדילה כמונו בין עתיד לעבר, מצמצמת את התקופות (Kontraktion der Zeiten); "אחרית הימים" מתחילה במדומה, כבר בימינו גם למה שאפלטון וקנט קוראים בשם Form, eidos והגיאומטריה מאפשרת את הבנתו. אין הקבלה גמורה במונחים מעין צורה ודמות, המקיפים כל מה שנתון לחושים בחפצים הנגזר נגד לתחושתנו. (לשון רבים) מורה בעברית לא רק על איזה ריבוי מספרי, אלא על הוספת כח שתוכל להופיע גם בענין אחד; ומלים כעין מים, חיים, אמונים, כיפורים, בעלים, תוכחה (145).

ההבדלים שסכמנו — על פרטים נוספים נדבר עוד — מספקים כדי להוכיח, כי המחבר וחבריו, שהוא מביא את דעותיהם מתוך שקידה רבה, רואים את ההבדל שבין הלשונות כמבוסס — לא, בעיקר, על ההבדל היסודי בין הבלטת הדתי וההתגלות במקרא לבין קדמת התחלופי והפעולה העצמאית שבחשיבה היוונית, אלא הוא נמצא קודם כל בשטחים נייטרליים

מבחינה דתית. גם לפי שיטת אפלטון אין בן־האדם גואל את עצמו (58) המחבר אפילו מתאמץ להפחית את ההבדל העקרוני שבין שתי התרבויות. בעברית קודם הכלל לפרט: מלת עץ הוא הנתון הריאלי, ואילו העצים אינם אלא הגשמותיו; הרכב מצוין גם מרכבות הרבה גם מרכבה אחת. איננו מקפחים, אפוא, את זיקתנו לאפלטון, כשנלמד גם מרוח הלשון העברית בכמה עניינים (עמ' 44; 114; 119; 124; 136; 151), בניגוד לשפגלר (168); אין בכך אלא ביטול החדר צדדיות שבשתי הלשונות (162) בנוגע להוקרת העין והאוזן; ובזאת יש לראות את פתרון השאלה הפילוסופית (ע"ל), כיצד אפשר להחזיק בשתי החשיבות השונות כל כך זו מזו. כי ההבדל שהמחבר מציא בין חשיבות המקרא לזאת של אפלטון קרוב מאד לזה שבין תפיסת־הטבע של גיתא ושל גיוטון; המשוור מדגיש הרבה יותר את המתהווה ואת הרושם היוצא ממנו על נפש האדם,¹ וגישתו נראית בעיני לא כסותרת אלא כמשלימה את זאת של חוקר־הטבע.

לא נוכל כאן להאריך על פרטים שבטענות המחבר — ובכללן טענות, שבהן דבריו מתאימים לרבוי מפרשים יהודים, בלתי ידועים לו². אבל על שתי שאלות עקרוניות עלנו להשיב: א) האם קיימים הבדלים בין עברית ליוונית בשטח "הנייטרלי" מבחינה דתית? מוסרית, — באונן היקף שהמחבר מיחס להם; ב) היש הבדלים בין שתי הלשונות, שהמחבר לא הדגיש, שסודם בהבדל הבולט, בנוגע לעמדת יוצריהם לעניני הדת.

כל משפט כללי שהוא על שתי תרבויות ותוצרותיהן (כגון הלשונות) ניתן במדה רבה לספקולציה (16). קיימת הסכנה, שהמעין יסמוך על תופעות המתאמות לדעתו ויוזיג תופעות המתנגדות לה², חוששני כי

¹ השוה את ספרו של גונדולף על גיתא, 416.

1 השוה, למשל, על "צלם אלהים" את הדעות שהוכרחו במאמר "ההאבקות על הגשמת האל ביוון וב־ישראל", "עיון" א, תש"ו, 147 ואילך. ביחוד יעניינו את המחבר פירושו של בנו יעקב על ס' בראשית (1934) והעובדה, כי רבותינו דחו את הגשמת האלהים, כשדיברו עליה בפירוש, אבל באגדה הרחיקו לכת מן המקרא ("הקב"ה מניח תפלין"); והשוה גם Kadushin, The rabbinic mind (1952), p. 273 — בהתאם לטענת המחבר, שבמידה שהובהרה תפיסת האלהים הרוחנית, לא פעם עלו ההגשמות שבלשון העם.

2 מכאן יוצאים חילוקי דעות המומחים על מהות

האנאחרת מדברת על „גן עדן וגיהנם“, באותו מובן כמו הנוצרים, וההבדל הזמני ניכר במונחים מעין Saeculum. אבל ייתכן, כי האנאכרוניזמים שבאגדת ישראל עולים באופנים הנוצעים על אלה שבאווה"ע⁷; ומתחים הוא לקרוא היהודי, כי רק לקירקטארד מיהס המחבר את הדרישה „היסודית“, כי מצוה היא על כל נוצרי לראות את עצמו כבן דורו של ישו (127), בעוד שכל יהודי רגיל „לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים“ וכי „ביום הזה“ באנו להר סיני⁸.

4. כסימן להשקפתו האומרת, כי היחני מתאר את הענינים על פי היותם ואילו העברי על פי פעולתם (בדרך דינמית), רואה המחבר את העובדה, כי אין לעברית מונח ל-Ding (148); ביחוד מלים מעין דבר, כלי, חפץ אינן מתאימות לו. אבל „ענין“ רגיל מאה, מספר קהלת ואילך, מונחים מעין χῆμα (=מה שמשתמשים בו) wirklich אינם גופלים באופנים הדינאמי שלהם מן העברית.

בעוד שהמחבר מרבה לדבר על מונחים שבשטח „הניסרלי“ מבחינה דתית-מוסרית, הוא עובר בשתיקה על כמה ביטויים יחניים ועבריים שאין לתרגמם, מפני שיסודם בהבדלים העקרוניים שבין קובעי שימוש הלשון הספרותית (רק על זאת הוא מדבר) שבשתי הלשונות.

1. מלת κόσμος אין לתרגמה — לא לעברית ולארמית, לא לגרמנית, לא לצרפתית, לא לאנגלית. אמנם סבור מחברנו (133) כי הוא „תורגם“, בתקופה ההלניסטית, ע"י עולם. למעשה ידועה היתה ליהודים (והמלים הלועזיות תוכחנה)⁹ גם ההוראה הניאוגרפית של קוסמוס (= ארץ ומלואה) גם האיטית (= הדר); אבל הרכבתן, בתיאור העולם כנהדר והרמוני, נעלמה מהם; השמים מספרים (בומן 172) את כבוד האלהים,

7 את פינחס ויהו היהודים עם אליהו, הנוצרים עם יוחנן המטביל; ע' בספרי „דרכי האגדה“ 30; 177, גם על ההקבלות שבספרות אוה"ע הידועות ביותר.

8 הגדה של פסח: תנחומא בוכר יתרו יג. על הניגוד שבין היסוד „האכסיסטנציאלי“ של דעת קירקטארד לבין הגישה האכרוניסטית של האגדה אין כאן להאריך.

9 מעין קוסמוקרטור (=שולט בכל הארץ), קוסמין (=עדי-)

מחברו וחבריו שהוא סומך עליהם, לא נזהרו למדי מפני הסכנה הזאת.

1. היווני, לדעת בומן, שם את לבו קודם כל למה שקיים והחה, העברי למתהווה. אבל לא הירקליטוס בלבד מתחשב בהתהוות, אלא גם אריסטו דרש שנראה את כל הענינים כולם על פי התהוותם (פוליטיקה א, 2 בהתחלה); ואם להשערת המחבר על השפעת החשיבה השמית על הירקליט (40) אין ראיה¹⁰, אריסטו עכ"ם לא היה פחות יוני ומבזה את הכרברים מאפלטון. גם לשון ההדיוטות (שהבלשנים בני דורנו רואים כעד נאמן לנשמת העם יותר מן הספרותיות) אומרת-τὰ μένα λέγειν (לפי הגזרה: אומר את הענינים כהתהוותם) במובן של: תאר אותם כהיותם¹¹.

2. העברי סומך לדעת בומן על משמע אוניו יותר מאשר על מראה עיניו. אבל¹² „חזון עובדיה“ מתחיל: „שמועה שמענו מאת ה'“; העובדה כי ההתגלות שזכו לה הנביאים, נקראת במונח „הויזואלי“ חזון, אף כשלא נגלו להם אלא מלים, לאו דחקא מתאימה לחד-צדדיות המדומה הזאת.

3. קשורה בהבדל זה היא הדעה, כי העברית אדישה כלפי הבדלי הזמן ומרגישה יותר הבדלי המקום. אמנם לעובדה, כי בלשון המקרא אין עתיד, אין בומן עצמו מיהס ערך גדול (127), ובצדק, מפני שהזמנים שבלשונות עם ישראל הושמו, כבר בתקופת ישו, במדה רבה לאלה של לשונות אירופה. ואם כי הנביא קובע את חיי האושר ב„אחרית הימים“, עד שההבדל בינם לבין חיינו נעשה זמני, ומוצא את התחלתם כבר בזמן שלעכשיו, ואילו היווני מדבר על ארץ המאשרים, אין לראות בהבדל זה משום ניגוד יסודי: גם העברית

היוונית שתאר: Gustav Billeter, Die Anschauungen von Wesen des Griechentums (1911).

3 אפילו לדעת מי שיראהו כמושפע מפרס: W. Nestle, Vom Mythos zum Logos (1942), p. 99.

4 לסיגני, בלזקואן, רואה בכך הבדל שבין השירה כולה לבין האמנות היוצרת, כי זאת הראשונה מציינת את התנועה ואת ההתהוות.

5 בשם Augendenker (חושב בעיניו) מציין ק. ריינהרדט דחקא פילוסוף אחד הגולד בסוריה (פוטיוניוס), בעוד שבומן רואה את המונח הזה כהולם את היחנים כולם.

יוניית לחוד" (בבא קמא פג. ב) עכ"פ אינו אמור בלשון המדע, המעיד, כעד מסית לפי תומו ומפני כך נאמן, על אופי החשיבה היוניית. אבל הכרת ההבדל שבין שתי הדרכים לא בכל מקרה מעמידה אותנו על פרשת דרכים, עד שנצטרך להכריע ביניהן, אלא לא פעם אפשר למצוא פשרה המגנה עלינו, כדבריו הסופיים של בומן, מפני סכנת חד-צדדיות מגוונה. נשמח מאד לפגוש עוד במחבר, הבקי בכמה שטחיהמדע, ולשתף עמו פעולה בחקירת היחס בין התרומות שתרמו ישראל ויון לתרבות האנושית.

יצחק היינמן

1505 Buber, Martin. At the turning: three addresses on Judaism. New York, Farrar, Straus and Young, (c1952). 62 p. 8°.

Judaism and civilization. The silent question. The dialogue between heaven and earth.

1506 Mensching, Gustav, ed. Das lebendige Wort: Texte aus den Religionen der Völker. Darmstadt, Holle Verlag, (c1952). 455 p. 8°.

"Israel": p. [47]—82, 394, 414—416. מהתכן

1507 Thieberger, Friedrich. Die Glaubensstufen des Judentums. Stuttgart, W. Spemann, (1952), 207 p., facsim., pl., chronol. tab. 8°.

(Sammlung Völkerglaube).
על התפתחותה של היהדות (כתופעה דתית) מהתחלתה עד תורבן בית שני.

Die monotheistische Grundhaltung. Der Toraglaube, Tempel und Prophetie. Wirkung des Exils. Die Zeit der Kanonisierung. Umzäunendes Gesetz und mystischer Aufschwung.

קבלה וחסידות

1508 לינר, גרשון חנוך חנוך בן יעקב. ספר ההקדמה והפתיחה, והוא עקרי ושרשי הקבלה בביאור המקובל מפני חכמינו... ויסודי הקבלה והחקירה והחסידות... מאת... רבי גרשון חנוך העניך מראדזין... עם הוספות מאת... רבי אברהם יהושע העשיל אחי המחבר... ומאמר זכרון לראשונים, תולדותיהם

ולא את הדרם הם; ורבותינו ציון לברך, לאור תופעות סכעיות מועזעות, את מי "שכחו וגבורתו מלא עולם". דומה הדבר בנוגע ל- *καλόν* בהוראתו המוסרית. מונח "טוב", אם כי הוא מתקרב ליוניית הרבה יותר מן *honestum*, נשאר מובדל מן היווני (גם בזה צדק מבחינה עקרונית בומן 71), כבר בתקופת המקרא ובמידה נוספת בתקופה האחרונה, בה נדחתה ההוראה האיסתטית לגמרי מפני התועלתית והמוסרית, עד שהאיחוד שבין שתיהן, האופייני ליון, בוטל כמעט לחלוטין. דברי הדורש, כי יפיו של יפת ישכון באהלי שם (מגלה ה. ב.), מקבלים בעיני היהודי החדש הוראה חדשה לגמרי.

2. ומאידך: היכן למצוא את המונחים העבריים שאין לתרגמם ליוונית, יוכיח תרגום השבעים וביחוד הניגוד שבין פילון שהיה זקוק לו, ובין בני ארץ ישראל קוראי המקרא במקורו. הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" היה "כלל גדול" בעיני ר' עקיבא וישו; פילון אינו מצטט אותו אפילו פעם אחת, עם כל התלהבותו ל- *φιλανθρωπία* מפני שהשבעים שמו במקום אהבה לא, כמו *ἀγαπᾶν* או *φιλεῖν*, אלא, רק *ἀγαπᾶν*, מלה חלשה ובלתי רגילה. גם את הפסוק היסודי "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם" אין פילון מביא, מפני ש- *ἅγιος* אינו מורה דרך כלל, על קדושת הלב¹⁰.

הבדלים בעיני דת ויתמוסר מעין אלה הודגשו זה מכבר, אך לא תמיד מתוך אויביקטיביות גמורה¹¹; ואולי מפני כך עבר עליהן בומן, כדודף אמת, בשתיקה. ואולם: אם כי נחוץ יהיה להשלים את החסר¹², — השקפתו העיקרונית על שתי הלשונות, כתוצרות שתי התרבויות, יסודות חיינו הרוחניים, לא תקבל אלא אישור ע"י חקירות מעין אלה. ביחוד ברור הוא בהתאם לדעתו, כי המשפט "לשון יוני לחוד, חכמה

E. Williger, Hagios (1922), p. 84 ss. 10
המדגיש את השפעת המזרח על המקרים היוצאים מן הכלל.

11 אפילו הרמב"ם, הסוען כי אין בעברית מונחים מדויקים לדברים סמאיים (מורה נבוכים ג 8), הפריז על המידה, כפי שהדגיש הרמב"ם על שמות ל' יג.
12 נוסף על זאת, לא עמד המחבר כלל על ההבדלים שבין דרכי ההוכחה, שתוארו ביחוד ע"י Leisegang, Denkformen² (1150) וע"י קדושין בספר כציטטנו (לעיל הערה 1).

התכן: מדרש אגדה (לבי רגלים, ימים נוראים, לחנוכה ופורים, לשבת שקלים, זכור וכו'), ליום העצמאות, להכרות האו"ם. מדרש הלכה.

1515 תפלות. סדור. סדור בית אהרן ויש ראל; כולל כל תפלות ישראל וכל הברכות... על פי נוסח ומנהגים הקדושים של רבותינו... מסטולין קרלין... נערך ונסדר מדויק היטב על ידי... מוהר"י... מסטולין-קרלין. ברקלין, הועד להוצאת ספרי קודש קרלין-סטולין, תשי"ב. [368] דף. 8°. צלום.

1516 תפלות. סדור. סדור מנחה וערבית של שלש רגלים, עם ברכת העירוב וקדוש של לילה ויום... בהוצאת יוסף חיים מנשה אשר... בגדא, דפוס אל שרקייה, תשי"ה. 91 [צ"ל 92] דף. 8°. 1517 תפלות. סדור. סדור מנחת ירושלם, והוא מנחה וערבית לחול ולשבתות במנהג בגדא, עם קצור פסקי דנים... בהוצאת יוסף חיים מנשה אשר... בגדא, תשי"ה. 176 ע'. 8°.

1518 אידיש-נאציאנאלער ארבעטער פאר- באנד. מאטעריאלן פארצוליינען פארן יום טוב פסח. צוזאמענגעשטעלט פון פנחס גינאלד. New York, תשי"ב. [26] דף. תימ. 4°. במקונת-הכפלה.

1519 *Ceuvre de protection des enfants juifs. Le Chabbat: ses origines, sa signification, comment on le célèbre; contes et chants.* Paris, *Ceuvre de protection des enfants juifs*, (1948). 155 p., 2 l., illus. (part music), port. 8°.

"Ouvrage publié avec le concours de la World Federation of YMHA's et des Jewish Community Centers."

1520 *Rabbinical Council of America. The Rabbinical Council manual of holiday and Sabbath sermons. Tenth anniversary edition 5713-1952. Published under the auspices of the Rabbinical Council of America. Rabbi Leon D. Stitskin, editor. New York, Rabbinical Council Press, 1952. 380 p. 8°.*

מבחר ודרשות לשלש רגלים, לימים נוראים, לסליחות. לשבת תשובה, ושש דרשות להודמנויות שונות.

של צדיקים וספריהם, ממני... ירוחם ליינער בהרה"ק מראדזין... ניריווק, (דפוס שולוניגר), תשי"א. 14 דף. 8°.

בסוף המאמר זכרון לראשונים (צ' 26—28): רשימה מכל ספרי אבותי ורבותי הקדושים.

1509 ראשטטיין, שמואל. צדיקים און חסידים; א זאמלונג חסידישע מעשיות. ניריארק, תשי"א. 272 ע'. 8°. שער נוסף באנגלית.

1510 *Zeitlose Dokumente der Seele.* Zürich, Rascher Verlag, 1952. [8], 212 p. 8°. = Studien aus dem C. G. Jung-Institut, Zürich. III.

Siegm[und] Hurwitz: Arche- typische Motive in der chassidischen Mystik. p. [121]—212.

תפלה, דרשות, מוסר

1511 אפשטיין, משה יחיאל. ספר אש דת על אהבת ה', אהבת התורה, ואהבת ישראל, בו מבוארים ברעיונות מקוריים — שהעלה המחבר ממעיני התורה שבכתב ושבע"פ המוסר והחסידות — ענינים נשגבים רבים משרשי התורה והאמונה. מסודר ומפורש... עפ"י פרקים מאמרים אותיות וסעיפים ע"י הרב משה יחיאל הלוי עפשטיין... חלק ג. (New York, דפוס סברסקי), תשי"ג. 512 [2] ע'. 8°. עיין גם ק. ט. שנה כ"ח ע' 60.

1512 בלומנפלד, מאיר. ספר תורת חיים... דרשות לפרשיות השבוע וענינים שונים, קולעות אל הבעיות המנסרות בעולמנו... חומר... לנואמים והוגים מאת מאיר בלומנפלד... חלק א"ב. ניריארק, (דפוס האחים סערסקי), תשי"א. 256; 274 ע'. 8°. התכן: ח' א': על בראשית-שמות. ח' ב': ויקרא דברים.

1513 הגדה של פסח עם מבוא גדול והערות שונות ופרוש חדש מאת שבת קנעביל. הוצאה שניה ומתוקנת. ניריווק, פעלהיים, תשי"ה. 76 ע'. 8°.

1514 שפירא, דוד שלמה. מדרש דוד; זכרים באגדה ובהלכה. מחזור א. מילבוק, ויסקונסין, (דפוס א. שפיגל), תשי"ג. 222 [1] ע'. 8°.

1525 מינקאו, [חום] ב[רוך]. בליקל האמ על
1645—1724. ניריארק, מ. וואקסער, (1952), 151.
[1] ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

1526 קאטשערגינסקי, ש. אין בין געזען א
פארטיזאן די גרינע לעגענדע. בוך [1]—2. בוענאס
אירעס, פריינד פונעם מחבר, 1952, 192, [4] ע',
פסימיל, תמונות; [2], 193—387, [4] ע', תיים,
תמונות. 8°. שער נוסף בספרדית לכל כרך וכרך.

1527 קווארטיין, זאועל. מיין לעבען, פילאדעלפיע—
נייריארק, געזעלשאפטליכער קאמיטעט, 1952, 580 ע',
פורטרטים. 8°.

בראש השער: חזן זאועל (זבולון) קווארטיין.
אוסטריגרפיה של התזמון הידוע ז. קברטין (1874 נולד)
ארכנגלסק מ' חרטון רוסיה — 1952 ניויורק, שבשנת
1910 עזב את רוסיה ועבר לבודפשט ומשנת 1920
ישב בארה"ב. בין השאר מסופר על בקוריו בא"י
בשנת 1926, כמה פעמים בשנות השלושים ולבטוח
בשנת 1949.

1528 קופפער, אפרים. בער מייזעלס: זיין
אנטיל אין די קאמפן פאר דער פרייהייט פון פוילישן
פאלק און דער גלייכבארעכטיקונג פון די יידן. ווארשע,
"ידיש בוך", 1952, 231, [1] ע', פורטרטים, פסימיל. 8°.
על ד. ב. מייזלס (1798 סציקוצין מ' רדום —
1870 ורשה).

1529 ראקער, רודאלף. אין שטרעם גלות-יארן.
מיט אן אפהאנדלונג זעגן ראקערן פון הערמאן פראנקי
פון דייטש י. בירנבוים, לאנדאן, גרופע "פרייע ארבע"
טערשטימע", 1952, 612, [1] ע', פורטרט. 8°.

הספר נדפס בבווענאס איירעס.
המחבר נוצרי יליד גרמניה, אנרכיסט, שלמד יודית
ופעל בתנועת הפועלים היהודית. הספר מקיף את השנים
1893—1918, ימי פעולותיו בלונדון.

1530 שזר, זלמן. שטערן פארטאג, זכרונות —
דערציילונגען. אויטאריזירטע איבערזעצונג פון העברעאיש:
מרדכי שטריגלער. בוענאס-אירעס, צענטראל-פארבאנד פון
פוילישע יידן אין ארגענטינע, 1952 "תשי"ג, 270, [2]
ע', 8°. = דאס פוילישע יידנטום, באנד 88.
שער נוסף בספרדית. — את המקור עיין ק. ס. שנה
כ"ז ע' 14, שם ציון ותכן מפורט.

1521 Synagogue music by contemporary
composers; an anthology of 38 compositions
for the Sabbath Eve Service, almost all of
which were composed for the Park Avenue
Synagogue, New York City, at the invitation
of Cantor David J. Putterman. New
York, Schirmer, (1951). XII, 354 p. (incl.
notes). 4°.

הטקסט העברי באותיות עבריות בצירוף תרגום אנגלי
מתחת לתוים.

1522 Werner, Eric. Musical
worship for the high holidays according to
the newly revised Union prayer book for
cantor <baritone> chorus and organ. Part
1: Rosh hashono... New York, Bloch, 1952.
[3] l., 77 p., notes, 4°.

המלים מתחת לתוים בעברית באותיות לטיניות.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן "ציגות
וידועת א"י"

1523 עלי מזכרת לכבוד משה ב. ניומן ורעיתו
לאות הוקרה על פעלם למען העם והמדינה. מוגש
על ידי ידידיהם... ערב צאתם לישראל [ניוירוק],
1952, [54] ע', תמונות. 4°.

עברית, יודית או אנגלית. עם שער אנגלי נוסף:
Souvenir journal issued in honor of Mr. &
Mrs. Morris B. Newman...

1524 אָשרי, אפרים. חורבן ליטע, ניריארק —
מאנטרעאל, הרב א. אשרי בוך קאמיטעט, תשי"ב-1951.
468, [2] ע', פסימילים, תמונות. 8°.

נוספו הקדמה ושער באנגלית: Ephraim Oshry: The
ruins of Lithuania; a chronicle of the destruc-
tion of the sacred Jewish communities of Lithu-
ania 1941—1945. New-York—Montreal, 1951.

בספר מדור מיוחד (ע' 344): שטעט און שטעטלעך,
כולל ידיעות על ארבעים וארבע ערים ועירות בליטא
בימי הכיבוש הגרמני בצירוף תאור קצר של הערים
והעיירות האלה ותולדותיהן. ע' 397—466 לוחות
פורטרטים ותמונות. כולל גם תמונותיהם של גדולי
הרבנים בליטא מהמאה הי"ט והכ"י.

America, 5712-1952. XII, 240 p., front. (facsim.). 4°.

ההתקן: Rabbi Samuel de Medina and his time. Economic and communal affairs. Religious and social life. Relations with non-Jews. Notes. Bibliography, p. 217—219.

1535 **Hirsh, Joseph; Beka Doherty**. The first hundred years of the Mount Sinai Hospital of New York, 1852—1952. New York, Random House, (c1952). XV, 364 p., facsim., pl. ports. 8°.

1536 **Hitler, Adolf**. Hitler's table talk, 1941—1944. With an introductory essay on the mind of Adolf Hitler by R. H. Trevor-Roper. (Translated by Norman Cameron and R. H. Stevens). London, Weidenfeld and Nicolson, (1953). XXXV, 746 p., front. (facsim.). 8°.

Recorded and annotated by Martin Bormann.
על היהודים ועל איי מובר בהרבה מקומות; עין במפתח הספר.

1537 **Homa, Bernard**. A fortress in Anglo-Jewry; the story of the Machzike hadath. London, Shapiro, Vallentine & Co., תשי"ב (1953). XVI, 160, XLVIII, [a]—q p., facsim., ports. 8°.

"Photostats of documents": p. [113]—160.
עם הוספה עברית (ע' [XLVIII]—[XLVIII]) ושער עברי נוסף;
ד"ר תומה: מבצר היהדות באנגליה; תולדות מחזיקי הדת.

1538 **Janouch, Gustav**. Kafka m'a dit; notes et souvenirs. Préface de Max Brod. (Traduit de l'allemand par Clara Malraux). Paris, Calmann-Lévy, (1952). 3 p. l., XIX. 186 p., 1 l. 8°.

את המקור עין ק. כ. שנה כ"ט ע' 80.

1539 **Koestler, Arthur**. Arrow in the blue: an autobiography. (v. 1). New York, Macmillan, 1952. 5 p. l., 353 p., ports. 8°.

1531 **Alt, Albrecht**. Kleine Schriften zur Geschichte des Volkes Israel. Bd. 1. München, C. H. Beck, 1953. XII, 357 p. 8°.

ההתקן: Der Gott der Väter. Die Wallfahrt von Sichem nach Bethel. Die Landnahme der Israeliten in Palästina, Erwägungen über die Landnahme der Israeliten in Palästina. Josua. Das System der Stammesgrenzen im Buche Josua. Emitter und Moabiter. Ägyptische Tempel in Palästina und die Landnahme. Syrien und Palästina im Onomastikon des Amenope. Zur Geschichte von Beth-Sean 1500—1000 v. Chr. Megiddo im Übergang vom kanaänäischen zum israelitischen Zeitalter. Meros. Die Ursprünge des israelitischen Rechts. Das Verbot des Diebstahls im Dekalog. Zur Talionsformel. Gedanken über das Königtum Jahwes.

1532 **Cantera y Burgos, Francisco**. Alvar Garcia de Santa Maria y su familia de conversos; historia de la Judería de Burgos y de sus conversos mas egregios. Madrid, Instituto Arias Montano, 1952. 1 p. l., 5—624 p., 1 l., fold. geneal. tab. 8°.

בראש השער: Francisco Cantera Burgos. אלבר גרציה דה סנטה מריה ומשפחת המומרים שלו; תולדות יהודי בורגוס והמומרים שבהם החשובים ביניהם.

1533 **Finkelstein, Louis**, ed. Thirteen Americans: their spiritual autobiographies. New York, Pub. by the Institute for Religious and Social Studies, distributed by Harper & Brothers, (c1953). XII p., 1 l., 296 p. 8°.
(Religion and civilization series).

ההתקן: Judith Berlin-Lieberman, p. 159—176. David de Sola Pool, p. 201—218. Julian Morgenstern, p. 253—274.

1534 **Goodblatt, Morris S.** Jewish life in Turkey in the XVIth century as reflected in the legal writings of Samuel de Medina. New York, Jewish Theological Seminary of

היהודים והציונות מוקדשים שני פרקים של הספר (ע' 180—219). המחבר מגלה שלסקי כתב מסה בשאלת היהודים (כשם The chosen people) עוד בזמן למוריו באוקספורד. מסה גדולה זו (148 ע') נשארה בכתיב, והמחבר מוטר בספרו את תמצית הדברים.

1543 Pool, David de Sola. Portraits etched in stone; early Jewish settlers, 1682—1831. New York, Columbia University Press, 1952. XIV, 543 p., facsim., geneal. tab., maps, plans, pl., ports. 4°.

תולדות בית הקברות הישן New Bowery Cemetery בניו-יורק. הספר יצא למלאת 300 שנה ליסוד קהלת Shearith Israel. הוא יצא בהדור רב ומכיל חומר מרובה לתולדות היהודים בניו-יורק.

1544 Suto, Frau Nettie. Jugend auf der Flucht, 1933—1948. Fünfzehn Jahre im Spiegel des Schweizer Hilfswerks für Emigrantenkinder. Mit einem Vorwort von Albert Schweitzer. Zürich, Europa Verlag, (c1952). 288 p. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 281—286. הספר כולל גם ידיעות על היהודים ועל המוסדות היהודיים בגינט, "אורט", "אווה".

עם ישראל בהווה

1545 Fuks, L. Het leven der Joden in de Sowjet-Unie. Amsterdam, Joachimsthal, 1947. 104 p., 1 l., diagr., map, tab. 8°.
= Massada serie, no. 6.

1546 Levy, A[braham] B[ernard]. East End story ... Illustrated by the author. London, Vallentine, Mitchell & Co., [1951]. X, 108 p., facsim., illus., plans, pl. 8°.
(Constellation books).

"Based on a series of articles which appeared in 1948 in the Jewish Chronicle under the title: In search of East End.
36 רשימות המתארות את חיי היהודים ב" East End.

1547 McWilliams, Carey. Brothers under the skin ... Rev. ed. Boston, Little, Brown and Co., 1951. 5 p. l., 364 p. 8°.

חלק זה של האוטוביוגרפיה מגיע עד 1932 שבה היה המחבר בן 27. המחבר יושב בא"י בשנים 1926—1927. תרגום עברי של הספר עיין לעיל מס' 1193.

1540 Krafft, A[rno]ldus [Johannes] C[orne]lius. Historie en oude families van de Nederlandse Antillen, het Antilliaanse patriciaat, met een historische inleiding, zestig uitgewerkte genealogieën ... 's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1951. 448 p., coats of arms, geneal. tab., maps, plans, ports. 4°.

תולדות המשפחות העתיקות באנטילן של הולנד עם מבוא היסטורי ... מהתכן: "De Joden en hun rabbijnen": p. 44—56. כולל גם ביבליוגרפיות.

1541 Marcus, Jacob Rader. Early American Jewry. v. 2: The Jews of Pennsylvania and the South, 1655—1790. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 1953-5713. XXI, 594 p. 8°.

התכן: Preface. Pennsylvania, Virginia, South Carolina, 1690—1776. North and South Carolina, 1776—1790. Georgia. — Survey and retrospect: The coming of the immigrants. Economic activity to 1790. Religio-communal organization. Culture & philanthropy. Acculturation. The struggle for political equality. Retrospect. Notes. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 356.

1542 Martin, Kingsley. Harold Laski <1893—1950>: a biographical memoir. London, V. Gollancz, 1953. 287 p., facsim., pl., ports. 8°.

ה. לסקי, יהודי, ממנהיגי מפלגת ה"לייבור" באנגליה והתיאורטיקון שלה, התחיל להתעניין בא"י העברית בהשפעת רבו המדופי פרנקפורטר, ואחרי פרסום הספר הלכן של פספילד עזר הרבה ליוצמן בהשגת המכתב הידוע של ר. מקדונלד, שהחליש ובמדה ידועה גם בטל את חומרות הספר הלכן. בימי שלטונו של ביון התנגד לסקי (שבינתיים נבחר לראש הוועד הפועל של מפלגת הלייבור) למדיניותו של ביון, אבל לא הצליח לשנות את מדיניות הממשלה. לפעולותיו של לסקי לטובת

את ההדפסה הראשונה עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 202.
במהדורה שלפנינו הוסיף המחבר פרק על ישראל השלים
את תולדות ישראל וגם הוסיף הוספות אחרות.

1553 Марголин, Ю [лий] Б [ориссо-
вич]. Путешествие в страну эз-ка. Нью Йорк,
Изд-во имени Чехова, 1952. 414 стр., 1 л. 8°.

יולי בן בוריס מרגולין : מסע לארץ "זקה" (ז. ק.
האותיות הראשונות של אסירים בלשון הרוסית) הינו :
לארץ האסירים. הספר כולל תאור מפורט של תנאי
החיים במחנות האסירים, שבהם כלואים מיליוני אנשים.
במקומות שונים מדובר גם על יהודים. המחבר מספר
על יהודי מדינת פולין שפגש אותם במחנות, ובאופן
מיוחד מספר המחבר על האנטישמיות שנתקל בה
במחנות. הוא מדגיש שהאנטישמיות היתה נפוצה מאד,
על אף האיסורים הרשמיים, והתגברה במיוחד עם עלישת
הנאצים לרוסיה.

צינונת ידיעת ארץ ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ובמדור
"היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

1554 הורוויץ, חיים א. דוד בן גוריון,
ערשטער טרעמיער פון ישראל. מיט א פארהארט פון
הלל ראגאני. ניר-יארק, האחים שוליונגר, 1952. 243
[1] ע' / טורטרטיס, 8°.

בראש השער : חיים א. הורוויץ <ח. ווייס אל >.

1555 קאראנא, מרדכי. פון מעקסיקע ביז אילת
און צוריק. (Mexico, 1952) 407 [1] ע' / טורטרטיס.
8° שער נוסף בלועזית.

המחבר עשה בישראל בקיץ שנת תשי"א. בפרקים
הראשונים מספר המחבר על ארצות אירופה, שדרך
עבר בנסיעתו לא"י, וגם על היהודים במדינות ההן.

1556 Bentwich, Norman. Israel. London,
Ernest Benn, (1952). 224 p., maps. 8°.

התכן : Preface. The land and the people.
The historical background. Palestine 1918—
1948. The U. N. and Israel. The Jews in
the world today. The immigration and economy.
The democratic government. The law and
the courts. The socialist order. Education,
archaeology, literature and art. Arab refugees.

מהתכן : The Jewish minority and Anti-
Semitism, p. 280—311.

1548 National Jewish Welfare Board. Year-
book, 1950/51, Pt. 1: Jewish community center
field, [1952]. [4], 67, [1] p., XLIII tabs. 4°.

במכונת הכפלה.

1549 Ristelhueber, René. Au secours des
réfugiés; l'œuvre de l'Organisation interna-
tionale pour les réfugiés <O. I. R.>. Paris,
Librairie Plon, (1951). 4 p. 1., VIII, 319, [1]
p., 1 l., diags. 8°. ("Présences").

כולל גם ידיעות על פליטים יהודיים ועל הגירה
יהודית לישראל, עיין ע' 89—95, 245—251 ועוד.

1550 Runes, Dagobert D[avid]. The Soviet
impact on society; a recollection ... With a
foreword by Harry Elmer Barnes. New York,
Philosophical Library, (c1953). XIII p., 3 l.,
3—202 p. 8°.

מהתכן : Birobidjan, the world's largest ghetto, p. 125—127
במקומות אחרים בספר מדובר על
יהודים מנהיגי ס.ס.ס.ר. ועל האנטישמיות של מרבס.

1551 Simpson, George Eaton; [John] Milton
Yinger. Racial and cultural minorities: an
analysis of prejudice and discrimination. New
York, Harper, (c1953). X, 773 p., diags.,
illus. 8°. (Harper's social science series).

ביבליוגרפיה : ע' 727—748.

מהתכן : Antisemitism (The sociology of A.;
The social psychology). p. 261—317.

גם במקומות אחרים רבים מדובר בספר על היהודים.

1552 Soloff, Mordecai I[saac]. How the
Jewish people lives today. Illustrations by Louis
Kabrin. (Rev. ed.), Cincinnati, Union of Amer-
ican Hebrew Congregations, (1950). XVII,
411 p., 1 l., illus., maps. 8°.

"A sequel to How the Jewish people
grew up".

Reprint of 1949 issue.

for independence, 1939—1942, p. 228—250).
III: The recession of the war, 1943—1945
(The Zionist bid for independence, 1943—5,
p. 306—333). IV: The U.S.S.R. and the M.E.,
1939—1945.

עיינן גם עמ' 63—64, 219, 301, 407—411.

1562 Kirk, Gorge E[dward]. A short history
of the Middle East from the rise of Islam
to modern times. (2nd ed.). London, Methuen,
(1952). X, 299, [1] p., maps. 8°.

מדבר הרבה על היהודים, א"י והציונות; עיינן במפתח.

1563 Latham, Edward, ed. Crisis in the
Middle East. New York, H. W. Wilson, 1952.
189 p., map. 8°. = The Reference shelf,
v. 24, no. 4.

מהתכן: Israel and the Arab states, p. 122—
153. Bibliography, p. [175]—189.

1564 Lehrman, Harold Arthur. Israel; the
beginning and tomorrow. Map by Rafael
Palacios. New York, W. Sloane Associates,
(c1951). 4 p. l., 358 p., map. 8°.

המחבר: Hal Lehrman.

המחבר הוא סופרם של כתבי עת: Newsweek,
New Statesman and Nation. הוא עשה בא"י והחקר
דמה לספר נכתבה בירושלים. הספר מוקדש בעיקר
לבעיות הכלכליות של המדינה.

1565 Marmardji, A. S[ebastianus], ed. & tr.
Textes géographiques arabes sur la Palestine;
recueillis, mis en ordre alphabétique et traduits
en français. Paris, J. Gabalda, 1951. 267 p.,
1 l., 4°. (Etudes bibliques).

השאלה הראשונה שישאל הקורא הלוקח לידיו את
קבצו של האב מרמרג'י תהיה כמובן, מהו היחס בינו
ובין הקובץ הדומה של ג'י לה סטרנג'י Palestine
under the Moslems שהופיע לפני שנים שנה-מאו
גודעו מקורות נוספים ונעשו מחקרים חדשים על אודות
הגיאוגרפים הערביים בימי הביניים, ועל כן יש להוסיף
על הטכסט שאת ג'י לה סטרנג'י. יש גם הברלים
בין המטרות שהציבו להם שני החוקרים. המלומד האנגלי

and Arabs in Israel. Jerusalem. Israel and
the religions. Israel and the Jewish dispersion.
Appendices.

1557 Campbell, Charles Grimshaw. Race
and religion. (London), P. Nevill, 1953. 4 p.
l., VII—VIII, 238 p. 8°.

מהתכן: Racial history in pre-Israelitic Pales-
tine. The story of Abraham. Jacob and
his family. The Galileans, Samaritans, and
Galatians.

1558 Giving, Gerald R. Life in Bible lands
yesterday and today ... Illustrations by Lee
Mero. Minneapolis, Augsburg Publishing House,
c1952, [16] p., illus. 4°.

1559 Hitti, Philip K. History of the Arabs
from the earliest times to the present by
Philip K. Hitti, 5th edition, revised, London,
Macmillan, 1953. XXII, 822 p., illus., maps. 8°.
בספר מדובר הרבה על היהודים, ארץ ישראל והציונות.

1560 Italy. Ministero del commercio con
l'estero. I mercati del Medio Oriente; situazione
economica e commercio estero <a cura del
dott. Guido Fucito>. Roma, Istituto poli-
grafico dello stato, 1948. XI, [1], 181, [1] p.,
tab. 8°.

בראש השער: Ministero del commercio con
l'estero. Ufficio studi.

מסחר המזרח התיכון; המצב הכלכלי ומסחר החוץ.
מהתכן: La Palestina, p. 50—65.

1561 Kirk, George [Edward]. The Middle
East in the war ... With an introduction by
Arnold Toynbee. London, Oxford University
Press, 1952. XIII, 511 p., maps (1 fold.). 8°.
= Survey of international affairs, 1939—1946,
[v. 2].

I: Political motives in the M. E. 1939—
1945 (Zionism, p. 10—14). II: To the victory
at Al-Alamain, 1939—1942 (The Zionist bid

למחברים אחרים אינם מבוססים כל צרכם ובאחדים נפלו שיבושים. בלוח הכרונולוגי נותן האב מרמרגי כתאריך של הנוסע אל-הראוי את שנת 1173 (שהיא שנת ביקורו בארץ-ישראל) ואילו במבוא שלו הוא מספר שמחבר זה מת בשנת 1322. אתמהא. על יד שמו של הקוסמוגרף אל-קוויני או מוצאים את התאריך 1308, אולם ידוע שמחבר זה מת בשנת 1283. לשמו של הסופר שהאב ארדין אל-עמרי מוסיף האב מרמרגי את התאריך 1348, אך לאמיתו של דבר חיבר את חיבורו את-תעריף באל-מצטלת אש-שריף בשנת 1340 ומת בשנת 1349.

סידור החומר שאותו ליקט האב מרמרגי מן המ' קורות לקוי מאד. הוא בחר לו כשיטה את הסידור של הסכסטים על פי הסדר האלפביתי המדויק, בעוד שגי לה סדרג' הדפים בחלק הראשון של ספרו את כל הסכסטים הנוגעים לירושלים, לדמשק ולשאר הערים החשובות. ברם האב מרמרגי הפריז וקלקל את השורה. הוא מדפיס סכסטים על מקומות ובניגים בירושלים לא בערך ירושלים אלא לפי האות הראשונה של שמם הערבי ונמצא שהערכים על כנסיית הר-ציון וכנסיית הקבר נדפסו באות כ, הערך על הציטלה של ירושלים באות ק (קלעה), הערך של בתי הקברות בירושלים באות מ (מקאבר) וכו', כלומר הסכסטים על ירושלים מפורזים בספר כולו (ואין אף רמזות אליהם). הערכים הכלליים כמו פלסטין או "חזור אל-ארץ אל-מקדסה" (גבולות ארץ הקודש) ודאי שהקומם בראש הספר.

האב מרמרגי הכניס לקבצו סכסטים היסטוריים מרובים, בעיקר סיפורי ההיסטוריונים הקדומים על כיבוש הארץ בידי הערבים וסיפורים על גורל הערים השונות בזמן מסעי הצלב שהם לקוחים כמעט כולם מאבן אל-את-יד. צירוף הסכסטים האלה לקובץ של סכסטים גיאוגרפיים יש בו משטטוש הגבולות, אך דבר זה היה פוגם פחות באחידות הספר אילו נהג המלקט ביתר עקיבות. בערכו על מקום אחד הוא מדפיס סכסטים היסטוריים ובערכו על מקום אחר אינו עושה כן; ראה הערכים על תבנין (עמ' 38) וחטין (עמ' 54). ימאידך ראה הערכים על תל אצ-צאפיה (עמ' 41). תל כיסאן (שם), שקוף ארנון (עמ' 111) ואל-פולה (עמ' 163).

החסרון הגדול בקבצו של האב מרמרגי הוא העדר המירושים. בסכסטים שהוא מדפיס מופיעים שמות ערביים לעשרות שהם כינויים של אישים, מוסדות

הוציא מתחת ידיו קובץ שהנו אוסף של סכסטים ומחקר כאחד, ואילו האב מרמרגי בא להדפיס את הסכסטים בשלמותם באופן שהקורא יוכל להסיק מהם את מסק' נותיו הוא. בעוד שלה סדרג' כלל בקבצו את סוריה כולה, הרי האב מרמרגי מצטמצם בליקוס סכסטים על א"י. האם מילא האב מרמרגי את התפקיד שהטיל על עצמו כדבעי והאם נתן לנו קובץ של סכסטים גיאוגרפיים על ארץ ישראל העולה על הליקוס של לה סדרג' ? השואת המקורות, שמהם ליקטו לה סדרג' והאב מרמרגי את הסכסטים שלהם, מראה שאמנם נוקט האב מרמרגי למקורות אחדים מימי הביניים המאוחרים שלא היו נגד עיני לה סדרג' ושיש בהם משום תוספת הראויה לשמה, כגון החבורים של שהאב ארדין אל-עמרי, אל-קלשנדי ושהאין אצ-צאהרי. מן הצד השני פסח על הספרים מהסוג של "שבחי ירושלים" שאותם ציטט לה סדרג' מכתבי יד ושמקצתם נדפסו בינתיים. מדוע לא הביא מרמרגי את הס' באעת' אנ-נפוס של אבן אל-פרכאח שנדפס ב-JPOS שנת 1934—1935? במילים אחרות: מספר המקורות שמהם ליקטו שני החוקרים את החומר שיה.

אולם איך עשה האב מרמרגי את מלאכתו? בפחתנו את הקבץ ובעברנו על עמודיו הראשונים מיד אנו נוחלים אכזבה מרה. נוהג מקובל הוא אצל חוקרים המפרסמים קבצים כאלה, שהם מקדימים לאוסף הסכסטים מבוא מפורט שבו הם עומדים על סיב המקורות, קובעים את הזמן שבו נתחברו, ומנתחים את יחסי התלות שביניהם. האב מרמרגי מסתפק בהערות קצרות מאד ועל פי רוב אינו מזכיר את זמנם של המקורות. אחרי מבוא זה הגנו מוצאים לוח של קיצורי שמות המתברים ועל ידם רשימת תאריכיהם, רשימה שהיא שרירותית ובחלק גדול חזרה על מה שנאמר במבוא של לה סדרג'. ברי שאין ביכולתנו לקבוע את התאריך המדויק שבו נכתב כל ספר גיאוגרפי וספור נסיעה בימי הביניים ועל כן יש לדון בשאלה זו במבוא ולציין אצל כל תאריך, למה הוא מכון. והנה האב מרמרגי מוסר לעתים את הזמן שבו כתבו הסופרים הערביים את חבוריהם, כגון התאריכים שהוא מוסר על אל-בלאדרי, אל-יעקובי ואל-מסעודי, ואילו לגבי סופרים אחרים הוא נוקט בתאריך פטירתם, כגון התאריכים שאנו מוצאים על יד שמותיהם של אל-קלשנדי ושהאין אצ-צאהרי. מנין ידע הקורא את סיב התאריך? יתר על כן, התאריכים שהוא קובע

1567 Pfannenstiel, Max. Das Quartär der Levante... T. 1: Die Küste Palästina-Syriens. Wiesbaden, Akademie der Wissenschaften und der Literatur, (1952). p. [373]—475, illus., tabs. 8°. = Akademie der Wissenschaften und der Literatur: Abhandlungen der Mathematisch-naturwissenschaftlichen Klasse, Jg. 1952, Nr. 7. 475—467 ע' ביבליוגרפיה:

1568 Sacher, Harry. Israel; the establishment of a state. London, G. Weidenfeld & Nicolson, (1952). XI, 332 p., maps. 8°

1569 Shekhtman, Iosif Borisovich. The Arab refugee problem, by Joseph B. Schechtman. New York, Philosophical Library, (c1952). XI p., 1 l., 137 p., facsim., maps. 8°.

המחבר, הבקי בשאלות פליטים וחלופי אוכלוסיה, מציע לפתור את הבעיה ע"י התישבותם של הפליטים במדינות, שבהן הם נמצאים כעת. הוא מדגיש שמדינות ערב סרבו לסייע לפתרון הבעיה וגם הפריעו לו.

1570 Zionist Organization. America. Education Department. So you're going to Israel; a concise and handy guide for the American tourist. (3rd rev. ed. [New York], National Education Department, Zionist Organization of America, 1951. 43, [1] p. 8°.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

1571 אייוקער, מ. פאלקסגעזאנגען פאר שול אין היים. 1. טייל, מעקסיקע, "קונסט", התש"ז 1947. 97 ע', פורטרט, תוים. 2°.

השער גם בספרדית: M. Yvker: Cantos para la escuela y el hogar. Mexico ובספרדית, המלים בעברית או ביווית באותיות לטיניות מתחת לתוים, ואחרי התוים באותיות עבריות.

1572 וויינער, לאזאר, לידער. New York, Metro Music, (1948). 46, [2] ע', תוים. 4°. התכן והשער גם באנגלית: Songs by Lazar Weiner. הסכסס מתחת לתוים ביווית באותיות לטיניות ובתרגום אנגלי וגם לחוד (רק ביווית) בסוף הספר.

ומושגים הידועים בעולם האסלאמי אך זרים לקורא האירופי ואף למשכיל. היאך אפשר לפרסם קובץ של טכסטים מבלי להוסיף הערות כל שהן שבהן יבואו פירושים לביטויים אלה? בערך ארסוף (עם 7) נאמר בפסקה אחת ששם מתגוררים "מראבטון" ומניין ידע הקורא שהמדובר במתגוררים למלחמת הקודש הקובעים מושבם בגבולות האימפריה המוסלמית? בערך באניאס (עמ' 13) אנו קוראים בפסקה המובאת מחיבורו של אלימקדסי שלעיר זאת הגרו רבים מה"תגור" וגם מילה זו באה בטכסט הצרפתי כמו שהיא, מבלי תרגום או פירוש כל שהוא.

הליקויים היסודיים הללו גוררים אחריהם ליקויים קטנים. משום דבקיתו בסדר האלפביתי מדפיס האב מרמרגי את הטכסט על העיר חברון בשני מקומות, תחת האות ת היינו חברון ותחת האות כ' היינו כיליל כי בשני שמות אלה ידועה העיר למחברים הערביים. מתוך שהאב מרמרגי מסתפק בליקוט הטכסטים מבלי לבדוק אותם ולפרש אותם הוא בא לידי חוסר ביקור- תיות. דוגמא אחת: אלקוויני אומר שהפרובינציה "ירדן" מצפון לגליל גוטה (סביבות דמשק) וצ"ל מדרומה, והנה בקובץ שלפנינו מובאת פסקה זו ללא תיקון וללא הערה. השם הצרפתי Honfroi מועתק בידי המתרגמים הערביים של ימי הביניים *هنفري* ולפעמים הוא משובש ל *هتري* והנה האב מרמרגי מעתיק בקצו הצרפתי Hanqari (עמ' 173), הסרנסקריפציה שלו מרושלת ובלתי עקיבה והספר שורץ טעויות דפוס. לעתים נקראת ירושלים Qudus ולעתים Quds, ראה עמ' xvi, 26 ועמ' 165 (את השם הלטיני Aelia ביטאו הערבים איליא, ראה אצל יאקות, וטעות היא בידי האב מרמרגי לכתוב Elia, ראה אצלו עמ' 12). שני החדשים האחרונים של השנה המוסלמית נקראים אצל המלקט דיר-לקעדה ודיר-לחג'ה וצ"ל דיר-לקעדה ודיר-לחג'ה (ראה עמ' 59, 65).

סיכומו של דבר: התיבורים מימי הביניים שלהם נוקקו האב מרמרגי וגי לה סטרנ' שקולים אלה נגזו אלה, אולם הפגמים שבסידור החומר ובעיבודו מפתיתם את ערך הקובץ של האב מרמרגי עד כדי כך שהוא נופל בהרבה מספרו של לה סטרנ'.

א. אשור

1566 Meyers, Sister Bertrande. Devotedly yours. Westminster, Md., Newman Press, 1951. 400 p. 8°. מסע לארץ ישראל.

University Press, 1951. 50 p., 1 l., front., facsim. 8°. = Friends of Dr. William's Library. Lecture 4, 1950.

1577 Young, G[eorge] Douglas. Grammar of the Hebrew language: a new approach to the Hebrew language and to advanced exegesis using Hebrew and romanized scripts. Grand Rapids, Mich., Zondervan Pub. House. (c1951). XX, 214 p. 4°.

במכונת הכתב.

1578 Zorell, Franz, ed. Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris Testamenti, quod aliis collaborantibus edidit Franciscus Zorell. Fasc. 8: <א קש ad קש> p. 745—808. 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 82.

ספרות יפה עברית חדשה

1579 דמשק, שלמה. במכחול וב ע.ס. ניר יורק, "בצרון", תשי"ג. 173. [1] ע', תמונות. 8°.

התבן: בצל זכרו של המצייר מאנה. ציורים וציורים (מ. יפה, ר. סווייר, וסנברגמילר, ש. ראסקין). ספרים וספרים (אזיר, ג. טורוב, י. אובסי, י. ריבקינד ועוד 5 רשימות). רסיסים (7 רשימות).

1580 טרקוב'נעמני, יעקב. רסיסי חיים: <מבחר ספרים ורשימות>. מאת יעקב טרקוב'נעמני. (Chicago). עגן, תשי"ב. 174 ע'. 8°.

שער נוסף באנגלית.

ספרות יפה יודית

1581 אייגהארן, דוד. אב הרחמים. אילוסטרציות פון י. שלום. (ניו יורק, דפוס "מאריש פרס", 1943).

64 ע' 8°. שירים.

1582 באסין, מ. אמעריקאנער יידישע פאעזיע: אנטאלאגיע. געזאמלט און צונויפגעשטעלט פון מ. באסין. (New York). א קאמפניעט, (1940). 601 ע'. פורטרטים. 4°.

שער נוסף באנגלית.

בספר כונסו שיריהם של 31 משוררים. עיי' הפורטרטים ציינו תאריכים עיקריים (תאריכי חייהם של המשוררים, הגירתם לארץ וראשית פעולתם הספרותית).

1573 כהן, י(הודה) ל(ייב). שטודיעס העגן יידי שער פאלקשאפטונג... צונויפגענומען פון מאקס וויינ רייך. ניו יורק, יידישער היסטארישער אינסטיטוט ייווא, 1952. 374. [1] ע' 8°. שער נוסף באנגלית.

הספר יצא אחרי מותו של המחבר (3 באפריל 1937). כונסו בו עבודותיו העיוניות: מאמרים שנדפסו ושרטוטים שנשארו, מכתבים בעלי אויף פולקלוריסטי.

התבן: דאס ייד. פאלקסליד. 2 זאמלונגען ייד. פאלקס לידער. פאלקסגעזאנג און פאלקסליד. ווא אלט זיינען אינדזערע ליבעלידער? צום אויפקום פון ייד. טאנצליד.

פון דעם ייד. פאלקלאר אין בורגלאנד. פרץ, דער זאמלער פון ייד. פאלקסליד. פלענער פאר דער עטנאגראפישער געזעלשאפט אויפן נאמען פון אנטק. העגן א פראגראם פארן פאלקלאר-זאמלער. צו הילף דער זאמלער. אנאליז

פון גינזבורג-מארקע זאמלונג פאלקסלידער. נאטיצן העגן ייד. טאנצליד. באמערקונגען העגן עטלעכע פאלקסלידער. פירושם אויף 24 לידער. פאלקסליד און פאלקסטימלעך

ליד. העגן דעם פאלקסליד פון א ליטערארישן אפשטאם. מאפולער, אבער ניש קיין פאלקסליד. "פאלקס-קענטעניש", פאלקלאריסטיק און עטנאגראפיע. פראדוקציע און רע-פראדוקציע אין פאלקלאר. די טעאריע פון "רעפראדוקציע"

ביי סאמעטישע ייד. פאלקלאריסטיק. העגן ייד. פאלקס מעשיות. פאראלעלן צו ייד. פאלקס-מעשיות. פאראלעלן צום מעשה-יבון און צו העברעאיש פארשריבענע פאלקס-מעשיות. העגן ייד. היצן. פאראלעלן צו ייד. מינהגים

און סגולות. בריוו צו היינרייכן, ג. עפשטיין, ח. כאיעסו, ש. ז. פיפער, מ. היינרייך: נאכווארט.

1574 Weiner, Lazar. Songs. New York, Metro Music, (1948). 46. [2] p., notes. 4°.

הסכסס מתחת לתים ביוזית באותיות לטיניות ובתרגום אנגלי ובסוף הספר לחד ביוזית באותיות עבריות.

בלשנות

1575 Beer, Georg. Hebräische Grammatik ... 2., völlig neubearb. Aufl. von Rudolf Meyer. Bd. 1: Schrift-, Laut- und Formenlehre I. Berlin, W. de Gruyter, 1952. 157 p. 8°.

= Sammlung Göschen, Bd. 763/763a

1576 Driver, G[odfrey Rolles]. The Hebrew scrolls from the neighbourhood of Jericho and the Dead Sea. London, G. Cumberlege, Oxford

- 1583 בערגנער, הערץ. א שטאט אין פוילן
(ראמאן. בוך 1 : צווישן צוויי מלחמות. מעלבון,
(דפוס) "עקצעלסאר" 1950. 516 ע"י 8°.
כולל תאור העיר טיטשבי (גליציה) עיר מולדתו של
המחבר.
- 1584 בראנשטיין, יחזקאל. יא און נישטיגין :
אימפרעסיעס פון א לייענער. (Los Angeles, 1953).
254 ע"י פורטרט. 8°.
- המדרות : די בלוטיקע מגילה (12 מאמרים על ספרים
<ספורים או שירים> ע"ד השואה). דיכטער און דיכ-
טונג (על מגר, סוצקבר, סבצניק ואחרים). אין פאר-
כישופסין קרייז (4 מאמרים). אין דעם ליכטפלק (4
מאמרים). גלגולים. גורל פון דיכטער.
- 1585 בריקס, ירחמיאל. אויף קידוש השם, און
אנדערע דערציילונגען. מיט א הקדמה פון א. מוקדוני.
ניו יארק, ירחמיאל בריקס בוך קאמפניטעט, 1952. 144
ע"י פורטרט. 8°.
- ספרים מחיי היהודים בפולין בשנות השואה.
- 1586 גאדינער, שמואל. זאחעלער טראקט, און
אנדערע דערציילונגען. New York, איקוף, (1950). 247,
[1] ע"י פורטרט. 8°.
- המחבר (1893—1941), מספר סובסטייהודי, נפל בקרב
במלחמת העולם השנייה.
- 1587 גאלדקארן, י. ליטערארישע סילועטן. מינכען,
"קולטוריאמט ביים צענטראליקאמפניטעט", 1949. 92, [1]
ע"י 8°.
- התכן : מענדעלע, פרץ, וויסענבערג, יהואש, מ. ל.
האלפערן, מ. נאדיר. לייוויק, גלאטשטיין. לעיעלעס.
מאנגער, גראדע.
- 1588 גליק, הירש. לידער און טאעמעס. מיט אן
אריינסיר פון נחמן מייזלי. ניו יארק, איקוף, (1953).
62 ע"י 8°.
- המבוא של ג. מייזלי : הירש גליק, זיין לעבן און
שאפן. ע"י 11—40. ה. גליק, משורר הגיטו, מחבר השיר
הידוע "זאג נישט קיינמאל, אז דו גייסט דעם לעצטן חורבן".
- 1589 געלבארט, וואלף. אויף צוויי קאנטינענטן :
א ראמאן אין צוויי טיילן. [ניו יארק], דפוס מ. ס.
גראסמאן, 1941. 232 ע"י 8°.
- מחיי המהגרים היהודים מפולין באה"ב במאה העשרים.
- 1590 דייטש, מאטעס. מאנדלברויטיידיש. (צווישן
פראנץ און ליד). Los Angeles, 1952. 111, [1] ע"י
ציורים. 8°. שירים ומאמר אחד.
- 1591 דיימאנדשטיין, ב[אריס]. געזאמעלטע דרא-
מען. באנד 1. טאהאנגא, קאליפ. "ליטערארישע העפטן",
1951. 96 ע"י 8°.
- 1592 ווארזאנער, שלמה. זיין : לידער. מינכן,
"ניוועלט", 1948. 64, [2] ע"י 8°.
- 1593 טשעמני, מלך. פוילישע יידן : דערציילונגען.
בוענאס איירעס, ארויסגעגעבן מיט דער הילף פון פארבאנד
פון הארשענער און פראנער יידן אין ארגענטינע, 1952.
חשי"ג. 319, [1] ע"י פורטרט. 8°. שער נוסף בספרדית.
- המדרות : מענטשן און פיגורן. פוילן איז פארלוירן.
טאריט-הפליטה. בייערן ניינצ'פוסציק.
- 1594 כהן, יעקב. צו א גי לעבן : דערציילונגען.
טאריין, "שאפניק", 1953. 126 ע"י 8°.
כולל 11 ספרים.
- 1595 מינקאוויטש, גרשון. געזאמעלטע נאזעלן.
האזאנע, (דפוס ר. באנדאר), 1952. 24 ע"י 8°.
- 1596 מענדעלע מוכר ספרים. געקליבענע חזקת.
באנד 5 : (צוריק אהיים און אנדערע דערציילונגען).
[ניו יארק], איקוף, (1949). 285 ע"י 8°.
- עין גם ק. ס. כרך כ"ו ע"י 58.
- התכן : ג. מייזלי : צום לייענער. צוריק אהיים, די
אלטע מעשה. שם און יפת אין א האגאן. בישיבה של
מעלה ובישיבה של מטה. אין א שטורעם צייט. בשעת
דער מהומה. די נשרפים. ספר הגלגולים. א שטאט אין
מזרח-האנט.
- 1597 נודעלמאן, מ. כ"בין אלרייס — איך מאך
א לעבען ! הומאריסטישע מאנאלאגען פון א "גרניעס"
אין אמעריקע. ניו יורק, (דפוס שולוינגר), 1951. 96
ע"י 8°.
- 1598 נייגער, ש[מואל]. י. ל. פרץ : זיין לעבן,
זיין פירנדיקע פערזענלעכקייט, זיינע העברעאישע און
יידישע שריפטן, זיין חורבן. בוענאס איירעס, ארגענטי-
נער אפטייל פון אלזעלעכען יידישן קולטור-קאנגרעס,

1607 Feuchtwanger, Lion. Jud Süß ; Roman- (Frankfurt a. M.), Frankfurter Verlagsanstalt, (c1952). 505, [1] p. 8°.

"Die wichtigsten Romane Lion Feuchtwangers". p. [506].

תרגום עברי ע"י ק. ס. שנה ו' ע' 306 ר' 441.

1608 Gilner, Elias. Prince of Israel: a novel on Bar-Kokba's uprising against Rome. New York, Exposition Press, (c1952). 347 p. 8°.

1609 Hauptmann, Gerhart. Die Finsternisse ; requiem, with an essay by Walter A. Reischart. [Ann Arbor, Mich.], 1947. 1 p. l. 28 p., 1 l. 4°.

הרקוואם נכתב בשנת 1937 לזכרו של ידיו היהודי של המחבר, מכס פינקוס, עסקן צבורי חשוב בנויטשטדט ואורת נכבד של העיר לפני תקופת היטלר. יצירה זו מעידה על יחסו השלילי של הסופר לרדיפות היהודים.

1610 Hughes, Rupert. The giant wakes ; a novel about Samuel Gompers. Los Angeles. Borden Pub. Co., 1950. 3 p. l., 294 p. 8°.

ש. גומפרס (1850 אנגליה — 1924 סן אנטוניו טקסס באה"ב) יהודי מנהיג פועלים באה"ב, ייסד Amer. Federation of Labour ועמד בראשה במשך שנים רבות.

1611 Kramstyck, Sophie. On vit comme on peut ... l'épopée d'une grande famille juive. Roman traduit de l'allemand par Denise Nast. Paris, R. Julliard, (1952). 590 p., 1 l. 8°.

את המקור ע"י ק. ס. שנה כ"ח ע' 181. רומן מחי היהודים בגרמניה במאה העשרים עד סוף מלחמת עולם ב'.

1612 Meadows, Leon R[enfroe]. Moses and other biblical poems. New York, Exposition Press, (c1950). 64 p. 8°.

1613 Mossenson, Igal. La epopeya del Neguev. Traducción directa del hebreo de Itzjak Navon y Abramino Seroussi, Mexico,

חשי"ב. 665 [צ"ל 565] 3 ע' לוח'פורטרט. 8°.
שער נוסף בספרדית.

המזירות : אריסור. א' : זמאשטש. ב' : זארשע.
ג' : חסידשע און פאלקסטימליכע מעשיות. ד' : פערזענ' לעבקיט. ה' : פרזעס לעבן נאכן טויט.

1599 סיימאן, שלמה. אמאליקע יידן. בוענאס איירעס, "יידבוך", 1952. 188 ע' פורטרט. 8°.
שער נוסף בלועזית. — ספורים.

1600 סלאוועס, ח[יים]. די יינהס און דער חאלפיש.
פאלקסשפיל אין דריי אקטן. פאריז, "אויפסניי", (1953). 117 [1] ע' 8°.

1601 סעמקאף-באדער, שיינע-רחל. אין געראד
גל פונ'ם לעבן : דערציילונגען און נאמעלעטן. באנד 1-2. (New York). שיינע-רחל פאבלישינג קאמפני, 1949. 253 ע' לוח'פורטרט ; 287 ע' 8°.
שער נוסף באנגלית.

1602 פאטאש, רקודת. פון קרוין-טאל : לידער.
לאנדאן, סי. עובד, 1952. 110 ע' פורטרט. 8°.

1603 פאפיערניקאוו, י[וסף]. געקליבענע לידער : פון היים, בונט, קריג און חורבן. New York, איקוף [השי"ן], 259 [2] ע' 8°.

1604 קאברין, לעאן. דראמאטישע שריפטן. ניו יארק, איקוף, 1952. xxxvii, [7]-416 [2] ע' פורטרט. 8°.

התבן : ס. קאברין (אלמנת המחבר) : צו דער דערשיינונג פון די דראמאטישע שריפטן. י. ענטין : ל. קאברין דער דראמאטורג ע' 1-xxvii. — יאנקל ביילא. דער גאלדענער שטראם. די נעקסטדארקע. דעם דאקטארס הייבער. צוריק צו זיין פאלק. דאס אייביקע פיינער. איינער פון זיי (קאברניס סאמע לעצטע דערציילונג).

1605 קליגה, קעהאס. מיינע ליבע-בריוועלעך צו פרומעסן, דעם ראשישיבהס טאכטער. בוענאס איירעס, 1952. 139 [5] ע' 8°.
שער נוסף בלועזית. שירים.

ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים

1606 Eldrige, Paul. I bring a sword. New York, Fine Editions Press, 1945. 40 p. 8°.
שירים, אחדים מהם בעלי תכן יהודי.

Illustrations by Jessie B. Robinson. New York, Bloch, 1953, 128 p., illus. 8°.

ספור לבניהנעורים על מדינת ישראל.

חנוך והוראה

1619 בעז[פראוואני]. ת. פראגראם פון יידישער געשיכטע פאר די י. ל. פרזישולן פון ארבעטער-רייג. <אלטערטום און מיטלאלטער>. ניריארק, בילדונגס קאמיטעט פון ארבעטער-רייג. 1952. 164 ע. 8°.

שער נוסף באנגליה.

1620 Forman, Max L. Ideas that work: pin-up programs for special occasions ... Illustrations by Richard G. Fish. New York, Bloch Pub. Co., 1952. XXVII p., 1 l., 229 p., illus. 8°.

תכניות לנשאים יהודיים.

ספרי למוד

1621 תנ"ך. תורה. חומש. [א]: סדרה בראשית-ניריווק, ועדת הישיבות בהשתתפות ועד החנוך היהודי, תשי"ב. [2], 60, [2] ע. 8°. שער נוסף באנגליה.

נספח: תרגילון [מאת] שמשון א. איסרוב בהשתתפות ... אברהם אסקין. [א-ג]: סדרה בראשית-לילך. 3 חוברות. ניריווק, תשי"ב, [3], 61; [1], 27; [1], 23 ע.

1622 Rieger, Eliezer. Modern Hebrew. New York, Philosophical Library, (c1953). 2 p. l., 156 p., tab. 8°.

הספר נועד לשמש מורה דרך למורי עברית ולמחברי ספרי למוד.

(typ. Talleres gráficos de la Editorial Intercontinental, 1952). 103, [1] p. 8°.

(Colección teatro contemporáneo).

תרגום ספרדי של המחזה „בערכות הגב“: עין קי. ס. שנה כ"ו ע' 23, שם גם ציון.

1614 Scholz, Wilhelm von. Der Weg nach Illok; Roman. (Gütersloh), Bertelsmann, 1952. 508 p. 8°.

רומן היסטורי מחיי גרמניה במאה ה-19. מסופר גם על הגורלות שהביא על היהודים יהון קפיטטרנו, שליח האמפיטור. הספר נאסר בגרמניה בימי היטלר.

1615 Shalom Aleichem. Wandering star, translated by Frances Butwin. New York, Crown Publishers Inc., (c1952). 3 p. l., 314 p. 8°.

בראש השער: Sholom Aleichem. תרגום אנגלי של „בלאנוצענע שטערן“.

ספרות הנוער

1616 רובל, הדסה הכבאים: ספור... מצויר על ידי אילה גויסמין. ניו יורק, ועד החנוך היהודי, 1952. דף. 4°. לילדים.

1617 רובל, הדסה. הרכבת: ספור... מצויר על ידי ג'ון טפין. ניו יורק, ועד החנוך היהודי, 1951. דף. 4°. לילדים.

1618 Braverman, Mrs. Libbie (Levin). Children of freedom, by Libbie L. Braverman.

בתוך כתבי עת

בסדור זה ירשם תכן כתבי־עת במדעי היהדות בעברית ובלועזית, וגם מאמרים בודדים מענייני־היהדות מתוך כתבי־עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונים חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים וקבצים“.

- אורלוגין. 8. מרחביה, מאי 1953. — מ. זולאי : האסכולה הפייסטית של ר' סצדיה גאון (209'197). — מ. סיסטר : מקורות עממיים ביצירתו של ישעיה בן אמוץ (216'209).
- הארץ. 10363. תל־אביב, כט אלול תשיג 9.א.53. — ז. גנון : מהו תשל'ך ? (9). 10403. תל אביב, כא חשון תשיד 30.א.53. — ח. ווייצמן : דאגות השעה וחזון העתיד בארבעה מכתבים אישיים אל ידידים (3). [שני מכתבים אל בלאש דאגדיל, אמריל ומאי 1938, ושנים אל פליכס פרנקפורטר, דצמבר 1944 ומרס 1948].
- [הארץ]. תרבות וספרות. תל אביב, 17.vii.53. — מ. גוטשטיין : אגרות ותפלין מימי בריכותבא (1). 9.א. — מאוצר השירה והפיוט, קנ : מ. זולאי : תענה ותשמעה (2). 18.א. — א. מ. הברמן : מכתב מתקופת בריכותבא (1). — מאוצר וכו', קנא : מ. זולאי : מתפילת אליהו על הר הכרמל (1). 30.א. — מאוצר וכו', קנב : מ. זולאי : אם גט לבך ... (1). 23.א. — י. י. רבינוביץ : טיבו של „המכתב“ מתקופת בריכותבא (1). 30.א. — י. ד. וילהלם : שלשה מכתבים לר' יעקב רייפמן [אל הרב י. ל. לויזון] (1). 27.א. — א. מ. הברמן : על התפלין בחיבת קומראן (1). 4.א. — מאוצר וכו', קנב : מ. זולאי : מי היכה את היונים בימי החשמונאים ? (1). [ששה קטעים מפיוטים לחנוכה, נזכרים כוהנה אימר כמצוות היונים].
- בחינות. 5. ירושלים. קיץ תשיג. — ש. צמח : במוצאי בוקר וערב [ד"ר יעקב קלצקין, כתבים] (19'25). — י. מ. גרינץ : המשל הקדמוני [מאת יצחק בן שלמה בן סהולה] (43'39). — א. ז. כרישי : על הינה בעברית (56'44). — י. בראנו : תלמוד ככלי
- בעברית (73'68). — א. מ. הברמן : המקרא המסורתי והאוניברסיטאי ב„הוצאת ירושלים“ (81'73). בטרם. יא. כא. ירושלים, כג חשון תשיד. — י. למון : שרידי היהודים בפולין (14'12).
- בית חיים שטורמן. ידיעות המכון. 13. ציף חרוד, אלול תשיג. — ז. צורי : הפעולה הארכיאולוגית בחבל גלבע—בית שאן (28'25). — מתן שמות עבריים לפרטי־הנוף באזורים הגלבע ובית־שאן (32'30).
- בצרון. יד. ז. ניוירק, תמוז תשיג. — א. שטיינמן : רבי של שבת [ר' מנדל מקוצק] (133'126). — י. נדבה : הסרגדיה של בית הרצל (144'137). ח. אב־אלול. — ש. ברנשטיין : פיוטים בלתי ידועים לימים נוראים (204'198). — ר. יונס : התערוכה „מארץ התניף“ בבית־הנכא לאמנות „מיסריפ־ליטן“ (205'208). — ח. הריס : שיטה מחודשת ומתוקנת בנגינת בית־הכנסת (214'209).
- גזית. יג. אִב. תל־אביב, תשרי־חשון תשיד. — א. א. הלוי : אלכסנדר מקדון באגדה (24'22).
- גליונות. כט. ח. תל־אביב, תמוז תשיג. — מאגרותיו של ח. נ. ביאליק (90'89). [אגרת לש. בן ציון־גוטמן משנת תרס"ן].
- הדאר. לב. כט. ניוירק, ו תמוז תשיג. — ש. אברמסון : אגרת תימן (610'609). לב. יב מנחם־אב. — ש. ברנשטיין : קינה ספרדית לתשעה באב „אויה לי כי חילי נקצר“ (658'657). לה. כז אלול. — ש. ברנשטיין : משירי ר' משה אבן עזרא ליום־הכיפורים (715'714). לו. ט תשרי תשיד. — י. צוזמר : פתיחת הספרדים לתפילת נעילה „אל נורא עלילה“ (758).
- דבר. 8655. תל אביב, כ כסלו תשיד 27.א.53. — י. הרון : חלוצי מפעל החולה לפני שבועים שנה (2).

דפים. ג. יוהנסבורג, סיון תשיג. — ז. ריבאק :
התהוות הישוב העברי בדרום אפריקה ותולדותיו (16,
18 ; ד : 17'16 ; ד, א"ב : 23'22).
דפים רפואיים. יב. כ"ג. תל-אביב, תשרי תשיג. —
ה. ליכטנשטיין : העליה ההמונית והתחלואה השחפתית
(115'104). — י. זיידה : טוביה הכהן הרופא <300
שנה להיחלוד> (216'209).
זמנים לספרות ואמנות. מוסף לגל' 7. ט תשרי
תשיג 18. — מ. ז. סולה : המקורות הפילוסופיים
של "כתר מלכות" (1).
חקרי עבודה. ז. כ"ג. תל-אביב, אלול תשיג. —
א. טרסקובר : קוי יסוד בסוציולוגיה של ההגירה
במינו (88'75).
חרות. 1537. תל-אביב, כס אלול תשיג 9. —
א. גולדברג : על הלשון ומונחי המשפט במדינה (7, 8).
1552. כא תשרי תשיג 30. — מ. הלפרין :
תקון הגשם <מתוך תכלאל כ"י משנת אתתקנו...>
"שפעת רביבים יוריד מזבוליו..." (5).
הטבע והארץ. י. ו. תל-אביב, סיון תשיג. — א.
שמאלי : צפרי א"י מבחינה אויסוציולוגית (287'281). —
מ. קסטרנולצמן : סקירה ביבליוגרפית על הספרות
הלועזית בידיעת הארץ <ארכיאולוגיה> 1950-1948 (319'
328 ; ז : 399'389).
ה. אב. — י. כרמין : התאנה (362'352). — מ.
גון : בקעת טבעיה (389'385).
טכניקה ומדע. טו. יב. תל-אביב, אלול תשיג. —
י. זיידה : אנגילו היילפרין, חוקר טבע יהודי (3'2 ;
10). — מ. לוי : שיחי המדבר בישראל <מקור
פוטנציאלי לצלולות> (7). — י. כצנלסון : סיכום
הגשמים בשנת תשיג <1952/53> (9'8).

אברהם אבינו (23'22). — ש. באמברגר : חברה קדישא
שאנה "חברה קדישא" (25'23). — מ. ד. גאון : חברה
הדדית לצומות משותפים (28'26). — ד. סדן : יציב
פתגם (33'29). — ש. רובינשטיין : משלי עם ביידיש
(35'33). — מ. גרונוואלד : משל הכלב בפולקלור
הספרדים (36). — י. רצחבי : אחודה נא <לקט חירות>
עם מתוך אוסף ר' סעיד לוי התימני ז"ל (41'36). —
מ. שתף : "לשון קודש" בשפת סוחרי הבהמות בהולנדיה
(46'42). — ל. יוסטוב : שקר אין לו רגלים (46'
48). — ג. וואסרמן : יהדות לטביה בחורבנה (49'
51). — י. נאכט : זכרונות מעיר מולדתי יאס (53'52).
— ג. פ. לוצאטו : לתולדות קהילת קוניליאנו (54'
56). — מ. מוסלר : בעקבות בית כנסת ישן באנטוורפן
(58'57). — שלוש-עשר כינויים של ערים וארצות
(59'58). — א. ריבלין : בין צפת וירושלים (59). —
ע. למד : העולים בעיני איש-העיריה קראחה (59). —
ש. שניידר : מוחלי מחילה דק"ק רוי'אנקה (60). — א.
כין : הפריץ (64'61). — ח. גלעד <גולדפריד> : "דייג"
(65'64). — ע. ברושי : רבותי שבליסקובה (68'66). —
מ. מוסלר : רבי הראשון ר' אליהו דוד בסטריזוב
(69). — י. כרמן : מתורתו של הרב לפורים (70). —
א. פוליבה : משיחות קריץ (71'70). — י. פגי :
פרשת "חונא" <תוספות> (72'71). — שירי עם וזמר
(79'73). — תוינגינה (84'81).
כתבים. תחנה לחקר החקלאות, מדינת ישראל. כ"ג.
רחובות, סבת תשיג. — ש. רביקוביץ : קרקעות אוליים
בנגב <החלק הצפוני> (36'1). — צ. אבידב : מחקרים
בביולוגיה ובאקולוגיה של עש-התפוח בישראל (189'155).
לוח הארץ לשנת תשיג. תל-אביב, 1953. — א. צ.
גרינברג : משא וגבל (63'1). — סקירות שנתיים
(126'5). — דברי מחשבה (160'127). — ספרות (161'
284). — המדור השימושי (307'285). — מדינת ישראל
(427'308).
לוח הקואופרציה של מדינת ישראל. 24. תל-
אביב, תשיג. — נקודותינו (71'48). — הקואופרציה
בארצנו (202'72). — דע את משק ארצך ! (209'203). —
בשנת הויכל למות הרצל (234'211). — שער הלשון
(266'235).
לשוננו לעם. ד. ח"ט. ירושלים, תמוז-אב תשיג. —
ח"ב ריון : על סטאנארד ונורמה. על תהליכים ושגיאות

ידע"עם. ב. א. תל-אביב, תשרי תשיג. — א. ש.
הרשום : מנהג בני רומי <נוסח התפילות של האיטלקים>
(6'3). — י. לוינסקי : נהר וים עוצרים דם <מתוך
"לקט רפואות עם לעצור דם"> (12'7). — ד. ברלינג :
ואלה שמות בני ישראל (15'13). — י. רבאק : לפים
המלאכה שם המשפחה (17'15). — מ. א. בריוודא :
על החתום (21'18). — א. פריצקר : בריתו של

ידידע"עם. ב. א. תל-אביב, תשרי תשיג. — א. ש.
הרשום : מנהג בני רומי <נוסח התפילות של האיטלקים>
(6'3). — י. לוינסקי : נהר וים עוצרים דם <מתוך
"לקט רפואות עם לעצור דם"> (12'7). — ד. ברלינג :
ואלה שמות בני ישראל (15'13). — י. רבאק : לפים
המלאכה שם המשפחה (17'15). — מ. א. בריוודא :
על החתום (21'18). — א. פריצקר : בריתו של

ידידע"עם. ב. א. תל-אביב, תשרי תשיג. — א. ש.
הרשום : מנהג בני רומי <נוסח התפילות של האיטלקים>
(6'3). — י. לוינסקי : נהר וים עוצרים דם <מתוך
"לקט רפואות עם לעצור דם"> (12'7). — ד. ברלינג :
ואלה שמות בני ישראל (15'13). — י. רבאק : לפים
המלאכה שם המשפחה (17'15). — מ. א. בריוודא :
על החתום (21'18). — א. פריצקר : בריתו של

ידידע"עם. ב. א. תל-אביב, תשרי תשיג. — א. ש.
הרשום : מנהג בני רומי <נוסח התפילות של האיטלקים>
(6'3). — י. לוינסקי : נהר וים עוצרים דם <מתוך
"לקט רפואות עם לעצור דם"> (12'7). — ד. ברלינג :
ואלה שמות בני ישראל (15'13). — י. רבאק : לפים
המלאכה שם המשפחה (17'15). — מ. א. בריוודא :
על החתום (21'18). — א. פריצקר : בריתו של

— י. בלאו : הפתיחה הערבית ל"תחכמוני" (56'47). —
נ. בן-מנחם : מעשה נסים על ראב"ע (80'60).

מחברת : בטאון הברת כ"ח. 2, 85. ירושלים.
סיון-אלול תשי"ג. — י. ר. מלכו : לדמותו וזהותו של
ברוכיה רוסו, הוא צוסמאן באבה מאבות התנועה
השכחאית בשלונקי (99'97). — א. בן-יעקב : לתולדות
יהודי בוכארה בירושלים (108'105).

מערכות. עו. תלאביב, שבת תשי"ג. — ח. עטרון :
מדינה שקדמה למדינתנו <מלכות-ירושלים> הצלבנית
(81'70).

עו. ניסן. — קאקון, כיבושו של כפר וההחזקה בו
(21'9). מ. אל-רוסאן : קרבות צמק אילון (89'86).

סיני, לג. יא. ירושלים, אב תשי"ג. — י. ל. מימון :
פרקי זכרונות על הציוניות (281'257). — גליון הרמב"ם
לר' עקיבא איגר (285'282). — ב. מ. ח. עוזיאל :
הערות לתלמוד בבלי (289'286). — ש. גורן : תחומין
במחנה צבאי (298'290). — ד. מלאכי : חדושים וביאורים
בירושלמי סנהדרין (301'299). — ח. בר-דרומא : לתחומי
ארץ-ישראל (311'302). — א. מ. הברמן : מסעות החכם
האבי"ר <= הרב אברהם ב"ר ישראל רזאנס > לארץ
הקדושה (319'312). — פ. בן יאיר : תרומה להיסטוריה
של יהדות אנגליה (320'319).

יב. אליל. — י. ל. מימון : פרקי זכרונות על
הציוניות (348'321). — ר. מרגליות : הרמב"ם והזוהר
(354'349). — מ. הכהן : תולדות התנא איסי בן יהודה
(364'355). — י. ז. כהנא : ספרי הקיצורים מבחינת
הסמכות (372'365). — א. מ. הברמן : מסעות החכם
האבי"ר <= הרב אברהם ב"ר ישראל רזאנס > לארץ
הקדושה (382'373). — ב. רייכר : דעת היחיד ודעת
הרבים (384'383).

לד. א.ג. תשרי-בסליו תשי"ד. — י. רפאל : שנים
שהלכו [הרב עוזיאל ז"ל, הרב אסף ז"ל] (10'1). —
ב. מ. ח. עוזיאל : אהבת התורה (14'11). — ש. אסף :
מהותן של חכמי איטליה הראשונים (40'15). — י. ל.
ביאלר : שביל הזמר הכחול (46'41). — י. ל. מימון :
עס הספר יאצרות ספריו (66'47). — ה. ליפשיץ :
האדם בישראל — במשנת הראי"ה קיק (71'67). —
פ. פלאי : שיר לספר העברי (74'72). — י. חלפסברג :
מרכז רוחני (81'75). — ז. פישמן : יסודות בית הספרים
(95'82). — י. ז. כהנא : קניית ומכירת ספרים בהלכה

<סוף> (11'3). — ז. בן-חיים : על שימוש הביטוי
"יש לי" (16'11). — י. פרץ : ליקויי לשון והסדרת
לשון (20'16). — מ. אלטבאואר : פרקים בחקר שמות
<1. שמות עבריים של כלבים> (27'21). — מ. מדן :
העברית והלשונות הקרובות לה. ה. התנאים הגרונים :
ח. ע. (31'28). — ג. ברגרין : בירורי לשון. א. אפילו,
אפילו אס' (37'32). — מ. הלד : מלים עבריות ומק-
בילותיהן באנגריה, ג' (41'37). — א. אברונין :
מגניו הלשון, לשונות מן המדרש (43'42).

י. אליל. — ג. ברגרין : בירורי לשון. ג. ניתוספו,
ניתוספו (13'7). — מ. אלטבאואר : יסודות סלאביים
בשמות-מקומות ובשמות-משפחה בישראל (20'13). —
ע. איתן : switch... וסמכויות האקדמיה (24'20). —
חוק המוסד העליון ללשון העברית, תשי"ג 1953 (27'24).

מבפנים. טו. ד. עין-חרוד, תמוז תשי"ג. — ש. אבי-
יפתח, ע. אלון : לחקר מצדה <א"ב> (476'468). —
א. שרון : המגמות החברתיות במרד הגדול (477'
484). — א. חפץ : ימיה האחרונים של בית-הערכה
(543'525).

יו. א"ב. כסלו תשי"ד. — ד. אלון : נחלת שבת
שמעון (116'100).

מגילות. יג. ירושלים, אב תשי"ג. — א. גרבל :
לעגי לשון : משהו על ה"סלנג" העברי (87'77).

מגמות. ד. 4. ירושלים, תמוז תשי"ג. — י. ליטבק :
(א) קליטת עולים צעירים מצפון אפריקה ; (ב) הכשרה
מקצועית לנוער השכינות והמעברות (379'363). —
א. סימון : על כנכה החינוך היסודי בעיר עולים אחת
(393'380).

ה. 1. חשון תשי"ד. — י. רפפורט : לבירור דרכה של
"עלית הנוער" ומקומה בחינוך בישראל (77'50).

מולד. יא. 62'61. תלאביב, אב-אליל תשי"ג. — י.
ויץ : עלי-פני מושבות היהודים בארגנטינה (44'32). —
מ. ולנשטין : חומר לשוני במגילות יפה-המלח (70'
72). — א. בייך : דרכה של "התקווה" (90'88).
64. חשון תשי"ד. — א. שטיינמן : מהי חסידות
(188'181).

מחברות לספרות. ה. כ"ג. תלאביב, אדר תשי"ג. —
א. מ. הברמן : ההקדשות לספר "תחכמוני" (46'39).

שבילי החנוך. 13, 4. ניריורקי קיץ תשיג. —
 ח. ז. ריינס : לתולדות התמיכה בלומדי תורה (201)
 214. — מ. מ. אולשטיין : התפתחותה המקצועית
 של ההוראה העברית באמריקה (225'215).
 שנתון חרות. תשיג. תל-אביב. — סקירות (35)
 156. — שירה וספרות (346'159). — מדינת ישראל
 396'354. — הנזות החרות (461'397).

שנתון הממשלה. [ת]. תשיג. הקריה, ע"ה תשיג. —
 ד. בן-גוריון : נצה ישראל (43'7). — ממשלת ישראל ;
 הכנסת השנייה : נשיא המדינה ; משרי הממשלה ;
 הנהלת ההסתדרות הציונית והסוכנות ; הקרנות הלא-
 מיות ; הרבנים בישראל (184'1). — סקירות מיוחדות :
 העליה וקליטתה ; ההתיישבות החקלאית ; ההתפתחות
 הכלכלית בשנות 1951 ו-1952 ; פעילות המדע בישראל ;
 מחיקי ישראל ; רשימונים גיאוגרפיים (268'186). —
 ביבליוגרפיה (292'269). — מודעות ופרסומים (350'293).
 שערים. 689. תל אביב, יג כסלו תשיג 20.א. —
 ק. כ. : רשימה ביבליוגרפית [של כתי ר' אברהם
 ישעיה קרליק, בעל "חזון איש" (6)].

תן שין יוד דלת : שנתון דבר. תל-אביב, תשיג.
 504 ע. — י. בן-צבי : למוצאם הישראלי של המלחים
 בארצנו (294'283). — ע. בן-גוריון : קדמות השומרונים
 318'303. — צ. ויסלבסקי : יעקב קלצקין (358'
 378). — ד. סדן : חגוי ניבים : 1. על כרעית הרגולת ;
 2. נשך וחומש (424'411). — ג. קרסל : ציגים ;
 א. "אם המושבות" בת שבעים וחמש ; ב. השעים שנה
 לעתונות הארצישראלית ; ג. יובל לפרעות קשינוב
 ולהצעת איגודה ; ד. תנועת הריפורמה באמריקה בת
 שמונים ; ה. מאה וחמשים שנה לשיבת חלוזין (467'
 481). — י. קלוזנר : סרופ' הרברט דאנבי — העברי"
 בין הנוצרים (504'497).

אידישער קעמפער. 34, נומ. 1023. ניריארק,
 ראש השנה תשיג. — א. מענעס : די אידיע פון
 מענטשלעכער חשיבות אין דער אידישער טראדיציע
 (97'92).

אפריקאנר אידישע צייטונג. 23, 37. יאהאנעסבורג.
 ערה"ש תשיג. — ש. ל. שניידערמאן : ווי אזוי די
 ניופארטער אידישע קהלה אין אמעריקע איז געגרינדעט

(109'96). — מ. הכהן : גורלו של ספר (121'110). —
 א. יערי : השאלת ספרים (136'122). — ש. וינגרטן :
 איסור הוצאת ספרים מארץ ישראל לחו"ל (144'137). —
 ר. מרגליות : כנויי חיבה לתורה (155'145). — מ.
 בניהו : ידיעות על הדפסת ספרים והפצתם באיטליה
 (202'156). — י. שפיגל : החברה הישראלית-ההוגרית
 הספרותית (208'203).

עיון. ד. ג. ירושלים, תמוז תשיג. — הצעות לחידושים
 בלשון הפילוסופית העברית (162).

על המשמר. 3053. תל-אביב, יט אב תשיג 31.VII.53.
 "גליון העשור". 22 ע'.

עתון אגודת האינגליזנים והארכיטקטים ב"
 ישראל. יא. ג. תל-אביב, תשרי-תשנן תשיג. — ב.
 ספיר : "ואל" — קברו של קדוש (7'6).

הצופה. 4761. תל-אביב, כו אב תשיג 7.VIII.53. —
 א. ביליק : מתנ"ך וויניציאה עד תנ"ך ירושלים (5)
 יו אלו : 5).

ציון. יח. א"ב. ירושלים, תשיג. — י. גוסמן : על
 שירותו של ר' אלעזר ברבי שמעון אצל השלטונות
 הרומיים בארץ ישראל (5'1). — א. שייכר : שירי
 תהלה לכבוד נגיד אחר מבגד (13'6). — מ. זולאי :
 הערות מילואים למאמרו של שייכר (14'13). — י. כץ :
 סובלנות דתית בשיטתו של רבי מנחם המאירי בהלכה
 ובפילוסופיה (30'15). — ז. שייקובסקי : משלחותיהם
 של יהודי בורדו אל ועדת מאלורב <1788> ואל האספה
 הלאומית <1790> (79'31). — י. היילפרין : הכוזרים
 והשבטים הגנוזים באגרת חסדאי אבן-שפרוט אל מלך
 כוזר (82'80). — ש. אידלברג : חוקים גרמניים באחת
 המשובות של רבנו גרשום מאיר הגולה (87'83). —
 בארכיון הכללי לתולדות ישראל (88).

הרפואה. מה. ה. ירושלים, כא אלול תשיג. — פ.
 יקותיאל : סקירה אפידמיולוגית על מחלות מידבקות
 במדינת ישראל (116'113).

רפואה וטרינרית. י. ב. תל-אביב, אייר תשיג. —
 א. שושן : באחרית ימי התוא בארצנו (66'63).
 ג. אב. — א. שושן : מאימתי קורא התרגול
 בארצנו (125'123).

- Aevum.** 26. 3. Milano, May-June 1952. — A. Kurfess: *Wie sind die Fragmente der Oracula Sibyllina einzuordnen?* (228-35). — *Miscellanea: Ebrei e Israeliti.* — *L'altare del profumo in Es, 30, 1.* — *Gli studi di grammatica ebraica nel Rinascimento* (272-4).
27. 3. May-June 1953. — A. T. Serventi: *Eclissi in un testo neoassiro ed in alcuni luoghi biblici* (258-60).
- Africa.** 22. 2. London, April 1952. — A. M. Honeyman: *The letter-order of the Semitic alphabets in Africa and the Near East* (136-47).
- African Studies.** 12. 2. Johannesburg, June 1953. — C. M. N. White: *Notes on the circumcision rites of the Balovale tribes* (41-56).
- Ambix.** 3. 3-4. London, April 1949. — C. H. Josten: *Truth's golden harrow: an unpublished alchemical treatise by Robert Fludd* (91-150). *בין השאר על קבלה יהודית.*
- American Jewish Archives.** 5. 2. Cincinnati, June 1953. — H. Cohen: *Crisis and reaction: a study in Jewish group attitudes (1929-1939)* (71-113). — *American Jewry in 1753 and in 1853* (115-20). — S. B. Freehof: *An eighteenth-century American responsum [by Manuel Josephson]* (121-51).
- The American Journal of Comparative Law.** 2. 2. Baltimore, Spring 1953. — U. Yadin: *The proposed law of succession for Israel* (143-55).
- The American Journal of Sociology.** 59. 1. Chicago, July 1953. — C. Stopnicka Rosenthal: *Social stratification of the Jewish community in a small Polish town* (1-10).
- *American Scholar.** 22. 1. Williamsburg, Va., Winter 1952-53. — W. F. Albright: *The Dead-Sea scrolls.*
- געזאחרן (20 ; 63). — ה. אבט: *דער מנהג פון מראגן א קיטל* (34 ; 51).
- דווקא.** 4. נומ. 15-14. בוענאט איירעס, סבת-סיון תשי"ג. *"בערגסאן-נומער"*. — ג. סאקאלאט: *דער אפשטאם פון בערגסאנס משפחה* (81-74). — שטרייכן פון בערגסאנס לעבן (86-82). — ב. לעווין: *דער טוקמאנער מארטירער פראנציסקא מאלדאנארא דע סילחא* (106-87). — ח. גרינבערג: *באמערקונגען וועגן ספינאזאן אין דאס יידישע געוויסן* (124-128).
- דרום אפריקע.** 5. נומ. 10. יאהאנעסבורג, יוני 1953. — ל. סעלדמאן: *יידן פון יאהאנעסבורג, דער אפריקאנער, אינסער דער רעדאקציע פון ס. פאנעלסאן* (26-24 ; 11 ; 22-19 ; 12 ; 29-26 ; 6 ; 1 ; 26-24). נומ. 12. אויג. — מ. בירמאן: *די לעצטע יידישע קהילות אויסן ווייטן מורח; יידן אין בארביין, מאנדזשוריע אין אויף די גרענעצן פון קאריי* (17-15).
- יידישע קולטור.** 15. נומ. 6. ניויארק, יוני 1953. — ק. מרמר: *מאריס ראזענפעלדס בריוו צו קלמן מרמר. מיט דערקלערינגען* (30-25). — י. מעסטל: *70 יאר יידישער טעאטער-רעפערטואר אין אמעריקע* (42-38).
- די צוקונפט.** 58. נומ. 5. ניויארק, יולי-אוגוסט 1953. — ג. באדער: *די אנטליקע האלצישישע אסימילאציע אין די יידישע שטראסן* (330-328).
- Acta Orientalia.** 2. 2-3. Budapest, 1952. — May 1953. — P. Yekutieli, G. Kallner: *Infectious diseases in Israel 1950-1952* (139-46).
- Acta Orientalia.** 2. 2-3. Budapest, 1952. — I. Trencsényi-Waldapfel: *Une tragédie grecque à sujet biblique* (143-64).
- על מחזה יחזקאל איש אלכסנדריה.
- Actes du 11ème Congrès International de Philosophie. Proceedings of the 11th International Congress of Philosophy.** 11. Bruxelles, Aug. 1953. — S. H. Bergman: *Philosophy and religion* (11-17). — C. Lehmann: *Raison et foi à travers la philosophie juive* (63-69).
12. — H. Guggenheimer: *Die dialektische Philosophie im Talmud* (190-4).

federal movement (275-93). — D. J. Benjamin: Australia and the "Voice of Jacob" (294-308; 8: 350-72).

7. Aug. 1952. — M. Z. Forbes: Palestine appeals in the 'fifties and 'sixties (313-33). — D. J. Benjamin: New Zealand and the "Voice of Jacob" (334-50). — A. M. Cohen: The Jews of Tamworth — supplemental notes (350-60).

8. March 1953. — S. Schultz: Early Jewish settlers in Port Macquarie (341-9).

The Bible Translator. 4, 3. London, July 1953. — G. C. Aalders: Some aspects of Bible translation concerning the Old Testament (97-102). — F. F. Bruce: The Old Testament in Greek (129-35). — K. Grayston: A study of the word "sin". Part 1 — Old Testament (138-40).

Biblica. 34, 3. Roma, 1953. — R. Loewe: Herbert of Bosham's Commentary on Jerome's Hebrew Psalter <III> (275-98). — P. J. Henninger: Was bedeutet die rituelle Teilung eines Tieres in zwei Hälften? Zur Deutung von Gen. 15, 9 ff. (344-53).

Bibliotheca Orientalis. 8, 1. Leiden, Jan. 1951. — J. van der Ploeg: Les rouleaux de la Mer Morte. 1. M. Burrows: The Dead Sea scrolls of St. Mark's Monastery. Volume I: The Isaiah manuscript and the Habakkuk Commentary. 2. Le rouleau d'Habacuc de la grotte de 'Ain Fešha. 3. A. Dupont-Sommer: Aperçus préliminaires sur les manuscrits de la Mer Morte (1-13). — N. H. Tur-Sinai: Sabbat und Woche. 1. Der angebliche babylonische Ursprung des biblischen Sabbat; 2. Hamuštu; 3. Šapattu und Sabbat (14-24).

Bibliotheca Sacra. 110, 438. Dallas, Tex., April 1953. — M. F. Unger: The patriarchs and contemporary history (121-9; 439: 227-

Amif. 2, 14. Paris, Apr. 1953. — A. Reh: L'arbre généalogique d'une famille alsacienne [Reh] (46-57).

Ampurias. 14. Barcelona, 1952. — M. Almagro: Una nueva cultura de Palestina: el Usbaniense (184-6).

Al-Andalus. 18, 1. Madrid, 1953. — S. M. Stern: Some textual notes on the romance jaryas (133-40). — W. Maas: La "Relación esclava" del judío español Ibrahim b. Ya'qub al-Turtuši (212-4).

Archeologia. 4, 1950-51. Warszawa, 1953. — Kronika, S. Yeivin: Israel (161-3).

Archiv Orientální. 20, 3-4. Praha, 1952. — S. Donadoni: Una pergamena saidica dei Θρῆνοι di Geremia (400-06).

Archives d'Histoire du Droit Oriental. Revue Internationale des Droits de l'Antiquité. 2. Bruxelles, 1953. — J. Pirenne: Les institutions du peuple hébreu (109-149). — R. Dekkers: Epitomae (153-93). . . . V: Les Hébreux.

Asian Review. 49, 179. London, July 1953. — T. S. Simey: Social welfare in Israel (213-21).

180. Oct. — I. Berlin: Israel — a survey (290-306).

Australian Biblical Review. 2, 3-4. Melbourne, Sept.-Dec. 1952. — L. Morris: The biblical idea of atonement (83-95). — J. A. Thompson: The Book of the Covenant Ex. 21-23, in the light of modern archaeological research (97-107). — M. D. Goldman: The authorship of Jeremiah chap. 31 (108-110).

Australian Jewish Historical Society. 3, 6. Sydney, Dec. 1951. — D. J. Benjamin: Some treasures of the Great Synagogue (257-75). — H. H. Glass: Some Australian Jews and the

Baranki: A Roman-Byzantine burial cave in northern Palestine (55 p.).

Bulletin of the International Institute of Social History, Amsterdam. 2. Leiden, 1953. — H. Hirsch: Briefwechsel und Nachlass von Moses Hess (85-103).

Bulletin of the New York Public Library. 57, 7. New York, July 1953. — J. Bloch: Zacuto and his "Almanach perpetuum" (315-8).

Bulletin of the Research Council of Israel. 2, 4. Jerusalem, March «Sept.» 1953. — J. Neumann: Energy balance and evaporation from sweet water lakes of the Jordan Rift (337-57). — B. Komarovskiy: A comparative study of the Phytoplankton of several fish ponds [in the Beisan Valley] in relation to some of the essential constituents of the water (379-410). — M.-L. Furnestin: Sur quelques Chaetognathes d'Israel (411-4). — H. Meyer, E. Ben-Shlomo: A study of nutrition habits under rationing conditions in Israel (415-21). — M. Avnimelech: Studies on the Neogene of Israel. 1. A new pliocene outcrop in the central coastal plain of Israel (422-4).

The Catholic Biblical Quarterly. 15, 3. Washington, July 1953. — P. G. Duncker: The canon of the Old Testament at the Council of Trent (277-99). — E. O'Doherty: The "Conjectures [sur les Memoires originaux dont il paroit Moyse s'est servi pour composer le Livre de la Genèse]" of Jean Astruc, 1753 (300-04). — R. T. O'Callaghan: A note on the Canaanite background of Psalm 82 (311-14).

The Chicago Jewish Forum. 11, 4. Chicago, Summer 1953. — C. I. Glicksberg: Psychoanalysis and antisemitism (209-15).

12, 1. Fall. — A. A. Chiel: Rosh Pina synagogue [Winnipeg]. Early times (18-21). —

233). — A. A. MacRae: The scientific approach to the Old Testament (130-8; 439; 234-41).

The Bodleian Library Record. 4, 2. Oxford, Aug. 1952. — O. H. M. Lehmann: A Hebrew anonym [ספר אחרית השנים, ורשה תרנ"ג] (114-5).

Boletín de la Real Sociedad Geografica. 89, 4-6. Madrid, Apr.-June 1953. — F. de las Barras y de Aragón: Sobre el viaje al Sinai, de Taylor (216-34).

Boletín Informativo. 15, 43. Montevideo, 2. VIII. 1953. — Unsere alten Synagogen (11-16). 36 חמניות של בתי כנסיות שנחרבו על ידי הנאצים.

Bulletin du Musée de Beyrouth. 8. Paris, 1946-48. — M. Dunand: Une nouvelle version des inscriptions phéniciennes de Karatépe (17-36). — L. Burkhalter: Bibliographie préhistorique (129-53; 9: 7-51).

Bulletin Hispanique. 54, 3-4. Bordeaux, 1952. — H. V. Basso: Bibliografía sobre el judío-español (412-22).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 130. New Haven, April 1953. — W. F. Albright: New light from Egypt on the chronology and history of Israel and Judah (4-11). — R. B. Kallner-Amiran: Two notes on the repertoire of the Chalcolithic pottery of Palestine (11-14). — Correspondence with Professor Einar Gjerstad on the chronology of "Cypric" pottery from Early Iron levels in Palestine (22-26). — W. F. Albright: The traditional home of the Syrian Daniel (26-27).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. Supplementary Studies 15-16. New Haven, 1953. — O. R. Sellers, D. C.

The Expository Times. 55, 2. Edinburgh, Nov. 1953. — R. M. Wilson: Philo and the Fourth Gospel (47-49). — H. H. Rowley: The Copenhagen Old Testament congress (50-52).

Forschungen und Fortschritte. 27, 1. Berlin, July 1953. — A. Jirku: David, der "Häuptling" (28). דוד איננו שם פרטי, אלא תואר שפירושו "ראש השבט".

Fourth International Exhibition of Book Design. London, 1953. — Israel (30-36).

Frankfurter Hefte. 8, 7. Frankfurt, July 1953. — K. Gerstein, J. Wiernik: Belcec und Treblinka. Ein SS-Offizier und ein Jude berichten über die Todeslager in Polen (548-57).

Für ein Jüdisches Lehrhaus Zürich. 1. Zürich, Oct. 1951. — H. L. Goldschmidt: Philosophie aus den Quellen des Judentums (4 p.).

3. Sept. 1953. — Spinoza und der Baalschem, Bahnbrecher jüdischer Neuzeit (3-17).

The Geographical Journal. 119, 2. London, June 1953. — G. W. Murray: The land of Sinai (140-54).

Great Britain and the East. 69, 1841. London, May 1953. — Israel after five years. Hopes based on Negev's resources (19, 21).

Gregorianum. 34, 3. Roma, 1953. — F. Asensio: Sugerencias del Salmista "peregrino y extranjero" <Salm. 39, 13> (421-6).

The Harvard Theological Review. 46, 3. Cambridge, Mass., 1953. — W. D. Davies: "Knowledge" in the Dead Sea scrolls and Matthew 11, 25-30 (113-39). — J. M. Baumgarten: Sacrifice and worship among the Jewish sectarians of the Dead Sea <Qumran> scrolls (141-59).

P. Perlmutter: The Hasidim of Williamsburg (Brooklyn) (26-30).

Bulletin of the John Rylands Library. 36, 1. Manchester, Sept. 1953. — B. J. Roberts: The Dead Sea scrolls and the O. T. scriptures (75-96). — H. H. Rowley: The Book of Ezekiel in modern study (146-90).

Church Quarterly Review. 154, 312. London, July-Sept. 1953. — C. Lattey: Old Testament mysticism (315-21).

Commentary. 16, 1. New York, July 1953. — H. L. Ginsberg: The cave scrolls and the Jewish sects (77-81).

Ephemerides Theologicae Lovanienses. 29, 2-3. Louvain, April-Sept. 1953. — J. Dupont: L'utilisation apologetique de l'Ancien Testament dans les discours des Actes (289-327). — M. Haelvoet: La théophanie du Sinai. Analyse littéraire des récits d'Ex., 19-24 (374-97).

Eranos-Jahrbuch. 21. Zürich, 1953. — G. Scholem: Zur Entwicklungsgeschichte der kabbalistischen Konzeption der Schechinah (45-107).

Estudios Bíblicos. 12, 2. Madrid, April-June 1953. — A. Díez Macho: Cesará la "Torá" en la edad Mesianica? (115-58). — S. Muñoz Iglesias: El llamado sentido típico no es estrictamente sentido bíblico viejo-testamentario (159-83). — J. Enciso: Mizmor, shir y maskil (185-94).

Les Études Philosophiques. 8, 1. Paris, Jan.-March 1953. — F. Brunner: Sur l'Hylémorphisme d'Ibn Gabirol (28-38).

Evidences. 5, 31. Paris, March-Apr. 1953. — N. A. Brodsky: Doura Europos, Pompéi de l'Orient (25-32; 49).

32, 7.VIII. — F. Guggenheim-Grünberg: Die Lengnauer Vorfahren der "Kupfer-Guggenheim" in Amerika (49-51; 33: 34).

The Jerusalem Post. 7720. Jerusalem. 20.XI.53. — E. Nattiv: Alphabet links India with Israel (8).

על הקשר בין הא"ב הברזמית והעברית.

Jewish Affairs. 8, 6. Johannesburg, June 1953. — The story of the [S. A.] Jewish Board of Deputies [1903-1953] (4-41).

8, 8. Aug. — An old minute book (33).
על פנקס קהלת Piet Retief.

8, 9. Sept. — D. Sowden: The Jewish pioneer of Krugersdorp [Abner Cohen] (18-24).

8, 10. Oct. — D. Sowden: The first Jewish house in Johannesburg [Wolf Miller] (23-24).

Jewish Book Annual. יידישער בוך אלמאנאך. 11. New-York, 5713. — I. E. Kiev: Jewish non-fiction books, 1951-1952 (12-18). — C. Alpert: American books on Zionism and Israel, 1951-1952 (19-21). — M. N. Kiev: American Jewish fiction books, 1951-1952 (22-26). — F. Goldstein: American Jewish juvenile literature, 1951-1952 (27-31). — A. M. Hyamson: Recent Jewish books in English (32-40). — D. Persky: Hebrew books in America in 5712 (41-59). — M. G. Glenn: Selected Hebrew literature in Israel (60-94). — D. Abramowicz: Yiddish books, 1951-1952 (95-120). — P. Friedman: The bibliography of the Warsaw Ghetto (121-8). — R. Wischnitzer: Jewish art books and albums (129-35). — M. Horowitz: Bibliography of Yiddish translations of English literature (136-53).

The Jewish Chronicle. 4409. London. 23.X.53. — S. Simonsohn: Mantua Jewry — a dying community (17, 27: 30.X.: 15).

The Jewish Quarterly. 1, 2. London, Summer 1953. — A. Engle: Was Shylock a Jew? Juden in Bern (23-24).

Hasholom. 32, 1. Durban, Sept. 1953. Rosh Hashonah Annual. — C. Roth: The synagogues of Toledo (10-13). — S. Katz: The London Sephardi Jews and their customs (32-35).

Hispanic Review. 21, 3. Philadelphia, July 1953. — H. R. Kahane, S. Saporta: The verbal categories of Judeo-Spanish (193-214).

History. 37, 131. London, Oct. 1952. — H. Frankfort: The Ancient Near East as an historical entity (193-200).

International Affairs. 29, 4. London, Oct. 1953. — E. Monroe: The Arab-Israel frontier (439-48). — W. A. Coate: The condition of Arab refugees in Jordan (449-56).

International Conciliation. 481. New York, May 1952. — J. C. Hurewitz: Unity and disunity in the Middle East (197-260).

Interpretation. 7, 4. Richmond, Va, Oct. 1953. — R. B. Y. Scott: Isaiah 1-39 (453-65).

Israel Argosy. Jerusalem, Spring 1953. — F. Schiff: Jerusalem in art (156-71).

Israel Exploration Journal. 3, 3. Jerusalem, 1953. — N. Avigad: The epitaph of a royal steward from Siloam village (137-52). — Y. Aharoni: The land of 'Amqi (153-61). — W. C. Lowdermilk, N. Gil, Z. Rozenzaft: An inventory of the land of Israel. Land classification for use with soil conservation (162-77). — E. de Vaumas: La Palestine. Étude morphométrique II (178-91). — D. H. K. Amiran: The pattern of settlement in Palestine II (192-209).

Israelitisches Wochenblatt. 53, 25. Zürich, 19.VI.1953. — E. J. Messinger: 700 Jahre 1953. — A. Engle: Was Shylock a Jew? Juden in Bern (23-24).

concept of Job's character according to the Greek translator of the Hebrew text (182-6).

Journal of Cuneiform Studies. 6, 2, New Haven, 1952. — E. A. Speiser: The "relative" in West-Semitic and Akkadian (81-92).

The Journal of Jewish Studies. 2, 3, London, 1951. — J. L. Teicher: The Damascus Fragments and the origin of the Jewish Christian sect (115-43). — S. Talmon: The Samaritan Pentateuch (144-50). — H. M. Orlinsky: Studies in the St. Mark's Isaiah scroll, III (151-4). — W. D. McHardy: Ezekiel 24, 10 (155). — C. W. Reines: Hosea 12, 1 (156-7). — R. Boyer, J. Leveen, C. Moss: The epitaph on Jonah Duran: a rejoinder (158).

4, 2, 1953. — In memoriam: Herbert Danby (47-48). — J. L. Teicher: The teaching of the pre-Pauline church in the Dead Sea scrolls, 4 (49-58). — L. Jacobs: The Talmudic hermeneutical rule of "Binyan 'abh" and J. S. Mill's "method of agreement" (59-64). — N. Wieder: The old Palestinian ritual: new sources (65-73). — S. D. Goitein: 'Obadyah, a Norman proselyte (74-84).

Journal of Near Eastern Studies. 12, 3, Chicago, July 1953. — A. D. Tushingham: A reconsideration of Hosea, chapters 1-3 (150-59). — S. H. Horn: Jericho in a topographical list of Ramesses II (201-03).

Journal of the American Oriental Society. 73, 2, Baltimore, April-June 1953. — M. Pope: "Pleonastic" Waw before nouns in Ugaritic and Hebrew (95-98).

Journal of the Royal Asiatic Society. 3-4, London, 1953. — R. B. Serjeant: A Judeo-Arab house-deed from Ḥabbān <with notes on the former Jewish communities of the Wāḥidī Sultanate> (117-31).

New thesis on the origin of "The merchant of Venice" (13-18).

The Jewish Quarterly Review. 44, 1, Philadelphia, July 1953. — G. R. Driver: Once again the Judaean scrolls (1-20). — S. Zeitlin: Midrash: a historical study (21-36). — S. D. Goitein: A Jewish addict to Sufism (37-49). — R. Patai: The phonology of "sabrah"-Hebrew (51-54). — J. Gutmann: The Jewish origin of the Ashburnham Pentateuch miniatures (55-72).

44, 2, Oct. — S. Zeitlin: The fiction of the recent discoveries near the Dead Sea (85-115). — E. R. Lacheman: Hebrew paleography again (116-22). — J. Schirmann: Hebrew liturgical poetry and Christian hymnology (123-61). — H. E. Kiewe: Nigerian sculpture of a Jewish trader (162-8). — L. J. Liebreich: Jubilees 50, 9 (169). — L. Nemoy: Maimonides' Epistle to Yemen (170-5).

Jewish Social Studies. 15, 2, New-York, April 1953. — Jerome Michael (99-100). — L. Rosenberg: Births, deaths and morbidity among Jews in Montreal in 1950 (101-12). — M. Rossi: Emancipation of the Jews in Italy (113-34). — L. Poliakov: An opinion poll on anti-Jewish measures in Vichy France (135-50). — J. B. Schechtman: The repatriation of Iraq Jewry (151-72).

Journal of Biblical Literature. 72, 2, Philadelphia, June 1953. — S. V. McCasland: "Abba, Father" (79-91).

3, Sept. — M. B. Dagut: 2 Maccabees and the death of Antiochus IV Epiphanes (149-57). — J. A. Bewer: Textual and exegetical notes on the book of Ezekiel (158-68). — C. T. Fritsch: The treatment of the Hexaplaric signs in the Syro-Hexaplar of Proverbs (169-81). — D. H. Gard: The

Le Muséon. 66, 1-2, Louvain, 1953. — L. T. Lefort: Fragments bibliques en dialecte akhmimique (1-30). — R. M. Tonneau: Théodore de Mopsueste. Interprétation <du livre> de la Genèse (45-64). — J. Duchesne-Guillemin: Les noms des eunuques d'Assuérus (105-08). — M. Fakhry: The "antinomy" of the eternity of the world in Averroes, Maimonides and Aquinas (139-55).

New York Folklore Quarterly. 2, 1, Ithaca, N. Y., Winter 1946. — R. Rubin: Yiddish folksongs in New York City (15-23).

Notes. 10, 3, Washington, June 1953. — P. Gradenwitz: Music publishing in Israel (391-3).

Nouvelle Revue Théologique. 85, 6, Paris, June 1953. — P. Michalon: La foi, rencontre de Dieu et engagement envers Dieu, selon l'Ancien Testament (587-600).

Oriens. 4, 2, Leiden, 1951. — R. Loewenthal: A bibliography of Near and Middle Eastern studies published in the Soviet Union, 1937-1947 (328-44).

Orientalia Suecana. 2, 1, Uppsala, 1953. — F. Rundgren: The root šft in the modern Ethiopic languages ... and old Egyptian ḥfty. Coptic šft [and Hebrew šft] (19-25).

Proche-Orient Chrétien. 3, 3, Jérusalem, July-Sept. 1953. — Les Arabes en Israel (237-48).

Przegląd Orientalistyczny. 4, Kraków, 1952. — S. Strelcyn: Obecny stan badań nad pochodzeniem alfabetu fenickiego (3-33). — J. Reychman: Jeszcze o przekładach z literatury polskiej na Bliskim Wschodzie (129-33).

1 <5>. 1953. — S. Strelcyn: Katalog rękopisów orientalnych (48-54).

מצבו הנוכחי של המחקר על מוצא האלפבית הפיניק.

Judaica. 9, 3, Zürich, Sept. 1953. — J. Jocz: Die Juden im Johannesevangelium (129-42). — F. von Hammerstein: Die Bedeutung Jesu Christi und des ihn bekennenden Glaubens in Martin Bubers Denken (143-73).

Judaism. 2, 3, New York, July 1953. — R. Gordis: The Jewish concept of marriage (225-38). — M. S. Friedman: Martin Buber's new view of evil (239-46). — M. Stockhammer: Job's problem (247-53). — J. Stampfer: The religious Zionism of Kalisher (261-8).

Kultura. 9, 71, Paris, Sept. 1953. — S. Szyszman: Rękopisy Morza Martwego (114-22).

כתבי ים המלח.

*London Quarterly and Holborn Review. London, Oct. 1952. — W. W. Simpson: The Sephardim of England.

Methodos. 3, 10, Milano, 1951. — H. Gugenheimer: Ueber ein bemerkenswertes logisches System aus der Antike [... die in der talmudischen Literatur verwendete Logik"] (150-64).

The Middle East Journal. 7, 2, Washington, Spring 1953. — M. G. Ionides: The disputed waters of Jordan (153-64).

*Midwest Folklore. 2, 2, Bloomington, Summer 1952. — A. Scheiber: A Hungarian encyclopedia of cards. On the parodies of Catechism song (93-100).

שתי טרדיות על "אחד מי יודע" מהונגריה.

Mnemosyne. 6, 2, Leiden, 1953. — V. Bulhart: Textkritische Studien zum lateinischen Flavius Iosephus (140-57).

The Modern Language Review. 48, 3, London, July 1953. — P. F. Ganz: The "Cancionerillo Mozarabe" and the origin of the Middle High German "Frauenlied" (301-09).

1. Ouvrages généraux. 2. Questions particulières (421-42). — J. Guillet: Bulletin de théologie de l'Ancien Testament (443-76).

4. Oct.-Dec. — A. Pelletier: Le vocabulaire du commandement dans le Pentateuque des LXX et dans le Nouveau Testament (519-24).

Revista Bíblica. 15. 68. Villa Calzada, Apr.-June 1953. — J. C. Craviotti: La Pentápolis palestinense (37-44). — G. Messens: Medidas, pesas y monedas en la Biblia (45-52).

Revista de História. 4. 14. São-Paulo, April-June 1953. — F. Pinkuss: A contribuição do hebraísmo para o mundo ocidental (365-91). — F. Pinkuss: O tricentenário da comunidade israelita dos Estados Unidos (1954) e as suas relações com a história do Brasil (473-80).

Revue Biblique. 60. 3. Paris, 1953. — A. Feuillet: Le Fils de l'homme de Daniel et la tradition biblique (suite) (321-46).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. Supplément 15 bis. Paris. [1952]. — Plaschkes: Thomas Hodgkin. Sa vie et son œuvre (249-51).

ד"ר הודג'קין לוח את מונטפייור פצעים לא.

17. July 1953. — E. Munk: L'épilepsie dans la législation mosaïque (75-79). — S. Muntner: Isaac Israël (850-953). Le premier médiateur de la médecine entre l'Orient et l'Occident (85-90). — E. Junes: Étude sur la circoncision rituelle en Israël (91-103).

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. 33. 2. Paris, 1953. — M. Noth: La catastrophe de Jérusalem en l'an 587 avant Jésus-Christ et sa signification pour Israël (81-102).

Revue de l'Histoire des Religions. 143. 1. Paris, Jan.-March 1953. — G.-G. Scholem: Le mouvement sabbataïste en Pologne (30-90; 2: 209-32).

— עוד על תרגומים מן הספרות הפולנית במזרח הקרוב. — קטלוג של כתב-יד מזורחנים (בנייהם עבריים).

Publication of the American Jewish Historical Society. 42. 4. Philadelphia, June 1953. — L. M. Friedman: Boston in American Jewish history (333-40). — O. Kraines: The Holmes tradition (341-59). — W. G. Plaut: A Hebrew-Dakota dictionary (361-70). — S. E. Rosenberg: The "Jewish Tidings" and the Sunday services question. (371-85). — A. Wiznitzer: The members of the Brazilian Jewish community (1648-1653) (387-95). — J. Bloch: Rosa Mordecai's "Recollections of the first Hebrew Sunday school" (397-406). — C. M. Segal: New light on Lincoln's parole of Charles H. Jonas (407-12).

43. 1. Sept. — G. Schoenberger: The ritual silver made by Myer Myers (1-9). — M. Rischin: Abraham Cahan and the New York "Commercial Advertiser"; a study in acculturation (10-37). — L. Shpall: David Feinberg's Historical survey of the colonization of the Russian Jews in Argentina (37-69).

La Rassegna Mensile di Israel. 19. 6. Roma, June 1953. — S. Foa: Un ratto d'amore fra gli Ebrei nel Piemonte sul finire del sec. 17 (262-5). — A. Milano: I primordi del prestito ebraico in Italia (272-80; 7: 306-19; 8: 360-71; 9: 398-406). — S. A. Romanelli: Impressioni marocchine d'un viaggiatore ebreo italiano del settecento... "Massà ba-Arav" (281-6).

7. July. — J. M. Landau: L'ebreo Sanúa nazionalista egiziano (291-301). — A. Scheiber: Tracce coreane della leggenda intorno al luogo del Tempio di Gerusalemme (302-3).

Recherches de Science Religieuse. 41. 3. Paris, July-Sept. 1953. — R. Follet: Bulletin des religions de l'Asie occidentale ancienne.

<Gen. II-III> (250-67). — F. Machalski: Tradycje biblijne w Iranie (292-6).

5-6. — A. Klawek: Niebo i ziemia niechaj Pana chwala <ps. 148> (333-41). — C. Jakubiec: Czy Hebrajczycy byli w Egipcie (341-52). — T. Milewski: Odpowiedź (352-3). — K. Marklowski: Ważniejsze odkrycia biblijne na przestrzeni pół wieku (385-402). — B. Chmielowska: Idea życia pozagrobów ego w Księdze Mądrości (402-10).

5,3. 1952. — A. Klawek: Jahwe pasterzem naszym <ps. 23> (195-205). — C. Jakubiec: W obronie Starego Testamentu (208-17). — E. Kopeć: Koran a Biblia (263-72).

א. קלאבק: נקדם את פני בורא העולם 'תה' צה.
ק. בורוביץ: 'עצים' ו'נהר' בן עדן לאור הפרשנות
המיסטית העברית 'בר' ב'נא. — פ. מאחאלסקי:
מסורות תנ"כיות באירן.

א. קלאבק: השמים והארץ יהללו את ה' 'תה' קמח.
— צ. יעקוביץ: האם העברים היו במצרים. — ס.
מילבסקי: תשובה. — ק. בארקובסקי: התגלויות
התנ"כיות בעלות החשיבות במשך יובל שנים. —
ב. המילובסקה: רעיון העולם הבא בספר חכמת
שלמה.

א. קלאבק: ה' רועי 'תה' ב'נא. — צ. יעקוביץ:
להגנת התנ"ך. — א. קופץ: קוראן וביבליה.

Rural Sociology. 18, 1. Lexington. Ky. March 1953. — H. A. Aurbach: Social stratification in the collective agricultural settlements in Israel (25-34).

S. A. Jewish Chronicle. Rosh Hashona 5714. Capetown. Sept. 1953. — J. Weinberg: The ceremony of breaking a glass at weddings (43-44).

Saeculum. 4, 3. München, 1953. — F. König: Die Bedeutung der Vetus Latina (267-73).

Sefarad. 13, 1. Madrid, 1953. — J. M. Millás Vallicrosa: Un tratado anónimo de polémica contra los judíos (3-34). — L. Huidobro,

Revue de Théologie et de Philosophie. 3, 2. Lausanne, 1953. — S. Amsler: Prophétie et typologie (139-48).

3, 3. 1953. — E. Michaëlis: Le livre de Job interprété par C.-G. Jung (183-95).

Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques. 37, 3. Paris, July 1953. — A.-M. Dubarle: Une source du livre de la Sagesse? (425-43).

Rivista degli Studi Orientali. 28, 1-4. Roma, 1953. — G. Rinaldi: Due note ad Amos (149-52). — A. Pagliaro: Date e pittori nella sinagoga di Dura-Europo (170-3).

Rocznik Orientalistyczny. 15. Kraków, 1949. — J. W. Hirschberg: Nestorian sources of North-Arabian traditions on the establishment and persecution of Christianity in Yemen (321-38).
מרבח להזכיר יהודים.

17, 1953. — J. Kuryłowicz: Le degré long en sémitique (138-45). — J. W. Hirschberg: The sources of Moslem traditions concerning Jerusalem (314-50).

Romance Philology. 6, 4. Berkeley, Cal., May 1953. — I. González Llubera: Two old Portuguese astrological texts in Hebrew characters (267-72).

Royal Central Asian Journal. 40, 3-4. London, July-Oct. 1953. — A. L. Tibawi: The project for a British university in Palestine (224-33).

Ruch Biblijny i Liturgiczny. 4, 3. Kraków, 1951. — A. Klawek: Witajmy Stwórcę Świata <ps. 95> (147-52).

4. — A. Klawek: Laudate Dominum omnes gentes <ps. 117> (244-50). — K. Borowicz: "Drzewa" i "Rzeka" w ogrodzie Eden w świetle egzegezy mistycznej hebrajskiej

books (14-20). — M. Marx: Catalogue of the Hebrew books printed in the fifteenth century now in the library of the Hebrew Union College (21-47). — T. Wiener: Among recent acquisitions; Christian polemics (48-52).

Svensk Exegetisk Årsbok. 17. Uppsala, 1953. — B. Reicke: Jesus och judarna enligt Markus-evangeliet (68-84). — H. Sahlin: Chassidismen och Nya Testamentets Kristusbild (119-43).

Svenska Linné-Sällskapets Årsskrift. 35. Uppsala, 1952. — F. S. Bodenheimer, A. H. Ugglä: The "Album Itineris" of Fredric Hasselquist (18-30).

הנוסע היה בא"י בשנת 1751.

Syria. 29, 1-2. Paris, 1952. — A. Caquot: Chadrapha, à propos de quelques articles récents (74-88). — A. Caquot: Nouvelles inscriptions araméennes de Hatra (89-118). — J. Perrot: Le néolithique d'Abou-Gosh (119-45).

Technion Yearbook. 11. New York, 1952-53. — A. Klein: New planning and housing methods for Israel (102-8). — M. Merlubi-Sobel: Mineral resources (115-9). — U. Astrakhan: Scientific terminology in Hebrew (126-9; 201). — B. Lockspeiser: Water for Israel's deserts (130-3). — W. Juda, W. E. Katz: Improving Israel's water (134-7). — J. R. Sensibar: Engineering problems (138-41). S. Koesterich: Mining prospects in Israel (142-5). — D. M. Ekstein: American Jews in modern physics (150-4; 202).

Theologische Rundschau. 21, 2. Tübingen, 1953. — F. Horst: Die Kennzeichen der hebräischen Poesie (97-121).

Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Rozprawy komisji orientalistycznej. 4. Warszawa, 1951 (1953). — P. Nowicki: O transkrypcji hebrajskich matres lectionis (9-30).

על הטראנסקריפציה העברית של אמהות הקריאה.

F. Cantera: Juderías burgalesas <Beleña, Belorado> (35-59). — J. M. Solá Solé: Una tendencia lingüística en el manuscrito de Isaías <DSIa> de Khirbet-Qumran (61-71). — D. Romano: El reparto del subsidio de 1282 entre las aljamas catalanas (73-86). — F. Vendrell: La actividad proselitista de San Vicente Ferrer durante el reinado de Fernando I de Aragón (87-104). — F. Cantera: Sellos hispanohebreos (105-11). — F. Cantera: Elegía de Abraham ben 'Ezra a la toma de Lucena por los almohades (112-4). — L. Piles: Notas sobre judíos del Reino de Valencia (115-8). — F. Pérez Castro: El Séfer Abiša. "El antiguo y célebre rollo del Pentateuco Samaritano de Nablus puede, por fin, ser objeto de investigación textual" (119-29). — J. Prado: Orientaciones pontificias relativas a la exegesis de la historia bíblica (131-58).

Semitica. 4. Paris, 1951-1952. — A. Dupont-Sommer: Le Testament de Lévi <17-18> et la secte juive de l'Alliance (33-53). — A. Caquot: La déesse Šegal (55-58). — J. Cantineau: Le consonantisme du sémitique (79-94).

Speculum. 27, 2. Cambridge, Mass., April 1952. — J. Richard: An account of the battle of Hattin referring to the Frankish mercenaries in Oriental Moslem states (168-77).

28, 3. July 1953. — C. E. Nowell: The historical Prester John (435-45).

Studia Theologica. 6, 1. Lund, 1953. — E. Nielsen: The righteous and the wicked in Habaquq (54-78).

Studies in Bibliography and Booklore. 1, 1. Cincinnati, June 1953. — I. Sonne: The zodiac theme in ancient synagogues and in Hebrew printed books (3-13). — I. S[onne], H. C. Z[afren]: Notes on signatures found in Hebrew

Vetus Testamentum. 3, 3. Leiden, July 1953. — D. W. Thomas: A consideration of some unusual ways of expressing the superlative in Hebrew (209-24). — R. Meyer: Zur Geschichte des hebräischen Verbums. (225-35). — R. Thornhill: The Greek text of the book of Ruth: a grouping of manuscripts according to Origen's Hexapla (236-49). — A. Jaubert: Le calendrier des Jubilés et de la secte de Qumrân. Ses origines bibliques (250-64). — H. Ringgren: Einige Bemerkungen zum 73. Psalm (265-72). — T. Worden: The literary influence of the Ugaritic fertility myth on the Old Testament (273-97). — M. H. Gottstein: **ושם אלהים** <Gen. 23, 6> (298-9). — L. Koehler: Syntactica IV (299-305). — S. Speier: Bemerkungen zu Amos (305-10). — F. Wernberg-Möller: **צדוק** and **צדוק** in the Zadokite Fragments <CDC>, the Manual of Discipline <DSD> and the Habakkuk-Commentary <DSH> (310-16).

The Visvabharati Quarterly. 18, 4. Santiniketan, Feb.-Apr. 1953. — S. K. George: Moses and Gandhi (328-9).

Die Welt als Geschichte. 11, 4. Stuttgart, 1951. — R. Paret: Das Geschichtsbild Mohameds (214-24).

על עבוד החימר מהחג"ך והברית החדשה בידי מוחמד.

Die Welt des Islams. N. S. 3, 1. Leiden, 1953. — A. L. Tibawi: Religion and educational administration in Palestine of the British Mandate (1-14).

Word. 8, 4 [= **Slavic Word.** 1]. New York, Dec. 1952. — U. Weinreich: "Säbesdiker losn" in Yiddish: a problem of linguistic affinity (360-77).

Zbiór Dokumentów. 1. Warszawa, 1953. — Nota Ministerstwa Spraw Zagranicznych Pol-

Transactions of the Glasgow University Oriental Society. 10: 1940-41. Glasgow, 1943. — N. W. Porteous: Shalem-Shalom (1-7). — J. Mauchline: Ishtar-'Ashtart (11-20). — R. Bell: The sacrifice of Ishmael (29-31). — D. M. G. Stalker: Some present-day problems in Ezekiel criticism (31-33). — O. S. Rankin: Ha-Levi's Kuzari as Jewish apologetic (33-39).

11: 1942-44, 1946. — C. J. Mullo Weir: Some problems of Hebrew literary origins (1-4). — J. Mauchline: Singular and plural forms of address in the legal sections of the Pentateuch (20-25). — N. Levison: The Canon of the Old Testament (25-26). — J. Bowman: Fragments of the Tosefta from the Cairo Genizah and their importance for the text of the Tosefta (38-47). — W. B. Stevenson: Isaiah 23, 16 (47). — A. S. Tritton: The Bible in early Muslim literature (47-49). — A. M. Honeyman: The Septuagint and Amalthea's horn [Job 42, 14] (51-52).

12: 1944-46, 1948. — G. A. F. Knight: The Shekhina in Jewish and Christian thinking (1-3). — J. Kennedy: Riches, poverty and adversity in the book of Proverbs (18-22). — A. M. Honeyman: The so-called nota accusativi in biblical Hebrew (48).

13: 1947-49, 1951. — O. S. Rankin: Johann Christoph Wagenseil <1633-1705> and the "Tela Ignea Satanae" (18-22). — D. M. Dunlop: Aspects of the Khazar problem (33-44). — J. Mauchline: The uses of "Yahad" and "Yahdau" in the Old Testament (51-53).

Tribuna Israelita. 9, 103. México, June 1953. — S. M. Birnboim: Idiomas raros hablados por judíos (20-21).

Verbum Domini. 31, 4. Roma, 1953. — N. Palmarini: Notula critica in 3. Carmen Servi Jahwe <Is. 50, 4> (209-10).

richtsrede im israelitischen Kult? (45-53). — J. Gray: The diaspora of Israel and Judah in Obadiah v. 20 (53-59). — F. C. Grant: Modern study of the Jewish liturgy (59-77). — E. Baumann: Der linnene Schurz Jer. 13. 1-11 (77-81). — A. Jirku: 'Ajelet haš-Šaħar <Ps 22, 1> (85-86). — V. Maag: Morphologie des hebräischen Narrativs (86-88).

Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft. 44, 3-4, Berlin, 1953. — C. C. Torrey: The Aramaic period of the nascent Christian church (205-23).

Zeitschrift für Religions- und Geistesgeschichte. 5, 3, Köln, 1953. — S. Ben-Chorin: Das Jesus-Bild im modernen Judentum (231-57).

Zlote. 3, 6-7, Jerusalem, May-June 1953. — A. Bein: The Hatikvah (27-31).

10-11, Sept.-Oct. — S. Wahrhaftig: Economic development in the light of the Bible (32-39). — N. Aloni: Hebrew manuscripts (39-42). [על המכין לתצלומי כתביהוד העבריים]

skiej Rzeczypospolitej Ludowej do Poselstwa Państwa Izrael (204-9).

3. — Nota Rządu ZSRR do Rządu Państwa Izrael w sprawie przzerwania stosunków dyplomatycznych (468-70).

הודעה של משרד החוץ של הרפובליקה העממית הפולנית לצירות מדינת ישראל.
הודעה של ממשלת ברית המועצות לממשלת מדינת ישראל בענין ניתוק היחסים הדיפלומטיים.

Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft. 64, 3-4, Berlin, 1952. — E. Jenni: Das Wort 'olam im Alten Testament (197-248). — J. M. Allegro: A possible Mesopotamian background to the Joseph blessing of Gen. XLIX (294-51). — J. Brinktrine: Zur Übersetzung von Ps. 105 <104> 18: ברול (251-8).

65, 1-2, Aug. 1953. — E. Jenni: Das Wort 'olam im Alten Testament (1-35). — P. Humbert: L'emploi du verbe pā'al et de ses dérivés substantifs en hébreu biblique (35-44). — F. Hesse: Wurzelt die prophetische Ge-

הרב פרופ' שמחה אסף ז"ל

אור ליום עשירי במרחשון תשי"ד נסתר בירושלים הרב פרופ' שמחה אסף, המנוח היה בין מיסדי "קרית ספר" בשנות תרס"ד ושמר אמונים לרבעוננו מאז ועד ימיו האחרונים. למעלה מחמשים מחקרים, הערות ודברי בקורת פרסם פרופ' אסף ז"ל ב"קרית ספר", ועוד בחוברת האחרונה שיצאה לפני מותו נדפסה בקורת ממנו. ברוב מאמריו תאר כתבי יד בשדה ההלכה וספרות הגאונים, הנמצאים בגני בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי או בספריות אחרות, והפליא לעשות בניהוי מהברים בלתי נודעים ובפיענוח כתבי יד מסושטשים וקרוצים.

מתוך חיבתו למחקר ולספר היה המנוח קשור גם בבית הספרים הלאומי בכללו, ובמותו אבד המוסד יריד נאמן ומסור ביותר. במשך למעלה משלושים שנה צמד פרופ' אסף לימין בית הספרים בכל התלבויותיו ובכל קשיי העבודה, והמיד נמצאו אצלו און קשבת, הבנה ונכונות לעזרה. הוא היה גם בין הפעילים באסוף ספרים עבריים ויהודיים מארצות הגולה אחרי מלחמת העולם השנייה, וביזמתו ובעזרתו יצאו לשם כך שלוחים מירושלים לארצות שונות.

חיבה יתרה נודעה ממנו למחלקת כתבי היד העבריים של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי והוא פעל הרבה למען הרחבתה. בעזרתו נרכשו לספריה כתבי יד חשובים רבים ולעתים אוספים שלמים כבת אחת.

קשה עלינו פרידתו וחבל על דאבדן ולא משתכחין. תנצ"ה.

אנו מביאים כאן דברי ההספד שנשא עליו תלמידו ד"ר מרדכי מרגליות.

מערכת "קרית ספר"

ענפה ופוריה היתה יצירתו הספרותית והמדעית של מו"ר הרב פרופ' שמחה אסף במקצועות רבים: בספרות הגאונים והרבנים, בתולדות התרבות העברית והחינוך, בתולדות הישוב היהודי בא"י ובמדע המשפט העברי. בכל אחד ממקצועות אלה חיבר ספרים בעלי היקף ופירסם מחקרים ומאמרים לעשרות.

ברם מכל המקצועות שטיפל בהם אין ספק שחקר תקופת הגאונים וספרותה היה קרוב ללבו ביותר. בטיפולו במקצוע זה שימשה לו דוגמא אישיותו של ר' אברהם אליהו הרכבי ז"ל: "חכם מופלא זה שהוציא לאור בימי חייו הארוכים כל כך הרבה כתבי יד הנוגעים לתקופת הגאונים ובראשם את תקובץ הגדול של תשובות הגאונים". ואמנם הרב אסף לא פיגר אחרי מורה דרכו זה, ועוד הגדיל לעשות ממנו. בהוציאו לאור ארבעה כרכים שלמים של תשובות הגאונים מכתבי יד שבספריות שונות, רובם מן הגניזה הקהירית, שנתגלגלו ללנינגרד, אוספורד וקמברידג' ועוד. מלבד תשובות הגאונים פירסם מתוך כתבי יד כמה חיבורים ושרידי חיבורים של הגאונים ותלמידיהם. מהם הופיעו כספרים: סידור רב סעדיה גאון, שהוציאו לאור ביחד עם שני חכמים אחרים (פרופ' ישראל דוידסון ויבלח"ט הד"ר יששכר יואל); ספר השטרות לרב האי גאון; אגרות ר' שמואל בן עלי; ועוד הרבה קטעי חיבורים שאבדו ברבות הימים. ייזכרו לדוגמא: שריד מספר השטרות לרב סעדיה גאון; ספר חובות הדיינים לרב שמואל בן חפני; ספר הערבות והקבלנות לנ"ל; ספר מוסר הדיינים לרב האי; ספר החוב לרב האי; פירוש ששה סדרי משנה לר' נתן אב הישיבה, והרבה תעודות, שטרות ואגרות של איי, בבל ומצרים בתקופת הגאונים, ועשרות מאמרי מחקר במקצע ספרות הגאונים פירסם באכסניות מדעיות שונות. לספרות הגאונים היתה לו זיקה נפשית, מקצע זה היה רשות היחיד האינטימי שלו. אמנם היה שליט בכל מכמני התרבות העברית ומופלאה היתה בקיאותו בשאלות ותשובות

של ראשונים ואחרונים ובכל מקורות ההלכה, אבל בספרות הגאונים שלט שלטון בלי מצרים. את המקצע הזה טיפח באהבה רבה ובהתמכרות הנפש. במקצע זה הגדיל לעשות מכל חוקר אחר. על קובץ אחד או שנים של חומר חדש מתורת הגאונים שפירסם חוקר אחר פירסם הוא שבעת. הוא היה המפיץ הפורה ביותר של כתבי הגאונים שעמד לנו מימי גאונים בכל עד היום הזה.

קשה להפריז בהערכת חשיבותם של תשובות הגאונים וחיבוריהם לחקר ההלכה. הספרות והתרבות העברית. גאוני בבל שישבו על כסא רב ושמואל, אבוי ורבא, רבינא ורב אשי, ולימדו תורה במסורת חיה שנשתלשלה אליהם בלא הפסק מדור לדור, נחשבים בצדק לבני סממא אמתיים לפירוש התלמוד, לקביעת נוסחתו העיקרית ולהכרעת ההלכה על פיו, ואין ערוך לחשיבות תשובות הגאונים וחיבוריהם לידיעת ההלכה, תולדותיה והתפתחותה, לחקר המנהג ולידיעת ההיסטוריה החמרית והרוחנית של היהודים באותם הדורות. אבל בלא ספק עוד משהו משך וקושר את הרב אסף למקצע זה, כי הרב אסף לא היה מטבעו חוקר לשם חקירה גרידא, אלא חקירתו היתה למען החיים, למען מטרה חינוכית או לאומית. אם ניטפל בדבקות ובהתמדה כזו לספרות הגאונים, היתה לו מגמה בכך, אף כי אפשר שהוא עצמו לא הכיר בה.

הוא שאף בכל לבו לעצב דמותה של היהדות, לחשל הנהגה רוחנית אמיצה, אמונה על התורה ושחרת השכלה, אחראית לקיום העם ואחדותו. הנהגה כזאת מצא אצל גאוני בבל הנאורים: רב סעדיה, רב שמואל בר חפני, רב שרירא ורב האי. אישיותם של גאונים אלה קסמה לו, בהם מצא מנהיגים תקיפ־אופי שביטאו את רחשי לבו. שותף היה להם בהרגשת האחריות להנהגת עדת ה', הודעה עממה בהשקפותיהם על התורה, השתלשלות מסורת ההלכה, היחס המסויג אל האגדה ושלילת האמונות התפלות.

לכל הטכסטים שפירסם צירף מבואות והערות, בהם דן בדרך קצרה על מקור כתב היד, מחברו וזמנו ומקומו, מקורותיו ומקבילותיו בספרות התלמוד הגאונים והרבנים, והעמידנו על החשיבות והחידוש שיש במקור החדש שגילה. ביחוד העיר על כל דבר שיש בו ענין לחוקר המנהגים והתרבות. לשם כינוס ואיסוף החומר בדק ובלש את אוצרות כתבי היד בספריות רבות, ואף נסע לספריות הגדולות באוקספורד וקמברידג' ואסף משם מלא חפנים מאוצרות הגניזה. צירף קטע לקטע, דף לדף, השלים את הלוקי עפ"י מקורות ומקבילות, וציין הערות, ביאורים ומראי מקומות. את הכל עשה בצמצום, במועט המחזיק את המרובה. לשונו ברורה ומסבירה, אינו פוסח על דבר חשוב מלהעיר עליו, אך אינו מפריז ואינו מאריך בדברים. מעולם אין אצלו ניפוח והרחבת הענין שלא לצורך. מעולם אינו מתגדר בחידושים של דרך אגב, הוא נותן את ההכרחי בלבד. בצניעות ובכבוש, בשקט ובענווה, בלא רעש ופרסום, אינו מפריז בחשיבות הטכסטים שהוא מפרסם, ואינו משתדל להקדים, כדרך המו"לים המשביחים את מקחם, אלא דן באובייקטיביות גמורה, בלא נופך של גוזמא והשערות, בדברים בטוחים ומבוררים, למען המדע והאמת. רוח חן שפוכה על כל פרסומו ומאמרו.

כמה וכמה מאמרים הקדיש לתולדות הגאונים וחשיבותם, היחסים בין בבל לא"י, ההתעצמות בין הגאונים הבבלית והארצישראלית על ההגמוניה הרוחנית ביהדות, הקשרים בין הגלויות השונות לשני המרכזים העתיקים בבל וא"י. בשורת מאמרים על נושאים אלה, שפירסם כבר בראשית עבודתו המדעית ב"השלח", הוא מתגלה בבת אחת בכל שיעור קומתו כחוקר מקורי וכהיסטוריון מובהק, היודע גם "לעשות לרוח משקל", המבחין בתחושה אינטואיטיבית בכיוון משב הרוחות המולכים את זרמי התרבות ממדינה למדינה.

ענין רב גילה בחקר תורתה של א"י בתקופת הגאונים. אל האהבה לתורת הגאונים נצטרפה כאן אהבת א"י. אף תולדות הישוב היהודי בא"י היו בתחום התעניינותו, ותרומה הגונה תרם, למקצע זה, במאמרים רבים, שנאספו בחלקם בספרו "מקורות ומחקרים בתולדות ישראל".

מאמרו אלה מבוססים על מקורות חדשים שנתפרסמו על ידו לראשונה מכתבי יד הגניזה וממקורות אחרים. כן נתן ידו לעבודת כינוס חשובה במקצו זה, וערך ביחד עם הפרופ' מאיר, יבלח"ט, את הכרך השני של "ספר הישוב", הוא אוצר הידיעות והרשומות, הכתובות והזכרונות, על ישוב א"י מימי כיבוש הארץ ע"י הערבים עד מסעי הצלב. בזמן האחרון שאף להתרכז שנה אחת בתולדות הגאונות, וביקש לקבל שנת חופש שתהא מוקדשת לסיכום מחקריו בנושא זה. חבל מאד שלא נסתייע הדבר, כי אז ודאי היה מעניק לנו את הספר שהיה מחיה את החקופה וכאיר נתיבותיה. אבידה היא שאין לה תמורה.

כחוקר התרבות היהודית והחינוך המשיך את פעלם של טובי חוקרינו ברלינר, גידמן ואברהמס, ש"הניחו בחיבוריהם החשובים את היסוד המוצק לחקירת חיי התרבות של עמנו בימי הביניים". כבר במאמרו הראשון "עם הספר והספר" נתגלה הרב אסף במלוא יכולתו המדעית והספרותית. בתנופת יד רחבה עלה בידו לצייר לנו תמונה שלימה ובהירה מיחס עמנו אל ספרו. מנקודות ותגים המפוזרים ברחבי הספרות הרבנית, בספרי תשובות, ספרי מנהגים ורשימות שונות, צירף ושירטט לנו תמונה חיה ומאירה. שלשים ושש שנים עברו מאז נכתב המאמר והדברים שמחים ומאירים כאילו נכתבו היום. לפנינו מלאכת מחשבת אמנותית, מעשה מוזאיקה. מאבני-פסיפס קטנות צירף ושיבץ וקבע לפנינו תמונה שלימה. מלבד כשרון סדרני מובהק, כשרון ארכיטקטוני של בנאי יוצר, יש כאן טביעת עין והסתכלות חדה של צייר אמן. הוא סיפר שבילדותו היו בוחנים אותו בתלמוד "על המחט", ידע מה נמצא בשורה פלונית בדף פלוני. זהו זכרון חזותי, זכרון של הראיה. תמונה שעברה לנגד עיניו הייתה שמורה עמו כל הימים. כשרונות בלתי מצויים עם שקידה מופלאה נצטרפו ביחד והיוו כח יצירה. כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

בקיאותו קדמה לחריפותו. לא היה עוקר הרים וטוחנם זה בזה בסברות ופלפולים. כוחו היה בצירוף וסידור ידיעות שכינס ולא בהשערות חריפות. כפי הכלל הירושלמי: "הסדרן קודם לפלפלן" (ירוש' הוריות פ"ג). היה בעל ידיעות עצומות, בקי שאין דוגמתו. "סיני", כפי האידיל הארצישראלי ששלחו מתם: סיני עדיף, הכל צריכין למרי חיטיא (בבלי סוף הוריות).

המדע שימש לו כלי שרת להיחם, להרחבת הדעת, להגדלת תורה והאדרתה. מחקריו אינם עוסקים בפרטים טפלים אלא מציגים לפני הקורא בעייה מרכזית בנושא מעניין שהוא מאירו ומבררו מכל צד. אף סגנון מאמריו קל ונוח ומושך לב הקורא אחריו.

במאמריו במקצו חקירת התרבות הוא מרחיב את יריעת מחקריו על שטחי חיים שלא נגעו בהם קודמיו, והקיף אף קיבוצים יהודיים נרחבים שלא טיפלו בהם עדיין, כגון היהודים בא"י מלטה, בבורדיסטאן ושכנותיה, אנוסי ספרד ופורטוגאל ועוד. עשרה מאמרים בנושאים אלה כונסו בספרו "באהלי יעקב", ובהקדמתו הביע תקוותו להוציא כרך נוסף בנושאים מחיי התרבות, ובו אף כמה מאמרים חדשים, ולא נסתייע בידו הדבר.

עוד בשנת תרע"ח התחיל לפרסם באודיסה בקובץ "הגינה", חומר לתולדות החינוך העברי בימי הביניים" בהמשכים אחדים. מהתחלה צנועה זו נתרקמו ארבעת הכרכים הגדולים של ספרו "מקורות לתולדות החינוך מתחלת ימי הביניים עד תקופת ההשכלה" שיצאו בהוצאת דביר. ספר זה מכיל חומר עצום לתולדות החינוך בתקופה שלמעלה מאלף שנה ומסודר באופן שיטתי לפי הארצות והתקופות.

למקצו המשפט העברי הקדיש את שני ספריו הראשונים שהופיעו סמוך לבואו ארצה. הראשון "העונשין אחרי חתימת התלמוד" (תרפ"ב), דן בדיני קנסות ועונשין שהיו נהוגים בבתי הדין היהודיים בימי הביניים. בנושא זה מודגמת חיוניותו וכושר הסתגלותו של המשפט העברי. ספרו השני "בתי הדין וסדריהם" (תרפ"ד), מוקדש לתיאור מצבם של בתי הדין העבריים בימי הביניים וסדריהם הפנימיים. בספריו ובמאמריו במקצו המשפט נשא את נפשו לתחיית המשפט

העברי בארץ ישראל. עם ייסוד המדינה וכינון בתי המשפט הממשלתיים העבריים נתמנה שופט בית הדין העליון. ראש מאווי מאז ועד יומו האחרון היה להחיות את המשפט העברי המקורי ולהחדירו לחיי המציאות. את פסקי הדין שהוציא מתחת ידו היה מטעים ומנמק בראיות מתוך מקורות התלמוד והפוסקים. הוא הרגיש עלבון צורב עד מעמקי הנפש שהחוק השולט בישראל נשען על חוקי נכר, בבחינת ואויבינו פלילים. באוני אמר בדברים ברורים ופסוקים: אלמלא תקוותי לתקן מצב זה לא הייתי מסכים בשום פנים לשאת בעול האחריות למשרה זו אפילו שעה אחת.

בטיפולו במדע כמו בפל דרכי חייו היה ער לצרכי השעה ונתן דעתו ולבו לכל ענין העומד על הפרק. הרבה להשתתף בפרי עטו בעשרות מאספים וכתבי עת לסוגיהם: ספרי יובל וספרי שנה, רבעונים ורחונים ושבועונים, ואף בעתונים יומיים. כתב גם מאמרי בקרת לרוב והגיב על כל הופעה ספרותית בתחום הקרוב לשטחי התעניינותו. בקרתו היא מסוג הבקרת המדריכה והמכוונת. דרכו להציג את הספר המבוקר ולתארו אגב הדגשת מעלותיו החיוביות וערכו. ורק לאחר כך הוא משלים את המקורות שהשמיט המחבר, או מתקן פרטים וכללים שבו, ויש שהוא מבקר בחריפות, אבל מעולם לא יצא מגדרו, ואין בו מן העוקצנות והקינות. בקרתו היא עניינית ולא אישית, ומעולם לא נתכוון להזיק ולהעליב. דברי חכמים בנחת נשמעים.

היה מגדולי המורים שבדור. אין לתאר כלל מה היה מראה פני הדור אילמלא הופיע הרב אסף על במת תחינוך העברי בארץ בשנת תרפ"ב, לפני 32 שנה. כל תלמידי בית המדרש למורים מזרחי שאבו תורתם מבארו. ממנה השקו לרבבות תלמידי בתי הספר העממיים והתיכוניים. משנת תרפ"ו החל מרביץ תורה וחכמה באוניברסיטה העברית. כל הדור למד תורה מפיו. ישבו לפניו למן נשיא המדינה, פרופסורים של האוניברסיטה העברית, שופטים ועורכי דין, שבאו לביתו לשמוע שיעור תלמוד בשבתות, עד המוני העם שהיו פותחים את מקלטי הרדיו לשמוע את שיעורי השבועי בתלמוד.

את תורתו נתן במאור פנים ובלב טוב. אותו החיוך הרחב בו קבלני כשנפגשתי בו פעם ראשונה לא סר מפניו עד יומו האחרון. הוא היה ידיד ורע לכל אדם. הוא היה מקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות. מעולם לא שמעתי שיעורים נעימים משיעוריו. דן בסוגיות תלמודיות מתוך השקפה משפטית רחבה ומתוך ידיעת ההווה והרקע התרבותי וההיסטורי. השעורים היו מתנגנים בנעימה ובשמחה. מעולם לא נשמעה נימת רוגז בשיעוריו. הכל היה מתברך בנחת מתוך אהבה וחידוה, מתוך הנאת יצירה ושמחה.

עסק בתורה לשמה, לשם התורה, לשם ידיעתה והבנתה. מתוך אהבה עזה, אהבת תורה ואהבת ישראל. המאמר הראשון שהופיע מעטו נשא את השם "עם הספר והספר". ואמנם כל מפעלו הספרותי היה נסיון אחד לקרב את עם הספר אל ספרו, להחדיר את הספר לתוך עם הספר. זכה לכתרים הרבה. כל הציבור כולו התכבד בו. היה אהוב ונערץ על כל שדרות העם. עלה מעלה מעלה, עד כהונת רקטור באוניברסיטה, נשיא בני ברית, שופט עליון. אך גם במקום גדולתו לא הניח ענוותנותו, פשטותו וצניעותו. אהבתו לשלום הייתה מופלאה. היה מתלמידי החכמים המרבים שלום בעולם. הוא היה מהבנים הבונים את העם, את תרבותו ורוחו. הרבה תפארת בעולם. בעצם הווייתו נתקדש שם שמים. הוא גישר בין הישן והחדש ומיוג את הישן בחדש במדינה הרמונית ומבורכת. קירב את הלבבות לתורה. עם פטירתו לא הניח כמותו.

לסיום אקרא את מאמר ר' מאיר בפרק קניין תורה, מאמר שהיה שגור על פיו של הרב אסף, שהיה קורא אותו בהזדמנויות רבות. באשר בלא ספק דובב מנשמתו. הרגיש שהמאמר הזה דן עליו ועל כיוצא בו:

רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ולא עוד אלא שכל העולם

כלו כדאי הוא לו. נקרא רַע אהוב, אוהב את המקום אוהב את הבריות, משמח את המקום משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה וחשיה בינה וגבורה, שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה, ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והנה צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים.

מרדכי מרגליות

מחלקת מידע הרמטכ"א
תש"א

הפירוש לפיוטי גשם המיוחס לרש"י

מאת

אהרן מירסקי

ב"תרכ"ץ שנה ז' עמ' 186—216, פרסם א"מ הברמן מתוך מחזור כ"י הוותיקן סי' 320, פירוש לשאלת מטר מר' אלעזר בירבי קליר, כלומר לפיוטי גשם שבמחזור אשכנזים, הם הפיוטים: "אף ברי", "אפיק מען מעוטר", "אקשטה כסל וקרב", "תכנם לארץ וחוצות", "יפתח ארץ לישע", הפירוש נתיחס בכתב היד לרש"י, שכן רשום בו: "פירוש מוסף לשאלת מטר לרב' שלמה צרפתי", ועוד ציין שם המעתיק במקום אחר: "זה פירוש מסיום של שאלת מטר מצאתי מפירוש רש"י והשלמתיו". מתוך דברי המהדיר עולה רמז לספק אם הפירוש הוא לרש"י, שמצא ש"לפעמים אין פירושי הכתובים" הבאים בפירוש זה, "דומים לאלה שבפירש"י לכתבי הקודש". פרופ' רי"נ אפשטיין ז"ל ג' חקר אף הוא בשאלת יחסו של הפירוש ועל דעתו "ודאי שאינו לרש"י", אלא עיקרו מעשה אוסף של פירושים סתמיים, ומאספו השתמש בפירושי ר' יוסף קרא, או בפירושי המלקט הראשון, והביא שם אפשטיין השוואות (שמונה במנין) בין הפירוש המיוחס לרש"י לבין פירושים של ר' יוסף קרא המובאים במחזור נירנבורג². אבל מה טיבו של אותו אוסף של פירושים סתמיים? וכיום באמת סתמיים הם כל הפירושים?

ר' אהרן בן יחיאל מיכל הלוי, בעל המתבר פירוש "קרבן אהרן" על המחזור (מטה לוי, בית לוי, מעשה ארג) ציין בהקדמתו את שמות הספרים ששימש בהם לצורך חיבור פירושו. בין אותם המקורות הוא מונה את "המפרש" והוא הפי' שבמחזור הגדול, וגם "פי' המחזור שהיה כתוב בכ"י על קלף מכמה מאות שנים, והוא פי' הראב"ן זקנו של הראש"י, ולא שזפתו עיניו". והנה הפירושים המובאים בפירושי "קרבן אהרן" משם הראב"ן הם ממש הפרושים שבמיוחס לרש"י, ולא עוד אלא שנוסחם מבורר יותר, וכמה גירסאות משובשות שבמיוחס לרש"י ניתן לתקן על פיהם. והרי דוגמאות למקבילות:

הפירוש המיוחס לרש"י ¹	פירושי "קרבן אהרן" ¹
5) אמוצים, אלו אבות העולם כמו	מ"א: אמונים, והראב"ן גורס:
איתנים.	אמוצים, ותואר ג"כ לאבות ע"ש שנקראו
	איתנים.

1 תרכ"ץ שנה ז' עמ' 230—231.

2 בפרטי הדברים של ההשוואות יש מקום להעיר: בס' 2 הביא אפשטיין שני פירושים מתוך מ"נ ל"טיפי ניתורים אדבר", שהשתמש בהם המפרש שלנו וקיצרם. הראשון שבמ"נ: "כמו הסף אל דרום, ניתור לשון ניתור (לנתר) בהם על הארץ, כלומר דברי דילוגין וסירוגין אציא מפי כאדם הירא וחוצג מפני השליט". והשווה לכך את הפירוש מן המיוחס לרש"י: "טיפי ניתורים דברי שירים של דעת כמו הסף אל דרום". אבל אין שני הפירושים שחים אלא בפירוש תיבת "טיפי", ששניהם מפרשים אותה מענין דיבור, מלשון הסף אל דרום, ואילו בפירוש תיבת "ניתורים" ובפירוש הענין הם חלוקים. שהפירוש שבמ"נ מפרש ניתורים מלשון "נתר", וענינו דיבור בגמגום, ולפי הפירוש שלנו ניתורים הוא מל' יתר, ניתורים כמו נותרים והוא המובא בפירוש מחזור הגדול: וי"מ לשון יתר ושיר.

3 המספרים הם מספרי הטורים של הפיוטים, שציננו הברמן במאמרו.

4 כולל: מטה לוי (=מ"ל) לפירוש הענין, בית לוי (=ב"ל) לפירוש המלות, מעשה ארג (=מ"א) לתוספת מירושם.

פירוש "קרבן אהרן"
מ"א: והראב"ן פירש להדיח פני
הארץ ולעשותה מטהרה ונקייה מטללים
הרעים. כאבן לשם שהוא צח ונקי.

מ"ל: ביום המעוטר, ביום שמיני
שהוא מעוטר לרגל בפני עצמו (הראב"ן).

מ"א: ברבות בנות, והראב"ן
פירש: ברוב כפרים, ודומה לו: וילכדו
בנותיה.

מ"א: להלך מהלך כמה בלי ערוב מים.
כתב הראב"ן מה שאמר הפיטן למע' לה
לרקיע עש כבירכת מים ר"ל למעלה
מעובי ארבע מאות שנה, וז"ש מהלך כמה
בלי עירוב מים, כי עובי הרקיע שהם
ארבע מאות שנה ות"ק שנה עובי האויר
שמן הרקיע עד הארץ הם תשע מאות
שנה, ואין מתערבות הטפה בחברתה. וזהו
כמה נוטריקין תשע מאות שנה, כי כ'
פעמים מ"ה עולה תשע מאות, עכ"ל.

מ"א: והראב"ן פירש: סדר
לשבט לארץ לחסד, שתיקן הקב"ה המים
לעולם בין לטובה בין לרעה. פעמים באין
לרעה וזהו לשבט, כמו ויקח שלשה שב-
טים, כלומר שמייסר העולם, ופעמים
שבאים לטובה וזה חסד לעולם.

הפירוש המיוחס לרש"י
(7) למוגג פני נשי בצחות לשם כלום
להדיח פני נשי לגושמה לעשותה מטהרה
ונקייה מטללים הרעים כאבן שהוא
צח ונקי.

(11) אפיק מען מעוטר, אדבר דבר
משובח כלום. ביום המשובח ביום שמיני
שהוא מעוטר בפני עצמו.

(38) כרבות בנות, כמו (ו) רוב
כפרים כמו, וילכדו בנותיה (במדבר כ"א,
ל"ב).

(106) ט"א: למעלה לרקיע עש כבירכת
מים לנטות עליה [כיפה] עשה הב"ה
ברכה דקה בתוך ראשן למעלה מעובי
ארבע מאות שנה וכן יש עובייה של
ברכה ק' שנה כדי להמתיק מויעת מים
המלוחים המעלים עננים ונמתקין ויורדין
עובי ארבע מאות שנה שתחתיה ועוביה
מאה שנה הרי ת"ק שיוורדין הגשמים
ואינו מתערב טיפה לחבירתה וזהו
שאמר, להטיף אמנה מגרע נטפי מים
להלך כמה בלי עירוב מים כמה נוטריקון
כ' פעמים מ"ה, ב' פעמים מ"ה הרי תש-
עים (וכ' פעמים) ויעלה החשבון כ' פעמים
מ"ה לתת"ק שנה.

(118) סדר לשבט ולארץ לחסד להמציא
מים, להמטיר¹⁰ כמו ויקח שלשה שבטים
(ש"ב י"ח, י"ד), אבל בשעה שהוא ממטיר
את הארץ עושה הכל בחסד והיינו אם
לשבט אם לארצו אם לחסד ימצאהו
(איוב ל"ז, י"ג).

5 צ"ל: כאבן לשם, כמו במקבילה.

6 נראה שחסר כאן דיבור המתחיל, "כצ"ל: ביום המעוטר, כלום ביום המשובח, שאילו לא כן אין
משמע להיבת "כלומר".

7 צ"ל: מעוטר לרגל, כמו במקבילה.

8 העיר המהדיר: בנוסחנו: ברבות.

9 הנוסח בכה"י: ורוב, ולפי שאין משמע ללשון זה, הגיה המהדיר ומחק את הויו"ו, ויש לתקן

את הגירסא עפ"י המקבילה: ברוב.

10 הנוסח חסר, וצריך להשלים עפ"י המקבילה.

הפירוש המיוחס לרש"י

(150) למטר השמים תשתה מים (דבר' י"א, א') מפרש בסיפרי משל למלך שהיה עובר בדרך, וראה עני אחד מושלך בדרך וצוה לשר שלו לפרנסה, והלך משם ומצא אחד בן טובים מושלך בדרך אמר המלך חי נפשי מאוצרי יתפרנס, ואני בעצמי אפרנסה, כך הב"ה משקה אותה הוא כבודו¹¹.

פירושי "קרבן אהרן"

מ"א: שקל לראש עפרות חבל כו', כתב הראב"ן איתא בספרי פ' עקב משל למלך שהיה עובר בדרך וראה עני אחד מושלך בדרך וצוה לשר שלו לפרנסו והלך משם ומצא עני אחד מושלך בדרך אמר המלך חי נפשי מאוצרי יתפרנס זה ואני בעצמי אפרנסה, כך הקב"ה שאר ארצות מינה נהרות להשקותם אבל אי' שהיא ארצו של הקב"ה אותה משקה הוא בעצמו¹².

(183) די ארבעים סאה משער מקוה מים, כלומר שיעור של מקוה ארבעים סאה הוא כדאמר יען כי מאס העם הזה את מי השילוח התולכים לאט (ישע' ח' ו') לאט עולה בגימטריה ארבעים סאה.

מ"ל: די ארבעים סאה כו', שעורו של מקוה טהרה הם ארבעים סאה¹³. מ"א: די ארבעים סאה משער מקוה מים, כתב הראב"ן כדאמרינן יען כי מאס העם הזה את מי השילוח התולכים לאט, כמנין לא"ט בגימטריא.

אף בהשלמת הפירוש המיוחס לרש"י הפותח מטור 243 נמצאת מקבילה אחת לפירוש הראב"ן, שר' אהרן בן יחיאל מיכל הלוי מביא ב"מעשה ארג", על השלמת הפירוש כבר העיר אפשרות¹⁴ שהיא משונה בטיבה מן הפירוש הראשון, ואף מכאן אפשר לסיים לשוני טיבה, שדברי הראב"ן המובאים בפירוש הראשון מובאים כלשונם בכה"י שהיה לפני בעל "קרבן אהרן", ואילו בהשלמת הפירוש אין דברי הפירוש של הראב"ן מובאים כלשונם אלא כענינם:

הפירוש המיוחס לרש"י, ההשלמה

(259) והלוי צבאיך רסיס מים, לאגלי טל הורד לצבאך והיא הלואה בומן שיש ראל עסקין במצוות המטר יורד, חדלו עצר השמים שנ' ועצר [את] השמים (דבר' יא' יז).

פירושי "קרבן אהרן"

מ"א: והלוי, ל' הלואה כאדם המלוה את חבירו מעות וגובה ממנו, כך הקב"ה לוי להם למצותיו ישמעו כמ"ש ונתתי מטר ארצכם וגו' ואם ח"ו שלא ישמעו למצותיו אזי ועצר את השמים וגו' (הראב"ן).

על סמך עדותו של ר' אהרן בן יחיאל מיכל הלוי ועל פי ההקבלות שהבאנו אפשר לכאורה לומר, שהפירוש המיוחס לרש"י הוא פירושו של הראב"ן, אלא שקשה לומר כן, לפי שבפירושי

11 הלשון במיוחס לרש"י והלשון שהראב"ן מביא כמעט שווים זה לזה, אבל הלשון בספרי שלפנינו משונה מהם (ע' במאמרו של הברמן הערה 90), וזה לשונו (פ' עקב, ל"ד): משל למלך שהיה מהלך בדרך ראה בן טובים אחד ומסר לו עבד אחד לשמשו, שוב ראה בן טובים אחד מעורן ומטונק ועוסק בפעולה ומכירים את אבותיו, אמר גזירה שאני עושה בידי ומאכילך, כך כל הארצות נתנו להן שמשים מצרים שותה מן הנילוס ובבל שותה מן הנהר, אבל א"י אינה כן אלא הם ישנים על מטותיהם והקב"ה מוריד להם גשמים. 11א כנראה אף פירוש זה שבמ"ל מן הראב"ן הוא.

כז תרביק, שנה ו', עמ' 230.

„קרבן אהרן“ נמצאים עוד פירושים הרבה המובאים בסתם, ואף הם דומים למיוחס לרש"י כמעט תיבה בתיבה. מה פתרונם של הדמיונים המרובים הללו? מגין באים בפירוש „קרבן אהרן“ כל הפירושים הדומים למיוחס לרש"י? כבר נאמר למעלה משמו של בעל „קרבן אהרן“ שהיה לפניו גם פירושו של „המפרש“ שבמחזור הגדול, הלכך יש מקום לומר אם פירושים אלו אינם להראב"ן, מצד שלא קרא בעל „קרבן אהרן“ את שמו של הראב"ן עליהם. על כרחך שהם של „המפרש“ שבמחזור הגדול. ובאמת הפירוש שבמחזור הגדול, כגון דפוס אמשטירדם (שנת תל-פיות), דומה לפירושי „קרבן אהרן“ המובאים אצלו בסתם, ואף דמיון זה הוא כמעט תיבה בתיבה. והרי מקצת דוגמאות למקבילות:

הפירוש המיוחס לרש"י	הפירוש שבמחזור הגדול	פירושי „קרבן אהרן“
(1) כך שמו של אותו מלך ברי... ולכך נקרא שמו ברי לפי שהוא רואה שמים ונ"י קיים מיד מטריח עצמו.	כך שם של שר מטר אף ברי. ונקרא כך על שם כ"י שרואה כשהמים ברורים ונ"י קיים מיד מטריח עצמו לה"י עיב את השמים בעבים.	מ"ל: שהוא מכוונה בשם אף ברי כי כשרואה השר כשהמים ברורים ונקיים מיד מטריח עצמו להעביב את השמים בעבים.
(2) להעביב כלום לעשות עבים.	להעבי' פי לעשו' עבי'.	
(3) מים איכים במ' מים תספיק לנו כדי לעטר להם פירות. ולהכלי נקט האי לשון לעטר כדגרסינן כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות.	מים אבים במ' גיא לעטר. פי' מספיק לנו מים כדי ל"י עטר במ' פירות ונקט לעטר כדגרסינן שהיו מעטרינן שוקי ירושלים בפירות.	מ"ל: מים אבים במ' גיא לעטר. מספיק לנו מים ל"י עטר בפירותיה את גיא הארץ.
(4) לבל יועצרו בנשיון שטר, שלא יהיו הגשמים נעצרים בשביל חובותינו כמו הנושה שיש לו שטר חוב על חבירו, חוב הוא דעב ¹² השטר.	לבל יועצרו בנשיון שטר, פי' שלא יהיו הגשמים נעצרי' בשביל חובו. תנו נשיון ל' נושה בחבירו שיש לו שטר חוב על ח"י בירו ובשביל חובו הוא מעכב השטר.	מ"ל: לבל יעצרו בנשיון שטר, שלא יהיו הגשמים נעצרים בשביל חובותינו.
(6) [יטריח] לפלג מפלג ג' שם, הולך ומפרש לאי זה דבר הוא ממונה לא שהוא	יטריח לפלג, פי' עתה מפרש לאיזה דבר הוא ממו' נה לא שהוא שר על המטר	מ"ל: יטריח, את המלאך ונעשה שר להביא עבים ולקבל ממנו עליונים גש'.

12 במיקונים והוספות (תרביץ שנה ז', עמ' 388) הביא המהדיר גירסאות של כ"י המבורג ס"י 152 (ס"י 154, וצל פיהם תיקן כאן את הגירסא, שצ"ל: ברים ונקיים) והוא מעין הלשון שבמקבילות.
13 העיר המהדיר: נראה שצ"ל: בהם והגהתו מקיימת מנוסח „המפרש“ שגרס: במ.
14 במיקונים והוספות תיקן המהדיר על פי המקורות הנ"ל: צ"ל: מעכב. ועדיין הלשון מגומגם, והעיקר כגירסת „המפרש“.

הפירוש המיוחד לרש"י

שר על המטר שתהא מפתח של גשמים מסורה לו שהרי אין הב"ה מוסר אותו לשום שליח אלא כשהקב"ה רוצה להוריד מטר לעולם יטריח אותו מלאך להביא עב ולקבל גשמים ולהפיץ ענן אורו בכל מקום אשר יצוה הב"ה מוסר אותו מפתח על פני תבל ארצה, וזהו יטריח לפלג מפלג גשם וכו' שנטל הב"ה כל מימי בראשית ונתן חציים למעלה וחציים באוקיינוס דכתי' פלג אלהים מלא מים, מהו פלג פלגא.

הפירוש שבמהזור הגדול

שתהא מפתח של גשמים בידו אלא כשהקב"ה רוצה להוריד מטר לעולם יטריח המלאך ונעשה שר להביא עבים ולקבל ממים עליו-נים גשמים להפיץ ענן אורו בכל מקום אשר יצוה הש"י וזהו לפלג כמו לחלק. מפלג גשם ממים הנחלקים לשנים חצים ברקיע וחצים למטה באוקיינוס וזהו ותפלג מ-מים הנחלקים פלג ל' פלגה שהוא מחצה.

פירוש "קרבן אהרן"

מים להפיץ ענן אורו בכל מקום אשר רוצה הש"י. לפלג מפלג גשם. לחלק ממים הנחלקים לב' חצים ברקיע וחצים למטה באוקיינוס.

(8) כנית ברשם, שמם אדירים בכתב. ד"א כנית דכתי' אדירים משברי ים אדיר במרום ה' (תהל' צ"ג, ד').

מים לאדרך כנית ברשם. פי' שהמים נקראו אדירים והקב"ה נקרא אדיר וזהו ל' כנית ר"ל שכנית שמם בשמך. ברשם, בתורה.

מ"ל: מים לאדרך כנית ברשם, הבאת בתורתך כנוי לשם מים כאחד מ-כנויי שמך כי אתה נקראת אדיר וכן המים נקראו אדירים.

(9) להרגיע ברעפם נפוחי נשם, אלו בני אדם דכתי' ויפח באפיו נשמת חיים (ברא' ב', ו') שמוציא אליי הם מרגוע על ¹⁵16 ירידת גשמים.

וי"מ נפוחי נשם, זה הא-דם שנ' ויפח באפיו נשמת רוח חיים.

מ"ל: להרגיע ברעפם, להיות מרגוע בירידת גש-מים. לנפוחי נשם, לבני אדם הנפוחים באפם נשמת חיים.

(13) בקץ המנוטר, זהו חג האסיף בצאת השנה.

בקץ המנוטר, י"מ שהוא חג האסיף בצאת השנה. והוא משומר ומוכן לשאול בו מטר.

מ"ל: בקץ המנוטר, בחג האסיף שהוא בצאת השנה. והוא משומר ומוכן לשאול בו מטר.

(15) מיומים, מאותם שני מים, שמחה של סוכה.

שני יום מיומים, שמיני עשרת שיש בו שמחה שמיני עשרת שיש בו

¹⁵16 הגיה עורך תרביץ שצ"ל: על ידי ירידת, והגהתו מתקיימת ע"י נוסח מ"ל שגם: להיות מרגוע בירידת גשמים.

הפירוש המיוחס לרש"י	הפירוש שבמחזור הגדול	פירושי "קרבן אהרן" שמחה יתירה.
שיש בו שמחת תורה ¹⁷ וכו'.	יתירה.	
(21) וידיתי עם שמים, שמימין עצמן כאין. ט"א עם אותם שמימין אורחותיהם וכו'.	ודיתי עם שמים, פי' כבר הודיתי עליהם ב"כ עם הכשרים ששמים את עצמן כהו ואין. וי"מ עם שמים, עם אות' ששמים אורחותיה' ושמים ומחשבים הפסד מצוה כנגד שכרה.	מ"ל: ודיתי עם שמים, כבר הודיתי עליהם ביו"כ עם הכשרים ששמים את עצמן כהו ואין. מ"א: י"מ עם אותם שמימין אורחותיהם ומחשבים הפסד מצוה כנגד שכרה.
(43) פנים לי ישא בצי' גתי פני כניסה, כלומ' יהי רצון שישא לי פנים ב' עומדי בתפלה בפני הכנסת ¹⁸ .	פנים לי ישא בצי' פני כניסה, פי' יהי רצון שישא לי פנים בעמדי בתפלה בעד כנסת ישראל.	מ"ל: פנים לי ישא, יה"ר שישא לי פנים יפות. ב' צי' פני כניסה, בעמדי להתפלל בעד כנסת ישראל.
(68) גמר וכלל כל במשולת מים, כלומ' שגמר וכל כל המלאכה ¹⁹ שנמר שלה כמים.	גמר וכלל כל במשולת מים, פי' הכל גמר וכלל כל ע"י התורה שנמשלה למים.	מ"ל: גמר וכלל כל במ' שולת מים, ע"י התורה שנמשלה למים, וכו'.
(160) להלך מהלך כמה בלי עירוב מים, כשהולכין המים מהלך כמה שנים ואין מתערבין יחד עם ²⁰ חבירתה.	להלך מהלך וכו', כלומר שהולכין הגשמים מהלך כמה שנים מן השמים עד לארץ ואין מתערבין יחד טיפה לחברתה.	מ"ל: להלך מהלך בלי עירוב מים, זוהו גבורת השם שהולכים הגשמים מהלך ת"ק שנים מן השמים עד לארץ ואין מתערר בין יחד טיפה בחברתה.
(205) הגשם דשאים ירוענן ושור ומריא בו יוחנן כלומ' הגשם יעשה לנו דשאים שיהו רעננים ויתגדלו עשבים כל כך	ושור ומריא בו יחנן, פי' בהמות המפוטמי' יהיו מ' חוני' ומרחמי' בגשמי' פי' שיגדלו העשבים כל כך שיהא השור יכול ללחוך	מ"ל: ושור ומריא בו יחנן, שיהו השור ובהמות מפוטמים מחוננים ומרחמי' מים בגשמים כי ע"י הגשם מים יגדלו העשבים.

17 העיר עורך תרביץ שצ"ל: שמחה יתירה, והגהתו מתקיימת מגירסות המקבילות.

18 בתיקונים והוספות תיקן המהדיר עפ"י כה"י הנ"ל: צ"ל: בפני כנסת ישראל, והוא כמו במקבילות.

19 העיר עורך תרביץ: השלם: בתורה שנמשלה, וההשלמה מתקיימת מנוסח המקבילות.

20 צ"ל: טיפה עם חבירתה, ע"ד הגירסא במקבילות.

הפירוש המיוחד לרש"י	הפירוש שבמחזור הגדול	פירושי "קרבן אהרן"
שיחא השור יכול ללחוך שהוא ²¹ עשבים ולוחך או- תם ואוכל הרבה.	שהוא משפיל לעשבים ולוחך אותם.	
(231) ארצך כיון הדום רגל. ארץ ישראל שנתכוור- נת ²² ונקראת הארץ הדום רגלי (ישע' ס"ו, א').	ארצך כוון הדום רגל. פי' ארץ ישראל שמכוונת נגד כסא הכבוד ונקראת הדום רגל של הקב"ה.	מ"ל: ארצך כוון הדום רגל. א"י שמכוונת נגד כסא הכבוד ונקראת הדום רגל של הקב"ה.
(232) מים כזונק אגל. שיהו מהלכין ²³ בשפיכות אגלי מים.	מים כזונק אגל. פי' שיהיו מים מקלחים כשפי- כות אגלי מים.	מ"ל: מים כזונק אגל. בקשתינו שיהיו המים מ- קלחים כשפיכות אגלי מים.
(233) באוספכם בר באלול בטילול רסיס, כשאוסיפם באלול ²⁴ .	באספם בר באלול בטלול רסיס, פי' באספם בחודש אלול תבואה שהיא טלולה מטל ומטיפות מים.	מ"ל: באספם בר באלול בטלול רסיס. באספם בחודש אלול תבואה שהיתה טלולה מטל ומטיפות מים.
(245) פי' את גטעי חומת כמש, הנטעים שהם כמושיים וכווצים מפני חדש ²⁵ .	את גטעי חומת כמש, הנטעים שהיו כמשין וכווצין מפני החום ויובש.	מ"ל: את גטעי חמת כמש, הנטעים הכמשין וכווצין מפני החום והיובש.

אלו מקצת מן המקצת של ההקבלות ששלשת הפירושים הללו מקבילים זה לזה. לצורך
הבירור די בהן. ומהן אתה למד שהפירוש המיוחד לרש"י הוא אחת המהדורות של פירוש המפרש.
ונראה שמהדורה זו קודמת למהדורה שנדפסה במחזור הגדול, לפי שקרוב שבעל המלקט של
המהדורה שבמחזור הגדול השתמש במהדורה מעין זו שלנו. שהרי דיבורים שאין להם כאן
אלא פירוש אחד הוא מביאם בצד פירושו בשם י"מ ²⁶. עוד מיוחדת מהדורת הברמן, שכמה
מפירושי הראב"ן משוקעים בה. מקצתם נתברר לנו אילו הם, ואפשר שיש בהם עוד פירושים
אחרים משל הראב"ן, אלא שאין סימנים בידנו להכירם. פירושי הראב"ן שבמהדורה זו שעמדנו

²¹ העיר המהדיר שבכה"י כאן מקום חלק, ובתיקונים והוספות השלים עפ"י כה"י הנ"ל: מפשיל.
וגירסת המפרש: משפיל. ושמו צ"ל: משפיל לעשבים.

²² לשון שנתכוונת נראה משובש, וחסר אחריה, וצריך להגיה: ולהשלים עפ"י הנוסח במקבילות:
שמכוונת נגד כסא הכבוד.

²³ צ"ל: מקלחין, כגירסה במקבילות.

²⁴ מתוך הדברים, באספם באלול אין פירוש הענין עולה. ונראה שהלשון חסר ועטון השלמה עפ"י
המקבילות: תבואה שהיא טלולה מטל ומטיפות מים.

²⁵ העיר המהדיר נראה שיש כאן ט"ס וצ"ל: מפני השמש. והעורך העיר: בגליון ח' ר' ש והוא רוח
קדים חרישית. והעיקר כנוסת שבמקבילות: מפני החום והיובש.

²⁶ כגון: וי"מ נפוחי גשם זה האדם וכו'. מחמת מים וכו' וי"מ מחמת תמימות. מראה כל מראה וכו',
וי"א הקשת כל מראית יש בו וכו'. וי"א גומש לשון בחינה.

עליהם אינם במהדורה שבמחזור הגדול. העתק זה של המהדורה אינו מדויק בגירסותיו ובנוסחו²⁷, ואף לקרי בהשמטות²⁸. ולפי דרכנו למדנו על פירושי "קרבן אהרן" לפיוטי גשם, שרובם ככולם מפירושי המפרש הם.

27 לסור 8 מובאים שני פירושים, ואינם אלא המשך אחד: פירוש א' מפרש לשון רשם ופירוש ב' (ד"א) מפרש לשון כניתי וראוי הסדר להיות הפוך. ועי' במקבילות למעלה. סור 106 מפורש בשני פירושים ואין חילוקי ענין ביניהם, אלא שהראשון קצר והשני ארוך. ואלו הן עקבות ההעתקה, שהעתיק המלקט כנראה משני ספרים ולא עמד על הדמיון שבפירושים.

28 כגון מה שצוין בהערה 10 והערה 24. ועוד מצויים בו דיבורים מתחילים שאין פירוש להם, ובמחזור הגדול נתפרשה, כגון סורי 64, 81, 122, 160, 167.

חקר השירה והפיוט בשנת 1952

רשימה ביבליוגרפית

מאת

ח. שירמן

רשימה זו כוללת גם קצת השלמות לביבליוגרפיות של השנים הקודמות * הן סומנו להלן בכוכב (י) על יד מספרן.

מחקרים ביבליוגרפיים ומאמרי ביקורת

עיין גם כן במס' 356.

- 282 נ. אלוני, בתי שיר יתומים בחיבורי תורת השירה — סיני, שנה ס"ז, כרך ל"ב, 55 — 69.
השיר/ג/1952. [אוסף של 91 בתי שיר המובאים בחיבורים על תורת השיר ואשר מקורם אינו ידוע. ואלה הם החיבורים: (1) תשובות תלמידי מנחם בן סרוק; (2) תשובות יהודי בן ששת; (2*) חיבור אנונימי בערבית T-S Arabic 31/232 (על פי כה"י). (3) משה אבן עזרא, שירת ישראל; (4) שיר בתורת המשקלים (הרכבה, זכרון לראשונים א' 114). (5) פרוש לשיר (אלוני, תורת המשקלים 146—149). (6) ישועה בן אליהו הלוי, פירוש לפירוש (כנ"ל). (7) אברהם אבן עזרא, ספר צחות; (8) אבשלום המזרחי, קבלה על מלאכת השיר; (9) אבן חביב, דרכי גועם; (10) דוד אבן יחיאל, שקל הקודש; (11) ס. מינסטר, מלאכת הדקדוק השלם; (12) עמנואל בנימנס, לויית חן; (13) ע. מראנשיס, מתק שפתים; (14) א. דאנון, אלה תולדות בני אברהם; (15) י. בנבנשתי, קונטרס פרק בשיר; (16) י. רומאן, קצב ומאזני משקל; (17) מ. ח. לוצאטו, לשון למודים].
283 F. Stummer, Geniza Publications in Memory of Prof. Dr. David Kaufmann I — Theologische Revue, Jahrgang 48 (1952). p. 141-143.
[מכלל ביקורת על המחקרים של א. שייבר, מ. זולאי וי. האן שצוינו ברשימתנו הראשונה מס' 1, 33, 35, 39].
284 J. M. Millás Vallicrosa, J. Schirrmann: Samuel Hannagid — Sefarad XII (1952). p. 219.
[ביקורת על המאמר שנרשם לעיל מס' 245].
285* א. מ. הברמן, מהדורה חדשה של כתר מלכות [ביקורת על מהדורת י. א. זיידמן, עיין ברשימת שנת 1950 מס' 156] — הארץ, ה' בתשרי תשי"ב/5.10.1951.
286 א. מ. הברמן, ספר תחכמוני לר' יהודה אלהריץ [ביקורת על מהדורת י. זמורה, עיין ברשימה זו להלן מס' 352] — סיני שנה ס"ז, כרך ל"א, 112 — 127, תשי"ב/1952.

מחקרים על נושאים כלליים; מדע הספרות ותולדותיה

- *287 E. Silberschlag, Hebrew Literature: An Evaluation — The World through Literature, edited by Charlton Laird, University of Nevada. New York 1951. p. 173-212.
[לשירה מתקופת ימי הביניים עד מ. ח. לוצאטו מוקדשים העמודים 190—200].
288 י. א. קלוזנר, תולדות הספרות הכללית, כרך שני: ימי הביניים, הוצ' ספרים מ. גיומן, תל-אביב תשי"ב [1952]. [בין השאר דן המחבר גם על שירת ימי הביניים העברית: בעמ' 94 — 97 (על הפיוט הקדום בא"י), 108 — 143 (ספרד עד הרמב"ם), 355 — 356, 361 — 362, 366 — 367, 369, 377, 379 — 380, 384 — 387 (ארצות הנוצרים), 391 — 392, 405 (ספרד לאחר הרמב"ם)].
289 J. Heller, Hebrew Poetry in the Middle Ages — The Jewish People vol. III, עיין ק"ס שנה כ"ז, עמ' 195 — 200, שנה כ"ז עמ' 249 — 256, שנה כ"ח, עמ' 233 — 241.

p. 91-102, Jewish Encyclopedic Handbooks, Central Yiddish Culture Organization (CYCO), New York 1952.

[The Arab-Spanish Era. — The Post-classical Period (Thirteenth Century) — The Second Flowering — Decline — Mysticism in Hebrew Poetry].

290 A. Díez Macho, La novelística hebrea medieval. Universidad de Barcelona. Secretaria de publicaciones, [1952]. 64 pp.

[Concepto de la Novelística medieval — Novelística hebrea medieval de sello judaico — Novelística hebrea medieval en formas árabes — Novelística hebrea medieval de procedencia india — Conclusiones].

[בעיקר על ספרות המקאמות של התקופה הספרדית; עמודים אחדים מוקדשים למדרשים ולמעשיות ולאוספי סיפורים בפרוזה מימי הביניים. הספר כולל גם דוגמאות מתורגמות לספרדית מתוך יצירות אחריות, יעקב בן אלעזר ועמנואל הרומי].

291 י. ל. גירשט, מאמרים על משוררי התקופה הספרדית מתוך הסדרה „אשכולות בישראל“ בעתון

היומי „המודיע“.

ארבעה הכתרים של „הנגיד“, י' בסבת תשי"ב / 4.1.1952 — שירת המצביא המחנך ואיש החברה, כ' בסבת תשי"ב / 18.1.1952. — שירת קודש ושירת חול בספרד, ה' בשבט תשי"ב / 1.2.1952. — קה' אוסי של השירה העברית-הספרדית, י"ב בשבט תשי"ב / 8.2.1952. — חכמת המסכן של בן גבירול, י"ט בשבט תשי"ב / 15.2.1952. — לבטי הנפש בשירת בן גבירול, כ"ר בשבט תשי"ב / 22.2.1952. — דרך עליית הנשמה של משורר, י' באדר תשי"ב / 7.3.1952. — שירה רב גוונית, י"ז באדר תשי"ב / 14.3.1952. — מיוזג השירה וההכמה, כ"ד באדר תשי"ב / 21.3.1952. — ר' יצחק אבן גיא ור' בחיי אבן פקודה, י' באייר תשי"ב / 2.5.1952. — לבחינת שירתו של הרמב"ע [ר' משה בן עזרא], כ' בסיון תשי"ב / 13.6.1952. — ררגות השירה והמחשבה ביצירת הרמב"ע, כ"ז בסיון תשי"ב / 20.6.1952. — רבי יהודה הלוי וזמנו, ד' בתמוז תשי"ב / 27.6.1952. — על שירת ריה"ל [ר' יהודה הלוי] בכללה, י"א בתמוז תשי"ב / 4.7.1952. — שירת היחיד של ריה"ל, י"ח בתמוז תשי"ב / 11.7.1952. — משוררה של כנסת ישראל, כ"ה בתמוז תשי"ב / 18.7.1952. — ארבת ציון בתפיסת ריה"ל, ג' באב תשי"ב / 25.7.1952. — הרקע ההיסטורי של חיבור „הכוזרי“, י' באב תשי"ב / 1.8.1952. — חכמת הראב"ע [ר' אברהם בן עזרא] הענפה, כ"ד באב תשי"ב / 15.8.1952.

292 י. ל. גירשט, פיוטי החג הקדמונים מבחינה היסטורית — המודיע י"ד בניסן תשי"ב / 30.3.1952.

293 י. ל. גירשט, פיוט רב ינאי וקליר במבטן תקופתו — המודיע ל' בניסן תשי"ב / 15.4.1952.

294 Boaz Cohen, Liturgical Literature — The Jewish People vol. III p. 80-90, Jewish Encyclopedic Handbooks, Central Yiddish Culture Organization (CYCO) New York 1952.

[Prayers. — Piyyut. — Selihot. — Kinot. — Tehinnot].

295* ש. ד. לוצאטו, חולדות הפיוט בישראל [מבוא למחזור כמנהג בני רומא 1856 בהשמות רכות].

מבוא מאת דוד זכאי-תל-אביב, מחברות לספרות, תש"ח [1948], 41 עמ'.

296 מ. זולאי, לכינוסם של פיוטי הגנויה — הכינוס העולמי למדעי היהדות, כרך א, 261 — 266,

ירושלים תשי"ב / 1952.

297 M. Wallenstein, The Piyyut, with special reference to the textual study of the Old Testament — Bulletin of the John Rylands Library, vol. 34, No. 2 (Manchester 1952), p. 469-476.

298 א. מירסקי, היצירה המקבילה בפיוט הקדמון — הכינוס העולמי למדעי היהדות, כרך א, 267 —

273, ירושלים תשי"ב / 1952.

- 299 י. ווייס, *תרבות חצרנית ושירה חצרנית* — הכינוס העולמי למדעי היהדות כרך א 396 — 403, ירושלים תשי"ב / 1952. [עיין ברשימה הקודמת מס' 206].
- 300 א. מ. הברמן, על "גונבי השיר" — אורלוגין חוברת 5, 299—304, מרחביה, מאי 1952.

לשון השירים, צורותיהם ומשקליהם

- עיין גם במס' 341, 348.
- 301 מ. מדן, מילונם המקראי של חכמי ישראל בספר — הכינוס העולמי למדעי היהדות קץ תשי"ז, כרך א, 113 — 117, ירושלים תשי"ב / 1952.
- [הרצאה זו נדפסה לפני כן ב"לשונונו", עיין ברשימה הקודמת מס' 208].
- 302 א. מירסקי, לפשוטה של לשון שירת ימי הביניים — לשונונו י"ח, 97 — 103, כסלו תשי"ג [1952].
- 303 מ. זולאי, "העלמה המגמגמת" בשירת הנגיד — לשונונו לעם עמ' 17 — 19, כסלו תשי"ג [1952].
- [על החלפת גימ'ל ברי"ש בכתיבם של כמה פיוטים בכ"י הגניזה; על הוראת השיר של הנגיד עיין במאמרו של ח. שירמן ב"כנסת" ב (תרצ"ו), 402].
- 304 ח. ילון, שני חיבורים זה מול זה (לשון למודים לר' דוד יחיאל ושקל הקדש שנדפס בסומי) — כינוי שנה ט"ז כרך ל"ב, 90 — 96, תשי"ג / 1952.
- [מובית כי דוד י' יחיאל אינו המחבר של המאמר על מלאכת השיר הידוע בשם "לשון למודים".]
- 305 ח. שירמן, כיצד יש לדקלם את השירים השקולים של משוררינו הספרדים? — הכינוס העולמי למדעי היהדות, כרך א, 296 — 301, ירושלים תשי"ב / 1952.
- [נהפסס בניסוח שונה במקצת גם בצרפתית, עיין ברשימה הראשונה מס' 21].
- *306 R. Menéndez Pidal, Cantos románicos andalusíes, continuadores de una lírica latina vulgar — Boletín de la Real Academia Española Vol. XXXI p. 187-270, Mayo-Agosto 1951.
- 307 Leo Spitzer, The Mozarabic Lyric and Theodor Frings' Theories — Comparative Literature IV (Oregon 1952), p. 1-22.
- *308 E. García Gómez, in Estudios dedicados a Menéndez Pidal, II (Madrid 1951), p. 397-408.
- [המאמרים מס' 306 — 308 דנים על הסימנים הרומאניים בשירי האזור עבריים מספרד. עיין גם כן ברשימות הקודמות מס' 18 — 19, 112 — 115, 210].
- 309 E. García Gómez, Veinticuatro jaryas romances en muwaššahas arabes — Al-Andalus XVII (1952), p. 57-127.
- [בין הסימנים הרומאניים של כ"ד שירי האזור ערביים ישנם שלשה המופיעים גם בשירי האזור העבריים של יהודה הלוי. הסימנים מס' 12, 18, 22 של הרשימה דלהלן זהים עם מס' 5, 7, 8 של רשימת ש. מ. שטרן (דעיל מס' 18)].

אנתולוגיות וקבצי שירים מעורבים

- *310 א. דוידזון, שחוק פנימי, אוצר להומור ולסאטירה בספרות העברית מראשיתה ועד ימינו, עם הקדמה, פתיחות, הערכות ספרותיות, מראי מקומות, הערות והארות "פירושים-הוצאת", "מסמונים" תל-אביב תשי"א / 1951. י' + (ד) + 516 עמ'.
- [אנתולוגיה זו, פרי שקידה רבה, מקדישה מקום נכבד גם לשירה העברית שלפני תקופת ההשכלה; עיין במיוחד "ספרות הקראים" ע' 45 — 46, "מהקליר עד הגר"א ודורו" 47 — 119, 123 — 136; ראשית המדור "בתוך הספרות העברית החדשה", 199 — 206. ברם, מבחינה מתודולוגית אפשר לטעון כמה טענות נגד האוסף שלפנינו: מר ד. מכניס לתוכו את "אץ קוצץ" בן קוצץ של הקליר, אם כי מתברר לא נתכוון לבדה את

קוראיו, וכמו כן מספר רב של קטעים אחרים שאין להם כלל מגמה הומוריסטית או סאטירית. מר ר. מרבה בהבאת טכסטים מקוצרים ומקוטעים — ולפעמים נדפסות אצלו רק כמה שורות או כמה מלים מתוך יצירות ארוכות למדי. ישנן טעויות בכתבים של שמות אנשים ומקומות, בתאריכים, ביחוס של חיבורים לסופרים שלא חיברום וכו'.

*311 Célestin de Mouilleron, O. F. M. Cap., Poèmes hébreux anciens traduits et annotés, Limoges, Imprimerie A. Bontemps [en vente: 33, Côte Pavée, Toulouse, H.-G.]. 1947. (16) + 269 + (5) pp. gr. 8°.

תרגום של 121 פיוטים ו-66 שיריחול מתוך „מבחר השירה העברית“ של ח. בראדי ומ. וינר; מבוא בעמ' 1—6; המהרג, גויר במסדר הקאפוצינים, נסטר בעת ההדפסה של ספרו, ב'1 בספטמבר 1947, אם כי בשער צויין התאריך 1947, נראה שהספר הוצא למכירה לא בשנה ההיא.

*312 N. N., Textes liturgiques — L'Amandier Fleuri, 2me année, Cahier 10 (Paris 1951), p. 19-36.

תרגומים צרפתיים של התפלות „ובכן תן פתורך“, „ונתנה תוקף“ והפיוטים „שופט כל הארץ“ (מיוחס כאן לגבירול) „אנשי אמונה אבדו“ ואחרים מאת שמעון בר יצחק, גבירול (בין השאר קטעים מתוך „כתר מלכות“) ויהודה הלוי.

313 L. Nemoy, Karaite Anthology, translated from Arabic, Aramaic, and Hebrew sources with notes. [Yale Judaica Series VII]. New Haven, Yale University Press, 1952. XXVI + 412 + (2) pp.

[מכיל מספר גדול של שירים ממסורות קראיות מתורגמים לאנגלית. בכללם שלשה פרקים מספר מלחמות ה' "לסלמון בן ירוחם (69—82), פיוט לישת בן עלי (107—108), 22 שירים מתוך הדיואן של משה דרעי (133—146), חמשה מזמורים של משה בן שמואל הצפתי, 54 תפלות ופיוטים ממחזור הקראים (271—321)].

תפלות קבע

314 Leon J. Liebreich, The Intermediate Benedictions of the Amidah — JQR, NS XLII (1952), p. 423-426.

*315 D. Hedegard, Seder R. Amram Gaon. Part I: Hebrew Text with critical Apparatus, Translation with Notes and Introduction. Lund, A. B. Ph. Lindstedts Universitets-bokhandel, 1951. XL + 202 + 84 pp.

316 י. צימלס, השלמות לסידור „עבודת ישראל“ מהדורת ריון בער — סיני שנה טז, כרך לא:

48—76, תשי"ב / 1952.

317 י. צימלס, הערות [להשלמות לסידור], עיין לעיל מס' 316 — סיני שנה טז, כרך לב, 320.

תשי"ג / 1953.

השירה בארץ-ישראל ובארצות המזרח

עיין גם במס' 282, 283, 288, 292—298, 310, 311, 313.

318 C. Roth, Ecclesiasticus in the Synagogue Service — Journal of Biblical Literature Vol. LXXI Part III, 171-178, 1952.

[המחבר סבור שספר „בן סירא“ השפיע השפעה ניכרת על המבנה והתוכן של העבודה ביום הכיפורים בנוסחה הראשון ששימש מופת לפייסנים. הוא מקביל את תיאורי הכהן בפיוטים („מה מדר כהן גדול...“) לבן סירא נ. 5—10 (6—12), את הסקירות על אבות האומה בפיוטים לבן סירא מ"ד ואף את הזכרת השם המפורש במשנה יומא ה. ב לבן סירא נ. 20—21].

319 מ. זולאי, משלי מוסר [עשרה מתגמים אנונימיים מתוך כ"י בניוירוק, אקספורד, טראנקפורט,

- לינגנרד; המשך הסדרה שבפרסומה הוחל ב"הארץ" ג' אלול תש"ח; עיין ברשימתנו לשנת 1948 מ"ט 41] —
הארץ כ"א חשירי תשי"ג / 10.10.1952.
- 320 מ. זולאי, אם חביט במפעלות אנוש [סליחה אנונימית מחירות; בראש סוריה חתימת א"ב;
על פי כ"י בלינגנרד ובאקספורד] — הארץ ט' בתשרי תשי"ג / 28.9.1952.
- 321 מ. זולאי, יבורכו בטל [פיט ממחבר עלום השם, לקוח מתוך קבוצת פיוטים, אשר "לפי סגנון
לשונם הם מתמצעים בין יוסי בן יוסי לבין יוני"] — הארץ כ' בניסן תשי"ב / 15.4.1952.
- 322 מ. זולאי, מתוך קרובת קליר לשבת נחמו [אמרו לבת ציון] על פי כ"י שבקמברידז' ובאקס-
פורד] — הארץ י' באב תשי"ב / 1.8.1952.
- 323 מ. זולאי, ארץ-ישראל ועליית רגלים בפיוט ר' פינחס (על פי צילומי הגניזה שבמכון לחקר
השירה העברית) — "ירושלים" רבעון לחקר ארץ-ישראל ד', 51—81, תשי"ב [1952].
[הוצאה ביקורתית של שתי קרובות של הפיוט פינחס ושתייהן פותחות במלים "וארץ אשר מארצות
מוכשרת". בנספח ניתן עוד קטע פיוט מאת פינחס "אורתה שמחה לנדגלים".]
- 324 מ. זולאי, מאגדת המים הארצישראלית [קטע מן הסילוק "אתן חלק לשבעה" מאת הפייטן
פינחס, "זמנו של המחבר לא יאוחר למאה השמינית". על פי כ"י באקספורד] — הארץ י"ב בחשון תשי"ג
31.10.1952.
- 325 מ. זולאי, י"ב סליחות המיוחסות לרס"ג [= לר' סעדיה גאון] — תרביץ כ"ג, 112—119,
תשי"ב / 1952.
- 326 מ. זולאי, האסכולה הפייטנית של רב סעדיה גאון — אירלוגין, במה לספרות בעריכת א.
שלונסקי, חוברת 6, עמ' 142—152, מרחביה 1952.
- 327 מ. זולאי, מפיוטי שמואל השלישי [שלושה שירים קצרים על פי כ"י בקמברידז'] — הארץ י"ב
באדר תשי"ג / 27.2.1953.
- 328 מ. זולאי, פיוט לשבת חנוכה [אזרות שנים כמאורות רום נדבקים] לישועה הכהן בירבי יוסף
השופט, שחי במצרים במחצית הראשונה של המאה ה"א; על פי כ"י באקספורד] — הארץ כ"ד בכסלו
תשי"ג / 12.12.1952.
- 329 מ. זולאי, לר' סהלאן המומחה [הפיוט "ספיק ואמותם רעוש ירעשו" מאת סהלאן בן אברהם
שחי במצרים במחצית הראשונה של המאה האחת-עשרה על פי כ"י מאוסף טיילור-שכטר] — הארץ י"ח
בתמוז תשי"ב / 11.7.1952.
- 330 מ. זולאי, מפיוט של לר' מבורך [ייעורו ישני קהליך] למבורך בן דוד "חי בארץ ישראל או
במצרים לא יאוחר למאה האחת-עשרה"; מקורותיו בכ"י שבקמברידז' ולונדון] — הארץ י"ד ניסן תשי"ג /
30.3.1953.
- 331 א. שייבר, זמר לשבת בלתי ידוע ליהודה בן שמואל. אבן עבאס (מגני קויפמן) — תרביץ
כ"ג, 127—129, תשי"ב / 1952.
- 333 ש. ברנשטיין, שירי אהבות מ"התקופה הביזנטית" (מתפרסם בפעם הראשונה מתוך כתב-יד
הדיואן "גן המלך" של כלב אפנדופולו) — ספר היובל של הדואר 263—278, ניו-יורק תשי"ב / 1952.
[ארבעים ושלושה שירי חשק של כלב אפנדופולו הקראי; רובם בצורות חליפת דברים בינו לבין חשוקתו.
נדפסו על פי כ"י אדלר 911].
- 334 מ. הרן (דימון), מושג ה"התב" בדת השומרונית — תרביץ כ"ג, 96—111, תשי"ב / 1952.
[מכליל בין השאר ידיעות על י"א פיוטים לא ידועים של מחברים שומרונים מתקופות שונות וגם הוצאת
שני פיוטים מתוך אוסף זה; מחברם טביה בן יצחק חי במאה ה"ח].
- 335 י. רצהבי, משירת תימן [כו שירים ופיוטים על פי כתב-יד פרטיים שונים מאת אברהם, אברהם
בן סעדיה, דוד, דוד בן יוסף, דוד בן ישועה, חיים בן אברהם, יוסף, נתנאל, סעדיה וארעי, סעדיה בן יצחק,
סעיד (חומק), סעדיה, שלמה ואנונימיים] — סיני שנה ט"ז, כרך ל"ב 186—208, תשי"ג / 1952-53.

ספרד

- עיי' גם כן במס' 282, 284 — 286, 288, 291, 299 — 302, 305 — 312.
- 336 מ. זולאי, סליחה [אל ארך אפים מיוחד לעולמים] על פי כ"י אקספורד 2710 „קובץ של סליחות, שרובן למשוררי ספרד" — הארץ כ"ט, כאלול תשי"ב / 19.9.1952.
- 337 ש. ברנשטיין, פיוטי מעמדות לר' יוסף אבן אביתור (מתפרסמים בפעם הראשונה) — סיני שנה ס"ו, כרך ל"א, 284 — 309 תשי"ב / 1952.
- [ארבעה עשר פיוטים על פי כ"י אדלר 1266 וסולצברגר-הירש 26 [מחזור קונסטנטינא]; לא כולם מאכן אביתור ועיי' בערך הבא שברשימתנו זו].
- 338 נ. בן-מנחם, בשולי פיוטי רבי יוסף אבן אביתור — סיני ס"ו, כרך ל"א, 310 תשי"ב / 1952. [הערות ותיקונים לערך הקודם].
- 339 ש. ברנשטיין, הערות ותיקונים ל"פיוטי מעמדות לר' יוסף אבן אביתור" — סיני ס"ו, כרך ל"ב, 128 תשי"ג / 1952.
- *340 O. Camhy, Poésie synagogale — Le Judaïsme sépharadi X, Numéro 5 (Paris 1951), p. 75.
- [תרגום צרפתי של „אלהי אל תדינינו כמעלי" מאת אבן מר שאול, המיוחס כאן משום מה ליהודה הלוי].
- 341 ש. אברמסון, דברי חז"ל בשירת הנגיד — הכנוס העולמי למדעי היהדות, כרך א', 274—278, ירושלים תשי"ב / 1952.
- 342 נ. בראון (בר-און), לחקר המקורות של „בן משלי" לר' שמואל הנגיד — הכינוס העולמי למדעי היהדות, כרך א' 279—284, ירושלים תשי"ב / 1952.
- 343 A. Chouraqui, "La Couronne du Royaume" de Salomon ibn Gabirol — Revue Thomiste, Revue doctrinale de Théologie et de Philosophie LXIème année, T. LII No. 2, p. 403-440, Paris (Desclée de Brouwer) 1952.
- [תרגום צרפתי של „כתר מלכות" בצרף מבוא והערות].
- 344 א. מור, היגון בשירת ר' שלמה אבן גבירול — ברקאי י"ט, 11, יוהנסבורג, אייר-סיון תשי"ב / 1952.
- 345 ש. ברנשטיין, פיוטים חדשים לר' יצחק ׳ן גיאת — חלפיות שנה ה' חוברת ג'ד, 493—532, ניוירוק תשי"ב / 1952.
- [על פי כ"י אדלר מס' 1296 וכ"י סולצברגר-הירש מס' 26 הכולל מחזור קונסטנטינא].
- *346 א. מור, הטבע בשירת ר' משה אבן עזרא — ברקאי שנה י"ח, גליון קס"ג, 14—15, יוהנסבורג 1950.
- 347 ש. ברנשטיין, מי חבר את הפיוט „אל נורא עלילה"? — הדואר ל"א, 754—755 (גליון ראש השנה) תשי"ג / 1952.
- [על פיוט מאת משה אבן עזרא שצורף לפיוט אחר השווה לו בצורתו מאת יוסף בר יצחק במחזור קונסטנטינא (קצטנטינא) ליבורנו 1872].
- 348 א. מירסקי, הגהות בנוסח שירי ר' יהודה הלוי — סיני שנה טו, כרך לא, 241—246, תשי"ב / 1952. [המשך והשלמות לכ"ט 43—57, 173—190].
- *349 א. מור, הטבע בשירת ר' יהודה הלוי — בצרון יג, חוברת ב, 104—116, תשי"ב / 1951.
- *350 J. Weill, La poésie de Pâque — L'Amandier Fleuri, 2me année, Cahier 3, p. 27-29, Paris 1950.
- [מכל בין השאר תרגום צרפתי של פיוט ליהודה הלוי (רשימת) „ידידי השכחת"].
- 351 [א. מ. הברמן], מלחמת החכמה והעושר למשורר ה"ר יהודה הלוי נ"ע בכ"ר שבתי זצוק"ל... ירושלים... תשי"ב [1952].

[מהדורה זו נדפסה בחמישים טפסים ויצאה לאור בהוצאת מחברות לספרות תל-אביב; על פי כ"י שוקן 37, ודפטי קראקא חש"ד, אמשטרדם תקי"ג, וארשא תרמ"ד, בלי ציון שינויי הנוסחאות].
 352 יהודה אלחריזי, תחכמוני, הכין לדפוס לפי מהדורות שונות י. טופרובסקי, הקדים מבוא ישראל ומורה. הוצאת מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, תל-אביב תשי"ב / 1952, ח + 480 ע'.
 353 ח. שירמן, לחקר מקורותיו של ספר תחכמוני ליהודה אלחריזי — תרביץ כ"ג 198 — 202, תשי"ב / 1952.

354 א. מירסקי, למקורותיה של הקדמת אלחריזי ל"תחכמוני" — הארץ י"ד בתשרי תשי"ג / 3.10.1952.
 [על הדרך בה משתמש אלחריזי בכמה פסקאות מתוך "כתר מלכות", על השפעת גבירול ב"תחכמוני" העיר בשעתו מיכאל זקס, רליגיוזי פואזי ע' 224].

355 אברתם בן חסדאי, בן המלך והנזיר. ההדרי, הוסיף הערות ואחרית-דבר א. מ. הברמן, הוצאת מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק, תל-אביב שנת ה' תשי"א [מעבר לשער: נדפס בישראל 1950, אך למעשה יצא לאור במאי 1952] — 414 ע'.

[התוכן: טכסט. — מפתח השירים. — מפתח המשלים והאמרות. — שינויי נוסחאות (על פי כ"י אקספורד ודפטי קושטא ומאנטובה). — בן המלך והנזיר, נוסחה ערבית מקוצרת (בתרגומו של י. בלאו). — ארבע המסעות של ויפאסי; חידת הנזיר והסוחר. — הסיפורים אשר בבן המלך והנזיר (מקורות והקבלות). — דפוסי בן המלך והנזיר ותרגומיו (בס"ה 30 דפוסים). — מפתח המשקלים. הערות. — ביבליוגרפיה. — עם הספר].

356 מ. גוטשטיין, בן המלך והנזיר [ביקורת על מהדורת הברמן לעיל מס' 355] — הארץ ד' בתמוז תשי"ב / 27.6.1952.

357 ש. ברנשטיין, פיוס בלתי-ידוע לרבנו נסים בן ראובן גירונדי (הר"ן) — בצרון י"ג 246 — 253, תשי"ב / 1952.

[המהדיר הדפיס באן את הבקשה השקולה של הר"ן "שעו מני אקונן על זרנו" על פי מחזור קושטנדינא שבאוסף סולצברג-הירש, מס' 26].

358 א. מ. הברמן, שיר חשק לדון וידאל בנכנסת [ההחלתו "ידידות יפת תואר" וכנראה הוכנס בטעות על ידי מעתיק לתוך אוסף השירים של דוד עונקניגרה] — הארץ ז' באייר תשי"ב / 2.5.1952.

איטליה

עיין גם כן במס' 282, 290.

359 ש. ח. קוק, הערות ל"קרובה" של שבת הגדול [מאת חננאל בן אמנון; לפי מהדורת א. שטר בספרו Studies in Jewish Liturgy, 1930] — סיני, שנה טו, כרך לא, 128, תשי"ב / 1952.
 360 ד. ירדן, שמות כוכבים בחיתולשון [של עמנואל הרומי, מחברת עשרים] — לשוננו, י"ה 47 — 49, תשי"ב [1952].

* 361 י. טברסקי, אליהו בחור, עזריה מן האדומים, משה זכות — דור דור וסופריה, אנתולוגיה ספרותית לתלמידים ולעם, הוצאת "דביר" תל-אביב תשי" / [1950].
 [מכיל בעמ' 40 — 63 קטעים נבחרים מתוך "יסוד עולם" ו"תפתה ערוך" של משה זכות עם ביוגרפיה והערכה של המשורר].

362 א. צייטלין, אור חדש על שירת משה חיים לוצאטו — הדאר לא, חוברת כב 427 — 428, תשי"ב / 1952.

363 חיים זהר, ר' משה חיים לוצאטו בארץ ישראל — סיני שנה טו, כרך ל 281 — 294, תשי"ב / 1952.

הולאנד

עיין במס' 361.

ג. ב. בטעות הוכנסו לרשימה זו שני מאמרים שנדפסו בראשית שנת 1953 (מס' 327, 330).

רשימת מחברי המחקרים ומהדירי הטכסטים

(מפתח לשנת 1952)

מדן, מ. 301	הרן, מ. 334	אברמסון, ש. 341
מור, א. 345, 346, 349	חייס, י. 299	אלוני, נ. 282
מירסקי, א. 298, 302, 348, 354	זהר, ח. 363	בן-מנחם, נ. 338
צייטלין, א. 362	זולאי, מי 296, 303, 319 —	בראין (בריאון), נ. 342
צימלס, י. 316, 317	330, 336	ברנשטיין, ש. 333, 337, 339,
קוק, ש. ח. 359	זמורה, י. 352	345, 347, 357
קלוזנר, יהודה א. 288	טברסקי, י. 361	גוטשטיין, מי 356
רצהבי, י. 335	ילון, ח. 304	גירשט, י. ל. 291 — 293
שייבר, א. 331	ירדן, די 360	דוידזון, אפרים 310
שירמן, ח. 305, 353	לוצאטה, ש. די 295	הברמן, א. מ. 285, 286, 300,
		351, 355, 358

Camhy, O. 340
 Chouraqui, A. 343
 Cohen, Boaz 294
 Díez Macho, A. 290
 García Gómez, E. 308, 309
 Hedegard, D. 315
 Heller, J. 289

Liebreich, L. J. 314
 Menéndez Pidal, R. 306
 Millás, J. M. 284
 de Mouilleron, C. 311
 N. N. 312
 Nemoy, L. 313

Roth, C. 318
 Silberschlag, E. 287
 Spitzer, Leo 307
 Stummer, F. 283
 Wallenstein, M. 297
 Weill, J. 350

חתימות מחברים ומלי"ם על ספריהם

בעתון הביבליוגרפי החדש שהתחיל יוצא לאור ע"י ספריית "היברו יוניון קולג'" בסניסוטי נתפרסם מאמר על חתימות מולי"ם ומחברים בספרים עבריים. נרשמו שם תשעה ספרים שבהם נמצאים חתימות כאלה. על שנים מהם כבר כתבתי בשעתו ב"קריית ספר": על חתימתו של ר' שמואל ׳ן דייטס בספר "אגרת דופי הזמן לר' יצחק עובדיה, ויניצאה שני"ח (מספר 1 ברשימה שם), כתבתי ב"קריית ספר" שנה י"ג (תרצ"ו—תרצ"ז), עמ' 249; על חתימתו של דוד גוניש טורים על תנ"ך אמשטרדם תס"ה (מס' 3 ברשימה שם) כבר כתבתי ב"קריית ספר" שנה ט"ו (תרצ"ח—תרצ"ט), עמ' 511—513. שם פרסמתי פכסימיליה של החתימה, ונסיתי להסביר למה היה לו למו"ל צורך בה.

למספר 5 ברשימה הנ"ל: ב"ספר התפלות כמנהג ק"ק ספרדים" שנדפס באמשטרדם בשנת תקל"א על יד המגיה הנאמן הגביר הגעלה כהר"ר שמואל רודריגו מינדיז זצ"ל נעים זמירות ישראל בק"ק הנזכר בעיר המהוללה הזאת, ועתה הביא אל בית הדפוס ביתר שאת וביתר עז קרובו הבחור הנחמד כ"ר יעקב דא סילוא מינדיז יצ"ו נדפס בסוף התפלה (דף קנ"ט ע"ב), וכן בחלק "סדר ליום כפור", בסוף הספר (דף קע"א); בסדר תעניות (דף קכ"ח); בחלק לשלש רגלים (דף קע"ז) הודעה זו בסטודי, ובסופה חתימה בכתב יד: *Notifico a o Publico, a todos os interessados nesta impressão, como a todos os que dezejarem comprar as ordens de Thephilot reimprimidas de Hazan MENDES, que Ds. tem, que attendam a minha firma, por que os exemplares que a tiverem, saõ validos & correctos* Jacob da Silva mendez

והנני מצרף כאן פכסימיליה של הודעה זו עם החתימה. (ציור א').

Notifico a o Publico, a todos os interessados nesta impressão, como a todos os que dezejarem comprar as ordens de Thephilot reimprimidas de Hazan MENDES, que Ds. tem, que attendam a minha firma, por que os exemplares que a tiverem, saõ validos & correctos

Jacob da Silva mendez

ציור א'

כאן אוסיף ידיעות על חתימות מעין אלו שלא נזכרו ברשימה הנ"ל, ואסמן אותם בהמשך המספרים שברשימה ההיא:

10. בספר "דבר טוב", דקדוק, לר' אביגדור ב"ר שלמה מגלוגא, שנדפס בפראג בשנת תקמ"ג, נדפסה בספר טעמיים, פעם אחרי ההסכמה ופעם שניה בסוף הספר, הודעת המחבר וזו לשונה:
"וכל רואי הספר יכירו וידעו, כשאין כתיבת ידינו וחתימתנו עליו, גנוב הוא מאתנו, ולא ידבק בידו מאומה מן החרם. והנהנהר מקנותם יצאח כגפן בכרם".
בטופס שלפני אין בצד ההודעה ובכל הספר שום חתימה או חותמת של המחבר, ולדברי הודעת המחבר הוא איפוא מהגנובים, אולם אין ספק שיש טפסים שבהם נמצאת חתימת המחבר, ומי שיש בידו טופס כזה ראוי שיודיע על כך.

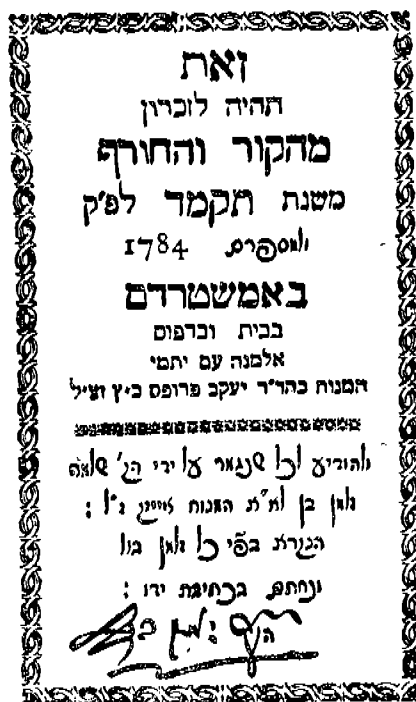
11. בספר "זאת תהיה לזכרון מהקור והחורף משנת תקמ"ד ולמספרם 1764", מאת ר' שלמה זלמן בו אייוק בול, שנדפס באמשטרדם בשנה ההיא, נמצאה בשולי השער הודעה זו: "ולאודיע לכל שוגמר על

Notes on Signatures Found in Hebrew Books, by I. S. [Isaiah Sonne] and H. C. Z. 1
[Herbert C. Zafren]. — Studies in Bibliography and Booklore, Vol. I. No. 1 (June 1953).
pp. 14—20.

ירי הקי' שלמה זלמן בן לא"א המנוח אייזיק ז"ל הנקרא בפי כל זלמן בול ונחתם בכתיבת ידו¹. ולמטה מהודעה זו באה חתימתו².

והגני מצרף כאן פכסימיליה של השער עם החתימה. (ציור ב').

ציור ב'

12. בספר "קנה המדה", על חכמת המשלשים והבקעים הנוגעים והחותכים, גיאומטריה, לר' ברוך ב"ר יעקב משקלאוו, מתרגם ספר אוקלידס לעברית, שנדפס בפראג תקמ"ד, נדפסה בראש דף ב' הודעה זו: "כל ס' אשר אין שמי חתום בו אין ממש בטבלאותיו, ולשוא יעמוד בו הקונה, כי לא יבין הלימודים ממאמר שלישי שהם נפש הספר וחכמת המשלשים כי בוודאי לא העמידו על נכון גי' הצורות שבטבלא שלישית שהם והם המבארים עיקר החכמה:"

בשער הספר נמצאת חתימת המחבר (סוף החתימה, הכולל שלש האותיות האחרונות של המלה "משקלאוו", נקרע בטופס שלפני הנמצא בגנני בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים). והגני מצרף כאן פכסימיליה של ההודעה ושל החתימה. (ציור ג').

2 עין: יצחק ריבקינד, א קלאבליד אויפן קאלטן ווינטר פון יאר 1784. — פנקס, ניויארק, כרך א' (1927—1928), עמ' 193—199. — גם בטופס הנמצא בגנני בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי בירושלים, נמצאת חתימת המחבר בשולי ההודעה.

כל ס' אשר אין שמי החוס בו אין חמש בטבלאותיו * ולשוא
יעמוד בו הקונה * כי לא יבין הלימודים ממאמר שלישי שהם
נפש הספר וחכמת המשלשים כי בוודאי לא העמידו על ככון ג'
הזרות בטבלא שלישיית שהם והם המבארים עיקר החכמה :

14/12/1907
בית דין בא"י - ירושלים
צ"ל

ציור ג'

13. פכסימיליה של חתימת ר' יהודה ד' עטר נדפסה בספר "שיר מכתם" על הלכות שחיטות וטריפות,
שנדפס על פי כתב-ידו ע"י ר' ישכר דובער סגל שו"ב מירושלים, בארשא תר"ם. הפכסימיליה נדפסה בספר
מעמייס : בסוף דף כ"ב ובסוף דף ל'.
בניגוד לשאר הספרים הרשומים כאן, שבהם מסרת החתימה היא כדי לשמור על זכויות המחבר, הרי בספר
זה אין הפכסימיליה של החתימה באה אלא לשם קישוט.
הגני מצרף כאן פכסימיליה של נדפסה בסוף דף כ"ב. (ציור ד').

פי המדבר ננש והוא נענה

יחזקאל שער
14/12/1907
בית דין בא"י - ירושלים
צ"ל

ציור ד'

14. מספר "מקור חיים", מוסר השכל, לר' מרדכי בן ר' אשר זעליגסבערג "מק"ק באיערודארף יושב
בק"ק פעללהיים", שנדפס ברעדעלהיים בשנת תר"ב (1841) "במצות המחבר ובהוצאותיו", נדפסה מעבר לשער
הודעה זו בגרמנית ומתחתיה חתימת המחבר בעברית :
Um das verehrliche Publikum, so wie den Verfasser, vor betrügerischem Nachdruck
zu schützen, hat Letzterer jedes Exemplar mit seiner eigenhändigen Unterschrift versehen.
מ"ח זעליגסבערג.

הגני מצרף כאן פכסימיליה של ההודעה והחתימה. (ציור ה').

Um das verehrliche Publikum, so wie den Verfasser, vor betrügerischem
Nachdruck zu schützen, hat Letzterer jedes Exemplar mit seiner eigen-
händigen Unterschrift versehen.

אברהם יערי

ציור ה'

לקביעת תאריך שריפת התלמוד בצרפת

שריפת התלמוד בתחילת האלף הששי בצרפת, השאיר רושם כביר על היהדות של אותו הדור, ולא נשכח הרבה דורות. לפי המקור העברי הראשון שהגיע לידינו (שבלי הלקט השלם סי' רס"ג = תניא סי' נ"ח) קרה הדבר "בשנת חמשת אלפים וד' לבריאת עולם ביום ששי פרשת וזאת חקת התורה", ועל יסוד הרמז שנתגלה לחכמי הדור בשאלת חלום "ודא גזירת אורייתא" ופירשו הרמז "ביום ו' זאת חקת התורה היא הגזירה", קבעו העניית יחידים בכל שנה ושנה "ביום ששי של פרשת זאת חקת התורה, ולא קבעוהו לימי החורש" כרגיל בשאר מאורעות, ומאורע זה שמש בנין אב לעוד כמה מאורעות עגומים שקרו בזמנים שונים בערב שבת פרשת חוקת שרושמי וזכרונות רשמו לזכרון את יום המאורע לפי הפרשה ולא לפי התאריך החדש, ויום הששי של פרשת חוקת נשמר בזכרון של כמה קהלות כיום שקרו בו מאורעות מעציבים ונמנעים מלעשות באותו יום פעולות ידועות¹.

מכל זה יוצא ברור שהשריפה היתה בחודש תמוז שאז קוראין פרשת חוקת לפי סדר הקריאה המקובל. ולא פקפק אדם בתאריך היומי של השריפה.

לעומת זה נמצאו מערערים על שנת המאורע, וגרץ הקדיש לחקירה זו "ציון" מיוחד בספרו (בתרגום שפ"ר, הלק חמישי, ציון ה'). על יסוד השוואות מקורות לועזים נוטה גרץ להקדים אותה בשנתים, ולהגיה בשבלי הלקט "ה' אלפים וד'" במקום "ה' אלפים וד'". וגרץ קבע בספרו (שם עמ' 104) את זמן המאורע לתמוז ה' אלפים ב' (י"ג 1242) וחוקרים שונים הלכו בעקבותיו.

והנה נתעורר אחד החכמים, שהעלים שמו, להציל את השבלי הלקט מהגהת גרץ, והחלים² שהשריפה היתה בשנת ה' אלפים וד' כנוסח השבלי הלקט שלפניו, וכדי ליטב את הסתירות שהעיר גרץ מהמקורות הלועזיים, הוא משנה את התאריך היומי של המאורע, והוא מפרש שפרשת חוקת הנוכרת בכל המקומות אין הכוונה לפרשת חוקת שקוראין בתמוז, אלא לפרשת פרה שקוראין באדר, והקדים על ידי זה את המאורע בארבעה חדשים בערך.

עיקר חידושו מיוסד על קטע הנמצא בכת"י "סידור רומי" (המובא ע"י א. ברלינר): "ערב שבת פרשת פרה נהגו בימינו להתענות על התלמוד הנשרף בצרפת", ותפס נוסח הכת"י לעיקר, ופירש כי הכוונה לערב שבת בחודש אדר שבה קוראין פרשת פרה, ונדחק לפרש כן גם כונת השבלי הלקט. אך החכם הנזכר טעה בשנים:

(א) לא שם לב להמסורת החיה במשך דורות שקשרה את תאריך המאורע ואת התענית שתקנו לזכרו לערב שבת פרשת חוקת החל בחודש תמוז.

(ב) על יסוד המקורות הלועזיים הקדים גרץ את המאורע בשנתים, והקדמה של ארבעה חדשים אינה מישבת את כל הסתירות שהעיר גרץ. העברת המאורע מחודש תמוז לחודש אדר שלפניו, אינה מישבת אלא הסתירה הראשונה שהזכיר גרץ. היינו הסתירה ממכתב האפיפיור מיום 11 במאי 1244 שבו הוא מוזכר את שריפת התלמוד כעובדה שכבר התקיימה, ויום 11/5/1244 הוא לפני פרשת חוקת של שנת ד' לאלף הששי, ואם מקדימים את המאורע לחודש אדר שלפניו, הענין בסדר, והחכם הנזכר הציע הדברים כאילו זאת היא הסתירה היחידה שהעיר גרץ, אבל באמת העיר גרץ על עוד כמה סתירות, והוכרח להקדים המאורע בשנתים.

הגנו מוכרחים איפוא לאשר הגהת גרץ בשבלי הלקט ולקבוע את המאורע לשנת שתיים לאלף הששי, (טעות בין ב' לז' הוא רגיל בכת"י). כן עלינו לפרש כונת הכותב בסידור רומי כאמרו "פרשת פרה" שגם כן כונתו לפרשת חוקת, והוגיש פרשת פרה כי רק לענין פרה יש קשר לשריפת התלמוד, ולא לכל פרשת חוקת.

ש. ח. קוק

¹ השה מאמרי "יום הששי פרשת חוקת", בהרבעון "עדות" שנה ב', חוב' ג'—ד', וד"ר י. נטע העירני על דברי רמח"ל במכתבו לרבו הר"י באסאן, הנדפס באגרות רמח"ל, הוצאת גינצבורג, אגרת פ"ו, כן יש להוסיף כי על המקרה המעציב של הריגת גיליבי בכור קארמונה באומינו נרשם כי הדבר קרה "כליל השבת בסדר" וזאת חקת התורה עשרה ימים אחדש תמוז שנת התקפ"ז, ע"י קורות היהודים בתורקיה ובארצות הקדם לש. א. רואניס, חלק ששי (ירושלים תשי"ה, עמ' 69).

² ע"י "הצופה", גליון ט' באב תשי"ב.

קובץ שבכתב-יד על גזירות ת"ח-תט"ז

בין מאות כתבי-יד שהיו לשעבר קנינו של החוקר המנוח דוד קויפמן ועברו אחר פטירתו לרשות האקדמיה האונגארית למדעים בכודאפשט נמצא אחד המכיל תיאור הגזירות והסורעניות שבאו על יהודי פולין וליטא בימי המרד של חמילניצקי ובימי מלחמות המוסקוואנים והשוידים לאחר מכן. כת"י נרשם בשעתו רישום של ארעי בקטלוג של העזבון, שנערך ע"י מ. וויש ויצא לאור בשנת 1906 בפראנקפורט ע"י מיין¹. מספרו הסיודרי בקטלוג של וויש הוא 354 ולפי זה נקבע סימנו גם בספרות האקדמיה A. 354. לבקשתי הואיל הרב פרום² אנוצ' רות מבודאפשט לשלוח לי בשעתו מיקרופילם של כת"י, ואחר שבדקתיו נראה לי שיש ליתן דו"ח עליו.

שיעור גדלו של כת"י הוא 8° והכתיבה היא ספרדית. כת"י כמות שהוא לפנינו מונה 116 עמודים, מסומנים בספרות ערביות, אולם מתכנו מתברר שאינו שלם והסימון אינו מקורי: חסרים דפים, ולא כל הדפים ניתנו כסדרם. בארבעת העמודים הראשונים של כת"י באו רשימות היסטוריות אחדות שאין להן נגיעה לפולין, העמ' 5-8 הם חלקים, ומעמ' 9 ואילך ניתן תיאור הגזירות. בו בעמוד, בראשו, ניתן בצורת סגל שם החיבור וזה לשונו: „גזרות הרעות שסיבב חמיל יש"ו במדינות רוסיא"ה / ליט"א ופולין דבר, חרב, רעב, שבי, משחית / ומגפה באכדו בני בריתנו עם ה' / ג' רי"ת³ אנשים וגשים וסף בלי / חמלה בערמה יון הרשעה וקרר / בעצמה / נאספו / לא בד"ם."

בצדו של השם באה הערה: „ס' הלז נקרא ס' יון מצולה חובר מאת החכם כמוהר"ר נתן נטע זלה"ה ונדפס כבר בויניציאה בשנת ת"ג. והנו ב--ה נדפס כנ"ל." ר"ל, שתי חמישיות מכלל החיבור לקוחים מספרו של ר' נתן הנובר⁴. נוסף להערה כללית זו באו אחר כך עוד ציונים אחדים לפרטים, כגון „צב"ר דף ל' 4, „צ"ה דף ד' 5. צב"ר היינו צער בת רבים לר' אברהם בר' שמואל אשכנזי⁵. צ"ה היינו צוק העתים לר' מאיר בר' שמואל משעברשין, שנדפס לראשונה בקראקא בשנת ת"י. ההערות וגוף החיבור כתבם אחד, ומכאן שהמערער הוא המעתיק של כת"י ואין ללמוד מצורת הכתב על תחומי-התרבות של בעל החיבור עצמו. יש למנות עם מקורותיו של החיבור, נוסף על אלה שעמד עליהם בעל ההערות, גם את טיט היון לר' שמואל פייבש בר' נתן פידל מווינא (ויניציאה תי"ט?) ופתחי תשובה לר' גבריאל בר' יהושע (אמסטרדם ת"א). בחיבור גופו לא צוינו שום מקורות.

לפי עניינו מתחלק החיבור לשתי חטיבות:

- (א) לקט קטעים שונים, ללא כל קשר וזיקה ביניהם, מתוך פתחי תשובה (כת"י עמ' 21-43) ויון מצולה (מעמ' 44 ועד 70, והעמוד האחרון נפסק באמצעיתו של סיפור על לבוב).
- (ב) העתקה של טיט היון, שמשולבים בה פרטים משאר המקורות שמנינו. (עמ' 1-22, מעמ' 71 ועד הסוף). מקצת עמודים חסרים (חסרות כל הקהילות שנמנו בטיט היון מלאחר טולטשין ועד דובנא; לא מצאתי

¹ Katalog der hebräischen Handschriften und Bücher des Professors Dr. David Kaufmann, beschrieben von Max Weiss. Frankfurt a. M. 1906, p. 113.

² רות ה' תניחנו.

³ חייש לא נתן דעתו על המשפט האחרון של ההערה ולכן ראה צורך להעיר ששני החיבורים — זה שבכ"י וזה של ר' נתן — אינם זהים.

⁴ כת"י עמ' 21. וכיוצ"ב גם עמ' 22, 25.

⁵ כת"י עמ' 22.

⁶ נדפס לאחרונה בספרו של גורלנד, לקורות הגזרות על ישראל, חוב' ב' עמ' 11 ואילך, עמ' כ"י אלמנצי שבמזיאון הבריטי. ברשימת ספרים מתחילת המאה ה"ח (ונה, קרית ספר, שנה ט"ו, 369) נזכר דפוס וויניציאה 16° ונראה שאותו דפוס עצמו היה ברשותו של אהרן פריימן (שטיינשניידר, Geschichtsliteratur der Juden § 171). ברם, הטופס שהיה בידי פריימן מנה, לפי שטיינשניידר, ה' דפים, ואילו בעל ההערות שלפנינו מציין בין השאר גם דף ל'. באותה רשימה, שונה העמיד עליה, נתייחס אגב החיבור לר' משה זכות. נראה שבעל הרשימה טעה, בגלל שירו של זכות שבא בראש החיבור, אולם זנה סבור משום מה כי „דעתו של בעל הרשימה מתקבלת יותר על הלב", וצ"ע.

בכ"י המשך לעמ' 85, 86, 89) ואילו מקצתם באו בכ"י שלא במקומם (עמ' 85 מקימו לפני עמ' 71, עמ' 86 מקימו לאחר עמ' 84).

נראה שהמחבר ניסה להתקין מעין כרוניקה מקובצת, אשר טיט היין ישמש לה יסוד ומסגרת, ואילו הפרטים המפורטים בשאר המקורות שהיו לפניו ישתלבו בתוכה. לכך שימש בחדאי גם לקט הקטעים מפתחי תשובה ומיון מצולה, שקצתן אמנם נכללו בתוך ההצתקה של טיט היין.

לשם דוגמה נביא כאן את התחלת החיבור כצורתו וכלשוננו, אלא שנכניס בסוגריים אותם הדברים שאינם מטיט היין; דברים מתוך יון מצולה — בסוגריים עגולים, מתוך צער בת רבים — בסוגריים מרובעים, ואילו מתוך פתחי תשובה — בקוים אלכסוניים.

אלפים מאות עשרות

בראשונה בא הרשע הג'ל בארץ רוסיא"ה עם חיל

אנשי קוזאקי"ן ונכנס בק"ק זסיא"ב ושם נהרגו

בעונותינו הרבים בעלי בתים ..... ק' נ'

[מלבד כמה וכמה בעלי בתים הרבה שנפלו

מקודם ביד הקדרים בשביה בעו"ה].

משם הלך בשוב ושוב וזה"ר ושם נהרגו בע"ה

בעלי בתים ..... ל'

משם בא לק"ק פאריהביט"ש ושם נהרגו בעלי

בתים חשובים ועשירים גדולים בעו"ה ת"ת

[מלבד כמה וכמה בעלי בתים הרבה שנפלו מקודם

ביד הקדרים בשביה כג"ל בזסיא"ב כי סך הכל

היו יותר מט' אלפים בין שני הקהילות האלו].

ולא עוד אלא / ששרפו הקדרים הטף והזקנים

שלא רצו לקחת אותם בשבי אלא הרימו בחור

מעם ובחולות, ושם נחקיים בנו הפסוק מכרו

עמי בלא הון ולא רבו במחיריהם, שמכרו נפש

א' מישראל בזהב א' פולין וגם באיזה גדולים

פחות מזהב א', וזו היתה מיתתן, נכנסו כולם

לבית שומר הקברות ושם נשרפו. והיתה ביניהם

אשה עשירה גדולה הרה ללדת שנהפכו עליה

צריה מהמורא ופחד חבלי יולדה באו לה

וביקשה מאת הפוחת ריק לשים לה ריוח עד

שתילד קודם השריפה שתגלה לו איזה מטמון

זהב ונתרצה לה, ולאחר שמצא המטמון חזר

לטרו הרע והגיחה עם השרופים בעו"ה. /

משם הלך לק"ק קשיו"ף ושם נהרגו בעלי בתים

עשירים גדולים בעו"ה ..... ק'

משם הלך לעיר הגדולה הק"ק נעמרוב (מופלגת

בעושר בחכמים וסופרים מלאתי משפט צוק

ילין בה ועתה נרצחים בשמצו כי שמה נאספו

כמה קהלות קדושות עשירים בכסף וזהב הרבה) וכו'

וכך הולכים ונמשכים הדברים. אין כאן עיבוד ספרותי אלא מעשה הרכבה של דברים ממקורות שונים,

המועתקים ומשולבים כמות שהם, אף כי הם נבדלים זה מזה בסגנון וצורה (בחרוזים ושלא בחרוזים). אף

חוקר דברי הימים אינו עשוי ללמוד מחיבור זה דבר של כלום, שכן אין בו אלא מה שמצוי במקורות המנויים

לעיל: צוק העתים, פתחי תשובה, יון מצולה, טיט היין וצער בת רבים.

ישראל היילפרין

השמטה בספר „עוז לאלקים“ לנחמיה חייא חיון

בספר „עוז לאלקים“ לנחמיה חייא חיון, שנדפס בברלין בשנת תע"ד, בדף ע"א באמצע עמוד א' נשאר פנוי כשליש העמוד, מה שמראה על השמטה והמדפיסים הניחו פנוי את מקום הקטע שנשמט. בטופס שלפני השלים מי שהוא אלמוני בכתב־יד ספרדי את הקטע שנשמט. כנראה מן התוכן היתה זו השמטה מטעמי צנזורה, בפקודתה או מיראתה.

על השאלה: מהיכן לקח המשלים האלמוני את הקטע שנשמט בדפוס? אפשר להשיב: א) חיון בעצמו כותב על דבר ספרו זה: „...צריך שתדע שבספר עוז לאלקים נפלו בו הרבה טעויות והשמטת דברים... וכיון שלא היו לי עינים לראות הייתי סומך על המגיה' ועשו שלא כהוגן ואחר שפתח ה' את עיני וראיתי ללמוד בו עשיתי גהה" באחד... ולקחו ממני בקוסטנטנונה בעל כרחי שלא בטובתי...“ („למען דעת כל עמי הארץ" דף ג' עמוד ב'). ואם כן אפשר שהספיק להעתיק את הקטע הזה מהטופס היחיד שהגיה חיון בעצמו, עוד טרם לקחוהו ממנו בעל כרחו. ב) אם נכונה השערתו של פרופ' ג. שלום שעוד טרם נדפס הספר היו מצויות העתקות כתב־יד ממנו („ציון" מאסף החברה הא"י להיסטוריה ואתנוגרפיה ספר שלישי 5' 175 הערה ד (שם בטעות — 8)), אפשר שהעתיק מטופס כתב יד.

הגני מעתיק בזה מתוך הטופס שבידי את הקטע שהושלם בכתב־יד:

„והנה יש שמאמינים בסיבה ראשונה וכששומעים שאומרים תלת קשרי חושבים בדעתם שהוא אמונת הנוצרים תלילה מחמת שטותם ומעוט דעתם ואינם רוצים להאמין בתלת קשרי אלא חוקא בההיא סיבה ראשונה ואינם יודעים דמאן דלא תפיס האי לא יוכל להתנהגות מסיבת ראשונה ועליהם אמרה חנה אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם רוצה לומר שמאחר שאתם אומרים שעבודתכם היא לסיבה ראשונה צריך שתדברו גבוהה גבוהה הוי אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה הסירו האי מילת עתיקות מפיכם הוי יצא עתק מפיכם כי אל דעות ה' דהיינו מלכא קדישא הוי כי אל דעות ה' ועוד שהם אינם רוצים להאמין בתלת קשרי דמהימנותא כדי שלא להדמות לנוצרים ולמה יאמינו בסיבה ראשונה להדמות לישמעאלים אם אינם רוצים להאמין באמונה שגויה מאמינים בה זה גוי וזה גוי למה בחרו באמונת הישמעאלים ולא בחרו באמונת הנוצרים אלא ודאי שאין להאמין לא בזה ולא בזה אלא למשפט הענין כיצד הוא ואם הנוצרים טעו וארכיבם זינה בלא [זיניה] בשביל שהם טעו לא האמין [1] בתלת קשרי דמאמנותא [1] כדי שלא אוימה להם אם הם טעו להרכיב זינה בלא זיניה אנו אית לן לחפש ולהבחין דבר על בוריו ולהרכיב זינה בזיניה שהרי אמר קרא אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה וכו' כי אל דעות ה'“

עד כאן דברי הקטע שהושם בכתב־יד במקום הפנוי שבדפוס.

ח. ל. ב. ר. מ. (ברוקלין)

הוספות לרשימת ספרי לאדינו

בשנת תרצ"ד הוציא לאור מר אברהם יערי את הספר „רשימת ספרי לאדינו הנמצאים בבית הספרים הלאומיים... בירושלים“. אחרייו בא מר יעקב דא סיליה רונה מאמשטרם בקרית ספר כרך י"ג עמודים 131—137 והוסיף כמה ספרים שלא נכללו ברשימת יערי. הגם שמר יערי הכין חומר לחלק שני לספרו (ראה קרית ספר הג"ל עמוד 131), אך מכיון שספרו עדיין לא יצא לאור, אמרתי אפרסם את ספרי הלאדינו שלי שלא נזכרו אצל רשמי הרשימות הללו. כשנתדע הרב לאחי מר שמעון — מנהל בית מסחר הספרים של שפירא חלנטיין — פתח לפני את אוצר הספרים שלו כדי לצרף אותם הספרים הכתובים לאדינו ואינם נכללים ברשימות יערי ודא סיליה רונה (ספריו הם מספר 4 ומספר 6 מרשימה זו). בסוף הרשימה ציינתי 4 ספרים שהיו בבית מסחר הספרים הג"ל וזכר נמכרו — ונתתי רק ראשי פרקים מכיון שאינם לגנז עיני. כל ארבעת הספרים הללו הם נזכרים ברשימה מספרי Hebraica and Judaica מספר 2 שיצא בשנת 1947 וציינתי את מספרם שם.

1 ביבליאוטיקה די איל טיליגראפ' / לה דאמה דיל ביל / פור / אימיל ריש ורג / טראדוסיד' / דיל מ'ראנטס / פול / איזאק י. גבאי / אי פובליקאדו אין איל גירנאל איל טיליגראפ / קין ליסנסיה דיל

מינסטיריו די לה אינסטרוקסיון פובליקה / איסטאמפאריאה די איל טיליגראפיו / קונסטאנטינופלה / 1889—
 5649. 8°. 16:23½ ס"מ. 184 עמודים. [אותיות רש"י].

לספר זה אין שער כי אם מעטפה על נייר כחול.

2 איל מוג'אג'י אבאנדונאדו / או איל ג'יקו אליעזר / רומאנו איסטוריקו / קומפואיסטו די / אהרן
 די יוסף חזן / איזמירנה / 1877—5637 / איסטאמפאדו אין לה איסטאמפאריאה די / "לה איספיראנסה".
 8°. 13:20½ ס"מ. (2)+130 עמודים. [אותיות רש"י].

3 איל סאלבאדור / איסטוריה מיי אימפורטאנטי דיל אנניו / 1600 / טרינלאדאדו דיל סי' אהרן די
 יוסף חזן נר"ו / איסטאמפאדה אין לה איסטאמפאריאה די / "לה איספיראנסה" / איזמירני 5636—1876.
 8°. 12:19½ ס"מ. (2)+78 עמודים. [אותיות רש"י]. העמודים 76-77 חלקים.

הקולופץ: נוטה די ליס ליברוס קיסי ביינדן אין גוא"ס / טרה רידאקסיון / רחל אין איל קונבינטו /
 איל מאטאדור אינקביירטו לוס מיסטירוס די לוס ג'ודיוס לה פאסיון דיל ג'יגו / ריגולאמינטו סוב'די לוס
 טימברוס אי באדאקאס / אוקסוס קאפידאן (איסטוריה טורקה).

4 סדר / עבודת השנה / זאת לעבודת בית אלקינו. / לבני ישראל עמינו לכל ימינו: / לראשי
 חודשים וחגים ומועדים. / עם דינים הנצרכים לבני הלועזים: / ורוב מילי מעלייתא דבי כנישתא. / לכל
 עדת בני ישראל קדישתא: / בנייר חדש ומפואר כאשר עינגר רואות. / באותיות מפוארות ובלוי טעיות: /
 ואחלה לקל עליון בעשר מיני חל"ת. / ולמען יכרך את הבנים ואת האבות: / ולמען נזכה אל עיר קדשנו
 לעלות. / ובבנין בית קדשנו ותפארתנו לחיות: / ולהקריב שם קרבנות ועולות. / במהרה בימינו כיר"א: /
 פה בילוגראדו יע"א / בשנת / כי קרובה ישועתי לבא / לפ"ק [תרס"ו—1856]. 8°. 18½:11½ ס"מ. (8)+576
 עמודים. [אותיות מרובעות ורש"י, הלאדינו באותיות רש"י].

בסוף ההקדמה יש שער שני: סדר / עבודת השנה / כמנהג ספרדים / דע את אלקי אביך ועבדהו /
 דיטו ליברו פריסיאדו אי איסטימאדו / איס היום מונגו בושקאדו אי דימאנדאדו / היום איס
 סיגונדה ביס איסטאמפאדו / אאין קי איי איניל אלגו מינגואדו / איי איניל טאנביין אלגו אפואדו / הובא
 לבית הדפוס / על ידי החכם / דוד ב' משה אלקלעי הי"ו / ובנו החכם / משה ב' דוד אלקלעי הי"ו / לעד
 נצח סלה ועד / פה בילוגראדו יע"א / בשנת / כי קרובה ישועתי לבא / לפ"ק / איסטאמפאדו אין לה
 איסטאמפאריאה דיל פרינציפי דילה סירביאיהן / 1856.

בסוף הספר: ותשלם המלאכה ביום ז"ך לחדש מנחם משנת תר"י. המחזור לא תורגם ללאדינו, כי אם
 הדינים וההוראות.

5 סימון אי מאריאה / פור / קזאביי די מונטיפין / טראלאדאדור פור / דוד פריסקו / פארטי
 פרימה / לה נוג'אדה סאנריינטי / טומו פרימו / קון לה אוטוריזאסיון דיל מינסטיריו דילה
 אינסטרוקסיון / סובליקה / אימפרימיריאה דיל סי' אנטואן מאקטוריס אי / בארייס פליפידים / קונסטאנטני
 פלה 1889—5649. 8°. 13½:19 ס"מ. 623 עמודים. [אותיות רש"י].

בסוף הספר: פין דיל פרימיר בילומין אי דילה / פרימירה פארטי.

6 סיפורי / מעשיות / אין דיטו ליבריקו קונטיינו אונס מעשיות די / שלמה המלך ע"ה. אי אוטרוס
 מעשיות מיי / קוריוזוס קי איל מילאדור טומארה מוגו פלאזיר / אי אימביזארה סינסייה אי קאסטיגיריו /
 סאלוניקו / שנת תרנ"א / לוס דיטוס ליבריקוס סי טופאן אין בוטיקה די סי' מאיר דוד / רוסו אינקאגאדור
 (כיואבי דיל פאלאסיון). 16°. 15:10½ ס"מ. 72 עמודים. [אותיות רש"י].

בסוף הספר: ת' ו' ש' לי ב' ע' / הובא לבית הדפוס על יד / סי' יוסף נצר / הי"ו א' סי' ויצחק אהרן
 פרחיה הי"ו.

על הכריכה כתוב כל השער הנ"ל בהוספת השורה: אי דוד יצחק סעד' ס"ס.

7 דת יהודית. ליחרנו תקפ"ו. (שאפירא חלנטיין 649).

8 סדר חמישה תעניות (עברית ולאדינו). אמשטרדם ת"ק. (ש. ו. 657).

9 סדר חמישה תעניות (מנהג ספרד). אמשטרדם ת"ק. (ש. ו. 661).

10 פרקי אבות (עברית ולאדינו) פיזא תקפ"ז (ש. ו. 663).

עוד ל„הקורות הנוספות“

בק"ט (כרך כ"ט, עמ' 174—175) אסף ישראל היילפרין ידיעות חדשות על מחבר „הקורות הנוספות“ ל„קורות העתים“ לר"א טריבטש.
ויש להוסיף הודעת בעל דין מעגול מאהר, במכתבו ליהודה יעקב נחמה הנכתב בלבוש ז' אלול תרט"ב, ונדפס בספר „מכתבי דודים מין“ (סלונקי, התרנ"ג, עמ' 86) ושם הוא כותב :
„המחצית השנית מס' קורות העתים היא כתובה מליטי המנוח החכם ר' יעקב בודק ז"ל וממני.“
המכתב מעניין בכלל לתולדות מ. מאהר, הוא מתאר מצבו הקשה ומבקש שישתדלו להשיג עבורו משרת רבנות.

הערה

דבר טוב עשה מר ש. אברמסון, שצירף את כל הקטעים ממכתבו של רבי יהודה הלוי לרב שמואל הנגיד במצרים והוסיף עליהם קטע חדש שהוא עצמו גילה (ק"ס כרך כ"ט עמ' 133—144). ויש להעיר בזה כמה דברים :

עמ' 138 שורה 10 : [אשא כנפי שחרים, ואבקץ משברים, וארקע מדברים] — על כך העיר אברמסון : „מלשון „ומדברך נאווה“ [שיר השירים ד, ג], וכל העניין על דברי שירתו“. אין כאן שום רמז לשירה, ומדברים הם מדבריות ממש. והמשורר רצה לומר : הנני רץ אליך בכל הדרכים, באוויר, בים ובמדבר, ובדומה לזה כתב יהודה אלחריזי „באגרת לשון הזהב“ : נהרים קרעתי, והרים רקעתי, וימים ומעברים עברתי, ומשברים שברתי (עי' „דברי חפץ“ לונדון תרנ"ג עמ' 5, „מחברות לספרות“ כרך ה, 1953, עמ' 43).
עמ' 140 שורה 14 : במקום „ק... ת“ — יש לפי דעתי להשלים : הקוהלת.
עמ' 141 שורה 2 : נראה לי להשלים : ולא [כל שערי שמים מעונה]. שם שורה 3 : ומי יסור לשאול לשלום לך [יירמיה, ה] אין מנהל לה. אברמסון פירש בהערה 90 : „כלומר מי שיבוא אליך, רב שמואל, הרי שישכת את ארץ ישראל שנאמר בה, אין מנהל לה“ (ישעיה נא יח). אבל לפי עניו דעתי יש לפרש : ואין מי יסור לשאול בשלומך, ירושלים, אשר עליך נאמר, אין מנהל לה. כלומר : אין אנשים באים אליך, ואין שום כוונה לנגיד. שם שורה 19 : למטות צנועות, לפי דעתי יש לתקן : למטות מוצעות.
עמ' 143 שורה 19 : לחשות גשמינו — טעות דפוס כאן וצ"ל : לחשות גשמינו.
א. מ. הברמן

„מאמר השלשול“ לאבן-רשד תרגום ר' יעקב הקטן

ב„קריית ספר“, שנה כ"ג (תש"ו), מדבר ד"ר ז. מונסטר במאמרו „אבן רשד וספריו הרפואיים“ על מאמר השלשול (שם עמ' 64, הערה 17א), שמצא בכתב-יד פאריש 1173 ומביע תקוה „לפרסם בקרוב את ההקדמה כולה [של המתרגם, ר' יעקב הקטן] ומאמר השלשול“. ב„תרביץ“, שנה י"ח (תש"ו) עמ' 194—199, במאמרו „ר' יעקב הקטן המתרגם האלמוני מן המאה הו"ג“ מספר מונסטר, שבהקירתו אחר האלמוני, שתירגם את „כליאת“ של אבן-רשד לעברית „נתקל בתרגום עברי קצר הנמצא בכ"י פריז 1173 דף 126, והוא תשובה למלך שהשיב אבן רשד, על תרעומת השלשול“ ומפרסם כאן הקדמתו של ר' יעקב הקטן למאמר השלשול.
והנה הקדמה זו של ר' יעקב הקטן ל„מאמר השלשול“ ו„מאמר השלשול“ עצמו לא חדשים הם : הם נתפרסמו מתוך אותו כתב-יד פאריש 1173 על-ידי ר' ישראל איסר בן משה גאלדבלום (יאפ"ו) פעמיים : א) ב„כנסת ישראל“ של שפ"ר, שנה ב' (תרמ"ח), במאמרו „גנוי ישראל בפאריז“, עמ' 9—16 (במדור „אורות מאופל“). ב) בספרו „גנוי ישראל בפריס“, חוברת ראשונה, וינא תרנ"ד, עמ' 24—31.
הקדמתו של ר' יעקב הקטן נתפרסמה שוב על-ידי ר' זכריה שחאריק, וינא (ואף הוא לא ידע על פירסומו של גאלדבלום) ב„עלים לביבליוגרפיה וקורות ישראל“, חוברת ב' (תשרי תרצ"ה), עמ' 37—41.
נפתלי בן-מנחם

הודעת חברת „מקיצי נרדמים“

חברת מקיצי נרדמים מטפלת בהכנת הוצאה חדשה של תשובות הרמב"ם מתוך כתב-יד ערביים. ההוצאה נעשית בידי ד"ר י. בלוי והיא מבוססת על עזבונו של פרופ' בן-ציון הלפר, ז"ל, שהגיע לידינו. צלה בידינו לרכוש חומר רב מתוך כתבי יד המפוזרים בספריות שונות. אולם ברצוננו להקפיד במדת האפשר את כל החומר שיש להשיגו ולכן חגנו פונים בבקשה לחכמים ולחוקרים בכל מקום שהם להמציא לנו ידיעות נוספות על תשובות הרמב"ם או על קטעי תשובות בערבית.
את החומר יש לשלוח לפי הכתובת : חברת מקיצי נרדמים, רחוב אבן שפרוט 5, ירושלים.
הודעתנו נתונה לכל המסייעים בידינו.

אשכנזי
 לצדק וטעם
 נשמה צמחמיתיה ויהיה
 ש צמחמיתיה על אלה חצרו
 שיג את האמת בין המצרים
 ד ואין נגידים (שטור ויחלקו)
 ו החלמה ויזנת המורלל
 ס. דבר
 שמה שופר מורללל תרמה משללל והיה
 ילד : אומה בללל ווא אומה : זה משבח
 שמה חלללל וועלל וזה אומה טוב לללל
 ילדל וזה אומה גס זה הצלל : ויצוהמלקות
 המפקדות והאשך והחלקלקות ואין מבייט
 מליד אף אין משמיע ער שמה חמרה
 יה וזה וזה לפיכך עינים ולפניה חונק
 לה מעצמות וקלקלה מחשבות לאמר העבכם
 יעצום לפי דרככם לא מחשבותי מחשבותיכם
 ולא דרכיכם דרכי : אין חלמה ואין תבונה ואין עזה
 (לפי יי) אין כל עשה חיה אדם דא כל אדם שו
 ולא כל שואל לה עינים ולא כל עינים משה ואהרן
 וכן לא עליהם כעם ולא כל עינים שעי : שמש ולא

1

2

3

דפוס ישראל

עתונים

- ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"
- 1623 אשכול ; במה לסטודנט ; בטאון התאחדות הסטודנטים בישראל. (ירושלים, התאחדות הסטודנטים בישראל, דפוס "רונלד", תשי"ג. 2°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך : אמנון כרמי, גל' 1 : ט"ז בשבט. 15, [1] ע', פקסימלים, תמונות.
- 1624 הבוגר הדתי, בטאון מועדון בוגרי בתי הספר הדתיים (מיסודם של בוגרי ביה"ס ביל"ו). תל אביב. 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. במכונת הכפלה. גל' י"ח : כסלו תשי"ג. 22, [1] דף.
- 1625 בני ברית. תל-אביב. לשכת בני ברית "יצחק ילין". תל-אביב, (דפוס "יהלום", תשי"ג. 8°.
- "מופיע לעתים מזומנות". העורך : דוד תהר. חוב' א' : ר"ח שבט. 58 ע', טבלאות, תמונות. "פנימי".
- 1626 דממה ; בטאון אגודת החרשים-אלמים בישראל. תל-אביב, דפוס "גיאוגרפיקה", תשי"ג. 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך : י. לרנר. גל' 1 : אלול. 7, [1] ע'.
- 1627 דעות ; במת הכתות הגבוהות בבית הספר הריאלי, חיפה, (דפוס "אות"), תשי"ב. 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורכים : אילן כרוך, יוסף אוסלנדר. גליון בלי סימון מספר : אביב תשי"ב. 35, [1] ע', פורטרט.
- 1628 זמנים ; (עתון יומי. ירושלים, "זמנים", חש"מ, תשי"ג. 2° גדול.
- העורך : ס. ר. לוריא. גל' 1 : כ"ט אלול. 4, 8, 8 ע', תמונות. כולל תוספת : "זמנים לספרות ואמנות".
- "המפלגה הפרוגרסיבית, שיומה את הוצאתו לאור של זמנים, אינה מבקשת לעשות את העתון שופר מפלגתי, אלא כל-ישרת לאינטרסים הכלליים של המדינה". (מתוך המאמר הראשי).

- 1629 חיי שעה ; שבועון מצויר. תל-אביב, (דפוס "הכרמל"), 1953. 2°. העורך : ש. ידידה. המו"ל האחראי : נ. גלבויע. גל' 1 : 23 ביולי. 16 ע', תמונות.
- 1630 חיפה. הטכניון העברי. בשדה הבניה. חמ"ד. 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך : רחל שלוח. בולטין מס' 5 : מאי 1953. 7, [1] ע', ציורים.
- 1631 חצות ; עתון לילה. תל אביב, ר. זעירא, ("הדפוס החדש"). 4°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך : חזי לופבן. גל' 8 : מוצאי שבת 9.5.53. 4 ע', ציורים.
- 1632 ירושלים. האוניברסיטה העברית והדסה. ידיעות הפקולטה לרפואה ; עלון אינפורמטיבי של ביה"ס לרפואה של האוניברסיטה העברית והדסה. ירושלים, (דפוס "מנורה"). 8°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. מס' 2 : ניסן תשי"ג. 4 ע'.
- 1633 לחבר ; עלון מפלגת פועלי ארץ ישראל סניף ירושלים. (ירושלים). (דפוס "אחזה"), תשי"ב. 8°.
- מס' 1 : שבט. 4 ע', פנימי, לא למכירה.
- 1634 לקט ידיעות בניה בישראל. חיפה, ועדת התרבות של אגוד הארכיטקטים באגודת האינגינירים והארכיטקטים בישראל, 1951. 2°.
- דרישבווען. גליון 1 : 1.1.51. 8 דף, דיאגרמות, טבלאות. במכונת הכפלה.
- 1635 מאבק לנאמנות ציונית סוציאליסטית. תל-אביב, מ. א. כן-ענת ז"ל : (יפו, דפוס "מולדת"), תשי"ב. 2°.
- תכפיות ההופעה לא נזכרה. העורך : ד. ליבשיץ. גל' 1 ותוספת מיוחדת : כ' ניסן. 8, 4 ע'.
- העתון הוא כלי-מבטאה של חטיבה שהתפלגה ממפ"ם.
- 1636 מסד. תל אביב. הנוער הדתי העובד בישראל. המרכז הארצי, חש"מ. 4°.

1645 תברואה; בטאון אגוד מנהלי השרותים לתברואה בישראל. ירושלים, (דפוס "אחזה"), תשי"ב, 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורכים: ש. פונרוב, ה. שובל, ש. ברינקר. חוב' א: 47, [1] ע', טבלאות, תמונות.

1646 Bases. (Jerusalem), Ijud hanoar hejalutzi, hanhaga eliona ... Israel. (Jerusalem, typ. Guesher), 1953. 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: מרץ, 87, [1] ע', תמונות. — הטכסט בספרדית. עתון ההנהגה העליונה של אחד הגורם החלוצי.

1647 La Liberté israélienne; hebdomadaire independant, (Tel-Aviv), 1951. illus. 2°.

העורך: Albert Stara. גל' 1: 20 ביוני, 8 ע'.

1648 الإخاء، مجلة شهرية علمية رياضية اخبارية. (حيفا، نادي الإخاء المسيحي، الناصرة، مطبعة الحكيم).

"האחזה" ירחון מדעי, ספורטיבי ופובליציסטי. חיפה-נצרת. בינוני מס' 8-9, אוגוסט-ספטמבר 1953. 16 ע', 4°.

1649 الرابطة، نشرة ابرشية عكا وحيفا والناصرة وسائر الجليل. [حيفا], (مطبعة الحكيم، الناصرة).

"הליגה" פרסום של דיאצוז עכו, חיפה, נצרת ושאר הגליל. חיפה-נצרת. — החוברת הראשונה שבידנו: שנה 8, מס' 8-9, ספטמבר-אוקטובר 1952. 40 ע', 8°.

1650 الوسيط، مجلة عربية جامعة مصورة مستقلة. (الناصرة، طبعت في دار الاتحاد للطباعة والنشر التعاونية، حيفا)، 1951.

"המתווך" כתב עת ערבי כללי בלתי חלוי, מצויר.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: מ. אישון. גל' "א: חשון תשי"ב. 16 ע', תמונות. "סנימ".

1637 ניב; בטאון השכבה הצעירה והנוער של הסתדרות הציונים הכלליים — מפלגת המרכז. (תל-אביב, דפוס מונט), 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: י. ויס. מס' 3. תשרי תשי"ד. 23, [1] ע', תמונות. החוברת נקראת: "ניב השכבה". הוצאה חד-פעמית.

1638 סטודנט; עתון הנוער האקדמי. ירושלים, (מיכאל מנר, דפוס ליפשיץ), 1952. 2°.

חבר המערכת: מיכאל מנר, אוריאל גבריאל (הוא גם האחראי), יחזקאל שלח, יאיר עברון. גל' 1, הוצאה חד-פעמית: 23, [12] ע', תמונות.

1639 עולם הפשע; כתבי-עת אינפורמטיבי מצויר. (תל-אביב, דפוס שהם, חש"ד), 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. המו"ל והעורך: ישעיהו לויט. הגליון שלפנינו: כלי מספר וכלי תאריך. 15, [1] ע', תמונות.

1640 פרחי שטים; עלון חברת הילדים בבית השטה. (בית השטה) חמ"ד, 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 161: ה' באדר תשי"ג. 13, [1] ע', תמונות.

1641 פתח תקוה; עתון העיריה. פתח-תקוה, העיריה; (תל-אביב, "דפוס דבר"), תשי"ב, 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: ז. יואלי. גל' 1: שבט, 14, [2] ע', תמונות.

1642 קול הבירה; בטאון הציונים הכלליים בירושלים. ירושלים, הסתדרות הציונים הכלליים, סניף ירושלים, (דפוס "רוג'ד"), תשי"ג, 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. האחראי: נחום ירושלמי. גל' 1: כ"ז באלול, 6 ע'.

1643 רבעון; בטאון סקידו ועובדי העיריה רמת-גן. רמת-גן, (דפוס "מפארת"), 8°.

חוב' ג: חנוכה תשי"ב. 58 ע', טבלאות, תמונות.

1644 שריון ופשיטה; בטאון חסיבה. 8, [תל-אביב], (דפוס "סטר"), תש"ח, 8°.

העורך: מ. טביב. גל' א': אלול, 23, [1] ע', תמונות.

י. פיין כ"ב ניסן תרס"ג מסולה — ט"ז אייר תש"ט
דגניה, היה מפעילי ההתישבות וההגנה (החל ממאורעות
תר"ס בגליל וגומר במלחמת-השחרור).

1656 דעות; אספקלריה מהעונות של הסוציאליזם
החפשי. תל-אביב, (אליעזר הירשאוה, דפוס "מרכז"),
תשי"ב. 8 ע', 8°.
הוצאת חד-פעמית. העורך: א. גורלי. הופיעה בטבת.

1657 הונגריה. צירות. ישראל. בולטין
הונגרי. הוצאה מיוחדת... לכבוד יום השנה
ה-150 להולדת לאיוש קושוש... [תל-אביב, הצירות
של הריפובליקה העממית ההונגרית, חש"מ, 1952].
7, [1] ע', 4°.

1658 ההסתדרות העולמית לנשים ציוניות
(ויצ"ו). נר לאסתר; דברי זכרון לאסתר
זמורה זכרונה לברכה. ירושלים, ההסתדרות נשים
ציוניות ויצ"ו, (דפוס גירוסלם פוסט), תשי"ב. 31,
[1] ע', פורטרט. 8°.

"לזכר דמותה הקורנת של אסתר זמורה ז"ל, נשיאת
הכבוד של ויצ"ו בישראל, גולדה בייז ניסן תר"ן
[מינסק]; נפטרה בכ' אלול תשי"א [ירושלים] אנו
מדליקות נר לאסתר". בקבץ יש למצוא חומר על הציונות
במינסק ובקניגסברג ועל ויצ"ו בא"י.

1659 ירושלים. האוניברסיטה העברית. מכון
בן צבי לחקר קהלות ישראל במזרח התיכון.
מחקרים ופעולות. א' ירושלים, דפוס למודי,
תשי"ג. 6, 26 ע', 8°. עם מדור ושער נוסף באנגלית:
Jerusalem. The Hebrew University. Ben-
Zvi Institute for Research on Jewish
Communities in the Middle East. Studies
and reports, I. Jerusalem, 1953.

העורך: [תנים] [זאב] הירשברג. את התכן עיין ק.ס.
שנה כ"ט עמ' 118.

1660 לבנון, יצחק; מאיר בן-גור, עורכים.
עמים במערכה... 140 דברי ספרות. 80
רפרודוקציות וציורים. תל-אביב, "עמית", (דפוס "הפועל
הצעיר"), תשי"ד. 399, [1] ע', 8°.

"לא נתבחנו לערוך מאסף או אנטולוגיה... אלא ספר
עדות על תופעה חורצת-גורל בתולדות האדם. על כן

נצרת-חיפה". מופיע בזמנים בלתי קצובים. חוברת א'
הופיעה בדצמבר 1951. 20 ע', תמונות. 2°.

קבצים

1651 אבינעם, ראובן [Reuben Avinoam].
מודת; לקט עזבונו מתוך "גילי-אש", (ערך
ראובן אבינעם [=גרומן]). תל-אביב, עם עובד, (דפוס
"הפועל המזרחי"), תשי"ג. 72 ע', תמונות. 8°.
(ספריה מנקרת לעולה ולעם).

את הקבץ "גילי-אש" עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 2,
שם גם ציון ותכן.

1652 גבעת השלשה. בטיה אייזיס
>בנדרסקה<... ציון לזכרה עם תום שנת האבל. גבעת
השלשה, חש"מ, תשי"ד. [1], 47 ע', לוח-פורטרט. 8°.
ע' 35—47: מעזבונו: פרקי זכרונות, פרקים מתוך
יומן.

ב. אייזיס >בנדרסקה<, שבט תרס"ג זיטומיר
אוקראינה — תשרי תשי"ג בא"י, היתה פעילה בתנועת
הנוער הציוני-סוציאליסטי ובהחלוצ ברוסיה ובפולין,
ומעלותה ארצה בתרפ"ט חברה בקבוצ גבעת-השלשה.
1653 גבעת השלשה. שלמה מאירי
>פלוצינסקי<... דפים לזכרו במלאת שנה למותו.
גבעת השלשה, חש"מ, תשי"ד. [1], 52 ע', לוח
פורטרט. 8°.

ע' 41—52: מעזבונו באגרות.
ש. המאירי >פלוצינסקי<, ניסן תרס"ח אוגוסטוב
שבפלך ביאליסטוק — תשרי תשי"ג גבעת השלשה,
מעסקני החלוצ בגולה ועסקן מפלגת הפועלים המאוחדת
בארץ.

1654 גובר, אפרים וצבי. ספר האחים;
מעזבונו של אפרים וצבי גובר. מהדורה שלישית. תל-
אביב, הוצאת תנועת המושבים וחברת "מסדה"; (רמת
גן. דפוס מסדה), תשי"ג. 253, [1] ע', לוחות-תמונות. 8°.
(ספרית "אלה הבנים").

מהדורה קודמת עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 5.

1655 דגניה א'; קבוצה. יוסף פיין,
דגניה א'; [תל-אביב], (דפוס "ספר"), תשי"ה. 146 ע',
תמונות. 8°.

המלכה"ד: פ. עזאי. [=סנחס לנדר].

הובאו בספר בצד דברים קלאסיים, נכסי-מופת של ספרויות העמים, גם סיפורים של פשוט-אדם שחנו את בלחות המלחמה... השתלגו להעלות גילויים רבים ככל האפשר מתקופות שונות ובעמים שונים, ואף באמצעי-ביטוי מגוונים. (מההקדמה).

המודעות: אדם לוחם בשיעבוד. בעורף. מעטים מול רבים. גבורת היחיד. בקו האש. קרבות נודעים. החיה שבאדם. בראי עקום. אחרי הסער.

1661 למדריך. שבט-אדרי. [תל אביב] ועדת התר"ו רכה שליר ההנהגה הארצית של "המכבי הצעיר" בסיועה של ההסתדרות הציונית, המחלקה לעניני הנוער והחלוק, תשי"ב. 41 ע"י, 16: 20, במכונת-הכספה.

1662 מכבי ארץ ישראל. ברית מכבים — עתיד. 15 שנות ברית המכבים עתיד. תרצ"ה—תשי"א... (תל-אביב, דפוס "ניאוגרפיקה"), תשי"א. 15, [1] ע"י, תמונות. 8°. מאסף. העורך: פ. א. לוינון.

1663 ניר לילדים: קובץ לבתי הספר. הוצאת מועצת המורים למען הקה"ל. חיפה, (דפוס "אות"), תשי"א. 39, [1] ע"י, תמונות. 8°. העורך: שלמה קודש. יצא באייר.

1664 ספר אסף: קובץ מאמרי מחקר... לכבוד הרב שמחה אסף... למלאת לו ששים שנה. בעריכת מנשה [הדר] קאסוטו, יוסף קלוזנר, יהושע גוטמן. ירושלים, מוסד הרב קוק (בהשתתפות קרן י. ל. גולדברג, דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ג. 32, 528 ע"י, לוח-פורטרט. 8°.

התכן: י. קלוזנר: הרב הפרופיסור ש. אסף, י. רפאל: כתיבי פרופיסור ש. אסף (ע' 12—32, הרשימה כוללת 288 ערכים פרט למאמריו באנציקלופדיות; פורסמו בשנות תרע"ה—תשי"ב). י. אבידע: מעשה מלכת שבא. א. א. אורבך: ר' יצחק הוקן ובנו ר' אלחנן. ג. אלוני: שתי רשימות ספרים מאטליה. ש. בארון: שד"ל והמהפכה בשנות התר"ח-ט"ו. ש. בודנהימר: על תולעת השני ועל הכרמיל שבמקרא. ה. בן חיים: צורת הכינויים החבורים — ק. — ת. — ה. במסורתיה של הלשון העברית. י. בן-צבי: עלילות דם וגזירות שמד בפרס במאה ה"ט. מ. בניהו: תעודה מן הויר הראשון של מגורשי ספרד בצפת. י. בער: גזירת תתנ"ו. ש. ה. ברגמן: התחשיב ההגיוני

של ש. מימון. י. גוטמן: מלחמות היהודים בימי טריינוס. ש. ד. גויטיין: שטרות מן העיר צנעא קדומים לגלות מונע. פ. דייקן <דיקשטיין>: מכבשונה של האישות. א. מ. הברמן: מהדורה בלתי נודעת של ספר "הנותן אמרי שפר" למהראנ"ה. ח. ז. הירשברג: ראשית התחדשות הישוב היהודי ביפו. צ. וולפסון: אצילות ויש מאין אצל קרשקש. ג. וידר: השלמות ותיקונים לסדר ר' סעדה גאון. ג. וייל: תשובתו של רב האי גאון על הקץ הקצוב לחיים. א. חיים: לתיתה ושימור מצה ובעית שאילות והלכות גדולות. מ. זולאי: לחקר הסידורים והמנהגים. ג. ה. טור-סיני: שושבין. א. טרסקובר: לסוציולוגיה של התרבות במדינת ישראל. ב. כהן: לחקר קנין פירות במשפט העברי והרומאי. ב. מיזלר: גת וגתים. א. מרגליות: היחס שבין פירוש הרשב"ם לפירוש הראב"ע על התורה. מ. מרגליות: לבעיית קדמותו של ספר סדר אליהו. א. א. גיומן: יוספון והספרים התיצונים. מ. צ. סגל: נישואי בן כחו גדול עם בת סנבלט ובנין מקדש גריונים. א. א. פינקלשטיין: השפעת בית שמאי על ספרי דברים. י. קלוזנר: ר' אלכסנדר זיסקינד מהורודנא — החסיד בין המתנגדים. י. י. רבינוביץ: יסודות יהודיים בנוסחאות המשפטיות של בבל בתקופה הפרסית. ב. רות: הרקע ההיסטורי של מחברות עמנואל. ג. שלום: הכרת פנים וסדרי שרטוטיו. ח. שירמן: יצחק בן שאול המשורר מלוסינה. י. תשבי: תעודות מכתביו של ר' משה לואנץ בנו של ר' יוזלמן מרוסיהים.

ר' שמחה אסף פרופיסור לספרות הגאונים וספרות הרבנית באוניברסיטה העברית בירושלים ושופט בית המשפט העליון גפטר באור לי' בחשון תשי"ד והוא בן ס"ד במותו.

הספר יצא לאור והוגש לו בער"ה תשי"ד.

1665 הפועל המזרחי. סיעת "למפנה": ידיעות למפנה. תל-אביב, (דפוס "עבודה"), תשי"ב. 15, [1] ע"י, 8°. הופיע בתמו. 1666 פרקי בְּסִרְבִּיה; מאסף לעברה של יהדות בסרביה. א. תל-אביב, (דפוס לידור), שבט תשי"ב. 140 ע"י, תמונות. 8°. העורכים: ל. קופרשטיין וי. קורין. התכן עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 188.

1667 ארבעטער טריבונל; איינמאלקיע אויסגאבע פון חטיבת-השמאל. תל-אביב, (דפוס מוזס), 1953. 6 ע"י, 2° גרול.

ארמניה (א. י. ברור, אב. נ. פולק, א. גרונקוויץ, ה. טרילפלאום), י. מ. גרינק, א. אחימאיר, א. מ. ירושלם).

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 286—287.

1671 ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ ישראל. מרכז לתרבות והסברה. המדור לספריות. לספרן. תוספת לקונטרס ביבליוגרפיה. תלאביב, תשי"ג. 8°.

תכניות ההופעה לא נזכרה. חוב' 1 : אדר, 24 ע'. במכונת הכפלה.

1672 יערי, אברהם [Abraham Yaari]. שריסת

התלמוד באיסלחיה : במלאת ארבע מאות שנים לגזירה. תלאביב א. ציוני (דפוס "תרבות"), תשי"ד. 64 ע'. 8°.

"ביום א' דראשה"שנה של שנת תשי"ד הבאה עלינו לטובה תמלאנה ארבע מאות שנה לשריפת התלמוד באיסלחיה. גזירה זו נעזעה עד היסוד את בית ישראל באיסלחיה ואף בארצות שמחוצה לה. הרגש הרגישו קהילות ישראל שאין כאן גזירה ככל הגזירות שהתנסו בהן בכל ימי גלותן... אלא התנשקות מכונת בנפשו האומה כולה... נתתי את לבי לאסוף למשמרת ולזכרון את כל המקורות הראשונים על הגזירה... תחלה הבאתי את דברי כותבי הקורות, החל מר' יוסף הכהן, שהיה עדיראיה, ועד ר' יוסף סמבר, אחריהם דברי אנשים שראו את השריפות בעיניהם, איש איש במקומו, ונפגעו בעצמם על ידי הגזירה. כל אחד מהם מוסיף נופך משלו לתיאור המעשים... ושוב הבאתי שיריקינה שקוננו פייטני איסלחיה על הגזירה; דברי בני-הדור על תוצאות השריפה לגבי הדפסת ספרי-פוסקים; הרורתי תשובה שנתעוררו בלב יהודי איסלחיה למראה הגזירה וגורמיה; עדויות בני הדור על תוצאות הגזירה לגבי הדפסת ספרי פילוסופיה וקבלה; הפולמוס בדבר הדפסת ספרי קבלה; השתדלותם של יהודי איסלחיה להציל את שאר הספרים; ואחרון-אחרון, תגובותיהם של שאר תפוצות ישראל, ובמיוחד בפולין ובתורכיה, על שריפת התלמוד באיסלחיה. (מתוך פרקי-הפתיחה).

1673 ישראל. המועצה המדעית לישראל.

דברי הסימפוזיון לדוקומנטציה.

ירושלים, תשי"ב. 106 ע'. 8°. במכונת הכפלה.

התכן : ב. צ. דינבורג (דינור) וי. פלמוני : דברי ברכה.

העורך האחראי : מנשה סנה. הופיע כ"ח בפברואר.

1668 דער גרינער ; ספעציעלע הומאריסטיש-סאטירישע אויסגאבע לכבוד שבועות. (רמת-גן ; תל-אביב, דפוס א. מוס), ערב שבועות תשי"ג. 7, [1] ע', תמונות. 4°. העורכים : י. פערלשטיין. ב. קאסאווסקי.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

1669 אנציקלופדיה כללית יורעאל. כרך 1 :

ליב—מיסטריוזגר. תלאביב, יורעאל, (דפוס "ספרי", תשי"ג). [3], 1968—1962, [1] ע', תמונות. 8°.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 6.

1670 האנציקלופדיה העברית, כללית, יהודית

וארצישראלית. כרך ה : אסלמית, אמונת — ארצות ירושלים — תלאביב, חברה להוצאת אנציקלופדיות בע"מ ; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג. 1056 עמודה, טבלאות, מפות, פקסימילים, תמונות. 8°.

העורך הראשי : יוסף קלוזנר. העורך הכללי : בן-ציון נתניהו.

הערכים הגדולים ביותר בכרך זה : אסקימואים (מ.ח. שלונאק, ו. תלביצר), אסתיקה (ח. פרי <פלאום>), אפגניסטן (א. י. ברור, מ. זהרי, א. שליט, מ. פלסנר, י. שמעוני, ו. י. פישל), אפולוגטיקה (ד. סלוסר, א. אורבך), אפלטון (י. קלוזנר), אפריקה (ע' 276 — 367, א. י. ברור, מ. אבנימלך, נ. רונן, מ. זהרי, ע. פ. ליכטנשטיין, ס. ברג, ה. קופר, ע. ג. חורון, א. מ. ירושלם, י. ליבוביץ, ב. רות, י. לשצינסקי), אפריקה הרומית, ברית (ע' 367—414, מ. זהרי, ע. פ. ליכטנשטיין, א. י. ברור, ג. טדסקי, ח. שכטר, א. אחימאיר, ב. רות, י. לשצינסקי), אצות (ס. רייס), אצטגנינות (צ. סינגר, מ. פלסנר, מ. נ. צובל), אצילים (א. מ. ירושלם, ב. אקצין, א. אחימאיר, אב. נ. פולק, מ. נ. צובל), אקולוגיה (ש. בודנהימר, ש. אדלר, מ. אבן-אריה), אקלים (ד. אשבל), ארגוניזם (ע' 661—697, מ. אבנימלך, א. י. ברור, ע. פ. ליכטנשטיין, א. מלך, ג. טדסקי, פ. ע. גרדוניץ, א. מ. ירושלם, י. לשצינסקי, א. טרסקובר), ארדיכלות (ע' 704—737, י. רטנר), ארדיכלות באסלאם (י. אטינגהאוזן), ארז (מ. זהרי, ש. הורט), אריסטוטלס (י. ד. רוט, ש. צ. אלטמן), אריתמטיקה (י. לויצקי), ארכאולוגיה (מ. אביזונה), ארכיון (א. ביי, א. שליט), ארמית (יח. קוטשר).

1677 זמורה, ישראל. גביאים אחרונים;
מסות. תלאביב, מחברות לספרות, (דפוס „גוטנברג“),
תשי״ג, 142, [1] ע׳ 8°.

1678 נשר, אברהם בן אליהו חיים. פרחי
שושנה; באורים, הגיונות והארות לפרשיות התורה
ודרושים לתקופות ולמועדים. בסוף הספר גלוה קונטרס
חושי הלכות רובו בעניני אבלות מהמחבר ובניו.
מאת אברהם נשר <אדלר>... ירושלים, דפוס י. ע.
איתא, תשי״ג, 236 ע׳ 8°.

1679 סגל, מ[שה] צ[בי] [Moses Hirsch Segal].
מבוא המקרא... מהדורה שלישית מתוקנת
ומוגדלת. ספר א—ד, ירושלים, קרית-ספר, (מאמחות
בדפוס בייד רוזנבלט), תשי״ב, 8°.

מהדורה ב' עין ק. ס. שנה כ"ו ע' 128—129.

התכן: ספר א': פתיחה כללית, תורה, גביאים
ראשונים, [8], 228, [12] ע'. מהדורה א' עין ק. ס. שנה
כ"ג ע' 18.

ספר ב': גביאים אחרונים, [8], [229] — 516, [3] ע'.
מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"ג ע' 18.

ספר ג': כתובים, [7], [517] — 805, [3] ע'.
ספר ד': תולדות המקרא. תוספות (מאמחות בדפוס
טורים), [7], [809] — 1044 ע'.

1680 סגל, מ[שה] צ[בי] [Moses Hirsch Segal].
פרשנות המקרא; סקירה על תולדותיה
והתפתחותה... מהדורה שניה מורחבת ומתוקנת. ירושלים,
„קרית ספר“, (דפוס טורים), תשי״ב, 131, [3] ע' 8°.
ביבליוגרפיה: ע' [132]—[134].

מהדורה א' עין ק. ס. שנה כ"א ע' 155, שם גם תאור.

1681 עציון <הולצברג> יצחק רפאל הלוי.
ילקוט פירוש ל תורה. לוקט מפירושים של
גדולי ישראל... מהדורה שניה, מתוקנת ומרחבת. ויקרא.
ירושלים, ר. מס, (דפוס ספער), תשי״ג, 52 ע' 8°.
את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 289.

1682 פינגלו, אהרן. ספר בני אהרן על
חמשה חומשי תורה באורים וחושים, ילדירוחי אשר
הגיתיהרית... כולם מיוסדים על אדני מאמרי חז"ל
... מאת אהרן בר' ישראל דוד פינגלו, תלאביב,
(דפוס „בצלאל“), תשי״ד, 206, [3] ע' 8°.

פ. ולש: ביה״ס הלאומי והאוניברסיטאי והדוקומנטציה.
מ. לוק: קטלוג בן-ספריתי במיקרופילם. ר. פיגור: על
בעיות הדוקומנטציה. א. לוי: תקינה בדוקומנטציה.
ג. אוריאל: הדוקומנטציה במנהל צבורי. א. בייך:
השמוש במיקרופילם בארכיונים ובהיסטוריוגרפיה. א.
אוינברך: דרכי צלום מסמכים. ס. יודין: שתוף פעולה
בין ספרייתי בשטח הדוקומנטציה. וכוח כללי.

1674 תחזית הספר: חדשות הספרים בארץ
ובעולם. נערך ע״י „אוסף“ מסעלי תרבות בע״מ. תל-
אביב. א. כרמי, המפיץ י. ברונפמן, (דפוס „אלישע“),
תשי״ג, 8°. ירחון. מס' 1: מנהמאב, 33, [1] ע',
פורטרט, מקסימיליאן. החומר מסודר לפי הא״ב של
שמות הוצאות הספרים.

מדע המקרא

1675 אדר, צבי. הערכים החינוכיים
של התנ״ך. תלאביב, מ. ניומן, (דפוס מל״ן),
תשי״ד, [10], 381 ע' 8°.

אין הספר מציע מיתודיקה ממש להוראת התנ״ך
אלא הוא עיון בתנ״ך מנקודת-מבט חינוכית. רק לאחר
עיון כזה ניתנות בפרק האחרון כמה הצעות מיתודיות
כלליות... הרשיתי לעצמי למסור את תפישתי שלי
את התנ״ך לחלקיו ולרעיונותיו השונים בלא להסמיכה
על מחקרים מדעיים ובלא להכנס לפולמוס בעניינים
השנויים במחלוקת... הנספח הביבליוגרפי מפרט
ספרים ומאמרים שנכתבו בתוכנו על הוראת התנ״ך...
מסרתי בקצרה את עמדת המחברים השונים במידת
האפשר בדברים שלהם. (מההקדמה).

התכן: גישות ומטרות בהוראת התנ״ך. הסיפור.
הנבואה. החוק. השירה. ההכמה. דרכי הוראת התנ״ך.
נספח ביבליוגרפי: הוראת התנ״ך, ע' 335—381.

1676 אולברייט, ויליאם פוסכול. מתקופת
האבן ועד הנצרות: המונותאיזם והתהליך
ההיסטורי... תרגם והוסיף הקדמה והערות י. מ.
גרינץ. ירושלים, אחיאסף, (דפוס „המעריב“, 1953), 12,
306 ע' 8°.

עם הקדמת המחבר „מהדורה העברית את המקור:
William Foxwell Albright: From stone age
to Christianity, עין ק. ס. שנה י״ט ע' 29—30, שם
גם התכן. בתרגום שלפינו הוכנסו השינויים והתוספות
שבמהדורות האחרונות.

עם תרגום יונתן בן עוזיאל ופירוש רש"י, תפסיר של רבנו סעדיה גאון, באור המלות הקשות שבתרגום מהרי"ץ. ירושלים, אהרן בן יוסף חסיד, (המדפיס ליפשיץ), תשי"ג. [4], 98, [2] ע"י. 8°.

1690 תנ"ך. אסתר. ספר מגילת אסתר ע"פ רש"י ועם פירוש שפת אמת אשר לקטתי מספרי... מרן יהודה ארי' ליב מגור... ועם ליקוטי יהודה אשר לקטתי... יהודה ארי' ליב הי"ד ה... ירושלים, (דפוס "חורב"), תשי"ב. 124 ע"י. 8°.

תלמוד, מדרש, ספרות רבנות

1691 אנציקלופדיה תלמודית לעניני הלכה. מיסודו ויציירתו של הרב מאיר בראילן, בעריכת הרב שלמה יוסף זיו"ן, בהשתתפות חברי המערכת: הרב בנימין רבינוביץ-תאומים, הרב שמעון ססרליץ, הרב יונה מרצבך, כרך ה: בת קול — גס שכיב מרע. ירושלים, הוצאת אנציקלופדיה תלמודית בסיוע מוסד הרב קוק; (תל-אביב, דפוס "ספר", תשי"ג). 12 ע"י, 768 עמודות. 4°.

את הקודמים עיין ק.ס. שנה כ"ד ע' 10—12 (שם גם בקורת מאת הפרופסור ש. אסף ו"ל), שנה כ"ו ע' 222, שנה כ"ח ע' 126 ושנה כ"ט ע' 7.

1692 אריאל, יצחק. ספר עינים למשפט על מסכת ברכות... כולל א' שיטה מקובצת. מכל הפוסקים הגאונים, הראשונים והאחרונים... כ' באורים וחרושים ברמב"ם ובשאר הראשונים. ג' השמטת הרמב"ם ושאר הפוסקים ונמוקם. ד' מסקנת ההלכה עפ"י הפוסקים האחרונים. ה' ציונים... ו' עין משפט על רש"י ותוס'. ז' ציונים מכל ספרי הרמב"ם בהלכה, באגדה, בפרושי ובהקדמותיו, חובר... ע"י יצחק בלאאמר... אביגדור אריאלי... חלק ב. ירושלים, (דפוס רונלד), תשי"ב. [2], 190 ע"י. 2°.

בסיוע מוסד הרב קוק.

את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ה ע' 9.

1693 בית הלל: מוגש ליובול השבעים של הרב... הלל פוסק. תולדותיו, ברכות ומאמרי הערכה, דברי תורה וחכמת ישראל, בעריכת אפרים סובנה'ן. תל-אביב, הוצאת ועד היובל, (דפוס מ"י), תשי"א. 174 ע"י, סורטרטים. 8°.

1683 קסוטו, משה דוד (U[mberto] Cassuto). האלה ענת; שירי עליה כנעניים מתקופת האבות. סידרם ותרגמם מלשון אוגרית לעברית והוסיף עליהם פירוש ומבוא משה דוד קסוטו. (מהדורה שנייה). ירושלים, מוסד ביאליק בהשתתפות ועד הלשון העברית; (הקריה, דפוס הממשלה), תשי"ג. 110 ע"י, לוחות: תמונות, תרשימים. 4°. (מחקרים לשוניים בעריכת ג. ה. טורסיני), שער נוסף באנגלית. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ח ע' 8, שם גם תאור.

1684 קסוטו, משה דוד (U[mberto] Cassuto). פירוש על ספר בראשית מאת ד. קאסוטו. מהדורה שניה. חלק ב. מנח עד אברהם; פירוש על סדר נח. ירושלים, הוצאת ספרים ע"י ל. מאגנס. האוניברסיטה העברית, (דפוס ר. תי. הכהן), תשי"ג. [10], 251, [4] ע"י. 8°. (סדרת ספרים לחקר המקרא מיסודו של ס. ש. פרי). שער נוסף באנגלית. מהדורה א' עיין ק.ס. שנה כ"ו ע' 6.

1685 תנ"ך. ספרי המקרא מפרשים טרוש חוש בצרוף מבואות בעריכת מנשה [דוד] קאסוטו. (ספר תרי עשר, מפרש עלייך אליהו) ש[מואל] הרטום). תל-אביב, "יבנה", (דפוס הארץ, תשי"ג). 190 ע"י. 8°.

את הקודם עיין ק.ס. שנה כ"ט ע' 183.

1686 תנ"ך. יהושע. ספר יהושע, מפרש עלייך יהודה אליצור <הרשקוביץ> ו[ישראל] א[נסר] זיידמן, עם מבוא ומפות. מהדורה שניה מתוקנת לאור ההתנחלות במדינת ישראל, ירושלים, ר. מט, (מאמהות בדפוס "המערב", 1953). 26, 111, VIII ע"י, 2 מפות מקופלות. 8°.

1687 תנ"ך. תהלים. ספר תהלים, עם ביאור המלות תהלת ישרים... העורך והמוציא לאור צאלח... מנצור. ירושלים, חש"מ, תש"ט. <16> 240 ע"י. 8°.

1688 תנ"ך. איוב. ספר איוב עם מבוא ופירוש, מאת א[ברהם] ארזי. ירושלים, המכון העברי להשכלה בכתב בישראל; (תל-אביב, דפוס מוסק), תשי"ג. 123 ע"י. 8° = שעורים מתורגמים לנגשים לבחינת בגרות, א.

1689 תנ"ך. מגלות. ספר שלש מגילות; שיר השירים, רות, קהלת וסומונים לשמחת תורה...

1694 בגיט, זליג ראובן. ספר לפלגות

ראובן; הפתח והחומה כל מסכתות הש"ס בחילוקא דרבנן... ומקשרן אחת לאחת בפלפול של הלכה ואגדה... חובר מאתי זעליג ראובן בלאאמ"ר צבי בענינים... חלק א—ג, ירושלים [ועוד], תש"א—תש"ח. התכן: חלק א: מסכת ברכות, סדר מועד והתחלה לס' נשים, תוצאה שלישית. דפוס בית יתומים דיסקין, (הקדמה תש"ב), [1], 82 דף.

חלק ב: סדר נשים, הוצאה שניה, דפוס "חורב", תש"ו, [2], 9, [1] ע', 13—3, 53 דף.

ג: סדר נזיקין, הוצאה שניה, הובא לאור ע"י... אליעזר זילבר, גי' יורק, אום, תש"ח, 13, 107 דף.

1695 דנציג, אברהם בן יחיאל מיכל. ספר בית אברהם, עם דיני כללי המצות. מאת הרב... אברהם דנציג... הנהגות ישרות ונכוחות... ירושלים, "חורב", (דפוס "חורב"), תש"ג, 64 ע', 8°.

1696 הלוי, א[לימלך] א. ילקוט האגדה. כרך א: האגדה המקראית, חלק ב: מיהושע בן נון ועד חרבן בית ראשון. (תל-אביב), עם עובד, (דפוס "תרבות"), תש"ג, [2], 233—420, [1] ע', 8°. מנוקד. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 126.

1697 ויס, אברהם [A. Weiss]. היצירה של הסבוראים; [חלקם ביצירת התלמוד]. הרצאה שנערכה ע"י האוניברסיטה העברית ביום י"ג בטבת, תש"ג <31.12.1952>. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, (דפוס מרכז), תש"ג, 18, [2] ע', 8°. בראש השער: אברהם ווייס, שער נוסף באנגלית.

המחבר שימש בשנת תש"ג פרופסור לתלמוד באוניברסיטה העברית בירושלים.

יערי, א. שריפת התלמוד באיטליה. עיין לעיל מספר 1672.

1698 ירושלים. תלמוד תורה וישיבת עץ חיים. ציון לנפש; ספר זכרון לנפש אחד מן החבורה הרב חיים נח בהר"צ בנימין זאב פרילשטיין... נפטר י"ב אדר תש"ט. ירושלים, דפוס "חורב", תש"ט, 76, [5] ע', מורטרט, 8°. קצץ תורני, נערך ע"י חבריו בישיבת עץ חיים.

1699 לוי, אליעזר. יסודות ההלכה; מחקר על השתלשלות ההלכה מימי קדם עד זמן התלמוד... תל-אביב, "סיני", (דפוס "עתיד"), תש"ג, 246 ע', 8°. התכן: הלכות יסוד. ההלכה בזמן הבית הראשון — בזמן הבית השני — אחרי חורבן הבית. משנה. ההוי היהודי. ההלכה בגולה.

1700 סופר, משה. ספר חתם סופר על מסכת אבות... מלוקט מכל ספרי מרן החתם סופר הגדולים וכמו כן מכתבי יד... ובסופו מחידושי בנו [אברהם שמואל בנימין]... על מסכת אבות. [מלוקט] מאת... נכדם בעל הריצבשי" על הרמב"ם, ירושלים, "חכמת ישראל" ע"י הרב שמואל חאקסמאן, (דפוס "מוריה"), תש"ו, [3]—76, [1] ע', 8°. עם הפנים.

1701 סופר, שלמה בן יעקב עקיבא. ספר זכרון דוד; פלפולי דאורייתא בכמה שמעיות הש"ס וביאורים בדברי גדולי האחרונים לזכרון... בני דוד... מאת... שלמה בהר"ח יעקב עקיבא סופר... ירושלים, (דפוס קצבורג), תש"י, [4], 79 ע', 8°.

מהדורה זו לא הופצה בגלל שבושי"הדפוס שבה.

1702 סוקולובסקי, משה בן שמואל. ספר אמרי משה; שו"ת בענינים עמוקים בהלכה... [מאת] משה סאקאלאחסקי באאמ"ר... שמואל... ר"מ בברסק דליטא... מהדורא שני, פתח תקוה, חש"מ, תש"ג, [2], 122, [1] דף, 2°.

דפוס סטראוויט, גופס תחלה: ורשה, תרפ"א. במהדורה זו שמנו לב לסדר ההלכות וסדרנים לפי הענינים. השתדלנו לעשות רצון המחבר והוספנו קונטרס מיוחד בשם "ליקוטים" (דף 118—122) ובו אוסף מחידושי המחבר שהופיעו בטובץ "גדיל תורה" ו"אהל תורה". (מהקדמת המו"ל).

1703 ספר הגר"א. יוצא לאור לרגל מלאות מאה וחמשים שנה לפטירתו של רבינו אליהו הגאון מוילנא תקנ"ה—תש"ח, בעריכת הרב י. ל. הכהן מימון. 4 ספרים בשני כרכים. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס העברי י. ורקר), תש"ד, 4°.

לכל ספר וספר שער מיוחד. ההוצאה יפה.

התכן: (א): י. ל. הכהן מימון; תולדות הגר"א. ע' 1—200, (ספרי הגר"א, ע' 176—200), תוספת מספרי

ירושלים, (דפוס המסורה), תשי"ב—תשי"ג, [2], 43, [1]; [2], 66; 46, 8, [1], דף 4°.
רק חלק ב': תשי"ג, ח"ג: הוצאה ראשונה.

1707 תלמוד בבלי עם תרגום עברי ופרוש חדש, חלופי גרסאות ומראי מקומות בעריכת יעקב נחום] אפשטיין. מסכת בבא קמא. תרגום ופרש עזרא ציון מלמד. [תלאביב], (דביר ומסדה; ירושלים, דפוס ויס, 1952), [6], 210 ע', 2°.

1708 Barth, Aron. Las mitzvot; sus fines y sus propositos, por Aaron Barth. Jerusalem, Departamento de juventud y hejalutz <sección religiosa> de la Organización sionista; (Buenos Aires, typ. J. Kaufman), 5710—1949. 60 p., 2 l. 8°. (Lamadrij).

"Traducido del hebreo por el Vaad hatarbut del Irgun Bnei Akiba de la República Argentina 5712—1952".

את המקור «מצוות למה נתנו» עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 11; תרגום צרפתי — שם שנה כ"ח ע' 292.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

1709 וולגמוט, יהודה אריה [J. A. Wohlgenuth]. התבוללות מהי? תלאביב, «נצח», (דפוס ספערטא), תשי"ג, 32 ע', 8°. הרצאה בכינוס מדריכי צעירי אגודת ישראל בשווייץ, תשי"ג.

1710 לוצטו, משה חיים. מאמר העקר. נקד י. גבריאלי. אחרית דבר מאת ישראל זמורה, ירושלים, מוסד הרב קוק; תלאביב, מחברות לספרות, (דפוס הסועל המזרחי), תשי"ג, 44, [1], ע', 8°. (כל כתבי רבי משה חיים לוצטו).

בראש השער: רבי משה חיים לוצטו. — מכורז עמו: דרך החכמה. תשי"ג, 35, [1], ע'.

1711 משה בן מימון. מורה הנבוכים, בתרגומו של רבי יהודה אלהרייז. הערות מאת ש. שיער ושנלמה] מונק. תלאביב, מחברות לספרות בסיוע מוסד הרב קוק (הדפוס הכללי), תשי"ג, 920, [2], ע', 8°. מנוקד.

1712 עוזיאל, בן-ציון מאיר חי [B. Z. Usiel]. ספר הגיוני עזיאל... מחקרים והגות לב

הגר"א: דקדוק אליהו באורי מלים הנדרשות להגר"א (נאספו מתוך ספרי הגר"א). מליקוטי הגר"א על הרמב"ם (לקט מדבריו בספר הפרנס ובביאורי אגדות להגר"א). פסקי הגר"א. מאורות הגר"א (רמזי מקראות להראות מקורן של המשנות בתנ"ך). עלים לתרופה. מעשה רבי. מעשה תורה. ברייתא דליב מדות דר"א בר"י הגלילי. [6], 466 ע', לוחפורטרס.

(ב): ילקוט ביאורי הגר"א לתנ"ך, אספס והכינים לדפוס ר' אליהו דויד. 104 ע'.

(ג): שלחן ערוך חשן משפט הלכות דינים עם ביאור הגר"א ועליו פירוש באר אליהו מאת אברהם יצחק הכהן קוק. [4], 242 ע'.

(ד): קובץ מאמרים והערות על משנת הגר"א ותלמידיו: י. א. הלוי הרצוג: על ביאור הגר"א לאבן העזר. צ. פ. פראנק: פירושים לביאורי הגר"א. י. מ. חרלפ: לפני אידיהן. ש. גורן (גורונציק): הגר"א והירושלמי. מ. פוגלמן: הגהות הגר"א. י. ריבלין: הגר"א ותלמידיו בשוב ארץ ישראל. י. חלפסברג: הגאון מחילנה כאישיות וכפרשן. מ. ראטה: הערות אחרות לספרי הגר"א. ב. ריבלין: ר' משה רבקה ור' משה קרעמער.

1704 פרום, מרדכי יהודה. תורת הלוי על ספר החינוך: כולל: חידושים וביאורים... הערות וחקירות בדיני המצוות, מאת מרדכי יהודה הלוי פרום. חלק א. ירושלים, (דפוס «חורב»), תשי"ב, [4], 150, [2], ע', 4°.

עם הפנים. עד מצוה ח', מבוא: ע' 5—15.

1705 פריצקר, אשר. ספר מאור היהדות (שלחן ערוך. תלאביב, (דפוס «תרבות»), תשי"ג, 215, [1], ע', 8°. ביבליוגרפיה: ע' 211—215. «עלה בדעתי לערוך את פסקי הדינים לפני המקורות המוסמכים שבהלכה»; את הידיעות התולדות רק לפי שיטת הקדמונים ועניני אגדה המצויים במדת מה גם בכל הקובצים הראשונים שבהלכה, בעריכה מחודשת ובסגנון צחי". (ע' 209).

1706 קורב, חיים יצחק בן שאול. ספר נתיבות חיים: ביאורים על סוגיות חמורות בשיט ועל הלכות חמורות בהרמב"ם, מאת... הרב חיים יצחק קארב בן... ר' שאול. הוצאה שניה... חלק א—ב.

הישן... מתנ"ך וגמרא ומדרשים וזה"ק... מספרי לקוטי מוהר"ן ומספרי לקוטי הלכות מתלמידיו... מה שמבאר בענין הרב והתלמיד שהם בחי' משה ויהושע, ירושלים, דפוס ברסלב, תש"ט, 170 ע' 8.

מכורך עמו: נחמן בן שמחה מברסלב: תקון הכללי, כי הוא תיקון הברית הנקרא תיקון הכללי... הובא עוד הפעם לביה"ד ע"י חברת חסידי ברסלב, ירושלים, דפוס חורב, תש"ז, 64 ע'.

1716 ברומברג, אברהם יצחק, מגדולי החסידות... ספר ה: האדמו"ר ר' אברהם בורג' שטיין מסוכטשוב, בעל "אגלי טל" ושו"ת "אבני נזר", ירושלים, המכון לחסידות בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס "התחיה"), תשי"ג, 160 ע' 8.

1717 לוצט, משה חיים, חוקר ומקביל. הוסיף מבוא, הערות ובאורים: אשר בן ישראל אביעזר, ירושלים, מוסד הרב קוק; תל-אביב, מחברות לספרות, (דפוס רוהלד), תשי"ב, 55, [1], 225, [2] ע' 8. בראש השער: רבי משה חיים לוצט, ע' 3—55: מבוא מאת א. בן-ישראל.

1718 לוריא, דוד, קדמות ספר הזהר מאת... ר' דוד לוריא, עם תולדות הרד"ל מאת הרב שמואל לוריא, מאמר זהר הרקיע מאת הרב... ירוחם ליינער מראדנין, תל-אביב, "נצח"; גירינורק, (דפוס טברסקי), תשי"א, 160 ע' 8. מאמר זהר הרקיע עם שער מיוחד. החלק "קדמות ספר הזהר" הוא בדפוס-צילום.

1719 מינץ, בנימין [B. Minz], רבנו זצ"ל מגור, מחייו ומדבריו של... רבי אברהם מרדכי אלטר, תל-אביב, "שערים", (דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"א, 116, [3] ע' תמונות, 8. מנוקד. בתוך הספר: תיקוני טעויות, [2] ע'.

1720 מרקוס, אהרן, החסידות, תרגם מגרמנית: מ. שפלו, תל-אביב, "נצח", (דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"ד, 436 ע', פקסימילים, תמונות, 8.

בראש השער: אהרן מרקוס <ורוס>, שם המקור: Verus [= Ahron Marcus]: Der Chassidismus.

התכן: ראשית דבר (המתרגם על המחבר), הרקע ההסטורי, חיי הגיטו, המגיד ותלמידיו, בני הדור והמת

ביסודות האמונה של תורת ישראל... נובעים מדברי רז"ל... ומפי מאורינו... הגדולים... ערוכים... ממני... בן ציון מאיר חי עזיאל... חלק א. ירושלים, הוצעה להוצאת ספרי הרב, ובסיוע מוסד הרב קוק, דפוס י. ע. איתא, תשי"ג, 20, 388, [4] ע' 8.

המחבר, רב ראשי (ספרדי) ליהודי ישראל, נפטר בכ"ה אלול תשי"ג. התכן: הקדמה, גמול ה', הגמול בכלל ובפרטיו, האומה ותגמוליה, אמונה צרופה, הבחירה, השקפת תורת ישראל באמונת ההשגחה, המאמין והחפשי בתחית האומה, המאמין והחפשי במדינת ישראל, התחלות למדע האלקי, היראה הכפירה, מהות הנפש, רס"ג המורה.

1713 ערכי היהדות: קבץ הרצאות של צבי אור, אפרים א. אורבך, י. שכטר... [ועוד], תל-אביב, "מחברות לספרות"; (ירושלים, דפוס למודי), תשי"ג, 116 ע' 8. = ספרית "עיון", רבעון פילוסופי, ב. מחזור הרצאות על ערכי היהדות בקיץ 1950 באוניברסיטה העברית בירושלים לכבוד פרופ' יצחק (יוליוס) גוטמן במלאת לו 70 שנה, והרצאות לזכרו, לאחר פטירתו בערב שבועות תשי"ג.

התכן: צ. אור: הרקע התנכי, א. א. אורבך: משמעותות הדתית של ההלכה, י. שכטר: ערכי האגדה ותלקנו בהם, מ. שטרנברג: הפילוסופיה היהודית בימי הביניים, י. תשבי: הסמל והדת בקבלה, י. פליישמן: תרבות יהודית ותרבות העולם בדור ההשכלה, י. וייס: חסידות של מיסטיקה וחסידות של אמונה, י. טויבש: אמונות ודעות בתיאולוגיה של המאה ה-19, ג. רוטנשטיין: המחשבה הלאומית החדשה.

1714 קוק, אברהם יצחק [Abraham Isaac Kook], אורות, מאת הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק, ירושלים, אגודה להוצאת ספרי הראי"ה קוק, (דפוס "רוגלד"), תשי"א, 190, [1] ע' 8. התכן: אורות מאופל, אורות התחיה, קריאה גדולה—למהלך האדיאות בישראל, זרעונים, אורות ישראל, אורות מאופל, אורות התחיה נדפסו תחילה בשנת תרפ"א, מה' א' של אורות ישראל עיין קס, שנה כ' ע' 65.

קבלה וחסידות

1715 [בזיליאנסקי], משה יהושע, ספר הש' תפכות הנפש, מלקט ומיוסד על הדרך הקדוש

חלק (א) ב. ירושלם, דפוס "ספערא", תשי"ג, 111, 93, [2] ע' 8. הכותרת בעמודים היא: ליקוטי מוהר"ן. הביא לדפוס: יצחק אייזיק בן רבקה (ע' ב).
התכן: חלק [א]: [ליקוטים מתוך ס'] ליקוטי מוהר"ן ותפלות... שנתסדרו עליהם מתלמידו מוהר"ת [= נתן שטרנהרץ] בספרו ליקוטי תפלות.
חלק ב: [ליקוטים מתוך ס'] ליקוטי מוהר"ן, והתפלות הק' שנתסדרו עליהם מהגאון... רבי נחמן מסערין בספרו... תפלות ותחנונים.

1725 [שטרנהרץ, נתן בן נפתלי הירץ מני-מירוב]. ספר שבחי הר"ן: בו יסופר מעט מויער קדושת רבינו... וחסידותו... גם סדר נסיעתו לארץ הקדושה. מאת... מוהר"ר נחמן... הובא עוד הפעם לביה"ד... ע"י "חברת חסידי ברסלב"... ירר שלים, דפוס "חורב", [תש"ז], [2], 220, ע' 8.

1726 ספר קהל חסידים עם סיפורי אנשי שם... וייער פיל האנדערלונדע מעשיות מרבתינו הקדושים... דהיינו... רבי ישראל בעש"ס... און פון זיינע תלמידי דים אויך פון אנדערע גרויסע צדיקים... מיר האבין מוסיף גיווען די מעשה פון דעם... רמ"א אין די מעשה פון דעם מהרש"א... אלע מעשיות פון דיא תנאים ואמוראים... תלמידי, "סיני", (דפוס עתיד), תשי"ג, 80 דף. 8. דפוס סטראוטיפי לפי דפוס למברג, תר"ע.

תפלה, דרשות, מוסר

1727 וינטרויב, נח בן יעקב דוד. ספר בני בינה; אמרים נעימים על חנוכה להרב נח גד הירושלמי [= וינטרויב], כעת בתל-אביב, ירושלים, הוצאת דפוס הרשקוביץ, [תשי"ז], 24 ע' 8.

1728 וינטרויב, נח בן יעקב דוד. ספר סעם וריח; אמרי יאה על חג הסוכות להרב נח גד הירושלמי [= וינטרויב], ירושלים, דפוס הרשקוביץ, תשי"ג, [1], 25 ע' 8.

1729 חכם, פנחס בן שמעון. ספר זכר צדיק לברכה מסוגלת לנשמה... ע"ס איב משנה ערוכה. ללמוד בבית הנפטרים... צירפתי... חידושים ודרושים... חידות וחשבונות... שמצאתי כתובים באצבע המנוח... הבן... פנחס... סידרתים לזכרון שמו... אנכי שמעון... בן אליהו (חכם)... הובא בדפוס פעם שנית.

נגדים. חסידי חב"ד. עולי א"י. הדור השלישי. הרב מברדיטשוב. ר' אלימלך מלינסק. פולין הקונגרסאית. הדור הרביעי. קוצק. ר' שלום מפנהורוביטשץ. הונגריה. המתצית הראשונה (תקע"ה—תקצ"א). ר' ישראל פרידמן מרודין. ר' שלום רוקח מבלו. ר' מאיר מפרימישלן; ר' שאול לגדוי. התקופה השלישית (תר"א—תק"ל). ר' שלמה רבינוביץ. הירח במלואו וליקוי הלבנה. — הקבלה. חכם עדיף מנביא. הפסיכולוגיה היהודית החדשה. השואות היסטוריות — ר' משה תקו. הקבלה. החיד"א על החסידות והר"ן. ר' אביגדור קרא. סקירה על התקופה הראשונה (תק"ק—תקע"ה).

1721 נחמן בן צבי אריה. ספר ירח הא- תנים... מענין קדושת ראש השנה ותקיעת שופר ותפלות של ראש השנה... עשרת ימי תשובה ויום כיפור... מיוסד על דברי הוזהר... ועוד... על... ליקוטי מוהר"ן... מאת... מוהר"ר נחמן בהרב ר' צבי ארי' אב"ד דק"ק טשעהרין... ירושלים, דפוס "ארץ ישראל", תשי"א, 155 ע' 8.

ע' [קא] ואילך: ספר טובות וזכרונות מאת אברהם כוכב לב... ירושלים, תשי"א, עם שער מיוחד.

1722 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר אורח ברית... נתקבץ בו כל העצות... והתיקונים... מלוסס מהספר... "ליקוטי עצות"... מהצדיק ר' נחמן מברסלב ומספרי ליקוטי הלכות מתלמידו ר' נתן... הצגנו בסופו גם ספר "תיקון הכללי"... מהה"צ מוהר"ן... הובא לביה"ד... ע"י "חברת חסידי ברסלב"... ירושלים, דפוס "העבריי", [אחרי תש"ז], [1], 77, [1], 64 ע' 8.

1723 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר משיבת נפש, מלוסס ומקובץ מספרי לקוטי מוהר"ן... ומספרי לקוטי הלכות... מתלמידו... ר' נתן מברסלב. (הובא לבית הדפוס ע"י חברת מפיצי ספרי ברסלב...). ירושלים, (דפוס "חורב"), תשי"ג, [4], 95, [1], ע' 8. מהמעססת. בשער: שנת תש"ב. מכורך עמו: ספר מכביע זדים... מוזהר ומוכיח לעם ה' להתחזק באמונה הק'. ירושלים, תש"ט, 64 ע'.

1724 נחמן בן שמחה מברסלב. ספר תורות ותפלות. מאת... רבי נחמן... מברסלב... כולל כמה תורות... שגילה... בספרו... ליקוטי מוהר"ן...

- ירושלים, (דפוס ש. וינפלד), תש"ו. [1] 248, [1] ע' 8°.
- נדפס בפעם הראשונה בירושלם תרנ"ד.
- 1730 כץ, דב. תנועת המוסר; תולדותיה אישית ושיטתית. מהדורה שניה עם הוספות ותיקונים. כרך א. תלאביב, "בית הספר", (דפוס ישראל), תשי"ב.
- 392 ע' 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 24. שם גם ציון ותוכן.
- 1731 כץ, דב. תנועת המוסר; תולדותיה אישית ושיטתית. כרך ב. תלאביב, "בית הספר", בסיוע מוסד הרב קוק, (דפוס מ"ן), תשי"א. 442 ע' פורסרסים, תויס. 8°.
- התכן: התפשטות התנועה. ר' שמחה זיסל זיו: תולדותיו ודמותו. שיטתו המוסרית והחנכית. ר' יצחק בלזר, ר' נפתלי אמסטרדם. ר' אברהם שינקר. ר' אליהו לוינון. ר' אליעזר שולביץ. ר' יהושע הלר. ר' יעקב יוזף. ר' יצחק מלצן. ר' משה יצחק דרשן. ר' צבי לויטן. תלמידים שונים. — כרך א' עיין בערך הקודם.
- 1732 לוי, אליעזר. יסודות התפלה. מחקר על תולדות התפלה, מקורותיה, מנהגיה וטעמיה, עד עריכתה בימי הגאונים... מהדורה שניה מתוקנת ומורחבת. תלאביב, "בית הספר", (דפוס ישראל), תשי"ב. 340 ע' 8°.
- "החומר הרב הנאסף במחקר זה מאמת את עתיקות התפלה, ותוך הארת הרקע ההיסטורי של תקופות שונות בתולדותינו הופך אור חדש על כמה מנהגי בית הכנסת ותפלותיו, והובהרו במשנה ובגמרא מקומות שנראים כסתומים". (מההקדמה).
- 1733 לוין, חיים שרגא. ספר שערי בירור... מאת חיים שרגא לוין. חלק א: על נושאים מוסריים... ענין המוסר... היראה... האמונה. ירושלים, "שם", (דפוס "המסורה"), תשי"ב. 126, [2] ע' 8°.
- 1734 לונטל, אהרן הלוי. ספר מנחת אהרן... ממני אהרן הלוי איערבך לעזענטאל... חלק א: שבעה שערים...: שער התפלה, שער השבת... ירושלים, דפוס הרשקוביץ, (הסכמה תש"ט). [10] 69, [1] ע' 8°. מלוקס ומקובץ ממאמרי חז"ל.
- 1735 מחזור. מחזור לעם ישראל... כפי הגהוג בבתי הכנסת שבארצנו הקדושה. נוסח ספרו. [א"ב].
- תלאביב, "סיני", (דפוס בלומנטל, תשי"ג). 8°.
- התכן: [8]: ראש השנה. 165, 103 ע' [ב]: יום הכפורים. 101, [2] 290 ע'.
- 1736 סליחות. סליחות תפלת ישראל, כמנהג הספרדים. כולל תקון חצות, סליחות, התרת נדרים תפלת בית עלמין... ודינים הנחוצים... העורך והמוציא לאור צאלח ת"ר יעקב מנצור. ירושלים, דפוס ר. ה. הכהן, תשי"ט. 128 ע' 8°.
- 1737 פפא, אליעזר בן יצחק. ספר סלא יועץ... עצה טובה... פעולת... רבי אליעזר פאפא. חלק א"ב. תלאביב, "סיני", (דפוס "עתידי", תשי"ג). [8] 186 ע' [2], 99 דף 8°. צלום. לחלק ב' שער מיוחד. מהדורה א': פרסבורג, י. שלוינגר, תרכ"ה.
- 1738 קינות. קינות לתשעה באב ודיני בין המצרים לחייל... ירושלים, הרבנות הצבאית הראשית (בידי הוצאת "אשכול"), חש"מ, [תש"ס] 10, 103, 1113 ע' 8°.
- 1739 הרבנות הראשית לישראל. יום ירושלים. דבר היום ומומורי התהלים שהתקנו ע"י הרבנות הראשית לישראל ליום י"ט באייר. (הובא לדפוס ע"י הוצעה להר ציון — ירושלים). ירושלים, (דפוס הפועל המזרחי), תשי"ג. 19, [1] ע' 8°.
- בי"ט באייר תשי"ח עברה שבועת היהודים בתוך העיר העתיקה של ירושלים לידי הלגיון הערבי.
- 1740 שטרנברג, חיים אליהו. ספר שבי ליה חיים, על פרשיות התורה, כולל אגדה מוסר וחסידות... חיבר... חיים אלי' שטרנברג... [8]: [בראשית שמות] ולבסוף... קונטרס "עמק אליהו" חידושי תורה על כמה מסוגיות הש"ס... ירושלים, חש"מ, (תשי"ג). [16] 74, 23, [1] ע' 8°.
- 1741 תפלות. קונטרס תשובה ותפלה וצדקה... נתעוררו אחים מבני הישיבות ללקט מספרים קדושים התפלות המיוחדות לזמננו זה לעורר את לבנו... ירושלים, דפוס "חורב", תשי"א. 16 ע' 8°.
- לקוטים מסליחות וממתנור לימים נוראים.
- 1742 תקונים. ספר מנחת הנפש; סדר לימוד לליל יאר ציים... מיוסד... עפ"י סדר לשון

הציבוריים והתרבותיים: י. מאיר (מאירסון): לדמותה הציבורית של יהדות לסביה. ז. מיכאל (מיכלסון): האוטונומיה התרבותית בלסביה וביה"ס העברי. מ. בובה: העתונות היהודית בלסביה (ע' 150—157). ז. לוינברג: תולדות בית"ר והצה"ר בלסביה. י. לוינשצקס: נ. מיזל — שליח הציבור של ה"בונד" בלסביה. מ. בובה: קופת החולים ה"יהודית". — תנועות נוער וספורט (4 מאמרים). — זכרונות: א. אטינגן: פרקי זכרונות (בין השאר: ראשית הציונות בריגה). ב. ז'ו ז'ל: פרשיות. ש. רזובסקי: כיצד נתקבל אבי כחון בביה"נ הגדול בריגה. מ. בובה ז': הועד המרכזי של הקהילות. נ. גורן: פגישה עם דובנוב. — ערים וקהילות: מ. אמיר (בליאן): דווינסק — עיר ואם בישראל. ז. גורדן: רופאים בישראל. ב. נייסלד: העדה היהודית בליבאו. ז. א. רבינר: שלוש קהילות קודש ל"באוסק, שימברג, לוצ'ין > (ע' 244—298); שני גאולי תורה (ר' מ. ש. כהן ור' יוסף רוזין). ר. שאטנשטיין: עיירת. ש. אזו: וינדאו. א. בבלי: על יהודי אסטוניה. — חורבן ושואה: יהודי לסביה בגרוש סיביר. א. קרמר: דרכה האחרונה של יהדות לסביה. י. קפלן: נשק בנטיס ריגה. מ. ליבוביץ: ה"אקציה" הגדולה. מ. אדלשטיין: ימי השואה בליבאו. י. כהן: אוכרה בנטיס. ז. א. רבינר: רבנים ואנשי תורה שנספו בשואה (ע' 365—420). לזכר נעדרים. מ. לבוא (לבוביץ): היעד הציבורי לעזרת פליטי לסביה.

1746 לובטקין, צביה. בימי כליון ומרד. [תלאביב] הקיבוץ המאוחד, (דפוס "אופק"), תשי"ג. 89, [2] ע' 8. (דוברות, חוברות למוד לעולים ולבני-הנעורים). מנוקד.

"פרקי החוברת לקוחים מתוך דברי צביה לובטקין בועידת הקיבוץ המאוחד ביגור, יוני 1946, שנתפרסמו ב"מבפנים" וב"דורות".

1747 מימון, שלמה. ספר חיי שלמה מימון, עם מבוא מאת פיישל לחובר. (תרגם מגרמנית קצחק לניב ברוך). (תלאביב, "מסדה"; רמת-גן, דפוס מסדה, תשי"ג). 338 ע', פורטרט, פקסימיל. 8.

(לגבולם, כנוס מבחר יצירותיהם של יהודים מלשך נות נכר). שם המקור: Salomon Maimon's Lebens-geschichte, von ihm selbst geschrieben.

הדפסה ראשונה עין ק. ס. שנה כ"א ע' 11, שם גם ציונים ביבליוגרפיים על תרגומי הספר.

חכמים ח"ב סי' י"ט לרבינו... יוסף חיים בכמהר"ר אליהו... ירושלים, הוצאת המדפיס י. ע. בקאל, (דפוס "טורים"), תשי"ב. 248, 40 ע', 8. נדפס פעם ראשונה בבגדאד וכיום אינו בנמצא... מפאת יוקר הדפוס הושמטו איזה ענינים מהמהדורה הקודמת.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים"

ולהלן במדור "ציונות וידיעת ארץ ישראל"

1743 בלומנטל, פנחס; אמנון שילוח. אישים ופעלים; קורות חייהם ופעלם של ארבעים אנשי מופת, ירושלים, עבר, (דפוס "רונלד", תשי"ד-1953). 186 ע', פקסימילים, תמונות, תוים. 8. "בחרנו בדרך כלל באישים [שריצבא, גדולי הספרות, ממציאים, מדינאים, מוסיקאים, ציירים והוגי דעות, ובכלל זה גדולי עם ישראל] שתולדות חייהם או תרבות תקופתם אינן ידועות ביותר לקורא העברי. באם חשיבותו של הגיבור הכריחה אותנו לבחור בו כנציג זמנו, השתדלנו לתאר את הרקע ההיסטורי והתרבותי של חייו." (מההקדמה).

1744 בניהו, מאיר. מרבין תורה; סמ' כויתיו תפקידיו וחלקו במוסדות הקהלה בספר בתורכיה ובארצות המזרח. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס עזראל), תשי"ג. 118 ע', 8.

המחקר נעשה במסגרת פעולות המחקר של מכון בן-צבי לחקר קהילות ישראל במזרח התיכון, האוניברסיטה העברית בירושלים. המחקר השתמש בעיקר בספרי שאלות ותשובות של חכמי תורכיה. בתחלת הספר דברי פתיחה של נשיא המדינה יצחק בן-צבי.

1745 יהדות לסביה; ספר זכרון... תלאביב, "אגוד יוצאי לסביה ואסטוניה בישראל", (דפוס לידור), תשי"ג. [6] 458 ע', טבלאות, תמונות. 8.

העורכים: ב. אליאב [= לובוצ'ין]. מ. בובה. א. קרמר. בשנת 1935 ישבו בלסביה 94,388 יהודים, שהיו 4.79 אחוזים של האוכלוסיה הכללית. שרדו כאלף איש, מהם נמצאו בלסביה 150.

התכן: מ. גורק: יזכור. — החיים המדיניים והכלכליים: מ. בובה: יהדות לסביה במספרים. מ. מ. לאורסון ז'ל: היהודים והפרלמנטריות הלסבי (ע' 30—105). ב. ז'ו ז'ל: היהודים בחיי הכלכלה. — החיים

1753 שמועני, דוד [David Shimon]. פרקי זכרונות. [תלאביב] אגודת הסופרים העברים ליד דביר, (דפוס "אילון", תשי"ג), 285 ע', 8°.

שמו הקודם של המחבר: ד. שמעוניבין, הפרקים פורסמו תחלה ב"דבר" ושנתוני דבר.

התכן: עמך (8 ספרים בהם מחיה המחבר כמה דמויות מאנשי ההמון, שמשום מה משכו את תשומת לבו במיוחד). מחוץ לקן: מעשה בשרדל, שני מקרים. הצבי, לתולדות אידיליה אחת (באיו תנאים וכתבה האידיליה "כרמית" של המחבר), בדמויות מלכויות. השפעות (ספרותיות) — פגישות: כוכב והרפרצים (במחיצתו של ביאליק). משתרות של ברל (כצלסון). עם ברנר. המאושר (צבי גינבורג).

1754 Lewis, Bernard. Notes and documents from the Turkish archives; a contribution to the history of the Jews in the Ottoman empire, Jerusalem, (Israel Oriental Society, typ. Central), 1952, 2 p. l., 52 p., IX fold. pl. (facsim.), tab. 8°.

= Oriental notes and studies pub. by the Israel Oriental Society, no. 3.

The Ottoman archives as a source of Jewish history. The Jews of Palestine in the 16th century. The Jews in the towns of Syria in the 16th century. Salonica. Jewish deportations from Safed in 1576—7. Notes.

1755 Lipovetzky, P[esah]. Joseph Trumfeldor; life and works, Jerusalem, Youth and Hechalutz Department, World Zionist Organization, (typ. Jerusalem Post), 1953, 102, [1] p., chronol. tab., maps, 1 pl., ports, 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 101.

את הספר במקורו העברי עיין ק. ס. שנה ג' ע' 55 ושנה כ"ו ע' 15 (מהד' ב'); תרגום ספרדי שם ע' 237.

צינונות וידיעות ארץ ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים"

ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

1756 אבנרי, אורי. בשדות פלשת 1948; יומן קרבי. מהדורה עשירית. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר", תשי"ג, 325, [1] ע', 8°.

מהדורה ד' עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 232, שם גם ציון.

1748 תקונגרס היהודי העולמי. ההנהלה הישראלית. לבעיות הקונגרס היהודי העולמי; לקט מאמרים ונאומים. [ירושלים], חש"מ, תשי"ג, 20 ע', 8°.

התכן: ג. גולדמן: תפקיד הקונגרס בשעה זו. א. רייס: לאור עובדות. ג. גולדמן: אל יקל הדבר בעינינו.

1749 רדושקוביץ; ספר זכרון. בעריכת מרדכי רבינון, ישראל רובין, בצלאל איזקסון. (תלאביב), אגודת יוצאי רדושקובין בישראל, (דפוס "זוהר", תשי"ג, 222, [1] ע', תמונות, 8°.

שם הספר גם באנגלית. אלה ומאתים יהודי רדושקובין נרצחו בידי הגרמנים נשאר בחיים רק י"ז איש.

התכן: הקדמה. א. איזקסון: שירי מ'מים עברו: 2 מאמרים לפי "ספר הזכרונות של רב ליטאי" מאת מ. מ. זלסקין ורשימת מ. ר"ן [= רבינון]: העיירה בשלהי המאה ה"ט. — לדמותה של העיירה (מאמרים ורשימות מאת ב. איזקסון, י. רובין, ז. שפירא, ה. בסין, ל. שרעבקי, י. קמנצקי וש. בסין). — זכרונות, חזיונות, רשמים (11 מאמרים ורשימות). אישים ודמויות (17 מאמרים ורשימות, מהם מאמרים על המצי"ר מאנה מאת מ. רבינון וי. איזקסון). פרשת השואה: ב. שפסנבול: בימי מלחמה ושמד (1939—1944). פ. פרצוב: בומשטיין: ביערות עם הפרטיזנים. קדושינו (רשימה בסדר א"ב, ע' 217—222). י. רובין: מרדכי רבינון ז"ל [אחד העורכים של הספר שמת לפני צאתו לאור].

1750 רונבלט, מ. זישא, ספר תולדות גדולי ישראל... נאסף ונסדר על ידי מ. זישא ראזענבלאט... ירושלים, דפוס פ. אבן, תשי"ו, 72 ע', פורטרט, 8°.

1751 שורצברט, יצחק [I. Schwarzbart]. קורות מרד גסו ורשה... עשר שנים למרד, כ"ו ניסן, תשי"ג—124.1953... [ירושלים], הקונגרס היהודי העולמי, ההנהלה הישראלית, (דפוס הארץ), תשי"ג, 8 ע', 8°.

מתורגם ומקוצר מתוך חוברת אנגלית של המחבר, עיין להלן מספר 2221.

1752 שטיין, אברהם שמואל. חבר ארתור [= שמואל מרדכי זיגלבוים]; דמויות ופרקים מחיי "הבונד". תלאביב, מ. גיומן, (דפוס מל"ן), תשי"ג, 304 ע', פורטרט, 8°.

בראש השער: א. ש. שטיין.

בנגב המרכזי. מ. שטקליס : מאוצרות התרבות הירמור
כית. נ. גליק : יישובים מקראיים בעמק הירדן. ז.
קלאיקליימן : בעיות טופוגראפיות בארץ בנימין. י.
אהרונ : הדרך הרומית לאילת. ר. עמירן : חרבת
תל ארְיוסה שבגליל העליון. י. פֶּרס : חוון ירמיהו על
בנין ירושלים והרחבתה. מ. אבייונה : מפת מידבא,
תרגום ופירוש. י. קפלן : סקר ארכיאולוגי לאורך
שפתו הדרומית של הירקון. מ. שובה : כתובת יהודית
מן אֶצְמִיר שליד דמשק. מ. דותן : מה הוא "עמק
הקיליקים" ? ב. מור : מסע סנחריב לארץ־יהודה.
י. פראוור : מפות היסטוריות של עכו. ב. לואיס :
הארכיונים העות'מאניים כמקור לתולדות א"י. ח. ז.
הירשברג : תעודה מומן הכיבוש העות'מאני. מ. נרקיס :
תשמישי קדושה יהודיים משכם שנגלו בגרמניה המזרחית.
י. בן־צבי : חבל הדרום בארץ־ישראל. ש. ייבין :
הועדה לקביעת שמות גיאוגרפים בנגב.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 285.

1759 בודנהימר, פריץ שמעון [Fritz Simon
Bodenheimer]. התי בארץ ישראל. תל־אביב,
דביר, (דפוס לידור), תשי"ג. 12, 436, [2] ע' טבלאות
וII לוחות־תמונות, ציורים. 8°.

בראש השער : שמעון בודנהימר.

"בספר זה ניתנת בפעם הראשונה סקירה מקיפה על
בעלי החיים בארצנו. פרי מחקר זואולוגי והסתכלות
שיטתית במשך שלוש־עשרה שנה". (מהקדמה).

התכן : חלק כללי : החי בטיפוס הגוף השונים של
א"י ושכנותיה. תולדות המחקר הזואולוגי בא"י. הנואר
גיאוגרפיה של א"י. תולדות א"י וחיותיה הקדומות.
חברי המוצא של החי בא"י. אקולוגיה כללית של החי
בא"י : הסביבה : תגובת בעלי החי. חלק מיוחד :
בעלי החוליות של א"י : מחי יונקי א"י. מחי צפורי
א"י. ויתלים ודו־חיים של א"י. רשימת השמות המדעיים
העבריים והאנגליים של בעלי החוליות היבשתיים של
א"י. ע' 393—429. רשימת השמות העבריים של בעלי
החוליות היבשתיים בא"י. את המהדורה האנגלית של
הספר עיין ק. ס. שנה י"ב ע' 428.

1760 גולדבלט, גוסה (ורטהים). הסתכלויות
בבילוגיה. באקולוגיה. יהססונומיה של השבט
Fordini (Homoptera, Aphidoidea) בישראל... מאת
גוסה גולדבלט־ורטהים. חמ"ד, (תשי"ז). [1], 11, [1]

1757 ארלווורוב, חיים. יומן ירושלים.
מהדורה שלישית. (הביא לביה"הדפוס זאב שרף). (תל־
אביב), מפלגת פועלי ארץ־ישראל. (דפוס המפלגה),
תשי"ג. 368 ע' לוח־פורטרט. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 12 ; שם גם ציון.

1758 ארץ־ישראל : מחקרים בידיעת הארץ ועתי
קותיה. ספר ב. מוקדש לזכרו של זלמן ל. פ.
ירושלים, החברה לחקירת ארץ־ישראל ועתיקותיה (בסיוע
משרד החינוך והתרבות של מדינת ישראל, מוסד ביאליק
... הקרן האמריקאית למוסדות בישראל, קרן יצחק
לוי) ורחל גולדברג ז"ל, דפוס מרכז, תשי"ג. 10,
[1], 211, [8] ע' טבלאות, לוחות־פקסימילים ותמונות,
מפות, ציורים. 4°.

עם תכן ושער נוסף באנגלית : Eretz-Israel ;
archeological, historical and geographical stud-
ies, Vol. two, dedicated to the memory of
Zalman Lif, 1900—1950. Jerusalem, Israel
Exploration Society, 1953

המערכת : מן־כאלן אבייונה [חיים] (אב) הירשברג,
בנימין [מור, חוון] עמירן. העורך הספרותי : משה ינון.

התכן : המערכת : פתח דבר, דבר נשיא המדינה
י. בן־צבי. מאמרים רושמות על ז. ל. פ. מאת נ. ל.
א. גרנות, ד. הורוביץ, ו. איתן, א. הרצפלד וע. דגין. —
י. ויץ וי. ל. פ. : אדמה פליחה ובלתי פליחה בא"י.
ז. ל. פ. : מן המערכה על גבולות ישראל. רשימת
המפות שערך והוציא ז. ל. פ. ע' 23—24. ז. ל. פ. :
אזורים טופוגראפיים של א"י. י. אלסטר : המיפוי
בישראל. א. גליק : פוטוגראמטריה כאמצע־עזר לסייב
הקרקע. ד. עמירן : מפות טופוגראפיות של א"י מימי
מלחמת העולם הראשונה. י. שטנר : דעות בני המחצית
הראשונה של המאה ה־19 על הגיאוגרפיה הפיסית של
א"י. י. ברתור : תצלומי אויר ומיפוי גאולוגי. ג. שלם :
על הקארסט שבא"י ושכנותיה. מ. אבנימלך : קורות
הקרקעות שבמישור החוף של ישראל. ע. פרומאן :
מחקרים גיאולוגיים בסביבת עין־בוקס (יסהמלח). ל.
פיקארד : הגיאולוגיה של כפר־גלעד. נ. רוזנן : כיוון
של חוליות־הסיף וכיוון הרוח בסיני ובנגב. ד. אשבל :
כמות האור בארצנו. ז. זילנאי : מפות הארץ בספרות
הרבנית. ש. בודנהימר : על מיני ארבה נדירים בישראל.
ד. זהרי : קחים לאופיה ותפוצתה של התקלאות הקדומה

דף. 4. תקציר של דיסטרציה, ירושלים, תש"י.
במכונת הכפלה.

נוספו סיכום ושער באנגלית: Guta Goldblatt
Wertheim: Studies on the biology, ecology
and taxonomy of the tribe foradini (homoptera,
aphidoidea) in Israel. Jerusalem, 1950

1761 גליקסון, ארטור. שקום אזורי; שש
הרצאות על תכנון ופתוח אזורי במסגרת המדור להש
תלמות אינגנירים וארכיטקטים... הצירים ע"י אילנה
ירון. חיפה, המדור להשתלמות אגודת האינגנירים
והארכיטקטים בישראל, 1953. [5], 65, [2] ע', מפות 2.
ביבליוגרפיה: ע' [65-67]. במכונת הכפלה.

1762 גרשון בן אליעזר (הלוי מפראג). גל
לות ארץ ישראל עם תרגום לעברית בשם אגרת
הקודש; יוצא לאור בצירוף מבוא והערות על ידי
יצחק בן צבי. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס י.
ע. איתאח), תש"ג. 91 ע', מפה מקופלת. 8.

= מקורות ארץ-ישראל, ה.

בראש השער: גרשון בן אליעזר סגל.

"הספר... מכיל תיאור מסע לא"י ולמזרח הקרוב,
בצירוף מעשיות וסיפורים אגדתיים על בני רכב ועל
עשרת השבטים החונים מעבר לסמבטיון. הוא כתוב
בלשון יהודית-אשכנזית, וזה לפופולריות רבה ונדפס
פעמים אחדות... הוצאתו מבוססת על מהדורת אמ
שטרם, תש"ג... הכנת המהדורה נעשתה לפני הרבה
שנים. תחילה נתפרסמה על ידי בירחון "מזרח ומערב"
של ידידי הסופר א. אלמאליח (כ' ה'), הוצאת הירחון
נפסקה ומשום כך נשאר הספר בכת"י והריחו ניתן בזה
בשלימותו בפעם הראשונה". (מתוך המבוא של י. בן-צבי).

1763 דקל <קרסנר>. אפרים. עלילות ש"י;
מילקוטו של מפקד בשרות-הידיעות של ה"הגנה". (תל-
אביב), "מערכות", (דפוס "דבר", תשי"ג), 316, [4] ע',
פקסימילים. 8.

1764 דרויאנוב, אשר אברהם אבא אלתר
[Abraham Alter Drouianoff]. פינסקר וזמנו
... יוצא לאור ע"י המחלקה לענייני הנוער והחלוץ של
הסתדרות הציונית. ירושלים, ר. מס. (דפוס "גשר"),
תש"ג. 249, [2] ע', לוח-פורטרט. 8. = ספרית דורות,
ספר ז'.

המחבר כתב במבוא לכרך ג' של ספרו החשוב
"כתבים לתולדות חבת ציון וישוב א"י", שמתחלה אמר
לצורך לכרך שתי מונוגרפיות מפורטות על פינסקר
ולילינבלום, אבל מפני השעה הקשה, הוכרח להמנע
מזה. — לכתובת מונוגרפיה על לילינבלום לא הגיע,
לעומת זה עסק שנים רבות (מאחרי סיום מלחמת עולם
א' ואילך) בכתובת מונוגרפיה על פינסקר. אבל לרוע
המזל לא הגיע הכת"י השלם לידינו. ש. ברימן מספר
בהקדמתו לספר שלפניו ש, שבועות מעטים לפני פטירתו
זכה דרויאנוב ז"ל, לפי עדותם של בני-משפחתו, לסיים
את ספרו על פינסקר ותקופתו. אך חלק גדול של כתב-
היד אבד או הושמד במסיבות שלא נתבררו כל צרכן.
גם מ. גליקסון שהיה קרוב למחבר, מעיר במאמרו
עליו: "רגלים לדבר שבאחד הלילות התחזק וירד מעל
מטתו והשמיד את כל הגליונות, שהתקין מחדש לדפוס
ואת כתב-היד החדש שהוסיף עליהם, אותם ואת העתקתם
במכונת-הכתובה" (כתבי גליקסון, כ' ב', תש"א, ע'
243). — ויכול גם כותב השורות האלה להעיד ששמע
מפי המחבר באביב תרצ"ח (זמן קצר לפני מותו) ש"סיים
את ספרו על פינסקר והספר כולל 25 גליונות-דפוס".
— הספר שלפניו (הפרקים פורסמו תחלה בקבצי
"התקופה" ודבריהם גם ב"הארץ" וב"בוסתנאי") מגיע
עד סוף קיץ 1882, היינו כמעט עד פרסומה של
ה"אוטואמנציפציה" של פינסקר. אבל הוא כולל גם פרק
על שיתוף הידועה של פינסקר עם ילינק, באביב 1882
ובה הסביר פ. את רעיונותיו, שהונחו ביסוד ה"אוטו-
אמנציפציה".

המחבר השתמש בתומר נדפס עשיר וגם בידיעות
בעל פה, שקבל מאת לילינבלום, שהיה קרוב לפ. מאת
רופאים אחרים באודיסה, חבריו של פ. (שגם הוא היה
רופא) ואחרים. — הספר הוא בבחינת מועט המחזיק
את המרובה. יש בו ביגרפיה וגם כרסטיטיקה.
המחבר מספר במפורט על השקפותיו של פ. בשאלת
היהודים בתקופתו הראשונה (שלפני הציונות), מה
שחשוב מאד, כי תקופה זו בחי פינסקר ידועה מעט.
פינסקר בזמן ההוא היה פטריאט רוסי והעריך במיוחד
את העם הרוסי "העם הגדול והמהולל, שבקרבו אנו
יושבים". פ. היה משכיל רוסי, תוך ברוסיפיקציה, ורש
שהיהודים יקבלו את לשון המולדת (רוסית) ועל ידה
את תרבות המולדת. כשנפתח בשנות הששים של המאה
הי"ס באודיסה סניף של חב"ד, "מרבי השכלה" תבע
פינסקר (שהיה חבר ועדת השלושה לעיבוד התכנית)

יש לדון מה גדולה האבדה בהעדר כתב־היד של החלק השני.
ב. ש.

1765 הופין, א[ליעזר] ז[יגפריד] [S. Hoofien].
נאום... יושב ראש מועצת המנהלים של בנק לאומי
לישראל בע"מ באספה הכללית של בעלי הסטוק ביום
9 באפריל 1953. [תלאביב], (דפוס שושני) [תשי"ג]. 11
ע" 8°.

1766 התסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל. בית הספר לפעילי ההסתדרות.
חוברת-עזר לעבודה עצמית בסמינריונים
לפעילי ההסתדרות א"ב. תלאביב, תש"ס—תשי"א. [1]
91, 3 דף; [1] 132 ע" 2°. במכונת־הכפלה.

1767 ההסתדרות הכללית של העובדים העב-
רים בארץ ישראל. בית הספר לפעילי ההסתדרות.
ילקוט הסמינריון למשק וכלכלה. קובץ
ב. תלאביב, תשי"ב. [3] 208 דף, טבלאות, מפות. 4°.
במכונת־הכפלה. המדורות: התישבות וחקלאות. הקר-
אופרציה בעולם. הקואופרציה הצרכנית בארץ. התחבורה
בארץ. שונות.
את הקודם עיין ק. ט. שנה כ"ט ע" 181.

1768 ההסתדרות הפועלים החקלאיים. מחלקת
המושבות. המדור למשק הוציר. מדריך למשק
עזר. תלאביב, (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג. 179 ע",
טבלאות, תמונות. 8°. מנוקד. העורך: י. מ. מרגלית.

1769 וילנאי, זאב [Zev Vilnay]. חרפ
ישראל ושכנותיה... תאור מפורט של חופי הים
התיכון, ים סוף, ים המלח, ים כנרת וים חולה...
(תלאביב, אלישע, דפוס "אלישע"), תשי"ג. 256 ע",
מפות, תמונות. 8°. (ספרית חיל הים, צבא הגנה
לישראל).

"ספר זה מכיל תיאור גיאוגרפי והיסטורי של חופיני
וגבולותינו הימיים, טבעם ותכונותיהם, תולדות שרידיהם
הקדומים וסקירה על הקרבות הימיים, שהתקחו בחופי
הארץ במהלך ההיסטוריה" (מ"דברי מבוא" מאת מ.
לימון, מפקד חיל הים).

1770 וילנאי, זאב [Zev Vilnay]. המערכה
לשחרור ישראל תש"ח—1948... דברי הקדמה
רב־אלוף יגאל ידין... מהדורה רביעית מורחבת ובתור-

לקבוע כמטרה עקרית של הסניף "להרגיל את היהודים
בלשון הרוסית עד כדי שתיעשה לשונם הלאומית".
ואח"כ הציעו פ. וחבריו שלסניף האודיסאי תימסר לא
רק העבודה בקרב יהודי דרוסרוסיה, אלא גם כל
העבודה להרצאת הלשון הרוסית בקרב היהדות הרוסית
כולה. המחבר מספר על השבועון "ציון" (ברוסית),
שפ. יסד אותו והיה אחד משני עורכיו; הוא גם
מפענח כמה מאמרי פ. (שלא היה רגיל לחתום תחת
מאמריו) בשבועון זה. — יפה מתאר המחבר את שלב
המעבר אצל פ. ואת הגורמים: הפרעות באודיסה,
האנטישמיות בעתונות הרוסית, אפילו הליברלית, והת-
לקחותה אח"כ בציבור הרוסי, ועוד.

המחבר מרצה על התפתחותו של סינסקר מתוך
מסגרת המקום והזמן. ויש בספר תאור יפה ותמציתי
של הזרמים בתוך יהדות רוסיה, החל מהשליש השני
של המאה התשע־עשרה, וביחוד של רעיונות ההשכלה
וגם של השינויים בכלכלה היהודית בגלל השינויים
במדינה בתקופת אלכסנדר השני (חשובים במיוחד ע'
97—101). המחבר מסביר איך השפיעה התקדמות הכל-
כלית של יהודי רוסיה וחדירתם לענפי־כלכלה חדשים, על
התקדמותם לאוכלוסיה הכללית והגברת תהליכי הטמיעה.
המחבר סובר, שהממשלה הרוסית השתמשה אז ביהודים
כבמפיצי תרבות רוסית בחבלי הספר ומטעם זה גם
נהגה בליברליות יתירה כלפי יהודי אודיסה, עיר מרובה
לאומים ולשונות. בסוף הספר מתאר המחבר את תקופת
המעבר (התחלת שנות השמונים) והגבתם של משכילי
ישראל על "הסופות בנגב". מי שעתיד לכתוב מסעי
בני־ישראל בדורות האחרונים יבהל לראות אבן דעתי
של עם אומלל, שמולדתו התקוממה לו, של עם יתום
השומע שריקת־השוט, המונף עליו לגרשו מן הבית,
אשר לא לו" (ע' 161). הוא מבליט שמכל העתונות
(בעברית ביידיש וברוסית) רק עתון אחד, ה"ראוסחויט",
הצטרף לתנועה החדשה בלב שלם. הוא מספר בין השאר
שהפרעות (וההגנה "המשונה" עליהם מצד מהפכנים
רוסיים אחדים) השפיעו גם על פ. אַפְסֶלְרֹד (מהסוצי-
אליסטים היהודים הראשונים, שהיה מעמודי־התווך של
הסוציאליסטים הרוסי) והוא התחיל לכתוב חוברת "על
תעודותיה של האינטליגנציה היהודית הסוציאליסטית"
וכה ביקש לעשות ברבים חשבון נפשו הסרופה, ורק
חבריו וביחוד ל. דייטש מנעו אותו מליים את עבודתו.
יפה עשה המו"ל שהוציא מונוגרפיה זו על פ.
מונוגרפיה בלתי שלמה, אבל יחידה בספרותנו, ולפיה

„מאז אסף דרייטון את חוקי פלשתינה לא"י" (עין ק. ס. שנה י"ד ע' 287 ו-308) חלו בהם תקונים, שנויים והוספות לאין ספור... עם קום המדינה התחוללו שנויים נוספים... וספר יסוד זה הולך ומאבד את ערכו השמושי. מן ההכרח להזקק למאות פקודות חדשות המפורזות בעשרות ספרים... קשה לחכות ולהמתין... עד אשר תפתר הבעיה ע"י קודיפיקציה עברית מלאה ומחייבת. מתבקש פתרון מהיר ומדי „לצורך זה הננו מגשים עתה להוצאה לאור מחודשת ומתוקנת של כל החוקים שהנם בני תוקף במדינה והתקנות שהותקנו על פיהם... הננו מוסרים את הפקודות לפי סדר הא"ב הלוועי, בשלוב כל התקונים וההוספות עד יום הדפסתן מחדש, כולל אלה שנעשו ע"י מועצת המדינה הזמנית והכנסת" (מהמבוא).

1778 ישראל. חקים. חוקי ישראל; קובץ של חוקים העומדים בתקפם ביום 1.7.1953; החוקים העותומניים, חוקי המנדט וחוקיה של מדינת ישראל. (העורך: יוסף רבינוב...), כרך א: ספר א: חוקים יסודיים; חוק מסחרי-תלאביב, „סגור", ההפצה: מ. גיומן, (דפוס „תרבות", הקרמה תשי"ג), XII, 1004 ע', 8°.

1779 ישראל. חקים. חוקי מדינת ישראל; קובץ הכולל את כל החוקים שיש להם תוקף בארץ, הן חוקי המנדט והן חוקי המדינה, על כל תיקונייהם ועל השינויים הנובעים מהקמת המדינה ורשויותיה. מלוקטים וערוכים לפי סדר הא"ב העברי ע"י רוברט גרעון. [תוברת] 101, תלאביב: רוברט גרעון, (דפוס המועל הצעיר, תשי"ג תשי"ד), 799, [1] ע', 8°.

1780 ישראל. משרד הבטחון. האגף ליחסי צבור. צה"ל > 4 שנים לצבא הגנה לישראל > (ירו שלים), האגף ליחסי צבור/ משרד הבטחון (ע"י המדפיס הממשלתי, דפוס „אחיה", 1952), 64 ע', 8°.

1781 ישראל. משרד החקלאות. אגף הדיג. התחנה לחקר הדיג הימי. דינים וחשבוניות על עבודות מחקר מדעיות וטכנולוגיות, בעריכת ה. ליסטר. מס' 1, חיפה, 1948, 19, 25 דף, טבלאות מקופלות. 4°.

בעברית ובאנגלית עם שער נוסף באנגלית: Israel Ministry of Agriculture. Depart-

טפת ציורים ותרשימים. ירושלים, תורישאל, (דפוס יהודה) תשי"ג. 263 ע', מפות, פקסימילים, תמונות, תרשימים. 8°.

מהדורת א' עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 134—135.

1771 ויץ, יוסף [Joseph Weitz]. נאה האילן בישראל. תלאביב, „עם עובד", (דפוס „תרבות"), תשי"ג. 120 ע', תמונות. 8°.

1772 זיבוטניסקי, זאב. כתבים. [יב]: בסערי ירושלים, ע"י זיבוטניסקי; (תלאביב), דפוס הפועל הצעיר, תשי"ג. 295 ע', פורטרטים. 8°.

הכרך מכיל מאמרי המוקדשים לפולמוס המדיני עם מתנגדיו בתנועה הציונית, משנות 1925—1939. את הקודם עין ק. ס. שנה כ"ט ע' 194.

1773 חיפה. לשכת העבודה הכללית. שנתון. תש"ט/תשי". חיפה, (דפוס „אות"), [1951], 44 ע', דיאגרמות, טבלאות, תמונות. 8°.

1774 טיכו, י. נטיעת עצים פרי וגפן. [תלאביב], משרד החקלאות, מחלקת המטעים, (דפוס הממשלה, תשי"ג), 42 ע', תמונות. 8° = המדור לפרסום חקלאי, מס' 40 — נוסף סיכום באנגלית. ע' 36—39: תוספת: רשימת זנים.

1775 ידיעות אחרונות. אלבום צירי הכנסת השניה. (תלאביב), „ידיעות אחרונות", (דפוס אילון), [תשי"ב], [42] ע', תמונות, 17: 24.

החומר מסודר לפי סדר א"ב ע"י כל פורטרט ופורטרט ביוגרפיה קצרה של הציר.

1776 יריב, ס. ש. [פסידונים] על הקומורניסם והציונות של השומר הצעיר. (תלאביב), הוצאת מפלגת פועלי ארץ-ישראל, (דפוס מפא"י), 1953, 127, [1] ע', 8°.

הדברים פורסמו תחילה בהמשכים ב„דבר".

1777 ישראל. חקים. אוסף חוקי ישראל > מהתחלת המנדט ועד היום > על כל תקניהם, בעריכת משה הוכמן וישראל סובל. כרך א: Accidents—Companies. חמ"ד, החברה להוצאת חוקי ומשפטי ישראל, חש"מ, [1953], 640 ע', 4°.

„בלשון המחייבת את בתי המשפט במדינה" (אנגלית, או עברית).

החוקתי; דרכי התחיקה. צ. זילביגר: מערכת בחי
המשפט. א. ש. שמרון: בית המשפט הגבוה לצדק.
א. ויתקון: מסיים. ח. צדוק: מקורות המשפט הנוהג
בישראל. צ. זילביגר: משפט מינהלי. א. ש. שמרון:
דיני עונשין. צ. ולדמן: דיני חוזים. י. וינס: דיני
קרקעות. א. ש. שמרון: דיני נזיקין. י. וינס: דיני
מעמד אישי. ח. צדוק: דיני שטרות. צ. זילביגר: סדרי
דין ודיני ראיות.

1786 כרמל, ד[וד] (D. Carmel). מסלול
ודרכים: עתיד התחבורה בארצנו. (חיפה, דפוס
"אות", 1953. 148 ע', טבלאות. 8°.

"בספר מדובר על התחבורה היבשתית... הבאתי...
סקר על מסילות הברזל ועל התחבורה בכבישים בארץ
ריקה באירופה ובאסיה ואת דעותיהם של מומחים ובעלי
נסיון על בעיות היסוד של התחבורה. הובאה גם סקירה
על התחבורה בארץ המנדטורית ובמדינת ישראל — הסקירה
המלאה ביותר שהופיעה, במידה שיוצג לנו, עד עתה
בדפוס... המחבר מסיק את מסקנותיו הוא על המצב
התחבורה ועתידה בישראל." (מההקדמה).

1787 ליבוביץ, זאב. בעליה ובבניה; זכ
רונות ומסות מצורפים דברי חברים וידידים... ירושלים,
ר. מס, (דפוס "התחיה"), תשי"ג. 234, [1] ע',
פורטרט. 8°. בראש השער: זאב לייבוביץ.

המאמרים מתפרסמים כאן בחלקם מתוך עזבונו וברובם
לוקטו מתוך העיתונים "הירושלמים", "הזמן", "הציוני
הכללי" ומתוך "לוח הירושלמים". העורך: ישראל קלוזנר.
זאב לייבוביץ (וילנא תרמ"א — ירושלים תש"ט) מאגשי
העליה השניה וממסדיה של "לשכת המודיעין המתנדבת"
בירושלים ומוכירה הראשי, שספל רבות בשנים בעניני
עליה, עסקן צבורי בירושלים, שבה ישב כל שנותיו
שבארץ. היה מפרסם מדי פעם זכרונות, מאמרים על
הישוב בירושלים החל מהעליה השניה ואילך וגם על
אישים בציונות וביושוב שעמהם נפגש. בתחלת הסדר
הקדמות מאת י. בן-צבי, נשיא המדינה, ויוסף קלוזנר.
המודעות בספר: בגולה (3 מאמרים). בארץ (26).
אישים (על ר' שמואל סאלאנט, אוסישקין, שיינקין,
י. ל. גולדברג, א. ענתבי ועוד; 17 מאמרים ורשימות).
אגרות (אל מ. אוסישקין מלפני מלחמת העולם הראשונה).
דברי חברים וידידים (מאת איתאל, א. הארצפלד, ש.
בן-ברוך ועוד).

ment of Fisheries. Sea Fisheries
Research Station. Scientific and tech-
nical reports.

התכן: י. המבורגר: עם העברת התחנה לחקר הריג
הימי למסגרת המדינה. א. וירשובסקי: תרומות להכרת
האפי של קרקעות הריג של המכמרת. ה. ליסטר, ה.
הירש ז"ל: הפלגות דיג נסיוניות למפרץ אלכסנדריה.

1782 ישראל. משרד החקלאות. המחלקה למט-
עים. הורד: קובץ הרצאות ערוך ע"י לאה
קרוסניק. ירושלים, (typ. Government Printer).
תשי"ג. 51, 9 ע', תמונות. 8°.

תקציר ושער נוסף באנגלית: State of Israel.
Ministry of Agriculture. Division of Horti-
culture... The rose: proceedings of the Rose
Growers Association day, ed. by L. Krup-
nik. Jerusalem, 1953.

בראש השער: משרד החקלאות — המחלקה למטעים,
המדור לשתלנות ולגננות...
= המדור לפרסום חקלאי, קובץ מקצועי. 4.

1783 ישראל. משרד העבודה. מחלקת המדי-
דות. מרחקי דרך. (תל-אביב, מחלקת המדידות,
חש"מ תשי"ג). [2] 65 ע'. 8°.

כולל: ישראל. מחלקת המדידות: ישראל: מפת
דרכים. תשי"ב.

1784 ישראל. משרד ראש הממשלה. נציבות
המנגנון. תקנון לניהול עניני המנגנון
במשרדי הממשלה. ירושלים, תשי"ג/2. 1952. 53 ע', [27]
דף. 4°. במכונת-הדפלה.

1785 ישראל. משרד ראש הממשלה. נציבות
המנגנון. מחלקת ההדרכה. סדרי שלטון
ומשפט בישראל: קובץ הרצאות מאת י. וינס,
א. ויתקון [ועוד]. ערוך בידי צ[בין] זילביגר. (ירוש-
לים), המדפיס הממשלתי (דפוס הממשלה, תשי"ד-
1953). VIII, 362, [1] ע'. 8°.

התכן: ס. רוזן (שר המשפטים): פתח דבר. —
הקדמה. י. וינס: מושגים יסודיים בתורת המדינה; —
בתורת המשפט. צ. זילביגר: סדרי השלטון לפני קום
המדינה. ח. צדוק: סדרי השלטון בישראל לאור המשפט

1788 ליכטנשטיין, חיה (ויצמן). כצל קר
רתנו; פרקי זכרונות מבית אבא-תליאבי, עם
עובד, (דפוס "עתיר", תשי"ג, 256, [2] ע', פורטרטים,
תמונה, 8. בראש השער: חיה ויצמן ליכטנשטיין.
חלק שני של הזכרונות יצא בשם: אל הגבול
הנכסף. (דפוס "החברה המאוחדת להדפסה בישראל",
174 ע', פורטרטים.

המחברת של שני ספרי הזכרונות הללו היא אחותו
של חיים ויצמן. בספרה "בצל קורתנו" מספרת המחברת
על חייה ברוסיה, היגו עד קיץ תרפ"א, שבה עזבה
את רוסיה ע"מ לעלות לא"י. אל הגבול הנכסף הוא
המשך לספר הראשון ובו מסופר על החיים בא"י בשנות
תרפ"ב-תש"ט; הכרך מסתיים בבחירתו של ח. ויצמן
לנשיא המדינה (שבת תש"ס).

המחברת מספרת בפורטרוט על בית הוריה ועל חיי
ילדותה ונעוריה במטילה ובפינסק, והיא מתארת תאור
יפה בית יהודי מסורתי (אביה היה בראדאווי שהתלמד
וספרי הרמב"ם היו מצויים על שלחנו). שזרמי הזמן
החדש חדרו אליה, והבית שימש לעתים קרובות מעין
קלוב המפלגות. המחברת השתתפה גם היא בעבודה
ציונית: בפינסק, ואח"כ בירושלם, וילנה וקסטרינוסלב,
שישבה בהן. היא גם השתתפה בכמה קונגרסים ציוניים
(ה', ו', י"ב) ובעידוד ציוני רוסיה במינסק הלטינגפורס
ובפטרוגרד. המחברת מתארת את הזרמים ואת החיים
המפגלתיים בתחומי המושב בשנות המהפכה הרוסית הרא'
שונה (של שנות תרס"ד-תרס"ו) ולפניהן, את השפעת
פרעות קישניוב והומל וארגון ההגנה ואת האוירא
הכללית של הימים ההם. בספרה על היחסים עם האוכ'
לוסיה הלא-יהודית היא מזכירה גם כמה נוצרים משכבות
שונות, שגילו הבנה כלפי יהודים והשתדלו לעזור להם
(למשל ראש האצילים בעירם, שבמחכוון שחרר את ח.
ויצמן מעבודת הצבא כדי לא להפריע ללמודיו, ואחרים).
המחברת עסקה בהוראה ברוסיה וגם בא"י (בגימנסיה
הרצליה בת"א) והיא מספרת על הגימנסיה היהודית
הלאומית (שלימדו בה בעברית את המקסימום שמונת
היה לפי חוקי רוסיה) של פ. כהן בוילנה (גימנסיה
פרטית עם זכויות של ממשלתית, שמלאה בשעתה תפקיד
חשוב בחינוך היהודי הלאומי), על "החדר המתוקן"
בפינסק, שהיה הראשון ממין זה ברוסיה, על גני הילדים,
על העבודה בין הפליטים במלחמת העולם הראשונה.
בספר השני ("אל הגבול הנכסף") מסופר על חיפה
ותליאבי בתקופת העליה השלישית ולאחריה, (תל'

אביב היתה אז עיר קטנה ואוכלוסיתה רבבות מעטות),
על גידולם של הערים האלה, על מאורעות חשובים בחיי
הארץ. אמנם הספור כאן כללי יותר, והיסוד האוטוביו-
גרפי פחות. למעשה מסתיים הספור עם התחלת מלחמת
העולם השני; על עשר השנים שלאחר מכן מסופר
בע' 146-174 ושם רק ידיעות כלליות על המאורעות
בארץ, פרט לפרק האחרון "ההשבעה" (ע' 171-174),
בו מתארת המחברת כעדראיה את המעמד החגיגי
כשמשלחת מטעם הכנסת הראשונה עם הו"ר שפרינצק
הודיעה לח. ויצמן על בחירתו לנשיא המדינה והזמינה
אותו לבוא לכנסת לסכם ההשבעה.

בכרך זה (ע' 64-65) גם פורסם מכתב מענין של
ח. ו. לאחות אחרת שלו, שנכתב ביולי 1922, ערב
אשור המנדט על א"י בחבר הלאומים. — המחברת
מספרת הרבה על ח. ו. (כ' א', 32-34, 44-46, 51-
55, 89-102 וזה בכרך ב') ובין השאר כמה דברים
בלתי ידועים.

אגב, ערב הפלגתה לא"י נכנסה המחברת לאחיה חיים
להפרד ממנו, והוא ביקש אותה "לא לסמוך על הפר-
טקציה מצדו, כי זו לא דרכו בכלל, וביחס לבגידת שפחתו
לא כל-שכן" (ע' 38). בכרך הראשון מוקדשים פרקים
מיוחדים להספור ח. צ'מרנסקי ("ר' מרדכי-לה"), לחיים
פאלקוב, עסקן השכלה חשוב בין יהודי רוסיה
(שניהם קרובי משפחה), ולפנחס קשכסקי, שאמר לנוס
נקמת קרבנות פרעות קישניוב והתנקש בחייו של פ.
קרושקין, עתונאי אנטישמי, שנחשב לראש המסיתים
לפרעות אלה. (המחברת מזכירה שפרופיסור רוס, ראש
הפוליטכניון, עשה כל מה שביכולתו — והיה זה גם
נגד החוק — כדי שדשכסקי שידון בעד התנקשותו זו,
יוכל להמשיך בלמודיו). — וכן היא מספרת על כמה
מנהיגים ואישים שנפגשה אתם, וביניהם: איינשטיין,
א. אידלסון, דיונוף, פליקס ורבורג, ו. ז'ובינסקי, ב.
כצלוסון, נ. סוקולוב, נ. פונס, מרק טנר (עו"ד מפורסם
מראשי מפלגת הסיים ברוסיה).

לע' 89: הקורסים למורים בגרדנה נפתחו בשנת
1907 (ולא ב'1908).

בספרות על הרגע הדומטי בקונגרס הציוני הששי
אחרי ההצבעה בשאלת איגודה כותבת המחברת (ע'
114): "ששים צירים ואופישקין בראשם עזבו את אולם
הישיבות בראש מורכן ובעינים זולגות דמעות". העובדה
בדרך כלל נכונה, אלא שאופישקין לא השתתף
בקונגרס זה, כי היה אז בארץ-ישראל בשליחותו של

עד שנתו ה"ט"ה, היינו עד תר"ן, המחבר מרחיב את היריעה ויש בספר יותר ממה שכתוב על השער. המחבר בעל זכרון מפליא ונותן תאורים יפים של האיש שאתם נפגש, ומשלב בתוך סיפורו הרבה דברי תורה, דברי-דורש ודברי-חידוד. לעתים נמסרו גם דיאלוגים שלמים. בספר מסופר בין השאר על ר"ש מהליבר, הנצי"ב מחלוצין, ר"מ עליאשברג, ר"מ מונטיפיורי, האדמו"ר מטשורטקוב ואחרים. יש בספר חומר לתאור החקירה ובמיוחד העולם הרבני ברוסיה.

1791 מכון ז'בוטינסקי בישראל. ידיעות מכון ז'בוטינסקי, תלאביב, (יפו, דפוס "מולדת"), 8°. תכניות ההופעה לא נזכרה. העורך: ברוך וינשטיין. הגליון שלפנינו בלי מספר, תשרי תשי"ג, 17 ע', טבלאות, פורטרטים, פקסימילים. "פנימי" — לא למכירה. ע' 10—11: רשימת כתבי-עת (יומנים, שבועונים, דר שבועונים, ירחונים), שהופיעו בהשתתפותו הקבועה של ז'בוטינסקי. צוין ברשימה לשון העתון ובאיוו שנים השתתף בהם ז'.

1792 מצפה: שנתון "הצופה" לשנת תשי"ג מוקדש לייבול החמישים של תנועת המזרחי העולמית. ירושלים, המרכז העולמי של המזרחי, (דפוס "הצופה"), תשי"ג, VIII, 677, [1] ע' 8°. העורך: י. ברנשטיין. בקובץ זה... ניתן חומר רב ומגוון של מאמרי סיכום וסקירות בתחומי מחשבה ומעשה של תנועת הציונות הדתית מתוך מבוא המערכת. התכן: הציונות הדתית ומשנתה: א. ל. גלמן. פסיקות ראשונות (צדור מכתבים ותעודות). א. ז. רבינר: מבית היוצר (מדברי הרב ריינס זצ"ל). א. קוק, ז"ל: על תעודת המזרחי. י. תירוש: הציונות הדתית. צ. י. קוק: המדינה כהתקיימות חוץ הגאולה. י. ברנשטיין: לאור הייעוד. ש. שפרבר: ראשית צמיחת גאולתנו. ש. ז. כהנא: המזרחי כשיטה ביהדות. ד. זעירא: ציונים. ג. קצוברג: המזרחי, הציונות והיהדות הדתית. י. א. זירמן: אנו בני ישראל — בעיות דת ומדינה: ו. בירורי הלכה (מאמרים מאת מ. בראילן ז"ל, י. א. הלוי הרצוג, ב"צ עזיאל ז"ל, מ. צ. גריה, א. ברישאל, כ. פ. סכורש). ו. עיונים: ז. גולד: קודש וחול. פ. רוזנבלום: דימוקראטיה ותיאוקראטיה בישראל ובע" מים. מ. אונג: דת ומדינה בדימוקראטיה. ש. ז. שרגאי: מפלגות דתיות על שום מה? ש. ב. פלדמן: תורת המדינה בישראל בעבר ובהווה. — סיפורים מאת ש"י

מרכו חובבי-ציון מרוסיה. מגד הצעת אוגודה הצביעו 178 ציר ורובם ככולם עזבו את אולם הישיבות ובכו, בכל אופן הרבה יותר מ-60 ציר.

ע' 229: "ב"ר" בפברואר, 1917, התבשרנו על ויתורו של ניקול' על כסא המלכות (ברוסיה) תחילה לטובת יורשה-העצר ואחר כך לטובת אחיו. ניקולי ויתר על מלכותו בא' או ב' במרץ (המהפכה התחילה רק ב'27 בפברואר) ולכתחלה ויתר בשמו ובשם יורש העצר (שהיה אז רק בן 12½) לטובת אחיו.

ע' 230: "בינתים הגיעו ידיעות שקיב נפלה (ב'1918) בידי הגרמנים, והקוויילינג של הזמן ההוא ההפמן סקורפצקי נתמנה שליט על כל אוקראינה. הגרמנים נכנסו לקיוב במרץ 1918 כהסכם עם ממשלת אוקראינה הפטלורית שבראשה עמד או גולובוביץ. רק כעבור זמן מסוים, כשהגרמנים ישבו כבר בקיוב, הם הורידו את גולובוביץ ואת ממשלתו והכתירו את סקורפדסקי. המחברת צדקה בדבריה הקדמתה שבכתיבת ספרה היה משום נסיון לסכם דרך-חיים — לא רק של הכותבת, אלא גם של רבים מבני דורה". ב. ש.

1789 לנדאו, מיכאל [M. Landau]. חוק מלווה חובה תשי"ג-1953. [ירושלים] המדפיס הממשלתי, (דפוס הממשלה), [תשי"ד], 78 ע', טבלאות. 8°. בראש השער: משרד האוצר. עם הקדמה מאת ל. אשכול. שר האוצר, ודברי פתיחת מאת י. גורי, יו"ר ועדת הכספים של הכנסת. הספר מכיל דברי הסבר לחוק מלווה חובה תשי"ג. המחבר מנהל מלווה חובה.

1790 מימון, יהודה ליב [J. L. Maimon]. למען ציון לא אכשה: פרקי זכרונות על הציונות. ירושלים, מיטד הרב קוק, (דפוס חיים), תשי"ד. 206 ע', לוחות-פורטרטים. 8°. = כתב' הרב י. ל. הכהן מימון, ה.

אחרי "שזכינו כי שאיפת הציונות נתגשמה במידה ידועה... וזכינו למדינת ישראל עצמאית, צריכים כל אלה שעמדו ע"י הגה התנועה כמעט מראשיתה וזכו בהתגשמותה — לספר לדור אחרון על כל מה שסבלו ועל כל התקוות והאכזבות שהיו להם במשך כל השנים האלה עד שבעזרת ה' זכינו להתויר עסרה ליושנה ואת א"י לעם ישראל בלי כל שלטון זר ובלי כל השפעה נכרית". (מתוך פרק א').

זהו כרך א' של ספר-הזכרונות: המחבר מגיע בספורו

- עגנון (עשרת הימים), פ. פלאי (חומות אש), י. בורלא (עודף), י. אבן-חן (אדמת ההרים), שירים מאת ד. שמעוני, י. ד. קמון, מ. בוסאק, ת. חמיאל, י. רמון, א. חן : המוחלט והנימוק, ש. פדרבוש : השמרת עם במשפט העמים ובשאלה, ש. גרינברג : מקומה של יבנה בתולדות ישראל, ת. ליפשיץ : האדם מישאל במערכת הרוח והתרבות, צ. קסלן : הגבורה במחשבת הרב קוק, ש. רו : מכתבים מאקלים אחר (צור-מכתבים — יומן מימי מערכת הדמים והגבורה בגוש-עציון), ש. ק. מירסקי : דימוקראטיה מאמריקה ותרורה מציון, ר. חסמן : בין אדם לחברו, א. רובינשטיין : פרחים בצדי הדרכים (פרקים מפרשת הצלתם והעלתם לארץ של ילדי ישראל שרידי השואה), ג. ברגיורא : יומן צפון אפריקה — בשוה-חניון : י. ל. הכהן מימון : צעדים ראשונים, י. ברמן : מתקופה לתקופה, ב. כהן : תורה או דת, י. ר. הלוי עציון : בעיית החינוך הדתי במדינת ישראל, מ. ד. כהן : החינוך הדתי — לתולדות התנועה ומפעליה, י. גושזוב : מוילנה עד ירושלים, א. גיפלד : במקום הורתה ולדותה של התנועה, ש. הלוי ברוס : יחס רבני סולק למזרחי, מ. קירשבלום : המזרחי באמריקה בימי תורבן ובנין, י. וולפסברג : לקורות המזרחי בגרמניה, ש. הכהן חיינצברטן : המזרחי בסכסוכי-לובאקיה, ב. דה פריס : המזרחי בהולאנד, ג. ירושלמי : ראשי המזרחי באנגליה, ש. ז. יעבץ : לתולדות המזרחי בגאליציה המזרחית, א. כהנא : ר' גדליה שמלקים ד"ל, ז. בוימלינגר : תנועתו בגאליציה המערבית ושלזיה, א. פטשניק : הימים הראשונים, ש. יהלומי : התנועה בשארית הפליטה בגרמניה, ש. הורניק : הסתדרות המזרחי בא"י, ב. צבי : הפועל המזרחי בישראל, מ. ד. גרוס : הציונות הדתית וגאולת הקרקע, מ. חוני : יישובי הפועל המזרחי, ל. ביין : המזרחי והפועל המזרחי בכנסת, י. תנירוב : תנועת תורה ועבודה, י. אלפסי : נוער המזרחי, א. אליגון : עליית הנוער הדתי, י. גולדשלאג : מגוף כספי ליהדות הדתית, ז. בלומנצווייג : מוסד הרב קוק, ג. פ. מסעל התורה למען הישיבות במדינת ישראל, מ. א. יפה : חברינו בצבא במלחמה העולמית השנייה, רשימות קטנות על מוסדות התנועה, — אישים : הסופרים על הגר"מ חר"ל, י. פראנק, ד. צ. פנקס, ח. פיק, י. מיקובאלסקי, ש. י. גתובסקי.
- 1793 ניצן, אריה, רמת החיים בארץ ישראל והרכיבים לחקירתה ... מאת אריה ניצן
- 1794 נמיר, מרדכי [M. Namir]. שנתים בחיי ההסתדרות (1951—1952), תל-אביב, המרכז לתרבות ולהסברה, (דפוס "דבר"), תשי"ג, 133, [2] ע', לוחות-תמונות, 8.
- המחבר מזכיר ראשי של הוועד הפועל של הסתדרות העובדים הכללית.
- 1795 הסוכנות היהודית לארץ ישראל, מחלקת העליה, דין וחשבון מפקדון בהודו ובעדן ... [מאת] נפתלי ברגיורא, ירושלים, תשי"ג, 1952, [1], 20 דף, 2. במכונת-הכפלה.
- 1796 ספרית המרד, [חיב] יא : פדה צור, אלעזר גורן : לילה במחתרת, מפני המבצע, תל-אביב, שלח, (דפוס "אלישע"), תשי"ב, 140, [4] ע', פורטרט, 8.
- את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 308.
- 1797 הפועל המזרחי, ישראל, הוועד הפועל של שנים (י"ב חשוון תשי"ב—י"ג חשוון תשי"ג), תל-אביב, (דפוס "תרבות"), [תשי"ג], 237 ע', דיאגרמות, טבלאות, 8.
- בראש השער : הסתדרות הפועל המזרחי בישראל, הוועד הפועל.
- 1798 פסקים של בתי המשפט המחוזיים בישראל, כ"ב—י, (תל-אביב), ש. בורסי, דפוס הפועל הצעיר, תש"ט—תשי"ב, 576 ; 546, 100 ; 538, 100 ; 616, 136 ; 536, 180 ע', 8. כרך א' נכלל בתוך "פסקים" של בית המשפט העליון.
- כ"ב—י : יוצא מטעם הסתדרות עורכי הדין בישראל, לכל כרך וכרך : מפתח ענינים מפורט, לפסקים כ"ב—י, ו' תוספת : תמצית פסקי דין מחוזיים, בפגישה מיוחדת.
- 1799 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. יש ראל, לאן אתה הולך ? ; לכיור השאלות החמורות של מדינת ישראל, ירושלים, "הורות", (דפוס העברי), תשי"ג, 135, [1] ע', 8.

מיובל שנים. אף על פי שהאלבום מוקדש לפרט, יש בו למעשה משום חמנות הדור. בתחלת הספר, ע' 70—[XL], מבוא על דוד בן-גוריון מאת העורך.

1806 *Desert research; proceedings International Symposium held in Jerusalem, May 7—14, 1952, sponsored by the Research Council of Israel and the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization*. Jerusalem, (printed by the Jerusalem Post Press for the Government Printer), 1953. 7 p. l., 641, [3] p., illus., diagrs., maps, 8°.

= Research Council of Israel: Special publication no. 2.

בראש השער: המועצה המדעית לישראל, נוסף תכן הענינים ושער חלקי בעברית: מחקר השממה; סימפוזיון בינלאומי שהתקיים בירושלים בימים 7—14 למאי, 1952, ע"י המועצה המדעית לישראל בשיתוף עם אונסקו. הרצאות ודיונים.

Opening session. Introductory lectures for all sections. — *Climate* (בין השאר): P. Meigs: Design and use of homo-climatic maps; dry climates of Israel as example. N. Shalem: La stabilité du climat en Palestine).

— *Biology* (בין השאר): M. Lewin: Desert plants in Israel as potential sources of cellulose. D. V. Zaitchek: Some useful plants of therapeutic value from desert regions in Israel). — *Soils* (בין השאר): S. Ravikovitch: The aeolian soils of the Northern Negev). — General and explanatory lectures (בין השאר): P. L. O. Guy: The Kurnub catchment area as a Negev experimental reserve. A. de Leeuw: Experimental reservoirs in the Negev). — *Water and energy* (בין השאר): L. Picard: The history of ground-water exploration in Israel. E. W. Golding: The utilization of wind power in desert areas). — Closing session: — Excursion, H. Boyko: A short plant-ecological guide for the excursion.

1807 *Kanievsky, I[sak]*. Social policy and social insurance in Palestine. [3rd ed.], Tel-

כולל 17 מאמרים בענינים אקטואליים של המדינה, שפורסמו בכתיבת שונים בשנות תש"ט—תשי"ג.

1800 קרלין, א[ריה]. דיני ירושות וצוואות; מחקריעור להצעת חוק הירושה של משרד המשפטים. [ירושלים], המדפיס הממשלתי עבור משרד המשפטים ומשרד הדתות, תשי"ב. [2], 81 ע'. 8° = דברי משפט, א.

1801 שמיר, יוסף. השאלה האגרארית וההתיישבות הקיבוצית. מרחביה: הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס: השומר הצעיר, 1953). 300, [1] ע'. 8° (ספרית פועלים / מדע לכל).

התכן: פתח-דבר, משהו על תורת הרינטה הקרקעית, משק גדול או זעיר. האיכרות והסוציאליזם. "נס ההתיישבות העובדת בא"י". "בוש ונכלם" — המפנה ומשימות. בעיית הבעלות על הקרקע — התיכוח על הקקל. במערכה על ההתיישבות החדשה. התנועה הקיבוצית — מאופיה לסוציאליזם מהפכני. על עתידה של התנועה הקיבוצית. במאבק על דרך-המלך.

1802 שנקר, אריה. נאום נשיא התאחדות בעלי התעשיה אריה שנקר באספה הכללית הדרשנית של התאחדות בעלי התעשיה ביום א' אייר תשי"ג... תלי אביב, תשי"ג. 8 ע'. 8°.

1803 תליאביב—יפו. בית-החולים העירוני "הדסה". המדור לסטטיסטיקה. סטטיסטיקה של שרותי הבריאות העירוניים. תליאביב, 1952. 8°. רבעון [?]. העורך: ז. ראובן מאלי. גל' 2: אפריל, מאי, יוני. 39 ע', דיאגרמות, טבלאות, במכונת-הכפלה.

1804 תלמי, מנחם. כך לחם ישראל; פרשיות מלחמת העצמאות. תליאביב, ירעאל, (דפוס "גרפיקה", תשי"ג). 246, [1] ע', מפות, תמונות. 8°.

1805 *David Ben-Gurion; a pictorial record*. Tel-Aviv, "Ayanot" Publishing House, (typ. J. Arieli, 1953). XXXIX, [1] p., illus. on 134 pl., on 67 l. 4°.

העורך: יהודה אריה הסכסס האגנלי: י. מ. לסק. אלבים תמונות בצורף באורים מחיי ד. בן-גוריון. התמונות (אישיות וקבוציות) מקיפות זמן של יותר

ע"י 8. "שאלות ותשובות בשטח המוסיקה והציור".
בין השאר: יהודים במוסיקה, יהודים באמנות.

1813 חשין, שניאור ז' [למן] [Shneor Cheshin].
שחוק ורמז בבית הדין. ציורים: שלמה
כהן, מהדורה שלישית. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס
"ספר"), תשי"ג, 279, [1] ע"י 8.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ג, ע' 271; שם גם
ציין ותוכן, מהד ב' — שם שנה כ"ה ע' 143.

בלשנות

1814 אברונין, אברהם. מחקרים בלשון
ביאליק ויל"ג. תל-אביב, ועד הלשון העברית
בהשתתפות מוסד ביאליק והסתדרות המורים העברים
בישראל, (דפוס "הפועל המזרחי"), תשי"ג, 10, 359
ע"י 8.

המאמרים נתפרסמו בכת"ע שונים ("החנוך", "לשו"
נו", "בושתנא", "כנסת" וכו') בשנות תרפ"א—תרצ"ו.
התכן: הלשון בשירי ביאליק. האפי' העממי שבלשון
שיריו של ב. החרוז בשירי ב. מסמני השירה של ב.
שירים וסומנות לילדים. תקוני ב. בשיריו ונמוקים.
הלשון בפרוזה של ב. לשון ביאליק בתרגומיו. הערות
והארות. הלשון בשירי יל"ג. בשולי מאמרי.

1815 אלמליח, אברהם. מלון חדש ושלם
עברית צרפתית... מהדורה חדשה מוגדלת ומורחבת,
מוגהת ומתוקנת עם הרבה תוספות ושנויים... חובר
ע"י אברהם אלמליח... כרך ב: כ—ג. תל-אביב, "יבנה",
(ירושלים, דפוס "הספר", תשי"ג), [4] ע"י 1210—2256
עמודות. 8. עם שער נוסף בצרפתית: Nouveau
dictionnaire complet hébreu-français, Tome 2.
par Abraham Elmaleh. Tel-Aviv, "Yav-
neh", 1953.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 20, שם גם ציין.
1816 גומפרץ, יחיאל גדליהו פ[ריץ]. מבטאי
שפתנו; מחקרים פוניטיים-היסטוריים. ירושלים, מוסד
הרב קוק בהשתתפות משרד החינוך והתרבות של
מדינת ישראל, (דפוס "הספר"), תשי"ג, [2] 8, 349,
xx ע"י 8. סיכום ושער נוסף באנגלית: Mivṭa'e
sefatenu; studies in historical phonetics of
the Hebrew language by Y. F. Gumpertz.
Jerusalem, Mosad Harav Kook, 1953.

התכן: הגיית האותיות בצרפתית ובלגוזה באשכנז.

Aviv, General Federation of Jewish Labour
in Eretz-Israel <Palestine>, (typ. "Hapoel
Hazair"), 1947. 44, [2] p., diagrs. 8°.

בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בא"י.

"Submitted to the Thirtieth conference of
the International Labour Organisation, held at
Geneva, June 1947".

1808 Morris, Yaakov. Pioneers from the
West; a history of colonization in Israel by
settlers from English-speaking countries. Jeru-
salem, Youth and Hechalutz Department, World
Zionist Organization, n. pr., 1953. 160 p., map
(on lining-papers), pl., tab. 8°.

"Part of this material... appeared in...
"The Zionist News-letter" as a series of articles
entitled: 'Pioneers from the West'.

1809 بن غوريون، دافيد. بخصوص
مشكلة الأمن. اورشليم، دائرة
الاستعلامات، ١٩٥١. ١٨ ص. 8°.
(مشاكل الدولة [٦]).

"בן-גוריון, דוד. על בעיית הבטחון. ירושלים, לשכת
המודיעין, 1951. = בעיות המדינה, [6]. תורגם מעברית.

1810 بن غوريون، دافيد. العمل والتعليم.
اورشليم، قلم المخابرات، ٥٧١١ «١٩٥١».
٤ ص. 8. (مشاكل الدولة [٨]).

"בן-גוריון, דוד. עבודה וחינוך. ירושלים, לשכת
המודיעין, 5711 <1951>. = בעיות המדינה, [8]. —
תורגם מעברית.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות
1811 בוגן, אלכסנדר. ים ישראל בציר.
חמ"ד, החבל הימי לישראל, (1953). 3 ע"י 18 לוחות
תמונות. 2. עם מבוא (בעברית ואנגלית) על הצייר
מאת א. קולב.

1812 בלומנטל, פ[נחס]. צלילים וצבעים.
(תל-אביב, מ. גיומן, (דפוס שלומי, תשי"ג, 1952). 169

ע"י י. אוברמן בשנת 1933 (ר' בקורת בועט בק"ס 11, עמ' 349 ואילך), וכעת בא ח. נ. הירשברג, שאינו נסים חדשות בשדה מחקר זה, ויכח אותנו בתרגום עברי של המקור.

כפי שמעיד הירשברג בהקדמה שלו, הסתמך בהוצאתו ברמזים קצרים אל המקורות הראשונים ולא הזכיר את כל ההקבלות וכמו כן ויתר על הבאת שינויי הגירסאות. לתרגום הטכסט הקדים מבוא ארוך ומפורט אשר בו הוא דן בתכמי קירואן, בתולדות ר' נסים ובחיבור יפה"עצמו. במבוא זה מגיע הירשברג לידי מסקנות שיש בהן משום חידושים ושמקצתן הן בניגוד למה שהסיקו חוקרים אחרים. בתחילת הספר נאמר שהוא נחבר כדי לנחם את חיתן המחבר, והנה סבור הירשברג (עמ' 50 ואילך) שאין זו אלא פתיחה ספרותית ושר' נסים לא נחבן לכן אדם מסוים ולא למקרה אלא לכלל ישראל הזקוק להרכה בשאלות אמונה, במיוחד בעניני שחר ועונש, אשר להשקפות ר' נסים המושפעות מן המעמולה מכיע הירשברג (בניגוד לאוברמן) את הדעה ששאב את ידיעותיו בענינים אלה לא מכתבי הערביים עצמם אלא מספרי רס"ב (עמ' 60). במה שנוגע למקורות שמהם לקח ר' נסים את הסיפורים שלו, אומר הירשברג שקשה להצביע על מקומות מסוימים שבהם ודאית ההשאלה ממקור מסלמי (שלא כדעת ב. הלר) ועל כן יש לחזור ולבדוק את הקרבה בין חיבורו של ר' נסים ובין המדרשים המאוחרים (עמ' 71). העיון בתרגום הטכסט וביחוד במבוא מראה שהירשברג טרח הרבה ואסף בחריצות את הידיעות המפורות שיש להן שייכות לר' נסים ולחיבורו. הוא עיין במחקרים שנכתבו לפני זמן רב יגם בשנים האחרונות והשתדל לצרף פרט לפרט. אולם יש להעיר שמבחינה ביבליוגרפית אין החלק ההיסטורי של המבוא שלם. בעמ' 12 מדבר הירשברג על המוצא היהודי שיחשו לפאטמים וזאת מבלי להזכיר את מחקרו של ד. לואיס ב"מלילה" 4/3, עמ' 185—187. בעמ' 13 מדובר על הוויר היהודי (המשומד) יעקב אבן כלס, ולא הוזכר המחקר המפורט שהוקדש לו. מ. פישל בספרו *Jews in the economic and political life of medieval Islam* עמ' 45—69, לעמ' 33 הערה 69 (על קהילת אליסנה) יש להוסיף רמז למש"כ ש. אסף בציון 6, עמ' 33 ואילך. בעמ' 14 מדבר הירשברג על ענין ארכעת השבויים ואינו מזכיר את מאמרו של בלאו בספר היובל לסימוןסן עמ' 129—153. אשר לעצם הבעיה המעניינת הזאת הרי שולל הירשברג

השי"ן, סלטוליה וגלגוליה. לתולדות הגיית היר"ד. הערות פוניטיות לדקדוק נקדני טבריא, — לדקדוק המקרא לפני תקופת הניקוד. דתיק ואתי מרחיק, שרידי דקדוק עתיק. כתיב הכנויים ות"ר וכה בתוך שיטת האותיות החוצצות. —מצאה בית". דרגא הביר — מירכא הביר, למבטא הספרדי בפי עולי גרמניא. תקונים והוספות.

שירה עברית בימי הביניים

1817 נסים בן יעקב מקירואן, חיבור יפה מהישועה. תירגם מהמקור הערבי והקדים מבוא: חיים זאב הירשברג. ירושלים, מוסד הרב קוק, (דפוס יהודה), תשי"ד. [4], 82, [1], 119 ע' 8°.

== ספרית מקורות, ט"ו.

המבוא: קירואן וחכמיה בימי הגאונים, אנשי קירואן, תולדות ר' נסים ברי יעקב וקורות ספריו, ספרו של ר"ן חיבור יפה מהישועה, מסקנות וסיכום.

לקובץ הסיפורים "חיבור יפה מהישועה" שחיבר ר' נסים בן יעקב מקירואן במחצית הראשונה של המאה האחת עשרה נועד מקום נכבד בתולדות הספרות שלנו. הרי הוא עומד בהתחלה של שורת חיבורים בעלי מגמה גובליסטית שהם ענף חשוב בספרות של ימי הביניים כולן. בספרות הערבית ידועים אספי הסיפורים הנקראים אל-פרג' בעד אישיושה (ההקלה אחרי המצוקה) והבאים לנחם את הקורא השקוע בצרות ולעודד אותו. ר' נסים, שהיה כנראה מעורה בתרבות הערבית, חיבר קובץ כזה בשביל בני עמו וכינס בו חומר מן הספרות האגדית שבתלמודים ובמדרשים. אך הרעיון המרכזי שעליו סובב החיבור כולו והמקשר את הסיפורים היהו אופיני להוי התרבותי-רוחני של העולם הערבי-מסלמי בזמן ההוא. ר' נסים בא להוכיח שה' שופט צדיק במשפט לא יעשה עול' (עמ' 1) וש' חייב אדם להצדיק את בוראו ואל יתפלא אם יראה רשע מצליח בעניניו הרי זה לרעתו וצרה תמידית תבא עליו" (עמ' 1). הבעיות הללו העסיקו את בעלי המחשבה בכל הדורות, אולם היותן רעיון מרכזי (Leitmotiv) לקובץ סיפורים כזה, מעיד על השפעת השיטה הפילוסופית שבה דגלו בימים ההם כה רבים במחנה המסלמי הלא היא המעמולה. כבר הראה גולדציהר במאמר חשוב ב REJ כרך 47, עמ' 179 ואילך, עד כמה ר' נסים נהה אחרי שיטה זו בכל חיבוריו. עיבוד עברי של "חיבור יפה מהישועה" עצמו נדפס בראשונה בקושטא בשנת רע"ט ולאחר מכן חזרו והדפיסו אותו סעמים רבות. המקור הערבי הוצא

(פרק י"ב מצא אשה מצא טוב, מעשה באשה נוכלת, עוד על נשים טובות ורעות, כ"ה האשה הבוגדת, כ"ז נתן דצוציתא, כיצד כובשים את יצרו), בעיר כמו קירואן היו כמובן עבדים רבים ואף ליהודים והיו כאלה שהתגוררו. משום כך מספר ר' נסים סיפורים המראים שצריך להתיחס יפה אל הגרים (עמ' מ' ואילך).

התרגום של הספר גופא נשנתן לנו הירשברג מוצלה. הוא נאמן למקור, שומר על רוחו, ולשונו יפה. פה ושם יש אולי לחקן משהו והרי הצעות אחדות לתיקונים. עמ' כ' ש' 3 מלמטה מתרגם ה. אכ"באר אצ"אלחין: מאורעות הצדיקים. אולי מוטב: מעשים בצדיקים. עמ' מ' ש' 5 מלמטה: והרי מה שהגיע בקבלה על אונקלוס. בטכסט הערבי (עמ' 68) יש כנראה לקרוא **אָל** (נקל) (לפי השערת אוברמן, שם בהערה) ובטכסטים העבריים אנו מוצאים "נאמר" ועל כן יש להעדיף את התרגום: "מה שנמסר בקבלה", והשוה עמ' נ"ד ש' 8 מלמטה ששם הוסיף ה. בסוגרים מרובעים: הגיע [אלינו] בקבלה. עמ' נ' ש' 17: שכונתו, וצ"ל: שכונתו (ג'וארה). עמ' נ"ד ש' 5 ו' 3 מלמטה: נערה — נערה. כדאי להמנע מן השימוש במילה אחת בשני מובנים (מה שאין כן בטכסט הערבי: צביה, כאדמה), ולתרגם בש' 5 מלמטה: עלמה. עמ' נ"ז ש' 14: אותה נערה. יש לתרגם: השפחה (אליג'אריה). המדובר בעצמה ומהיך צניעות וכבוד למלך היא מדוברת על עצמה בגוף שלישי. עמ' ע"ה ש' 1: הזכירי את בקשתך. יותר טוב: אמרי מה בקשתך.

על אף הטענות האלה, יש לומר בפה מלא שהמהדיר עשה עבודה טובה, ושחזר הספרות היהודית ידעו לו תודה.

א. א. ש. ת. ר.

1818 שבזי, שלום. ספר שירי תימן... אשר כונן וחבר... הר"ר שלום אלשבזי... ועוד כמה שירים מגאנזי... תימן... הוצאת חיים בן שלום מחכ"ב חלק א. ירושלים, (המדפיס ליפשיץ), תשי"ג, 16, 240, 30, [1] ע' 8.

בסוף: ספר מ של הקדמוני... משלי תימן בל' ערב... מלוכטים ע"י המו"ל [חיים בן שלום מחכ"ב], 30, [1] ע' 8.

ספרות יפה עברית חדשה

1819 אש, שלום [Sholem Asch]. האי ש מנצרת. תרגם: דוד סיון. ירושלים, קרני, (רפוס

את הפתרון שהציע ש. אסף בק"ס 10, עמ' 356, אולם הטענה שטען אסף במאמר שהוא בנוגע לזמן חייהם של ארבעת השבויים טענה חשובה היא, ומאחר שקשה להניח שהיו שני ראשי ישיבה ששמו ר' חושאל בעיר אחת יש משקל רב לסברה על שני בנים שהיו לר' חושאל, כפי שסבור אסף. תמוה שהירשברג מזהה את מפקד הצי האנדלוסי הנוכח בספר הקבלה עם שר אחד ששמו היה עבראללה בן ריאחץ. בכל הגרסאות של שם זה נמצאת האות מ' והנה מקורות ספרד המסלמית במאה העשירית ידוע מפקד הצי עברארחמאן בן רמאחס, ראה Liyfron de l'Espagne musulmane II, 262. החלק השני של המבוא של הירשברג שבו הוא מדבר על המקורות של "חיבור יפה מהישועה" עולה בהרבה על חלקו הראשון ההיסטורי. המהדיר יודע למצוא הקבלות לסיפורי ר' נסים הן בספרות האגדית שלנו, הן בספרות הערבית, והדעות שהוא מביע הן שקולות יפה. מאידך אינו נותן הערכה ספרותית אמיתית של הספר ואינו דן במקומו בתולדות הספרות, כשם שעושה זאת, למשל, י. א. קלוזנר בספרו "הגובליה בספרות העברית" (ת"א תש"ז), עמ' 43—45. את החלק האחרון של המבוא, "מסקנות וסיכום", פותח הירשברג במשפט זה: "חיבור יפה" טעון חקירה וראוי להערכה כתעודה המסייעת בדינו להביר את החברה היהודית באפריקה, היא קירואן וגלילה, בסוף תקופת הגאונים" (עמ' 74). האם לא נתחלפו לו למהדיר שתי שיטות, שיטת ההיסטוריון ושיטת חוקר הספרות? ההיסטוריון מסיק מסקנות מתעודה מסוימת, ואילו תפקידו של חוקר הספרות — ובכך עוסק הירשברג כאן — להסביר יצירה ספרותית מסוימת מתוך ההי החברתי. ואמנם הוניה הירשברג במבוא שלו את הצד החברתי-כלכלי בהי של יהודי קירואן לגמרי ודוקא תאור הצד הזה היה עלול לשפוך אור הרבה על חיבורו של ר' נסים. קירואן היתה עיר של מסחר, תחנת חשובה במסחר הגדול שבין מצרים ובין מרוקו. בגניזה נמצאו תעודות רבות שבהן מדובר על סוחרים יהודיים שעסקו במסחר זה והפליגו באניות מקירואן למצרים. סוחרים אלה, פקידיהם ומשרתיהם, לא נתפנו ללימוד ההלכה ומאידך קלטו במסעותיהם הרבה מן הבעיות שנפוצו בימים ההם בקרב המסלמים. ר' נסים מונה בחיבורו אל חוג זה כדי לחזק אותו באמונתו. והנה בעוד שהגברים נעדרו חדשים רבים מבתיהם ובילו במרחקים, היו חיי המשפחה בסכנה ועל כן מאריך ר' נסים בסיפורים על נשים

- ישראל, תשי"ג. 565 ע', 8°. ספור מחיי ישר, שם המקור: דער מאן פון נצרת. את הספר באנגלית עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 204; תרגום ברמני, עיין שנה י"ח ע' 174; תרגום קרואטי, עיין שנה כ"ח ע' 365.
- 1820 אגמון <ביסטריצקא>, נתן. ליל ירושלים; סרגייה בחמש עלילות, ירושלים, המחלקה לעניני הגזע והחלוק של ההסתדרות הציונית, (דפוס גרוסלם פוסט), תשי"ג. 129 ע', 8°. נוסח חדש של המחזה „בליל זה“.
- 1821 אופטושו, [יוסף]. בר-כוכבא: רומאן, תרגם מכתביו א. בן-ישראל <אביעוד>, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס החדש, 1953), 366, [5] ע', תמונה. 8°. (ספרות פועלים/לכל), ע' [370—368]: ביאורים.
- 1822 אורן, י. בעורף. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס שלומי), תשי"ג. 214 ע', 8°. ספר.
- 1823 איזקס, דבר. עמוס מוכר תפוזים, ועוד ספורים. תל-אביב, מ. ניומן, (דפוס י. שלומי), תשי"ג. 143 ע', 8°. בראש השער: ב. איזקס. כולל 15 ספורים.
- 1824 אלישיב, שמואל. הספרות הסובייטית החדשה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס „ספר“), תשי"ד. 254 ע', 8°. שמו הקודם של המחבר: ש. פרידמן.
- „בספר לוקטו מאמרים על הספרות הסובייטית ועל הספרות היהודית בבית-המועצות, שנתפרסמו בכתבי-עת שונים כארץ בשנים האחרונות (בעיקר ב„מאגזין“ וב„דבר“). העיקר בספר — ספרות-המלחמה הסובייטית... הדברים... נכתבו מבחינת ראייתו של יהודי, המחפש בספרות הסובייטית את הסופר היהודי, את הנושא היהודי ואת הגורל היהודי... נקודה זו הופכת מרכז כחלק השלישי של הספר. המחבר ניסה ללקט את מרבית הדברים שנאמרו בספרות הסובייטית על היהודים“ (מההקדמה).
- 1825 אלתרמן, נתן. הסור השיעי: שירי העת והעתון. מהדורה שביעית. תל-אביב, „עם עובד“, (דפוס „אופק“), תשי"ב. 372, [4] ע', 8°.
- דפוס סטראוטסי של הוצאת תש"ח, עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 149, שם תאור יתכן.
- 1826 אלתרמן, נתן. שירי מכות מצרים. מהדורה שלישית. תל-אביב, הוצאת צבי ע"י הוצאת מחברות לספרות; (יפו, דפוס „מולדת“), תשי"א. 38, [1] ע', 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 226.
- 1827 אלתרמן, נתן. שמחת עניים: שירים. מהדורה רביעית. תל-אביב, מחברות לספרות, (הדפוס הכללי), תשי"ג. 94, [1] ע', 8°.
- מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 226.
- 1828 אריאל [= ליבוויץ], ז. שחרות: מבחר ספורים מחיי הנוער. ערוך בידי נ. אריאל, תל-אביב, ש. שרברק, (דפוס מל"ן), 1953, [277, [1] ע', 8°.
- „קובץ זה מכיל מבחר סיפורים המתארים את הנוער המתבגר על לבטיו, סכלו ושמתותיו... בעמדו על סף המבוכ של עולם זר ומזר...“ (מההקדמה).
- הסיפורים נתרגמו בחלקם הגדול ע"י דוב תנצור. צורפו ידיעות ביוגרפיות קצרות על הסופרים, שסיפוריהם כוננו בספר זה. מהספרות העברית נדפסו כאן סיפורים (או קטעי ספורים) מאת ביאליק, מ. סתיו, מ. טביב, קבק וברנר; מהספרות היודית — סיפורים מאת א. רייזן וי. רחנפלד.
- 1829 ארמן, [פתלי] [הרץ]. בעל-השם ממילשטרס: ספור היסטורי. מאת הרב נ. ה. אהרמן. תרגם מגרמנית חיים ויסמן. תל-אביב, „נצח“, חש"מ, תש"ח. 108 ע', 8°. (כל כתבי הרב ד"ר נ. אהרמן), שם המקור: Herz Ehrmann: Der Baalschem von Michelstadt.
- 1830 בוים, ויקי. קורות לילה אחד: רומן. (עברית: מ. דגן). תל-אביב, מלס, (דפוס „אופסט“), תשי"ג. 189 ע', 8°. שם המקור: Vicki Baum: The ship and the shore.
- 1831 בוסק, מאיר. כוכבי-סמאות: שירים. תל-אביב, „מורשת“, בהשתתפות אדגון יוצאי קראקוב בישראל, (דפוס הסועל המזרחי), תשי"ג. 58, [4] ע', לוחות-תמונות. 8°.

„דביר“, (דפוס „הפועל הצעיר“) תשי״ג. 251, [1] ע',
לוח־פורטרט. 8°.

את הכרכים הקודמים עיין ק. ס. שנה כ״ט ע' 30.
מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה ט״ו ע' 408, שם
גם תאור.

1838 ברש. אשר [Asher Barash]. פרקי
רודורפר. תלאביב, מסדה, (דפוס ירום), תשי״ג.
246 ע'. 8° ספור מחיי היהודים בגליציה.

1839 גוסמן, אירנה, הרגב הקשה; מחזה
בארבע מערכות מאת אירנה גוסמן, עברית אביגדור
המאירי, תלאביב, „סיני“, (דפוס בלומנטל), [תשי״ג].
64 ע'. 8°.

מקום המעשה: מושב חדש בהרי ירושלים בזמננו.

1840 גור־אריה, יהודית, יבול־חיי, „מען
בזאת“, גבע, „אחור הקבוצות והקבוצים“; (ירושלים,
דפוס „אחזה“) תשי״ב. 166 ע', פורטרטים. 8°.
המחברת (1910 אמשטרדם—1942 א״י, ושמה לפני
נשואיה אידה עליזה דה־יוריס), חברת קבוצת גבע, עלתה
ארצה ב־1933. בספר כונסו שיריה (מיעוטם מקורם
עברית, ורובם תורגמו עברית מכת״י ע״י ידידה מגוסי
„ידידי“, נובל (ולס של חורף), קטעי־יומן, ביוגרפיה
שלה ודבריה־ערכה עליה. הספר נערך ע״י בעלה ישראל
גור־אריה. ההוצאה יפה.

1841 גורקי, מ[קסים], כתבים. א: העירה
אוקרוב ועוד סיפורים. עברית: [אברהם] שלונסקי.
מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (1953). 219
ע', לוח־פורטרט. 8°. (ספרית פועלים / ספרי מופת).
התכן: העירה אוקרוב, „תאווה־עזה“, מעשה באהבה
לא־רחמה. שם המקור: Максим Горький: Городок
Окуров. Страсти-мордасти. Рассказ с безответной
любью.

1842 גתה, [יוהן] וו[לפגנג], פאוסט; מחזה
תוגה... במשקל המקור ובצורך מבוא וביאורים. תרגם
[יצחק] לינב[ר] ברוך. מהדורה שניה, חלק א״ב, תל־
אביב, נ. טברסקי, (דפוס „ספר“), תשי״ב־תשי״ג. 226;
373 ע'. 8°. חלק ב' במהדורה ראשונה ע' 5—16:
מבוא לחלק ב' מאת המתרגם.

המתרגם נפטר בחשון תשי״ד. שם המקור: Johann
Wolfgang v. Goethe: Faust.

1832 בן־גוריון „ברדיצ'בסקי“ מיכה יוסף.
מיכה יוסף בן גוריון „מ. י. ברדיצ'בסקי“. לקט
ומבוא מאת יהודה אליך, מהדורה רביעית. תל־
אביב, „עם עובד“, (דפוס „אופק“), תשי״ד. 102, [2]
ע'. 8°. „מסילות“, = ספרי מופת לבתי הספר, <א״י>.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ״ד ע' 96, שם גם התכן.

1833 בן ישראל, אשר [Ascher Ben-Israel]. אלמות;
ספורי־צפת ומסות־בנסתר. תלאביב, „מחז'
ברות לספרות“, (דפוס בלור), תשי״ב. 395, [1]
ע'. 8°. בראש השער: אשר בן־ישראל אבי־עזוד.

התכן: נחמן טופא, נשמה גדולה של אחאב, הנצב.
הליכות עירי בקודש. מכמרי־אהבה. בארה של מרים.
קדושי טעות. חתן בראשית. אושפיזין צילאין. דורי לי
ואני לו. התקיעה שלא נתקעה. סעדיה שמשו של האר״י
ד״ל. רמ״ק וס״ה־פרדס. ר״י ישראל נאבארה. שמש
של צפת. עולה רגל מאשקלון. אח ואחות בגליל. ענני
בנו של הכהן הגדול האחרון. השל״ה הקדוש והפרנס
של יפו. חלומי של משמש הרב. כתל מערבי בליל
ט׳ באב.

1834 בקר, יעקב, שלמה שפן, מבחר המסה
העברית, מראשית ההשכלה ועד ימינו. לקט וסדר
ביו״י בקר וס. שפאן. (מהדורה שלישית, תלאביב,
„גית“, (דפוס „עתיד“) תשי״ג. 819 ע'. 8°.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ״ב ע' 91, שם גם תאור.

1835 ברון, דבורה [D. Baron]. תליות;
ספורים. תלאביב, „עם עובד“, (דפוס „אופק“), תשי״ג.
88 ע', תמונות. 8°. (ספריה מנקות לעולה ולעם).
בראש השער: דבורה בארון. עם הקדמה על המחברת
מאת ב. חבס.

1836 ברטוב, חנוך. התשבון והנפש;
רומאן, מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל־
אביב, הדפוס החדש, 1953). 320 ע'. 8°. (ספריה
פועלים / לכל).
רומן מהחיים בישראל בשנים האחרונות.

1837 ברקוביץ, יצחק דב [I. D. Berkowitz]. כתבי י. ה.
ברקוביץ. מהדורה מחודשת. כרך 1:
הראשונים כבגי אדם; ספורי זכרונות על
שלום־עליכם ובני דור. א: מן המיצר. תלאביב,

נרכשה לפני עשרות שנים ע"י ח. נ. ביאליק בשביל הוצאת "דביר", כת"י של התרגום נעלם בזמן העברת ההוצאה מברלין לא"י ונמצא רק לאחר פטירתו של ביאליק. המתרגם החליט לשנות את התרגום תיקון יסודי: החליף את המשקל הסילבי במשקל טוני ואת ההברה ה"אשכנזית" בהברה הספרדית. (לפי הקדמת המתרגם).

1848 המינגווי, ארנסט. הזקן והים. (תרגום: אהוד רבין. הרישומים אביגדור אריכא). תל-אביב, עם עובד, (דפוס "אפק"), תשי"ד, 141 ע', 8°.
בראש השער: א. המינגווי, שם המקור: Ernest Hemingway: The Old Man and the Sea.

1849 הרדי, פרנק. שורת ללא תהילה; רומאן. עברית: חיים גליקשטיין. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס החדש, 1953). 771 ע', 8° (ספרית פועלים / כלל).

בראש השער: פראנק הארדי. שם המקור: Frank J. Hardy < Ross Franklyn >: Power without glory.

1850 ולפובסקי, מנחם [זלמן] Menachem Wolfowski]. שירים ופואמות. [תל-אביב, "הקבוץ המאוחד", (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 312 ע', 8°.
המחזור: נעורים בנכר (רוב השירים שנכתבו ונתפרסמו לפני עלות המחבר לארץ). במסילה חדשה. בעוד היום גדול (ובין השאר "לחנה רובינה" ו"בכנר"). פומנות ("שהם כעין פומנות"עם"). בין השאר גם שירי השואה ושירים בקשר למלחמת השחרור.

1851 טגורי, רבינדרנת. גחליליות. תרגום מאנגלית ראובן גרוסמן. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג, 61, [1] ע', ציורים, 8°.
בראש השער: רבינדרנת טגור.
ע' [5-7]: ר. טגור; ציונים לחיי ויצירתו, מאת המתרגם. שם הספר באנגלית: Rabindranath Tagore: Fireflies.

מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 231.

1852 טגורי, רבינדרנת. צפריינוד. תרגמה מאנגלית פועה שלזרטרן. תל-אביב, "יבנה"; (ירושלים, דפוס מרכז), תשי"ג, 23, 64 ע', פורטרט, 8°.
עם מבוא מאת המתרגמת, ע' 9-23.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 49. תרגום אחר של פאוסט מאת יעקב כהן עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 72. שם גם ציון על תרגומים אחרים של "פאוסט".
בנתיים נכלל תרגום ז'בוטינסקי של חלקי "פאוסט", שהיה מפורד בעתונות, לתוך כ' ב' של כתביו, עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 22-23. התרגומים של י. ל. ברוך ושל י. כהן זכו לפרס טשרניחובסקי מטעם עיריית תל-אביב.

1843 דויל, [ארטור] קונן. שרלוק הולמס. תרגם ועבר פינחס ספירחן. תל-אביב, ש. שרברק, חש"מ (תשי"ג, 1952), 214, [2] ע', 8°. מנוקד, שם המקור: Arthur Conan Doyle: Sherlock Holmes.

1844 דיקנס, צ'רלס. רשומים מאת בוז. תרגם אהרון אמיר. תל-אביב, מחברות לספרות, ("הדפוס הכללי"), תשי"ג, 313, [2] ע', 8°. שם המקור: Charles Dickens: Sketches by Boz.

1845 הינה, הינריך. כנסת הרומנטיקה. דת ופילוסופיה באשכנז. (תרגום מגרמנית ש[מואל] פרלמן. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה, תשי"ג), 300 ע', פורטרט, פקסימיל, 8°. (כתבי הינריך הינה) ("לגבולם", כנוס מבחר יצירותיהם של יהודים מלשור נותנר). בסוף הספר: הערות ובאורים (מאת המתרגם). ע' [285]-300. שם המקור: Heinrich Heine: Die romantische Schule. Religion und Philosophie in Deutschland.

1846 הינה, הינריך. לוטציה; ידיעות על פוליטיקה, על אמנות ועל אורח-חיי של העם. (תרגום מגרמנית שמואל פרלמן, חלק א). ירושלים/תל-אביב, מוסד ביאליק עליזי "מסדה"; (רמת-גן, דפוס "מסדה", 1953), 203, [1] ע', 8°. ("לגבולם", כנוס יצירותיהם של יהודים בלשונות-נכר). שם המקור: Heinrich Heine: Lutetia; Berichte über Politik, Kunst und Volksleben.

1847 הינה, הינריך. ספר השירים. תרגם במשקל המקור ובגניזה העברית הנכונה [נצחק] לייב. ברוך, תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ד, 282 ע', פורטרט, 8°. שם המקור: Heinrich Heine: Buch der Lieder.

תרגום זה הוא מהדורה שניה. המהדורה הראשונה

מאמרים : „אכספרסיוניזם“, „על התרגומים“, „על ההיסטוריון“.

1858 לחובר, פ[ישל] [Fischel Lachower].

שירה ומחשבה ; מסות ומאמרים. תל-אביב, דביר, (דפוס הארץ), תשי"ג. 259 ע', לוח'פירטוט. 8°.

התכן : ביאליק ושרניחובסקי. ששרניחובסקי בתרגומו. שירי שניאור. י. כהן המשורר. טיכמן. על שירת שמעון נובין. ב. נ. סילקינר. רשימות יעקב שטינברג. מי. שוהם. מ. י. ברדיצ'בסקי. ש. א. הורודצקי. ה. צייטלין. דינודרוק. פייטלסון. רבניצקי. ר. בריינץ. אהרנסרניץ. ר' בנימין. נומברג. בן-אליעזר. י. נ. שמחוני. ת. ברודי. ש. אסף.

1859 ליסיצקי, אפרים א. באהלי כוש ;

שירים. ירושלים, מוסד ביאליק, (הקריה), דפוס הממשלה, (תשי"ג). [1], 304 ע'. 8°. מקצת השירים נתפרסמו תחילה בכתבי-עת.

1860 מוסנזון, יגאל. דרך גבר ; רומן. תל-

אביב, ג. טברסקי, (דפוס „ספר“), תשי"ג. 271, [1] ע'. 8°. בראש השער : יגאל מוסנזון.

מהחיים בקיבוץ בשנים האחרונות לפני מלחמת השחרור. הספר זכה בפרס-אוישקין תשי"ד.

1861 מופסן, גי דה. חיים. (מצרפתית ונהושע)

הן[של] ייבין). תל-אביב, „מסדה“, (דפוס מסדה), [1953]. 217 ע'. 8°. בראש השער : גואי די מופסן. שם המקור : Guy de Maupassant : La vie.

מהדורה א' של התרגום עיין ק. ס. שנה ב' ע' 41.

1862 מופסן, גי דה. עזה כמות ; רומן.

מצרפתית מ. בן-אליעזר. תל-אביב, „מסדה“, (דפוס ירום), [1953]. 227 ע'. 8°. בראש השער : גואי די מופסן. שם המקור : Guy de Maupassant : Fort comme la mort.

הדפסה ראשונה של תרגום זה : ורשה, שטיבל, תרפ"ב. הדפסה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 154.

1863 מיצקביץ, אדם. פן טדיאוש, או

מסע-האדרכתה האחרון בליטא. מפולנית לעברית יוסף ליכטנבום, בצרוף מבוא ובאורים מאת המתרגם. מהדורה שניה. תל-אביב, ג. טברסקי, (דפוס „ספר“, [1953]. [5], 136, [1], 471 ע'. המונות. 8°. „הצוירים“ טדיאוש גרנובובסקי, מהדורה א' יצאה גם היא בשנת 1953.

שער נוסף באנגלית. בראש השער : רבינדרנת טאגור. עיטורי הספר נעשו בידי המתרגמת. ההוצאה יפה. שם הספר באנגלית : Rabindranath Tagore : Stray birds.

1853 טולסטוי, ל[ב] [נ'קוליביץ]. מלחמה ושלום. מרוסית ל[אח] גולדברג. ג.7. מרחביה, הקבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס „אופק“, 1953). 585, [1] ע'. 8°. (ספרית פועלים / ספרי מופת בעריכת א. שלונסקי).

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 205, שם גם ציון. שם המקור : Лев Николаевич Толстой : Война и мир.

1854 יעקבי, מיכאל. דברי מיכאל, אשר השאיר וצוה לנו... [תל-אביב, 1953]. 89 ע'. פורטרטים, מקסימילים. 17 : 25. הקבוץ נערך ונדפס ע"י זאב שורץ. כולל בעיקר מכתבים.

מ. יעקבי, ד' תשרי תרפ"ט—א' אייר תש"ח בקרב על צפת. טוראי גדוד 3 — יפתח.

1855 כהן, ישראל. עורך. פמליה ; דברי סופרים צעירים. תל-אביב, אגודת הסופרים ליד „דבר“, (דפוס „דבר“, תשי"ג. 242, [1] ע'. 8°).

קבץ ספורים ושירים. כ"ו משתתפים בספר. והם באים מכל חוגי הישוב, חברי קיבוץ וקבוצה, יושבי עיר וכפר, חיילים ותלמידי אוניברסיטה. (מהקדמת העורך).

1856 כרמי, ט. אין פרחים שחורים. שירים : ט. כרמי, תחוכי-עץ : שושנה הימן. תל-אביב, מחברות לספרות ; (ירושלים, דפוס מרכז), תשי"ג. 79, [1] ע'. לוח'תמונות. 8°.

יצא ב'500 טפסים שמתוכם שלושים טפסים המסומנים א—ל' מכילים הדפסות חתומים.

1857 לחובר, פ[ישל] [Fischel Lachower]. בתחום ומחוץ לתחום ; מסות ומאמרים על סופרי אירופה. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גירטלס פוסט), תשי"ג. 244 ע'. 8°.

מסות ומאמרים על הלדרלין, סטנדאל, לסינג, ביאליק, גיתה, וסרמן, סון הופמנסטאל, דיהמל, ברנדיס, קר, מ. היימן, גונדולף, קרלייל, ניצשה, קיורלינג, ורפל ושפנגלר, הרצל, הרמן כהן, בובר, בסוף הספר שלשה

בתחלת הספר: י. י. קבובסקי: על "פז טראושי", הקדמה מיוחדת להוצאה העברית, ע' 1—6; י. ליכטנבוים: אדם מצקביץ, מבוא, ע' 7—136. בסוף הספר: הערות ובאורים (מאת המתרגם), ע' 455—471. ההוצאה יפה. שם המקור: Adam Mickiewicz: Pan Tadeusz.

התכן: כרך א: הכנסת כלה. (תלאביב, דפוס ישראל), 470, [2] ע'.

כרך ב: אלו ואלו: הנדח. והיה העקב למישור. תכריך של סיפורים. באהל ביתי, דורות עולמים. סיפורים של שבת. סיפורי פולין. סיפורים של א"י. (תלאביב, דפוס ישראל), 550, [3] ע'.

כרך ג: על כפות המנעול. סיפורי אהבים: בדמי ימיה. סיפור פשוט. בנערינו ובזקנינו. גבעת החול. לילות. סיפורים קטנים: אחות. חופת דודים. פנים אחרות. הרופא וגרושתו. (תלאביב, דפוס "הארץ"), 490, [1] ע'.

1870 פדין, קונסטנטין. קיץ מופלא. תרגם ח. ש. בן-אברהם. כרך ב. (תלאביב), הקיבוץ המאוחד, (דפוס תרבות), תשי"ג, ע' 335, 8°.

בראש השער: קונסטנטין פאדין. שם המקור: Константин Федин: Необыкновенное лето.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 206.

1871 פויכטונגר, ליון. היהודי זיס; רומן. עברית: מ. אבישאל. מהדורה שלישית. תלאביב. נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג, 427, [1] ע' 8°.

המקור בשם: Lion Feuchtwanger: Jud Süß.

עיין ק. ס. שנה ב' ע' 97. מהדורה א' של התרגום העברי עיין ק. ס. שנה ו' ע' 306. תרגום צרפתי — שם ע' 374. עיין גם שנה י' ע' 287.

1872 פויכטונגר, ליון. מלחמת היהודים. תרגם יוסף ליכטנבוים. מהדורה חדשה. חלק א—ב. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ה, 210; [211]—465 ע' 8°. המקור בשם: Lion Feuchtwanger: Der jüdische Krieg. והתרגום האנגלי עיין ק. ס. שנה י' ע' 228; מהדורה א' של התרגום העברי — שם ע' 26.

1873 פופר-לינקאוס, יוסף [Joseph Popper-Lynkeus]. סנססיות של ריאליסטי;

בתחלת הספר: י. י. קבובסקי: על "פז טראושי", הקדמה מיוחדת להוצאה העברית, ע' 1—6; י. ליכטנבוים: אדם מצקביץ, מבוא, ע' 7—136. בסוף הספר: הערות ובאורים (מאת המתרגם), ע' 455—471. ההוצאה יפה. שם המקור: Adam Mickiewicz: Pan Tadeusz.

1864 מנגר, איציק. משירי המגלה. מאת איציק מאנגער. העתיק ללשון עברי: מרדכי אמת, עיטר: שרגא וויל. מרחביה. הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, חש"מ, 102, [1] ע' תמונות. 8°.

המקור: מגלה-לידער, עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 350.

1865 מנדלי מוכר ספרים. כל כתבי מנדלי מוכר ספרים. (שמונה רישומי-עט מעשה ידי יהודה ל. שורין.) (מהדורה חמישית). תלאביב, "דביר", (מאמהות בדפוס י. זילברברג), תשי"ג, XXXVIII, 474 ע' 5, לוחות פורטרטים ופקסימיל, 4°.

עם מבוא על המחבר מאת י. פייכמן, ע' VIII—XXXVIII. עיין גם ק. ס. שנה כ"ד ע' 27—28.

1866 נתן, רוברט. [Robert Nathan]. עוד אביב אחד; סיפור. תרגם מאנגלית יצחק לבנון. תלאביב, "עמית", (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 143, [1] ע' 8°. ספור מימי המשבר באה"ב בשנת 1933. שם המקור: Robert Nathan: One more spring.

1867 סמילנסקי, משה [Moshe Smeliansky]. כתבי משה סמילנסקי. כרך ו: משוט בארץ. תלאביב, "דביר", (דפוס "עתידי"), תשי"ג, 345 ע' 8°. הפרקים המוגשים כזה נכתבו במשך למעלה מייבל שנים ונדפסו בשעתם בעיתונים שונים. במשך 64 שנות חי בא"י הייתי משוטט בה שנה-שנה לאורכה ולרוחבה, בגלגל ברכיבה, בעגלה, ברכבת ובמכונית; וחמיד הייתי מעלה את רשמי טיולי על הנייר.

1868 סנקביץ, ה[נריק]. קיר ודגים; ספור מימי נירודקיסר. תרגם מפולנית ח. ש. בן-אברהם. מהדורה שלישית. תלאביב, נ. טברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג, 625, [1] ע' 8°. שם המקור: Henryk Sienkiewicz: Quo vadis.

"המערכת התירה לעצמה להשמיט... קטעים אחדים בספר, שבתרגום העברי אין להם מקום", מהדורה א' של התרגום עיין ק. ס. שנה ז' ע' 306.

תרגם ישראל דוריון. ירושלים, המתרגם, (דפוס "רונלד"), תשי"ג. 152 ע', פורטרט. 8°. מבחר סיפורים.

1874 פטאי, רפאל; צבי וולמוט. מבחר הספור הארץ-ישראלי; אנתולוגיה של הפרוזה הארצישראלית החדשה בצרוף הערכות ספרותיות... עם מבוא מאת יוסף קלוזנר. (קובץ א"ב). ירושלים, ר. מס, (מאמנות בדפוס "המערכה", 1953). 240; 262 ע' 8°.

קובץ ראשון: מהדורה ששית מתוקנת ומורחבת. קובץ שני: מהדורה רביעית מתוקנת ומורחבת. מהדורה ב' עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 24, מהדורה א' — שם שנה ט"ו ע' 275.

1875 פטון, אלן. זעקי ארץ אהובה: ספור על שמע בעזובה. תרגם אהרן אמיר. מהדורה שלישית. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "אופק"), תשי"ג. 280 ע' 8°. ("לדור").

בראש השער: אלן פטון. שם המקור: Alan Paton Cry, the beloved country. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 328.

1876 פסט, הוורד [Howard Melvin Fast]. ספארטאקוס; רומאן עברית: רות ליבנית... מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר; (תל-אביב, הדפוס החדש, 1953). 338, [1] ע', לחות'תמונות. 8°. (ספרית פועלים/כל).

בראש השער: האחד פאסט. "ראשית-הסיפור חלה בשנת 71 לפני ספירת-הגזרים".

1877 פיכמן, יעקב [Jakob Fichmann]. שירת ביאליק. (מהדורה שנייה). ירושלים, מוסד ביאליק, (בדפוס הממשלה), תשי"ג. 15, 464 ע' 8°. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 277, שם גם תאור. מהדורה זו נדפסה מאמנות.

1878 פנואלי, ש[מואל] י[שעיה]. חוליות בספרות העברית החדשה. תל-אביב, דביר, (דפוס עתיד), תשי"ג. 219 ע' 8°.

התכן: א' בשירה: מסות על ביאליק, פרישמן, ששר נחובסקי, שניאור, י. שטיינברג, שוהם, רגלטון, הלמן, למן ורבינוב. ב' בסיפור: על מגדלי מ"ס, ברוציבסקי, ברנר, בורלא, בארון, עגנון, ברש, הזו, שנברג [=שנהר]

וס. יזהר. ג' תמורה: ארץ-ישראליות. ספרות מהפכנית. קניין של שירה.

1879 פרץ, י[צחק] ל[יבוש]... חסידים מספרים. סדורה ומגה לפי המקור ע"י אשר בן ישראל. ירושלים, "קהלת", ע"י ר. מס, (דפוס "מוריה"), תשי"ג. 64 ע' 8°. = י. ל. פרץ, מחברת ג. = אוצר התלמיד, חוברת כ"א.

התכן: בין שני הרים. משנת חסידים. גלגולו של גגון. שהשמחה במעונו. שיחת חסידים. כרת.

1880 קורצויל, ברוך [Baruch Kurzweil]. מסכת הרומאן: שני מחזורי מסות, על שמואל יוסף עגנון ועל תולדות הרומאן האירופי. ירושלים ותל-אביב, שוק, (דפוס הארץ), תשי"ג. 404, [2] ע' 8°.

בראש השער: ברוך קורצויל. התכן: ש"י עגנון (ע' 5-180). — סרקים לתולדות הרומן האירופי: סירואנטס ודה-קוסטר. דמות האורח ברומאן המודרני. סטינדאל. באלזאק. גוגול. ת. מאן. ה. הסה. פי. קאפקא. הערות למושג ריאליזם. המאמרים פורסמו תחלה ב"הארץ".

1881 קישון, אפרים. שמו הולך לפניו: טראגיקומדיה ישראלית בשלוש מערכות. מוצגת על ידי "הבימה". תל-אביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 77 ע' 8°.

1882 קלוזנר, יוסף [Joseph Klausner]. היסטוריה של הספרות העברית החדשה... הוצאה שנייה, בתוספות ותיקונים מרובים. כרך ד: הספרות העברית הריאליסטית <1881-1860>. ירושלים, אחיאסף, (דפוס טורים), תשי"ד. 487 ע' 8°.

"כמי בכל הכרכים הקודמים, מילאתי גם בכרך זה כל מה שהחסרתי בו במקרה וכל מה שהעירו עליי בצדק כהסר מבקריהכרך >ביחוד מר ג. קרסל בקריית ספר שנה י"ח, תש"ב>. וכן גם תיקנתי את הלשון. את הכתיב ואת התעתיק עד כמה שהרגשתי צורך בדבר". (מהקדמה להוצאה ב').

התכן: י. ש. ריגיון. ר. מורפורגו. כת"ע שנטו אחר ת'קונים בדת. י. ה. שור. אברהם בן נחמן קרובמאל. רוסיה ויהודי-רוסיה בתקופת הספרות העברית הריאליסטית. השבועונים העבריים. מדעיהטבע בעברית. הביקורת

1888 שמאלי, אליעזר [Eliezer Smoli]. אנשי
בראשית; ספור. מהדורה שניה. תל-אביב, "מסדה",
(דפוס ש. בלאס), תשי"ג. 276, [1] ע', תמונות. 8.
מנוקד. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י' ע' 30.
הדפסה קודמת של מהדורה ב' — שם שנה כ"ה ע' 260.

1889 שמר, גדעון. אגדת נוה-איתן;
חזיון של יום טוב. נוה-איתן, 1953. [1] 22 דף. 2.
במכונת-הכפלה.

1890 שקספיר, ויליאם. סימון איש אתונה.
תרגום מאנגלית ישראל אפרת. תל-אביב, דביר, (דפוס
הארץ), תשי"ג. 133 ע', 8. = ספריית "דביר" לעמ',
סידרה ראשונה, כד.

עם הקדמה מאת המתרגם. שם המקור: William
Shakespeare: Timon of Athens.

1891 שקספיר, [ויליאם]. סונטות. עברית
ש. שלום [= שלום יוסף שפירא] (מהדורה שניה).
(תל-אביב, "דביר" בהשתתפות מוסד באליק, דפוס
אחדות, תשי"ג). [4] 154, [6] ע', 8.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 28, שם המקור:
William Shakespeare: Sonnets.

ספרות יפה יודית

1892 גראסמאן, משה. היימישע געשטאלטן; רע-
פארטאשן, פארטרעטן, דערציילונגען, מיניאטורן. תל-אביב;
(פתח-תקוה, דפוס א. בלוק), תשי"ד. 317 ע', 8.
(פען-ביכער אין ישראל). דפוס סטראטיפי.
המורות: מענטשן פון אינווער דור (בעיקר על סופרים
יהודיים שהושמדו בימי השואה). ישראל. אין די אייגענע
פיר איילן.

1893 לעוו, אברהם. היים און פעלד; לידער אין
פאעמעס. (תל-אביב), הוצאת הקבוץ המאוחד, (דפוס
"אחדות"), תשי"ג. 189, [2] ע', 8.

ספרות הנוער

1894 אומינסקי, ו. במדבריות אוסטר-
ליה; (ספורים מעות לנער) עם ציורים. תרגום [שלמה]
סקולסקי, תל-אביב, "עמית", (דפוס "הפעל המזרחי",
1953). 356, [1] ע', 8. מנוקד.

1895 אורי, יוסף. שתי שבלים וחרב;
סיפור לכני הנעורים. המבוא לבית הדפוס אהרון מגר.

העברית החדשה: א. א. קובנר. א. י. סאטנה. מ. ל.
לילינבלום. י. ל. גורדון. סיכום.
את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ס ע' 34.

1883 קליסט, הינריך פון. מיכאל קולהאס.
תרגום מן המקור הגרמני מאיר חרטינר. עם חיתוכי-עץ
מאת יעקב פינס. ירושלים, ספרי תרשיש, (דפוס גולדברג),
תשי"ג. 108, [2] ע', תמונות. 8. נדפס במהדורה
מצומצמת.

בראש השער: הינריך פון קליסט. שם המקור:
Heinrich von Kleist: Michael Kohlhaas.

1884 קתר, וילה. אנטוניה שלי; רומאן.
(תרגום ע. ארבל). תל-אביב, עם עובד, (דפוס "החברה
המאוחדת להדפסה בישראל"), תשי"ג. 231 ע', 8.
בראש השער: וילה קאתר. שם המקור: Willa
Cather: My Antonia.

1885 רבינוביץ, משה; צבי ירדני. אנתו-
לוגיה תנ"כית; מבחר היצירה העברית בשיר,
בסיפור ובאגדה על נושאים תנ"כיים. (ליקטו מ. רבינוביץ/
צ. ירדני. ערך ב. י. מיכלי). [א]: בראית העולם — מות
משה. תל-אביב, "מסדה", (דפוס "תרבות"), תשי"ד. 279
ע', לוחות-תמונות. 8.

"באנתולוגיה שלפנינו נתכוננו המסדרים להבליט את
השפעת התנ"ך על ספרותנו החדשה... אולם כדי שהחוליה
האחרונה לא תהיה מבודדת צורנו אליה, כעיסורים,
אגדות מן התלמוד המדרשים ו"ספר הישר", כדי
להרגיש את רציפות הויקה וההשפעה... באנתולוגיה
זו, המכוננת במיוחד לנוער, ניתן מבחר מיצירותנו
המקוריות... בשל ריבוי התומר היה הכרח לוותר על
תרגומים וגם על מחזות ומסות... מספרות ההשכלה
ניתן מה רק על קצה המזלג" (מההקדמה).

1886 רוזנברג, שלמה. רבי עקיבא; רומן
היסטורי. (מאייש: יצחק ספיבק). תל-אביב, "מסדה",
(רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ד. 283, [1] ע', 8.
את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 228.

1887 שורץ, שלמה י. אנשים חדשים
בהרים הגבוהים... [תל-אביב] הקיבוץ המאוחד,
(דפוס "אחדות"), תשי"ג. 186, [1] ע', תמונות. 8.
סיפור על כפר מתיישבים תימנים בהרי ירושלים.

- [תלאביב], הקיבוץ המאוחד, ("הדפוס הכללי"), תשי"ג.
167 ע' 8°.
- 1896 אמת, מרדכי, אצלנו. חרוזים: מרדכי
אמיתי, ציורים: שרגא חייל. (מרחביה), ספרית פועלים;
[תל] [אביב], דפוס "אמנים מאוחדים", תשי"ג. [24]
ע', לוחות תמונות. 24: 30.
- 1897 בליטון, איניד [Enid Blyton]. בארץ
הגמדים. תרגמה שושנה ח'יהבי. (מהדורה שנייה).
תלאביב, "יבנה", (מאמחות בדפוס לוריא. תשי"ג). 125,
[1] ע' 8°.
- ספור לילדים. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 314.
- 1898 בלע, גדעון. ספרים בשדה; י"ח
ספורי ילדים. (תלאביב, דפוס "המרכז", תשי"ג). 34
ע', ציורים. 8°.
- 1899 ברגשטיין, פניה [Fania Bergsztejn]. שיר
ידעתי; שירים לילדים. ציורים: צלה בינדר. (תל-
אביב), הקבוץ המאוחד, (דפוס "אחדות"), תשי"ד. 115,
[4] ע' 8°.
- 1900 גוטמן, נחום. בארץ לובנגולו מלך
זולו; מסע הרפתקאות באפריקה, מספר ומציר על-
ידי נחום גוטמן. (מהדורה שלישית). תלאביב, דביר,
(מאמחות בדפוס זילברברג), תשי"ג. 147 ע' 4°.
- ספור לילדים. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 222.
- 1901 הינריך, פ. צ'פלין בציד שודדים
... עברית פ. לנדר. תלאביב, מסדה, (דפוס בלאס),
תשי"ג. 121, [2] ע', ציורים. 8°.
- 1902 ורן, זייל [Jules Verne]. הארכיפלג
בלהבות; <ספור מימי מלחמתה של יון לחרותה>.
עם ציורים. תרגם ש[למה] סקולסקי. תלאביב,
"עמית", (דפוס "חן", 1953). 284, [3] ע' 8°.
- 1903 חזן, ל[וי] [Lew Chazan]. טיסה אל
הירח; ספורים לילדים. תלאביב, י. שמעוני, (דפוס
הפועל המזרחי, 1952). 85, [1] ע', תמונות. 8°.
- 1904 טולסטוי, ל[ב] [Lev Niko-
laevich Tolstoi]. ספורים. לקט והתקין לילדים
- 1905 טרון, אלברט פ[ייסון] [Albert Payson
Terhune]. הכלב לד. תרגם: דן ירון <לוסטין>.
תלאביב, "מסדה", (דפוס בלאס), תשי"ג. 202, [2] ע',
תמונות. 8°.
- 1906 לונדון, ג'ק [Jack London]. דרכו של
האדם הלבן וספורים אחרים. תרגם יצחק אבנון,
צ'ק דניס שיפריין. תלאביב, "עמית", (דפוס "תרבות"),
[תשי"ג]. 196 ע', תמונות. 8°.
- 1907 מוקרגי, דהן גופל [Dhan Gopal Mukerji].
ססגוני בארץ הג'ונגל; תרגמה שושנה ח'י
זהבי. תלאביב, "יבנה", (דפוס זילברברג, 1952). 132
ע' 8°.
- 1908 מכלל; אנציקלופדיה לנוער בסדר אלפביתי,
ערוכה בידי יצחק אבנון. כרך ג': הגירה-חתים.
תלאביב, "יבנה", (דפוס לידור, 1953). 208 ע', מסות,
תמונות. 8°.
- מוקד. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 208.
- 1909 מלו, הקטור [Hector Malot]. במשפחה:
קורות ילדה אחת. מהדורה שלישית. (תרגמה שרונה
סופרמן-בנימיני). תלאביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס
מסדה), תשי"ג. 281, [1] ע' 8°.
- 1910 סטיבנטון, רוברט לואיס [Robert Louis
Stevenson]. החץ השחור. תרגם מאנגלית יצחק
לבנון. (תלאביב), י. שמעוני, תשי"ג. 242 ע', תמונות. 8°.
- 1911 סטרנג, הרברט [Herbert Strang]. גל-
גולדי חיים; תרגם מאנגלית יצחק לבנון. הציורים:
דניס שיפריין. תלאביב, "עמית", (דפוס "חן", 1953).
150, [3] ע' 8°.
- 1912 פייכמן, יעקב. אילת העמק; ספורים.
(הציורים מאת נחום גוטמן). תלאביב, אגדת הסופרים
עליד "מסדה", (דפוס מל"ן), [תשי"ג]. 178, [2] ע' 8°.
- מוקד. ספורים לילדים.

חנוך והוראה

אדר, צ. הערכים החינוכיים של התנ"ך. עיין לעיל מס' 1675.

1922 אחוז הקבוצות והקבוצים. מחלקת החינוך. אגרת לחינוך. חמ"ה, תש"מ. 8°. תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 2 : אייר תשי"ב, 27, [1] ע', תמונות.

1923 אליצור, א[ברהם]. בעיות בחינוך ילדים ; שיחות להורים ולמחנכים... תלאביב, "ביתן הספר", (דפוס "תרבות"), תשי"ג, 105, [3] ע', 8°. הספר מבוסס בעיקרו על סידרת שיחות ששודרה ב"קול ישראל" בראשית שנת תשי"ג... התוכן שונה והורחב במידה רבה. (מההקדמה).

1924 בלום, אורי. לדרך ההוראה בביתות היסוד. שיטת הנושא המרכזי בכיתות א-ד'. מהדורה שלישית, מורחבת. תלאביב, "אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 92, [1] ע', טבלאות. 8° = ספריה פדגוגית קטנה, [4]. שם הספר במהדורות הקודמות : לשיטת ההוראה... מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 46.

1925 ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ ישראל. המרכז לחנוך. סרקי הוראה לכיתות היסוד. ג : אמנות ואמונות. תלאביב, "אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 228, [2] ע', ציורים. 8°. העורכים : מ. אביגל, א. בילס, א. בלום וא. שחורי. "בקובץ זה ניתנו רק אמנויות הדמות — האמנויות הפלסטיות — בלבד. האמנויות המספלות בקול, בתנועה בכיום וכי' תכללנה בקובץ אחר". (מההקדמה). את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 38.

1926 וילנאי, זאב [Zev Vilnay]. הסייל וערכו החינוכי. ירושלים, המחלקה לענייני הנוער והחלוץ של ההסתדרות הציונית, (דפוס מרכז), תשי"ג, 60 ע', 8° = שעלים — ספריה פדגוגית למדריכים, ז.

בסוף הספר (ע' 43-60) : תכניות לסיורים במדינת ישראל.

1927 זתר, צבי. בעיני מחנוך ; מקראה פדגוגית. מרתביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר ;

1913 פישקין, מלכה. גבורינו הקטנים ; ספורים ממלחמת-השחרור. לקטה והביאה לדפוס מלכה פישקין... תלאביב, י. שרברק, (דפוס רוהלד, תשי"ג), 165, [2] ע', תמונות. 8°. מנוקד. כולל 10 ספורים.

1914 פרגר, משה. נוף מולדתי מספר לי... מהרות ספורים... ציר אריה. תלאביב, ב. ברלוי, (דפוס "הפועל הצעיר"), [1953], 69 ע', 8°. כולל 9 ספורים לילדים.

1915 קונויצובה, ס. [S. Kuznetsova]. האויב מבצע למיקרוסקופ ; חיי לואי פסטר, (תורגם עלי ידי יהודית בן-נון). תלאביב, "מסדה" ; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג, 187, [1] ע', תמונות. 8°. מנוקד. הדפסה א' עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 193.

1916 קלס, ארנסט [Ernest Claes]. פשתוני. (תורגם מפלאמית מ. מוסלר וערך יעקב אליאב. תל-אביב, עם עובד, (דפוס "דבר", תשי"ג), 175 ע', תמונות. 8°. ספור לבני-הנוער.

1917 ריד, מין [Mayne Reid]. השבויים הלבנים. תורגם ועברו ש[למה] סקולסקי. תלאביב, "עמית", (דפוס "קדמה", 1953), 168, [4] ע', 8°. בראש השער : מין ריד. מנוקד.

1918 רכבי, מיכאל [Michael Rechavy]. מעבד ומתורגם. שבעה אחים ; אגדה רוסית. תורגם ועיבד מיכאל רכבי. תלאביב, י. צציק, (דפוס רוהלד), [תשי"ד], [18] ע', לוחות-תמונות. 8°. מנוקד, לילדים.

1919 שטינברג, יהודה [J. Steinberg]. שיחות ואגדות. (ציורים : בינה גבירן). תלאביב, י. שרברק, (דפוס רוהלד, תשי"ג), 251, [3] ע', 8°. לילדים.

1920 שניאור, ז[לקינד]. שירי ז. שניאור. כרך ד : לילדי ישראל. מהדורה ב'. (הציורים במהדורה זו מעשה ידי נחום גוסמן). תלאביב, עם עובד, (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג, 227 ע', לוחות-תמונות. 8°.

מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י' ע' 231.

1921 תלמי, אפרים. שדות ירקים ; שירים לילדים. הציורים : תרצה. תלאביב, ג. סברסקי, (דפוס "ספרי", תשי"ג, 70 ע', לוחות-תמונות. 8°.

- (ירושלים, דפוס "אחזה", 1953), 297, [2] ע' 8°.
(ספרית פועלים).
המדרות: הילד במצוקה וסבלי כבוד לאדם המתהווה.
לקראת תרבות ודעת מול רזי החיים. בנפש הילד היתודי.
מבחר של פרקי ספרות למדרות הנ"ל.
- 1928 גיב, יעקב. ללימוד התשבון בבית
הספר. 2: התרגיל. תלאביב, "אורים", המרכז לחינוך
וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 29, [1] ע' 8°.
= ספריה סדוגית קטנה, יט.
- 1929 פפוריש, יהויקים. בעיות ודרכים
בהוראת הגיאוגרפיה. תלאביב, "אורים",
מרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ד.
74, [1] ע' ציורים. 8° = ספריה סדוגית קטנה, כב.
בראש השער: י. פאפוריש.
- 1930 צוער, ש. דרכים בהוראת השב
רים הפשוטים; <ספר למורה>. (תלאביב),
הסתדרות המורים העברים בישראל, (דפוס ישראל,
תשי"ג), 120 ע', טבלאות, ציורים. 8° = (אוצר
המורה) — ספריה לעזר ולהדרכה.
- 1931 רבינוביץ, אסתר. חגים ומועדים
בחינוך; למתנבים בגן ובכיתות הנמוכות. ליקטה
וערכה אסתר רבינוביץ. תלאביב, "אורים", המרכז לחינוך
וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ד, 398 ע',
צורים, תיוב. 8°.
- "השתדלנו לכנס בספר חומר ספרותי, שיש בו כדי
לחשוף במידה מסוימת את יסודות החגים, מקורותיהם
וגם תולדות התפתחותם של אחדים מהם... צרפנו לחומר
זה פרקים מהספרות היפה ומוכרונותיהם של אנשים
בעלי שארירות, המתארים את הווי החגים בעבר הקרוב
... נאלצנו להסתפק בקטעים קצרים המתארים קו זה
או אחר של הווי החג... כדי למלא את החסר בתיאורים
ספרותיים של הווי החג ומנהגיו בעדות שונות, פנינו
לאוצר הפולקלור... הספר בנוי מדורים מדורים, מדור
לכל חג. המדור הפותח מוקדש כולו לדברי עיון בבעית
החג" (מהמבוא).
- 1932 רוזנבאום, ש. [S. Rosenbaum]. מקומם
של מדעי הטבע בחינוכו התיכוני; על משבר
של אידיאל חינוכי אחד. תלאביב, אולימפיה, (דפוס חדש),
[לערך תשי"ן], 46 ע' 8°.
- 1933 רוטנברג, חנה. חינוך ויצירה: על
דרכי העבודה בגן-הילדים. תלאביב, "אורים", המרכז
לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"), תשי"ג, 204,
[1] ע' 8°.
- כולל 22 מאמרים עם הקדמה מאת י. גיב [=הלפרין].
1934 רינהולד, חנוך (Chanoch Reinhold).
קוים לעלית הנוער כתנועה חינוכית...
ירושלים, חש"מ, תשי"א, 252, [3] ע' 8°.
תוכן הענינים ושער נוסף באנגלית.
דיסטריקט ירושלים.
- 1935 שמאלי, אליעזר (Eliezer Smoli). בדרך
לבית החינוך <מיומנו של מורה>. תלאביב,
"אורים", המרכז לחינוך וארגון עובדי, (דפוס "אחדות"),
תשי"ג, 72 ע' 8° = ספריה סדוגית קטנה, כ.
עם הקדמה מאת י. גיב [=הילפרין].
- 1936 Jerusalem, Hebrew University, Medical
School. Israel trains its doctors through the
Hebrew University—Hadassah Medical School.
(Jerusalem, typ. Goldberg's Press), [1952]. [16]
p., illus. 8°.
- שם הספר על העמוד האחרון של החוברת: בית
הספר לרפואה של האוניברסיטה העברית — הדסה.
- ספרי למוד
- 1937 אלפרין, זאב. ספר חשבון; לשנת
הלמודים הרביעית [תלאביב], עם עובדי, (התחברה
המאחדת להדפסה בישראל), תשי"א, 198, [2] ע' 8°.
על הכריכה: תשי"ג — מנוקד.
- 1938 אריאל [=ליבוביץ], ז. מ[שה] בליך;
נ. פרסקי. מקראות ישראל. (הציורים: אלי
שבע נול). ירושלים, "מסדה"; (דמת'אן, דפוס מסדה),
תשי"ג-תשי"ד, 8°.
התכן: לשנת הלמודים השנייה. תשי"ג, [4] 324 ע' —
לשנת הלמודים השלישית. תשי"ג, [1] 323, ע' — לשנת
הלמודים הרביעית. תשי"ג, 315 ע' — לשנת הלמודים
החמישית. תשי"ד, [2] 374 ע' — לשנת הלמודים הששית.
תשי"ד, 387 ע'.
- 1939 בנארי, מ[שה]. ארץ-ישראל המע
רבית. תלאביב, מ. ניומן, (דפוס שלומי), תשי"ד.
336 ע' מפות, תמונות. 8°.
- הספר נועד לכיתות הגבוהות בבית הספר היסודי.

שמות ומלות. תל-אביב, "יבנה"; (חיפה, דפוס "אות", תשי"ג), 99, [1] ע' 8°.

1946 יפה, אריה; יואל זכאי. לשוני; דקדוק לתלמיד. מאת אריה יפה ויואל זכאי [= זקהים]. מהדורה שלישית. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה, תשי"ד), 208 ע' 8°.

1947 יפמוב, אלכסיי וולדימירוביץ [Aleksii Vladimirovich Efimov]. תולדות הזמן החדש 1870-1879. תרגם דוד כנעני. (תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, דפוס סטרוד), תשי"א. 291 ע', תמונות, 2 מסות מקופלות. 8°.

"הספר במקורו נועד לתלמידי המחלקה השמינית של בתי-הספר התיכוניים בברית המועצות כדי להתאימו ללימוד היסטוריה כללית בארץ, ראיון צורך להטיל בו, אגב תרגום, אילו שינויים קלים." (מדברי ההוצאה).

1948 ישראל. משרד החנוך והתרבות. חיים ווייצמן; הנשיא הראשון של מדינת ישראל. חוברת לתלמידים ליום השנה כ"א בחשון תשי"ג, בעריכת משרד החינוך והתרבות. ירושלים, שירותי המודיעין בשיתוף "יד חיים ווייצמן" [ע"י] (המדפיס הממשלתי, דפוס גידר סלם פוסט), תשי"ד. 32 ע', פורטרטים. 8°.

החוברת כללת: ציונים בחיי ווייצמן, מדבריהם של ד. בן גוריון, י. שפרינצק ובי. דינור על ח. ו. קטעים מנאומו של ח. ו. בפני ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית באור תשי"ג.

1949 לדיונסקי, יצחק. גיאומטריה... חלק I-II. ירושלים, (המכירה הראשית: בימ"ס "עבר", דפוס "גשר"), תשי"ג. 8°.

התוכן: חלק I: גיאומטריה המישור. מהדורה אחת עשרה. VI, 168 ע'. אושר ע"י מחלקת החנוך של כנסת ישראל כספר למוד בבתי-הספר התיכוניים. חלק II: גיאומטריה המרחב. מהדורה חמישית. 80 ע'.

1950 ספיבק, יצחק; משה אבידור. עם יש-ראל בארצו ובנוכח; ספר למוד לשנת הלימודים הששית. מהדורה חדשה (מתקנת ומנקדת). חלק א: תקופת בית ראשון ובית שני. ספר א: מימי האכזות עד שלטון החשמונאים. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ד. 127, [1] ע', מסות, תמונות. 8°.

1940 בן-עזרה, דניאל; ל[אה] גרונן; פ. זומר. שבילים בסבע; ספר ללמודי הסבע בבית הספר העממי... [א-ג]. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ד. 8°.

התכן: [א]: לשנת הלימודים הששית. מהדורה חמישית מתוקנת ומורחבת בהתאם לתכנית משרד החנוך ללמוד הסבע. 295 ע'. ע' [283]-295: מלון. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 96.

[ב]: לשנת הלימודים השביעית. מהדורה חדשה ומורחבת. 270, [1] ע'. ע' [263]-271: מלון. [ג]: לשנת הלימודים השמינית. 228 ע'.

1941 ברנשטיין, ב[רוך]. ניר; ספר קריאה... (א-ד). 3 כרכים. (תל-אביב, "עם עובד", דפוס "אופק"), תשי"ג. תמונות. 8° ("מסלות").

התכן: (א/ב): לשנת הלימודים השניה. חלק א (מהדורה חמישית). — ב (מהדורה רביעית). 216, 219, [1] ע'. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 150, מהד' ב' שם שנה כ"ח ע' 144. — (ג): לשנת הלימודים השלישית. חלק א (מהד' שלישית). 412 ע'. — (ד): לשנת הלימודים הרביעית. מהדורה שניה. 347, [5] ע'.

1942 בר-קמא, חיים. הקצרות העברית לפי שיטת גרג הפשוטה. מאת חיים בר-קמא (קמפינסקי). (חיפה, "אולפן גרג", דפוס הורניק, 1952). 150, [1] ע'. 8°.

1943 הלוי, א[לימלך] א. נביאים אחרונים לבית-הספר לספר עזר מתודי למורה. ספר א' ובי. 2 כרכים. (תל-אביב, "עם עובד", תשי"ג). 8° (מסלות); מחלקה לספרי למוד וחנוך בשיתוף המרכז לחנוך.

התכן: ספר א': ירמיהו. דפוס "הפועל-הצעיר", תשי"ג. 227, [1] ע'. על הכריכה: תשי"ג. ספר ב': ישעיהו. דפוס "יהלום", תשי"ב. 126, [2] ע'.

1944 ולק, יוסף. צא ולמד; ספר למוד השפה העברית. ירושלים, המדור הדתי במחלקה לענייני החינוך והחלוצים של ההסתדרות הציונית, (דפוס מרכז), תשי"ד. 162, [1] ע', תמונות. 8°.

1945 זיגלמן, יצחק. דקדוק עברי חדש... בצירוף תרגילים ורשימת שמות להוראת הגטיה. חלק א:

- 1951 פינסוד, ישעיה יצחק. טריגונומטריה
שימושית, לבתי ספר מקצועיים ולשעורי ערב להשי-
תלמות מקצועיות. מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת.
ירושלים, "קריית-ספר", (דפוס טורים, 1953), 88 ע',
ציורים. 8°. בראש השער: י. פינסוד.
- 1952 קיפניס, לוין [Levin Kipnis]; ימימה
טשרנוביץ. גן-גני; ספר לאם ולילד, ערוך ומלקט
בידי לוין קיפניס וימימה טשרנוביץ. מציר בידי איזה.
(מהדורה שלש-עשרה מחדשת) (א) תל-אביב, נ. טברסקי.
(דפוס "ספר"), תשי"ג, 160, [3] ע', תמונות, תיפוס. 8°.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 116.
- 1953 קלעי, [שרגא] פ[יבל]; [זבולן] טוכמן.
לוחות לוגריתמים ופונקציות טריגונומטריות.
ירושלים, "עבר", (דפוס "הספר"), תשי"ב, [2], 30 ע', 8°.
השער גם באנגלית.
- 1954 שטרנברג, יהושע. למד לכתוב במכור
נת כתיבה עברית; שיטה עיונית... ירושלים, עבר,
(דפוס "רוג'ר", תשי"ד-1953), 96 ע', תמונות. 8°.
- 1955 שיפמן, דוד. אמריקה; ספר למוד לכת-
בת הארץ. תל-אביב, "יבנה", (דפוס י. זילברברג,
תשי"ג), 239, [1] ע', מפות, תמונות. 8°. מנוקד.
- 1956 שיפמן, דוד; צבי אריאלי. נתיבות
המקרא; חוברת [מנוקדת] לעבודה ולחזרה... [א-ו].
תל-אביב, "יבנה", (דפוס לוריא, תשי"ג), מפות, תמונות. 8°.
התקן: [א]: יהושע, 56 ע', [ב]: שופטים, 64 ע',
[ג]: שמואל א', 88 ע', [ד]: שמואל ב', 64 ע', [ה]:
מלכים א', 88 ע', [ו]: מלכים ב', (תשי"ד), 96 ע'.
- 1957 תלמוד בבלי לקוטים. ראשי פרקים
בתלמוד; ספר ראשית למודי התלמוד בבליהספר
התיכוניים ובכתות העליונות של בתי-הספר העממיים.
מסודר ומתוקן בידי יצחק [לניב] ברוך. מהדורה
שנייה. ירושלים, ר. מס, (דפוס חיים, 1953), VIII, 191
ע', 8°.
- "תכליתי של הספר הוא לשמש "מבוא התלמוד"
להקנות לתלמידים ראשית דעת הספרות התלמודית לפי
שעורה וגבולותיה של תבנית הלימודים שבבית"ס. עיקרו
אגדה ומיעוט הלבנה".
- 1958 קאמינער, משולם. ... יורישע געשיכטע
לויס דער תורה. בעארבייט פון די ערשטע תורה-קחעלען
... בעארבייט און רעדאגירט דורך: משולם קאמינער.
חלק ו': די לעצטע יהודה-מלכים און דער חורבן פון
ערשטען בית-המקדש (פון יאשיה מלך יהודה ביז גלות
בבל). ירושלים - קליבלנד - ניו-יורק, ספער, "חמ"ש,
תשי"ה, 79 ע', 8°. גרפס בישראל.
עיין גם ק. ס. שנה ד' ע' 122.
- 1959 Blumenthal, Pinhas; Haim Shachter.
First steps in English grammar. Jerusalem,
Achiasaf Ltd., (דפוס "הספר"), 181 p., 1 l. 8°.
- הקדמה ושער נוסף בעברית: צעדים ראשונים
בדקדוק האנגלי מאת חיים שכטר ופנחס בלומנ-
טל. הספר נועד לכתות ח' יסודית וה-' תיכוניות.
- 1960 Kapliwatzky, Jochanan. Arabic; lan-
guage and grammar. 3rd ed. Pt. 2. Jerusalem,
R. Mass, (typ. Hamarv [!]), 1953. 151 p. 8°.
שער נוסף בערבית. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ט
ע' 165.
- 1961 غوثشتاين, موشيه. تعلم اللغة
العبرية، למד עברית بقلم موشيه غوثشتاين
מאת משה גוטשטיין واشترك شاول برحيم
בהשתתפות שאול ברחיים. תל-אביב, מ. גיומן, (1950).
ס [15=] 107, [1] ע', 8°.
- ספרי מדע כלליים
- 1962 אבישר, איתן. אלפים וחמש מאות
שנות טקטיקה. מהדורה שנייה, מעובד מחדש ומוש-
לם. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג.
419, [9] ע', מפות, ציורים. 8°. בראש השער: אלוף
איתן אבישר (זי. פון-פרידמן).
ביבליוגרפיה: ע' [426-428].
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ"א ע' 25 מס' 125.
- 1963 אורן, אלחנן. ילקוט גייסות מוססים.
לקט ותרגום אלחנן אורן. (תל-אביב), "מערכות", (דפוס
"ספר", תשי"ג), xv, [1] 9-215, [2] ע', מפות, תמונות.
8°. (סדרת "ילקושים").

- 1964 איבן, דוד. תולדות ארטורו טוסקאניני (מאנגלית: אריה ענבי). תל-אביב, "גזית", (דפוס "עתיד", תשי"ד, 115, 3] ע' 8°.
- בראש השער: דויד איבאן, שם המקור: David Even: The story of Arturo Toscanini על יחסו של טוסקניני לנאציזם ולרדיפות פוליטיות ועל נצחונו על התזמורת האיטלקית בזמן הקמתה, עיין ע' 94—99.
- 1965 איזנשטט, שמואל (Samuel Eisenstadt). המשפט הרומאי; תולדותיו ותורתו, מאת שמואל איזנשטט... תל-אביב, המשפט, (דפוס אפק, תשי"ד, 1953), 319 ע', טבלאות, פקסימיל, 8°. (בית הספר הגבוה למשפט ולכלכלה בתל-אביב, מחזור ספרי מדע ולימוד, שער נוסף באנגלית.
- "הספר נועד לאנשי המשפט ולמשכילים לשם השלמת משנתם במשפט רומי והסדרה. ביחוד הוא מיועד בתור קורס אקדמי לסטודנטים של הפאקולטאות המשפטיות — בשעת חיבורו שחיתי לנגד עיני את השינויים והתמורות אשר חלו במחקר המשפט הרומי ובהוראתו ביובל השנים האחרון, מאז חזל לשמש משפט נודע. הבאתי בחשבון את הישגי חקירתה העקריים של האסכולה ההיסטורית ודלגתי על דעות משוערות שלא נתאמתו... נקטתי בדרך ההסבר ההיסטורית והחברתית, ושילבתי את פעולת החקיקה, המינהל והשפיטה ברומי עם המאורעות המכריעים בחיי התברה והמדינה הרומאית של אותו זמן. ראיתי את השתלשלות המושגים ואת התפתחות המוסדות המשפטיים כתוצאה מתחייבת מציאות מתנאי הכלכלה הרומאית, מן הניגודים המעמדיים... ומן המשברים התכופים שעברו עליו עקב התפשטותה של האימפריה הרומאית... יש שהגדרתי את המושגים בסגנון קרוב לסגנונם של המקורות המשפטיים העבריים, כדי לרמוז למעיין בר אורייני על הצורך ללמוד סמוכים בין המשפט הרומאי ובין משפטנו ההיסטורי אנו... שמתני אל לבי, כי ספר עברי ראשון בתולדות המשפט הרומאי ובתורתו אינו רשאי לעבור בשתיקה על נקודות ההקבלה היסודיות ועל השפעת הגומלין, שהיתה קיימת בין המשפט הרומאי והמשפט העברי". (מההקדמה).
- 1966 איכהורן, א[וגוסט]. נוער עזוב; הפסיכואנליזה בטיפול החינוכי-סוציאלי. עשר הרצאות דברי פתיחה מאת דיגמונד פרויד, עברית ד. אידלסון. (ערוך בידי מנחם ברכיהו). ירושלים, "עבר", (דפוס "גשר"),
- [תשי"ג]. 191 ע' 1 דף מקופל, 8°. שם המקור: August Aichhorn: Verwahrloste Jugend.
- 1967 איצקוביץ, יעקב. בוסניקה; בצורה נסויים ותצפיות... בעריכת י. אביזהר, מהדורה שנייה, מחוקקת ומשוכללת. חלק א—ב, ירושלים, מס, (דפוס ר. ח. הכהן, 1953), 108 ע', תמונות: [2], 109—217 ע', תמונות, 8°. = ספרית דני למדע סופרלי, ספר 17, 22.
- חלק ב': חיפה, דפוס "אות", ח' א', ע' [104]—108 וחלק ב', ע' 213—217: מלון הצמחים, עברית—רומית—גרמנית—אנגלית. — מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י"ז ע' 134 ושנה י"ח ע' 319.
- 1968 אלוני, אמנון. גרפולוגיה; תורת הכתב ואופי האדם. ירושלים, ר. מס, (דפוס ר. ח. הכהן), תשי"ג, 187 ע', פקסימילים, 8°. = ספרית דני למדע סופרלי, ספר 41.
- "הספר ישמש עזר לאלה שיעיניו בו בכבוד ראש ומקור להתפתחות נוספת, לאו דוקא לאנשי צבור בלבד. גם אנשי מסחר, עסקנים, פקידים, סטודנטים ופסיכוסכנאים יפיקו תועלת ממנו, ומבחינה זו של יחסים חברתיים ומקצועיים (בעיקר) נכתב הספר, ולא מבחינה רפואית. הספר נכתב בצורה הדרכתית המשתלבת בהדרגות... (מההקדמה).
- 1969 אמדו, ז'ורז'ה. לואיס קארלוס פרסטס אביר התקות (עברית: אמיר גלבוט), מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953), 255, [1] ע', פורטרטים, 8°. (ספרית הפועלים/מדע לכל), שם המקור: Jorge Amado: Vida de Luis Carlos Prestes, o cavaleiro da esperança.
- 1970 אנציקלופדיה קטנה של חיות למיניהן. יותר מחמש מאות תמונות של חיות מלוח הסבר. תל-אביב, "סיני", (דפוס הפועל המזרחי), [תשי"ג], 63 ע', תמונות, 8°. מנוקד.
- 1971 באולי, אגטה ה. [Agatha H. Bowley]. הפסיכולוגיה של הילדות, לאור התורות החדשות. מאת אגטה ה. באולי. (תרגום מ. באר/ערך מ. ברכיהו). ירושלים, "עבר", (דפוס "גשר"), [תשי"ג], 127, [1] ע', 8°.

1976 ברגסון, הנרי מחשבה ותנועה:
מסות והרצאות (תרגום מצרפתית יעקב לוי), ירושלים,
מוסד ביאליק עליזי "מסדה", (דפוס גירוסלם פוסט,
1953), 170 ע' 8°. "לגבולם" כנוס יצירותיהם של
יהודים בלשונות נכר בעריכת ש[מואל] קרלמן). שם המקור:
Henri Bergson: La pensée et le mouvant.

1977 ברזילי, י. השביל השלישי בפילוסוֹפיה.
סופיה. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר,
(דפוס השומר הצעיר, 1953), 224 ע' 8°. (ספרית
פועלים/מדע לכל).
"הספר אינו אלא מעין חלק של תוכנית מקיפה יותר,
מחקר "על השביל השלישי... כוונתי לספר שיאה
חובק את "השביל השלישי" כולו — האיראצינאליזם
והאקזיסטנציאליזם על זרמיהם וגזניהם השונים... בספרי
זה אני עומד בעיקר על האקזיסטנציאליזם ועל הזרמים
שהבשירו לו בסיס". (מההקדמה).

1978 ברנדשטטר, מרגוט [קלזונר] Margot
[Brandstätter Klausner]. מקורות הראמה;
תרגום: א[בניגורן] המאירי עריכת: נ[תן] אגמון <ביס
טריצקי> ספר א: תקופת יחן, תלאביב, "מסדה";
(רמתגן, דפוס מסדה), תשי"ד, 234, [1] ע' לוחות
תמונות. 8°. = ספרית לתיאטרון, 2.

בראש השער: מארגוט קלאוזנר-ברנדשטטר.
"... שלושה דברים יתוארו אפוא בזה: הראמות
היווניות הגדולות; תפיסת עומקה הפסיכולוגי של
הראמה כמות-שיא; הראמות הקדומות ביותר של
תרבויות ים-התיכון כמפתח להבנת התרבויות ההן עצמן,
וכן מתוך השוואה, גם כציוני-דרך יסודיים לראמות
שבספרות העולמית". (מההקדמה).

1979 גוך, וינסנט ון [Vincent van-Gogh].
פינצנט פן-גוג, בצירוף 27 ציורים, מהם 4
ציורי-צבע, תרגום מגרמנית י. קור. תלאביב, "סיני",
(דפוס בלומנטל, 1953), 48 ע' 8°. (ספרית דע את
האמנות).
"המבוא והבאורים מאלכסנדר דורנר, יגוין על סך
גוג' [ע' 13—19] מתוך "צינוס".

1980 גורדון, שאול [Saul Gordon]. לקסיקון
פוליטי... בצירוף מסות ומפתח השמות והעניינים.
מהדורה שניה מתוקנת עם מלואים <עד יוני 1953>.

1972 בורנט, ק[ונסטנס] ב[יול]. בן הסנדלר:
חיי הנס כריסטין אנדרסן. עיבוד ותרגום מאנגלית
מ[שה] בן-אליעזר. (מהדורה חדשה). תלאביב, עם עובד,
(דפוס סטודיו), תשי"ג, 260 ע', לוח-פורטרט, תמונות. 8°.
שם המקור: Mrs. Constance Buel Burnett:
Shoemaker's son; the life of H. Ch. Andersen.
מהדורה א' עיין ק. סי. שנה כ"ב ע' 7.

1973 בם, יעקב. אגודות האחים המוס-
למיים במצרים <סיכום עד אביב 1952> [מאת]
יעקב בם. [תלאביב], משרד החוק, מחלקת החקר, מוזר
החקר הערבי (ע. ד. מ. 8), 1952, 40 ע' 8°.
= חברה ומדינה במזרח-התיכון, ב.
נדפס מקודם ב"המזרח החדש". החוברת סוקרת את
תולדות תנועת "האחים המוסלמיים" במצרים.

1974 בר, מכס. היסטוריה כללית של
הסוציאליזם והמאבקים הסוציאליים. תרגום ח. ש.
בן-אברהם. (עריכת מדעית — מ. דורמן). תלאביב,
הקיבוץ המאוחד, (דפוס "ליגוסיס"), תשי"ג, 463 ע' 8°.
בראש השער: מאכס בר. שם המקור: Max
Beer: Allgemeine Geschichte des Sozialismus
und der sozialen Kämpfe.

1975 ברגמן, שמואל הוגו [Samuel Hugo
Bergmann]. מבוא לתורת ההגיון; המדע
העיוני של הקסר. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס מרכז),
תשי"ג, [10], 466 ע' 8°.

"התפתחות הסכניקה של ההיגיון הביאה לידי הפרדה
תמותה בין שני הזרמים שבתורת ההגיון, בין הזרם
הפילוסופי לבין הזרם המאטימאטי-הסמלי... ייתכן שתהיה
זו זכותה של תרבותנו העברית הפתוחה להשפעה של
תרבויות רבות, שהיא תביא לידי סינטיסה של זרמים
רוחניים שונים. על כל פנים השתדלתי בספרי
להתרחק מחז"צדדיות, וביקשתי... לאחד את שני הצדדים
שבהתפתחות מדע הלוגיקה. לא נתכונתי לעשות ספרי זה
ספר-לימוד, אבל נראה לי, שהספר יש בו להועיל למי
שרוצה ללמוד וללמד... השתדלתי עד כמה שהשיגה ידי
לערוך כאן וכאן השחזאות אל הלוגיקה התלמודית. חובה
על המחקר העברי לעסוק בתאוריה של תורת ההיגיון
שבתלמוד ובבחינתה לאור הלוגיקה החדשה... כמה
פרקים של הספר נדפסו תחילה ברבעון הפילוסופי
עיוני". (מההקדמה).

- ירושלים, רי. מס, (מאמחות בדפוס „המערב“), תשי״ג.
311 ע׳. 8° = ספרית דני למדע פוטולרי, ספר 38.
מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ״ז ע' 317, שם גם ציון.
- 1981 גרדנוויץ, פ[טר] [Peter Gradenwitz].
המוסיקה הקאמרית; תולדות המוסיקה הביתית
והקאמרית ומדריך למאזן... תל-אביב, „מסדה“; (רמת-גן,
דפוס מסדה), תשי״ג. 468, [2] ע' תמונות, תיפס. 8°.
התכן: מעולם הסימפוניה אל המוסיקה הקאמרית.
סוגי המוסיקה הקאמרית, תולדותיהם וספרותם. האונת-
מוסיקה וקריאת-מוסיקה. המוסיקה הקאמרית. רשימת
מונחים (ע' 457—458). רשימת קומפוזיטורים.
- 1982 הימנס, ג'י. ס. ס. תורת, פגז ורקיסה;
טרקים בבליסטיקה. תרגם ד. ביחובסקי. [תל-אביב],
„מערכות“, חש״מ, (תשי״ג), [4], 143 ע' ציורים. 8°.
= סדרת כלי קרב ופעלם, מס' 3.
J. C. S. Hymans: Guns, shells, and rockets; a simple guide to ballistics.
- 1983 הלדן, ג'ון בורדון סנדרסון. המדע בחיי
יום יום. תירגמה ועיבדה דבורה אלון-סרגי. מהדורה
שנייה. תל-אביב, עם עובד, (דפוס „עתיד“), תשי״ג. 238,
[2] ע' תמונות. 8°.
- בראש השער: ג'י. ב. ס. הולדן, שם המקור:
John Burdon Sanderson Haldane: Science
and every-day life.
- מהדורה א' עיין ק. ס. שנה כ״ד ע' 100, שם גם
ציון ותכן.
- 1984 הרניק, אפרים. מחקר באמצעות
קרני X על הקשר בין טרמוכרומיות וצפיפות-יתר
פנים-מולקולרית בשורת הביאנדרון... מאת אפרים הרניק.
ירושלים, תשי״ג. [3], 6, 3, [2] דף. 4°.
- במכונת-הכפלה, נוסף סיכום ושער באנגלית: The
investigation by means of X-rays of the
relation between thermochromism and intra-
molecular over-crowding in the bianthrone
series... by Ephraim Harnik. Jerusalem,
1952. Summary of diss. Jerusalem.
- קיצור דיסרטציה, ירושלים.
- 1985 וויסלבסקי, צבי [אריה] [Z. Woyslawski].
במזל מאדים; לסוציולוגיה של המלחמה ושל
חזיתת תל-אביב, נ. טברסקי, (דפוס „ספר“), תשי״ג.
254, [1] ע' 8°.
- התכן: התולדות שלא מעין הסיבות: מבוא הפרלמנט
הבריטי. מעלכונה של אומה (צרפת). עולם חדש (אח״ב).
מעוטי עמים. האימפריאליזמוס בגדולתו. קיסרות מאנסה
של גיאוגרפיה (רוסיה). קיסרות לאנסה של האינטליגנציה
(כנ״ל). גסיסתו של רעיון (השלום). — על החירות
שנגנוה: בין חרבות עולם. על תשואותיו של הליברליס-
מוס. לעקרו נופל. קימומה של אירופה ובית ישראל.
אירופה בנצחונה ובכשלונה. ערובו של עולם. על
החירות שנגנוה.
- 1986 הועידה הכלכלית הבינלאומית במוסקבה
3—10 באפריל 1952. [תל-אביב, חש״מ, תשי״ב], 40
ע' תמונות. 8°.
- 1987 זיד, שרל; שרל ריסט. תולדות
המשנות הכלכליות. תירגם מאסר [אטינגר].
כרך ב. מן האסכולה ההיסטורית עד ג'ון מינרד קיינס.
תל-אביב, עם עובד, (דפוס „הילום“), תשי״ב. [357]—
742, [1] ע' 8° (דעת).
- בראש השער: שרל זיד ושרל ריסט. שם המקור:
Charles Gide et Charles Rist: Histoire des
doctrines économiques.
- התכן: ד': הפורשים: האסכולה ההיסטורית. הסוצי-
אליזם הממלכתי. המרכסיוס. תורות שהושרשו מן
הנצרות. ה': התחדשות המשנות במוצאי המאה הי״ט
ופריחת המשנות הסוציאליות: ההגיוניזם. תורת המלוג
ושימושיה. הסולידריסטים. האנרכיסטים. ו': בכורה
לבעיות היצור והחליפין אחרי המלחמה העולמית הרא-
שונה: בדק כללי בתורת החילופין הבינלאומיים. המח-
לוקת בין תורות המשברים. סיום. מפתח. מלים חדשות
ומחודשות המצויות בספר, ע' 739—742. — את הקודם
עיין ק. ס. שנה כ״ח ע' 47.
- 1988 טלפיר, גבריאל. אמנות בראשית.
תל-אביב, גויה, (דפוס הארץ), תשי״ב. 60 ע' 60 לוחות-
תמונות, ציורים. 4°.
- 1989 טרלה, א[בנגן] [E. Tarle]. נאפוליאון
ותקופתו. עברית אמיר גלבוני. מרחביה, הקיבוץ

- הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953).
400 ע', פורטרט, משה מקופלת. 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל).
- התרגום העברי הוכן לפי המהדורה הפולנית משנת 1946... עריכת התרגום נעשתה לפי מהדורה מקורית רוסית משנת 1942.
- 1990 יפה, א. ב. (A. B. Joffe). צ'ארלי צ'אפלין: חייו ויצירתו. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר-הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953). 213, [2] ע', לוחות-תמונות. 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל). בסוף הספר 30 תמונות מסרטי צ'אפלין, מ"פרנסה", 1914, עד "אורות במה", 1952.
- ספר זה הוא נסיון ראשון בספרותנו להתחקות על סודו של צ'אפלין, עמדותיו על צדדים שונים בחייו וביצירתו על-מנת לגלות את כוחה-המשיכה של אישיותו. (מההקדמה).
- 1991 לון, הנדריק וילם ואן. חיי רמברנדט ואן רין, (תרגום, בחירת התמונות ועריכתן גבריאל סלפיר). תל-אביב, גויה, חש"מ, 1953. 206, [1] ע', לוחות-תמונות. 8°.
- הסכמת לפי הוצאת חש"מ, עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 209. שם המקור: Hendrik Willem van Loon. The life and times of Rembrandt.
- 1992 ליבוביץ, י[שעיהו] [Jesaias Leibowitz]. היסודות הפסיכולוגיים של תהליכים פסיכיים: הוצאת... באוניברסיטה העברית, קיץ תשי"ב-חורף תשי"ג. גרשמו והובאו לדפוס ברשות המתבר על ידי תלמידיו. ירושלים, 1953. [1] ע' 59, ציורים. 2°.
- במכונת-הכפלה.
- 1993 ליפשיץ, יחזקאל. מחקרים בשטח הסולימריזציה של חומצות אמינו... ירושלים תשי"ג. [4], 58, [5] דף. 2°. במכונת-הכפלה.
- דיסרטציה, ירושלים, תשי"ג. נוספו תכן, סיכום ושער באנגלית: Researches on the polymerisation of amino acids..by Yechezkel Liwischitz, Jerusalem, 1952. Diss. Jerusalem.
- 1994 מוסקונה, אהרן. בדיקות אנטומיות והיסטולוגיות של הפנקריאס ושל רקמת איי Langerhans
- בנושאים ובלטאות. ירושלים, [תשי"ז]. [5], 4, [1], 3, 3, [2] דף. 4°. תקציר דיסרטציה, ירושלים, תשי"ז.
- נוספו סיכום ושער באנגלית: Studies on the anatomy and the histology of the pancreas in snakes and lizards.. by Aron Moscona. Jerusalem, 1950. Summary of diss. Jerusalem.
- במכונת-הכפלה.
- 1995 מיבר, אלכסנדרה (פוליקוב). השפעת חמרי עיכוב על מערכות אנזימטיות צמחיות... מאת אלכסנדרה פוליקוב-מיבר, חמ"ד, [תשי"ב]. [3], 18, וו, [3] דף. 4°. דיסרטציה, ירושלים, תשי"ב.
- תכן, סיכום ושער גם באנגלית: Germination inhibitors and plant enzyme systems.. by Alexandra Poljakoff-Mayer. Jerusalem, 1952. Diss. Jerusalem.
- 1996 מרכס, קרל; פרידריך אנגלס. מהפכת שנת 1848. (מבחר מ"גויה ריינישה צייטונג". עברית מ. חלמיש). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953). 351, [1] ע', פקסימיל. 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל).
- בראש השער: קארל מארקס, פרידריך אנגלס. שם המקור: Karl Marx; Friedrich Engels: Die Revolution von 1848.
- התכן: ס. אלבין: פתח דבר. ס. אנגלס: מארקס ומ"גויה ריינישה צייטונג". ק. מארקס: מהפכת שנת 1848. מארקס-אנגלס: אגרות ונאומים. הארות, ביאורים ומפר תחת.
- 1997 סוינטון, א[רנסט] ד[גולפ]. הגנת מע" ברות-סתים. פרקילקח בהגנת-שדה למוצבים נידחים (שתועלתם בצדם גם למלחמה-המחר). מאת א. ד. סוינטון (הוא חלם). [תל-אביב], "מערכות", (בית הדפוס הצבאי מס' 665, תשי"ב). 68 ע', מפות. 8°.
- עם רשימה על המתבר וספרו מאת ההוצאה. שם המקור: E. D. Swinton: The defence of duffer's drift.
- 1998 סטלין, יוסף ויסריינוביץ [Iosif Visario novich Stalin]. כתבים עיוניים. (עברית חנה הוכברג). מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953). 319, [1] ע', לוח-פורטרט. 8°.

2003 פסיכולוגיה של גיל הנעורים ; קובץ. עברית : שמואל גולן. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר ; [תל] א[נכי], "הדפוס החדש", 1953. 300, [2] ע' 8°. (ספרית פועלים / השכלה וחינוך). "הקיבוץ הוא צמח תוך כדי עבודת עם קבוצת תלמידים במסמנאר-הקיבוצים, שהכשירו עצמם להוראה וחינוך במסדות-ההמשך בתנועה הקיבוצית". (מתוך מבוא המתרגם).

התכן : א. שפראגר : נסיון אפיונו הפסיכולוגי של גיל הנעורים. י. ברנפלד : על צורה טיפוסית אחת של ההתבגרות הגברית. הנ"ל : על הפורטרס הגברי הפשוט. א. פרויד : האני והסתמי בתקופת הפורטרס. ק. מאנהיים : הפונקציה הסוציולוגית של הנוער בחברה. ס. לאנדס : בחורות ונעורים. ר. בנדיקט : בעיות הפורטרס. ק. יאנג : כמה בעיות של גיל ההתבגרות והבגרות. ס. באלי : הפורבלימה הפסיכולוגית של גיל ההתבגרות. ש. גולן : לדמותו של הנוער שלנו (ע' 245—300).

2004 פריאר, גרשם קורט [Gerschom Kurt Freyer]. האמנות, התהוותה והתפתחותה... תירגם מכתב היד <בגרמנית> ש. בר חנה. כרך א. מרחביה, הקיבוץ הארצי השומר הצעיר, (דפוס השומר הצעיר, 1953. 390, [2] ע' 8°. (ספרית פועלים / מדע לכל).

בראש השער : גרשם ק. פרייער. קודם שער מקוצר. "הספר הוא נסיון לבנות תורה מדעית של האמנות החזותית על יסודות המאקסימים... הכרך הזה עוסק בכעיות הכלליות של התאוריה המאקסימית באמנות" (מההקדמה). המדורות : מבוא. מבנה תבונה. התודעה. התכרית. האמנות כאידיאלוגיה. האמן. השפעת האמנות.

2005 פרנקל, אברהם [Abraham Adolph Fraenkel]. מבוא למתימטיקה ; בעיות ושיטות מן המתמטיקה החזושה, מאת אברהם הלוי פרנקל. כרך ב : האינסוף והמרחב. חטיבה א : תורת הקבוצות. ירושלים, הוצאת ספרים על שם י. ל. מאנגס, האוניברסיטה העברית והוצאת מסדה, (דפוס "הספר"), תשי"ד. וא, 151, [1] ע' 8°. את הקודם עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 161, שם גם ציון.

2006 צ'פמן, ו[יליאם] א[רתור] ג['מס]. הסכינולוגיה של המתכנת. עברית : בנימין רבינו

(ספרית פועלים/מענית). בראש השער : י. ו. סטאלין. התכן : אנארכיזם או סוציאליזם ? על המאטריאליזם הדיאלקטי וההיסטורי. על תפקידה הפוליטיים של האר גיברסיטה לעמדה המזרחית. לשאלה הלאומית ביוגוסלאביה. על סין. השאלה הלאומית והלניניזם. על הסטיות בשאלה הלאומית. על סטיות לצד הלאומנות. על המאקסיזם במדע הלשון (תורגם בידי נ. רבן). השאלות הכלכליות של הסוציאליזם בסט"ר (תורגם בידי י. יסעור).

1999 סטניסלבסקי, ק[ונסטנטין] ס[רגייביץ]. חיי באמנות. (תרגם מרוסית — י. סערונג). תל-אביב, "מסדה", (דפוס "עתיד"), תשי"ד. 240 ע', פורטרס. 8°. = ספרית לתאסרון, 3.

שם המקור : Константин Сергеевич Станиславский : Моя жизнь и искусство. המחבר מגדולי השחקנים ברוסיה ממיסדי "התיאטרון האמנותי" ומנהלו. תמך הרבה ב"הבימה" מהוסדה עד עזבה את רוסיה.

2000 פורל, אוגוסט. השאלה המינית, מאת אבגוסט פורל... תרגם א. כרינתו [= אהרן אברהם קבק]. חלק א—ג. תל-אביב, "מצפה", (דפוס "אחדות" וסטרו), תרצ"ה—תש"ו. 192 ; [196]—369 ; [371]—534 ע', 8°. שם המקור : August Forel : Die sexuelle Frage. רק חלק א' : דפוס "אחדות", תרצ"ה.

2001 פישר, לואיס. יוסף סטאלין ; חייו ומותו. עברית : ש. אורי. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג. 247, [1] ע' 8°. שם המקור : Louis Fisher : Stalin.

2002 פסטלוצי, (יוהן הינריך). משנת פס-טאלוצי ; מבחר מקורות. התקן לדפוס פירש והוסיף מבוא עקיבא א[רנסט] סימון. (תרגום המקורות מגרמנית חיים איזאק). ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גידולם פוסט), תשי"ג. 418, 95, [1] ע', לוח-פורטרס. 8°. (ספרי מופת מספרות העולם בעריכתו הכללית של מ. בובר).

התכן : ע. א. סימון : הקדמה. מבוא ; פסטלוצי, חייו ודמותו : חזיונות-יסודי. בדרך ההגשמה העצמית. על ה"גויהוף". הסופר בעל כורחו. בעל התוכרים. פעולה מדינית. משלים וחזיונות. נפתוליאלוהים. צער גידולי. הבן. מעסקנות מדינית אל יצירה תוכנית. על "המיתודה". פורעניות ומקורן. ירידה צורך עליה. — האיש ומפעל חייו. משורר העם. הפילוסוף. מתקן החברה והחינוך. דרכי החינוך. חווה העתיד.

הספר הוא מונוגרפיה מתוך מחזור ספרים על "אנשי הרנסאנס", את הקודם בשורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 34.

2011 שפירא, יעקב סלון. עולם על פרשת דרכים: גניחות מיני, היסטוריה חברתית וכלכלית של המאה העשרים > מאת י. סאלון שאפיר... תרגם מאנגלית ב. נאדל [= אורן]. ירושלים, אחיאסף, (דפוס טורים, 1953), 304 ע' / ע' 8. שם המקור: J. Salwyn. Schapiro: The world in crisis.

שאר דפוס ישראל

2012 אברמוביץ, י[וסף]; מי בניהו; ע. גיל; ר. פגון, חזק! : ספר הבריות והברכות הגוף. מהדורה שניה. תל-אביב, "עם עובד", (דפוס "גוטנברג"), תשי"ג, 16, 403 ע' / ע' תמונות 8. התכן: אורח-חיים. תולדות החינוך הגופני. יסודות החינוך ההתעמלותי. משחקים. אתלטיקה קלה. הרמת משקלות. האופנים. פנים אל פנים. על פני גלים. כשדה ובמתנה. משחק השחמט. בארצנו (ע' 381—399) המחלקה להכשרה גופנית.

2013 אמות מאחדות. מגילת האומות המאוחדות וחוקת בית הדין הבינלאומי... [תל-אביב] מחלקת המודיעין של האו"ם, (דפוס הממשלה), [תשי"ד] 40 ע' / ע' 8.

2014 בנסון, מאיר [M. Benenson]. קרנות פנסיה; יסודותיהן ומהותן. [תל-אביב] הסתדרות הפקידים בישראל, מחלקה לתרבות ולחינוך מקצועי, (דפוס "החברה המאוחדת להדפסה בישראל"), תשי"ג, 52, [2] ע' / ע' דיאגרמות 8.

בראש השער: ההסתדרות הכללית של העובדים העבריים בארץ-ישראל / הסתדרות הפקידים העבריים בישראל — הועד המרכזי. — ביבליוגרפיה: ע' 51—52.

2015 בראון, חנה. קנסות; עקרונות, תכסיסים וחוקים... כולל גם את משחק הסמבה. (ירושלים, דפוס "גשר", תשי"ד-1953), 128 ע' / ע' טבלאות, ציורים. 8.

2016 הונגריה, צירות. ישראל. שמונה שנים להונגריה המשוחררת, הוצאה מיוחדת... (תל-אביב, צירות הרפובליקה העממית ההונגרית), חש"מ. [1953], 11, [2] ע' / ע' טבלאות, תמונות. 4.

ביץ. (תל-אביב), "מדות" עלידי "עם עובד", (דפוס "דבר", 1953), [5], 308 ע' / ציורים. 8. שם המקור: W.A.J. Chapman: Workshop technology.

2007 קנט, עמנואל. הנחת יסוד למס' פסיקה של המדות... תרגם מ. שפי. בעריכת ש. שטין. מהדורה שניה. ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש "ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, (דפוס "הספר"), תשי"ח, [5]—170, [2] ע' / ע' 8. = ספרי מופת פילוסופיים, ו' שער גוסף באנגלית. דברי פתיחה מאת ש. ה. ברגמן; ע' [vii]—xiii. שם המקור: Immanuel Kant: Grundlegung zur Metaphysik der Sitten. מהדורה א' עיין ק. ס. שנה י' ע' 156.

2008 רפפורט, בניציון. טבע ורוח; מחקרים פילוסופיים. ירושלים, מוסד ביאליק, (דפוס גירוסלם פוסט), תשי"ג, 283 ע' / ע' 8. המחבר נספה בשואה בימי שלטון הנאצים בפולין. בזמן המלחמה הודיע במכתב לש. ה. ברגמן ולב. בנשלום, כי סיים את ספרו "מחקרים וביוריים" וביקש מהם שישתולו למצוא את כתב-היד ולפרסמו. כתב-היד ניצל בנס מן האכזר.

התכן: ש. ה. ברגמן; בניציון רפפורט ז"ל. ב. צ. בנשלום; עם ב. רפי. — ב. רפפורט: קיצור תולדות חיי הקדמה. תעודת הפילוסופיה. תעודת האדם. שבע ורות, גוף ונפש. המיתודה הטראנסצנדנטאלית. תיאום. הנאטר דאליום. כהשקפת עולם. הכרה, ספקנות וביקורת. אנטי-נומיון. בעיות מוסריות. הערות לתורת שופנהאואר. בעיות פסיכולוגיות. ההכרחיות. על הסיבתיות טעם, סיבה וחיוב המציאות. ממשותו של העולם החיצוני. תופעה, "דבר כשהוא לעצמו" ומיטאפיסיקה. על תורת ניצשה. שתי דרכים. מושג היתדות במשנתו של אחד-העם.

2009 שלזינגר, ב. העבודה הסוציאלית בצרפת > בעיותיה וביצועה. ירושלים, המחלקה למחקר ותכנון של משרד הסעד, תשי"ב, 48 ע' / ע' 4. = סדרת חוברות על העבודה הסוציאלית בחו"ל, א' במכונת-הכפלה.

2010 שמואלי, אפרים (Ephraim Shmueli). הוגה הקנסים; קורותיו ותורתו של ג'ורדנו ברונס. תל-אביב, נ. סברסקי, (דפוס "ספר"), תשי"ג, 221, [2] ע' / ע' תמונות. 8. ביבליוגרפיה: ע' [222]—223.

250 שאלות מכוונות כאן, מהן קלות ופשוטות ומהן המצריכות ידעה מוסיקלית-כללית רחבה יותר. חלקו השני של הספר, "מדריך לעורך חידון-מוסיקלי" (ע' 91-144), הוא פרי נסיונו בעריכת מישור "חידון-המוסיקלי" של "קול-ישראל". המדריך כולל הצעות והערות לעורך ובצדן מידע-יצירות לכל נושא ולכל צורה." (מההקדמה).

2022 הירשאווע, אליעזר. טרוים אין פארזירקלע-כונג זכרונות-פארציכענונגען און באמערקונגען חעקן דער אנארכיסטישער באוועגונג אין פוילן, תל-אביב, (דינה הווארסקא-הירשאווע), (דפוס "זוהר"), 1953, 101, [3] ע', 8°. שער נוסף באנגלית וחז"שער בעברית.

2023 شريف، محمد أحمدی. محمد رسول الله وخاتم النبیین ومفتی الدیار المصرية. حيفا، المكتبة الاحمدية، 1372 هـ. 60 ص. (نداء المنادي 35).

שרף, מחמד אחמדי. מחמד שליח אללה, חותם הנביאים ומופת ארץ מצרים. חיפה, 1953. — סניגוריה לשר החוץ של פקיסטאן, ט"פ אללה ח'אן, אשר נאשם בכפירה על ידי מופתי מצרים.

2017 [ישראל. צבא]. סיוג רכב משוריין. [תל-אביב], צבא הגנה לישראל/מערכות, (בית הדפוס הצבאי מס' 665, תשי"ג), [58] דף, ציורים. 12 : 16.

2018 סיון, ראובן. 300 משחקים לבתי ספר לאגודות נוער ולמשפחה. אסף וערך ראובן סיון <סילמן>. מהדורה רביעית מחוקנת ומורחבת עם ציורים מאת דניאל מס. ירושלים, רי. מס, (מאמהות בדפוס ש. וינפלד), תשי"ד. 136 ע', 8°. מהדורה קודמת עין ק. ס. שנה כ"ז ע' 299.

2019 צ'כוסלובקיה. חקקה. תקונם סיוציה <חוקת היסוד> של הרפובליקה הצ'כוסלובקית... מהדורה עברית בעריכת שמואל איזנשטדט. תל-אביב, "ליכוד", (דפוס "עמל"), תשי"ג. 59 ע', 8°.

2020 רוזנבליט, צ. : ס. שפירא; ר. כהני. שיקום נכים בארצות שונות. ירושלים, המחלקה למחקר ותכנון במשרד הסעד, תשי"ב. 18 ע', 8°. (סדרת חוברות על העבודה הסוציאלית בחו"ל). במכונת-הכפלה.

2021 שמוקלר, אלון; יצחק שמעוני. חידון מוסיקלי. תל-אביב, "מסדה"; (רמת-גן, דפוס מסדה), תשי"ג. 143, [1] ע', תמונות. 8°. (ספריה למוסיקה בעריכת פ. ע. גרדנויץ).

ספרות עברית ומדע היהדות בחו"ל

2026 קולטור-לעבן. מעקסיקע, יידישער קולטור-צענטער. 4°. תביעות ההופעה לא נזכרה. החוברת שלפנינו בלי סימון מספר; יאנואר 1952. 20 ע'.
2027 די רעליגיעזע שטימע. <געזען> רעליגיעזע בלעטלעך. בואנוס-אירס. 2°. ירחון. העורך: א. א. קרוין. שנה ב', גל' 8 <20 : מנחם-אב תשי"ג. 15 [1] ע', תמונות. עם מדור ושער נוסף בספרידת: La Voz Religiosa.

2028 שויבן; ליטעראריש-געזעלשאפטלעכע מאנאט-שריפט. יארגאנג 1. בוקארעשט, (דפוס "Slova"). 1936. 8°.

עתונים

ראה גם להלן במדור "בתוך כתבי עת"
2024 תרבות. לינדון, הסתדרות תרבות והמרכז הציני בבריטניה הגדולה, תשי"ז. 8°. ירחון. העורך: יוסף הלר. חוב' א': תשרי, 23, [1] ע'. לפני זה (אמית'ש-תמוז תש"ו) היו מופיעות חוברות לסירוגין בשנייה שם קלים.

2025 ווייטער; זשורנאל פאר ליטעראטור און געזעלשאפטליכע ענינים. ניו-יורק, 1952. 8°. הכפית ההופעה לא נזכרה. העורכים: שלמה שחארק, משה שטיינגארט. גל' 1 : ייני-יולי. 16 ע', שם העתון גם באנגלית.

2036 **Osé Mail**. Geneva, (Information Department of the Union Ose), 1948. illus. 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1 (בלי תאריך); 23, [1] ע'. גל' 2: אוגוסט-ספטמבר.

איוה היא חברה שמטרתה שמירת בריאות היהודים. נוסדה ברוסיה בהתחלת המאה העשרים ובשנות העשרים הועברה פעולתה לאח"ב ולארצות מערב אירופה.

2037 **Ose News**; Bulletin of the Jewish World Organisation for Child Care, Health Protection and Hygiene. Geneva. 2°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' ראשון שלפנינו: ינואר 1949. 2 ע', תמונות.

2038 **Palcor** (Palestine Correspondence Agency), Middle East Bulletin. New York, 1947. 4°. ע'. 4 בדצמבר. גל' 1: 26 דרשבועון. גל' 1: 26 בדצמבר. 4 ע'. 1947. 4°.

הוצאה ספרדית עיין ק. ס. שנה כ"ה ע' 67.

2039 **Quand même!**; revue mensuelle de la Fédération de sociétés juives de France. Paris. 4°.

ירחון. העורך: R. Grinberg. גל' 1—2 של שנה ו': ינואר—פברואר 1948. 24 ע'.

2040 **O Reflexo**; revista da juventude israelita brasileira, São Paulo. 4°.

עתון הנוער היהודי הברזילאי. ירחון. העורך האחראי: Abrão Burkinsky. גל' 8 של שנה 1: ספטמבר 1949. 24, [2] ע', תמונות.

2041 **Youth Aliyah Review**. London, (Children and Youth Aliyah Committee for Great Britain), 1947. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: 5 ביוני. 4 ע'. על גליונות אחדים לפני שם העתון: עלית ילדים ונוער.

2042 **Youthbuilder**; monthly educational and organizational bulletin Jewish Young Fraternals. New York City. 8°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. העורך: Marx War-tofsky. הגליון הראשון שלפנינו: יוני—יולי 1949. 15, [1] ע', תימים, תמונות.

האחראי: ס. שמידט. חוב' 1: מרץ. 39, [1] ע'.

2029 **Egeret He-chalutz**; a survey of the activities of the Chalutz movement in Canada, Montreal, Que., Vaad He-chalutz, Canadian Zionist Youth Council, 1948. 4°.

במכונת הכפלה.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: יולי. [15] דף.

2030 **Erie, Pa. Jewish Community Welfare Council**. Community Council News; official organ of the Jewish Community Welfare Council. Erie, Pa. 2°.

ירחון. העורך: Bernard Levick. גל' 2 של כרך ו': פברואר 1952. 8 ע', תמונות.

2031 **Hebrew Union College—Jewish Institute of Religion**. Bulletin. New York, 1948. 4°.

מופיע חמש פעמים בשנה. גל' א': נובמבר. 15, [1] ע' פורטרטים.

2032 **Institute of Jewish Affairs**. New York. Information on Germany. New York, Political Department and Institute of Jewish Affairs of the World Jewish Congress, 1950. 4°.

מופיע לעתים בלתי קבועות. גל' 1: ינואר. 7 דף. במכונת הכפלה.

2033 **The Jewish Chronicle Feature and News Service**. London. 4°.

יומן. גל' 1 של כרך ב': 1 במאי 1950. 3 דף.

2034 **Land Reborn**. (New York), American Christian Palestine Committee, 1950. 4°.

תכופות ההופעה לא נזכרה. גל' 1: ינואר. 15, [1] ע', תמונות.

2035 **Mit a szarfn blik**; periodische ojsgabe fun der "Histadrut Cijonit Achida" snif Deggen-dorf, Deggen-dorf, 4. November 1946. 2°.

ביודית באותיות לטיניות. מגל' 2 ואילך שם העתון: Cum oifboi; Wochn-szrift... Menachem Sztajer. גל' 2 (Cum oifboi): 20.1.46. 8 ע', מפה, תמונות.

of New York, 1908—1922, I. Bloch: "Outside books". B. Cohen: Letter and spirit in Jewish and Roman law. S. S. Cohon: Kaufmann Kohler the reformer. M. Davis: Israel Friedländer's minute book of the Achavah Club (1909—1912). — I. Efros: Prophecy, wisdom, and apocalypse. L. Finkelstein: Judaism as a system of symbols. H. L. Ginsberg: Gleanings in 1st Isaiah. N. Glueck: Deuteronomy 23: 8, 9. I. Goldin: The 1st chapter of Abot de Rabbi Nathan. R. Gordis: The Song of Songs. S. Greenberg: The multiplication of the Mitzvot. A. S. Halkin: A "Contra Christianos" by a Marrano. L. L. Honor: The role of memory in biblical history. H. M. Kallen: Freedom and authority. S. S. Kayser: Defining Jewish art. C. Roth: Educational abuses and reforms in Hanoverian England. M. Weinreich: Yidishkayt and Yiddish. H. A. Wolfson: Maimonides and Gersonides on divine attributes as ambiguous terms. B. Wolman: Sociological analysis of Israel.

2045 פנקס שיקאגו. ערך בידי שמעון ראביי דוביץ. למלאת עשרים וחמש שנה למדרשה ללמודי היהדות. שיקאגו איל. המדרשה ללמודי היהדות, תשי"ב. 122, 197 ע', טבלאות פקטימילים. 8°. עברית ואנגלית, עם שער אנגלי נוסף: The Chicago pinkas, ed. by Simon Rawidowicz. On the 25th anniversary of the College of Jewish Studies. Chicago, 1952.

התכן: י. רוזנטל: פרקים בתולדות הישוב היהודי המזרח-האירופאי בשיקאגו. ח. מ. רוטבלאט: העתונות העברית בשיקאגו, ע' 35—68. מ. חוקוני <שטארקמאן>: עתונות יידיש בשיקאגו <1877—1951>, ע' 69—78. ל. מישקין: דפוס שיקאגו — בעברית וביידיש, ע' 79—122. — החלק האנגלי: E. Rosenthal: The Jewish population of Chicago, p. 15—112. S. E. Pomrenze: Aspects of Chicago-Jewish life, 1893—1915. E. E. Rawidowicz: I. L. Chronik and his "Zeichen der Zeit". J. R. Marcus: European bibliographical items on

2043 Żydowski Instytut Historyczny. Biuletyn Żydowskiego instytutu historycznego. Warszawa, 1951. 8°.

מופיע פעמים בשנה. חוב' 1: ינואר—יוני. 143. [1] ע'. התכן עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 91.

קבצים

2044 ספר היובל לכבוד מרדכי מנחם קפלן למלאות לו שבעים שנה. [א] חלק עברי; [ב] English section. 2 כרכים. ניו-יורק, בית המדרש לרבנים באמריקה, תשי"ג. א, 287 ע'; א, 549 ע', פורטרטים פקטימילים. 8°.

שער הכרך האנגלי: Mordecai M. Kaplan jubilee volume on the occasion of his 70th birthday. English Section. New York, The Jewish Theological Seminary of America, 1953. העורך: משה דייוויס.

התכן: חלק עברי: הקדמת העורך. י. אובסי: מחייתו"ל. מ. מ. בובר: דרכו של אדם. ש. ה. ברגמן: הפילוסופיה והדת. ש. ד. גייטלין: על החיים הצבוריים של היהודים בארץ תימן. ז. דימיטרובסקי: על חידושי הרשב"א ז"ל למגילת ב. צ. דינור (דינבורג): כיצד לחנך לאהבת המולדת. ג. ה. טורסינו: מלשון חכמים ומליצתם במסכת אבות דר' נתן. א. טרטקובר: על בעיות היסוד של דו-תרבותיות בעולם ואצלנו. ג. ד. כהן: מעשה הנה ושבעת בניה בספרות העברית. ד. מנדלבוים: מסקא דשקלים מפסיקתא דרב כהנא. ע. א. סימון: הפילאנתרופיזם הפדגוגי והחינוכי היהודי. י. קלוזנר: מפני מה לא נזכר ירמיהו בספר-מלכים? ש. ראבינוביץ: פרק בתורת המוסר לרמב"ם. ג. רוטנר שטרייך: מנדלסון והרעיון המדיני. צ. שארפשטיין: על פרשת תקופת-החינוך היהודי באה"ב בהצי המאה. י. שטר: על הכנת הנפש להוראת התנ"ך. ש. שפיגל: מפתגמי העקדה: שרופי-בליזש והתחדשות עלילות הדם.

English section: Editor: Foreword. L. Baeck: World religion and national religion. G. D. Cohen: Bibliography of the writings of Professor Mordecai M. Kaplan, p. 9—33. M. Arzt: The teacher in Talmud and Midrash. S. W. Baron: Church and State debates in Jewish community of 1848. N. Bentwich: The Kehillah

החברה. תשי"ג = סדרת מחקרים במדע' החברה, כרך ה.
התכן A. G. Duker: Joshua Starr. Bibliography of the writings of Joshua Starr, p. 9—15. C. H. Gordon: Stratification of society in Hammurabi's code. J. Finkel: An interpretation of an Ugaritic viticultural poem. R. Marcus: The name Makkabaiois. F. Rosenthal: Some minor problems in the Qur'an. M. Perlmann: A legendary story of Ka'b Al-Ahbar's conversion to Islam. A. S. Halkin: לתולדות השמר בימי האלמוחין W. J. Fischel: Isfahan: the story of a Jewish community in Persia. F. Dölger: Zur Frage des jüd. Anteils an der Bevölkerung Thessalonikes im XIV. Jhdt. P. Charanis: A note on the population and cities of the Byzantine Empire in the 13th century. R. Lee Wolff: Hopf's so-called 'Fragmentum' of Marino Sanudo Torsello. R. S. Lopez: The origin of the Merino sheep. S. W. Baron: Jewish immigration and communal conflicts in 17th-century Corfu. M. Wilensky: בקרת על A. G. Duker: The Tarniks. J. Shatzky: אברהם יעקב שטערן. Ph. E. Mosely: The distribution of the "zadruga" within Southeastern Europe. M. Molho: La nouvelle communauté juive d'Athènes. Ph. Friedman: The Jews of Greece during the 2nd world war. W. Leslau: Contemporary Yemenite letters.

ביבליוגרפיה ותולדות חכמת ישראל

2051 צענטראל-קאמיטעט פון יידן אין פוילן.
צענטראלע יידישע היסטארישע קאמיסיע. פראס-
פעקט פון די אויטגאבן פון דער צענטראלער יידישער
היסטארישער קאמיסיע אין פוילן. הארשע-לאדזש-קראקע,
1947. 50 ע' פאסימילים. 8°.

2052 Ettinghausen, Richard, ed. A selected and annotated bibliography of books and periodicals in Western languages dealing with the Near and Middle East, with special emphasis on mediaeval and modern times <completed

Chicago, p. [177]—195. Abstracts of the Hebrew section.

קהלת שיקאגו היא כידוע השניה בגודלה בארצות
הברית; בשנת 1931 מנתה האוכלוסיה היהודית 274.295
איש, שהם 8.1% של האוכלוסיה הכללית. בשנת 1948
הגיעה האוכלוסיה היהודית לפי המשוער למספר של
300.000 איש.

2046 יארבוך פון מעקסיקאנער יידנטום;
ארויסגעגעבן דורכן וועלט קאנגרעס. מעקסיקע,
1952. 380 ע' ליחות-פורטרטים ותמונות. 8°.
העורך: ישעיהו אוסטריידין. התכן עיין ק. ס. שנה
כ"ח ע' 373.

2047 Irish-Jewish year book. 5713 <1952—
1953>. (Dublin, Zion Schools), [1952?]. 48
p., tabs. 8°.

"Issued by the Chief Rabbi, and prepared
in collaboration with Dayan Z. Alony".

2048 Israelietische almanak: yearbook for
the Jewish communities on Curaçao and Aruba.
Issued for the year 5711 (5th issue). Curaçao,
the Jewish Relief Committee Curaçao, Netherl.
West Indies, [1950], 84 p., facsim., illus. 8°.
העורך: Is. Jessurun Cardozo. 34 ע' Jewish
publications.

2049 The Jewish Year Book... 1954/5714-
15. London. Jewish Chronicle Publications,
(1953), 478 p., maps, pl., tabs. 8°.

מהתכן: Jewish calendar for 50 years, p. 34—
47. Israel, p. 261—277. Statistics, p. 286—294.
A Jewish book list, p. 295—299. Chronology
of events, p. 300—308. Who's who, p. 317—
464. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 217.

2050 The Joshua Starr memorial volume:
history and philology. New York, Conference
on Jewish Relations, 1953, VII, 262 p., 1 l.,
front. (port.). 4°. = Jewish social studies,
publications, no. 5.

שער נוסף בעברית: לעדה; קבץ מחקרים לזכר
יהושע סטאר. ניו יורק, המועצה לחקירה במדעי

the light of modern language methodology. New York, Jewish Education Committee of New York, 1951. 3 p. 1, V, 98 p. 4°.

במכונת הכפלה.

מדע המקרא

2057 קאופמן, נתנאל; שמואל אפרים טיקטין. ספר אור הפלאות: שאלות ותשובות לחרוץ תורה ופתגמי חז"ל, מאת... נתנאל קאופמן, שמואל א. טיקטין... ניו יארק, (דפוס האחים סברסקי), תשי"א. 96 ע', 8°. 128 שאלות ותשובות כעין היכי תמצא בתנ"ך ובמאמרי חז"ל.

2058 קליין, זאב צבי בן זכריה. ספר חכמה עם נחלה... ממני... זאב צבי בן זכריה... קליין... מהדורא ג', חלק א"ב, בוענאס איירעס, תש"ה, 374 [1] ע', 8°. שער נוסף בלועזית.

התכן: חלק א: על התורה ועל פרקי אבות. מהדורא ג', חלק ב: חידושים וביאורים על ס' תהלים ואיזה חידושי הלכות. — מהדורא קודמת עיין ק. ס. שנה ו' ע' 458.

2059 תנ"ך. תורה. חומש תורה שלמה. והוא התורה שבכתב עם באור "תורה שבעל פה"... ערוך ומסודר... ע"י מנחם מנחם [מנחם] כשר. חלק ט"ו: (פרשת יתרו, שמות, י"ח, א — י"ט, כ"ה). ניו יארק, (דפוס האחים שולדינגר), תשי"ג. [4], 206, [6] ע'. פקטימילים. 4°. שער נוסף באנגלית. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 51.

2060 תנ"ך. משלי. ספר משלי עם התרגום וילקוט שמעוני... סי' רש"י ונלוה אליו פירוש... מנחם המאירי... מתוך כתיבת יד... יצא לאור ע"י... שמואל חאקסמאן... Brooklyn, (דפוס ספראגראף קאמפא), [ת"ש לערך] [2], VIII, 312; [34] ע'; 16, [15] דף. 8°.

34 ע' של ספירה שניה: ילקוט שמעוני למשלי עם שער מיוחד: 16, [15] דף של ספירה אחרונה: ישראל מתתיהו איירבך: ספר שמירת הנפש עם קונטרס היחיאלי: הלכות מזוה ומעקה עם שער מיוחד צלום.

2061 Abellio, Raymond. La Bible, document chiffré; essai sur la restitution des clefs de la science numérale secrète. T. 1—2. [Paris],

summer 1951>... Prepared under the auspices of the Committee on Near Eastern Studies, American Council of Learned Societies. Washington, D. C., Middle East Institute, 1952. 1 p. 1, VIII, 111 p. 4°.

הרשימה כוללת 1719 מספרים. החומר מסודר לפי הענינים.

Palestine and Judaism. Art of the Jews in the Hellenistic period. The Bible. Syria and Palestine. Palestine and Transjordan. Palestine, Israel, and Zionism. Palestine, Israel, and Jordan.

2053 Fraenkel, Josef, compiler. The Jewish press of the world. London, Cultural Department of the World Jewish Congress, (1953). 38 p., 1 l. 8°.

יצאה גם מהדורה מתוקנת לכבוד הוציאה השלישית של הקונגרס היהודי העולמי בג'נבה באוגוסט 1953. 44 ע'. החומר מסודר לפי המדינות, ובגבול המדינות לפי תכופות ההופעה (יומנים, שבועונים, ירחונים וכו'). רשימת העיתונות במדינת ישראל. ע' 13—26.

2054 The Jewish Book Guild News. New York, (Jewish Book Guild of America, Inc.), 1946. 8°.

ירחון העירכים: Ludwig Lewisohn, Lewis Browne, Paul Eldridge. גל' 1: אוקטובר 4 ע'.

2055 Muneles, Otto. Bibliographical survey of Jewish Prague. (Prague, Orbis, 1952). 562, [1] p., 2 l., illus., facsim. 8°. = Jewish monuments in Bohemia and Moravia, v. 1, pt. 1. על הרף שלפני השער: The Jewish State Museum of Prague.

"In cooperation with Miloslav Bohatec." כולל 2256 ערכים של ספרים שנדפסו בפראג, ספרים שיש להם קשר ליהודי פראג מאזו בחינה שהיא, וספרים ומאמרים על יהודי פראג. הערכים מסודרים לפי סדר זמן הרפתחם.

2056 Zeldner, Max. A bibliography of methods and materials of teaching Hebrew in

ומשק, עם דברי מבוא קצרים. ע' 1--24 מבוא כללי על אודות ספרות הבית השני, מאת דניאל רופס.

2066 **Bates, Ernest Sutherland**. The life of the Bible; a brief account of its character, authorship, text, translation and influence on the evolution of mankind... Revised and introduced by Charles Foster Davey. (London), A. Deutsch, (1953). 160 p. 8°.

2067 **Benson, Alphonsus**. The spirit of God in the didactic books of the Old Testament... Washington, D. C., Catholic University of America Press, 1949, XVII, 100 p. 8°.

= The Catholic University of America. Studies in sacred theology <Second series>, 29. Diss. Catholic University of America.

2068 **Bentzen, Aage**. Introduction to the Old Testament. 2nd ed., with corrections and a supplement, 2 v. in 1. Copenhagen, G. E. C. Gad, 1952. 8°.

התכן: v. 1: The canon of the O. T., the text of the O. T., the forms of O. T. literature. 268 p.

v. 2: The books of the O. T. 300, 32 p.

מהדורה א' עיין ק. ט. שנה כ"ז ע' 40.

2069 **Bible and N. T. tr. French**. La Sainte Bible du chanoine Crampon. Traduction d'après les textes originaux. L'Ancien Testament, traduction révisée par J. Bonsirven, et Le Nouveau Testament, traduction nouvelle par A. Tricot, Paris, Société de Saint Jean l'Évangéliste, Desclée, (c1952). LVII, [1] p., 1 l., 1165, [2], 356 p., 1 l., chronol. tab., geneal. tab., maps, plans. 8°.

2070 **Bible and N. T. tr. French**, La Sainte Bible, traduite en français, sous la direction de l'École biblique de Jérusalem. 8 v. Paris, Editions du Cerf, 1953. 8°.

התכן: Les livres de Samuel, traduits par R. de Vaux. 238, [3] p. — Habacug.

Gallimard, (1950). 8°. = Les Essais, 41, 46.

התכן: T. 1: Clefs générales: Introduction. Valeur ésotérique des lettres, Valeur secrète des nombres. Algorithme général des cycles. Nombres divins et nombres humains. Les lettres-mères et la transmutation des éléments. Création ex-nihilo et tripartition du nombre III. L'inconnaissable ou "Ain-Soph". Le centre de l'"Ain-Soph" est insituable. Les 4 roues d'Ezéchiél. Annexes. 299, [4] p., tabs.

T. 2: Les séphiroth et les 5 premiers versets de la Genèse. 348, [1] p.

2062 **Abellio, Raymond**. Vers un nouveau prophétisme; essai sur le rôle politique du Sacré et la situation de Lucifer dans le monde moderne. [Paris], Gallimard, (c1950). 211 p. 8°.

מהתכן: Les cycles d'involution-évolution et les déluges, p. 23--46. Prophètes contre magiciens, p. 111--127.

2063 **Andreasen, M[illan] L[auritz]**. Saints and sinners. Washington, D. C., Review and Herald Publishing Association, (c1951). 192 p. 8°.

דמויות מהתנ"ך ומהברית החדשה.

2064 **Antiochus, Scroll of** [מגלת אנטיוכוס]. The Scroll of Antiochus <the original Aramaic version>. Facsimile of Codex Hebrew +51 in the Yale University Library, copied in 1558 at Voltaggio, Italy, by Joseph ben Joshua ha-Kohen. With a bibliographical note by Leon Nemo y. New Haven, Yale University Library, 1952. 6 p. 1., facsim: 4 p. 4°.

2065 **Apocrypha**. La Bible Apocryphe en marge de l'Ancien Testament. Textes choisis et traduits par [Joseph] Bonsirven. Paris, A. Fayard, (1953). 3 p. 1., 336, [2] p. 8°.

= Textes pour l'histoire sacrée choisis et présentés par Daniel-Rops, 5, I.

חרגום חלקי של הספרים הגנוזים ביניהם גם ברית

Version of the Scriptures from Genesis to Revelation in shortened form, compiled by William A. Cocke. Philadelphia, J. C. Winston, (c1953). XII p., 1 l., 496 p., 8°.

2074 **Bible and N. T. Selections.** Gebete der Heiligen Schrift. (Ausgewählt von Hans Als-wede). Hamburg, Agentur des Rauhen Hauses, (1952). 111 p., 8°.

2075 **Bible and N. T. Selections.** The golden treasury of the Bible, compiled by Emily V. Hammond. (4th ed.). New York, W. Sloane, [1952]. 372 p., 8°.

2076 **Bible and N. T. Selections.** Verheissung und Erfüllung im Alten und Neuen Testament; ausgewählt von Friedrich Bartsch. Mit einem Vorwort von Friedrich Wilhelm Krummacher. Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, (1952). 129, [1] p., 8°.

2077 **Bible. tr. German.** Handbuch zum Alten Testament; hrsg. von Otto Eissfeldt. Reihe I, 19: Daniel, von Aage Bentzen, 2., verb. Aufl. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1952. 87, [1] p., 8°. כולל תרגומי פרוש מפורט ומבוא. מהד' א' עיין ק. ט. שנה ט"ו ע' 435—436. עיין גם ק. ט. שנה כ"ט ע' 54.

2078 **Bible. Pentateuch.** Die Bücher Genesis-Exodus; eine rhythmische Untersuchung, von Arvid Bruno. Stockholm, Almqvist & Wiksell, (1953). 327 p., 8°.

התכן: Genesis-Exodus; Übersetzung. p. 9—294. A. Bruno: Die prinzipiellen Fragen: Das Problem, Das rhythmische Element, Die Strophen. Die Zeilen und Zeilengruppen, Kurze Bemerkungen, p. 295—327.

2079 **Bible. Isaiah.** Jesaja; eine rhythmische und textkritische Untersuchung, von Arvid Bruno. Stockholm, Almqvist & Wiksell, (1953). 354 p., maps, 8°.

Abdias, Joël, traduits par J. Trinquet. 91, [3] p. — Le livre de Esdras et Néhémie, traduit par A. Gelin. 118, [3] p., maps. — Le livre de l'Ecclésiastique, traduit par Dom Hilaire Duesberg et Paul Auvray. 216, [3] p. — L'Evangile et les Epîtres de Saint Jean. L'Evangile traduit par D. Mollat, les Epîtres traduites par F.-M. Braun. 240, [3] p. — Les Actes des Apôtres. Introduction de L. Cerfaux. Traduction et notes de Dom J. Dupont. 216, [3] p., map. — Les Epîtres de Saint Paul: Aux Galates, Aux Romains, traduites par S. Lyonnet. 131, [3] p. — Les Epîtres catholiques de Saint Jacques, Saint Jude et Saint Pierre, traduites par R. Leconte. 108, [3] p.

את הקודמים עיין ק. ט. שנה כ"ז ע' 161—162 ו-323, שנה כ"ח ע' 52 ו-153 ושנה כ"ט ע' 53.

2071 **Bible and N. T. tr. German.** Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Testaments, übersetzt und erläutert von Eugen Henne und Konstantin Rösch... (8. Aufl.). Bd. 1: Das Alte Testament aus dem Grundtext übersetzt und erläutert von Eugen Henne, (Paderborn, F. Schöningh, c1952). 1147, 1191, [1] p., maps, chronol. tabs. 8°.

2072 **Bible and N. T. tr. German.** Herders Bibelkommentar: Die Heilige Schrift für das Leben erklärt. Bd. III 2, XVI 2. Freiburg. Herder, 1953, 8°.

התכן: Bd. 3, 2: Die Königsbücher, übersetzt und erklärt von Peter Ketter. IX, [1], 333, [1] p.

Bd. 16, 2: Die Apokalypse, übersetzt und erklärt von Peter Ketter. 3., unveränderte Aufl. X, [1], 321, [1] p.

את הקודמים עיין ק. ט. שנה כ"ז ע' 162, שנה כ"ח ע' 53 ושנה כ"ט ע' 221.

2073 **Bible and N. T. Selections.** The companion Bible; the Authorized or King James

by Ronald Gregor Smith. London, SCM Press Ltd., (1952). 62 p. 8°.

על מזמורי תהלים י"ב, י"ד, פ"ב, ע"ג ו"א.

2084 **Carmichael, Patrick H[enry]**, ed. Understanding the books of the Old Testament; a guide to Bible study for laymen... Prepared by W. A. Benfield, jr., Patrick H. Carmichael [a. o.] Richmond, Va., John Knox Press, (1952). 173 p., illus. 8°.

Reprint of 1950 issue.

התנ"ך: J. C. Siler: O. T. survey. S. L. Joekel: The Pentateuch. W. A. Benfield: The historical books. K. J. Foreman: The poetic books. E. D. Kerr: The Major Prophets. P. H. Carmichael: The Minor Prophets.

2085 **Clarke, W[illiam] K[emp] Lowther**. Concise Bible commentary. London, S.P.C.K., 1952. XII p., 1 l., 996 p., illus., maps, tab. 8°. המדור הראשון (ע' 1—333) של הספר מטפל בבעיות כלליות של התנ"ך והברית החדשה.

מהתנ"ך: History of Israel. Surrounding nations. The geography of Palestine. Jerusalem. Biblical archaeology. Hebrew religion. Hebrew life and institutions. Hebrew laws. O. T. chronology. Text, versions and canon of the O. T.

2086 **Cummins, B[etty] J[ane]**. Toward a new concept of the Bible. Boston, Meador Pub. Co., (c1952). 121 p., 1 l. 8°.

2087 **Daniélou, Jean**. Sacramentum futuri; études sur les origines de la typologie biblique. Paris, Beauchesne, 1950. XVI, 265, [1] p. 8°.

(Études de théologie historique).

התנ"ך: Adam et le paradis. Noé et le déluge. Le sacrifice d'Isaac. Moïse et l'exode. Le cycle de Josué.

2088 **Dean, James E[hmer]**. Keys that unlock the Scriptures. New York, E. P. Dutton, 1953. 214 p. 8°.

התנ"ך: Die prinzipiellen Fragen: Das Problem. Das rhythmische Element. Die Strophen. Die Zeilen und Zeilengruppen. Das rhythmische System Kissanes. Das textkritische Problem im Licht der rhythmischen Ergebnisse. Übersetzung. p. 53—242. Auslegung. p. 243—254.

2080 **Böhl, Frans Marius Theodor**. Opera minora; studies en bijdragen op Assyriologisch en Oudtestamentisch terrein, door Franz Marius Theodor de Liagre Böhl. Groningen, J. B. Wolters, 1953. XVI, 570 p., front. (port.). 8°.

מהתנ"ך: Het Oude Testament (p. 1—133): Het ontstaan en de geschiedkundige waarde van Oudtestamentische verhalen. Wortspiele im A. T. Das Zeitalter Abrahams. Priester und Prophet. Prophetentum und stellvertretendes Leiden in Assyrien und Israel. Missions- und Erwählungsgedanke in Alt-Israel. Die Juden im Urteil der griechischen und römischen Schriftsteller. — Nieuwjaarsfeest en koningsdag in Babylon en in Israël. Älteste keilinschriftliche Erwähnungen der Stadt Jerusalem und ihrer Göttin? Nebukadnezar en Jojachin.

2081 **Brachet, Henri**. Escritura sagrada: ensaio sobre os nove primeiros capítulos do Génesis, os primeiros tempos da humanidade a ciência e a criação do mundo e do homem. (Lisboa), S. José, 1949. 80 p., 1 l. 8°.

„כתבי הקודש: מסות על ט' הפרקים הראשונים של ס' בראשית". ביבליוגרפיה: ע' [4].

2082 **Buber, Martin**. Bilder von Gut und Böse. Köln, J. Hegner, (c1952). 114 p. 8°. מהתנ"ך: Der Baum der Erkenntnis. Kain. Einbildung und Trieb.

מדובר בו על הטוב והרע בתנ"ך.

2083 **Buber, Martin**. Right and wrong; an interpretation of some Psalms... Translated

v. 2: Pre-Reformation and Reformation, Restoration, and 2nd departure, (c1948). 863 p.

v. 3: Part I: Colonial and early national American exposition. — Part II: Old world 19th century advent awakening. (c1946). 802 p.

כרך א' כולל בין השאר פרקים אלה:

The scope and purpose of inspired prophecy. The Book of Daniel and the O. T. canon. The relationship of Daniel to the Apocrypha, p. 17—85. Foundation laid in the O. T., p. 110—134.

Columbus impelled by כ"ב כולל פרקים: prophecies to open new world. Jewish expositors stress Rome and year-day principle. Persecution accentuates Medieval Jewish exposition. Climax of Jewish interpretation in centuries 16th and 17th, p. 159—240.

2095 **Gaebelein, Frank B[ly]**. Exploring the Bible; a study of background and principles. 3rd rev. ed. Wheaton, Ill., Van Kampen Press, (c1950). XIV p., 1 l., 150 p. 8°.

2096 **Gelin, Albert**. Jérémie. Paris, Éditions du Cerf, (1952). 197 p., 1 l. 8°.

= Collection Témoins de Dieu, 13.

על ירמיהו האיש על פי ספר ירמיהו.

2097 **Gerleman, Gillis**. Zephania, textkritisch und literarisch untersucht. Lund, C. W. K. Gleerup, (1942). XI, [1], 133 p., 1 l. 8°.

2098 **Gillespie, Charles Coulston**. Genesis and geology; a study in the relations of scientific thought, natural theology, and social opinion in Great Britain, 1790—1850. Cambridge, Harvard University Press, 1951. XIII p., 1 l., 315 p., 1 l. 8°.

= Harvard historical studies ... v. 58.

התנ"ך: Through nature up to nature's God. Neptune and the flood. From vulcanism to paleontology. Catastrophist geology. The uniformity of nature. The vestiges of creation.

2089 **Delft. Prinsenhof**. Prisma der bijbelse kunst. Prinsenhof, Delft, 17 Mei tot 12 Augustus 1952. [Delft, 1952]. 248 p., 1 l., illus., 58 pl. on 29 l. 8°.

"Tekst en redactie catalogus Anne Berendsen".

פריומה של אמנות התנ"ך והברית החדשה. קטלוג של הערוכה. הטכסט והעריכה ע"י א. ברנדסן.

2090 **Diamond, Lucy**. How we got our Bible... Illustrated by Sylvia Green, (London), Oxford University Press, 1952. 192 p., illus. 8°.

= Story of Christendom, v. 6.

תולדות הביבליה באנגליה מימי קדם עד Authorized Version.

2091 **Dronkert, Karel**. ... De Molochdienst in het Oude Testament <with a summary in English> ... Leiden, typ. 'Luctor et emergo', [1953]. 150 p. 8°. 150—[146] ע' ביבליוגרפיה: Diss. Amsterdam, Vrije universiteit.

2092 **Eggersdorfer, F[rantz] X[aver]**. Bibeldkunde und Bibelmethodik; Handreichung für Bibellehrkräfte. Passau, Selbstverlag, 1952. 124, [2] p. 8°.

2093 **Fridrichsen, Anton**. The root of the vine; essays in Biblical theology, by Anton Fridrichsen and other members of Uppsala University. Introduction by A. G. Hebert. (London), Dacre Press, (1953). VII, 160 p. 8°. מהתנ"ך: G. Lindeskog: The theology of creation in the O. and N. Testament. G. A. Danell: The idea of God's people in the Bible.

2094 **Froom, Le Roy Edwin**. The prophetic faith of our fathers; the historical development of prophetic interpretation. 1—3. Washington, D. C., Review and Herald, (c1946—c50). illus., facsim., diagrs., ports., tab. 8°.

התנ"ך: v. 1: Early Church exposition, subsequent deflections, and medieval revival. (c1950). 1006 p.

(Neue theologische Grundrisse, hrsg. von R. Bultmann).

„בדרך כלל אין שינויים במהדורה זו, רק שוני הנוסח בכמה מקומות, ומה שנראה להשיב נתוסף לביבליוגרפיה“. המהדורה קודמת עיין ק. ט. כ"ז ע' 42.

2104 L'Orange, H[ans] P[eter]. Studies on the iconography of cosmic kingship in the ancient world. Oslo, H. Aschehoug, 1953. 205 p., illus. 8°. = Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Serie A: Forelesninger, 23.

Jahve's cherub throne, p. 48—50. מהתכן: Jahve's "High Hand", p. 159—162.

2105 Mace, David R[obert]. Hebrew marriage; a sociological study. London, Epworth Press, (1953). XV, [1], 271 p. 8°.

2106 Maredsous, Benedictine Monastery. Guide to the Bible, by the monks of Maredsous. Translated from the French by Gerda R. Blumenthal. With preface by John M. T. Barton. London, Sands & Co., (1953). 92 p., maps, chronol. tab. 8°.

Guide biblique par : יצא תחלה בצרפתית בשם: les moines bénédictins de Maredsous.

2107 Martin, Jacques. Moïse, homme de Dieu. Illustrations de Pierre Bollaert, Paris, Decroix & Johanet, (1952). 293, [1] p., 1 l., illus., maps (1 double). 8°.

ביוגרפיה של משה רבנו.

2108 Mattuck, Israel I[sidor]. The thought of the prophets. London, G. Allen and Unwin, (1953). 176 p. 8°. = Ethical and religious classics of East and West, no. 11.

התכן: The nature, the authority of the prophets. The conception of God. The moral law. Ethical principles. The good life. A just society. Religion and politics. True religion. God and human life. The human problem. The meaning of history.

How useful is thy dwelling place. The place of Providence in nature. Bibliographical essay, p. 231—258. Notes (incl. bibliography), p. 261—302.

2099 Gordon, Cyrus H[erzl]. Introduction to Old Testament times. Ventnor, N. J., Ventnor Publishers, (c1953). VII, 312 p., maps. 8°.

סקירה היסטורית על תקופת התנ"ך מימי קדם עד ראשית ימי הבית השני. המחבר מתאר את בני ישראל במסגרת עמי המזרח הקדום.

2100 Kenyon, [Sir] Frederic G[eorge]. Der Text der griechischen Bibel, (Übersetzung aus dem Englischen von Hans Bolewski). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1952. 166, [1] p. 8°.

כולל ביבליוגרפיות.

את המקור עיין ק. ט. שנה ט"ו ע' 437, שם גם התכן, ושנה כ"ז ע' 42 (מהדורה ב').

2101 Kittel, Gerhard. Bible key words from Gerhard Kittel's Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament, translated and edited by J. R. Coates. A one-volume edition containing four books: I. Love, by Gottfried Quell and Ethelbert Stauffer, II. The church, by Karl Ludwig Schmidt. III. Sin, by Gottfried Quell, George Bertram, Gustav Stählin and Walter Grundmann. IV. Righteousness, by Gottfried Quell and Gottlob Schrenk. New York, Harper, (c1951). XIV, 76; XII, 75; XII, [1], 96; XII, [1], 82 p. 8°.

כולל גם ביבליוגרפיות.

את הספר של קיטל עיין ק. ט. שנה כ"ז ע' 183. הספר מכיל חומר יהודי רב.

2102 Köhler, Ludwig. Kleine Lichte; fünfzig Bibelstellen erklärt, Zürich, Zwingli-Verlag, (c1945). 96 p. 8°. = Zwingli-Bücherei, 47.

2103 Köhler, Ludwig. Theologie des Alten Testaments. 3., überarb. Aufl. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1953. XI, 255 p. 8°.

Luis Rosental, *Ilustraciones de H. Wallenberg*. Buenos Aires, Editorial Israel, 1949/5709. 229, [1] p., illus., maps. 8°. = Biblioteca Israel; ediciones judias en castellano, 11.

"Titulo del original: Die Geschichten der Bibel".

מהר"א של חרגום זה עיין ק. ט. שנה י"ח ע' 362.
המקור הגרמני עיין ק. ט. שנה י"ב ע' 51.

2115 **Probst, Angelika; Eckart Peterich.** *Kleine Chronik des Volkes Israel*. Olten, O. Walter, (c1952). 247 p., maps, pl. 8°.

תולדות ישראל בדרך סיפורי המקרא.

2116 **Rad, Gerhard von.** *Studies in Deuteronomy ... translated by David Stalker.* London, SCM Press, (1953). 96 p. 8°.

= *Studies in biblical theology*, no. 9.

"English translation... prepared from the rev. ed. of *Deuteronomium-Studien*, pub. in 1948".

התנ"ך: The character of Deuteronomy and its sacral traditions from the point of view of form-criticism. Form-criticism of the holiness code. Deuteronomy's "name" theology and the priestly document's "kabod" theology. Deuteronomy and the holy war. The provenance, the purpose of Deuteronomy. The Deuteronomistic theology of history in the Books of Kings.

2117 **René, J.** *Les origines de l'humanité d'après la Bible, mythe ou histoire?* Lyon, E. Vitte, 1950. 158 p., 1 l. 8°.

2118 **Rignell, Lars Gösta.** *Die Nachtgesichte des Sacharja; eine exegetische Studie*. Lund, C.W.K. Gleerup, (1950). 268 p. 8°.

Diss. Lund.

נושא המחקר שמונה חזיונות הלילה של זכריה, פרקים א' ז' - ו' ט"ה.

2119 **Sellin, Ernst.** *Einleitung in das Alte Testament*. 8. Aufl. bearbeitet von Leonhard

2109 **Maurer, B[enjamin] A.** *The ten commandments will not budge*. Saint Louis, Mo., Concordia Publishing House, 1951, IX p., 1 l., 104 p. 8°.

2110 **May, Herbert Gordon.** *Our English Bible in the making; the word of life in living language*. Philadelphia, Pub. for the Cooperative Publishing Association by the Westminster Press, (c1952). 2 p. l., 154 p. 8°.

"יש צורך בספר קצר שאינו מפורט ביותר ואינו טכני ביותר ויחד עם זה ממציא אינפורמציה מספיקה בנוגע לבת"י ולתרגומי התנ"ך. זוהי אחת הסבות לכתיבת הספר. אבל זה אינו העיקר. הספר נכתב מתוך תקווה שהיסטוריה של התנ"ך באנגלית תעזור לקורא להבין יותר את מהות התנ"ך." (מהחקדמה).

2111 **Miller, Mrs. Madeleine (Sweeny).** *Harper's Bible dictionary*, by Madeleine S. Miller and J. Lane Miller, in consultation with eminent authorities. Drawings by Claire Valentine. New York, Harper, (c1952). X, [1], 851, [1] p., illus., maps (part col.), geneal. tab. 4°.

2112 **Mowinckel, Sigmund.** *Han som kommer; Messiasforventningen i det Gamle Testament og på Jesu tid*. København. G. E. C. Gad, 1951. 417 p. 4°.

"האיש שיבוא; התקוות המשיחיות בתנ"ך ובזמנו של ישו". ביבליוגרפיה: ע' 390-403.

2113 **Patterson, Charles H[enry].** *The philosophy of the Old Testament*. New York, Ronald Press Co., (c1953). VII, 557 p. 8°.

בספר נעשה ניסיון להסביר באופן אוניקסיבי את הרעיונות החשובים הכלולים בחלקים שונים של ספרות זו. הספר לא נכתב כאפולוגיה או מתוך מטרה שלילית. מטרת הספר לעזור לקורא בהבנת התומך הכלול סה. את ההערכה יש להשאיר לכל איש ואיש. (מהמבוא).

2114 **Prinz, Joachim.** *Relatos de la Biblia para niños*. (3a ed. Traducción directa por

handlung des Erziehungsvereins, (1951). 48 p. 8°. = Biblische Studien, Heft 1.

2128 **Wright, G[eorge] Ernest.** God who acts; biblical theology as recital. London, S.C.M. Press, (1952). 132 p. 8°. = Studies in biblical theology, no. 8.

„מטרת מונוגרפיה זו היא לתאר את אופיה המיוחד של האמונה בתנ"ך ובברית החדשה". (מהקדמה).

ברית חדשה

2129 **Goguel, Maurice.** The birth of Christianity ... Translated from the French by H. C. Snape. London, G. Allen & Unwin, (1953). XX. 558 p. 8°.

"A translation of La naissance du christianisme... the second of a trilogy entitled Jésus et les origines du christianisme."

מהתנ"ך: The failure of christianity to develop in the framework of Judaism (p. 89—164). The conflict between Jewish and gentile Christianity (p. 292—322). The reactions of Palestinian Judaism to the preaching of the Gospel. The reactions of the Jews in the diaspora and the first interventions of Rome prompted by them (p. 451—501).

2130 **Head, Eldred Douglas.** New Testament life and literature as reflected in the papyri. Nashville, Tenn., Broadman Press, (c 1952). XI, 148 p. 8°.

2131 **Oesterreicher, Johannes.** Walls are crumbling; seven Jewish philosophers discover Christ [by] John M. Oesterreicher. Foreword by Jacques Maritain. New York, Devin-Adair Co., 1952. XIX, [1], 393 p., pl., ports. 8°.

התנ"ך: Henri Bergson. Edmund Husserl. Adolf Reinach. Max Scheler. Paul Landsberg. Max Picard. Edith Stein.

2132 **Schrenk, Gottlob.** Die Weissagung über Israel im neuen Testament. Zürich, Gotthelf-Verlag, (c 1951). 75 p. 8°.

Rost. Heidelberg. Quelle & Meyer, 1950. XVI, 198 p. 8°.

מהדורה ה' עיין ק. ט. שנה ז' ע' 367.

2120 **Silver, Maxwell.** The timeless challenge of the prophetic Hebrew tradition; commencement address ... at the Hebrew Union College—Jewish Institute of Religion, New York City, June 7, 1951. [New York, 1951]. 15 p. 8°.

2121 **Simon, Ulrich E.** A theology of salvation; a commentary on Isaiah 40—55. London, S.P.C.K., 1953. X, 266 p. 8°.

2122 **Steinberg, Moses.** The greatest story never told. (Washington, typ. Southland Press, Los Angeles, c1952). 224 p., 1 l. 8°.

התנ"ך: Vajomer, origin and development of language. Logos, Greek, people, language. History. Sages—homosexuals. Jehovah—Zeus. Calculations. Religion. Historic authenticity of the text of the Torah.

2123 **Steinmann, Jean.** Daniel. Paris, Editions du Cerf, (1950). 180 p., 2 l. 8°. = Collection Témoins de Dieu, 12.

נתיח סרקי ספר דניאל.

2124 **Sudlow, Elizabeth Williams.** Career women of the Bible. New York, Pageant Press, (c 1951). 5 p. 1., 79 p. 8°.

רוב התאורים מוקדשים לנשי התנ"ך.

2125 **Taylor, Melba B.** Kings and prophets: the Old Testament story retold. New York, Exposition Press, (c 1952). 123 p. 8°.

2126 (**Warsaw, Philip**). Genesis, mother of sciences; an exposition, by Pincas Dov [pseud.]. (Chicago, c1953). 402 p. 8°.

2127 **Wolff, Hans Walter.** Haggai; eine Auslegung. Neukirchen, Kreis Moers, Buch-

2139 ריבקינ, מ. ד. קונטרס בבאור גדר ענין זו"ג [= זה וזה גורם] למ"ד דמותר ואם לא בדשיל"מ [= בדבר שיש לו מתירין] זו"ג מותר. משעורי... הגרמ"ד... ריבקינ... נדפסו ע"י התלמידים... ובהשגת דלולתו... של פ. ליווי, ברוקלין, נ. י. דפוס "בלשן", תשי"ג. 26, [1] ע' 8°.

2140 Goldin, Hyman E. (alias). Hebrew criminal law and procedure... New York, Twayne Publishers, (c 1952), 308 p. 8°.

ההכח: Crimes and their punishment: Crimes and methods of punishment, Capital crimes and punishments, Non-capital crimes and punishments. (p. 11—58). — Mishnah Sanhedrin. — Mishnah Makkot. — Bibliography and glossary (p. 282—294).

המחבר צרף פרוש רחב לתרגום שתי המסכתות.

2141 Haïm, Elkaïm. Le droit d'ainesse d'après la Bible et la législation rabbinique. Son application au Maroc. Paris, Librairie générale de droit & de jurisprudence, 1952. 143 p., 11.4°. = Institut des hautes-études marocaines. Collection des centres d'études juridiques, t. 35. ביבליוגרפיה: ע' [135] — 140.

2142 Lenchitz, Solomon. Pictorial oddities from Hebraic literature. New York, Exposition Press, (c 1950), 64 p., illus. 8°.

אוסף אגדות תמוהות ומאמרי חז"ל מתמיהים, בלחי תמונות.

מדע הדת, פילוסופיה יהודית

מודינא, י. א. ס' מן וחרב. עיין להלן מספר 2222.

2143 Baeck, Leo. Two series of lectures. [New York, 1950]. 48 p. 8°.

ההכח: "The interrelations of Judaism, science, philosophy and ethics", the Dr. Samuel Schulman lectures at the Hebrew Union College—Jewish Institute of Religion, Cincinnati, December 13, 14, 15, 1949. — "Judaism, the Jew and the State of Israel", the Dr. Nathan Krass lectures at the Hebrew Union

תלמוד, מדרש, ספרות רבנית

2133 אור המאיר; קובץ חורני חדשי. ניו-יורק, (דפוס מוינעשטער), תש"ת. 8°.

העורך: אברהם שפירא. גל' א': טבת. 24 ע', תמונת.

2134 דירנפלד, אברהם. ספר בית ישראל על מס' ברכות; קובץ מרבתינו ראשונים ואחרונים, קבצתים... אברהם דירנפלד... חלק א'. מישקאלק, דפוס ב. פריעדמאן, תרצ"ז—1936. 6, 105 דף. 8°.

מודינא, י. א. זקני יהודה. עיין להלן מספר 2222.

2135 מסלתון, אליהו יעקב הכהן. ספר ויעל אליהו... [מאת] אליהו יעקב הכהן טראב מסלתון... נמצא בכתובים... ואספתי... מן הבא ליוני... יהודה חיים הכהן מסלתון. קהיר <מצרים>, דפוס יוסף בן יחזקאל חאמין, תרצ"ח. [2], 64 ע' 8°.

חדושים ליונים שונים, מסודרים לפי א"ב, ודרושים.

2136 מסלתון, יהודה חיים הכהן. ספר שארית יהודה... שאלות ותשובות לענין הלכה אשר השיגה ידי... יהודה בן... עזרא הכהן מסלתון. קהיר <מצרים>, דפוס יוסף בן חזקאל חאמין, תרצ"ח. [4], 107 ע' 8°.

על ד' חלקי שו"ע.

2137 מרקוביץ, חיים שמשון. ספר אמרי חיים; כולל חידושים וביאורים בענינים שונים... חלק א. קידאן, דפוס ש. מובשוביץ, תרצ"ט. 52 דף. 2°.

2138 סולומון, נתן נסים. אנציקלופדיה לאגדות התלמוד... עם עין יעקב [מאת יעקב חביב] מנוקד נקוד שלם ופיסוק מלא. פירוש ר"ן על "עין יעקב", מאמרי התנאים והאמוראים בהלכה ואגדה... תולדות התנאים והאמוראים... המשלים וההתגמלים שבתלמוד... כללים לפסק הלכה הסבר מונחי ובסווי לשון התלמוד, החכמות והמדעים שבכל מסכת ומסכת. מסודרים לפי הענינים ומפורשים... כרך א: מסכת ברכות, פרק א'. ניו-יורק, (דפוס שולוינגר), תשי"ב/ (1951), 218, [10] ע' 229 — 512 עמודות. 4°.

ע' [10]. עמודות 229 — 512: תולדות התנאים והאמוראים. עם שער מיוחד, שער נוסף באנגלית.

קאופמן, נ. ש. א. טיקטין: ס' אור הסלאות. עיין לעיל מספר 2057.

„ביסודו של הספר הונחו הרצאות של המחבר באוני-
ברסיטאות אמריקניות שונות בשנת 1951“ (מההקדמה).

2148 **Buber, Martin**. Gottesfinsternis; Betrachtungen zur Beziehung zwischen Religion und Philosophie. (Zürich), Manesse Verlag. (c1953). 162 p., 1 l. 8°.

הספר באנגלית עיין בערך הקודם.

2149 **Eisenstein, Ira**. Creative Judaism (Rev. ed.). New York, Jewish Reconstructionist Foundation, 1953. X p., 1 l., 179 p. 8°.

Based on "Judaism as a civilization" by Mordecai M. Kaplan.

מהדורה קודמת עיין ק. ט. שנה כ"ב ע' 204, שם

גם התכן.

2150 **Kertzer, Morris N[orman]**. What is a Jew? Cleveland, World Pub. Co., (c1953). XXII, 214 p. 8°.

ההתכן: Introduction. The saga of the Jew. What is a Jew? Jews and the community. Marriage and the family. Religious law and ritual. Customs and traditions. Feasts and fasts. Modern Israel. Jews and Christians.

2151 **Lefkowitz, David**. Medicine for a sick world; essays and reflections ... Introduction by Levi A. Olan. Preface by Umphrey Lee. Dallas, Southern Methodist University Press, 1952. XXII p., 1 l., 238 p., front. (port.). 8°.

מהתכן: The relation of the life and philosophy of Spinoza to Judaism. The primacy of the Synagogue: how can it be re-established? Why I am a Jew.

המבוא של אולן (ע' וז-xxii) כולל תולדות חייו של מחבר הספר.

2152 **Ljungman, Henrik**. Guds barmhärtighet och dom; Fariséernas lära om de två 'måtten'. Lund, C.W.K. Gleerup, (1950), 190 p. 8°.

עם סיכום באנגלית: ע' [156]—171. ביבליוגרפיה: ע' 172—178. על מדה הדין ומדה הרחמים של ה', לפי: תורת הפרושים.

College—Jewish Institute of Religion. New York, March 27, 28, 29, 1950.

2144 **Bamberger, Bernard J[acob]**. Fallen angels. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5712—1952. XI, 295 p. (incl. front.). 8°.

מהתכן: The Hebrew scriptures. The outside books: The Ethiopic Enoch; Jubilees, Testaments, Zadokite work; The Slavonic Enoch; The Adam books; The Testament of Job; Esdras, Baruch, Pseudo-Philo; The Apocalypse of Abraham. The Rabbis. Medieval Judaism. Jewish mysticism. Bibliography, p. 253-261.

2145 **Barack, Nathan A.** Faith for fallibles. New York, Bloch Publ. Co., 1952. 205 p. 8°.

הספר הוא בן שני חלקים. הראשון: Faith for fallibles כולל את פירושו של המחבר ליהדות; השני הוא אוסף דרשות ונאומים על ימים נוראים, התנאים, בית הכנסת, על עניני דימוקרטיה ועוד"י. (מההקדמה).

2146 **Braude, Morris**, ed. & tr. Conscience on trial; three public religious disputations between Christians and Jews in the thirteenth and fifteenth centuries, translated from several Hebrew and Latin sources, annotated and with commentary by Morris Braude. New York, Exposition Press, (c1952). 147 p., facsim., front. (port.). 8°.

התכן: Public disputation between Rabbi Yechiel of Paris and Nicholas Donin at Paris, 1239. — Public disputation between Rabbi Moses Nachmanides and Fra Pablo Christiani at Barcelona, 1263. — The Tortosa disputation between Spanish rabbis and Antipope Benedict XIII and Geronimo de Santa Fé, 1413—1414. Bibliography, p. [141]—142.

2147 **Buber, Martin**. Eclipse of God; studies in the relation between religion and philosophy. New York, Harper & Brothers, (c1952). 192 p. 8°.

מהתכן: Die Lebensanschauungen der alten ... Juden, Vom Wesen des Judentums. Über den Sephirothbaum.

2159 Tal, J[ustus]. Voor ons ons Jodendom — en niet het Christendom. (Amsterdam), n. d. 24 p. 8°. במכונת הכסלה.

„בשבילנו היהדות שלנו ולא הנצרות“.

2160 Wolfson, H[arry] A[ustryn]. The meaning of ex nihilo in the Church Fathers, Arabic and Hebrew philosophy, and St. Thomas. n. p., [1948]. p. 355—370. 8°.

“From Mediaeval studies in honour of J. D. M. Ford ... copyright, 1948, by the president and fellows of Harvard College”.

2161 The World Union for Progressive Judaism. The present contribution of Judaism to civilization; 25th anniversary conference. London, The World Union for Progressive Judaism, [1951]. 166, [1] p. 8°.

על המעטפת שם הספר: The present contribution of Judaism to civilization; report of the 7th international and 25th anniversary conference, July 12th to July 18th, 1951.

2162 Yerkes, Royden Keith. Sacrifice in Greek and Roman religions and early Judaism. New York, C. Scribner's Sons, 1952. XIX, 267 p., tab. 8°. (The Hale lectures).

מהתכן: Jewish sacrifices, Jewish rites, p. 115—196.

קבלה וחסידות

2163 כץ, ראובן בן השקי. ספר עונג שבת, אשר אסף וליקט מספרי קבלה ומספרי מוסר ... זיני ערב שבת ושבת ומוצאי שבת ... מו"ה ראובן הכהן ... סיגוע, דפוס „צענטראל“ משה ראזענטהאל, תרצ"ח. 31 דף. 8°.

2164 נחמן בן שמחה מברסלב. סדר המדות מרבינו ... נחמן ... הדפסותיו מחדש ע"י חסידי ברסלב דארה"ב ... ניו יורק, תש"ח [6], 328, [1] ע"י. 8°.

2153 Mattuck, Israel. Jewish ethics. New York, Hutchinson, (1953). 158 p. 8°.

(Hutchinson's university library: Jewish religion).

2154 Micklem, Nathaniel. Was ist Religion? (Übersetzung aus dem Englischen von J. W. Hauer und Oskar Rühle). Stuttgart, W. Kohlhammer, (1952). 214 p. 8°.

המקור עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 46.

2155 Moses ben Maimon. The guide of the perplexed. An abridged edition with introduction and commentary by Julius Guttman. Translated from the Arabic by Chaim Rabin. London, East and West Library, 1952, X, 233 p. 8°. (Philosophia Judaica ... Edited by H. Bergman). מראש השער: Maimonides: עם מאמר של פרופ. ש. ה. ברגמן על יוליוס גוטמן ז"ל.

2156 Raisin, Jacob S[almon]. Gentile reactions to Jewish ideals, with special reference to proselytes ... Published posthumously under the editorship of Herman Hailperin. New York, Philosophical Library, (c1953). XXIII, 876 p. 8°.

המחבר מתכוון להראות, שהיהדות לפי טבעה, היתה תמיד דת מסיבית, מתקופת התנ"ך עד ימינו.

2157 Schneider, Herbert Wallace. Religion in 20th century America. Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1952. X, 244 p., diagrs., pl., tab. 8°. (The Library of Congress series in American civilization).

על היהדות באה"ב מדובר במקומות רבים; עיין במפתח הספר.

2158 Steiner, Rudolf. Die Geschichte der Menschheit und die Weltanschauungen der Kulturvölker; acht Vorträge ... 1. März bis 10. Mai 1924 ... Nach einer vom Vortragenden nicht durchgesehenen Nachschrift hrsg. von Marie Steiner und Johannes Waeger. Dornach, Selbstverlag der Rudolf Steiner-Nachlassverwaltung, 1950. VIII, 131 p. 8°.

צילום ע"י דפוס ירושלים תש"א, עיין ק. ס. שנה י"ט ע' 159.

הדתית, נוסחאות ונגינות מקובלות, סינסינטי, ספרי

יהדות, (1951), [2], 548, XI ע' 8°.

העורך המוסיקלי: ברוך יוסף כהן, המלים מתחת לתווים בעברית (באותיות לטיניות) ובאנגלית, עם תכן ושער נוסף באנגלית: Abraham Zvi Idelson, The Jewish song book for synagogue, school and home... 3. ed., enlarged and rev... (Cincinnati, Publication for Judaism, 1951).

2170 אלטוסקי, יהודה, ספר הגיוני יהודי... חלק ד: ספר במדבר, גיוויק, (דפוס שולזינגר), תשי"ג, 176 ע' 8°.

דרשות ומאמרים בעברית או ביווית, שער נוסף באנגלית — את הקודמים עיין ק. ס. שנה כ"ג ע' 113.

2171 הגדה של פסח עם פירוש ברכת השיר להרב... ארי' ליב צינץ... גם דברים שונים מכמה גאונים... ובפרט מדורו זקינו... הר"ר יהונתן... פערנוואלד, תשי"ג, 56 דף, 8°.

צילום של דפוס ווארשא, תרמ"א—1880.

2172 זלצר, מרדכי, ספר ויכתב מרדכי: כולל דרוש... (לחנכה) [בשם] (אהבת איתן) על מעלת האחדות, חידושים על... הפרשיות ל"ב בראשית, וגם... דרוש לחינוך הבני... ממני... מרדכי הכהן זלצער... חלק א, Mukachevo, דפוס א. י. קאליש, תרצ"ו, 48 ע' 8°.

ה"דרוש לחינוך בנים" ביווית.

2173 כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב, ספר חפץ חיים... על הלכות איסורי לשה"ר ורכילות... מאת... מרן... ישראל מאיר ב"ר אריה זאב הכהן מראדין... גיוויק, מ. י. זאקס, תשי"ב, [4], IV, 235 ע' 38, 19, [6], 14, 5—2 דף, 8°.

צילום. עמודי הספירה השניה כוללים: "שמירת הלשון" עם שער מיוחד, וקונטרס שפת תמים; עמודי הספירה השלישית "חובת השמירה" עם שער מיוחד, ומאמר כבוד שמים. קודם לשער זה צילום שער הוצ' ווילנא, תרל"ג.

2174 מאיר בן אליה, ספר נחלת אבות, אשר הנחיל (ר' מאיר בן אליה) אב לבנים, נחלה קיימת לעולמים... לפקודת עיני נרדמים אשר בחבלי הזמן תוהים שוכבים... נדפס פ"א... ונתחדש אורו... על ידי שמואל

2165 פרידמן, ישראל, ספר נחלת ישראל; אמרי קדוש ישראל, אשר יצאו מפה קדוש... מו"ה ישראל מרוזין, נערך ונסדר עם המראה מקומות ע"י שאול אלכסנדר ביסטריצקי... ניו יארק, "מרכז להוצאת ספרי חסידות מבית רוזין"; (דפוס האחים טברסקי), תשי"א, [12], 211, [1] ע' 8°.

ליקוטים מכתביו, מסודרים לפי פרשיות התורה, המועדים, נ"ך, ומסכתות התלמוד.

2166 קונטרס כתבי קודש; כולל מכתבי קודש מרבתינו... בע"ת סלאנים, יוצא לאור ע"י חסידי סלונים, גרמני, ווינסהיים, דפוס סענדר דייטש, תש"ח, [2], 54, [2] ע' 8°.

המכתבים הם משנות תרס"ג—תרצ"ו, בסוף החוברת (ע' 48—54) מכתבים חזורים של ועד חסידי סלונים בא"י והחלטות הכינוס הכללי של חסידי סלונים ואחרים בא"י.

2167 רבל, אליעזר צבי, שמחה על פי דרך החסידות, [פרק מהספר: עיקרי החסידות] מלוטקס על ידי אליעזר רעזעל... גיוויק, (דפוס "בלשון"), תשי"ג, 39, [1] ע' 8°.

Abellio, R. La Bible, document chiffré. עיין לעיל מספר 2061.

תפלה, דרשות, מוסר

2168 אברהם בן שלמה זלמן מוילנא, מעלות התורה, להגאון... ר' אברהם ב"ר שלמה זלמן מוילנא, אחי הגר"א, הוצאה מדויקת, עם הוספת קונטרס שלם של מאמרי המחבר, הערות... ותולדות המחבר מאת מיכל פיינשטיין וניסן וואקסמאן, עם סדר היחס של משפחת המחבר מאת לוי גינצבורג, ניו יורק, "פרינסי", תשי"ו, 132, XXX, ע' 8°.

קודם שער באנגלית ובו נקרא המחבר: Abraham Ragoler.

2169 אידלון, אברהם צבי, ספר שירת יש"ר אל לבית, בית הספר, ובית התפלה לכל ימות השנה. (ערון, מלוטקס, ומסודר לשירת הצבור, יחיד, ומקהלה, בליות עוגב או פסנתר, מבוסס על הנעימה העממית

תרפ"ה ... ועתה ... נחחדש זיום והדרם בהוצאת ...
אליעזר עהרענרייך ... ניו יארק, "קול אר"י", תשי"ב.
[2], 23, [1] דף. 8°. צלום.

2181 שפעטמאן, יהושע, לכבוד פסח; רעיונות,
געראנקען צום היינטיגען יאהר תשי"ג, 1953, געוויימעט
דער 10-טער יאהרצייט פון דער הארשאהער געטאה
אייפסטאנד אין פסח 1943, תש"ג. London, תשי"ג.
24 ע' 8°.

2182 Best sermons. 1951—1952 ed. Edited
by G. Paul Butler. New York, Macmillan, 1952,
XXV, 358 p. 8°.

Advisory Committee for Jewish sermons:
David de Sola Pool, Israel Goldstein, Israel
Bettan.

בספר כונסו 52 דרשות מתוך 6.985 שגשגו לעורר.
L. Finkelstein, I. Bettan, מפי יהודיות מפי,
D. de Sola Pool, S. B. Freehof, Ch. E. Shulman

2183 Haggadah. Haggadah; Passover eve
service for the home. (London), Union of
Liberal and Progressive Synagogues, [1953].
32 p. 8°.

הגדה מקוצרת ו"מתוקנת", בעברית ובאנגלית.

2184 Haggadah. Passover Hagadah הגדה
של פסח. Translated by Z. Harry Gut-
stein. New York, Ktav Publishing House,
c1949, 48, 2—48, [1] p., illus. 8°.

עברית ואנגלית עמוד מול עמוד.

2185 Rabbinical Council of America. Manual
of Holiday and Sabbath sermons 5714—1953.
Published under the auspices of the Rabbinical
Council of America, Rabbi Solomon I. Sharf-
man, editor, New York, Rabbinical Council
Press, 1953, 429 p. 8°.

מבחר דרשות לימים נוראים, לשלש רגלים, לטליחות,
לשבת תשובה, לשבת הגדולה, פרשת שקלים, פרשת
החודש, בר מצוה, חומר לדרוש לחגים, למקרים מיוחדים,
חומר לדרוש לפרשות השבוע.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ס ע' 229.

הכהן שוארץ ... סאטרמארע, דפוס מ. ל. הירש, תרצ"ז.
[3], 42 דף. 8°.

2175 מסלתון, יהודה חיים הכהן. ספר ויאמר
יהודה ... מילי דרשא ... ליטורין וגם להספד ...
רבנים וגאונים ולכבוד אנשים ... ונשים ... דברי ...
יהודה חיים בן ... עזרא אליהו יעקב הכהן מסלתון.
קהיר <מצרים>, דפוס יוסף בן יחזקאל חאמק, תרצ"ה.
[2], 231 ע' 8°.

2176 מסלתון, יהודה חיים הכהן. ספר קול
יהודה ... דרושים אשר דרשתי ... בשבת תשובה
ושבת זכור ושבת הגדול ... ודרושים לבר מצוה ...
יהודה חיים בן ... עזרא הכהן מסלתון. קהיר <מצרים>.
דפוס יוסף בן יחזקאל חאמק, תרצ"ו. [4], 304 ע' 8°.

2177 מרגליות, אפרים זלמן. ספר שערי
אפרים, עם פתחי שערים, על הלכות קריאת התורה
... ופי' שערי רחמים מהרב ... שבתי ליפשיץ ...
(וגם) פי' שערי חיים ... [מאת] מרן חיים צבי עהרענרייך
... נדפס בפעם הראשון ... בשנת תרצ"ב, ועתה נדפס
מחדש ע"י ... (אליעזר עהרענרייך) ... ניו יארק, "קול אר"י",
תשי"ב. [16], 154 דף. 8°.

קודם לשער זה שער מקוצר — צלום.

2178 פרבר, צבי הירש. ספר הגיוני צבי;
אוצר הגיונות לתקופת אחרית הימים ... מאמרים לשה"ג,
וארבע פרשיות, וחה"פ וי' אדרי ועוד ... לונדון, (דפוס
Narod), תשי"ב. 68, [4] ע' 8°.

2179 רבינוביץ, נתן דוד. דברי דוד; צוהא
מאת ... מרן נתן דוד מביאלע ... הובא לדפוס ע"י בן
האדמו"ר המחבר צבי ראבינאוויטש. לאנדאן, יגאלנו
משיח צדקנו [= תש"ח], 28, 20 ע' פורטרט. 8°.
הטקסט בעברית, יודית ואנגלית.

שער אנגלי: The will and testament of Rabbi
Nathan David Rabinowicz. London, 5708

2180 שורץ, פנחס זליג הכהן. ספר יזרח
אור; והוא סדר ברכת החמה בתקופתה ... עם כל
היגיונים ... הוספות הבאן ... חתם סופר ... ועוד ...
קונטרס עומר השדה אשר חיבר ... מוה"ר אליעזר חיים
דייטש ... נדפס ... בחייושי דינים ובהערות וביאורים
... ע"י ... מוה"ר פנחס זליג הכהן שוארעץ ... בשנת

קאאפעראטיבע באזעצונג ביי יידן אין סוילן צווישן ביידע וועלט-מלחמות. א. גלאנץ-לעיעלעס: קרושנעוויץ און וואלאזאזעק. מ. י. קריאחסקי: חורבן קרושנעוויץ. מ. ד. אלטער: וואלאזאזעק אין דער צייט פון צאירום ביז דעם יאר 1920. ח. טאבאטשניק: די ארבעטער באזעצונג אין וואלאזאזעק צווישן די צוויי וועלט-מלחמות. דער "בונו" אין וואלאזאזעק געטא. נעקראלאגן און פאטא-גראפיעס.

2192 ביאליסטאק; בילדער אלבום פון א בארימטער שטאט און אירע אידען איבער דער וועלט. 1200 אינטערעסאנטע בילדער מיט טעקסט אין אידיש און אין ענגליש. געזאמעלט און צוגעפוגעשטעלט פון דוד ס. א. ה. ניריאק, (ביאליסטאקער אלבום קאמפעיט), 1951. 386, [2] ע', פקסימילים. 4°.

השער האנגלי: Bialystok; photo album of a renowned city and its Jews the world over, 1200 interesting pictures ... comp. and ed. by David Sohn. New York, 1951.

2193 גראנאטשטיין, יהואל. איך האב געוואלט לעבן. פאריז, א. ב. צעראטא, תש"י, 209, [1] ע', פורטרט. 8°.

(ביכער-סעריע פון יידישן פען-קלוב אפטיילונג אין פראנקרייך).

כולל 20 ספרים ורשימות. מטרת המחבר: "לספר איך פארשטיינען הכו את הגרמנים, ואיך יהודים שנמצאו ביניהם שבו היה גם המחבר, נהרגו ע"י כדוריהם של חבריהם הפרטיזנים". (מההקדמה).

2194 מארק. ב. דאקומענטן אין מאטעריאלן וועגן אויפשטאנד אין ווארשעווער געטא. געזאמלט און מיט א פארזארגט אין באמערקונגען פון ב. מארק. ווארשע, יידישער היסטארישער אינסטיטוט אין פוילן, [ע"י] "ידיש בוך", 1953. 404, [1] ע', מפה מקופלת. 8°.

מסדר הספר השתמש בחומר ארכיוני יהודי ובעיקר בארכיון-הגטו המוסתר שהוקם ע"י ש. רינגלבלום הי"ד, בתעודות פוליטיות וגרמניות בדו"ח, עדויות וזכרונות שונים.

התכן: פארזארגט. י. סטאלינס ארויסטערעטונג דורכן ראדיו דעם 3 יולי 1941. די ערשטע רעזאלוציאנערע קרייזן אין געטא. די סעטיקייט פון פער און פון דער פאלקס-גזאנדיע אין געטא. די יוד. קאמפס-ארגאניזאציע.

2186 Radojčić, Svetozar. Haggadah of Sarajevo; text by Svetozar Radojčić. Beograd, The Magazine 'Jugoslavija', 1953. [4] l., 7 col. mount. pl. 2°. = Print sets of "Jugoslavija" edited by Otto Bihalji-Merin, 3. רפרודוקציע בצבעים של תמונות, הגדת סראיבו.

2187 Tefillot שבת לילדים. Abridged Sabbath service for junior congregations. Baltimore, Md., Board of Jewish Education, 1951. 2 p. l., [1], 72, [1] p. 8°.

ההקדמה חתימה ע"י: Louis L. Kaplan. הטקסט העברי והתרגום האנגלי עמוד מול עמוד.

2188 Tefillot. A book of prayer and meditation, compiled by the ministers of the Union for Liberal and Progressive Synagogues. (London), Union of Liberal & Progressive Synagogues, (1951). 40 p. 8°.

"The selections are taken ... from the Book of Psalms and from the Liberal Jewish prayer book".

2189 Tefillot. Jüdisches Gebetbuch in Blindenschrift, herausgegeben von Helene Bollag, unter Mitwirkung von E. J. Messinger. Bern, 1952/5712. 2 p. l., 119 p. 2°.

"Die Zusammenstellung der Gebete besorgte ... Eugen Jehuda Messinger ... unter Verwendung des Frankfurter Gebetbuches von Seligmann, Elbogen und Vogelstein (Ausgabe 1929)".

2190 Weiner, Herbert, ed. A Sabbath handbook, New York, Behrman House, (1950). [21] p., illus., notes. 8°.

היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות

ראה גם לעיל במדור "קבצים" ולהלן במדור "צינון וידיעת א"י".

2191 ארבעטער רינג. ברענטש 611. יובל-בוך פון ברענטש 611 א. ר. ניריאק, ברענטש 611 ארבעטער-רינג, 1951. 312 ע', תמונות. 8°. מתחבן: מ. ד. אלטער: 25 יאר. א. שמויט: די

1953, X, 117 p. 8°. (Liverpool monographs in archaeology and Oriental studies).

מהתכן: The Jews in Egypt. p. 25—49.

2201 **Borchsenius, Poul.** Stjernesonnen. København, H. Hirschsprungs forlag, 1952. 225, [2] p., pl., port., chronol. tab. 8°.

„בר־כוכבא“.

הספר, המתאר את התקופה בין שנת 70 ו-138 אחרי הספירה, הוא ראשון משורה של ספרים אשר בהם תסופר ההיסטוריה של ישראל אחרי תקופת המקרא. המחבר התעורר לכתוב את הספר, כשהיה בירושלים בזמן מלחמת השחרור בתוך בית שעליו נפלו הפצצות של הערבים. בספרות הצפונית ישנו רק ספר אחד על בר־כוכבא אשר נכתב בשנת 1821 על ידי הבישוף פו מינר והופיע באלטונה. הסופר מתאר בספר אשר לפניו את חיי בר־כוכבא באמצעי החקירה ההיסטורית ובאמצעים ספרותיים גם יחד. הוא מתאר באריכות את המצב הפוליטי והדתי של התקופה. אין המחבר מעלים מן הקורא את הנימה הסוביקטיבית החזקה של הכתיבה. הוא מודה בהקדמת הספר: „רשאי המחבר לתת לכתיבתו לפרוש ללא־פחד את כנפיו ולהרשות לניחושו להתפרץ ולבקוע מדרכים אפלות, כדי שיצליח להתמוגג עם שרש המאורעות.“ מובן שאין כאן מקום לבקורת מדעית, כי לא לכך התכוון המחבר בכתבו את ספרו. אך לאור העובדה המודגשת על ידו, שההיסטוריה של ישראל אחרי החורבן היא ספר סתום לאומות העולם, גדולה זכותו של הסופר. לספר נצטרפו ציורים רבים. ש. ה. ב.

2202 **Buysschaert, J.** Israel in de oudheid. Tweede, omgewerkte uitgave. Brugge, K. Beyaert. (c1946). 282 p., fold. maps, chronol. tab. 8°.

תאור היחסים ההיסטוריים בין ישראל ועמי המזרח בימי קדם.

2203 (**Cardozo, Is. Jessurun**). Three centuries of Jewish life in Curaçao. (Curaçao, 1953). 40 p., chronol. tab., facsim., illus. 8°.

על המעטפת: Oldest synagogue in the new world; pictures, facts, figures.

2204 **Epstein, Melech.** Jewish labor in U. S. A.; an industrial, political and cultural

דער 1. באוואפעטער ארויסטריט אין יאנואר 1943. דער וועדערשטאנד בין אויפשטאנד. דער אויפשטאנד. פון לודוויק לאנדויס טאגבוך. די שענדלעכע שטעלונג פון דער פוילישער דעאקציע. די טארטיוזאנער פון הארשע ווער געטא. דער ראפארט פון יורגען סטראאפ. דערקלע-רינגען פון ק. קאלעסקע. פון דעם פראצעס פון סטראאפ אין קאנאדא. נאכחארט.

2195 סנה, שמחה. נע ונד ... באנד 1. בוענאס איירעס. „אונדזער הארט“, 1952. 460, [4] ע. 8°. המחבר מספר על הקיץ בפולין ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה ועל חייו בצבא האדום בשנות המלחמה.

2196 פּענסטער, הערש. אונדזערע פארפייניקטע קינסטלער. מיט א הארט פריער פון מארק שאנאל. (דפוס (Abécé), תשי"א. 262, [2] ע. פקטימיל, תמונות. 2°. כולל 84 ביוגרפיות הערכות של אמנים יהודים, שהושמדו בצרפת. בסוף הספר (ע' 253—257): יזכור; פארפייניקטע יידישע קינסטלער אין אונדזערע לענדער; רשימה בצירוף ביאורים קצרים מאד.

2197 שווארצבארט, יצחק. די באדייטונג און דער גייסט פון דעם אויפשטאנד אין דער הארשעווער געטא. ניו יארק, יידישער העלט קאנגרעס, ארגאניזאציע דעפארט-מענט, 1953. [1] 30 דף. 4°. במכונת הכסלה. עיין לעיל מס' 1751 ולהלן מס' 2221.

2198 שטריגלער, מרדכי. גורלות. בוך 1—2. בוענאס איירעס, צענטראל-פארבאנד פון פוילישע יידן אין ארגענטינע. תשי"ב. 365; 366, [1] ע. 8°.

= ביכערסערע דאס פוילישע יידנטום, באנד 86/85. „באנד פיר פון דעם ציקל „אויסגעברענגטע ליכט“, (עין ק. ס. שנה כ"ח ע' 77).

ספור מהחיים במחנות ריכוז גרמניים בימי המלחמה.

2199 **American Jewish Historical Society.** Memorable documents in American Jewish history. (New York, 1946). 31, [1] p., incl. illus., facsim. 4°.

2200 **Bell, H[arold] Idris.** Cults and creeds in Graeco-Roman Egypt, being the Forwood lectures for 1952. Liverpool, University Press.

[1]—2. London, [Gollancz], 1952—53. 439, [1] p., illus.; 390, [2] p., illus., notes, 8°.

שם הכרך השני: More for Timothy
זכרונותיו של העסקן והמור"ל הידוע בלונדון, שנכתבו
בצורת ספור לנכדו. עומד להופיע כרך שלישי.

2208 **Jones, Ernest.** Sigmund Freud; life and work. v. 1: The young Freud, 1850—1900. London, Hogarth Press, 1953. 14, 454 p., facsim., pl., ports. 8°.

2209 **Jung, Leo, ed.** Jewish leaders <1750—1940>. New York, Bloch, 5714—1953. XII, 564 p. 8°. = The Jewish library, v. 6.

L. Jung: The Rabbis: חולל ביבליוגרפיות: התכן: and the ethic of business. M. M. Yoskor: Eliyahu of Vilna; — I. M. ha-Kohen, the Hafets Hayyim. Ch. B. Chavel: Shneyur Zalman of Liady. S. Wind: Ezekiel Landau. H. I. Leiman: Akiba Eger. S. Ehrmann: Moses Sofer. J. Finkel: Menahem Morgenstern of Kotzk. I. Breuer: S. R. Hirsch. M. L. Bamberger: S. B. Bamberger. J. Elias: Israel Salanter. I. Unna: Ezriel Hildesheimer; — Marcus Horovitz. J. Jehouda: Elie Benamozegh. I. Heinemann: Marcus Horovitz. H. Z. Reines: I. J. Reines. G. Bader, M. Jung: M. T. Jung. J. Klatzkin: Eliyahu Klatzkin. N. H. Adlerblum: Sara Bayla and her times. S. Silber: The Gaon of Rogatchov. J. Grunfeld—Rosenbaum: Sara Schenierer. J. L. Kagan, H. B. Perlman: H. O. Grodzenski. C. Roth: Britain's three chief Rabbis (S. Hirschell, N. M. Adler, J. H. Hertz). A. Ben-Jacob: Three Sephardic leaders (J. Alkalai, A. Somekh, D. Sassoon). W. Fischel: The leaders of the Jews of Bokhara.

את הקודם בשורה זו עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 343.

2210 **Meyer, Jakob.** The stay of Mozes Haim Luzzatto at Amsterdam, 1736—1743. Amsterdam, Joachimsthal, 1947. 44 p., 1 illus., facsim. 8°.

history of the Jewish labor movement. [v. 2]: 1914—1952. New York, Trade Union Sponsoring Committee, (c1953). 465 p. 8°.

ההכן: The animated community. The protocol of peace. A test of strength. Born out of rebellion. In the war. The socialist. The aftermath. The communists. Civil war. Trial and expansion. Upsurge under the New deal. New directions. Decline of American socialism. Inner trends. Mutual aid and children's education. Growth in depth. Back to normalcy. In non-garment trades. Education, relief, welfare. Portraits in miniature. In Jewish affairs. What does the future hold? Supplement. Bibliography p. 449—457.

את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 354.

2205 **Friedman, Filip.** Auschwitz, (Traduction ... por Elias Singer), Buenos Aires, Sociedad hebraica Argentina, (1952). 170 p., 1 l., illus., maps, pl. (incl. facsim., plans). 8°. **בראש השער:** Philip Friedman: את המקור ביוזית **עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 353, שם גם ציון:** חרגום אנגלי שם ע' 355.

2206 **Goldstein, Anatole.** From discrimination to annihilation ... With a preface by Telford Tailor. New York, Institute of Jewish Affairs, World Jewish Congress, 1952. 48 p. 8°.

= Lest we forget series, no. 2.

ההכן: The fateful years. Ghettoization. On the eve of the final solution. The criminal solution. The murder plan in operation. The roles of the various German strata. Who is guilty?

ט. טילור, שמשם באה"ב ראש המועצה בענין פושעי המלחמה ושהיה אחראי להכנת משפטי נירנברג, כותב בהקדמתו, שהדעה שהפתרון הסופי של שאלת היהודים (היינו ההחלטה על השמדתם) היה בבחינת סוד שהיה ידוע רק להיטלר ולאנשים סטוריים ממקורביו — כוזבת בהחלט.

2207 **Gollancz, Victor.** My dear Timothy: an autobiographical letter to his grandson. v.

מכלי ראשון. מחקר ביוגרפי זה (שחבל, אגב, שלא הובאו בו ציטוטים מפורטים יותר מתוך התעודות המקוריות) מראה את דון יצחק אברבנאל כמנהיגה של כל היהדות הספרדית במוצאי ימי הבינים וכמדינאי שתפס עמדת מפתח בתולדותיהן של שלוש מדינות.

ואולם, עם כל חשיבותו של אברבנאל כמנהיג יהודי וכשר-כספים ומדינאי בשירותם של ששה מלכים, ועם כל הענין הרב שבחייו רבי התמורות — גדול שיעור קומתו הרבה יותר כסופר והוגה, ובנייתו צד זה בדמותו של אברבנאל, תרם נתניהו תרומה מזהירה למדע-היהדות. המחבר הצליח לערוך בשיטה אחידה את הדעות המרובות והשונות המפורזות בפירושי של אברבנאל ובמאמרי על נושאים פילוסופיים היסטוריים ודתיים. שיטה היסטוריוסופית זו של אברבנאל מפליאה בעקביותה ובהגיגה הפנימי; היא אמנם מזוהה מאוד, אולם גם בעלת מעוף, גילוייה של שיטה עקבית ומקורית זו היא ההישג הגדול של הספר הזה.

כתביו המרובים של אברבנאל מסתמכים בארבעה תחומים: מירוש המקרא, היסטוריה, תורת המדינה וחשובי הקץ; נתניהו מראה כי אלה הם ארבע חוליות בשרשרת-מחשבה אחת. הראשונה: בפרושי למקרא התכחן אברבנאל להוכיח כי התנ"ך הוא המקור היחיד לגילוי האמת. השניה: את ההיסטוריה ראה כהתליך שאלהים מתכנן ומכוון אותו לקראת התערערות סופית הנחוצה להשלמת גאולתו של האדם. השלישית: ניתוח חודר של המספרים המדיניים השונים הביא את אברבנאל לידי מסקנה כי צורת-השלטון האידיאלית היחידה היא התיאוקרטיה. ולבסוף, הרביעית: היגיונים מיסטיים, יחד עם ראייה פסימית אולם צודקת של המתרחש בימיו, הן במזרח והן במערב, שכנעו את אברבנאל שסוף העולם וגאולת האנושות תחת שרביטו של המשיח צריכים להתחולל מיד, לכל המאוחר עד שנת 1573. וכך, במציאות כמו בהיגיון של אברבנאל, היו צריכים התנ"ך, ההיסטוריה, תורת המדינה ותורת הסוד להשתלב יחדיו כדי להאזיר את שם האל, להשביט את גורל האדם ולנחם את עם ישראל הסובל — שאת פצעיו בקש אברבנאל לרפא, הן כמדינאי והן כהוגה.

בניתוח הפילוסופיה האפוקליפטית הזאת מצרף נתניהו התמצאות מפליאה בהיקפה עם כוח-באור מצוי. בהיותו מצוי לא רק אצל כל הפילוסופיה היהודית של ימי הביניים, אלא גם אצל כתבי אבות הכנסיה והסכולסטים, עלה בידיו ללבן כל נקודה בתורתו של אברבנאל לאור

"A contribution to the Luzzatto commemoration".

2211 Misheiker, Betty. Strange odyssey. London, G. G. Harrap, (1952), 192 p. 8°.

המחברת מתארת את חיי משפחת הוריה, כשהתחילה מלחמת העולם הראשונה אביה ישב באפריקה הדרומית ואמה ברוסיה. במשך הזמן עברה כל המשפחה לדרום אפריקה ושם נולדה מחברת הספר.

2212 Nazi hel. (Amsterdam, Van Holkema & Warendorf), [1945?], [32] p. incl. illus., map. 18:24.

Published in collaboration with P. W. D. SHAEF Netherlands Mission.

הגיהנום הנאצי. תעודות פוטוגרפיות שנאספו ע"י Wilem van de Poll, שצרך סכסס מסביר.

2213 Netanyahu, B[en Zion]. Don Isaac Abravanel, statesman & philosopher. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5713—1953, XII, 346 p. 8°.

לפנינו מחקר מצליח על נושא חשוב ומענין. כפי שהראה המחבר בכל הבהירות, דון יצחק אברבנאל הוא דמות כבירה, הן כמדינאי והן כהוגה, וספר זה (שביטודו עבודת זיקסור שהגשה לדרופסי קולג') מציג אותו על הצד הטוב ביותר משתי הבחינות האלה גם יחד. אחרי מספר מונוגרפיות מצויינות על צדדים שונים שבתורתו של יצחק אברבנאל (מאת יעקב גוטמן, יצחק היינמן, ליאו שטראוס, יצחק בער, מ. צ. סגל ואחרים), הרי עתה לפנינו מחקר מקיף על אישיות חשובה זו. התפקיד שעמד בפני המחבר היה קשה במיוחד, משום שתנאי הפנים אשר לנושא: הבחינה ההיסטורית והבחינה הפילוסופית, ובשני השטחים גילה בקיאות מפליאה והבנה חודרת.

החלק הראשון של הספר מגולל לפנינו את תולדות חייו המרתקים של אברבנאל, על רקע ההיסטוריה הפורטוגזית, הספרדית והאיטלקית בת זמנו. רקע זה, על כל סיבוכיו, מתאר נתניהו בהבנה של היסטוריון מלידה; ואמנם ברור היסטוריו-כללי זה הוא מפורט ומדויק כל כך עד שכמה פרקים ארוכים למדי, למשל ע"י 41—49 הוקדשו לחלוטין לניתוח המצב הפוליטי הכללי בימי אברבנאל, וניתוח זה מבוסס כולו על ידיעה

I: The search for the final solution: Forced emigrations and pogroms before September 1939, Deportations, 1939—1941, The ghettos, 1940—1942, The Madagascar project: The deportations to Lodz and Russia, June, 1940—January, 1942, The Gross-Wannsee conference and the Auschwitz plan, The gas chambers, The fate of the Reich Jews and the fight for exemption. — II: The final solution in practice: The Soviet Union, The Einsatzgruppen, The massacres, Action Reinhard, the extermination of the Jews of Poland, 1942, The liquidation of the Polish and Russian ghettos, 1943—1944, France, Other Western European countries, Yugoslavia, Greece, Bulgaria, Slovakia and Rumania, Hungary, Jewry in the break-up of the 3rd Reich, Epilogue. Appendix I: Statistical summary of the final solution, II: The fate of some of the participants in "The final solution" (October, 1952), Chronology of the final solution. Bibliography, p. 531—541. Text references.

2216 Robinson, Nehemiah. United Nations Convention on the declaration of death of missing persons; a commentary, New York, Institute of Jewish Affairs, 1951. 1 p. 1., 102 numb. 1. 4°. במכונית הכפלה.

2217 Roblin, Michel. Les Juifs de Paris; démographie, économie, culture, Paris, A. et J. Picard, 1952. 197 p., 1 l., diagrs., maps, plans. 8°.

התכן: Introduction. Les communautés médiévales. Fondation de la communauté actuelle. La communauté israélite de Paris de 1789 à 1880. Les différentes vagues d'immigration de 1880 à 1939. Nombre et répartition topographique avant la 2. guerre mondiale. Origine et nationalité. Activités économiques, culturelles, sociales et politiques. Conclusion. Bibliographie, p. 191—193.

דבריהם של כל קודמיו היהודים והנוצרים. הודות לכך מטיל ספר זה תכופות אור חדש על התפתחות המחשבה היהודית בימי הביניים בכללה. בירור משוזה זה מוכיח את מקורותיו היסודית של אברבנאל, כהיסטוריון וכמיסטיקאי, אף על פי ששאל כמה פרטים מאחרים; הברור הביא, מאידך, לידי אחת מתגליותיו החשובות ביותר של נתניהו: קרבתו הרוחנית של אברבנאל לנביא-הקץ הנוצרי הגדול בן זמנו — סאבונארולה. הקבלה מאלפת אחרת שגילת המחבר היא זו שבין "צחק אברבנאל לבין בנו דון יהודה, בעל ה"כוח על האהבה": הרשימה המעניינת (ע' 286) של הקבלות פילוסופיות בין אברבנאל האב והבן (לדוגמא — תורת "גלגול ההוויות") הוסיפה הרבה למה שספריהם של זיואקים דה קארואליו ושל מחבר ביקורת זאת קבעו בנידון זה. נושא זה היה ראוי לכך שנתניהו יקדיש לו מחקר מיוחד, כפי שהיה מקום גם להרחבת בירורו הממצא אך קצר מדי בדבר השפעתו של אברבנאל על הוגים נוצריים מקאלווין והוגו גרוטיוס ועד בייל, שכולם הרבו לקרוא את אברבנאל, התווכחו איתו ושאלו ממנו.

המחבר מסיים את ספרו בביבליוגרפיה מקיפה.

חירם פרי

2214 Pissurlencar, Panduronga S. S., ed. Agentes da diplomacia portuguesa na Índia <hindus, muçulmanos, judeus e parsas>; documentos coordenados, anotados e prefaciados... Bastora', Goa, typ. Rangel, 1952. LIX, 656 p. 8°. בראש השער: Governo geral do Estado da Índia; "Publicação do Arquivo histórico do Estado da Índia."

"סיכני הדיפלומטיה הפורטוגזית בהודו (הינדואים, מושלמים, יהודים ופרסים); תעודות... עם באורים והקדמות..." ביבליוגרפיה: ע' 625—636.

2215 Reidinger, Gerald. The final solution; the attempt to exterminate the Jews of Europe, 1939—1945. London, Vallentine, Mitchell, (1953). XII, 622 p., maps, chronol. tab. 8°.

המחבר השתמש בסיפוריהם של היהודים שנשארו בחיים, בתעודות שמצא בארכיונים גרמניים ממשלתיים, בחומר ממשפטי גירנברג, בחומר שמצא במוסדות יהודיים ובחומר נדפס עשיר (דו"ח, זכרונות ועוד).

by Charles Fullman. London, E. Goldston, 1946, 316 p., 2 maps (1 fold.), pl. 8°.

התכן : History. Life (p. 85—211). Work A : The harvest of a thousand years : Wisdom and doctrine. Trades and callings. B : The 19th and 20th centuries : Economics, Science. Literature. Art. Epilogue. Bibliography, p. 303—308.

2221 Schwarzbart, Isaac I. The story of the Warsaw ghetto uprising : its meaning and message. New York, World Jewish Congress, Organization Department, 1953. 23. [1] p. 8°.

עיין לעיל מספר 1751 ומספר 2197.

2222 Simonsohn, Shlomo. Leon da Modena ; a monograph based on hitherto unpublished manuscripts. London, 1952, 775 numb. l., geneal. tab. 4°.

במכונית הכפלה.

התכן : Introduction, Family da Modena. Leon da Modena. Some aspects of the social, cultural and religious scene in the Italian ghetto. Some aspects of the political, economic and legal scene in the Italian ghetto. "Magen Vacherev". Correspondents and contemporaries. Bibliography, p. 206—215.

יהודה אריה בן יצחק מורדינא : זקני יהודה : פסקים ותשובות לשאלות נשאלתי לחות דעי (דף 635—237). הנ"ל : סי' מגן וחרב (דף 775—636).

2223 Szajkowski, Zosa. Agricultural credit and Napoleon's anti-Jewish decrees. New York, Editions historiques franco-juives, 1953. 105, [7] p., facsim., tab. (part fold.). 8°.

2224 Szajkowski, Zosa. The economic status of the Jews in Alsace, Metz and Lorraine <1648—1789>. New York, Editions historiques franco-juives, 1954 [i. e. 1953]. 152 p., facsim., ports. 8°.

2225 Szajkowski, Zosa. Poverty and social welfare among French Jews <1800—1880>.

2218 Rubin, E[li]. 140 Jewish marshals, generals & admirals. London, De Vero Books, (c1952). 300 p., illus., maps, ports. 8°.

המחבר השתמש בחומר נדס ובין השאר גם באספי מאמרים של מומחים צבאיים אחרים, בארכיונים ממשלתיים של מדינות אחרות, וגם בחומר שקבל ממשפחותיהם של המצביאים היהודיים שעליהם מסופר בספר. בדרך כלל מוסר המחבר טרטים ביוגרפיים רבים. אין ידיעות על הגנרלים היהודים ברוסיה הסובייטית, ותמחבר בסביר שליכוי זה בא בגלל חוסר קשרי-תרבות עם מדינה זו, אבל מוטב היה להשתמש בחומר נדס בכת"ע ובספרים נדפסים שמגיעים גם מחוץ לגבולות רוסיה. כדאי היה לרשום את שמו של הגנרל ממוצא יהודי ברוסיה הצארית מ. גרולב, שגם פרסם ספר זכרונות (ברוסית) בשם : "רשימות של גנרל-יהודי" (עיין קי. סי. שנה ז' ע' 254). בתחלת הספר ניתנו ידיעות על גבורי ישראל בימי קדם (יהודה המכבי, בר כוכבא ועוד). החומר מסודר לפי המדינות : אוסטריה (2 גנרלים), המונרכיה האוסטרו-הונגרית (23 גנרלים ואדמירלים), בלגיה (1), סין (1), צרפת (26), גרמניה (1), הודו (1), ישראל (י. ירין, י. דורי, מ. מקלף), איטליה (40), פולין (1), טורקיה (2), אפריקה הדרומית (1), אנגליה (15), ביניהם ס. ה. קיש, צורפה גם רשימה על הבריגדה היהודית, ארצות הברית (23). בסוף הספר (ע' 291—300) על היהודים במדע הצבאי, בעיקר בשנים האחרונות.

2219 Schoeps, Hans Joachim. Philosemitismus im Barock ; religions- und geistesgeschichtliche Untersuchungen. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1952. VI p., 1 l., 216 p. 8°.

התכן : Der Philosemitismus des 17. Jahrhunderts. "Rabbi" Johan Kemper in Uppsala ; ein Beitrag zur Geschichte und Theologie der Sabbatianer. Rabbinische Studien in Schweden, 1676—1750. Jüdisches in Reiseberichten schwedischer Forscher, Bibliographie kürzerer judaistischer Erwähnungen in schwedischen Reisetagebüchern, Briefen, Leichenpredigten etc. zwischen 1640—1725 ... von ... C. V. Jacobowsky, p. 211—213.

2220 Schwab, Hermann. A world in ruins : history, life and work of German Jewry. Tr.

2232 Zimmels, H[irsch] J[akob]. Leopold Zunz, his life and times. [London], Jewish Religious Educational Publications, [1952], 39 p. 8°. (Leading figures in Jewish history).

עם ישראל בהווה

2233 גאלדפינגער, ע. יוליוס און עטל ראזענבערג טארן נישט אומקומען. ווארשע, "יידיש בוך", 1953. 47, [1] ע', תמונות. 8°. המחבר סובר, שעל המשפט נדו הוגו רוזנברג השפיע גם הגורם האנטישמי.

2234 לעכטער, י. אין לאנד פון ראסן-דיסקרימינאציע. ווארשע, "יידיש בוך", 1953. 92, [3] ע'. 8°. על ארז"ב. מהחן : אן אמעריקאנער בייליס-פראצעס. פאגראם העצם אין ניו-יארק. אנטי-יידישע באגרענעצונגען און פראחאקאציעס. ייד. מאנאפאליסטן פירן דורך א דיזערסיע.

2235 מינקאוויטש, גרשון. פון גלות דייטשלאנד ביז מדינת ישראל. האוואנא, קובא, תשי"ג-1952. 157, [2] ע'. 8°. רשמי מסע. התכן : גלות דייטשלאנד (1947—1945) : אויפן וועג קיין דייטשלאנד. די דייטשן האבן ניט חרטה. די לאגערן פון שארית הפליטה אין ביערו. דער כח פון די לאגער-אידן. אין דייטשלאנד טאר ניט בלייבן קיין איין איד. קובא (1947—1948). מדינת ישראל (1948—1949). ציוניסטישע סעמעס.

2236 מינקאוויטש, גרשון. ציפערן און פאקטן העגן אידישן ישוב אין קובא. <האוואנא און פראווינץ>. האוואנא, (דפוס ר. באנדאר), 1952. 16 ע'. 8°. ע' 7—10 : "דער געבוי פון אידיש געזעלשאפטלעך לעבן". בהבאנה ובסביבותה יושבים 1374 משפחות יהודיות.

2237 שווארץ, פנחס. אין נאציאנאלער טרויער-טאג אדער עטלעכע נאציאנאלע טרויער-טעג. <אין פארבינדונג מיטן אנקומענדיקן 10טן יארטאג נאך די ווארשעווער געטא-העלדן>... ניו יארק, פארבאנד פון געוועזענע יידישע קאצעטלעך און פארטיזאנער, 1952. 15 ע'. 8°.

2238 American Jewish Congress. Commission on Community Interrelations. How to

New York, Editions historiques franco-juives, 1954 [i. e. 1953]. 82, [1] p., facsim., IX tab. 8°.

2226 Tartakower, Arie. Los refugiados judíos ; un estudio sociológico, México, D. F., 1943. 1 p. l., 46 p., tab. 8°.

2227 Truak, Rhoda. The Doctors Jacobi. Boston, Little, Brown and Co., 1952. 3 p. l., 270, [1] p., port. 8°.

על חייהם ומעולתם של אברהם יעקובי, מהגר יהודי מגרמניה לארז"ב, שהתפרסם כרופא ילדים, ואשתו, רופאה גם היא.

2228 Velikovsky, Immanuel. Ages in chaos, v. 1: From the Exodus to King Akhnaton. London, Sidgwick & Jackson, (1953). XXIV, 350 p., IX pl. (incl. facsim.), maps (on lining-papers). 8°.

מהדורה אחרת עיין ק. ט. שנה כ"ט ע' 84, שם גם התכן.

2229 Victor, Walther. Marx und Heine: Tatsache und Spekulation in der Darstellung ihrer Beziehungen. (2 Aufl.). Berlin, Henschel Verlag, 1952, 159, [1] p., fold. facsim., ports. (1 mounted). 8°.

התכן : Heine und Marx vor der Begegnung von 1843. H. und M. in Paris. H. und der Kommunismus. Spätere Beziehungen. Lebendiges Erbe. Anmerkungen und Kommentare, p. 118—151.

2230 Wolff, Moshe. De ondergang van Jeruzalem ; een bronnen-verzameling, samengesteld door M. Wolff. Amsterdam, Joachimssthal, [1941]. 46 p. 8°. = Massada serie. Kleine uitgaven, no. 1.

"נפילת ירושלים : אוסף מקורות".

2231 Wolff, Moshe. De opstand der Macca-baeën ; een bronnen-verzameling, samengesteld door M. Wolff. Amsterdam, Joachimssthal, 5702—1941, 52 p., map. 8°. = Massada serie. Kleine uitgaven, no. 4.

"מרד המכבים : אוסף מקורות".

New York, Institute of Jewish Affairs, World Jewish Congress, 1952. 1 p. l. 10 numb. 1. 4°.
ההקדמה חתומה ע"י Nehemiah Robinson.
במכונת הכפלה.

2245 **Institute of Jewish Affairs, New York.** The Jews of Hungary; survey of their history and postwar situation. New York, 1952. 1 p. l., 22, VI numb. 1. 4°.
המבוא חתום ע"י Nehemiah Robinson.

2246 **Jaworski, Irene D.** Becoming American: the problems of immigrants and their children. New York, Harper & Brothers, (c1950). VIII, 113, [1] p. 8°. = Bureau for Intercultural Education. Publication series, Problems of race and culture in American education, 7.

הספר כולל ידיעות גם על מהגרים יהודיים.

Jewish Agency for Palestine. Documents relating to the Prague trial.

ע"י להלן מס' 2280.

2247 **Jewish Family Service, New York. Research Department.** A study of short term cases [by] Sidney Axelrad, John Frings, Elizabeth Herzog. New York, Research Department, Jewish Family Service, 1951. VI, 140 numb. 1., diagr., tab. 4°.
במכונת הכפלה.

2248 **Jewish life in Poland.** New York, Polish Research and Information Service, 4°.
תכניסות ההופעה לא נזכרה. גל' ראשון שלפנינו:
ינואר 1948. דף 12. במכונת הכפלה.

2249 **Die Juden in Deutschland 1951/52—5712; ein Almanach** hrsg. von Heinz Gantner. Frankfurt a. M., Neuzeit Verlag, (c1953). 376 p., pl., ports, 8°.

Vorwort. Th. Heuss (Bundespräsident): Mut zur Liebe. M. Wischnitzer: Die jüdische Wanderung unter der Nazi-Herrschaft 1933—1939. K. S. Pinson: Der Antisemitismus der Nachkriegszeit. F. Böhm: Der Antisemitismus u. die Deutschen. K. R. Grossmann: Die

conduct a community self-survey of civil rights, by Margot Haas Wormser and Claire Sellitz. With a foreword by Gordon W. Allport. New York, Association Press, 1951. XIV, 271 p., diagrs., tab. 4°.

"This manual was produced by the Commission on Community Interrelations... of the American Jewish Congress".

2239 **Chein, Isidor; Jacob I. Hurwitz.** A study of minority group membership: the reactions of Jewish boys to various aspects of being Jewish. New York, Jewish Center Division, National Jewish Welfare Board, [195-?]. 2 p. l., 42 numb. 1. 4°.
במכונת הכפלה.

2240 **Chouraqui, André.** The social and legal status of the Jews of French Morocco. (New York, American Jewish Committee), [195-?]. 3 p. l., 42 p., tabs. 4°.

2241 **Goldman, Eric F[redrick].** Rendezvous with destiny; a history of modern American reform. New York, A. A. Knopf, 1953. XIII, 503, XXXVII, [1] p. 8°.

על היהודים ועל הציונות ע"י ע' 36—37, 59, 77—79, 108, 115, 164, 183—185, 220, 232, 288, 300, 441—445, 454. הערות ביבליוגרפיות: ע' 463—503.

2242 **Gruesser, Mary Jeanine.** Categorical valuations of Jews among catholic parochial school children. Washington, D. C., Catholic University of America Press, 1950. XII, 169 p., diagr., tab. 8°. = The Catholic University of America: Studies in sociology, v. 34. Diss. Catholic University of America.

2243 **Handlin, Oscar.** The uprooted; from the old world to the new. London, Watts & Co., (1953). 310 p. 8°.

ספר על הגירה לארה"ב. מרתון: The ghettos. ע' 144—169.

2244 **Institute of Jewish Affairs, New York.** The Jews of French Morocco and Tunisia.

המועצה שהורכבה מבי"כ המוסדות, הטילה על R. M. Mac-Iver את עבודת המחקר, והוא חיבר את הדיווח הבא.

R. M. MacIver: Report on the Jewish community relations agencies (146 p.). Statements of views by participating agencies. Statement adopted by NCRAC plenary session.

2252 *The Prague trial; its anti-Jewish implications*, [London], Woburn Press, [1952]. 19, [1] p. 8°.

2253 ... *Praktische Fragen der Rückerstattung in den Westzonen und Berlin*. v. 2: Weitere praktische Fragen der Rückerstattung ... Heidelberg, Verlagsgesellschaft "Recht und Wirtschaft", 1950. 200 p. 8°. = Schriftenreihe des Betriebs-Beraters, Sonderveröffentlichungen, 2.

קבץ. ההקדמה חתומה ע"י Hermann Heimerich.

2254 *Rabinowitz, Louis [Isaac]*. Far East mission. (Johannesburg, Eagle Press Ltd., 1952). 223 p., pl., ports. 8°.

המחבר, רב ראשי ליהודי אפריקה הדרומית, שעשה בתשי"ב בהודו בשליחות המגבית היהודית המאוחדת ולפני זה ביקר בישראל, מספר בספרו על חייהם ומנהגיהם של יהודי הודו. בארבעה הפרקים הראשונים (ע' 9—35) מסופר על בקורו בישראל.

2255 *Vernant, Jacques*. The refugee in the post-war world. London, G. Allen & Unwin, (1953). XVI, 827, [1] p., tab. 8°.

מהתכן: Israel. Introduction. Legal and administrative position, Economic and social situation, p. 441—470.

במקומות אחרים רבים מדובר בספר על היהודים והמליטים היהודים; עיין במפתח.

2256 *Zydowskie towarzystwo kultury w Polsce*. Zjazd Zydowskiego towarzystwa kultury w Polsce, Wrocław, 14—16 października 1949. Warszawa, [1950?], 269 p. 8°.

jüdischen Auslands-Organisationen u. ihre Arbeit in Deutschland. E. Landau: Wir Juden u. unsere Umwelt. H. J. Schöps: Jüdischer Glaube u. jüdisches Gesetz heute. H. Nothmann: Die religiöse Situation des Judentums im Nachkriegs-deutschland. S. Behr: Die Rechtslage der Juden im heutigen Deutschland. H. Maas: Ein Wort zu christlich-jüdischer Zusammenarbeit. E. Lüth: Wir bitten Israel um Frieden. R. Küstermeier: Unsere Hand dem Judentum u. Israel. Ben Ephraim: Die Rückerstattung des jüdischen Eigentums. G. Hirsch: Die Entschädigung der Verfolgten. Eine stolze Bilanz jüdischer Solidarität. Die Arbeit des Am.-Jew. C-tee. Die ORT-Schulen u. Werkstätten in Deutschland. C. Roth: Der jüdische Beitrag zur deutschen Kultur, p. 263—322. Anhang: Die jüdische Presse in der westlichen Welt, p. 352—368.

2250 *Léon, A.* Conception matérialiste de la question juive. (Préface et postface de E. Germain). [Paris], Editions "Pionniers", 1946. XV, 169, XII p. 8°. (Collection marxiste). המחבר סובר שאת השאלה היהודית יצר הקפיטליזם. "הסוציאליזם צריך לתת ליהודים את האפשרות לחיות חיים לאומיים בכל ארצות מגוריהם. כמו כן צריך לתת להם את האפשרות להתרכז בסריטוריה אחת (או בסריטוריות אחדות) מבלי לפגוע בתושביה הנמצאים בה. רק הדימוקרטיה הפרולטרית הרחבה ביותר יכולה להרשות לפתור את השאלה היהודית במינימום של סבל" (ע' 168).

2251 *National Community Relation Advisory Council*. Report on the Jewish community relations agencies ... New York, 1951. 1 p. 1, V p., 1 l., 261 p. 4°.

במכונית הכסלה. דין וחשבון זה מקיף את פעולותיהם של ששה מוסדות יהודיים גדולים בא"י: American Jewish C—tee, Anti-Defamation League of B'nai B'rith, American Jewish Congress, Jewish Labor C—tee, Jewish War Veterans, Union of American Hebrew Congregations.

קובא, תשי"ג 1952. 44. [3] ע', פקטימלים, תמונות. 8°.
"המחבר, מפעילי קרן היסוד ומלווה העצמאות של
ישראל בקובא, כנס במחברותו זו 15 מאמריו ורשימותיו,
שיש בהם גם מעין סקירה על הפעולה הציונית בקובה".
(מההקדמה)

2263 Allen, H[arold] B[oughton]. Rural reconstruction in action; experience in the Near and Middle East. Ithaca, N. Y., Cornell University Press, (1953). XVIII, 204 p., pl., ports. 8°.

המקור עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 15, שם
ההקדמה: "Make the rural school rural (Palestine)": p. 142—163.

2264 Arndt, William F[rederick]. From the Nile to the waters of Damascus. St. Louis, Concordia Publishing House, (1949). XIV p., 1 l., 143 p., illus. 8°.

רובו של הספר (ע' 14—116) רשמי מסע בא"י המחבר
פרופסור לברית החדשה בסט. לואיס.

2265 Begin, Menachem. La révolte d'Israël. Traduit de l'anglais par R. Bertin ... Paris, Plon, (1953). 2 p. l., V, 304 p., 2 l., maps. 8°.
המקור העברי עיין ק. ס. שנה כ"ז ע' 15, שם
גם תאור, תרגום אנגלי — שם שנה כ"ח ע' 173.

2266 Brandeis, Louis Dembitz. The words of Justice Brandeis. Edited by Solomon Goldman, with a foreword by William O. Douglas, New York, H. Schuman, (c1953). XXI, 200 p. 8°.

Justice Brandeis — American and Jew. — The words of Justice Brandeis.

כולל גם דברי השופט ברנדיס על היהדות והיהודים,
הציונות וארץ ישראל.

2267 Buber, Martin. Israel and Palestine; the history of an idea. (Translated from the German by Stanley Godman). London, East and West Library, 1952. XIV, 165 p. 8°.

המקור עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 99; הספר בעברית
עיין שנה כ"ב ע' 90, שם גם ציון.

ועידת החברה היהודית לתרבות בפולין ב'14—16 באוקטובר 1949.

2257 Шарп, Соломон М. Авторитаризм в Советском Союзе. (Нью-Йорк, Издательство имени Чехова, 1952. 262, [3] стр., табл. 8°.

התרגום העברי: ס. מ. שברץ: האנטישמיות בברית המועצות, עיין ק. ס. כ"ט ע' 192, שם גם תאור.

ציונות וידיעת ארץ ישראל

ראה גם לעיל במדור "קבצים"

ובמדור "היסטוריה, ביוגרפיה, זכרונות"

2258 ארגון הפליטים באיטליה. מחלקת התרבות. חוברת י"א אדר, רומה, מחלקת התרבות של מרכז ארגון הפליטים באיטליה, תשי"ז. 22, [2] 33, [1] דף. 8°.
במכונת הכפלה.
הטכסט, פרט לקטע אחד, ביוזמה, כולל מאמרים (מהם גם ביוגרפיה), רשימות ושירים על טרומפלדור ועל יום י"א באדר תר"פ ולקוטיספרות מתאימה.

2259 הלבדשטם, יחזקאל שרגא. ספר קונטרס "דברי יחזקאל" בענין ארץ ישראל... ומצות התלויות בארץ... שהעליתי... יחזקאל שרגא ליטשיץ הלכרשטאם... [באמברק], תשי"ח 16 ע' 8°.

2260 חיות, צבי פרץ. נאומים והרצאות. בוסטון, מס., בית המדרש למורים, תשי"ג, וא, 404 ע', לוחיסטורטס, 8°.

הנאומים וההרצאות תורגמו מגרמנית.
הקדמה: "מבשר ציון", חיי ר' צ. פ. חיות, עיבוד ספרו הגרמני של מ. רוזנפלד. צ. פ. חיות, חייו ומפעליו. — נאומים, אישים. נאומים בבית הכנסת (רשומים ע"פ הזכרון). נאומים מדיניים (סטיוגרמות). הרצאות (סטיוגרמות). תמציות נאומים.

2261 ישראל. שגרירות. ארצות הברית. מדינת ישראל בהווה, פרקי קריאה, לקט וערך דוד י. מרמור. חוברת א: המדינה בדרך ודרכי המדינה. ניו יורק, מרכז ההסברה של שגרירות ישראל בארצות הברית, תשי"ג [2] 3, 137 ע' 4°.
במכונת הכפלה. מקצת הטכסט באנגלית.

2262 מינקאוויטש, גרשון. גלויבנדיק אין אויפקום פון מדינת ישראל <געקליבענע שריפטן> האואאנא,

= Publications of the Studium biblicum Franciscanum, no. 6.

2274 **Fröberg-Richnau, Irene.** Ater i Löftets land. I. Några drag ur Hilda Anderssons liv på Oljeberget. II. Från det nya Israel. Stockholm, Harrier, (1952). 238 p., pl., ports. 8°.

מהרמן: II. Från det nya Israel: Ur sionismens historia. Hebreiska universitetet, Judiska national- och universitetsbiblioteket. Döda havs rullarnas hemlighet. "Från jordens fyra hörn".

2275 **Germany. (Federal Republic). Treaties.** Die Haager Vertragswerke; deutsch-englische Textausgabe mit der amtlichen Warenliste. Einführung und Erläuterungen von H. G. van D a m. Abkommen zwischen der Bundesrepublik Deutschland, dem Staat Israel und den jüdischen Organisationen. Düsseldorf-Benrath, Verlag 'Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland', (Vorwort 1952). 1 p. l., 5—64 p. 4°.

2276 [**Goldberg, Israel**]. Fulfillment: the epic story of Zionism, by Rufus L e a r s i [pseud.]. Cleveland, The World Publishing Co., (c1951). X p., 1 l., 426 p., maps, ports. 8°.

התקן: Foreword. Harbingers old and new: Introduction, Interregnum. Prayers and projects. New world harbingers. "Lovers of Zion". The first "wave". — Throes of redemption (תקופת ההרעל). — Battlers and builders: In a world at war. The Balfour declaration, The legion. Post-war battles. Losses and gains. In search of allies. Battlers and builders. Revolt and surrender. The national home, 1939. The world movement, 1939. — Fury and fulfillment: Martyrs and heroes. War and terror. Up from the ruins, November 29, 1947. First assault. The proclamation. The war of independence. Fulfillment and after. Bibliographical note, p. 411.

2277 **Granqvist, Hilma.** Child problems among the Arabs; studies in a Muhammadan

2268 **Cohen, Israel.** Theodor Herzl; his life and times. [London], Jewish Religious Educational Publications, 1953. 36 p., chronol. tab. 8°. (Leading figures in Jewish history).

2269 **Comite argentino pro Instituto cientifico Weizmann.** Israel y la ciencia. Publicado por Comite argentino pro Instituto cientifico Weizmann. Buenos Aires, [1951]. 31, [1] p., illus. 8°.

2270 **Davis, Helen Clarkson (Miller).** Constitutions, electoral laws, treaties of states in the Near and Middle East, [by] Helen Miller Davis. (2nd ed., rev. and enl.), Durham, N.C., Duke University Press, (1953). XXII, 541 p., map. 8°. (Duke University publications).

מהרמן: Israel, p. 206—[232].

2271 **Eban, Abba S.** The Arab refugees ... a speech before the Ad Hoc Committee of the seventh regular session of the General Assembly of the United Nations, New York, October 30, 1952. (New York), Israel Office of Information, [1952]. 16 p. 8°.

Ettinghausen, R. A. ... bibliography of books and periodicals ... dealing with the Near and Middle East. עיני לעיל מספר 2052.

2272 **Figler, Bernard.** From Mandate to State, 1923—1948; the story of the Zionist Order Hahonim, נוסד חרמ"ג, הונונימ. Montreal, 1951. 112 p., ports. (part fold.). 8°.

2273 **Frescobaldi, Lionardo.** Visit to the Holy places of Egypt, Sinai, Palestine and Syria in 1384, by Frescobaldi, Gucci & Sigoli. Translated from the Italian by Theophilus Bellorini and Eugene Hoade. With a preface and notes by Bellarmino Bagatti. Jerusalem, typ. Franciscan Press, 1948. 5 p. l., 207 p., facsim., pl., tab. 4°.

York, F. A. Praeger, (1953). XXV, 439 p., maps, pl., ports, chronol. tab. 8°.

"A revised and greatly expanded version... which brings the narrative up to the end of 1952".

מהדורה א' עיין ק. סי. שנה כ"ז ע' 58—59; שם גם ציון.

2282 Kirk, George [Edward]. The Middle East in the war... With an introduction by Arnold Toynbee. (2nd impression <revised>). London, Oxford University Press, (1953). XIII, 511 p., maps. 8°. = Survey of international affairs 1936—1946, [v. 2].

הדפסה א' עיין ק. סי. שנה כ"ט ע' 234; הספר חוקן במקצת בפרקים שבהם מדובר על הציונות.

2283 Lelong, M[aurice] H[yacinthe], père. L'an dernier à Jérusalem. Paris, Spes, (1952). 157, [1] p., map, pl. 8°.

המחבר עשה בארץ בשנת 1951 וביקר במקומות הקדושים לנוצרים שבעיר העתיקה. בחיפה, טבריה, נצרת, ת"א ובקבוצים אחרים.

2284 Lengyel, Emil. World without end; the Middle East. New York, John Day Co., (c1953). 5 p. l., 374 p., map. 8°.

פרק מיוחד על מדינת ישראל, ע' 277—316. גם במקומות אחרים רבים מדובר על ישראל.

2285 Melkman, J[ozeph]. ... En een geslacht komt. Amsterdam, Joachimsthal's boekhandel, [1952]. 31 p. 8°.

„דור יבוא“ על הדור הצעיר בישראל. הרצאת פתיחה של המחבר בהיותו למורה לעברית באוניברסיטה של אמסטרדם.

2286 National Cotton Council of America. Cotton in the Middle East. by Read P. Dunn, jr. Memphis, Tenn., (1952). 1 p. l., V, 187 p., illus., maps. 8°.

מהחכן: Cotton in Israel. p. 140—143.

village in Palestine. Helsingfors, Söderström, (1950). 336 p., tab. 8°.

החכן: Name. Children and child mortality. Welfare of child. Value of children. Milieu. Parallels and remarks. Bibliography, p. 289—299.

2278 Hess, Moses. Roma e Gerusalemme; l'ultima questione nazionale. Traduzione dal tedesco di Dante Lattes. Introduzione di Meyer Waxman sulla vita e la filosofia dell'autore. Roma, La Rassegna mensile di Israel, 1951. 160 p. 8°. = Collana di opere ebraiche e sionistiche, 1.

בראש השער: Moshé Hess.

את הספר במקורו הגרמני עיין ק. סי. שנה ט"ו ע' 178 (שם גם ידיעות ביבליוגרפיות על המקור ועל התרגומים) ושנה י"ח ע' 142. תרגום עברי חדש עיין שם שנה ט"ו ע' 173 מס' 529; תרגום אנגלי שם שנה כ' ע' 213; תרגום הונגרי — שנה ט"ו ע' 470.

2279 Hurewitz, J[acob] C[oleman]. Middle East dilemmas; the background of United States policy. New York, Pub. for the Council of Foreign Relations by Harper, 1953. XIV, 273 p., maps. 8°.

מהחכן: The Arab-Israel area: 19th century origins, World war I and the peace settlement. Rise and fall of the Palestine mandate. The Western Powers and Palestine. U. S.'s leadership. The American balance sheet, p. 100—155. Bibliography, p. 257—262.

2280 Jewish Agency for Palestine. Documents relating to the Prague trial, diplomatic relations of Israel with Czechoslovakia and Poland, the Moscow accusations; submitted by the Executive of the Jewish Agency to the Jewish World Emergency Conference assembling in Zurich on March 10, 1953. Jerusalem, 1953. 48 p. 8°.

2281 Kimche, Jon. Seven fallen pillars; the Middle East, 1945—1952. (2nd ed.). New

Brothers, (c1947). 171 p., illus. (part col. incl. maps), diags. 8°.

2292 (United Nations, Technical Assistance Administration). Inflationary pressures and price control in Israel. (Prepared for the Government of Israel by an expert appointed by the Technical Assistance Administration of the United Nations). New York, 1953. 21 p., 4°, (U. N. Technical Assistance Programme). = ST/TAA/Israel/R. 6. 17 March 1953.

במכונית הכפלה.

2293 (United Nations, Technical Assistance Administration). Report on training of the Civil service of Israel, (prepared for the Government of Israel by... O. E. Ault. New York, 1953). [1], 36 p., 4°. (U. N. Technical Assistance Programme). = United Nations publications. 1953, II, H. 7. = ST/TAA/M. 5, 28 August 1953.

במכונית הכפלה.

2294 Waugh, Evelyn. The Holy places ... With wood engravings by Reynolds Stone. London, Queen Anne Press, 1952. 4 p. l., 37 p., 1 l., illus. 8°.

על המקומות בא"י הקדושים לנוצרים.

2295 Wellcome—Marston Archaeological Research Expedition to the Near East. Lachish III <Tell ed-Duweir>: The iron age, by Olga Tufnell, with contributions by Margaret A. Murray and David Diringer. Text; Plates. 2 v. London, pub. for the Trustees of the late Sir Henry Wellcome by the Oxford University Press, 1953. 437, [1] p., illus., map; 8, [2], 130 pl. 4°. = The Wellcome Archaeological Research Expedition to the Near East publications, v. 3.

את הקורמים עיין ק. ס. שנה ט"ו ע' 338—339 ושנה ט"ז ע' 310—312 (בקורת מאת הפרופ' י. פ. אולבריס); שנה י"ח ע' 264—265.

Preface. Bibliography, p. 19—23.

2287 Pary, Juliette. Images du jeune Israël. Lausanne, Editions La Concorde, (1950). 160, [2] p., illus. 8°.

2288 Patai, Raphael. Israel between East and West; a study in human relations. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5713-1953. XIV p., 1 l., 348 p., pl., tab. 8°.

התוכן: Preface. Introduction. Chronicles of the people. Eastern and Western culture. Currents of immigration. Demographic highlights. The cultural mosaic. Western foundations. The Yemenite Jews. The non-Jewish minorities. The religious issue. The cultural crisis. Challenge and outlook.

2289 Reynier, Jacques de. A Jérusalem un drapeau flottait sur la ligne de feu. Préface de Paul Ruegger. Neuchâtel, Editions de la Baconnière, (1950). 224 p., 2 l., maps, pl., ports. 8°. (Histoire et société d'aujourd'hui).

המחבר עשה בא"י בשנת 1948, כשמשמש ראש משלחת הצלב האדום בזמן מלחמת העצמאות. המחבר מספר על פעולתו בתפקידו זה, ובין השאר על העברת יהודי העיר העתיקה בירושלים לעיר החדשה, אחרי שהעיר העתיקה נפלה בידי הערבים באייר תש"ח.

2290 Stockar, Hans. Hans Stockars Jerusalemfahrt 1519 und Chronik 1520—1529 ... Herausgegeben von Karl Schib. Basel, Verlag Birkhäuser, 1949, 2 p. l., XVI, 207 p., III pl., on 2 l., geneal. tab. 8°.

= Quellen zur Schweizer Geschichte, N. F., Abt. 1: Chroniken, Bd. 4.

על היהודים בא"י (וגם מחוצה לה ברודוס ועוד) עיין ע' 11, 13—15, 31, 40, 56—57, 64, 84, 130, 165.

2291 Thorbecke, Ellen (Kolban). Promised Land, described and photographed by Ellen Thorbecke. With an introduction by W. J. R. Thorbecke. Cover, diagrams and sketches designed by I. David. New York, Harper &

פענסטער, ה. אונזערע פארמיניקטע קינסטלער.
עין לעיל מספר 2196.

2300 Bardi, P. M. Lasar Segall. (La traduction française est de André Rougon). [São Paulo], Museu de arte de São Paulo, 1952. 2 p. l., 7—202 p. incl. illus., pl. (part col.). 4°.

אוסף תמונות וביוגרפיה של הצייר ל. סגל.

Patai, R. Israel between East and West.
עין לעיל מספר 2288.

2301 Rodman, Selden. Portrait of the artist as an American; Ben Shahn; a biography with pictures. New York, Harper, (c1951). XIV p., 1 l., 180 p., illus., 4°.

בספר כלולים כמה רפרודוקציות של ציורי המחבר על נושאים יהודיים, ביניהם גם ציורים על הגדה של פסח. ההוצאה יפה.

2302 Roggero, Mario Federico. Il contributo di (Eric) Mendelsohn alla evoluzione dell'architettura moderna. Milano, Libreria editrice politecnica Tamburini, (1952). 153 p., incl. illus., plans, pl., chronol. tab. 8°.

= Studi monografici d'architettura, 4.

"Scritti di Mendelsohn": p. 59—142.

ביבליוגרפיה: ע' 145—146.

„חלקו של מנדלסון בהתפתחות האדריכלות של זמננו“.

2303 Rothmüller, Aron Marko. The music of the Jews; an historical appreciation ... Translated from the German by H. C. Stevens. London, Vallentine, Mitchell & Co., (c1953). XV p., 1 l., 254 p., illus. (music), X pl. on 5 l. (incl. ports.), tab. 8°.

ביבליוגרפיה: ע' 243—245.

את המקור עיין ק. ס. שנה כ"ח ע' 363; שם גם התכן.

בלשנות

2304 Blake, Frank R[inggold]. A resurvey of Hebrew tenses, with an appendix: Hebrew influence on biblical Aramaic. Roma, Ponti-

Introduction. History and archaeology. The city. The cemeteries. The objects. Appendices. Illustrations (156 plates מבאר
(עם טקסט

2296 Williams-Thompson, Richard. Progress or the Pashas? the Middle East at the crossroads. London, F. Muller, (1952). 160 p., maps. 8°.

מתחכן: The Palestine refugees, Israel and the Arabs, p. 42—66.

2297 World Confederation of General Zionists. The General Zionist world; a four-year report on the World Confederation of General Zionists, by Itzhak J. Carmin <Karpman> Executive Director, June 1951—Sivan, 5711. (New York, American Office, World Confederation of General Zionists), [1951]. 172 p., fold, diagr. 8°.

התכן: Israel Goldstein: Foreword. — The General Zionist world. In Israel, Europe, America, Elsewhere.

2298 زريق، قسطنطين. معنى النكبة.

الطبعة الثانية. بيروت، دار العلم للملايين،

١٩٤٨. ٨٨ ص.

„זריק, קסנטין: מירושו של האסון“. בירות, 1948.

88 ע', 8°.

זן בבירור המצב שנוצר אחרי תבוסת הערבים בארץ ישראל.

2299 طوقان، قدری حافظ. بعد النكبة.

بيروت، دار العلم للملايين، ١٩٥٠.

96 ص.

„טוקאן, קדרי האפס: אחרי האסון“. בירות, 1950.

96 ע', 8°.

„ספר זה זן באסונה של פלשתינה, גורמיו וסיבותיו“.

אתנוגרפיה, פולקלור, אמנות

אידלון, א. צ. ספר שירת ישראל. עין לעיל
מספר 2169.

2309 Nyberg, H[enrik] S[amuel]. Hebreisk grammatik. (Uppsala), H. Geber, (1952). XVI, 332 p. 8°. (Almqvist & Wiksells skolböcker).

שירה עברית בימי הביניים

2310 Schwarz, Samuel. A tomada de Lisboa conforme documento coevo de um código hebraico da Biblioteca nacional. Lisboa, (Oficinas gráficas da C. M. L.), 1953. 23, [1] p., facsim., port. 4°.

התכן: Prefácio pelo Celestino Gomes. — Estudo e tradução da Elegia de Rabi Abraham Ibn Ezra sobre a tomada de Lisboa.

„כבוש ליסבון“. כולל הקדמה מאת ס. גומס ומחקר על אלגיה של ר' אברהם אבן עזרא על כבוש ליסבון בצרוף תרגומה. המחבר מת בקיץ תשי"ב.

ספרות יפה עברית חדשה

2311 רשף, חיים. צעדים חרישיים; ספורים. גיוז'ורק, „אוהל“, תשי"ב. [1] 139 ע'. 8°.

2312 Farbridge, Maurice [Harry]. English literature and the Hebrew renaissance. London, Luzac, 1953. 160 p. 8°.

„הספר התפתח מתוך שירת שיחור, שהמחבר שדר ברדיו א"י בשנת 1940 בתקופת המנדט. המחבר נסה להראות על ההשפעה החיונית ההודית של תרבות הארצות הדוברות אנגלית ושל מדינת ישראל, שהוקמה זה עכשיו.“ (מההקדמה).

ספרות יפה יודית

2313 אידישע ליטעראטור-גרופע אין ליטע. נייץ בלעסער; זאמלבוך פאר ליטעראטור און קונסט. ארויסגעגעבן פון דער יידישער ליטעראטור-גרופע אין ליטע, מיטן אנטויל פון דער שרייבער און מאלער גרופע „יונגוויילע“, קאנאס, (דפוס ש. יאסעלעוויטש), 1939. 126, [1] ע', פורטרטים, 8 לוחות-תמונות. 8°.

עם חצי שער בליטאית על צמ' ד' של המעטפת. הקבץ כולל שירים מאת ת. גראדע, א. זאגלער, ל. וואלף, פ. מיראנסקי, א. סוצקעווער, ש. קאהאן, ד. מאיראוויטש, י. לאצמאן, ש. מאטוס, ל. רודניצקי, ר. מאגיליוקער, מ. טראגער; ספורים מאת מ. לעזין (יאר 2939), כ. שמערקע (2 טעם), מ. יעלין (א אפגעדארטע

ficiam Institutum Biblicum, 1951, XII, 96 p. 8°.

2305 Christian, Viktor. Untersuchungen zur Laut- und Formenlehre des Hebräischen. Wien, In Komm. b. R. M. Rohrer, 1953. 196 p. 8°.

= Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Sitzungsberichte. Bd. 228, Abh. 2.

2306 Cross, Frank Moore, jr.; David Noel Freedman. Early Hebrew orthography; a study of the epigraphic evidence. New Haven, Conn., American Oriental Society, 1952. VII, 77 p. 8°. = American Oriental Series, v. 36.

„The ... monograph was prepared under the direction of ... W. F. Albright, as the first of two joint doctoral dissertations presented to the Johns Hopkins University by the writers“.

התכן: Introduction. — The early Phoenician orthography. Early Aramaic orthography. Early Moabite orthography. Early Hebrew orthography. Conclusion. Appendix, Excursus: Orthographic problems in the Massoretic text. Bibliography, p. 71—78.

2307 Dorado, Guillermo G. Gramática hebrea ... (4ª ed., notablemente corr.), libro 1. Madrid, El Perpetuo socorro, 1951. VII, [2], 70, 9 p. 4°. = Rodriguez, S. M.: Manual de hebreo y arameo bíblicos; gramática cíclica y antología ... 1.

2308 Kimhi, David. David Kimhi's Hebrew grammar <Mikhlol>, systematically presented and critically annotated, by William Chomsky. New York, Pub. for the Dropsie College for Hebrew and Cognate Learning by Bloch Pub. Co., 1952—57. XXXIV p., 1 l., 427 p. 8°.

תרגום ספר „מכלול“. מבוא: S. Grayzel. D. Kimhi and the age of Hebrew grammar, p. XI—XXXIV.

- האנס), י. יאסארע (אראן ברוידע), ח. יעלין (צוריק אין שטעטל), ד. אומרו (די שיף כארזשאק); ח. יעלין: די יידישע קינסטלער—פלאסטיקער אין ליטע; ליטעראַטור און קולטור; רשימות, כרוניקה.
- 2314 אליצקי, לייב. אפלייב. חארשע, „יידיש בוך“, 1953, 340, [1] ע' 8°. רומן מזמן מלחמת העולם השנייה.
- 2315 אליצקי, (לייב). מיטן פנים צו דער זון; משלים און לידער, חארשע, „יידיש בוך“, 1952, 185, [6] ע' 8°.
- 2316 ביק, אברהם. אין באגניען. ניויארק, „איקוף“, 1952, [1], 215, [3] ע' 8°. רומן היסטורי מחיי רוח לוכסמבורג.
- 2317 בערלינער, יצחק. שטיל זאל זיין; לידער און פאעמעס. מעקסיקע, פארלאג „צבי קעטעל“ בי דער קולטור־קאמיסיע פון יידישן צענטראל־קאמיטעט, 1948, 179 ע', פורטרט, פקסימילי 8°. שער נוסף בספרדית.
- 2318 גלאטשטיין, יעקב. דעם טאטנס שאטן; לידער. ניו יארק, מתנות, 1953, 192 ע' 8°.
- 2319 געבירטיג, מרדכי. ס' ברענט. <1939—1942>. קראקע, (צענטראלע יידישע היסטארישע קאמיסיע ביים צ. ק. פון פוילישע יידן, אפטי. קראקע), 1946, 34, [6] ע', פורטרט, תווים 8°. = ביכער פון דער וואיעוואדישער יידישער היסטארישער קאמיסיע אין קראקע, נר. 1 <5>.
- שירישואה. עס מבוא מאת יוסף וואלף על המשורר.
- 2320 דלוזשנאווסקי, משה. א ברונעם ביים חעג; דערציילונגען. בוענאס־אירעס, „אונזער בוך“, תשי״ג. [2], 254, [1] ע' 8°. כולל 17 ספורים.
- 2321 וויינפער, ז[יסע]. טאעמען חעגן די נביאים. ניו יארק, איקוף, 1951, 218, [4] ע', תמונות 8°.
- 2322 חין, ל. בארג ארויף. דערציילונגען פונעם יידישן ישראל־לעבן. בוענאס־אירעס, צענטראלע חעלסלעך־יידישע שול־ארגאניזאציע „צחישא“, (1951), 178, [2] ע' 8°.
- 2323 מינקאווי, נ[חום] ב[רוך]. א שטערן בליט. <לידער>. ניויארק, מ. וואקסער, (1952), 76, [2] ע' 8°. שער נוסף באנגליש.
- 2324 מענדעלע מוכר ספרים. אויסגעוויילטע חערק. באנד 1—3. חארשע, „יידיש בוך“, 1953, 8°. התכן: באנד 1: פישקע דער קרומער. מסעות בנימין השלישי, 333, [3] ע'. באנד 2: דאס חיינטשטינגערל, 426, [1] ע'. באנד 3: דאס קליינע מענטשעלע, 172, [2] ע'. בסוף הכרכים דערקלערונגען, תרגום ובאור המלים העבריות: כ' א', ע' 261—334; כ' ב', ע' 345—426; כ' ג', ע' 131—173.
- 2325 מעצקער, י[צחק]. אויפן זיידנס פערלער; ראמאן. ניו יארק, מתנות, (1953), 477, [1] ע' 8°. רומן מחיי היהודים בגליציה המזרחית בתחלת המאה העשרים עד סוף מלחמת־העולם הראשונה.
- 2326 מערקור, וואלף. מערקוריאן... געזאמלט, געבארגט און גענאטשט פון אלערליי קוואלן... פילאדעל־פיה, דפוס א. ח. שערמאן, 1948, 256 ע', תמונות 8°. רשימות המוריסטיות, פיליטונים ושירים, שרבים מהם פורסמו בעתון „דער טאג“ במשך שש שנים.
- 2327 פינער, י. די שעה פון בין־השמשות; דער־ציילונג פון די אקופאציע־יארן. פאריז, אויספני, 1951, 210, [1] ע' 8°. ספור מימי הכיבוש הגרמני בצרפת.
- 2328 פרייליך, י[חזקאל]. יוסף אפאסאשוס שאפונג'עג. טאראנטע, קאנאדע, ג. פאמערעאן, (תשי״א), 162, [2] ע', לוח־פורטרט 8°. (עסיביביליאטעק). שער נוסף באנגליש.
- 2329 פרץ, יצחק לייבוש. פון פרצעס אוצר; <פרץ־אנסאלאגיע> צו י. ל. פרצעס 100סטן געבוירנאג. צונויפגעשטעלט און פארטייטשט פון זלמן יעסויקין. ניויארק, בילדונגס־קאמיטעט פון ארבעטער־רג, 1952, 264 ע', פורטרט 8°.
- בתחלת הספר ביוגרפיה של פרץ. מתחת לסכסס מלון — פירוש המלים או תרגומן לאנגליש — נועד לתלמידי בתי הספר היודיים ולנוער.
- 2330 קאפּע, רבקה. סוי פון שטליקייט; לידער 1946—1950. טאריז, „אויספני“, 1951, 91, [3] ע' 8°.

- 2331 קארטשאק, יאגוש. חזן איך וועל חידער זיין
קליין; איבערגעזעצט פון פויליש דורך כאים בראקאזש.
בוענאס איירעס, איקף, 1950, 210, [1] ע' 8.
עם מבוא על המחבר מאת י. וואסאזסקי (ע' 5—8).
- 2332 קייטלמאן, יחזקאל. אויסגעהאקטע וועלדער;
דערציילונגען. ניריארק — פילאדעלפיע, 1952, 169,
[1] ע' 8. כולל 8 ספורים. שער נוסף בלועזית.
- 2333 קעניג, לעא. דאס בוך פון לעסטערונגען
(ספר הגדופים). לאנדאן, (Narod Press), תש"ט
1948, 250 ע' 8.
- הספר כולל 26 מאמרים. ואלה מקצתם: מין
יידישקייט. בין איך שטאלץ מיט מין יידישקייט? צוקה
הצל מחיים. אסימילאציע. גלות וזי די וועלט ווערט
קלענער. באחרית הימים — די לעגענדע פונם גע-
קרייזטן פאלק.
- 2334 רובין, הדסה. מין גאס איז אין פענער.
חארשע, "ידיש בוך", 1953, 53, [2] ע' 8. שירים.
- 2335 ריינגאלד, יצחק. געקליבענע לידער; מים
אן הקדמה פון א. מארגאלין. שיקאגע, לי. מי. שטיין,
(1952), 125, XXXV ע', פורטרט, תוים. 8.
Selected songs and: הקדמה ושער באנגליז
poems by Isaac Reingold.
- 2336 רעסלער, בנימין. דער זעג צו ישראל;
ראמאן (ערשטער בוך פון א טרילאגיע). פאריז — ניו-
יורק, "אונזער ווארט", תשי"א, 1950, 223, [1] ע' 8.
מקום המעשה: פולגיה, אה"ב, א"י במאה העשרים.
- 2337 שלום עליכם. אויסגעהיילטע זעקס. באנד
2: דערציילונגען און מאגאלאגן. חארשע, ידיש בוך,
1952, 521, [2] ע' 8. שער נוסף בפולנית.
- ע' 415—522: דערקלערונגען, בעיקר פירוש המלים
העבריות. את הקודם עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 103.
- 2338 שלום עליכם. מאטל פייסי דעם חונם.
חארשע, "ידיש בוך", 1953, 297, [2] ע' 8.
- ע' 270—298: ווערטער-ביכל און פארטייטשונגען
(של המלים העבריות).
נדפס תחלה בתשכ"ב בשבועון "דאס יודישע פאלק"
- וילנה) החל מקיץ 1907. תרגום עברי מאת י. ד.
ברקוביץ עיין ק. ס. שנה ו' ע' 167 ושנה י"ח 136.
- 2339 שעלי, פורסי. פראמעטעאוס, דער גואל
... יידיש: מי. בלעכמאן. שיקאגע, לי. מי. שטיין, (1953).
166 ע', פורטרט. 8.
- שם המקור: Percy Bysshe Shelley: Prometheus unbound.
- 2340 שפונד, שמעון. דער לעצטער פון די לוי.
לידער. פאריז, (המחבר), 1950, 52, [4] ע' 8.
- "ארויסגעגעבן מיט דער הילף פון דער קולטוראפטיי-
לונג ביים "דזשאנט" אין פראנקרייך."
- ספרות יפה לועזית על נושאים יהודיים
- 2341 Adler, Hermann. Vater ... vergib!
Gedichte aus dem Ghetto ... Auswahl und
Nachwort von Karl Thieme. Berlin, Christian-
Verlag, (1950), 46 p. 8°.
- 2342 Beissner, Friedrich. Der Erzähler Franz
Kafka; ein Vortrag (in der Universität zu
Amsterdam). Stuttgart, Kohlhammer, 1952, 51
p. 8°.
- המחבר מביא את דעתו של חוקר קפקא ג. אנדרס
שכטפורי Josephine die Sängerin מתאר קפקא את
הדת היהודית כמקרה בתולדות עם ישראל.
- 2343 Ben-Gavriel, M[oshe] Y[a'qov]. Frieden
und Krieg des Bürgers Mahaschavi. (Schwä-
bisch Gmünd), A. Bürger, (c1952). 2 p. 1,
184 p. 8°. = Bürgers Taschenbücher, Nr. 2.
ספור מהחיים בישראל בזמננו.
- 2344 Benjamin, Nora (Gottheil). Joel; a
novel of young America, by Nora Benjamin
Kubie. Philadelphia, Jewish Publication Society
of America, 5713—1952. 5 p. 1, 207 p., map
(on lining-papers). 8°.
- ספור מחיי מהגר יהודי באה"ב בסוף המאה הי"ח.
בימי מלחמת-השחרור האמריקאית.

2352 **Leibert, Julius A[mos]**. The lawgiver ; a novel about Moses. New York, Exposition Press, (c1953). 356 p. 8°.

2353 **Opatoshu, Joseph**. The last revolt ; the story of Rabbi Akiba ... Translated from the Yiddish by Moshe Spiegel. Philadelphia, Jewish Publication Society of America, 5712—1952. 4 p. 1., 307 p., front. 8°.

המקור עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 100 ; התרגום העברי עיין שם שנה כ"ה ע' 48.

2354 **Puttkamer, Annemarie von. Franz Werfel** : Wort und Antwort. Würzburg, Werkbund-Verlag, (c1952). XII, 173, [2] p., front. (port.), facsim. 8°.

"Die Werke von Franz Werfel" : p. [175]. מהתכן : Israel und Christus (Die schwarze Messe. Die Versuchung. Die christliche Sendung. Paulus unter den Juden. Barbara), p. 41—65. Christus und Israel (Der Tag der Verheissung. Höret die Stimme. Theologumena), p. 150—164.

2355 **Rosenthal, Leon S.** This liberty ; a novel about Haym Salomon. Philadelphia, Dorrance & Co., (c1951). 316 p. 8°.

2356 **Schmitt, Gladys [= Mrs. Simon Goldfield]**. Koning David de held. Geillustreerd door W. G. Van der Hulst jr. (Vertaling van J. A. Schröder). (Deel 1—3). Amsterdam, L. J. Veen, [195-?]. illus. 8°.

התכן : (Deel 1) : De herder, 227, [1] p.

(Deel 2) : De held. 226 p.

(Deel 3) : De heerser. 243, [1] p.

את המקור האנגלי בשם David the King עיין ק. ס. שנה כ"ד ע' 128 ושנה כ"ה ע' 294.

2357 **Smeliansky, Moshe**. Entre montes y collados. (Versión de Máximo G. Yagupsky). Buenos Aires, Editorial Israel, 1953/5713. 310 p., 1 l. 8°. = Biblioteca Israel ; ediciones judías en castellano, v. 47.

2345 **Blankfort, Michael**. The juggler ; a novel. London, Vallentine, Mitchell & Co., (1953). 3 p. 1., 233 p. 8°.

מהדורה קודמת עיין ק. ס. שנה כ"ט ע' 103.

2346 **Bothwell, Edna Hall**. Both good and evil. New York, Pageant Press, (c1951). 3 p. 1., 251 p., front. 8°. ספור מימי שלמה המלך.

2347 **Calisher, Hortense**. In the absence of angels ; stories. Boston, Little, Brown and Co., 1951. 5 p. 1., 243 p. 8°.

מחיי היהודים באה"ב במאה העשרים.

2348 **Chair, Somerset de**. The Dome of the Rock. London, Falcon Press, (1948). 242 p. 8°.

ספור מחיי א"י בתחלת שנות הארבעים, ובו מדובר גם על עמדתם של יהודים, אנגלים וערבים לגבי פתרון בעיית ארץ-ישראל.

2349 **Feuchtwanger, Lion**. La guerra de los judíos ; vida de Flavio Josefo. Novela. (2a ed. Traducción directa del alemán por Aarón Spivak). Buenos Aires, Editorial Israel, 1946/5707. 411 p., 1 l. 8°. = Biblioteca Israel ; ediciones judías en castellano. Serie 1939, v. 5—6.

מהדורה א' של תרגום זה עיין ק. ס. שנה י"ח ע' 269. המקור, Der jüdische Krieg, והתרגום האנגלי עיין ק. ס. שנה י' ע' 228 ; תרגום עברי עיין שנה י' ע' 26 ולעיל מספר 1872 ; תרגום רומני — שנה כ"ג ע' 300.

2350 **Goodwin, Ben**. How's by you. With illustrations by Mervyn Wilson. London, Constable, (1952). 211 p., illus. 8°.

ספור מחיי היהודים באנגליה.

2351 **Kramer, Aaron**. The thunder of the grass ; poems. New York, International Publishers, (c1948). 40 p. 8°.

מקצת השירים על נושאים יהודיים.

2366 **אינדלמן, אלחנן**. המדינה היהודית ; חיברת מקרא- [ניריווק] (ועד החנוך היהודי בניוירק, 1948). 16, [1] ע' המונות. 8°. מנוקד. הסוף נדפס על המעטפת.

2367 **ליבערס, שרה ל.** מירעלע און אירע פריינד, און אנדערע מעשיות. אילוסטרירט פון מאשע פישער. ניריארק, א. וי. בידערמאן, (1952). 79, [1] ע' 8°. שער נוסף באנגלית. לילדים.

2368 **קאמינסקי, י.** לאלא ; מעשיות פון א מיידעלע וואס איז געווען אנדערש. ניריארק, "ארבעטער-רינג", (1951). 48 ע' ציורים. 8°. שירים לילדים.

2369 **Garvey, Robert.** Good Shabbos, everybody, with illustrations by Maurice Sendak. Leonard Weisgard, art consultant, [New York], United Synagogue Commission on Jewish Education, (c1951). [26] p., illus. (incl. music). 4°. שירים לילדים.

2370 **Zeligs, Dorothy F[reda].** A child's history of the Hebrew people from nomadic times to the Roman conquest... Illustrated by Jim Lee. New York, Bloch Pub. Co., 1952. XIII p., 1 l., 239 p., illus., map (on lining papers), 8°. נדפס לראשונה בשנת 1951.

חנוך והוראה

2371 **קרמר, נ[תן].** נסיונות. <מיומנו של מורה עברי באמריקה> בלטימור, מה, "ידידים", תשי"ב. 142, [1] ע' 8°. עם שער אנגלי נוסף. המדורות : מעשי אבות (15 רשימות). יחסי תלמידים (14 רשימות). לבטי מורים (17 רשימות). מתוך מכתבי חברים (3 מכתבים).

רובן של הרשימות פורסמו תחלה "בשבילי התנוך" "דבר המורה" "התעורה" והשאר מתפרסם כאן בראשונה.

2372 **אונדזער שול.** 1, 3, 4 מאנטעוידעא, צענ טראלע העלטלעך-ידישע שולארגאנאציע-צווישן, 1948. 1951, 1952. 63, [1] ; 83, [1] ; 72 ע' 4°.

עם טבלאות ותמונות. שער נוסף בספרדית : Nuestra Escuela. Montevideo, 1948—1952. קבצים, כוללים

בראש השער : Moshé Smilansky. תרגום ספרדי של הספר "בהר ובגיא" ; עיין ק. ס. שנה כ"ו ע' 251.

2358 **[Weiner, Ludwig].** The prophet, & Tobias and the angel; two biblical plays, by William Lewis [pseud.], New York, Exposition Press, (c1952). 106 p. 8°.

2359 **Wisser, Ernst.** David : eine religiöse Bühnendichtung. Krailling vor München, E. Wewel, 1951. 123 p. 8°.

2360 **Wolfskehl, Karl.** Hiob, oder : Die vier Spiegel. Hamburg, Claassen Verlag, (c1950). 30, [2] p. 8°. שירים. מתוך העובון.

2361 **Wolfskehl, Karl.** Sang aus dem Exil. Heidelberg, L. Schneider, [1951]. LXXIX, [1] p. 8°. שירים, בחלקם בעלי חנן יהודי.

2362 **Yaffe, James.** The good-for-nothing ; a novel. London, Constable, (1953). 2 p. 1., 220 p. 8°. מחיי היהודים באה"ב.

2363 **Григберт-Доник, И.** Златотрещанье; повест. София, (тип. "Единство"), 1948. 188 стр., 1 л. 8°.

ספור מחיי היהודים בבולגריה.

ספרות הנוער

2364 **אברמוביץ, חיים.** מה עושים הילדים ? ; שירי-משחק מלקטים וערוכים בידי חיים אברמוביץ. הציורים בידי אילה גויטמן. ניריארק, ועד החנוך היהודי, תשי"ב. [36] ע' 8°. (לגן). מנוקד.

2365 **אוצרי ;** ספריה לילדים. (ערוכה על ידי צבי שרפשטיין). [א-ה] ניריארק, ועד החנוך היהודי, 1952? 80 ע' 8°. מנוקד.

התכן : [א] : ברעמי : לקוח טוב. צבי שרפשטיין : כוס אליהו. — [ב] : צבי שרפשטיין : שלש המתנות. — [ג] : צבי שרפשטיין : הנעל. ישראל זנגול : הגורה. — [ד] : אברהם שווער : קולת של אמא. צבי שרפשטיין : חכמת שלמה. — [ה] : רמאל פרסקי : עם עולי הרגל. צבי שרפשטיין : תמלת היתום.

J. B. Wolters, 1953. 2 p. 1., 16 [i. e. 22] maps, 10 p. 4°.

אטלס לתנ"ך ולברית החדשה מיועד לבתי הספר.

2379 **Hadassah, the Women's Zionist Organization.** Hebrew words and phrases; a pronouncing glossary. (3rd revision). New York, Education Department, Hadassah, (1952), 2 p. 1., 27 p. 8°.

2380 **Kolatch, Alfred J.** Our religion, the Torah. New York, J. David, (c1951). 1 p. 1., 70 p., 1 l., 42 p. 8°.

42 ע' שבסוף הספר: "Activity book". ספרילמוד.

2381 **Palay, Sara; Lillian Sugarman.** השער. The gateway to prayer, ... Illustrated by Leonard X. Stern. (Rev. ed.). Cleveland, Bureau of Jewish Education, (1950). 77, [1] p., 1 l., illus. 4°.

מהדורה קודמת עין ק. סי. שנה ב' ע' 68.

שונות

2382 **Atiyah, Edward.** Lebanon paradise: a novel. London, P. Davies, (1953). 255, [1] p. 8°.

בין השאר מסופר על חיי הפליטים הערביים מא"י בלבנון.

2383 **Downie, H[ugh] K[err].** Harvest festivals: Old Testament feasts, types of New Testament truths. New York, Loizeaux Brothers, (1951). 187 p., front. 8°.

ספר אסכולוגי-נוצרי על מועדי ישראל.

2384 **Manischewitz (B.) Company.** Tempting kosher dishes, prepared with ... Manischewitz matzo products ... 7th ed. Jersey City, N. J., B. Manischewitz Co., c1949, 42, 40 p., pl. 8°.

בראש השער: Manischewitz cook book.

הסכסס גם ביודית עם שער נוסף: מאג' ש'ע' וויטץ קאך-בוך: בא'סעמ'סע ארישע מאכלים.

גם ספרות יפה. — על השער שעל המעטפה (של קבץ 3 ו'4) אחרי שם הקבץ: שלום עליכם שול.

2373 **Chicago Jewish Academy.** The memoirs; published by the graduating class of 1952, Chicago Jewish Academy, (Chicago), 1952. 73 p., illus. 4°.

קבץ. העורך: Cyril Rubin. כולל גם מאמרים אחרים בעברית.

2374 **Hebrew Culture Service Committee for American High Schools and Colleges.** Hebrew for college entrance; a directory of colleges and universities accepting Hebrew for admission. Edited by Judah Lapon, New York, (c1953). 78 p. 8°.

ספרי למוד

2375 **בלומברג, צבי;** מרדכי צבי לויטס. עברית תיה: ללמוד הלשון העברית ודקדוקה למתחילים בגרים. חלק א—ב. ניו יורק, היברו פאב' לישיג קאמפאני, (1952—1946). אוא, 392; xv, [1] 469 ע'; לוחות-תמונות, מפית, תיים. 8°.

שער נוסף באנגלית: Modern Hebrew ... by Harry Blumberg ... and Mordecai H. Lewittes. New York, Hebrew Publishing Co., (1946—1952).

2376 **חדאד, עזרא.** אלפא ביתא, ותרגילי מקרא למתחילים. הוצא ע"י ועדת בתי הספר של הקהלה-מהדורה ראשונה. בגדאד, דפוס אל שרקיה, תש"ו. [4] 68 ע', תמונות. 8°.

מהדורה ב' תש"ח. [4] 96 ע' — מהדורה ג' תש"ט. [4] 96 ע'.

2377 **שרפשטיין, צבי.** אבותינו; פרודור לתורה. [מאת] צבי שרפשטיין, [ניו יורק], "שילה", (1949). 85 ע', תמונות. 8°.

2378 **Deursen, A. van.** Schoolatlas voor bijbelse geschiedenis ... Met een alfabetisch register van namen. Vijfde druk. Groningen,

בתוך כתבי עת

במדור זה ירשם תכן כתבי־עת במדעי היהדות ובלועזית, וגם מאמרים בודדים בענייני־היהדות מתוך כתבי־עת כלליים. יכללו כאן מחקרים בלבד ולא ספרות יפה ואף לא עיונים בבעיות ימינו. עתונם חדשים נרשמים גם לעיל במדור „עתונים“.

- אורלוגין. 9. תלאביב, נוב. 1953. — י. לחין : ר' שמואל הנגיד (151-132). — ר. מאהלר : ראשית תנועת ההשכלה בגרמניה (166-151). — מ. סיסטר : מקורות עממיים ביצירותיו של ישעיהו בן אמוץ (17-225). — א. בוסקוביץ' : בעיות המוזיקה המקורית בישראל (294-280). — ש. אברמסקי : אבגירודך בארכי אולוגיה הישראלית (316-308).
- אכרי ישראל תשיד. תלאביב, 1954. — נפש למשה סמילנסקי (28-12). — במערכות המדיניות החק לאית (51-29). — במערכות המשק והמקצוע (108-57). — במערכות הארגון (173-113). — החקלאות הפרטית במסגרת התאחדות האכרים (225-174). — במערכות המדע (251-229). — בראשית (271-257).
- [הארץ]. תרבות וספרות. תלאביב, 29.1.1954. — א. חיימי : עוד על הכתיבת מימי מלכי יהודה (1). — 12.11. — א. מ. הברמן : טבלאות הנחושת שנתגלו בקומראן (1).
- 11.11. — מ. גושטיין : תגליות ייב החדשות (1). — 12.11. — א. מ. הברמן : ענין התנ"ך והמסורה [נגד מאמר ג. קרסל בגליונות ל, א].
- 19.11. — ג. קרסל : עוד על נוסח המסורה של ספרי המקרא (1). [תשובה להנ"ל].
- 2.11. — י. מ. גרינץ : על המסורה ועל זיופיה (1). [נגד מאמר ג. קרסל להנ"ל].
- בחילונות. 6. ירושלים, סתיו תשיד. — ח. שירמן : דוד פראנקו יתרוס (52-44). — י. בראנד : ארבעה כרכים אנציקלופדיה תלמודית (85-71). — י. מ. גרינץ : על ספר בן סירה (93-85).
- בית חיים שטורמן. ידיעות המכון. 14. עין־חרוד, כסלו תשיד. — גאולת העמק : עדויות ותעודות (1). — מפעלו של יהושע חנקין (12-8).
- בצרון. טו. א. ניריורק, תשרי תשיד. — צ. קארל : בית־הדון הגדול שבשכבת הגוית <חלק א> (42-47). — ב. (119-114).
- ב. חשון—כסלו. — מ. רושולד : המבנה החברתי של הישוב העברי במדינת ישראל (87-79). — א. שטיינמן : מקורות החסידות (101-90).
- ג. טבת. — פ. פרידמן : התסביך המשיחי של תקיפי הניסו <יעקב גנס> (158-151). — מ. גליק : חנוך והוראה על פי תלמוד בבלי (177-166).
- הבקר. מוסף מיוחד לגליון 5586. תלאביב, כג אדר א תשיד, 26.11.1954. — מ. ש. וכל כלה בישראל (32 ע').
5604. יד אדר ב, 19.11. — ג. סלושץ : מסביב לחקר גס פורים (4).
- גליונות. ל, א. תלאביב, כסלרטבת תשיד. — י. ליבוביץ : מצוות מעשיות [של מסורת היהדות בחיינו המדיניים המחדשים] (9-1). — ג. קרסל : על נוסח ספרי המקרא (40-32) [עין לעיל : הארץ, תרבות וספרות].
- ל, ג. אדר א"ב. — ח. רמבני : רציוליות וא"י רציוליות בהלכה (124-113) [על מאמרו הנ"ל של י. ליבוביץ]. — מ. דבשני : פרקים במשנת הרמב"ם. מצוות מעשיות (149-146).
- הדאר. לג. ד. ניריורק, כ כסלו תשיד. — א. ר. מלאכי : „שעשועי חנוכה“ (64-63, 69).
- ה. כז כסלו. — ש. ברנשטיין : המשורר הראשון של „מוסר היהדות“ [ר' שמואל הנגיד] (86-85).
- ו. ה טבת. — י. נדבה : בעיות המבטא העברי (99-98).
- ז. יב טבת. ש. פורבוש : תנאים לוחמים (126-125) ; ח. 146-145 ; י. 182-181 ; יא. 203-202 ; יב. 223 ; יג. 263-262.
- ט. כז טבת. — א. ר. מלאכי : תכנית־עלייה שלא נתגשמה (160-159, 166). [על תכנית מסע של 300 רבנים בשנת תרמ"ט].
- דבר. 8691. תלאביב, ד שבט תשיד 8.1.1954. — ב. חסב : הקהלת היהודית [כרנאן, בורמה] שומרת מסורת אך מצטמקת והולכת (5).

חובל — Cordelier, גויר פרנציסקני (180-179) — מ.
 מדן: "תניך ירושלים" (הערות לעניני הנוסח, הניקוד
 והטעמים) (192-181). — א. אברונין: הערות למילון
 בן-יהודה, אותיות ה', ו' (200-193). — ח. ב. רוזן:
 ספר בבלשנות הכללית (הריזוב: דקדוק הלשון העברית)
 (217-203). — מ. קונסטאנטינובסקי: הערות: 1. "סלקא
 ועתך", "קא סלקא דעתך". 2. גרני"ח או גרנח"י? (220-
 222). — ז. סגל: מהנדס, הנוסח—אינג'ינר, אינג'ינריות
 (223). — י. טישלר: אינג'ינר—מהנדס; אינג'ינריות—
 הנוסח, מהנדסות (225-224).

לשוננו לעם. ה. א. ירושלים, מרחשוון-כסליו תשי"ד.
 — ג. ברגרין: בירורי לשון (ח. מבלי לדעת, מבלי
 שידע) (11-3). — ד. סדן: לענין "תרח זקן" (12-
 16). — מ. גוטשטיין: בלשנות מבנית ופוליטיקה
 לשונית (24-17). — ד. ירדן: ניבים ופתגמים: "חיות
 דעת" (27-24). — י. בהט: "תוך כד" (30-28).
 ב. שכטי — מ. מדן: פרקי לשון לנוער (32 ע').

מבוע. ג. ניריורק, תשי"ג. — י. וולפסברג: למהות
 ההלכה (255-248). — מ. ואכסמאן: ר' אליהו בחור
 (277-265). — י. רידר: רש"י כפרשן המקרא (286-
 290). — ז. חומסקי: לתולדות הניקוד העברי (291-
 303). — א. גורדין: הגידעות יהודים באמריקה
 (322-315). — ל. קופרשטיין: מעשה קישנוב בשקף
 ההיסטורי (345-336). — ב. שוחטמן: אגרות חיים
 וייצמאן אל אחד העם (358-357).

מבפנים. יו. ג. עין-חרוד, אור א תשי"ד. — מ. בתי-
 עמי: ארולסאן—גנוך השואה (298-290). — אלקנה:
 מרשת-חיים (מפרקי הגליל העליון) (330-321). — ע.
 אלון: מלחמת דבורה (343-331). — י. יאנו: נוסח
 ההיסטורי של הגבעה [גבעת השלשה] על יד הירקון
 מול המבצר "אנטיסטרס" (350-344). — מ. מ. רוזנוב:
 אגרות ורשימות (עם יובל ה'85) (396-392). — מ.
 קונפני: יהדות צפון אפריקה (413-405).

מגילות. יד. ירושלים, כסלו תשי"ד. — מ. אבייונה:
 מערכת המורה והמערב באמנות הארץ בימי הבית השני,
 המשנה והתלמוד (81-73).

מגמות. ה. 2. ירושלים, שבט תשי"ד. — ד. פייטלסון:
 חינוך הילדים בגיל רך אצל העדה הכורדית (109-95). —
 האחריות האזרחית של הנוער בישראל (171-159).

הדור. 1570. תלאביב, ה טבת תשי"ד 11. —
 י. מגן: נתונים מאלפים על "המעצמה השביעית"
 היהודית בגולה ובארץ. כ"ס 500 עתונים יהודים מופיעים
 בגולה (3, 7).

דיונים קליניים. 1, 2. פתח-תקוה, מאיראוג. 1953.
 — י. רייכרט, ז. הרשנזון: Poisonous mushrooms of Israel (100-92). בעברית.

דפי עזר למדריך. י. ירושלים, שבט תשי"ד. —
 ביבליוגרפיה לס"ו בשבט (25-21).

הד הדפוס. ס. תלאביב, שבט תשי"ד. — ז. דוידוביץ:
 האות העברית כאלמנט קישורי בבית הכנסת (36-30). —
 ח. ד. פרידברג: הדפוס העברי באופיין (38-37). — א.
 חיים: תוויספר יהודיים <אכסיליבריס> (43-42). —
 א. מ. הברמן: על הדפסת התלמוד הבבלי (45-44). —
 מ. וייס: על ההגהה [מימי קדם עד היום] (47-46).

החינוך. כה. דה. תלאביב, אלול תשי"ג. — י. חקלי:
 ניבים במשנה <להעשרת לשון הדיבור> (397-391).

הטבע והארץ. י. ח. תלאביב, חשון תשי"ד. — י.
 זיוה: חוקרי טבע יהודיים שנשכחו (433-428). — ג.
 צורי: הרי הגלבוע (444-439; ט: 506-499). — ש.
 אביצור: השטפון של דצמבר 1951 באזור הירקון (סוף <
 451-444). — מ. נון: בקעת טבעיה (סוף < 456-451).
 ט. כסליו. — ג. שלם: זועת 10.9.1953 (477-472). —
 מ. לבנה: בעית ארמון הורדוס במצדה (514-507). —
 ר. גבעון: במבואות עמק יזרעאל (521-514).

הימאי הישראלי. ג. 25. חיפה, טבת תשי"ד. —
 מונחים חדשים (24). — מן הפולקלור הימי: "מתוך
 הספינה", מתוך "צוואת נפתלי בן יעקב אבינו לבנינו"
 (31-30).

לשוננו. יח. ג'ד. ירושלים, אלול תשי"ג. — ג. ה.
 טורסיני: נפתולי אלהים (137-131). — ע. שליונגר:
 על אנקליה במקרא (143-138). — מ. הלד: עוד זוגות
 מלים מקבילות במקרא ובכתבי אוגריט (160-144). —
 ג. ה. טורסיני: בעלי שערים (162-161). — ג. ברגרין:
 עיונים בלשון חכמים: כתיב קינסונסי מלא בעבר
 של פעלי ל"ו ול"ת (166-163; 225). — ג. אלוני:
 ממילון המשנה לרב סעדיה גאון (178-167). — ר. ירדן:

מולד. יא. 66'65. תל-אביב, כסלו-טבת תשי"ד. — ארץ ישראל מארצות אשכנז (155'103). — י. רוזנטאל : אי שטיינמן : בריקת חמץ במשנת החסידים ; טיולים בפרדס החסידות (267'259). — ז. מונטנר : נענוע היהודים בשעת התפילה והלימוד (289'285). יב, 67. שבט-אדר א. — י. אבינרי : שלילה וניגוד בתואר ושם [בשפה העברית] (55'48).

מחברת : בטאון חברת כ"ח. ב, 12'11. ירושלים : כסלו-טבת תשי"ד. — מ. מולכו : בתי עקד ספרים בשאלוניקי (189'188). — מ. פרנקל : ירושלים = עיר סלעים (193'192). — י. קרניאלי : פייר מנדס-פראנס ומשפחת מנדס (194'193).

המעין. [א]. תל-אביב, תשרי תשי"ג. — ע. הילדסהיימר : הרב עזריאל הילדסהיימר זצ"ל על ר' זכריה סרנקל ז"ל ובית המורש לרבנים בברסלאו <מתוך מכתביו> (65'73). — מ. ש. ברויאר : על טעמי המקרא (84'80). ב, תשרי תשי"ד. — ק. כהנא : לדמות הריפורמה וה"שמרנות" ביהדות (18'12). — ע. הילדסהיימר : חלוף מכתבים בין הרב עזריאל הילדסהיימר זצ"ל ובין הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל בעניני ארץ ישראל (52'41). — ק. כ. : לדפוסי הירושלמי (64'62).

מערכות. פא. תל-אביב, כסלו תשי"ד. — א. שור : חיל-הים במלחמת העצמאות (34'29). — א. גלילי : כיבוש הארץ ע"י צבא הסלבקים <מסעות וקרבות-היקשים בתולדות המלחמה ולקחם> (73 ; 53'35).

ניב הרפוא. דח. תל-אביב, אב. 1952. — מ. דבורצקי : מצפון רפואי מהו ? רפואה עברית מהי ? (72'60).

ט"י. מאי 1953. — מ. דבורצקי : המרי הרפואי היהודי והרפואה הפושעת הנאצית בתקיפת השואה (15 ע'). — תדפיס.

סורא : ספר-שנת ישראלי אמריקאי. [א]. ירושלים (גיורסק). תשי"ד. — י. בן-צבי : הישוב היהודי ברמלה (16'9). — א. י. איגוס : תשובת גאון ארצי-ישראלי (25'17). — ש. ברנשטיין : "סליחות" בלתי-ידועות לר' יוסף ׳ אביתור (47'26). — ש. אידלברג : קהילת טרויש לפני זמנו של רש"י (57'48). — מ. א. שולואס : הקהילה היהודית באיטליה בתקופת הריינסאנס (58'90). — י. ר. מלכו : יהודי תורכיה בימי הריינסאנס (102'91). — מ. בניחו : קונטרס על חלוקת כספי

סיני, לר. ד. ירושלים, טבת תשי"ד. — א. חן : שערים, שערים <שברי מחשבות על תכליות> (213'209). — מ. פוגלמאן : בירורים וחידושים (221'213). — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר (226'222). — ר. מרגליות : הרמב"ם והזוהר (230'227). — מ. הכהן : תולדות התנא איסי בן יהודה (240'231). — א. מ. הברמן : מסעות החכם האבי"ר <= הרב אברהם ב"ר ישראל ריוואנס> לארץ הקדושה (264'241). — י. ל. מיון : פרקי זכרונות על הציוניות (276'265).

ה. שבט. — ש. ח. קוק : לבירורי שיטות בהלכה (285'281). — י. ל. מיון : פרקי זכרונות על הציוניות (301'286). — גליון הרמב"ם לר' עקיבא איגר (302'306). — י. אבידע : לתולדות הדפוס בישראל ודפוסי ספר "משנה חורה" להרמב"ם ז"ל (310'307). — י. ז. כהנא : ספרי הקיצורים מבחינת הסמכות (324'311). — מ. הכהן : לתולדות התנא איסי בן יהודה (334'325). — ש. אידלברג : לתולדות יהודי אשכנז בתקופת הרגמ"ה (338'335). — ח. לשץ : שאל שאילתא שאילתות (342'342). — מ. ש. גשורי : ספר "החסידות" (343'342).

ו"ז. אדר א—אדר ב. — י. בן-צבי : הגר"א ונסיונותיו לעלות לארץ-ישראל (349'345). — ש. אליעזרי : בענין

הרופא העברי. כו. אי. ניירורק, 1953. — מ.
איינהורן: על בעיותיה ומעמדה של הרפואה העברית
במדינת ישראל בימינו (57'49). — א. גולדשטיין:
תרומת "הרופא העברי" לטרמינולוגיה הרפואית העברית
(58'60). — מ. שכטר: בריאות ותחלואה בשעת רעב
ומחסור בעולם ובישראל (76'89). — צ. ע. יואל: על
ההזרעה המלאכותית בישראל (90'101). — א. א. שורצ'
באר: שחפת הגרון וסיבוכיה במסדות מלבן בישראל
(102'112). — י. ח. ווייזר: הרפואה הפיסיקלית בישראל
(112'113). — י. יעקובוביץ: הזרעה מלאכותית, פיקוח
לידה והפלה. מחקר משחה של השקפות הדת היהודית
(114'129). — מ. בן-עמי, א. גולדשטיין: פרשת
התוספיות [במנחתם הרפואיים העבריים] חלק שלישי
(130'136). — י. זיידה: רפואה ומדעי הטבע בספר
מסעות של ר' בנימין מטודלה (137'142). — ל. מ.
הרברס: הרב הרופא יעקוב בן יצחק צהלון (142'
150). — י. ליבוביץ: ספר הנסיונות המיוחס לר' אברהם
אבן-עזרא (151'159). — ד. סמילנסקי: הרופא הבלויי
ד"ר מנחם שטיין (160'162). — ז. פלשקס: הרופא
מ. ט. שניידר, מעוררו של הרצל (163'166). — ד.
מרגלית: מחלות ילדים במקורותינו העתיקים (167'
174). — ל. מ. הרברס: מונחי גיברולוגיה (חלק
רביעי) (175'177).

הרפואה. מו. ג. ירושלים, כח שבט תשי"ד. — י.
אשרמן: 10 שנות מילדות ורפואת-נשים בארץ (47'50).
מו. י. י. אדר ב. — 100 שנה להולדת סאול ארליך
(115'130).

רפואה וטרינרית. י. ד. תל-אביב, חשון תשי"ד. —
א. שושן: על השועלים ועל התנים בימים ההם [בימי
התנ"ך] (157'159).

שבילי התנוך. 13, 4. ניירורק, קיץ תשי"ג. —
ח. ז. ריינס: לתולדות התמיכה בלומי תורה (201'
214). — מ. מ. אדלשטיין: התפתחותה המקצועית של
ההוראה העברית באמריקה (215'225).
14, 2. חורף, תשי"ד. — לזכרו של טורוב (67'110).

כולל ביבליוגרפיה של טורוב.
תלמים. ב. תל-אביב, שבט תשי"ד. — 5 שנים להת-

ישובות עולים במדינת ישראל (1'31).
תרבות. ח. אי. לונדון, תשי"ח-חשון תשי"ד. — מ.
חלשטיין: דברי לשון במגילות ים-המלח (21'23).

מלאכת הוצאה (355'359). — ב. לוריא: יציאת סיניקה
(360'366). — א. יערי: תעודת לא נודעת בענין פולמוס
המקיה ברויגו (367'374). — י. ל. מימון: פרקי
זכרונות על הציוניות (375'385). — ר. מרגלית:
הרמב"ם והזוהר (386'395). — ד. מרגלית: על הרפואה
בתלמוד (396'406). — מ. הכהן: לתולדות התנא איסי
בן יהודה (407'423). — י. אבינרי: לשונו של רש"י
(423'425). — י. אביעד: הערות על הספר "ירושלים —
מחקרי ארץ-ישראל" (426'427).

ספר השנה של העתונאים. תל-אביב, תשי"ג. —
בשער הספר (1'27). — מערכות מדיניות (31'60). —
פנקס המדינה (63'108). — משק וכלכלה (157'190). —
העתונאי וקולמוסו (193'233). — נעדרים (234'242). —
תעודות (247'336).

עיון. ה. א. תל-אביב, טבת תשי"ד. — י. פליישמן:
שני הנצחים. פרנץ רוונצווייג על יהדות ונצרות (64'94).

על חוג המקרא. ד. תל-אביב, תשרי תשי"ד. — י.
בן-זאב: דוד מויאל ז"ל (9'3). — ד. מויאל: פירושים
לאיוב (10'15). — צ. קארל: שיבת ציון. עליה ראשונה
(16'34). — ש. דים: ההסטה לאחדות-האומה בנבואות
עמוס והושע (35'37). — ח. שמואלי: לא תבשל גדי
בחלב אמו (38'41). — א. וייזר: קדשה (42'45). —
י. רבן: שחיטת חולין בתורה (46'50). — מ. נאור:
מתג האמה, מדרך אחרי, ארץ תחתים חדשי (51'
55). — מ. נאול: גורן ארונה היבטי (56'63).

על המשמר. תל-אביב, אדר א תשי"ד. — ב. מ. ע. כ. ו.
ה. כ. ל. כ. ה. משק הארץ, תיכנון או אנרכיה?
(32 ע').

עתון אגודת האינג'ינרים והארכיטקטים
בישראל. יב. א. תל-אביב, שבט-אדר א תשי"ד. — פיתוח
הגב. סימפוזיום שהתקיים בימים יחייט תשרי תשי"ד
בירושלים (1'37).

הפרקליט. י. א. תל-אביב, אדר א תשי"ד. — א. ל.
גלובוס: האם קידושין בלי חופה עושים ביגמיה?
(15 ע'). תדפיס.

הצופה. 4847. תל-אביב, כז כסלו תשי"ד 4. —
ש. גורן: מלחמת החשמונאים לאור ההלכה (4, 6).

„האונאנער לעבן“ (94'85). — מ. גינבורג: דאס יאר תשיג אין דער געשיכטע פון קאנאדער אידן (210'203).

יארבון תשי"ד פון דער יידישער קהילה אין בוענאס-אייירעס. בוענאס-אייירעס, תשי"ד. — י. שאצקי: די קהילה אן אינסטרומענט פאר היסטארישער פארשונג (12'9). — א. ל. שוסהיים: צו דער געשיכטע פון דער אנטשטייאונג פון דעם יידישן קיבוץ אין בוענאס-אייירעס (83'15). — י. מאקראנסקי: פון אונדזער קהילה לעבן (101'85). — ב. לעווין: טרייע איינזאנדערונג און רעליגיעזע טאלעראנץ אין ארגענטינע (112'103). — א. גאביס: די אנטוויקלונג און דער איצטיקער מצב פון דער היגער יידישער ייִק־אקאלאניזאציע (131'113). — מ. סיני: די ערשטע היגע יידישע שרייבער (133'141). — ד. גאלדמאן: יידישע געשטאלטן אין אלגעמיינעם ארגענטינער לעבן (148'143). — י. באטאנאנסקי: יידישע ביכער אין ארגענטינע אין די יארן 1953-1952 (158'149). — ל. באלעסלאוסקי: יודאיק אויף שפאניש אין די יארן 1952 און 1953 (172'159). — י. מענדעלסאן: דער העברעאיש-יידישער לערער-סעמינאר (190'173). — ח. פינקעלשטיין: 20 יאר צווישן-שלום עליכם שולן (210'191). — ש. ניהויז: די געזעלשאפט פאר יידיש-וועלטלעכע שולן אין ארגענטינע (222'211). — פ. ערליך: די תל-אביב-שולן (233'223). — פיג'עלעגיסע אויף שחיתות און גזירות: קלוגמוס בן יהודה: א קינה אויף די הרוגים פון שפייער, ווארמס, מאינץ; משה בן אליעזר הכהן: א קלאגליד אויפן חורבן פון די יידישע קהילות אין דייטשלאנד; אפרים אויערבאך: טולטשין שנת ת"ח; אומבאקאנטער דיכטער: קינה על גזירת תק"ח; בעריש וויינשטיין: נאך טויזנט יאר (253'237). — ג. באדער: פון אמאליקן יידישן פוילן (271'255). — א. ליטחיין: יידישע פאלקס-לעגענדעס פון ליטע און פוילן (282'273). — ר. פאהן: ביי די קאראאימער אין האליטש (297'283). — מ. ב.: קהלישער פאלקלאר (303'299). — מ. בערגשטיין: די יידישע קהילה אין בערלין ערב דעם היטלער-חורבן (312'305). — די קהילה אין בוענאס-אייירעס, דער ועדה-קהילות, די אינסטיטוציעס פון אונדזער ישוב (504'313).

יידישע קולטור. 15, 9. ניו-יארק, אקט. 1953. — מ. י. שאפעס: דער 300-יאריקער יובל פון יידישן לעבן אין אמעריקע (15'12). — ב. צ. גאלדבערג: איז

בלעטער פאר געשיכטע. 6. העפט 4. הארשע, אקט. — דעצ. 1953. — ב. מארק, א. קופפער: דער רענעסאנס אין איטאליע און אין פוילן און זיין ווירקונג אויף די יידן (99'4). — ב. מארק: די סעסיע געהימעט דעם רענעסאנס אין פוילן און די אויסגאבן פון יידישן היסטארישן אינסטיטוט (108'100). — א. ראזענבערג: וועגן פאריווער „מאנד זשיף“ > צייטשריפט פון „צענטער פון דער היינטיקער יידישער דאקומענטאציע“ אין סאריז — אויגוסט 1946—אפריל 1953 < (126'109). — ס. סטרעליצין: די אריענטאליסטישע כתב-ידן אין פוילן (131'127). [„יודאיסטישע ארום 300“] — א. קופפער: א זעלטענער כתב-יד פון 9—10טן י"ה פון אלדד הדגים רייע-באשריבונג (133'132). — ב. מארק: א זעלטענער עקזעמפלאר פון שמואל אושקיס „א טרייסט צו די ליידן פון ישראל“ (137'134). — ס. ברוסטין-בערענשטיין: א נייע, ריכע זאמלונג פון דייטשישע דאקומענטן וועגן ווארשעווער געטא (143'138).

די גאלדענע קייט. 17. תל-אביב, 1953. — א. מ. האבערמאן: וועגן די מגילות און אנדערע כתבים פון מידבר יהודה (232'221). — מ. שטארקמאן: יידיש-מאטעריאלן וועגן יהודה-לייב גארדאן (243'236).

18. 1954. — ש. ה. בערגמאן: דער יידישער מענטש אין ישראל און אין די גלות-לענדער (101'87). — י. ראקאווער: יאסל ראקאווער רעדט צו גאט. צוואה, געשריבן אין ברענענדיקן ווארשעווער געטא (110'102).

דווקא. 4, 16. בוענאס איירעס, יולי-סעפט. 1953. — ב. לעווין: טאמאס טרעביניא דע סאברעמאנטע, דער „הייליקער פון דער יידישער אמונה“ אין מעקסיקע (166'204). — ז. שייקאווסקי: דער קאנפליקט פון דעם באראן הירש און דער טערקישער רעגירונג (224'216). — י. י. מייטלס: יידישע געשיכטע דורך בריח (235'225).

דרום אפריקע. 6, 2. יאהאנעסבורג, אקט. 1953. — ל. פעלדמאן: יידן פון יאהאנעסבורג (29'26; 3; 26; 27; 4; 30'28; 5; 28'26).

האונאנער לעבן אלמאנאך. 11. האונאנא, 5714. — ס. בן-צבי: א יאר אידיש לעבן אין קובא (23'11). — ק. שווארצמאל: די גרינדונג און ערשטע טריט פון

Acta Medica Orientalia. 12, 11, Jerusalem, Nov. 1953. — P. Czerniak: Venereal diseases, one of the problems of social medicine in Israel (294-304).

Acta Orientalia. 21, 4, Copenhagen, 1953. — J. M. S. Baljon: "To seek the face of God" [בקש פני ה'] in Koran and Hadith (254-66). — F. Rundgren: Zum Lexikon des Alten Testaments (301-45).

Actes du 7e Congrès International d'Histoire des Sciences, Jérusalem <4-12 août 1953>. Paris, [1953]. = Collection des Travaux de l'Académie Internationale d'Histoire des Sciences 8. — E. Hareubeni: Research in the biblical hyssop, history and critique (358-65). — J. Kalugai: Moshe Wilbushewitz, a pioneer of the new oil-industry in Israel (391-4). — N. Korn: Sur une traduction manuscrite hébraïque de "Cyrurgia Rogeri Frugardi" (402-4). — J. O. Leibowitz: Jacob Zahalon, a Hebrew medical author of the 17th century (431-5). — K. Lundmark: The messianic ideas and their astronomical background (436-9). — D. Margalith: Means of medical diagnosis in the Talmud (440-3). — J. Millas-Vallicrosa: Sobre las tablas astronómicas del Rey Pedro IV de Aragón (451-4). — S. Muntner: R. Sabbatai Donnolo (455-7). — G. Norling: The date for the construction of the first Temple of Jerusalem and its probable connection with an appearance of Halley's comet (458-60). — A. N. Poliak: The Jewish-Khazar kingdom in the mediaeval geographical science (488-92). — I. Schattner: The influence of the Holy Land upon the physiographic theory in the Middle Ages and pre-modern times (551-6). — N. Shalem: La géographie physique du "Pays d'Israël" dans la littérature hébraïque ancienne (571-7). — I. Simon: La "prière des médecins", "tephilath harofim" (578-82).

קאלאמבוס געזען א ייד? (21'16) — ב. חיינשטין: די יוגאן פון די יידישע צייטונגס־שריבער אין ניו־יארק (22'21) — א. ב. ל. ג. טאלסטאס ווערק אין יידיש [ביבליאגראפיה] (31'30).

10. נאח. — א. ב.: מאטעריאלן און קוועלן צו דער געשיכטע פון דער יידישער ארבעטער־באוועגונג אין אמעריקע (47'44).

16. 1. יאנ. 1954. — ר. מאהלער: די הויפט־טענדענצן אין דער געשיכטע פון יידישן פאלק אין דער נייסטער צייט (20'13) — פ. סאנולער: דער 100־יאריקער יובל פון די יידישע "וואיס" יאנג מענס היברו אסאסיעשאן און געמיינדע־צענטערס אין אמעריקע (49'44).

יידישע שפראך. 13, 32. ניו־יארק, אפריל־סעפט. 1953. — י. מארק: לכבוד יודא א. יאפען (34'33). — מ. חיינריך: ראשי־פרקים וועגן מערבדיקן יידיש (35'69) — ר. יאקאבסאן: דער יידישער קלאנגען־באשטאנד אין פארגליך מיטן סלאווישן ארום (83'70). — י. רייבקינד: דערשטער מיט יחוס <ב. חיבור און טראף: ג. תמונת־רובן: ד. עבראש> (88'84). — ד. סון: וואכער (93'89) — פ. מאסענקא: א פאר פאלקס־מילעכע צוגאבן צו דער עקידה־ליטעראטור (96'94).

4. אקט. — דעצ. — ג. וויסקינד: באטראכטונגען וועגן דער געשיכטע פון יידיש (108'97). — ש. בירנבוים: פון דייטש־מעריזם ביז דער וויל אין דער מדבר יהודה (120'109). — א. חיינריך: די קלאנגיקע סטרוקטור פון א פאדאליער ריידעניש (131'121). — י. מארק: האט איז א הארט פון דער יידישער שפראך? (132'143). — ת. ליבערמאן: פון בדחנישן רעפערטואר (148'144). — ש. ירושלמי: ביי די קוואלן (153'149). — מ. שטארקמאן: גמרא־יידיש (157'154). — י. יפתן: יידישע דיאלעקטן־איינטיילונג לויט פאנעטישע און לעק־סישע סרינציפן (160'157).

Académie Royale de Belgique. Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques. 5e Série, 39, 11, Bruxelles, Nov. 1953. — H. Grégoire: La première mention du $\kappa\alpha\tau\beta\acute{\alpha}\nu$ ou $\kappa\alpha\tau\beta\alpha\nu\tilde{\alpha}$; biblique dans l'épigraphie grecque (657-63).

la dialectique rabbinique dans le Midraš et le Talmud (81-88).

Annual Studies. 1. Department of Theology Series. 1. Nishinomiya-shi, Japan, Aug. 1953. — T. Ašura: A study of Old Testament quotations in First Clement (1-16).

Antonianum. 28, 4. Roma, Oct. 1953. — S. Cavalletti: La terminologia biblica per "bastone" (411-24).

„מקל, מטה, שבט, משען, מחקק, חטר, מטיל“.

Architectural Forum. Chicago, April 1953. — E. Mendelsohn: Three new synagogues [St. Louis, Grand Rapids, Dallas] (105-21).

Architectural Record. 114, 6. Concord, N. H., Dec. 1953. — P. Goodman: Temple Beth Sholom, Miami Beach (128-9).

Atti della Accademia Nazionale dei Lincei. Serie Ottava. 8, 7-10. Roma, July-Oct. 1953. — G. Furlani: Di un significato della radice semitica **HT** (371-84).

***Atti e Memorie dell'Accademia Toscana di Scienze e Lettere "La Colombaria".** 17. Firenze, 1952. — S. Moscati: Stato e problemi dell'epigrafia ebraica antica (65-90).

The Bible Translator. 4, 4. London, Oct. 1953. — F. F. Bruce: The Old Testament in Greek (156-62).

Biblica. 34, 4. Roma, 1953. — J. Ziegler: Zur Textgestaltung der Ezechiel-Septuaginta (435-55). — P. Ternant: La **ἡγεῖα** d'Antioche dans le cadre des sens de l'Écriture <3> (456-86). — H. Junker: Die Entstehungszeit des Ps. 78 und des Deuteronomiums (487-500). — R. North: Maccabean Sabbath years (501-15).

35, 1. 1954. — P. Katz: Zur Textgestaltung der Ezechiel-Septuaginta (29-39). — P.

— J. Tas: On the leprosy in the Bible (583-7). — M. Sherman: La médecine en Palestine au 19ème siècle (661).

Aegyptus. 33, 1. Milano, Jan.-June 1953. — A. Fuks: The Jewish revolt in Egypt <A. D. 115-117> in the light of the papyri (131-58). — E. Peterson: Das Amulett von Acre (172-8).

The Alliance Review. 9, 28. New-York, Jan. 1954. — J. B. Schechtman: Marranos and converts in Iran (8-10). — P. Flamand: The mellah [ghetto] of Demnate [Morocco] (15-18).

The American Ecclesiastical Review. 123, 2. Washington, Aug. 1950. — E. P. Arbez: Genesis 1-11 and prehistory (81-92; 3: 202-13; 4: 284-94).

American Jewish Archives. 6, 1. Cincinnati, Jan. 1954. — Judah Touro. Retrospect after a century (3-4). — B. M. Roth: An ethical letter to his son Solomon, 1854 (6-12). — P. A. Samson: The authority of the Trustees of the Ashkenazic Hoogduitsche Congregation in Paramaribo, Surinam (16-19). — B. N. Cohn: Leo Merzbacher (21-24).

Amif. 2, 19. Paris, Nov. 1953. — R. Abimeleck: Les médecins juifs en Turquie (15-19).

20. Dec. — R. Sommer, P. Cahen: A propos de la circoncision chirurgicale (5-25).

3, 21. Jan. 1954. — A. Litvak: Mysticisme et prophétisme devant la psychiatrie (33-43; 22: 42-49).

Al-Andalus. 18, 2. Madrid, 1953. — A. Guillaume: Where was al-Masyid al-Aqṣā? (323-36).

***Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein.** Köln, 1952. — H. Schnee: Studien zur Institution des Hofjudentums in Kurköln.

Annales Universitatis Saraviensis. 2, 1-2. Saarbrücken, 1953. — J. Banner: Essai sur

Bulletin de l'Unesco à l'Intention des Bibliothèques. 8, 1. Paris, Jan. 1954. — C. Wormann: Les bibliothèques scientifiques d'Israel (1-5).

Bulletin de la Société Belge d'Études et d'Expansion. Liège, 1953. — H. Viteles: Le mouvement coopératif juif en Terre Sainte (8 p.). חרופים.

Bulletin de la Société de Linguistique de Paris. 49, 1. Paris, 1953. — A. Martinet: Remarques sur le consonantisme sémitique (67-78).

Bulletin of the American Schools of Oriental Research. 131. New Haven, Oct. 1953. — N. Glueck: Explorations in Western Palestine (6-15). — J. P. Free: The first season of excavation at Dothan (16-20). — I. Rabinowitz: A Hebrew letter of the second century from Beth Mashko (21-24). — H. L. Ginsberg: Notes on the two published letters to Jeshua ben Galgolah (25-27).

132. Dec. — W. H. Brownlee: The Servant of the Lord in the Qumran scrolls I (8-15). — F. M. Cross: A new Qumran biblical fragment related to the original Hebrew underlying the Septuagint (15-26). — G. Haas: On the occurrence of the Hippopotamus in the Iron Age of the coastal area of Israel <Tell Qasileh> (30-34). — L. Mowry: A Greek inscription at Jathum in Transjordan (34-41).

Bulletin of the School of Oriental and African Studies. 15, 3. London, 1953. — B. Lewis: An Arabic account of the province of Safed (477-88).

Byzantion. 22 <1952>. Bruxelles, 1953. — J. Prawer: Étude de quelques problèmes agraires et sociaux d'une seigneurie croisée au XIIIe siècle (5-61). הרחבת המאמר „לתולדות הרחבת המאמר „לתולדות החקלאות הצלבניות“ שנדפס בקבץ „ארץ ישראל, תשי״א.

P. Saydon: The inceptive imperfect in Hebrew and the verb התל „to begin“ (43-50). — M. H. Gottstein: Die Jesaia-Rolle im Lichte von Peschitta und Targum (51-71). — R. North: Current Palestine prehistory (80-88).

The Biblical Archaeologist. 16. New Haven, 1953. — G. L. Harding, W. L. Reed: Archaeological news from Jordan (2-17). — G. E. Wright: Archaeological news and views (17-20). — K. W. Clark: Exploring the manuscripts of Sinai and Jerusalem (22-43). — A. D. Tushingham: Excavations at Old Testament Jericho (44-66). — R. K. Harrison: Disease, Bible and spade (88-92).

Bibliotheca Orientalis. 10, 5. Leiden, Sept. 1953. — D. Cohen: תולדות האמונה הישראלית <History of the religion of Israel> by Yehezkel Kaufmann (186-92).

Bibliotheca Sacra. 110, 440. Dallas, Tex., Oct. 1953. — M. F. Unger: Archaeology and the age of Abraham (299-308). — A. A. MacRae: The scientific approach to the Old Testament <concluded> (309-20). — H. F. Vos: The glories of the reign of Solomon (321-32).

Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance. 16, 1. Genève, Jan. 1954. — F. Secret: Jean Thénaud, voyageur et kabbaliste de la Renaissance (139-44).

Bijdragen. 15, 1. Nijmegen, 1954. — H. Suasso: Heilige Schrift en traditie in het Oude Testament (1-24). עם סיכום באנגלית.

Boletín de la Universidad de Granada. 23, 91. Granada, 1951. — M. Alvar: El romance de Gerineldo entre los sefarditas marroquíes (127-44). — D. Gonzalo Maeso: La Guenizá de El Cairo y sus exploraciones (145-67).

simbolismo del número siete, en S. Agustín (501-11).

Commentary. 17, 2. New-York, Febr. 1954.
— C. Roth: The two cradles of Jewish liberty (109-17).

על זכות היהודים לחיים חפשיים באר"י ובאנגליה.

Contemporary Review. 1059. London, March 1954. — E. Hardy: Nature study in the Holy Land (170-3).

Cultura Biblica. 10, 114. Segovia-Madrid, Nov. 1953. — D. Yubero: Nuevos descubrimientos bíblicos en Palestina (328-31).

11, 116-117. Jan.-Feb. 1954. — J. García Ramos: Glosas crítico-exegéticas. 4. El laboreo del metal en la prehistoria y en la Biblia (30-31). — J. Carmona: Las corporaciones proféticas en el A. T. (34-38).

Davar. 46. Buenos Aires, May-June 1953. — A. Rosenvasser: E. L. Sukenik <1889-1953> (5-25; 47: 31-42). — L. Bernárdez: El mensaje poético moral del Rabi Don Sem Tob (32-46).

47. July-Aug. — C. Tiempo: Los judíos románticos: Jorge Isaacs (50-56). — E. M. Wilson: La poesía de João Pinto Delgado (76-98).

48. Sept.-Oct. — H. L. Ginsberg: Nuevas corrientes en la crítica bíblica (27-46). — M. Robert: "Mis padres no vinieron" (49-63) [עין להלן: Evidences]. — G. Sapoznikow: La creación artística de Opatoschu bajo un enfoque psicoanalítico (78-91).

The Department of State Bulletin. 25. Washington, 19.XI.1951. — H. N. Howard: The development of United States policy in the Near East, 1945—1951 (809-16; 26.XI: 839-43).

Divus Thomas Placentiae. Piacenza, 1953. — T. Piatti: Il Cantico dei Cantici alla luce

Les Cahiers de l'Alliance Israélite Universelle.

79 Paris, Jan. 1954. — M. Moch: Le règlement des réparations aux victimes juives du nazisme en Autriche (9-15).

The Catholic Biblical Quarterly. 15, 4. Washington, Oct. 1953. — R. E. Murphy: Israel and Moab in the ninth century B. C. (409-17). — E. F. F. Bishop: Jesus and Capernaum (427-37) [גלברור מקומו של כפר-נחום].

16, 1. Jan. 1954. — R. E. Murphy: Recent literature on the Canticle of Canticles (1-11). — M. Dahood: The language and date of Psalm 48 <47> (15-19). — R. North, E. Siegman: Biblical and archeological news (33-40).

Central Conference of American Rabbis. Yearbook. 61. Philadelphia, 1951. — B. Heller: Authority in Judaism — its source, scope and limits (319-64). — E. Rivkin: Some historical aspects of authority in Judaism (365-83).

62, 1952. — Symposium: Judaism and anthropology (340-98). — Symposium: Judaism and existentialism (399-455). — M. Nussbaum: Eretz Yisrael, Galut and Chutz La'Aretz in their historic settings (489-509).

63, 1953. — H. M. Orlinsky: Jewish scholarship and Christian translations of the Hebrew Bible (235-52). — H. E. Kagan: The 'Judeo-Christian heritage' — a psychological reevaluation and a new approach (253-81). — S. S. Cohon: The existentialist trend in theology (348-85). — A. J. Heschel: Toward an understanding of Halacha (386-409). — D. Polish: Current trends in Jewish theology (410-30).

La Ciudad de Dios. 69, 2. Madrid, May-Aug. 1953. — J. Llamas: Muestrario inédito de prosa bíblica en romance castellano (301-12).

3. Sept.-Dec. — L. Cilleruelo: Origen del

the Jewish people (15-25). Z. Aranne: Exodus from Russia—Return to Zion (26-33). I. Berlin: Jewish slavery and emancipation (52-68). N. Rotenstreich: The Jewish question against the background of the emancipation (69-86). — **Part two**, Zionism and the State of Israel (89-160). — **Part three**, The individual in the state (163-86).

יוצא בעברית בשם "חזו"ת" (עין לעיל ע' 181).

French Studies. 8, 1. Oxford, Jan. 1954. — G. Dickinson: The journey to the Holy Land in the sixteenth century (44-56).

Hakidmah. 5, 282. Tel-Aviv, 26.III.1954. — *Wirtschafts-Sonderbeilage* (5-16).

The Harvard Theological Review. 46, 2. Cambridge, Mass., April 1953. — A. A. T. Ehrhardt: Greek proverbs in the Gospel (59-77). [במיוחד על השפעות יהודיות בענין זה]. — J. J. Rabinowitz: Marriage contracts in ancient Egypt in the light of Jewish sources (91-97).

Hebrew Union College Annual. 24. Cincinnati, 1952-1953. — J. Morgenstern: Two prophecies of the fourth century B. C. and the evolution of Yom Kippur (1-74). — B. Maisler: Beth She'arim, Gaba, and Harosheth of the Peoples (75-84). — J. Reider: Contributions to the scriptural text (85-106). — M. Tsevat: Some biblical notes (107-14). — S. D. Schwartzman: How well did the synoptic evangelists know the synagogue? (115-32). — F. Landsberger: The origin of European Torah decorations (133-50). — F. Lassalle: From Macabeism to Jewish antisemitism (151-86). — H. A. Fine: Studies in Middle-Assyrian chronology and religion (187-273). — ש. אטלס: לתולדות הסוגיא (21') — ש. ברנשטיין: מחברות כלב בן אליהו אפודוסולו הקראי (83'23).

Das Heilige Land. 83, 1-2. Köln, 1951. — V. Cramer: Jerusalem in der deutschen Volkskunde (14-18).

del libro di Geremia. Un enigma biblico svelato? (18-38; 179-210). תרפ"ט.

Ephemerides Theologicae Lovanienses. 29, 4. Louvain, Oct.-Dec. 1953. — J. Coppens: Le Messianisme israélite d'après Paul de Broglie (585-608).

Die Erde. 1. Berlin, 1951-52. — H. Schamp: Das Hochgebirge des südlichen Sinai und die Frage nach seiner diluvialen Vereisung (18-25).

Erevna. 9, 2. Lund, 1952. — K. Wilhelm: Den religiösa poesin hos medeltidens judar (17-33). — Fr. L. Deltombe: Döda-Havsmanuskripten och fornkyrkan (37-64).

4. — Fr. Deltombe: Några uppgifter beträffande de nya fynden vid Döda Havet (99-111).

Estudios Eclesiásticos. 27, 106. Madrid, July-Sept. 1953. — R. North: El nuevo "santuario" de Jericó (325-37). על חפירות ביריחו.

*Études et Recherches. Cahiers de Théologie et de Philosophie. 8. Ottawa, 1952. — J.-P. Audet: Les Proverbes et Isaïe dans la tradition juive ancienne (23-30).

Evidences. 5, 33. Paris, June-July 1953. — M. Robert: "Mes parents ne sont pas venus" <avec le texte inédit du Discours sur la littérature yiddish de Franz Kafka> (7-16). — A. Rossi: Théorie et pratique de l'antisémitisme en Allemagne orientale (17-21). — L. Poliakov: Les archives d'Arolsen. Les dossiers de la Gestapo seront-ils remis à l'Allemagne? (22-23; 43). — L. Algazi: Musique juive de Russie (24-30).

Forschungen und Fortschritte. 27, 4. Berlin, Oct. 1953. — H. Schmökel: Hoheslied und altorientalische Götterhochzeit (110-13).

Forum. 1. Jerusalem, Dec. 1953. — **Part one**, The Jewish people and the world (15-86): J. Lestschinsky: The present state of

**The Illustrated London News*. 223, 5972. London, 3.X.1953. — K. M. Kenyon: The Bronze Age tombs of Jericho (520-3).

The International and Comparative Law Quarterly. 2, 4. London, Oct. 1953. — J. Sussmann: Declaration of death in the Israeli courts (614-20).

International Directory of Anthropological Institutions. 1953. — M. S. Şenyürek: Southwest Asia (79-88).

מכיל ידיעות על המחקר האנתרופולוגי והארכאולוגי בישראל.

International Labor Review. 67, 3. Geneva, March 1953. — D. Krivine: Houses for Israel's growing population (262-291).

International Organization. 7, 4. Boston, Nov. 1953. — J. C. Hurewitz: The United Nations Conciliation Commission for Palestine. Establishment and definition of function (482-97).

Israel Economic Bulletin. 6, 3-4. Jerusalem, Dec. 1953—Jan. 1954. — Special issue: The way before us. The second Jerusalem economic conference (48 p.).

Israel Exploration Journal. 3, 4. Jerusalem, 1953. — Professor A. Reifenberg: In Memoriam (213-6). — S. N. Kramer: Sumerian historiography (217-32). — M. Schwabe: Two Jewish-Greek inscriptions recently discovered at Caesarea <2> (233-8). — A. Kindler: Some unpublished coins of King Herod (239-41). — J. Paclt: On a new subfossil liptobiolite from the Plain of Sharon in Israel (242-5). — J. Neumann: On the water balance of Lake Tiberias 1935/36—1946/47 (246-9). — D. H. K. Amiran: The pattern of settlement in Palestine <3> (250-60).

4, 1. 1954. — W. F. Albright: Dwarf craftsmen in the Keret epic and elsewhere in

84, 1-2. 1952. — N. Adler: Reuwichs Illustration zum Pilgerbericht des Mainzer Domdekans Bernhard von Breidenbach <1483-84> (1-3). — V. Cramer: Meister der Farbe und des Stiftes als Pilger in Jerusalem (5-18).

3-4. — V. Cramer: Symbole der Jerusalemwallfahrt auf deutschen Münzen des Mittelalters (63-72).

85, 1-2. 1953. — D. H. W. Hertzberg: Fahrt ums Tote Meer (5-10).

Das Heilige Land in Vergangenheit und Gegenwart. 5. = Palästinahefte des DVHL, 40-42. Köln, 1950. — F. Nötscher: Der Handschriftenfund am Toten Meer im Jahre 1947 (7-22). — J. Breuer: Wohnung und Wohnorte im alten Palästina nach den Schriften der Propheten (23-62). — C. Kopp: Nazareth und seine Heiligtümer (63-95).

*Hespéris. 38, 3-4. Paris, 1951. — C. Monteil: Problèmes du Soudan Occidental: Juifs et Judaisés.

39, 1-2. 1952. — C. Pellat: Nemrod et Abraham dans le parler arabe des Juifs de Debdou.

The Hibbert Journal. 52, 1. London, Oct. 1953. — A. Cronbach: The linguistics of theism (9-16). — I. Mattuck: Judaism and the future (23-30). — E. Marmorstein: Judaism's prospects (31-39).

Hispanic Review. 21, 4. Philadelphia, Oct. 1953. — H. R. Kahane, S. Saporta: The verbal categories of Judeo-Spanish <2> (322-36).

Historia Judaica. 15, 2. New York, Oct. 1953. — B. N. Cohn: Early German preaching in America (86-134). — A. Brody: Jacob Newton Cardozo: American economist (135-66). — B. Kisch: Jewish community tokens (167-82).

A. Owen: The references to England in the responsa of Rabbi Meir ben Baruch of Rothenburg <1215-1293> (73-78). — L. S. Sutherland: Sampson Gideon; eighteenth century Jewish financier (79-90). — A. Barnett: Solomon Bennett; artist, Hebraist and controversialist <1761-1838> (91-111). — E. R. Samuel: Anglo-Jewish notaries and scribes (113-59). — R. Landman: Judah Benjamin (161-70). — V. D. Lipman: A survey of Anglo-Jewry in 1851 (171-88). — S. Applebaum: Were there Jews in Roman Britain? (189-205). — A. Behr: Isidore Gerstenberg <1821-1876>; founder of the Council of foreign bondholders (207-13). — P. H. Emden: Baron Paul Julius de Reuter (215-23). — R. Loewe: The medieval Christian Hebraists of England — Herbert of Bosham and earlier scholars (225-49). — E. Newman: Some new facts about the Portsmouth Jewish community (251-68). — S. Wills: The Anglo-Jewish contributions to the education movement for women in the nineteenth century (269-81). — C. Roth: A medieval Anglo-Jewish seal? (283-6). — A. M. Hyamson: The first Jewish peer (287-90). — H. J. Zimmels: Note on "Solomon ben Joseph Buzaglo" (290-2). — A. M. Hyamson: Nathaniel Isaacs (292).

The Jewish Quarterly Review. 44, 3. Philadelphia, Jan. 1954. — S. Zeitlin: The second day of the holidays in the diaspora (183-93). — E. Neufeld: The rate of interest and the text of Nehemia 5, 11 (194-204). — Z. Szajkowski: The Jewish problem in Alsace, Metz, and Lorraine on the eve of the revolution of 1789 (205-43).

Jewish Social Studies. 15, 3-4. New-York, July-Oct. 1953. — E. Silberner: Anti-Jewish trends in French revolutionary syndicalism (195-202). — J. Tenenbaum: Auschwitz in

North-West Semitic mythology (1-4). H. M. Orlinsky: Studies in the St. Mark's scroll-5 (5-8). — Y. Aharoni: The Roman road to Aila <Elath> (9-16). — D. Zohary: Notes on ancient agriculture in the Central Negev (17-25). — I. Schattner: Haifa; a study in the relation of city and coast (26-46).

Jerusalem. 1, 1. Buenos Aires, Jan.-Feb. 1953. — J. Lestchinsky: Problemas de la configuración social y cultural del ischuv israeli (25-39). — B. Lewin: Notas sobre la economía judía en el Medievo (40-50). — N. Elnecavé: Introducción al estudio-historico-geográfico de Israel (51-66).

2. March-Apr. — I. Ber: Unidad de la historia judía y problemas de su desarrollo orgánico (128-36). — S. Féderbusch: El genocidio en la ley judía (137-44). — G. Schalom: La idea de la redención en la Cábala (145-73).

The Jewish Chronicle. 4416. London, 11.XII. 1953. — H. Soref: Strasbourg's Jewish museum (14).

4420. 8.I.1954. — S. A. Birnbaum: Treasures of the British Museum (10). — J. Witriol: London's libraries of Jewish interest (10).

The Jewish Historical Society of England. Transactions sessions 1951-52. 17. London, 1953. — A. M. Hyamson: An Anglo-Jewish family [Goldsmid] (1-10). — J. W. Parkes: The history of the Jewish community in gentile society (11-22). — B. B. Benas: A survey of the Jewish institutional history of Liverpool and district (23-37). — C. Roth: Leon da Modena and his English correspondents (39-43). — A. R. Rollin: The Jewish contribution to the British textile industry (45-51). — P. Elman: The beginnings of the Jewish trade union movement in England (53-62). — A. M. Jacob: The Jews of Falmouth (63-72). —

occur in 2 sectarian documents. 1. Moreh haṣṣedeq. 2. Sefer Habagu." (131-2). — J. L. Teicher: Documents of the Bar-Kochba period (132-4).

4. 4. — L. Jacobs: The Aristotelian syllogism and the qal wa-ḥomer (154-7). — N. Wieder: The "Law-Interpreter" of the sect of the Dead Sea scrolls: the second Moses (158-75). — L. Fuks: The oldest literary works in Yiddish in a manuscript of the Cambridge University Library (176-81).

Journal of Near Eastern Studies. 12, 4. Chicago, Oct. 1953. — J. G. Griffiths: The Egyptian derivation of the name Moses (225-31). — G. D. Young: The origin of the waw converse (248-52). — F. H. Cross: The council of Yahweh in Second Isaiah (274-77). — J. Gray: The god Yw in the religion of Canaan (278-83).

13, 1. Jan. 1954. — S. H. Horn, L. H. Wood: The fifth-century Jewish calendar at Elephantine (1-20). — R. Marcus: A note on the Bar Kokeba letter from Murabba'at (51). — C. H. Gordon: The patriarchal narratives (56-59).

Journal of the American Oriental Society. 73, 3. Baltimore, July-Sept. 1953. — T. O. Lambdin: Egyptian loan words in the Old Testament (145-55).

Journal of the Manchester University Egyptian and Oriental Society. 24 <1942-1945>. Manchester, 1947. — P. R. Weis: Kethuboth 1, 1 (13-21). — T. Fish: Barṣālibi's commentary on Joel (22-27). — H. Medalie: The Talmudical college of Pumbeditha (60-65).

Journal of the Warburg and Courtauld Institutes. 16, 1-2. London, Jan.-June 1953. — C. Roth: Jewish antecedents of Christian art (24-44).

retrospect (203-36). — B. Blau: On the frequency of births in Jewish marriages (237-52). — F. Morgenstern: Hardenberg and the emancipation of Franconian Jewry (253-74). — I. London: Days of anxiety: a chapter in the history of Soviet Jewry (275-92). — A. G. Duker: Leon Hollaenderski's statement of resignation: a document of the Polish great emigration (293-302). — I. Rabinowitz: The Zadokite fragments, by S. Zeitlin (304-09).

Język Polski. 33, 1. Kraków, Jan.-Febr. 1953. — S. Reczek: Leksykalna zagadka Psalterza floriańskiego (25-28).

4. Sept.-Oct. — E. Ostrowska: Walka o piękne słowo psalterzowe <Psalterz Kochanowskiego i Psalterz brzeski> (285-317).

ס. רצק: החידה הלשונית של ספר התהלים הפלוריאני.

א. אוסטרובסקה: מאבק על המלה היפה בספר תהלים <ספר תהלים של קיכנובסקי וספר תהלים הברסקאי>.

Journal of Biblical Literature. 72, 4. Philadelphia, Dec. 1953. — W. S. McCullough: Some suggestions about Amos (247-54).

Journal of Biblical Literature. Monograph Series. 8. Philadelphia, 1952. — D. H. Gard: The exegetical method of the Greek translator of the Book of Job (VI, 107 p.).

The Journal of Jewish Studies. 4, 3. London, 1953. — J. L. Teicher: The teaching of the pre-Pauline church in the Dead Sea scrolls—5 (93-103; 4: 139-53). — M. H. Gottstein: Studies in the language of the Dead Sea scrolls (104-07). — A. Rubinstein: Hebraisms in the Slavonic "Apocalypse of Abraham" (108-15). — C. Roth: Jewish printers of non-Jewish books in the fifteenth and sixteenth centuries (116-30). — A. M. Honeyman: Notes on a teacher and a book ["... 2 expressions which

symbol in religion (60-67). — S. D. Goitein: Form and spirit in biblical literature (68-75).

Die Juden in Deutschland. 1951-52. Frankfurt a. M., 1953. — M. Wischnitzer: Die jüdische Wanderung unter der Naziherrschaft 1933-1939 (14-56). — K. R. Grossmann: Die jüdischen Auslands-Organisationen und ihre Arbeit in Deutschland (91-120). — C. Roth: Der jüdische Beitrag zur deutschen Kultur (263-318). — Die jüdische Presse in der westlichen Welt (352-68).

Koers. 20, 3. Potchefstroom, Dec. 1952. — J. L. Steyn: Totius as Psalmbermyer (99-113).

21, 1. Aug. 1953. — H. Venter: Totius en die Bybelvertaling (10-15). — L. J. Du Plessis: Totius en die integrasie van die Afrikaanse Bybelvertaling (15-20). — G. Dekker: Totius as digter en Psalmbermyer (20-32).

***Lumière et Vie.** St.-Alban-Leyse, Savoie, Febr. 1953. — F. Lemoine: Les manuscrits du désert de Juda (110-29).

***Magyar Nyelv.** 48, 1-4. Budapest, Dec. 1952. — A. Scheiber: Bolygó zsidó — örök zsidó. „היהודי הנצחי בספרות ההונגרית“.

Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afd. Letterkunde. N. R. 16, 13. Amsterdam, 1953. — T. C. van Stockum: Lavater contra Mendelssohn 1769-71 Verlicht rationalisme en christelijke bekeringsijver (569-90).

14. — W. B. Kristensen: De slangenstaf en het spraakvermogen van Mozes en Aäron (591-610).

Mediaeval Studies. 15. Toronto, 1953. — J. Leclercq: Écrits monastiques sur la Bible aux 11e-13e siècles (95-106). — F. P. Magoun: Chaucer's ancient and biblical world (107-36).

The Journal of Theological Studies. 4, 2. London. Oct. 1953. — S. Stein: The laws on interest in the Old Testament (161-70). — L. Bouyer: Gnosis; le sens orthodoxe de l'expression jusqu'aux pères alexandrins (188-203). — L. Dewar: The biblical use of the term "blood" (204-08). — G. R. Driver: Two astronomical passages in the Old Testament (208-12). — A. W. Argyle: The theory of an Aramaic source in Acts 2, 14-40 (213-4). — H. J. Schoeps: Ebionite Christianity (219-24).

Judaica. 9, 4. Zürich, Dec. 1953. — E. Weber: Das Alte Testament und die Juden bei Pascal (193-225). — G. Molin: Entwicklung und Motive der Auferstehungshoffnung vom AT bis zur rabbinischen Zeit (225-39).

Judaism. 2, 4. New York, Oct. 1953. — J. Parkes: Israel and the diaspora (291-306). — B. Bokser: Rabbi Judah Loew's defense of Judaism (316-25). — N. Rotenstreich: Solomon Ludwig Steinheim, philosopher of revelation (326-38). — I. Lewy: The feminine element in biblical Judaism (339-44). — H. Fisch: From Moses [Maimonides] to Moses [Mendelssohn]; an essay on assimilation, good and bad (345-52). — J. Schirmann: The journey of Judah Halevi (353-62).

3, 1. Winter 1954. — C. B. Sherman: The light that was Hayim Greenberg (3-8). — M. S. Friedman: Revelation and law in the thought of Martin Buber (9-19). — D. Bakan: Freud's Jewishness and his psychoanalysis (20-26). — S. H. Dresner: Prayer, humility and compassion (27-36). — E. Silberschlag: The swan song of Polish Jewry. The plays and poems of Mattathias Shoham (37-47). — S. Simon: A renewed Halakhah (48-53). — G. Strauss: A historical conception of Judaism (54-59). — C. W. Reines: Expression and

ליד (4). כתביהיד היחיד משנת 1382, שגלה המחבר. בקמברידג'.

Nouvelle Revue Théologique. 85, 11. Paris, Nov. 1953. — G. Lambert: Le livre d'Isaïe [49, 12] parle-t-il des Chinois? (965-72).

Oriens. 6, 2. Leiden, Dec. 1953. — G. Weil: Ein unbekannter türkischer Transkriptionstext aus dem Jahre 1489 (239-65). על משפט חורבן. באותיות לטיניות הנמצא בתוך Victoria contra Judaeos, Vicenza 1489.] — U. Heyd: The Jewish communities of Istanbul in the seventeenth century (299-314).

Orientalistische Literaturzeitung. 48, 9-10. Berlin, Sept.-Oct. 1953. — H. Bardtke: The Dead Sea scrolls of St. Mark's Monastery, II 2, by M. Burrows, J. C. Trever, W. H. Brownlee (432-8).

11-12. Nov.-Dec. 1953. — O. Eissfeldt: Mose (490-506).

Osteuropa. 3, 2. Stuttgart, April 1953. — K. Mehnert: Vor und nach Stalins Tod: Ärzte, Juden, Intellektuelle und Spione (101-08).

Palestine Exploration Quarterly. 85. London, May-Oct. 1953. — Obituary: Professor E. L. Sukenik (79-80). — K. M. Kenyon: Excavations at Jericho, 1953 (81-96). — S. Smith: The ship Tyre (97-110). — E. Marmorstein: The origins of agricultural feudalism in the Holy Land (111-17). — J. Gray: The Goren at the city gate; justice and the royal office in the Ugaritic text 'Aqht (118-23). — J. Waechter: The beginnings of civilization in the Middle East (124-31). — M. Dothan: High, loop-handled cups and the early relations between Mesopotamia, Palestine and Egypt (132-7). — J. W. Crowfoot: Jerusalem in the Old Testament, researches and theories, by J. Simons (144-52).

The Middle East Journal. 7, 4. Washington, Autumn 1953. — F. Meissner: Prospectives for artificial rain enhancement in the Jordan valley development (484-98).

Miscelanea de Estudios Arabes y Hebraicos. 1. Granada, 1952. — D. Gonzalo Maeso: La Guenizá de El Cairo y sus exploraciones (3-25). — C. Ramos Gil: Bahya ibn Paquda. El puro amor divino (85-148).

כולל תרגום "שער אהבת ה'" מתוך "חובות הלבבות".

Mnemosyne. 6, 3. Leiden, 1953. — V. Bulhart: Josephus Antiq. 9, 17 (230).

Münchener Theologische Zeitschrift. 3, 3. München, 1952. — R. Mayer: Der Erlöserkönig des Alten Testamentes (221-43; 4: 367-84).

4. Oct. — J. Ziegler: Ochs und Esel an der Krippe. Biblisch-patristische Erwägungen zu Is. 1, 3 und Hab. 3, 2 <LXX> (385-402).

4, 1-2. Jan.-June 1953. — B. Altaner: Augustinus und die biblischen Onomastica (34-36). — F. Stummer: Secura mens quasi iuge convivium <Prov. 15, 15 b>. Ein Beitrag zur Exegese der Vulgata (37-45).

4. Oct. — L. Kunz: Die formale Anlage des 95. Psalmes (349-56).

The National Geographic Magazine. 104, 6. Washington, Dec. 1953. — K. M. Kenyon, A. D. Tushingham: Jericho gives up its secrets <with 20 illus.> (853-70).

New York Folklore Quarterly. 9, 4. New York, Winter 1953. — R. Rubin: Chanukkah, a Jewish holiday (255-60).

New York Herald Tribune. European edition. Paris, Nov. 1953. — Special supplement: The State of Israel (20 p.).

Nieuw Israelietisch Weekblad. 35, 21. Amsterdam, 20.I.1954. — L. Fuks: Het paradijs-

analytic study of the minor prophet Jonah (55-65).

La Rassegna Mensile di Israel. 13, 10. Roma, Oct. 1953. — A. Milano: I primordi del prestito ebraico in Italia (450-60). — G. Bolaffio: Il Dialogo di Giustino Martire col giudeo Trifone (461-9).

11. Nov. — R. DelRe: Plutarco e gli Ebrei (483-99). — J. M. Landau: Un tentativo di colonizzazione ebraica nella regione di Akaba negli anni 1890-1892 (500-06).

Research Program on the U.S.S.R. Mimeographed Series, 44. New York, Aug. 1953. — K. Petrus: Religious communes in the U.S.S.R.: Kommuna Subbotnikov (43-53).

עזרת שומר-שבת, ברוסית.

Revista Biblica. 15, 69. Buenos Aires, July-Sept. 1953. — G. Messens: Medidas, pesas y monedas en la Biblia (86-87). — J. Fuchs: A través de la Biblia: textos originales y versiones (88-90; 70: 130-2).

70. Oct.-Dec. — B. Otte: Los hallazgos del desierto de Judá (125-9).

Revue Biblique. 60, 4. Paris, Oct. 1953. — A.-M. Brunet: Le Chroniste et ses sources (481-508). — C. Spicq: Une réminiscence de Job 37, 13 dans 1 Cor. 4, 21? (509-12). — C. Kopp: La Béthel du Khirbet Garabe (513-23). — J. T. Milik: Une inscription et une lettre en araméen christo-palestinien (526-39). — R. de Vaux: Exploration de la région de Qumran (540-61).

Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque. 6, 3. Paris, Oct. 1953. — Junes: Étude sur la circoncision rituelle en Israël <suite> (159-68).

4. Dec. — M. Openchaim: Étude du jugement moral chez des enfants israéliens (181-6). — J. Jasmin: L'importance de l'étude de la période menstruelle dans l'hygiène conjugale

Palestine Journal of Botany. J Series. 5, 4. Jerusalem, Oct. 1952. — T. Rayss: Étude de quelques Ustilaginées récoltées en Palestine (229-36). — D. Zohary, J. de Angelis: Plants new for Palestine IV (248-50).

6, 2. Oct. 1953. — N. Feinbrun: The genus Colchicum of Palestine and neighbouring countries (71-95). — S. Boneh: Contribution to the knowledge of some textile destroying fungi in Israel (107-13). — J. Proskauer: On a collection of liverworts from Israel (123-4).

Palestine Journal of Botany. R Series. 8, 2. Rehovot, Oct. 1953. — J. Palti: Field observations on the humidity relationships of two powdery mildews in Israel (205-15). — Z. Volcani: Black leg of potatoes in Israel (222-3).

Phylon. 14, 4. Atlanta, 1953. — Areas in transition: I. Diggs: Israel (422-7).

PMLA. 68, 5. Menasha, Wis., Dec. 1953. — M. Magalaner: The anti-Semitic Limerick incidents and Joyce's "Bloomsday" (1219-23).

Population. 7, 3. Paris, July-Sept. 1952. — R. Bachi: La population juive de l'État d'Israël (405-52).

*Przegląd Artystyczny. 3. Warszawa. — A. Kossakowski: Plastyka na wystawie "X rocznica powstania w getcie Warszawskim" (33-37).

פאסטקע בתערוכות, עשר שנים למרד גיטו ורשה.

Przegląd Orientalistyczny. 3 <7>. Warszawa, 1953. — O królowej południa i królu Salomonie <legenda abisyńska, przełożył z abisyńskiego Stefan Strelcyn> (159-71).

על מלכת הדרום והמלך שלמה <אגדה חבשית> תרגם [Kebra Nagast].

The Psychoanalytic Review. 41, 1. New-York, Jan. 1954. — H. H. Fingert: Psycho-

Peter: Lekcja ze mszy św. "Rorate coeli" <Lz. 7, 10-15> (400-23). — K. Borowicz: Hebrajska etymologia słowa "Missa" (445-69).
 "צ. יעקוביץ: ישראל [השם] ישראל בתנ"ך. — מ.
 פטר: [על ישעיה ה' דסו]. — ק. בורוביץ: האטי-
 מולוגיה העברית של המלה "מסה".

*Sbornik Muzeja Antropologii i Etnografii. 13. Moskwa. — W. W. Ginzburg: Antropologicheskie materialy k probleme proiskhozhdenia naselenia khazarskovo kaganata (309-416).
 "חומר אתרופולוגי לבעית מוצא האיכלסיה במחוז
 הכוריס".

Das Schweizerische Rote Kreuz. 62, 1. Bern, 1.1.1953. "... eine Nummer über Israel" (24 p.).

Schweizerisches Gutenbergmuseum. 39, 4. Bern, Dec. 1953. — M. Netter: Freiheit und Bindung in der Bibelillustration der Renaissance. Eine ikonographische Studie zu Hans Holbein d. J. "Icones" (155-89).

Sefarad. 13, 2. Madrid, 1953. — J. M. Peñuela: La inscripción asiria Im 55644 y la cronología de los reyes de Tiro (217-37). — J. Llamas: Los epígrafes de los Salmos en las Biblias castellanas judías medievales (239-56). — A. Arce: Espionaje y última aventura de José Nasi <1569-1574> (257-86). — M. de los Angeles Masía: Aportaciones al estudio del call gerundense (287-308). — H. Sancho de Sopranis: La judería del Puerto de Santa María de 1483 a 1492 (309-24). — M. Molho: Tumbas de marranos en Salónica (325-35). — J. M. Millás Vallicrosa: Nuevos epígrafes hebraicos (337-43). — F. Cantera y Burgos: La judería de Lucena (343-54). — F. Cantera: Nueva observación sobre los sellos hispano-hebreos (355-6). — J. M. Millás Vallicrosa: Restos de una Biblia hebraica manuscrita en Gerona (356-8). — I. Garbell: Another mozarabic jarya in a Hebrew poem (358-9). —

juive (187-91). — L. Glesinger: Amatus Lusitanus à Raguse (193-204). — I. Simon: Les bases anatomiques, physiologiques et humanitaires de la Shehitah ... <1re partie> (205-22).

Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses. 33, 4. Paris, 1953. — P. Ricoeur: Culpabilité tragique et culpabilité biblique (285-307). — R. Voeltzel: Le rôle de l'A. T. dans l'instruction des catéchumènes (308-21).

Revue de l'Histoire des Religions. 144, 1. Paris, July-Sept. 1953. — M. Delcor: Le sacerdoce, les lieux de culte, les rites et les fêtes dans les documents de Khirbet Qumrân (5-41). — G.-G. Scholem: Le mouvement sabbataïste en Pologne <3> (42-77).

Revue de l'Université de Bruxelles. 6, 1. Bruxelles, Oct.-Dec. 1953. — R. Chlepner: L'Université hébraïque de Jérusalem (34-42).

La Revue du Centre de Documentation Juive Contemporaine. 7, 65. Paris, Oct. 1953. — M. Borwicz: Écrits des condamnés à mort sous l'occupation allemande <1939-1945> (6-8).

La Revue Socialiste. 71. Paris, Nov. 1953. — M. Jarblum: L'État d'Israël vu par les Soviets (400-10).

תמצית ערך "ישראל" ב"אנציקלופדיה הסובייטית הגדולה החדשה".

Rheinisches Museum für Philologie. 96, 4. Frankfurt a. M., 1953. — F. Scheidweiler: Zu der Schrift des Eustathius von Antiochien über die Hexe von Endor (319-29). — F. Dornseiff: Martialis 9, 95 und Rotas-operat quadrat (373-8).

לדעת המחבר יש לרבות הנה מקור יהודי.

Ruch Biblijny i Liturgiczny. 5, 5-6. Kraków, 1952. — C. Jakubiec: Izrael (379-91). — M.

Universities Quarterly. 8, 2. London, Febr. 1954. — N. Bentwich: The Hebrew University of Jerusalem, 1948-1953 (163-9).

Vetus Testamentum. 3, 4. Leiden, Oct. 1953. — A. J. B. Higgins: Priest and Messiah (321-36). — F. Horst: Exilsgemeinde und Jerusalem in Ez. 8-11 (337-60). — M. R. Lehmann: A new interpretation of the term שְׂמִיטָה (361-71). — F. Nötscher: Zum emphatischen Lamed (372-80). — K. Schlesinger: Zur Wortfolge im hebräischen Verbalsatz (381-90). — O. H. Lehmann, S. M. Stern: A legal certificate from Bar Kochba's days (391-6). — H. S. Gehman: Some types of errors of transmission in the LXX (396-400). — H. L. Ginsberg: The oldest interpretation of the Suffering Servant (400-04). — J. Gray: A metaphor from building in Zephaniah 2, 1 (405-07). — J. Hoftijzer: A propos d'une interprétation récente de deux passages difficiles: Zach. 12, 11 et Zach. 11, 13 (407-09). — A. Murtonen: The figure of Metatrōn (409-11). — S. Szyszman: Sur la Geniza du Caire (411-13). — N. Walker: The date of Deuteronomy (413-4).

Vetus Testamentum. Supplements. 1. Congress volume Copenhagen 1953. Leiden, 1953. — E. Hammershaimb: In memoriam Professor Aage Bentzen (7-9). — Bibliography of Aage Bentzen (9-15). — E. Auerbach: Die grosse Überarbeitung der biblischen Bücher (1-10). — M. Bič: Zur Problematik des Buches Obadjah (11-25). — G. R. Driver: Hebrew poetic diction (26-39). — A. Dupont-Sommer: Sur les débuts de l'histoire araméenne (40-49). — B. Gemser: The importance of the motive clause in Old Testament law (50-66). — A. R. Johnson: The primary meaning of גִּלְגָּל (67-77). — J. Lindblom: The political background of the Shiloh oracle (78-87). — S.

F. Cantera: Unas palabras más sobre la nueva jarya de Moisé ibn 'Ezra (360-1). — F. Cantera: Cementerios hebreos de España (362-7).

*The Slavonic and East-European Review. 29, 73. London, 1951. — S. A. Birbaum: The Jewries of Eastern Europe (420-43). — J. L. I. Fennel: The attitude of the Josephians and the Trans-Volga Elders to the heresy of the Judaisers (486-509).

Sociology and Social Research. 38, 1. Los Angeles, Sept.-Oct. 1953. — H. Viteles: Co-operative movement in Israel (22-25). — S. I. Goldstein: Roles of an American Rabbi (32-37).

Speculum. 28, 4. Cambridge, Mass., Oct. 1953. — C. Roth: The qualification of Jewish physicians in the Middle Ages (834-43).

Theologia Evangelica. 4, 2. Praha, 1951. — M. Bič: Obadja=Abdiáš (65-74).

Theologická Příloha. 3. Praha, 1952. — Čerpání vody <Exegetická poznámka k terminu שֶׁבֶּבֶר> (86-87). — M. Bič: Kdo byl Amos? (88).
שְׂאִיבֵת מִים <הקרה על המונח "שֶׁבֶּבֶר"> — מִי
היה עמוס?

Trait d'Union. 2, 12-13. Paris, Dec. 1953-Jan. 1954. — C. Touati: La prière chez les philosophes juifs <Maïmonide et Gersonide> (26-29). — I. Z. Margulies: Note sur le commentaire de Malbim sur Jérémie (29-31).

Transactions of the Glasgow University Oriental Society. 14. Years 1950 to 1952. Glasgow, 1953. — H. C. Thomson: The significance of the term "asham" in the Old Testament (20-26). — J. Wood: A Syriac Masora (35-42). — J. Paterson: The Psalms and the cult (42-47). — J. Gray: Canaanite mythology and Hebrew tradition (47-57).

Neuen Bundes und die hebräischen Handschriften aus der Höhle (147-8).

World Mental Health. 5, 2. London, May 1953. — A. A. Weinberg: Problems of adjustment of new immigrants to Israel (57-63; 3: 129-35).

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. 103, 2. Wiesbaden, 1953. — A. Jirku: "Das Haupt auf die Knie legen". Eine ägyptisch-ugaritisch-israelitische Parallele (372).

Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. 69, Romanistische Abteilung. Weimar, 1952. — D. Daube: Eisern Vieh [צאן, "ברזל"] (388-92).

*Zeitschrift für Deutsche Philologie. 70, 2. Stuttgart, 1948-49. — F. J. Beranek: Die Erforschung der jiddischen Sprache (163-73).

Zeitschrift für Theologie und Kirche. 50, 3. Tübingen, 1953. — H. Braun: "Umkehr" in spätjüdisch-häretischer und in frühchristlicher Sicht (243-58). — G. Ebeling: Luthers Auslegung des 14. <15.> Psalms in der ersten Psalmenvorlesung im Vergleich mit der exegetischen Tradition (280-339).

The Zionist Year Book. 5714. London, 1953. — J. Fraenkel: The Jewish press of the world (61-102). — J. Heller: Classified bibliography on Judaism and Zionism (137-67).

Mowinkel: The Hebrew equivalent of Taxo in Ass. Mos. 9 (88-96). — J. Muilenburg: A study in Hebrew rhetoric: repetition and style (97-111). — A. Parrot: Autels et installations culturelles à Mari (112-9). — G. von Rad: Josephsgeschichte und ältere Chokma (120-7). — T. H. Robinson: Hebrew poetic form; the English tradition (128-49). — I. L. Seeligmann: Voraussetzungen der Midrasch-exegese (150-81). — R. de Vaux: A propos du second centenaire d'Astruc — réflexions sur l'état actuel de la critique du Pentateuque (182-98). — T. C. Vriezen: Prophecy and eschatology (199-229).

Vigiliae Christianae. 8, 1-2. Amsterdam, Jan.-April 1954. — M. Huglo: Fragments de Jérémie selon la Vetus Latina (83-86). — J. G. Davies: The Peregrinatio Egeriae and the Ascension (93-100).

*Western Folklore. 13, 1. Berkeley, Cal., Jan. 1954. — A. Scheiber: The catechism song in Hungary (27-28).

הקבלות הוונגריות לאחד מי יודע.

The Western Political Quarterly. 6, 3. Salt Lake City, Sept. 1953. — O. Kraines: Israel; the emergence of a polity (518-42; 4: 707-27).

Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin-Luther-Universität. 2, 3. Halle-Wittenberg, 1952-53. — P. Kahle: Die Gemeinde des

אלכסנדר מארכס ז"ל

מניו-יורק הגיעה השמועה, כי ביום כ' בטבת תשי"ד נפטר שם אלכסנדר מארכס ז"ל, פרופיסור להיסטוריה בבית-המדרש לרבנים בניו-יורק ועומד בראש בית-עקד-הספרים אשר לבית-המדרש ההוא.

הלך מאתנו האחרון לתבונה שלמדה תורה מפי משה שטיינשניידר בברלין בסוף המאה הקודמת על אותה חבורה נמנו גם ש. א. פוננסקי, חיים ברודי, צבי מלטר וג. קוהוט, זכר כולם לברכה.

אלכסנדר מארכס זכה בחייו לדברים הרבה: זכה לאריכות ימים (מלאו לו שבעים ושש שנה), זכה לעמוד בראש מוסד אחד במשך יובל שנים ולהפכו מספריה קטנה לתלפיות שפל הפיות הצמאים לתורה ולחכמת ישראל פונים אליו. זכה ללמוד וללמד מתוך רווחה מראשית לימודיו בבית-אבא ועד יום פטירתו. זכה לבנות מתוך רווחה את המוסד שעמד בראשו. זכה לכנס בחייו בשני ספרים את מיטב מחקריו בשדה תולדות ישראל והספר העברי. זכה להוקרה מרובה מצד חבריו ותלמידיו.

במלאת ארבעים שנה לכהונתו בבית-המדרש הנזכר, הוציא-לאור מוקריו ספר-יובל לכבודו¹. במלאת לו שבעים שנה הוציא-לאור חבריו בבית-המדרש הנזכר ספר יובל גדול בשני כרכים, כרך עברי וכרך אנגלי, בעריכת פרופסור שאול ליברמן². בספרי היובל הללו לא זה בלבד שתוגשו לו מחקרים רבי ערך לפי רוחו, אלא אף הוערך כראוי פעלו המחקרי והספרני על-ידי חברים שעבדו במחיצתו ועל-ידי תלמידים שיצקו מים על ידו.

סקירה ביבליוגרפית שלימה על כל מה שכתב מארכס במשך יובל שנים, שנות תרג"ח—הש"ט, סקר בועז כהן בספר-היובל השני הנזכר. ביבליוגרפיה זו כוללת 302 ערכים בכל שדות חכמת ישראל, ובמיוחד בתולדות ישראל ובחקירת הספר העברי.

במחקריו אלה, שבמרכזם עומדת ההיסטוריה הכללית של ישראל, שחיבר יחד עם מ. ל. מרגלית³, משתקפות מעלותיו המדעיות המובהקות. אופק האינטרסים שלו היה רחב וחיבק את כל שטחי תולדות ישראל ותולדות הספרות העברית לכל תקופותיהן, אבל עם זה דייק בקפדנות יתרה בכל פרט ופרט. מעולם לא בו לקטנות, שרק מהן מצטרפות הגדולות. רבה היתה אהבתו לנושאי מחקריו, אבל אהבה זו לא העבירה אותו מעולם על מצפנו המדעי.

בכוח שקידותו, בקיאותו ודיוקו, יכול היה אלכסנדר מארכס ז"ל לפעול כהנה וכהנה ולהקים בנינים גדולים בחכמת ישראל, אלמלא הקדיש רוב מרצו במשך יובל שנים להקמת אוצר-הספרים הגדול שבבית-המדרש.

1 Studies in Jewish History and Booklore, New York 1944; Essays in Jewish Biography, Philadelphia 1947.

2 ספר היובל לכבוד פרופסור אלכסנדר מארכס, במלאת ארבעים שנה לכהונתו בתור ספרן בישראל, בעריכת דוד פרענקלי, ניו-יורק, עלים, תש"ג.

3 ספר היובל לכבוד אלכסנדר מארכס למלאת לו שבעים שנה. ניו-יורק, בית-המדרש לרבנים באמריקה, תש"ד.

Alexander Marx Jubilee Volume, On the Occasion of his Seventieth Birthday. New York. The Jewish Theological Seminary of America, 1950.

4 A History of the Jewish People. New York 1927.

בבראז בשנת תרס"ג לשמש בבית-המדרש בניו-יורק, לפי הזמנת ר' שלמה זלמן שכטר ז"ל, מצא שם חמשת אלפים ספר ושלושה כתבי-יד, ובפרישתו לאחר יובל שנים הניח שם מאה וארבעים אלף ספר ושבעת אלפים כתבי-יד, ובכללם ספרים וכתבי-יד יקרי-מציאות מאד, ומהם יחידים בעולם. בהקמת בנין אדיר זה שיקע אלכסנדר מארכס ז"ל את מיטב כוחותיו, שהיה בהם להאדיר את שמו בשדה החקירה המדעית, ואת האוצרות שצבר העמיד ביד נדיבה ובעיץ יפה לרשות החוקרים בכל העולם.

כשעלה-לרגל לירושלים לפני שנתים חזינו להכירו פנים אל פנים, למדנו להוקיר את מדותיו הנעלות, את אצילות-רוחו ואת נועם הליכותיו. אלכסנדר מארכס ז"ל הצניע לכת כל ימיו את אישיותו שיקע בתוך מחקריו, ואת יצר-החקירה וכוח-העיון שבו שיקע בתוך המפעל האנונימי הגדול: גנזי בית-המדרש לרבנים בניו-יורק.

נדמה שאין לך מצבה נאה, לאלכסנדר מארכס ז"ל מאשר לפתוח לרווחה את בית-האוצר הגדול שהקים לחוקרים וללומדים בכל קצוי עולם, על-ידי פרסום של רשימות מפורטות של גנזי בית-המדרש לרבנים: רשימת כתבי-יד, רשימת הספרים העבריים, ורשימת הספרים במדעי-היהדות. הבה נקוה שמצבה זו תוקם במהרה, ובוה תהא נחת-רוח לנשמתו. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים לעד.

אברהם יערי

פירוש תלמיד הרמב"ן ז"ל למסכת תענית

מאת

בנימין זאב בנדיקט

בשנת תרמ"ד פירסם ר' יצחק הירשנזון בירושלים ספר בשם "חדושי מגילה מכ"י לרבינו נסים זצ"ל". בשער הספר מוסר המו"ל, שחידושי מגילה אלה נדפסו מתוך כתב יד שהיה באנקונה ושנמסר לו על ידי הרב של קהלת אנקונה ר' יצחק רפאל אשכנזי וכן שכתב יד זה כלל חידושים לא רק למסכת מגילה אלא גם למסכת ביצה ולמסכת תענית. והואיל והרב חיד"א בספרו שם הגדולים¹ כותב "שראה חדושי הר"ן כ"ל על ביצה תענית ומגילה", הסיק המו"ל שאלה הם החידושים של הר"ן ולפיכך כשהוציא מתוך כתב יד זה את החידושים למסכת מגילה פירסם אותם בשם "חדושי מגילה מכ"י לרבינו נסים זצ"ל" (עי' בשער הספר). אף ר' יעקב מרדכי הירשנזון, אביו של המו"ל, בהסכמתו על הספר קורא לו בשם "חידושי הר"ן על מסכתא מגילה בכ"י".

בשנת תרע"א פירסם פרופ' י"נ אפשטיין בכתב העת RBJ, כרך LX, עמ' 260—263, מאמר בשם Les nouvelles de R. Nissim sur Meguilla, שבו הוכיח, שספר זה אינו מוסב על הגמרא, אלא על הלכות הרי"ף, ושמתברר אינו הר"ן, אלא אחד מתלמידי הרמב"ן. פרופ' אפשטיין ניסה גם לזהות את המחבר. הוא שיער שתלמיד הרמב"ן שחיבר את הספר הזה הוא ר' נתן בר' יוסף שחיבר פירוש על הלכות נדרים של הרמב"ן והדימוי שבין ראשי התיבות של שני השמות ר' נתן בר' יוסף — "רנב"י או "ר"ן ור' נסים בר' ראובן — "רנב"ר או "ר"ן" הוא שגרם ליחס המוטעה של הספר הזה לר"ן השני, כלומר, ר' נסים בר' ראובן.

פרופ' אפשטיין הביע גם את ההשערה, שאף החידושים למסכת ביצה ולמסכת תענית הנמצאים באותו כתב יד הם פירושו של ר' נתן בר' יוסף על הלכות הרי"ף, אלא, מסיים פרופ' אפשטיין את מאמרו, לשם כך יש לבדוק את כתב־היד יפה יפה ומי יודע היכן נמצא עכשיו כתב־יד זה. כשנה לאחר שנתפרסם מאמרו של פרופ' אפשטיין פירסם פרופ' אלכסנדר מארכס בכתב העת הנ"ל, כרך LXI, עמ' 130—133, מאמר בשם Le commentaire de R. Nissim sur Béça, Taanit et Meguilla, בו הודיע, שכתב־היד הנ"ל נמצא בספריית הסמינר התאולוגי מיסודו של פרופ' ש' ז' שכטר. פרופ' מארכס בדק את כתב־היד והעלה שהשערתו של אפשטיין, שאף הפירושים לביצה ולתענית מוסבים על הלכות הרי"ף ושאינם מחברים, הוא אחד מתלמידי הרמב"ן נכונה היא, אלא שבנוגע לשמו של תלמיד זה העלה מארכס גם השערה נוספת: הוא מוסר, שהאלברשטאם בשולי הגליון של הטופס שלו של חידושי מגילה הנ"ל רשם, שהמחבר הוא תלמיד הרמב"ן בשם ר' נסים. מארכס מוצא סיוע להשערה זו בעובדה שכתב־היד מיוחס לחכם בשם ר' נסים ואף בחרוזים של המחבר הבאים בראש הפירוש למגילה יש למצוא רמז לשם זה "קרא נסים ותן לאל תהלה", אבל אף על פי כן אין הוא נוכח להכריע בדבר.

פרופ' ש' ליברמן בספרו תוספת ראשונים בצינו לספר הנ"ל על מגילה מזכירו מתחילה בשם שבו נדפס "חידושי הר"ן" (תוס' ראשונים, ח"א, עמ' 226, ד"ה היוצאין), אולם בהמשך הדברים בצינו שוב "לחי' הר"ן" אלה הוא מעיר "ואינם לרנב"ר, אלא ליותר קדום" (שם, עמ' 232, ד"ה ר' יוסף).

והנה עכשיו פירסם הרב יעקב יהודה הלוי הופמאן מתוך כתב היד הנ"ל את הפירוש

1 עי' שם הגדולים, ח"א, בערך על "הר"ן מפרש הרי"ף", דפוס וילנא, דף ע"ז, ראש טור א'.

למסכת תענית בשם "פירוש תלמיד הרמב"ן ז"ל למסכת תענית", גיריורק תשי"א. (עין ק"ס. שנה כ"ה, עמ' 160, מס' 923). הספר גדפס על נייר הדור ובאותיות מאירות עינים והכל בכתב אשורי. המהדיר חילק את דברי המחבר לדיבורים דיבורים, כל דיבור בשורה חדשה אף אם הדיבור הוא בן שתי אותיות בלבד. לעתים חילק אף דיבור אחד לפסקאות ושוב כל פסקה בשורה חדשה. בין דיבור לדיבור ואף בין פסקה לפסקה שם ריוח בולט. את דברי הגמרא שעליהם מוסבים דבריו של המחבר הדפיס כולם באותיות גדולות ואת דבריו של המחבר באותיות קטנות. במקום שחלק דיבור לפסקאות הדפיס רק את התיבה הראשונה של הפסקה באותיות גדולות, כרגיל. המהדיר הוסיף גם פיסוק חלקי, כלומר, נקודות ופסיקים. כל המדות הללו בצורת הדפסתן של הספר מבהירות את הדברים ומקילות על העיון. מתחת לקו ניתנות בכל עמוד ועמוד הערות המהדיר. ההערות כוללות: א. מראי מקורות. ב. העמדת גירסאות. ג. השוואת דברי המחבר לספרות הראשונים. ד. ציונים לספרות האחרונים. ה. הערות-אגב ללשונות התנאים ולספרות הראשונים בכלל. בראש הספר הקדים המהדיר הקדמה קצרה. בהקדמה זו הוא מוסר שכתב-היד שממנו הדפיס את הספר נמצא בבית המדרש התיאולוגי מיסודו של פרופ' ש' ז' שכטר בנייורק. מדבר על דרכו בהעתקת כה"י ובהדפסתו ודן בזהותו של המחבר. הוא מביא את דעתו של פרופ' י"ב אפשטיין שמחבר הספר למגילה הוא לא הר"ן, אלא רבינו נתן בר' יוסף, אחד מתלמידי הרמב"ן, שכתב את ספרו בעוד רבו הרמב"ן בחיים, וכן את דעתו של פרופ' מארכס המסכים לדעת אפשטיין שהמחבר הוא אחד מתלמידי הרמב"ן, אלא שבנוגע לשמו שיער גם השערות אחרות. הרב הופמאן עצמו מניח בוודאות ("נתברר גם לי") שהמחבר הוא אחד מתלמידי הרמב"ן ומן הטעם של אפשטיין, הלבשרטאם ומארכס, שהמחבר מזכיר את הרמב"ן בכינוי "רבינו שצ"ו", אלא שאין הוא רוצה להכריע בנוגע לשמו מתוך תקוה שעם הדפסת הפירוש למסכת ביצה "שהוא הרבה יותר רחב מפירושו למס' תענית" יתברר שמו. ההקדמה כוללת גם מפתח לשמות החכמים והספרים שהובאו בספר.

תיתי לו להרב הופמאן שלא חסך מאמץ והשקיע עמל רב כדי להוציא את הספר בהידור. הרבה מהערותיו מעידות על התבוננות מדייקת בפרטים שונים, על השוואה ספרותית ועל התחקות עד מקורותיו של המחבר, אלא שהמהדיר לא תמיד האזין לגיליוו הוא עצמו, ואף שמצויות בספר הערות יפות ומאלפות שיש בהן מן המעורר והמכוין, לקוי הוא בחוסר שיטה. חסרה בו התבוננות מכלילה בטיב הספר ובדרכי עבודתו של המחבר, השוואת מתמדת לספרות הרבנית המקבילה והתחקות עקבית על מקורותיו של המחבר, ובחוסר שיטתיות זו המקור למסקנות בלתי נכונות ולליקויים של המהדורה.

בסקירה הבאה ברצוני לעמוד תחילה על הספר ועל מחברו ואח"כ על המהדורה ועל התערות.

ה ס פ ר

אף שפרופ' אפשטיין הוכיח שהחידושים למסכת מגילה אינם מוסבים על הגמרא אלא על הלכות הרי"ף, ואף הביע את ההשערה שגם החידושים למסכת ביצה ולמסכת תענית הנמצאים באותו כת"י מוסבים על הלכות הרי"ף, ואף שפרופ' מארכס שראה את כה"י כולו אישר את השערת אפשטיין כפי שזכר למעלה, ואף שהרב הופמאן עצמו השנה פה ושם את שיטת המחבר עם שיטת הרי"ף (עי' למשל, עמ' ג', סה"ע 14), ואת פירושו עם פירושיהם של מפרשי הרי"ף (עי' למשל, עמ' א', הע' 1), לא הסיק את המסקנה הנכונה ופירסם את הספר שלפנינו כפירוש למסכת תענית. אולם העיון בספר מראה שדברי אפשטיין ומארכס נכונים הם ללא ספק, והספר אינו מוסב על מסכת תענית של התלמוד אלא על הלכות הרי"ף למסכת זו. במקום אחר עמדתי על הכללים שלפיהם אפשר לקבוע אם ספר מסוים ואף קטע בלבד מוסב על הגמרא או על הלכות הרי"ף (עי' במאמרי "שרידים מפירושים וספרי תשלום על הלכות הרי"ף", תרביץ, שנה

כ"א. עמ' 165—184; ועי' גם במאמרי „על ספר התשלוים להלכות הרי"ף של רבנו אפרים". קריית ספר, שנה כ"ו, עמ' 322—338, ועיי'ש במיוחד סע"מ 322 — רע"מ 327; וכן במאמרי „ספרים וקטעי ספרים על הלכות הרי"ף ועל דרך הרי"ף", שם, שנה כ"ח, עמ' 210—232). בהתאם לכללים אלה אפשר לקבוע בוודאות שהספר שלפנינו מוסב על הלכות הרי"ף. והרי הנימוקים:

א. מחבר הספר מדלג לעתים קרובות מאד על קטעים שלמים, ואף על דפים שלמים, לעתים אף על שלושה דפים ומעלה של הגמרא, ואינו מפרש אותם כלל. תופעה זו גלויה לכל מעיין ואין צורך להרבות בדוגמאות, אסתפק אפוא בדוגמא מראש הספר. ששת העמודים הראשונים שבספר דנים בגמרא שבמסכת תענית מן המשנה הראשונה של המסכת עד המשנה „בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים" שבדף י' ע"א. והנה העיון בספר בהשוואה עם הגמרא מראה שהמחבר מדלג על דף וחצי של הגמרא מדף ב' ע"א מראשית הגמרא „תנא חיכא קאי" עד דף ג' סע"א ואינו מפרש אלא את הברייתא שבדף ג' סע"א „תנא בטל וברוחות" וכו', שוב מדלג על קטע שלם של הגמרא מדף ג' סע"א עד ע"ב ואינו מפרש מעמוד ב' שלאותו דף אלא את המאמר של ר' חנינא „בימות החמה" וכו', שוב מדלג על דברי הגמרא משם, דף ג' ע"ב ועד דף ד' סע"א ואינו מפרש אלא את העניין שבדף ד' סע"א „ואנן דאית לן תרי יומי" ודברי „רב" שם וכן דברי „רבא" שבדף ה' רע"א, שוב מדלג על קרוב לשני דפים של הגמרא מדף ה' רע"א עד דף ו' סע"ב ואינו מפרש אלא את עניין ברכת הגשמים שבדף ו' סע"ב, ושוב מדלג, והפעם על שלושה דפים ומעלה, מדף ז' רע"א ועד דף י' ע"א עד המשנה „בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים". לאמור, משמונה דפים של הגמרא מדלג המחבר על קרוב לשמונה דפים (עיי' בספר שלפנינו, עמ' א—ו). וקטעי גמרא אלה שהמחבר מדלג עליהם ואינו מפרשם אינם קטעים מובנים מאליהם שאינם זקוקים לפירוש, אף פרשנים פשוטנים ביותר כרבנו חננאל, רגמ"ה ורש"י² התעכבו על פירושם. והנה ההשוואה של הספר שלפנינו להלכות הרי"ף מראה שהעניינים שלא נתפרשו בספר הם אותם העניינים של הגמרא שהרי"ף, לפי דרכו, השמיטם בהלכותיו, ואילו העניינים שנתפרשו בספר הם אותם העניינים שהרי"ף הביאם בהלכותיו.

ב. מחבר הספר רגיל לפרש את המשנה על ידי הבאת דברי הגמרא. כך בפירושו למשנה „בשלשה במרחשון שואלים את הגשמים" השנויה בגמרא לפנינו בדף י' ע"א הוא מעיר שמשנה זו שנויה על דעתו של ר' מאיר המובאת בגמרא למעלה דף ו' ע"א: „ואתא אליבא דר' מאיר דאמר בגמרא...“ (עמ' ו', ד"ה מתני') וכן בפירושו למשנה „עברו אלו" וכו' השנויה בגמרא לפנינו בדף י"ב ע"ב הוא מביא את מחלוקת האמוראים שבסוגיית הגמרא בדף י"ד ע"א: „ובגמרא פליגי[ן] (כצ"ל שם)...“ (סע"מ י"ח—רע"מ י"ט, ד"ה מתני'); וכן בפירושו לאותה משנה „בד"ה „ובה' מותרין": „ופרישנא בגמרא הכי...“ (עמ' י"ט); וכן בפירושו למשנה „סדר תעניות כיצד" השנויה בגמרא לפנינו בדף ט"ו ע"א „בד"ה „ואלו הן" הוא מביא את המו"מ שבגמרא שם ע"ב: „ובגמ' פריך... ומשני...“ (עמ' כ"ה); וכן שם „בד"ה „ועל הוי" הוא מביא את דברי הגמרא שם: „בגמ' מפרש מאי...“ (רע"מ כ"ט); וכן שם „בד"ה „שלמה" הוא מביא את המו"מ שבגמרא י"ז רע"א: „ובגמ' פריך... ומשני...“ (שם); וכן בפירושו למשנה „כל הכתוב במגילת תענית" שם הוא מעיר „ואפסיקא הלכתא בגמרא...“ על פי סוגיית הגמרא שבדף י"ח (עמ' ל"ט, סד"ה ר' יוסי);

2 לאמיתו של דבר מיוחס לרגמ"ה (עי' משיב אברהם אפשטיין בספר היובל לכבוד משה שטיינשניידר, חלק לועזי, עמ' 115 ואילך) ומיוחס לרש"י (עי' שם, סע"מ 117, סעיף 9, וכן משיב פרום י"ג אפשטיין בתרכיב, שנה ד', עמ' 22, הע' 46). ועי' גם משיב, לפי שעה, במאמרי זה להלן במק"ל „דרכי עבודתו של המחבר", בסעיף „מדבריו של רש"י", וכן בסוף הפרק על „ההערות".

וכן בפירושו למשנה „וכן עיר שיש בה דבר“ השנויה בגמרא לפנינו בדף י”ט רע”א הוא מביא קטעים מסוגיית הגמרא שם כ”א ע”ב: „אמרינן בגמרא...“ (עמ’ מ”ד, ד”ה וכן); וכן בפירושו למשנה „ר’ יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים“ השנויה בגמרא לפנינו בדף כ”ו ע”ב הוא מביא את פסק ההלכה הנאמר בגמרא שם ל’ ע”ב: „בגמרא אמרינן...“ (עמ’ ג”ד, ד”ה ולו); וכן בפירושו למשנה „לא היו ימים טובים לישראל כט”ו באב“ שם הוא מביא את רוב הטעמים שנאמרו בגמרא (שם): „הרבה טעמים נאמרו בגמרא...“ (רע”מ ס’ ד”ה מתני’).

ואם לעתים אפשר היה אולי להסביר תופעה זו בנוהג הקיים אצל כמה מפרשי התלמוד להקדים ולהביא בפירושם למשנה דברי הגמרא לאותה משנה הבאים בריחוק מקום מן המשנה או אגב שקלא וטריא, כדי להקל לפי שעה על הבנת המשנה, כגון בפירושו למשנה „סדר תעניות כיצד“ בד”ה בגואל ישראל (עמ’ כ”ח) שכיוצא בו פירש גם המפרש שפירושו מיוחס לרש”י (עו’ רש”י לתענית ט”ו ע”א, ד”ה על תראשונה — סד”ה ממעי הדגה), הרי מלבד מה שברוב המקרים הוא מאריך שלא כדרך מפרשי התלמוד כגון בפירושו לדברי המשנה „מתריעין“, שם הוא מביא גם את מחלוקת האמוראים בשלימותה וגם את מסקנת הגמרא ואינו מדלג אלא על שקלת ביניים (סע”מ י”ח — רע”מ י”ט, ד”ה מתני’, והשווה גמ’ תענית י”ד ע”א), הנה ישנם מקומות שבהם המחבר מביא בפירושו למשנה דברי גמרא שהגם דברי הלכה בלבד ואין בהם עניין להבנת המשנה כלל כגון בפירושו למשנה „וכן עיר שיש בה דבר“, שם הוא מביא את ההלכות שנאמרו על ידי רב יהודה ורב נחמן ואת מסקנת הגמרא (עמ’ מ”ד, ד”ה וכן), ואף כשנאמרו סמוך למשנה כגון בפירושו למשנה „סדר תעניות כיצד“ בד”ה ואלו (עמ’ כ”ה).

יתר על כן, יש שהמחבר בבואו לפרש את המשנה הוא מביא את המשכה של אותה משנה בפירושו למשנה „בג’ פרקים בשנה“, בד”ה ובמעמדות (עמ’ מ”ט) הוא מסביר את עניין המעמדות על ידי הבאת דברי אותה המשנה בחלקם בהארה ידועה (על פי ניסוחו של הרמב”ם, השוה יד החזקה, הלכות כלי המקדש, פרק ו’, ה”א—ה”ג) ובחלקם אף ככתבם וכלשונם תיבה אחרי תיבה (עיי”ש, עמ’ מ”ט, מן „וקורים“ ואילך והשווה את לשון המשנה שם ואת לשון הרמב”ם, שם, ה”ו). ותימה.

אולם הרי”ף בהלכותיו דילג על כל קטעי הגמרא וכן על קטעי המשנה הנ”ל שהביא המחבר, ולפיכך המחבר ספקו מוטב על הלכות הרי”ף ראה צורך להביאם או כדי להסביר את דברי המשנה שבהלכות הרי”ף או כדי להשלים את פסקי הרי”ף בהלכותיו.

ג. המחבר האלמוני רגיל להביא בראש דיבוריו רק את התחלת דברי המשנה או הגמרא שבהם הוא דן וכדרכם של רוב המפרשים. והנה יש שהוא מביא את כל דברי חז”ל שאותם הוא מפרש, כך ברע”מ נ”ו, ד”ה תנא, הוא מביא את כל הברייתא השנויה במסכת תענית ל’ ע”א, וכך בסופו של אותו עמוד, ד”ה ערב ט’ באב, הוא מביא את כל ההלכה „ערב ט’ באב מביאין לו מטפת“ וכו’ שנאמרה במסכת יומא ע”ה ע”א. ואם במקום השני שבו הוא מביא דברי גמרא ממסכת אחרת, ממסכת יומא, מסתבר שעליו היה להביא את דברי הגמרא בשלמותם, מה טעם היה למחבר במקום הראשון להביא בשלמותם את דברי הברייתא השנויה במסכת תענית באותו מקום שבו הוא עומד. אולם הרי”ף בהלכותיו דילג על דברי הברייתא הנ”ל, ולפיכך המחבר שבא להשלים את דברי הרי”ף לא יכול היה להסתפק בהבאת התיבות הראשונות של הברייתא בלבד, אלא מוכרח היה להביא את דברי הברייתא בשלמותם.

ד. יש שהמחבר האלמוני בפירושו לגמרא מביא דברי גמרא או מוסר את תכנם בתוספת ההערה „ובגמרא פריך...“ (סע”מ ד’), וכן „ובגמרא יחייב טעמא...“ (עמ’ ז’, ד”ה גמרא), וכן „וק”ל מאי אשמעינן טפי דלא אשמעינן כן במילתא קמיתא דרב חסדא דקאמר בגמרא...“ (עמ’ י”א, רד”ה אמר רב חסדא), וכן „הכי תנינן בגמרא...“ (עמ’ י”ז, ד”ה תנא), וכן „הוכי מוכחא בגמ’... פליג עלה בגמ’... ובגמ’ פליגי בהדיא...“ (עמ’ כ”ב).

וכן "בגמרא אמרינן..." (עמ' מ"ג, ד"ה דאתא הכי), וכן "בגמרא מסקינן... ושיילינן... ומהדרינן..." (עמ' מ"ד, ד"ה גמ'), וכן "בגמרא תריצנן לה..." (עמ' מ"ה ד"ה נראתה), וכן "בגמרא פרכינן... ותריצנן לה..." (שם, ד"ה טרפה), וכן "בגמרא פריך..." (סע"מ נ', ד"ה למה), ואם הספר שלפנינו (רע"מ מ"ו, ד"ה עלתה), וכן "בגמרא פריך" וכיו"ב כנ"ל כאילו הגמרא אינו הספר שאותו הוא מפרש, אלא ספר אחר שעליו הוא מעיר, ובייחוד לאחר שלרוב דברי הגמרא המובאים על ידו בתוספת הערה זו נמצאים בו במקום ומובאים על ידו לעתים ללא תוספת הארה מצדו. אולם העיון בהלכות הרי"ף, מסכת תענית, מראה שאותם קטעי גמרא המובאים על ידי המחבר בצירוף ההערה הנ"ל הם קטעים שהרי"ף בהלכותיו דילג עליהם והמחבר שבא לפרש או להשלים את דברי הגמרא שבהלכות הרי"ף על ידי דברי גמרא שלא הובאו בהלכות הרי"ף מעיר על מקורם, ובגמרא פריך" וכיו"ב כנ"ל. אמנם בשני מקומות הנ"ל, סעיף ג', מביא המחבר דברי גמרא בלא התוספת "ובגמרא תנינן" או "ובגמרא אמרינן", אולם תופעה זו מתבארת עליידי דרך עבודתו של המחבר שעליה ידובר להלן.

ה. יש שהמחבר האלמוני מפרש דברי גמרא שאינם נמצאים במסכת תענית אלא במסכת אחרת ובלא להעיר שהדברים אינם ממסכת תענית ובלא להביא אותם בשלמותם. הוא מביא רק את התיבות שאותם הוא בא לפרש, כאילו כל הסוגיא שתיבות אלו כלולות בה היתה נמצאת במסכת תענית וגלויה לעיני הקורא. כך בפירושו לסוגיא הגמרא שבדף י"ב, ע"ב, הוא מפרש שלוש מלים מתוך סוגיית הגמרא והברייתא השנויה בה הנמצאת במסכת ברכות, דף י"ד, ע"א: 1. "מהו שיטעום" (סע"מ י"ד), 2. "מטעמת" (רע"מ ט"ו), 3. "רביעיתא" (שם) בלא להביא תחילה את הסוגיא ואת הברייתא שבה ששלוש המלים הנ"ל כלולות בה. כיו"ב בפירושו לסוגיית הגמרא שבדף ל' הוא מפרש הלכה אחת מתוך תוספתא השנויה במסכת בבא בתרא, דף ס', ע"ב: "סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט" (עמ' נ"ט) וכן מושג אחד הנזכר בסוגיית הגמרא בבבא בתרא שם: "בת צידעא" (שם) בלא להביא תחילה את הסוגיא או את התוספתא ואת המאמר שבהם נזכרים דברים אלה. אולם הרי"ף בהלכותיו העכיר, לפי דרכו, את דברי הגמרא והברייתא שבסוגיא הנ"ל ממסכת ברכות ואת דברי הגמרא והתוספתא הנ"ל ממסכת בבא בתרא למסכת תענית (הסוגיא מברכות בהלכות הרי"ף כאן, פ"א, ס' תתי"ג, ד"ו, דף ד', רע"א, והסוגיא מב"ב — כאן, ספ"ד, ס' תתמ"ב, ד"ו, דף י', ע"ב), ולפיכך המחבר שבא לפרש את הלכות הרי"ף יכול היה להסתפק בהבאת המלים הבודדות שאותן רצה לפרש.

ו. יש שהמחבר האלמוני מפרש לשונות שאינם בגמרא כלל. כך בפירושו לתענית, דף י"ב, ע"א, הוא מסביר את הלשון "ולענין תענית שפוסק בה מבעוד יום חזינן" (כצ"ל) לגאון ז"ל דקאמר הכי אצ"פ שפוסק חזר ואוכל עד שיבא השמש" על ידי הבאת מעשה בר' יהודה בן בתירא (עמ' י"ד, ד"ה ולענין וד"ה ירושלמי ישן, והם לאמיתו של דבר דיבור אחד). כיו"ב בפירושו למשנה שבדף ט"ו, ע"ב בין פירושו למשנה "כל הכתוב במגילת תענית" (עמ' ל"ט, ד"ה כל — ד"ה ר' יוסי) לבין פירושו למשנה "אין גוזרין תענית" (שם, ד"ה שלא להפקיע) הוא מסביר את הלשון "והאידינא בטלה מגילת תעניות" (שם, ד"ה והאידינא). אמנם המהדיר ציין לדברי הגמרא שבמסכת "ראש השנה י"ט, ב' " (שם, הע' 171), אולם מלבד מה שלפנינו ספר על מסכת תענית ולא על מסכת ראש השנה, הן גם במסכת ראש השנה, שם, לא נמצא הלשון בנוסח זה: "והאידינא בטלה מגילת תעניות". והנה, שתי הלשונות הללו אינן אלא לשונותיו של הרי"ף בהלכותיו למסכת תענית ובאותם המקומות שבהם הם מובאים על ידי המחבר האלמוני דוחק (הלשון הראשון נמצא בה' הרי"ף כאן, בפרק א', רס"י תתי"ב, ד"ו, דף ג', ע"ב; והלשון השני — בפרק ב', ס' תתכ"ז, ד"ו, דף ו', סע"ב).

ז. יש שהמחבר בא לפרש מאמר הנמצא גם בהלכות הרי"ף וגם בגמרא, אולם דרך

הצעת דברי הגמרא ודרך פירושו לדברי הגמרא מעידים שספרו מוסב על הלכות הרי"ף דווקא.
 1. דרך ההצעה: בפירושו לתענית דף ד', ע"ב, הוא מפרש את דברי הגמרא שם "הלכה כר' יהודה" ואת דברי הגמרא שם "ואנן דאית לן תרי יומי" בדיבור אחד (עמ' ד', ד"ה גמרא). והנה בגמרא שם נמצא בין שני המאמרים הללו שקלא וטריא שלם, ואילו הרי"ף בהלכותיו השמיט את כל השקלא וטריא וצירף את שני המאמרים הנ"ל לדיבור אחד.

2. דרך הפירוש: המחבר האלמוני מפרש ש"הלכה כר' יהודה" רק לענין הזכרת גשמים ונימוקו עמו, שהרי לענין שאלת גשמים הלכה כר' גמליאל (כצ"ל). והנה מסקנת הגמרא שם היא שהלכה כר' יהודה הן לענין הזכרה והן לענין שאלת בזמן שאין בית המקדש קיים והלכה כר' גמליאל בזמן שכית המקדש היה קיים ואילו העמדת הגמרא שהלכה כר' יהודה לענין הזכרה והלכה כר' גמליאל לענין שאלת שהובאה על ידי המחבר האלמוני היא אחת משלש התשובות. ההעמדות, שנדחו על ידי בעלי הגמרא. דרך פירושו של המחבר מסתברת רק אם ספרו מוסב על הלכות הרי"ף, שכן הרי"ף בהלכותיו כאן פוסק "הלכה כר' יהודה" ולהלן הוא פוסק כדברי הגמרא "הלכה כר' גמליאל" (שם, ס' תת"ו; לפנינו שם ברי"ף "כרשב"ג, אולם בכי"י של הרי"ף הגי' כר"ג כפי שהעיר בעל דקדוקי סופרים לתענית, עמ' 50, הע' ק'; וכן בריב"ב לרי"ף שם). ומאחר שכלפי הרי"ף המביא בהלכותיו, כידוע, רק הלכות הנותנות בזמן הן אין לפרש שפסקו כר' גמליאל מכוון לזמן שבית המקדש היה קיים וכן אין לפרש לפי שתים משלש התשובות האחרות שבגמרא כפי שיראה המעיין, לפיכך הבא לפרש את הרי"ף על כרחו שיפרש כמו המחבר האלמוני.

ה. בספר זה מובאים דברי הגמרא שלא כסדרם. כך מביא ומפרש המחבר את דברי הסוגיא "צלותא דתעניתא היכי מדכרינן" הנמצאת בגמרא בדף י"ג ע"ב — י"ד ע"א (עמ' ט"ו-ט"ז, ד"ה בין וד"ה והלכתא). אח"כ את ענין חלוקת זמני היום של התענית הנמצא בגמרא בדף י"ב סע"ב (עמ' י"ז, ד"ה מתני' וד"ה רביעית), אח"כ את ענין עוברות ומניקות הנמצא בגמרא בדף י"ד ע"א (שם, ד"ה תנא), אח"כ את ענין רחיצה בכל שהוא משום אבל הנמצא בגמרא בדף י"ג ע"א (עמ' י"ח, ד"ה כשאמרו, ד"ה יצא וד"ה כל) ולאחר שהוא מפרש את המשנה "מתריעין ונועלין את התנויות" (עמ' י"ח-י"ט, ד"ה מתני', ד"ה מטין וד"ה ובה') הוא מביא ומפרש את ענין געילת סנדל ודברי שמואל שאין תענית צבור בבבל אלא תשעת באב בלבד שנאמרו בגמרא בדף י"ב רע"ב (עמ' י"ט, ד"ה גמר' — עמ' כ"ב, סד"ה אמר שמואל).

ולא רק בסדרם של עניינים שלמים אלא אף בענין אחד הקדים המחבר את המאוחר ואיחר את המוקדם. בהביאו את עניני רחיצה ב"כל שהוא משום אבל" הוא מביא ומפרש תחילה את התוספתא "כשאמרו ברחיצה" השנויה בגמרא בדף י"ג, בסוף ע"א (רע"מ י"ח, ד"ה כשאמרו וד"ה יצא) ורק אח"כ את מאמרו של רב חסדא "כל שהוא משום אבל" וכו' שנאמר בגמרא שם בראשו של אותו עמוד (שם, ד"ה כל).

אולם אם נשווה את הספר האלמוני עם הלכות הרי"ף נראה שסדר הבאותיו השונה מן הסדר שבגמרא לפנינו הוא בהתאם לסדרו של הרי"ף ששינה בהלכותיו מסדר הגמרא.
 ט. אף גירסותיו של המחבר בדברי חז"ל מראות שספרו מוסב על הלכות הרי"ף. לעתים קרובות שונות גירסותיו מגירסות הגמרא שלפנינו. ואם לגבי חלק גדול מהן אפשר לומר שאלו היו גירסות של ספרי הגמרא שלפני המחבר הנה, הרי לגבי חלק ידוע מהן קשה להסתפק בהסבר זה, שכן בשינויים אלה יש משום דילוג על חלקי סוגיא שלמים, דילוג שאינו בגדר שינוי נוסח בעולם. כך הוא גורס בהתהלת הברייתא "עוברות ומניקות" וכו' הנמצאת בגמרא בדף י"ד ע"א את הלשון "תנא עוברות ומניקות" ומציין "הכי תנינן בגמרא תני חדא עוברות ומניקות..." (עמ' י"ז, ד"ה תנא). וקשה לומר שב"הכי תנינן" הוא בא לתקן את הגירסה המשובשת שבספר הגמרא שלפנינו על ידי הבאת הגירסה הנכונה, שהרי מלבד מה שבמקרה זה מתבקש הלשון

"הכי גרסינן" ולא "הכי תנינן" הנה עם הנחה זו יתקבל שבספר הגמרא שלפניו היה חסר קטע שלם. השקלא וטריא בענין הסתירה שבין שתי הברייתות ותירוצה. אולם הרי"ף בהלכותיו. שלפי דרכו רגיל היה להשמיט קטעי שקלא וטריא שבסוגיית הגמרא ולהביא את הברייתות בצורה מקוצרת בשילוב תמצית ההלכה שבסוגיית הגמרא ובשינוי לשון הפתיחה בהתאם לצורת ההבאה שלו (עי' לפ"ש, מש"כ בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 175-176, הע' 105), השמיט גם כאן את השקלא וטריא שבגמרא והביא ברייתא וסיכם את שתי הברייתות ותירוצן שבגמרא בצורת ברייתא אחת ושנה בהתאם לכך את הפתיחה בלשון "תנא" (עי' הלכות הרי"ף, תענית, פ"א, סס"י תתט"ז, דו"ה דף ד', ע"ב) ולפיכך המחבר שבא לפרש את הלכות הרי"ף הביא את הברייתא בלשון הרי"ף ופירשה על ידי הבאת הסוגיא שבגמרא ועל ידי פירושה.

אין ספק אפוא, שהספר שלפנינו מוסב לא על הגמרא של מסכת תענית, אלא על הלכות הרי"ף למסכת תענית.

ולא עוד אלא הספר אינו פרוש בלבד להלכות הרי"ף, אלא, כפי שכבר נרמז למעלה, ספר תשלום להלכות הרי"ף הכולל גם פירושים גם השגות וגם תוספות לדברי הרי"ף. הספר כולל גם השגות על דברי הרי"ף: בין הפירושים לדברי הרי"ף ולדברי הגמרא שבהלכות הרי"ף מביא המחבר לא רק פירושים ופסקים והולמים את שיטת הרי"ף אלא אף פירושים ופסקים שיש בהם משום חלוקה על דעת הרי"ף, כך, למשל, הרי"ף בהלכותיו, תענית, פ"א, ס' תתי"ב, דו"ה דף ג', ע"ב, מביא את דעתו של "גאון" וחולק עליו. והנה המחבר האלמוני מביא מעשה בר' יהודה בן בתירא (סע"מ י"ד, ד"ה ירושלמי) המסביר את דברי הגאון כדי להראות שתגאון נימוקו עמו.

הספר כולל גם השלמות לדברי הרי"ף: המחבר האלמוני אינו מסתפק בזה שהוא מפרש את דברי הרי"ף ואת דברי הגמרא הבבלי והירושלמי שהובאו על ידי הרי"ף או לעתים אף משיג על דברי הרי"ף, אלא הוא מביא ומפרש אף דברי גמרא ממסכת תענית שהרי"ף דילג עליהם, וכן הוא מביא ומפרש גם קטעים מדברי חז"ל שאינם נמצאים במסכת תענית כגון ממסכת יומא (עי' סע"מ נ"ה, ד"ה ערב ט' באב), מן התוספתא (שם, ד"ה תנא; עמ' נ"ג, ד"ה ט' באב — ועיי' שם בהע' 30; עמ' נ"ו, והוא מפרשה על ידי הבאת הירושלמי שם), ובמיוחד מן הירושלמי (רע"מ ב', ועוד) שאינם מובאים על ידי הרי"ף. ויש שהוא מביא גם את דברי הרי"ף שנאמרו במסכת אחרת (עי' רע"מ ה', סד"ה מאימתי, מן "ומסיק התם" ואילך והשוה הלכות הרי"ף, ברכות, פ"ט, ס' רי"ד, דו"ה דף מ"ג, סע"ב). לרוב אין בהבאות אלו משום פירוש לדברי הגמרא המובאים על ידי הרי"ף אלא משום פסק הלכה בלבד (עי', למשל, מש"כ למעלה, סעיף ב') והבאתן כאן מסתברת אפוא רק על ידי ההנחה, שהמחבר נתכוין להשלים על ידן את הלכות הרי"ף. על מגמתו הפסקנית הזאת להשלים את הלכות הרי"ף מעידה גם העובדה שהוא אינו מסתפק בהבאת מפרשי התלמוד וכן מפרשי הרי"ף ומשיגיו, אלא מביא גם מספרי הלכה ופסק של ראשונים שונים, ולא רק פסקים שיש בהם משום גילוי אופן הבנתם בפירוש דברי חז"ל, אלא אף פסקים כאלה שיש בהם משום הכרעת הלכה בלבד.

דרכי עבודתו של המחבר

הדיון בבעיה זו חשיבותו מרובה. רק עם קביעת דרכי עבודתו של המחבר אפשר להתחזיר את הספר בצורה הנכונה ולהסביר תופעות תמוהות שבו. הרב הופמאן לא דן בבעיה זו כלל. אמנם בהערותיו לספר העיר פה ושם שדברי המחבר לקוחים מפירושו של רש"י³, ופעם ציין

3 עיין להלן, בסעיף "מדבריו של רש"י" ובהע' 10.

שמקורו בחיבורו של הרמב"ם⁴, ויש שהשוה לשונותיו ללשונותיהם של ראשונים אחרים⁵, אבל הוא לא התחקה בהתמדה ובעקביות אחר מקורותיו, ולפיכך לא עמד על דרך עבודתו של המחבר ומתוך כך הגיע גם למסקנות מוטעות. והנה התחקות מתמדת ועקבית אחר מקורותיו של המחבר מגלה שהספר רובו ככולו אינו אלא ליקוט וצירוף. המחבר מלקט ומצרף פירושים וקטעי פירושים מן הראשונים שלפניו, מפרשים ופוסקים כאחד. והוא מלקט את דבריהם לא רק מתוך פירושים למסכת תענית ופוסקים להלכות תענית, אלא גם מתוך פירושים ופוסקים הדנים במסכתות אחרות ובהלכות אחרות. אמנם המחבר אינו מציין את שמם של הראשונים שבדבריהם הוא משתמש⁶, אולם אף על פי כן אפשר לקבוע, בדרך כלל, מה היו מקורותיו. המחבר רגיל להעתיק מדבריהם של רש"י, ר' זרחיה הלוי בעל המאור, בן אחיו של האחרון, ר' יהודה בר' ברכיה הלוי, ש"שיטתו" על הלכות הרי"ף נתפרסמה בדפוס ווילנא, רמב"ם, רמב"ן ועוד, בעיקר של רש"י, של ריב"ב ושל רמב"ן.

מדבריו של רש"י :

אף על פי שהפירוש האמיתי של רש"י למסכת תענית אינו נמצא לפנינו והפירוש המיוחס לרש"י אינו אלא פירוש של אחד מתלמידי רש"י (עיין מה שכתב פרופ' י"נ אפשטיין בתרביץ, שנה ד', עמ' 22 הע' 46 ועיין גם במאמרי זה להלן), נראה שאפשר לקבוע, שהמחבר האלמוני השתמש בפירושו האמיתי של רש"י. השוואת פירושו של המחבר האלמוני לפירוש המיוחס לרש"י לתענית ולליקוט מפירושו של רש"י להלכות הרי"ף מראה, שלעיתים מתאים פירושו תיבה אחרי תיבה לדברי הפירוש המיוחס לרש"י, ולעומת זו ישנם מקומות שבהם דבריו מתאימים לדברי הליקוט מפירושו של רש"י להלכות הרי"ף. אולם לעיתים נמצאים בו גם פירושים שאינם נמצאים לא בפירוש המיוחס לרש"י ולא בליקוטי רש"י שבהלכות הרי"ף. אבל הם נמצאים בליקוטי רש"י שבעין יעקב; השהו תלמיד הרמב"ן, עמ' ס', ד"ה טעונין וד"ה וחלות וד"ה צאינה לרש"י שבעין יעקב למשנה האחרונה של מסכת תענית, ד"ה טעונין וד"ה וחלות וד"ה צאינה (בד"ה וחלות מחקו בדפוסים החדשים את הנוסח של דברי רש"י שבעין יעקב ו"תקנו" אותו על פי המיוחס לרש"י). ויש שאינם נמצאים באף אחד משלושת המקורות הללו, אבל הם הולמים את דרכו ואף את ניסוחו של רש"י; כך, למשל, בעמ' נ"ה, ד"ה גמ', ועוד כיו"ב. ולא עוד אלא שלעיתים ישנם בספר פירושים הנמצאים גם במיוחס לרש"י וגם בריש"י שברי"ף. אולם לשונו של הפירוש האלמוני אינו לשונם של המיוחס לרש"י ושל רש"י שברי"ף, אלא של רש"י למסכת אחרת. כך, למשל, לשונו של הפירוש האלמוני לתענית, י"ב, סע"ב (עמ' נ"ג, ד"ה בשעתו) הוא קצר מלשונם של המיוחס לרש"י לשם, ד"ה וכן ערב ושל רש"י שברי"ף לשם, פ"ד, ס' תתל"ז, ד"ו, דף ט', ע"ב ומתאים תיבה אחרי תיבה ואף כמעט אות באות ללשונו של רש"י למסכת בבא מציעא, פ"ג, סע"א, ד"ה בשעתו (והשוה גם פירושו של רש"י לעירובין, מ"א, רע"א, ד"ה בשעתו). וכך לשונו של הפירוש האלמוני לתענית, י"ט, ע"א, (עמ' מ"ז, ד"ה שמעון התמני) הוא ארוך מלשונו של המיוחס לרש"י לשם, ד"ה שמעון התימני ומתאים כמעט אות באות ללשונו של רש"י בפירושו למסכת ביצה, כ"א, ע"א, ד"ה התימני⁶. לפיכך יש להניח שהמחבר

4 עיין להלן, הע' 23 והע' 29.

5 עיין למעלה, בראש הפרק על הספר, וכן להלן, בפרק זה, הע' 10, 13, 14, 23, 21, וכן להלן, בפרק על המהדורה ועל ההערות.

6 א אמנם במקומות אחדים נזכרים שמות של חכמים ושל ספרים בודדים (עי' רשימתם במפתח שבהקדמה לספר, עמ' xviii), אולם שמות אלה לא צוינו על ידי המחבר עצמו אלא על ידי הראשונים שאת דבריהם — על השמות שבהם — הוא מעתיק (עי' להלן בסוף הסעיפים "מדבריו של רש"י", "מדבריו של ר"ה", וכו').

העתיק את דבריו מפירוש רש"י האמיתי, ששימש מקור גם לליקוטי רש"י שבעין יעקב, גם לליקוטי רש"י שבהלכות הרי"ף וגם לפירוש המיוחס לרש"י ז, אלא שביחס למחבר זה קשה לקבוע מסמרות בדבר מקורותיו, הואיל והוא רגיל ללקט דבריו ממקורות ביניים⁸, אולם בין ששאב את פירושי רש"י ממקורם הראשון ובין ששאבם ממקורות משנה, העובדה שדרכו היא דרך הליקוט, מוכחת ללא ספק.

והרי רשימת הפירושים המתאימים — עתים בשלמותם ועתים בהשמטה, בתוספת או אף בשינוי תיבות וקטעים⁹ — לפירוש המיוחס לרש"י¹⁰ ולליקוטי רש"י שבהלכות הרי"ף¹¹:

השוה תלמיד הרמב"ן, עמ' א', סד"ה מאימתי, מן "ובגמרא" ואילך לרש"י שבר"ף, דפוס ווילנא, דף א' ע"א סד"ה מאימתי; שם, עמ' ב', ד"ה גמרא תנא וד"ה לפי שאינן למיוחס לרש"י תענית ג' ע"א ד"ה בטל וברוחות וד"ה לפי שאינן (ועי' הע' 9-10); שם, ד"ה בימות החמה למיוחס לרש"י שם ע"ב ד"ה בימות החמה; שם, ד"ה אמר מוריד למיוחס לרש"י שם ד"ה מוריד הגשם (ועי' הע' 11); שם, ד"ה לא אמר וד"ה ומפריח למיוחס לרש"י שם ד"ה מעביר הרוח וד"ה ומפריח ולרש"י שבר"ף שם ד"ה מעביר וד"ה ומפריח; שם, עמ' ד', ד"ה הלכה וד"ה מתחיל וד"ה ופוסק למיוחס לרש"י שם ד' סע"ב ד"ה ואנן וד"ה מתחיל וד"ה ופוסק במנחה וד"ה ופוסק גמי¹² (ועי' הע' 25-26); שם, ד"ה ובגמרא פריך למיוחס לרש"י שם ד"ה לאחר וד"ה תעשהו חול; שם, עמ' ה', רד"ה מאימתי ורד"ה חתן למיוחס לרש"י שם ו' ע"ב רד"ה מאימתי ורד"ה חתן; שם, עמ' ז', סד"ה מתני, מן "והללו" ואילך למיוחס לרש"י שם י' סע"א סד"ה אבל יחידים מן "והללו" ואילך; שם, עמ' ח', ד"ה ופסקינן בר"ת למיוחס לרש"י שם ד"ה ומפסקינן ושם רע"ב ד"ה וכן¹³; שם, ד"ה וזכור למיוחס לרש"י שם רד"ה רבי יוסי (ועי' הע' 55) יחד עם התחלת הדיבור; שם, ד"ה שצער למיוחס לרש"י רד"ה הנ"ל; שם, רד"ה הרי למיוחס לרש"י שם ע"ב ד"ה על החולה; שם, עמ' ט', ד"ה למקום וד"ה אכל וד"ה אל יתראה למיוחס לרש"י שם ד"ה למקום וד"ה אכל וד"ה אל יתראה (ועי' הע' 60-61); שם, ד"ה מיתה וסד"ה אסור, מן "וכל מיתה" ואילך למיוחס לרש"י שם י"א ע"א ד"ה מיתה; שם, עמ' י', ד"ה חשוכי למיוחס

אלא מפירושו של רש"י, שהרי הריב"ב שאב את רובי תורתו מפירושו של רש"י וכפי שיבואר אי"ה במאמר מיוחד על שיטת הריב"ב.

7 אף על פי כן מן הראוי להעלות גם את ההשערה שיתכן שלא פירושו של רש"י עצמו שימש מקור לדברי המחבר, אלא אחת ה"מהדורות" של פירוש רש"י או אחד מפירושי אשכנז הקדומים. במיוחד מאחר שפירושים אלה היו נפוצים בפרובנס כפי שיבואר בסיוע שמם במחקר מיוחד על "זרמים ובתי מדרש בספרות הרבנית" (ועי' לפ"ש, מה שהעירותי בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 183, והע' 173-174) והמחבר היה, כנראה, כפי שיבואר להלן, אחד מבני פרובנס (עי' להלן, בפרק על "המחבר").

8 עיין להלן, בהמשכו של פרק זה, סוף סעיף "מדבריו של רש"י" וסוף סעיף "מדבריו של הרמב"ם". וכן בראש הפרק על "המחבר".

9 עיין להלן לדרכי ליקוטו בהמשכו של פרק זה.

10 לפירוש המיוחס לרש"י (לדעת המהדיר הוא פירוש רש"י האמיתי ועי' משי"כ להלן, בסוף הפרק על ההערות) העיר המהדיר במקומות שונים. במקום שהעיר לנכון ציינת בסוגריים את מספר ההערה של המהדיר.

11 אם הדיבורים מתאימים לשיטת ריב"ב ולמיוחס לרש"י או לרש"י שבר"ף כאחד הובאו בדרך כלל ברשימה זו. רק במקום של הבדל כל שהוא בין דיבורו של המחבר לבין הדיבור המקביל במיוחס לרש"י או ברש"י שבר"ף הובאו הדיבורים ברשימת ההבאות המתאימות לריב"ב, ועי' להלן, בסוף הסעיף "מדבריו של ריב"ב" ובהע' 17 וכן בהע' 20.

12 הריני מציין כאן את הדיבורים שבפירוש המיוחס לרש"י לפי החלוקה שבדפוסים הגמרא שלפנינו (דפוס ווילנא), אף שלא תמיד חלוקה זו נכונה היא. יש שדיבור אחד נתחלק לשנים ויש ששני דיבורים ואף שלושה נפטרפו לדיבור אחד. ועיין לעניין זה בה שהעירותי על חלוקת דברי המחבר האלמוני לדיבורים ולפסקאות במאמרי זה להלן, בפרק על המהדורה, ולענין המיוחס לרש"י — שם, הע' 48 ומי יתן נוכח להוצאה מתוקנת של פירושי רש"י.

לרש"י שם ד"ה חסוכי; שם, ד"ה שני למיוחס לרש"י שם ד"ה שני (ועי' הע' 69); שם, ד"ה
 זו, וכן סוף הדיבור, מן "ההיה" ואילך למיוחס לרש"י שם ד"ה זו וד"ה אתיו; שם, ד"ה הצדיק
 למיוחס לרש"י שם סד"ה הצדיק (ועי' הע' 73); שם, עמ' י"ב, ד"ה במנחה למיוחס לרש"י שם
 י"ב ע"א ד"ה במנחה וד"ה בתפלת מנחה מן "ודוקא" ואילך (ועי' הע' 85); שם, ד"ה כדכתיב
 וד"ה להן למיוחס לרש"י שם ד"ה כדכתיב וסוף הדיבור מן "ימים טובים" ואילך (ועי' הע' 89);
 שם, ד"ה עליו למיוחס לרש"י שם ד"ה ייסר בצלו וד"ה ייסר ורד"ה בצלו; שם, עמ' י"ג,
 סד"ה עד אימת, מן "בלילה" ואילך למיוחס לרש"י שם ד"ה עד מתי (ועי' הע' 94); שם, ד"ה עד
 קריאת למיוחס לרש"י שם ד"ה עד קרות; שם, ד"ה שלא גמר¹³ למיוחס לרש"י שם ד"ה שלא
 גמר¹² וד"ה אכל ועמד; שם, ד"ה התם למיוחס לרש"י שם ד"ה שלא סילק (ועי' הע' 96);
 שם, עמ' י"ד, ד"ה התם למיוחס לרש"י שם ע"ב ד"ה אתדורי סברא וד"ה וכי מדכרי ליה (ועי'
 הע' 100); שם, עמ' ט"ו, ד"ה בין גואל¹³ למיוחס לרש"י שם י"ג ע"ב ד"ה בין גואל וד"ה
 וכי יחיד (ועי' הע' 114); שם, עמ' י"ז, ד"ה מתני' למיוחס לרש"י שם י"ב סע"ב ד"ה מעיינין
 (ועי' הע' 130); שם, עמ' י"ח, ד"ה כשאמרו וד"ה יצא למיוחס לרש"י שם י"ג ע"א ד"ה
 כשאמרו וד"ה יצא; שם, ד"ה כל שהוא למיוחס לרש"י שם ד"ה כל שהוא; שם, ד"ה מתני',
 מן "ואשש" ואילך עד סוף העמוד למיוחס לרש"י שם י"ד ע"א סד"ה בשופרות מן "ואשש"
 ואילך (ועי' הע' 146); שם, רע"מ י"ט, ד"ה הנ"ל, מן "בענונו" ואילך למיוחס לרש"י שם ד"ה
 רב יהודה; שם, עמ' י"ט, ד"ה גמר' קא אתו וד"ה דסברי למיוחס לרש"י שם י"ב ע"ב ד"ה
 קאתו; שם, ד"ה איקפד וד"ה מחלפי למיוחס לרש"י שם ד"ה איקפד וד"ה מחלפי; שם, עמ'
 כ"ב-כ"ג, ד"ה ובשומע למיוחס לרש"י שם י"ד ע"ב ד"ה ובשומע; שם, עמ' כ"ג, ד"ה בנין
 וד"ה ובנין למיוחס לרש"י שם ד"ה ה"ג תנא וד"ה בית חתנות; שם, ד"ה אבורנקי, מ"ל"א" ואילך
 למיוחס לרש"י שם ד"ה אבורנקי מן "לישנא אחרינא" ואילך (ועי' הע' 186); שם, ד"ה ששאל
 למיוחס לרש"י שם ד"ה ששאל; שם, ד"ה אבל למיוחס לרש"י שם ד"ה האבל (ועי' הע' 190);
 שם, עמ' כ"ד, סד"ה אין למיוחס לרש"י שם סד"ה רשאי¹² (ועי' הע' 191) והשוה גם רש"י
 שבריי"ף ד"ו דף ה' ע"ב ד"ה אלא אם כן; שם, עמ' כ"ה, ד"ה סדר למיוחס לרש"י שם ט"ו
 ע"א ד"ה אפר מקלה (ועי' הע' 1); שם, ד"ה דברי והתחלת הדיבור ואלו למיוחס לרש"י שם
 ד"ה כבושין; שם, ד"ה ואלו¹³ למיוחס לרש"י שם ד"ה ובקבלה (ועי' הע' 5); שם, ד"ה גמר'
 וד"ה בגדולה למיוחס לרש"י שם סע"ב ד"ה ה"ג וד"ה בגדולה (ועי' הע' 6 והע' 8); שם, עמ'
 כ"ו, ד"ה הא נמי והתחלת הדיבור חשיבותא¹³ למיוחס לרש"י שם ד"ה הא נמי; שם, ד"ה
 חשיבותא¹³ למיוחס לרש"י שם ד"ה דשקיל; שם, ד"ה למתבייש וד"ה פאר למיוחס לרש"י שם
 ט"ז ע"א סד"ה למתבייש וד"ה פאר (ועי' הע' 11-12); שם, ד"ה בצנועא וד"ה גלינו וד"ה דגלו
 למיוחס לרש"י שם ד"ה בצנועא וד"ה גלינו וד"ה גלותינו¹² (והשוה שם הגהות הב"ה, אות ב')
 וד"ה דגלו; שם, ד"ה למה מתבסים למיוחס לרש"י שם ד"ה ולמה (ועי' הע' 16); שם, ד"ה
 כבהמה למיוחס לרש"י שם ד"ה כבהמה; שם, סהע"מ — רע"מ כ"ז, ד"ה למה נותנים וד"ה אדם
 למיוחס לרש"י שם ד"ה קברי עכו"ם וד"ה אדם (ועי' הע' 17-18); שם, עמ' כ"ה, ד"ה מריש
 וד"ה בירה וד"ה שיש וד"ה למהו¹³ למיוחס לרש"י שם ד"ה מריש וד"ה בירה וד"ה שיש וד"ה
 שאינו וד"ה נשא; שם, ד"ה ואלו וד"ה אל לרש"י שבריי"ף שם דף ו' ע"א, המשנה הראשונה,
 ד"ה זכרונות וד"ה אל; שם, ד"ה ואומר למיוחס לרש"י שם ט"ו ע"א ד"ה ואומר חותמיהן (ועי'
 הע' 21); שם, עמ' כ"ח, ד"ה בגואל למיוחס לרש"י שם סד"ה על הראשונה מן "בגואל" ואילך
 כל הדיבורים עד סד"ה ממעי הוזה (ועי' הע' 27); שם, עמ' כ"ט, ד"ה ועל הו' למיוחס לרש"י

¹³ הריני מצוין כאן את דיבורי המכתב האלמוני לפי החלוקה של המהדור, אף שלא תמיד חלוקה זו, לדעתי, נכונה היא, ועיין לענין זה מה שכתבתי במאמרי זה להלן, בפרק על המהדורה.

שם רד"ה ועל השביעית¹² ושם ט"ז רע"ב ד"ה שביעית לארוכה; שם, ד"ה מי ורד"ה ושלמה למיחוס לרש"י שם ט"ז סע"א סד"ה ועל השביעית¹² מן "מי שענה" ואילך ורד"ה ושלמה; שם, ד"ה מעשה למיחוס לרש"י שם ע"ב ד"ה וגומר; שם, רד"ה תקעו לרש"י שבריי"ף שם דף ו' ע"ב ד"ה תקעו וד"ה על כל ברכה; שם, עמ' ל"ח, ד"ה ופרקו וד"ה שפל ברך וד"ה נעימה למיחוס לרש"י שם ט"ז סע"א ד"ה ופרקו וד"ה ושפל ברך וד"ה נעימה; שם, ד"ה ורגיל למיחוס לרש"י שם ד"ה ורגיל (ועי' הע' 167); שם, עמ' ל"ט, רד"ה היה למיחוס לרש"י שם רע"ב ד"ה ביתו (ועי' הע' 168); שם, ד"ה ופרקו לרש"י שבריי"ף שם דף ו' ע"א ד"ה ופרקו; שם, ד"ה חזן למיחוס לרש"י שם ד"ה זה המעמיד; שם, ד"ה כל הכתוב וד"ה לפניו וד"ה לאחריו ורד"ה ר' יוסי למיחוס לרש"י שם ט"ז ע"ב ד"ה כל הכתוב וד"ה ולאחריו; שם, ד"ה שלא למיחוס לרש"י שם ד"ה שלא להפקיע ולהגות הב"ח שם אות ג' ולרש"י שבריי"ף שם דף ו' ע"א ד"ה שלא להפקיע והשוה ריב"ב שם; שם, עמ' מ', ד"ה בראש לרש"י שבריי"ף שם ד"ה בראשי חדשים; שם, ד"ה ואם וד"ה אין למיחוס לרש"י שם ד"ה ואם התחילו¹³; שם, עמ' מ"א, ד"ה שאין לרש"י שבריי"ף שם ד"ה שאין משלימין; שם, רד"ה וכמה וד"ה זו למיחוס לרש"י שם י"ח ע"ב ד"ה וכמה וד"ה זו דברי ר"מ; שם, עמ' מ"ב, ד"ה ה"ק לרש"י שבריי"ף שם ע"ב ד"ה הכי קאמר ולמיחוס לרש"י שם י"ט סע"א ד"ה הכי קאמר ולהגות הב"ח שם אות ח'; שם, עמ' מ"ג, ד"ה דאמא נחא למיחוס לרש"י שם ע"ב ד"ה דאמא נחא; שם, ד"ה בטפריכא (צ"ל בהפרכיא) לרש"י שבריי"ף שם סהע"מ ד"ה בהפרכיא; שם, ד"ה אסכרא לרש"י שבריי"ף שם דף ח' ע"א ד"ה אסכרא ולמיחוס לרש"י שם ד"ה ואסכרא; שם, ד"ה בזמן למיחוס לרש"י שם ד"ה בזמן; שם, ד"ה על גובאי לרש"י שבריי"ף שם ד"ה על הגובאי; שם, ד"ה מתני' למיחוס לרש"י שם י"ח סע"ב ד"ה שלא ירדו; שם, עמ' מ"ד, ד"ה ה"ג למיחוס לרש"י שם י"ט רע"א ד"ה ה"ג; שם, ד"ה גמ' תנא, מן "שאע"פ" ואילך למיחוס לרש"י שם כ' רע"ב סד"ה לא צריכה מ"שאע"פ" ואילך; שם, ד"ה ביום למיחוס לרש"י שם כ"א רע"ב ד"ה ביום אחד; שם, רד"ה ועל אלו למיחוס לרש"י שם י"ט רע"א ד"ה מתריעין בכ"מ ולהגות הב"ח שם אות ו' (ועי' הע' 18); שם, עמ' מ"ה, ד"ה שדפון — ד"ה חרב למיחוס לרש"י שם ד"ה שדפון — ד"ה חרב (ועי' הע' 21); שם, ד"ה כנף וד"ה בזמן לרש"י שבריי"ף שם דף ח' סע"א ד"ה כנף אחד וד"ה משולחת; שם, עמ' מ"ו, ד"ה אין צריך וד"ה אלא אפילו לרש"י שבריי"ף שם ע"ב ד"ה אין צריך וד"ה חרב ולמיחוס לרש"י שם כ"ב סע"א ד"ה אין צריך וד"ה אלא ולהגות הב"ח שם אות י'; שם, ד"ה מתני' וד"ה באשקלון וסד"ה כמלא¹⁴ למיחוס לרש"י שם י"ט ע"א ד"ה לעריהם וד"ה באשקלון וד"ה מתריעין; שם, ד"ה המטורפת למיחוס לרש"י שם ד"ה המטורפת (ועי' הע' 27); שם, ד"ה לעזרה וד"ה אבל לא לצעקה למיחוס לרש"י שם י"ד סע"א ד"ה לעזרה ורד"ה ולא לצעקה; שם, ד"ה מפני וד"ה לסגף למיחוס לרש"י שם כ"ב ע"ב ד"ה מפני רוח וד"ה לסגף; שם, עמ' מ"ה, ד"ה עוגה למיחוס לרש"י שם כ"ג ע"א ד"ה עוגה; שם, עמ' מ"ט, רד"ה גמ' למיחוס לרש"י שם כ"ו ע"ב ד"ה גמ' כל זמן; שם, עמ' נ"ב, ד"ה גמ' למיחוס לרש"י שם כ"ט ע"ב ד"ה לא שנו ורש"י שבריי"ף שם דף ט' ע"ב רד"ה לא שנו; שם, עמ' נ"ה, ד"ה ולמטה למיחוס לרש"י שם ל' ע"א ד"ה משש שעות; שם, רד"ה המפסיק לרש"י שבריי"ף שם דף י' ע"א ד"ה המפסיק ולמיחוס לרש"י שם ד"ה המפסיק.

ולא עוד אלא במקום שהרי"ף בהלכותיו הביא כאן, במסכת תענית, סוגיא ממסכת ברכות הביא גם המחבר האלמוני כאן את דברי רש"י שבמסכת ברכות: השוה תלמיד הרמב"ן, סע"מ י"ד, ד"ה מהו שיטעום לרש"י ברכות י"ד ע"א ד"ה מהו שיטעום; שם, רע"מ ט"ו, ד"ה מטעמת לרש"י שם ד"ה מטעמת; שם, ד"ה רביעתא לרש"י שם ד"ה רביעתא.

כל הדיבורים הללו הועתקו על ידי המחבר בסתם. אמנם ישנם מקומות אחרים שבהם מובאת תורתו של רש"י ושם אף נזכר שמו של רש"י (עי' בהקדמה לספר, עמ' ix) אולם קטעים:

אלה לא הועתקו על ידי המחבר מפירושו של רש"י עצמו, אלא ממקור ביניים שמחברו הוא שמוכיר את רש"י. בכמה מקומות אפשר לקבוע את מקור הביניים (ע"י, למשל, עמ' י"ט, רד"ה אמר שמואל "ראיתי בפירוש רש"י" והוא מדברי הרמב"ן בחידושו לתענית ט"ו ע"א, רד"ה עכשיו, דפוס ירושלם תרפ"ח, דף י"ח, טור ג), ויש להניח שגם הקטעים שמקורם אינו ברור, לפי שעה, אינם משלה, וכפי שיבואר להלן.

מדבריו של ריב"ב¹⁴:

השוה תלמיד הרמב"ן לתענית, עמ' א', ד"ה מאימתי לשיטת ריב"ב לרי"ף, ד"ו דף א' ע"א ד"ה מוכירין; שם, ד"ה מיום טוב הראשון לריב"ב שם ד"ה מיר"ט הראשון; שם, סד"ה אמר, מן "א"כ אתה אומר" ואילך לריב"ב שם ד"ה א"כ אתה אומר; שם, עמ' ב', ד"ה אמר משיב לריב"ב שם סד"ה בימות החמה; שם, סד"ה אמר מוריד, מן "ואע"פ" ואילך לריב"ב שם ראש הדיבור; שם, ד"ה בימות תגשמים לריב"ב שם סד"ה לא אמר; שם, רע"מ ג', הפירוש לתיבה "מיקל" לריב"ב שם ד"ה בימות החמה מן "ויש לפרש" ואילך; שם, עמ' ג', ד"ה מתני' לריב"ב שם ע"ב ד"ה מתני'; שם, עמ' ד', סד"ה גמרא, מן "וכל ה"מ" ואילך לריב"ב שם דף ב' ע"א ד"ה גמ'; שם התחלת הדיבור "ובגמרא" לריב"ב שם ד"ה מתחיל במוספין; שם, ד"ה רבא לריב"ב שם סוף הדיבור מן "כיון שהתחיל" ואילך¹⁵; שם, עמ' ז', רד"ה מתני', יחד עם התחלת הדיבור לריב"ב שם ד"ה מתני' הגיע; שם, ד"ה גמרא לריב"ב שם ע"ב ד"ה גמ'; שם, עמ' ח', ד"ה התלמידים וד"ה רבי יוסי לריב"ב שם ד"ה התלמידים וד"ה ר' יוסי; שם, עמ' י', ד"ה זו, מן "אבל" ואילך לריב"ב שם סד"ה זו; שם, עמ' י"ב, ד"ה בתפלת לריב"ב שם ע"ב ד"ה בתפלת; שם, עמ' י"ח, ד"ה כשאמרו; שם, סד"ה כל שהוא, מן "ומפרשי" להא דרפרם" ואילך לריב"ב שם סד"ה כל שהוא מן "לפי" י"ל דרפרם" ואילך; שם, עמ' כ"ב, משורה 6, מן "תמיה" ואילך לריב"ב שם דף ה' ע"א ד"ה אין מן "תמיה" ואילך; שם, עמ' כ"ג, רד"ה אבורנקי לריב"ב שם ע"ב ד"ה אבורנקי; שם, עמ' כ"ד, סד"ה אין, הפסוק "אור זרוע" וגו' המסיים את הפרק הראשון לריב"ב שם בסוף הפרק; שם, עמ' כ"ז, ד"ה מתני' לריב"ב שם דף ו' ע"א ד"ה מתני' רגיל; שם, סד"ה ויש, מן "ומתוך" ואילך לריב"ב שם ד"ה וביתו; שם, עמ' כ"ט, ד"ה ולא ענו לריב"ב שם ד"ה ה"ג; שם, עמ' ל"ח, ד"ה גמרא וד"ה ויש לריב"ב שם ד"ה גמ' וד"ה ויש; שם, סע"מ ל"ט — רע"מ מ', ד"ה שלא, במיוחד מן "אבל" ואילך לריב"ב שם דף ז' ע"א ד"ה מתני' שלא להפקיע; שם, עמ' מ"ב, כל השייך למשנה, ד"ה סדר — ד"ה לבורות, וכן שם, ד"ה גמ' רביעה לריב"ב שם ע"ב כל השייך למשנה ד"ה סדר — ד"ה לבורות וכן שם ד"ה גמ' רביעה; שם, ד"ה דוקא וד"ה אבל לריב"ב שם ד"ה דוקא¹⁶; שם, עמ' מ"ג, ד"ה דאחא הכי — ד"ה וכולן לריב"ב שם ד"ה בגמ' אמר' — ד"ה וכולן; שם, ד"ה כל שהוא וד"ה אף לריב"ב שם דף ח' ע"א ד"ה כל שהוא וד"ה אף על החגב; שם, עמ' מ"ד, רד"ה גמ' תנא לריב"ב שם ד"ה גמ' תאנא; שם, עמ' מ"ה, ד"ה נראתה וד"ה טרפה לריב"ב שם סה"מ — רע"ב ד"ה גמ' נראתה; שם, עמ' מ"ו, ד"ה עלתה לריב"ב שם ע"ב ד"ה עלתה; שם, סד"ה אלא¹⁷, מן "כי אל בית" ואילך לריב"ב שם ד"ה כי אל בית; שם, רד"ה¹⁸ כמלא לריב"ב שם ד"ה מתני' כמלא;

14 רק בשלושה מקומות השוה המהדיר את לשון המחבר האלמוני עם לשון הריב"ב וגם במקומות אלה לא עמד על כך שדברי המחבר לקוחים משיטת ריב"ב דווקא, ועיין מה שכתבתי במאמרי זה להלן, בפרק על הערות.

15 הריני מצוין כאן את הדיבורים שבשיטת ריב"ב לפי החלוקה שתילקום מדפיסי ווילנא, אף שלא תמיד

חלוקה זו נכונה היא, ואכמ"ל.

16 ע"י למעלה, הע' 13.

שם, עמ' מ"ז, רד"ה שמא וד"ה מתני' וד"ה שלא לריב"ב שם ד"ה שמא וד"ה מתני' ועל כל וד"ה שלא ימוקו; שם, סד"ה אם נמחית, מן "וכשם" ואילך לריב"ב שם ד"ה אם נמחית; שם, ד"ה גמ' וד"ה עד וד"ה בגולה לריב"ב שם ד"ה גמ' שנאמר וד"ה עד שיכלו והתחלת הדבור אין מתפללין עליה¹⁷; שם, ד"ה בחריבה¹⁸ וד"ה טפח¹⁹ בבינוניות לריב"ב שם ד"ה בחריבה²⁰; שם, עמ' מ"ט, ד"ה בג' פרקים לריב"ב שם דף ט' ע"א ד"ה בתעניות; שם, ד"ה גמ' מן "כגון" עד "מוסף" לריב"ב שם ד"ה גמ' ויש; שם, עמ' נ', ד"ה האידנא לריב"ב שם סד"ה נעילה²¹, מן "כיון" ואילך; שם, רד"ה ה"ג וכן התחלת הדיבור לריב"ב שם סד"ה ה"ג מן "ולכא" ואילך וכן התחלת הדיבור; שם, עמ' נ"ב, ד"ה אלא וסד"ה אבל²², מן "ולחניח" ואילך לריב"ב שם ע"ב ד"ה גמ' לא שנו והתחלת הדיבור ולהניח²³; שם, קטעים מד"ה גיחוץ לריב"ב שם ד"ה ולהניח²⁴ וד"ה קודם.

ברשימה זו של פירושים המתאימים לריב"ב כללתי לא רק את הפירושים שנמצאים בשיטת ריב"ב בלבד, אלא גם פירושים שאמנם נמצאים גם במיוחס לרש"י ובליקוטי פירוש רש"י שעל הלכות הרי"ף, אולם נישוחם קרוב יותר לניסוחו של ריב"ב²⁵.

אמנם ייתכן שחלק מן הפירושים הללו הנמצאים גם במיוחס לרש"י וברש"י שבריי"ף ואף הנמצאים בשיטת ריב"ב בלבד העתקו על ידי המחבר האלמוני לא מתוך שיטת ריב"ב אלא מפירושו האמיתי של רש"י, שהריב"ב אף הוא, כדרכו, השתמש בו²⁶; אולם אין ספק שהמחבר האלמוני השתמש בשיטת ריב"ב, שכן נמצאים בספר פירושים המתאימים לדברי ריב"ב ושלא יכלו להיות בפירוש לגמרא כזה של רש"י, משום שהם מוסבים על הלכות הרי"ף בלבד כגון בסע"מ ד', התחלת הדיבור "ובגמרא" הנמצאת בריב"ב לרי"ף תענית, ד"ו, דף ב' ע"א ד"ה מתחיל במוסף, מלבד מה שמצוי בספר האלמוני קטע המתאים לדברי הריב"ב והכתוב בסגנון האופייני לריב"ב דווקא, בעמ' כ"ב, שו' 6, כתוב: "תמיה אני הכותב על הרב" וכו', כל הקטע הזה מן "תמיה" ועד סוף אותו הדיבור נמצא בשיטת ריב"ב להלכות הרי"ף תענית, דפוס ווילנא, דף ה' ע"א; והוא כתוב בסגנון האופייני לריב"ב כפי שיבואר להלן. וייתכן שאילו שיטת ריב"ב היתה כולה בידינו אפשר היה לתוסף על רשימה זו דיבורים שונים, כך, למשל, הדיבור שברע"מ ס', המתחיל "מתני'" מתאים לדרך הריב"ב, אלא ששיטת הריב"ב לסוף המסכת לקויה בחסר²⁷, כמו כן ייתכן שכמה דיבורים שהובאו למעלה ברשימת ההבאות "מדבריו של רש"י" העתקו על ידי המחבר האלמוני מן הריב"ב²⁸, וכן ייתכן שגם הדיבור שבועמ' י"ז"א המתחיל "אמר" מהתחלתו עד רע"מ י"א, שו' 2, "כל זה לשון הר"ז ז"ל" שצינתי להלן בסוף הסעיף "מדבריו של רי"ה" הועתק על ידי המחבר האלמוני משיטת ריב"ב (השוה את שיטת ריב"ב לרי"ף תענית, ד"ו, דף ג' ע"א ד"ה אמר). אולם בין ששאב את כל ההבאות הללו משיטת הריב"ב ובין ששאב ממקורות אחרים, העובדה שדרכו היא דרך הליקוט, מוכרת ללא ספק.

מדבריו של רי"ה²⁹:

השוה תלמיד הרמב"ן, סע"מ ג' — רע"מ ד', ד"ה העובר, מן "ובדוכתא" ואילך ורע"מ

17 כך, למשל, דברי האלמוני שבועמ' י"ז, סד"ה זו, בהשוואה לדברי ריב"ב, רי"ף, ד"ה, דף ב' ע"ב, סד"ה זו, והשוה מיוחס לרש"י לתענית י"א, ע"א, ד"ה זו וד"ה אתיו.

18 על דרכו של ריב"ב בשיטתו ידובר במאמר מיוחד שיתפרסם אי"ה בקרוב.

19 ברי"ף תענית, ד"ו, דף ט' סע"ב, נפסקת שיטת ריב"ב, ולענין לקוי השיה"ה שברפוס — אי"ה במאמר הנ"ל, הע' 18.

20 כך, למשל, דברי האלמוני שבועמ' כ"ה, ד"ה דגלו, שהובאו בהשוואה למיוחס לרש"י לתענית ס"ז

ע"א ד"ה דגלו, נמצאים גם בריב"ב שבריי"ף ד"ה, דף ה' סע"ב, ד"ה מבי כנישתא, ועיל הע' 11.

21 רק באחד משני המקומות השהו המהויר את דברי המחבר האלמוני עם דברי רי"ה בעל המאור

ד', ד"ה ומדרש אגדה לספר המאור להלכות הרי"ף, תענית, פ"א, סי' תת"ד, ד"ו דף א', ע"ב, ד"ה רבי יהודה; שם, עמ' ה', ד"ה מאי לספר המאור להלכות הרי"ף, ברכות, פ"ט, סי' רי"ד, ד"ו, דף מ"ג, ע"ב, שני דיבורים אלה הועתקו על ידי המחבר בסתם. אמנם בשני מקומות אחרים מובאת תורתו של ה"ר ז"ל (רע"מ י"א שו' 2; עמ' ט"ו, שו' 10), אולם נראים הדברים שבמקומות ההם כל הקטע הועתק על ידי המחבר ממקור ביניים בדומה למה שנהג כלפי דברי רש"י ודברי הרמב"ם, כפי שמבואר למעלה בסוף הסעיף "מדבריו של רש"י" ולהלן בסוף הסעיף "מדבריו של הרמב"ם". ועי' גם להלן בסוף הסעיף "מדבריו של רמב"ן". ולענין ההבאה הראשונה הנ"ל, שברע"מ י"א — עי' גם מה שהעירותי למעלה בסוף הסעיף "מדבריו של ריב"ב".

מדבריו של רמב"ן²²:

השוה תלמיד הרמב"ן, עמ' ה"ו, ד"ה מאי, מן "והאי פירושא" ואילך לספר מלחמת ה' על הלכות הרי"ף, ברכות, פ"ט, סי' רי"ד, ד"ו, דף מ"ג, ע"ב; שם, עמ' י"א, משורה ג', "יחיד שקבל" ואילך לספר מלחמת ה' על ה' הרי"ף, תענית, פ"א, סי' תת"י, ד"ו, דף ג', ע"א, והשוה תלמיד הרמב"ן, עמ' י"ט, ד"ה אמר, מתחילתו, עד עמ' כ"ב, הע' 173 לרמב"ן בחידושו לתענית, ט"ו, ע"א, ד"ה עכשיו וד"ה והנה וד"ה וראיתי, דפוס ירושלם תרפ"ח, דף י"ח, טור ג"ד. והשוה תלמיד הרמב"ן, עמ' נ"א, ד"ה מתני' לרמב"ן בתורת האדם, ענין אבלות ישנה, דפוס ווארשא תרל"ו, עמ' 126, רד"ה מתניתין; שם, עמ' נ"ב, סד"ה ורב ששת, מן "דתניא" ואילך וד"ה וגיחוץ לרמב"ן, שם; שם, ד"ה גיחוץ, משורה ד' מלמטה, מן "וכבוס" ואילך ועמ' נ"ג, ד"ה ותספורת לרמב"ן, שם; עמ' 127 בסוף הדיבור הנ"ל; שם, עמ' נ"ג, ד"ה ירושלמי לרמב"ן, שם, קודם "וכבוס" הנ"ל; שם, ד"ה ט' באב לרמב"ן, שם, קודם הירושלמי הנ"ל; שם, ד"ה גרסינן לרמב"ן, שם, עמ' 133, ד"ה תנו; שם, עמ' נ"ד, ד"ה ולא תודו לרמב"ן, שם, עמ' 134, בד"ה מתניתין; שם, עמ' נ"ה, ד"ה ומצאתי לרמב"ן, שם, רע"מ 135, רד"ה מצאתי; שם, ד"ה המפסיק לרמב"ן, שם, עמ' 128, סד"ה מתניתין ורד"ה כתיב (ועי' לענין זה מש"כ להלן, בפרק על המהדורה); שם, עמ' נ"ו, ד"ה תנא לרמב"ן, שם, סע"מ 128 — רע"מ 129; שם, ד"ה ערב ט' באב לרמב"ן, שם, סע"מ 133 — רע"מ 134; שם, עמ' נ"ז, ד"ה תוספתא לרמב"ן, שם, עמ' 134, ד"ה מתניתין, שם, סע"מ נ"ז — עמ' נ"ט, ד"ה כתו' (כצ"ל שם במקום "כתו'") — עי' מש"כ במאמרי זה להלן, בפרק על המהדורה ועל התערות) בה"ג לרמב"ן, שם, סע"מ 136 — עמ' 137, ד"ה כתוב.

כל הדיבורים הללו הועתקו על ידי המחבר בסתם. אמנם הוא מביא גם בשלושה מקומות אחרים את דברי הרמב"ן ושם אף בהזכרת התואר "רבינו" (רע"מ ד'; עמ' ל'; עמ' נ"ה, ד"ה המפסיק). אולם ייתכן מאד שבמקומות אלה דווקא לא העתיק מספריו של הרמב"ן עצמו אלא ממקור ביניים כפי שיבואר להלן, ובדומה למה שנהג כלפי דברי רש"י ודברי הרמב"ם.

מדבריו של הרמב"ם²³:

השוה תלמיד הרמב"ן, עמ' ה', סד"ה חתן, מן "שירכו המים" ואילך לרמב"ם ביד החזקה,

(עמ' ה', הע' 33), וגם במקום זה לא עמד על כך שדברי המחבר לקוחים תיבה אחרי תיבה מתוך ספר המאור, ועי' מש"כ להלן, בפרק על ההערות.

²² רק פה ושם השוה המהדיר את דברי המחבר האלמוני עם דברי הרמב"ן וגם במקומות אלה לא תמיד עמד על כך שדברי המחבר לקוחים, ולרוב תיבה אחרי תיבה, מספריו של הרמב"ן, ועי' מש"כ להלן, בפרק על ההערות.

²³ אמנם המהדיר השוה בשני המקומות את דברי המחבר עם דברי הרמב"ם, אולם רק במקום אחד

הלכות ברכות, פ"י, ה"ו; שם, עמ' מ"ט, ד"ה ובמעמדות לרמב"ם ביה"ה, הלכות כלי המקדש, פרק ו', ה"ב, ה"ג וה"ו. שני דיבורים אלה הועתקו על ידי המחבר בסתם. אמנם ישנם מקומות אחרים שבהם הוא מביא מתורתו של הרמב"ם ושם אף נזכר שמו (ע"י בהקדמה לספר, עמ' יא), אולם קטעים אלה לא הועתקו על ידי המחבר מחיבורו של הרמב"ם עצמו, אלא ממקור ביניים. לעתים אפשר לקבוע את מקור הביניים (ע"י, למשל, רע"מ כ"ב, שו" 4, "ומצאתי להרב רבינו משה" והוא מדברי הרמב"ן בחידושו לתענית ט"ו ע"א סד"ה וראיתי, דפוס ירושלם תרפ"ח, דף י"ח, טור ד'), ויש להניח שגם הקטעים שמקורם אינו ברור, לפי שעה, אינם משלו, וכפי שיבואר להלן.

ואף מדבריו של הרי"ף למסכת אחרת²⁴:

השוה תלמיד הרמב"ן, רע"מ ה', סד"ה מאימתי, מן "ומסיק התם" ואילך לרי"ף בהלכותיו. מסכת ברכות, פרק ט', סי' רי"ד (ד"ו, דף מ"ג, סע"ב).

רק ביחס למספר מועט ביותר של פירושים שבספר קשה לי לקבוע, לפי שעה, את מקורם: האם הם דברי המחבר האלמוני או אף הם הועתקו ממקורות אחרים. אולם מאחר שרובו הגדול של הספר הנו לקוט מובהק, יש להניח שגם דיבורים אלה אינם פירושו של המחבר עצמו, אלא הועתקו על ידו מספרים שלפניו. אמנם בכמה מן הקטעים שמקורם אינו ברור מדבר המחבר בגוף ראשון כמו בקטע שבוע"מ א', רד"ה אמר: "מיהו קשה לי", בקטע שברע"מ ט', שו" 1: "ונ"ל", ועוד כיו"ב, לשון המראה, לכאורה, שאלה הם דברי עצמו של המחבר האלמוני. וכך ראה פרופ' מארכס את הביטוי "ואני הכותב מצאתי בספרים ישנים הבאים מספרד" הנמצא בספר האלמוני למסכת ביצה (ע' REJ, כרך LXI, עמ' 132). מארכס אינו מציין שהביטוי נמצא בספר למסכת ביצה, אלא שהוא נמצא בעמ' 8 של הכ"י, אולם מאחר שהכ"י מתחיל במסכת ביצה כפי שיוצא ברור מהבאה שציין מארכס שם, הע' 5, ובפירושו למס' ביצה נמשך עד עמ' 32 של הכ"י כפי שציין מארכס שם, עמ' 130, אין ספק שגם ביטוי זה נמצא שם כגילויי הבעת האישית של המחבר האלמוני. אולם לשון זו של גוף ראשון מצויה בספר גם בקטעים שלגבם אין כל ספק שהם העתקה, וצורת הגוף הראשון אינה מלשון המחבר אלא מלשון קודמיו כגון הלשון "ושמעתיו בפירושא לומר" וכו' (עמ' ה', רד"ה מאי מברך) שהקטע שבו הוא מובא על הביטוי האישי עצמו הוא העתקה מלשון הרז"ה בספר המאור לה' הרי"ף, ברכות, פ"ט, סי' רי"ד (ד"ו, דף מ"ג, ע"ב) כלשונו וככתבו; וכיו"ב הלשונות "ראיתי בפירוש רש"י (עמ' י"ט, רד"ה אמר שמואל) "ומצאתי בירושלמי" (עמ' כ') "וראיתי בירושלמי" (עמ' כ"א) "כמו שפירשתי... ומצאתי להרב רבינו משה ע"א" (רע"מ כ"ב) שהקטע שבו הם מובאים על כל הביטויים האישיים האלה עצמם הוא העתקה מלשון הרמב"ן בחידושו למסכת תענית, דפוס ירושלים תרפ"ח, דף י"ח, טור ג' ד"ה עכשיו — טור ד' סד"ה וראיתי; וכיו"ב אף הלשון "תמיה אני הכותב" (עמ' כ"ב) שהקטע שבו הוא מובא על הביטוי האישי עצמו הוא העתקה מלשון הריב"ב בשיטתו לה' הרי"ף, תענית, ד"ו, דף ה', ע"א. מכאן שאין להסיק מלשון גוף

עמד על כך שדברי המחבר לקוחים מחיבורו של הרמב"ם (עמ' ה', סה"ע 30), ועי' מש"כ להלן הע' 29, וכן להלן, בפרק על המהורה ועל ההערות. לעומת זו העיר המהויר במקום אחר על דברי המחבר שהם לקוחים מחיבורו של הרמב"ם (עמ' ל"ט, הע' 168); אולם שם דחה אין המקור ברור כל צרכו, ולפיכך לא ציננתי ברשימת ההבאות מדבריו של הרמב"ם.

²⁴ על שימוש זה של המחבר בדברי הרי"ף שבמקום אחר לא עמד המהויר כלל וכשם שלא עמד על יחסו של הספר אל הלכות הרי"ף, כנ"ל, בפרק על הספר. ועיין גם מש"כ להלן בפרק על המהורה ועל ההערות.

ראשון המופיעה בקטע שמקורו בלתי ברור, שאותו קטע הוא מדברי המחבר האלמוני עצמו. יתר על כן, הביטוי „הכותב“ אפייני הוא לגבי המחברים מראשוני פרובנס שכל חיבורם אינו אלא ליקוט. מחברים אלה בבואם להביע, שלא כרגיל, את דעת עצמם, היו מבליטים עובדה זו על ידי הציון „ואני הכותב אומר“ וכיו"ב. כך ר' אברהם בר' יצחק אב בית דין בספר האשכול (עי' ר"ש אלבק, ספר האשכול, ח"א, מבוא, עמ' פ"ח, ד"ה הכותב) וכן בעל לקוטי ספר הדין לר' יהודה הברצלוני (עי' מדעי היהדות, ספר ב', ירושלים תרפ"ו, עמ' 86 ואילך) שאף הוא, לדעתו של פרופ' אסף, אינו אלא ראב"י אב"ד (עיי"ש, עמ' 17-18); וכך ר' יהודה בר' ברכי הלוי בשיטתו על הלכות הרי"ף (עי' שיטת ריב"ב על הלכות הרי"ף, דפוס ווילנא, ברכות, דף י"ב, ע"ב; י"ז, ע"ב; כ"ד, ע"ב; כ"ז, ע"א; ל"ב, ע"א; ל"ז, ע"א; מ', ע"א; ד"ה הגהה תרי תלמידי וד"ה כתב הרב דודי; ביצה, דף ד', ע"ב; ט"ז, ע"א; תענית, דף ד', סע"ב; ה', ע"א; מגילה, דף ג', ע"ב; ה', ע"א; ט', ע"ב; מועד קטן, דף ז', ע"א; י"ב, ע"א; ד"ה רבן גמליאל; ראש השנה, דף י', ע"ב; סוכה, דף א', ע"ב; ז', ע"ב; ח', ע"ב; י"א, ע"א; יומא, דף ח', טור ג', לדף ב', ע"א; ד"ה כתב הרב דודי; שם, טור ד', לדף ה', ע"א; ד"ה על החמורות); ועוד (עי' להלן, בפרק על „המחבר“, מה שכתבתי לעניין ר' יצחק בן אברהם מנרבונה), ואם אצל המחבר האלמוני שלפנינו אף ביטוי זה „תמיה אני הכותב“ אינו ביטוי לתבעת דעתו הוא, אלא מעתק על ידו מן הריב"ב, כנ"ל, הרי קרוב לוודאי, שאף אותם הדיבורים שמקורם אינו ברור וביטוי כזה מופיע בהם אף הם שאובים מספרי הראשונים שלפניו.

ואמנם הפירושים הללו שהוא מביא בלשון זו של גוף ראשון לא נתחדשו על ידי המחבר: תכנם, אם לא ניסוחם, מובא כבר לעתים על ידי בני דורם של תלמידי הרמב"ן ולעתים אף על ידי קודמיו. כך, למשל, הקושיא הנ"ל המובאת בלשון „מיהו קשה לי“ ותירוצה „ואיכא למימר“ שבקטע שבועמ' א', ד"ה אמר, נמצאים בחיבורו של ר' מנחם בר' שלמה המאירי „בית הבחירה“ למסכת תענית (הוצ' א' סופר, רע"מ 3); וכן מה שמובא ברע"מ ט' בלשון „ו"ל“ נמצא בחיבורו הנ"ל של ר' מנחם המאירי בשם „גדולי המפרשים“, כיגויו של הראב"ד, כידוע (שם, סע"מ 21, ד"ה יחיד).

על דרך זו של חיבורו — דרך הליקוט — מעידה גם העובדה שאף דברי התוספתא ודברי הגמרא ממסכת אחרת המובאים על ידו לשם השלמה או פירוש אינם מובאים על ידו מן המקור, כלומר מן התוספתא ומן הגמרא, אלא מתוך ספרי הראשונים שלפניו שבהם הובאו מקורות אלה. כך ההלכה שב„תוספתא“ שנמצאת בספר שלפנינו בעמ' נ"ז הובאה על ידו עם המאמר שבירושלמי שלאחריה והמפרשה (עי' לענין זה מש"כ להלן, בפרק על המהדורה) מתוך ספר תורת האדם להרמב"ן, דפוס וורשא תרל"ו, עמ' 134, ד"ה מתניתין; וכך „לישנא דתוספתא“ שבועמ' נ"ו, ד"ה תנא הובאה על ידו עם הכרעת ההלכה והביאור שלפניה ושלאחריה מספרו הנ"ל של הרמב"ן, שם, רע"מ 128, ד"ה כתב; וכן אף ההלכה שבועמ' ג"ג, ד"ה ט' באב שאמנם לא נזכר עליה בספר שלפנינו שם התוספתא אבל היא נמצאת בתוספתא (וכפי שהרגיש המהדיר בהע' 30) הובאה על ידו עם פירושה מספרו הנ"ל של הרמב"ן, שם, רע"מ 127, והוא הדין לגבי תמאמר של הגמרא ממסכת יומא שבסע"מ נ"ו, ד"ה ערב ט' באב שהובא על ידו עם „הפירוש“ שלאחריו מספרו הנ"ל של הרמב"ן, שם, סע"מ 133 — רע"מ 134.

נראים הדברים שאף דברי הירושלמי שהובאו על ידי המחבר לשם השלמה או פירוש, לא הובאו על ידו מן המקור גופו, כלומר מן הירושלמי, אלא מתוך ספרי הראשונים שלפניו. במקום שהוא מביא את הירושלמי בצירוף הפירוש לו, והקטע כולו על הירושלמי ועל פירושו נמצא בספרו של אחד הראשונים, אפשר לקבוע בוודאות שהמחבר הביא את הירושלמי מתוך שהעתיק את הקטע מספרו של אותו ראשון. כך ניתן לקבוע שדברי הירושלמי שהובאו על ידו בעמ' כ' ובעמ' כ"א הועתקו עם כל מה שלפניהם ושלאחריהם מדברי הרמב"ן בחידושו למסכת

תענית. דפוס ירושלים תרפ"ה. דף י"ח. טור ג', ד"ה עכשיו ושם, טור ד', רד"ה וראיתי. ואף במקום שמביא את דברי הירושלמי בלבד בלא תוספת פירוש אפשר לעתים לזהות את המקור שממנו נשאבו. וזהו זה ניתן להגלות על ידי זיהוי מקורה של המסגרת (הדברים שבאו לפנייהם ולאחריהם) שבה שובצו דברי הירושלמי בספר האלמוני. כך דברי הירושלמי שבעמ' נ"א, סד"ה מתני', הועתקו עם שלפניהם מספרו הנ"ל של הרמב"ן, תורת האדם, שם, עמ' 126, רד"ה מתניתין; וכך דברי הירושלמי שבעמ' נ"ג הועתקו עם שלפניהם מספרו הנ"ל של הרמב"ן, שם, עמ' 127, ד"ה הנ"ל; וכך דברי הירושלמי שברע"מ נ"ז, ד"ה ערב ט' באב, הועתקו עם כל מה שלפניהם ושלאחריהם מספרו הנ"ל של הרמב"ן, שם, רע"מ 134; וכך דברי הירושלמי שבאותו עמוד, ד"ה תוספתא הועתקו עם התוספתא שלפניה מספרו הנ"ל של הרמב"ן, שם, ד"ה מתניתין, כפי שנ"ל לעניין התוספתא (ועיי"ש). אולם גם במקום שלא יכולתי לזהות את הקטע הכולל את דברי הירושלמי עם פירוש או את המסגרת שבה הובא או שהמחבר הביא מאמר בודד של הירושלמי בלי פירוש, יש ידים מוכיחות להניח שלא הביא את הירושלמי מן המקור, אלא ממקור ביניים, מאחר שאין למצוא בספר אף מאמר אחד מן הירושלמי שאינו מצוי בספרות הראשונים שלפניו. כך לירושלמי שברע"מ ב' — השוה אהבת ציון וירושלים לתענית עמ' 56; לירושלמי שבעמ' ג', ותו וכו' — אהצוי שם, עמ' 59; לירושלמי שבסע"מ ג' רע"מ ד' — אהצוי שם, עמ' 54; לירושלמי שבעמ' י"ד (פעמיים) — אהצוי שם, עמ' 64; לירושלמי שבעמ' מ"ח — אהצוי שם, עמ' 89. יתר על כן, לעתים הצורה שבה הוא מביא את דברי הירושלמי מוכיחה, שהדברים מועתקים ממקורות ביניים. כך, למשל, יש שמאמר אחד מן הירושלמי הובא על ידי המחבר פעמיים באותה סוגיא ובאותו עמוד ובשינוי נוסח: פעם בנוסח "ירושלמי במה דברים אמורים שלא התנה אבל כי התנה אצ"פ שגמר וסלק אצ"פ שישן אוכל עד עמוד השחר" ופעם בנוסח "ירושלמי ישן ועמד אסור לאכול לא שנו אלא שלא התנה אבל התנה מותר" (עמ' י"ד). דבר המסתבר רק על ידי ההנחה, שהמחבר העתיק את דברי הירושלמי לא מן התלמוד גופו, אלא מתוך ספרי הראשונים שלפניו.

ונראים הדברים שאף את דברי הגמרא ממסכת תענית עצמה, שהמחבר מביא לשם פירוש או לשם השלמה לדברי הרי"ף בהלכותיו למסכת זו, לא בירר מתוך הגמרא עצמה, אלא העתיקם מספרים אחרים. המחבר מציג את דברי הגמרא המובאים על ידו בצורות שונות, יש שהוא משתמש בלשון "בגמ' מפרש" (רע"מ כ"ט, ד"ה ועל הו') ויש שהוא משתמש בלשון "ובגמ' פריך... ומשני" (שם, ד"ה שלמה) ויש שהוא משתמש בלשון "בגמרא מסקינן... ושיילינן... ומהדרינן" (עמ' מ"ד, ד"ה גמ'). לשונות אלה הן מטבעות קבועות של בתי מדרש מתחומים שונים מבחינת המקום והזמן כפי שיבואר במקום אחר, ואילו בחר המחבר את דברי הגמרא מתוך הגמרא עצמה, יש להניח שהיה נוקט בסגנון אחד.

ולא עוד אלא שלעתים, אם משוים את הצורה שבה הוא מציג את דברי הגמרא עם הצורה שבה הוצעו אותם דברי הגמרא על ידי ראשונים שקדמוהו, אפשר אפילו לקבוע בודאות מהו המקור שממנו שאב את דברי הגמרא. השוה, למשל, את ההבאה שברע"מ כ"ט, רד"ה ועל הו', שנ"ל, עם המיוחס לרש"י תענית, ט"ז, ע"א, רד"ה ועל השביעית י"ג, וכך, למשל, את ההבאה שבעמ' מ"ד, רד"ה גמ', שנ"ל, עם שיטת ריב"ב להלכות הרי"ף, ד"ו, תענית, דף ח' ע"א, ד"ה גמ' תאנא²⁶.

בעבודת הליקוט נוקט המחבר בדרכים שונות: א. עתים הוא מעתיק את הדיבור בשלמותו

25 ע"י למעלה, הע' 12.

26 יש להעיר שריב"ב אף הוא שאב, לדעתי, דברי גמרא אלה מראשונים שלפניו, כפי שיבואר איפה במאמר הנ"ל, הע' 18, ואכמ"ל.

תיבה אחר תיבה: השוה למשל את לשונו בעמ' א' ד"ה מיום טוב הראשון עם לשון ריב"ב בשיטתו להלכות הרי"ף. ראש מסכת תענית, ד"ה דף א' ע"א ד"ה מיו"ט הראשון. ב. עתים הוא מקצר²⁷ את הדיבור על ידי שמדלג על תיבות וקטעי משפט: השוה למשל את לשונו בעמ' ב' ד"ה גמרא וד"ה לפי עם לשון המיוחס לרש"י לתענית ג' סע"א ד"ה בטל וברוחות וד"ה לפי שאינו. ג. עתים הוא משמיט חלק גדול של הדיבור ואינו מביא אלא קטע ממנו: השוה למשל את לשונו בעמ' ה' ד"ה מאי עם לשון רז"ה בספר המאור על הלכות הרי"ף למסכת ברכות, פרק ט' סי' רי"ד (ד"ה דף מ"ג ע"ב). ד. עתים הוא מחלק דיבור של מחבר אחד לחלקים אחדים ומשנה את סדרם. מקדים את המאוחר ומאחר את המוקדם בהתאם לסדר שבתלכות הרי"ף: השוה את דבריו בעמ' נ"ב-ג' ד"ה ורב ששת — ד"ה ט' באב עם דברי הרמב"ן בספר תורת האדם, ענין אבלות ישנה, ד"ה מתניתין משנכנס אבי דפוס ווארשא תרל"ה דף ס"ג, סע"ב — דף ס"ד, ע"א. המחבר צירף את דברי הרמב"ן בענין כיבוס הנמצאים בתורת האדם בסוף הדיבור הנ"ל, וכבוס זה האמור וכו' אל דברי הרמב"ן בענין כיבוס שבראשו של אותו דיבור, והלכתא כרב ששת²⁸ דתניא וכו', ואילו את דברי הרמב"ן בענין ט' באב שחל להיות בשבת הנמצאים בתורת האדם באמצעו של אותו דיבור הביא בסוף לאחר סיום הדיון בענייני כיבוס בהתאם לסדר שבהלכות הרי"ף (השוה ה' הרי"ף לתענית, פ"ד, סי' תתל"ז, ד"ה דף ט', ע"ב). ה. עתים פירושו לענין אחד מצורף מדבריהם של ראשונים שונים: כך, למשל, דבריו בעמ' ה' ד"ה מאימתי מצורפים מדברי המיוחס לרש"י לתענית ו' סע"ב רד"ה מאימתי ומדברי הרי"ף בהלכותיו, מסכת ברכות, פרק ט' סי' רי"ד (ד"ה דף מ"ג, סע"ב); וכן, למשל, דבריו שם, ד"ה חתן מצורפים מדברי המיוחס לרש"י במקום הנ"ל, רד"ה חתן ומדברי הרמב"ם ביד החזקה, הלכות ברכות, פ"ה ה"ז²⁹; וכן, למשל, דבריו שם, ד"ה מאי מצורפים מדברי החזקה בספר המאור על הלכות הרי"ף לברכות, במקום הנ"ל, ומדברי הרמב"ן בספר מלחמת ה' לשם.

אולם בעוד שהמחבר בדרך לקיטתו לא העתיק תימך את דברי המקור שבו השתמש בשלמותם תיבה אחרי תיבה אלא נהג לקצר, לדלג, להשמיט, לחלק, לצרף ולשנות את הסדר, הוא לא עיבר את החומר המלוקט, לא שינה את נוסח הדברים ולא הוסיף עליהם בהתאם למטרת חיבורו, הוא, כדרך שנהגו מחברי ספרים אחרים על הלכות הרי"ף מבית מדרשו של הרמב"ן, שאף הוא, לדעת אפשטיין והבאים אחריו, נמנה עמיהם, ששיוו לספריהם צביון משלהם³⁰, והספר

27 מאחר שבספר מצויים דילוגים מרובים על תיבות וקטעי משפט שמקורם בטעות בשעת ההעתיקה (ע"י מש"כ להלן, בפרק על המהדורה, סעיף א', תיקון שיבושים), לפיכך לא תמיד אפשר לקבוע אם הדילוג נעשה במקור לשם הקיצור.

28 ועיין לענין זה מש"כ להלן בפרק על המהדורה.

29 ועיין לענין זה מש"כ להלן, בפרק על ההערות, ולמעלה, הע' 23.

30 השוה את הספר שלפנינו עם יתר מפרשי הרי"ף הידועים למסכת תענית כגון פירושו של ר' אהרן הלוי תלמידו של הרמב"ן (פקדת הלוי, מאינן תרל"ד) וכן פירושיהם של תלמידיו תלמידיו של הרמב"ן להלכות הללו, פירוש הר"ן שנדפס בגליוני הלכות הרי"ף והפירוש שנדפס כתיבדושי הריטב"א למסכת תענית (אף ספר זה אינו מוסב על הגמרא אלא על הלכות הרי"ף למסכת זו, ועוד ידובר עליו אי"ה במאמר מיוחד על "ספרים המיוסדים על הלכות הרי"ף"). ועיין גם מה שהעירוני להלן, הע' 33:31. יש להעיר שאין לראות את הספרים הנ"ל וכן את יתר הספרים שנדפסו עם הלכות הרי"ף, כגון תלמידיו רבנו יונה, נמוקי יוסף ועוד, כפירושים ממש, רובם שייכים לסוג של ספרי תשלום להלכות הרי"ף וכוללים פירושים, תוספות והשגות גם יחד מעין "ספר התשלום להלכות הרי"ף" של רבנו אפרים תלמיד הרי"ף ששלחו דיברתי בקרית ספר, שנה כ"ו, עמ' 322:338. כפירוש מובהק להלכות הרי"ף אפשר לראות רק את פירוש הרא"ה וכן את שיטת ריב"ב שנדפסה בהלכות הרי"ף דפוס ווילנא, וחבל שפירושים אלה לא הגיעו לידינו בשלמותם, כי אם למסכתות בודדות בלבד, וגם אלה במהדורה בלתי מתוקנת כל צרכה. ליקושי רש"י שבהלכות הרי"ף גם אותם אין לראות כפירוש מובהק להלכות הללו מכמה טעמים כפי שיתבאר אי"ה במ"א. פירוש חדש להלכות הרי"ף בצירוף בירור הנוסחאות והמהדורות נמצא בהנחה.

אינו אלא צירוף של דברי ליקוט בלבד. בהעדר עיבוד משלו יש לראות את המקור לכמה תופעות תמוהות.

א. מנהגו של המחבר להביא דברי גמרא שאינם נמצאים בהלכות הרי"ף בתוספת ההערה "ובגמרא אמרין" וכיו"ב (עי' למעלה בפרק על "הספר" סעיף ד'). והנה ברע"מ נ"ה, ד"ה תנא מביא המחבר את דברי הברייתא השנויה בגמרא מסכת תענית, דף ל', ע"א "תנא וכל שהוא מחמת ט' באב" וכו' שאינה נמצאת בהלכות הרי"ף ומפרשה בלא לציין "ובגמרא תנינן" ובניגוד למנהגו. אולם המחבר הביא את הברייתא הזאת שבגמרא לא מתוך הגמרא עצמו. כל הקטעים מעמ' נ"ה, ד"ה המפסיק עד עמ' נ"ז סד"ה תוספתא מועתקים, כמו הרבה קטעים אחרים לפנייהם ולאחריהם, מספרו של הרמב"ן, תורת האדם (עי' למעלה בסעיף "מדבריו של רמב"ן). כשדברי הברייתא הזאת עם פירושה כלולים בהם (הדיבור שבעמ' נ"ה המתחיל "תנא" מועתק כולו מתורת האדם, דפוס הנ"ל, סע"מ 128 — רע"מ 129). ומאחר שדרכו של המחבר היתה להעתיק מן הספרים שלפניו ללא שינוי ותוספת, העתיק גם את דברי הברייתא הזאת בלא לציין בראש הדיבור "בגמרא תנינן"³¹.

ב. כך, למשל, בספר זה נזכר הרי"ף בכינויים שונים: הרב אלפסי (עמ' ג', ד"ה העובר), הרי"ף (עמ' ה', ד"ה מאי; ועוד), הרב (עמ' כ"ב), רבינו הגדול (עמ' נ"ה, ד"ה תנא ועמ' נ"ח), וכן הגאון (עמ' ט"ו, ד"ה לזה). המכוון לרי"ף כפי שיבואר להלן בסוף מאמרי זה, בפרק ע"ד "המפתח"). והנה מי שרגיל לכנות את הרי"ף בתואר "רבינו הגדול" והוא הרמב"ן (עי' מה שכתבתי בעניין זה בתרביץ, שנה כ"א, עמ' 178, הע' 119) אינו רגיל לכנותו בתואר "הגאון" (ובהגאון או ברבינו הגאון שבדברי הרמב"ן המכוון לרב האיי גאון), ואלו מי שרגיל לכנות את הרי"ף בתואר "הגאון ר' יצחק" כגון ר' יהודה הברצלוני ור' אברהם בר' יצחק אב"ד מנרבונא בעל האשכול, כידוע לכל המצוי בספריהם, אינו רגיל לכנותו בתואר "רבינו הגדול". אולם מקור השינויים הללו הוא בזה שהקטעים שבהם מופיעים כינויים אלה שייכים למחברים שונים שכל אחד מהם נהג לכנות את הרי"ף בכינוי אחר ואלו המחבר העתיקם ללא נסיון מצדו לנסח אותם בצורה אחידה.³²

ג. וכך, למשל, הוא נוקט בסגנונות שונים בדרך הצעת דברי הגמרא משום שהעתיק ממקורות שונים כפי שזכר למעלה.

ד. וכך, למשל, מביא המחבר אותו מאמר מן הירושלמי בשתי נוסחאות משום שהעתיק משני מקורות ללא שינוי כפי שזכר למעלה וכיו"ב הרבה.

ולא עוד אלא שהמחבר לא רק שלא עיבד את הדברים שהעתיק, אלא לעיתים גם לא דייק בהעתקתם. והרי שתי דוגמאות:

א. בעמ' נ"ג מביא המחבר את התוספתא "ט' באב שחל להיות בשבת" וכו' ומפרש אותה (עיי"ש, הע' 30), אחר כך הוא דן בהלכה שנאמרה בגמרא במסכת פסחים "דרש רבא עוברות ומניקות" וכו' (לענין זה עי' להלן, בפרק על המהדורות), ורק אח"כ הוא חוזר ומפרש את הביטוי "כשעתו" שבתוספתא הנ"ל. התוספתא ופירושה וכן הגמרא בפסחים והדיון בה העתיקו על ידי

31 הרי"ף, שאף הוא הביא את הברייתא הזאת ואת פירושה מתוך ספרו של הרמב"ן, מקדים לה פתיחה "גרסי' בגמ' ת"ר" (ר"ן להלכות הרי"ף, תענית, פ"ה, סי' תתל"ח, ד"ו, דף י', ע"א).

32 הרי"ף, למשל, שאף הוא העתיק את הקטעים הנ"ל מן הרמב"ן שבהם נזכר הרי"ף בכינוי "רבינו הגדול", שינה וכתב "הרב אלפסי" במקום "רבינו הגדול" (עי' ר"ן לרי"ף תענית, במקום הנ"ל, ד"ה ולענין הלכה); והרא"ש שהעתיק אף הוא את הקטעים הנ"ל מספרו של הרמב"ן ולא שינה את הכינוי "רבינו הגדול" ציין שאלה הם דברי הרמב"ן, וזו היא מדברי הרמב"ן ד"ל" (עי' סקני הרא"ש למסכת תענית, ט"ז, ס"ז, ל"ח, ולדרך חיבורו של הרא"ש עי', לפ"ש, משי"ב בקרית ספר, שנה כ"ח, סע"מ 223 — רע"מ 224); ואילו מחברנו לא ציין את מקור דבריו וגם לא שינה את הכינוי "רבינו הגדול".

המחבר מספרו של הרמב"ן „תורת האדם“ (דפוס ווארשא תרל"ו, עמ' 128 — התוספתא ופירושה שם, עמ' 133, ד"ה תנו רבנן — הגמרא בפסחים והדיון בה), ואילו הפירוש לביטוי בשעתו הועתק על ידו מפירושו של רש"י (השוה רש"י למסכת בבא מציעא, דף פ"ג, סע"א, ד"ה בשעתו). ומשום שהעתיק תחילה שני הדיבורים מספרו של הרמב"ן ואח"כ את הדיבור מפירושו של רש"י לא דייק לצרף את דברי רש"י לדיבור הראשון של הרמב"ן ששם מקומם הביאם רק לאחר שהעתיק את דברי הרמב"ן גם לענין ההלכה שמקורה במסכת פסחים.

ב. כפי שנאמר למעלה רגיל המחבר להביא את דברי הגמרא שאינם נמצאים בהלכות הרי"ף בתוספת ציון המקור בספרות התלמודית ורק במקום, שמקור הביניים שממנו שאב אותם דברי הגמרא אינו מציין את מקורם של דבריו, חסר הציון גם אצלו. והנה, בסע"מ נ"ו, ד"ה ערב ט' באב, מביא המחבר את דברי ההלכה שנאמרה בגמרא במסכת יומא, דף ע"ח, ע"א „ערב ט' באב מביאין לו מטפחת“ וכו' שאינם נמצאים בהלכות הרי"ף ומפרשם בלא לציון „ובימא אמרינן“ וכיו"ב, אף שהלכה זו ממסכת יומא הובאה על ידו עם פירושה מתוך ספרו של הרמב"ן „תורת האדם“ (דפוס ווארשא תרל"ו, סע"מ 133 — רע"מ 134) ושם צוין המקור „בפרק יום הכפורים“. אולם ב„תורת האדם“ מובאת ההלכה באותה הצורה שבה נאמרה בגמרא — תחילה הפתיחה הסיפורית „זעירא בר חמא אושפזיכניה דריב"ל“ וכו' ואח"כ ההלכה עצמה — והואיל והמחבר שנתכוין להביא את ההלכה בלבד, דילג על הפתיחה הסיפורית, לא דייק ודילג גם על ציון המקור שבראשה³³. ועוד כיו"ב, אולם ייתכן שהמהדורה של הספר שלפנינו אינה אלא טיטסה בלבד ומכאן חוסר העיבוד וחוסר הדיוק.

היקף ספרו וטפסיו

בסמינר התיאולוגי שבניו-יורק נמצא כ"י מספרו של המחבר לשלש המסכתות תענית, מגילה וביצה, כאמור. אולם ישנו כתב-יד אחר מספרו שלאותו מחבר הכולל נוסף על ספרו למסכתות הנ"ל גם את ספרו להלכות אחרות של „התלמוד קטן“ של הרי"ף. ברשימת כתבי-היד שבספריית ששון נרשם כתב-יד מספר 971 בשם „חידושי הרמב"ן“. לפי דבריו של ר' דוד ששון ע"ה כולל כה"י חידושים של הרמב"ן למסכתות תענית, פסחים, יום טוב ומגילה וכן הלכות טומאה, הלכות ספר תורה, הלכות מזוזה, הלכות תפילין והלכות ציצית וקטע של פי' הלכות חלה להרמב"ן וצומת הגידין (אחל דוד, כרך ב', עמ' 682, סוף טור ב'). ר' דוד ששון נותן תיאור מלא של הכ"י על ידי הבאת קטעים מן ההתחלות והסיומים של דברי המחבר למסכתות השונות ושל הלכותיו השונות ורשימת שמות החכמים המוזכרים על ידו, לרוב בצירוף קטעי תורתם (שם, סהע"מ הנ"ל — סע"מ 688 ב'), וכדרכו בספר חשוב ומועיל זה (לצערנו רגילים המלומדים לציין רק את „שמות“ „מעניינים“ שבכתבי-היד המתוארים על ידם בלא צירוף דברי תורתם מה שמכביד על החוקר המעיין, וראוי לכל מי שבא לתאר כתב-יד ללמוד מדרכו של ששון). ר"ד ששון קבע שאלה הם חידושי הרמב"ן על סמך השוואת דברי המחבר עם דברי הרמב"ן שבספר הלכות ושב"ן. הוא מצא שדברי המחבר „וראית להראב"ד...“ או „וראית בירושלמי...“ הם דברי הרמב"ן בספר הלכות (שם, סע"מ 684 ב'), וכן שדיעה המובאת בכ"י זה בלשון „וכן דעתי נוטה“ מובאת על ידי הר"ן כ„דעת הרמב"ן ז"ל“ (שם, רע"מ 685 א'), וכן שאף הדברים המובאים בכ"י זה בלשון „וכתב רבינו ש"צ“ מתאימים פעמים הרבה לדברי הרמב"ן בספר הלכות (שם, טור א"ב).

אולם העיון בקטעי הכ"י המובאים על ידי ששון מראה שאין אלו חידושים של הרמב"ן

33 ואכן הר"ן העתיק את הדיבור מספרו של הרמב"ן בשלימותו ועם ציון המקור שבראשו (ע"י ר"ן לרי"ף תענית, במקום הנ"ל, ד"ה וגרסי').

למסכתות התלמוד ולא הלכותיו. אלא ספר תשלום של חכם אלמוני. לכל המוקדם של אחד מתלמידי הרמב"ן. להלכות הרי"ף. אין אלו חידושי הרמב"ן לתלמוד ולא הלכותיו. אותה העובדה דווקא שציינה על ידי ששון, כנ"ל, שדיעותיו של הרמב"ן מובאות "פעמים הרבה" בכ"י זה בהקדמת הלשון. "וכתב רבינו ש"צ" היא המראה, שהמחבר אינו יכול להיות הרמב"ן, ושהוא היה. כנראה, אחד מתלמידיו. ואם כך, הרי שאין ראיה ממש שמצא שדברי המחבר ואף הנאמרים בלשון של גוף ראשון מתאימים לדברי הרמב"ן, אלא על כרחינו אפוא להניח שלעתים העתיק המחבר האלמוני את דברי הרמב"ן ללא הזכרת שמו וכדרכם של הלקטנים, או שבאותם המקומות נשמטה ההקדמה. "וכתב רבינו ש"צ". אף זה, צורת ההבאה של דברי הרי"ף (שם, עמ' 687, סעיף 12) ושל דברי הרי"ף (שם, עמ' 688, סעיף 19 וסעיף 21), שאינה הולמת את דרכו של הרמב"ן בחידושי בהבאת תורתם של שני ראשונים אלה, מראה שאין אלו חידושי של הרמב"ן והלכותיו.

יתר על כן, אין אלו הלכות וחידושים למסכתות התלמוד כלל, אלא ספר תשלום להלכות הרי"ף: ההשוואה של קטעי ההלכות השונות שבכ"י זה הניתנות על ידי ששון (שם, עמ' 683, סוף טור ב' — עמ' 684, סוף טור א') אל המקומות המקבילים בהלכות קטנות של הרי"ף מראה, שזהו ספר על הלכות הרי"ף. ואין להניח שאולי אלו הן הלכות שמחברן כתבן על דרך הלכותיו של הרי"ף ואף הביא בהן קטעים מהלכותיו של הרי"ף ולפיכך נראה כאילו הן חיבור על הלכות הרי"ף⁸³, שכן העיון בקטעי הספר שניתנו על ידי ששון ברשימתו מראה, שזהו ספר, וספר תשלום דווקא, להלכות הרי"ף. ששון, כדרכו, מוסר מן ההלכות השונות את ההתחלה ואת הסיום. והנה יש שאפשר לעמוד על טיבו של הספר כספר תשלום להלכות הרי"ף מצורת ההתחלה והסיום כאחד, יש שאפשר לעמוד על כך מצורת ההתחלה בלבד, ויש שאמנם אין ראיה לדבר, אולם המעיין ימצא זכר לדבר. יש שאפשר ללמוד על כך מצורת ההתחלה והסיום כאחד: הלכות תפילין שבכ"י זה מתחילות: "אמר רב יהודה לא נצרכה אלא לקוצו של יין [וד רגל ימיני של יוד]" (שם, עמ' 684 א'). דברי רב יהודה אלה הם תירוץ לקושי הגמרא במנחות כ"ט סע"א שעל המשנה שם כ"ח ע"א, ולא ייתכן שמחברו של ספר עצמאי יתחיל את דבריו בתירוץ לקושיא שלא הזכירה כלל, אולם אם נניח שזהו ספר על הלכות הרי"ף שבהן מובאת סוגיית הגמרא בשלמותה (ע"י ראש הלכות תפילין של הרי"ף) מסתבר מדוע לא הביא המחבר את הדברים בשלמותם אלא הביא רק את דברי רב יהודה. "אמר... לקוצו של יוד" שאותם הוא בא לפרש. "רגל ימיני של יוד". ואף צורת הסיום של הלכות תפילין מלמדנו על כך. הלכות אלו מסיימות כך: "מהו שיניח תפילין תחת מראשותיו בלילה כשהוא ישן. יום טבילה הוה יום שטבילה..." (ע"י אהל דוד, שם). ואילו ה' זה חיבור עצמאי הרי תמוה הדבר מה תשובה הגיונית בקטע "יום טבילה הוה" שהוא ממעשה שמסופר בברכות כ"ד רע"א לשאלה "מהו שיניח תפילין תחת מראשותיו" שנשאלה שם כ"ד סע"ב. אולם אם נניח שזהו ספר על הלכות הרי"ף מסתבר מדוע לא הביא המחבר את הדברים בשלמותם אלא הביא רק אותם דברי הגמרא שבהלכות הרי"ף (ע"י סוף הלכות תפילין של הרי"ף) שאותם הוא בא לפרש.

יש שאפשר ללמוד על כך מצורת ההתחלה בלבד: כך מצורת ההתחלה של הלכות טומאה

833 כן, למשל, פסקי הרא"ש הם, כפי שהעירוני בקרית ספר, שנה כ"ח סע"מ 223 — רע"מ 224, ספר הלכות עצמאי על דרך הרי"ף, אולם הואיל והרא"ש נהג על פי רוב להביא את דברי הגמרא לא מתוך הגמרא עצמה אלא כפי שנוסחה על ידי הרי"ף, לפיכך יש שחושבים כאילו פסקי הרא"ש הם חיבור על הלכות הרי"ף, ואכמיל, ועי' גם מה שכתבתי על ספרים. על דרך הרי"ף בפרק ד' של מאמרי הנ"ל, בק"ס, שם, עמ' 232'229, ועל דרכי השימוש בתורתו של הרי"ף עי' מה שהעירוני בראשו של אותו מאמר, שם, עמ' 210, הע' 1.

שבכ"י זה: [נ]אמר ... אל משה אמור אל הנהגים וכו' ת"ל הנהגים יצאו חללים ומנין לרבות בעלי מומין ת"ל בני אהרן הכי איכא [?] בספרא" (אהל דוד, שם, סע"מ 683 ב'), קשה להניח שמחבר עצמאי יתחיל הלכות טומאה בקטעי ברייתא מן הספרא מתוך הנחה שברייטא זו ידועה לקורא ובמיוחד בזמן שאין הוא מוסיף לה פירוש כלל, מלבד מה שציון המקור רגיל, בדרך כלל, לבוא במקרה זה בראש הברייטא "איתא בספרא ויאמר" ולא בסופה, אולם אם נגיה שקטע זה הוא תחילתו של חיבור על הלכות טומאה שבתלמוד קטן של הרי"ף יסתבר למה השמיט המחבר חלק מן הברייטא. הרי"ף בראש הלכות טומאה הביא את הברייטא מתחילתה עד "יצאו חללים", ולפיכך המחבר בה שלימו את הלכות הרי"ף על ידי שהוסיף את סוף הברייטא מ"ומנין" ואילך ובצינינו את מקורה יכול הי' להשמיט חלק המובא על ידי הרי"ף ולסמן את ההשמיטה על ידי "וכו'". וכיו"ב מצורת ההתחלה של הלכות מזוהה שבכ"י זה: "שתי פרשיות וכו' פשיטא דאות אחת מעכבתם דכתיב וכתבתם כתיבה תמה קצו של יוד רגל ימיני של יוד" (אהל דוד, שם, עמ' 684 א'). דברים אלה, שכשלעצמם הם בלתי מובנים, תיבות בודדות מתוך סוגיית תגמרא שבמנחות כ"ט סע"א ופירושה, מסתברים יפה אם נגיה שזוהי חיבור על הלכות מזוהה של הרי"ף והמחבר האלמוני מציין את התחלתן "שתי פרשיות" בתוספת סימן הקיצור "וכו'" ומביא רק אותם הקטעים מדברי חז"ל שבהלכות הרי"ף "פשיטא" ו"קצו של יוד" שאותם הוא באלפרש. ויש שאמנם אין ראיה לדבר, אבל המעיין ימצא זכר לדבר: צורת ההתחלה של הלכות ציצית היא: "הכל חייבים בציצית כהנים לוויים וישראלים ובגמר' פריך כהנים לוויים וישראלים פשיטא..." (אהל דוד, שם). הלשון "ובגמר' פריך" לאחר הבאת דברי הברייטא בצורה סתמית "הכל חייבים" וכו' מורה כאילו הברייטא ופירכה תגמרא מובאות משני מקורות שונים, והרי הברייטא על הפירכה מובאות בגמרא מנחות מ"ג ע"א כסוגיא אחת. אולם אם הספר מוסב על הלכות הרי"ף מסתבר יפה הלשון "ובגמר' פריך". הרי"ף בראש הלכות ציצית מביא את הברייטא בלבד והמחבר שבא לפרש את הברייטא שבהלכות הרי"ף על ידי הבאת השקלא וטריא שעליה בגמרא מציין את מקור דבריו בלשון "ובגמר' פריך".

ברור אפוא, שההלכות הנ"ל הרשומות כהלכות טומאה, ה' מזוהה, ה' תפילין וה' ציצית אינן אלא חיבור על הלכות הללו בתלמוד קטן של הרי"ף. ומכיון שכך, הרי ניתן לומר שגם הלכות ספר תורה שבכ"י זה, אף שאין להוכיח את הדבר על יסוד הקטע המובא על ידי ששון, אינן אלא חיבור על הלכות ספר תורה של הרי"ף.

ומכיון שההלכות השונות שבכ"י זה הן חיבור על הלכות קטנות של הרי"ף ניתן להניח שגם החדושים לארבע המסכתות שבכ"י זה אינם חדושים לגמרא אלא חיבור על הלכות הרי"ף לאותן המסכתות. ואמנם בנוגע לשלוש המסכתות מגילה תענית וביצה ניתן הדבר להוכחה. השוואת הקטעים מן הספר למסכת מגילה וכן השיר שבראשו שניתנו על ידי ששון (אהל דוד, שם, עמ' 683 ב') למקומות המקבילים בספר על מסכת מגילה שנדפס לפני כשבעים שנה בשם "חדושי מגילה מכ"י לרבינו נסים וצ"ל" על פי כ"י הנמצא עכשיו בספריית הסמינר התיאולוגי בניו-יורק ושהוא ספר על הלכות הרי"ף למגילה כפי שהוכיח בזמנו פרופ' י"ג אפשטיין ז"ל, כנ"ל, מראה, שכ"י ששון אינו אלא כ"י אחר של אותו הספר. אף השוואת הקטעים מן הספר למסכת תענית וכן השיר שבראשו שניתנו על ידי ששון (שם, ראש טור א') למקומות המקבילים בספר שלפנינו על מסכת תענית שנדפס על ידי הרב הופמאן ושהוא, כפי שנאמר למעלה, ספר על הלכות הרי"ף לתענית, מראה, שכ"י ששון אינו אלא כ"י אחר של אותו הספר. ספרו של המחבר להלכות הרי"ף לביצה הנמצא באותו כ"י שבסמינר התיאולוגי הנ"ל לא נדפס עדיין, אולם על ידי השוואת קטע ממנו המובא על ידי פרופ' מארכס במאמרו הנ"ל (REJ, כרך X, עמ' 132, הע' 5) עם קטע המובא על ידי ר"ד ששון כאן (אהל דוד, שם, עמ' 686, טור ב', סע"ף 6) אפשר לקבוע שאף לענין ביצה כ"י ששון אינו אלא כ"י אחר של אותו הספר. ואם כך, הרי

ניתן לומר שגם החידושים לפסחים שבכ"י ששון אינם אלא ספרו של אותו המחבר על מסכת פסחים של הרי"ף, וכל החידושים למסכתות וההלכות שבכ"י זה אינם אלא ספר תשלום של אותו המחבר להלכות הרי"ף.

לפי רשימת ששון נמצא בכ"י זה גם קטע מפירוש להלכות חלה של הרמב"ן (אהל דוד, שם, סע"מ 682 ב'). ומאחר שהרמב"ן, כידוע, חיבר ספר הלכות לנושאים אחדים — בכורות, חלה ונדרים — שהרי"ף לא דן בהם, ניתן לשער שהמחבר את ספר התשלום על הלכות הרי"ף הוא שחיבר אולי גם את הספר על הלכות חלה של הרמב"ן שקטע ממנו נמצא בכ"י זה.

ומאחר שמצאנו שמחבר זה חיבר ספר למסכתות שונות ואף להלכות קטנות של התלמוד קטן של הרי"ף וכן, אולי, גם ספר להלכות חלה של הרמב"ן, ניתן לשער, שהיקף ספרו היה גדול הרבה יותר. ייתכן שחיבר את ספרו על כל סדר מועד ואולי אף על כל הלכות הרי"ף והרמב"ן. ומאחר שמצאנו שספרו של המחבר למסכתות תענית מגילה וביצה שבכ"י זה זהותיים עם ספר התשלום לשלש מסכתות אלו שבכ"י הסמיגר התיאולוגי שממנו נדפסו החלקים לתענית ולמגילה, הרי שיש לפנינו בכ"י ששון כ"י שני של אותו הספר, ומחברו האלמוני של ספר התשלום לתענית הוא מחברם של שאר הספרים שבכ"י ששון מספר 971.

יש להעיר שלדעתו של פרופ' מארכס נמצא במוזיאון הבריטי עוד כ"י מספרו של המחבר האלמוני למסכת מגילה של הלכות הרי"ף (עי' קאטאלוג המוזיאון הבריטי, חלק ד', לונדון 1935, עמ' 188א, בתוספות ותיקונים לעמ' 172ב).

ה מ ח ב ר

מה שנוגע למחבר קשה לומר דבר ברור. אפשריין במאמרו על ספרו של המחבר למגילה, ובעקבותיו מארכס במאמרו על כה"ה הכולל את ספריו של המחבר למגילה ביצה ותענית, והופמאן בהקדמתו לספרו של המחבר לתענית קבעו, שהמחבר הוא תלמיד הרמב"ן ולא עוד אלא שכתב את ספרו בחיי רבו. הם הסתמכו על העובדה שהוא מזכיר את הרמב"ן בתואר "רבינו" ובברכת החיים "שצ"ו". אולם, כפי שנתבאר למעלה, הספר שלפנינו הוא ספר ליקוט והדברים שבו רובם ככולם מועתקים מספרים אחרים, ולפיכך ייתכן שאף הקטעים שבהם נזכר הרמב"ן בברכת החיים אינם משל המחבר, אלא מועתקים על ידו מספר אחר, שמחברו הוא זהה אחד מתלמידי הרמב"ן, ולא עוד אלא שלכאורה יש למצוא סמוכין להנחה זו, שהרי המחבר מביא את דברי הרמב"ן פעמיים בשם "רבינו שצ"ו" (עמ' ל' ועמ' נ"ה), פעם בשם "רבינו" (עמ' ז') ואילו לרוב הוא מעתיק את דבריו בלא לציין מקורם (עיין למעלה). אף זו, ייתכן שציון התאריך של סיום כתיבת הספר "בכאן בשלמנקא שנת ה' ור' וב' וכ' לחדוש העולם בר"ח טבת בר' ממנו" ³³ (עמ' ס') הוא לא ציונו של המעתיק, אלא של המחבר עצמו, ואם כך הרי הוא חי דורות הרבה אחר הרמב"ן. וצ"ע.

אולם אם תתאמת השערת אפשריין, מארכס והופמאן, שהמחבר הוא אחד מתלמידי הרמב"ן, הרי ניתן לשער שהיה זה אחד מבני התחום התורני של פרובנס ³⁴, ואולי אחד מבני פרובנס דווקא, אחד מאלה שלמדו לפני הרמב"ן: א. המחבר משתמש מלבד בדברי הגאונים ורבוני חננאל (עי' במפתח של הספר, עמ' ix-viii) בדבריהם של רבותינו הראשונים מתחומי תורה שונים: מתחום התורה של צרפת — רש"י, מתחום התורה של ספרד — ר' יצחק בן גיאת ורמב"ם

³³ ב' ממנו — כך נדפס בהוצאת הופמאן, מארכס קרא — בסימן שאלה — "בן מענו" (REJ).

³⁴ כך Lxi, עמ' 130. מר עקיבא שליונגר ז"ל מירושלים העיריני שצריך לקרוא "בר' מחנו" (= מתנוכה), שכן ר"ח טבת חל ביום ו' של תנוכה.

³⁴ להגדרת המושג "תחום התורה של פרובנס" הכולל את פרובנס ואת קאטאלוניה — עיי', לפ"ש, מה שכתבתי בקריית ספר, שנה כ"ד, רע"ם 9: שם, שנה כ"ו, עמ' 335, הע' 60 וביניהן המקומות שצינתי שם.

וכן מתחום הביניים המיוחד שבין שני תחומי תורה אלה: מתחום התורה של פרובנס — ראב"ד, רז"ה (נולד בקאטאלוניה אבל למד בפרובנס), בעל העיטור ר"י בר אבא מארי ור"י בר' ברכי' הלוי הפרובנסים ורמב"ן הקאטאלוני ואף חכם מאפריקה הצפונית שתורתו היתה נפוצה בפרובנס, רבנו אפרים תלמידו של הרי"ף (לענין שמות החכמים שאת דבריהם הוא מביא ע"י במפתח כנ"ל וכן מה שכתבתי להלן בסוף המאמר הזה וכן מש"כ למעלה, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר; לענין הליכתו של רז"ה מגירונה בדרכי התורה של פרובנס ע"י מש"כ במקומות שציינתי בק"ס, שנה כ"ז, עמ' 238, הע' 7; ולענין השפעת רבנו אפרים — שם, עמ' 237, הע' 1). תופעה זו אפיינית לחכמי תחום התורה של פרובנס³⁵. ב. מלבד "מנהג הישיבות" שנוכר בתוך דברי רב שרירא גאון המובאים בספר (עמ' ל"ג וסע"מ ל"ד) על פי הרמב"ן (עיי"ש, עמ' ל', והע' 49) מצויין בספר רק מנהגם של "אנשי קטלונא ואנשי פרובינציא" (עמ' ר' ד"ה עד) וכן מה ש"בנרבוניה הנהיגו" (רע"מ ז'). ג. אף זו, המחבר פותח את שני ספריו שלפנינו, הן את ספרו למגילה והן את ספרו לתענית, בחרושים, ונוהג זה אפייני לחכמי תחום התורה של פרובנס³⁶. שלוש עובדות אלו מראות שהמחבר האלמוני שייך לתחום התורה של פרובנס. כלומר, שהוא מפרובנס או מקאטאלוניה.

אולם מאחר שהמחבר יודע להבחין בין מנהגם של "אנשי פרובינציא" לבין מה ש"בנרבוניה הנהיגו" (ע"י סע"מ ו' — רע"מ ז') וכמו שידע להבחין ביניהם החכם הפרובנסי ר' אברהם בר' נתן הירחי (ע"י ספר המנהיג, ה' ברכות, סי' נ"ה, הוצאת בערלין תרס"ו, דף ט"ז, סע"ב—י"ז, רע"א: "... וכן ראיתי מנהג נרבוניה וסביבותיה... וזהו מנהג צרפת וספרד ורוב פרובינציא..."),³⁷ בעוד שחכם כרבנו אשר בר' יחיאל שעבר במסעו מאשכנז לספרד דרך פרובנס אינו מבחין ביניהם ובהזכירו את מנהגם של בני נרבוניה הוא מציין אותו כמנהג פרובנס סתם (פסקי הרא"ש, מסכת תענית, פרק א', סוף סי' ד': "ובפרובינציא ראיתי...").³⁸ הרי ניתן לשער, שהמחבר היה אחד מבני פרובנס דווקא; אלא שיש לשער השערה זו מתוך הסתייגות מסוימת, הואיל ודרכו של המחבר היא ללקט מדבריהם של חכמים שונים וייתכן שכל הקטע שבו מובאת הבחנה זו מועתק על ידי המחבר מספר של חכם פרובנסי ואין ללמוד ממנו על מקומו הוא ולא כלום. אף זו, הנהגה לפתוח ספר בחרושים המצוי בקאטאלוניה ובפרובנס הוא אפייני במיוחד לחכמי פרובנס דווקא.³⁹

ואם המחבר הוא אחד מבני פרובנס שלמד לפני הרמב"ן, הרי עולה על הדעת והשערה, שהמחבר הוא אולי ר' יצחק בר' אברהם הנרבוני, אחד מתלמידי הרמב"ן. ר' יצחק בר' אברהם הנרבוני, חיבר, כידוע, ספר על הלכות הרי"ף. הכ"י של ספרו על מסכת חולין של הלכות הרי"ף נמצא בספריית הסמינר התיאולוגי על שם פרופ' ש' ז' שכטר בניו-יורק. פרופ' מארכס במאמרו על ר' יצחק בר' אברהם מנרבוניה (REJ, כרך נ"ח, עמ' 301-303) גותן תיאור קצר מכ"י זה. והנה העיון בתיאור זה בהשוואה לספרים האלמוניים למסכת מגילה ולמסכת תענית של הלכות הרי"ף מגלה שקיימים ביניהם כמה קוים משותפים:

א. אף ר' יצחק בר' אברהם הנרבוני משתמש, מלבד בדברי הגאונים ורבנו חננאל,

35. השוה, למשל, את ספרי הרמב"ן ותלמידיו בית מדרשו, וכן את ספריהם של חכמי פרובנס, ועוד ידובר אי"ה באריכות על כך במחקר מיוחד על "זרמים ובתי מדרש בספרות הרבנית".

36. ע"י, למשל, בראש ספר התרומות לחכם הקאטאלוני ר' שמואל הסרדי וכן בראש הלכות חמץ ומצה ובראש הלכות שופר בספר המנוחה לחכם הפרובנסי רבנו מנחם (וע"י, לפ"ש, מה שכתבתי על הראשון בקריית ספר, שנה כ"ה, עמ' 174 ועל האחרון — שם, עמ' 175-176 ושם, שנה כ"ה, עמ' 243, הע' 60). ועוד ידובר על כך באריכות במחקר הג"ל על "זרמים" וכו'.

37. עכ"ז ידובר אי"ה באריכות במחקר הג"ל על "זרמים" וכו'.

38. ע"י לענין זה מש"כ להלן, בפרק על ההערות.

בדבריהם של המפורסמים שברבותינו הראשונים מתחומי תורה שונים: מתחום התורה של צרפת — רש"י, רשב"ם, רבנו יעקב תם, ריצב"א בעל התוספות ו"חכמי הצרפתים", מתחום התורה של ספרד — רמב"ם וכן מתחום הביניים המיוחד שבין שני תחומי תורה אלה, מתחום התורה של פרובנס — הן פרובנסים כראב"ד, רז"ה, ר"י בעל העיטור וחכמי "לונגל" והן קאטאלוניים כהרב ר' יהודה הנשיא אלברצלוני והרמב"ן ואף שני חכמים מתלמידי הר"ף, רבנו אפרים שתורתו היתה נפוצה בפרובנס כנ"ל ור' יוסף בן יושתו שעדותו בענין חזרת הר"ף הנזכרת על ידי ריצב"א הגרבוני היתה מפורסמת בפרובנס (לענין המקורות שבהם השתמש הריצב"א — עי' ברשימת מקורותיו שניתנה על ידי מארכס, שם, עמ' 302-303. לענין השפעת רבנו אפרים על חכמי פרובנס — עי' מש"כ במקום שצינתי למעלה. ולענין עדותו של ר' יוסף בן יושתו השווה את התחלת דברי הריצב"א בענין זה שהובאה על ידי מארכס, וכן נמצא [בכתב]³⁸ ידי יוסף בר יושתו ז"ל ממדינת גאין שהעיד על רבו הרב אלפסי שחזר בו בסוף ימיו ממה שכתב" (מארכס, שם, סע"מ 302, הע' 4) לדברי הר"ה בספר המאור על הלכות הר"ף, פסחים, פרק ב', תשט"ו (דפוס ווילנא, דף ח', סע"א) (וכן נמצא בכתב) ³⁹ ידי מר יוסף בר יושתו" ממדינת גיאן שהעיד על רבו הר"ף ז"ל שחזר בו בסוף ימיו ממה שכתב בסוף מסכת ע"ו...". והשוה גם הבאה זו מספר המאור בשבלי הלקט השלם, הוצ' בוכר, סדר פסח, סי' רי"ז, דף צ"א, ע"א. ועיי' גם דברי הר"ה בספר המאור על הלכות הר"ף, סוף מסכת עבודה זרה (נדפס בדור"ו דף ל"א, ע"ב) ד"ה כתב "וכשבאתי ללונגל ראיתי ספר א' שבא מעבר לים והיה כתוב בו בכתב ידי אחד מתלמידי הרב ז"ל בלשון ערבי מכתב שפירשו כך בסוף ימיו של רבינו חזר בו מפסק זה... אלו דברי התלמיד שהעיד על רבו...".

ב. אף הוא מזכיר את הרמב"ן בתואר "רבינו" ובברכת החיים "ש"צ" (עי' מארכס, שם, רע"מ 302).

ג. אף ספרו אינו, כנראה, עד כמה שניתן לקבוע את טיבו על יסוד הרשימה הקצרה של מארכס. פירוש רגיל, אלא ספר תשלום הכולל גם פירושים גם השגות וגם השלמות לדברי הר"ף. הריצב"א מביא את השגות רבנו אפרים (מארכס, שם, סע"מ 302), את השגות הר"ה מספר המאור ואף מספר הצבא (שם), שכלל, כידוע, מן "המחילות" שמחל הר"ה בספר המאור לר"ף, וכן מה ש"השיב" על הר"ף "אחר מן החכמים" (שם, עמ' 303). כמו כן השתמש בדברי "המערער הגדול" של הר"ף, הר"ה, בסתם, בלא להזכיר את שמו (עי' שם, סע"מ 302). עובדות אלה מראות שהספר כולל גם השגות על הלכות הר"ף, אם כי מאחר שמארכס ציין רק את שמות המקורות ולא הביא את דברי הריצב"א באותם העניינים אין לקבוע את הדברים בוודאות. שהרי ייתכן שהריצב"א הביא את ההשגות כדי לדחותן. וצ"ע בכ"י.

ד. אף דרך עבודתו הוא, כנראה, דרך הליקוט. אף הוא ליקט, כנראה, פירושים וקטעי פירושים מן הראשונים שלפניו, מפרשים ופוסקים כאחד, ובצורה דומה לצורת ההעתקה של המחבר האלמוני. כלומר, העתקה ללא עיבוד וניסוח משלו. אמנם על יסוד תיאורו של מארכס קשה לקבוע דבר זה בוודאות. הואיל ומארכס אינו נותן אלא רשימה של שמות החכמים והספרים הנזכרים בספר ולא קטעים סתמיים של דברי תורה מתוך הספר, אשר רק על יסוד העיון בהם והשוואתם לספרות הראשונים המקבילה אפשר לעמוד על טיבו, אולם אף על פי כן נראה שאף מרשימת השמות הקצרה אפשר להסיק על דרך זו של עבודתו, דרך הליקוט הנ"ל. בספר מצויות כמה תופעות תמוהות: 1. הר"ף נזכר בכ"י זה בכינויים שונים: הגאון אלפסי, הרב ר' יצחק, הגאון, הרב (מארכס, שם, סע"מ 302). והנה מי שרגיל לקרוא את הר"ף בשם "הרב ר' יצחק" והוא

33 כצ"ל, וכפי שכבר הגיה מארכס לנסן.

39 כצ"ל.

הראב"ד אינו רגיל לכנותו בתואר „הגאון“ (וב„הגאון“ שנזכר על ידי הראב"ד המכוון לרב האיי גאון, ואכמ"ל בעניין זה), ואילו מי שרגיל לכנות את הרי"ף בתואר „הגאון“ כגון חותנו של הראב"ד, ר' אברהם בר' יצחק אב בית דין, אינו רגיל לקרוא אותו בשם „הרב ר' יצחק“ (עי' משכ"ל למעלה, בסוף הפרק על „דרכי עבודתו של המחבר“).² ר' יהודה בר' ברוילי יש שנזכר כאן בסתם ועל שם מקומו בלבד „הרב אלברצלוני“ ויש שהוא נזכר בשמו ובצירוף תוארו „הרב ר' יהודה הנשיא“ (מארכס, שם, עמ' 303).³ רבנו יעקב הם נזכר כאן לעתים בשמו „ר' יעקב“ ולעתים בכינויו „רבנו תם“ (מארכס, שם).⁴ הרמב"ם שנזכר כאן בדרך כלל בשמו הפרטי „הרב רבנו משה“ נזכר פעם אחת בשם „אבן מימון“ (מארכס, שם). שינויים אלה מסתברים על נקלה על ידי ההנחה שהקטעים שבהם מופיעים כינויים אלה שייכים למחברים שונים, שכל אחד מהם נהג לכנות חכם מסוים בכינוי אחר, ואילו ר' יצחק בר' אברהם הגרבוני העתיקם ללא נסיון מצדו לנסח אותם מחדש ולשוות להם צורה אחידה. מארכס מציין שהמחבר מביא מדברי הרז"ה גם בסתם ללא ציון המקור (שם, סע"מ 302). ואם כך נהג כלפי דברי הרז"ה, הרי מתקבל על הדעת שכך נהג גם כלפי ראשונים אחרים, כלומר, שהרבה מסתמותיו אינם אלא דברי ראשונים ששימשו לו מקור.

אמנם בספרו זה של ריצב"א הגרבוני מופיע הביטוי „הכותב“ ומארכס מסיק על יסוד בטוי זה על עצמאותו של ריצב"א (שם, עמ' 302, והע' 1). אולם, לדעתי, אין ללמוד מן הביטוי „הכותב“ על עצמאותו של המחבר. מאחר שמארכס רק מזכיר שבכ"י מופיע הביטוי „הכותב“ ואינו מביא את הקטע עצמו שבו מופיע ביטוי זה, לפיכך קשה לקבוע אם הביטוי הוא משל ריצב"א עצמו או משל מחבר אחר שאת דבריו העתיק הריצב"א. כאן, אולם בין כך ובין כך, בין אם הוא משל עצמו ובין אם הועתק על ידו משל ראשון שקדמו, אין הביטוי „הכותב“ מעיד על עצמאותו של ריצב"א. להפך, יש ללמוד ממנו שדרכו של ריצב"א בספר זה הוא דרך הליקוט דווקא. אם הביטוי „הכותב“ הוא משלו וכפי שהניח מארכס, הרי הוכח למעלה שביטוי זה אפייני הוא לגבי המחברים מראשוני פרובנס שכל חיבורם אינו אלא ליקוט. מחברים אלה בבואם להביע, שלא כרגיל, את דעת עצמם היו מבליטים עובדה זו על ידי הציון „ואני הכותב אומר“ וכיו"ב (עיין למעלה). ואם כך, הרי מכאן ראייה מובהקת שהריצב"א בספרו זה הלך בדרכי הלקטנים שבין ראשוני פרובנס. ואם אף הקטע שבו מופיע הביטוי „הכותב“ אינו משלו, הרי וודאי שאין לייחס לו עצמאות. שהרי אם אף ביטוי זה, שבו רגילים הלקטנים לציין את דעתם האישית, אצל ריצב"א בספרו זה אינו ביטוי להבעת דעתו האישית, אלא מועתק על ידו, הרי קרוב לוודאי שיתר דבריו בספר זה שביטוי כזה או דומה לו אינו מופיע בהם שאובים על ידו מספרי הראשונים שלפניו. ואם כך, הרי שוב ראייה, ומכרעת, על דרך הליקוט של הריצב"א.⁵ וצריך עיון בכתב היד. ולא עוד אלא שהקטע הסתמי היחיד מתורתו של ריצב"א המובא על ידי מארכס (שם, עמ' 302) מראה על מדה של יראת ההוראה מצד אומרו „ואע"פ שאיני כדאי לחקור במופלא ממני והיה לי להתירא משני הרים גדולים שלא יריצו את גלגלתי אי לא דמסתפינא אנא תנינא לה ואנא מותיבנא לה ואנא מתריצנא לה והוא אמינא שאין משיבין את הארי לאחר מותו ומחשבת. הגאון אלפסי ניכרת מתוך דבריו...“.

אף זה, מארכס מציין שהריצב"א מזכיר את בעל הלכות ראשונות, בעל הלכות גדולות, פסקות של ראשונים, יש מחכמי הדור, חכמי לונגל, הלכות בדיקה של הרז"ה וכו' (שם, עמ' 302-303). נראים הדברים שאף הקטעים שבהם מופיעים שמות אלה אינם משל הריצב"א, אלא

40 על תופעה דומה דובר למעלה. הביטוי „הכותב“ מופיע גם בספר האלמוני על הלכות הרי"ף לתענית, ומארכס הסיק על יסוד תופעה זו שהמחבר האלמוני היה עצמאי, אולם, כפי שנתברר למעלה, אין מקום למסקנה זו, כי הקטע שבו מופיע הביטוי „הכותב“ אינו משל המחבר האלמוני אלא מועתק על ידו ממקור אחר.

מצתקים על ידו מתוך ספר המאור, ספר העיטור, ספריו של הרמב"ן וכיוצא באלו, אולם קשה להכריע בדבר ורק העיון בכ"י בהשוואה לספרות הרבנית המקבילה יוכל להעמידנו על דרך עבודתו של הריצב"א הנרבוני.

יש אפוא לבדוק יפה יפה לא רק את הכ"י של הספר האלמוני למסכת ביצה שבסמינר התיאולוגי ואת כ"י ששון מספר 971 הכולל, כפי שהוכחתי בפרק הקודם, מלבד ספרו של המחבר האלמוני לשלש ההלכות תענית מגילה וביצה, גם את ספרו לכמה הלכות אחרות מחיבורו של הרי"ף, אלא גם את הכ"י של ספרו של הריצב"א להלכות הרי"ף לחולין בהשוואה לספרים האלמוניים הנ"ל, וייתכן שבדיקת כ"י זה דווקא יהא בכוחה לסייע בגילוי זהותו של המחבר האלמוני.

המהדורה

המהדיר טיפל בהוצאת הכתב-יד במסירות רבה, אולם מאחר שלא עמד על טיבו של הספר שהוא מוסב על הלכות הרי"ף ועל דרך עבודתו של המחבר, שהיא צירוף של דברי ליקוט, לקויה המהדורה מבחינת תיקון השיבושים שבכתב-היד וכן מבחינת החלוקה לדיבורים ולפסקאות, צורת ההדפסה והפיסוק.

א. תיקון שיבושים:

מתוך שהמהדיר לא עמד על דרך עבודתו של המחבר, שהיא דרך הליקוט, לקויה במדה ידועה גם הוצאת כתב-היד, כתב-היד "לקוי מצויות בו טעויות מרובות, יש שהמשפטים הם בלתי ברורים ומורגש שהם קטועים וחסרים. על חלק של הליקוים לא עמד המהדיר כלל. פה ושם נתלבט בנסיונות לתקן, לעתים אף מתוך הברקה, אבל התיקונים לא תמיד נכונים הם. אולם לאחר שהוכח למעלה שדברי המחבר אינם אלא העתקה מדברי הראשונים שלפניו ניתן לתקן את רוב הטעויות ולהשלים את החסר על ידי השוואת דבריו עם דברי הראשונים ששימשו לו מקור, עד כמה שהללו הגיעו לידינו.

1. והרי דוגמאות של ליקוים שהמהדיר לא עמד עליהם כלל.

א. דילוגים: בסע"מ נ"ב — רע"מ נ"ג כתוב: "והא דאמרינן כלי פשתן אין בהם משום גיחוך אבל אלא בישנים היא". המשפט בלתי ברור לגמרי, והנה דברים אלה מקורם בספרו של הרמב"ן "תורת האדם", ענין אבלות ישנה, וראשה תר"ל, עמ' 127, שם כתוב: "והא דאמרינן [נ] (כצ"ל) כלי פשתן אין בהן משום גיחוך ודאי בישנים הוא דאלו בחדשים אפי' בכלי פשתן יש בהן משום גיחוך באבל" וכו' (ועיי"ש עוד). המעתיק דילג אפוא על שורה אחת מ"גיחוך" ל"גיחוך", תופעה מצויה בהעתקה — כיו"ב בסופו של אותו קטע, רע"מ נ"ג, סד"ה גיחוך, כתוב: "וגיחוך שלנו לכבס ולהניח מותר". אף כאן דילג המעתיק על שורה מ"שלנו" ל"שלנו" ויש להשלים את החסר בכ"י על פי דברי הרמב"ן במקום הנ"ל כך: "וגיחוך שלנו [נמי] אסור בין בחדשים בין בישנים יוצאין מחמת המכבש מיהו כיבוס שלנו] לכבס ולהניח מותר". — בעמ' נ"ג, ד"ה ותספורת, כתוב: "אחד שער ראשו ואחר שער שבו" ויש לתקן ולהשלים "ואחד [כל] שער שבו" על פי הרמב"ן במקום הנ"ל. — כיו"ב בעמ' כ"א, שורות 4-5 מלמטה, כתוב: "הילכך... הוה ליה תענית צבור בחוצה לארץ..." ויש

41 אני דן על פי מהדורת הספר שלפנינו, אולם ייתכן שלעתים מקור הליקוי אינו בכתב-יד, אלא בקריאתו של המהדיר או של המדפיס, ואולם כמו כן ייתכן שהמקור לליקוים הוא בדרך עבודתו של המחבר שבשעת העתקת הדברים מספרים לא הקפיד להעתיק בדיוקנות, במיוחד יש מקום להשערה זו לאחר שהיתה זו, אולי, כתיבתו הראשונה כפי שזכר למעלה, בסוף הפרק על "דרכי עבודתו של המחבר".

להשלים "הילכך... הוה ליה תענית צבור [אבל] בחוצה לארץ..." וכן הוא בחדושי הרמב"ן לתענית ט"ו ע"א: ד"ה וראיתי, דפוס ירושלם תרפ"ח: דף י"ח, טור ד', ועוד כו"ב.

ב. חילופי מלים ואותיות⁴²: בעמ' ב' ד"ה אמר מוריד הגשם, במקום וחור בראש צ"ל "וחור בראש" וכו"ה במיוחס לרש"י לתענית ג' ע"ב ד"ה מוריד הגשם. — ברע"מ ג', שורה 4, במקום "בברכת השנה" צ"ל "בברכת השנים", וכו"ה בירושלמי וברי"ף תענית, פ"א, סס"י תת"ג, ד"ו, דף א', ע"ב. — בעמ' ד', סד"ה גמרא, במקום "כר' יהודה" צ"ל "כרב גמליאל", וכו"ה בשיטת ריב"ב לרי"ף תענית, ד"ו, דף ב', ע"א, סד"ה גמ' — בסע"מ י, שורה 2 מלמטה, במקום "השעות היום" צ"ל "השעות ההם" כמו שם, שורה 1 מלמטה, וכו"ה בספר המאור לרי"ף תענית, פ"א, רס"י תת"י, ד"ה אמר זעירי, ד"ו, דף ג', ע"א, ובשיטת ריב"ב שם⁴³. — בעמ' י"ב, סד"ה בתפלת המנחה, במקום "שאשב במחר" צ"ל "שאשב למחר", וכו"ה בשיטת ריב"ב לרי"ף תענית, ד"ו, דף ג', ע"ב, סד"ה בתפלת מנחה. — בעמ' י"ד, ד"ה ולענין תענית, במקום "חזו" צ"ל "חזינן" או "חזי" בסימן קיצור (= חזינו), וכו"ה ברי"ף תענית, פ"א, רס"י תתי"ב, ד"ו, דף ג', ע"ב. — בעמ' ט"ו, ד"ה לזה אדם, במקום "אם שנדר" צ"ל "למי שנדר", וכו"ה בתשובות הרי"ף, סס"י ש"א (הוצ' ליוורנו, דף מ"ד, ע"ב). — בעמ' כ"ב, שורה 2, במקום "יאמרו" צ"ל "יאסרו", וכו"ה בחדושי הרמב"ן לתענית ט"ו ע"א, ד"ה וראיתי, דפוס ירושלם תרפ"ח, דף י"ח, טור ד'. — באותו עמוד, שורה 15, במקום "ואיתוקמא אדר' אמי בר' " צ"ל "ואיתוקמא הא דר' אמי בר' ", וכו"ה בשיטת ריב"ב לרי"ף תענית, ד"ו, דף ה', ע"א. — בעמ' ל"ט, ד"ה כל הכתוב, במקום "דאני יומא" צ"ל "דאית יומיא", וכו"ה במיוחס לרש"י לתענית ט"ו ע"ב, ד"ה כל הכתוב. — בעמ' מ"ב, ד"ה ח"ק, במקום "מסדר" צ"ל "סדר" ובמקום "אבל" צ"ל "בשביל", וכו"ה בליקוטי רש"י שבהלכות הרי"ף תענית, רפ"ג, ד"ו, דף ז', ע"ב, ד"ה הכי קאמר ובהגהות הב"ח למיוחס לרש"י לתענית י"ט ע"א, אות ח'. — בעמ' מ"ג, ד"ה אפילו, במקום "בימות" צ"ל "דימות", וכו"ה במיוחס לרש"י לתענית י"ט ע"ב, ע"ה אם אין. — באותו עמוד, ד"ה על גובאי, במקום "שאכלה" צ"ל "שמכלה", וכו"ה במיוחס לרש"י שם, ד"ה על הגובאי. — בעמ' מ"ו, סד"ה כמלא⁴⁴, במקום "בעבורו" צ"ל "בעננו", וכו"ה במיוחס לרש"י שם ע"א, ד"ה מתריעין. — בעמ' מ"ז, ד"ה עדי, במקום "כי" צ"ל "די" (ואינו שייך לדיבור המפורש, אלא לתחלת הדיבור המפורש), וכו"ה בגמרא תענית כ"ב ע"א ובשיטת ריב"ב לרי"ף תענית, ד"ו, דף ח', סע"ב, ד"ה עדי. — בעמ' נ"ד, ד"ה ולא תודו, במקום "ומסתמא" צ"ל "ומסתברא", וכו"ה בספר תורת האדם לרמב"ן, ענין אבלות ישנה, ווארשא תרל"ו, עמ' 134, ד"ה מתניתין, כיו"ב בעמ' נ"ה, ד"ה המפסיק בה, במקום "מסתם" צ"ל "מסתברא" או "ומסתברא", וכו"ה בתורת האדם, שם, עמ' 128, סד"ה מתניתין. — בסע"מ נ"ו, שורה 6 מלמטה, במקום "בתו בה"ג" צ"ל "כתו" (= כתוב) בה"ג, וכו"ה בתורת האדם, שם, סע"מ 136. — ועוד כו"ב הרבה.

2. והרי דוגמאות של ליקויים שהמהדיר נתלבט בתיקונם:

בעמ' י"ט, ד"ה אמר שמואל, כתוב: "ראיתי בפירוש רש"י... והני לפי זה...". התיבה "והני" תמוהה, המהדיר מציע שתי הצעות לתיקון: "אולי צ"ל, וקשה. ויותר נראה שצ"ל ותמהני" (שם, הע' 151). אולם השוואת הקטע עם דברי הרמב"ן בחידושיו למסכת תענית ט"ו ע"א: ד"ה עכשיו, דפוס ירושלם תרפ"ח, דף י"ח, טור ג', מראה שבמקום והני ביר"ד בסוף התיבה צ"ל והני, בקו של סימן הקיצור בסופה, כלומר "והנה".

42 אף שלרוב אפשר לתקן את השינואיות בראייה ראשונה, הוספתי בכל מקום את המקור שממנו העתיק המחבר, שעל ידו אפשר לקבוע בהדאות את התיקון הנכון.

43 ע"י משי"כ למעלה, בפרק על "דרכי עבודתו של המחבר", בסוף הסעיף "מדבריו של ריב"ב".

44 וע"י מה שהעירותי לענין דיבור זה להלן, סוף סעיף ב', ע"ד "החלוקה לדיבורים ולפיסקאות".

בסע"מ כ' — רע"מ כ"א כתוב על בבל "שאינן האויר בה". המהדיר הרגיש שהדברים בלתי מובנים והעיר: "כנראה חסר מה ואולי חסר "טוב". הר"ן כ' בשם הראב"ד: "מפני שאינם בריאים כל כך וצריך להם". (שם, הע' 160). אולם ההשוואה עם דברי הרמב"ן במקום הנ"ל, בסוף הדיבור הנ"ל, מראה שבמקום "בה" צ"ל "בריא".

בעמ' מ"ה ד"ה אלא אפילו (ע"י לענין ד"ה זה מש"כ להלן בסעיף ב' ע"ד החלוקה לדיבורים) כתוב: "איני הולך להלחם עמך כ"א שאני רוצה להלחם בו". לכל קורא ברור שהדיבור לקוי בחסר המהדיר מציע בהערה לפתור את הר"ת כ"א ולהשלים את החסר בצורה זו: "כי אל מלך אשור" (שם, הע' 25). אולם השוואת הדיבור עם דברי ריב"ב בשיטתו להלכות הרי"ף תענית, ד"ה דף ח', ע"ב, ד"ה כי אם, מראה שיש לפתור את הר"ת ולהשלים את החסר בצורה זו: "כי אם למקום אחר".

בעמ' נ"ה, ד"ה המפסיק בה, לאחר המשפט המתחיל "כתוב רבינו שצ"ו" והמסתיים "אע"פ שדעתו לאכול עראי", כתוב: "שהם שני מינים". ברור שהמשפט הזה קטוע. המהדיר הרגיש בליקוי והעיר: "חיסרון יש כאן בכת"י" (הע' 52). אולם אין הוא מעיר כיצד להשלים את החסר אלא מפנה את הלומד לעי' ברא"ש ובטור (ע"י שם וגם הע' 51). והנה, על יסוד הרא"ש והטור אפשר רק לשער את השלמת החסר הואיל וברא"ש ובטור חסר המשפט הנ"ל שבא בדברי המחבר לפני המשפט שיש להשלים, ולפיכך נמנע, כנראה, גם המהדיר מלהציע כאן את התיקון עצמו. אולם הואיל והמחבר העתיק את הדיבור כולו מן הספר תורת האדם של הרמב"ן, דפוס ווארשא תרל"ה, עמ' 128, סד"ה מתניתין ערב ט' באב ורד"ה כתב, אפשר על יסוד ההשוואה אל דברי הרמב"ן לתקן ולקבוע בוודאות את ההשלמה: "[כתב רבינו האי גאון ז"ל שני תכשילין שאמרו כגון אורו ועדשים] שהם שני מינים"⁴⁵.

בעמ' נ"ז, ד"ה תוספתא: כתוב: "תוספתא אין שאלת שלום לחברים בט' באב ולהדיוטות בשפה רפה, וכן אמרו בירושלמי אין שואלין שלום לחברים בט' באב אבל משיבין את ההדיוטות בשפה רפה". המהדיר נתלבט בהבנת פסקה זו והעיר: "ודע שלשון רבינו שכתב: 'וכן אמרו בירושלמי', קשה קצת, שהרי לשון התוספתא אומרת שיותר לתת שלום להדיוטות בשפה רפה, אבל מלשון הירושלמי משמע שרק משיבים להם" (הע' 70) ושוב אין הוא מציע איך לתבין את הפסקה הזאת אלא משאיר את הקשי ב"צע"ק" (שם). אולם השוואת הקטע עם דברי הרמב"ן בספרו הנ"ל, שם, עמ' 134, ד"ה מתניתין, מראה שכאן צ"ל: "תוספתא... ולהדיוטות בשפה רפה [פי' משיבין את ההדיוטות בשפה רפה] וכן אמרו בירושלמי...". והמעתיק דילג כאן, כנראה, מתיבת "רפה" הראשונה לתיבת "רפה" השניה.

בעמ' הנ"ל, רד"ה בשר, סימן המהדיר ליקוי בחסר בדברי המחבר על ידי שלוש נקודות. נעלם ממני מהו המקור שממנו העתיק המחבר את הדיבור הזה, אולם מאחר שהשוואת הספר שלפנינו עם ספרו של הר"ן על הלכות הרי"ף מראה שהר"ן רגיל להשתמש באותם המקורות שמהם רגיל המחבר להעתיק את דבריו ומאחר שגם דיבור זה נמצא בר"ן להלכות הרי"ף, סוף תענית (ד"ה דף י" רע"ב, ד"ה בשר) אפשר להשלים את החסר על פי הר"ן ולקבוע שכצ"ל: "בשר מליח עד כמה ימים [נחשב] שאינו" וכו'.

3. אולם יש להעיר שגם במקום שהמהדיר עמד לא רק על הליקוי אלא גם על התיקון הנכון, לא העיר את דבריו בצורה מקלה על הקורא. תיקונים בנוסח של כתב-יד אפשריים בשתי צורות: א. בפנים ניתן הנוסח כפי שהוא בכתב יד ומתחת לקו התיקונים. ב. בפנים

⁴⁵ ייתכן שיש להוסיף קודם להשלמה זו גם את דברי הרמב"ן הנמצאים בתורת האדם שם, סד"ה מתניתין הנ"ל, קודם לכתב רבינו האי גאון ז"ל, אולם דבר זה אפשר לקבוע רק על ידי בדיקת הכ"י באיזו מדה לקוי הוא בחסר.

ניתנים התיקונים ומתחת לקו נוסח הכ"י. נדמה שיש לנקוט בשתי הדרכים כאחת, כלומר, במקום שהתיקון הוא בגדר השערה אף שהוא נראה לדעתו של המהדיר, יש ליתן בפנים את נוסח הכ"י ולמטה את התיקון המשוער, ואלו במקום שהתיקון אינו תלוי בשיקול הדעת ובהכרעת יחיד אלא ברור וודאי לכל העולם, יש ליתן בפנים את הנוסח המתוקן כדי להקל על המעיין ומתחת לקו את הנוסח של הכ"י כדי שהקורא יוכל לעמוד על טיבו של הכ"י, ואלו המהדיר נהג דיוק מופרז בהדפסת הכ"י, ואף במקום שהתיקון הוא למעלה מכל ספק, נתן את הנוסח המשובש בפנים, מה שמפריע לעינו של המעיין. כך, למשל, בעמ' ו' הדפיס את המשנה שבתענית י' ע"א בנוסח המשובש שבכ"י "בש"ל מא במרחשון שואלים את הגשמים" ומתחת לקו העיר שצ"ל "בשלשה" (שם, הע' 42) במקום ליתן את הנוסח הברור "בשלשה" בפנים ומתחת לקו להעיר על הטעות שבכ"י. וכן בסע"מ ט"ו, ד"ה בין (ע"י) לד"ה זה לחלן, בסעיף ע"ד החלוקה לדיבורים) הדפיס את הנוסח המשובש שבכ"י של התקפת הגמרא שם י"ג ע"ב "וכן יחיד" וכך בפנים ובהערה ציין שצ"ל "וכי" (שם, הע' 113) במקום ליתן את הנוסח הברור "וכי" בפנים ובהערה לציין את הטעות שבכ"י. ועוד כיו"ב.

כן לא נקט המהדיר בנוהג המקובל להוסיף את התיבות ואת האותיות החסרות בכ"י בתוך סוגריים מרובעים ולציין את התיבות המיותרות שבכ"י על ידי סוגריים עגולים, אלא נהג שוב בדיוק המופרז להדפיס את כתב-היד כמו שהוא על כל ליקויי החסר והיתר שבו ולהעיר עליהם בהערות מיותרות שמתחת לקו. מה שמכביד על הקורא, כך, למשל, ברע"מ י"ד, שו" 2, הדפיס המהדיר את הנוסח המשובש "אפילו סילק" ומתחת לקו העיר: צ"ל אפילו "לא סילק" (שם, הע' 98) במקום לוותר על ההערה ולהדפיס בפנים את הנוסח המתוקן בצורה המקובלת "אפילו [לא] סילק". וכן בסע"מ נ"ט, ד"ה "עליו" הדפיס את השיבוש "בנדה בפרק המלת" בפנים וציין בהערה: צ"ל: "המפלת" (שם, הע' 93) במקום להדפיס בפנים "המ[פ]לת" ולוותר על ההערה. וכך, למשל, בסע"מ י"ג, ד"ה "התם" הדפיס את הלשון הכפול "התם שלא סלק — את הטבלא, דכל התם שלא סלק את הטבלא דכל זמן..." וכו' ומתחת לקו העיר "דכל — הטבלא" מיותר הוא כנראה ט"ס היא בכת"י (שם, הע' 95) במקום לוותר על ההערה ולשים את הלשון המיותר בסוגריים עגולים. ועוד כיו"ב.

ב. החלוקה לדיבורים ולפיסקאות:

מתוך שהמהדיר לא עמד על כך שזוהו ספר על הלכות הרי"ף, לקויה לעתים החלוקה לדיבורים ולפיסקאות, יש שהמהדיר נתן את דברי המחבר שאינם אלא דיבור אחד בשני דיבורים. לעומת זו יש שהמהדיר נתן את דברי המחבר שיש לחלקם לשני דיבורים בדיבור אחד. אף זו, יש שבמקום שלפני המהדיר היו שתי דרכים: ליתן את דברי המחבר בפיסקה אחת או בשתי פיסקאות הלך בדרך שלישית — נתנם בשתי פיסקאות אבל לא בחלוקה נכונה. והרי דוגמאות:

1. בעמ' י"ד ישנן שתי פיסקאות: אחת המתחילה "ולענין תענית" ואחת המתחילה "ירושלמי ישן". הראשונה כוללת פסקו של "גאון" והשניה מעשה שהיה בר' יהודה בן בתירא. אולם הקטע הראשון המתחיל "ולענין תענית" והמסתיים "שיבא השמש" נמצא בהלכות הרי"ף (פ"א, רס"י תת"כ, דף ג' סע"ב) והקטע השני המתחיל "ירושלמי" הובא על ידי המחבר לשם הסבר דעת הגאון המובאת על ידי הרי"ף, כלומר, שני הקטעים אינם אלא דיבור אחד, הראשון המקור שעליו מוסב הפירוש והשני הפירוש עצמו ואין אפוא להפריד ביניהם וליתנם בשני דיבורים.

2. בסע"מ ב' — רע"מ ג' מביא ומפרש המחבר שלוש פיסקאות מן הירושלמי: דברי ר' זעירא, המשא ומתן שעליהם, וכן דין התפלה ואינו יודע מה הזכיר. המהדיר הדפיס את שלש הפיסקאות בדיבור אחד. אולם העיין מראה ששתי הפיסקאות הראשונות הובאו על ידי הרי"ף

בהלכותיו (רפ"א ד"ו, דף א' ע"א) והמחבר נתכוין רק לפרשן ואילו הפסקת השלישית הובאה על ידי המחבר לשם השלמה. לפיכך צריך היה להפריד ביניהן ולתקופסן בשני דבורים: דבור אחד הכולל את שתי הפסקאות הנמצאות בהלכות הרי"ף שאותן בא המחבר לפרש, ודיבור שני הכולל את הפסקה השלישית שהיא תשלום להלכות הרי"ף, כשתתחלת ההשלמה. ותו גרסין⁴⁶ מודפסת באותיות גדולות ובצורה שבה תפס המהדיר ברע"מ ב' לגבי המאמר שהובא שם על ידי המחבר מן הירושלמי.

3. בסע"מ ג' — רע"מ ד' ד"ה "העובר" וד"ה "ומדרש" מביא ומפרש המחבר שלושה טעמים לדברי ר' יהודה. המהדיר הדפיס את שני הטעמים הראשונים בדיבור תאחד ואת הטעם השלישי בדיבור השני. אולם הטעם הראשון הובא על ידי הרי"ף בהלכותיו (פ"א סי' תת"ו, ד"ו, דף א' סע"ב) ואילו שני הטעמים האחרים הובאו על ידי "משיגו", הרי"ף. בספר המאמר (שם, ד"ה רבי יהודה), לפיכך אפשר היה כאן בחלוקה לפסקאות לנקוט רק באחת משתי הדפיס הבאות: ליתן את שלושת הטעמים בדיבור אחד או ליתן בדיבור אחד את הטעם שבהלכות הרי"ף ובדיבור שני את שני הטעמים שבספר המאמר. אולם חלוקת המהדיר המצרף בדיבור אחד את הטעם שבהלכות הרי"ף ואת הטעם הראשון שבספר המאמר ומדפיס את הטעם השני שבספר המאמר בדיבור מיוחד אינה נראית.

אולם לעתים נמצאים ליקויים בחלוקה לדיבורים לא רק במקום שהמחבר דן בדברים הנמצאים בהלכות הרי"ף בלבד, אלא גם במקום שהמחבר מפרש דברים הנמצאים גם בגמרא שלנו. ודרי דוגמאות:

1. כך, למשל, בעמ' ו', הדיבור המתחיל "מתני' והמסתיים" כל כך" כולל לאמיתו של דבר שני דיבורים: האחד המפרש את המשנה "בשלשה במרחשון" שבדף י' ע"א והשני המפרש את דברי הגמרא שעליה "בגולה" שם והמובאים בהלכות הרי"ף כאן, פ"א סי' תת"ו (ד"ו, דף ב' ע"א). צריך היה אפוא לחלקו לשני דיבורים ואת התיבות "גמרא בגולה" להדפיס בשורה חדשה ובאותיות גדולות.

2. וכך בעמ' י"ג, הדיבור המתחיל "שלא גמר" והמסתיים "ואין בכך כלום" כולל לאמיתו של דבר שלושה דיבורים: שני דיבורים המפרשים את דברי רבא (כ"ה בהלכות הרי"ף, אבל בדפוס הגמרא שלפנינו: אביי) שבגמרא דף י"ב סע"א והמובאים בהלכות הרי"ף כאן, פ"א סי' תת"א (ד"ו, דף ג' ע"ב). האחד המתחיל "שלא גמר"⁴⁷ והשני המתחיל "אבל גמר", ודיבור שלישי המפרש את דברי הברייתא שהובאה בגמרא שם ובה' הרי"ף שם "אכל ועמד"⁴⁸. צריך היה אפוא לחלקו לשלושה דיבורים כנ"ל, את התיבה "סעודתו" להדפיס באותיות קטנות, את התיבות "אכל גמר" להדפיס בשורה חדשה ואת התיבות "אכל ועמד" להדפיס בשורה חדשה ובאותיות גדולות.⁴⁹

3. וכך בסע"מ ט"ו, הדיבור המתחיל "בין גזאל לרופא" והמסתיים "בתפלתו" כולל

46 אין ספק שהמחבר לא גרס את התיבה "סעודתו" בדברי רבא, וכשם שלא גרסה הרי"ף בהלכותיו לתענית, פ"א סי' תת"א (ד"ו, דף ג' ע"ב). תיבה זו לא הובאה על ידי המחבר אלא לשם פירושו, ועי' להלן, הע' 48.

47 אבל ועמד — כ"ה גם במיוחס לרש"י לתענית שם, אבל בד' הגמרא לפנינו "גמר ועמד" ועי' בקדוקי סופרים לשם. ועי' להלן, הע' 48.

48 כל דברי המחבר הללו הועתקו על ידו מפירושו רש"י (מיוחס לרש"י לתענית י"ב סע"א) שם מתחיל ב"אכל ועמד" ויבור חדש. שני הדיבורים הראשונים נתערבבו גם במיוחס לרש"י שבדפוסים שלפנינו ונצטרפו לדיבור אחד, אולם אין זו אלא טעות הדפוסים שלא שמו לב שחתיבה "סעודתו" אינה אלא פירושו של המפרש שלא גרסה בגמרא וכשם שלא גרסה הרי"ף ויתר הראשונים שלהם ציין ר' ריבנ' ריבנ' ז"ל בקדוקי סופרים לשם (עמ' 64, סה"ע ז') ואכמ"ל.

לאמיתו של דבר שני דיבורים: האחד המפרש את דרשה רב יצחק „בין גואל לרופא“ שבגמרא דף י"ג ע"ב והשני המפרש את ההתקפה שעל דרשה זו „וכי (כצ"ל — עיי"ש הע' 113, וכן משי"כ למעלה על „תיקון שיבושים“) יחיד“ וכו' שבגמרא שם והמובאות בהלכות הרי"ף כאן. פ"א רס"י תתט"ו (ד"ו, דף ד', ע"א). צריך היה אפוא לחלקו לשני דיבורים כנ"ל ואת התיבות „וכי יחיד“ להדפיס בשורה חדשה ובאותיות גדולות.

4. וכך בעמ' מ"ו הדיבור המתחיל „אלא אפילו“ והמסתיים „להלחם בו“ (ע"י לענין ד"ה זה משי"כ למעלה, בסעיף א', ע"ד תיקון שיבושים) כולל לאמיתו של דבר שני דיבורים: האחד המפרש את דברי הברייתא „אלא אפילו חרב של שלום“ שבגמרא דף כ"ב סע"א והמובאות בהלכות הרי"ף כאן, פ"ג, סי' תת"ל (ד"ו, דף ח', רע"ב) והשני המפרש את ראיתה שבגמרא שם ורע"ב וברי"ף שם מן המקרא „כי אל בית מלחמתי“. צריך היה אפוא לחלקו לשני דיבורים כנ"ל ואת התיבות „כי אל בית מלחמתי“ להדפיס בשורה חדשה ובאותיות גדולות.

5. וכך באותו עמוד, מ"ו, הדיבור המתחיל „כמלא“ והמסתיים „בעבורו“ (צ"ל: „בעננו“, כפי שהעירותי למעלה, בסעיף ב', ע"ד תיקון שיבושים) כולל לאמיתו של דבר שני דיבורים: האחד המפרש את דברי המשנה „כמלא פי תנור“ והשני את ההלכה של המשנה „מתריעין“ שבגמרא דף י"ט ע"א והמובאים בהלכות הרי"ף במקום הנ"ל (שם). צריך היה אפוא לחלקו לשני דיבורים כנ"ל ואת התיבות „מתריעין“ להדפיס בשורה חדשה ובאותיות גדולות.

6. וכך בסע"מ מ"ו, הדיבור המתחיל „בחריבה“ והדיבור המתחיל (בדפוס) „טפח בבינונית“ כוללים לאמיתו של דבר שלושה דיבורים: האחד המפרש את הביטוי „בחריבה“ והמסתיים בתיבות „מוזמן מרובה“, והשני המפרש את הביטוי „טפח“ (כצ"ל שם במקום „טפי“) והמסתיים בהתחלת הדיבור הבא (שבדפוס) „טפח“, והשלישי המפרש את הביטוי „בבינונית“ שבו ולא בתיבה „טפח“ מתחיל דיבור זה. צריך היה אפוא לחלקם לשלושה דיבורים כנ"ל ואת התיבות „טפח“ הראשונה להדפיס בשורה חדשה ובאותיות גדולות ואילו את התיבה „טפח“ השניה לצרף — באותיות קטנות — לדיבור השני.

ויש שאף החלוקה שבתוך הדיבור אינה נכונה וחלק מן הדיבור המפרש של המחבר שצריך היה להידפס באותיות קטנות נדפס כחלק מן הדיבור המפורש באותיות גדולות. כך בעמ' מ"ו, ד"ה „לעזרה“, נדפסה התיבה „צועקים“ כאילו היתה שייכת לדיבור המפורש. אולם העיון במשנה שבגמרא דף י"ט ע"א ובהלכות הרי"ף כאן, פ"ג, סי' תת"ל (ד"ו, דף ח', ע"ב) מראה שתיבה זו שייכת לדיבור המפורש. וכן להיפך. יש שחלק מן הדיבור המפורש שצריך היה להידפס באותיות גדולות נדפס כחלק מן הדיבור המפרש באותיות קטנות. כך בעמ' מ"ו, ד"ה „עד“ נדפסה התיבה „די“ (כצ"ל במקום „כי“, כנ"ל בסעיף א', ע"ד „תיקון שיבושים“) כאילו היתה שייכת לדיבור המפרש. אולם תיבה זו אנה שייכת לדיבור המפרש אלא לדיבור המפורש.

ג. צורת ההדפסה:

מתוך שהמהדיר לא עמד על כך שזוהו ספר על הלכות הרי"ף לקויה לעתים גם צורת הדפסתם של הדברים שעליהם מוסב הפירוש ושל דברי הפירוש עצמו. כוונתו של המהדיר היתה ליתן את דברי המקור כולם באותיות גדולות ואת דברי המחבר באותיות קטנות, והואיל והמהדיר ראה את הספר כפירוש לגמרא לפיכך הדפיס באותיות גדולות את דברי הגמרא שבתלמוד בבלי ואלו את יתר הדברים. שראה כדברי המחבר עצמו. הדפיס באותיות קטנות: אולם מאחר שהספר מוסב לא על הגמרא אלא על הלכות הרי"ף, הרי שצריך היה להדפיס באותיות גדולות כל הדברים הנמצאים בהלכות הרי"ף שאותם בא המחבר לפרש, ואילו את הדברים שאינם נמצאים בהלכות הרי"ף אף שנמצאים בגמרא יש לראותם כפירושים ותוספות של המחבר וצריך היה להדפיסם באותיות קטנות.

כך, למשל, בעמ' י"ד הדפיס את הפסקה המתחילה "ולענין תענית" באותיות קטנות ורק את התיבות "ולענין תענית" באותיות גדולות, כן הדפיס מן הפסקה הבאה "ירושלמי" וכו' את התיבה הראשונה באותיות גדולות. אולם שתי הפסקאות אינן אלא דיבור אחד, כפי שנאמר למעלה. הפסקה הראשונה היא המקור מדברי הרי"ף ולפיכך צריך היה להדפיסה כולה באותיות גדולות ואילו הפסקה השניה היא כולה מדברי המחבר המפרש ולפיכך צריך היה להדפיסה כולה לרבות התיבה "ירושלמי" באותיות קטנות. וכיו"ב בכל הדיבורים שהבאתי למעלה, בסעיף ב/, לשם הדגמת החלוקה לדיבורים הבלתי נכונה (עיי"ש). אביא להלן כמה דוגמאות נוספות.

יש שהדפיס באותיות קטנות דברים שצריך היה להדפיסם באותיות גדולות:

1. בסע"ב הדפיס המהדיר את התיבה הפותחת "ירושלמי" באותיות גדולות ואילו את דברי ר' זעירא שבירושלמי באותיות קטנות. אולם מאחר שדברי הירושלמי האלה נמצאים בהלכות הרי"ף כאן (פ"א, סי' תת"ג, ד"ו, דף א', סע"א) שאותן בא המחבר לפרש, לפיכך יש ליתנם באותיות גדולות ורק את דברי פירושו של המחבר מ"כלומר" ואילך צריך היה להדפיס באותיות קטנות. חוץ משתי התיבות "ותו גרסינן" שם, עמ' ד', שהם מדברי המחבר אבל פותחות דיבור חדש כנ"ל על דבר החלוקה לפסקאות ולפיכך היה לו להדפיס באותיות גדולות.
2. בעמ' מ"ח, ד"ה "ירושלמי", הדפיס המהדיר את כל דברי הירושלמי באותיות קטנות ורק את התיבה הפותחת "ירושלמי" באותיות גדולות. אולם מאחר שחצאים של דברי הירושלמי נמצאים בהלכות הרי"ף כאן (ספ"ג, רס"י תתל"ד, ד"ו, דף ח', סע"ב) והמצאת השניה הובאה על ידי המחבר כתוספת לדברי הרי"ף, לפיכך צריך היה להדפיס את דברי הירושלמי שבהלכות הרי"ף באותיות גדולות ורק את יתר דברי הירושלמי באותיות קטנות.
3. בעמ' נ"ב, ד"ה "ורב ששת", הדפיס המהדיר את התיבות "והלכתא כרב ששת" באותיות קטנות משום שראה אותם כדברי המחבר (ועיי"ש, הע' 22). אולם מאחר שדברים אלה הם דברי הרי"ף (פ"ד, סי' תתל"ו, ד"ו, דף ט', ע"ב) שאותם בא המחבר לפרש, לפיכך צריך היה להדפיסם באותיות גדולות ורק את הדברים מ"דתניא" ואילך שהם הסברו של המחבר לפסקו של הרי"ף צריך היה להדפיס באותיות קטנות.
4. בעמ' נ"ג, ד"ה "גרסינן", הדפיס המהדיר את דברי הגמרא ממסכת פסחים עם התוספת של דברי המחבר (השאו"ב מן הרמב"ן, כנ"ל, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר, בסעיף "מדבריו של רמב"ן") באותיות קטנות ורק את התיבה הפותחת "גרסינן" באותיות גדולות. אולם מאחר שדברי גמרא אלה ממסכת פסחים נמצאים בהלכות הרי"ף כאן (פ"ד, רס"י תתמ"א, ד"ו, דף י', סע"א) שאותן בא המחבר להשלים, לפיכך צריך היה להדפיס את כל המאמר של הגמרא ממסכת פסחים באותיות גדולות ורק את דברי התוספת של המחבר באותיות קטנות.

יש שהדפיס באותיות גדולות דברים שצריך היה להדפיסם באותיות קטנות:

1. בעמ' מ"ט הדפיס את דברי המשנה "האיך קרבנו" וכו' באותיות גדולות. אולם מאחר שדברי המשנה האלה אינם נמצאים בהלכות הרי"ף ולא הובאו על ידי המחבר כמקור שאותו הוא בא לפרש, אלא כפירוש לאותה ההלכה של המשנה "ובמעמדות" הנמצאת בהלכות הרי"ף (רפ"ד, משנה ד"ו, דף ט', ע"א), לפיכך יש לראותם כדברי המחבר ולהדפיסם באותיות קטנות.
2. וכן ברע"מ ג'ו הדפיס המהדיר את כל הברייתא שבגמרא מסכת תענית, דף ל', ע"א וכן שם בסופו של עמ' ג'ו את דברי הגמרא שבמסכת יומא, דף ע"ח, ע"א באותיות גדולות. אולם מאחר שהפסקאות הללו אינן אלא השלמות לדברי הרי"ף בהלכותיו (עיי"ן למעלה,

448 דיבור זה בא בספר שלפנינו שלא במקומו, כפי שהעירותי למעלה, בסוף הפרק על דרכי עבודתו של המחבר.

בפרק על "הספר", סעיף ג', ושם בסוף הפרק, על דבר טיבו כספר השלמה), לפיכך יש להדפיס באותיות קטנות ורק את התיבה הראשונה שבהן באותיות גדולות, וכמו שנהג המהדיר לגבי הפיסקה הבאה אחריהן בעמ' נ"ז, ד"ה תוספתא.

ויש שאף במקום שהמחבר דן בדברים הנמצאים לא רק בהלכות הרי"ף אלא גם בגמרא של מסכת תענית כאן, לקויה צורת ההדפסה. כך בעמ' ח' ד"ה ופסקינן, הדפיס המהדיר את כל הדיבור באותיות קטנות. אולם מאחר ששתי התיבות "ופסקינן בר"ח" הן דברי הגמרא שברף י', סעי' והמובאים בתלכות הרי"ף כאן, פ"א, סי' תת"ז (ד"ו, דף ב' ע"ב) — לפנינו בגמ' ובר"ף "ומפסקינן בר"ח" — שאותם בא המחבר לפרש, לפיכך צריך היה להדפיס את התיבות הללו באותיות גדולות, ורק את יתר הדברים מן "שאם" ואילך באותיות קטנות.

ד. הפיסוק:

רבים מן המהדירים מתעלמים מחובת הפיסוק, אחד האמצעים החשובים ביותר להבהרת דבריו של הספר המוצא לאור, מתוך שעל פתחו רובצת הטעות. הרב הופמאן לקח על עצמו את הטירחה לפסק את חלקי הדיבורים והפיסקאות והקל על ידי כך בהרבה על הקורא לעמוד על כוונת הדברים. אולם שוב, מתוך שלא עמד על טיבו של הספר כנ"ל, יש ולא קבע את הפיסוק בצורה הנכונה. כך בסע"מ י"ג — רע"מ י"ד נאמר: "וכן נראה שפירש הרי"ף דפסק כי האי לישנא וכתב, הילכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל אבל ישן אפילו [לא]" 49 סילק אסור. אולם הדברים "הילכך... אוכל" הם דברי הרי"ף בהלכותיו לתענית, פרק א', סי' תתי"א (ד"ו, דף ג' ע"ב) ואילו הדברים מ"אבל" ואילך הם דברי הדיוק של המחבר (או דיוקו של אחד מרבותינו הראשונים שאת דבריו העתיק המחבר — עי' מש"כ למעלה, על "דרכי עבודתו של המחבר") מתוך דברי הרי"ף ולפיכך יש לשים פסיק לא אחרי התיבה "וכתב" אלא אחרי התיבה "אוכל" כלומר: "וכן נראה... וכתב הילכך בין סילק בין לא סילק אם לא ישן אוכל, אבל" וכו'.

ההערות

מתוך שהמהדיר לא עמד על כך שזהו ספר המוסב על הלכות הרי"ף ומתוך שלא עמד על דרך עבודתו של המחבר ועל מקורותיו לקויות לעתים גם ההערות. דרכו של הרי"ף בהלכותיו היא "להעביר" למסכת מסוימת דברי חז"ל ממסכתות שונות הדנים בנושא של אותה המסכת (עי', לפ"ש, מה שכתבתי בקרית ספר, שנה כ"ז, עמ' 326-327, הע' 28 ובתרביץ, שנה כ"א, עמ' 167, הע' 14 ובג"ש). המהדיר מתוך שלא עמד על כך שהספר שלפנינו מוסב על הלכות הרי"ף, בהתקלו בדברי המחבר המסביר קטעי דברים ותיבות בודדות של דברי חז"ל שאינם בגמרא במסכת תענית מציין למקורם במסכתות אחרות בלא לעמוד על התמיהה שבדבר, שהמחבר בהסבירו את מסכת תענית מסביר לפתע קטע או תיבה בודדת ממסכת אחרת. כך בעמ' ל"ט, בד"ה והאידנא, במקום שהמחבר מפרש — כפי שכבר העירוני למעלה, בפרק על "הספר", סעיף ו' — את הלכות הרי"ף כאן, תענית, פ"ב סי' תתכ"ז (ד"ו, דף ו', סע"ב) מציין המהדיר לגמרא "ראש השנה י"ט, ב'." (הע' 171), וכך בעמ' נ"ט, בד"ה סד ובד"ה בת צידעא, במקום שהמחבר מפרש — כפי שכבר העירוני למעלה, בפרק על "הספר", סעיף ה' — את הלכות הרי"ף כאן, תענית, ספ"ד, סי' תתמ"ב (ד"ו, דף י', ע"ב) מציין המהדיר ל"בבא בתרא ס', ב'." (הע' 86). יש שהמהדיר בהיתקלו במקום כזה הפנה את הלומד לא למקור שבגמרא במסכת אחרת אלא לאחד הראשונים המביא אותו המאמר ממסכת אחרת בספרו לתענית כאן. והדברים תמהים.

49 כ"ל כפי שהעיר המהדיר שם, הע' 98 לנכון, ועי' גם מה שהעירוני למעלה, בסוף הסעיף ע"ד תיקון שיבושים.

מה כוונת ציון זה. במה גדול כוחו של זה להסביר את העובדה שהמחבר מביא ומפרש כאן לפתע תיבות בודדות ממסכת אחרת. ובמיוחד לאחר שבספרו של אותו ראשון הובאו תיבות אלו לא בצורה מקוטעת אלא ארוגות במאמר שלאותה מסכת כולו. וכל זה בזמן שאף אותו ראשון עצמו שאב את הדברים מהלכות הרי"ף כאן.

כך בסע"מ י"ד — רע"מ ט"ו, בד"ה מהו ובד"ה מטעמת ובד"ה רביעיתא. במקום שהמחבר מפרש — כפי שכבר העירותי למעלה בפרק על "הספר", סעיף ה' — את הלכות הרי"ף כאן, תענית, פ"א רס"י תתי"ג (ד"ו, דף ד', רע"א) מעיר המהדיר: "עי' רא"ש בפרקין סי' ט"ז (הע' 104). בו בזמן שאף הרא"ש הביא כאן דברים אלה מתוך הלכות הרי"ף⁵⁰.

ויש שבהיתקלו במקום כזה הוא מעיר אמנם גם שהדברים נמצאים בהלכות הרי"ף, אלא שהוא מציין להלכות הרי"ף במסכת אחרת.

כך בעמ' ח', בד"ה ופסקינן (עי' לד"ה זה מה שהעירותי למעלה, בפרק על "המהדורה", בסעיף ב', ע"ד צורת ההדפסה), במקום שהמחבר מפרש את הלכות הרי"ף כאן, תענית, פ"א, סי' תתכ"ז (ד"ו, דף ב', רע"ב) מציין המהדיר להלכות הרי"ף למסכת ראש השנה (סה"ע 54). דרכו של המחבר האלמוני בספרו שלפנינו היא, כפי שנתבאר, ללקט פירושים וקטעי פירושים מתוך ספרי הראשונים שלפניו, מפרשים ופוסקים כאחד, ולצרפם יחד. המהדיר מתוך שלא עמד על דרכו זו של המחבר יש שאינו מעיר למקור ממנו שאב המחבר את דבריו כלל, ויש שהוא מעיר למקור לא נכון, ויש שהוא מעיר למקור הנכון אבל לא בצורה הנכונה.

יש שהמהדיר אינו עומד על המקור כלל ומייחס למחבר דברים ששאבם מספרי רבותינו הראשונים. כך, למשל, הוא מעיר בעמ' א' על סוף ד"ה מאימתי ש"המלים" של הב"ה" הוספת רבינו ה"ן (עמ' א', סה"ע 2), בזמן שאלה הם דברי רש"י שבהלכות הרי"ף (עי' למעלה). וכך, למשל, הוא מעיר בעמ' נ"ז על דברי המחבר "ואם היה לפלוף" וכו' ש"זו הוספת רבנו היא" (עמ' נ"ז, הע' 65), בזמן שהמחבר העתיק את כל הקטע הזה מספרו של הרמב"ן תורת האדם (עי"ל ברשימת ההבאות "מדבריו של רמב"ן").

ויש שהוא מעיר על דברי המחבר האלמוני "תירוץ זה חדש הוא ולא מצאתי בספרי הראשונים ז"ל" (עמ' מ"א, הע' 188), בזמן שדברים אלה נמצאים בספר ההשלמה (עי' שם והשוה ספר ההשלמה לר' משולם מבדירש על הלכות הרי"ף לתענית, שיצאו לאור על ידי ר"מ גרוסברג ב"פשוטים ופירושים... מרבינו יעקב מוויגא", מגנצא תרח"ם, עמ' 242).

ויש שהמהדיר מציין לכמה מפרשים ופוסקים, ביניהם גם מאחרוני הראשונים ואחרונים שדעתם כדעתו או שלא כדעתו, אף שאין בציון זה משום תוספת הסבר לדברי המחבר או דרכי עבודתו, ואילו למקורות שמהם שאב את דבריו אין הוא מציין כלל.

בעמ' נ"א לד"ה מתני', בהע' 17, הוא מעיר שגירסת הירושלמי "שלנו" שונה מזו של המחבר, אבל גם בר"ן אי' כג"י רבינו, במקום לציין לתורת האדם של הרמב"ן שממנו העתיק המחבר והר"ן כאחד את כל הדיבור על הירושלמי שבו (עי' למעלה).

בעמ' נ"ג, לד"ה ירושלמי, בהע' 29, הוא מציין לא רק במקום שבירושלמי אלא גם לר"ן במקום לציין לספרו הנ"ל של הרמב"ן, שממנו העתיק המחבר והר"ן כאחד את הדברים (עי' כנ"ל והשוה ר"ן לרי"ף).

ברע"מ נ"ז, סד"ה ערב ט' באב, בהע' 66 ובהע' 68, הוא מעיר על הפסק שהמחבר מביא בשם רי"ץ גיאת שהוא "מובא גם בר"ן ורא"ש בשמעתין" ועל דחיית פסקו של הרמב"ם על ידי המחבר ש"גם הרא"ש והר"ן והריטב"א דחו שיטה זו של הרמב"ם" במקום לציין לרמב"ן

50 עי', לפ"ש, מה שכתבתי על דרכי של הרא"ש בקריית ספר, שנה כ"ה, סעי' 223 — רע"ט 224.

שממנו העתיק המחבר והר"ן והרא"ש והריטב"א כאחד את כל הדיבור כולו עם אלה שלפניו ואלה שלאחריו (עי' כנ"ל והשווה ר"ן ורא"ש וריטב"א).

בעמ' תנ"ל ד"ה "כתו" (כצ"ל) בה"ג, שם העיר המהדיר בהע' 71: "מובא גם ברא"ש ור"ן סוף פרקין" במקום לציין לספרו הנ"ל של הרמב"ן שממנו העתיקו המחבר והרא"ש והר"ן כאחד אף את הדיבור הזה (עי' כנ"ל והשווה רא"ש ור"ן).

ברע"מ ג', לדברי הירושלמי שבהלכות הרי"ף "דמצלי ולא מיקל" מפרש המחבר "פי' מיקל מקלל". פירוש זה נמצא בשיטת ריב"ב לה' הרי"ף כאן, ד"ו, דף א' ע"א, סד"ה בימות החמה ובספר המנהיג, דפוס ברלין, דף ט"ו, ע"ב, סי' נ"ד, על המהדיר היה אפוא לציין למקורות אלה — שיטת ריב"ב וספר המנהיג שבוודאי קדמו למחבר, וכן אף דברי ר' מנחם המאירי המביא ראיות מן הירושלמי לנכונותו של פירוש זה ושאליו כיון הרי"ף (בית הבחירה לתענית, הוצאת א' סופר, עמ' 71). והנה המהדיר ציין לפירושים שונים של התיבה מיקל: לפירוש הראב"ד, לפירושו של בעל המאור, לפירוש הר"ן בשם הרמב"ן וכן לרא"ש ולר"ן ולמאירי שפירשו כמו המחבר, (עמ' ג', הע' 13 וגם הריטב"א, ד' מונקאטש דף ב', טור ב', ד"ה ירושלמי פירש כן). פירושים שיש לצינם בפירוש על התלמוד הירושלמי, אבל לא בהערות למחבר פירוש על הלכות הרי"ף, ואף לר"מ המאירי ציין שלא בצורה הנכונה, במקום לתבליטו ולצינו כמקור הסבר לפירוש המחבר ציינו כאחד מאחרוני הראשונים, הרא"ש והר"ן, שפירשו כמו שפירש המחבר.

בעמ' ו', רד"ה עד ששים בתקופה, כתוב: "וכן [נהגו] (כצ"ל) אנשי קטלונא ואנשי פרובינציא שאין שואלים עד ששים בתקופה..." ובהמשכו של אותו דיבור, ברע"מ ז', כתוב: "ומיהו בנרבונה הנהיגו לשאול בשבעה במרחשון..." הבחנה זו בין המנהג הנפוץ בפרובנס לבין המנהג המיוחד של נרבונה "העיר הקדומה לתורה" (עי' במחקרי "לתולדותיו של מרכז התורה בפרובנס", תרביץ, שנה כ"ב, עמ' 85 ואילך, וכן במאמרי "ר' משה בר' יוסף מנרבונא", בפרק "טיב הפירוש", שם, שנה י"ט, סע"מ 33) היא נכונה ללא ספק, גם החכם הפרובנסי הידוע, ר' אברהם בן נתן הירחי בספר המנהיג (דפוס ברלין תרט"ו, דף ט"ו, סע"ב — י"ז ע"א, סי' נ"ו) כותב: "...שואלין בשבעה במרחשון וכן ראיתי מנהג נרבונא וסביבותיה" ובהמשכו של אותו סימן הוא כותב: "...כל ימות הקיץ עד ששים יום לתקופת (?) אינן שואלין ותן טל ומטר וזהו מנהג צרפת וספרד ורוב פרובינציא". המהדיר בהע' 45 לדברי המחבר הנ"ל לא ציין לס' המנהיג, אלא העיר שהרא"ש בפרקין, סי' ד', כותב: "ובפרובינציא ראיתי שהיו שואלין את תגשמים במרחשון וישר מאד בעיני". אולם אין ספק שהרא"ש בדברו על "פרובינציא" נתכוין לנרבונה וסביבותיה בלבד. הוא נתכוין לספר על מנהג מיוחד שנתקל בו בעברו את פרובנס בדרך הליכתו מאשכנז לספרד ולא מצא לנכון לדייק ולציין שזהו מנהג נרבונה וסביבותיה בלבד. על המהדיר היה אפוא לא להעיר לדברי הרא"ש כסתירה לדברי המחבר על מנהג פרובינציא אלא לדברי בעל המנהיג הבאים לאשר את דברי המחבר על מנהגי פרובינציא ונרבונה גם יחד, ואילו לדברי הרא"ש אפשר היה להעיר ולהסבירם בקשר לדברי המחבר על מנהג נרבונה.

בעמ' מ"ג, בד"ה בפרס, מפרש המחבר את המונח "בפרס הפסח" — "לפני הפסח". המהדיר מציין לפירושו של רש"י (המיוחס לרש"י!) ועוד, שפי' "בנימי הפסח" ולא לשיטתו של ריב"ב שאת לשונו (או את לשון מקורו) העתיק המחבר (עיין למעלה).

יש שאמנם ציין למקור קדום לדברי המחבר, אלא לא למקור שלו, שממנו שאב המחבר את פירושו ואת ניסוחו. כך, למשל, בעמ' כ"ג, לד"ה אבורנקי, בהע' 185, הוא מעיר "כן פי' רבינו גרשום ולשון ראשון בפי' רש"י, ולא העיר לריב"ב בשיטתו להלכות הרי"ף, דו"ה דף ה', רע"ב, ד"ה אבורנקי, אף שהמחבר העתיק את פירושו תיבה אחר תיבה מלשון הריב"ב

ששימש לו מקור ביניים ושהשתמש, כנראה, בפירוש האמיתי של רש"י (ע"י) מש"כ למעלה, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר, בסעיף "מדבריו של ריב"ב".

ולא עוד אלא שיש שהמהדיר אמנם מציין לראשון שיש להעיר עליו, אולם לא בתור מקור שממנו לקחים דברי המחבר, אלא בתור תופעה של דמיון בין שני מחברים ש"מעניין" לציניה. כך, למשל, השה המהדיר בשלושה מקומות את לשון המחבר אל לשונו של ריב"ב. בעמ' א' הע' 1. הוא מעיר: "לשון זה נמצא גם בפירוש הריב"ב ובר"ן, מפרשי הרי"ף; וכן שם, הע' 3: "כ"כ גם הריב"ב"; וכן בעמ' כ"ב, הע' 177: "עיי' ר"ן שתמוה ג"כ על הרי"ף. ומעניין מאוד שבשיטת הריב"ב שעל הרי"ף כתובים דברים אלו מן "תמוה אני הכותב" וכו' מלה במלה כמש"כ כאן. והדבר צריך ברור באריכות, ואי"ה עוד חזון למועד". כלומר, ציין לריב"ב כאחד הראשונים, כמו הר"ן, שפירשו כמו שפירש המחבר, ולא כמקורו של המחבר (וע"י) גם שם, הע' 173). ואילו המהדיר היה משה בהתמדה את דברי המחבר לדברי ריב"ב היה מוצא שאין הדבר צריך "ברור באריכות" והיה מגלה על נקלה שהמחבר העתיק, ובמדה מרובה, משיטת הריב"ב, מלבד מה שאף אילו היה צריך להאריך בעניין ראוי היה לעשותו. שכן זוהי אחת התופעות המעמידות אותנו על דרכו של המחבר ועל טיבו של הספר, כפי שנתבאר במאמר זה למעלה.

יתר על כן, יש שאף במקום שעמד על המקור שממנו שאובים דברי המחבר לא בחר המהדיר בדרך הנכונה, ולא השתמש בכלי ראשון אלא בכלי שני, ומשום כך לא עמד על מדת ההעתיקה של המחבר מאותו מקור וציין את המקור רק למקצת דברי המחבר, בו בזמן שכולם שאובים מאותו מקור. כך, למשל, בעמ' ו', לסד"ה מאי מברך, בהע' 39 הוא מציין, ש"עד כאן הוא מדברי הרמב"ן במלחמות", אולם גם ההמשך עד סוף הדיבור הוא מדברי הרמב"ן בספר המלחמות (ע"י) למעלה, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר, ראש סעיף "מדבריו של רמב"ן". וכך, למשל, בעמ' נ"ד, לד"ה ולא הודו, בהע' 43, הוא מעיר "גם הרא"ש והריטב"א והר"ן כ' תי' זה", ומוצא דרך הוכחה שכך כתב גם הרמב"ן "והריטב"א כ', שהוא מיסודו של רבינו" וידוע שכונתו על הרמב"ן" במקום לציין למקום הנכון בספר תורת האדם של הרמב"ן שממנו העתיקו המחבר והרא"ש והריטב"א והר"ן כאחד את הדברים הללו (ע"י) כנ"ל והשווה רא"ש וריטב"א ור"ן. אגב, מה שכתב המהדיר שידוע שב"רבינו" כוונתו של הריטב"א לרמב"ן צריך תיקון שב"רבינו הגדול" — וכך כתוב בעניין שאנו עוסקים בו בריטב"א — כוונתו לרמב"ן, אולם לא ב"רבינו" סתם. וע"י מה שהעיר רבינו הגדול החת"ם סופר בתשובותיו, חלק השן משפט, סוף סי' ר"ה, ודוק).

כך, למשל, בעמ' נ"ה, לד"ה המפסיק בה, בהע' 51, עמד על כך שב"רבינו שצ"ו המכוון לרמב"ן בתורת האדם, אולם מכיון שעמד על כך מתוך ה"ר"ן" וה"טור" (ע"י) ש) והרא"ש (ע"י) ש' הע' 52) הוא מציין לשם תיקון "חיסרון" שבכ"י — לדברי הרא"ש והטור (שם) במקום לציין למקום הנכון בספרו של הרמב"ן תורת האדם שממנו העתיק המחבר את כל הדיבור הזה (ע"י) כנ"ל. בסעיף "מדבריו של הרמב"ן" ועל ידי כך נמנע מלתקן את הצריך תיקון כפי שהעירוני למעלה, בפרק על המהדורה.

וכך בעמ' נ"ו, לד"ה תנא, בהע' 57, הוא מעיר: "כל זה מדברי הרמב"ן. ע"י רא"ש בפירקין סי' ל"ח" במקום לציין למקום הנכון ב"תורת האדם" לרמב"ן שבו נמצא כל הקטע כולו, ומשום כך הוא מעיר אח"כ, בהע' 58, על גירסת הר"ן והטור בדבריו של רמב"ן במקום לציין לספרו הנ"ל של הרמב"ן עצמו.

וכך בסע"מ נ"ז, לד"ה כתו' (כצ"ל, כנ"ל) בה"ג, בתע' 71, מעיר המהדיר על דברי בעל ה"ג שבראש הדיבור "מובא גם ברא"ש ור"ן בסוף פירקין" ורק על המשכו של הדיבור, בעמ' נ"ח, בהע' 78, הוא מעיר על הקטע המתחיל "ואנו לעניות דעתינו", ש"אלה הם דברי הרמב"ן

בספר תורת האדם" במקום לצייין בראשו של הדיבור לספרו של וטרמבין, הואיל ולא רק הקטע שבא אחרי דברי בעל ה"ג והמתחיל "ואנן לעניות דעתין" אלא כל הדיבור כולו מתחילתו ועד סופו הוא מדברי הרמב"ן בספרו הנ"ל (ע"ל, כנ"ל, בסעיף "מדבריו של רמב"ן"), שאותם העתיקו המחבר והרא"ש והר"ן כאחד.

ואף במקום שציין לראשון שיש להעיר עליו, ובתור מקור ומתוך כלי ראשון, יש שציין את הדברים מתוך היסוסים ולא עמד על דרך ההעתיקה של המחבר. כך בעמ' ה', לד"ה מאי מברך, בהע' 33, מעיר המהדיר: "נראה שכוונת רבינו לפירושו של בעל המאור בפרק הרואה". אולם אין ספק שהמחבר העתיק את הדברים, ובכללם אף את הביטוי "ושמעת" מדברי בעל המאור שם, כפי שהעירות למעלה, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר, בסעיף "מדבריו של ר"ה". ויש שייחס למקור אחד דברים השואבים והמצורפים משני מקורות. כך בעמ' ה', לד"ה חתן, בהע' 30, אף שהשנה את פירושו של רש"י (לאמיתו של דבר — המיוחס לרש"י) והעיר עליו, כתב המהדיר ש"רבינו כ' כרמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ד" בזמן שדברי המחבר הם צירוף של דברי המיוחס לרש"י ושל הרמב"ם, כפי שנאמר למעלה, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר ג'. גם בהערות אנב שלו לספרות הראשונים ישנם לפעמים דברים תמוהים, והרי דוגמה: ר' צבי הירש חיות הוכיח בזמנו שהפירוש הנדפס לפנינו במסכת תענית במקום רש"י אינו משל רש"י. הוא הסתמך על כך שרבותינו בעלי התוספות מביאים דברים בשם רש"י שאינם בפירוש המיוחס לרש"י. והנה המהדיר משיג על רצ"ה חיות בהעירו ש"אישתמיטתיה שתוס' במס' עבודה זרה ל"ד, א' ד"ה ר"ע כתבו פירוש רש"י בפ"ק דתענית והביאו דבריו כמו שהם לפנינו. גם במסכתין י"ב א' ד"ה ואם כ' תוס' את פ"י רש"י, הגם שלא נכתבו וכלשונו. ע"י גם במסכתין י"ד, א' ד"ה תני ואכמ"ל" (עמ' ז', הע' 48). והנה העובדה שבמקום מסוים דברי המיוחס לרש"י מתאימים לדבריו של רש"י שבתוספות אין בה הוכחה שהמיוחס לרש"י לתענית הוא רש"י האמיתי. מחברו של הפירוש המיוחס לרש"י היה אחד מתלמידי בית מדרשו של רש"י (לשאלה זו עיין מה שכתב לאחרונה פרופ' י"ג אפשטיין ז"ל בתרביץ, שנה ד', עמ' 22, הע' 46). ואין תימה אפוא שבפירושו נמצאים הרבה מדברי רש"י, ואילו העובדה שבמקומות מסוימים מביאים בעלי התוספות מדברי רש"י שאינם במיוחס לרש"י היא הוכחה מכרעת שפירוש זה אינו משל רש"י. ולפיכך אין להסיק מן העובדה שרצ"ה חיות לא הביא את המתאימות שבין המיוחס לרש"י ובין רש"י שבתוספות ש"אישתמיטתיה" לאותן התוספות שהמהדיר ציין להן י"א.

ה מ פ ת ח

בעקבות הליקויים הנ"ל לקוי במקצת גם המפתח. בערך "ירושלמי" צוינו כל העמודים שבהם הובאו מאמרי ירושלמי. אולם יש מאמרי ירושלמי אלה, כמו המאמר מן הירושלמי שהובא בסע"מ ב' שהובא על ידי הרי"ף בהלכותיו, שעליהן מוסב הספר ואין לראותו כמאמר של ירושלמי שהובא על ידי המחבר, ולפיכך אין לצרפו למאמרי הירושלמי שהובאו בספר זה.

בערך "גאונים" גאון" צוינו העמודים: י"ד, ט"ו, ג"ב. אולם שנים משלושת ציונים אלה אין להם מקום כאן. הקטע בעמ' י"ד שבו נזכר ה"גאון" אינו מדברי המחבר אלא מדברי הרי"ף בהלכותיו שאותם בא המחבר לפרש, לפיכך הציון לעמ' י"ד אין לו מקום במפתח זה כלל. ב"הגאון" הנזכר בעמ' ט"ו המכוון לרי"ף, דבר זה מוכרע ממקומו. המחבר כותב "כתב הגאון בתשובות... וכן נראה מן הירושלמי שהביא בהלכות יו" ומכיון שב"הלכותיו"

51 וע"י גם משיב למעלה, הע' 23.

51א לענין המיוחס לרש"י, ע"י, לפ"ש, מה שהעירות למעלה, בפרק על דרכי עבודתו של המחבר, בראש הסעיף "מדבריו של רש"י".

המכוון להלכות הרי"ף, וכפי שהעיר המהדיר (שם, הע' 107; והוא בה' הרי"ף פ"א, רס"י תתי"ד, דו"א דף ד' ע"א), הרי ש"הגאון" שאליו מסמיך המחבר בדיבור זה את "בהלכותיו" הוא הרי"ף, ואמנם הדברים שהובאו כאן בשם "הגאון בתשובות" הם דברי הרי"ף בתשובותיו, סי' ש"א לפיכך הציון לגאון שבעמ' ט"ו אין מקומו בערך "גאונים" אלא בערך "הרי"ף" — אם בכלל יש במפתח לספר זה מקום לערך על הרי"ף.

במפתח רשום ערך "תוס' בה"ג", אולם כפי שנתבאר למעלה, בפרק על "המהדרת", בסוף הסעיף על דבר "חילופי מלים ואותיות" יש לגרוס בספר "כתו' (= כתוב) בה"ג במקום "כתו' (= בתוס') בה"ג", ולפיכך אין לרשום ערך "תוס' בה"ג" אלא "ה"ג" בלבד.

סוף דבר

הלקיים השונים שמניתי למעלה מקורם בהעדר מחקר יסודי, המעמיד כללים ומדות לחקר הספרות הרבנית לזרמיה ולבתי מדרשיה. הבא לעסוק בנושא מספרות התנאים מוצא לפניו ספרות מדעית רחבה, החל מ"דרכי המשנה" של ר' זכריה פראנקל עד מבאותיהם ומחקריהם של חכמי דורנו, פרופ' י"נ אפשטיין ז"ל ויבלחטו"א פרופ' ח' אלבק, אשר אף אם לעתים יש אולי לערער על פרט מסוים או על גישה מסוימת, הרי אלה הם ספרי יסוד המשמשים תמורות לדורך בשדה מחקר זה, המדריכים והמכוונים אותו במחקריו. אולם לא כן מצב המחקר של הספרות הרבנית מתקופת הגאונים ועד תקופת האחרונים. הספרים המועטים שהופיעו בשטח זה, מדור דור ודורשינו של איחק הירש וזייס ועד "תולדות הפוסקים" של ח' טשרנוביץ, אין בכוחם להדריך את החוקר בספרות זו. מחברי הספרים הללו לא הצליחו להדור לבכתי היצירה, לגלות את טיב זרמיה וזרמי זרמיה ואת תכונותיהם ולקבוע כללים ומדות⁵², לפיכך כל הבא לעסוק באחד מנושאי הספרות הזאת צריך בעצמו להתחיל הכל מבראשית. משום כך אנו עדים לתופעה שאף המלומדים המפורסמים ביותר בבואם להוציא קטעי כתב-יד מספרות הגאונים והראשונים אינם מצליחים לעמוד על מהותם האמיתית ולהוציאם בצורה מתוקנת⁵³, ואם במלומדים שחקר הספרות הרבנית הוא מקצועם העיקרי או אף היחיד כך, הרי שאין לתמוה על כך שהרב הופמאן, העומד זה עשרות בשנים בראש קהלות מפורסמות בישראל, נושא בעולה של רבנות וטרוד בצרכי צבור וחיי קודש לחינוך לתורה ודרך ארץ ושם שמים מתאבה על ידו ושהוצאת ספר זה אינה אלא אחד מענפי פעולתו הפוריה, לא עלה בידו להוציא את הכ"י בהוצאה מדעית מדויקת. ולפיכך על אף הליקיים יש להודות להרב הופמאן על מאמציו שהשקיע בהוצאת הספר והננו מברכים אותו: יישר כוחו וחילו לתורה ויוכה להוציא בקרוב את ספרו של המחבר האלמוני למסכת ביצה הנמצא בכ"י בספריית הסמינר התיאולוגי ע"ש שכטר על יסוד השוואה עם כ"י ששון למסכת זו, וכן את ספריו של המחבר האלמוני על הלכות הרי"ף למסכת פסחים והלכות קטנות הנמצאים בכ"י בספריית ששון בצורה משוכללת על פי הקיים והכללים שנתבארו במאמר זה. ייתכן וכדאי היה לצרף גם את ספרו של המחבר האלמוני על הלכות הרי"ף למגילה שיצא לאור לפני כשבעים שנה כספר על הגמרא וללא תוספת הערות ועל יסוד כ"י שכטר בלבד ושאל בינתיים מן השוק, וכן את ספרו על הלכות הרי"ף למס' תענית שלפנינו שיצא אף הוא על יסוד כ"י שכטר בלבד, מתוך השוואה עם כ"י ששון לשתי מסכתות אלו ועם כ"י המוזיאון הבריטי למסכת מגילה (אם בדיקת כ"י זה תאשר את דעתו של מארכס הנ"ל), והיו כולם יחד בידי לומדי תורתו של "רבינו הגדול" ר' יצחק "בן אלפאסי"⁵⁴.

52 ע"י לפ"ש, מה שכתבתי בקריית ספר, שנה כ"ה, עמ' 176-164 על ספרו של פרופ' טשרנוביץ והדברים יתבארו היטב בסיוע שמים במאמר על "חקר הספרות הרבנית בחכמת ישראל", וע"י גם מה שכתבתי בקריית ספר, שנה כ"ד, עמ' 10-6, על ספר אנציקלופדי על נושא זה.

53 ע"י בה שכתבתי ב"ס"נ", שנה י"ב, כרך ב"ד, עמ' ק"ה ק"ו: תרביץ, שנה כ"א, עמ' 181-165: קריית ספר, שנה כ"ה, עמ' 338-322: שם, שנה כ"ה, עמ' 232-210.

54 זה שמו, כפי שבידתי בקריית ספר, שנה כ"ה, עמ' 120-119.

ר"י אודין בורגו

במכתב לר' יהואל אשכנזי, שנכתב בירושלים בשנת שכ"ה (1565), אנו מוצאים את השורות הבאות: "ומעיד אני לשמים כשהייתי בגליל אשטרייך זה לי כמו ל"ו שנה שעל זאת התשובה (של מהר"ק) סמכו חכמי אישטרייך ומעלה"ן ובתוכם החסיד ר"י אודין בורגו ז"ל" (ע"י שמחה אסף ב"מנחת לדוד" ... ליבל השבעים של החכם ר' דוד ילין, ירושלים, תרצ"ה, עמ' רל"ג; ע"י עוד בספרו מקורות ומחקרים בתולדות ישראל, ירושלים, תש"ו, עמ' 225—226).

שמואל קליין זצ"ל קרא — ונכון — לעיר: Oedenburg (היום Sopron) במערב ארץ הונגריה ואת שם האיש זיהה עם אותו יעקב ב"ה ר"ב יצחק סראג אשר שמו נמצא כחותם תעודה של שופרון משנת 1490. ע"י מ. פוללק בספרו ההונגרי A zsidók története Sopronban, בודפשט, 1896, עמ' 266—267; בגרמנית Die Geschichte der Juden in Oedenburg, וינה, 1929, עמ' 32; Monumenta Hungariae Judaica; כרך ו, בודפשט, 1903, עמ' 220 (ע"י מאמרו של ש. קליין בידיעות החברה העברית לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה שנה ג', תרצ"ו, עמ' 108; ע"י עוד בירחון ההונגרי Mult és Jövő, כרך XXV, 1935, עמ' 266). סבורני, כי בידינו להציע פתרון טוב מזה. השם יצחק עדינבורג נמצא על מצבת בנו ר' נתן באונגריש ברוד, ברוד, כי נתן זה בא לאונגריש-ברוד לאחר גרוש היהודים בשופרון בשנת 1526 וזכאן מת. שנת הפטירה אינה על המצבה. הנוסח שעליה — שנחמסם ע"י ר' מאיר שטיין ז"ל (ע"י A Hgyomány Könyvtára, כרך ו, בודפשט, 1921, עמ' 63—64) הוא:

על אלה חשבו עינינו
על עטרת שנפלה מראשו
גאון עוזינו מו"ה נטע שעשועים
מופלג בנגלה ובנסתר חסידא ופרושא
לא הניח כלום מתרת משה
עוף הפורח נשרף בהבל פיו כמדורה
נשמתו בגן עדן ועל ראשו כתר התורה לעטרה
ושמו הרב ר' נתן בן הגאון מ'
יצחק עדינבורג זצ"ל

הצ"ב"ה

אלכסנדר שייבר (בודפשט)

עוד לקביעת תאריך שריפת התלמוד בצרפת

הר"ן עם מר ש. ח. קוק (ק"ס כרך כ"ט, עמ' 281) שאין ידים להנחתו של הכותב ב"הצופה" י, ואוסף כאן נימוקים לנמוקיו.
עדות מכרעת ששריפת התלמוד ארעה בחודש תמוז (כלומר בפר' חוקת) ולא בחודש אדר (כלומר בפר' פרה), מעידים החרוזים הבאים בקינתו הידועה של מהר"ם מרוטנבורג², שאלי שרופה באש: "חדש שלישי והקשר הרביעי" להש/חית המדחק וכל יפי כלילך/ גדע ללחות⁴ ועוד שנה באולתו/לשרף באש דת⁵ תה תשלום כפליך⁶.

- 1 הוא מר מ. יוסיפון (= צינובין), שנשמש שמו בטעות (ראה "הצופה" מ' מנ"א תשי"ב).
- 2 כבר צונץ (Synagogale Poesie, p. 310., Ritus, p. 143), לאנדסהוט (עמודי העבודה, עמ' 161), גריץ (גריץ-שפר כרך ה' / ציין ה' / עמ' 372) ואחרים סברו שהקינה היא למהר"ם מרוטנבורג.
- 3 עד כאן כבר הובא ע"י גריץ שם.
- 4 ע"י תענית פ"ד מ"ו.
- 5 פירושים לתיבות אלה ראה במאמרו של יחזקאל בנעט במיוסטרופט 1929, עמ' 300—301.
- 6 החרוזים "תשבי ברכ גאון לשפט בני אל בכל / המשפטים להביא בפלילך / ועוד תגורי לשרף

לכאורה הוכחה שאין אחריה כלום. אלא שמר' יוסיפון (במאמרו הנ"ל) ביקש לייחס קינה זו לר' מאיר בר' יצחק שליח ציבור. לדעתו נתחברה קינה זו על הגזירות במסע הצלב הראשון של שנת תתנ"ו. והחרוזים הנ"ל מכונים לשריפת ספר (צ"ל ספרי) התורה במדינת קלוגניה בגזירות תתנ"ו (חדשי סיון ותמוז) — לפי הראב"ן) בחוצות וברחובות. תחילה יש לסעון כנגדו, שאין בסיפור הגזירות לראב"ן כל רמז לשריפת ספרי התורה בחידוש תמוז. לפי סיפורו של הראב"ן נשרפה התורה ביום נתינתה, כלומר בו' סיון. ויהרסו בית הכנסת ויוציאו את ספרי התורות ויתעוללו בהם זיתנום למרמס חוצות ביום נתינתה, אשר הרעשה הארץ ועמודיה יתפלצון, ועתה קרעוה, שרפוה, דרסוה וזים"ו. אלא שאין אנו צריכים לכל זה. נתעלמה ממר' יוסיפון העובדה, שקינה זו שקולה ועשויה במתכונת קינתו של ר' יהודה הלוי. ציון הלא תשאליו ולכן לא יכלה ליכתב ע"י ר' מאיר ש"ץ שקדם לריה"ל⁸, וכן לא יכלה ליכתב בכלל בסמוך למאורע שקדם בעשרות שנים לזמן כתיבת השיר. ציון הלא תשאליו! אין ספק שכ"י הסידור מנהג רומי שכתוב בו: "בערב שבת פ' פרה נהגו בימינו להתענות על התלמוד שנשרף בצרפת" מכון לע"ש¹⁰ של פ' חוקת: ואין זה רחוק להניח שיקראו לפ' חוקת פרה¹¹. ראה למשל בספר "תקון יששכר" (= עיבור שנים) לר' יששכר ן סיסאן המביא בספרו קונטרס ישן המונה את כל הפרשיות (= סדרים) בתורה לפי סדרן, ובו בקונטרס בא לאחר סדר קורח סדר פרה (חוקת)¹².

עוד חתימות מחברים על ספרים עבריים

בחיבורת הקודמת של "קריית ספר" (כרך כ"ט, עמ' 278—280) פרסמתי שורה של חתימות מחברים עבריים על ספריהם. והנני להוסיף כאן עוד שתי חתימות כאלה בהמשך המספרים לרשימה הקודמת:

15. בספר "משמרות כהונה", על כללי התלמוד, לר' חייא הכהן די לאארה, מחכמי ישיבת "עץ חיים" באמשטרדם, שנדפס באמשטרדם בשנת תקצ"ג, בסוף "התנצלות המחבר", בדף השלישי שלאחר השער, נוספו דברים אלה בכתב ידו של המחבר: "זו היא חתימתי ובילתה היא גנובת/חייא הכהן די לארה".

ד"ר אש וחקים" רומזים לדעתי על משפטי החקירה שקדמו לשריפת התלמוד ושגורו עליה; ושמא אף לויכוז בפאריס. וכן מסתבר שהחרוזים "אתמה לנפש" יא"ך יערב לחכי אכל / אחרי ראיתי אשר אספי שלליך / אל תוך רחיבך כנחת ושרפו" מורים שמהר"ם היה עזראיה לשריפת התלמוד, כמות שהניח כבר בנעט (שם, עמ' 295).

7. גזירות אשכנז וצרפת, מהד"ר הברמן, עמ' ע"ו. וראה דברים דומים בקינה "מי יתן ראשי מים" לר' קלונימוס בר' יהודה: "ביום כהן דת שברתי להתאשרה / וביום נתינתה כמובין אז חורה / עלתה לה למרים למקום מדורה / תיקה וגרתקה / הדורשה וחוקרה" — שם עמ' ס"ח.

8. על כך כבר העמיד לאנדסהוס (שם): "ובאיוזה דפוסים נדפס עליה סתם שחבורה מר' מאיר, ובקינת דפיס רעדלהיים וכן בדפוס פראג עם תרגום וביאור ר' משה לנדא כתוב עליה "שיסדה ר' מאיר שליח צבור" יאם כן היא מר' מאיר בר' יצחק. וזה ודאי אינו מסתבר, שהרי הפייטן הלך בקינה זו בדרך הציונים, והראשון בין מחברי הציונים הוא ר' יהודה הלוי שידס קינתו ציון הלא תשאליו ור' מאיר ש"ץ קדם לו מעט בזמן".

9. החליץ ליה"ש, מחברת י"ג (תרמ"ט), עמ' 107.

10. שמא רשאים אנו להסיק מן החרוז בקינתו של מהר"ם מרוטנבורג: "חגרי לבוש שק עלי ההבערה אשר / יצתה לחלק (על פי שבת ע"א), שהשריפה שתחילתה היתה בע"ש נמשכה גם בשבת?

11. מאידך אין להניח כשום פנים שקראו לפ' פרה פ' חוקת; כיצד יפרנס אפוא מר' יוסיפון את דברי שבלי הלסט, שהשריפה ארעה בפ' חוקת.

12. ויניציאה של"ט, ע"ו. ב. וראה שם ל"ג, ב: "תמוז — ד' ה' ומספר ימיו כ"ט ומנינו מיום ה' בשביעי, יום ג' בו שבת קורח, יום י' בו שבת פרה, יום י"ז בו שבת בלק". וכן שם כ"ד, א; כ"ה, א; ל"ה, א; ל"ו, א; ועוד ועוד.

על חתימה זו העירני ידיד מר ג. בן-מנחם. חתימה זו ראיתי בשני ספרים של הספר שהיו לנגד עיני.
והנה פקסימיל של חתימה זו, ולמעלה ממנה שמו של המחבר בסוף התצלולתו ודגל המדפיס מרופס :

חייא הכהן די לאארה בשנת כי עלה השחר לפ"ק

ספריה שיתוף הדפוס
המרכז

16. בספר ארבעה ועשרים, מסודר לרגל הילדים על ידי יצחק דוד באלוי ס"ט. מורה חלק ראשון :
תורה, שגופס בבוקאריסט בשנת 5662 [תרס"ב] נדפסה מעבר לשער הודעה זו ופקסימיל של חתימת המחבר,
כזה :

אזהרה לאחרי בני ישראל:

שלא ירים אדם את ידו, להשיג את גבולי, להדפיס הספר הזה, ברמותו
כתבונתו, בין ברפוס זה, ובין ברפוס אחר, כי מלבד שקללתו כבר אמורה
בהר עיבל, עוד יובא למשפט ויענש בפלילים.
השומע ישמע, עליו תבוא ברכה, ולא תאונה אליו רעה.
כל הספרים נושאים חותם שמי.

אברהם יערי

מפתח שמות האנשים, החברות והמוסדות בעברית וביודית

כוכב (*) על יד המספר מראה כי באותו עמוד נזכר השם יותר מפעם אחת.

אברהם, יי 187	אויסערבאך, רי 12	אילון, ג 39
אבי יונה, מ 12	אולבריס, ו 1. פ 294	אילצקי, ח 36
אבי שאול, מ 215	אוליצקי, י 14	אילת השחר [קבוץ] 181
אבינן, ב 209	אולמן, ש. ב 39*	אינדלמן, א 106, 368
אביגד, נ 12	אולנדורף, פ. ג 5	איטכילוס 203
אביגור, ש 2	אומינסקי, ו 321	איסרוב, ש. א 240
אביגל, מ. א 37	אונגער, מ 70	איציס, ב 291
אבידור, מ 325	האוניברסיטה העברית 3, 16*, 210	איצקוביץ, י 327
אבינעם, רי 2, 291	— בית ספר לרפואה 289	אלבק, ח 8, 185
אביצור, ש 6	— מכון בן צבי 291	אלברשטיין, ד 63
אבישר, א 326	— הפקולטות למשפטים ולמדעי	אלדד הדני 25
אבן זהב, א 29*	הרוח 210	אלועלעטלעכער אידישער קילטור
אבן שושן, א 25, 199	אוסטן, ג 29	קאנגרעס 46
אבן שמואל, י 3	אופטשוו, י 315	אלון, ג 10
אבנון, י 36, 207, 208, 322	אורלי, י 321	אלוני, א 327
אבניר, י 39	אוריל, ג 29	אלטוסקי, י 348
אבנרי, א 302	אורליך, י 40	אלטר, א. מ 298
אבראמאזיטש, רי 96	אורמאן, ח 37, 41, 44	אליאב, ח 36
אברהם בן חייא הנשיא 65	אורן, א 326	אליאב, צ 210
אברהם בן יצחק 31	אורן, י 315	אליהו בן אשר הלוי אשכנזי 39, 77
אברהם בן שלמה זלמן מוילנא 348	אוזאיעוו, ו 100	אליהו בן שלמה זלמן [הגר"א] 296
אברונין, א 312	אחאי משכחא גאון 184	אליעזר בן נתן (ראב"ן) 76
אברמוביץ, ח 368	אחד העם 13	אליעזר [אגודת ספירט] 1
אברמוביץ, י 332	אחד הקבוצות והקבוצים 12	אליצור, א 323
אברמסון, ש 203	— מחלקת החנוך 323	אליצור, יי 295
אברמסקי, ש 12	אטקיין, א 240	אליצקי, לי 365*
אגדה לחקר תולדות יהודי רוסיה 11	איבן, די 327	אלישיב, ש 315
אגדה לקשרי יידידות בין ישראל	איגסי, ג 39	אלכסיי, אי 41
יארצות הברית 4	אידיש-נאציאנאלער ארבעטער	אלמליח, א 26, 312
אגדת האנגליזמים והארכיטקטים 113	פארבאנד 100, 229	אלפא, פ 209
373, 244	אידישע ליטעראטור גרופע אין	אלפרין, ז 324
אגדת הימאים 1	ליטע 364	אלתרמן, ג 315*
אגדת הער בא"י 3	אידישער צענטער אין קובא 85	אמרו, וי 327
אגדת נציגי סחריהחוף בישראל 12	אידלון, א. צ 348	אמות מאחדות 2, 332
אגדת הסופרים העברים בא"י 1	איוואן, ח. ה 100	אמתי, מ 39, 322
אגדת ריא"ה חשבין המוסמים 39	איוקער, מ 236	אמתי, ע 208
אגדת "תקנות נר"ץ" 7	איוקס, ד 315	אנגל, ש 18
אגיד בתי הספר התכונים 37	איזנהארט, די 210, 215	אנגלס, פ 330
אגוז, א 100	איוזשטיט ב"צ 224	אנדוסן, ה. כ 328
אגמין, ג 315	איוזשטיט, ש 327	אנטוקולסקי, מ 10
אדוארד VIII, מלך בריטניה 40	איוזשטיט, די 100, 237	אנטיפאשיסטישער מיטינג פון די
אדל, י 210	איזנהארט, א 327	פארשטייער פונעם יידישן פאלק 76
אדל, צ 37, 294	איל לנדא, י 209	אנקורי, י 29
אדוני, י 39	אילון, ד 26	אסף, ש 292

- אפאטאשו, י. 100, 106, 365
אפלטון 41
אפרתי, א. 211
אפשטין, א. 29
אפשטין, י. נ. 297
אפשטין, מ. י. 70, 229
אקצין, ב. 41
ארבעטער רינג 350
ארגון, ל. 30, 41
ארגון חברי ההגנה 2
ארגון חילים עבריים משוחררים 192
ארגון מגדלי הדבורים 179
ארגון מגדלי פרות 41
ארגון עולי לומזה 190
ארגון הפליטים באיטליה 359
ארוי, י. 192
ארוי, א. 295
אריאל, ז. 36, 315, 324
אריאל, י. 100, 106
אריאלי, י. 295
אריאלי, צ. 326
אריגור, י. 10
ארלווורוב, ח. 303
ארמן, נ. ה. 315
ארנפלד, י. 217
ארנפרוי, מ. 188
אש, ש. 204, 314
אשדות יעקב [קבוצה] 179
אשכול, ל. 13
אשכול, א. ז. 198

באליק, א. ה. 327
באסין, מ. 237
בארשבע, עיריה 179
בב, י. 211
בגין, מ. 192
בדרי, ד. 12
בובר, מ. מ. 185
בוגטש, ש. 96
בוגין, א. 312
בדושי, י. מ. 85
בדנהימר, פ. ש. 41, 303
בוזנקט, ב. 41
בוים, ז. 315
בוכלר, נ. 211
בולגריה חקה 42
בומבר, נ. ה. 63
בוסק, מ. 315
בורטניקר, י. 7
בורלא, י. 30
בורנט, ק. ב. 328

בורנשטיין, א. 298
בורנשטיין, ש. 8
בושעלסאלא, ח. 100
בויליאנסקי, מ. י. 298
ביאליק, ח. נ. 30, 312, 320
ביבי, ז. 42
ביסטריצקי, י. 315
ביק, א. 365
בירד, ר. א. 211
בית ועד הכללי, ירושלים 16
בית חיים שטורמן 109, 241, 370
בית הכנסת הגדול, תל אביב 10
בית הנכבא תל אביב בצלאל 25
בית תומכי תורה ודקני ישראל, ניו-יארק 76
בכרך, ק. 108
בלאו, י. 210
בלוי, מ. י. 224
בלוך, ז. 12
בלום, א. 38, 323
בלומברג, צ. 369
בלומנטל, ח. ז. 7
בלומנטל, פ. 301, 312, 326
בלומנפלד, מ. 229
בלטין, א. 322
בליך, מ. 324
בלע, ג. 322
בלקמן, ש. ש. 64
בם, א. 13
בם, י. 328
בן ברוך, ש. 2
בן גור, מ. 291
בן גוריון, ד. 13, 22, 192, 233
בן גוריון, מ. י. 30, 316
בן חיים, ז. 111
בן יהודה, א. 26
בן ישראל, א. 298, 316
בן מנחם, א. 9
בן מנחם, נ. 187
בן סירא 182
בן עזרא, ע. 69
בן עזרה, ד. 325
בן צבי, י. 191, 304
בן רובי, י. 30
בן שמש, א. 192
בנאי, י. 208
בנארי, מ. 324
בנגיס, ז. ר. 296
בנדויד, א. 26
בנדור, ש. 210
בני ברית, תל אביב 289

בניהו, מאיר 301
בניהו, מאיר [מורה ספורט] 332
בנסון, מ. 332
בנשלום, ב"צ 203, 204, 206
בענפראוואני, ח. 240
בערונער, ה. 238
בערלינער, י. 365
בצלאל, בית הנכבא תל אביב 25
בק, א. צ. 224
בקר, א. ה. 192, 211
בקר, י. 316
בר, מ. 328
בר אילן, מ. 10
בר גיורא, נ. 191, 310
בר קב, ק. 182
בר קמא, ח. 325
בראון, א. 210
בראון, ח. 332
בראנשטיין, י. 100, 238
ברג, מ. א. 42
ברגמן, י. 198
ברגמן, ש. ה. 328
ברגסון, ה. 328
ברגר, ב. 28
ברגשטיין, פ. 30, 36, 322
ברדיצ'בסקי, מ. י. 30, 316
ברודס, א. 208
ברוך, י. ל. 316, 326
ברומברג, א. י. 298
ברון, ד. 316
ברונר, ג. 332
ברונספס, מ. 25
ברוויל, י. 328
ברטוב, ח. 316
בריוול, א. 187
בריל, מ. 211
בריימן, ש. 13
ברישטיין, י. 70
בריקס, י. 238
ברישנסקי, ר. מ. 224
ברית המועצות, חקים 42
ברנד, י. 184
ברנדוט, פ. 13
ברנדשטער, מ. 328
ברנסקי, נ. 42
ברנר, ב. 42
ברנשטיין, ב. 325
ברסלבסקי, י. 14
ברסלבסקי, מ. 14
ברקא, מ. 208
ברקוביץ, י. ז. 30, 316

- ברקלי, ש. 199
ברש, א. 30, 31, 316
בשוים, י. 31
בת ים. המועצה המקומית 14
- באדינער, ש. 238
נאלדער, נ. 101
נאלדפינגער, ע. 356
נאלדקארן, י. 238
נארדאן, ש. 101
גבעת השלשה [קבוץ] *291
גבריאלי, ה. 40
גדנ"ע, ז. 36
גדעון, ר. 192, 306
גובר, א. 291
גובר, צ. 291
גוד, א. 102
גוסמן, מ. י. 185
גוסמן, נ. 322
גוף, ו. ון 328
גולבס, י. 3
גולדבלט, ג. 303
גילדמאן, י. מ. 108
גולדמן, ש. 18
גילדשטיין, א. 191
גולף, ש. 331
גומפרין, י. ג. פ. 312
גוסמן, א. 316
גור אריה, יהודית 316
גור אריה, יצחק 10
גורדון, א. ד. 14
גורדון, י. ל. 312
גורדון, ש. 328
גורדון, ז. 42, 211
גורלי, א. 189
גורלי, מ. 25
גורקי, מ. 316
גסט, א. א. 37
גיל, ע. 332
גינסברג, ג. 193
גינצבורג, ש. 100
גל, י. 15
גלאסשטיין, י. 365
גלביץ, א. 204
גלביץ, ד. 198
גלדשטיין, ר. 42
גליל, י. 42
גלילי, א. 10
גלימצר, י. 42
גליק, ה. 238
גליקל האמל 230
- גליקסברג, ה. 204
גליקסון, א. 304
גלעד, ז. 196
ג'מסי, ה. 31
געירטיג, מ. 365
געזערקשאפטן קאמפין, ארבעטער
רינג דיחיויע 50
געלבארט, י. 238
גראנאטשטיין, י. 350
גראניטשטיין, מ. 101
גראסי, נ. 53
גראסמאן, מ. 321
גרבה, פ. *211
גרובסקי, מ. 10
גרדוויץ, פ. 211, 329
גרדור, ה. 211
גרזון, ל. 325
גריבסקי, פ. 193
גרינבוים, י. 188
גרינבלאט, ע. 101
גרינבלט, נ. 204
גרינברג, ח. 111, 216
גרמשי, א. 212
גרן, נ. 204
גרנות, א. 15
גרשון בן אליעזר הלוי מפראג 304
גשויר, מ. ש. 185
גתה, י. ו. 316
- הדאר [מו"ל] 49
הגניה א' [קבוצה] 291
דב בר בן ישראל מליאובה 185
דודון, מ. מ. 10
דודקי, מ. 208
דוידון, ג. 189
דויל, א. קי. 317
דוכן, מ. 15
דוונסקי, ש. 108
דיטש, י"ס ל. 69
דייטש, מ. 238
דיימאנדשטיין, ב. *101, 238
דימה, א. *204
דין, ד. 193
דין, ש. 193
דינקליס, י. 8
דיקנס, צ. 317
דירנפלד, א. 345
דליושנאווסקי, מ. 365
דמשק, ש. 237
דנציג, א. 296
דפנה [קבוץ] 2
- דקל, א. 304
דברמדק, ל. י. 7
דרויאנוב, א. א. 304
- האפמאן, מ. 101
האראוויץ, ד. 22
האראוויץ, נ. 88
הברמן, א. מ. 6, 29
הוכמן, מ. 306
הולנדר, ש. מ. 184
הולצברג, י. ר. ה. 294
הונגריה. חקה 42
— צירות ישראל 291, 332
הוסרלי, א. 42
הופין, א. ז. 193, 305
הופמן, ד. צ. 7
הורביץ, ש. 42
הורוביץ, ש. 39
הורוויץ, ח. א. 233
היבנער, ש. 224
הילמן, ד. צ. 187
הימנס, ג' ס. ס. 329
הינה, ה. *317
הינה, י. א. ל. 295
הינריך, פ. 322
הירדל, ת. 42
הירושלמי, נ. ג. *299
הירשאווע, א. 333
הירשברג, ח. ז. 313
הירשנברג, ש. 96
הלברשטם, י. ש. 359
הלדן, ג. ב. ס. 329
הלהולץ, מ. 193
הלוי, א. א. 296, 325
הליברסון, ר. 31
הלליס, ש. 182, 204
הלשטיק, מ. י. 63
המינגוי, א. 317
הסתדרות העובדים 193
— בית ספר לפעילי ההסתדרות
181, *305
— מחלקה לאגוד מקצועי 3, 193
— מחלקה להיגיונה מקצועית 15
— מחלקה לסטטיסטיקה 15
— מרכז לחנוך *38, 208, 323
— מרכז לתרבות 293
ההסתדרות העולמית לנשים ציוניות
291
הסתדרות הפועלים החקלאים. מחלקת
המישבות 194
— מדור למשק הועיר 305

הסתדרות הצופים העברים 210	ולנרוד, רי 31, 204	חימלפ"ק [חברה] 43
הסתדרות הציונים הכלליים 15, 194	ולמובסקי, מ. ז. 317	חכם, פ. 299
ההסתדרות הציונית 195	ולקי, י. 325	חמיאל, ח. 205
— ההנהלה בא"י. המחלקה הארגונית 15	וסרמן, צ. ז. 70	חשין, ש. ז. 312
— המחלקה לעניני הנער 194*	הועד הארצי למען החיל היהודי 19	טאובע, ש. 76
— הועד הפועל 16	הועד הלאומי ליהודי א"י 16	טאול, ש. 43
הסתדרות הרופאים הוטריוניים 181	ועד הלשון העברית 28	טביב, מ. 205
העלער, ב. 101	ורטהים, ג. 303	טבנקין, י. 194
הרדי, פ. 317	ורטהימר, ש. א. 184	טברסקי, י. 39
הרוסי, ע. 16	ורן, ז. 36, 208, 322	טגורי, רי. 317*
הרטום, א. ש. 7, 183, 295	ורשיגורה, פ. 189	טובנהוויז, א. 295
הרכבי, צ. 10, 39*	ואק, א. 101	טויבש, י. ש. 101
הרניק, א. 329	ז'בוטינסקי, ז. 306, 194	טוכמן, ז. 210, 326
הרטי, ג. ר. 31	זדורי, ה. ב. 204	טולידנו, י. מ. 9
הרצמן, א. י. 71	זהר, צ. 323	טולסטוי, א. נ. 208
הרשקוביץ, ש. א. 198	זהרי, מ. 16	טולסטוי, ל. ג. 205*, 318, 322
	זוין, ש. י. 7, 295	טולקצ'וב, ז. 95
וואלקאחיטש, א. 96	זולה, א. 204	טוסקניני, א. 327
ווארזאנער, ש. 238	זומר, פ. 325	טוקצ'נסקי, י. מ. 7, 9
ויטאלי, ח. 233	זונה, א. 31	טורוב, נ. 212
וויינער, ל. 236	זוסמן, ב. 45*	טורקאז, ז. 96
וויינפער, ז. 365	זיגלבוים, ש. מ. 302	טיברג, י. מ. 186
וויינריב, ב. א. 103	זיגלמן, י. 325	טיכור, י. 306
וויינשענקער, א. 85	זייד, ש. 329	טיקטין, ש. א. 337
ויסלבסקי, צ. א. 329	זידמן, י. א. 295	טיקור, פ. י. 212
וול, י. 198	זיו, מ. 210, 212	טכרבי, א. 70
וולגמוט, י. א. 297	זילביגר, צ. 307	טל, ג. 181
וולמוט, צ. 320	זינגער, י. י. 76, 204	טלבוט, רי. 208
וועלט פעדאראציע פאר פוילישע אידן 46	זינגר, ק. 25	טלפיר, ג. 329
ויגנו, רי. 31	זכאי, י. 39, 325	טן פי, י. 31
וינר, א. 184	זכאי, נ. 181, 205	טנא, ב. 36
ויטור, א. א. 42	זכות, משה בן מרדכי 39	טענענבורם, ש. 101
ויל, א. ג. 5	זלצר, מ. 348	טקאטש, מ. ז. 101
ויליאמס, א. 212	זמורה, א. 291	טרויס, א. 43
וילנא, ז. 16, 305*, 323	זמורה, י. 199, 294	טרוםפלדור, י. 194
וינברג, א. 210	זעירא, ש. 43	טרוין, א. פ. 322
וינגרדוב, א. ק. 31, 204	זקס, ק. 212	טריבלסקי, י. 205
וינטרוויב, נ. 299*	זשיטלאהסקי, ח. 101	טרויש, י. 10
ויניצקי, י. 101	חביב, יעקב בן שלמה נ' 345	טרלה, א. 329
וינשל, ש. 5	חבס, ב. 31	טרקוב נעמני, י. 237
ויס, א. 296	החברה הישראלית למען אומ"מ 2, 179	טשעמני, מ. 238
ויסמן, ד. 194	חדאד, ע. 369	טשערנאדעצקי, ח. 101
ויסר, י. 95	חזן, ב. 209	טשערנוביץ, י. 326
ויץ, י. 3, 16, 194, 306	חזן, ל. 322	
ויצ"ן 291	חיות, צ. פ. 359	יבנאלי, ש. 11, 16
ויצמן, חיה 308	חין, ל. 365	ידיעות אחרונות [מו"ל] 306
ויצמן, חיים 9, 194, 196, 325	חיפה. לשכת העבודה הכללית 306	יובסברגר, צ. 95
וכסמן, מ. 224	— פועלי בתי הזקוק 181	יום טוב בן אברהם מאשבילי 224
ולדינברג, א. י. 184	— התכניון העברי 289	יוסף בן שלמה מפוזן 69
		יוסף חיים בן אליהו מבגד 185, 186

להב, ז. 32	— משרד התחכורה. מחלקת הדאר	ידישער היסטארישער אינסטיטוט.
לובטסקין, צ. 301	195	פילן 76
לוברט, מי. י. 63	— שרות מסאורולתני 17	ילון, ח. 8, 185
לוינסקי, ק. 18	— שגרירות ארצות הברית 359	ילן-שטקליס, מ. 36, 208
לוי, א. 296, 300	— שרותי מודיעין 17, 18	יעקבי, מ. 318
לוי, י. 38	— צבא 16, 195, 306, 333	יעקבסון, י. 182
לוי, ר. 6*	— גודלי נער 17, 36	יער, חברה ליעור בא"י 3
לוי תנאי, ש. 198	— חיל האויר 1	יערי, א. 293
לויטס, מי. צ. 369	— שק"ם 18	יפה, א. 39, 325
לויין, ד. 39	— ישראל, ג. ז. 195	יפה, א. ב. 330
לויין, חי-ש. 300	— ישראל, י. 18	יפה, א. ל. 7
לויין, י. מ. 18	— ישראל אמריקה, אגודה לקשרי	יפ"מ, א. ו. 325
לוינסון, א. 6, 189	— יידידות 4	יציב, י. 194
לוינסקי י"ט 190	— ישראל, י. 198	ירדני, צ. 321
לון, ה. ז. ון 330	— יתום, צ. 4	ירון, א. 15
לונדון, ישיבת תורת אמת 63	— כאימסקי, מי. 101	ירושלם, האוניברסיטה העברית 3,
לונדון, ג. 322	— כגן, א. 31	16, 210
לונסל, א. ה. 300	— כהן, חיים בן שלום מיוזר 187	— בית ספר לרפואה 289
לוצט, מ. ח. 297, 298	— כהן, י. ל. 237	— מכון בן צבי 291
לוריא, ד. 298	— כהן, י. מ. 348	— הפקולטות למשפטים ולמדעי
לחובר, ד. 42	— כהן, יעקב 88, 102, 205, 238	הרוח 210
לחובר, פ. 318*	— כהן, ישראל 318	— בית ועד הכללי 16
לחובר, ש. 6	— כהן, פ. י. 63	— כצאלל, בית הנכבא הלאמי 25
ליאונרדו דא וינצי 213	— כהנוביץ, פ. 32	— ישיבת מדרש בני ציון 16
ליבוניץ, ז. 315, 324	— כהני, ר. 333	— עירייה 17
ליבוניץ, זאב 307	— כוכב לב, א. 299	— תלמוד תורה וישיבת עץ חיים 296
ליבוניץ, י. 330	— כל ישראל חברים (חברה) 111, 243	— יריב, ס. ש. 306
ליבוניץ, ש. ז. 36	— כפיל, י. 40	— ישיבת מדרש בני ציון, ירושלם 16
ליבערעט, ש. ל. 368	— כפר יהושע 4	— ישיבת תורת אמת, לונדון 63
ליבערמאן, א. מי. 102	— כפר סבא. המועצה המקומית 18, 195	— ישראל, חקים 17, 306*
ליברמן, צ. 36	— כץ, א. 106	— כנסת 17, 195
הליגה ליידידות ישראל—ס.ס.ס.רי. 212	— כץ, ב. 204	— לשכה מרכזית לסטטיסטיקה 209
לידור, פ. 210	— כץ, ד. 300*	— משרד הבטחון, אגף כח אדם 43
ליכטנבוים, י. 32*	— כץ, י. א. 9	— אגף ליחסי צבור 306
ליכטנשטיין, ח. 308	— כץ, מ. י. 185, 187	— אגף לישוב חילים 43, 181
לילינבלום, מ. ל. 13	— כץ, ראובן 10	— משרד החנוך והתרבות 38, 189,
לינר, ג. ח. ה. 228	— כץ, ראובן בן האשקי 347	209, 325
לינר, י. 229	— כצנלסון, ב. 4	— מחלקת העתיקות 113
ליסט, פ. 43	— כרמי, ט. 318	— משרד החקלאות 195
ליסצקי, א. א. 318	— כרמל, ד. 307	— מחלקת לדיג 17, 306
ליסטר, ה. 306	— כרמלי, א. 31, 36	— מחלקה למסעים 307
ליף, ז. 303	— כשר, מי. מ. 337	— משרד המשטרה 17
ליסוב, ד. 18	— לאסטיק, ש. 102	— משרד המשפטים 17, 195
ליפצין, ס. 76, 102*	— לבי, י. 195	— משרד העבודה. מחלקת המדידות
ליפשיץ, ב. ה. 64	— לביא, ש. 205	— 17, 307
ליפשיץ, י. 330	— לביטוב, ז. 3	— משרד ראש הממשלה, אגף
לנדא, א. 63	— לבנין, י. 291	התכנון 17
לנדא, יחזקאל בן יהודה 11	— לגרלה, ס. 36	— המועצה המדעית 110, 293,
לנדא, מ. 309	— לדינסקי, י. 325	311
לנין, ה. א. 43		— נציבות המנגנון 17, 307*
לנסקי, י. 8		

לעז, א. 321	מימון, ש. 301	גודעלמאן, מ. 238
לעכטער, י. 356	מינץ, ב. 298	גוי, מ. 213
לערער, י. 102	מינקאווי, נ. ב. 230, 365	גורדוי, מ. 195
לפיד, פ. 11	מינקאוויטש, ג. 238, 356, 359	גחמון, ב. 2
	מיצקביץ, א. 318	גחמון בן צבי אריה 299
	מיקשה, פ. א. 215	גחמון בן שמחה מברסלב 70, 298
	מכבי, ארץ ישראל, ברית מכבים	ג'י, י. 324
	עתידי 292	ג'י, י. 324
	המכביה השלישית, תל אביב תשי"א	ג'י, י. 324
	25	ג'י, י. 324
	מכון זיבוטנסקי בישראל 309	ג'י, י. 324
	מכון לפריון העבודה והיצור 195	ג'י, י. 324
	מלו, ת. 36, 322	ג'י, י. 324
	מלמה, נ. 39	ג'י, י. 324
	מלמה, ע. צ. 297	ג'י, י. 324
	מלמש, א. 190	ג'י, י. 324
	מלץ, א. 32	ג'י, י. 324
	מלצר, ש. 205	ג'י, י. 324
	מלר, ר. 11	ג'י, י. 324
	מן, י. 182	ג'י, י. 324
	מן, מ. 205	ג'י, י. 324
	מנגר, א. 319	ג'י, י. 324
	מנדילוב, א. א. 40	ג'י, י. 324
	מנדלי מוכר ספרים 319	ג'י, י. 324
	מנדלסון, פ. 213	ג'י, י. 324
	מנצור, צ. 300	ג'י, י. 324
	מסלתון, א. י. 345	ג'י, י. 324
	מסלתון, י. ח. 345, 349*	ג'י, י. 324
	מסריק, ת. ג. 42	ג'י, י. 324
	מעברות [קבוץ] 4*	ג'י, י. 324
	מענדלע מוכר ספרים 238, 365	ג'י, י. 324
	מעצקער, י. 365	ג'י, י. 324
	מעקסיקע. נייע אידישע שול 107	ג'י, י. 324
	מערקור, וו. 365	ג'י, י. 324
	מפלגת פועלי ארץ ישראל 4, 191	ג'י, י. 324
	מפלגת הפועלים המאוחדת 4	ג'י, י. 324
	מרגליות, א. ז. 349	ג'י, י. 324
	מרגליות, י. א. ז. 7	ג'י, י. 324
	מרגליות, י. מ. 194	ג'י, י. 324
	מרגליות, ר. 186	ג'י, י. 324
	מרגלית, א. 43	ג'י, י. 324
	מרום, מ. 32	ג'י, י. 324
	מרשין די גר, ר. 32	ג'י, י. 324
	מרס, ק. 330	ג'י, י. 324
	מרמור, די. י. 359	ג'י, י. 324
	מרקוביץ, ת. ש. 345	ג'י, י. 324
	מרקוס, א. 298	ג'י, י. 324
	המשביר המרכזי 18	ג'י, י. 324
	מושה בן מימון 63, 297	ג'י, י. 324
	נהיר, ש. 210	ג'י, י. 324
מאז צה טונג 43		ג'י, י. 324
מאיר בן אליה 348		ג'י, י. 324
מאיר, י. 18		ג'י, י. 324
מאירי, מאיר 63		ג'י, י. 324
מאירי, מנחם 337		ג'י, י. 324
המאירי, ש. 291		ג'י, י. 324
מארק, ב. 350		ג'י, י. 324
מארקוס, פ. 102		ג'י, י. 324
מגד, א. 106		ג'י, י. 324
מדן, מ. 371		ג'י, י. 324
מדרשה ללמודי היהדות, שיקאגו		ג'י, י. 324
50, 335		ג'י, י. 324
מואם, ו. ס. 32		ג'י, י. 324
מודינא, יהודה אריה בן יצחק 355		ג'י, י. 324
מונטנר, ז. 44		ג'י, י. 324
מונק, ש. ד. 11		ג'י, י. 324
המוסד להגינה מקצועית בתעשייה 1		ג'י, י. 324
מוסד סולד למען הילד והנער 212		ג'י, י. 324
מוסנזון, י. 318		ג'י, י. 324
מוסנזון, ע. 205		ג'י, י. 324
מוסקוביץ, ש. 88		ג'י, י. 324
מוסקוניה, א. 330		ג'י, י. 324
המועצה המדעית 110, 293, 311		ג'י, י. 324
מועצת החקלאות הפרטית 18		ג'י, י. 324
מועצת המורים למען הקה"ל 182		ג'י, י. 324
מועצת הרבנים במרוקו 85		ג'י, י. 324
מוססן, ג. דה 318*		ג'י, י. 324
מוקרגי, ד. ג. 322		ג'י, י. 324
מורג, ש. 210		ג'י, י. 324
מוריאל, י. 38		ג'י, י. 324
מושקוביץ, צ. 9, 186		ג'י, י. 324
מזאה, די. ב. 63		ג'י, י. 324
המזרחי 309		ג'י, י. 324
— אורגוני 216		ג'י, י. 324
מחבוב, ת. 314		ג'י, י. 324
מחנאי, י. 18		ג'י, י. 324
מטמון, א. 213		ג'י, י. 324
מטרלינק, מ. 32		ג'י, י. 324
מי, ק. 36, 208*		ג'י, י. 324
מיבר, א. 330		ג'י, י. 324
מיזעלס, ד. ב. 230		ג'י, י. 324
מיכלי, ב. י. 32		ג'י, י. 324
מילער, ב. 102		ג'י, י. 324
מילר, א. 18		ג'י, י. 324
מילר, י. ד. 186		ג'י, י. 324
מימון, י. ל. 11, 187, 296, 309		ג'י, י. 324

- סוקולובסקי, מ. 296
 טורוצקין, ב"צ 184
 טוה, ה. ב. 33
 טודיצקי, א. נ. 213
 טוֹצ'בסקי, י. 199
 טייבנסון, ר. ל. [בפנים בטעם :
 טייבנסון] 322
 טלין, י. ו. 330, 331
 טנדל 206
 טניסלבסקי, ק. ס. 331
 טר, י. 336
 טרן, א. 33
 טרנג, ה. 322
 טיון, ר. 333
 טיימאן, ש. 52, 239
 טיל, מ. 45
 טלוצרמאן, מ. 102
 טלונה, א. 206
 טימבלי, י. 4
 טימן, אריה 196
 ט'מן, ארנסט 331
 טיסטר, מ. 7
 טיריליאן, ש. 8
 טירקין, ג. 18
 טלאוועס, ח. 239
 טלדס, ג. 44
 טלקר, מ. 208
 טמאליאר, ה. 102
 טמבורסקי, ד. 25
 טמבטיון, מ. 33
 טמולנסקי, פ. 34
 טמילנסקי, מ. 19, 33, 196, 206, 319
 טנה, א. 33
 טנה, י. 33
 טנה, ש. 351
 טנקביץ, ה. 319
 טנש, ח. 106
 טעגאל, ק. 102
 טעמקאף באדער, ש. ר. 239
 טפיבק, י. 325
 טפיר, צ. 5
 טפרות, א. 206
 טרביני המלחמה-ישראל 4
 טרינסקי, מ. די 35
 עבר הדני 19
 עברון [קבוץ] 179
 עברי, י. 33, 206
 עגנון, ש. י. 33, 319, 320
 עיכד, מ. 102
 עוזיאל, ב"צ מ. ח. 8, 297
 עוזר, מ. 102
 עזרא, אברהם בן מאיר נ' 52
 עזריה מן האדומים 39
 עסיה, מ. 88
 עין החורש [קבוץ] 182
 עין המפרץ [קבוץ] 4
 על המשמר [מו"ל] 113
 עמאר, מ. 95
 עמינדב, ד. 194
 עמר אלכיאם 206
 ענטיק, י. 102
 עציון, י. ר. ה. 294
 עציוני, א. 19
 עשור, צ. 224
 פאט, ע. 85
 פאטאש, ר. 239
 פאירשטיין, א. 26
 פאפערניקאוו, י. 239
 פארחערטס-אסאסיאישאן 96
 פארייניגטער טשעגנאווער רעליף-קאמיטעט 76
 פארטייט, א. 102
 פארשונג'צענטער פאר געשיכטע פון פוילישע יידן 76
 פבלוב, א. ס. 213
 פדהצור, א. 33, 310
 פדין, ק. 33, 206, 319
 פויכטונג, ל. 319
 פוידורג, מ. 63
 פויליקוב, א. 330
 פוסק, ה. 295
 הפועל המזרחי 1
 — ארץ ישראל 19, 310
 — סיעת "למפנה" 292
 פועלי אגדת ישראל 1
 פועלי בתי הזקוק, חיפה 181
 פופר לינקאוס, י. 319
 פורל, א. 331
 פורצקי, א. 213
 פורת, א. 213
 פטאי, ר. 320
 פטון, א. 320
 פיאמנטה, מ. 40
 פיגין, י. ש. 50
 פיינבערג, ל. 102
 פיכמן, י. 32, 33, 320, 322
 פימנטל, י. ה. 95
 פין, י. 291
 פינברון, ג. 16
 פינגלד, א. 294
 פינס, ד. 6
 פינסוד, י. י. 326
 פינסקער, י. ל. 304
 פינער, י. 365
 פינקרפלד, א. 34
 פיפס, ש. ז. 8
 פירשט, א. 19
 פישל, ו. 206
 פישמן, י. ל. 11
 פישקין, מ. 323
 פישר, ל. 331
 פלדמן, א. 19
 פלכנוב, ג. ו. 213
 פלמ"ח 196
 פנאלי, ש. י. 209, 320
 פנון, ר. 332
 פסט, ה. 320
 פסטלוצי, י. ה. 331
 פעדעראציע פון אידישע לאנדסלייט פאריינען אין ארגענטינע 76
 פעלדשוה, ב"צ 51
 פענסטער, ה. 351
 פפו, א. 300
 פפוריש, י. 324
 פראנצוקי גארפ'קל, ש. 102
 פרבר, צ. ה. 217, 349
 פרגר, מ. 323
 פריד, ז. 211
 פרידנהיים, י. 196
 פרויס, ו. 196
 פרום, מ. י. 297
 פרוסקין, ג. 17
 פריאר, ג. ק. 331
 פרידברג, א. ש. 36
 פרידברג, ח. ד. 6
 פרידלנדר, צ. 20
 פרידמן, א. ז. 220
 פרידמן, ז. פון 326
 פרידמן, יהושע 34
 פרידמן, ישראל 348
 פרייליך, י. 365
 פרייער יידישער קלוב, ניו יארק 107
 פרילשטיין, ב. ז. 296
 פרימן, י. ח. 8
 פריצקי, א. 34, 297
 פרילא, י. 5
 פרנק, א. 190
 פרנקל, א. 331
 פרנקל, מ. 28
 פרנקווי, ק. 96

פרס, י. 3	קולר, י. 218	קסטנר, א. 37
פרסטס, ל. ק. 327	קומניוס, י. ע. 42	קעניג, ל. 366
פרסקי, נ. 324, 209	קומרוסקי, ב. ב. 214	קפליבצקי, י. 40
פרץ, י. ל. 34, 101, 102, 116	הקונגרס היהודי העולמי. ההנהלה הישראלית 302	קפלן, מ. מ. 335
238, 320, 365	— המכון לעניני היהודים 12	קפלן, צ. 206
פרקש, ל. 213	הקונגרס העולמי של רופאים יהודיים, ב, ירושלים 25, 214	קפת חילים של ההסתדרות 20
פתחיה בן יעקב מרגנשבורג 25	קונויץ, י. 71	קרומבל, א. 42
צביאלי, ש. י. 181	קופף, לי 209	קרוסן, קי פ. 34
צויג, מ. 34	קיפפער, אי 230	קרושניק, ל. 307
צווער, ש. 324	קיצנוק, א. 12	קרושניק, נ. ק. 38
הצופה [מו"ל] 309	קוק, א. י. 298	קרוצ'ה, ב. 214
צוקר, י. א. 224	קורב, ח. י. 297	קרוק, י. 44
צוקר, מ. 100	קורנט, ב. די 69	קריג, ה. מ. 95
צורי, נ. 20	קורסקי, פ. 76	קרויזצקי, ד. 103
צטינסקי, ק. 190	קורצויל, ב. 320	קריש, יהודה י' 28
צטלין, י. 45	קישוט, ל. 291	קרלין, א. 311
צטניק, ק. 190	קישטאי, ש. 100	קרמפנר, ח. 34
ציסלין, ה. 70	קיטלמאן, י. 366	קרמר, נ. 368
ציני, ש. 44, 213	קינן, אלכסנדר 44	הקרן הקימת לישראל 20, 182, 197
ציכסלובסקיה, חקה 333	קינן, אפרים 12	— מועצת המורים למען הקה"ל 182
צענטראל קאמיטעט פון יידן אין פוילן. צענטראלע יידישע היס-טארישע קאמיסיע 336	קינן, ע. 206	קרני, א. 214
צ'פלין, צ. 330	קיסילביץ, א. 40	קרניץ, י. 187
צ'פמן, ה. א. ג'י. 331	קיפניס, ל. 326	קרסלי, ג. 182, 197
צירנביץ, י. 37	קישון, א. 320	קרסנר, א. 304
צרעה [קבוצה] 197	קלאוזנר, מ. 328	קרעפליאק, י. 106
	קלוגאני, י. 44	קתר, ד. 321
	קלזונר, י. 12, 34, 197, 310, 320	ראבין, צ. 88
	קלזונר, י. א. 214	ראטנבערג, י. 76
	קלזונר, מ. 328	ראקער, ר. 230
	קליגר, ק. 239	רביוביץ, ש. 335
	קליין, א. ח. 63	רבין, ע. 207
	קליין, ז. צ. 337	רבינוביץ, אלחנן 214*
	קליין, י. צ. 71	רבינוביץ, אסתר 209, 324
	קליסס, ה. פון 321	רבינוביץ, מ. 321
	קלס, א. 323	רבינוביץ, נ. ד. 349
	קלעי, ש. פ. 210, 326	רבינוביץ, ר. נ. 6
	קלצקי, י. 197	רבינוזון, י. 185, 190
	קמחי, ד. 206	רבינוזון, מ. 302
	קמי, א. 206	רבינר, י. 306
	קמינר, ש. 182	רבלי, א. צ. 348
	קמלהר, י. א. 70	הרבנות הראשית לישראל 9, 300
	קמניצקי, א. 40	רביצקי, י. ח. 37
	קנב, י. 20*	רבקאי, י. 35
	קנט, ע. 332	רדאי, י. 210
	קניבסקי, י. 20*	רובי, מ. 199
	קניג, צ. 5	רובין, ה. 366
	קסוטי, מ. ד. 7, 183, 295*	רובין, ח. 40
	קסטלר, א. 190, 206	רובין, י. 35
	קסטנברג, ר. 42	רובין, ש. 20

רבינוגר, מ. 199	--- ארץ ישראל 214, 210, 209, 38	שמעוני, ש. 71
רבינוני, נ. 214	שימרוני, א. 197	שמר, ג. 321
ריבל, ה. 240*	שיפין, פ. 43	שניאור, ז. 35, 207*
רובנס, פ. פ. 214	שופמן, ג. 35	שניאור זלמן בן ברוך 187
ריזן, ח. ב. 40	שורק, א. 35	שניאורסון, י. י. 70
ריונבאום, ש. 324	שורק, י. 197	שניאורסון, פ. 207
ריונבלט, מ. ז. 302	שורק, ס. מ. 192	שניאורסון, ש. ד. ב. 70
ריונבלט, צ. 333	שורק, פ. ז. 349	שניר, מ. 4, 25
ריונברג, ש. 321	שורק, ש. י. 321	שנער, פ. 26
רוזנראד, ח. 40	שורצברט, י. 302	שנקר, א. 311
רוטנברג, ח. 324	שורצמן, מ. 52	שעכטער, א. 77
רוטנשטריך, נ. 20, 38	שורר, ח. 20	שעלי, פ. ב. 366
רומניה, חוקה 44	שור, ז. 230	שעליובסקי, מ. י. 103
רוס, ז. ז. 212	שחם, ג. 35	שפונד, ש. 366
רוסי, עזריה די 39	שטיין, א. ש. 302	שפירא, ד. ש. 229
רוסי, עמנואל 16	שטינברג, י. 323	שפירא, י. 21
רוז, ב. 190	שטריגלער, מ. 351	שפירא, י. ס. 332
רוזנס, י. 212	שטרנברג, ח. א. 300	שפירא, ישראל בן חיים מאיר
ריבולוב, מ. 49	שטרנברג, י. 326	יחזאל 187
ריבקין, מ. ד. 345	שטרנהרץ, נתן בן נפתלי הירץ	שפירא, מיכאל 207
ריד, מ. 323	מנימירוב 298	שפירא, מלכה 35
ריווקין, ב. 103	שי, נ. י. 17	שפירא, ס. 333
ריינגאלד, י. 366	שיחור, ש. 45	שפירא, פ. 8
ריכמן, ושר, י. 4	שילוח, א. 301	שפירא, ש. י. 207
רילקה, ר. מ. 207	שיפטן, ז. 21	שפן, ש. 316
רינגעלבלום, ע. 77	שיפמן, די 210, 326*	שפעטמאן, י. 71, 349
רינהולד, ח. 197, 324	שיקגו, מדרשה ללמודי היהדות 50,	שפרינצק, י. 21
ריסט, ש. 329	335	שקי, י. 45
ריין, ד. 44	שישא, א. 215	שקספיר, י. 207, 321*
רכבי, מ. 208, 323	שכטר, א. 182	שר, א. 2
רימברנט, ה. פל רין 211, 330	שכטר, ח. 326	שראלי, ב. 182
רמו, ד. 21	שלום, ט. 21	שרון, א. 21
רניין, ד. 35	שלום, ש. 207	שרירא, ד. ב. 17
רסל, ב. 45	שלום עליכם 103, 207, 366*	שרפשטיין, צ. 191, 368, 369
רעסלער, ב. 366	שלינסקי, א. 6	שרת, מ. 22*
רפאליביץ, י. 190	שלוניגר, ב. 332	שתדלן, ח. 40
רפל, דב 9	שלמה שלומיל בן חיים 9	שתדלן, ר. 40
רפפירט, ב"צ 332	שלמון, א. 21, 37	תבון, א. 215
רשף, ה. 364	שמאלי, א. 321, 324	התכניון העברי, חיפה 289
	שמואל הגיד 203	תל אביב, בית חולים "הדסה" 311
	שמואלי, א. 35, 332	--- בית הכנסת הגדול 10
	שמוקלר, א. 333	--- עזריה 22
שאצקי, י. 77	שמורק, א. 195	תלמוד תורה ושיבת עץ חיים,
שבזי, ש. 203, 314	שמושי, י. 215	ירושלם 296
שבתי, יהודה בן יצחק נ' 29	שמיט, ד. א. 192	תלמי, א. 323
שגל, מ. 33	שמיר, י. 311	תלמי, מ. 207, 311
שדה, י. 4, 191	שמיר, מ. 35	תמיר, ג. 208
שו, ג. ב. 207	שמיר, ברגיאת [קבוץ] 182	תמרי, מ. 35
שוערמאן, ל. 103	שמלץ, א. 209	תנוכה 22
שווארץ, פ. 356	שמעוני, ד. 35, 302	תנועת המושבים והארגונים. ארכיון
שווארצבארט, י. 351	שמעוני, י. 333	"חדר אליעזר" 7
שווייד, מ. 103		
השומר הצעיר 198		

מפתח שמות כל הספרים בעברית והספרים האנונימיים ביווית

אבותינו 369	האח 70	אמריקה 326
אביב 179	אחד מהג'מעה 205	אנו מבשלים 209
אברהם שלונסקי 6	ס' האחים 291	אנטומולוגיה כללית 41
אגדות אפריקניות 32	האחים אשכנזי 204	האנטומיה והפיסילוגיה 214
אגדות וספורים 36	האח-ס קיפ 36	אנטוניה שלי 321
אגדות לאמים 32	אחרית וראשית 204	אנטוניוס וקליאופטרה 207
אגדות לילדים 37	אחת 34	האנטישמיות בברית המועצות 192
אגדות תימן 25	אידישער קעמפער 115, 244	אני לומד עברית 39
אגדות האחים המוסלמיים במצרים 328	איך אוספים בולים 45	אניזה הולכת למות 31
אגדות נוה איתן 321	איך להגן על הרכוש 45	אנציקלופדיה כללית יורעאל 6, 293
אגרות בעל התניא 187	אילן וגופו 10	אנציקלופדיה לאגדות התלמוד 345
אגרת לחנוך 323	אילת העמק 322	האנציקלופדיה העברית 293
אגרת לידידים [סרבני המלחמה] 5	איך פרחים שחורים 318	אנציקלופדיה קטנה של חיות למיניהן 327
אגרת רבי יהודה בן קוריש 28	איפניגניאה באבלים 204	
האדם 39	אירוסה 210	אנציקלופדיה של גלויות 188
אדם באהל 205	האיש מנצרת 314	אנציקלופדיה תלמודית 7, 295
האדם מדביר השממה 209	אישים ופעלים 301	אנש בראשית 321
אדמה ללא צל 33	אכרי ישראל תשי"ד 370	אנשים חדשים בהרים הגבוהים 321
אדרא [רבא וזוטא] 8	אל הגבול הנכסף 308	אנשים של צורה 11
אהבה 34	אל חבר השורה 2	אנתולוגיה תנ"כית 321
אהבה וגאווה 29	אל הנגב 194	אסף חקי ישראל 306
אהרן שר 2	אלבום צירי הכנסת השניה 306	אסף מכתבים מחוטבים 224
האויב מבעד למיקרוסקופ 323	אלדד הדני 25	אסף פקודות 17
אויף דער חאץ 50	אלה מסעי הזפתים 29	אספר 193
אויפסניי 46	האלה ענת 295	ס' אסתר [י. קולר] 218
אונדזער ווארט [פועלי ציון, אורוגוין] 46	אלה פני ישראל 12	אפלה בצהרים 206
	אלוף בצלות ואלוף שום 208	אפר-קאנער אידישע צייטונג 244
	אליה בחור 77	אצו רצו גמדים 36
אונדזער לעבן 215	אליהו בחור, עזריה מן האדומים, משה זכות 39	אצלנו 322
אונדזער מיט 215	אלמות 316	ארבעטער טריבונע 292
אונדזער שול 368	אלף אמריקאים 44	ארבעת המוסקסרים 204
אונדזער ווארט [פועלי ציון, פילין] 46	אלף בית לילדי ישראל 39	ארגון האמות המאחדות <א"ם> 2
אונדזער צייט 115	אלפא ביתא 369	אריזה 20
אונטערזעגס 215	אלפים וחמש מאות שנות טקטיקה 326	אריה ליוניז שכתר 182
האוצר במערה 106	האם 212	הארכיפלג בלהבות 322
אוצר הספרים 9, 186	האמה והעבודה 14	הארמים בארם נהרים 190
אוצרי 368	אמוני דקדוק 108	הארץ 109, 241
אור לישראל 70	אמונים בהבעה עברית 210	— תרבות וספרות 241, 370
אור המאיר 345	אמונת ישראל 187	ארץ ישראל [נקבץ החברה לחקירת א"י] 303
אור הפלאות 337	אמוץ הנקור 63	ארץ ישראל המערבית 324
אורה הכפולה 37	אמנות בראשית 329	ארץ העברים 20
אורות 298	האמנות, התהוותה והתפתחותה 331	ארצות החיים 88
אורות באפל 100	האמנות מראשיתה ועד ימינו 211	אש דת 70, 229
אורים 109	אמנות התיאטרון 211	אשדות 179
אורלוגין 241, 370	אמרי חיים 345	אשכול 289
אות ברית 299	אמרי משה 296	אשל אברהם 185
אות התפליין 9		אשתו השנואה 30
אזנים לתורה 184		

- באגיד [אליצור] 1
 באהלי כוש 318
 באיר ובסתר 33
 באין דור 204
 באנך הבנין 13
 הבאר 7
 בארץ הגמדים 322
 בארץ לובנגולי מלך זולו 322
 בבא קמא 297
 בדר 211
 בדיקות אנטומיות 330
 בדמי ימיו 207
 בדרך [ארגון הפליטים באיטליה] 215
 בדרך [שבועון מצויר, ת"א] 179
 בדרך לבית החנוך 324
 בדרך למדינה 194
 הבוגר הדתי 289
 ביטניקה 327
 בולטין הונגרי 291
 בומר ובמחול 198
 הבחורים לא הכניבו 207
 בחינות 241, 370
 בחינות מקצועיות 39
 בחיק הגליל 205
 בסבע 37
 בטוח סוציאלי 20
 בטוי [פאגין] 1
 בטיה איצט 291
 בטרם 109, 241
 בטרם יום 206
 ביאליסטאק 350
 ביאליק יום יום 204
 ביבליוגרפיה אליעזר ל. יפה 7
 ביולוגיה, איקולוגיה, וספולוגיה 43
 בימי חזון ומצור 193
 בימי כליון ומרד 301
 בימי רומא וביזאנטיון 12
 בימי שלטון הליבור 211
 בין אש לאש 32
 בין חומות ניריורק 31
 בין מזרח למערב 188
 בין נתיבות 20
 בין עץ לנפש 194
 בינה במקרא 182
 בינו לביןם 205
 בית אברהם 296
 בית אהרן וישראל 229
 בית הבבות 190
 בית הלל 295
 בית סיכו 32
 בית יצחק 224
 בית ישראל 345
 בית מעצר לגער בישראל 19
 בית משבר 32
 בית נשיא 190
 בית עקד ספרים 6
 בכבלי אנוש 32
 בכירים 197
 בכתב ובעל־פה 21
 בלילות לבנים 192
 בלעסער פאר געשיכטע 115, 374
 במדבריות אוסטרליה 321
 במול מאדים 329
 במחזה 208
 במכחול ובעט 237
 במעגלי אהבה 30
 במעגלי דורי 12
 במערכות הכלכלה 113, 373
 במערכות הקבוצן 12
 במצולות ים 42
 במצור ובמערכה 4
 במשבר הרוח 185
 במשפחה 322
 בן איש חי 185
 בן המלח 36
 בן הסנדלר 328
 בני אהרן 294
 בני בינה 299
 בני עלית הנוער 2
 בני ציון 224
 בסוד עניי הכתל 29
 בסער 306
 בעיות בחנוך ילדים 323
 בעיות בישראל הצעירה 21
 בעיות בית־הספר התיכוני 37
 בעיות ההסתדרות הציונית 15
 בעיות ההתאבדות 212
 בעיות ודרכים בהוראת הגיאוגרפיה 324
 בעיות המדינה 13
 בעיות הנכה 181
 בעיני מחנך 323
 בעל השם ממכילשטוט 315
 בעליה ובכניה 307
 בעליה השניה 21
 בערף 315
 בפרוך הפורצים 19
 בצל קורתנו 308
 בציון 109, 241, 370
 הבקר 109, 370
 בקתתו של הדוד תום 33
 בר כוכבא 315
 ברוח ובחיל 19
 ברית כהנת עולם 9
 ברכת האילנות 71
 ברכת החמה 187
 ברקאי 109
 בשאלות המפלגה 194
 בשדה הבניה 289
 בשדות פלשת 302
 בשוטים ובעקרבם 206
 בשירת הדורות 96
 בת ים 14
 בתחום ומחוז לתחום 318
 בתי מדרשות 184
 גאוגרפיה מדינית 210
 גאומטריה 325
 הגאון והרב 207
 הגאון רבי ראובן כ"ץ 10
 די גאלדענע קייט 115, 374
 גבורינו הקטנים 323
 גבעת הלבונה 63
 גדולי שמואל 185
 גדולת האדם 71
 גיילי אש 2
 גופי צבא חדישים כיצד 215
 גורמי משק בקבוצה 18
 גוית 241
 גורת תתניו 76
 גחלי אש 190
 גחליות 317
 גיסות מוטטים 326
 גלגולי חיים 322
 גלות וגאולה בספרות ישראל 224
 גליונות 109, 241, 370
 גלילות ארץ ישראל 304
 גן גני 326
 גן העצמאות [תל אביב] 22
 געזאנגען פון קאמף 101
 דער גרינער 293
 גרפולוגיה 327
 גשר 39
 דא וינצי 213
 הדאר 109, 241, 370
 הדאר [ספר יובל] 49
 דבר 241, 370
 הדבר [א. קאמי] 206
 דברי דוד 349
 דברי חברים [הפועל המזרחי] 19
 דברי יוסף 71
 דברי יחזקאל 359

דברי ימי ישראל 11	הבה נחלה 95	וינאטו וידהאש 208
דברי מיכאל 318	הגדה של פסח 70, 71, 187, 229	ויעל אליהו 345
דברי סופרים בפגישה שוימן ראש הממשלה 193	הגית 348, 349	ס' הועידה [ציונים כלליים] 15
דברי הסימפוזיון לרוקומנטציה 293	הגיוני יהודי 348	הועידה הכלכלית הבינלאומית במוס"ק 329
דברי שלום 71	הגיוני עזיאל 297	הוצרד 307
דברים מכנוס המנהלים 17	הגיוני צבי 349	זאת הארץ 14
דברים מעובדו [של י. רייכמן וישראל] 4	ההגרה הרוסית 191	זאת ארצי 39
דוד בן גוריון 192	הגנת מעברות פתים 330	זהר 186
דוקא 115, 245, 374	ס' הגר"א 296	זהר חדש 186
דון מיגואל 100	ההדפוס 371	הווית השלישית 206
הדור 110, 371	ההנגב 179	זכור ושומר 71
הור דור וסופריו 39	הדרת זקנים 8	זכר צדיק לברכה 299
הור דעה 70	ההנהגה הרנסנס 332	זכרון דוד 296
הדיג בישראל 17	הועידה [ציונים כלליים] 15	זכרון לקהילת לומזה 190
דיונים קליניים 371	הוראות הפקוד העליון 195	זכרונות וצורר מכתבים [אנטוקולסקי] 10
דיקנאה דירושלם 193	הוראת נביאים ראשונים 208	זכרונות לבית דוד 36
דין וחשבון [שמורק] 195	החלטות [הועד הפועל הציוני] 16	זמוני חיים 205
דין וחשבון מבקור בהודו ובעדן 310	החלצו — תרגום 70	זמנים 242, 289
דיני ירושות וצואות 311	הידעת את הארץ 14	זמר לטו 198
דיני קרקעות במדינת ישראל 15	היה אביב בארץ 191	זין זיק רוסו 212
דינים וחשבונות על עבודות מחקר [תחנה לחקר הדיג] 306	היה היה בעתיד 34	זעקי ארץ אתרובה 320
דמויות בספרותנו 204	היסטוריה כללית של הסוציאליזם 328	זנקן והים 317
דמוקרטיה בין שני עולמות 212	היסטוריה של הספרות העברית 320, 34	זקני בית הספר בוילבי 208
הדמוקרטיה החדשה 43	תחדשה 320, 34	זקני יהודה 355
הממה 289	הכשרת מורים 209	זרמי מעמקים 32
הניידות ותלתאופן 36	הלכות נחלות 63	זרע דוד 52
הע את החברה האנושית 214	המצאות גדולות 45	ה. א. [בסאן חיל האויר] 1
העות [אספקלריה מהעתינות] 291	המשך אויף קיבאנער ערד 85	ה. נ. ביאליק ובני דורו 35
העות [בית ספר ריאלי חיסה] 289	הנהגה ירושלים 25	חבור יפה מהישועה 313
הפ [אגודת הסופרים] 1	הנחת יסוד למספיקה של המדות 332	חבלו של משיח 35
הפי עזר למדריך 371	הסתדרות ושוורגאל 50	חבר ארטור 302
הפים [יוהנסבורג] 46, 242	הסתכלויות 303	חברת "הכשרת הישוב" 19
הפים [קבוצת עברון] 179	ההפריה בפרחים 42	חגים ומועדים 187
הפים לחבר [הקבוצת המאוחדת] 1	הצעת חק הירושה 17	חגים ומועדים בחנוך 324
הפים רפואיים 110, 242	הצעת חק הראיות 195	חד גדיא 181
הקדוק עברי חדש 325	ההקדמה והפתחה 228	חדושי חברי הכולל [ישיבת חורת] 63
הקדוק שמושי 40	השוואת כמה טפסי מים 214	חדושי הריטש"א [לבבא בתרא] 224
הרום 110	השפעת חמרי עכוב 330	חדשות המכביה [השלישית] 25
הרום אפריקע 115, 245, 374	השפעת קרני X על טוקסינים 211	חוברת הרצאות [סימפוזיון על הכשרת מורים] 209
הרך גבר 318	השתפכות הנפש 298	חוברת י"א אדר 359
הרך החכמה 297	התאורחות 17	חוברת מקורות [לתורת המדינה] 210
הרך של עפר 205	החבוללות מהי 297	חוברת עזר לעבודה עצמית 305
הרכו של האדם הלבן 322	ואהבת לרעך כמוך 187	חוברת השמירה 348
הרכים בהוראת השברים הפשוטים 324	חייטער 333	החולה 20
הרכים חדשות בהוראת עובדים 212	וזאת ליהודה 224	חולי רוח ושקומם 43
הרכים לבעור עשבים 42	ויאמר יהודה 349	החומה 31
האחאנער לעבן אלמאנאך 374	ויכתב מרדכי 348	

- חימש 240
 חופי ישראל 305
 חוקר ומקובל 298
 חזון ידרך 13
 חזות 181
 חזק 332
 החי בארץ ישראל 303
 חידון מוסיקלי 333
 ס' החיובים 205
 חיי באמנות 331
 חיי זהרה וכתביה 3
 חיי המין של האדם 213
 חיי רמברנט ון רין 330
 חיי שלמה ממון 301
 חיי שעה 289
 חיים 318
 חיים ויצמן [משרד החנוך] 325
 חיים ויצמן [א- סימין] 196
 חיינו 50
 חיפה [מפת פרידלנדר] 20
 חכמה עם נחלה 337
 חכמת המלחמה 44
 חליות 316
 חליות בספרות העברית החדשה 320
 15 שנות ברית המכבים עתיד 292
 חמש שנות טפול [במשפחת החייל] 19
 חמש שנים למועצת החקלאות 18
 15 חדשי שרות במשרד הבריאות 18
 חנה סנש 106
 החנוך 110, 371
 החנוך בישראל 37
 חנוך ויצירה 324
 חנוך ופוליטיקה 38
 החנוך היסודי בישראל 38
 החנוך מהו 37
 החסידות 298
 חסידים מספרים 320
 חפץ תיתים 206
 חפץ חיים [ישראל מאיר הכהן] 348
 חפץ חיים [ש. שבזי] 203
 חץ לשמי התכלת 190
 החץ השחור 322
 חצות 289
 חק מלוה חובה 309
 חקית ההסתדרות 193
 חק' ישראל 306
 חקי מדינת ישראל 306
 חקי מדינת ישראל בטבלאות 192
 חקי הקרקעות במדינת ישראל 192
 חקרי עבודה 242
 חקת ישראל 187
 חקת המדינה [ד"ר הועדה] 17
 חקת העבודה [אויברסיטה עברית] 16
 חרות 242
 ס' חשבון 324
 החשבון והנפש 316
 חתם סופר [על אבות] 296
 הטבע הדומם 39
 הטבע והארץ 110, 242, 371
 טבע ורוח 332
 טהרת יום טוב 69
 הטור השביעי 315
 הטיוול וערכו החנוכי 323
 טימון איש אתונה 321
 טיטה אל הירח 322
 הטכנולוגיה של המחכת 331
 טכניקה ומדע 110, 242
 טעם וריח 299
 טריגונומטריה שמושית 326
 יאיר הפלאים 208
 יארבוך [ידישער ביכער ראט] 113
 יארבוך פון מעקסיקאנער יידנטום 336
 יארבוך תשי"ד פון דער ידישער קהילה אין בוענאס־אירעס 374
 יבול חיי 316
 יד יחזקאל 70
 יד לקורא 110
 יד לשואה ולמרד 182
 ידיעה וסדר 3
 ידיעות [החברה הישראלית למען אר"ם] 179
 ידיעות [ידישער היסטארישער איג' סט'וט] 76
 ידיעות [מכון זיבוטינסקי] 309
 ידיעות למפנה 292
 ידיעות המכון [בית חיים שטורמן] 109, 241, 370
 ידיעות פאר דער אידישער פרעסע 46
 אי' לאטיין אמעריקע 46
 ידיעות פסיכיאטריות 43
 ידיעות הפקולטה לרפואה 289
 ידיעת הארץ 6
 ידע עם 110, 242
 יהדות לסביה 301
 יהדות רומניה 12
 היהודי זיס 319
 יהודי מפולין 33
 ייבול האדמה 197
 יובל בוך [ארבעטער רינג] 350
 יוהן קטנר 207
 יוהנה הקדושה 207
 יום ירושלים 300
 יומן ירושלים 303
 יומן לנהג 16
 יומנה של יוסיטניה 189
 יומנה של נערה 190
 יוסף סטלין 331
 יוסף פין 291
 היורשת 31
 יזכור [ל"ס חללי בתי הזקוק] 181
 יזכור [מועצת המורים למען הקהילה] 182
 יזרח אור 349
 דאס יידישע פאלק 76
 יידישע קולטור 116, 245, 374
 יידישע שפראך 116, 375
 ייווא בלעטער 116
 הילד הבריא והחולה 214
 ילקוט האגדה 296
 ילקוט אמרות 100
 ילקוט דברי חכמים 7
 ילקוט להומור ולסטירה 33
 ילקוט המועצה המדעית לישראל 110
 ילקוט המכונות 179
 ילקוט הסמינריון למשק וכלכלה 181, 305
 ילקוט פרושים לתורה 294
 ים ישראל בציור 312
 ה"מאי הישראלי 1, 371
 ה"נוקא" מסטלין 69
 יסוד יוסף 69
 יסודות ההלכה 296
 יסודות הכלכלה המדינית 40
 יסודות הלשון הרומית 40
 יסודות המוזיקה 210
 היסודות הפסיכולוגיים של התליכים פסיכיים 330
 היסודות הקונסטרוקטיביזם [של מדינת ישראל] 196
 יסודות הקצרות 40
 יסודות תורת הרדיו 214
 יסודות התפלה 300
 יסודי התבונה ומגדל האמונה 65
 יעקב סימון 32
 היער 3
 היצירה של הסבוראים 296
 ירושלים [ס' יובל לי. סרס] 3
 ירושלים [תמונות גלבוץ] 198
 ירושלים לישראל 16

- ירת האיתנים 299
 ירחון זימון לבולאות 179
 ישראל [א. ז. אשכול] 198
 ישראל [חוג עברי במקסיקן] 46
 ישראל [מפת דרכים] 17
 ישראל [מפת פרידלנדר] 20
 ישראל אמריקה 4
 ישראל בעולם המזרחי [מפה] 21
 ישראל לאן אתה הולך 310
 ישראל טרלא'אלדר 5
 ישראל תשי"ב [אלבום-תמונות] 18
 הכבאים 240
 נוכבי סמטאות 315
 כחו דרבי אלעזר 7
 כיב התריסרון 42
 כימיה 40
 כימיה בחי יום יום 44
 כיצד הודברה צ'כוסלובקיה 192
 כך לחם ישראל 311
 כל האדם 31
 כל כתבי ח. ז. ביאליק 30
 כל כתבי [מנדלי מוכר ספרים] 319
 כל כתבי י. ל. פרץ 34
 כל מאמרי [מ. י. בן-גוריון] 30
 כל ספורי [ש. י. עגנון] 33, 319
 כל שירי [שמואל הגדול] 203
 הכלב לד 322
 כלי החרס בספרות התלמוד 184
 הכנוס לבירור בעיית הנער 194
 כנסת הרומנטיקה 317
 כפר סבא 195
 כשיצא ברוך לצוד דגים 106
 כתבי י. ד. ברקוביץ 30, 316
 כתבי [א. ברש] 30
 כתבי א. ד. גורדון 14
 כתבי המגיד מדובנה 187
 כתבי [מ. סמילנסקי] 319
 כתבי שלום עליכם 207
 כתבים [מ. גורקין] 316
 כתבים [ש. הלל] 204
 כתבים [ז. זיבוינסקי] 306
 כתבים [י. קלצקין] 197
 כתבים [חתנה לחקר החקלאות] 242
 כתבים נבחרים [י. א. גלין] 43
 כתבים נבחרים [י. ניסנבוים] 19
 כתבים נבחרים [ג. ו. פלכוביץ] 213
 כתבים עיוניים [סטלין] 330
 כתובים אחרונים בן סירא 182
 לבנינו 4
 לבעיות הקונגרס 302
 לדרך ההוראה בכתות היסוד 323
 להפרכת שממות 17
 להשגת שלום 215
 לואיס קרלוס פרסטס 327
 לוח הארץ 242
 לוח הפעלים השלם 199
 לוח הקואופרציה של מדינת ישראל 242
 לוחות ליגרימים 326
 לוטציה 317
 לזכר שמואל י. פיגין 50
 לזכרו של יצחק שדה 4
 לזכרו של משה דוד קאסוטו 3
 לזכרו של נסים ניסימוב 4
 לזכרו של צבי יתום 4
 לחבר 289
 ליל ירושלם 315
 לילדי ישראל 323
 לילדינו 1
 לילה במחתרת 310
 לירושלים 13
 ללמוד החשבון 324
 למד לכתוב 326
 למדריך 292
 למען ציון לא אחשה 309
 לספרן 293
 לעדה 336
 לפלגות ראובן 296
 לקוטי לשון 28
 לקט ידיעות בניה בישראל 289
 לקסיקון פוליטי 328
 לקראת ועידת האחד 12
 לרוח הים 21
 לשון המקרא או לשון חכמים 26
 לשוני 39, 325
 לשוננו 110, 371
 לשוננו לעם 111, 242, 371
 לשכת בני ברית "יצחק ילון" 289
 מאבק 289
 מאדם עד נח 183
 המאור 46
 מאור היהדות 297
 מאיר עיני חכמים 63
 מאיר עיני ישרים 52
 מאמענט 215
 מאמר על הדפסת התלמוד 6
 מאמר העקרים 297
 מאמרי רבי אלעזר 7
 מאמרים [ש. ז. טיפס] 8
 מאנישעוויטץ קאך בוך 369
 מאפק אל אפק 205
 מבוא למתימטיקה 331
 מבוא לתורת ההגיון 328
 מבוא המקרא 294
 מבואות 179
 מביע 111, 371
 מבחר מאמרים [הוסרל] 42
 מבחר מאמרים פדגוגיים [ג. ק. קרופסקיה] 38
 מבחר המסה העברית 316
 מבחר הספור הארץ ישראלי 320
 מבחר השירה הרומית 34
 מבחר תעודות וחקים 210
 מבטאי שפתנו 312
 מבעיות הספרות המקראית 7
 מבפנים 111, 243, 371
 מגדולי החסידות 298
 מגל וחרב 197
 מגילה 17
 מגלות 111, 243, 371
 מגלות [ההסתדרות הציונית העולמית] 216
 מגלת האומות המאוחדות 332
 מגלת אנטיכוס 338
 מגמות 111, 243, 371
 מגן וחרב 355
 מרוע פרשנו מהקואליציה ? 18
 מדורות גדוע 36
 ס' המדות 347
 המדינה היהודית 368
 מדינה פראבלעמען 22
 המדינה קודמת לכל 194
 מדיניות היעור בישראל 16
 מדיניות סוציאלית 196
 מדינת ישראל בהנה 359
 המדע בחיי יום יום 329
 המדע והעולם 179
 מדע המקרא 182
 מדריך ארץ-ישראל 16
 מדריך לחשוב המשכרת 210
 מדריך למשק עזר 194
 מדריך למשרדי הממשלה 17
 מדרש דוד 229
 מה ומי 6
 מה עושים הילדים ? 368
 מהפכה, טרור, עצמאות 44
 מהפכת שנת 1848 330
 המודיע 111
 מולד 111, 243, 372
 מולדת 291

- מקץ עשרים שנה 204
מקראית ישראל 324
מקורב ומרחוק 35
מרבין תורה 301
מרובעים 206
מרחקי דרך 307
משא אהבתו ומיתתו של הקורנט 207
משגים ראשוניים 215
משה 204
משוט בארץ 319
משחק וחניך 209
משיבת נפש 299
משירי המגלה 319
המשכן וכליו 7
משל הקדמוני [משלי תימן] 314
משל הקדמוני [נ' סהולה] 199
משלחות פועלי המזון 193
משלחות פועלי המתכת 3
משלי סמבטיון 33
משם ומכאן 204
משניות 8, 64, 185
משנת פסטלוצי 331
משפחת האדמה 196
משפחת מושקט 31
משפט הירושה 42
משפט העם והמדינה בישראל 193
משפט סרג 191
המשפט הרומאי 327
משפטי עזיאל 8
משק וכלכלה בישראל 370
המשק הישראלי במבחן 113
מתנה 208
מתקופת האבן ועד הנצרות 294
נאה האילן בישראל 306
נאום [א. ז. הופין] 193, 305
נאום [א. שנקר] 311
נאומים והרצאות 359
הנביא מס'ניקנדרו 11
נביאים אחרונים [מסות] 294
נביאים אחרונים לבית הספר 325
נגוני חסידים 185
נגינה וחסידות 185
נדחי ישראל 191
גובלות מוסקליות 32
נוף מולדתי מספר לי 323
נור שלמה 37
נחום טל 181
נחל יורעאל 20
נחלת אבות 348
מלחמות יהודה 63
מלחמת החכמה והעשר 29
מלחמת היהודים 319
מלחמת השחרור של עם ישראל 197
ממון ה"שילומים" 194
מן החיים 100
מנהל הממשלה 16
מנוחת הנפש 300
מנון 41
מנוף לגוף 35
מנורת המאור 187
מנור פרמה 206
מנח עד אברהם 205
מנחה וערבית לשלש רגלים 229
מנחת אהרן 300
מנחת ירושלם 229
מניחי היסוד של מדינת ישראל 197
מכד 289
מסה ומעש 194
מסות ומסעות 198
מסכת הרומן 320
מסלות ודרכים 307
המסע אל האי אולי 208
מסע בהודו 191
מסע לתימן 11
מסע קוֹרֵטִיקי 42
מסע שחרור אידישה 210
מסעי קיבנאק 189
מסתרי ימי קדם 215
מעאודא פלחן די מי כמון 95
המעין 372
מעלות התורה 348
מעמדו של העובד 193
המערכה לשחרור ישראל 305
מערכות 112, 243, 372
מעשה באם ובנה הבר מצוה 100
מעשה בילדה 36
מעשה בפזיולוג גדול 213
מעשה נסים 95
מפה גיאולוגית של אוור צפת 21
מפות ארץ-ישראל 17, 20, 21
מפ"ם — פ.ק.ס. — מק"י 195
מפנה מרעיש בעמדת ססט"ר ליש"ר ראל 4
מפעל תורת הארץ 16
מפת חיפה 20
מצח אהרן 224
מצפה 112, 309
מצרים 213
מקומם של מדעי הטבע 324
מקורות הדרכה 328
המונומנטים היהודיים 12
המיסטוג השחור 208
המיסטיקה הקמריית 329
מיסר ה' בני אל תמאס 71
מיעדים וזמנים 197
מירה הנכונים 297
המירה העברי 209
מוריה 216
המזרח התיכון 213
מזרחי יובל בוך 216
מחברות לספרות 243
מחברת, בטאון חברת כ"ח 111, 243, 372
מחזור 300
ס' המחזות 6
מחיי יוסף טרומפלדור 194
מחלות מדבקות 211
מחקר באמצעות קרני X 329
מחקר ביצור לבני סיליקס 18
מחקר על צבירה משקית 43
מחקר השממה 311
מחקרים ביולוגיים 44
מחקרים בלשון ביאליק ז"ל 312
מחקרים בשטח הפולימריזציה 330
מחקרים ופעולות 291
מחקרים על הבנה 41
מחשבה ותנועה 328
המסמון באגם הכסף 36
מסרפים ברצינות 30
מיכאל קולהס 321
מיכה יוסף בן צריון 316
מכוונת חשמל 210
המכונית והטרקטור 45
מכלל 36, 208, 322
מכניע זדים 299
מכס נורדוי 195
מכתב גלוי 88
מכתב סופר 9
מכתבים מבית הסהר 212
מלאכה וחרושת בכפר 195
מלון חדש [אבן שושן] 25, 199
מלון חדש ושלם עברי צרפתי 312
מלון חדש עברייצרפתי 26
מלון כוס מעשי 199
מלון הכתיב העברי 199
מלון למנחי כבאות 28
מלון הלשון העברית [בן-יהודה] 26
מלון מציר לילדים 207
מלון ערבי-עברי 26
מלון רפואי 199
מלחמה ושלום 205, 318

- נחלת ז'בוניטסקי 18
נחלת ישראל 348
נחלת צבי 186
נחמן סירקין 18
הנטיה המקצועית 37
נטיעת עצי פרי וגפן 306
גיב 290
גיב הרופא 372
נייע בלעסער 364
נייע יידישע שול 107
נייעס בולעטין [תעלט פעדעראציע פאר מוילישע אידן] 46
דער נייער מאמענט 46
גיר 325
גיר ישראל 8
גיר לילדים 292
גנה 204
נס ציונה 196
נסיונות 368
נסע אל השדה 36
נער בונה ביתו 197
הנער במאבק לשלום 181
נער עוזב 327
נפוליון ותקופתו 329
נפט 43
נפלאות ישראל 9
הנקור השלם 63
נר זכרון ליוסף סימבול 4
נר לאסתר 291
נרות דולקים 10
נשים מחכות בחוץ 35
נתיבות ומפלסים 15
נתיבות חיים 297
נתיבות המקרא 326
סבוב פתחיה מרגנשבורג 25
סדר תפלה לד' אייר תש"ח 16
סדר התפלה לחג העצמאות 10
סדרי שלטון ומשפט בישראל 307
סדרת מדריכים 38
סוגנות 321
סוס העץ 212
סופרים עברים באמריקה 29
סורא 372
סחר החוץ של ישראל 18
סטודנט 290
סטטיסטיקה של חנוך ותרבות 209
סטטיסטיקה של שרותי הבריאות 311
סטניסלב 190
סטשענאווע ייכויר-בוך 76
סיביר 33
סיוג רכב משוריק 333
הסיוח המעופף 208
ס' הסימנים השלם 63
סיני 112, 243, 372
סיסמתנו — קדימה 36
סכום שנתי לטללים 17
סכומיה והצעותיה של ועדת הכספים 195
סכומים [ארגון חיילים משוחררים] 192
סכומים ומספרים [תאונות עבודה] 15
סכומים וסכומים 192
סליחות 9, 300
ססגוני בארץ הגיוגל 322
הספור בספרות הערבית החדשה 215
ספור יוסף והוראתו 37
ספורי של מלך 40
ספורס לעם 1
ספורי אהבה 206
ספורי משה והוראתם 37
ספורים [ל. ג. טולסטוי] 205, 322
ספורים [ג. שופמן] 35
ספורים נוראים 198
ספר האחים 291
ספר האם 212
ספר אסף 292
ספר הגר"א 296
ספר הועידה 15
ספר החיובים 205
ספר היובל [א. ג. וייל] 5
ספר היובל [מ. מ. קפלן] 335
ספר היובל של הדאר 49
ספר המדות 347
ספר המחזות 6
הספר העברי 113
ספר הפלמ"ח 196
ספר הקונגרס [של רופאים יהודיים] 214
ספר הקריאה 108
ספר השירים [ה. הינה] 317
ספר השנה [לקוטים מ"האח"] 70
ספר השנה של העתונאים 373
ספרות בבתי הספר 209
הספרות הסובייטית החדשה 315
הספרות השמושית 6
ספרטקוס 320
ספרי המקרא 7, 183, 295
ספריה קואופרטיבית 18
ספרית המדר 310
סקרמוש 32
סרונטס 35
העבודה הסוציאלית בצרפת 332
העבר 11
עברית אשירה 100
עברית חיה 369
עברית מדוברת 40
עד הנה 33
עד עפר 207
עוד אביב אחד 319
עוד יוסף חי 186
עולם גדול עולה 185
עולם מספר 31
עולם על פרשת דרכים 332
עולם הפסנתרן 211
עולם הפשע 290
עוף החול 205
עזה כמות 318
עיון 244, 373
עין יעקב 345
עניים למשפט 295
העירה אוקרוב 316
על ב. קצנלסון 4
על חוג המקרא 373
על המשמר 244, 373
על הקימונים והציונות 306
על שלשה שירים 205
על התמורה 20
עלון איגפורמטיבי [צרעה] 197
עלון להגינה ובטחון בעבודה 1
עלון מחלקת העתיקות 113
עלי זכרון [לג. זכאי] 181
עלי מזכרת [למ. ב. גיומן] 230
העליה העובדת 15
עלילות ילדי העיר העתיקה 36
עלילות פוטי 36
עלילות רפי 31
עלילות ש"י 304
עלית היסוד 16
עם ישראל 188
עם ישראל בארצו ובנכר 325
עם הקבוץ 179
עמוס מוכר תפוחים 315
עמים במערכה 291
עגב שבת 347
עניני לשון 28
עצי יער במולדת 194
עצמות יוסף 187
עצרת אזכרה [לח. ויצמן] 9
העקבות מוליכים אל הבית 208
עקר תורת המשפט 210
עקרונות הספול הסוציאלי 42

- קבץ הוראות [מחלקת הדאר] 195
קבץ ל. פרקש 213
קדושת יצחק 186
קדמות ספר הזהר 298
קהל חסידים 299
קהלות ישראל 35
קו וזים 319
קיום 208
קיום למערכות ישראל 10
קיום לעלית הנער 324
קול הבירה 290
קול יהודה 349
קולטור אין דערצאונג 116
קולטור ידיעות 46
קולטור לעבן 333
קומנדו 44
קומנסקי ומסריק 42
קונטרס י"ט בסלו 70
קונטרס כתבי קדש 348
קונטרסים לבעיות הפועל המזרחי 1
הקונסטטוציה של בולגריה 42
הקונסטטוציה [של הונגריה] 42
הקונסטטוציה של צ'כוסלובקיה 333
הקונסטטוציה [של רומניה] 44
קורות 44
קורות לילה אחד 315
קורות מרד גטו ורשה 302
קינז 71, 300
קיץ מופלא 206, 319
קישורים היהודית 10
קלמן בריקב 182
קנסטה 332
קערת אגוזים 25
קפיטן נמו 208
קפיטן קימן 208
קצור תולדות ישראל 39
קציר 32
הקצרות העברית 325
קצת חנה 95
קרימבל ותקופתו 42
קריצי מיעד 10
קרנות פנסיה 332
ראשון לציון בת שבעים 21
ראשונות 181
ראשונים 197
הראשונים כבני אדם 316
ראשי פרקים בתלמוד 326
ראשית האסלאם 40
ראשית דקדוק 40
ראשיתה של ההגנה 10
פרהי שישנה 294
פרהי שטים 290
פרחים בשדה 322
פרדריק גרשין אולנדורף 5
הפרסים 203
פרץ בן משה סמולנסקי 34
פרקי אבות 63
פרקי בסרכיה 292
פרקי הוראה לכתות היסוד 38, 323
פרקי זכרונות 302
פרקי מבוא למדע המדינה 45
פרקי קריאה 214
פרקי רודורפר 316
פרקים בגאוגרפיה כלכלית 42
פרקים בלהג הערבי הירושלמי 40
פרקים במנהל סוציאלי באנגליה 213
פרקים בתורת החנוך 38
הפרקליט 373
פרשה בתולדות הנגב 12
פרשנות המקרא 294
פשתוני 323
פתח תקוה 290
צא ולמד 325
צבא הגנה לישראל 16
צבי ספיר 5
צבי קניג <ישי> 5
צדוק נחומביץ' 2
צה"ל 306
צום זיג 46
הציפה 113, 244, 373
צ'קונסט 116, 245
ציון 113, 244
ציון לנפש... פרילשטיין 296
ציונים יתמרים 190
ציונים עלי דרך 12
צ'ין אליעזר 184
צלילים וצבעים 312
הצמח 39
צמחית ארץ ישראל בצירים 16
צעד אחר צעד 210
הצעד השני 210
צעדים חרישים 364
צעדים ראשונים 326
הצפור הכחלה 32
צ'פלין בציד שודדים 322
צפרי נוד 317
צ'רלי צ'פלין 330
הקבוץ לאור התמורות 20
קבוץ מזרח ישראל 69
עקרי המנהל הצבאי 41
עקרי תורת ההגיון 41
ערבי נחל 224
ערים ואמהות בישראל 190
ערכי היהדות 298
הערכים החנוכיים של התנ"ך 294
עשר שנים [כפר סבא] 18
עת ספוד 95
עתון אגדת האינג'ינרים והארכיטקט
טים 113, 244, 373
פאוסט 316
פאלקס שטימע 46
פארשוואנדענע זעלט 96
ס' הפיאמות 35
הפילמוס [לילינגבלום—אחיהעם] 13
הפולקלור היהודי 198
פי כל 113
פיוקה 210
פינסקר וזמנו 304
פינצנט פן גוג 328
פלא יועץ 300
פלאי תבל 31
ס' הפלמ"ח 196
פמליה 318
פן טריאיש 318
פנטסיות של ריאליסטן 319
פנינים משירת העולם 29
הפנקס פתוח 191
פנקס שיקגו 335
פסיכולוגיה 211
הפסיכולוגיה וזיגמונד פרויד 211
פסיכולוגיה חנוכית 37
פסיכולוגיה של גיל הנערים 331
פסיכולוגיה של ההתבגרות [אירמייא, תש"ב] 41
פסיכולוגיה של ההתבגרות [סמינריון למדריכים, תש"ח] 44
הפסיכולוגיה של הילדות 327
פסיכולוגיה של הלמידה 209
הפסיכולוגיה של שנות הילדות האחר
רונות 37
פסקים של בתי המשפט המחוזיים
בישראל 310
פעמיני כאל 30
פקודות המטה הכללי 195
הפקודות 39
פרדריק שיפין 43
פרדען ביולעסין 180
פרוש על ספר בראשית 183, 295
פרחי אושנצ'ים 95

שמונה עשרה מגנינות ספרדיות 95	השדה 114	רבי דוב מליאובה 185
שמינה שנים להונגריה המשוחררת 332	שדות ירקים 323	רבי עקיבא 321
השמוש הנכון בכלי הסדנה 45	שדי חמד הקצר 63	רבנו זצ"ל מגור 298
שמחה על פי דרך החסידות 348	השואה והמרי 189	רבעון [פקידי עיריית רמת-גן] 290
שמחות ראשונות 33	שוברן 333	רבעון לכלכלה 179
שמחת עולם 88	שורות 46	הרגב הקשה 316
שמחת עניים 315	שורת הדין 15	רושקוביץ 302
השמיטה 7	שושנים בשחור 31	הרדיו בשרות האדם 43
שמירת הלשון 348	שחוק ודמע בבית הדין 312	רובנס 214
שמעון קמינר 182	שחרות 315	רוחות מנגנות 33
שמש אביב 33	שי לשלמה 182	רוסיה חזון העתיד 41
שנאים 214	שיבת ציון 114	הרופא העברי 113, 373
שנינו במגנינים 35	שיחות ואגדות 323	הרכבת 240
שנתון [לשכת העבודה חיפה] 306	שיטין 206	רמברנס 211
שנתון חרות 244	שילוק 29	רמת החיים בארץ י"א אל 310
שנתון הממשלה 244	שיר ידעתי 322	רגונים 199
שנחים בחיי ההסתדרות 310	שיר הרחמים 206	רסיסי חיים 237
השער 180	שירה ומחשבה 318	די רעליגיוזעז שטימע 333
שערי אפרים 349	שירות עם בלדות 205	הרפואה 114, 244, 373
שערי ברור 300	שירי [ז. שניאור] 207, 323	רפואה וטרינרית 244, 373
שערים 115, 244	שירי אהבה 29	רפואת השנים 114
שפה אחת 209	שירי בית הכנסת 95	רציונליזציה של עבוד הפרדסים 195
שקום אזורי 304	שירי ילדות 198	רשומים מאת בוז 317
שקום נכים 333	שירי מכות מצרים 315	רשימות [פ. ברגשטיין] 30
שקם 18	שירי עם יהודים 96	רשימות הישובים בטפול המחלקה להתישבות 19
שריון ופשיטה 290	שירי ציון 100	רשומות 114
שריפת התלמוד באיסליה 293	שירי חימן 314	הרתוך בקשת איר חשמלית 210
שרלוק הולמס 317	ס' השירים [הי. הינה] 317	
שררה ללא תהילה 317	שירים [א. זונג] 31	שאל 34
שרשרת הקסמים 37	ס' שירים [לחול, שבתות...] 188	שאל וינשל 5
ששים שנה ושנה 29	שירים [שבזי] 203	שאלות 184
שתי שבלים וחרב 321	שירים [ש. שלום] 207	השאלה האגרארית 311
שמים עשרה אגרות 32	שירים בבקר בבקר 204	השאלה המינית 331
	שירים ומגנינות 25	שאלת המעוס היהודי 189
	שירים ופואמות [ש. גינצבורג] 100	שארי יוסף 185
תאונות העבודה בישראל 15	שירים ופואמות [מ. ז. ולפובסקי] 317	שארית יהודה 345
תברואה 290	שירת ביאליק 320	השבויים הלבנים 323
הו שין יוד דלת, שנתון דבר 244	שירת ישראל 348	שבחי הארץ 9
תולדות אירופה 214	שלטון 45	שבחי הר"ן 299
תולדות האמנות בעולם 44, 213	השלטון במדינת ישראל 196	שבת סופר 217
תולדות ארטורו טוסקניני 327	שלמקה המאירי 291	שבטים 31
תולדות גדולי ישראל 302	300 משחקים 333	שכיל הצבי 217
תולדות הזמן החדש 325	שלוש מגלות 295	השביל השלישי בפילוסופיה 328
תולדות יהודי ורשה 189	שלוש שנים 310	שבילי החיים 400
תולדות היהודים [אלון] 10	השלישים מכפר עליה 208	שבילי החנוך 114, 244, 373
תולדות מאה אופרות 213	30 שאלות ותשובות 215	שבילים בטבע 325
תולדות מאה גדולי הקומפוזיטורים 213	שלושת המוסקטרים 204	שבילי פז 36
תולדות מאה סימפוניות 211	שלוש צבעי הזמן 31, 204	השבעה 35
תולדות המהפכה האוקטוברית 212	ש"ס הכהן 184	שבעה אחים 323
תולדות המוסיקה 211	שם משמואל 8	שבעה מחזות לחנוכה 100
	שמו הולך לפניו 320	

תערוכת הספר הסובייטי 43
תערוכת רפואה יהודית לדורותיה 25
תפלה 9
תפלות 187, 188, 300
— ברכת החמה 9
— סדור 188, 229*
תפלות שבת לילדים 350
תפלת ישרים 300
תפקידים, פעולות, תכניות, [מכון
לפריון עבודה] 195
תצרכת הצמנט 17
תקומה ושואה 206
תקון הכללי 298, 299
תקונים 10, 300
תקופת החמה וברכתה 9
תקנון לנהל עניני המנגנון 307
תקנות תנובה 22
תקציב האוניברסיטה 16
תרבות 333, 373
תרבות גזעית 44
תרגילון 108
תרגילים ומבחנים באנגלית 40
תרן 180
תשובה ותפלה וצדקה 300

תכנית צופית מחנאות 209
תלמוד בבלי 64, 224, 297
תלמוד ירושלמי 8, 64
תלמוד מפורש 64
תלמים 373
תלפיות 115
תמיד אנחנו 35
תנועת המוסר 300
תנועתנו החנוכית 208
תנ"ך 7, 183, 218, 295
— תורה 184, 240, 337
— ויקרא [ד. צ. הופמן] 7
— גביאים 52
— יהושע 52, 295
— שופטים 52
— ישעיה 7
— תרי עשר 184
— תהלים 53, 295
— משלי 337
— איוב 295
— מגלות 295
— אסתר 52, 295
תעריכה אמנותית [של רופאים
בישראל] 25

תולדות מנחם 186
תולדות המשנות הכלכליות 329
תולדות העמים 210
תולדות רבנו יהוקאל הלוי לנדא 11
תולדות הרקוד 212
תולדות תנועת הפועלים באנגליה 213
תורה שלמה 337
תורות ותפלות 299
תורשה והסביבה 42
תורת חיים 229
תורת החשבונאות 39
תורת הכתב האחד 210
תורת הלוי 297
תורת משה 7
תורת התעודות 183
תותח מול סנק 41
תותח, פנו ורקיסה 329
תחבורת האוניברסיטה 17
תחזית הספר 294
תחלת דבר 63
תכנון פסי בישראל 21
תכנית הכלכלית 13
תכנית לבסוח סיצאלי 20
תכנית עבודה לקיני עולים 38

מפתח שמות המחברים והספרים בערבית

صوت المرأة 180	الاخاء 290
الطريقة العملية 209	اسرائيل . الحكومة 180
طوقان, ق. ح. 363	ايال — لاندوي, ي. 209
العمل والتعليم 312	بخصوص مشكلة الاامن 312
غوتشتاين, م. 326	بعد النكبة 363
كوبف, ل. 209	بن غوريون, د. 312*
محمد رسول الله 333	تعلم اللغة العبرية 326
الممرصاد 180	الدرب 180
معنى النكبة 363	الرابطة 290
النضال 180	زريف, ق. 363
الوسيط 290	شريف, م. ل. 333
الوقائع الاسرائيلية 180	صدى التريية 180

מפתח רוסי

Гашомер-гашаир, Болгария 24	Ционистическая трибуна 49
Гринберг-Донин, Л. 368	Чрезвычайная Государственная
Еврейски вестн 49	Коммиссия по установлению
Забарский, Авраам 25	и расследованию ... 84
Марголин, Ю. Б. 233	Шварц, С. 359

- Zbiór Dokumentów 255
 Zborowski, M. 84
 Zelig, D. F. 368
 Zeitlin, R. 95
 Zeitlin, S. 78
 Zeitlose Dokumente der Seele 229
 Zeitschrift d. Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 131, 388
 — d. Deutschen Palästina Vereins 131
 — d. Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte 388
 — f. d. Alttestamentliche Wissenschaft 131, 256
 — f. d. Neutestamentliche Wissenschaft 132, 256
 — f. Deutsche Philologie 388
 — f. Religions- und Geistesgeschichte 132, 256
 — f. Theologie u. Kirche 132, 388
 Zeldner, M. 337
 Zemaitat, K. H. 95
 Židovské museum, Prague 98
 Ziegler, I. 54, 125
 Ziesel, K. 106
 Zimmels, H. J. 98, 356
 Zion 132, 256
 Zionist Organization America 95*
 — — Education Department 236
 — Congress, 23rd 24
 Zionist Record 132
 Zionist Year Book 217, 388
 Zollinger, G. 99
 Zorell, F. 237
 Zunz, L. 356
 Zweig, S. 83
 Żydowski Instytut Historyczny 335
 Żydowskie towarzystwo kultury w Polsce 358

- Taylor, S. 107
 Technion Yearbook 129, 254
 Tefillot 350*
 Tehiyah 49
 Temple of Solomon 61
 Tergit, G. 106
 Terner, E. 94
 Teroenga 49
 Terry, M. S. 223
 Theilhaber, F. A. 191
 Themerson, S. 98
 Theologia Evangelica 387
 Theologická Příloha 129, 387
 Theologische Rundschau 129, 254.
 Theologische Zeitschrift 129
 Thieberger, F. 228
 Thieme, K. 61
 Thorbecke, E. 362
 Tijdschrift voor Geschiedenis 130
 Tolkatchev, Z. 95
 Tomlin, E. W. F. 61
 Tour, Ltd. 198
 Towarzystwo Naukowe Warszawskie 254
 Trades Advisory Council 48
 Traditio 130
 Trait d'Union 387
 Transactions of the Glasgow University Oriental Society 130, 255, 387
 Traum, E. 43
 Tribuna Israelita 130, 255
 Tribune sioniste 216
 Trinquet, J. 339
 Truak, R. 356
 Trumpeldor, J. 302
 Tucker, S. 98
 Tufnell, O. 362
 Unger, M. F. 223
 United Nations 94*, 362*
 United States 94
 Unity 49
 Universities Quarterly 387
 Unser Vort 46
 Vaccari, A. 61
 Vajda, G. 69
 Vaux, R. de 338
 Veldkamp, H. 61, 222
 Velikovsky, I. 84, 356
 Verbum Domini 130, 255
 Vernant, J. 358
 Vester, B. 94
 Vestnik Drevnei Istorii 130
 Vestnik Instituta po Izucheniiu Istorii i Kul'tury SSSR 130
 Vetus Testamentum 62, 130, 255, 387
 — Supplements 387
 Victor, W. 356
 Vie Juive 49
 Vigiliae Christianae 131, 388
 Vincent, A. 53
 Visvabharati Quarterly 255
 Vogels, H. J. 62
 Voix Sioniste 49
 Vollborn, W. 62
 Vosté J.-M. 58
 Voz sionista 216
 Wärenstam, E. 94
 Wanefsky, D. 62
 Warfield, B. B. 223
 Warrain, F. 70
 Warsaw, Ph. 344
 Washington. Middle East Institute 93
 Watters, L. L. 84
 Watts, J. W. 99
 Waugh, E. 362
 Weber, M. 84
 Wechsler, I. S. 108
 Weil, A. 75
 Weil, G. 5, 67
 Weiner, H. 350
 Weiner, Lazar 236, 237
 Weiner, Ludwig 368
 Weiser, A. 221
 Weissner, S. 95
 Weizmann, Ch. 121
 Welch, A. C. 62
 Welch, Ch. H. 223
 Wellcome-Marston Expedition 362
 Welt als Geschichte 131, 255
 Welt des Islams 255
 Werner, E. 230
 West, F. L. R. 223
 Western Folklore 388
 Western Political Quarterly 388
 Wherein I glory 51
 Widengren, G. 62
 Wiesensthal, S. 94
 Williams, R. R. 62
 Williams-Thompson, R. 363
 Wissenschaftliche Zeitschrift der Martin Luther Universität 388
 — Universität Leipzig 131
 Wissner, E. 368
 Wolf, L. 77
 Wolfe, R. E. 107
 Wolff, H. W. 344
 Wolff, L. 97
 Wolff, M. 346*
 Wolfskehl, K. 368*
 Wolfson, H. A. 347
 Women's International Zionist Organization 24
 Word [=Slavic Word] 255
 World Confederation of General Zionists 363
 World Congress of Jewish Physicians 214
 World Mental Health 388
 World Union for Progressive Judaism 347
 Wormser, M. H. 357
 Wright, G. E. 344
 Wright, J. S. 62*
 Wyatt, W. L. 95
 Wysner, G. M. 95
 Yaffe, J. 106, 368
 Yerkes, R. K. 347
 Yidisher visnshaftlekher institut 88
 Yinger, J. M. 233
 Yivo Annual of Yewish Social Science 131
 Young, E. J. 224
 Young, G. D. 237
 Young Men's Hebrew Association of Australia 49
 Youth Aliyah Review 334
 Youthbuilder 334

- Safran, A. 108
 Sandel, J. 96
 Sanden, O. E. 223
 Sanders, J. E. 107
 Sands, P. C. 60
 Sbornik Muzeja Antropologii
   i Etnografii 386
 Schachner, N. 83
 Schallman, L. 99
 Schechtman, J. B. 236
 Schedl, C. 60, 222
 Scheiber, S. 51, 83, 98
 Scheinert, D. 54
 Scher, W. 97
 Scherlag, M. 184
 Schib, K. 362
 Schildenberger, J. 60
 Schlachter, F. E. 54
 Schmitt, G. 367
 Schneider, A. M. 125
 Schneider, H. 54
 Schneider, H. W. 347
 Schoeps, H. J. 355
 Scholz, W. von 240
 Schreiber, S. 84
 Schrenk, G. 62
 Schriften d. Reichsinstituts f.
   ältere deutsche Geschichts-
   kunde 128
 Schulsinger, F. 97
 Schwab, H. 355
 Schwarz, J. 98
 Schwarz, S. 364
 Schwarzbart, I. I. 355
 Schweitzer, W. 60
 Schweizerische Numismatische
   Rundschau 128
 Das Schweizerische Rote Kreuz
   386
 Schweizerisches Gutenbergmu-
   seum 386
 La Scuola Cattolica 128
 Sefarad 129, 253, 386
 Segall, L. 363
 Seligman, B. B. 87
 Sellers, O. R. 247
 Sellin, E. 343
 Sellitz, G. 357
 Semitica 254
 Senderey, M. 87
 Sendrey, A. 51
 Shachter, H. 326
 Shahn, B. 363
 Shakespeare, W. 40
 Shalom Aleichem 240
 Shamosh, Y. 215
 Sharett, M. 24*
 Sharon, A. 21
 Shaw, I. 105
 Shepard, J. 94
 Shiftan, Z. L. 21
 Shohet, J. 105
 Short, A. R. 60*
 Shoskes, H. 87
 Sigoli, S. 360
 Silver, M. 344
 Simon, I. 24
 Simon, L. B. 106
 Simon, U. E. 344
 Simon's Philatelic Magazine
   179
 Simonsohn, S. 355
 Simpson, G. E. 233
 Sion 48
 Slavic Word 255
 Slavin, J. 40
 Slavonic and East European
   Review 387
 Slotki, I. W. 84
 Smalley, B. 60
 Smaragd, S. S. 24
 Smeliansky, M. 367
 Smith, D. H. 62
 Smith, H. P. 69
 Snaith, N. H. 61
 Social Forces 129
 Society for Old Testament
   Study 52
 Sociology and Social Research
   387
 Sofer, M. [Hatam Sofer] 84
 Sohn, D. 350
 Soloff, M. I. 233
 South African Jewish Chronicle
   253
 South African undertakings in
   Palestine 24
 Southern Israelite 129
 Spafford, B. 94
 Spain. Oficina de información
   diplomatica 87
 Speculum 254, 387
 Spies, G. 105
 Stampfer, J. 105
 Starozákonné studie 61
 Starr, J. 336
 Steinberg, Milton 106
 Steinberg, Moses 344
 Steiner, R. 347
 Steinmann, J. 61, 223, 344
 Stevenson, W. B. 61
 Stewart, M. A. 87
 Stockar, H. 362
 Stockum, T. C. van 383
 Strauss, L. 69
 Studia Neophilologica 129
 Studia Orientalia 129
 Studia Theologica 129, 254
 Studies in Bibliography and
   Booklore 217, 254
 Studium Biblicum Francisca-
   num 184
 Sudlow, E. W. 344
 Sugarman, L. 369
 Suhl, Y. 106
 Super, A. S. 94
 Sutro, N. 232
 Svensk Exegetisk Arsbook 129,
   254
 Svenska Linné-Sällskapets Ars-
   skrift 254
 Swarsensky, H. 94
 Sweetapple, H. D. S. 61
 Swirski, E. 43
 Symbolae Biblicae Upsalienses
   129
 Synagogue music 230
 Syria 254
 Szajkowski, Z. 355*
 Szold, H. 95
 Szyk, A. 98
 T. A. C. 48
 Tal, I. 347
 Tamari, L. 215
 Tamisier, R. 221
 Tartakower, A. 356
 Tasker, R. V. G. 61
 Taylor, M. B. 344

- Prinz, J. 343
 Probst, A. 343
 Proceedings of the American Academy of Jewish Research 126
 — American Philosophical Society 126
 — International Association of Limnology 126
 — International Congress of Philosophy 245
 Proche-Orient Chrétien 251
 Proskauer, J. M. 83
 Przegląd Artystyczny 385
 Przegląd Orientalistyczny 251, 385
 Psyché [Paris] 127
 Psyche [Stuttgart] 127
 Psychoanalysis and the Social Sciences 127
 Psychoanalytic Review 385
 Publications of the American Jewish Historical Society 127, 252
 Pusey, E. B. 54
 Putterman, D. I. 230
 Puttkamer, A. von 367

 Quand même 334
 Quell, G. 223
 Quin, C. 223

 Rabast, K. 54
 Rabbinical Council of America 229, 349
 Rabin, Ch. 347
 Rabinovitch, I. 98
 Rabinowicz, N. D. 349
 Rabinowicz, O. K. 94
 Rabinowitz, L. I. 75, 358
 Rad, G. von 343
 Radojčić, S. 350
 Raisin, J. S. 347
 Raisin, M. 83
 Rappaport, S. 65
 Rashi 82
 Rassegna Mensile di Israel 127, 252, 385
 Rech, E. 54
 Recherches de Science Religieuse 127, 252
 Reconstructionist 127
 Red Cross, International Committee, Geneva 94
 Reed, W. L. F. 60
 Reflexo 334
 Rehm, M. 60
 Rehwinkel, A. M. 60
 Reicke, B. 129
 Reis, V. 83
 Reitlinger, G. 354
 Relgis, E. 83
 Remarque, E. M. 105
 Renaissance 216
 Renan, E. 217
 Renassia, D. 75
 Renassia, I. 52
 Renié, J. 343
 Research Council of Israel 120, 247, 311
 Research Program on the U. S. S. R. 385
 Reshetar, J. S. 83
 Resner, L. 87
 Revista Biblica 127, 252, 385
 Revista de Filosofia 127
 Revista de História 252
 Revista israelita de Mexico 216
 Revue Biblique 127, 252, 385
 Revue d'Histoire de la Médecine Hébraïque 128, 252, 385
 Revue d'Histoire et de Philosophie Religieuses 128, 252, 386
 Revue de l'Histoire des Religions 128, 252, 386
 Revue de l'Université de Bruxelles 386
 Revue de Théologie et de Philosophie 253
 Revue des Études Juives 128
 Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques 128, 253
 Revue du Centre de Documentation Juive 128, 386
 Revue Internationale des Droits de l'Antiquité 118, 256
 Revue Socialiste 128, 386
 Revue Thomiste 128
 Reynier, J. de 362
 Rheinisches Museum für Philologie 386
 Ribalow, H. U. 217
 Ribeiro, H. 87
 Richardson, A. 60
 Ridderbos, N. H. 60
 Rieger, E. 240
 Ries, E. E. 83
 Ries, E. H. 83
 Rignell, L. G. 343
 Ristelhueber, R. 233
 Risveglio 180
 Rivista degli Studi Orientali 253
 Rivkin, E. 83
 Robinson, D. W. B. 60
 Robinson, N. 87, 354
 Roblin, M. 354
 Rocznik Orientalistyczny 253
 Rodman, S. 363
 Rösch, K. 339
 Roggero, M. F. 363
 Romance Philology 253
 Rosch-Pinnah, E. 28, 29
 Rosén, H. B. 40
 Rosenbaum, N. 105
 Rosenfeld, A. 94
 Rosenne, S. 24
 Rosenthal, L. 83
 Rosenthal, L. S. 367
 Roth, C. 83
 Rothmüller, A. M. 363
 Rothschild, L. 105
 Rowley, H. H. 60, 69
 Royal Central Asian Journal 253
 Rubi, M. 199
 Rubin, E. 355
 Ruch Biblijny i Liturgiczny 253, 386
 Runes, D. D. 69, 233
 Rural Sociology 253
 Rypins, S. 60

 S. A. Jewish Chronicle 253
 Sacher, H. 236
 Saeculum 253

- of American Publications
(PMLA) 385
Modern Language Review 251
Modlinger, J. 82
Moldenke, A. L. 59
Moldenke, H. N. 59
Mollat, D. 339
Moria 216
Morris, Y. 312
Morrison, R. 87
Moscona, A. 330
Moses b. Maimon 65, 67, 84,
347
Mosseuon, I. 239
Mowinckel, S. 343
Müller, L. 68
Münchener Theologische Zeit-
schrift 384
Muenzer, G. 93
Muesahm, P. 215
Mundszuk, I. 108
Muneles, O. 337
Munk, E. 98
Murray, A. V. 59
Murtonen, A. 129
Muséon 251
Musical Quarterly 125
Musolino, B. 93

Nachrichten der Akademie
der Wissenschaften in
Göttingen 125
Nahon, S. U. 24
Nakarai, T. W. 99
Nalkowska, Z. 82
Napoleon I 355
Nathansen, H. 105
Nation Associates 93
National Committee for Labor
Israel 50
National Community Relation
Advisory Council 358
National Cotton Council of
America 361
National Geographic Magazine
384
National Jewish Welfare Board
87, 233
Nazi hel 353
Neches, S. M. 59

Neher, A. 223
Nemoy, L. 338
Netanyahu, B. Z. 353
Neumark, Sh. 45
New Israel 48
New Testament 62
New York, Institute of Jewish
Affairs 357*
New York Folklore Quarterly
251, 384
New York Harold Tribune 384
Newman, L. I. 98
Newman, M. B. 230
Newsletter 48
Nieuw Israelietisch Weekblad
384
Nizan, A. 310
Nocher, J. 82
Nordau, M. 93
Norsa, P. 82
North, C. R. 59
Nos Horizons 48
Notes 251
Noticias Cristianas de
Israel 2
Nouvelle Revue Théologique
125, 251, 384
Novo Momento 46
Nuestra Palabra 48
Nyberg, H. S. 364

Oberški, J. 99
Oesterreicher, J. 344
Œuvre de protection des en-
fants juifs 107, 229
Ojfgang 48
Opatoshu, J. 367
Oriens 251, 384
Orientalia Suecana 251
Orientalistische Literaturzei-
tung 384
Orlinski, H. M. 59
Orni, E. 24, 93
Ornstein, H. 87
Orthodox Jewish Life 126
Orzeszkowa, E. 105
Osé Mail 334
Ose News 334
Osteuropa 384
Osty, E. 53

Het oudste Christendom en
de antieke cultuur 69
Our first century 78
Oved, M. 82
Owen, A. 82

P.M.L.A. 385
Paassen, P. van 93
Padua Gómez, J. 82
Paideia 126
Pal-Eco News 48
Palay, S. 369
Palcor 334
Palestine Exploration Quarter-
ly 126, 384
Palestine Journal of Botany
126, 385*
Palestine 1950 93
Paret, O. 59
Parker, J. 223
La Parole 48
Parrinder, G. 59
Pary, J. 362
Patai, R. 362
Patterson, Ch. H. 343
Paul-Marie de la Croix 59
Pearlman, M. 93
Pearson, H. 82
Peterich, E. 343
Petrus, K. 385
Pfannenstiel, M. 236
Pfeiffer, I. 83
Phoibos 126
Phylon 126, 385
Pilchik, E. E. 105
Pimentel, J. H. 96
Pinta Llorente, M. de la 80
Pissurlencar, P. S. S. 354
Politique Étrangère 126
Poll, W. van de 353
Polonia Sacra 126
Pool, D. de Sola 232
Population 385
Power, A. D. 55, 59
Prague. Zidovské museum 98
Prague trial 358
Praktische Fragen der Rücker-
stattung 358
Praktisches Bibelhandbuch 59
Prins, A. 108

- Lapson, J. 369
 Laski, H. 232
 Laski, N. J. 80
 Latham, E. 234
 Lattes, D. 67
 Lavi, Y. 24
 League for Religious Labor in Israel 48
 Lears, R. 360
 Leconte, R. 339
 Lefkowitz, D. 346
 Lehrman, H. A. 234
 Lehrmann, Ch. 92
 Leibert, J. A. 367
 Lelong, M. H. 361
 Lemoine, E. 99
 Lenchitz, S. 345
 Lengyel, E. 361
 Léon, A. 358
 Leonard, L. 97
 Leonard, O. 107
 Lerch, D. 58
 Lessing, G. E. 105
 Leusser, C. 80
 Levi, S. 81
 Levin, L. 240
 Levison, W. 81
 Levitan, T. N. 81
 Levy, A. B. 232
 Lévy, P. 81
 Lewin, E. A. 92
 Lewis, B. 302
 Lewis, W. 368
 Lewisohn, L. 86
 Lewittes, M. H. 59, 369
 Liberté israélienne 290
 Library Journal 125
 Lif, Z. 303
 Linder, S. 92
 Linder, T. 223
 Lipovetzky, P. 302
 List, N. 92
 Littner, J. 81
 Liwshitz, Y. 330
 Ljungman, H. 346
 Loewenstein, R. M. 86
 Löwinger, S. 51, 64
 Lofts, N. R. 105
 London, Spanish and Portuguese Jews Congregation 97
 London Quarterly and Holborn Review 251
 Longstreet, S. 105
 Loos, A. W. 67
 L'Orange, H. P. 342
 Loud, G. 89
 Lowenthal, L. 86
 Luckner, G. 87
 Ludo, I. 97
 Lüthi, W. 55
 Lumière et Vie 383
 Luzzatto, M. H. 352
 Lyonnet, S. 339
 Maag, V. 59
 Maccabean 216
 Mace, D. R. 342
 Macht, D. I. 59
 MacIver, R. M. 66, 358
 McKlveen, M. A. 87
 MacLaurin, E. C. B. 59
 MacLaurin, J. 92
 McWilliams, C. 232
 Madaule, J. 92
 Magil, A. B. 92
 Magyar Nyelv 383
 Maharal of Prague 67
 Mainz, Jüdische Gemeinde 81
 Malamet, A. 190
 Manischewitz Comp. 369
 Mankowitz, W. 105
 Marcus, J. R. 232
 Maredsous, Benedictine Monastery 342
 Margolis, M. L. 50
 Mark, B. 81
 Markowitz, A. 105
 Marmardji, A. S. 234
 Martin, J. 342
 Martin, K. 232
 Martinez de Cantalapiedra, M. 80
 Marx, K. 356
 Mattuck, I. I. 342, 347
 Maurer, B. A. 343
 Mauskopf, A. 67
 May, H. G. 343
 Mayber, A. 330
 Mayer, L. A. 81
 Meadows, L. R. 239
 Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie 383
 Mediaeval Studies 125, 383
 Medina, S. de 231
 Meek, Th. J. 67
 Melinek, A. 82
 Melkman, J. 361
 Memorial album 82
 Mendelsohn, E. 363
 Mendelsohn, S. F. 97
 Mendilow, A. A. 40
 Mensching, G. 228
 Merzbach, Ch. 97
 Messinger, E. J. 350
 Methodos 251
 Metro Album 97
 Meyer, F. B. 59
 Meyer, J. 352
 Meyer, R. 237
 Meyers, S. B. 236
 Micklem, N. 347
 Middle East Bulletin 334
 Middle East College of Public Administration 38
 Middle East Institute Washington 93
 Middle East Journal 251, 384
 Middle East News 48
 Middle Eastern Affairs 48, 125
 Midwest Folklore 251
 Mikszáth, K. 98
 Mikve Israel 48
 Milhaud, D. 98
 Millás Vallicrosa, J. M. 65, 99
 Miller, J. L. 343
 Miller, M. S. 343
 Mireaux, E. 82
 Miscelanea de Estudios Arabes y Hebraicos 384
 Misheiker, B. 353
 Mishnah 64
 — Makkot 345
 — Sanhedrin 345
 Mit a szarfn blik 334
 Mitteilungsblatt [Christl.-Jüd. Arbeitsgemeinsch. in der Schweiz] 48
 Mnemosyne 125, 251, 384
 Modena, L. da 83, 355
 Modern Language Association

- Hebrew University 291, 324
- Jerusalem 1948—1951 23
- Jerusalem Post 123, 249
- Jeunesse Libre Dror 47
- Jewish Affairs 249
- Jewish Agency for Palestine 86, 361
- Department for the Development of Jerusalem 23
- Immigration Department 180
- Palestine Office, Buenos Aires 91
- Jewish Agricultural Society 86
- Book Annual 113, 249
- Book Guild News 337
- Chronicle 249, 381
- Feature and News Service 334
- Community 47
- Welfare Council, Erie, Pa. 334
- Education 123
- education register 107
- Family Service 357
- Forum 123
- Historical Society of England 381
- Institute of Religion 334
- Labor Bond Bulletin 47
- Labor Committee 86
- life in Poland 357
- Observer 48
- Quarterly 123, 249
- Quarterly Review 123, 250, 381
- Reconstructionist Foundation 50
- Restitution Successor Organisation 86
- Social Service Quarterly 124
- Social Studies 124, 250, 381
- Woman's Review 48
- Year Book 217, 336
- Język Polski 382
- Jochsberger, T. 95
- Johnson, F. E. 108
- Jones, E. 352
- Jonker, H. 223
- Joshua Starr memorial volume 336
- Jost-Suter, E. 92
- Journal of Biblical Literature 124, 250, 382
- Biblical Literature, Monograph Series 124, 381
- Cuneiform Studies 250
- English and Germanic Philology 124
- International Affairs 124
- Jewish Studies 124, 250, 382
- Near Eastern Studies 124, 250, 382
- Religion 124
- Social Hygiene 125
- the American Oriental Society 125, 250, 382
- the Manchester University Egyptian and Oriental Society 382
- the Royal Asiatic Society 125, 250
- the Warburg and Courtauld Institutes 382
- Theological Studies 125, 383
- Judah Löw ben Bezalel 67
- Judaica 125, 251, 383
- Judaism 125, 251, 383
- Die Juden in Deutschland 357
- Judisk Tidskrift 125
- Jung, C. G. 58
- Jung, L. 50, 352
- Junker, H. 54
- Kadish, M. R. 104
- Kadushin, M. 66
- Kafka, F. 80, 231, 366
- Kagan, H. E. 86
- Kahle, P. 218
- Kahn, Z. 221
- Kanjevski, I. 311
- Kapellrud, A. S. 58
- Kaplan, M. M. 50, 335
- Kapliwatzky, J. 326
- Kappeler, M. 223
- Katona, J. 86
- Katz, E. 95
- Kazin, A. 104
- Kent, M. 106
- Kenyon, F. G. 342
- Keren Kayemeth Leisrael 24, 38
- Kertzer, M. N. 346
- Ketter, P. 339
- Keynan, A. 44
- Kidner, F. D. 58
- Kimche, I. 361
- Kimhi, D. 364
- Kinnaman, J. O. 58
- Kinsel, P. 92
- Kirby, R. 58
- Kirk, G. E. 234*, 361
- Kissane, E. J. 222
- Kittel, G. 342
- Kittel, R. 218
- Klein, I. 65
- Knight, G. A. F. 58
- Kober, A. 104
- Kobler, F. 80
- Köhler, H. 67
- Köhler, L. 342*
- Koers 383
- Koestler, A. 231
- Kohn, E. 50
- Kohn, P. J. 63
- Kohut, R. 80
- Kolatch, A. J. 369
- Kolban, E. 362
- Kolenu 216
- Koller, Sh. 40
- Komarovsky, B. B. 214
- Kook, A. I. 78
- Kornfeld, W. 58
- Koroth 44
- Kraemer, J. 92
- Krafft, A. J. C. 232
- Kramer, A. 367
- Kramstyk, S. 239
- Kravitz, N. 105
- Krieg, H. M. 96
- Kristensen, W. B. 383
- Krupnik, L. 307
- Kultura 251
- Kvutza, moshav, kibbutz 92
- Kwartalnik Historyczny 125
- Lachish III 362
- Lachover, D. 42
- Land Reborn 334

- Harvard Theological Review 121, 248, 379
 Hasholom 249
 Hauptmann, G. 239
 Hauss, F. 57
 Hay, M. V. 80
 Hayam 216
 Head, E. D. 344
 Hebrew Culture Service Committee for American High Schools 369
 Hebrew Life 47
 Hebrew Union College—Jewish Institute of Religion 334
 Hebrew Union College Annual 121, 379
 Hebrew University 291, 324
 Hecht, B. 104
 Hedegård, D. 71
 Hehaluz, France 91
 Das Heilige Land 379
 Das Heilige Land in Vergangenheit u. Gegenwart 380
 Heimerich, H. 358
 Heine, H. 356
 Heinemann, J. 188
 Heinisch, P. 57*
 Heller, B. 66
 Henne, E. 339
 Henriques, B. L. Q. 86
 Henry, L. 92
 Herder's Bibelkommentar 221, 339
 Hersey, J. R. 104
 Hershman, A. M. 75
 Hershman, M. 104
 Herzberg, H. W. 221
 Herzl, Th. 360
 Herzl Zion Digest 47
 Herzog, E. 84
 Heschel, A. I. 75
 Hesperis 380
 Hess, M. 361
 Hibbert Journal 380
 Hirsh, J. 231
 Hirszenberg, S. 96
 Hispanic Review 249, 380
 Histadrut Journal 50
 Historia Judaica 122, 380
 History 249
 Hitahdut 'oley Hungaria 1
 Hitler, A. 231
 Hitti, Ph. K. 234
 Hoade, E. 360
 Hoare, F. R. 57
 Hölscher, G. 54
 Hoffman, G. 91
 Hollingworth, C. 91
 Holzner, J. 62
 Homa, B. 231
 Homo, L. 80
 Horowitz, G. 224
 Horwitz, S. 223
 Howie, C. G. 124
 Howland, E. G. 61
 Hughes, R. 239
 Hurewitz, J. C. 361
 Hurwitz, J. I. 357
 Hurwitz, Samuel 42
 Hurwitz, Siegmund 229
 Husik, I. 66
 Ibn Jubair 91
 Ibn Sahav, A. 104
 Idelsohn, A. Z. 348
 Illustrated London News 380
 Imad al-Din... al-Isfahani 92
 Images of Life 47
 India and Israel 122
 Informationsblatt 1
 Inquisition. Spain 80
 Institute for Religions and Social Studies 66
 Institute of Jewish Affairs 334, 357*
 International Affairs 122, 249
 International and Comparative Law Quarterly 380
 International Conciliation 249
 International Congress of Philosophy, 11th 245
 International Directory of Anthropological Institutions 380
 International Exhibition of Book Design 248
 International Labour Review 380
 International Organization 380
 Interpretation 249
 Irish Jewish year book 336
 Ironside, H. A. 58*
 Irwin, W. A. 58
 Isaac b. Reuben of Barcelona 75
 Isho'dad of Merv 58
 Al-Isfahani 92
 Israel, Central Bureau of Statistics 209
 — Delegation to the U. N. 91*
 — Laws 23
 — Legation, Sweden 91
 — Misrad haḥakla'ut 307*
 — — haḥinuk 209
 — — haḥuz 2' 23*
 — Hamo'eza hamada'it 5, 120, 247, 311
 — Sherut meteorologi 17
 Israel America Friendship League 4
 Israel Argosy 249
 Israel au Travail 2
 Israel Digest 47, 216
 Israel Economic Bulletin 380
 Israel Economist 123
 Israel Exploration Journal 123, 249, 380
 Israel Labour Party (Mapai) 23
 Israel Newsletter 216
 Israel Seaman 1
 Israel y América Latina 47
 Israelietische almanak 336
 Israelitisches Wochenblatt 249
 Italy. Ministero del commercio con l'estero 234
 Jackh, E. 91
 Jänicke, Th. 58
 Jahrbuch für Kleinasiathe Forschung 123
 Janouch, G. 80, 231
 Jaworski, J. D. 357
 Jeremias, J. 91
 Jerusalem [Buenos Aires] 381
 Jerusalem, École Biblique 53, 338
 — Middle East College of Public Administration 38
 — Studium Biblicum Franciscanum 184

- Expository Times 121, 248
 Eynde, C. van den 58
 Ezra, Abraham ibn 364
- Farbridge, M. H. 364
 Farbstein, D. 85
 Farkas, L. 5
 Feder, E. 107
 Federación de sociedades israelitas en la Argentina 76
 Feigin, I. S. 50
 Feinberg, L. 66
 Ferm, V. T. A. 66
 Feuchtwanger, L. 239, 367
 Feuchtwanger, M. 21
 Field, B. F. 221
 Field, F. M. 90
 Field, F. T. 104
 Figler, B. 360
 Finkelstein, L. 231
 Finkelstein, N. 82
 Fischer, M. 56
 Fishman, P. 191
 Fison, J. E. 56
 Fohrer, G. 222
 Ford, D. W. C. 57
 Forman, M. L. 240
 Forrestal, J. 90
 Forschungen und Fortschritte 248, 379
 Forster, A. 85
 Forum 379
 Fraenkel, J. 337
 Frankfurter Hefte 248
 Franknoi, K. 96
 Fratres 86
 Freedman, D. N. 364
 Freehof, L. B. 106
 French Studies 379
 Frescobaldi, L. 360
 Freud, S. 352
 Friedrichsen, A. 341
 Friedl, B. C. 107
 Friedlander, Z. 20*, 22
 Friedman, F. 352
 Friends of the Hebrew University 50, 107
 Friends News Sheet 107
 Fröberg-Richnau, I. 360
 Froom, L. E. 341
- Frost, S. B. 57
 Fry, C. 104
 Fucito, G. 234
 Für ein Jüdisches Lehrhaus Zürich 248
 Fuks, L. 232
 Gabirol, Solomon ibn 66
 Gabriel, H. 40
 Gadala, M.-T. 57
 Gaebelein, F. E. 341
 Gaer, J. 57
 Galanté, A. 78, 86, 99
 Galimir, M. 97
 Ganther, H. 357
 Garber, P. L. 61
 Gard, D. H. 382
 Garvey, R. 368
 Gaster, T. H. 97
 Gaury, G. de 90
 Gelin, A. 57, 339, 341
 Geographical Journal 248
 George, A. 53
 George, M. 90
 Gerleman, G. 341
 Germany (Federal Republic).
 Presse und Informationsamt 86
 — Treaties 360
 Gerstein, I. 75
 Gilboa, D. 198
 Gillespie, Ch. C. 341
 Gliner, E. 239
 Giving, G. R. 234
 Goetheanum 121
 Goguel, M. 344
 Goldberg, I. 360
 Goldberg, N. 86
 Goldblat-Wertheim, G. 304
 Goldfield, S. 367
 Goldin, H. E. 75, 345
 Goldman, E. F. 357
 Goldstein, A. 352
 Goldstein, I. 82, 90, 107
 Golgher, I. 79
 Gollancz, V. 352
 Good, E. 82
 Goodblatt, M. S. 231
 Goodwin, B. 367
 Gordis, R. 55
 Gordon, C. H. 342
- Gottheil, B. 366
 Granott, A. 23*, 90
 Granqvist, H. 360
 Grant, J. 104
 Great Britain. Army. Middle East Forces. 23
 — House of Commons 90
 — Treaties 90
 Great Britain and the East 248
 Great Synagogue Congregational Journal 47
 Greenberg, L. 79
 Gregorianum 248
 Grimwade, A. G. 97
 Grosberg, M. 97
 Grosheide, F. W. 222
 Grünszipan, R. 79
 Gruesser, M. J. 357
 Grushka, Th. 23
 Gucci, G. 360
 Gudmundsson, A. 57*
 Guggenheim-Grünberg, F. 79
 Guillaume, A. 57
 Gumpertz, Y. F. 312
 Guterman, N. 86
 Gutkind, E. 57
 Gutstein, Z. H. 349
 Guttman, B. 80
 Guttman, J. 347
 Gyllenberg, R. 57
- Haager Vertragswerke 360
 Hadassah, Women's Zionist Organization 369
 Haddad, E. H. 191
 Haggadah 349*
 Haggadah of Sarajevo 350
 Hahn, S. 51
 Haienu 50
 Ha'im, E. 345
 Hakel, H. 104
 Hakidmah 379
 Hamilton, G. 107
 Hammond, E. V. 339
 Handlin, O. 357
 Harnik, E. 329
 Hart, H. St. J. 57
 Hartmann, G. 97

- Campbell, Ch. G. 234
 Cantera y Burgos, F. 231
 Caplan, S. 217
 Cardozo, I. J. 351
 Carlson, J. R. 89
 Carmichael, P. H. 340
 Carmin, I. J. 363
 Catholic Biblical Quarterly 120, 247, 378
 Cazelles, H. 53
 Central Conference of American Rabbis 378
 Le Chabbat 229
 Chagall, M. 97
 Chair, S. de 367
 Chambre de Commerce France — Israël 47
 Chapman, H. 222*
 Chase, M. E. 53
 Chein, J. 357
 Chicago. University. Oriental Institute. Megiddo Expedition 89
 Chicago Jewish Academy 369
 Church Quarterly Review 120, 247
 Chicago pinkas 335
 Chivers, K. 55
 Chomsky, W. 364
 Choucroun, I. M. 66
 Chouraqui, A. 78, 357
 Christian, V. 364
 Church Quarterly Review 120, 248
 Ciudad de Dios 120, 378
 Clarke, W. K. L. 340
 Cocke, W. A. 339
 Cohen, H. M. 99
 Cohen, I. 85, 360
 Cohn, E. B. 103
 Cohon, B. D. 75
 Cohon, S. S. 65
 Collationes Gandavenses 120
 Comité argentino pro Instituto científico Weizmann 360
 Comité pour l'assistance à la population juive 78
 Commentary 120, 248, 378
 Congrès International d'Histoire des Sciences 375
 — de Philosophie 245
 Conservative Judaism 120
 Constructeurs de la patrie 22
 Contemporary Review 47, 378
 Cooke, H. V. 89
 Coon, C. S. 89
 Cooper, L. 55
 Coppens, J. 56
 Costain, T. B. 104
 Couroyer, B. 53
 Crabb, E. W. 56
 Crampon, A. 338
 Criterio 121
 Cross, F. M. 364
 Cultura Bíblica 121, 378
 Cum oíboi 334
 Cummins, B. J. 340
 Custodia Terrae Sanctae 198
 Dam, H. G. van 360
 Damascus Covenant 78
 Dan, H. 22
 Danell, G. A. 56
 Daniélou, J. 340
 Davar 121, 378
 Davies, G. H. 56
 Davis, H. C. 360
 Dean, J. E. 340
 Degendorf Center Revue 216
 Delcor, M. 56
 Delft, Prinsenhof 341
 Démann, P. 120
 Dembitzer, S. 104
 Dentan, R. C. 56
 Department of State Bulletin 378
 Deroumian, A. 89
 Desert research 311
 Deursen, A. van 369
 Deutsche Akademie der Wissenschaften, Berlin 56
 Diamond, J. S. 104
 Diamond, L. 341
 Dickstein, M. 89
 Diez Machò, A. 99
 Disraeli, B. 82, 83
 Divus Thomas Placentiae 378
 Dobri Pastir 121
 Dodd, C. H. 56
 Doherty, B. 231
 Domnitz, M. 66
 Dorado, G. G. 364
 Dov, P. 344
 Downie, H. K. 369
 Dreyfus, A. 80
 Driver, G. R. 237
 Dronkert, K. 341
 Duesberg, H. 339
 Dunn, R. P. 361
 Dupont, J. 339
 Dupont-Sommer, A. 56
 Durant, W. J. 78
 Durham University Journal 121
 Dussaud, R. 217
 E. P. Jewish Reporter 47
 Eban, Abba 89*, 360
 Echter Bibel 54
 École Biblique 53, 338
 Egeret He-chalutz 334
 Eggersdorfer, F. X. 341
 Eisenstein, I. 50, 346
 Eissfeldt, O. 56, 218
 Ekblad, S. 90
 Elchinger, A. 221
 Eldridge, P. 239
 El'ezer ben David 104
 Elmaleh, A. 26, 312
 Endeavour 121
 Ephemerides Theologicae Lovanienses 121, 248, 379
 Ephrati, E. 211
 Epstein, I. 78
 Epstein, M. 351
 Eranos Jahrbuch 248
 Die Erde 379
 Erdman, Ch. R. 56*
 Eretz Israel 303
 Erevna 379
 Erie, Pa., Jewish Community Welfare Council 334
 Estudios Biblicos 121, 248
 Estudios Eclesiasticos 379
 Ettinghausen, R. 336
 Ettisch, E. E. 29*
 Études et Recherches. Cahiers de Théologie... 379
 Études Philosophiques 248
 Euphorion 121
 Evidences 248, 379

- Bell, H. I. 351
 Bellin, M. 97
 Bellorini, Th. 360
 Beloff, M. 77
 Belth, N. 106
 Ben Gavriel, M. Y. 366
 Ben Gurion, D. 311
 Ben Zvi Institute Studies
 and Reports 118
 Benchetrit, A. 88
 Bendor, S. M. 210
 Benjamin, N. 366
 Benson, A. 338
 Bentwich, N. 50, 233
 Bentzen, A. 338, 339
 Berdiaev, N. A. 85
 Berendson, A. 341
 Berger, E. 65
 Berman, M. M. 78
 Bernadotte af Wisborg, F. 88
 Bernard, Saint 53
 Bernstein, P. S. 65
 Best sermons 349
 Bettelheim, R. 80
 Bialystok 350
 Bible and N. T. tr. English
 53*, 221
 — tr. French 53, 338*
 — tr. German 53, 54, 339*
 — Selections 221*, 339*
 Bible, tr. French 221
 Bible, tr. German 54, 221,
 339
 Bible, Selections 221
 Bible, Pentateuch 339
 Bible, Genesis 54
 Bible, Isaiah 221, 339
 Bible, Ezekiel 54, 222
 Bible, Minor Prophets 54, 222
 Bible, Hosea 61
 Bible, Joel 61
 Bible, Jonah 54
 Bible, Psalms 54, 222*
 Bible, Song of Solomon 54*
 Bible, Ecclesiastes 54, 55*
 Bible Translator 246, 376
 Biblica 118, 246, 376
 Biblical Archeologist 337
 Bibliotheca Orientalis 118,
 246, 377
 Bibliotheca Sacra 118, 246,
 377
 Bibliothèque d'Humanisme et
 Renaissance 377
 Bijbelse encyclopaedie 222
 Bijdragen 376
 Binder, A. W. 97
 Birkeland, H. 222
 Birnbaum, S. A. 119
 Biuletyn Żydowskiego Instytu-
 tu Historycznego 84, 118
 Blackman, Ph. 64
 Blackwood, A. W. 55
 Blake, F. R. 363
 Blankfort, M. 103, 367
 Blau, B. 78
 Bloch, J. 55
 Blumberg, H. 369
 Blumenthal, P. 326
 Blyton, E. 106
 B'nai B'rith 85
 Bodleian Library Record 247
 Böhl, F. M. Th. 340
 Boletín de la Real Academia
 Española 119
 Boletín de la Real Sociedad
 Geografica 247
 Boletín de la Universidad de
 Granada 377
 Boletín Informativo 247
 Bollag, H. 350
 Boman, T. 225
 Bonkamp, B. 54
 Bonsirven, J. 65, 338
 Book Design, International
 Exhibition of 248
 Borchsenius, P. 351
 Bothwell, E. H. 367
 Botterweck, G. J. 99
 Brachet, H. 340
 Brandeis, L. D. 359
 Brannon, C. H. 222
 Brasil—Israel 47
 Braude, M. 346
 Braun, F.-M. 339
 Braunfeld, O. 51
 Braverman, L. 240
 Brith Trumpeldor 89
 Brock, R. 89
 Brod, M. 103
 Browne, L. E. 55, 78
 Brun, M. B. 89
 Brunner, F. 66
 Brunner, R. 222
 Bruno, A. 339*
 Buber, M. 55*, 65, 70*, 222,
 228, 340*, 346*, 359
 Bückers, H. 221
 Bugatch, S. 96
 Builders of the homeland 22
 Bulletin de l'Institut Français
 d'Afrique Noire 119
 — l'Institut Océanographique
 119
 — l'Unesco à l'Intention des
 Bibliothèques 377
 — la Société Belge d'Études
 et d'Expansion 377
 — la Société de Linguistique
 de Paris 377
 Bulletin du Bibliophile et du
 Bibliothécaire 119
 — C. O. P. I. J. 47
 — Musée de Beyrouth 247
 Bulletin Hispanique 247
 Bulletin of the American
 Schools of Oriental Research
 119*, 247*, 337
 — International Institute of
 Social History 247
 — John Rylands Library 119,
 248
 — New York Public Library
 119, 247
 — Research Council of Israel
 120, 247
 — School of Oriental and Af-
 rican Studies 120, 377
 Buysschaert, G. 222
 Buysschaert, J. 351
 Byzantion 377
 Cahiers de l'Alliance Israélite
 Universelle 120, 378
 Cahiers de Théologie et de
 Philosophie 379
 Cahiers Sioniens 120
 California Citrograph 120
 Calisher, H. 367
 Calvin, J. 55

מפתח שמות המחברים ושמות הספרים האנונימיים בלועזית

- Aalders, G. Ch. 220
 Aalders, J. G. 53
 Aalen, S. 53
 Abel, L. F. 88
 Abellio, R. 337, 338
 Abraham bar Hiyya 65
 Abravanel, I. 82, 353
 Académie des Inscriptions et Belles-Lettres 116
 Académie Royale de Belgique 375
 Acta Medica Orientalia 117, 375
 Acta Orientalia 245, 375
 Acta Orientalia Hungaria 117
 Actes du 11ème Congrès International de Philosophie 245
 — 7e Congrès International d'Histoire des Sciences 375
 Adler, H. 366
 Adler, J. 98
 Aegyptus 117, 376
 Aevum 245
 Africa 245
 African Studies 245
 Agricultural History 117
 'Aliyah hadashah 'ovedet 1
 Allen, H. B. 359
 Allgemeine Wochenzeitung der Juden in Deutschland 46
 Alliance Review 376
 Allons jouer 107
 Alofsin, D. 77
 Alswede, H. 339
 Alt, A. 231
 Ambix 245
 American Association for Jewish Education 107
 — Ecclesiastical Review 376
 — European Israeli Recorder 46
 — Jewish Archives 117, 245, 376
 — Jewish Congress 356
 — Jewish Historical Society 351
 — Jewish Year Book 216
 — Journal of Comparative Law 245
 — — of Sociology 245
 — Scholar 117, 245
 — Zion'ist Council 88
 Amif 246, 376
 Ampurias 246
 Amram Gaon 71
 Amstelodamum 117
 Anales del Trabajo en Israel 47
 Al-Andalus 246, 376
 Andersson, H. 360
 Andreasen, M. L. 338
 Anglican Theological Review 117
 Annalen d. Historischen Vereins f. d. Niederrhein 376
 Annales de Géographie 117
 Annales Universitatis Saraviensis 376
 Annual Studies 376
 Antiochus, Scroll of 338
 Antonianum 376
 Apocrypha 338
 Arajim 117
 Archaeology 117
 L'Arche de Noé 106
 Archeologia 246
 Archilla, R. 77
 Architectural Forum 376
 Architectural Record 117, 376
 Archiv Orientální 117, 246
 Archives d'Histoire Doctrinale et Littéraire du Moyen Age 117
 — d'Histoire du Droit Oriental 118, 246
 — Internationales d'Histoire des Sciences 118
 Arndt, W. F. 359
 Art Exhibition of Israel Physicians 25
 Artzi [Palestine almanac] 5
 Ash, S. 103*
 Asian Review 246
 Association of Jewish Refugees in Great Britain 77
 Ateneum Kapłańskie 118
 Atiyah, E. 369
 Atkinson, B. F. C. 62
 Atti della Accademia Nazionale dei Lincei 376
 Atti e memorie dell'Accademia Toscana... 376
 Auer, Th. W. 53
 Aufbau 118
 Augustinović, A. 197
 Ault, O. E. 362
 Australian Biblical Review 246
 Australian Jewish Historical Society 246
 Auvray, P. 53, 339
 Avigad, N. 12
 Axelrad, S. 357
 Ayalti, H. J. 96
 Bachi, R. 77
 Baeck, L. 345
 Baer, J. F. 77
 Bagatti, B. 22*
 Bamberger, B. J. 346
 Barack, N. A. 346
 Baramki, D. C. 247
 Baratz, L. 85
 Bardi, P. M. 363
 Baron, A. 103
 Barrois, A. G. 220
 Barth, A. 297
 Bartsch, F. 339
 Barucq, R. P. 53
 Bases 290
 Bates, E. S. 338
 Baxter, J. S. 53
 Beer, G. 237
 Begin, M. 359
 Behayye ben Joseph ibn Pakoda 69
 Behrend, R. 77
 Bein, A. 22*
 Beissner, F. 366

STUDIES

Abramsky, M. E.: The printed Tosefta. (Bibliography)	— —	149
Abramson, S.: R. Judah ha-Levi's Letter on his Emigration to the Land of Israel (with facsimile)	— — — —	133, 287
Benedikt, B.: Nahmanides' Pupil's Commentary on Tractate Ta'anit		391
Friedmann, Ph.: Bibliography of Bibliographies on the Period of Disaster (concluded)	— — — — —	162
Margalioth, M.: Rabbi Prof. S. Asaf. (In Memoriam)	— —	257
Mirsky, A.: Commentary on the Geshem Piyyutim attributed to R. Solomon Yizhaki (Rashi)	— — — — —	262
Schirmann, J.: Studies in Hebrew Poetry, 1952	— —	270
Wilhelm, K.: A Ms. of Maimonides' Mishne Tora in Stockholm	— —	145
Yaari, A.: Alexander Marx. (In Memoriam)	— — — —	389

NOTES

Abramsky, M. E.: Additions to Catalogue of Judeo-Spanish Books		284
Ben-Menahem, N.: Ibn Roshd's מאמר השלשול	— — — —	286
Benayahu, M.: Whence came R. Menahem Bavli to Hebron?	— —	173
Habermann, A. M.: Note (on K. S. XXIX, 133-144)	— —	286
Harkavy, Z.: Correction	— — — — —	176
Heilprin, I.: On the "Additional Chronicles" to A. Trebitsch's קורות העתים	— — — — —	174
Heilprin, I.: Manuscript on the Massacres in 1648-1656	— —	282
Kook, S. Ch.: Date of the Burning of the Talmud in France	— —	281
Kook, S. Ch.: More about the "Additional Chronicles"	— —	286
Liebermann, H.: A Censor's Mistake	— — — — —	175
Liebermann, H.: Omission in N. H. Hyyun's עין לאלקים	— —	284
Mirsky, A.: Who is the Author of the Poem ? אל העבים	— —	172
Sassoon, S. D.: גיאול ישראל or גאל ישראל	— — — — —	172
Scheiber, A.: ר"י אדין בורג	— — — — —	430
Tamar, D.: More on the Date of the Burning of the Talmud in France		430
Yaari, A.: Addition to the Bibliography of Maimonides' Commentary on the Mishnah	— — — — —	176
Yaari, A.: Signatures of Authors and Editors in Hebrew Books (with 5 facsimiles)	— — — — —	278
Yaari, A.: More Signatures of Authors in Hebrew Books (with 2 facsimiles)	— — — — —	431
Announcement of "Mekize Nirdamim" Society	— — — — —	286

REVIEWS

Asaf, S.: S. Löwinger, Gaonic interpretation of the Tractates	
Gittin and Qiddushin — — — — —	64
Ashtor, E.: L. A. Mayer, Mamluk costume — — — —	81
Ashtor, E.: A. S. Marmardji, Textes géographiques arabes	
sur la Palestine — — — — —	234
Ashtor, E.: ר' נסים ב"ר יעקב מקירואן, חבור יפה מהישועה, תרגום ת. הירשברג	313
Bergmann, S. H.: P. Borchsenius, Stjernesønnen — — —	351
Blaau, J.: א. בנודי, לשון המקרא או לשון חכמים — — —	26
Goldschmidt, D.: Seder R. Amram Gaon, ed. D. Hedegård —	71
Habermann, A. M.: משל הקדמוני לר' יצחק סהולה, מהדורת י. זמורה —	199
Heinemann, I.: Th. Boman, Das hebräische Denken im	
Vergleich mit dem griechischen — — — — —	225
Leibowitz, J.: Moses b. Maimon, Über die Lebensdauer, ed. G. Weil	67
Löwinger, S.: Biblia hebraica, ed. R. Kittel. Editio octava — —	218
Peri, H.: B. Netanyahu, Don Isaac Abravanel — — — —	353
Schochetmann, B.: A. Sendrey, Bibliography of Jewish music —	51
Schochetmann, B.: L. Greenberg, The Jews in Russia, vol. II. —	79
Schochetmann, B.: א. דרואנוב, פינסקר וזמנו — — — —	304
Schochetmann, B.: ת. ליכטנשטיין, בצל קורתנו — — — —	308

BIBLIOGRAPHY

	Israel Publications	Hebraica and Judaica
Periodicals	1, 179, 289	46, 215, 333
Collections	2, 181, 291	49, 216, 335
Bibliography and History of Jewish Studies	6, 182, 293	51, 217, 336
Biblical Studies	7, 182, 294	52, 217, 337
New Testament		62, 344
Talmud, Midrash, Rabbinic Literature	7, 184, 295	63, 224, 345
Jewish Philosophy and Religion	8, 185, 297	65, 224, 345
Kabbalah and Hassidism	8, 185, 298	69, 228, 347
Liturgy, Sermons, Ethics	9, 187, 299	70, 229, 348
History, Biography, Memories	10, 188, 301	76, 230, 350
Jews in the Present	12, 191	85, 232, 356
Zionism and Palestine	12, 192, 302	88, 233, 359
Ethnography, Folklore, Art	25, 198, 312	95, 236, 363
Philology	25, 199, 312	99, 237, 363
Hebrew Poetry in the Middle Ages	29, 199, 313	99, 364
Modern Hebrew Literature	29, 203, 314	100, 237, 364
Yiddish Literature	321	100, 237, 364
Literature in Other Languages		
with Jewish Themes		103, 239, 366
Juvenile Literature	36, 207, 321	106, 240, 368
Education and Teaching	37, 208, 323	107, 240, 368
Text Books	39, 209, 324	108, 240, 369
Hebrew Books on non-Jewish Subjects	40, 210, 326	
Other Israel Publications	45, 215, 332	
Miscellanea		369
Periodicals	109, 241, 370	

LIST OF ABBREVIATIONS

a. o. : and others	n. d. : no date
Bd. : Band	n. p. : no place
c. : copyright	n. pr. : no printer
col. : coloured	numb. l. : numbered leaf (-ves)
diagr. : diagram(s)	p. : page(s)
diss. : dissertation	p. l. : preliminary leaf(-ves)
ed. : editor, edition	pl. : plate(s)
facsim. : facsimile(s)	port. : portrait(s)
front. : frontispiece	pref. : preface
hrg. : herausgegeben	T. : Teil
illus. : illustrated	tab. : table(s)
incl. : including	vol. : volume(s)
l. : leaf(-ves)	

KIRJATH SEPHER

BIBLIOGRAPHICAL QUARTERLY OF THE
JEWISH NATIONAL AND UNIVERSITY LIBRARY, JERUSALEM

VOLUME XXIX

Jerusalem 1953—1954
The Magnes Press
The Hebrew University